NUTUK — SÖYLEV

III. CİLT

VESİKALAR/BELGELER

Birinci baskı	: 1989
İkinci baskı	: 1999
Üçüncü baskı	: 2012

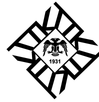
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XXIII. Dizi - Sa. 2[b3]

GAZİ MUSTAFA KEMAL
(ATATÜRK)

NUTUK — SÖYLEV

III. CİLT
VESİKALAR/BELGELER

4. Baskı

ANKARA, 2019

Atatürk, Mustafa Kemal, 1881-1938
Nutuk-söylev. III. cilt, vesikalar - belgeler / Mustafa Kemal Atatürk ; [düzenleyen] Sami N. Özerdim. — 4. baskı. — Ankara : Türk Tarih Kurumu, 2019.
vi s., s. [1199]-1951 ; 24 cm. — (AKDTYK Türk Tarih Kurumu yayınları ; XXIII. Dizi-Sayı: 2^{b3})

ISBN 978 - 975 - 16 - 0140 - 7 (tk.)
ISBN 978 - 975 - 16 - 0141 - 4 (3. c.)

1. Atatürk, Mustafa Kemal, 1881-1938 _ Nutuk. 2. Atatürk, Mustafa Kemal, 1881-1938 _ Siyasi ve sosyal görüş. 3. Türkiye _ Yönetim ve politikalar, 1918-1927. 4. İnkılap tarihi, 1918-1923. 5. Kemalizm. I. Özerdim, Sami N., düzenleyen. II. E.a. III. E.a.: Vesikalar / belgeler. IV. Dizi.

956. 1024092

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulu' nun 21.06.2019 tarih ve 778/43 sayılı kararı gereği 5000 adet basılmıştır.

ISBN: 978-975-16-0140-7 (tk.)

ISBN: 978-975-16-0141-4 (3.c.)

Kapak Tasarım: Emine ÇAKIR

Baskı
Kuban Matbaacılık Yayıncılık
İvedik Organize San. Matbaacılar Sitesi
1514. Cadde No: 20 06190 İVOGSAN - ANKARA
Tel: 0 312 395 20 70 Faks: 0312 395 37 23
Sertifika No: 13403

VESİKALAR/BELGELER
CİLDİ İÇİN AÇIKLAMALAR

1. Birinci cildin başında açıklandığı üzere, ilk iki cildi oluşturan NUTUK metini, Türk Dil Kurumu'nun SÖYLEV başlıklı sadeleştirilmiş metni esas tutularak, ancak 1934 basımı ile karşılaştırılarak, kimi değişikliklerle meydana getirilmiştir.

2. Belgeler'i içeren bu üçüncü cilt ise, doğrudan doğruya, bugünkü dile uyarlanmıştır. Esas olarak 1934 basımı alınmışsa da, 1927 basımı ile de karşılaştırılmıştır.

3. 1934 basımının yazımı (imlası) üzerinde fazla değişiklitk yapılmamış, ancak, tamlamalar, (-) işaretiyle belirlenmiştir.

4. Belgeler, çoğunlukla telgraf yazışmalarını içerir. O günlerde ilkel araçlarla yapılan bu yazışmalarda, her şeyden önce, kimi sözcükler alınamamış ya da yanlış alınmıştır. Bunlar asıl metinde noktalar ya da alınabilen harflerle gösterilmiştir. Hem günün olumsuz koşulları, hem de telgraf ya da mektup yazanın yazı ustası olmaması gibi nedenlerle, uzun ve düşük cümleler anlamı karıştırmış, en azı dolaşık bir duruma sokmuştur. Bunlar, yer yer köşeli parantezler içine alınmış eklerle bir ölçüde anlaşılır duruma getirilmeye çalışılmışsa da, o günlerin havasını da verebilmek için pek araya girilmemiştir. Sık sık, dipnotlarda cümlelerin düşüklüğü belirtilmekle yetinilmiştir.

Kimi yanlış almalar, yanlış okumalarda, sözcüğün doğrusu bulunmuş ya da tahmin edilmiş ise, dipnotlarda açıklanmıştır. Yabancı kişi adları, 1934 basımında, okunduğu gibi yazıldığı için, bu basımımızdaki asıl metninde, olduğu gibi bırakılmış dipnotlarda ve sadeleştirilmiş metinde kendi yazımı ile verilmiştir. (İlk iki ciltteki uygulamada, T.D.K.'nun sadeleştirilmiş metnine bağlı kalınmıştı.)

5. Okuyucuların genellikle genç kuşaktan olacağı dikkate alınarak, hem asıl metinde, hem sadeleştirilmiş olanında, sözlüklerde bile bulunmayacak kimi kuruluş adı, kavram ve terimler, dipnotlarda açıklanmıştır. O zamanlar soyadları bulunmadığından, (Kâzım) gibi, birkaç kişide ortak olan özel adların, dipnotlarda soyadları da verilmiştir.

Kuruluş adları, sadeleştirilmiş metinde de, aslında olduğu gibi bırakılmış, dipnotlarda anlamları gösterilmiştir.

Sadeleştirilmiş metinde, eski dildeki kimi sözcükler, unvanlar(sanlar), resmi yazışmaların gerektirdiği eski birtakım terimler, hitaplar, kısaltılmış, Türkçeleştirilmiş; ancak, yer yer, dipnotlarda asılları da yinelenmiştir.

6. 1927 basımında, birbirleriyle ilgili belgeler, özdeş sayılarla sürdürülmüş; 1934 basımında ise, bu belgeler, tek sayı altında birleştirilmiştir. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü'nün basımında, bu tür dizi halindeki belgelerde, sayının yanına harfler eklenmiştir. Biz de bu düzeni seçtik. (1927, 1934 basımlarında: 69, 97, 155, 156, 170, 209, 212, 226, 250, 251, 253 sayılı belgelere bakılabilir).

Üçüncü cildin sonundaki: Trakya Teşkilâtına Ait Vesikalar'a 1927, 1934 basımlarında sayı verilmemiştir. T. Devrim Tarihi Enstitüsü basımında bunlara sayı verilerek, sayılar yürütülmüştür. Biz de bu yolu tuttuk.

7. Ayrıntılı dizin, dördüncü cildi oluşturacak, bu cilde ise Kişi Adları dizelgesi de eklenecektir.

8. NUTUK/SÖYLEV adıyla, aslı ve sadeleştirilmişi bir arada yapılan bu ilk basım, bir denemedir. İleride bu basımı ele alarak, düzeltmeler ve eklerle yenileyenler, zamanla "mükemmel"e ulaşacaklardır. Bugünlük, doğrusu da, yanlışı da bizimdir.

Ankara, 3.7.1988
Sami N. Özerdim

VESİKALAR
BELGELER

Vesika, 1.

Gayet mahrem tutulacaktır — Erzurum, 22/8/1919

TAMİM

Pek mevsuk elde edilen malûmata göre İstanbul Rum Patrikhanesinde *Mavri Mira* isminde bir heyet teşekkül etmiştir. Bunun reisi Patrik Vekili *Droteos,* azaları: Atinegora, İnoz Metropolidi, Yunan Kaymakamı Giritli Katehakis, Katelopolos, Dipasimas, Ayinpa, Polimitis, Siyari ismindeki zevattır.

Heyet doğrudan doğruya *Venizelos*'tan talimat alıyor. Rumların ve Yunan Hükûmetinin muavenet-i nakdiyesiyle pek azîm bir sermayesi vardır.

Vazifesi, Osmanlı vilâyetleri dahilinde çeteler teşkil ve idare eylemek, mitingler ve propaganda yapmaktır. Yunan Salib-i Ahmeri de bu Mavri Mira heyetine merbuttur. Vazifesi sureta muhacirlere bakmak gibi insanî bir perde altında çete teşkilâtı yapmak, tertibat-ı ihtilâliyeyi ihzar eylemektir. Bu suretle eczay-i tıbbiye ve levazım-ı sıhhiye namı altında silâh, cephane ve techizatı memalik-i Osmaniyeye ithaldir. Hatta resmî muhacirin komisyonu da Mavri Mira heyetine tâbidir.

İstanbul Patrikhanesi ve Yunan Konsoloshanesi esliha ve cephane deposu halini almıştır ve hatta kiliseler ibadet yerinden ziyade askerî ambarlar gibi kullanılmaktadır.

Ermeni Patriği *Zaven* Efendi de Mavri Mira heyeti tarafından satın alınmıştır.

Rum mekteplerinin evvelce bizim yapıp da şimdi sırası iken maalesef terkettiğimiz izci teşkilâtları tamamen Mavri Mira heyeti tarafından idare olunmaktadır. İstanbul, Bursa, Bandırma, Kırkkilise [1], Tekirdağ ve mülhakatında izci teşkilâtı itmam olunmuştur. İzciler yalnız çocuklar değildir. Yirmi yaşını mütecaviz gençler de dahildir. Anadolu'da Samsun ve Trabzon cephane tevzi mahallidir. Müsait bir halde bir yelkenli Yunan sefinesi istasyon halinde cephane ve eslihayı hamilen bu mahallerde bulundurulacaktır. Ermeni hazırlığı da tamamen Rum hazırlığı gibidir.

Mustafa Kemal

[1] Kırklareli'nin eski adı.

Belge 1.

Çok gizli tutulacaktır — Erzurum, 22.8.1919

GENELGE

Elde edilen pek güvenilir bilgilere göre, İstanbul Rum Patrikhanesinde Mavri Mira adında bir kurul oluşmuştur. Bunun başkanı Patrik Vekili Droteos, üyeleri: Atinegora, Enez Metropolidi, Yunan Yarbayı Giritli Katehakis, Katelopolos, Dipasimas, Ayinpa, Polimitis, Siyari adındaki kişilerdir.

Kurul doğrudan doğruya Venizelos'tan yönerge alıyor. Rumların ve Yunan hükümetinin para yardımı ile pek büyük bir anamalı vardır.

Görevi, Osmanlı illerinde çeteler kurmak ve yönetmek, mitingler ve propagandalar yapmaktır. Yunan Kızılhaçı da bu Mavri Mira kuruluna bağlıdır. Görevi görünüşte göçmenlere bakmak gibi insancıl bir perde altında çete örgütleri kurmak, ayaklanma düzenleri hazırlamaktır. Böylece ilaçlar ile sağlık gereçleri adı altında silah, cephane ve donatıyı [1] Osmanlı ülkelerine sokmaktır. Dahası, resmi göçmenler yarkurulu da Mavri Mira kuruluna bağlıdır.

İstanbul Patrikhanesi ve Yunan Konsolosluğu silah ve cephane deposu halini almıştır; ve üstelik kiliseler tapınma yerinden çok askeri anbarlar gibi kullanılmaktadır.

Ermeni Patriği Zaven Efendi de Mavri Mira kurulunca satın alınmıştır.

Rum okullarının önceleri bizim yapıp da, tam şimdi sırası iken, ne yazık ki, bıraktığımız izci örgütleri tümüyle Mavri Mira kurulunca yönetilmektedir. İstanbul, Bursa, Bandırma, Kırkkilise [2], Tekirdağ ve çevresinde izci örgütleri tamamlanmıştır. İzciler yalnız çocuklar değildir. Yirmi yaşını aşkın gençler de girmiştir. Anadolu'da Samsun ve Trabzon, cephane dağıtım yerleridir. Uygun bir durumda bir yelkenli Yunan gemisi istasyon halinde cephane ve silahlarla yüklü olarak bu yerlerde bulundurulacaktır. Ermeni hazırlığı da tümüyle Rum hazırlığı gibidir.

Mustafa Kemal

[1] techizat.

[2] Kırklareli'nin eski adı.

Vesika, 2.

Şifre halli

Kastamonu, 24/2/1920

SURET

Trabzon'dan numara 182 adi mektup (Kastamonu'da Muhacirin Komisyonuna)

Size rica ederiz ki Pontus Cemiyetimiz hakkında her ne müsted'iyatınız varsa bize müracaat etmelisiniz. Bize tâbi oluyorsunuz. Şehrî taahhüdatınızı bize göndereceksiniz. Biz de size makbuz göndereceğiz ve ihtiyacınızı göndermek üzere bu bâbda cemiyetimizin merkezine öyle malûmat verdik.

Eski Meb'us Reis Kokidis, Aza Anderyadis, Kâtip (okunmuyor)

DİĞER SURET

Taahhütlüdür. Numara 190 (İnebolu'da Rum Muhacir Cemiyetine)

Efendiler,

30 Kânunuevvel 1919 tarihli mektubunuzu aldık. Mıntıkalar doğrudan doğruya İstanbul'daki Merkez-i Umumiye merbuttur. Böylece Merkez-i Umumî'den bize tebligat olundu. Size tavsiye ederiz. Hemen merkez-i Umumîye müracaat ediniz. Anlar mübrem işler için size.... [1] bulunacaklardır. Lâzım gelen paralar için de malûmat vereceklerdir. Bunlar için bugün merkez Cemiyetine yazdık ve bir de yazdık ki size muhtaç olan talimatı versinler. Bize gönderdiğiniz mektubun bir suretini de Merkeze gönderdik.

Reis, Aza, Kâtip

Ankara'da K. O. 20 Kumandanlığına
Heyet-i Temsiliyeye

1 — Trabzon Pontus Cemiyeti tarafından İnebolu ve Kastamonu şubelerine yazılan mektupların meal tercümeleri bâlâya çıkartıldı.

2 — Mektupların aslını İnebolu postanesinden Vali Bey doğruca Kastamonu'ya gönderilmesini emir verdikleri bera-yi malûmat maruzdur.

Mıntıka Kumandanı
Osman

[1] Cümle eksiktir.

Belge 2.

Şifre çözümü Kastamonu, 24/2/1920

ÖRNEK

Trabzon'dan numara 182 adi mektup (Kastamonu'da Göçmenler Komisyonu'na)

Size rica ederiz ki Pontus Cemiyetimiz hakkında her ne dilekleriniz varsa bize başvurmalısınız. Bize bağlı oluyorsunuz. Aylık ödentinizi bize göndereceksiniz. Biz de size makbuz göndereceğiz ve gereksinmelerinizi göndermek üzere bu yolda derneğimizin merkezine öyle bilgi verdik.

Eski milletvekili başkan Kokidis, üye Anderyadis, yazman (okunmuyor)

ÖTEKİ ÖRNEK

Taahhütlüdür. Numara 190 (İnebolu'da Rum Göçmen Derneği'ne)

Efendiler,

30 Aralık 1919 günlü mektubunuzu aldık. Bölgeler doğrudan doğruya İstanbul'daki Genel Merkeze bağlıdır. Böylece Genel Merkezden bize bildirildi. Size salık veririz. Hemen Genel Merkeze başvurunuz. Onlar gerekli işler için size ..... [1] bulunacaklardır. Gereken paralar için de bilgi vereceklerdir. Bunlar için bugün Merkez derneğine yazdık ve bir de yazdık ki size gerekli olan yönergeyi versinler. Bize gönderdiğiniz mektubun bir örneğini de Merkeze gönderdik.

Başkan, Üye, Yazman

Ankara'da K. O. 20 Komutanlığına
Heyeti Temsiliyeye

1 — Trabzon Pontus derneği tarafından İnebolu ve Kastamonu şubelerine yazılan mektupların anlamca çevirileri yukarıya çıkartıldı.

2 — Mektupların aslını[n] İnebolu postanesinden Vali Bey doğruca Kastamonu'ya gönderilmesini buyurdukları, bilgi edinilmek üzere sunulur.

Bölge Komutanı
Osman

[1] Cümle eksiktir.

Vesika, 3.

İstihbarat
Adet
44
Şifre

1 Haziran 1919

Diyarbekir [1], Erzurum, Van, Bitlis Mamuretülâziz [2], Sıvas Vilâyetlerine; Erzincan, Kayseri Müstakil Mutasarrıflığına [3]

Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin vilâyet merkezleriyle livalarında ve mülhakatında teşkilâtı var mıdır? Belli başlı müessis ve mümessilleri kimlerdir? Civar vilâyetlerdeki teşkilâtı ile haiz-i irtibat ve muhabere midir? Başka cemiyât var mıdır? Bittahkik iş'arına inayetlerini rica ederim.

Mustafa Kemal

Vesika, 4.

2732/187

Elâziz'den, 18/6/1919
Vürudu 20

Üçüncü Ordu Müfettişliğine

C [4]: 1 Haziran 1919, İstihbarat 44

Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin burada bir şubesi mevcut olup ve mütehayyizan-ı memleket ve eşraf da bu (B maiyet zara) [?] sıra Erzurum, Sıvas, Diyarbekir ile muhabere etmektedir. Bundan başka İtilâf ve Hürriyet, Sulh ve Selâmet fırkalariyle Kürdistan Teali Cemiyeti'nin birer şubeleri ve Muallimin Cemiyeti namiyle de ayrıca teşekkül etmiş bir cemiyet bulunduğu maruzdur.

Elâziz Vali Vekili
Hulûsi

[1] Diyarbakır'ın eski adı.
[2] Elazığ'ın eski adı.
[3] İl ile ilçe arasında, eski bir yönetim bölümü: Liva, sancak.
[4] Cevap.

Belge 3.

Haberalma [1]

Sayı

44

Şifre

1 Haziran 1919

Diyarbekir [2] Erzurum, Van, Bitlis, Mamuretülâziz [3], Sıvas İllerine;
Erzincan, Kayseri Bağımsız Mutasarrıflığına [4]

Vilayatı Şarkıye Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin [5] il merkezleriyle mutasarrıflıklarda ve yörelerinde örgütleri var mıdır? Belli başlı kurucu ve temsilcileri kimlerdir? Çevre illerdeki örgütleri ile bağlantı ve yazışma yapıyor mu? Başka dernekler var mıdır? İrdelenerek bildirilmesine yardımlarını dilerim.

Mustafa Kemal

Belge 4.

2732/187

Elaziz'den, 18/6/1919
Alınışı 20

Üçüncü Ordu Müfettişliğine

Y [6]: 1 Haziran 1919, İstanbul 44

Vilayatı Şarkıye Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin burada bir şubesi vardır ve memleketin ileri gelenleriyle eşraf da bu (B maiyet zara) [?] sıra Erzurum, Sıvas, Diyarbekir ile yazışmaktadır. Bundan başka İtilaf ve Hürriyet, Sulh ve Selamet partileriyle [7] Kürdistan Teali Cemiyeti'nin [8] birer şubeleri ve Muallimin Cemiyeti [9] adıyla da ayrıca kurulmuş bir dernek bulunduğu sunulur.

Elaziz Vali Vekili
Hulusi

[1] İstihbarat.

[2–4] Karşı sayfadaki 1-3 sayılı dipnotlara bakınız.

[5] Doğu İlleri Hakları Koruma Derneği.

[6] Y: Yanıt.

[7] Anlaşma ve Özgürlük, Barış ve Esenlik partileri.

[8] Kürdistan Yükselme Derneği.

[9] Öğretmenler Derneği.

Vesika, 5.

İstihbarat
Adet
44
Şifre

1 Haziran 1919

Trabzon Vilâyet-i Aliyesine

1 — Trabzon'da müteşekkil Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'nin tarih-i teessüsü ve programı nedir? Hükûmetin müsaadesine mazhar mıdır? Müessisleri kimlerdir? Şimdiye kadar hükûmetçe mazbut olan ef'aliyle hatt-ı hareketleri nedir?

2 — Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Trabzon'daki merkez ve mümessilleri kimlerdir?

3 — Her iki cemiyetin merkez ve mülhakat-ı vilâyetteki teşkilâtı ne derecededir? Bu iki cemiyetten başka cemiyât var mıdır? Müsaraaten inba buyurulmasını rica ederim.

Mustafa Kemal

Vesika, 6.

434

Trabzon, 9/6/1919
Vürudu 10

Havza'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

C: 1 Haziran 1919 ve 44 şifreye:

Trabzon'da Adem-i Merkeziyet Cemiyeti yoktur. Dersaadet'te müteşekkil Trabzon ve Havalisi Adem-i Merkeziyet Cemiyeti tarafından birkaç ay evvel gelip, geçenlerde avdet eden Nazmi Nuri Efendi isminde bir murahhasın teşebbüsü üzerine Of kazasiyle Lâzistan livası[1] dahilinde Adem-i Merkeziyet şubeleri açılmıştır. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti memleketin ileri gelen eşraf ve mütehayyizanı meyanından müntehap ve Murat Hanzade Ziya ve Nemlizade Sabri ve Çulhazade Kadri ve Hacı Ali Hafızzade Mehmet Salih ve Kazazzade Hüseyin ve Abanoszade Hüseyin ve Hatipzade Emin Efendilerden mürekkeptir ve bu heyetin

[1] Cumhuriyetten sonra kaldırılmış olan eski bir sancak.

Belge 5.

Haberalma
Sayı
44
Şifre

1 Haziran 1919

Trabzon Yüce Valiliğine

1 — Trabzon'da kurulmuş Ademi Merkeziyet Cemiyeti'nin [1] kuruluş tarihi ve programı nedir? Hükümetin iznini almış mıdır? Kurucuları kimlerdir? Şimdiye değin hükümetçe saptanmış olan işleriyle, davranışları nedir?

2 — Vilayatı Şarkiye Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Trabzon'daki merkez ve temsilcileri kimlerdir?

3 — Her iki derneğin merkez ve çevre illerdeki örgütleri ne kertededir? Bu iki dernekten başka dernek var mıdır? İvedi olarak bildirilmesini dilerim.

Mustafa Kemal

Belge 6.

434

Trabzon, 9/6/1919
Gelişi 10

Havza'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Y: 1 Haziran 1919 ve 44 şifreye:

Trabzon'da Ademi Merkeziyet Cemiyeti yoktur. İstanbul'da kurulmuş Trabzon ve Havalisi Ademi Merkeziyet Cemiyeti [2] tarafından birkaç ay önce gelip, geçenlerde dönen Nazmi Nuri Efendi adında bir delegenin girişimi üzerine Of ilçesi ile Lazistan sancağı [3] içinde Ademi Merkeziyet şubeleri açılmıştır. Trabzon Muhafazai Hukukı Milliye Cemiyeti [4] memleketin ilerigelenleri ve seçkinleri arasından seçilmiş Murat Hanzade Ziya, Nemlizade Sabri, Çulhazade Kadri, Hacı Ali, Hafızzade Mehmet Salih, Kazazzade Hüseyin ve Hatipzade Emin

[1] Yerinde Yönetim Cemiyeti.
[2] Trabzon ve Yöresi Yerinde Yönetim Derneği.
[3] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.
[4] Trabzon Ulusal Hakları Koruma Derneği.

ikdamatı, rabıta-i Osmaniye'nin muhafazası gibi bir hiss-i vatanperveraneden mülhemdir. Bu Cemiyetin bütün mülhakatta birer şubesi bulunuyor. Bundan maada Trabzon'da bir de İhtiyat Zabitan Cemiyeti olduğunu arzeylerim.

Vali
Mehmet Galip

Vesika, 7.

Deraliye, 19 Mart 1919

Erzurum'da Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Şube Reisliğine

Cemiyetimizin maksad-ı teşekkül ve gaye-i mesaisi evvelce bertafsil iş'ar olunmuştu. Muayyen bir azim ile bu gayeyi takip eden Cemiyetimiz mesaisini daha müsmir bir şekle ifrağla müslüman anasırın hukukunu müdafaa etmek için *Lö Peyi*[1] namiyle Fransızca yevmî bir gazete neşrine başlanmış olduğu gibi Hâdisat gazetesinin imtiyazını da deruhde eylemiştir. Vilâyât-ı Şarkıye'nin idare-i Osmaniyede kalması ve birtakım müfteriyatla müslüman anasırın hukukunun mahvına meydan verilmemesi için bitaraf bu iki yevmî gazetelerle neşriyatta bulunan cemiyet diğer taraftan da İstanbul'daki Düvel-i Mütelife mümessillerine ve İtilâf Devletleri başvekillerine bir sureti gönderilecek olan muhtırayı vermiş ve müdafaa-i hukuk-ı milliye için Avrupa'ya bir heyet-i murahhasa gönderilmesini de taht-ı karara..

Vesika, 8.

Diyarbekir'den, 8/6/1919
Vürudu 14

Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine

C: 1/6/1919 ve 44 şifreye:

Burada Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti teşekkül etmemiştir. Ancak bu yakınlarda Erzurum ve Trabzon'dan vilâyet belediyesine keşide olunan Kürdistan hakkındaki heyecanâmiz

[1] Le Pays.

efendilerden oluşmuştur ve bu kurulun çabaları, Osmanlı[lığa] bağlılığın korunması gibi bir yurtseverlik duygusundan esinlenmiştir. Bu derneğin bütün çevrede birer şubesi bulunuyor. Bundan başka Trabzon'da bir de İhtiyat Zabitan Cemiyeti [1] olduğunu sunarım.

Vali
Mehmet Galip

Belge 7.

İstanbul, 19 Mart 1919

Erzurum'da Vilayatı Şarkıye Müdafaai Milliye Cemiyeti
Şube Reisliğine

Derneğimizin kuruluş amacı ve çalışma ereği önceden ayrıntıları ile bildirilmişti. Belli bir kararlılık ile bu amacı izleyen derneğimiz çalışmasını daha verimli bir biçime dökmekle Müslüman öğelerin haklarını savunmak için *Le Pays* adıyla Fransızca günlük bir gazete yayımlamaya başlamış olduğu gibi, *Hadisat* gazetesinin sahipliğini de üzerine almıştır. Doğu illerinin Osmanlı yönetiminde kalması ve birtakım karaçalmalarla Müslüman öğelerin haklarının yok olmasına meydan verilmemesi için yansız bu iki günlük gazeteyle yayında bulunan Dernek, öte yandan da İstanbul'daki İtilaf Devletleri [2] temsilcilerine ve bu devletlerin başbakanlarına bir örneği gönderilecek olan andırıyı [3] vermiş ve ulusal hakların savunulması için Avrupa'ya bir delegeler kurulu gönderilmesini de kararlaştırmış...

Belge 8.

Diyarbekir'den, 8/6/1919
Gelişi 14

Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişliğine

Y: 1/6/1919 ve 44 şifreye:

Burada Vilayatı Şarkıye Müdafaai Hukuk Cemiyeti kurulmamıştır. Ancak bu yakınlarda Erzurum ve Trabzon'dan il belediyesine çekilen Kürdistan konusundaki heyecan dolu telyazılarından telaşa düşen

[1] Yedeksubaylar Derneği.

[2] Birinci Dünya Savaşını kazanan devletler kümesi: İngiltere, Fransa, İtalya vb. Müttefikler, Düveli Mütelife de denir.

[3] muhtıra.

telgrafnamelerden telâşa düşen ahali-i hıristiyaniyenin?[1] Bu bâbda bazı teşebbüsatta bulundukları meşhuttur. Maamafih bu hususta vilâyetçe tenvir ve irşadat sureti yazılmıştır. Diyarbekir'de bazı....[2] gençlerden teşekkül eden Kürt Cemiyeti İngiliz himayesinde bir Kürdistan istiklâliyetini takip eden propaganda yapması üzerine buraya gelen Süleymaniye hâkim-i siyasisi Mister *Novil*[3]'in efkârına kapılarak beynelahali bunun şiddetle reddi ve bu teşebbüsatın Cemiyetler Kanununa adem-i mutabakatı hasebiyle mezkûr cemiyet set ve vilâyetçe takibat-ı kanuniye yapılmakta bulunmuştur. Elyevm Diyarbekir'de İtilâf ve Hürriyet Fırkası mevcut olup bundan başka cemiyet yoktur Efendim.

Vali Vekili
Mustafa

Vesika, 9.

İstihbarat
Şifre

Amasya, 15/6/1919

Diyarbekir Vilâyeti Vekâlet-i Aliyesine

C: 8/6/1919

Bütün milletin baka ve istiklâlini kurtarmak için birleştiği şu tarihî günlerde bir ecnebi devletin himayesine sığınarak zelil ve esir yaşamağı tercih eden her türlü içtihadatın, memleketi tefrikaya düşürecek her nevi cemiyâtın dağıtılması pek vatanî ve zarurî bir vazife olmakla Kürt Kulübü hakkındaki tarz-ı hareket âcizlerince de pek muvafık görülmüştür. Şu kadar ki, İtilâf Devletleri'nin hakşikenane muamelâtı İzmir'in Yunanlılara işgal ettirilmesi tesiriyle memleketin en ucra köşesinde bile husule gelen intibah-ı azîm her türlü ihtirasat-ı siyasiye ve maksad-ı menfaatcuyaneden münezzeh olmak üzere "Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak" Cemiyetlerini tevlit etmiş ve bu cemiyetlere hangi zümre-i siyasiyeye mensup olursa olsun her Türk, her müslüman iştirak etmiş ve vicdan-ı millînin tezahürat-ı fiiliyesi bütün cihana bu suretle ilân edilmekte bulunmuştur. Binaenaleyh Diyarbekir ve mülhakatında da Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerinin teşekkül ve

[1] 1927 basımında da bulunan bu (?) işaretinin gereği anlaşılamadı.
[2] Okunamadığı anlaşılıyor.
[3] Noel.

Hıristiyan halkın ? [1] bu yolda kimi girişimlerde bulunduklarına tanık olunmuştur. Bununla birlikte bu konuda ilden aydınlatma ve doğru yolu gösterme örneği yazılmıştır. Diyarbekir'de kimi....... [2] gençlerden oluşan Kürt Cemiyeti[nin] İngiliz koruyuculuğunda bir Kürdistan bağımsızlığını izleyici propaganda yapması üzerine buraya gelen Süleymaniye siyasal hakimi Mister Noel'in düşüncelerine kapılarak halk arasında bunun şiddetle reddedilmesi ve bu girişimlerin Cemiyetler Kanunu'na uygun olmaması nedeniyle, sözü geçen Cemiyet kapatılarak ilce yasal kovuşturma yapılmakta bulunmuştur. Bugün Diyarbekir'de İtilaf ve Hürriyet Fırkası vardır ve bundan başka dernek yoktur efendim.

Vali Vekili
Mustafa

Belge 9.

Haberalma
Şifre

Amasya, 15/6/1919

Diyarbekir İli Yüce [Vali] Vekilliğine

C: 8/6/1919

Bütün ulusun kalımını ve bağımsızlığını kurtarmak için birleştiği şu tarihsel günlerde bir yabancı devletin koruyuculuğuna sığınarak horlanmış ve tutsak yaşamayı yeğleyen her türlü görüşlerin, ülkeyi bölücülüğe düşürecek her çeşit derneklerin dağıtılması pek yurtseverce ve zorunlu bir görev olmakla, Kürt Kulübü konusundaki davranış biçimi bence de pek uygun görülmüştür. Şu kadar ki, İtilaf Devletleri'nin hak çiğneyici işlemleri, İzmir'in Yunanlılara işgal ettirilmesi etkisiyle ülkenin en uzak köşesinde bile ortaya çıkan çok büyük uyanış her türlü siyasal tutku ve çıkarcı amaçtan arınmış olmak üzere "Müdafaai Hukukı Milliye ve Reddi İlhak" [3] derneklerini doğurmuş ve bu derneklere, hangi siyasal kümeye bağlı olursa olsun, her Türk, her Müslüman katılmış ve ulusal vicdanın eylemli görünüşleri bütün dünyaya böylece duyurulmakta bulunmuştur. Buna göre, Diyarbekir ve çevresinde de Müdafaai Hukukı Milliye ve Reddi İlhak derneklerinin kurulmasına ve yerleşmesine aracılık

[1,2] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

[3] Ulusal Hakları Savunma ve [Yunanistan'a] Katılmayı Ret dernekleri.

teessüsüne delâlet buyurulmasını ehemmiyetle tavsiye eylerim. Ve bilhassa Kürt Kulübü'nün azasiyle bugünkü telgrafname-i âcizî dairesinde müzakere ederek uzlaşmak muvafıktır Efendim.

Üçüncü Ordu Müfettişi Fahrî
Yaver-i Hazret-i Şehriyarî
Mirliva
Mustafa Kemal

Vesika, 10.

Şifre
Zatidir

21 Mayıs 1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Kumandanı Paşa [1] Hazretlerine

Ahval-i umumiyemizin almakta olduğu şekl-i vahimden pek müteellim ve müteessirim. Millet ve memlekete medyun olduğumuz en son vazife-i vicdaniyeyi yakından mesai-i müştereke ile en iyi ifa etmek mümkün olacağı kanaatiyle bu son memuriyeti kabul ettim. Bir an evvel zat-ı âlinize mülâki olmak arzusundayım. Ancak Samsun ve havalisinin vaziyeti asayişsizlik yüzünden fena bir âkıbete duçar olmak mahiyetindedir. Bu sebeple burada birkaç gün kalmak zarureti vardır. Bendenizi şimdiden tenvire medar olacak hususat var ise iş'arını rica eder ve gözlerinizden öperim kardeşim.

Mustafa Kemal

Vesika, 11.

Şube 1
1327
Gayet aceledir

Ankara'dan, 26/5/1919

Havza'da Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine

C: 23/5/1919 tarih ve 105/3 numaralı şifreyedir.

Birçok ihtimama rağmen İzmir'den muntazam malûmat alamıyoruz. Oradaki kumandanlıkla henüz irtibat temin edilemedi. 25 Mayısta Manisa'nın da işgal edildiği ve muhaberenin münkati olduğu telgraf memurlarından haber alındı. Maamafih Manisa istikametinde bir irtibat zabiti gönderdik. Henüz malûmat gelmedi.

[1] Kâzım Karabekir Paşa.

edilmesini önemle salık veririm. Ve özellikle Kürt Kulübü'nün üyeleriyle bugünkü telyazım çerçevesinde görüşerek uzlaşmak uygundur efendim.

Üçüncü Ordu Müfettişi Padişah Hazretlerinin
Onursal Yaveri
Tuğgeneral
Mustafa Kemal

Belge 10.

Şifre
Kişiye özel

21 Mayıs 1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Komutanı [1]
Paşa Hazretlerine

Genel durumumuzun almakta olduğu ağır biçimden pek acı duyuyor ve üzülüyorum. Ulusa ve ülkeye borçlu olduğumuz en son vicdan ödevini yakından ortaklaşa bir çalışma ile en iyi yerine getirme olanağı doğacağı inancıyla bu son görevi kabul ettim. Bir an önce yüce kişiliğinizle buluşmak istiyorum. Ancak Samsun ve çevresinin durumu güvensizlik yüzünden kötü bir sona varacak niteliktedir. Bu nedenle burada birkaç gün kalmak zorunluğu vardır. Beni şimdiden aydınlatmaya yarayacak konular varsa bildirilmesini diler ve gözlerinizden öperim kardeşim.

Mustafa Kemal

Belge 11.

Şube 1
1327
Çok ivedidir.

Ankara'dan, 26/5/1919

Havza'da Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişliğine

Y: 23/5/1919 gün ve 105/3 sayılı şifreyedir.

Pek çok özen gösterilmesine karşın İzmir'den düzenli bilgi alamıyoruz. Oradaki komutanlıkla henüz bağlantı sağlanamadı. 25 Mayıs'ta Manisa'nın da işgal edildiği ve haberleşmenin kesildiği telgraf memurlarından haber alındı. Bununla birlikte Manisa yönüne bir bağlantı

[1] Kâzım Karabekir Paşa.

Kolordu'nun Ereğli'de bulunan aksamının şimendiferle nakline kâmilen muvaffak olamadık. Karadan yürüyüşe başladılar. Mesafenin uzaklığı hasebiyle ne vakit muvasalat edecekleri malûm değildir. Burada elimize geçen efradı Afyon Karahisarı'nda Yirmi Üçüncü Fırkaya gönderiyoruz. Çünkü bu fırkanın mevcudu pek azdır... Ve Kastamonu vilâyetleriyle Kayseri Mütasarrıflığından bazı muhill-i asayiş vakayi hakkında malûmat verilmeğe başlanmıştır. Henüz mahiyetleri tahkik edilmektedir. Emr-i devletleri veçhile peyderpey arz-ı malûmat edeceğim. 26/5/1919 tarih ve 1 Şube 1327 numaralı olup saat 6,25 sonrada Ankara telgrafhanesine verilmiştir.

K. O. 20 Kumandanı
Mirliva
Ali Fuat

Vesika, 12.

İstihbarat
Şifre

Havza, 27/5/1919

Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandanı Fuat Paşa Hazretlerine

C: 26/5/1919 Şifre.

Afyon Karahisarı'ndaki Yirmi Üçüncü Fırka mevcud-ı hâzırı nedir? Bunu takviye için hangi menabiden istifade edilmektedir? Bugünkü vaziyet-i umumiyemize nazaran mezkûr Fırkaya nasıl bir vazifenin tevcihini tasavvur buyuruyorsunuz? Konya'da filhakika işitildiği gibi bir Vatan Ordusu müteşekkil midir? Vali ile tanıştınız mı? Gözlerinizden öperim.

Mustafa Kemal

Vesika, 13.

İstihbarat
Şifre

Havza'dan, 27/5/1919

Konya'da Yıldırım Kıtaatı Müfettişliğine

Düvel-i İtilâfiye kuvvetlerinin Manisa'yı işgal ettikleri haber alınmıştır. Bu bâbdaki malûmat-ı devletlerini rica ederim.

Afyon Karahisarı'nda bulunan fırkanın tezyid-i kuvvetine imkân-ı maddî bulunabilecek midir? Bu fırkaya bugünkü ahval karşısında nasıl bir vazife tevcihi ihtimali olduğu; Konya'da bir

subayı gönderdik. Henüz bilgi gelmedi. Kolordunun Ereğli'de bulunan birliklerinin demiryolu ile taşınmasında tümüyle başarılı olamadık. Karadan yürüyüşe başladılar. Aranın uzaklığı nedeniyle, ne vakit oraya ulaşacakları belli değildir. Burada elimize geçen eratı Afyonkarahisar'da Yirmi Üçüncü Tümen'e gönderiyoruz. Çünkü bu tümenin er sayısı pek azdır... Ve Kastamonu illeriyle Kayseri mutasarrıflığından kimi güvenliği bozan olaylar üzerinde bilgi verilmeye başlanmıştır. Henüz nitelikleri soruşturulmaktadır. Yüksek buyrukları üzere bölüm bölüm bilgi sunacağım. 26/5/1919 gün ve 1. Şube 1327 sayılı olup saat 6.25 sonrada Ankara telgrafhanesine verilmiştir.

K. O. 20 Komutanı
Tuğgeneral
Ali Fuat

Belge 12.

Haberalma
Şifre

Havza, 27/5/1919

Ankara'da Yirminci Kolordu Komutanı
Fuat Paşa Hazretlerine

Y: 26/5/1919 şifre.

Afyonkarahisar'daki Yirmi Üçüncü Tümen'in bugünkü sayısı nedir? Bunu güçlendirmek için hangi kaynaklardan yararlanılmaktadır? Bugünkü genel durumumuza göre sözü geçen Tümen'e nasıl bir görevin verilmesini düşünüyorsunuz? Konya'da gerçekten işitildiği gibi bir Vatan Ordusu kurulmuş mudur? Vali ile tanıştınız mı? Gözlerinizden öperim.

Mustafa Kemal

Belge 13.

Haberalma
Şifre

Havza'dan, 27/5/1919

Konya'da Yıldırım Birlikleri Müfettişliğine

İtilaf Devletleri kuvvetlerinin Manisa'yı işgal ettikleri haber alınmıştır. Bu konudaki bilgilerinizi rica ederim.

Afyonkarahisar'da bulunan tümenin kuvvetinin artırılmasına maddi olanak bulunacak mıdır? Bu tümene bugünkü durum karşısında nasıl bir

Vatan Ordusu teşkil edilmekte olduğuna dair bazı havadisler şayi olduğundan bunun mahiyet ve teşkilât-ı esasiyesi hakkında tenvir buyurulmaklığımı hassaten rica ederim.

Dokuzuncu Ordu Kıtaat Müfettişi
Mustafa Kemal

Vesika, 14.

Ankara, 28/5/1919

Ankara'dan: Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine
Mevrut 547 Numaralı Şifredir.

C: 27/7/1919 şifreye:

Yirmi Üçüncü Fırkanın efrat mevcudu ancak dokuz yüze iblâğ edilebildi. Ankara kalemi tahsis edilmiştir. Mahallinden de ihzarı için teşebbüsatta bulundum. Henüz bir cevap alamadım. Yirmi Üçüncü Fırka Tarsus'ta malûm-ı âlileri olan fırkadır. Yeni emrime girmiştir. Kabiliyetli bir hale girmesine çalışılmaktadır. Burdur ve Isparta ve Kasaba'da bir taburu vardır. Mütebaki kuvveti Afyon Karahisarı'n-dadır. Bir işgal vaziyeti karşısında ordugâhlarında kuvvet çoğalıncaya kadar mevkilerini terketmeyecek ve duçar-ı tecavüz olursa ahali-i mahalliyeden alacakları takviye ile mevkilerini müdafaa edeceklerdir. Konya'da Vatan Ordusunun teşkilinden haberdar değilim. Vali ile tanışmağa çalışıyorum. Maatteessüf Yunan askeri Manisa'yı da işgal etmiş. Ahali işgali ret için bir miting yapmış. Arz-ı ihtiram eylerim.

K. O. 20 Kumandanı
Mirliva
Ali Fuat

Vesika, 15.

Zat-ı Devletlerine mahsustur
259

Konya, 30/5/1919

Havza'da Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine

C: 27 ve 29 Mayıs 1919 tarihli şifreye:

1 — Yunan ordusu Manisa ve Aydın civarlarını işgal etmiş ve Afyon Karahisarı'ndaki fırkanın civardan takviye-i kuvvetine

görev verilmesi olasılığı bulunduğu; Konya'da bir Vatan Ordusu kurulmakta olduğuna ilişkin kimi haberler yayıldığından bunun niteliği ve temel kuruluşları üzerinde beni aydınlatmanızı özellikle dilerim.

Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişi
Mustafa Kemal

Belge 14.

Ankara, 28/5/1919

Ankara'dan Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişliğine
Gelen 547 Sayı Şifredir

Y: 27/7/1919 şifreye:

Yirmi Üçüncü Tümenin erat sayısı ancak dokuz yüze çıkartılabildi. Ankara kalemi özgülenmiştir[1]. Yerinden de hazırlatılması için girişimlerde bulundum. Henüz bir yanıt alamadım. Yirmi Üçüncü Tümen Tarsus'taki bildiğiniz tümendir. Yeni buyruğuma girmiştir. Yetenekli bir duruma girmesine çalışılmaktadır. Burdur, Isparta ve Kasaba'da bir taburu vardır. Geri kalan kuvveti Afyonkarahisar'dadır. Bir işgal durumu karşısında ordugâhlarında kuvvet çoğalıncaya değin yerlerini bırakmayacak ve saldırıya uğrarsa bölge halkından alacakları yardım ile yerlerini koruyacaklardır. Konya'da Vatan Ordusu'nun kurulduğundan haberim yoktur. Vali ile tanışmaya çalışıyorum. Ne yazık ki Yunan askeri Manisa'yı işgal etmiş. Halk işgali tanımamak için bir miting yapmış. Saygılarımı sunarım.

K. O. 20 Komutanı
Tuğgeneral
Ali Fuat

Belge 15.

Devletli kişilerine özeldir.
259

Konya, 30/5/1919

Havza'da Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişliğine

Y: 27 ve 29 Mayıs 1919 günlü şifreye:

1 — Yunan ordusu Manisa ve Aydın dolaylarını işgal etmiş ve Afyonkarahisar'daki tümenin çevreden kuvvetinin takviyesine

[1] tahsis edilmiştir.

çalışılıyor. Rum olan mutasarrıfının tebdili müyesser oldu. Fırka oradaki asayişi muhafaza ile beraber her türlü işgal hâdisesine her türlü vesaitle mukavemet edecektir. Bu vesait hazırlanıyor. Konya'da orduya zahîr olabilecek bir kuvvet ihzarına çalışıyoruz. Ancak maddî bir isim ve unvana malik değildir.

2—İzmir Müdafaa-i Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyeti Denizli'de bulunmaktadır Efendim.

Yıldırım Kıtaatı Müfettişi
Cemal

Vesika, 16.

Zata mahsustur
Şifre
Adet
38 hususî

Havza, 1/6/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Kumandanlığına
Samsun'da Üçüncü Kolordu Kumandanlığına
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

1—Yunan ordusu Manisa ve Aydın civarlarını da işgal eylemiştir.

2—Afyon Karahisarı'ndaki Fransız müfrezesinden bir müslüman çavuş Karahisar ve civarının İtalyanlar tarafından işgal edileceğini, bunu müteakıp Fransız müfrezesinin oradan çekileceğini söylemiş. Karahisar'dan on saat mesafede bulunan bir şimendifer köprüsünün Fransız askeri tarafından muhafaza olunduğu, Karahisar içinde ve ordugâhta bulunan cephaneliklerimizin ecnebi askerlerinin daimî surette taht-ı tarassudunda bulunduğu Yirmi Üçüncü Fırkanın raporuna atfen Yirminci Kolordu Kumandanlığından bildirilmiştir.

3—Afyon Karahisarı'ndaki fırkamızın takviyesine çalışıldığı, her türlü işgal hâdisesine mukavemete hazırlanıldığı ve Konya'da orduya zahîr olabilecek millî bir kuvvet ihzarına uğraşıldığı, İzmir Müdafaa-i Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyeti merkezinin Denizli'de bulunduğu Yıldırım Kıtaatı Müfettişliğinden bildirilmiştir. Arz-ı malûmat eylerim.

Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişi
Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî
Mirliva
Mustafa Kemal

çalışılıyor. Rum olan mutasarrıfın değiştirilmesi gerçekleşti. Tümen oradaki güvenini korumakla birlikte her türlü işgal olayına her türlü araçla direnecektir. Bu araçlar hazırlanıyor. Konya'da orduya yardımcı olabilecek bir kuvvet hazırlamaya çalışıyoruz. Ancak maddi bir ad ve sanı yoktur.

2 — İzmir Müdafaai Milliye ve Reddi İlhak Cemiyeti Denizli'de bulunmaktadır.

Yıldırım Birlikleri Müfettişi
Cemal

Belge 16.

Kişiye özeldir
Şifre
Adet
38 Özel

Havza, 1/6/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Komutanlığına
Samsun'da Üçüncü Kolordu Komutanlığına
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Komutanlığına

1 — Yunan ordusu Manisa ve Aydın dolaylarını da işgal etmiştir.

2 — Afyonkarahisar'daki Fransız birliğinden bir Müslüman çavuş Afyon ve dolaylarının İtalyanlarca işgal edileceğini, bundan sonra Fransız birliğinin oradan çekileceğini söylemiş. Afyon'dan on saat uzaklıkta bulunan bir demiryolu köprüsünün Fransız askerince korunduğu, Afyon içinde ve ordugâhta bulunan cephaneliklerimizin yabancı askerlerinin sürekli olarak gözetimi altında bulunduğu Yirmi Üçüncü Tümenin raporuna dayanılarak Yirminci Kolordu Komutanlığından bildirilmiştir.

3 — Afyonkarahisar'daki tümenimizin takviyesine çalışıldığı, her türlü işgal olayına direnmeye hazırlanıldığı ve Konya'da orduya yardımcı olabilecek ulusal bir kuvvet hazırlanmasına uğraşıldığı, İzmir Müdafaai Milliye ve Reddi İlhak Cemiyeti merkezinin Denizli'de bulunduğu Yıldırım Birlikleri Müfettişliği'nden bildirilmiştir. Bilgilerinize sunarım.

Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişi
Padişahın Onursal Yaveri
Tuğgeneral
Mustafa Kemal

Vesika, 17.

Müstaceldir. 16/6/1919

Şifre zatî

Erkânıharbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa Hazretlerine

Halen Edirne'de kolordu kumandanının kim olduğunu ve Cafer Tayyar Bey'in elyevm nerede bulunduğunu lûtfen iş'ar buyurmanızı rica ederim.

Mustafa Kemal

Vesika, 18.

597 17/6/1919

Üçüncü Ordu Müfettişliğine

C: 16/6/1919'dur.

Cafer Tayyar Bey Birinci Kolordu Kumandanı olarak Edirne'dedir Efendim.

Erkânıharbiye-i Umumiye Reisi
Cevat

Vesika, 19.

Acele şifredir Amasya'dan, 18/6/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı
Cafer Tayyar Beyefendiye

İstiklâl-i millîmizi boğan ve inkısam-ı vatan tehlikelerini ihzar eden Düvel-i İtilâfiye'nin icraatı ve hükûmet-i merkeziyenin esir ve âciz vaziyeti malûmunuzdur. Milletin mukadderatını bu mahiyette bir hükûmete teslim etmek maazallah inkıraza münkat olmak demektir. Tekmil Anadolu ahalisi istiklâl-i millîyi tahlis için baştan aşağı yekvücut bir hale getirilmiş ve bilâistisna tekmil kumanda heyetleri ve arkadaşlarımız yüksek bir fedakârî ile müştereken ittihaz-ı karar eylemiştir.

Vali ve mutasarrıfların hemen kâffesi de bu halka etrafına alınmıştır. Bu âli hedef için Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyeti'nin unvan-ı şamili kabul edilmiştir. Anadolu'daki teşkilât kaza ve nahiyelere kadar tevessü ediyor. İngiliz himayesinde

Belge 17.

İvedidir 16/6/1919
Şifre, kişisel

Genelkurmay Başkanı [1] Cevat Paşa Hazretlerine

Şimdi Edirne'de kolordu komutanının kim olduğunu ve Cafer Tayyar Bey'in bugün nerede bulunduğunu lütfen bildirmenizi rica ederim.

Mustafa Kemal

Belge 18.

597 17/6/1919

Üçüncü Ordu Müfettişliğine

Y: 16/6/1919

Cafer Tayyar Bey Birinci Kolordu Komutanı olarak Edirne'dedir Efendim.

Genelkurmay Başkanı
Cevat

Belge 19.

İvedi şifredir Amasya'dan: 18/6/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Beyefendiye

Ulusal bağımsızlığımızı boğan ve yurdun bölünmesi tehlikelerini hazırlayan İtilaf Devletleri'nin çalışmaları[nı] ve merkez hükümetinin tutsak ve güçsüz durumunu biliyorsunuz. Ulusun alınyazısını bu nitelikte bir hükümetin eline vermek, Tanrı korusun, yok olmaya boyun eğmek demektir. Bütün Anadolu halkı ulusal bağımsızlığı kurtarmak için baştan aşağı tek bir gövde haline getirilmiş ve ayrıksız bütün komuta kurulları ve arkadaşlarımız yüksek bir özveri ile ortaklaşa karar almışlardır.

Vali ve mutasarrıfların hemen tümü de bu halka içine alınmıştır. Bu yüce amaç için Müdafaai Hukukı Milliye ve Reddi İlhak Cemiyeti'nin kapsamlı sanı kabul edilmiştir. Anadolu'daki örgütler ilçe ve bucaklara değin genişliyor. İngiliz koruyuculuğunda bağımsız bir Kürdistan

[1] Erkânıharbiyei Umumiye Reisi.

bir müstakil Kürdistan teşkili hakkındaki İngiliz propagandası ve bunun taraftaranı da bertaraf edildi. Kürtler de Türklerle birleşti.

Trakya Cemiyeti ve Edirne Vilâyeti Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti ile de elele vermek ve umum Anadolu ve Trakya Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerini tevhit etmek ve Anadolu ve Rumeli umum vilâyâtının murahhaslarından mürekkep kuvvetli bir heyet-i merkeziye teşkil etmek takarrür etti. Bu heyetin İstanbul'un murakabesinden ve ecnebi devletlerinin nüfuz ve tesirinden tamamiyle âzâde kalacak ve sada-yı millîyi gür bir sesle cihana duyuracak veçhile Anadolu'nun merkezinde ve en münasip olarak Sıvas'ta in'ikadı münasip görülmüştür. Lüzumuna göre İstanbul'da haiz-i salâhiyet olmamak üzere bir heyet-i mümessile bulundurulabilir. Ben İstanbul'da iken Trakya Cemiyeti azasiyle teati-i efkâr etmiş idim. Şimdi zamanı geldi, icap edenlerle mahremane görüşerek derhal teşkilâtta bulunulmasını ve buraya kıymettar bir iki zatın murahhas olarak ve fakat ketm-i hüviyetle Samsun veya şimendifer tarikıyle yola çıkarılmasını ve onlar gelinceye kadar da Edirne vilâyetinin vekil ve müdafii olmak üzere Anadolu'da beni tevkil ettiklerine dair imzaları tahtında bir vesikanın imza-yi âlinizle ve şifreli telgrafla bildirilmesini rica ederim.

Bu gaye-i istiklâl tahsil olununcaya kadar tamamiyle milletle birlikte fedakârane çalışacağımı mukaddesatım namına yemin ve bunu gördüğüm ârzu-yi millî üzerine her tarafa tamim ettim. Artık benim için Anadolu'dan hiçbir yere gitmemek kat'îdir. Bu karar umum arkadaşlarımızın karar ve kanaatine tamamiyle müstenittir. Gözlerinizden öperim. Telgrafın vusulünün de sürat-i iş'arına muntazırım.

Üçüncü Ordu Müfettişi
Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî
Mirliva
Mustafa Kemal

Vesika, 20.

Zata mahsustur — Bursa, 27 Haziran 1919

Sıvas Vasıtasiyle Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine

1 — On Yedinci Kolordu Kumandanlık Vekâletinin nez'ile esasen kumandanı olduğum Elli Altıncı Fırkanın İzmir'den

kurulması yolunda İngiliz propagandası ve bunun yandaşları da giderildi. Kürtler ve Türkler birleşti.

Trakya Cemiyeti ve Edirne Vilayeti Müdafaai Hukukı Milliye Cemiyeti [1] ile de el ele vermek ve bütün Anadolu ve Trakya Müdafaai Hukukı Milliye ve Reddi İlhak derneklerini birleştirmek ve Anadolu ile Rumeli tüm illerinin delegelerinden oluşmuş güçlü bir merkez kurulu kurulması kararlaştırıldı. Bu kuruluş İstanbul'un denetiminden, yabancı devletlerin sözü geçerlik ve etkisinden tümüyle özgür kalacak ve ulusal sesi gür bir haykırışla dünyaya duyuracak biçimde Anadolu'nun merkezinde, en uygun olarak Sıvas'ta açılması uygun görülmüştür. Gereğine göre İstanbul'da, yetkili olmamak üzere, bir temsilci kurulu bulundurulabilir. Ben İstanbul'da iken Trakya Cemiyeti üyeleriyle düşünce alışverişinde bulunmuştum. Şimdi zamanı geldi, gerekenlerle gizlice görüşerek hemen örgütlenilmesini ve buraya değerli bir iki kişinin delege olarak, ama kimliklerini gizleyerek Samsun ya da demiryolu ile yola çıkarılmasını, onlar gelinceye değin de Edirne ilinin vekil ve savunucusu olmak üzere Anadolu'da beni vekil ettiklerine ilişkin, imzaları ile bir belgenin yüksek imzanızla ve şifreli tel ile bildirilmesini rica ederim.

Bu bağımsızlık amacı elde edilinceye değin tümüyle ulusla birlikte özveriyle çalışacağımı, kutsal bildiklerim adına and içerek, bunu gördüğüm ulusal istek üzerine her yana bildirdim. Artık benim için Anadolu'dan hiçbir yere gitmemek kesinleşmiştir. Bu karar bütün arkadaşlarımın karar ve inançlarına tümü ile dayanmaktadır. Gözlerinizden öperim. Telyazının alındığının ivedilikle bildirilmesini de bekliyorum.

Üçüncü Ordu Müfettişi
Padişah Hazretlerinin Onursal Yaveri
Tuğgeneral
Mustafa Kemal

Belge 20.

Kişiye özeldir

Bursa, 27 Haziran 1919

Sıvas Aracılığı ile Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine

1 — On Yedinci Kolordu Komutanlık Vekâleti'nin kaldırılmasıyla, aslında komutanı olduğum Elli Altıncı Tümen'in İzmir'den Mudanya

[1] Edirne İli Ulusal Hakları Savunma Derneği.

Mudanya tarikıyle Bursa'ya naklolunmuş olan bakıyetüssüyufunun tanzim ve teşkili için emri aldığım andan nihayet yirmi dört saat sonra bulunduğum mahalden hareketim hakkında açık olarak yazılan telgraf üzerine makasıd-ı milliyeyi hayyiz-i fiile isal edecek vesait-i kâfiye.....[1] bulamadığımdan fırkamı tanzim ve tensika muvaffak olursam daha iyi hidematın icrasını kabil gördüğümden 21/6/1919 sabahı Kula'dan Bursa istikametine harekete mecbur oldum. Maamafih hükûmet-i merkeziyenin evamir-i müekkedesini telâkki ve infaza sâyeden memurin-i mülkiyenin aykırı vaziyetine ve mesaime engel olan bütün mukabil vaziyetlere rağmen tekmil Aydın vilâyetinin muhtelif mahallerinde bir hareket-i milliyenin başlangıcını temin, donmuş ve sönmüş ruhların heyecan-ı millî ile kıpırdanması memleketin istihlâsı için elzem olduğu fikrini her tarafa yaymağa muvaffak oldum.

2 — 22 Haziran 1919 tarihli iki emirnamelerini bugünkü 27 Haziran 1919 günü Bursa'ya muvasalatla aldım. Kanaat ve icraat-ı samilerini vatan ve milletin kuvvet alması için yegâne yol olduğuna iman-ı kavim olduğunu bittabi zat-ı devletleri de bilirler. Binaenaleyh bu hususta hemen teşebbüsata başladım. Neticesini arzedeceğim. Aynı zamanda bu hususta doğruca benim yazmaklığıma rağmen Çine'de Elli Yedinci Fırkaya da emir buyurulmasını muvafık bulurum.

3 — Kısa zamanda Fırkamı her türlü gösterilen mümanaat-ı resmiyelere rağmen ikmale çalışarak âmâl-i milliyenin tatmini için buraca tevessülü mümkün olan icraatı icraya çalışacağım.

4 — Din ve milletimizin istihlâsı yolunda attığınız büyük adımlarda muvaffak olacağınıza tamamen kaniim. Evamir-i samilerinin devamını istirham eylerim.

Fırka 56 Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Vesika, 21.

Numara
663

Erzurum'dan 9/6/1919

Vürudu 13

Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine

İzmir'in işgali hakkında alınan ilk malûmat üzerine beray-i protesto bazı zevat "........."[2] toplanmıştır. Eşraf ve mütehayyizan

[1,2] Noktaların gereği anlaşılamadı.

yoluyla Bursa'ya aktarılmış olan kılıç artıklarının düzene sokulması ve yeniden kurulması için buyruk aldığım andan en geç yirmi dört saat sonra, bulunduğum yerden yola çıkmam yolunda açık olarak yazılan telyazı üzerine, ulusal amacı gerçekleştirecek yeterli araçları....[1] bulamadığımdan, tümenimi düzene koymayı başarırsam daha iyi hizmetler yapmayı olanaklı gördüğümden 21/6/1919 sabahı Kula'dan Bursa'ya doğru yola çıkmak zorunda kaldım. Bununla birlikte İstanbul hükümetinin yinelenen buyruklarını alıp yerine getirmeye çalışan sivil görevlilerin aykırı durumlarına ve çalışmama engel olan bütün karşı durumlara karşın, bütün Aydın ilinin çeşitli yerlerinde bir ulusal hareketin başlangıcını sağlama, donmuş ve sönmüş ruhların ulusal coşku ile kıpırdanması ülkenin kurtuluşu için çok gerekli olduğu düşüncesini her yana yaymayı başardım.

2 — 22 Haziran 1919 günlü iki buyruklarını, bugünkü 27 Haziran 1919 günü Bursa'ya varışımda aldım. Yüce inanç ve işlerini[zin] yurt ve ulusun güç alması için biricik yol olduğuna inancımın güçlü olduğunu, doğaldır ki, devletli kişileri de bilirler. Bundan dolayı bu konuda hemen girişimlere başladım. Sonucunu bilgilerinize sunacağım. Aynı zamanda bu yolda doğruca benim yazmaklığıma karşın Çine'de Elli Yedinci Tümen'e de buyruk verilmesini uygun bulurum.

3 — Kısa zamanda tümenimi, gösterilen her türlü resmi engellere karşın tamamlamaya çalışarak, ulusal isteklerin sağlanması, için buraca yapılması olanaklı bulunan işleri yerine getirmeye çalışacağım.

4 — Din ve ulusumuzun kurtuluşu yolunda attığınız büyük adımlarda başarıya ulaşacağınıza tümüyle inanıyorum. Yüce buyruklarının sürdürülmesini dilerim.

Tümen 56 Komutanı
Albay
Bekir Sami

Belge 21.

Sayı 663

Erzurum'dan, 9/6/1919
Gelişi 13

Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişliğine

İzmir'in işgali konusunda alınan ilk bilgiler üzerine, protesto için kimi kimseler ".....“[2] toplanmıştır. İleri ve önde gelenler[3] ile gazete

[1,2] Noktaların gereği anlaşılamadı.
[3] Eşraf ve mütehayyizan.

ile gazete mümessilleri daire-i mülkiyede toplanmışlar ve birçok müzakere cereyan ettikten sonra umum millet namına protesto telgrafı yazılmasına karar verilmişken mitingin Rumların belki münasebetsizliklerine maruz kalınması ve hiç yoktan başka bir hâdise olur düşüncesine binaen kararlarının mevki-i fiile konulmadığı ve teşebbüsatın icabında yapılmak üzere gizli hazırlıktan ibaret kaldığı, içtimada hazır bulunan İstirati Polidinin Rumlar tarafından hiçbir suretle tezahürat icrasına müsaade edilmeyeceği vaadinde bulunduğu, ahalinin son derece heyecanlı, hususiyle Trabzon hakkında böyle bir teşebbüs halinde son damlaya kadar müdafaa azminde oldukları, Rumlarla islâmların arasının gergin bulunduğu, muhill-i asayiş bir vak'a olmadığı Üçüncü Fırka Kumandanlığı Vekâletinden bildirilmektedir.

K. O. 15 Kumandanı
Kâzım Karabekir

Vesika, 22.

Müstaceldir

Sıvas'tan, 3/6/1919
Vürudu 5

Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine

C: 3 Haziran 1919 şifreye:

Vilâyet dahilinde hiçbir mahalde hiçbir gûna dai-i endişe ahval mevcut değildir ve Ermenileri tedhiş edecek hâdise dahi vuku bulmamıştır. Yalnız son İzmir hâdisesi dolayısiyle vuku bulan tezahürattan müteessiren ve bunu kendi emellerinin husulüne bir mâni addederek nazar-ı dikkati celp ve ecnebi askeri celp için bililtizam teşebbüsatta ve hilâf-ı hakikat işaat ve ihbaratta bulundukları muhakkaktır. Bunların cümlesinin biesas olduğunu arzeylerim Efendim.

Vali Vekili
Hasbi

Vesika, 23.

Gayet aceledir
560

Sıvas, 3/6/1919

Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine

C: 3/6/1919 ve 12, 15 şifreye:

Sıvas ve civarında evvelce bulunan Ermenileri ve bilâhare gelen mültecileri tedhiş edecek bir hâdise olmamıştır. Ne Sıvas'ta ve ne de

temsilcileri il binasında toplanmışlar, birçok görüşmeler yapıldıktan sonra bütün ulus adına protesto telgrafı yazılmasına karar verilmişken mitingin, Rumların belki uygunsuz işleriyle karşılaşılması ve hiç yoktan başka bir olay çıkar düşüncesiyle, kararlarının uygulanmadığı, girişimlerin gereğinde yapılmak üzere gizli hazırlıktan öteye geçmediği, toplantıda hazır bulunan İstrati Polidi'nin Rumlarca hiçbir şekilde gösteriler yapılmasına izin verilmeyeceğine söz verdiği, halkın son derece heyecanlı, özellikle Trabzon konusunda böyle bir girişim halinde son damlaya değin savunma dayancında oldukları, Rumlarla İslamların arasının gergin bulunduğu, güvenliği bozacak bir olay çıkmadığı Üçüncü Tümen Komutanlığı vekilliğinden bildirilmiştir.

K. O. 15 Komutanı
Kâzım Karabekir

Belge 22.

İvedidir

Sıvas'tan, 3/6/1919
Gelişi 5

Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişliğine

Y: 3 Haziran 1919 şifreye:

İl içinde hiçbir yerde hiçbir türlü, kaygıya neden olacak durum yoktur, Ermenileri ürkütecek olay da çıkmamıştır. Yalnız son İzmir olayı dolayısıyla yapılan gösterilerden üzülerek ve bunu kendi isteklerinin gerçekleşmesine engel sayarak dikkati çekmek ve yabancı asker getirtmek için, bile bile girişimlerde ve gerçek olmayan haberler yaymada bulundukları kesindir. Bunların hepsinin asılsız olduğunu bilgilerine sunarım efendim.

Vali Vekili
Hasbi

Belge 23.

Çok ivedidir
560

Sıvas, 3/6/1919

Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişliğine

C: 3/6/1919 ve 12, 15 şifreye:

Sıvas ve dolaylarında önceleri bulunan Ermenileri ve sonradan gelen sığınıkları[1] ürkütecek bir olay çıkmamıştır. Ne Sıvas'ta, ne de

[1] mülteci.

civarında dai-i endişe hiçbir hal yoktur. Herkesin sakitane iş ve güçleriyle meşgul olmakta bulundukları ve İzmir'in işgali haber-i müessifi üzerine ahali-i islâmiyece yapılan ve hıristiyanlar hakkında hiçbir fikr-i husumet tazammun etmeyen içtimalardan mütevahhiş olmalarının varid-i hatır bulunduğu.

K. O. 3 Vekili
Fikri

Vesika, 24.

Sıvas, 2/6/1919

Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliğine

Bugün Adana'dan Miralay *Demang*[1] imzasiyle alınan telgrafnamede [Aziziye'de İzmir'in işgali üzerine hıristiyanların katil ile tehdit edildiği ve bu ise muvafık olmayıp size vaziyeten haber veriyorum ki "bu haller müttefik askerleri tarafından vilâyetinizin işgaline sebep olur."] mealinde iş'aratta bulunulmaktadır. Husus-ı mezkûrun Harbiye Nezaret-i Celilesinden istifsar olunarak icap eden cevapların verildiği ve yalnız mitingte ahali-i islâmiyenin fazla içtima etmesinden gûya hıristiyanların tevahhuş ederek duçar-ı telâş oldukları ve kıtale kat'iyyen meydan verilmeyeceği gibi usulen dahi [....][2] olmak icap edenlere mükerreren yazıldığı gibi ihtarat-ı şedidede bulunulmuştur. Ancak müdahaleyi celp için hıristiyanlar tarafından işaa olunmakta idüğü Haçin'den Aziziye'ye gelen Ermeni jandarmaları etrafa tecavüzatta bulunduklarından [....][3] üzerine [........][4] olmasına yahut tebdilleri hususunun Adana vilâyetine yazıldığı [....][5] olduğu maruzdur[6].

Vali Vekili
Hasbi

[1] Demange.

[2-5] Okunamadığı anlaşılıyor.

[6] Köşeli parantezler, metinde vardır.

dolaylarında kaygıya neden olacak hiçbir durum yoktur. Herkesin sessizce iş ve güçleriyle uğraşmakta bulundukları ve İzmir'in işgaline ilişkin üzücü olay üzerine İslam halkınca yapılan ve Hıristiyanlara karşı hiçbir düşmanlık düşüncesi içermeyen toplantılardan korkuya kapılmalarının hatırlarda olduğu.

K. O. 3 Vekili
Fikri

Belge 24.

Sıvas, 2/6/1919

Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişliğine

Bugün Adana'dan Albay Demange imzasıyla alınan telyazıda [Aziziye'de İzmir'in işgali üzerine Hıristiyanların öldürülmekle korkutuldukları ve bunun ise uygun olmayıp size durumu haber veriyorum ki "bu davranışlar Müttefik askerlerince ilinizin işgaline neden olur"] anlamında bildirimlerde bulunulmaktadır. Sözü geçen konunun yüce Harbiye Nezareti'nden [1] sorularak gereken yanıtların verildiği ve yalnız mitingte İslam halkın çokça toplanmalarından, sözde Hıristiyanların korkuya kapılarak telaşa düştükleri, öldürmelere kesinlikle meydan verilmeyeceği gibi, yöntem gereği bile [....] [2] olmak gerekenlere yinelenerek yazıldığı gibi sert uyarmalarda bulunulmuştur. Ancak, [dış] karışmayı çekmek için [bunların] Hıristiyanlarca yayılmakta olduğu, Haçin'den Aziziye'ye gelen Ermeni jandarmalar çevreye saldırılarda bulunduklarından [....] [3] üzerine [....] [4] olmasına, ya da değiştirilmeleri yolunda Adana iline yazıldığı [....] [5] olduğu bilgilerine sunulur [6].

Vali Vekili
Hasbi

[1] İstanbul hükümetinin Savaş (savunma) Bakanlığı.
[2–5] Okunamadığı anlaşılıyor.
[6] Köşeli parantezler, metinde vardır.

Vesika, 25.

İstihbarat
305 tel.

Havza'dan, 1/6/1919

TAMİM

Trabzon, Erzurum, Sıvas, Van, Diyarbekir, Bitlis, Mamuretülâziz, Ankara, Kastamonu vilâyetlerine, Erzincan, Canik [1], Kayseri, Maraş Mutasarrıflıklarına

Erzurum'da K. O. 15 Kumandanlığına

Sait Molla imzasiyle belediye riyasetlerine keşide edilmiş olan malûm telgrafnamenin efkârı gayr-i muttarit ve muhtelif siyasî mecralara tevcihindeki mahzuru ve istiklâl-i millî ve siyasîmizin tahlisi ancak milletin yekvücut olarak müdafaası ile kabil olacağını 26/5/1919 tarihinde arz ve tamim eylemiş idim.

27/5/1919 tarihli Dersaadet'ten gelen *Türkiye-Havas-Royter* [2] ajansı zat-ı hazret-i padişahînin Yıldız saray-ı humayununda küşat buyurdukları Şûra-yı Saltanatta heyet-i umumiyenin fikri, Türkiye'nin tamamiyet-i mülkiyesini muhafaza şartiyle düvel-i muazzamadan birinin muzaheretini temin merkezinde olduğunu zikrediyordu. 27 Mayıs 1919 tarihli İstanbul gazeteleri ise Şûra-yi Saltanat müzakeratını fasıl fasıl ve İtilâf hükûmetlerinin sansürünce bazı mevaddı tayyedilmesine rağmen sarahat-i kâfiye ile neşrediyor. Bu neşriyat mezkûr ajans ihbaratının hakikate tamamiyle muhalif ve muharref olduğunu gösteriyor. Neşriyat-ı mezkûreye nazaran Şûra-yı Saltanatta vükelâ, âyan, süfera ve fırak-ı muhtelife ve cemiyât-ı milliye ve matbuat heyetleri namına bilfiil söz alan yirmi beş kadar zevatın hemen kâffesinin beyanatı istiklâl-i tâmme mazhariyet ve efrad-ı milletten acilen bir şûra-yı milletin teşkiliyle mukadderat-ı milletin işbu şûra-yı fevkalâdeye havalesi zemininde olup yalnız bir zatın kıraat edilen ifadesinde İngiliz himayesi teklif olunmaktadır. Bu neşriyat ile ajans ihbaratı arasındaki tezat esbabını Bâbıâli'den istizah eyledim. Arz-ı malûmat olunur.

Mustafa Kemal

[1] Samsun yöresi.

[2] Reuter.

Belge 25.

Haberalma
305 tel.

Havza'dan, 1/6/1919

GENELGE

Trabzon, Erzurum, Sıvas, Van, Diyarbekir, Bitlis, Elaziz, Ankara, Kastamonu İllerine; Erzincan, Canik [1], Kayseri, Maraş Mutasarrıflıklarına,

Erzurum'da K. O. 15 Komutanlığına,

Sait Molla imzasıyla belediye başkanlıklarına çekilmiş olan şu bilinen telyazının kamuoyunu karışık ve çeşitli siyasal yollara yöneltmesindeki sakıncayı, ulusal ve siyasal bağımsızlığımızın kurtarılması[nın] ancak ulusun tek bir beden olarak savunması ile olanak içine gireceğini 26/5/1919 günü bilginize sunmuş ve yaymıştım.

27/5/1919 günlü, İstanbul'dan gelen Türkiye-Havas-Reuter ajansı, padişahın yüce kişiliğinin Yıldız Sarayı'nda açtıkları Saltanat Şûrası' [2]nda bütün üyelerin düşüncesi[nin], Türkiye'nin toprak bütünlüğünü koruma koşulu ile büyük devletlerden birinin yardımını sağlama yolunda olduğunu bildiriyordu. 27 Mayıs 1919 günlü İstanbul gazeteleri ise, Saltanat Şûrası görüşmelerini bölüm bölüm ve İtilâf hükümetlerinin sansürünce kimi maddeleri çıkarılmasına karşın yeterli bir açıklıkla yayımlıyor. Bu yayınlar, adı geçen ajansın verdiği haberlerin gerçeğe tümü ile aykırı ve değiştirilmiş olduğunu gösteriyor. Sözü geçen yayınlara göre, Saltanat Şûrası'nda bakanlar, senatörler, elçiler ve çeşitli siyasal partiler ile ulusal dernekler, basın kurulları adına doğrudan söz alan yirmi beş kadar kişinin hemen tümünün söyledikleri, tam bağımsızlığa kavuşmak, ulus bireylerinden ivedilikle bir ulusal danışma kurulu oluşturulmasıyla ulusun alınyazısının bu olağanüstü danışma kuruluna bırakılması yolunda olup, yalnız bir kişinin okunan sözlerinde İngiliz koruyuculuğu önerilmektedir. Bu yayınlar ile ajans haberleri arasındaki çelişkinin nedenlerini Bâbıâli'den [3] soruşturdum. Bilgilerinize sunulur.

Mustafa Kemal

[1] Samsun yöresinin eski adı.

[2] Padişah başkanlığındaki olağanüstü meclis.

[3] İstanbul'da hükümetin bulunduğu yer, hükümet.

Vesika, 26.

Şifre 2/6/1919
194

TAMİM

1 — Vatanın tamamiyeti, milletin istiklâli tehlikededir. Hükûmet-i merkeziyemiz İtilâf Devletleri'nin tesir ve murakabesi altında mahsur bulunduğundan deruhde ettiği mes'uliyetin icabatını ifa edememektedir. Bu hal milletimizi mâdum tanıttırıyor. Milletin istiklâlini gene milletin azm ü kararı kurtaracaktır. Milletin hal ü vaz'ını derpiş etmek ve sada-yı hukukunu cihana işittirmek için her türlü tesir ve murakabeden âzâde bir heyet-i milliyenin vücudu elzemdir. Bunun için bilmuhabere her taraftan vaki olan teklif ve ârzu-yi millî üzerine Anadolu'nun bilvücuh en emin mahalli olan Sıvas'ta millî bir kongrenin serian in'ikadı takarrür etmiştir. Bunun için tekmil vilâyât-ı Osmaniye'nin her livasından ve fırka ihtilâfatı nazar-ı dikkate alınmaksızın muktedir ve milletin itimadına mazhar üç kadar zatın sürat-i mümkine ile yetişmek üzere hemen yola çıkarılması icap etmektedir. Her ihtimale karşı bunun bir sırr-ı millî halinde tutularak dağdağaya mahal verilmemesi ve lüzum görülen mahallerde seyahatin mütenekkiren icrası lâzımdır.

2 — Vilâyât-ı Şarkıyemiz namına on Temmuzda Erzurum'da in'ikadı mukarrer kongre için vilâyât-ı mezkûrenin Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerinden müntehap azalar zaten Erzurum'a müteveccihen yola çıkarılmışlardı. O vakte kadar vilâyât-ı sairemizin murahhasları da Sıvas'a vâsıl olabileceklerinden Erzurum Kongresi'nin azası da tensip edeceği zamanda içtima-ı umumiye dahil olmak üzere Sıvas'a hareket edecektir.

3 — İşbu mevadda göre murahhasların Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetleri ve belediye riyasetleri ve suver-i saire ile intihabı ile tahrikleri hakkındaki delâlet-i aliye-i vatanperverîlerini ve isimleriyle zaman-ı hareketlerinin iş'arını istirham eylerim.

4 — Bu telgrafın vusulünün hemen iş'ar buyurulması rica olunur.

Mustafa Kemal

Belge 26.

Şifre 2/6/1919

194

GENELGE

1 — Yurdun bütünlüğü, ulusun bağımsızlığı tehlikededir. Merkez[1] hükümetimiz, İtilaf Devletleri'nin etki ve denetimi altında, sarılmış bulunduğundan, üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum ulusumuzu yok olmuş gibi tanıttırıyor. Ulusun bağımsızlığını yine ulusun kesin kararı kurtaracaktır. Ulusun durumunu ve davranışını gözönüne almak ve haklarının sesini dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden kurtulmuş bir ulusal kurulun varlığı çok gereklidir. Bunun için, yazışma ile, her yerden gelen öneri ve ulusal istek üzerine Anadolu'nun her bakımdan en güvenilir yeri olan Sıvas'ta ulusal bir kongrenin ivedilikle toplanması kararlaştırılmıştır. Bunun için bütün Osmanlı illerinin her mutasarrıflığından, parti ayrılıkları dikkate alınmaksızın, yetenekli ve ulusun güvenini kazanmış üç kadar kimsenin elden geldiğince çabuk yetişmek üzere hemen yola çıkarılması gerekmektedir. Her olasılığa karşı, bunun bir ulusal giz halinde tutularak gürültüye yer verilmemesi ve gerekli görülen yerlerde gezilerin, kimliklerin gizlenerek yapılması gerekir.

2 — Doğu illerimiz adına 10 Temmuz'da Erzurum'da toplanması kararlaştırılmış olan kongre için sözü geçen illerin Müdafaai Hukukı Milliye ve Reddi İlhak derneklerinden seçilmiş üyeler aslında Erzurum'a doğru yola çıkarılmışlardı. O vakte değin öteki illerimizin delegeleri de Sıvas'a varabileceklerinden, Erzurum Kongresi'nin üyeleri de uygun göreceği zamanda genel toplantıya katılmak üzere Sıvas'a doğru yola çıkacaklardır.

3 — Bu maddelere göre delegelerin Müdafaai Hukukı Milliye dernekleri ve belediye başkanlıklarınca ve başka biçimlerle seçilmesi ile harekete geçirilmeleri konusunda yüce yurtseverce aracılıklarını ve adlarıyla, yola çıkış zamanlarının bildirilmesini dilerim.

4 — Bu telyazının varışının hemen bildirilmesi rica olunur.

Mustafa Kemal

[1] İstanbul.

Vesika, 27.

21/6/1919

İstanbul'da Bazı Zevata Hususî Mektup

Vatanın tehlike-i inkısamını aynen gösteren safhanın hûnin icraatı, vicdan-ı millîyi bir emel-i halâs etrafında ve Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak Teşkilâtı namı altında seri bir surette toplamağa başlamıştır. Yalnız mitingler ve saire gibi tezahürat, büyük gayeleri hiçbir vakitte kurtaramaz ve ancak sine-i milletten bilfiil doğan kudret-i müşterekeye istinat ederse rehakâr olur. Fakat şüphe götürmeyen bir hakikattir ki, bu acı safhayı bu kadar mühlik bir şekilde izhar eden en müessir âmil maalesef payitahtımızdaki muhalif cereyanlar ve Anadolu'nun saf ve mukaddes âmâl-i milliyesini muzır bir şekilde infirada uğratan siyasî ve gayr-i millî propagandalardır. Kuva-yi Milliyeyi bugün için böyle yanlış yollara sevk ile dağıtmanın mücazatını vatanımız aleyhinde ve pek mebzul bir surette görmekteyiz. Binaenaleyh İstanbul'un işbu muhalif cereyanları artık Anadolu'ya ve âmâl ve hissiyat-ı milliyeye hâkim değil, tâbi olmak mecburiyet-i vataniyesindedir. Ve payitaht Düvel-i İtilâfiye tarafından tahliye edilinceye kadar bu mecburiyetin mutlak olduğu kanaatindeyim. Bu hal bittabi zat-ı âlilerince de takdir olunur. Arizamda tasvir edilen vaziyet bugün seri ve umumî bir millî kongrenin in'ikadını icap ettirmektedir. Bu davet her tarafa tamim ve ifa kılınmıştır. Devletin inkısamı mevzu-i bahs olduğu bir sırada İngiliz propagandasiyle başveren Kürdistan istiklâli gibi cereyanlar dahi bilmuhabere taraftaranını celp ve hilâfet ve saltanat etrafındaki gaye-i müşterekemize davet ve tamami-i mutabakat suretiyle lehülhamt lehimize dönmüş ve kongreye davet olunmuştur. Bu millî ve hayatî mesele için İstanbul'da "zat-ı samileri/zat-ı devletleri/zat-ı âlileri [*]" gibi vatanperver ve sahib-i kelâm mütefekkirîne teveccüh eden fedakârlık bilhassa pek büyüktür. Bu gaye-i salâh ve millî istihsal edilinceye kadar âcizleri Anadolu'dan ve sine-i milletten ayrılamayacağım ve bu noktada nihayete kadar bir ferd-i millet gibi çalışacağımı millete karşı mukaddesatım namına söz verdim ve hiçbir kuvvet bu azm-i millîye mâni olamayacaktır. Bu karar-ı âcizanem umum Anadolu'da re'sikârda bulunan mes'ul ve kıymettar umum arkadaşlarımın içtihat ve kanaat-i müşterekesine istinat etmekte olduğunu da ilâveten arz ile ihtiramat-ı mahsusa-i kalbiyemi teyit eylerim Efendim Hazretleri.

Mustafa Kemal

* "Zat-ı afifaneleri gibi milletin mefhari bulunan vatanperver ve sahibe-i kelâm" [Atatürk'ün notu].

Belge 27.

21/6/1919

İstanbul'da Kimi Kişilere Özel Mektup

Yurdun bölünmesi tehlikesini olduğu gibi gösteren evrenin kanlı işleri, ulusal vicdanı bir kurtuluş isteği çevresinde ve Müdafaai Hukukı Milliye ve Reddi İlhak örgütleri adı altında, hızlı bir biçimde toplamaya başlamıştır. Yalnız mitingler ve benzerleri gibi gösteriler, büyük amaçları hiçbir zaman kurtaramaz, ancak ulusun bağrından eylemli olarak doğan ortak güce dayanırsa kurtarıcı olur. Ne var ki, kuşku götürmeyen bir gerçektir, bu acı evreyi bu denli öldürücü bir biçimde hazırlayan en etkili etken ne yazık ki başkentimizdeki karşıcıl akımlar, Anadolu'nun arı ve kutsal ulusal isteklerini dokuncalı bir biçimde yalnızlığa uğratan, siyasal nitelikte ve ulusal olmayan propagandalardır. Kuvayı Milliye'yi[1] bugün için böyle yanlış yollara götürerek dağıtmanın cezasını yurdumuza karşı ve pek bol bir biçimde görmekteyiz. Buna göre İstanbul'un bu karşıcıl akımları, artık Anadolu'ya ve ulusal istek ve duygulara egemen değil, bağlı olmak gibi yurtsal bir zorunluktadır. Ve başkent[2] İtilaf Devletleri'nce boşaltılıncaya değin bu zorunluluğun kesin olduğu kanısındayım. Bu durum yüksek kişiliğinizce de elbette anlaşılır. Yazımda anlatılan durum, bugün hızlı ve genel bir ulusal kongrenin toplanmasını gerektirmektedir. Bu çağrı her yana yayılmış ve yerine getirilmiştir. Devletin bölünmesi sözkonusu olduğu bir sırada İngiliz propagandasıyla başveren Kürdistan bağımsızlığı gibi akımlar bile, yazışmalarla yandaşlarını kendimize çekme, Halifelik ve saltanat çevresindeki ortak amacımıza çağırma ve tümüyle anlaşma ile, şükürler olsun ki bizden yana dönmüş ve kongreye çağırılmıştır. Bu ulusal ve yaşamsal sorun için İstanbul'da "yüce kişilikleri/devletli kişilikleri/ yüksek kişilikleri" * gibi yurtsever ve sözü geçer düşünürlere düşen özveri özellikle pek büyüktür. Bu ulusça iyiliğe dönüş ve ulusal amaç elde edilinceye değin ben Anadolu'dan ve ulusun bağrından ayrılamayacağım ve bu noktada sonuna dek bir ulus bireyi olarak çalışacağımı ulusa karşı kutsal bildiğim değerler adına söz verdim; hiçbir güç bu ulusal dayanca engel olamayacaktır. Benim bu kararım[ın] bütün Anadolu'nun iş başında bulunan sorumlu ve değerli bütün arkadaşlarımın ortak görüş ve inanışına dayanmakta olduğunu da ek olarak bilginize sunar, özel ve yürekten saygılarımı yinelerim efendim hazretleri.

Mustafa Kemal

[1] Ulusal Güçler.

[2] payıtaht.

* "Temiz kişilikleri gibi ulusun övüncü bulunan yurtsever ve sözü geçer" [Atatürk'ün notu].

Vesika, 28.

Ali Kemal Bey'in Sadarete İstifası

Bilâd-ı Osmaniye'nin mehal-i muhtelifesinde serzede-i zuhûr olan âsâr-ı ihtilâl ve iğtişaşı teskin ve itfa hakkında ifası icap eden tedabir munhasıran ve doğrudan doğruya memuriyet-i âcizaneme mahsur olup bundan tevellüt edecek bâr-ı mes'uliyet dahi gene makam-ı âcizanemin dûş-ı mukavemetine tahmil edilmiştir. Pek az bir müddet devam eden Dahiliye Nezareti'ndeki memuriyet-i âcizanem esnasında makam-ı muallâ-yı hilâfet ile millet ve memleketim hakkında arzettiğim hidematın derecesini nazargâh-ı hakayik-iktinah-ı sadaretpenahîlerinde tevsik ve teyit edecek birçok âsâr mevcuttur ki, bu bâbda tatvil-i makali, zait ve bilüzum görürüm. Binaenaleyh tahammül ettiğim bâr-ı azîm-i mes'uliyet, istiklâl-i vazife ve adem-i müdahale ile mümkün olacağına ve aksi takdirde ise hilâf-ı marzi-i âli ve vicdan, eda-yi hizmetin imkânsızlığı gayet tabiî ve bu suretle Nezaretten çekilmek ıztırarının husulü de bedihî bulunmuş olmasına mebni istifaname-i âcizanemin takdimindeki ıztırarın hüsn-i telâkkisiyle iktıza-yı kanuninin ifasını istirham ederim, olbâbda.

26/6/1919, Perşembe

Ali Kemal Bey'in Saraya Azimetle Takdim Ettiği İstifaname

Südde-i seniye-i mülûkânelerine bütün varlığiyle rapt-ı mevcudiyet etmiş olan bu bende-i esdaklarının rıza-yi meyamin-irtiza-yi cenab-ı mülûkânelerinden ser-i mu inhirafı ne büyük bir fecia-i mevcudiyet ad ve telâkki edeceği, zat-ı kutsiyet-sıfat-ı şahanelerine arz ü izahtan müstağni olan hakayiktendir. Bende-i esdaklarının işbu merbutiyetle mazhar buyrulduğu emn ü itimat ve iltifat-ı şahaneyi çekemeyen rüfeka-yı çâkeranemden bazı zevatın adem-i muvaffakıyet tevlidiyle hüsn-i nazar-ı şehriyarîden mahrumiyeti intaç edecek bazı vakayi ihdasına sarf-ı mahasal-i makdur etmekte olduklarına ve bundan ne suretle istifade edeceklerine muntazır ve müterakkip iken Anadolu'nun bazı mevakiinde serzede-i zuhûr olan naire-i ihtilâlin derhal ve mevzian teskin ü itfa ve imhası maksadiyle ittihaz-ı tedabir ve bu icraatın ifası sırf makam-ı memuriyet-i ubeydaneme mahsur ve munhasır iken bu bâbda birçok âzar-ı vâhiye ve indiye serd ü ityaniyle ihtilâlin tevsi-i daire-i şümul

Belge 28.

Ali Kemal Bey'in Sadrazamlığa İstifası

Osmanlı ülkesinin çeşitli yerlerinde başgösteren düzensizlik ve karışıklıkları yatıştırma ve söndürme yolunda alınması gereken önlemler özellikle ve doğrudan doğruya benim görevimle sınırlı olup, bundan doğacak sorumluluk yükü de yine benim makamımın direncinin omuzlarına yüklenmiştir. Pek az süren Dahiliye Nezareti'ndeki [1] görevim sırasında yüce Halifelik makamı ile ulus ve yurdum için sunduğum hizmetlerin derecesini, gerçeklerin köküne inen sadrazamlık katında belgeleyecek ve doğrulayacak birçok belirtiler vardır ki, bu konuda sözü uzatmayı fazladan ve gereksiz görürüm. Buna göre, üstüme aldığım bu büyük sorumluluk yükü, görevde bağımsızlık ve işime karışılmamakla olanak içinde bulunacağına ve aksi halde ise, yüksek istek ve vicdana aykırı, hizmetimin yürütülmesi olanaksızlığı çok doğal ve böylece nazırlıktan [2] çekilmek zorunluluğunun ortaya çıkması da pek açık bulunmuş olmasından dolayı istifa yazımın sunulmasındaki gerekliliğin iyi karşılanarak yasanın gerektirdiği işlemin yerine getirilmesini dilerim.

Bu konuda... [3]

26/6/1919

Ali Kemal Bey'in Saraya Giderek Sunduğu İstifa Yazısı

Padişahlığınızın yüce kapısına [4] bütün varlığıyla bağlanmış olan bu en sadık kullarının, Padişah hazretlerinin uğurlu beğenilerinden [5] kıl kadar ayrılmayıvarlığı için ne büyük bir yıkım sayacağı ve anlayacağı, Padişahın kutsal kişiliklerine [6] açıklanmayı gerektirmeyen gerçeklerdendir. Bu en sadık kullarının, bu bağlılıkla sizce yaraşık görülen güven ve inanınızı çekemeyen arkadaşlarımdan kimi kişilerin başarısızlık yaratarak Padişahımızın sevgisinden yoksunluğu sonuçlandıracak kimi olaylar çıkarmaya güç harcamakta olduklarını ve bundan nasıl yararlanacaklarını bekler ve gözlerken; Anadolu'nun kimi yerlerinde başgösteren ayaklanma ateşinin hemen ve yerinde yatıştırılması ve söndürülmesi amacıyla önlemler alınması ve bu işlerin yürütülmesi salt kulunuzun görevlilik makamımla sınırlı ve ona özgü iken; bu yolda birçok boş ve

[1] İstanbul hükümetinde İçişleri Bakanlığı.

[2] bakan.

[3] Bu konuda (buyruk...). Bir kısaltmadır. 41. Belge'nin sonuna bakınız.

[4] Süddei seniyei mülûkâne.

[5] Rızayi meyamini cenabı mülûkâneleri.

[6] Zatı kutsiyet-sıfatı şahaneleri.

etmesine ve binnetice bu bâbda adem-i muvaffakıyete dûçar edilerek rıza-yi meyamin-irtiza-yi cenab-ı veliyünniamîlerinin istihsalinden dûr ve mehcûr kalmaklığıma vesilecû olmakta bulunduklarına ve beyanat-ı çâkeranemi adem-i terviç ile müdahalâta başlamalarına mebni istiklâl-i rey ü tedbirdeki mahrumiyetten mütevellit hasar ve mazarr-ı manevîyi derk ve teferrüs ile bugün makam-ı sadaret kaymakamlığına istifa-yi kat'i-i bendegânemi ita eyledim.

Muarızlarımın bu bâbdaki efkâr ü âmâline zaten vâkıf bulunmaklığım hasebiyle kendilerinin menviyatını [1] hariçten ve biraz uzaktan tetkik ve tafahhus ve binaenaleyh zat-ı akdes-i hilâfetpenahîlerini mingayrihaddin ikazda devam etmek üzere memuriyet-i resmiyemden hemen affime müsaade-i merhametâde-i hazret-i padişahîlerinin şayan ve erzan buyurulmasına hâkipây-i şahanelerine vaz'-ı cephe-i rıkkiyet ve daraatle istirhama cür'et ederim, her halde.

26 Haziran 1919, Perşembe

Ali Kemal Bey'in Bâlâdaki Tarihte Saraya Azimetle İstifasını Bizzat Takdimi ve Maruzat-ı Şifahiyesi

Padişahım, bilirsiniz ki Dahiliye Nezaretini kabulüm yalnız şahs-ı humayunlarına arz-ı hizmet maksadından ibaretti. Meclis-i Vükelâda menfi bir siyaset tedvirinden rüfekamı men'e muvaffak oldum. Fakat en nihayet hidemat-ı sadıkanemi dûçar-ı inhilâl edecek bazı vakayi tahaddüs etti. Bunda da muvaffak olacağımı hissedenler icraatıma mâni olabilecek her türlü müşkilâtı ikadan çekinmediler. Muvaffakıyetsiz eda-yi hizmetten ise resmen vazifeden müfarekati tercih ettim. Maddiyat ve maneviyatım zat-ı seniyelerine merbuttur. Suret-i hususiyede arz-ı hizmet ve sadakatten çekinmeyeceğim. Yalnız bir şey istirham ederim, vazife-i resmiyeden tecerrüdü nimelvesile addeden bütün husemamın tehacümünden kulunuzu muhafaza buyurunuz.

Cevap

Devletin tarihî anlar yaşadığı şu feci devrinde beni büsbütün yalnız bırakmayacağınıza eminim. Sadakatiniz beni büyük ümit ve

[1] 1927 basımında da böyledir. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü basımında: "mâneviyat" olarak alınmıştır. Menvi: amaç, niyet.

kendince[1] nedenler öne sürüp söylemekle ayaklanma çevresinin genişlemesine ve sonunda bu yolda başarısızlığa uğratılarak, siz velinimetin yüce beğenilerini kazanmaktan uzak ve yoksun kalmaklığıma neden olmakta bulunmaları ve demeçlerimi dikkate almayarak karışmaya başlamaları üzerine düşünce ve önlemde bağımsızlık yoksunluğundan doğan manevi dokunca ve yitiği anlayıp sezerek bugün sadrazamlık vekilliğine kullarının kesin istifasını verdim.

Bana karşı olanların bu yoldaki düşünce ve isteklerini aslında bildiğim için onların amaçlarını[2] dışarıdan ve biraz uzaktan inceleyip araştırmak ve bu nedenle siz kutsal Halifemize haddim olmayarak uyarılarımı sürdürmek üzere resmi görevimden hemen bağışlanmama yüce Padişah hazretlerinin merhametli[3] izinlerinin uygun ve yerinde görülmesini Padişahımızın ayağı ucuna kullukla ve küçülerek alnımı koymakla dilemeye kalkışırım, herhalde...[4].

26 Haziran 1919

Ali Kemal Bey'in Yukarıda Gösterilen Gün Saraya Giderek İstifasını Kendisinin Sunması ve Sözlü Bildirmesi

Padişahım, bilirsiniz ki Dahiliye Nazırlığı'nı kabulüm yalnız yüce kişiliğinize hizmet sunmak amacına dayanır. Bakanlar kurulunda olumsuz bir siyasa güdülmesinde arkadaşlarıma engel olmayı başardım. Ama sonunda bağlılığımı gösteren hizmetlerimi bozacak kimi olaylar çıktı. Bunda da başarı sağlayacağımı sezinleyenler yapacağım işleri engelleyecek her türlü güçlüğü çıkarmaktan çekinmediler. Başarısız hizmet görmektense resmen görevden çekilmeyi yeğledim. Maddi ve manevi gücümle yüce kişiliğinize bağlıyım. Özel olarak hizmet ve bağlılığımı sunmaktan çekinmeyeceğim. Yalnız bir şey dilerim. Resmi görevden ayrılmamı vesile sayan bütün düşmanlarımın saldırılarından kulunuzu koruyunuz.

Yanıt

Devletin tarihsel anlar yaşadığı şu acıklı dönemde beni büsbütün yalnız bırakmayacağınıza güvenim var. Bağlılığınız bana büyük umut ve

[1] indî.
[2] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.
[3] merhametâde.
[4] herhalde [emir ve ferman...]. Bir kısaltmadır. 41. Belge'nin sonuna bakınız.

tesellilere sevketmişti. Yine vazife-i sadakati ifa yolundaki vaadinize memnunum. Saray her dakika ve bilâkaydüşart size açıktır. Refik Bey'le beraber teşrik-i mesaiden ayrılmayınız. Ben her ikinizin sadakatine güvenerek irşadat ve telkinatınızı sabırsızlıkla bekleyeceğim.

Vesika, 29.

Şifre 5/7/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

Hükûmet-i Merkeziyenin tazyik neticesi olarak menafi-i millet ve memlekete mugayir yapması muhtemel tebligatı kontrol veya tevkif için muhabere kanalı olan mühim merkezlerde icabında tatbik edilmek üzere hemen tedabir ve tertibat alınmalıdır. Bu noktayı ne hükûmete ve ne de telgraf memurlarına hissettirmemek lâzımdır. İşbu telgrafın vusulü bildirilecektir. Üçüncü Kolordu Yirminci Kolorduya ve bu da On İkinci ve On Dördüncü Kolorduya ve o da Bekir Sami Bey'e, On Beşinci Kolordu On Üçüncü Kolorduya isal edecektir. İşbu telgrafın vusulü aynı suret ve tarik ile bildirilecektir. İmza: Üçüncü Ordu Müfettişi Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî Mirliva Mustafa Kemal.

Vesika, 30.

İstihbarat
Şifre
Gayet müstaceldir

Erzurum, 5/7/1919

Konya'da On İkinci Kolordu Kumandanı
Miralay Salâhattin Beye

1—Cemal Paşa'nın on gün müddetle Dersaadet'e hareketinin sebeb-i hakikisini vazıhan ve serian iş'ar buyurmanızı.

2—Zat-ı âlinizin hiçbir sebep ve suretle oradaki kuvanın başından infikâkiniz caiz değildir. Bu bâbda Fuat Paşa ile muhabere ederek en menfi ihtimale karşı tedabir almanız elzemdir. Her gün vaziyetiniz hakkında kısa malûmat vermenizi rica ederim.

Üçüncü Ordu Müfettişi
Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî
Mustafa Kemal

avunmalar vermiştir. Saray her dakika ve bağsız koşulsuz size açıktır. Refik Bey'le birlikte işbirliğinden ayrılmayınız. Ben her ikinizin bağlılığına güvenerek doğru yolu göstericiliğinizi ve öğütlerinizi[1] sabırsızlıkla bekleyeceğim.

Belge 29.

Şifre 5/7/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Komutanlığına

İstanbul hükümetinin, baskı sonucu, ulus ve ülke çıkarına aykırı olarak yapması olasılığı bulunan bildirimleri denetlemek ya da durdurmak için yazışma kanalı olan önemli merkezlerde gereğinde uygulanmak üzere hemen önlem ve düzenlemelere gidilmelidir. Bu noktayı ne hükümete, ne de telgraf görevlilerine sezdirmemek gerekir. Bu telyazının alındığı bildirilecektir. Üçüncü Kolordu Yirminci Kolordu'ya, bu da On İkinci ve On Dördündü Kolordu'ya, o da Bekir Sami Bey'e, On Beşinci Kolordu On Üçüncü Kolordu'ya ulaştıracaktır. Bu telyazının alındığı, özdeş biçim ve yol ile bildirilecektir. İmza: Üçüncü Ordu Müfettişi, Padişah Hazretlerinin Onursal Yaveri Tuğgeneral Mustafa Kemal.

Belge 30.

Haberalma Erzurum, 5/7/1919
Şifre
Çok ivedidir

Konya'da On İkinci Kolordu Komutanı
Albay Salahattin Beye

1 — Cemal Paşa'nın on gün süre ile İstanbul'a gidişinin gerçek nedenini açık olarak ve ivedilikle bildirmenizi;

2 — Sizin hiçbir neden ve biçimde oradaki birliklerin başından ayrılmanız doğru değildir. Bu konuda Fuat Paşa ile yazışarak en olumsuz olasılığa karşı önlemler almanız çok gereklidir. Her gün durumunuz üzerine kısa bilgi veremenizi rica ederim.

Üçüncü Ordu Müfettişi
Padişah Hazretlerinin Onursal Yaveri
Mustafa Kemal

[1] telkinat.

Vesika, 31.

İstihbarat
Şifre
Gayet aceledir

Erzurum, 5/7/1919

Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandanı
Ali Fuat Paşa Hazretlerine

Salâhattin Bey'e yazdığım şifre sureti aynen berveçh-i âtidir:

Üçüncü Ordu Müfettişi
Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî
Mirliva
Mustafa Kemal

SURET

Gayet aceledir.

Konya'da On İkinci Kolordu Kumandanı Miralay Salâhattin Beye:

1 — Cemal Paşa'nın on gün müddetle Dersaadet'e hareketinin sebeb-i hakikisini vazıhan ve serian iş'ar buyurmanızı.

2 — Zat-ı âlinizin hiçbir sebep ve suretle oradaki kuvanın başından infikâkiniz caiz değildir. Bu bâbda Fuat Paşa ile de muhabere ederek en menfi ihtimale karşı tedabir almanız elzemdir. Her gün vaziyetiniz hakkında kısa malûmat vermenizi rica ederim. Üçüncü Ordu Müfettişi, Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî Mustafa Kemal.

Vesika, 32.

7/7/1919

K. O. 12 Kumandanı Salâhattin Beyefendiye

Cemal Paşa Hazretleri hakkındaki telgrafnamemin cevabına makina başında muntazırım.

Üçüncü Ordu Müfettişi
Fahrî Yaver-i Hazret-i Şehriyarî
Mustafa Kemal

Belge 31.

Haberalma
Şifre
Çok ivedidir

Erzurum, 5/7/1919

Ankara'da Yirminci Kolordu Komutanı
Ali Fuat Paşa Hazretlerine

Salahattin Bey'e yazdığım şifre örneği olduğu gibi aşağıya çıkarılmıştır.

Üçüncü Ordu Müfettişi
Padişah Hazretlerinin Onursal Yaveri
Tuğgeneral
Mustafa Kemal

ÖRNEK

Çok ivedidir.

Konya'da On İkinci Kolordu Komutanı Albay Salahattin Bey'e:

1 — Cemal Paşa'nın on gün süre ile İstanbul'a gidişinin gerçek nedenini açık olarak ve ivedilikle bildirmenizi;

2 — Sizin hiçbir neden ve biçimde oradaki birliklerin başından ayrılmanız doğru değildir. Bu konuda Fuat Paşa ile yazışarak en olumsuz olasılığa karşı önlemler almanız çok gereklidir. Her gün durumunuz üzerine kısa bilgi vermenizi rica ederim. Üçüncü Ordu Müfettişi, Padişah Hazretlerinin Onursal Yaveri Mustafa Kemal.

Belge 32.

7/7/1919

K. O. 12 Komutanı Salahattin Beyefendiye

Cemal Paşa hazretleri ile ilgili telyazımın yanıtını makina başında bekliyorum.

Üçüncü Ordu Müfettişi
Padişah Hazretlerinin Onursal Yaveri
Mustafa Kemal

Vesika, 33.

Konya, 6/7.7.1919
Hususî Vusulü: 7/8.7.1919
150 Saat, evvel. 1 10

Üçüncü Ordu Müfettişliğine

C: 5/7/1919 ve 33 şifreye:

1 — Cemal Paşa İstanbul'a bazı zevat ile temas etmek ve ailesiyle görüşmek üzere on gün müddetle ve kendi arzusiyle mezunen Dersaadet'e gitmiştir.

2 — Fuat Paşa ile görüşmek üzere kendisine yazmıştım. Henüz cevap alamadım. Mahall-i mülâkatın Eskişehir olacağını zannediyorum. Kolordu mıntıkasındaki vaziyete dair badema hergün arz-ı malûmat edilecektir.

3 — Evvelce de arzettiğim veçhile burada vezaif-i esasiye biraz güçlükle ve bataetle icra edilmektedir. Maahaza az da olsa semarat-ı nafia elde edilmektedir. Arz-ı ihtiram eder ve temenni-i muvaffakıyat eylerim Efendim.

K. O. 12 Kumandanı
Salâhattin [1]

Vesika, 34.

Şifre 15 Temmuz 1919
Şimdi keşidesi
Zata mahsustur
106

Canik Mutasarrıfı Hamit Beyefendiye

Kardeşim Hamit Bey, sizin yerinize İbrahim Ethem Bey'in tayin olunduğunu haber alarak Refet'e yazdım. Ve birleşerek beraberce dahile doğru gelmenizi rica ettim. Bilmem hangi mülâhaza-i emniyet size İstanbul'a gitmek fikrini telkin ediyor? Refet'in başına gelecek size de aynıdır. Yani gideceğiniz yerin Malta olduğu muhakkaktır. Bundan maada biz kıymetli arkadaşlarımızı Dersaadet'ten Anadolu'ya çekip çıkarmağa ve bu veçhile ciddî vatanperveranı mahrum-ı âmâl etmemeğe çalışırken siz bu hareketle lâakal mahsur bir muhite giriyorsunuz. Biz hiç caiz görmedik. Salâhattin Bey'le programda

[1] Mehmet Salâhattin.

Belge 33.

Özel

150

Konya, 6/7.7. 1919
Alınışı: 7/8.7. 1919
Saat, önce : 1 10

Üçüncü Ordu Müfettişliğine

Y: 5/7/1919 ve 33 şifreye

1 — Cemal Paşa İstanbul'a kimi kişiler ile değinmek ve ailesiyle görüşmek üzere on gün süre ile ve kendi isteğiyle izinli olarak Dersaadet'e [1] gitmiştir.

2 — Fuat Paşa ile görüşmek üzere kendisine yazmıştım. Henüz yanıt alamadım. Buluşma yerinin Eskişehir olacağını sanıyorum. Kolordu bölgesindeki duruma ilişkin, bundan sonra her gün bilgi sunulacaktır.

3 — Önce de bilgilerine sunduğum üzere, burada temel görevler biraz güçlükle ve ağır bir gidişle yapılmaktadır. Yine de az da olsa yararlı sonuçlar alınmaktadır. Saygılarımı sunar, başarılar dilerim efendim.

K. O. 12 Komutanı
Salâhattin[2]

Belge 34.

Şifre
Şimdi çekilmesi
Kişiye özeldir
106

15 Temmuz 1919

Canik Mutasarrıfı Hamit Beyefendiye

Kardeşim Hamit Bey, sizin yerinize İbrahim Ethem Bey'in atandığını haber alarak Refet'e yazdım. Ve birleşerek birlikte içerilere doğru gelmenizi rica ettim. Bilmem hangi güvenlik düşüncesi size İstanbul'a gitmeyi düşündürüyor. Refet'in başına gelecek size de özdeştir [3]. Yalnız gideceğiniz yerin Malta olduğu kesindir. Bundan başka biz değerli arkadaşlarımızı İstanbul'dan Anadolu'ya çekip çıkarmaya ve böylece gerçek yurtseverleri amaçlarından yoksun etmemeye çalışırken siz bu davranışla, en azından, sarılmış bir çevreye giriyorsunuz. Biz hiç doğru bulmadık. Salahattin Bey'le programda uyuşmaya varılmıştır. Refet'le

[1] İstanbul'un bir adı.
[2] Mehmet Salâhattin.
[3] aynıdır.

mutabakat hasıl olmuştur. Refet'e mülâki olmak üzere bilmuhabere Amasya'ya hareket ederek oradan birlikte vereceğiniz karara göre ya Sıvas havalisinde birlikte kalırsınız, veyahut müreffehen bizim nezdimize gelirsiniz. Cevab-ı kat'î bekleriz.

Mustafa Kemal

Vesika, 35.

Asayişe müteallıktir
Adet
71

Amasya'dan, 19/7/1919

Üçüncü Ordu Müfettişliği Erkânıharbiye Riyasetine

C: 18/7/1919 şifreye:

Salâhattin Bey el'an Samsun'dadır. Şimdiye kadar kendisiyle temas edemediğim gibi hiçbir muhabere-i ciddiye ve mühimme cereyan etmemiş olduğundan mir-i mumaileyhin fikir ve kanaatinin ne merkezde olduğunu bilemiyorum. Ancak Refet Bey'le burada görüştüğüm zaman bana Salâhattin Bey'in bizimle hemfikir olduğunu ve fakat icabında İngilizlere mukavemet edecek kadar cür'et gösteremeyeceğini ihsas etmişti. Binaenaleyh Salâhattin Bey'in Kâzım Karabekir Paşa'ya vereceği cevap hakkında ve şimdiye kadar zat-ı samileriyle cereyan etmiş ve edecek olan muhaberatın aksam-ı mühimmesinden vakt ü zamaniyle tenvir buyurulmaklığımı hassaten istirham eylerim. Refet Bey ile Amasya'da üç gün bulunduk. Dün 18 Temmuz 1919'da Sıvas'a hareket etti. İstifasının kabulüne dair Harbiye Nezareti'nden henüz bir cevap gelmemiştir. Ünye ile Niksar arasında iki taburumuz hâl-i harekettedir. İcabında mezkûr istikametin seddi için tedabir-i lâzime ittihaz kılınacağını arz ile takdim-i ihtiramat eylerim.

Beşinci Fırka Kumandan Vekili
Mehmet Arif

buluşmak üzere yazışarak Amasya'ya yola çıkıp, oradan vereceğiniz karara göre ya Sıvas dolaylarında birlikte kalırsınız, ya da rahatça bizim yanımıza gelirsiniz. Kesin yanıt bekleriz.

Mustafa Kemal

Belge 35.

Güvenlikle ilgilidir
Sayı
71

Amasya'dan, 19/7/1919

Üçüncü Ordu Müfettişliği Kurmaybaşkanlığına

Y: 18/7/1919 şifreye:

Salahattin Bey bugün de Samsun'dadır. Şimdiye değin kendisiyle değinemediğim gibi hiçbir gerçek ve önemli yazışma yapılmamış olduğundan, adı geçenin düşünce ve kanılarının ne yolda olduğunu bilmiyorum. Ancak Refet Bey'le burada görüştüğüm zaman bana Salahattin Bey'in bizimle özdeş düşüncede olduğunu, ancak gereğinde İngilizlere karşı direnecek kertede yüreklilik gösteremeyeceğini sezdirmişti. Bundan dolayı Salahattin Bey'in Kâzım Karabekir Paşa'ya vereceği yanıt konusunda ve şimdiye değin yüce kişiliğinizle yapılmış ve yapılacak olan yazışmaların önemli bölümlerinden zamanında aydınlatılmamı özellikle dilerim. Refet Bey ile Amasya'da üç gün bulunduk. Dün 18 Temmuz 1919'da Sıvas'a doğru yola çıktı. İstifasının kabulü konusunda Harbiye Nezareti'nden bir yanıt gelmemiştir. Ünye ile Niksar arasında iki taburumuz hareket halindedir. Gereğinde sözü geçen yönün kapatılması için gerekli önlemler alınacağını bilgilerinize saygılarımla birlikte sunarım.

Beşinci Tümen Komutan Vekili
Mehmet Arif

Vesika, 36.

Numara
191

Erzurum, 10/7/1919

Mücahid-i Muhterem Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine
Heyet-i İdare Reisi Raif Efendi
Heyet-i İdare Azasından Mütekait Binbaşı Süleyman Bey
Heyet-i İdare Azasından Mütekait Binbaşı Kâzım Bey
Heyet-i İdare Azasından Albayrak Gazetesi Müdürü Necati Bey
Heyet-i İdare Azasından Tursunbeyzade Cevat Bey

Vatanı parçalanmaktan, hukuk-ı milliye ve saltanat ve hilâfeti çiğnenmekten kurtarmak emeliyle açılan mücahede-i milliyeye bilistifa bir ferd-i mücahit sıfatiyle iştirak buyurduklarına dair dest-i tevkire alınan 9 Temmuz 1919 tarih ve 346 numaralı tezkere-i aliyeleri umumî bir vecd ü ihtiram ile alındı. Tarihimize kıymetli sahifeler ilâve eden hayat-ı askeriyenizden çekilmek yolundaki fedakârlığı minnet ve şükranla karşıladık. Erzurumluların zat-ı âli-i vatanperveranelerine karşı beslemekte olduğu itimat ve hürmeti bu vesile ile de arzı bir vecibe addettik. Samimî ihtiramlarımızı sunarken Cemiyetimizin başına geçerek vatanın temin-i selâmetine ve hukuk-ı millet ve saltanatın muhafazasına matuf âmâl-i milliyenin tahakkukuna hasr-ı himmet buyurmalarını müsellem olan hamiyet-i vataniyelerinden temenni eyleriz. Leffen takdim kılınan talimatta muharrer olduğu veçhile vezaif-i muhtelife-i vataniye ile mükellef bulunan heyet-i faalemiz riyasetinin zat-ı samileri ve riyaset-i saniyesinin muhterem Rauf Beyefendi Hazretleri tarafından kabul buyurulmasını ve heyet-i maruzaya heyetimizden de bâlâda esamileri muharrer zatların tayin ve tefrik edildiğinin arz ile temenni-i muvaffakıyat ve kesb-i şeref eyleriz Efendim Hazretleri.

Erzurum Şubesi - 1919

Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti

Raif

Belge 36.

Sayı
191

Erzurum, 10/7/1919

Sayın Kutsal Savaşımcı[1] Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine
Yönetim Kurulu Başkanı Raif Efendi
Yönetim Kurulu Üyesi Emekli Binbaşı Süleyman Bey
Yönetim Kurulu Üyesi Emekli Binbaşı Kâzım Bey
Yönetim Kurulu Üyesi Albayrak Gazetesi Müdürü Necati Bey
Yönetim Kurulu Üyesi Dursunbeyoğlu Cevat Bey

Yurdu parçalanmaktan, ulusal haklarla saltanat ve halifelik haklarını çiğnenmekten kurtarmak isteğiyle açılan ulusal savaşıma, görevinden ayrılarak bir ulus bireyi kutsal savaşımcı olarak katıldıklarına ilişkin, saygı ile karşılanan 9 Temmuz 1919 gün ve 346 sayılı yüce yazıları, genel bir büyük bir coşku ve saygı ile alındı. Tarihimize değerli sayfalar ekleyen askerlik yaşamınızdan çekilme yolundaki özveriyi gönül borcu ve büyük teşekkürlerle karşıladık. Erzurumluların, yüce yurtsever kişiliklerine karşı besledikleri güven ve saygıyı bu nedenle de sunmayı üstün bir ödev saydık. Yürekten saygılarımızı sunarken, Cemiyetimizin başına geçerek yurdun esenliğinin sağlanmasına, ulus ile saltanatın haklarının korunmasına yönelik ulusal isteklerin gerçekleşmesine hizmet buyurmalarını bilinen yurtseverliğinizden bekleriz. Ekli olarak sunulan yönergede yazılı olduğu üzere, çeşitli yurt ödevleriyle yükümlü bulunan yürütme kurulunuz başkanlığının yüce kişilikleri, ikinci başkanlığın da sayın Rauf Beyefendi hazretlerince kabul buyurulmasını ve anılan kurula, kurulumuzdan da yukarıda adları yazılı kişilerin belirlenip atandığı da, sunularak, başarılar diler ve onur duyarız Efendim Hazretleri.

Erzurum Şubesi-1919
Vilâyatı Şarkıye Müdafaai Hukukı Milliye Cemiyeti
Raif

[1] mücahit.

Vesika, 37.

Pek aceledir

Şifre

162

Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandanı
Fuat Paşa Hazretlerine

1 — Hoca Raif Efendi Hazretlerinin işbu telgrafnamesini emniyetli bir surette Dersaadet'e keşide ve iysaliyle beraber bir cevabının yine aynı tarikle müstacelen celp ve tebellûğu istirham olunur.

2 — Dersaadet'te Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Riyasetine:

Posta ile mürsel raporun vusulünü arzetmiştim. Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti namına akdine teşebbüs olunan Erzurum Kongresi'ne aynı makasıd-ı milliye ile müteşekkil ve fakat meselâ Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti gibi başka nam taşıyan cemiyetler dahi murahhaslar göndermiştir. Binaenaleyh kongre sırf Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti kongresi olmayıp muhtelif millî cemiyetler namına da teklif edilmiş bir kongre olduğu dermeyan edilmiştir. Bu suretle derdest-i küşat olan kongre hem Cemiyetimizin ve hem de aynı gaye ve maksad-ı millî ile teşekkül etmiş diğer bazı cemiyetlerin iştirakiyle daha umumî bir şekil almış oldu. Bu veçhile Hilâfet-i İslâmiye ve Saltanat-ı Osmaniye'nin hârisi ve buralardaki hukuk-ı İslâmiye'nin cidden muhafızı olabilecek mahiyet kesbetmiş olduğunu arzeylerim. Evvelce Üçüncü Ordu Müfettişliğine ve haiz-i ehemmiyet bir salâhiyetle buraların muhafaza-i asayişine tayin buyurulup vazifesini teshil edecek surette kendisine muzaheret ve muavenet-i kâmile ifası taraf-ı âlilerinden de iş'ar buyurulan Mirliva Mustafa Kemal Paşa Hazretleri vazifesi uğrunda birçok çalıştıktan sonra mubarek vatan ve milleti parçalanmak tehlikesinden kurtarmak ve Yunan ve Ermeni âmâline kurban etmemek için açılan mücahede-i milliye uğrunda milletle beraber serbest surette çalışmağa sıfat-ı resmiye ve askeriyesi mâni olmağa başladığından sine-i millette bir ferd-i mücahit suretiyle çalışmak üzere silk-i celil-i askerîye vedaen istifa etti. Millet ve vatan uğrunda bu suretle ibraz-ı fedakârî eden bu zat-ı âliye karşı yine kendisini bir hizmet-i mübeccele-i vataniyeye davet suretiyle haklarında heyet-i aliyeleri tarafından ibraz-ı âsâr-ı takdir ve tebcilde bulunmuş olmak üzere Merkez-i Umumî heyet-i aliyesi namına da beyan-ı rey ve mütâlaa eylemek vazife ve salâhiyetinin Paşa-yi

Belge 37.

Çok ivedidir

Şifre

162

Ankara'da Yirminci Kolordu Komutanı Fuat Paşa
Hazretlerine

1 — Hoca Raif Efendi hazretlerinin bu telyazısını[n] güvenli olarak İstanbul'a çekilip ulaştırılmasıyla birlikte, bir yanıtının yine o yoldan ivedilikle getirtilip alınması çok rica olunur.

2 — İstanbul'da Vilâyatı Şarkıye Müdafaai Hukukı Milliye Cemiyeti Başkanlığına:

Posta ile gönderilmiş olan raporun ulaştığını bilginize sunmuştum. Vilâyatı Şarkıye Müdafaai Hukukı Milliye Cemiyeti adına toplanmasına girişilmiş olan Erzurum Kongresi'ne, özdeş ulusal amaçlarla kurulmuş, ancak örneğin Trabzon Muhafazai Hukuk Cemiyeti gibi başka ad taşıyan dernekler de delege göndermişti. Buna göre kongre[nin] salt Vilâyatı Şarkıye Müdafaai Hukukı Milliye Cemiyeti kongresi olmayıp, çeşitli ulusal dernekler adına da önerilmiş bir kongre olduğu öne sürülmüştür. Bundan dolayı açılacak olan kongre hem Cemiyetimizin, hem de özdeş ulusal amaç ve erek ile kurulmuş kimi derneklerin katılmasıyla daha genel bir biçim almış oldu. Böylece İslam halifeliği ve Osmanlı saltanatının bekçisi ve buralardaki İslam haklarının gerçekten koruyucusu olabilecek nitelik almış olduğunu bilginize sunarım. Önceleri Üçüncü Ordu Müfettişliğine ve önemli bir yetkiyle buralarda güvenliğin koruyuculuğuna atanıp görevini kolaylaştıracak biçimde kendisine tam bir destek ve yardımın yapılması yüce kişiliklerinden de bildirilen Tuğgeneral Mustafa Kemal Paşa Hazretleri görevi uğrunda birçok çalıştıktan sonra kutlu yurt ve ulusu parçalanmak tehlikesinden kurtarmak, Yunan ve Ermeni isteklerine kurban etmemek için açılan ulusal kutsal savaşım uğrunda ulusla birlikte özgür olarak çalışmaya resmi ve askerlik sıfatı engel olmaya başladığından, ulusun bağrında bir kutsal savaşım bireyi olarak çalışmak üzere yüce askerlik mesleğinden ayrılarak görevini bıraktı. Ulus ve yurt uğrunda bu yolda özveri gösteren bu yüksek kişiye karşı yine kendisini saygıdeğer bir yurt hizmetine çağırarak, yüce kurullarınca kendisine beğeni ve saygınlık göstermiş olmak üzere, Genel Merkez yüce kurulu adına da oy ve düşüncesini belirtmek görev ve yetkisinin sözü geçen Paşa'ya verildiğinin telyazı ile buyurulup bildirilmesi pek uygun olacağını bilginize sunar ve çok rica ederim.

müşarünileyhe verildiğinin telgrafla emir ve iş'ar buyurulması pek münasip olacağını arz ve istirham eylerim.

Vilâyât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şube Reisi: Raif

21/7/1919

Üçüncü Ordu Müfettişliği Erkânıharbiye
Reisi Miralay
Kâzım [1]

Vesika, 38.

Erzurum, 23/7/1919, Çarşamba
"10 Temmuz, Rumî"

Erzurum Kongresinde İrat Olunan
Nutuk Suretidir

Muhterem Murahhas Efendiler!

Kongremiz Heyeti, Riyasetine âcizlerini intihap eylemek suretiyle gösterilen âsâr-ı itimat ve teveccühe hassaten teşekkür ederim. Bu münasebetle bazı maruzatta bulunmak isterim.

Efendiler!

Tarih ve hadisatın sevkiyle, bilfiil içine düştüğümüz bugünkü kanlı ve kara tehlikeleri görmeyecek ve bundan müteheyyiç ve müteessir olmayacak hiçbir vatanperver tasavvur edilemez.

Harb-i Umumî'nin sonlarına doğru, milliyetler esasına müstenit vaitleri üzerine Hükûmet-i Osmaniyemiz de âdilâne bir sulha nail olmak emeliyle mütarekeye talip oldu. İstiklâl uğrunda namus ve şehametiyle döğüşen milletimiz, 30 Teşrinievvel 1918'de imzalanan mütarekename ile silâhını elinden bıraktı.

Devletlerin şahsiyet-i maneviyesi ve vâziülimza murahhasların namus-ı zatileri zamân ve kefaletinde bulunan işbu mütarekename ahkâmı bir tarafa bırakılarak İtilâf Devletleri kuva-yi askeriyesi payitaht-ı saltanat ve makarr-ı celil-i hilâfet olan İstanbul'umuzu işgal etti. Gün geçtikçe artan bir şiddetle hukuk-ı hilâfet ve saltanat, haysiyet-i hükûmet, izzet-i nefs-i millîmiz tecavüz ve taaddilere uğradı. Tebaa-i Osmaniye'den olan Rum ve Ermeni anasırı gördükleri teşvik ve muzaheretin netayiciyle de namus-ı millîmizi cerihadar edecek taşkınlıklardan başlayarak nihayet hazin ve kanlı safhalara girinceye kadar küstahane tecavüzata koyuldular. Fakat, derin bir telehhüf ile itiraf etmeliyiz ki, bu cür'etler, sekiz aydan beri,

[1] Dirik.

Vilâyatı Şarkıye Müdafaai Hukukı Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi Başkanı: Raif

21/7/1919 Üçüncü Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanı
Albay
Kâzım[1]

Belge 38.

Erzurum, 23/7/1919 Çarşamba
"10 Temmuz, Rumi"

Erzurum Kongresi'nde Verilen Söylev
Örneğidir

Sayın delegeler,

Kongremiz kurulu başkanlığına beni seçmekle gösterilen güven ve yakınlığa özellikle teşekkür ederim. Bu nedenle kimi sunularda bulunmak isterim:

Baylar,

Tarihin ve olayların alıp getirdiği, içine eylemli olarak düştüğümüz bugünkü kanlı ve kara tehlikeleri görmeyecek ve bundan heyecana kapılmayacak ve üzülmeyecek hiçbir yurtsever düşünülemez.

Genel Savaş'ın sonlarına doğru, ulusçuluk temeline dayanan söz vermeler üzerine Osmanlı hükümetimiz de adaletli bir barışa kavuşmak dileğiyle ateşkes istedi. Bağımsızlık uğruna namus ve yiğitliği ile dövüşen ulusumuz, 30 Ekim 1918'de imzalanan ateşkes anlaşmasıyla silahlarını elinden bıraktı.

Devletlerin manevi kişilikleri ve imzalarını koyan delegelerin kişisel namuslarının güvence ve kefilliğinde bulunan bu ateşkes anlaşmasının hükümleri bir yana bırakılarak İtilaf Devletleri askeri kuvvetleri saltanatın başkenti ve yüce halifeliğin merkezi olan İstanbul'umuzu işgal etti. Gün geçtikçe artan bir şiddetle halifeliğin ve saltanatın hakları, hükümetin saygınlığı, ulusal onurumuz saldırılara uğradı, ezilip geçildi. Osmanlı uyruğu olan Rum ve Ermeni öğeler gördükleri yüreklendirme ve yardımın sonucunda ulusal namusumuzu yaralayacak taşkınlıklardan başlayarak, sonunda acıklı ve kanlı evrelere girinceye değin, küstahça saldırılara koyuldular. Ancak, derin bir acı ile itiraf etmeliyiz ki bu atak[2], sekiz aydan beri, birbirini izleyerek

[1] Dirik.
[2] cür'et.

biribirini takiben mevki-i iktidara geçen, murakabe-i milliyeden âzâde hükûmât-ı merkeziyenin, birinin diğerinden daha fena olarak gösterdiği zaaf ve aciz arasından ve payitahtta ve bazı matbuatta görülen pek mezmum ihtirasattan ve vicdan-ı millînin inkâr, kuva-yi milliyenin ihmal olunmasından naşi vüs'at bulmuştur.

Salifülarz esbap ve payitaht-ı saltanatın da mahsur ve tamamiyle murakabeye tâbi kalması yüzünden artık bu vatanda mukaddesat ve mukadderata sahip bir kudret ve irade-i milliyenin mevcut olmadığı zehab-ı bâtılı hükümran olmuş ve cansız bir vatan, kansız [1] bir millet nelere müstahak ise bimuhaba onların tatbikatına İtilâf Devletleri'nce başlanmıştır.

İnkısam-ı vatan mevzu-i bahs ve karar olarak vilâyât-ı şarkıyemizde "Ermenistan", Adana ve Kozan havalisinde "Kilikya" namlarına Ermenistan, Garbî Anadolu'nun İzmir ve Aydın havalisinde Yunanistan, Trakya'da payitahtımızın kapısına kadar kezalik Yunanistan; Karadeniz sahillerimizde "Pontus" krallığı ve ondan sonra kalan bakıye-i aksam-ı vatanda da ecnebi işgal ve himayesi gibi artık 650 seneden beri müstakillen saltanat sürmüş ve tarih-i adl ü celâdetini vaktiyle Hindistan hududuna, Afrika'nın ortasına ve Macaristan'ın garbine kadar yürütmüş olan bu milletin esarete, kölelik payesine indirilmesi ve nihayet bu devletin sahife-i tarihini kapatarak mezar-ı ebediyete defnetmek gibi insaniyet ve medeniyetle ve alelhusus milliyet esasatiyle kabil-i telif olmayan emeller ca-yi kabul ve tasvip bulmuş ve görülüyor ki tatbikat devresi de başlamıştır.

Bu tatbikat bu anda gözümüzün önünde hazin bir surette cereyan ediyor. İzmir, Aydın, Bergama ve Manisa havalisinde şimdiye kadar binlerle anaların, babaların, kahramanların ve çocukların revan olan hûn-ı pâki, Aydın gibi Anadolumuzun en güzide bir şehrinin Yunanlıların zalim ve ateşîn tahribatına kurban oluşu, muhtelif aksam-ı memleketin İtalyan ve saire işgali altına alınışı ve dahile doğru elîm bir surette muhaceret yapılması elbette gayretullaha ve gayret-i milliyeye dokunmuştur.

Efendiler!

Malûm hakayıktandır ki: Tarih; bir milletin kanını, hakkını, varlığını hiçbir zaman inkâr edemez. Binaenaleyh böyle bir nikab-ı bâtılın arkasından vatanımız ve milletimiz aleyhinde verilen hükümler, kanaatler muhakkak mahkûm-ı iflâstır! Ve işte bütün bu menfur zulümlerden ve bu bedbaht acizlerden, tarihimize karşı reva görülen haksızlıklardan müteessir olan vicdan-ı millî nihayet sayha-i

[1] Bkz. Belge 54, s. 1288, 3. paragraf.

iktidara gelen, ulusal denetimden uzak İstanbul hükümetlerinin birinin ötekinden daha kötü olarak gösterdiği arıklık ve güçsüzlüklerden ve başkentte ve kimi basında görülen pek yerilecek tutkulardan, ulusal vicdanın yadsınmasından, kuvayi milliyenin savsaklanmasından dolayı genişlik kazanmıştır.

Yukarıda belirtilen nedenler ve saltanat başkentinin de sarılmış ve tümüyle denetlemeye bağlı kalması yüzünden artık bu yurtta kutsallık ve alınyazısına sahip çıkacak bir güç ve ulusal iradenin var olmadığı boş sanısı egemen olmuş ve cansız bir yurt, kansız[1] bir ulus nelere layık ise hiç çekinmeden İtilaf Devletleri'nce onların uygulanmasına başlanmıştır.

Yurdun bölünmesinin söz konusu ve karar konusu olarak doğu illerimizde "Ermenistan", Adana ve Kozan dolaylarında "Kilikya" adlarına Ermenistan, Batı Anadolu'nun İzmir ve Aydın dolaylarında Yunanistan; Trakya'da başkentimizin kapısına değin yine Yunanistan; Karadeniz kıyılarımızda "Pontus" krallığı ve ondan sonra yurdun geri kalan kesimlerinde de yabancı işgal ve koruyuculuğu gibi, artık altı yüz elli yıldan beri bağımsız olarak saltanat sürmüş ve adalet ve yiğitliğinin tarihini vaktiyle Hindistan sınırına, Afrika'nın ortasına ve Macaristan'ın batısına değin yürütmüş olan bu ulusun tutsaklığa, kölelik katına indirilmesi ve sonunda bu devletin tarih sayfasını kapatarak sonsuzluk mezarına gömmek gibi insanlık ve uygarlıkla ve özellikle ulusçuluk ilkeleriyle bağdaştırılamayan istekler kabul edilmiş ve onaylanmış, görülüyor ki uygulama dönemi de başlamıştır.

Bu uygulama bu anda gözümüzün önünde acıklı bir biçimde akıp gidiyor. İzmir, Aydın, Bergama ve Manisa dolaylarındaki şimdiye değin binlerce anaların, babaların, yiğitlerin ve çocukların akan temiz kanı, Aydın gibi Anadolu'muzun en seçkin bir kentinin Yunanlıların kıyıcı ve ateşli yıkıcılığına kurban oluşu, ülkenin çeşitli kesimlerinin İtalyan vb. işgali altına alınışı ve içerilere doğru acı bir biçimde göçler yapılması elbette Tanrının gücüne gitmiş ve ulusal yurtseverliğe dokunmuştur.

Baylar,

Bilinen gerçeklerdendir ki: Tarih, bir ulusun kanını, hakkını, varlığını hiçbir zaman yadsıyamaz. O halde böyle bir aldatıcı[2] örtünün arkasından yurdumuz ve ulusumuza karşıt verilen hükümler, kanılar kesinlikle iflasa yargılıdır! Ve işte bütün bu iğrenç kıyıcılıklardan ve bu bahtsızca güçsüzlüklerden tarihimize yaraşık görülen haksızlıklardan üzüntü duyan ulusal vicdan, sonunda uyanışının haykırışını yükseltmiş ve Muhafazi Hukukı Milliye ve Müdafaai Vatan, Müdafaai Hukukı Milliye

[1] Bkz. Belge, 54, s. 1289, 3. paragraf.
[2] bâtıl.

intibahını yükseltmiş ve Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye ve Müdafaa-i Vatan ve Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye ve Redd-i İlhak gibi muhtelif namlarla ve fakat aynı mukaddesatın temin-i sıyaneti için tebarüz eden millî cereyan, bütün vatanımızda artık bir elektrik şebekesi haline girmiş bulunuyor. İşte bu şebeke-i azimkâranenin vücuda getirdiği ruh-ı celâdettir ki mubarek vatan ve milletin mukaddesatını tahlis ve himayeye müstenit son sözü söyleyecek ve hükmünü tatbik ettirecektir.

Efendiler!

Vaziyet-i umumiye ve hususiye hakkında cümlenizce malûm olan bazı hususatı burada tekrar hatırlatmayı faydadan hâli bulmuyorum:

a) Dört aydan beri Mısır'da istiklâl-i millînin temin ve istirdadı için pek kanlı vakayi ve ihtilâlât devam ediyor. Nihayet İngilizler tarafından bittevkif Malta'ya götürülmüş olan murahhaslar tahliye olunmuş ve Paris Sulh Konferansı'na azimetlerine muvafakate mecbur olmuşlardır.

b) Hindistan'da istiklâl için vâsi mikyasta ihtilâller oluyor. Maksad-ı millîlerine vusul için bankalar, Avrupa müessesatı, demiryolları bombalarla tahrip ediliyor.

c) Afganistan ordusu da İngilizlerin milliyeti imha siyasetine karşı harbediyor. İngilizlerin bel bağladıkları hudut kabailinin dahi Afganlılara iştirak ettiğini ve bu yüzden İngiliz askerlerinin dahile çekilmeğe mecbur olduğunu İngiliz gazeteleri itiraf etmişlerdir.

d) Suriye'de ve Irak'ta İngilizlerin ve ecnebilerin tahakküm ve idaresinden tekmil Arabistan hal-i galeyandadır. Arabistan'ın her yerinde ecnebi boyunduruğu reddolunuyor. Yalnız refah ve saadet-i memleket için ecnebilerin iktisadî, umranî, medenî vesaitinden muavenete rıza gösteriliyor.

Bağdat ve Şam içtima-ı umumîleri her tarafa bu kararı neşretmiştir.

e) Ahiren devletler arasında hasıl olan rekabet münasebetiyle İngilizlerin Kafkasya'dan kâmilen çekilmesine karar verilmiş ve tatbikat bir müddetten beri başlamıştır. İtalyan kuvvetlerinin Batum tarikiyle Kafkasya'ya gelmesi mukarrer ise de İtalya'daki ve Kafkasya'daki ahval-i dahiliye münasebetiyle bu kararın tatbikından korkuyorlar.

f) İstiklâl-i millîlerini tehlikede gören ve her taraftan istilâya mâruz kalan Rus milleti bu tahakküm-i umumîye karşı bütün efrad-ı milletinin kudret-i müşterekesiyle çarpışıp ve umumun malûmu olduğu veçhile bu kuvvet kendi memleketleri dahilinde galebe çalmış ve kendi üzerine musallat olan milletleri de daire-i nüfuz ve sirayetine almakta bulunmuştur.

ve Reddi İlhak gibi çeşitli adlarla, ancak özdeş amaçların sağlanıp korunması için beliren ulusal akım, bütün yurdumuzda artık bir elektrik ağı durumunu almış bulunuyor. İşte bu kesin kararlı ağın oluşturduğu yiğitlik ruhudur ki, kutlu yurdun ve ulusun alınyazısını kurtarmaya ve korumaya dayanan son sözü söyleyecek ve yargısını uygulattıracaktır.

Baylar,

Genel ve özel durum üzerinde hepinizce bilinen kimi konuları burada yeniden anımsatmayı yararsız bulmuyorum:

a) Dört aydan beri Mısır'da ulusal bağımsızlığın sağlanması ve geri alınması için pek kanlı olaylar ve ayaklanmalar sürüyor. Sonunda İngilizlerce tutuklanarak Malta'ya götürülmüş olan delege salıverilmiş ve Paris Barış Konferansı'na gitmelerini uygun bulmak zorunda kalmışlardır.

b) Hindistan'da bağımsızlık için geniş ölçüde ayaklanmalar oluyor. Ulusal amaçlarına ulaşmak için bankalar, Avrupa kuruluşları, demiryolları bombalarla yıkılıyor.

c) Afganistan ordusu da İngilizlerin ulusçuluğu yok etme siyasasına karşı savaşıyor. İngilizlerin bel bağladıkları sınır kabilelerinin bile Afganlılara katıldığını ve bu yüzden İngiliz askerlerinin içerilere çekilmek zorunda olduğunu İngiliz gazeteleri itiraf etmişlerdir.

d) Suriye'de ve Irak'ta İngilizlerin ve yabancıların baskı ve yönetiminden bütün Arabistan kaynamaktadır. Arabistan'ın her yerinde yabancı boyunduruğu red olunuyor. Yalnız ülkenin genliği ve mutluluğu için yabancıların iktisadi, bayındırlık, uygarlık araçlarından yardıma razı olunuyor.

Bağdat ve Şam genel toplantıları her yana bu kararı yaymıştır.

e) Son zamanlarda devletler arasında ortaya çıkan çekişmeler[1] nedeniyle İngilizlerin Kafkasya'dan tümüyle çekilmesine karar verilmiş ve uygulama bir süreden beri başlamıştır. İtalyan kuvvetlerinin Batum yoluyla Kafkasya'ya gelmesi kararlaşmış ise de İtalya'daki ve Kafkasya'daki iç durumlar nedeniyle bu kararın uygulanmasından korkuluyor.

f) Ulusal bağımsızlıklarını tehlikede gören ve her yandan yayılmalara[2] uğrayan Rus ulusu bu genel baskıya karşı bütün ulus bireylerinin ortak gücüyle çarpışıp, herkesin bildiği üzere bu güç kendi ülkeleri içinde üstün gelmiş ve kendisine sataşmış[3] ulusları da kendi sözügeçerliği ve yayılma çevresine almakta bulunmuştur.

[1] rekabet.
[2] istilâ.
[3] musallat.

g) Şimalî Kafkas, Azerbaycan ve Gürcistan biribirleriyle ittihat ederek mevcudiyet-i milliyeleri aleyhine yürümek isteyen Denikin ordusunu harben tazyik ve Karadeniz sahiline sürmüştür.

h) Ermenistan'a gelince: Bir fikr-i istilâ perverde eden Ermeniler, Nahcivan'dan Oltu'ya kadar bütün ahali-i islâmiyeyi tazyik ve bazı mahallerde katliam ve yağmagerlikte bulunuyorlar. Hudutlarımıza kadar islâmları mahva mahkûm ve hicrete mecbur ederek vilâyât-ı şarkıyemiz hakkındaki emellerine doğru emniyetle takarrüp etmek ve bir taraftan da 400 bin olduğunu iddia eyledikleri Osmanlı Ermenisini bir istinatgâh olmak üzere memleketimize sürmek istiyorlar.

Karadeniz'in garp tarafındaki vakayie gelince, Macar ve Bulgarlar memleketlerinin mühim bir kısmını istilâ etmek isteyenlere karşı bütün mevcudiyet-i milliyeleriyle çarpışıyorlar.

Meriç nehri garbinde yani Balkan Harbi'nden evvel devletimizin malikânesi olan Garbî Trakya'nın Bulgarlardan alınarak Yunanlılara verilmesi Düvel-i İtilâfiye'ce karargir olmasından nâşi harekât-ı tatbikıye başlamış ve Yunan işgal kuvvetlerine karşı Bulgar kuva-yi milliyesi tarafından takviye edilen Bulgar kuvvetleri Garbî Trakya mıntıkası dahilinde verdikleri muharebat neticesinde müteaddit Yunan fırkalarını defetmiştir.

Vaziyet-i hususiyemize gelince: Daha Dersaadet'ten çıkmadan evvel vatan ve milletin çare-i tahlisi hakkında birçok rical-i mes'ule ve muktedire ile görüşülmüştü. Payitahttaki münevveranın ve din ü devlete hizmetleri mesbuk zevat-ı âliyenin mesai-i masrufeleri kıymettar olmakla beraber tesir ve murakabe altında mahsur bir muhit; kendilerini daima tehdit ve akametle müteessir etmektedir. Her halde mukadderata hâkim bir idare-i milliyenin müdahaleden masun bir surette zuhûru ancak Anadolu'dan muntazardır. Buna istinadendir ki bir şûra-yı millînin vücudunu ve ancak kuvvetini irade-i milliyeden alacak mes'ul bir hükûmetin mevcudiyetini talep etmek bilhassa son zamanlarda payitahtın hemen tekmil tabakat-ı mütefekkirîni için bir fikr-i sabit halini almıştır.

Şurada acıklı bir hakikat olmak üzere arzedeyim ki, memleketimizde külliyetli ecnebi parası ve birçok propagandalar cereyan ediyor. Bundaki gaye pek âşikârdır ki, hareket-i milliyeyi akim bırakmak, âmâl-i milliyeyi felce uğratmak, Yunan, Ermeni âmâlini ve bazı aksam-ı mühimme-i vatanı işgal gayelerini teshil etmektir. Bununla beraber her devirde, her memlekette ve her zaman zuhûr ettiği gibi bizde de kalp ve âsabı zayıf, gayr-i müdrik insanlarla beraber vatansız ve aynı zamanda refah ve menfaat-i şahsiyesini vatan ve milletinin zararında arayan esafil de vardır. Şark umurunu

g) Kuzey Kafkas, Azerbaycan ve Gürcistan biribirleriyle birleşerek ulusal varlıklarına karşı yürümek isteyen Denikin ordusunu savaşla baskıya almış ve Karadeniz kıyısına sürmüştür.

h) Ermenistan'a gelince: Bir yayılma düşüncesi ile beslenmiş olan Ermeniler, Nahcivan'dan Oltu'ya değin bütün İslam halka baskı yapıyor ve kimi yerlerde toplu öldürme ve yağma ile, göçe zorlayarak doğu illerimiz üzerindeki isteklerine doğru güvenle yaklaşmak ve bir yandan da dört yüz bin olduğunu ileri sürdükleri Osmanlı Ermenisini bir dayanak olmak üzere ülkemize sürmek istiyorlar.

Karadeniz'in batısındaki olaya gelince, Macar ve Bulgarlar, ülkelerinin büyük bir bölümüne yayılmak isteyenlere karşı bütün ulusal varlıkları ile çarpışıyorlar.

Meriç suyu batısında, yani Balkan Savaşı'ndan önce devletimizin yurtluğu [1] olan Batı Trakya'nın Bulgarlardan alınarak Yunanlılara verilmesi İtilaf Devletleri'nce kararlaştırıldığından, uygulama eylemi başlamış ve Yunan işgal kuvvetlerine karşı Bulgar ulusal kuvvetlerince güçlendirilen Bulgar kuvvetleri Batı Trakya bölgesi içinde verdikleri savaşlar sonucunda birçok Yunan tümenini püskürtmüştür.

Özel durumumuza gelince: Daha İstanbul'dan çıkmadan önce yurt ve ulusun kurtuluşu umarı üzerine birçok sorumlu ve yetkili kimselerle görüşülmüştü. Başkentteki aydınların ve dine, devlete hizmetleri geçmiş yüksek kişilerin harcadıkları çabalar değerli olmakla birlikte etki ve denetim altında bir çevre; kendilerini hep korkutma ve başarısızlıkla üzmektedir. Herhalde alınyazısına egemen bir ulusal yönetimin, kendisine karışılmaksızın ortaya çıkması, ancak Anadolu'dan beklenir. Buna dayanaraktandır ki bir ulusal danışma kurulunun varlığını ve ancak gücünü ulusal iradeden alacak sorumlu bir hükümetin var oluşunu istemek, özellikle son zamanlarda başkentin hemen bütün düşünür katmanları için bir kesin kanı halini almıştır.

Şurada acıklı bir gerçek olmak üzere bildireyim ki, ülkemizde pek çok yabancı parası ve birçok propagandalar dönüyor. Bundaki amaç pek açıktır ki, ulusal eylemi başarısız bırakmak, ulusal isteklere inme indirmek; Yunan, Ermeni isteklerini ve yurdun kimi önemli kesimlerini işgal amaçlarını kolaylaştırmaktır. Bununla birlikte her dönemde, her ülkede ve her zaman ortaya çıktığı gibi bizde de kalp ve sinirleri arık, anlayışsız insanlarla birlikte vatansız ve aynı zamanda kişisel genlik ve çıkarını yurt ve ulusun dokuncasında arayan alçaklar da vardır. Doğu işlerini çevirmede ve arık noktaları arayıp bulmada pek usta olan düşmanlarımız ülkemizde bunu nerdeyse bir örgüt durumuna

[1] malikâne.

tedvirde ve zayıf noktaları arayıp bulmakta pek mahir olan düşmanlarımız memleketimizde bunu adeta bir teşkilât haline getirmişlerdir. Fakat mukaddesatının gaye-i necatiyle çırpınan bütün millet işbu tarik-ı azim ve mücahedesinde her türlü mevanii, muhakkak ve mutlaka kırıp süpürecektir.

Bütün bu gayeleri istihsal için vakf-ı âmâl eyleyen millet-i necibemizin içinde bir ferd-i millî gibi çalışmaktan mütehassıl zevk ve mübahatı burada şükran ve mefharetle arzeylerim.

En son olarak niyazım şudur ki, Cenab-ı Vahibülâmâl Hazretleri Habib-i Ekremi hürmetine bu mubarek vatanın sahip ve müdafii ve diyanet-i celile-i Ahmediyenin ilâ yevmil kıyam hâris-i esdakı olan millet-i necibemizi ve makam-ı saltanat ve hilâfet-i kübrayı masun ve mukaddesatımızı düşünmekle mükellef olan heyetimizi muvaffak buyursun!.... Âmin.

Vesika, 39.

24 Temmuz 1919

Zat-ı Şahaneye, Sadrazama, Belediye Rüesasına,
Cemiyetlere, Rüesa-yi Memurin-i Mülkiyeye,
Büyük Kumandanlara

Dün intişar eden 23 Temmuz 1919 tarihli ajansta zat-ı Sadaretpenahilerinin/Sadaretpenahinin Anadolu'da iğtişaş zuhûr ettiğine ve Kanun-ı Esasiye muhalif olarak Meclis-i Meb'usan namı altında içtimaat vuku bulduğuna ve hukuk-ı şehriyarî ve menafi-i âliye-i vataniyeye muhalif olan bu hareketin memurin-i mülkiye ve askeriye tarafından men'i icap edeceğine dair vilâyât ve elviye-i müstakilleye tebliğ kılınan beyanatını hal-i in'ikatta bulunan Kongremiz huzurunda kemal-i hayret ve telehhüfle mevzu-i bahs eyledik. Cenab-ı Hakkın bir lûtf-ı mahsusu olarak millet-i necibelerinin avakıb-ı umuru derk ve teyakkun eylemesi cihetiyle en sakin zamanlarda bile emsaline tesadüf edilemeyecek derecede sükûn ve asayişe mazhar olan vatanımızın hükûmet-i seniyemizle Düvel-i İtilâfiye arasında akdedilen mütarekenamenin yirmi dördüncü maddesi ahkâmına ithal edilmesini adeta temin ve teshil edecek mahiyette bulunan beyanat-ı vakıanın devlet ve memleketin mes'uliyet-i mutlakasını deruhde buyuran zat zat-ı samiler/zat-ı sami lisanından suduru muvacehe-i millette gayr-i kabil-i af ve telâfi netayic-i müellime tevlit edebileceğine kanaat ederek hakikate bilkülliye mugayereti ecnebilerin de taht-ı tasdikında bulunan işbu meselenin lisan-ı kat'î-i devletle tekzibini istirham eyleriz. Makam-ı uzma-yı hilâfet ve Saltanata/Saltanatlarına ilelebet muti ve münkat olacağını her suretle teyit ve

getirmişlerdir. Ancak kutsal bildiklerini kurtarma amacıyla çırpınan bütün ulus bu kesin karar ve savaşım yolunda her türlü engelleri, kesinlikle ve yüzde yüz kırıp süpürecektir.

Bütün bu amaçları elde etmek için isteklerini buna adayan soylu ulusumuzun içinde bir ulus bireyi gibi çalışmaktan doğan kıvanç ve onuru burada teşekkürle ve övünerek sunarım.

En son olarak yakarım şudur ki, Yüce Tanrı, sevgili Peygamberi hürmetine bu kutlu yurdun sahibi ve savunucusu, yüce İslam dininin kıyamet gününe değin en sadık koruyucusu olan soylu ulusumuzu, saltanat ve halifelik ulu makamını, dokunulmaz ve kutsal bildiklerimizi düşünmekle yükümlü olan kurulumuzu başarılı kılsın!... Amin.

Belge 39.

24 Temmuz 1919

Padişah Hazretlerine, Sadrazama, Belediye Başkanlarına,
Derneklere, Sivil Yüksek Görevlilere,
Büyük Komutanlara

Dün yayımlanan 23 Temmuz 1919 günlü ajansta siz sadrazam hazretlerinin/sadrazamın [1], Anadolu'da karışıklık çıktığına ve Anayasa'ya aykırı olarak Meclisi Mebusan adı altında toplantılar yapıldığına ve padişahın hakları ile yurdun yüksek çıkarlarına karşıt olan bu davranışın sivil ve asker görevlilerce engellenmesi gerekeceğine ilişkin, iller ve bağımsız mutasarrıflıklara bildirilen demecini toplantı halinde bulunan Kongremizde büyük bir hayret ve üzüntüyle söz konusu ettik. Ulu Tanrının özel bir lütfu olarak, soylu ulusun, işlerin sonunu anlayıp iyice bilmesi nedeniyle, en sessiz zamanlarda bile eşine rastlanamayacak kertede dirlik ve güvenliğe erişmiş olan yurdumuzun yüce hükümetinizle İtilaf Devletleri arasında yapılan ateşkes anlaşmasının yirmi dördüncü maddesi hükümlerine katılmasını hemen hemen sağlayacak ve kolaylaştıracak nitelikte bulunan demecin, devlet ve ülkenin kesin sorumluluğunu üzerine almış olan yüce kişilikleri/yüce kişilik [2] dilinden çıkması[nın] ulus önünde bağışlanmaz ve giderilmez acı sonuçlar doğurabileceğine inanarak, gerçeğe tümüyle aykırılığı[nı] yabancıların da onaylamış bulundukları bu sorunun devletin kesin diliyle yalanlanmasını dileriz. Çok yüce halifelik ve saltanata/saltanatlarına sonuna değin bağlı olacağını,

[1] Sadaretpenahilerinin / sadaretpenahinin.
[2] Zatı samileri / zatı sami.

tecdit eyleyen ve akıbetin havf ü dehşeti önünde millî hissiyat ve efkârını irae eylemek üzere içtima eden ve mümessili bulundukları vilâyât-ı Şahane⁄Şahaneleri efkârını bihakkın temsil eyleyen Kongre'yi Meclis-i Meb'usan mahiyetinde göstererek esasen bir seneye karip müddetten beri her defa Kanun-ı Esasînin madde-i müteallikasına muhalif hareket eden hükûmetin millete bigayr-i hakkın atf-ı cürüm eylemesi hakikatin ne derecelerde tahrif edildiğine bariz bir nümunedir.

Memurin-i mülkiye ve askeriyenin menafi-i âliye-i vataniyeyi muhafazaya hâdim heyetlerden ibaret olması itibariyle de aynı gayeyi temine mâtuf olan makasıd-ı milliye için ellerinden gelen sühuleti ve muaveneti ibraz eylemeleri icap ederken men' ü zecr ile ihtar buyurulmaları ezhan-ı beşerin hüsn-i tevile kudretyap olamayacağı mesaildendir.

Millet, ez her cihet muhill-i hukuk ve muhalif-i siyaset ve ihtiyat olan beyanat-ı vakıanın tashih ü tekzip ve keyfiyetten, Bâbıâli canibinden Kongremize itminanbahş olacak veçhile, malûmat ita buyurulmasını ve müdafaa-i hukuk-ı milliyede iltizam-ı basiret ve teenni olunmasını ve efkâr-ı umumiyeyi tatmin etmek üzere Meclis-i Meb'usan'ın bilâifate-i zaman içtimaa davet edilmesini derkâr olan hakk-ı tabiîsine istinaden istirham eylemekte yekzebandır, sevgili padişahımız.

Umumî Kongre

Vesika, 40.

7 Ağustos 1919

Kongre Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Tarafından Kongre'nin Hitamında İrat Edilen Nutuktur

Muhterem Efendiler,

Milletimizin ümid-i necat ile çırpındığı en heyecanlı bir zamanda fedakâr heyet-i muhteremeniz her türlü mezahime katlanarak burada, Erzurum'da toplandı. Hassas ve necip bir ruh ve pek salâbetli bir iman ile vatan ve milletimizin halâsına ait esaslı mukarrerat ittihaz etti. Bilhassa bütün cihana karşı milletimizin mevcudiyetini ve birliğini gösterdi. Tarih, bu Kongremizi şüphesiz ender ve büyük bir eser olarak kaydedecektir. Heyet-i muhteremenizin, rüfeka-yı kiramımın hakkımda gösterdiği samimî muhabbet ve itimat âsârına buradan alenen teşekkür etmeyi bir vecibe addederim. Bu felâh-pira içtimaımız, hitampezir olurken Cenab-ı Vahibülâmâl

boyun eğeceğini her yolda pekiştiren ve yenileyen ve sonucun korku ve dehşeti önünde ulusal duygularını ve düşüncelerini göstermek üzere toplanan ve temsilcisi bulundukları padişah illerinin/illerinizin [1] kamuoyunu hakkıyla temsil eden Kongre'yi Meclisi Mebusan niteliğinde göstererek, aslında bir yıla yakın süreden beri her kezinde Anayasa'nın ilişkin maddesine aykırı davranan hükümetin ulusa, haksız olarak suç yüklemesi, gerçeğin ne kertelerde bozulduğuna belirgin bir örnektir.

Sivil ve asker görevlilerin, yurdun yüksek çıkarlarını korumaya hizmet eder kurullar olması bakımından da, özdeş amacı sağlamaya yönelik ulusal amaçlar için ellerinden gelen kolaylık ve yardımı göstermeleri gerekirken, engellenme ve zorlanma ile karşılaşmaları, insan anlayışının iyiye yorumlamaya güç bulamayacağı sorunlardandır.

Ulus; her bakımdan hakları bozan ve siyasaya, sakıntıya aykırı olan demeçlerin düzeltilmesi ve yalanlanmasını ve durumdan Bâbıâli'ce Kongremize inandırıcı olacak biçimde bilgiler verilmesini ve ulusal hakların savunulmasında sağgörü ve yavaşlık yolu tutulmasını, kamuoyunu inandırmak üzere Meclisi Mebusan'ın zaman yitirmeden toplantıya çağırılmasını, bilinen doğal hakkına dayanarak dilemekte söz birliği içindedir. Sevgili Padişahımız.

Genel Kongre

Belge 40.

7 Ağustos 1919

Kongre Başkanı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri
Tarafından Kongrenin Sonunda
Verilen Söylevdir

Sayın Baylar,

Ulusumuzun kurtuluş umudu ile çırpındığı en heyecanlı bir zamanda özverili sayın kurulunuz, her türlü zahmetlere katlanarak burada, Erzurum'da toplandı. Duyarlı ve soylu bir ruh ve pek sağlam bir inanç ile yurt ve ulusumuzun kurtuluşuna ilişkin temelli kararlar aldı. Özellikle bütün dünyaya karşı ulusumuzun varlığını ve birliğini gösterdi. Tarih, bu Kongremizi kuşkusuz ki pek az görülür büyük bir yapıt olarak yazacaktır. Sayın kurulunuzun, değerli arkadaşlarımın benim için gösterdiği içten sevgi ve güven belirtilerine burada açıkça teşekkür etmeyi bir ödev borcu sayarım. Bu kurtarıcı toplantımız sona ererken ulu Tanrıdan yardım ve doğru yolu gösterme[sini], şanlı peygamberimizin

[1] Vilâyatı şahane/vilâyatı şahaneleri.

Hazretlerinden avn ü hidayet ve Peygamber-i Zişanımızın ruh-ı pürfütuhundan feyz ü şefaat niyaziyle vatan ve milletimize ve devlet-i ebetmüddetimize mes'ut âkıbetler temenni ederim.

Vesika, 41.

24 Ağustos 1919

Erzurum Vilâyet-i Aliyesine

Utufetlû Efendim Hazretleri,

Şarkî Anadolu'da mevcut olup aynı maksat ve gaye ile şimdiye kadar teşekkül etmiş olan bilcümle millî cemiyetler Erzurum'da akdettikleri malûm Kongre karariyle "Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" nam-ı müştereki altında ittihat ve ittifak eylemişlerdir.

Cemiyetimizin merkezi elyevm Erzurum'dur. Heyet-i idaresi demek olan "Heyet-i Temsiliye"si azasının isim ve hüviyetleri bervech-i zir derç ve matbu nizamname-i esasîsinden iki nüshası merbuten takdim edilmiştir. Cemiyetler Kanunu'na tevfikan ilmühaberinin tarafımıza itası zımnında işbu beyannamemiz makam-ı âlilerine takdim olunur. Olbâbda emr ü irade hazret-i menlehülemrindir.

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa	: Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi, askerlikten müstafi
Rauf Bey	: Bahriye Nazır-ı esbakı
İzzet Bey	: Sabık Trabzon Meb'usu
Raif Efendi	: Sabık Erzurum Meb'usu
Servet Bey	: Sabık Trabzon Meb'usu
Şeyh Fevzi Efendi	: Erzincan'da Nakşi Şeyhi
Bekir Sami Bey	: Beyrut Vali-i Sabıkı
Sadullah Efendi	: Sabık Bitlis Meb'usu
Hacı Musa Bey	: Mutki Aşiret Reisi

iyilikçi ruhundan kayra [1] ve yardım yakararak yurt ve ulusumuza, sonuna değin yaşayacak devletimize mutlu yarınlar [2] dilerim.

Belge 41.

24 Ağustos 1919

Erzurum Valiliği Yüce Katına

Utufetlû [3] efendim hazretleri,

Doğu Anadolu'da var olup özdeş amaç ve erekle şimdiye değin kurulmuş olan bütün ulusal dernekler, Erzurum'da topladıkları bilinen Kongre kararıyla "Şarkî Anadolu Müdafaai Hukuk Cemiyeti" ortak adı altında birleşmiş ve bağlaşmışlardır.

Derneğimizin merkezi bugün Erzurum'dadır. Yürütme kurulu demek olan "Heyeti Temsiliye"si [4] üyelerinin ad ve kimlikleri aşağıda yazılmış ve basılı temel tüzüğünden iki sayı ekli olarak sunulmuştur. Cemiyetler Kanunu'na uygun olarak resmi belgesinin bize verilmesi için bu bildirimiz yüksek katlarına sunulmuştur. Bu konuda buyruk, buyruk sahibinindir [5].

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa: Eski Üçüncü Ordu Müfettişi, askerlikten ayrılmış
Rauf Bey: Eski Bahriye Nazırı [6].
İzzet Bey: Eski Trabzon milletvekili
Raif Efendi: Eski Erzurum milletvekili
Servet Bey: Eski Trabzon milletvekili
Şeyh Fevzi Efendi: Erzincan'da Nakşi [7] şeyhi
Bekir Sami Bey: Eski Beyrut valisi
Sadullah Efendi: Eski Bitlis milletvekili
Hacı Musa Bey: Mutki Aşireti başkanı

[1] feyz.
[2] "âkıbet" yerine.
[3] "Bâlâ" denilen aşamadaki kişilere söylenir.
[4] Temsilciler Kurulu.
[5] Olbâbda emr ü irade hazreti menlehülemrindir.
[6] Donanma Bakanı.
[7] Nakşibendi tarikatı.

Vesika, 42.

Sıvas'tan, 22/8/1919
Vusulü 23

K. O. 15 Kumandanlığına

C: 21/22.8.1919 ve 2514 şifreye:

Nizamnamenin bugün de bir kısmı gelmiş ve bazı kelimatı tamamiyle halledilememiştir. İki ve dördüncü maddelerin intişarını mahzurlu mülâhaza etmekte olduğumu arz eder ve tab' u neşrinden evvel bu hususta bir kere daha tetkikat icrasını rica ederim.

K. O. 3 Kumandanı
Salâhattin [1]

Vesika, 43.

Şifre
Numara
342

Erzurum, 21/8/1919

Sıvas Valisi Mustafa Reşit Paşa Hazretlerine

Sıvas Kongresi hakkında Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile vâki olan muhaberat-ı devletleri tamamen millî bir mesele olmak haysiyetiyle Heyet-i Temsiliyemizce de münakaşa edildi. Bu kongrenin Şarkî ve Garbî Anadolu vilâyetleri tarafından akdi mukarrer olmasına ve murahhasların kısm-ı azamı Sıvas'a muvasalat etmek üzere bulunmasına nazaran bu bâbda söz söylemeği salâhiyetimiz haricinde addeyleriz. Yalnız düşüncelerimizin hamiyet ve muhabbet-i vataniye ile mâruf zat-ı devletlerine arzını bir vecibe-i milliye addeyledik. Şarkî vilâyetlerimizin kongre akdi teşebbüsatının daha ilk adımda İtilâf Devletleri'nin mucib-i endişesi olduğu, bu vilâyetlerin ecza-yı vatandan ayrılarak istiklâl daiyesinde bulunduğuna varıncaya kadar eracif neşri ile akamete mahkûmiyetine çalışıldığı, maalesef hükûmetimizin de ecnebi aleti olmaktan haya eylemediği malûm-ı devletleridir. Fakat milletin azm ü iradesi bilûtfihi tealâ Kongre'nin akdini müyesser kıldığından beyannamenin neşri üzerine Düvel-i İtilâfiye, milletin istiklâl ve mevcudiyetini kurtarmak meşrû emeliyle toplandığını, hiçbir fikr-i tecavüz beslemediğini görerek İngilizler bile izhar-ı memnuniyet eylediler. Hatta bu bâbda tafsilât ve malûmat vermek üzere Erzurum

[1] [Çolak]Salâhattin [Köseoğlu].

Belge 42.

Sıvas'tan, 22.8.1919
Varışı 23

On Beşinci Kolordu Komutanlığına

Y: 21/22.8.1919 ve 2514 şifreye:

Tüzüğün bugün de bir bölümü gelmiş ve kimi sözcükleri tümüyle çözülememiştir. İki ve dördüncü maddelerin yayımlanmasını sakıncalı görmekte olduğumu bilginize sunar ve basılıp yayımlanmadan önce bu yolda bir kez daha inceleme yapılmasını dilerim.

Üçüncü Kolordu Komutanı
Salâhattin[1]

Belge 43.

Şifre
Sayı
342

Erzurum, 21/8/1919

Sıvas Valisi Mustafa Reşit Paşa Hazretlerine

Sıvas Kongresi üzerinde Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile yapılan yazışmalarınız tümüyle ulusal bir sorun olmak dolayısıyla Heyeti Temsiliyemizce de tartışıldı. Bu Kongre'nin doğu ve batı Anadolu illerince toplanması kararlaştırılmış olmasına ve delegelerin büyük çoğunluğu Sıvas'a ulaşmak üzere bulunmasına göre, bu yolda söz söylemeyi yetkimiz dışında sayıyoruz. Yalnız düşüncelerimizin ulusal onur ve yurt sevgisiyle tanınmış olan size sunulmasını bir ulusal ödev saydık. Doğu illerimizin kongre toplaması girişimlerinin daha ilk adımda İtilaf Devletleri'nin kaygısına neden olduğu, bu illerin yurt parçalarından ayrılarak bağımsızlık savında bulunduğuna varıncaya değin yalanlar yayılarak başarısızlığa uğramasına çalışıldığı, ne yazık ki hükümetimizin de yabancı âleti olmaktan utanmadığı sizce bilinmektedir. Ne var ki ulusun kesin karar ve iradesi, Tanrının lütfu ile Kongre'nin toplanması gerçekleştiğinden, bildirimin yayımlanması üzerine İtilaf Devletleri, ulusun bağımsızlığını ve varlığını kurtarmak gibi yasal bir istekle toplandığını, hiçbir saldırı düşüncesi beslemediğini görerek İngilizler bile sevindiklerini bildirdiler. Üstelik bu konuda ayrıntılarla bilgi vermek üzere Erzurum temsilcisi Yarbay Rawlinson Londra'ya doğru yola çıktı

[1] [Çolak] Salâhattin [Köseoğlu].

Mümessili Kaymakam Ravlenson[1] Londra'ya hareket eyledi ve yazdığı mektubunda aynen şu suretle idare-i kelâm eylemektedir: "Bilâhare tekrar gelmekliğim mümkündür. Bu halde daha mes'ut şerait tahtında görüşmek mahzuziyetine nail olacağım." Dersaadet'ten aldığımız malûmatta da umum Düvel-i İtilâfiye'nin meşru ve mâkul olan bu cereyan-ı millîyi pek tabiî telâkki eyledikleri, bilhassa Amerikalıların milletin efkâr-ı umumiyesini anlamağa son derece ehemmiyet verdikleri, umumî bir şekilde in'ikat edecek olan Sıvas Kongresi mukarreratına intizar olunduğu, hatta milletle doğrudan doğruya temas için Sıvas'a İstanbul'daki heyetlerinden iki Amerikalı memur-ı siyasî göndermeğe karar verdikleri bildirilmektedir. Binaenaleyh Sıvas'taki bir Fransız binbaşısının beyanatını biz indî bir mütâlaa addetmekte mazuruz. Çünkü hürriyet ve istiklâl uğrunda mücahede eden milletlerin pişüvası olan Fransa efkâr-ı umumiyesinin cereyan-ı millîye düşman olacağını hatıra getirmek mümkün değildir. Maahaza milletimiz istiklâl ve mevcudiyetini her ne bahaya oturursa otursun kurtarmağa azmeylemiştir. Bu cereyana tâbi olmayanlar mahkûm-ı zeval, yıkmak isteyenler maruz-ı mukavemet olacaklardır Paşa Hazretleri.

İmza: *Heyet-i Temsiliye*

Vesika, 44.

Şifre
Numara
347

Erzurum, 21/8/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Erkânıharbiye Riyasetine

Kadı Hasbi Efendi Hazretlerine bu şifre mahlûlünün okunması rica olunur.

Vali Paşa ile telgraf başında Sıvas Kongresi hakkında vaki mülâkat malûm-ı âlileridir. Vali Paşanın açık olarak telgrafla böyle bir mülâkat yapmalarını, meb'us Rasim Bey'e de kongrenin Sıvas'ta olmaması hakkında telgraf çektirmelerini muvafık görmemekteyiz. İstanbul'daki ecnebilerin milletin bu gibi tezahüratını pek tabiî ve meşru bulduğu istihbar kılındığı gibi, Erzurum Kongresi'nin İngiliz ve Amerikalılara pek iyi tesir yaptığı ve hatta Amerika heyetinden iki murahhas-ı mes'ulün Sıvas'a gönderilmek üzere bulunduğu da ayrıca şayan-ı kayıttır. Sıvas halkının beyhude yere endişeye düşürülmesine sebebiyet vermek şayan-ı esef bir hata olur. Milleti dalâlette

[1] Rawlinson.

ve yazdığı mektubunda, olduğu gibi şunları söylemektedir: "Sonradan yeniden gelmekliğim olanaklıdır. Bu durumda daha mutlu koşullar altında görüşmekten kıvanç duyacağım." İstanbul'dan aldığımız bilgide de bütün İtilaf Devletleri'nin yasal ve akla yakın olan bu ulusal akımı pek doğal karşıladıkları, özellikle Amerikalıların ulus kamuoyunu anlamaya son kertede önem verdikleri, genel bir biçimde toplanacak olan Sıvas Kongresi kararlarının beklendiği, üstelik ulusla doğrudan doğruya değinmek için Sıvas'a İstanbul'daki kurullarından iki Amerikalı siyasal görevli göndermeye karar verdikleri bildirilmektedir. Buna göre Sıvas'taki bir Fransız binbaşısının söylediklerini biz kişisel bir görüş saymakta özürlüyüz. Çünkü özgürlük ve bağımsızlık uğrunda savaşım veren ulusların önderi olan Fransa kamuoyunun ulusal akıma düşman olacağını hatıra getirmek olanağı yoktur. Bununla birlikte ulusumuz bağımsızlığını ve varlığını her ne pahasına olursa olsun kurtarmağa kesin kararlıdır. Bu akıma uymayanlar yok olacak, yıkmak isteyenler dirençle karşılaşacaklardır, Paşa Hazretleri.

İmza: Heyeti Temsiliye

Belge 44.

Şifre
Sayı
347

Erzurum, 21/8/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Kurmay Başkanlığına

Kadı Hasbi Efendi Hazretlerine bu şifre çözümünün okunması rica olunur:

Vali Paşa ile telgraf başında Sıvas Kongresi üzerindeki konuşma, sizce bilinmektedir. Vali Paşanın açık olarak telgrafla böyle bir konuşma yapmalarını, milletvekili Rasim Bey'e de kongrenin Sıvas'ta olmaması yolunda telgraf çektirmelerini uygun görmemekteyiz. İstanbul'daki yabancıların, ulusun bu gibi gösterilerini pek doğal ve yasal bulduğu haber alındığı gibi, Erzurum Kongresi'nin İngiliz ve Amerikalılara pek iyi etki yaptığı, üstelik Amerikan kurulundan iki sorumlu delegenin Sıvas'a gönderilmek üzere bulunduğu da ayrıca yazılmaya değer görülmüştür. Sıvas halkının boş yere kaygıya düşürülmesine neden olmak üzücü bir yanlış olur. Ulusu saptırmamak gerekir. Bu nedenle

bırakmamak lâzımdır. Bu sebeple zat-ı fazılanelerince Sıvaslıları irşat ve tenvir ile Sıvas Kongresi'nin millet ve vatan hakkında yapacağı hayırlı tesiri izah ve bu suretle halkın beyhude yere tevehhüme duçar olmamalarının temin buyurulmasını hassaten rica eyler ve arz-ı hürmet ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 45.

Şifre
Numara
340

Erzurum, 21/8/1919

Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

Vali Reşit Paşa Hazretleri ile Sıvas Kongresi hakkında telgraf başındaki muhaberatımız tabiî malûm-ı âlileridir. Sıvas Kongresi'nde umum vatanın mukadderatı hakkında ittihaz-ı mukarrerat olunacağı cihetle bir Fransız binbaşısının lâfı ile milletin bu azminden geri dönmeyeceği bedihîdir. Sırf Vilâyât-ı Şarkıye'ye munhasır olan Erzurum Kongresi mukarreratının İngilizler üzerinde bile hüsn-i tesir eylediği, asıl milletin efkârını anlamağa çalışan Amerikalıların Dersaadet'ten salâhiyettar iki memur-ı siyasîyi Sıvas'a yollamağa karar verdikleri bir zamanda Sıvas Kongresi'nin aleyhinde idare-i kelâm etmek için ya pek zaifülkalp olmak yahut vatan ve milletle alâkadar bulunmamak icap eder. Binaenaleyh Vali Paşa Hazretlerinin bu açık muhabereleri, Sıvas halkı üzerinde fena tesir yapacağının nazar-ı teemmüle alınması lâzımdır. Kongre pek tabiî ve meşru olarak akdolunacağından bu bâbda velev ki pek mahdut da olsa birkaç kişinin adem-i arzu göstermek suretiyle millette ağyare karşı bir tefrika izharı hiç de şayan-ı ârzu bir keyfiyet olmadığından zat-ı biraderileri tarafından Vali Paşa Hazretleriyle, bu sakim fikri taşıyan diğer zevat varsa anların da irşat ve tenviri bugün için bir vazife-i vataniye olduğunu arz, takdim-i ihtiramat eyleriz.

Mustafa Kemal

Vesika, 46.

Sıvas'ta Meb'us Rasim Beye

Telgrafnamenizi aldım. İnşallah kariben bizzat mülâkatınızla teşerrüf edeceğim. Mevzu-i bahs ettiğiniz mesele ehemmiyeti

erdemli kişiliklerince Sıvaslılara doğru yolu göstererek onları aydınlatmanızı, Sıvas Kongresi'nin ulus ve yurt konusunda yapacağı hayırlı etkiyi açıklamanızı ve böylece halkın boş yere kuruntuya düşmemelerinin sağlanmasını özellikle diler ve saygılarımızı sunarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 45.

Şifre
Sayı
340

Erzurum, 21/8/1919

Üçüncü Kolordu Komutanlığına

Vali Reşit Paşa hazretleri ile Sıvas Kongresi konusunda telgraf başındaki yazışmalarımız elbette yüksek bilgileri içindedir. Sıvas Kongresi'nde bütün yurdun alınyazısı üzerinde karar alınacağından, bir Fransız binbaşısının lafı ile, ulusun bu kesin kararından geri dönmeyeceği açıktır. Salt doğu illeriyle sınırlanmış olan Erzurum Kongresi kararlarının İngilizler üzerinde bile iyi etki yaptığı, asıl ulusun düşüncelerini anlamaya çalışan Amerikalıların İstanbul'dan yetkili iki siyasal görevlisini Sıvas'a yollamaya karar verdikleri bir zamanda, Sıvas Kongresi'ni yerecek sözler söylemek için ya çok arık yürekli olmak, ya da yurt ve ulusla ilgili bulunmamak gerekir. Bundan dolayı Vali Paşa hazretlerinin bu açık yazışmaları[nın], Sıvas halkı üzerinde kötü etki yapacağının dikkate alınması gerekir. Kongre pek doğal ve yasal olarak toplanacağından, bu yolda pek sınırlı da olsa birkaç kişinin isteksizlik göstermesiyle yabancılara karşı ulusta bir ayrılık belirmesi hiç de istenir bir şey olmadığından, siz kardeşimizce, Vali Paşa hazretleriyle, bu sakat düşünceyi taşıyan başka kimseler varsa onlara, doğru yolun gösterilmesi ve aydınlatılmaları[nın] bugün için bir yurt ödevi olduğunu bilginize sunar, saygılarımı bildiririm efendim.

Mustafa Kemal

Belge 46.

Sıvas'ta Milletvekili Rasim Beye

Telyazınızı aldım. Tanrının izniyle yakında sizinle buluşmaktan onur duyacağım. Söz konusu ettiğiniz sorun, önemi oranında enine

nispetinde ariz ü amik düşünülmüştür. Mülk ü milletin herhangi bir suretle mucib-i mazarratı olacak harekâttan bittabi imtina edilir. Ancak varid-i hatırınız olan hususat gayr-i vâkidir. Bu bâbda Vali Paşa Hazretlerine de cevaben maruzatta bulunulmuştur. Her hususta müsterih bulunmanızı rica eder ve gözlerinizden öperim.

Raif

Vesika, 47.

Erzurum, 10 Ağustos 1919

Mutki'de Aşiret Reisi Hacı Musa Beye

Muhterem Efendim,

İkinci Ordu Kumandanlığında bulunduğum esnada ve pek ciddî ahval içinde aramızda hâsıl olan revabıt-ı kalbiyenin kıymettar hâtıratı daima mahfuz kalmıştır. Zat-ı âlilerinin minelkadîm devlet ve millet ve vatan uğrunda fedakârlığınız, bergüzide hidematınız, bütün erbab-ı hamiyetin taht-ı takdir ve tahsinindedir. Bu meyanda ahiren Bitlis'in istirdadında orduya fiilen yaptığınız muavenetin kıymeti, Mutki mıntıkasının düşmana karşı temininde ibraz buyurduğunuz gayret ve mesainin ehemmiyeti, her zaman lisan-ı takdir ve şükranla yâd edilmektedir. Bu kadar fedakârlıklarımızın neticesinde bihikmetillâhiteâlâ düşmanlarımızla yapmağa mecbur kaldığımız mütareke ahkâmının hiç olmazsa bihakkın hüsn-i tatbikiyle istiklâl ve istikbal-i millîmizin serbestisini ümit ederken maalesef düşmanlarımızın bugün devlet ve milletimize karşı pek hainane bir vaziyet alarak memleketimizi tamamen parçalamak, âlem-i İslâm için asırlardan beri kanlarını isar eden milletimizin hakk-ı hakimiyet ve istiklâlini elinden alarak köle mevkiine düşürmek için çalıştıkları, ecdadımızın bıraktığı ana vatanda Ermenistan yapmağa uğraştıkları pek âşikâr olarak görünüyor. Pek büyük telehhüflerle karşılanacak ahval-i denaetkâranedendir ki milletin kuvvetine istinat, âmâline tevfik-i harekât etmeği vazife-i vataniye ve hakikiye bilmesi lâzımgelen İstanbul'daki hükûmet-i merkeziye de tamamiyle acz ü meskenet içerisinde inan-ı idaresini tesiratı önünde serfüru ettiği düşmanlarımıza bırakıyor. Senelerden beri cihana fedakârlık dersleri vermiş, harikalar göstermiş olan pek namuskâr ve faziletkâr milletimiz, bu iktidarsız ellerde pek yakında ne derece vahim âkıbetlere dûçar olacağını idrak ve teyakkun ederek gezdiğim yerlerde hukukunun muhafaza, vatanlarının müdafaası yolunda

boyuna düşünülmüştür. Ülke ve ulusun, herhangi bir yoldan dokuncasına neden olacak davranışlardan elbette çekinilir. Ancak hatırınıza gelen şeyler olmamıştır. Bu konuda Vali Paşa hazretlerine de yanıt olarak bilgiler sunulmuştur. Her bakımdan içinizin rahat olmasını rica eder, gözlerinizden öperim.

Raif

Belge 47.

Erzurum, 10 Ağustos 1919

Mutki'de Aşiret Başkanı Hacı Musa Beye

Saygıdeğer efendim,

İkinci Ordu Komutanlığında bulunduğum sırada ve pek ağır durumlarda aramızda oluşan gönül bağlarının değerli anıları her zaman bende saklı kalmıştır. Yüksek kişiliklerinin önceden beri devlet, ulus ve yurt uğrunda özveriniz, seçkin hizmetleriniz, bütün yurtsever kişilerin beğenisini ve alkışını kazanmıştır. Bu arada son zamanlarda Bitlis'in düşmandan geri alınmasında orduya yaptığınız eylemli yardımın değeri, Mutki bölgesinin düşmana karşı korunmasında [1] harcadığınız çaba ve çalışmaların önemi, her zaman beğeni ve teşekkürle anılmaktadır. Bunca özverilerimizin sonucunda Tanrı isteği üzere [2] düşmanlarımızla yapmak zorunda kaldığımız ateşkes hükümlerinin hiç olmazsa tümden iyi bir biçimde uygulanmasıyla ulusal bağımsızlığımızın ve geleceğimizin özgürlüğünü umarken, ne yazık ki düşmanlarımızın bugün devlet ve ulusumuza karşı pek hayınca bir durum alarak ülkemizi tümüyle parçalamak, İslam dünyası için yüzyıllardan beri kanlarını akıtan ulusumuzun egemenlik hak ve bağımsızlığını elinden alarak köle durumuna düşürmek için çalıştıkları, atalarımızın bıraktığı anayurtta Ermenistan yapmağa uğraştıkları pek açık olarak görünüyor. Pek büyük üzüntülerle karşılanacak alçakça durumlardandır ki, ulusun gücüne dayanmayı, isteklerine uygun davranmayı yurt görevi ve gerçek ödev bilmesi gereken İstanbul'daki hükümet, tümüyle güçsüzlük ve miskinlik içerisinde yönetiminin dizginlerini, etkileri önünde baş eğdiği düşmanlarımıza bırakıyor. Yıllardan beri dünyaya özveri dersleri vermiş, harikalar göstermiş olan pek namuslu ve erdemli ulusumuz[un], bu yeteneksiz ellerde pek yakında ne kerte ağır sonlara düşeceğini anlayıp iyice bilerek, gezdiğim yerlerde haklarının korunması, yurtlarının

[1] Atatürk'ün çok sık kullandığı "temin" sözcüğü kimi yerlerde kesinlikle karşılanamamaktadır. Burada da "korunmasında" anlamı verebildik.

[2] Bihikmetillahi taalâ.

müdafaa-i milliye cemiyetleri teşkili suretiyle bihakkın çalıştıklarını büyük bir fahr ü şükran ile gördüm. İşte bu ahval ve şerait içinde asker olarak mukayyeden çalışmaktan ziyade sine-i millette vatandaşlarımla beraber bir ferd-i millet olarak memleketimin saadet ve istiklâline hâdim olmayı, şeref ve haysiyeti için ölünceye kadar çalışmayı daha faideli görerek âşıkı olduğum askerlikten istifa ettim. Bittabi bu mesai-i vataniyede zat-ı âlileri gibi pek kıymettar vatandaşlarımın muavenet ve müşareket buyuracaklarına itimad-ı tammım vardır.

Arzettiğim müteaddit müdafaa cemiyetlerinin iştirakiyle milleti birleştirmek ve hayatımıza kasdetmek isteyen düşmanlarımıza karşı kuvvetli bulundurmak maksadiyle Erzurum'da bir Kongre akdedilmiştir. Müzakerat ve mukarreratı hakkında Celâl Bey biraderimiz tafsilât ita edeceğinden bu hususta tatvil-i kelâmı zait görüyorum. Ancak şu kadarını arzedeyim, bihakkın milletimizin istiklâli ve vatanımızın tamamiyeti yolunda hâsıl olan ittifakı hariç ve dahile karşı temsil maksadiyle Kongrece bir Heyet-i Temsiliye intihap ve kabul edildi. Zat-ı âliniz de Kongre'nin âra-yi umumiyesiyle müttefikan bu Heyet-i Temsiliye azalığına intihap buyuruldunuz. Senaverleri de bu meyanda bulunduğum gibi Bahriye Nazır-ı esbakı, Hamidiye kahramanı Rauf Beyefendi biraderimiz de beraberdir. Vatanımızın halâs ve saadeti için el ele vererek çalışılacak bir zemin ü zaman hâsıl olduğundan dolayı cidden pek büyük memnuniyet hissetmekteyim. Celâl Bey biraderimizin zat-ı âlinize getireceği nizamname mucibince taraf-ı âlilerinden teşkilâta germi verilerek hiçbir tarafın ve kimsenin müdahale ve mümanaatına müsaade buyurulmamasını ve mukaddes maksad-ı millînin temini yolunda muzahir olacağını ümit ve kabul etmekte olduğum hükûmet-i mülkiye ve askeriyenin muhalif harekâtı görüldüğü takdirde milletin irade ve hakimiyetinin izharı lâzımgeleceğini zat-ı âlilerinden ayrıca arz ve rica ederim.

Burada olduğu gibi aynı maksatla Sıvas'ta da bütün milletin mümessillerinden mürekkep umumî bir kongre in'ikat etmek üzeredir. Senakârınız da birkaç güne kadar mahza bunun için Sıvas'a hareket edeceğim. Kongre'nin hitamında betekrar Erzurum'a avdet edeceğim cihetle Erzurum'da zat-ı âlinizle müşerref olurum. Bunun için vakt-i münasibinde zat-ı âlilerine telgrafla malûmat vererek behemehal teşrifinizi rica edeceğim Oradaki işlerimizin zat-ı âlinizin burada tûl-i müddet kalmanıza mâni olacağını biliyorsam da, milletin bizlerden beklediği hizmetin ehemmiyet ve ulviyeti karşısında kısmen feda edileceğinden de eminim. Her halde bir defa görüştükten sonra bu cihetin de bir çare-i hallini düşünür buluruz.

savunulması yolunda müdafaai milliye[1] dernekleri kurarak gerçekten çalıştıklarını büyük bir övünç ve teşekkürle gördüm. İşte bu durumlar ve koşullar içinde asker olarak bağımlı çalışmaktan çok, ulusun bağrında, yurttaşlarımla birlikte bir ulus bireyi olarak yurdumun mutluluk ve bağımsızlığına hizmet etmeyi, onur ve saygınlığı için ölünceye değin çalışmayı daha yararlı görerek sevdalısı olduğum askerlikten isteğimle ayrıldım. Doğaldır ki, bu yurt çalışmasında yüksek kişilikleri gibi pek değerli yurttaşlarımın yardım ve işbirliğini esirgemeyeceklerine tam bir güvenim vardır.

Bilginize sunduğum birçok savunma derneklerinin katılmasıyla ulusu birleştirmek ve yaşamımıza kıymak isteyen düşmanlarımıza karşı güçlü bulundurmak amacıyla Erzurum'da bir kongre toplanmıştır. Görüşmeleri ve kararları üzerinde Celal Bey kardeşimiz ayrıntılı bilgi vereceğinden, bu yolda sözü uzatmayı gerekli görmüyorum. Ancak şu kadarını sunayım; ulusumuzun bağımsızlığı ve yurdumuzun bütünlüğü yolunda ortaya çıkan birliği dışarıya ve içeriye karşı temsil amacıyla, Kongre'ce bir Heyeti Temsiliye seçilerek kabul edildi. Yüksek kişiliğiniz de Kongre'nin oy birliğiyle bu Heyeti Temsiliye üyeliğine seçildiniz. Övücünüz[2] ben de bunlar arasında bulunduğum gibi, eski Bahriye Nazırı, Hamidiye kahramanı Rauf Beyefendi kardeşimiz de birliktedir. Yurdumuzun kurtarılması ve mutluluğu için elele vererek çalışılacak bir ortam ve zaman bulunduğundan dolayı gerçekten pek büyük sevinç duyuyorum. Celal Bey kardeşimizin yüksek kişiliğinize getirdiği tüzük gereğince sizden, örgütlemeye çaba gösterilerek hiçbir tarafın ve kimsenin karışmasına ve engellemesine izin verilmemesini ve kutsal ulusal amacın sağlanması yolunda destekçi olacağını umut ve kabul etmekte olduğum sivil ve asker yönetimin karşıt davranışı görülürse ulusun irade ve egemenliğinin gösterilmesi gerekeceğini yüksek kişiliğinizin bilgisine sunarak ayrıca dilerim.

Burada olduğu gibi özdeş amaçla Sıvas'ta da bütün ulusun temsilcilerinden kurulu genel bir kongre toplanmak üzeredir. Övücünüz ben de birkaç güne değin salt bunun için Sıvas'a gideceğim. Kongre'nin sonunda yeniden Erzurum'a döneceğim için Erzurum'da yüksek kişiliğinizle görüşmek onuruna ererim. Bunun için uygun bir zamanda yüksek kişiliğinize telyazıyla bilgi vererek, kesinlikle onur vermenizi rica edeceğim. Oradaki işlerinizin yüksek kişiliğinizin burada uzun süre kalmanıza engel olacağını biliyorsam da, ulusun bizlerden beklediği hizmetin önemi ve yüceliği karşısında bunların bir kesiminin feda edileceğine de inanıyorum. Her halde bir kez görüştükten sonra bunun da

[1] ulusal savunma.
[2] senâver.

Cenab-ı Vahibülâmâl Hazretlerinden vatan ve milletimiz için hayırlı âkıbetler niyaz eder ve sizlerin gözlerinizden öperim.

Mustafa Kemal

Vesika, 48.

13 Ağustos 1919

Bitlis Kefrevizade[1] Şeyh Abdülbaki
Efendi Hazretlerine

Faziletlû Efendim,

Zat-ı fâzılanelerinin Bitlis'te olduğunuzu tahmin ediyorum. Bu defa aldığım malûmat üzerine bu husus tevsik edildi. Makam-ı muallâ-yı hilâfet ve saltanatın, vatan ve milletimizin içinde bulunduğu müşkül vaziyet malûm-ı arifaneleridir. Senaverleri milletimizin bugünkü felâketin içinden çıkacağı güne kadar milletle beraber ve milletin içinde çalışmağa hasr-ı vücut etmekten başka şiar-ı hamiyet olamayacağı kanaatiyle derhal askerlikten istifa ettim. Çünkü resmî makam ve sıfatım buna mâni oluyordu.

Bugün için yegâne çare-i halâs milletin vahdetini bütün cihana göstermek ve hukuk-ı mukaddesatımızı milletin ibraz edeceği kudret ile tahlis etmektir.

Erzurum Kongresi'nce takarrür ettirilen esasatı takdim ediyorum. O havalice icabına tevessül buyurularak düşmanlarımızın her türlü muzır telkinatına set çekmeleri müsellem olan hamiyet ve vatanperverliklerinden intizar olunur. Arz-ı hürmet ve muhabbet eylerim Efendim Hazretleri.

Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal

Vesika, 49.

Mektup

13 Ağustos 1919

Şirnaklı Abdürrahman Ağa Hazretlerine
Dirşulu[2] Ömer Ağa Hazretlerine
Muşarlı Resul Ağa Hazretlerine

Vatanperver Efendim;

Zat-ı âlinizin makam-ı muallâ-yı hilâfet ve saltanata olan merbutiyetleri ve mukaddes vatanımızın Ermeni ayakları altında

[1] 1934 basımında: Kefrevîzade.
[2] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

bir çözüm yolunu düşünür buluruz. Ulu Tanrıdan yurt ve ulusumuz için hayırlı sonuçlar yakarır ve sizlerin gözlerinizden öperim.

Mustafa Kemal

Belge 48.

13 Ağustos 1919

Bitlis, Küfrevizade Şeyh Abdülbaki
Efendi Hazretlerine

Faziletlû [1] efendim,

Erdemli kişiliğinizin Bitlis'te olduğunuzu düşünüyordum. Bu kez aldığım bilgi üzerine bu konu belgelenmiş oldu. Yüce halifelik ve saltanat katının, yurt ve ulusumuzun içinde bulunduğu güç durum sizce bilinmektedir. Ben, övücünüz, ulusumuzun bugünkü felaketin içinden çıkacağı güne değin ulusla birlikte ve ulusun içinde çalışmaya kendini adamaktan başka yurtseverlik belgisi olamayacağı kanısı ile hemen askerlikten isteğimle ayrıldım. Çünkü resmi makamım ve sanım buna engel oluyordu.

Bugün için tek kurtuluş umarı ulusun birliğini bütün dünyaya göstermek ve haklarımızı ve kutsal bildiklerimizi ulusun göstereceği güç ile kurtarmaktır.

Erzurum Kongresi'nde kararlaştırılan ilkeleri sunuyorum. O çevrece gereğinin yapılmasına girişilerek düşmanlarımızın her türlü dokuncalı sözlerine engel olmaları bilinen ulusal onur ve yurtseverliklerinden beklenir. Saygı ve sevgilerimi sunarım efendim hazretleri.

Üçüncü Ordu Eski Müfettişi
Mustafa Kemal

Belge 49.

Mektup

13 Ağustos 1919

Şırnaklı Abdurrahman Ağa Hazretlerine
Dirşulu [2] Ömer Ağa Hazretlerine
Muşarlı Resul Ağa Hazretlerine

Yurtsever efendim,

Yüksek kişiliğinizin yüce halifelik ve saltanata olan bağlılıkları ve kutsal yurdumuzun Ermeni ayakları altında çiğnenmesine kesinlikle razı

[1] Din bilginlerinin, bir aşamaya erişmiş olanları için kullanılırdı.

[2] Türk Devrim Tarihi Enstitüsü basımında: Dirşev'li.

çiğnenmesine kat'iyyen razı olamayacakları cümlenin müsellemidir. Bugüne kadar ibraz buyurmuş olduğunuz âsâr-ı fazilete yakından muttali olduğum için zat-ı âlinizi vatan ve millet için çalışmak hususunda hasr-ı hayat eden vatanperveranın başında göreceğimden eminim. Erzurum Kongresi'nce tanzim olunan beyanname ve nizamnamelerden lüzumu kadarını takdim ediyorum. Teşkilâtın o havalice sürat ve sühulet-i tatbikı ve muzır düşman telkinatına kat'iyyen mâni olmak hususlarında hamiyet ve gayret-i müsellemelerinin âsârına kemal-i itminan ile intizar eyler ve gözlerinizden öperim Efendim.

Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal

Vesika, 50.

13 Ağustos 1919

Meb'us-ı Sabık Sadullah Efendi Hazretlerine

Muhterem Efendim;

Makam-ı muallâ-yi hilâfet ve saltanatın dûçar olduğu tazyik, vatan ve milletimizin düşmanlarımız tarafından mahkûm edilmek istenildiği elîm akıbet malûm-ı âlileridir. Bütün bu taaddiyata karşı koyabilmek için yegâne çarenin milletimizin, müdafaa-i hukuk ve mukaddesat için yekvücut olarak ibraz-ı kudret etmesi olduğu takdir buyurulur.

Şarkî Anadolu'nun her tarafında aynı elem neticesi olarak teşekkül etmiş bulunan cemiyetlerin Erzurum Kongresi'nde elhamdülillâh birleşmesi maksadın istihsali için elde bir zamân olmuştur.

Vahdet-i milliyemizin dahil ve harice karşı temsili için kabul edilen Heyet-i Temsiliye'ye zat-ı âlileri ittifak-ı âra ile intihap buyuruldunuz. Bu suretle vatan ve milletimiz için birlikte çalışacağımızdan dolayı pek bahtiyarım.

Kongrece tanzim olunan beyanname ve nizamnamelerden miktar-ı kâfi takdim edilmiştir. O havalide teşkilâtın takviye ve taazzuvunu temin buyurduktan sonra Erzurum'u teşriflerine şiddetle intizar olunur.

Bendeniz, Heyet-i Temsiliyemizde bulunan Bahriye Nazır-ı Esbakı Rauf Beyefendi ile Sıvas'ta in'ikat etmek üzere bulunan kongreye gideceğimizden avdetimize kadar Raif Efendi yalnız kalıyorlar. Teşrifleri kendileri için pek büyük medar-ı tesliyet olacaktır. Cümleten gözlerinizden öperiz Efendim.

Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal

olamayacakları herkesçe bilinmektedir. Bugüne değin göstermiş olduğunuz erdemlerinizi yakından bildiğim için yüce kişiliğinizi, yurt ve ulus için çalışma konusunda yaşamını adayan yurtseverlerin başında göreceğime inanıyorum. Erzurum Kongresi'nde düzenlenen bildiri ve tüzüklerden gereği kadarını sunuyorum. Örgütlerin o çevrece uygulanmasının hızlandırılması ve kolaylaştırılması[nı] ve dokuncalı düşman aşılamalarına kesinlikle engel olmak konularında bilinen ulusal onur ve çabalarının verimlerini tam inancımızla bekler ve gözlerinizden öperim efendim.

Üçüncü Ordu Eski Müfettişi
Mustafa Kemal

Belge 50.

13 Ağustos 1919

Eski Milletvekili Sadullah Efendi Hazretlerine

Saygıdeğer efendim,

Yüce halifelik ve saltanat katının karşı karşıya kaldığı baskı, yurt ve ulusumuzun düşmanlarımızca mahkûm edilmek istenildiği acı son, yüce kişiliğinizce bilinmektedir. Bütün bu saldırılara karşı koyabilmek için tek umarın, ulusumuzun, haklarımızla kutsal bildiklerimizin savunulması için tek bir beden olarak gücünü göstermesi olduğu sizce de bilinir.

Doğu Anadolu'nun her yanında özdeş acılar sonucu olarak kurulmuş bulunan derneklerin Erzurum Kongresi'nde, Tanrıya şükür, birleşmesi, amacın elde edilmesi için bir güvence olmuştur.

Ulusal birliğimizin içe ve dışa karşı temsili için kabul edilen Heyeti Temsiliye'ye yüksek kişilikleri oybirliğiyle seçildiniz. Bu yolda yurt ve ulusumuz için birlikte çalışacağımızdan dolayı pek mutluyum.

Kongrece düzenlenen bildiri ve tüzüklerden yeterince sunulmuştur. O çevrede örgütlerin güçlendirilme ve biçimlenmesini sağladıktan sonra Erzurum'a onur vermeleri şiddetle beklenir.

Ben, Heyeti Temsiliyemizde bulunan eski Bahriye Nazırı Rauf Beyefendi ile Sıvas'ta toplanmak üzere bulunan kongreye gideceğimizden dönüşümüze değin Raif Efendi yalnız kalıyorlar. Oraya onur vermeniz kendileri için pek büyük bir avunma dayanağı olacaktır. Hep birlikte gözlerinizden öperiz efendim.

Üçüncü Ordu Eski Müfettişi
Mustafa Kemal

Vesika, 51.

13 Ağustos 1919

Şeyh Mahmut Efendi Hazretlerine

Faziletlû Efendim;

Makam-ı muallâ-yı hilâfete ve saltanat-ı Osmaniye'ye olan revabıt-ı hakikiyeleri ve vatan-ı azizimiz hakkındaki alâka-i kat'iyeleri cümlenin malûmı ve müsellemidir. Harb-i Umumî'nin makûs neticesi düşmanlarımıza çok fırsatlar bahşeylediğinden mütarekeden beri devlet, millet ve vatanımız hakkında reva görülen tecavüz ve taaddiler gayr-i kabil-i tahammül ve kabul dereceye vâsıl olmuştur. Hilâfet ve saltanatın izmihlâline ve vatanımızın Ermeni ayakları altında çiğnenmesine ve milletimizin Ermenilere esir olmasına rıza gösterecek hiçbir Müslüman tasavvur edilemez. Düşmanlarımızın her taraftaki teşebbüsleri hep vatanın parçalanması ve milletimizin esir olması gayelerine matuftur. Milletten kuvvet alamayan ve esir vaziyetinde bulunan hükûmet-i merkeziye acizden başka bir şey gösterememektedir.

Milletin yekvücut olarak kuvvet ve kudretini cihana göstermesinden başka çare-i halâs ve nokta-i istinat [1] kalmamıştır. Bu sebeple senaverleri resmî makam ve sıfatımın haylûletini gördüğümden derhal silk-i askerîden istifa ederek vatan ve milletimizin halâs-ı tâmmına kadar milletle beraber ve milletin içinde çalışmağa karar verdim. Zat-ı âlileri gibi fedakâr, vatanperver dindaşlarımın benimle beraber çalışacağınıza mutmainim. Bu defa Erzurum Kongresi'nce takarrür ettirilen beyanname ve nizamnamelerden takdim ediyorum. O havalice tevsi ve takviye-i teşkilât zımnında sarf-ı makderet buyurulmasını rica ederim. Yakında Sıvas'ta in'ikat edecek olan umumî bir kongre ile de daha nâfi ve kat'î netayiç elde edileceği şüphesizdir. O havalide İngilizlerin muğfil telkinatının önüne geçilmesi pek ziyade lâzımdır. Cenab-ı Hak cümlemize muvaffakıyetler ihsan buyursun. Gözlerinizden öperim Efendim.

Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal

[1] 1927, 1934 basımlarında "istimdat"tır. Doğrusu: "istinat" olmalıdır.

Belge 51.

13 Ağustos 1919

Şeyh Mahmut Efendi Hazretlerine

Faziletlû efendim,

Yüce Osmanlı halifelik ve saltanatına olan gerçek bağlılıkları ve sevgin yurdumuz üzerindeki kesin ilgileri herkesçe bilinmektedir. Dünya Savaşı'nın ters sonucu düşmanlarımıza pek çok fırsatlar verdiğinden Ateşkesten beri devlet, ulus ve yurdumuza yaraşık görülen saldırı ve kıyıcılıklar katlanılamayacak ve kabul edilemeyecek bir kerteye ulaşmıştır. Halifelik ve saltanatın yıkılmasına ve yurdumuzun Ermeni ayakları altında çiğnenmesine ve ulusumuzun Ermenilere tutsak olmasına razı olacak hiçbir Müslüman düşünülemez. Düşmanlarımızın her yandaki girişimleri hep yurdun parçalanması ve ulusumuzun tutsak olması amaçlarına yöneliktir. Ulustan güç alamayan ve tutsak durumunda bulunan İstanbul hükümeti [1] beceriksizlikten başka bir şey gösterememektedir.

Ulusun tek bir beden olarak güç ve erkini dünyaya göstermesinden başka kurtuluş umarı ve dayanak noktası kalmamıştır. Bu nedenle övücünüz ben, resmi makam ve sanımın engel olduğunu gördüğümden, hemen askerlik mesleğinden kendi isteğimle ayrılarak yurt ve ulusumuzun tümüyle kurtuluşuna değin ulusla birlikte ve ulusun içinde çalışmaya karar verdim. Yüksek kişilikleri gibi özverili, yurtsever dindaşlarımın benimle birlikte çalışacağınıza inanıyorum. Bu kez Erzurum Kongresi'nde kararlaştırılan bildiri ve tüzüklerden sunuyorum. O yörelerce örgütlerin genişletilip güçlendirilmesi yolunda çaba harcamanızı dilerim. Yakında Sıvas'ta toplanacak olan genel bir kongre ile de daha yararlı ve kesin sonuçlar elde edileceği kuşkusuzdur. O dolaylarda İngilizlerin aldatıcı aşılamalarının önüne geçilmesi çok gereklidir. Ulu Tanrı hepimize başarılar bağışlasın. Gözlerinizden öperim efendim.

Üçüncü Ordu Eski Müfettişi
Mustafa Kemal

[1] hükümeti merkeziye.

Vesika, 52.

13 Ağustos 1919

Nurşinli Meşayih-i İzamdan Şeyh Ziyaettin
Efendi Hazretlerine

Faziletlû Efendim;

Zat-ı fâzılanelerinizin Harb-i Umumî'nin imtidadınca Osmanlı ordusuna ifa eylemiş olduğunuz hidemat-ı bergüzidelerine ve makam-ı muallâ-yi hilâfet ve saltanata göstermiş olduğunuz revabıt-ı kalbiyelerine yakından muttali bulunuyorum. Bu sebeple zat-ı âlinize kalben pek büyük hürmetim vardır.

Bugün makam-ı hilâfetin, saltanat-ı Osmaniye'nin ve vatan-ı mukaddesimizin düşmanlarımız tarafından nasıl rencide edilmekte ve vilâyât-ı şarkıyemizin Ermenilere hediye edilmesinde ısrar olunmakta olduğu malûm-ı ârifaneleridir. Millete istinat etmeyen İstanbul'daki hükûmet-i merkeziye bütün bu düşman taaddileri karşısında âciz ve nâçiz kalarak hukuk-ı millet ve memleketi müdafaa edememekte olduğu tahakkuk etmiştir. Bu sebeple milletimizin mevcudiyetini ve vahdetini bütün cihana göstermek ve hukukumuzun indî ve şahsî kararlarla imhasına müsaade edemeyeceğimizi anlatmak maksadiyle senaverleri resmî makam ve sıfatımdan tecerrüt ederek milletin içinde ve milletle beraber çalışmaktan başka çare göremedim ve derhal askerlikten istifa ettim.

Vakayi-i elîme tesiriyle her tarafta teşekkül eden millî ve vatanî cemiyetlerin murahhaslarından mürekkep olmak üzere Erzurum'da in'ikat eden bir kongre ile "Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" teşekkül etti ve vahdet-i milliyemizi dahil ve harice karşı temsil eylemek üzere bir Heyet-i Temsiliye kabul edildi. Bu hususa dair beyanname ve nizamnamelerden zat-ı ulyanıza takdim ediyorum. Zat-ı fâzılaneleri Cemiyetimizin en muhterem azasından bulunduğunuz cihetle istihsal-i maksad-ı mukaddes için cümlece müsellem olan himmet ve gayretlerinin teşkilâtımızın o havalice tesri-i husulüne ve muzır düşman telkinatının izalesine masruf olacağına mutmainim. Birkaç güne kadar Garbî Anadolu ve Rumeli'nin bilcümle vilâyâtından gelmekte olan murahhaslarla da umumî bir kongre Sıvas'ta akdolunacaktır. Cenab-ı Hakkın avn ü inayeti ve Peygamber-i zişanımızın feyz ü şefaati ile umum milletimizin bir noktada müttehit olduğunu ve hukukunu muhafaza ve müdafaaya kadir bulunduğunu cihana göstereceğiz.

Kariben Meclis-i Meb'usanımızı açtırmak ve millete müstenit kuvvetli bir hükûmeti mevki-i iktidara geçirerek selâmet-i vatanı temin eylemek müyesser olacaktır.

Belge 52.

13 Ağustos 1919

Nurşinli Büyük Şeyhlerden Şeyh Ziyaettin
Efendi Hazretlerine

Faziletlû efendim,

Erdemli kişiliğinizin Dünya Savaşı boyunca Osmanlı ordusuna yapmış olduğunuz seçkin hizmetlerinizi ve yüce halifelik ve saltanat katına göstermiş olduğunuz yürekten bağlılıklarınızı yakından biliyorum. Bu nedenle yüksek kişiliğinize yürekten pek büyük saygım vardır.

Bugün, halifelik katının, Osmanlı saltanatının ve kutsal yurdumuzun düşmanlarımızca nasıl incitilmekte ve doğu illerimizin Ermenilere armağan edilmesinde direnilmekte olduğu sizce bilinmektedir. Ulusa dayanmayan İstanbul'daki hükümet[in] bütün bu düşman saldırıları karşısında güçsüz ve geçersiz kalarak ulusun ve ülkenin haklarını savunamamakta olduğu gerçekleşmiştir. Bu nedenle ulusumuzun varlığını ve birliğini bütün dünyaya göstermek ve haklarımızın tek yanlı ve kişisel kararlarla yok edilmesine izin veremeyeceğimizi anlatmak amacıyla övücünüz ben, resmi makam ve sanımdan sıyrılarak ulusun içinde ve ulusla birlikte çalışmaktan başka umar göremedim ve hemen askerlikten isteğimle ayrıldım.

Acı olayların etkisiyle her yanda kurulan ulusal ve yurtsal derneklerin delegelerinden oluşmak üzere Erzurum'da toplanan bir kongre ile "Şarkî Anadolu Müdafaai Hukuk Cemiyeti" kuruldu ve ulusal birliğimizi içeriye ve dışarıya karşı temsil etmek üzere bir Heyeti Temsiliye kabul edildi. Bu konuya ilişkin yönetmelik ve tüzüklerden yüce kişiliğinize sunuyorum. Erdemli kişilikleri derneğimizin en saygıdeğer üyelerinden bulunduğunuzdan, kutsal amacın elde edilmesi için herkesçe bilinen yardım ve çabalarınızın, örgütlerimizin o dolaylarda çabuklaştırılmasına ve dokuncalı düşman aşılamalarının yok edilmesine harcanacağına inanıyorum. Birkaç güne değin Batı Anadolu ve Rumeli'nin bütün illerinden gelmekte olan delegelerle de genel bir kongre Sıvas'ta toplanacaktır. Ulu Tanrının yardım ve şanlı Peygamberimizin kayra [1] ve desteğiyle bütün ulusumuzun bir noktada birlik olduğunu ve haklarını koruma ve savunmaya güçlü bulunduğunu dünyaya göstereceğiz.

Yakında Meclisi Mebusanımızı [2] açtırmak ve ulusa dayanan güçlü bir hükümeti iş başına geçirerek yurdun esenliğini sağlamak kolaylaşacaktır.

[1] feyz.

[2] İstanbul'daki millet meclisi. Meb'usan: milletvekilleri.

Muhabbet ve hürmetlerimin kabulünü rica ve o havalideki bilcümle vatandaşlarıma selâmlar ithaf eylerim Efendim Hazretleri.

Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal

Vesika, 53.

13 Ağustos 1919

Garzan'da Rüesadan Cemil Çeto Beye

Efendim;

O havaliden gelen zevattan aldığım malûmattan zat-ı âlinizin makam-ı muallâ-yi hilâfete ve devlet-i ebetmüddetimize olan revabıt-ı kaviye ve hakikiyeniz âsârından olmak üzere vatan-ı azizimizin düşman âmâline karşı sıyaneti zımnında göstermekte olduğunuz himmet ve fedakârlığa muttali oluyorum. Bundan dolayı pek ziyade memnun ve müteşekkirim.

Erzurum'a gelmeden evvel vuku bulan telgraf muhaberatımızda ilk fırsatta oralara gelmek arzusunda bulunduğumu bildirmiştim. Fakat ahval ve hadisat şimdiye kadar buna müsaade etmedi.

Mesmu-ı âliniz olduğu ve olacağı veçhile Mütareke'den sonra İtilâf Devletleri devlet ve milletimizin hukukuna asla riayet etmeyip memleketimizi parçalamak ve vilâyât-ı şarkıyeyi Ermenilere vermek, vilâyât-ı garbiyemizden İzmir gibi en mamur yerleri Rumlara hediye etmek, Karadeniz sahillerinde bir Pontus Rum hükûmeti teşkil etmek gayelerine düştüler. Bir taraftan da İngilizler Diyarbekir ve havalisi halkını iğfal ederek türlü türlü şekiller vermeğe kalkıştılar. Üçüncü Ordu Müfettişliğim esnasında, düşmanların bu hainane kasıtlarına mümanaata karar verdim. Ve bunun için icap eden teşebbüsata giriştim. İstanbul'da esir vaziyetinde bulunan hükûmet-i merkeziyenin bazı ricali, milletten kuvvet almakta müsamahakâr davrandıklarından ecnebiler indinde hükümsüz kaldılar. Benim millî ve vatanî iştigalâtımdan bittabi düşmanlarımız memnun olmadılar. Beni Anadolu'dan İstanbul'a davet etmek istediler. Ben ise nihayete kadar milletle beraber ve sine-i millette çalışmağa karar verdiğimden derhal askerlikten istifa ettim.

Malûm-ı âlinizdir ki Anadolu ve Rumeli'nin tekmil vilâyetlerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri teşekkül etmiştir. Şarkî Anadolu vilâyât ve elviye-i müstakillesi murahhaslarından mürekkep olmak üzere Erzurum'da bir kongre aktedildi. Bu sayede tekmil Şarkî Anadolu halkı birleşti. Dahilî ve haricî siyasetini tespit eden esaslı

Sevgi ve saygılarımın kabulünü diler, o yöredeki bütün yurttaşlarıma selamlar sunarım efendim hazretleri.

Üçüncü Ordu Eski Müfettişi
Mustafa Kemal

Belge 53.

13 Ağustos 1919

Garzan'da Başkanlardan Cemil Çeto Beye

Efendim,

O yöreden gelen kimselerden aldığım bilgilerle yüksek kişiliğinizin yüce halifelik makamına ve sonsuza dek yaşayacak devletimize olan güçlü ve gerçek bağlılığınızın belirtilerinden olmak üzere sevgili yurdumuzun düşman isteklerine karşı korunması yolunda göstermekte olduğunuz çabayı ve özveriyi öğreniyorum. Bundan dolayı pek çok sevinçliyim ve teşekkür ediyorum.

Erzurum'a gelmeden önce yapılmış tel yazışmalarımda ilk fırsatta oralara gelmek isteğinde bulunduğumu bildirmiştim. Ama durumlar ve olaylar şimdiye değin buna izin vermedi.

Bildiğiniz ve bundan böyle öğreneceğiniz gibi, Ateşkes'ten sonra İtilaf Devletleri devlet ve ulusumuzun haklarına hiç saygı göstermeyip ülkemizi parçalamak ve doğu illerini Ermenilere vermek, batı illerimizden İzmir gibi en bayındır yerleri Rumlara bağışlamak, Karadeniz kıyılarında bir Pontus Rum hükümeti kurmak amaçlarına düştüler. Bir yandan da İngilizler Diyarbekir ve yöresi halkını aldatarak türlü türlü biçimler vermeğe kalkıştılar. Üçüncü Ordu Müfettişliğim sırasında, düşmanların bu hayınca isteklerine engel olmaya karar verdim. Ve bunun için gereken girişimleri yaptım. İstanbul'da tutsak durumda bulunan hükümetin kimi üyeleri, ulustan güç almakta gevşek davrandıklarından yabancılar gözünde geçersiz kaldılar. Benim ulusal ve yurtsal uğraşılarımdan, doğaldır ki, düşmanlarımız hoşnut kalmadılar. Beni Anadolu'dan İstanbul'a çağırmak istediler. Ben ise sonuna değin ulusla birlikte ve ulusun bağrında çalışmaya karar verdiğimden hemen askerlikten isteğimle çekildim.

Sizce bilinmektedir ki, Anadolu ve Rumeli'nin bütün illerinde Müdafaai Hukuk dernekleri kurulmuştur. Doğu Anadolu illeri ve bağımsız sancakları delegelerinden oluşmuş, Erzurum'da bir kongre toplandı. Böylece bütün doğu Anadolu halkı birleşti. İç ve dış siyasasını

mukarrerat ittihaz etti ve bir de teşkilât nizamnamesi yaptı. Bunlardan zat-ı âlinize takdim ediyorum.

Birkaç güne kadar tekmil Garbî Anadolu ve Rumeli vilâyâtı murahhaslarından mürekkep olmak üzere Sıvas'ta umumî bir kongre in'ikat edecektir. Bu suretle de bütün millet yekvücut olarak hukukunu müdafaa edecek hale gelecektir. Milleti müttehit bir halde gerek dahile ve gerek harice karşı temsil eylemek üzere bir Heyet-i Temsiliye intihap ve kabul edilmiştir ki ben de bu heyette dahilim. İnşallah kariben Meclis-i Meb'usan toplanacak ve her türlü hukuk-ı millet ve memleketi müdafaaya kâfi kuvvetli bir hükûmet mevki-i iktidara geçecektir. Milletin gösterdiği bu vahdet ve kudret sayesinde tekmil ecnebi devletleri, İngilizler, Amerikalılar, Fransızlar, İtalyanlar hulâsa cümlesi vatan ve milletimize hürmet etmeğe başladılar. İnşallah netice mes'ut olacaktır.

Şarkî Anadolu'daki cemiyetlerin birleşmesinden hâsıl olan "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" kat'î mesaisiyle devletimizin istiklâlini ve vatanımızın tamamîsini kurtaracağına hiç şüphe etmiyorum. Zat-ı âliniz Cemiyetimizin en mühim azasındansınız. Himmet ve gayretinizle o havalide az zamanda teşkilâtın takdim ettiğim nizamname ahkâmına mutabık olarak vücuda getirileceğine ve İngilizlerin milletimizi parçalamağa ve vatanımızı Ermeni ayakları altında çiğnetmeğe matuf olan entrikalarına meydan verilmeyeceğine mutmainim.

Sıvas Kongresi'nde bulunmak üzere muvakkaten Sıvas'a gideceğim. Ondan sonra tekrar Erzurum'a geleceğim. Gözlerinizden öper orada bilcümle vatandaşlarımıza mahsus selâmlar eylerim Efendim.

Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal

Vesika, 54.

Sıvas Kongresi'nde Kongre Reisi Mustafa Kemal
Paşa Hazretleri Tarafından İrat
Olunan Nutk-ı İftitahî

Muhterem Efendiler;

Vatan ve milletin halâsını istihdaf eyleyen sevaik-ı mücbire, sizleri bunca meşak ve mevani karşısında Sıvas'ta topladı. Celâdetperver azminizi tebrik ve beyan-ı hoş âmedî eylemekle bahtiyarlığımı arzederim.

saptayan temel kararlar aldı ve bir de örgüt tüzüğü yaptı. Bunlardan yüce kişiliğinize sunuyorum.

Birkaç güne değin bütün Batı Anadolu ve Rumeli illeri delegelerinden oluşmak üzere Sıvas'ta genel bir kongre toplanacaktır. Böylece de bütün ulus tek bir beden olarak haklarını savunacak hale gelecektir. Ulusu birleşmiş bir halde gerek içeriye, gerekse dışarıya karşı temsil etmek üzere bir Heyeti Temsiliye seçilmiş ve kabul edilmiştir ki, ben de kurulun içindeyim. Tanrının izniyle yakında Meclisi Mebusan toplanacak ve her türlü ulus ve ülke haklarını savunmaya yeter güçte bir hükümet işbaşına geçecektir. Ulusun gösterdiği bu birlik ve erk yardımıyla bütün yabancı devletler, İngilizler, Amerikalılar, Fransızlar, İtalyanlar, kısacası hepsi yurt ve ulusumuza saygı göstermeye başladılar. Tanrının izniyle sonuç mutlu olacaktır.

Doğu Anadolu'daki derneklerin birleşmesiyle ortaya çıkan Müdafaai Hukuk Cemiyeti kesin çalışmalarıyla devletimizin bağımsızlığını ve yurdumuzun bütünlüğünü kurtaracağından hiç kuşku duymuyorum. Yüksek kişiliğiniz derneğimizin en önemli üyelerindensiniz. Yardım ve çabanızla o dolaylarda az zamanda örgütün, sunduğum tüzüğü hükümlerine uygun olarak oluşturulacağına ve İngilizlerin, ulusumuzu parçalamaya ve yurdumuzu Ermeni ayakları altında çiğnemeye yönelik olan dolaplarına meydan verilmeyeceğine inanıyorum.

Sıvas Kongresi'nde bulunmak üzere geçici olarak Sıvas'a gideceğim. Ondan sonra yine Erzurum'a geleceğim. Gözlerinizden öper, orada bütün arkadaşlarımıza özel selamlar ederim efendim.

Üçüncü Ordu Eski Müfettişi
Mustafa Kemal

Belge 54.

Sıvas Kongresi'nde Kongre Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin
Verdiği Açış Söylevi

Saygıdeğer Baylar,

Yurt ve ulusun kurtuluşu amaçlayan zorlayıcı nedenler, sizleri bunca sıkıntı ve engeller karşısında Sıvas'ta topladı. Yiğitçe dayancınızı kutlar ve hoş geldiniz demekle mutluluğumu belirtirim.

Efendiler, muhterem heyetiniz, rehakâr müzakeratına girişmeden evvel bazı mâruzatta bulunmama müsaadenizi rica ederim. Malûmdur ki milliyetler esasına müstenit vaitler üzerine 30 Teşrinievvel 1918 tarihinde Düvel-i İtilâfiye ile mütareke akdedildi. Milletimiz âdilâne bir sulha nail olacağını ümit etti. Halbuki mütarekename ahkâmı vatan ve milletimiz aleyhinde her gün bir suretle su-i istimal ve taarruz ve icbar suretiyle tatbik edildi. Düvel-i İtilâfiye'den kuvvet alan memleketimizdeki anasır-ı Hıristiyaniye milletimizin haysiyetini kesr ü ihlâl mahiyetinde çılgınca harekâta koyuldu. Garbî Anadolu'da İslâmın harim-i ismetine dahil olan Yunan zalimleri Düvel-i İtilâfiye'nin enzar-ı tesamühü karşısında canavarca fecayi ika etti.

Şarkta Ermeniler Kızılırmak'a kadar tevessü hazırlıklarına ve şimdiden hudutlarımıza kadar dayanan katliam siyasetine başladı. Karadeniz sahillerimizde Pontus Krallığı hayalinin tahakkukuna bile çalışıldı. Adana, Ayıntap, Maraş ve Konya havalisine kadar Antalya işgal ve Trakya da işgal mıntıkasına ithal edildi.

Payitaht-ı saltanat ve makarr-ı hilâfetin ise hükümdar saraylarına kadar boğucu bir tarzda işgali suretiyle kalpgâh-ı devlette ecnebi inhisar ve tahakkümü teessüs etti ve bütün bu hakşiken tasaddilere karşı hükûmet-i merkeziye ihtimal ki tarihte bir misli daha görülmemiş surette tahammül etti ve daima zayıf ve âciz bir mevkide kaldı. İşte bu ahval milletimizi şedit bir intibaha sevketti. Artık milletimiz pek güzel anladı ki Düvel-i İtilâfiye bu vatanda mukaddesat ve mukadderatına sahip bir kudret ve irade-i milliye mevcut olmadığı zehab-ı bâtılına kapıldı. Ve bu zehap yüzünden cansız bir vatan, kanunsuz[1] bir millet nelere müstahak ise bimuhaba onların tatbikatına koyuldu, buna karşı tevekkül ve teslimiyetin inkıraz-ı tam faciasından başka bir netice vermeyeceği kanaati teeyyüt etti.

Efendiler, millemizin sizler gibi münevveran ve hamiyetperveranı manzaranın elemli karanlıklarından nâümit olmadılar. Çünkü onlar bilirler ki tarih bir milletin varlığını, hakkını hiçbir zaman inkâr edemez. Çünkü onlar kuvvetli bir iman ile kanidirler ki, bir nikab-ı bâtıl arkasından vatan ve milletimiz aleyhinde verilen hükümler, ortaya sürülen kanaatler muhakkak iflâsa mahkûmdur.

Efendiler, İtilâf Devletleri'nin haksızlıkları ve hükûmet-i merkeziyenin zâf ve aczi karşısında milletimizin mevcudiyetini ispat ve fiilî tecavüzlere karşı namus ve istiklâlini bilfiil müdafaa hükmünü vermekte muztar kaldı. Matlup olduğu veçhile: Şarkta harb-i zailin her türlü meşakkat ve elemlerini görmüş ve bilhassa Ermenilerin

[1] Metinde "kanunsuz" ise de "kansız" olacaktır. 38. Belgeye bakınız. s. 1254, 2. paragraf.

Baylar, sayın kurulunuz, kurtarıcı görüşmelerine girişmeden önce kimi sunularda bulunmama izninizi dilerim. Bilindiği üzere, ulusçuluk [1] temeline dayanan söz vermeler üzerine 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri ile Ateşkes yapıldı. Ulusumuz, adaletli bir barışa kavuşacağını umdu. Oysa Ateşkes Anlaşması hükümleri yurt ve ulusumuza karşı her gün bir yol ile kötüye kullanma, saldırı ve zorlama biçimlerinde uygulandı. İtilaf Devletleri'nden güç alan ülkemizdeki Hıristiyan öğeler ulusumuzun onurunu kırmak ve yaralamak niteliğinde çılgınca işlere koyuldu. Batı Anadolu'da İslamın kutsal ocağına giren Yunan kıyıcıları İtilaf Devletleri'nin hoşgörülü bakışları karşısında canavarca acı olaylar yarattılar.

Doğuda Ermeniler Kızılırmak'a değin yayılma hazırlıklarına ve şimdiden sınırlarımıza dek dayanan toplu öldürme siyasasına başladı. Karadeniz kıyılarında Pontus krallığı düşlerinin gerçekleşmesine bile çalışıldı. Adana, Antep, Maraş ve Konya dolaylarına dek Antalya işgal edildi ve Trakya da işgal bölgesine katıldı.

Saltanatın başkenti ve halifeliğin makamı ve merkezi ise hükümdar saraylarına değin boğucu bir biçimde işgal edilerek devletin kalbinde yabancı tekel ve baskısı kuruldu; bütün bu haklara, saldırılara karşı İstanbul hükümeti olasıdır ki tarihte bir benzeri daha görülmemiş biçimde katlandı, hep arık ve güçsüz bir durumda kaldı. İşte bu durumlar ulusumuzu şiddetli bir uyanıklığa götürdü. Ancak ulusumuz pek güzel anladı ki, İtilaf Devletleri bu yurtta kutsal bildiklerine ve alınyazısına sahip çıkacak bir ulusal güç ve irade olmadığı gibi boş bir sanıya kapıldı. Ve bu sapma yüzünden cansız bir yurt, kansız [2] bir ulus nelere yaraşık ise hiç çekinmeden onları uygulamaya koyuldu; buna karşı boyun eğme ve teslim olmanın [getirdiği] tam çöküş faciasından başka bir sonuç vermeyeceği kanısı yerleşti.

Baylar, ulusumuzun sizler gibi aydınları ve yurtseverleri görünümün üzüntü veren karanlıklarından umutsuzluğa düşmediler. Çünkü onlar bilirler ki, tarih bir ulusun varlığını, hakkını hiçbir zaman yadsıyamaz. Çünkü onlar güçlü bir inanç ile inanmışlardır ki, her aldatıcı perde arkasında yurt ve ulusumuza karşı verilen yargılar, ortaya sürülen kanılar kesinlikle iflâs edecektir.

Baylar, İtilaf Devletleri'nin haksızlıkları ve İstanbul hükümetinin arıklığı ve güçsüzlüğü karşısında ulusumuz varlığını tanıtlamak ve eylemli saldırılara karşı namus ve bağımsızlığını eylemli olarak savunma yargısını vermek zorunda kaldı. İstenildiği üzere, doğuda geçen savaşın

[1] milliyetler.

[2] Metinde "kanunsuz" ise de "kansız" olacaktır. 38. Belgeye bakınız. s. 1255, 2. paragraf.

vahşet ve zulümlerine sahne olmuş matemzede hudut vilâyetlerimiz namus ve istiklâl-i millîyi kurtarmak maksadiyle Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye, Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetleri teşkil eylediler. Şarktan ve cenuptan tehlike hisseden Diyarbekir vilâyetimizde de Müdafaa-i Vatan Cemiyeti teşekkül etti.

Garpta Yunanlıların tecavüzü ihtimaline karşı teşekkül eden Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti, Yunanlıların sevgili topraklarımıza ayak basması üzerine ilhakı fiilen redde kıyam etti.

Trakya'da, Kilikya'da ve her tarafta millî cemiyetler teşekkül etti. Hulâsa garptan ve şarktan yükselen sada-yı millet Anadolu'nun en hücra köşesinde mâkes buldu. Binaenaleyh millî cemiyetler düşmanların esaret boyunduruğuna girmemek kastiyle millî vicdanın azm ü iradesinden doğmuş yegâne teşkilât oldu. Bu sayede asırlardan beri müstakil yaşayan milletimiz mevcudiyetini âleme göstermeğe başladı.

Efendiler, milletçe çare-i halâsın ancak kendi ruhundan ve kendi taazzuvundan doğacağı kanaati tahakkuk edince; bariz tehlikeler karşısında bulunan Şarkî Anadolu vilâyâtı "Erzurum Kongresi"ni davet etti. Bu sırada idi ki cereyan eden muhaberat ve saik olan hadisat ve zarurat ile de halâs-ı umumi-i vatanı istihdaf eyleyen Sıvas Kongresi, bugün heyet-i muhteremenizin vücuda getirdiği Umumî Kongre, 21 Haziran 1919 tarihinde karargir olmuştur.

Efendiler, burada azîm teessüflerle heyet-i aliyenize arzedeceğim ki, memleketin ve milletin mukaddesatını teminde acz ü meskenetten başka bir kudret gösterememiş olan hükûmet-i merkeziye sada-yi milleti boğmak, revabıt-ı müştereke-i milliyeyi kırmak ve bu suretle milleti daima mağlûp göstermek gibi ancak düşmanlarımızın hesab-ı menfaatine kaydolunan harekât-ı mezbûhane ve mütehalifede bütün celâdetini takındı. Bu hal tarih-i millîmizde bittabi hükûmet-i merkeziye hesabına pek şâibedar bir fasıldır.

Teşekkür olunur ki Efendiler, millet ve kudret-i milliyenin tamamen muzahiri olan namuskâr ordumuz, hükûmet-i merkeziyeyi ikaz suretiyle zararlar tâkim edilmiştir. Maahaza su-i tesirler bazı mertebe teahhuratı bâdi olmuştur.

Hatırlarda olacaktır ki, Sıvas Umumî Kongresi'ne teşrifleri için 22 Haziranda vuku bulan davetnamede Erzurum Kongresi'nden bahs edilerek 10 Temmuz, in'ikat için esas itibar edilmişti. Garbî Anadolu murahhaslarının bu zamana kadar Sıvas'a vâsıl olabilecekleri tahmin olunarak Erzurum Kongre heyetinin de Sıvas'ta umumî içtimaa dahil olabileceğine imkân tasavvur edilmişti. Halbuki Sıvas Kongresi'nin in'ikadı ancak bugün müyesser oldu. Aradan bir ayı

her türlü sıkıntı ve acılarını görmüş ve özellikle Ermenilerin yabanıllık ve kıyıcılıklarına sahne olmuş yaslı sınır illerimiz ulusal namusu ve bağımsızlığı kurtarmak amacıyla Müdafaai Hukukı Milliye, Muhafazai Hukukı Milliye dernekleri kurdular. Doğudan ve güneyden tehlike sezen Diyarbekir ilimizde de Müdafaai Vatan Cemiyeti [1] kuruldu.

Batıda Yunanlıların saldırısı olasılığına karşı kurulan Müdafaai Hukukı Milliye Cemiyeti Yunanlıların sevgili topraklarımıza ayak basması üzerine katmayı [2] eylemli olarak geri çevirmek üzere ayaklandı.

Trakya'da, Kilikya'da ve her yanda ulusal dernekler oluştu. Özeti, batıdan ve doğudan yükselen ulusun sesi Anadolu'nun en uzak köşesinde yankılandı. Buna göre ulusal dernekler düşmanların tutsaklık boyunduruğuna girmemek isteğiyle ulusal vicdanın kesin kararı ve iradesinden doğmuş tek örgüt oldu. Bunun yardımıyla yüzyıllardan beri bağımsız yaşayan ulusumuz varlığını dünyaya göstermeye başladı.

Baylar, ulusça kurtuluş umarının ancak kendi ruhundan ve kendi örgenleşmesinden doğacağı kanısı gerçekleşince; açık tehlikeler karşısında bulunan Doğu Anadolu illeri "Erzurum Kongresi"ni çağırdı. Bu arada idi ki, yapılan yazışmalar ve neden olan olaylar ve zorunluklar ile de yurdun tümüyle kurtuluşunu amaç edinen Sıvas Kongresi, bugün saygıdeğer kurulunuzun oluşturduğu genel kongre, 21 Haziran 1919 günü kararlaştırılmıştır.

Baylar, burada pek büyük yerinmelerle yüce kurulunuzun bilgisine sunacağım ki, ülkenin ve ulusun alınyazısını sağlamada güçsüzlük ve miskinlikten başka bir erk gösterememiş olan İstanbul hükümeti ulusun sesini boğmak, ulusal ortak bağları kırmak ve bu yoldan ulusu hep yenilmiş göstermek gibi, ancak düşmanlarımızın çıkar hesabına yazılan çılgınca ve birbiriyle çelişen eylemlerde bütün yiğitliğini takındı. Bu durum ulusal tarihimizde doğaldır ki, İstanbul hükümeti hesabına pek lekeli bir bölümdür.

Teşekkür olunur ki Baylar, ulus ve ulusal erkin tümüyle yardımcısı olan namuslu ordumuz[un] İstanbul hükümetini uyarmasıyla, dokuncalar sonuçsuz bırakılmıştır. Yine de kötü etkiler kimi kertede gecikmelere neden olmuştur.

Anımsanacaktır ki: Sıvas genel kongresine onur vermeleri için 22 Haziran'da çıkarılan çağrıda Erzurum Kongresi'nden söz edilerek 10 Temmuz, toplantı için temel sayılmıştır. Batı Anadolu delegelerinin bu zamana değin Sıvas'a ulaşabilecekleri kestirilerek Erzurum Kongre kurulunun da Sıvas'ta genel toplantıya katılabileceği olanağı düşünülmüştü. Oysa Sıvas Kongresi'nin toplanması ancak bugün

[1] Yurdu Savunma Derneği.

[2] ilhak.

mütecaviz zaman geçti. Bu uzun müddet zarfında Erzurum Kongresi heyetinin intizar etmesinden ise zaten malûm ve müşterek olan makasıd-ı asliye ve nikat-ı esasiye üzerinde icra-yi müzakerat ve ittihaz-ı mukarrerat eylemesi münasip görüldü. Ve sonra da murahhasların mahall-i intihaplarına avdetleriyle mukarreratın fiilen tatbikatına başlamaları tercih edildi. Fakat Kongre heyet-i umumiyesi ve binaenaleyh Şarkî Anadolu namına Sıvas Kongresi'nde hazır bulunmak üzere Heyet-i Temsiliye'den bir heyetin tevkiline karar verdi.

Erzurum Kongresi'nin beyanname ve nizamnamesi muhteviyatından başka hafi kalmış hiçbir karar yoktur. Yalnız Sadrazam Ferit Paşa'nın Paris seyahatinden avdetinde Anadolu'da şûriş olduğuna dair vuku bulan bir tamimi Kongrece büyük teessüflerle okunmuş ve muhalif-i hakikat ve menafi-i memleket ve millete muzır bu gafilâne tebliğin derhal tekzibi şiddetle kendisinden talep edilmiştir. Bir de intihab-ı meb'usanın tesrii talep olunmuştur. Erzurum Kongresi yalnız Şarkî Anadolu murahhaslarından teşekkül etmiş bulunduğu için salâhiyetini bu daire dahiline hasretmek mecburiyetini nazar-ı dikkatte tutmuştur. Ancak Garbî Anadolu ve Rumeli murahhaslarının iştirakiyle tecelli edebilecek âm ve şâmil salâhiyetin istimalini heyet-i muhteremenizin huzuriyle meşrut ve mukayyet gördü. Hatta bu sebepledir ki Şarkî Anadolu'daki millî cemiyetlerin birleşmesinden hâsıl olan kütleye unvan verirken Şarkî Anadolu kaydı konuldu. Alelıtlak "Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" yahut "Anadolu - Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" unvan-ı umumîsi istimal edilmek ve bütün milletin hukuku namına kendi kendine salâhiyet vermek doğru olamazdı. Bu takdirde İstanbul'da vuku bulduğu gibi beş, on kişinin bir araya gelerek bütün milletin sahib-i salâhiyet vekilleri imiş gibi indî ve sahib-i aslî olan milletle alâkasız bir teşebbüs mahiyetinde olabilirdi.

Bununla beraber Efendiler, Erzurum Kongresi bütün memleketin ve milletin ittihat ve ittifak noktasında Şarkî Anadolu vilâyetlerince vilâyât-ı saire ile her nokta-i nazardan iştirak-i mesai temini emel-i kat'îdir üssülesasını kabul eylemiştir. Bittabi huzur-ı âlinizle mün'akit işbu Sıvas Umumî Kongremizde vatanımızın yekpare, milletimizin yekvücut olduğunu lüzumu gibi ifade ve ispat edecek esasat vazolunur.

Efendiler, Millet Meclisi'nin toplanması için öteden beri gösterilen âmâl-i milliye karşısında hükûmet-i merkeziyenin bidayetinden beri aldığı ihmalkâr ve bilâhare mütemerridane ve Kanun-ı Esasiye külliyen mugayir etvarı son günlerde cereyan-ı millî tesiratiyle mümaşatkâr bir vaziyete girmiştir. İntihabata emir

elverdi. Aradan bir ayı aşkın bir zaman geçti. Bu uzun süre içinde Erzurum Kongresi kurulunun beklemesinden ise aslında bilinen ve ortaklaşa temel amaç ve ana noktalar üzerinde görüşmeler yapması ve kararlar alması uygun görüldü. Sonra da, delegelerin seçim bölgelerine dönmeleriyle kararların eylemli olarak uygulanmasına başlamaları yeğlendi. Ne var ki, kongre genel kurulu ve dolayısıyla Doğu Anadolu adına Sıvas Kongresi'nde hazır bulunmak üzere Heyeti Temsiliye'den bir kurulun vekil kılınmasına karar verdi.

Erzurum Kongresi'nin bildirge ve tüzüğü içeriğinden başka gizli kalmış hiçbir karar yoktur. Yalnız Sadrazam Ferit Paşa'nın Paris yolculuğundan dönüşünde Anadolu'da karışıklık olduğu yolunda yaptığı bir genelgesi Kongrece büyük yerinmelerle okunmuş ve gerçeğe aykırı, ülke ve ulusun çıkarlarına dokuncalı olan bu aymazca bildirinin hemen yalanlanması şiddetle kendisinden istenmiştir. Bir de milletvekilleri seçiminin çabuklaştırılması istenmiştir. Erzurum Kongresi yalnız Doğu Anadolu delegelerinden oluşmuş bulunduğu için yetkisini bu çevre içinde sınırlamak zorunluğunu dikkate almıştır. Ancak Batı Anadolu ve Rumeli delegelerinin katılmasıyla belirecek genel bir yaygın yetkinin kullanılmasını saygıdeğer kurulunuzun varlığı ile koşullu ve bağlı gördü. Dahası, bu nedenledir ki Doğu Anadolu'daki ulusal derneklerin birleşmesiyle ortaya çıkan topluluğa san verirken Doğu Anadolu kaydı konuldu. Rastgele "Anadolu Müdafaai Hukuk Cemiyeti" ya da "Anadolu-Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti"[1] genel sanı kullanılmak ve bütün ulusun hakları adına kendi kendine yetki vermek doğru olamazdı. Bu durumda İstanbul'da olduğu gibi, beş on kişinin bir araya gelerek bütün ulusun yetkilerini elinde bulunduran vekilleri imişçesine kendince[2] ve gerçek sahip olan ulusla ilgisiz bir girişim niteliğinde olabilirdi.

Bununla birlikte Baylar, Erzurum Kongresi, bütün ülkenin ve ulusun birleşme ve uyuşma noktasında Doğu Anadolu illerince öteki illerle her bakımdan işbirliği sağlama isteği kesindir, temel ilkesini kabul etmiştir. Doğaldır ki, yüce varlığınızla toplanmış olan bu Sıvas Genel Kongremizde yurdumuzun som, ulusumuzun tek bir beden olduğunu gereği gibi anlatacak ve tanıtlayacak temeller atılır.

Baylar, Millet Meclisi'nin[3] toplanması için öteden beri gösterilen ulusal istek karşısında İstanbul hükümetinin işin başından beri aldığı savsaklayıcı, daha sonra ise dikbaşlı ve Anayasa'ya tümüyle aykırı davranışları son günlerde ulusal akımın etkileriyle uysalca bir duruma girmiştir. Seçimler için buyruk verildiğini biliyorsunuz. Bunun

[1] Anadolu ve Rumeli Hakları Koruma Derneği.

[2] indî.

[3] İstanbul'daki Millet Meclisi.

verildiği malûmunuzdur. Bunun tahakkukunu inşallah azm ü celâdetiniz vücuda getirecektir. Ancak buna takaddüm eden safha-i vakayide müteaddit veya münferit ecnebi mandaterlikleri gibi doğrudan doğruya hayat ve istiklâlimizle alâkadar bir mesele mevzu-i bahs olmaktadır.

Meclis-i Millî'nin henüz toplanmamış olduğu bir sırada mahsur ve istiklâlini zayi etmiş olan hükûmet-i merkeziyenin münferit ve gayr-i meşru bir kararı veyahut âmâl-i milliyeye muhalif bazı tekâlif-i hariciyeye inkıyat ve serfüru etmiş gibi emr-i vâkilerin ihtimal-i zuhûratına karşı Erzurum ve Sıvas Kongrelerinin ruh-ı millîyi temsilen ve biribirini takiben içtimaı muhakkak bir fal-i hayr ü selâmettir. Maruzatım hitam bulurken vatan ve milletin fevz ü halâsı gayesine merbut olan heyetimizin muvaffak bilhayr olması temenniyatını Barigâh-ı İlâhiye ref' eylerim.

Vesika, 55.

Adet Sıvas, 13/9/1919

95

Konya'da K. O. 12, Diyarbekir'de K. O. 13, Balıkesir'de K. O. 14, Erzurum'da K. O. 15, Ankara'da K. O. 20, Bursa'da Fırka 17, Çine'de Fırka 58, Bandırma'da Fırka 61, Niğde'de Fırka 11 (61 inci Fırka Vasıtasiyle Edirne'de K. O. 1) Kumandanlıklarına

Hükûmet-i merkeziyenin takip ettiği meslek-i irticakârane ve son zamanlarda aldığı vaz'-ı mutlakıyet mevcut endişe ve heyecanı teşdide bais olduğu gibi meb'usan intihabatının icrasında ihmalkârane hareketi, sulhün aleyhimizde olan bilcümle icabatını kabul ve millete bir emr-i vâki tarzında takdim edeceğini işrap etmekte ve şu halde Sulh Konferansına verdiği nota mucibince Toros'un berisindeki vilâyâtımızın zıyaı ve Aydın vilâyetinde kabul ettiği hududun garp aksam-ı sahiliyesi ve memleketin muhtelif kıtaat-ı meşgulesi maazallah zayi edilmek tehlikesi bütün üryanlığıyle hissedilmekte olduğundan Meclis-i Meb'usan'ın ihtihabiyle milletin hukuk-ı mukaddesesini istimaline ve irade ve kudretini izhara meydan kalmadan böyle bir vaziyet-i mühlike karşısında ittihaz-ı tedabir ve müdafaa-i hukuk eylemek ve keza halkı teslih ve yekdiğeri

gerçekleşmesini Tanrının izniyle kesin kararınız ve yiğitliğiniz oluşturacaktır. Ancak, bundan önceki olaylar evresinde çok sayıda ya da tek tek yabancı güdümcülükleri gibi doğrudan doğruya yaşam ve bağımsızlğımızla ilgili bir sorun sözkonusu olmaktadır.

Meclisi Milli'nin [1] henüz toplanmamış olduğu bir sırada sarılmış ve bağımsızlığını yitirmiş olan bir merkez hükümetinin tek başına ve yasal olmayan bir kararı ya da ulusal isteklere aykırı kimi dış önerilere boyun ve baş eğmiş gibi olupbittilerin olasılığının görülmesine karşı Erzurum ve Sıvas kongrelerinin ulusal ruhu temsil ederek, birbirini izleyerek toplanması kesinlikle bir uğur ve esenlik belirtisidir. Sunuşlarım sona ererken yurt ve ulusun esenliği ve kurtuluşu ereğine bağlı olan kurulumuzun hayırlısıyla başarıya erişmesi yolundaki dileklerini Tanrı katına yüceltirim.

Belge 55.

Sayı
95

Sıvas, 13/9/1919

Konya'da 12. Kolordu, Diyarbekir'de 13. Kolordu,
Balıkesir'de 14. Kolordu, Erzurum'da 15. Kolordu,
Ankara'da 20. Kolordu, Bursa'da 17. Tümen,
Çine'de 58. Tümen, Bandırma'da 61. Tümen,
Niğde'de 11. Tümen (61. Tümen Aracılığı ile
Edirne'de 1. Kolordu) Komutanlıklarına

İstanbul hükümetinin izlediği gerici yol ve son zamanlarda aldığı saltçı tutum, aslında var olan kaygı ve heyecanı şiddetlendirmeye neden olduğu gibi, milletvekilleri seçiminin yapılmasında savsaklayıcı davranışı, barışın bize karşı olan bütün gereklerini kabul ve ulusa bir olupbitti biçiminde sunacağını kapalı olarak anlatmakta ve şu durumda Barış Konferansı'na verdiği nota gereğince, Toros'un berisindeki illerimizin yitirilmesi ve Aydın ilinde kabul ettiği sınırın batı kıyısı kesimleri ve ülkenin işgal edilmiş çeşitli bölgeleri[nin] Tanrı korusun, yitirilmek tehlikesi bütün çıplaklığı ile sezilmekte olduğundan; Meclisi Mebusan'ın [2] seçimiyle ulusun kutsal haklarını kullanmasına, iradesini ve erkini açığa vurmasına meydan kalmadan, böyle bir ölümcül durum karşısında, önlemler almak ve haklarını savunmak, bu arada halkı silahlandırarak birbirine karşı başkaldırma ve toplu öldürmelere

[1] İstanbul'daki Millet Meclisi.

[2] Millet Meclisi. Mebusan: milletvekilleri.

aleyhine kıyam ve kıtale teşvik cinayet-i denaetkâranesine teşebbüs ettiği elde edilmiş olan vesaik ile gayr-i kabil-i ret bir surette tahakkuk eden hükûmet-i merkeziye ile her türlü tedabire rağmen muhafaza-i mevki ettiği müddetçe kat'-ı münasebat edilmekle şayet bu müddet ve şu hal devam edecek olursa memleketin idaresi ve aynı zamanda tahassulü memul yeni vaziyetlere karşı mukadderat-ı milletin takrir ve tesbiti zımnında bir umumî kongrenin fevkalâde olarak akdine ihtiyaç hâsıl olması memuldür. Ledelicap bu fevkalâde kongrenin derhal içtimaını teminen azasını şimdiden intihap eylemek menafi-i memleket icabından görülmektedir. Garbî Anadolu'nun murahhasları zaten Sıvas'ta müçtemi bir haldedir.

Binaenaleyh her sancaktan kazalarının adedine göre muktazi murahhasların şimdiden intihabiyle ilk icra edilecek tebliğde gösterilecek mevki-i içtimaa şitap etmek üzere ihtiyaten hazır bulunmalarının temini ile isimlerinin şimdiden Sıvas'ta Heyet-i Temsiliye'ye bildirilmesi rica olunur.

İşbu şifrenin suretini mıntıkadaki Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine tebliğ ve hükmünü müttehiden icraya himmet ve bir an evvel intaç buyurulması rica olunur.

Heyet-i Temsiliye
Mustafa Kemal

Vesika, 56.

Erzurum
529

Şifre mahlûlüdür

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

Bedirhanî ailesinden Celâdet ve Kâmran ile Diyarbekirli Cemil Paşa ailesinden ve firarilerden Ekrem namındaki üç şahıs silâhlı Kürtler muhafazasında ve vaktiyle Diyarbekir vilâyetinde aleyhimize propagandalar yapan İngiliz Binbaşısı *Novil*[1] refakatinde olarak Elbistan ve Arga[2] üzerinden ......[3] Malatya'ya geldiler. Mutasarrıfla belediye reisi tarafından istikbal edildikleri; Binbaşı *Novil*'in Türk, Kürt ve Ermeni nüfusunu tetkik etmek üzere hükûmet-i merkeziyenin müsaadesiyle dolaştıklarını söylediği ve fakat yedinde vesika olmadığı Malatya'daki süvari alayının mevcudunun azlığı dolayısiyle bunların derdestine cesaret edemediği maahaza bunların derhal tevkifi için İstanbul'a müracaat edildiği On

[1] Noel.
[2] Akçay (Malatya).
[3] Noktaların gereği anlaşılamadı.

kışkırtmak gibi bir alçakça cinayete girişmekte olduğu, elde edilmiş olan belgeler ile yadsınmaz bir biçimde gerçekleşen İstanbul hükümeti ile, her türlü önlemlere karşın yerini koruduğu sürece, ilişkiler kesilmekle, eğer bu süre ve bu durum sürecek olursa, ülkenin yönetimi ve bu arada ortaya çıkması beklenen yeni durumlara karşı ulusun alınyazısının kararlaştırılması ve saptanması yolunda bir genel kongrenin olağanüstü olarak toplanmasına gereksinme duyulması umulmaktadır. Gereğinde, bu olağanüstü kongrenin hemen toplanmasını sağlamak üzere, üyelerini şimdiden seçmek ülkenin çıkarı gereği olarak görülmektedir. Batı Anadolu'nun delegeleri aslında Sıvas'ta toplanmış bir durumdadır.

Buna göre, her sancaktan, ilçelerinin sayısına göre gerekli delegelerin şimdiden seçilerek ilk yapılacak bildiride gösterilecek toplantı yerine koşmak üzere, ileriyi düşünerek hazır bulunmalarının sağlanması ile adlarının şimdiden Sıvas'ta Heyeti Temsiliye'ye bildirilmesi rica olunur.

Bu şifrenin örneğini bölgedeki Müdafaai Hukuk derneklerine bildirilerek hükmünü hep birlikte yerine getirmeye çaba gösterilmesi ve bir an önce sonuçlandırılması rica olunur.

Heyeti Temsiliye
Mustafa Kemal

Belge 56.

Erzurum Şifre çözümüdür

529

Sivas'ta Üçüncü Kolordu Komutanlığına

Bedirhanlı ailesinden Celâdet ve Kâmran ile Diyarbekirli Cemil Paşa ailesinden ve kaçaklardan Ekrem adındaki üç kişi silahlı Kürtler koruyuculuğunda ve vaktiyle Diyarbekir ilinde bize karşı propagandalar yapan İngiliz Binbaşısı Noel ile birlikte Elbistan ve Arga[1] üzerinden...[2] Malatya'ya geldiler. Mutasarrıfla belediye başkanınca karşılandıkları; Binbaşı Noel'in Türk, Kürt ve Ermeni nüfusunu incelemek üzere İstanbul hükümetinin izniyle dolaştıklarını söylediği, ancak elinde belge olmadığı; Malatya'daki süvari alayının, sayısının azlığı dolayısıyla bunları tutuklamaya cesaret edemediği, yine de bunların hemen tutuklanması için İstanbul'a başvurulduğu On Üçüncü Kolordu'dan bildirilmiştir. Bu

[1] Akçay (Malatya).
[2] Noktaların gereği anlaşılamadı.

Üçüncü Kolordu'dan bildirilmiştir. Bu adamların ne maksat ve ne vazife için nereleri gezecekleri hakkındaki malûmatını Harput valisinden sordum. 6/9/1919

K. O. 15 Kumandanı
Kâzım [1]

Vesika, 57.

Şifre
Zata mahsus ve dakika tehiri gayr-i caizdir

7/9/1919

Diyarbekir'de 13'üncü Kolordu Erkânıharbiye Riyasetine

Memleket için pek muzır harekât icrasiyle meşgul oldukları tahakkuk eden Vali Galip Bey, Malatya Mutasarrıfı ve Kâmran ve Celâdet ve Ekrem beylerle refakatlerinde bulunan İngiliz binbaşısının behemehal tevkif ve Sıvas'a sevkedilmeleri için bizzat On Beşinci Alay Kumandanı İlyas Bey'in emrinde altmış kadar atlı ve estersüvarın en geç olarak 9/9/1919'da Harput'tan Malatya'ya hareketi icap etmiş ve tesrian lilmaslaha doğruca mezkûr alay kumandanlığına da tebligat yapılmıştır.

Bu müfrezenin sürat-i hareketinin teminini ehemmiyetle rica ederim. Beray-i muavenet yarın Sıvas'tan bir otomobil ile bazı zabitan dahi gönderilecek ve müfreze için vesait-i nakliye tedarikinde ihtiyar edilecek masraf da buraca tesviye edilecektir. On Beşinci Alay'a verilecek emir suretinin âcilen iş'arını da ayrıca rica ederim. Bu hususlara kumandanınızın muvafakati olmasa bile icrası elzemdir.

K. O. 3 Kumandanı
Salâhattin

Vesika, 58.

Zata mahsustur
Gayet aceledir. Dakika durmayacaktır.

Elâziz'den, 8/9/1919

Sıvas'ta K. O. 3 K.

C[2]: 8/9/1919 zata mahsus şifreye:

1 — Telgraf alınmış ve anlaşılmıştır.

2 — Malatya buraya üç gün mesafededir. Orada süvari ve topçu alayları vardır. Hareket hazırlığım ikmal edilmiş ve Kolordu'dan

[1] Karabekir.
[2] C: Cevap.

adamların ne gibi bir amaçla ve nasıl bir görevle nereleri gezecekleri konusundaki bilgilerini Harput valisine sordum.

6/9/1919

15. Kolordu Komutanı
Kâzım[1]

Belge 57.

Şifre 7/9/1919
Kişiye özel ve dakika geciktirilemez

Diyarbekir'de 13. Kolordu Kurmaybaşkanlığına

Ülke için pek dokuncalı eylemler yapmakla uğraştıkları gerçekleşen Vali Galip Bey, Malatya Mutasarrıfı, Kâmran, Celâdet ve Ekrem beylerle yanlarında bulunan İngiliz binbaşısının kesinlikle yakalanarak Sıvas'a gönderilmeleri için On Beşinci Alay Komutanı İlyas Bey'in, kendisinin, buyruğunda altmış kadar atlı ve katıra bindirilmiş erin en geç olarak 9/9/1919'da Harput'tan Malatya'ya yola çıkması gerekmiş ve iş gereği çabuklaştırılması için doğruca sözü geçen Alay komutanlığına da bildirim yapılmıştır.

Bu birliğin yola çıkışının çabuklaştırılmasının sağlanmasını önemle rica ederim. Yardım olmak üzere yarın Sıvas'tan bir otomobil ile kimi subaylar da gönderilecek ve birlik için taşıt sağlanmasında yapılacak harcama da buraca ödenecektir. On Beşinci Alaya verilecek buyruk örneğinin ivedilikle bildirilmesini de ayrıca rica ederim. Bu konularda komutanınızın oluru olmasa bile yerine getirilmesi gerekmektedir.

3. Kolordu Komutanı
Salâhattin

Belge 58.

Kişiye özeldir Elaziz'den, 8/9/1919
Çok ivedidir. Dakika durmayacaktır

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Y[2]: 8/9/1919 kişiye özel şifreye:

1 — Telyazı alınmış ve anlaşılmıştır.

2 — Malatya buraya üç gün uzaklıktadır. Orada süvari ve topçu alayları vardır. Yola çıkma hazırlığımı tamamladım ve Kolordu'dan

[1] Karabekir.
[2] Y: Yanıt.

aldığım emir üzerine hareketim tehir edilmiştir. Kolordu'nun muvafakati olmadan buradan hareket etmekliğim münasip olmayacağından hareket emrimin kolordudan tebliğine delâlet buyurulmasını sabırsızlıkla bekliyorum. Maruzdur. 11697 numara iledir.

Alay 15 Kumandanı
Binbaşı
İlyas

Vesika, 59.

Malatya'da Süvari Alay 12 Kumandanı Cemal Bey'le 7/8 Eylûl 1919 gecesi makine başında vuku bulan muhaberedir. (Muhabereye başlamadan evvel hüviyetini anlatması hakkında sorulan sual üzerine şu malûmatı verdi: Üç yüz on bir [1] nihayetinde neş'et etmiş. Kafkas ve Suriye cephelerinde, Süvari İkinci Fırkada, Aşiret İhtiyat Fırkası Mürettep Süvari Alay Kumandanlığında ve İran'da Süvari İkinci Alay Kumandanlığında bulunmuş. İstanbullu imiş).

Sual — Muhaberemizin hiçbir noktasının hiçbir kimseye söylenmeyeceğine dair yanınızdaki telgraf müdür ve memuruna yemin ettirmenizi rica ederim. Muhabereye devam edeceğiz.

Cevap — Yemin ettiler, kimse kalmadı. Yalnızız Efendim.

Sual — Oraya, bir İngiliz binbaşısı gelmiş, ismini, yanında kimler olduğunu bildiriniz.

Cevap — Vesikasında, *Kobertin Novil* [2]'dir. Refakatindekiler Bedirhanzade Kâmran ve Celâdet beylerle Diyarbekirli Cemil Paşazade Ekrem Bey ve Diyarbekirli Hilmi Efendi ve birtakım ekrattan ibarettir.

Sual — Ekrat dediğinizin miktarı nedir ve o binbaşı cinsinden ne kadar kuvvet vardır?

Cevap — On beş yirmi kişi kadar vardır. Bir çavuş bir neferi var. Başka yok Efendim.

Sual — 5/6 gecesi Elâziz valisi otomobille oraya gitmiştir. Orada mıdır ve onlarla temasta mıdır?

Cevap — Buraya gelmiştir. *Novil* ile görüşmüştür. Bugün de iade-i ziyaret olmak üzere *Novil* valinin misafir bulunduğu Fabrikatör Mehmet Efendi'nin hanesine gidecektir. Diğerleriyle görüşüp görüşmediğini bilemiyorum.

Sual — Alayınızın el altında mevcudu nedir?

Cevap — Alayın bölükleri müteferriktir. Burada ancak bir kadro bölüğü vardır. Anın da bir kısım atları takibattadır.

[1] Rumi 1311, Miladi 1896.

[2] Cobertin Noel.

aldığım buyruk üzerine yola çıkışım ertelenmiştir. Kolordu'nun oluru olmadan burada yola çıkmaklığım uygun olmayacağından çıkış buyruğumun Kolordu'dan bildirilmesine aracı olmanızı sabırsızlıkla bekliyorum. Bilginize sunulur. 11697 sayısı iledir.

15. Alay Komutanı
Binbaşı
İlyas

Belge 59.

Malatya'da 12. Süvari Alay Komutanı Cemal Bey'le 7/8 Eylül 1919 gecesi makina başında yapılan yazışmadır. (Yazışmaya başlamadan önce kimliğini anlatması yolunda sorulan soru üzerine şu bilgiyi verdi: 1311 sonunda [1] Harbiyeden çıkmış. Kafkas ve Suriye cephelerinde, Süvari 2. Tümeni'nde, Aşiret yedek tümeni mürettep [2] süvari alay komutanlığında ve İran'da süvari 2. Alay Komutanlığı'nda bulunmuş. İstanbullu imiş).

Soru - Yazışmamızın hiçbir noktasının hiçbir kimseye söylenmeyeceği yolunda yanınızdaki telgraf müdür görevlisine yemin ettirmenizi rica ederim. Yazışmayı sürdüreceğiz.

Yanıt - Yemin ettiler; kimse kalmadı. Yalnızız efendim.

Soru - Oraya bir İngiliz binbaşısı gelmiş. Adını, yanında kimler olduğunu bildiriniz.

Yanıt - Belgesinde, [adı] Cobertin Noel'dir. Yanındakiler Bedirhanzade Kâmran ve Celâdet beylerle Diyarbekirli Cemil Paşazade Ekrem Bey ve Diyarbekirli Hilmi Efendi ile birtakım Kürtlerdir.

Soru - Kürtler dediğinizin sayısı nedir ve o binbaşı türünden ne kadar kuvvet vardır?

Yanıt - On beş yirmi kişi kadar vardır. Bir çavuş, bir eri var. Başka yok efendim.

Soru - 5/6 gecesi Elaziz valisi otomobille oraya gitmiştir. Orada mıdır ve onlarla değinmekte midir?

Yanıt - Buraya gelmiştir. Noel ile görüşmüştür. Bugün de karşı ziyarette bulunmak üzere Noel, valinin konuk bulunduğu fabrikatör Mehmet Efendi'nin evine gidecektir. Ötekileriyle görüşüp görüşmediğini bilemiyorum.

Soru - Alayınızın el altında sayısı nedir?

Yanıt - Alayın bölükleri dağınıktır. Burada ancak bir kadro bölüğü vardır. Onun atlarının bir kesimi kovuşturmadadır.

[1] Rumi 1311, Milâdi 1896.

[2] sonradan kurulmus.

Sual — Şimdi, bu anda eliniz altında kaç müsellâh nefer vardır?

Cevap — On beş yirmi çıkarılabilir.

Sual — Vali Galip Bey'i ve İngiliz binbaşısını, Kâmran, Celâdet ve Ekrem beylerin kâffesinin müdebbirane tertiple bu gece tevkifleriyle Sıvas'a tahrikleri elzemdir. Vaziyetiniz bunu yapmağa müsait midir? Size buradan ve Harput'tan muavenet yetiştirilecektir.

Cevap — Valiyi de beraber mi?

Sual — Bilhassa, evet!

Cevap — Arzettiğim veçhile vaziyet ve kuvvetim buna gayr-i müsaittir. Kâmran, Celâdet ve Ekrem beylerin tevkifleri hakkında Kolordu 13 Kumandaniyle muhabere cereyan etti. Neticesinde şimdilik tevkifleri vaziyetin nezaketi hasebiyle muvafık olamayacağı hakkında emir de vürut etmiştir.

Sual — Kendilerine hissettirmeksizin sıkı tarassudatta bulundurunuz. Her hareketlerinden bize malûmat veriniz. Kolordu Kumandanından emir gelecektir. Bir tarafa hareket ederlerse istikamet-i hareketleri ve otomobille mi hareket ettikleri bildirilmelidir. Bu zevat meyanında Vali Bey de dahil. İlyas Bey'le aranızda şifre var mıdır?

Cevap — Vali Bey Elâziz'den Amerika otomobiliyle gelmiştir. Diğerlerinin otomobili yoktur. Cümlesi atlı olarak gelmiştir. İlyas Bey'le şifremiz vardır.

Sual — Teşekkür ederim. Netice-i tetkikatınıza her an intizar eyleriz efendim. Bizimle muhabere için lâzımgelen şifre size bildirilecektir.

Cevap — Her an emr-i âlinize âmâde ve lâyık olmadığım teşekküratın minnettarıyım. Gönderilecek şifrenize muntazır bulunduğumu arz eylerim.

Şifre 8 Eylûl 1919

Malatya'da Alay 12 Süvari Kumandanı Cemal Beye

Zevat-ı malûme hâlâ orada mıdır ve bunlar hakkındaki tarassut tertibatınız ne dereceye kadar emindir? Öğle ve akşam olmak üzere günde iki defa ita-yi malûmat etmeniz rica olunur.

Mustafa Kemal
Ahmet Zeki

Soru - Şimdi, bu anda eliniz altında kaç silahlı er vardır?

Yanıt - On beş, yirmi çıkarılabilir.

Soru - Vali Galip Bey'i ve İngiliz binbaşısını, Kâmran, Celâdet ve Ekrem beylerin tümünün tedbirlice bir düzenleme ile bu gece tutuklanarak Sıvas'a gönderilmeleri çok gereklidir. Durumunuz bunu yapmaya elverişli midir? Size buradan ve Harput'tan yardım yetiştirilecektir.

Yanıt - Valiyi de birlikte mi?

Soru - Özellikle, evet!

Yanıt - Bildirdiğim gibi durum ve kuvvetim buna elverişsizdir. Kâmran, Celâdet ve Ekrem beylerin tutuklanmaları konusunda 13. Kolordu komutanıyla yazışma yapıldı. Sonuç olarak, şimdilik tutuklanmalarının, durumun önemi nedeniyle uygun olmayacağı yolunda buyruk da gelmiştir.

Soru - Kendilerine sezdirmeksizin sıkı göz altında bulundurunuz. Her davranışlarında bize bilgi veriniz. Kolordu komutanınızdan buyruk gelecektir. Bir yere yola çıkarlarsa çıkış yönleri ve otombille mi yola çıktıkları bildirilmelidir. Bu kişiler arasında Vali Bey de var. İlyas Bey'le aranızda şifre var mıdır.

Yanıt - Vali Bey Elaziz'den Amerika otomobiliyle gelmiştir. Ötekilerinin otomobili yoktur. Hepsi atlı olarak gelmiştir. İlyas Bey'le şifremiz vardır.

Soru - Teşekkür ederim. Araştırmalarınızın sonucunu her an bekleriz efendim. Bizimle yazışma için gereken şifre size bildirilecektir.

Yanıt - Her an yüce buyruklarınıza hazır ve yaraşık olmadığım teşekkürlere karşı gönülden borçluyum.Gönderilecek şifrenizi beklediğimi bilginize sunarım efendim.

Şifre 8 Eylül 1919

Malatya'da 12. Süvari Alayı Komutanı Cemal Beye

Şu bilinen kişiler daha orada mıdır ve bunlarla ilgili gözetleme düzeniniz de ne kerte güvenlidir? Öğle ve akşam olmak üzere günde iki kez bilgi vermeniz rica olunur.

Mustafa Kemal
Ahmet Zeki

Vesika, 60.

Gayet aceledir Diyarbekir'den, 8/9/1919

360

Sıvas'ta: K. O. 3 Kumandanlığına

C: 7/9/1919 şifreye

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: 15'inci Alay Kumandanına yazılan şifre beray-i malûmat zirdedir.

1 — Malatya'daki heyetin memleketin selâmeti nokta-i nazarından ne kadar muzır olduğu âşikârdır. İki ay evvel Diyarbekir vilâyetinde hükûmet aleyhinde alenen propaganda yapan Milli [1] reisine bir buçuk aya kadar buralarda Hükûmet-i Osmaniye memurları kalmayacaktır, diyen Musul vilâyetinin bugünkü hercümerç ve (m r d n h) [2] sebeb-i yegâne olan *Novil* gibi ve (r h a e n k a h) [3] maksada hizmet edeceği bedihîdir. Diyarbekir'de İngiliz himayesinde Kürdistan teşkiline çalıştığından/(alşdgndadvzyy) [4] takibata uğradığından Haleb'e firar eden Cemil Paşazade Ekrem'in İngilizlerle beraber bulunması öteden beri Hükûmet-i Osmaniye'ye düşmanlıklariyle meşhur Bedirhanîlerden Kâmran ve Celâdet'in de refakat etmesi ve bunların doğruca öteden beri âmâl-i hainanesi malûm olan Malatya Mutasarrıfının mıntıkasına gelmeleri pek ziyade calib-i dikkattir. İstanbul'un, valinin ve mutasarrıfın azli hakkındaki müteaddit iş'aratımıza rağmen mutasarrıfı el'an vikaye eylemeleri kolorduların madun kumandanlarla bile şifreli muhaberesini mâni emir veren İstanbul hükûmet-i merkeziyesinin âmâl-i hainanesi kendilerince malûm olan Novil gibi bir propagandacıya şifre ile muhabere ve istediği adamlarla görüşmek, istediği yeri gezmek için müsaadeyi havi bir vesika vermesi Kolorduca Harbiye Nezaretine bu heyetin geri aldırılması hakkında yazılan esbab-ı mucibeyi ve mütâlaayı havi şifrelere cevap bile verilmemesi, valinin mıntıkasında şiddetle tezahürat-ı milliye aleyhinde bulunması ve şiddetle tehcir mesailini takip etmesi ve geldiği günden beri aşair arasında dolaşarak esrarengiz bir siyaset takip etmesi de calib-i dikkat mevattandır.

Hükûmet-i merkeziyenin vilâyât-ı şarkıyede hareket-i milliyeye mâni olmak maksadiyle İngilizlerle bilmüzakere Elâziz vilâyeti aşairini para ile itma suretiyle elde etmek istemeleri bu veçhile mukabil bir kuvvet teşkil eylemek arzu etmeleri pek muhtemeldir. Bunun menafi-i vataniyeye ne derece mugayir olacağı âşikâr ise de tarihimizde Rusları İstanbul'a çağırmak gibi ledelicap düşmandan

[1] 1934 basımında "millî" yazılmışsa da Milli Aşireti söz konusudur.

[2,3] Okunamamış sözcükler.

[4] Böyle çözülmüştür.

Belge 60.

Çok ivedidir Diyarbekir'den, 8/9/1919

360

Y: 7/9/1919 şifreye:

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: 15. Alay Komutanına yazılan şifre bilgi edinilmek üzere, aşağıdadır:

1 — Malatya'daki kurulun, ülkenin esenliği bakımından ne denli dokuncalı olduğu apaçıktır. iki ay önce Diyarbekir ilinde hükümeti kötüler propaganda yapan Milli [aşireti] başkanına bir buçuk aya değin buralarda Osmanlı hükümetinin görevlileri kalmayacaktır diyen, Musul ilinin bugünkü karmakarışıklık ve (m r d n h) [1] tek nedeni olan Noel gibi ve (r h a r n k a h) [2] amaca hizmet edeceği bellidir. Diyarbekir'de İngiliz koruyuculuğu altında bir Kürdistan kurulmasına çalıştığından/(a l ş d g n d a d v z y y) [3] kovuşturmaya uğradığından Halep'e kaçan Cemil Paşazade Ekrem'in İngilizlerle birlikte bulunması, öteden beri Osmanlı hükümetine düşmanlıklarıyla ünlü Bedirhanlılardan Kâmran ve Celâdet'in de eşlik etmesi ve bunların doğruca, öteden beri hayınca düşünceleri belli olan Malatya mutasarrıfının bölgesine gelmeleri pek çok dikkat çekicidir. İstanbul'un, valinin ve mutasarrıfın işten alınması üzerindeki pek çok bildirilerine karşın mutasarrıfı bugün de korumaları, kolorduların ast komutanlarla bile şifreli haberleşmesini engelleyici buyruk veren İstanbul hükümetinin hayınca istekleri kendilerince bilinen Noel gibi bir propagandacıya şifre ile haberleşmek ve istediği adamlarla görüşmek, istediği yeri gezmek için izin sağlayan bir belge vermesi, Kolordu'ca Harbiye Nezaretine bu kurulun geri aldırılması yolunda yazılan gerekçeyi ve düşünceleri içeren şifrelere bile yanıt verilmemesi, valinin bölgesinde şiddetle ulusal gösterilere karşı davranması ve şiddetle göç ettirme sorunlarını izlemesi ve geldiği günden beri aşiretler arasında dolaşarak gizli kapaklı bir siyasa izlemesi de dikkati çeker konulardandır.

İstanbul hükümetinin doğu illerinde ulusal eyleme engel olmak amacıyla İngilizlerle görüşerek Elaziz ili aşiretlerini parayla kandırma yolu ile elde etmek istemeleri, böylece karşı bir kuvvet oluşturmayı istemeleri pek olasıdır. Bunun yurdun çıkarlarına ne denli aykırı olacağı açık ise de tarihimizde Rusları İstanbul'a çağırmak gibi, gerektiği için düşmanlardan yardım istenmiş olduğunun yazıldığı düşünülürse, bu görüş uzaksanamaz. Özellikle bütün Anadolu ve Rumeli Müdafaai

[1,2] Okunamamış sözcükler.

[3] Böyle çözülmüştür.

istimdat edilmiş olduğunun mukayyet olduğu düşünülürse bu fikir istib'at edilemez. Hassaten umum Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin programını çizmek üzere Sıvas'ta münakit Umumî Kongre'nin in'ikatta olduğu bu sırada Elâziz ve Malatya'da âmâl-i millete mugayir bir hareket görülmesi vatanımızın âtisi nokta-i nazarından cidden pek muzırdır. Buna ise ancak sizin gibi fedakâran-ı vatan çaresaz olacaktır.

2 — Üçüncü Kolordu ile Kongre heyet-i muhteremesi de memleket için pek muzır harekât icrasiyle meşgul oldukları tahakkuk eden vali Galip, mutasarrıf Halil, Bedirhanîlerden Celâdet, Ekrem ve Binbaşı *Novil*'in behemehal tevkif ve mahfuzen Sıvas'a izamını hassaten rica ediyorlar.

Bu maksatla kumandanız altında 60 kadar atlı ve estersüvarın en geç olarak 9 Eylûlde Harput'tan Malatya'ya tahrik edilmesi icap ettiğini ve beray-i muavenet bugün Sıvas'tan bir otomobil ile bazı zabitanın gönderileceğini bildiriyorlar.

3 — Esasen Malatya'da süvari ve topçu alayı var. Fakat alay kumandanları beceriksiz ve o kadar mutemet değildirler. Vali postayı vuranları bizzat takip fikriyle bütün süvari alayını istemiş, alay yalnız Hısnımansur'daki[1] bölükle beraber cem'an 40 atlı vermiştir. Maksatlarını istihsal için Malatya'da kuvvet bulundurmak maksadiyle bu da bir plân olabilir. Alaya zinhar fazla kuvvet verilmemesini yazdım. Valinin, efradı firara teşvik için cemiyet teşkil ettiği hakkındaki istihbarat da bu fikri teyit eder. Buradaki taburunuz yarın Harput'a hareket ediyor. Siverek'teki süvari bölüğü de kestirme yoldan Malatya'da alayına iltihak emri aldı. Evvelce size lüzumunda efradı hayvanata bindirerek serian Malatya'daki kuvveti takviye için kolordudan emir verilmişti. Malatya vaziyetinin ehemmiyet kesbettiğini (as..pahs)[2] ettiğinizden (vhs. h)[3] imkân nispetinde harekâtınızı gizleyerek altmış kadar estersüvarla ve iki makineli tüfekle Malatya'ya gidebilir ve kolorduya Malatya'dan bu emre tevfikan muvakkaten Malatya'ya geçtiğinizi yazarsınız. Oradaki zabitan ve Sıvas'tan geleceklerle görüşerek ikinci maddedeki ârzuya tebaan icabını yapmak hamiyet-i diniye ve gayret-i vataniyelerinden muntazardır. Vali gitmiş olursa İngilizin derdestinde de mahzur-ı azîm görürseniz diğerleri hakkında icabı yapılır. Neticede Kolorduya Sıvas'tan gönderilen müfreze tarafından yapılmış olduğunu söylersiniz. Her halde bu bâbda gayet mâhirane ve cesaret-i medeniye ile hareket edilmesi. Hareketinizi, muvasalatınızı bana, Sıvas'a bildirmenizi bu bâbda gayet ketum davranılmasını, ahvale göre tatbikatta mahzur ve imkânsızlık görürseniz bildirmenizi hassaten rica ederim.

K. O. 13 Erkânıharbiye Reisi
Halit

[1,2,3] Karşı sayfadaki 1, 3, 4 sayılı dipnotlara bakınız.

Hukuk cemiyetlerinin programını çizmek üzere Sıvas'ta toplanmış genel kongrenin toplantı halinde olduğu bir sırada Elaziz ve Malatya'da ulusun isteklerine aykırı bir hareket görülmesi yurdumuzun geleceği bakımından gerçekten pek dokuncalıdır. Buna ise ancak sizin gibi yurt özvericileri umar bulacaktır.

2 — Üçüncü Kolordu ile sayın Kongre kurulu da; ülke için pek dokuncalı eylemler yapmakla uğraştıkları gerçekleşen vali Galip, mutasarrıf Halil, Bedirhanlılardan Celâdet, Ekrem ve Binbaşı Noel'in ne yapıp yapıp tutuklanarak göz altında Sıvas'a gönderilmesini özellikle rica ediyorlar.

Bu amaçla komutanız altında altmış kadar atlı ve katıra bindirilmiş erin en geç olarak 9 Eylülde Harput'tan Malatya'ya yola çıkarılması gerektiğini ve yardım olmak üzere bugün Sıvas'tan bir otomobil ile kimi subayların gönderileceğini bildiriyorlar.

3 — Aslında Malatya'da süvari ve topçu alayı var. Ancak alay komutanları beceriksizdir ve o denli güvenilir değildir. Vali, postayı vuranları kendisi izleme düşüncesiyle bütün süvari alayını istemiş, alay yalnız Hısnımansur'daki [1] bölükle birlikte toplam kırk atlı vermiştir. Amaçlarını elde etmek için Malatya'da kuvvet bulundurmak amacıyla bu da bir plan olabilir. Alaya sakın fazla kuvvet verilmemesini yazdım. Valinin, erleri kaçmaya kışkırtmak için düzen [2] kurduğu yolunda alınan haberler de bu düşünceyi pekiştirir. Buradaki taburumuz yarın Harput'a yola çıkıyor. Siverek'teki süvari bölüğü de kestirme yoldan Malatya'da alayına katılma buyruğu aldı. Önceleri size gereğinde erleri hayvanlara bindirerek hızla Malatya'daki kuvveti desteklemek için kolordudan buyruk verilmişti. Malatya durumunun önem kazandığını (a s .. p a h s) [3] ettiğimizde (v hs. h) [4] olanak ölçüsünde harekâtımızı gizleyerek katıra bindirilmiş altmış kadar erle ve iki makinalı tüfekle Malatya'ya gidebilir ve kolorduya Malatya'dan bu buyruğa göre geçiçi olarak Malatya'ya geçtiğinizi yazarsınız. Orada subaylar ve Sıvas'tan geleceklerle görüşerek, ikinci maddedeki isteğe uyarak gereğini yapmak, dinsel ve yurtsal çabalarınızdan beklenir. Vali gitmiş olursa İngilizin yakalanmasında da büyük sakınca görürseniz ötekiler için gereği yapılır. Sonuçta, Kolordu'ya Sıvas'tan gönderilen birlikçe yapılmış olduğunu söylersiniz. Herhalde bu konuda çok ustaca ve uygarca bir yüreklilikle davranılması. Yola çıkışınızı, varışınızı bana, Sıvas'a bildirmenizi ve bu konuda çok ağzı sıkı davranılmasını, duruma göre uygulamada sakınca ve olanaksızlık görürseniz bildirmenizi özellikle rica ederim.

13. Kolordu Kurmay Başkanı
Halit

[1] Adıyaman'ın eski adı.
[2] cemiyet.
[3,4] Okunamamış sözcükler.

Vesika, 61.

Diyarbekir, 9/9/1919

Sıvas'ta K. O. 3 Kumandanlığına

1—(4114, 4224): İlyas Bey 52 estersüvar ve 2 mitralyözle bu sabah Malatya'ya hareket etmiştir. Yarın akşam Malatya'dadır. İlyas Bey'e ve Malatya'daki Alay Kumandanlarına yazdığım şifreler beray-i malûmat Sıvas'a yazılmıştır.

2—İlyas Bey'le beynimizde müstamel ve tarafınıza bir sureti verilen Elif 32'den başlayan miftah Malatya'daki Topçu İkinci Alay'da mevcuttur. İki grup olarak istimali ve (menzil miftahiyledir) kaydının derci ve mezkûr Alay Kumandanı Binbaşı Erzurumlu Münir Bey'in, Süvari alayı kumandanının tebdili hakkında Kenan Bey'le muhaberedeyim. Bugün resmen de tevkif hakkında bir emir yazmıştım. Kumandan emredemedi. Artık muhaliflerle dolu bir muhitte ve vilâyetimiz müşkilâtını takdir buyuracağınızı, buna nazaran beni daha fazla icraat yapmamak hususunda mazur göreceğinizi ümit eder ve arz-ı hürmet eylerim Efendim.

Kemal Bey daha mutemet bulunduğu ve bu vasıta ile muhabere buyurulması maruzdur. Şifre kalemi numara 365.

K. O. 13 Kumandan Vekili
Cevdet

Vesika, 62.

Şifre
Adet
23

Sıvas, 9/9/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Kumandanlığına
Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandanlığına

Müstakil Kürdistan teşkili propagandası yapmakta olan İngiliz Binbaşısı Mister *Novil*[1] yanında Mevlanzade Rifat, Bedirhanîlerden Kâmran, Celâdet ve Cemil Paşazade Ekrem beyler namındaki zevat ile Malatya'ya gelerek Elâziz Valisi Ali Galip Bey de kendilerine iltihak ile Bedirhanîlerden olan mutasarrıf-ı liva Halil Bey'le müştereken millet ve vatan aleyhinde icraata tevessül eyledikleri ve

[1] Noel.

Belge 61.

Diyarbakır, 9/9/1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

1 —(4114, 4224): İlyas Bey, katıra bindirilmiş elli iki er ve iki mitralyözle bu sabah Malatya'ya yola çıkmıştır. Yarın akşam Malatya'dadır. İlyas Bey'e ve Malatya'daki alay komutanlarına yazdığım şifreler bilgi edinilmek üzere Sıvas'a yazılmıştır.

2 — İlyas Bey'le aramızda kullanılan ve size bir örneği verilen, Elif[1] 32'den başlayan anahtar Malatya'daki İkinci Topçu Alayı'nda vardır. İki küme olarak kullanılması ve (menzil anahtarıyladır) kaydının konulması, ve sözü geçen alay komutanı Binbaşı Erzurumlu Münir Bey'in, Süvari Alayı komutanının değiştirilmesi yolunda Kenan Bey'le yazışmadayım. Bugün resmi olarak da tutuklama konusunda bir buyruk yazmıştım. Komutan buyuramadı. Artık karşıcıllarla dolu bir çevrede [oluşumuzu] ve ilimizdeki güçlükleri anlayacağınızı, buna göre beni daha çok iş görmemek konusunda özürlü göreceğinizi umar, saygılarımı sunarım efendim.

Kemal Bey[in] daha güvenilir bulunduğu ve onun aracılığı ile yazışma yapılması bilgilerinize sunulur. Şifre kalemi sayı 365.

13. Kolordu Komutan Vekili
Cevdet

Belge 62.

Şifre
Sayı
23

Sıvas, 9/9/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Komutanlığına
Ankara'da Yirminci Kolordu Komutanlığına

Bağımsız Kürdistan kurulması propagandası yapmakta olan İngiliz Binbaşısı Mister Noel, yanında Mevlanzade Rifat, Bedirhanlılardan Kâmran, Celâdet ve Cemilpaşazade Ekrem beyler adlarındaki kişilerle Malatya'ya gelerek Elaziz[2] Valisi Ali Galip Bey de kendilerine katılarak, Bedirhanlılardan olan sancak mutasarrıfı Halil Bey'le birlikte ulus ve yurdun kötülüğüne işler çevirmeye yeltendikleri ve sözde postayı

[1] Arap abecesinin ilk harfi.

[2] Elazığ.

gûya postayı vuranları takip eylemek maksadiyle etraftan ekrat celbine kalkıştıkları istihbar edildiğinden Harput'tan 15'inci Alay Kumandanı makineli tüfekle mücehhez bir müfreze-i askeriye, Aziziye'den iki süvari bölüğü, Siverek'ten Malatya'daki Süvari On İkinci Alay'a mensup bölük Malatya üzerine tahrik edilerek mumaileyhi[m]in tevkifleri eshabına tevessül edilmiştir. Netice ayrıca arzolunacaktır.

Mustafa Kemal

Vesika, 63.

Şifre
Adet
21

Sıvas, 9/9/1919

Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu
Erkânıharbiye Riyasetine

Malatya'da içtima eden millet hainlerinin bu defa da gûya postayı vuranları takip maksadiyle etraftan ekrat celbine tevessül eyledikleri mesmu oldu. Aziziye'den hareket eden Üçüncü Kolordu süvari bölüklerine en kısa yoldan Malatya'ya hareket emredildi. Binaenaleyh posta hırsızlarını takip için uzaklaştırılmış olan On İkinci Süvari Alay bölüğünün de hemen Malatya'ya tahriki pek lâzımdır. Müstaceliyet-i maslahata binaen alay kumandanına bu husus tavsiye edilmiştir. Kolordudan da doğruca emir verilmesi rica olunur. Bugün ayrıca otomobil ile Malatya'ya zabitan da gönderilmiştir.

Mustafa Kemal

Vesika, 64.

Şifre
Adet
18

Sıvas, 9/9/1919

Malatya'da On İkinci Süvari Alay Kumandanlığına

Harput valisi [1] ile Malatya mutasarrıfının İngilizlerin aleti olarak vatan ve millet aleyhinde icraata tevessül eyledikleri ve elyevm Malatya'da müstakil Kürdistan teşkili propagandası yapmak üzere

[1] Elazığ iline o günlerde Harput vilayeti de denildiği anlaşılıyor. Harput, Elazığ'ın merkez kazasına bağlı bucak, eski bir kenttir.

vuranları izlemek amacıyla çevreden Kürtler getirtmeye kalkıştıkları haber alındığından, Harput'tan 15. Alay komutanı, makinalı tüfekle donanmış bir asker birliği, Aziziye'den iki suvari bölüğü, Siverek'ten Malatya'daki 12. Süvari Alayına bağlı bölük Malatya üzerine gönderilerek, adları geçenlerin tutuklanmaları için gereken girişim yapılmıştır. Sonuç bilgilerinize sunulacaktır.

Mustafa Kemal

Belge 63.

Şifre
Sayı
21

Sıvas, 9/9/1919

Diyarbekir'de[1] On Üçüncü Kolordu
Kurmay Başkanlığına

Malatya'da toplanan ulus hayınlarının bu kez de sözde postayı vuranları izleme amacıyla çevreden Kürtler getirtmeye yeltendikleri işitildi. Aziziye'den yola çıkan Üçüncü Kolordu süvari bölüklerine en kısa yoldan Malatya'ya doğru yola çıkmaları buyuruldu. Buna göre, posta hırsızlarını izlemek için uzaklaştırılmış olan On İkinci Süvari Alay bölüğünün de hemen Malatya'ya doğru yola çıkarılması pek gereklidir. İşin ivediliğinden dolayı, alay komutanına bu yolun tutulması öğütlenmiştir. Kolordu'dan da doğruca buyruk verilmesi rica olunur. Bugün ayrıca otomobil ile Malatya'ya subaylar da gönderilmiştir.

Mustafa Kemal

Belge 64.

Şifre
Sayı
18

Sıvas, 9/9/1919

Malatya'da On İkinci Süvari Alayı Komutanlığına

Harput valisi[2] ile Malatya mutasarrıfının İngilizlerin oyuncağı olarak yurt ve ulus kötülüğüne işlere yeltendikleri ve bugün Malatya'da bağımsız Kürdistan kurulması için propaganda yapmak üzere gelmiş olan İngiliz binbaşısı Noel ve ayaktaşları Kâmran, Celâdet, Ekrem ve Mevlanzade Rifat beylerle birleşerek, sözde postayı vuranları izlemek

[1] Diyarbakır'ın eski adı.
[2] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

gelmiş olan İngiliz Binbaşısı Mister *Novil*[1] ve hempaları Kâmrân, Celâdet ve Ekrem ve Mevlânzade Rifat beylerle birleşerek, gûya postayı vuranları takip eylemek üzere mutasarrıfın civardan müsellâh ekrat talep eylediği anlaşıldı. Bu hususta taraf-ı âlinizden de malûmata intizar ediyorduk. Doğrudan doğruya millet ve ordu aleyhinde bir hareket-i hainane teşkil eden bu teşebbüse karşı alayınız ne tertibat almıştır? Sürat-i iş'arına muntazırım. Hısnımansur'daki[2] bölüğünüzün takipten sarfınazar ettirilerek hemen Malatya'ya celbi lâzımdır.

Mustafa Kemal

Vesika, 65.

Şifre — Sıvas, 9/9/1919

Kemah'ta Meb'us-ı Sabık Sağırzadelerden
Hâlet Beyefendiye

İngiliz himayesinde müstakil bir Kürdistan teşkili maksadiyle propaganda yapmakta olan İngiliz binbaşılarından Mister *Novil*[3]'in din ve milletlerini satmış Kürt beylerinden Ekrem, Kâmran Âli, Celâdet'le Malatya'ya geldiği ve hükûmet-i merkeziyenin mürevvic-i efkârı yani millet ve vatan haini olan Harput valisinin de bunlara iltihak eylediği ve Bedirhanîlerden Malatya Mutasarrıfı Halil Bey'le beraber gûya postayı vuran hırsızları takip bahanesiyle ekrat celbine tevessül eyledikleri haber alındı. Bittabi men'-i mazarratları için tedabir-i askeriye ve milliyeye tevessül edildi. Şu kadar ki, Kürtlerin makam-ı mukaddes-i hilâfete ve vatana olan sadakat ve merbutiyetlerini göstermek üzere bazı ağavatın bir miktar Kürt kuvvetiyle birlikte Malatya istikametine hareket ve padişah ve millet aleyhinde İngilizlerle teşrik-i mesaiye cür'et eden ve o civarın saf ekradını posta hırsızlarını takip yalanı ile toplayarak beyhude yere asker tarafından itlâf edilmelerine ve padişaha, millete karşı isyan etmiş bir şekle sokulmalarına sebebiyet verecek olan bu vatan hainlerinin alçaklıklarını mârülarz ekrada vesait-i seria ile iblâğ ederek davete adem-i icabetlerinin teminine hasr-ı himmet eylemeleri son derece şayan-ı ârzudur. Mümkün ise hemen tevessül ile neticenin iş'arını rica ederiz.

Mustafa Kemal

[1,3] Noel.
[2] Adıyaman.

üzere mutasarrıfın çevreden silâhlı Kürtler istediği anlaşıldı. Bu konuda sizden de bilgi bekliyorduk. Doğrudan doğruya ulus ve orduya karşı bir hayınca eylem oluşturan bu girişime karşı alayınız ne gibi bir düzenleme yapmıştır? İvedilikle bildirilmesini bekliyorum. Hısnımansur'daki [1] bölüğünüzün izlemeden vazgeçtirilerek hemen Malatya'ya çağrılması gerekmektedir.

Mustafa Kemal

Belge 65.

Şifre

Sıvas, 9/9/1919

Kemah'ta Eski Milletvekili
Sağırzadelerden Hâlet Beyefendiye

İngiliz koruyuculuğunda bağımsız bir Kürdistan kurulması amacıyla propaganda yapmakta olan İngiliz binbaşılarından Mister Noel'in, din ve uluslarını satmış Kürt beylerinden Ekrem, Kâmran Âli, Celâdet'le Malatya'ya geldiği ve İstanbul hükümetinin düşüncelerini yürüten, demek ki ulus ve yurt hayını olan Harput valisinin de bunlara katıldığı ve Bedirhanlılardan Malatya Mutasarrıfı Halil Bey'le birlikte, posta vuran hırsızları izleme gibi sözde bir nedenle Kürtleri çağırmaya yeltendikleri haber alındı. Doğaldır ki dokuncalarına engel olmak için askeri ve ulusal önlemlere girişildi. Şu kadar ki, Kürtlerin kutsal halifelik makamına ve yurda olan özden bağlılıklarını göstermek üzere; kimi ağaların, biraz Kürt kuvvetiyle birlikte Malatya'ya doğru yola çıkan ve Padişah ve ulusa karşı İngilizlerle işbirliğine kalkışan ve o çevrenin saf Kürtlerini, posta hırsızlarını kovalama yalanı ile toplayarak boş yere askerlerce yok edilmelerine ve padişaha, ulusa karşı ayaklanmış bir duruma sokulmalarına neden olacak olan bu yurt hayınlarının alçaklıklarını, sözü geçen Kürtlere hızlı araçlarla bildirerek bu çağrıya koşmamalarının sağlanmasına çaba göstermeleri son derece istenmektedir. Olanak içindeyse hemen işe girişerek sonucun bildirilmesini rica ederiz.

Mustafa Kemal

[1] Adıyaman.

Vesika, 66.

Malatya, 16 Eylûl 1919

Sıvas'ta K. O. 3 Kumandanlığına

Zeyil 15/9/1919 şifre: Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Vali, mutasarrıf hakkında söylenilen sözleri dinlememiştir. Hatta eşraf ve muteberanın kendisine mutasarrıf aleyhinde vâki olan mâruzat ve şikâyetlerini kâmilen mutasarrıfa ihbar eylemiştir. Bilâhare eşrafın bu hususta kendisine vâki olan suallerine karşı: Benim İstanbul'da da sır saklayamadığım meşhurdur. Ben sır sandığı değilim. Fakat merak etmeyin ben mutasarrıfa başka tarzda anlattım, demiştir. Sıvas'ta Malatya ve Harput'ta vâki olan açık tel muhaberesini ve kendisini mutasarrıfı ve yeğenlerini ve saireyi derdest etmek üzere Harput'tan İlyas Bey'in, Sıvas'tan da birtakım zabitanın hareketini bura telgraf müdürü derhal valiye ihbar eylemesi üzerine valiyi pek büyük havf istilâ eylemiş ve bütün geceyi hükûmet dairesinde geçirmiştir. Vali bizzat telefonla mutasarrıfı müteaddit defalar davet eylemiş ise de mutasarrıf icabet eylememiştir. Bütün gece odada dolaşarak uyuyamamıştır. Vali, jandarma kumandanına, müdafaa etmek üzere tekmil jandarma ve polisi toplamasını emir vermiş ise de esasen kuvvetin az olduğunu ve böyle bir zamanda şehrin asayişine nezaret edecek kimse kalmayacağını, kendilerinin esas vazifelerinin asayişi tesisten ibaret olduğunu söyleyerek reddeylemiştir. Bunun üzerine Hacı Kaya'ya adamlariyle İlyas Bey'i yolda pusuya düşürerek tevkif eylemesi için müracaat eylemiş ise de oradan da bir rû-yi muvafakat görmemiştir. Bunun üzerine firara karar vererek Hacı Bedir Ağa'yı da bu hususta iğfal eylemişlerdir. Bunlara mümaşat eden Hacı Bedir Ağa'nın biraderi olup Hacı Bedir Ağa'nın bizzat dindar ve namuskâr bir zat olduğunda herkes müttehittir. 10 Eylûl sabahı bunların hareketi mukarrerken nezdlerinde birkaç jandarma ve müsellâh Kürt olduğu halde anî olarak hükûmete gelmişlerdir. Bu sırada süvari alayı tarafından mutasarrıfın evinin telefon telleri kesilerek ve evi sarılarak basılmıştır. Bunu hükûmette para almakla uğraşan vali ve mutasarrıf haber alınca bunlar şiddet-i havf ile her şeyi unutarak maiyetleriyle birlikte atlarına binip süratle firar eylemişlerdir. Mustafa Kemal ve avenesinin tenkili masarifine karşılık olmak üzere olbâbdaki emrine tevfikan altı bin lira alınmıştır, ibaresi ve her ikisi tarafından imzalı senetleri de olduğu gibi bırakmışlardır. Senet jandarma kumandanı nezdindedir. Bu para alınmış ve unutulmuş olduğuna nazaran

Belge 66.

Malatya, 16 Eylül 1919

Sıvas'ta 13. Kolordu Komutanlığına

Ek, 15/9/1919 şifre: Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Vali, mutasarrıf hakkında söylenilen sözleri dinlememiştir. Dahası, ileri gelenlerle önemli kişilerin kendisine, mutasarrıfla ilgili sunularını ve yakınmalarını tümüyle mutasarrıfa bildirmiştir. Sonra ileri gelenlerin bu konuda kendisine sordukları sorulara karşı: Benim İstanbul'da da sır saklayamadığım ünlüdür, ben sır sandığı değilim; ama merak etmeyin, ben mutasarrıfa başka biçimde anlattım, demiştir. Sıvas'ta, Malatya ve Harput'la yapılan açık tel yazışmasını ve kendisini, mutasarrıfı ve yeğenlerini ve başkalarını yakalamak üzere Harput'tan İlyas Bey'in, Sıvas'tan da birtakım subayların yola çıkışını bura telgraf müdürü[nün] hemen valiye haber vermesi üzerine, vali pek büyük bir korkuya tutulmuş ve bütün geceyi hükümet konağında geçirmiştir. Vali, kendisi telefonla mutasarrıfı birçok kez çağırmış ise de mutasarrıf gelmemiştir. Bütün gece odada dolaşarak uyuyamamıştır. Vali, jandarma komutanına, savunmak üzere bütün jandarma ve polisi toplamasını buyurmuş ise de aslında kuvvetin az olduğunu ve böyle bir zamanda kentin güvenliğine bakacak kimse kalmayacağını, kendilerinin asıl görevlerinin güvenliği korumak olduğunu söyleyerek kabul etmemiştir. Bunun üzerine Hacı Kaya'ya adamlarıyla İlyas Bey'i yolda pusuya düşürerek tutuklaması için başvurmuş ise de, oradan da yüz bulmamıştır. Bunun üzerine kaçmaya karar vererek Hacı Bedir Ağa'yı da bu konuda kandırmışlardır. Bunlara uyan Hacı Bedir Ağa'nın erkek kardeşi olup, Hacı Bedir Ağa'nın kendisi dinine bağlı ve namuslu bir kimse olduğunda herkes birliktir. 10 Eylül sabahı bunların yola çıkmaları kararlaştırılmışken yanlarında birkaç jandarma ve silahlı Kürt olduğu halde ansızın hükümete gelmişlerdir. Bu sırada süvari alayınca mutasarrıfın evinin telefon telleri kesilerek ve evi sarılarak basılmıştır. Bunu hükümette para almakla uğraşan vali ve mutasarrıf haber alınca, bunlar pek çok korkarak her şeyi unutmuş, yanlarındakilerle birlikte atlarına binip hızla kaçmışlardır. "Mustafa Kemal ve yardakçılarının tepelenmesi masraflarına karşılık olmak üzere bu yoldaki buyruğa uygun olarak altı bin lira alınmıştır" sözlerini ve her ikisince imzalanmış senetleri de olduğu gibi bırakmışlardır. Senet jandarma komutanındadır. Bu para alınmış ve unutulmuş olduğuna göre

paranın ahziyle harekât-ı milliyeye sarfı menut-ı rey-i âli-i devletleridir. Mabadi arzedilecektir.

K. O. 3 Emir Zabiti
Recep Zühtü

Vesika, 67.

Malatya, 17/9/1919

Sıvas K. O. 3 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Zeyl 16/9/1919 şifreye:

Jandarma kumandanının fikrine göre firarileri Kürtler arasında elegeçirmek ihtimali yoktur. Yapılan teşebbüsler tesiriyle Kürtler arasında da duramayacaklarından mutasarrıfın Urfa'ya İngilizlere dehalet[i], valinin de Kayseri'ye, oradan da İstanbul'a geçmesi muhtemeldir. Valinin ailesi Elâziz'dedir. Mutasarrıfınki de burada Amerika eytamhanesine iltica etmiştir. Vali ailesine ziyade merbut ve meclûp olduğu cihetle ailesini takiple kendisine mülâki olmak mümkündür. Bu hususa mümkün mertebe dikkat ediyorum. Elâziz'den hareketinde takip edebilmek üzere bendenize de haber verilmesi için Elâziz'de icap edenlere emir buyurulması maruzdur. Mumaileyhayı takiple Kayseri'de veyahut Bozantı [1] - Eskişehir hattı üzerinde valiye mülâki olmağı muhakkak addediyorum. Mutasarrıfın yeğenleri Celâdet ve Kâmran, *Novil* [2]'in refakatinde imiş. Süvari alayı tarafından mutasarrıfın evinin bir parça tedbirsizce ve lâzımgelen yerler tutulmaksızın basılması ve icap eden ketumiyete itina edilmemesi vali ve mutasarrıfın maiyetlerindeki müsellâh adamlarla mukabele ederek burada mevcut cüz'î kuvve-i askeriyeye karşı kanlı bir şûriş çıkartmaları ihtimalinden ihtirazen merkumanı ürkütmek ve esasen maksatları dahilinde olan firarlarını tesri ve tâcil ettirerek bu suretle buradan bir an evvel çekilip gitmeleri için limaksadin yapıldığını Jandarma Kumandanı Tevfik Bey sözleri arasında ihsas etmek istemiştir.

Buradaki süvari ve topçu alayları kumandanları da halk üzerinde iyi bir tesir bırakmağa muvaffak olmamışlardır. Hacı Kaya'nın üç bin silâhlı çıkarabilecek bir aşiret reisi olduğu ve aşiret efradı civar Kürtlerin en saf ve cesurlarından bulunduğu anlaşılıyor. Hacı Kaya ve Hacı Bedir ağalardan murahhas olarak davet buyurulacak olursa zaten diğerlerine nispeten sakin ve merbut

[1] Pozantı.
[2] Noel.

paranın alınmasıyla ulusal eyleme harcanması yüce oylarına bağlıdır. Arkası sunulacaktır.

3. Kolordu Emir Subayı
Recep Zühtü

Belge 67.

Malatya, 17/9/1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:
Ek 16/9/1919 şifreye:

Jandarma komutanının düşüncesine göre kaçakları Kürtler arasında ele geçirmek olasılığı yoktur. Yapılan girişimlerin etkisiyle Kürtler arasında da duramayacaklarından, mutasarrıfın Urfa'ya İngilizlere sığınması, Valinin de Kayseri'ye, oradan da İstanbul'a geçmesi olasıdır. Valinin ailesi Elaziz'dedir. Mutasarrıfınki de burada Amerika yetimlerevine sığınmıştır. Vali ailesine pek çok bağlı ve düşkün olduğundan, ailesini izlemekle kendisine ulaşmak olanaklıdır. Bu noktaya elden geldiğince dikkat ediyorum. Elaziz'den yola çıktığında kovalayabilmek üzere bana da haber verilmesi için Elaziz'de gerekenlere buyruk verilmesi bilgilerinize sunulur. Sözü geçeni kovalayarak Kayseri'de ya da Pozantı-Eskişehir yolu üzerinde valiyi bulmayı kesin sayıyorum. Mutasarrıfın yeğenleri Celâdet ve Kâmran, Noel'in yanında imiş. Süvari alayınca mutasarrıfın evinin bir parça tedbirsizce ve gereken yerler tutulmaksızın basılması ve gerekli ağzı sıkılığa özen gösterilmemesi[nin]; vali ve mutasarrıfın, yanlarındaki silahlı adamlarla karşı koyarak burada bulunan pek az askeri kuvvete karşı kanlı bir kargaşalık çıkartmaları olasılığından çekinerek, sözü geçenleri ürkütmek ve aslında amaçları olan kaçmalarını hızlandırarak ve ivedileştirerek, böylece buradan bir an önce çekilip gitmeleri için kasıtla yapıldığını Jandarma Komutanı Tevfik Bey sözleri arasında sezdirmek istemiştir.

Burada süvari ve topçu alayları komutanları da halk üzerinde iyi bir etki bırakmayı başaramamışlardır. Hacı Kaya'nın üç bin silahlı çıkarabilecek bir aşiret başkanı olduğu ve aşiret bireylerinin çevre Kürtlerinin en temiz ve yüreklilerinden bulunduğu anlaşılıyor. Hacı Kaya ve Hacı Bedir ağalardan delege çağrılacak olursa aslında

bulunan bu havali Kürtlerinin pek ziyade memnun edilmiş olacağı mâruzdur.

K. O. 3 Emir Zabiti
Recep Zühtü

Vesika, 68.

Şifre
Aceledir
Adet
32

Sıvas, 10/3/1919

Malatya'da On Beşinci Alay Kumandanı
İlyas Beye

Vali ile mutasarrıfın firarı, niyetlerindeki hıyanete en büyük delildir. Bu vatan hainlerinin İngiliz parası ile millet ve hilâfet aleyhinde Kürtlük gayesi için çalıştıkları ve maatteessüf İstanbul'daki hükûmetin de bunların şerik-i cinayetleri olduğu elde edilen şifrelerden anlaşıldı; mesele tamamen vatanîdir, bu sebeple evvelemirde bu denîlerin süratle derdestleri ve Kürtlük cereyanına o taraflarda asla müsait zemin bırakılmaması lâzımdır. Sıvas'tan bir estersüvar müfrezesi evvelki akşam o tarafa sevkolunduğu gibi, Aziziye'den iki süvari bölüğü, Malatya istikametine tahrik edilmiş ve ayrıca, Mamahatun'daki süvari alayına, Harput'a yürümesi emredilmiştir. Bundan başka Kemah'ta mukim Meb'us-ı sabık Sağırzadelerden Halet Bey'e de birtakım Kürt ağavatiyle bizzat o taraflara inerek Kürtlerin, bu alçakların hilesine aldanmamaları için icraatta bulunulması tavsiye edilmiştir. Malatya'da mutasarrıflığın jandarma kumandanı tarafından deruhde edilmiş olması pek münasiptir. Aynı veçhile sahib-i namus ve hamiyet diğer bir zatın da Harput'ta makam-ı vilâyeti serian işgal etmesi, Malatya ve Harput'taki kuva-yı hükûmeti tamamen ele alarak millet ve vatan aleyhinde hiçbir icraata meydan verilmemesi, Kürtlük cereyanının kökünden sökülüp atılması ve firari hainlerin İngiliz parasiyle Kürtleri aldatarak padişah ve asker aleyhine sevke çalıştıkları; bunlara uyanların bilâeman ve merhamet imha edileceği her tarafa müsait suretlerle tamim olunarak saf ve namuslu halkı hakikatten haberdar eylemek gibi tedabire bir an evvel tevessül pek mühimdir.

Bu millet hainlerinin İngilizle teşrik-i mesai edeceğinin de göz önüne alınarak icabında mevcudiyet-i milliyemizi tehlikeye sokacak olan ecnebi askerlerine de mukabele olunacağının derpiş edilmesi lâzımdır.

Takip ve derdestleri hakkında ittihaz kılınan tertibatın iş'arını rica ederiz.

Mustafa Kemal

ötekilerine göre daha yumuşak ve bağlı [olan] bu çevre Kürtlerinin pek çok sevindirilmiş olacağı bilgilerinize sunulur.

3. Kolordu Emir Subayı
Recep Zühtü

Belge 68.

Şifre
İvedidir
Sayı
32

Sıvas, 10/3/1919

Malatya'da On Beşinci Alay Komutanı İlyas Beye

Vali ile mutasarrıfın kaçmaları, niyetlerindeki hayınlığa en büyük kanıttır. Bu yurt hayınlarının İngiliz parası ile ulus ve halifeliğe karşı Kürtlük amacı için çalıştıkları ve ne yazık ki İstanbul'daki hükümetin de bunların suç ortakları olduğu, elde edilen şifrelerden anlaşıldı. Sorun tümüyle yurtla ilgilidir, bu nedenle her şeyden önce bu alçakların hızla yakalanmaları ve Kürtlük akımının oralarda kesinlikle uygun ortam bırakılmaması gereklidir. Sıvas'tan, katıra bindirilmiş bir birlik önceki akşam o yana gönderildiği gibi, Aziziye'den iki süvari bölüğü Malatya yönüne yola çıkarılmış ve ayrıca, Mamahatun'daki süvari alayına, Harput'a yürümesi buyurulmuştur. Bundan başka Kemah'ta oturan eski milletvekili Sağırzadelerden Halet Bey'e de birtakım Kürt ağalarıyla oralara inerek, Kürtlerin, bu alçakların hilesine aldanmamaları için işe girişmeleri salık verilmiştir. Malatya'da mutasarrıflığın jandarma komutanınca üstlenilmiş olması pek uygundur. Bunun gibi, namuslu ve yurtsever başka bir kişinin de Harput'ta valilik makamını hemen ele geçirmesi, Malatya ve Harput'taki hükümet güçlerini tümüyle ele alarak ulus ve yurda karşı hiçbir girişime olanak verilmemesi, Kürtlük akımının kökünden sökülüp atılması ve kaçak hayınların İngiliz parasıyla Kürtleri aldatarak padişah ve askere karşı göndermeye çalıştıkları, bunlara uyanların aman verilmeden ve acımaksızın yok edileceği, her yanda uygun yollardan bildirilerek temiz ve namuslu halkı gerçekten haberli etmek gibi önlemlerin bir an önce alınması pek önemlidir.

Bu ulus hayınlarının İngilizlerle işbirliği yapacağının da gözönüne alınarak, gereğinde ulusal varlığımızı tehlikeye sokacak olan yabancı askerlerine de karşı konulacağının öngörülmesi gerekir.

Kovalama ve yakalanmaları yolunda yapılan düzenlemenin bildirilmesini rica ederiz.

Mustafa Kemal

Vesika, 69 [a].

Şifre.
Aceledir
Adet
125

Sıvas, 10/9/1919

Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Erkânıharbiye
Reisi Halit Beyfendiye

1 — Malatya vaziyeti malûm-ı âlileridir. Hainlerin takip ve derdesti hakkında Kolordunuzdan emir verilmiş olduğu pek musiptir. Üçüncü Kolordu Aziziye'deki iki bölüklü süvari alayına en kısa yoldan caddeye çıkarak Malatya'ya yürümek emrini verdi. On Beşinci Kolordu'ya Mamahatun'daki süvari alayını Harput'a sevketmesini yazdık. Malûmunuz veçhile Sıvas'tan ayrıca bir estersüvar müfreze de evvelisi akşam Malatya istikametine tahrik olundu.

2 — Dahiliye Nazırı ile Harput valisinin elde edilen şifreli muhaberatından Ali Galip Bey'le hempalarının kuva-yı mühimme toplayarak Sıvas üzerine yürümek gibi bir hıyanet-i vataniyeye teşebbüs etmek istedikleri tahakkuk eylediğinden maruz kuvvetlerin yetişmesine intizara lüzum kalmadı. Eşirra-yi mumaileyhimin serian takip ve derdestleri ve Kürtlük cereyanına müsait zemin husulüne mahal bırakılmaması için Kolordunuzca her türlü tedabire tevessül edilmesi pek mühimdir.

Tedabir-i müttehaze sayesinde mezkûr mıntıkada başgösteren Kürtlük cereyanının tamamen akamete uğrayacağı bedihîdir.

3 — Firar eden vali ve mutasarrıf yerine şayan-ı emn ü itimat eshab-ı namustan iki zatın sürat-i tayini pek lâzımdır. Tarafımızdan Malatya'daki jandarma kumandanı ve muvafık görülmekte ise de Diyarbekir mektupçusuna itimat olunmamaktadır. Her halde bu iki mevkie Kürtlük cereyanını kökünden sökecek, millî birlik uğrunda vâkıfane, cansiperane çalışacak zevatın serian tayini pek lâzımdır. Vaziyet-i ahireye nazaran bu meselede hükûmet-i merkeziyenin istihsal-i rey ve muvafakati bittabi mevzu-i bahs olamaz. Bu bâbdaki mütâlaanıza ve ittihaz kılınacak tertibatınızın iş'arına muntazırız.

Mustafa Kemal

Belge 69 [a].

Şifre
İvedidir
Sayı
125

Sıvas, 10/9/1919

Diyarbekir'de[1] On Üçüncü Kolordu Kurmay Başkanı
Halit Beyefendiye

1 — Malatya durumu sizce bilinmektedir. Hayinların kovalanması ve yakalanması yolunda Kolordunuzdan buyruk verilmiş olması pek doğrudur. Üçüncü Kolordu Aziziye'deki iki bölüklü süvari alayına, en kısa yoldan caddeye çıkarak Malatya ya yürüme buyruğu verdi. On Beşinci Kolordu'ya, Mamahatun'daki süvari alayını Harput'a göndermesini yazdık. Bildiğiniz üzere Sıvas'tan ayrıca katıra bindirilmiş bir birlik önceki akşam Malatya'ya doğru yola çıkarıldı.

2 — Dahiliye Nazırı ile Harput Valisinin elde edilen şifreli yazışmalarından Ali Galip Bey'le ayaktaşlarının önemli kuvvetler toplayarak Sıvas üzerine yürümek gibi bir yurt hayınlığına girişmek istedikleri gerçekleştiğinden, sözü geçen kuvvetlerin yetişmesini beklemeye gerek kalmadı. Bu azılıların hızla kovalanarak yakalanmaları ve Kürtlük akımına uygun ortam yaratılmasına meydan verilmemesi için Kolordunuzca her türlü önlemlere girişilmesi pek önemlidir.

Alınacak önlemlerle sözü geçen bölgede başgösteren Kürtlük akımının tümüyle sonuçsuz kalacağı açıktır.

3 — Kaçan vali ve mutasarrıf yerine güvenilir ve inanılır namuslu iki kişinin çabuklukla atanması pek gereklidir. Bizce Malatya'daki jandarma komutanı da uygun görülmekte ise de, Diyarbekir mektupçusuna güvenilmemektedir. Her halde bu iki yere Kürtlük akımını kökünden sökecek, ulusal birlik uğrunda bilgiyle, canını verircesine çalışacak kimselerin çabuklukla atanması çok gereklidir. Son duruma göre bu konuda İstanbul hükümetinin düşüncesini ve olurunu almak elbette söz konusu olamaz. Bu yoldaki düşüncenizi ve alınacak düzenlemenin bildirilmesini bekliyoruz.

Mustafa Kemal

[1] Diyarbakır'ın eski adı.

Vesika, 69 [b].

Şifre.
Gayet aceledir.
Adet
33

Sıvas, 10/9/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Kumandanlığına

Harput Valisi Ali Galip Bey'le Malatya Mutasarrıfı ve İngiliz Binbaşısı Mister *Novil* [1] ve hempaları askerin Harput'tan Malatya'ya hareketini duyunca bu sabah Kâhta istikametine firar etmişlerdir. Bunların o civarda Bedir Ağa nezdine giderek ekrat cem ile mukabil harekâta kıyam eyleyecekleri ve ihtimal ki Maraş'ta İngiliz kuvvetlerinden de istiane edecekleri tahakkuk eylemiştir. On Üçüncü Kolordu takiplerine emir vermiş ve Üçüncü Kolordu da mümkün olduğu kadar kuvvetlerini cenuba doğru indirmiştir. Vaziyetin tamamen millet lehine olarak temini ve bu hainlere kıpırdanacak bir fırsat verilmemesi için azamî tesirin gösterilmesi lüzumu tabiî bulunduğundan Mamahatun'daki süvari alayının Harput istikametine tahriki tarafımızdan tensip edilmekte olduğunu arzederiz.

Mustafa Kemal

Vesika, 70.

SURET 1

Dahiliye Nazırı Âdil Beyefendiye

Zat-ı âlileriyle Mamuretülâziz [2] Valisi Galip bey arasında teati olunan telgraflar Kongre heyetince elde edilmekle aynen makam-ı vilâyete tevdi edildi. Bu telgrafların suretlerini zire dercediyorum. Verdiğiniz emir, Galip Bey'in deruhde ettiği vazife, doğrusu beht ü hayretimi mucip oldu. Bir taraftan bendenizin infisalimin aslı olmadığını tebliğ ile şahsımı iğfal ve bir badire-i uzmâya ilka ediyorsunuz, diğer taraftan da Müslümanları biribirine kırdırmak için tertibat-ı cinayetkâranede bulunuyorsunuz. Sizi bu türlü tertibata sevkeden sebep nedir, bir türlü anlayamıyorum. Buraca padişahına isyan etmiş bir kütle mi vardı ki eşkıyadan mürekkep bir kuvve-i tedibiye göndermeğe ihtiyaç görüyorsunuz? Ve böyle vâhi

[1] Noel.
[2] Elazığ.

Belge 69 [b].

Şifre
Çok ivedidir
Sayı
33

Sıvas, 10/9/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Komutanlığına

Harput Valisi Ali Galip Bey'le Malatya mutasarrıfı ve İngiliz Binbaşısı Mister Noel'le ayaktaşları, askerin Harput'tan Malatya'ya yola çıktığını duyunca bu sabah Kâhta yönüne doğru kaçmışlardır. Bunların o çevrede Bedir Ağa'nın yanına giderek, Kürtleri toplayarak karşı eyleme girişecekleri ve olasıdır ki, Maraş'ta İngiliz kuvvetlerinden de yardım alacakları gerçekleşmiştir. On Üçüncü Kolordu, kovalanmaları için buyruk vermiş, Üçüncü Kolordu da elden geldiğince kuvvetlerini güneye doğru indirmiştir. Durumun tümüyle ulusun iyiliği doğrultusunda sağlanması ve bu hayınlara kıpırdanacak bir fırsat verilmemesi için en büyük etkinin gösterilmesi gereği doğal olduğundan, Mamahatun'daki süvari alayının Harput'a doğru yola çıkarılması bizce uygun görülmüştür; bilginize sunarız.

Mustafa Kemal

Belge 70.

ÖRNEK I

Dahiliye Nazırı Âdil Beyefendiye

Yüksek kişilikleriyle Mamuretülaziz [1] Valisi Galip Bey arasında alıp verilen telyazılar Kongre kurulunca elde edilmekle, olduğu gibi valilik makamına sunuldu. Bu telgrafların örneklerini aşağıda veriyorum. Verdiğiniz buyruk, Galip Bey'in üstüne aldığı görev, doğrusu beni şaşırttı. Bir yandan benim görevden alındığımın aslı olmadığını bildirerek beni aldatıyor ve büyük bir sıkıntıya atıyorsunuz. Öte yandan da Müslümanları birbirine kırdırmak için öldürüm düzenlemeleri yapıyorsunuz. Sizi bu türlü düzenlemelere götüren neden nedir? Bir türlü anlayamıyorum. Burada padişahına başkaldırmış bir topluluk mu vardı ki, eşkiyadan oluşmuş bir bastırma kuvveti gönderme gereksinmesi duyuluyor? Ve böyle boş hayınca girişimlerin yapılabileceğine nasıl

[1] Elazığ'ın eski adı.

teşebbüsat-ı hainanenin mümkünilicra olacağına nasıl kanaat edebiliyorsunuz? Evvel ve âhir arzettiğim veçhile dahil-i vilâyette muhill-i sükûn ve asayiş ufak bir hareket bile yoktur. Maksadınız Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'i tutmak ve Kongre'yi dağıtmak ise buna imkân olmadığını evvelce arzetmiştim. Şimdi yine bu iş için ahali arasında mukatele açmağa, memleketi ateşe vermeğe, büsbütün elden çıkarmağa sebep olmak ve binnetice vatan ve millete karşı ihanet cürmü teşkil eder. Bendeniz öyle anlıyorum ki, zat-ı âliniz hırs-ı câh ile hakikati göremiyorsunuz ve hakikati söyleyenleri sevmiyorsunuz. Anları susturmak, ezmek istiyorsunuz. Bilerek yahut bilmeyerek düşmanların ekmeğine yağ sürüyor ve memleketi felâkete sürüklüyorsunuz. Şu hal ve vaziyette bulunan bir nazıra artık itimadım kalmadı. Bugüne kadar her mes'uliyeti şahsen deruhde ederek idare-i umur ettim, fakat bu dakikadan itibaren bendeniz makam-ı vilâyette iken Harput ve Malatya Müslümanlarının Sıvas Müslümanlariyle ve buradaki anasır-ı gayr-i müslime ve ecnebiye ile mukatele etmeleri gibi hazin ve hûnin bir manzaraya tahammül edebilecek kadar vicdansız olmadığımdan buna müsaade edemeyeceğim. Bu bâbdaki mes'uliyetin tamamen size râci olduğunu arzederim Efendim.

10/9/1919
Sıvas Valisi
Reşit

SURET 2

Dahiliye

Sıvas Vali-i Sabıkı Reşit Paşa Hazretlerine

C: Kongre'nin orada akdedeceğini bildirdiğiniz içtimaattan Düvel-i İtilâfiyece emsal-i sabıkası gibi hâsıl olacak su-i tesirat-ı azîme ve bundan vatan ve milletçe tahaddüs edebilecek mazarrat-ı vahime şayan-ı endişe olduğundan bu bâbdaki telgrafname-i vâlâlarına cevaben nazar-ı dikkat-i âlinizi vaktiyle celp ve bu teşebbüsün suret-i münasibede men'i esbabının istihsalini dirayet ve hamiyet-i aliyelerine terk etmiştim. İki şıkkı muhtevi olan cevapname-i malûm-ı vâlâları üzerine Galip Bey'in icra-yi memuriyeti hususuna Meclis-i Vükelâ karariyle irade-i seniye-i cenab-ı hilâfetpenahi şerefsudur buyuruldu. Vatan ve milletin maruz olduğu mehalik-i azimeyi teşdit etmekte olan harekât-ı vâkıadan sarf-ı nazar edilmesi hakkında evvel ve âhir icra olunan tebligat ve tekidatı nazar-ı dikkate almayarak mukteza-yi siyasete münafi, vatan

inanabiliyorsunuz? Öteden beri bilginize sunduğum üzere il içinde dirliği ve güvenliği bozacak küçük bir kımıldama bile yoktur. Amacınız Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'i tutmak ve Kongre'yi dağıtmak ise, buna olanak bulunmadığını önceden bildirmiştim. Şimdi yine bu iş için halk arasında öldürüşmeye yol açmaya, ülkeyi ateşe vermeye, büsbütün elden çıkarmaya neden olmak sonucunda yurt ve ulusa ihanet suçu oluşturur. Ben öyle anlıyorum ki, siz makam tutkusu ile gerçeği göremiyorsunuz ve gerçeği söyleyenleri sevmiyorsunuz. Onları susturmak, ezmek istiyorsunuz. Bilerek ya da bilmeyerek düşmanların ekmeğine yağ sürüyor, ülkeyi yıkıma sürüklüyorsunuz. Şu durumda bulunan bir nazıra artık güvenim kalmadı. Bugüne değin her sorumluluğu kendim üzerime alarak işleri yönettim, ama bu dakikadan başlayarak ben valilik makamında iken, Harput ve Malatya Müslümanlarının Sıvas Müslümanlarıyla ve buradaki Müslüman olmayan halkla ve yabancılarla öldürüşmeleri gibi acıklı ve kanlı bir görünüme katlanabilecek denli vicdansız olmadığımdan, buna izin veremeyeceğim. Bu konudaki sorumluluğun tümüyle size dönük olduğunu bilginize sunarım efendim.

10/9/1919
Sıvas Valisi
Reşid

ÖRNEK 2

İçişleri

Sıvas Eski Valisi Reşit Paşa Hazretlerine

Y: Kongre'nin orada yapacağını bildirdiğiniz toplantılardan, İtilaf Devletleri'nce geçmiş örnekleri gibi, ortaya çıkacak pek büyük kötü etkiler ve bundan yurt ve ulusça çıkabilecek ağır dokuncalar kaygı uyandırdığından, bu yoldaki yüksek telyazılarına yanıt olarak vaktiyle yüksek dikkatinizi çekmiş ve bu girişimin uygun bir yoldan engellenmesini sizin yüksek yetenek ve yurtseverliğinize bırakmıştım. İki seçeneği içeren yüksek yanıtları üzerine Galip Bey'in görevli kılınması konusuna bakanlar kurulu kararıyla yüce Halifenin buyruğu çıktı. Yurt ve ulusun karşı karşıya bulunduğu çok büyük tehlikeleri şiddetlendirmekte olan eylemlerden vazgeçilmesi yolunda öteden beri yapılan

ve milletimiz hakkında cidden mehaliki dâi harekâtta ısrar edenler tarafından Galip Bey'e taarruza kıyama kadar varılması mülâhazasına binaen mücerret böyle bir münasebetsizliğin men'i vukuu için Galip Bey'in lüzumu kadar muhafız ile birlikte azimet etmesi muvafık-ı ihtiyat görülmüştü ve birkaç muhafız ile gitmek isteyen Galip Bey'e böyle bir taarruza maruz kalmamak için muhafızların ihtiyaten tezyit ve miktarı yüz, yüz elliye iblâğı tavsiye olunmuştu. Bu kadar cüz'î bir miktar maksadı vazıhan tayine kâfildir. Bunu tefsir ve te'vile imkân yoktur. Galip Bey'den suretini naklettiğiniz yolda bir telgrafname de alınmamıştır. Bu bâbda zat-ı vâlâlariyle teati ettiğimiz telgraflarla mütâlaa ve suretini nakleylediğiniz telgrafnamem dikkatle kıraat olunduğu halde bu defa yazdığınız telgrafnamenin ne kadar nâbeca ve şahsî mesleğini ve vicdanını pek iyi bildiğiniz bir hâdim-i kadîm-i millete karşı kullandığınız tâbiratın ne derece nâseza olduğunu elbette teyakkun ve irade-i seniye-i cenab-ı hilâfetpenahi hükm-i âlisine mutavaat lüzumunu takdir edersiniz. Hiç kimsenin uhde-i inhisarında olmayan hamiyet-i vataniyeden nasibim lehülhamt hiç kimseden aşağı değildir.

10/9/1919

Dahiliye Nazırı

Âdil

SURET 3

Dahiliye Nazırı Âdil Beyefendiye

C[1]: 10 Eylûl 1919, Evvelâ infisalim hakkındaki irade-i seniye-i hazret-i hilâfetpenahinin resmen tebliğini rica ederim. Saniyen suret-i mevsukada haber alındığına göre vali-i lâhik Galip Bey'in Sıvas'a beraber girmek üzere Malatya'da birtakım eşkıya ve eşirrayı başına toplamak ihanetinde bulunduğu görülmesi üzerine mahallince derdestine teşebbüs olunmuşsa da refakatinde bulunan İngiliz Binbaşısı *Novil*[2], Malatya Mutasarrıfı Bedirhanîlerden Halil ve mazhar-ı teshilât olmaları için taraf-ı devletlerinden yedlerine vesika verilen Kâmran ve Celâdet ve Diyarbekirli Cemil Paşazade Ekrem beylerle beraber Kâhta istikametine doğru firar etmişler ve el'an takip edilmekte bulunmuşlardır. Şu hale göre Galip Bey'in buraya vürudu vakte muhtaç ve belki meşkûk olduğundan bu hakayıkı hâkipây-i şahaneye arzettikten sonra azlim hakkında

[1] C: Cevap.

[2] Noel.

bildirileri ve yinelemeleri dikkate almayarak, siyasanın gerektirdiğine aykırı, yurt ve ulusumuz için gerçekten tehlikeler getiren eylemlerde direnenlerce Galip Bey'e saldırmaya kalkışılmasına değin varılması düşüncesine dayanılarak, salt bu uygunsuz işin engellenmesi için Galip Bey'in gereği kadar koruyucu ile birlikte yola çıkması sakıntıya uygun görülmüştü ve birkaç koruyucu ile gitmek isteyen Galip Bey'e böyle bir saldırıya uğramamak için koruyucuların sakıntı olarak artırılması ve sayısının yüz-yüz elliye çıkarılması salık verilmişti. Bunca az bir sayı amacı açıkça saptamaya yeterlidir. Bunu yorumlamaya ve çevrilemeye olanak yoktur. Galip Bey'den, örneğini aktardığınız yolda bir telyazı da alınmamıştır. Bu konuda yüksek kişilikleriyle alıp verdiğimiz telyazılarla, içindeki düşünceyi ve örneğini aktardığınız telyazım dikkatle okunduğu halde, bu kez yazdığımız telyazının ne denli yersiz ve kişisel tutumunu ve vicdanını pek iyi bildiğiniz bir eski ulus hizmetinde kişiye karşı kullandığınız deyimlerin ne kerte yakışıksız olduğunu elbette kavrar ve yüce Halifenin buyruğunun ulu yargısına boyun eğme gereğini anlarsınız. Hiç kimsenin tekeli altında olmayan yurtseverlikten payım, Tanrıya şükür ki, hiç kimseden aşağı değildir.

10/9/1919
Dahiliye Nazırı
Âdil

ÖRNEK 3

Dahiliye Nazırı Âdil Beyefendiye

Y[1]: 10 Eylül 1919. Önce işten alındığıma ilişkin yüce Halifenin buyruğunun resmi olarak bildirilmesini rica ederim. İkincisi, sağlam kaynaklardan haber alındığına göre, yeni Vali Galip Bey'in, Sıvas'a birlikte girmek üzere Malatya'da birtakım haydut ve alçakları başına toplamak gibi bir yurt hayınlığında bulunduğu görülmesi üzerine yerinde yakalanmasına girişilmişse de, yanında bulunan İngiliz Binbaşısı Noel, Malatya Mutasarrıfı Bedirhanilerden Halil ve kolaylık görmeleri için siz devletliden ellerine belge verilen Kâmran, Celâdet ve Diyarbekirli Cemil Paşazade Ekrem beylerle birlikte Kâhta doğrultusunda kaçmışlar ve bugün de kovalanmaktadırlar. Şu duruma göre Galip Bey'in buraya gelmesi zamana bağlı ve belki kuşkulu olduğundan bu gerçeği yüce padişaha sunduktan sonra işten el çektirilmem konusunda çıkacak[2] yüce

[1] Y: Yanıt.
[2] şeref-taallûk.

şereftaallûk buyurulacak irade-i seniyenin şayan-ı itimat bir nazır tarafından resmen tebliğiyle beraber bundan sonra kat'iyen mes'uliyet kabul edemeyeceğime mebni irade-i hilâfetpenahiye mutavaaten işten çekilmek üzere kime tevdi-i vekâlet edeceğimin gene o nazır tarafından emr ü iş'arına müsaade buyurulmasını istirham ederim Efendim.

Sıvas Valisi
Reşit

Vesika, 71.

Malatya
Zata mahsustur.

Sıvas'ta K. O. 3 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinedir.

Firari zevat-ı malûmenin 10/11. 9. 1919 gecesini Raka'da geçirdikleri ve 11/12.9.1919 gecesini de Raka'nın yarım saat yakınında bir köyde bir aşiret reisinin yanında geçirecekleri anlaşılmakla maruzdur.

11/9/1919

Alay 15 K. Binbaşı
İlyas

Vesika, 72.

Ankara'da K. O. 20 Kumandan Vekâletine
Erzurum'da K.O. 15 Kumandanı Kâzım[1] Paşa Hazretlerine
Diyarbekir'de K. O. 13 Kumandanı Miralay Cevdet Beye

Malatya firarilerinin 10/11 Eylûl gecesini Malatya kurbinde Raka 11/12 gecesini Raka'ya yarım saatlik bir köyde bir aşiret reisinin nezdinde geçirdikleri Malatya'dan haber alınmıştır.

12/9/1919

Mustafa Kemal

Vesika, 73.

Malatya, 11/9/1919

Yüzbaşı Faruk Bey'in avdetinden evvel validen ayrılan ve geç olarak merkeze gelenin (ismi yok) ifadesi berveçh-i âti mâruzdur:

[1] Karabekir.

padişah buyruğunun güvenilir bir nazırca bildirilmesiyle birlikte, bundan sonra kesinlikle sorumluluk kabul edemeyeceğimden, halife buyruğuna başeğerek, işten çekilmek üzere vekilliği kime bırakacağımın yine o nazırca buyrularak bildirilmesini çok rica ederim efendim.

Sıvas Valisi
Reşit

Belge 71.

Malatya
Kişiye özeldir

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinedir.

Şu bilinen kaçakların 10/11.9.1919 gecesini Raka'da geçirdikleri ve 11/12.9.1919 gecesini de Raka'nın yarım saat yakınında bir köyde bir aşiret başkanının yanında geçirecekleri anlaşılmakla, bilgilerine sunulur.

11/9/1919 15. Alay K. Binbaşı
İlyas

Belge 72.

Ankara'da 20. Kolordu Komutan Vekilliğine
Erzurum'da 15. Kolordu Komutanı Kâzım [1] Paşa Hazretlerine
Diyarbekir'de 13. Kolordu Komutanı Albay Cevdet Beye

Malatya kaçaklarının 10/11 Eylül gecesini Malatya yakınında Raka'da, 11/12 gecesini Raka'ya yarım saatlik bir köyde bir aşiret başkanının yanında geçirdikleri Malatya'dan haber alınmıştır.

12/9/1919 *Mustafa Kemal*

Belge 73.

Malatya, 11/9/1919

Yüzbaşı Faruk Bey'in dönüşünden önce validen ayrılan ve geç olarak merkeze gelenin (adı yok) söyledikleri, aşağıdaki gibi, sunulur:

[1] Karabekir.

"Vali Ali Galip ve Mutasarrıf Halil beylerin mevkilerine avdet edip aileleriyle birlikte isteyecekleri istikamete hareket etmek üzere serbestçe memlekete girmelerine ve kendi şahıslarına hiçbir suretle müdahale ve taarruz edilmeyeceğine dair tarafımdan teminat-ı kaviye talep etmekte oldukları şimdi yanlarına gidip gelmiş olan birisi vasıtasiyle haber gönderecekleri ve binaenaleyh selâmet-i memleket namına bunların bu suretle vaki olan tekliflerini kabul etmek muvafık olup olmadığı" hakkındaki emrinizin intizarında bulunduğumuz maruzdur.

İlyas

Vesika, 74.

Malatya'da İlyas Beyefendiye

Ali Galip ve Mutasarrıf-ı Sabık Halil ve hempalarının millete karşı hıyanet ve denaetlerinin tahakkuk eylemesi üzerine bu mesele-yi merkûmun münasebete girişerek değil yalnız ve ancak padişahımıza doğrudan doğruya arz-ı hakayık eylemek suretiyle halletmek için bu dakikada bütün Anadolu'da tekmil valiler, mutasarrıflar, kumandanlar ve millet telgraf başında bulunuyorlar ve hükûmet-i merkeziyeyi Ali Galip ve hempalariyle şerik-i hıyanet addederek tahtie etmektedirler. Böyle bir anda başka bir suret-i hal varid-i hatır olamaz. Bu hususta zat-ı âlilerinin azamî şiddet ve ciddiyet göstereceklerinden eminiz. Mutasarrıf vekili Tevfik Bey'den ve Topçu Alay Kumandanı Münir Bey ve Süvari Alay Kumandanı Cemal Bey arkadaşlarımızdan da aynı suretle hareket bekleriz. Cihet-i askeriye ve mülkiyece en son alınmış olan tedabirin izah buyurulmasını rica ederiz. Bu adamların aileleri hüsn-i suretle taht-ı muhafazada bulundurulmalıdırlar. Taraftaranı bilâtereddüt ve derhal taht-ı tevkife alınmalıdırlar, zerre kadar mümanaat ve fesada cür'et edenler bilâ merhamet derhal idam olunmalıdırlar.

Hilâfet ve saltanatın masuniyeti ve hukuk ve mukaddesat-ı millet bugün bu tarzda harekete âmirdir.

Umumî Kongre Heyeti

"Vali Ali Galip ve mutasarrıf Halil beylerin yerlerine dönüp aileleriyle birlikte isteyecekleri yöne doğru yola çıkmak üzere serbestçe memlekete girmelerine ve kendilerine hiçbir biçimde karışılmayacağı ve saldırılmayacağına ilişkin benden kesin güvence istemekte oldukları, şimdi yanlarına gidip gelmiş olan birisi aracılığıyla haber gönderecekleri, buna göre yurdun esenliği adına bunların böylece yaptıkları önerileri kabul etmek uygun olup olmadığı" konusundaki buyruğunuzu beklemekte olduğumuz bilgilerine sunulur.

İlyas

Belge 74.

Malatya'da İlyas Beyefendiye

Ali Galip ve eski mutasarrıf Halil ile ayaktaşlarının ulusa karşı hayınlık ve alçaklıklarının gerçekleşmesi üzerine, bu sorunu sözü geçenlerle ilişki kurarak değil, yalnız ve ancak padişahımıza doğrudan doğruya gerçeği sunmak yoluyla çözmek için bu dakikada bütün Anadolu'da tüm valiler, mutasarrıflar, komutanlar ve ulus telgraf başında bulunuyorlar ve İstanbul hükümetini Ali Galip ile ayaktaşlarıyla hayınlıkta ortak sayarak suçlamaktadırlar. Böyle bir anda başka bir çözüm yolu anımsanamaz. Bu yolda yüksek kişiliklerinin, sertlik ve önemle davranacağına inanıyoruz. Mutasarrıf vekili Tevfik Bey'den ve Topçu Alay komutanı Münir Bey ve Süvari Alay komutanı Cemal Bey arkadaşlarımızdan da özdeş davranış bekleriz. Asker ve sivil görevlilerce en son alınmış olan önlemlerin açıklanmasını rica ederiz. Bu adamların aileleri iyice korunmalıdır. Yandaşları duraksamaksızın ve hemen tutuklanmalıdır: Azıcık bir engellemeye ve kargaşalık çıkarmaya kalkışanlar acımaksızın hemen idam olunmalıdırlar.

Halifeliğin ve padişahlığın dokunulmazlığı, ulusun hakları ve kutsal bildikleri bugün bu yolda davranmayı buyurmaktadır.

Genel Kongre Kurulu

Vesika, 75.

12/9/1919
Saat 1 40

Malatya'da On Beşinci Alay Kumandanı İlyas Beye

Şimdi mahallinden verilen malûmat-ı mevsuka şudur: İngilizlerin elyevm Urfa'da üç yüz, Ayıntap'ta[1] üç yüz elli, Maraş'ta yüz neferleri vardır. Binaenaleyh size bir İngiliz fırkasından bahsedenlerin beyanatı, vatan ve millet hainlerinin yalanını naklederek maneviyatınızı kırmak, alçaklıktır. Hakikat-i mezkûrenin icap edenlere tefhimi münasip olur.

Mustafa Kemal

Vesika, 76.

Malatya, 11/12/1919

C[2] tele: 1—Şart dermeyan eden Vali Galip, Mutasarrıf Halil Rami beylerdir. 2—Sıvas'tan gönderilen zabitler hâlâ gelmemiştir. 3—Hısnımansur[3] ve Siverek'ten hareket eden bölüklerden malûmat yoktur. 4—İçtima etmekte olduğu bildirilen süvari alayının sürat-i mümkine ile Malatya'ya tahrikine emir ve delâlet buyurulması müsterhamdır. 5—Zevat-ı malûmenin aşair muavenetiyle Malatya' ya taarruzu halinde mukavemet-i şedide ibraz edilmesi suret-i kat'iyede kararlaştırılmıştır. 6—Yarın 12/9/1919'da Bedir Ağa'ya buradan aşair rüesasından bir Kürt heyeti gönderilecektir. Heyet, Bedir Ağa'yı ikna ve daire-i itaate irca etmek için çalışacaktır. 7—Eldeki kuvvet, Malatya'yı uzun müddet bir Kürt taarruzuna karşı mukavemete kâfi değildir. Bunun için sürat-i mümkine ile kuva-yi muavine sevkine delâlet buyurulması ekiden müsterhamdır.

İlyas

[1] Gaziantep.
[2] C: Cevap.
[3] Adıyaman.

Belge 75.

12/9/1919
Saat 1 40

Malatya'da On Beşinci Alay Komutanı İlyas Beye

Şimdi yerinden verilen sağlam bilgi şudur: İngilizlerin bugün Urfa'da üç yüz, Ayıntap'ta [1] üç yüz elli, Maraş'ta yüz erleri vardır. Buna göre size bir İngiliz tümeninden söz edenlerin söyledikleri, yurt ve ulus hayınlarının yalanını aktararak içgücünüzü kırmak[tır], alçaklıktır. Bu gerçeğin gerekenlere anlatılması uygun olur.

Mustafa Kemal

Belge 76.

Malatya, 11/12/1919

Y [2]: tele:

1 — Koşul ileri süren vali Galip, mutasarrıf Halil Rami beylerdir.

2 — Sıvas'tan gönderilen subaylar daha gelmemiştir.

3 — Hısnımansur [3] ve Siverek'ten yola çıkan bölüklerden bilgi yoktur.

4 — Toplanmakta olduğu bildirilen süvari alayının elden geldiğince çabuklukla Malatya'ya yola çıkarılmasına buyruk vererek aracı olmanız rica olunur.

5 — Bilinen kişilerin aşiretlerin yardımıyla Malatya'ya saldırması durumunda şiddetle karşı konulması kesinlikle kararlaştırılmıştır.

6 — Yarın 12/9/1919'da Bedir Ağa'ya buradan aşiret başkanlarından bir Kürt kurulu gönderilecektir. Kurul, Bedir Ağa'yı inandırarak boyun eğdirmeye çalışacaktır.

7 — Eldeki kuvvet, Malatya'yı uzun süre bir Kürt saldırısına karşı tutmak için yeterli değildir. Bunun için elden geldiğince çabuklukla yardımcı kuvvet gönderilmesi için aracı olmanız yeniden rica olunur.

İlyas

[1] Gaziantep'in eski adı. Antep.

[2] Y: Yanıt.

[3] Adıyaman.

Vesika, 77.

—Mühim işleriniz olduğu için ayrılabilirsiniz. Kongre'nin henüz müçtemi ve muhaberata devam etmekte bulunmasından icabında bir şeyi tebliğ edebilmek için telgrafhanede bir zabit terketmenizi rica ederiz.

—Süvari Yaveri Cemil Bey emrinize intizaren bekliyor.

Mustafa Kemal

Vesika, 78.

Tel
Müstaceldir
738
300

Malatya, 14/9/1919

Sıvas Kongre Heyet-i Muhteremesine

1—Buraca yapılan tedabir-i âcile ve gerekse Raka'ya izam olunan heyet-i nâsıhanın içtima etmiş olan aşair ve rüesasına yapmış oldukları telkinat netice-i hasenesi olmak üzere bine karip içtima etmiş olan bütün aşairin tamamiyle dağıtılmasına muvaffakiyet-i tâmme hâsıl olmuştur.

2—Buradan firar eden, birtakım tasniat vaitleriyle aşair rüesasını elde ve ekradı başına cem' ve binnetice arzusuna muvaffak olamayan Ali Galip ve Halil Rami beyler artık bu tedabir ve yapılan tergip ve teşvikat neticesi memleketi terketmek zarureti karşısında bulundukları cihetle buradan gönderilen Pütürge Kaymakam-ı sabıkı Ragıp Bey'le Kâhta aşair reisi Hacı Bedir Ağa'nın himayeleriyle ve Kâhta tarikıyle Urfa'ya gitmek üzere bugün Raka'dan hareket etmişlerdir.

3—Başına toplamış olduğu birtakım hazele ile buraya gelerek Türk ve Kürt unsurları arasına tohm-ı nifak saçmak isteyen İngiliz Binbaşısı *Novil*[1] âmiri olan Miralay Mösyö *Bel*[2]'den aldığı emir ve talimat üzerine yarın alessabah Gözene tarikıyle ve yine jandarmalarımızın himayesi ile merkez-i livaya uğratılmaksızın Gözene nahiyesi üzerinden müreffehen Elbistan'a hareket edeceklerdir.

[1] Noel.

[2] Peel (?).

Belge 77.

—Önemli işleriniz için ayrılabilirsiniz. Kongre'nin henüz toplantıda ve yazışmaları sürdürmekte bulunmasından dolayı gereğinde bir şeyi bildirebilmek için telgrafhanede bir subay bırakmanızı rica ederiz.

—Süvari yaveri Cemil Bey buyruğunuz için bekliyor.

Mustafa Kemal

Belge 78.

Tel
İvedidir
738
300

Malatya, 14/9/1919

Sıvas Kongresi Sayın Kuruluna

1—Buraca alınan ivedi önlemler ve gerekse Raka'ya gönderilen öğüt kurulunun toplanmış olan aşiretlere ve başkanlarına yapmış oldukları aşılamanın olumlu sonucu olmak üzere, bine yakın toplanmış olan bütün aşiretin tümüyle dağıtılmasında tam bir başarı sağlanmıştır.

2—Buradan kaçan, birtakım uydurma söz vermelerle aşiretlerin başkanlarını elde eden ve Kürtleri başına toplayan, sonunda isteğinde başarıya ulaşamayan Ali Galip ve Halil Rami beyler, artık bu önlemler ve girişilen isteklendirmeler sonucu buradan ayrılmak zorunluğu karşısında bulunduklarından, buradan gönderilen Pütürge eski kaymakamı Ragıp Bey'le Kâhya aşiretler başkanı Bedir Ağa'nın korumalarıyla, Kâhta yoluyla Urfa'ya gitmek üzere bugün Raka'dan yola çıkmışlardır.

3—Başına toplamış olduğu birtakım alçaklarla buraya gelerek Türk ve Kürtler arasına ayrılık tohumu saçmak isteyen İngiliz Binbaşısı Noel, üstü olan Albay Mösyö Bel'den [1] aldığı buyruk ve yönerge üzerine yarın sabahtan Gözene yoluyla ve yine jandarmalarımızın koruyuculuğunda, sancak merkezine uğratılmaksızın, Gözene bucağı üzerinden rahatlıkla Elbistan'a doğru yola çıkacaklardır.

[1] Peel (?)

4 — Salifülarz ittihaz kılınan tedabir-i hasene neticesi olmak üzere bütün vakayi tabiatiyle izale ve emn ü asayiş iade ve memleketin her tarafında sükûnet-i tâmme berkemal bulunduğu beray-i malûmat mâruzdur.

Malatya Mutasarrıf Vekili
ve Jandarma K.
Binbaşı
Tevfik

Vesika, 79.

Tel — Sıvas, 15/9/1919

Sıvas Heyet-i Merkeziyesine (tezkere).

15, 20, 13'üncü Kolordulara.

Niğde'de 11'inci Fırkaya.

15, 5'inci Fırkalara.

Trabzon, Bitlis, Diyarbekir, Erzurum, Van, Kastamonu, Konya, Ankara vilâyetlerine.

Kayseri, Erzincan, Bolu, Canik [1], Afyon Karahisar, Kütahya, Yozgat, Kırşehir mutasarrıflıklarına.

Firari Harput Valisi Ali Galip, Malatya Mutasarrıfı Halil ve hempaları Bedirhanîlerden Kâmran, Celâdet ve Cemil Paşazade Diyarbekirli Ekrem'in hükûmet-i merkeziyenin talimatiyle âmâl-i meşrua-i millîyi söndürmek, Sıvas'ta toplanan Umumî Kongre'yi dağıtmak maksad-ı hainanesiyle bidayette eşkıya derdesti için muavenet talebi bilâhare firarları esnasında Malatya ve civarının Ermenistan olacağı ve hatta Harput'tan hareket eden askerimizin gûya Ermeni askerleri bulunduğu gibi ifsadat ve iğfalât-ı cinayetkâraneleri neticesinde civarda toplanmış olan bir kısım ekradın Malatya'dan gönderilen heyet-i nasıha tarafından kendilerine hakikatin tefhimi üzerine firarilere lânethân olarak tamamen dağıldıkları ve hıyanet-i vataniyeleri bütün millet tarafından anlaşılan firariler artık aşair içinde barınamayacaklarını anladıklarından İngilizlere sığınmak üzere Urfa'ya kaçtıkları, Kürtleri makam-ı mukaddes-i hilâfetten ayırarak İngiliz esaretine sokmak maksadiyle propaganda yapmakta olup firarilerle beraber Malatya'dan kaçan İngiliz Binbaşı mahut Mister *Novil*'in de jandarmalarımı-

[1] Samsun.

4 — Yukarıda belirtilen, alınmış olumlu önlemler sonucu olmak üzere, bütün olaylar, doğaldır ki, yok edilmiş ve güvenlik geri getirilerek ülkenin her yanında tam bir sessizlik bulunduğu bilgilerinize sunulur.

Malatya Mutasarrıf Vekili ve
Jandarma Komutanı
Binbaşı
Tevfik

Belge 79.

Sıvas, 15/9/1919

Tel

Sıvas Merkez Kuruluna (yazı),
15, 20, 13. Kolordulara,
Niğde'de 11. Tümene,
15, 5. Tümenlere,
Trabzon, Bitlis, Diyarbekir, Erzurum, Van, Kastamonu, Konya, Ankara İllerine,
Kayseri, Erzincan, Bolu, Canik [1], Afyonkarahisar, Kütahya, Yozgat, Kırşehir Mutasarrıflıklarına

Kaçak Harput Valisi Ali Galip, Malatya Mutasarrıfı Halil ve ayaktaşları Bedirhanlılardan Kâmran, Celâdet ve Cemilpaşazade Diyarbakırlı Ekrem'in, İstanbul hükümetinin yönergesiyle, ulusal ve yasal istekleri söndürmek, Sıvas'ta toplanan Genel Kongre'yi dağıtmak hayın amacıyla, başta haydut yakalamak için yardım isteği, sonradan kaçtıkları sırada Malatya ve dolaylarının Ermenistan olacağı ve Harput'tan yola çıkan askerimizin sözde Ermeni askerleri bulunduğu gibi cana kıyıcı bozgunculuk ve aldatmacaları sonucunda, çevrede toplanmış olan birtakım Kürtlerin, Malatya'dan gönderilen öğüt kurulunca kendilerine gerçeğin anlatılması üzerine kaçaklara ilenerek tümüyle dağıldıkları ve yurt hayınlıkları bütün ulusça anlaşılan kaçaklar[ın] artık aşiretler içinde barınamayacaklarını anladıklarından İngilizlere sığınmak üzere Urfa'ya kaçtıkları, Kürtleri kutsal halifelik katından ayırarak İngiliz tutsaklığına sokmak amacıyla propaganda yapmakta olup kaçaklarla birlikte Malatya'dan ayrılan İngiliz binbaşı şu Mister Noel'in de

[1] Samsun.

zın nezareti altında Elbistan'a doğru sevkedildiği mahallinden bildirilmekle tamim-i keyfiyet olunur.

Heyet-i Temsiliye

Vesika, 80.

Vilâyetimiz Valisi Firari Galip ve İngiliz Binbaşısı *Novil* ve Rüfeka-yi Şerirelerinin Malatya'dan Firarlarından Sonra Dağ Başlarında Yekdiğeriyle Muhaberesi

İngiliz Binbaşısı *Novil*[1] tarafından mektup

Beydağı'nda Vali Galip Beye

Refakatimde bulunan zevat ile Ayıntap[2] üzerinden Haleb'e avdet etmek üzereyim. Sıvas hareketi üzerine civar vilâyâta sirayet eden şûriş[i] teskin ve bu hususta Dersaadet'le muhaberede bulunmak azminde olduğunuza vâkıfım. Bu itibar ile zat-ı âlilerinin Dersaadet'le[3] vuku bulacak muhaberatınızı bizzat temin etmek emelindeyim. Halbuki zat-ı âlilerinin Urfa'dan Dersaadet'le muhabere etmeniz imkânı mefkuttur. Çünkü Urfa'dan Dersaadet'e ve hükûmet-i Osmaniye'nin emrine âmâde bulunan yegâne telgraf hattı Sıvas'tan geçmekte olup bununla muhabere etmeniz mümkün değildir. İstanbul ile muhabereye müsait ikinci Halep telgraf hattı ise İngilizlerin elindedir. Birlikte Ayıntab'a azimet ve bendeniz orada İngilizlerin vasıtasiyle İstanbul'a kadar hattı serbest ve emrinize âmâde bulundurmağı vazife telâkki ettiğimi arz ve takdim-i ihtiramat eylerim.

Major Novil

Kâhta Kaymakamlığına

(Tahrirat)

İrtikâp eyledikleri ceraim-i cinaiye ve mezalim-i mütenevvia neticesi olarak orduyu mağlûp, menkûp bir hale düşüren İttihat ve Terakki sanadidi bir vakitten beri kendilerini kanun-ı adaletin pençe-i kahrından kurtarmak mecburiyetiyle memlekette ihtilâl çıkarmaya, ortalığı karıştırmaya çalışıyorlardı. Erzurum'da vatanperverane birtakım müddeayat-ı kâzibe ile meydana atılıp kongre namı altında mukarrerat ittihaz eden eşhas-ı İttihadiye bu kere de Sıvas'ta kongre akdederek asayiş-i memleketi tehdide, efkâr-ı ecanibi tehyice

[1] Noel.
[2] Gaziantep.
[3] İstanbul.

jandarmalarımızın gözetimi altında Elbistan'a doğru götürüldüğü yerinden bildirildiğinden durum genelge ile duyurulur.

Heyeti Temsiliye [1]

Belge 80.

İlimiz Valisi Kaçak Galip ve İngiliz Binbaşısı Noel [2]
ve Alçak Arkadaşlarının Malatya'dan Kaçtıktan
Sonra Dağ Başlarında Birbirleriyle Haberleşmeleri

İngiliz Binbaşısı Noel'in Mektubu
Beydağı'nda Vali Galip Beye

Yanımda bulunan kişilerle Ayıntap [3] üzerinden Halep'e dönmek üzereyim. Sıvas eylemi üzerine çevre illere yayılan karışıklığı yatıştırmak ve bu konuda İstanbul ile yazışmada bulunmak kararında olduğunuzu biliyorum. Bu bakımdan yüksek kişiliğinizin İstanbul ile yapılacak yazışmalarınızı ben sağlamak isterim. Oysa sizin Urfa'dan İstanbul ile yazışma olanağınız yoktur. Çünkü Urfa'dan İstanbul'a ve Osmanlı hükümetinin buyruğunu almaya hazır bulunan tek telgraf yolu Sıvas'tan geçmekte olup, bununla yazışmanız olanak içinde değildir. İstanbul ile yazışmaya elverişli ikinci Halep telgraf yolu ise İngilizlerin elindedir. Birlikte Ayıntap'a giderek benim orada İngilizlerin aracılığı ile İstanbul'a değin hattı serbest ve buyruğunuza hazır bulundurmayı ödev bildiğimi bilginize saygılarımla sunarım.

Major Noel

Kâhta Kaymakamlığına
(Resmi Mektup)

İşledikleri öldürüm suçları ve çeşitli kıyıcılıklar sonucu olarak **orduyu yenilmiş, gözden düşmüş bir duruma düşüren İttihat ve Terakki [4]** ileri gelenleri bir vakitten beri kendilerini adaletli yasanın ezici pençesinden kurtarmak zorunluğu ile ülkede kargaşalık çıkarmaya, ortalığı karıştırmaya çalışıyorlardı. Erzurum'da yurtseverce birtakım yalan savlarla ortaya atılıp Kongre adı altında kararlar alan İttihatçılar, bu kez de Sıvas'ta Kongre toplayarak ülkenin güvenliğini tehlikeye atmaya, yabancılar kamuoyunu ayaklandırmaya başlamalarıyla, İtilaf Devletleri

[1] Temsilciler Kurulu.
[2] Noel.
[3] Gaziantep.
[4] İttihat ve Terakki [Fırkası]: Birleşme ve İlerleme [Partisi].

başlamalariyle İtilâf Hükûmetleri kuva-yi işgaliye sevk etmeden işbu kongrenin men'iyle mürettiplerinin istisaline lüzum görülmüş ve işbu vazife uhte-i senaveriye ihale buyurulmuştu. Bermucib-i irade-i seniye şu mühim vazife-i vataniyenin ifasına âzim iken Mustafa Kemal avenesi kumandasında bulunan muğfel bir kısım askerin İttihatçı zabitler kumandasiyle Malatya'ya gelmekte olduğunu ve bizi tevkife memur bulunduğunu haber alarak Mutasarrıf Beyle Hacı Bedir Ağa'yı bilistishap Beydağı'na çekildim. Maksadım irade-i seniye ahkâm-ı münifesini infaz ve huruç-alessultan fezahatine mütecasir olan bağileri istisal ile vatan ve milletin mâruz bulunduğu mehaliki izaledir. Halife-i zişan efendimize sadık aşairden lüzumu kadar kuvvet ihzar etmekteyim. Başka keyfiyete vâkıf olarak kıtaat-ı askeriye kumandanlıklarında bulunan bu gibi bâğilerin teşebbüsatına mümanaat ve senakârlarına her hususta muavenet lüzumu beyan olunur. Berveçh-i bâlâ hakayikın ilânıyle ahalinin, hainlerin iğfalâtına kapılmamasını temin lâzimeden olup hilâfında hareket veya izhar-ı cebanet müstelzim-i mücazattır.

Mamuretülâziz Valisi
Galip

Huzur-ı Devletlerine

Büyük vatanperverimiz Paşa-yi mükerrem ve muhteremimiz Efendimiz; Mamuretülâziz vali-i sâbıkı Kayserili firari Galip ve rüfeka-yı şeriresinin Malatya'dan firarlarından sonra kuvveden fiile çıkamayan teşebbüsat-ı hainaneleri her ferd-i müslimin tel'in ve nefretini mucip ahvalden olduğu vareste-i izahtır. Elde edilip leffen takdim-i huzur-ı samileri kılınan ve pek büyük bir vesika-i denaet ve ihanet olan tahrirat suretleri muvafık görüldüğü takdirde İrade-i Milliye [1] ceride-i muhteremesine derç ve ilânı temenniyat-ı mahsusasiyle mingayrihaddin arz-ı ihtiramat ve tazimat eylerim Efendimiz Hazretleri.

23 Teşrinievvel 1919

Mamuretülâziz Vilâyeti
Ajans Muhabiri
(Okunmıyor)

[1] Sıvas'ta çıkan gazete.

hükümetleri işgal kuvvetleri göndermeden, bu Kongre'nin engellenmesiyle düzenleyicilerinin kökünün kurutulmasına gerek görülmüş ve bu görev övücünüz olan bana verilmişti. Padişah buyruğu gereğince şu önemli yurt ödevinin yerine getirilmesi kesin kararında iken, Mustafa Kemal yardakçılarının komutasında bulunan aldatılmış bir kesim askerin İttihatçı subaylar komutası altında Malatya'ya gelmekte olduklarını ve bizi tutuklamakla görevli bulunduğunu haber alarak mutasarrıf beyle Hacı Bedir Ağa'yı yanıma alıp Beydağı'na çekildim. Amacım, Padişah buyruğunun yüce hükümlerini yerine getirmek ve Padişaha karşı ayaklanmak alçaklığına yeltenen başkaldırıcıların kökünü kazıyıp yurt ve ulusun karşı karşıya bulunduğu tehlikeleri ortadan kaldırmaktır. Şanlı Halife efendimizin kendisine bağlı aşiretlerden gereğince kuvvet hazırlamaktayım. Başka bilgiler edinerek askeri birlikler komutanlıklarında bulunan bu gibi başkaldırıcıların girişimlerini engellemek ve bu övücünüze [1] her bakımdan yardım gerektiği bildirilir. Yukarıda sözü edilen gerçeklerin duyurulmasıyla halkın, hayınların aldatmalarına kapılmamasını sağlamak gerekli olup, buna aykırı davranmak ya da korkaklık göstermek cezayı gerektirecektir.

Elaziz Valisi
Galip

Devletli Katınıza [2]

Büyük yurtseverimiz, saygıdeğer Paşamız Efendimiz; Eski Elaziz valisi Kayserili kaçak Galip ve alçak arkadaşlarının Malatya'dan kaçtıktan sonra düşünceden eyleme çıkamayan hayınca girişimleri[nin] her Müslümanın ilenç ve tiksintisini çeken işlerden olduğunu açıklamak gereksizdir. Elde edilip ekli olarak yüce kişiliklerine sunulan ve pek büyük bir alçaklık ve hayınlık belgesi olan yazı örnekleri[nin] uygun görülürse İradei Milliye [3] sayın gazetesine konularak duyurulması yolundaki özel dilekleriyle, haddim olmayarak saygılarımı sunarım Efendimiz Hazretleri.

23 Ekim 1919

Elaziz İli
Ajans Muhabiri
(okunmuyor)

[1] senâkâr.
[2] Huzurı Devletlerine.
[3] Ulusal İrade. Sıvas'ta çıkarılan gazete.

Vesika, 81.

K. O. 3 Kumandanlığına

Urfa hakkında alınan malûmat hulâsaten berveçh-i âtidir:

1 — Elâziz vali-i sabıkı Ali Galip Bey Urfa'da İttihat ve Terakki mensubininden Şeyh Müslim Efendi'nin hanesinde misafir olmuş ve esna-yi musahabede Müslim Efendi, Galip Bey'in fikrini terviç etmemiştir. Ertesi günü Galip Bey İngiliz kumandanına müracaatle İngiliz siyaseti aleyhinde bulunduğundan bahs ile Müslim Efendi'yi tevkif ettirerek Haleb'e sevketmiştir. Mumaileyh elyevm Halep'te mevkuf imiş. Galip Bey üç gün Urfa'da kalmış, bâdehu Haleb'e gitmiş. Malatya Mutasarrıf-ı sabıkı Halil Rami de takriben on gün evvel Haleb'e gitmiş.

2 — Urfa'nın şimalinde belediye hastanesi kurbinde İngilizler tarafından Ermeni eytamhanesi olarak inşa olunan bina hitama ermek üzere imiş.

Harekât, 2605, 11/10/1919

K. O. 13 Kumandanı
Cevdet

Vesika, 82.

Erzurum, 11/9/1919

Başkumandan-ı Akdesimiz Şevketlû Mehabetlû Padişahımızın
Atebe-i Ulya-yi Mülûkânelerine

Şevketpenah Efendimiz

Bugün vesaik-i sahiha-i resmiye ile sabit ve kemal-i teessürle her tarafa şayi oldu ki, Dahiliye Nazırı Âdil Bey ve Harbiye Nazırı hafi bir plân tahtında Elâziz Valisi Galip Bey'i bazı din ve vatan haini casuslarla beraber öteden beriden bir kısım müsellâh Kürtleri toplayarak çeteler teşkil ve riyaset ettirmek ve bunları Sıvas'ta in'ikat eyleyen ve her türlü manasiyle millî ve meşru ve bundan dolayı da ordu-yi humayunlarının emniyet ve muzaharetine mazhar olan Kongre'yi bilmuharebe bastırmak suretiyle beynelislâm sefk-i dimaya tasaddi olunması ve ayrıca memalik-i mahruse-i şahanenin gayr-i münfek bir parçası ve makam-ı akdes-i saltanat ve hilâfet-i seniyelerine lâyezal bir hiss-i rabıta ile merbut olan Kürdistan'ı gûya ayaklandırmak suretiyle vatanı parçalatmak gibi mahza düşmanlara has bir plânın tatbikını külliyetli para mukabilinde taahhüt etmiş oldukları tamamiyle tezahür etmiştir. Şifreli muhaberatı elde etmek

Belge 81.

3. Kolordu Komutanlığına

Urfa konusunda alınan bilgiler aşağıda özetlenmiştir:

1 — Elaziz eski valisi Ali Galip Bey Urfa'da İttihat ve Terakki'ye bağlı olanlardan Şeyh Müslim Efendinin evinde konuk olmuş ve konuşma sırasında Müslim Efendi, Galip Bey'in düşüncesini doğru bulmamıştır. Ertesi gün Galip Bey İngiliz komutanına başvurarak İngiliz siyasasına karşı bulunduğundan söz ederek Müslim Efendi'yi tutuklattırarak Halep'e göndermiştir. Kendisi bugün Halep'te tutuklu imiş. Galip Bey üç gün Urfa'da kalmış, sonra Halep'e gitmiş. Malatya eski mutasarrıfı Halil Rami de aşağı yukarı on gün önce Halep'e gitmiş.

2 — Urfa'nın kuzeyinde belediye hastanesi yakınında İngilizlerce Ermeni yetimlerevi olarak yaptırılan bina bitmek üzere imiş.

Harekât, 2605, 11/10/1919 3. Kolordu Komutanı
Cevdet

Belge 82.

Erzurum, 11/9/1919

Pek Kutsal Başkomutanımız Padişahımızın
Ulu Eşiğine [1]

Padişahımız [2] Efendimiz,

Bugün resmi gerçek belgelerle [belli] oldu ve büyük bir üzüntüyle her yanda duyuldu ki; Dahiliye Nazırı Âdil Bey ile Harbiye Nazırı, gizli bir planla, Elaziz Valisi Galip Bey'i kimi din ve yurt hayını çaşıtlarla birlikte öteden beriden birtakım silahlı Kürtleri toplayarak çeteler kurmak ve başkanlık ettirmek, bunları Sıvas'ta toplanan ve her türlü anlamıyla ulusal ve yasal [olan], bundan dolayı da padişahlık ordularının güven ve desteğini kazanan Kongre'yi, çarpışarak bastırmak yoluyla Müslümanlar arasında kan dökülmesine girişilmesi[ni], ayrıca Osmanlı ülkesinin ayrılmaz bir parçası ve saltanat kutsal makamı ile yüce halifeliğinize sonsuz duygu ile bağlı olan Kürdistan'ı sözde ayaklandırmakla yurdu parçalatmak gibi, ancak düşmanlara özgü bir planın uygulanmasını büyük bir para karşılığında üstlendikleri bütünüyle ortaya çıkmıştır. Şifreli yazışmaları elde etme ve bu canakıyıcı eylemleri,

[1] Başkumandanı akdesimiz şevketlû mehabetlû Padişahımızın atebei ulyayi mülûkânelerine.

[2] Şevketpenah: Büyüklüğün bulunduğu yer; Padişah.

ve bu caniyane harekâta, takip ve tefessuh eylemek suretiyle, muttali olan civar kolorduların sevkettiği muhtelit kuva-yi askeriye Galip Bey haininin riyasetindeki çeteyi Malatya'da tazyik etmiş ve Malatya'dan hâsiren firara icbar eylemiştir. Takiplerine şiddetle devam olunuyor. Lehülhamt işbu mel'anet belâsı vaktinden evvel keşfedilmiş ve tedabir-i kat'iye ittihaz olunmuştur. Beynelislâm sefk-i dimaya ve memlekette iğtişaş ihdasiyle felâketler intacına çalışan bu zümre-i ihanet takibat neticesinde kanunun ve şeriat-ı garra-yi Ahmediye'nin pençe-i icraatına tevdi olunacaklardır. Düşman parasiyle ve vatansızlık hissiyle tertip olunan bu ihanete muttali olan Elâziz ahali-i İslâmiyesi pek derin bir nefret ve galeyan izhariyle casusların bilfiil takibine de koyulmuşlarsa da adaletin tatbik olunacağı vaadiyle sükûna irca olunmuştur.

Şevketpenah Efendimiz;

Devlet-i Aliyye-i Osmaniyelerinin ve hanedan-ı celilüşşanınızın altı buçuk asırlık tarih-i mubarekinde ve hassaten hayat ve memat ile çırpınılan şu tarihî devirde devlet ve milletin kalbgâhına tevcih olunmuş bu kadar hainane bir misale tesadüf edilemez. Zat-ı akdes-i humayunlarına kemal-i tazim ve ubudiyetle merbut olan bütün millet-i necibeleriyle ordu-yi humayunları vatan ve milletin ve zat-ı akdes-i hilâfetpenahilerinin halâs-ı mes'udu gibi bir gaye-i mukaddese etrafında toplanmış oldukları bir sırada düşman tarafından satın alınmış bir zümre-i ihanetin asakir-i şahaneleriyle müsademeyi ve beynelislâm sefk-i dimayı mucip suikastler tertip ve Dahiliye ve Harbiye nazırları tarafından tebliğ ve tatbik ettiren hükûmet-i merkeziyeden derhal itimat ve emniyeti nez'ettirmiştir. Ayrıca hakan-ı celilüşşanımızla milletin arasında hail-i muzır olmak cürmü de tarihen affedilmez bir cinayettir. Umum milletin meşru olan âmâlini, bir araya gelen kuvvetini inkâr ve te'vil edip de bunu İttihatçı manevrası göstermek ve zat-ı akdes-i hilâfetpenahilerinden ketm-i hakikat eylemek kadar azîm bir günah ve mes'uliyet olamaz. Sevgili padişahımız, umum milletin kudret-i müşterekesi siyasî tesirlerden külliyen âzâde ve münezzehtir. Ordu-yı humayunları ise bilkülliye siyasî cereyanlardan münezzeh ve ancak umum vatan ve milletin ve zat-ı akdes-i humayunlarının masuniyetine aht ve azmeylemiş olan millete muzahirdir. Binaenaleyh âmâl-i meşrua-i milliyeye istinat edecek; dinine, vatan ve milletine merbut ve zat-ı akdes-i humayunlarına, makam-ı muallâ-yi saltanat ve hilâfete bihakkın tazimkâr, namuslu zevattan mürekkep ve meşrutiyete tamamiyle sadık bir heyet-i cedide-i hükûmetin teşkili ile millet-i necibelerinin ve ordu-yı humayunlarının tatminini ve bunu müteakıp

kovalama ve araştırma yoluyla öğrenen çevredeki kolorduların gönderdiği karma askeri kuvvet, Galip Bey hayınının başkanlığındaki çeteyi Malatya'da bastırmış, Malatya'da eli boş olarak kaçmaya zorunlu bırakmıştır. Kovalanmaları şiddetle sürdürülüyor. Tanrıya şükür, bu alçaklık belası vaktinde anlaşılmış ve kesin önlemler alınmıştır. Müslümanlar arasında kan dökmeye ve ülkede karışıklık çıkararak yıkımlar yaratmaya çalışan bu hayınlar topluluğu, kovalama sonucunda yasanın ve Muhammed'in parlak şeriatının yürütücü pençesine verileceklerdir. Düşman parasıyla, vatansızlık duygusuyla düzenlenen bu hayınlığı öğrenen Elaziz'in Müslüman halkı pek derin bir tiksinti ve kaynama göstererek çaşıtların eylemli olarak kovalanmasına da koyulmuşlarsa da adaletin uygulanacağına söz verilerek yatıştırılmışlardır.

Padişahımız [1] Efendimiz,

Yüce Osmanlı devletinizin ve şanı ulu soyunuzun altı buçuk yüzyıllık kutlu tarihinde ve özellikle ölüm dirim arasında çırpınılan şu tarihsel dönemde, devlet ve ulusun canevine yöneltilmiş bu denli hayınca bir örneğe rastlanamaz. Pek kutsal kişiliğinize tam bir saygı ve kullukla bağlı olan bütün soylu ulusuyla siz Padişahın ordusu, yurt ve ulusun ve pek kutsal Halife kişiliğinizin mutlu kurtuluşu gibi kutsal bir amaç çevresinde toplanmış oldukları bir sırada; düşmanlarca satın alınmış bir hayınlık topluluğunun siz padişahın askerleriyle çarpışmasına ve Müslümanlar arasında kan dökülmesine varan suikastlar düzenleyen, Dahiliye ve Harbiye nazırlarına [2] bildirilip uygulattıran İstanbul hükümetinden hemen güveni kaldırtmıştır. Ayrıca, şanı ulu hakanımızla ulusun arasında dokuncalı bir engel olmak suçu da tarihin bağışlamayacağı bir cinayettir. Bütün ulusun yasal olan isteklerini, bir araya gelen gücünü yadsımak ve sözü çevirip de bunu İttihatçı manevrası göstermek ve siz pek kutsal halifemizden gerçeği gizlemek denli büyük bir günah ve sorumluluk olamaz. Sevgili Padişahımız, bütün ulusun ortak gücü, siyasal etkilerden tümüyle uzak ve arınmıştır. Siz Padişahımızın ordusu ise bütünüyle siyasal akımlardan arınmış ve ancak bütün yurt ve ulusun ve siz pek kutsal Padişahın dokunulmazlığına ant içmiş ve kesin kararlı ulusu desteklemektedir. Bundan dolayı ulusal yasal isteklere dayanacak, dinine, yurt ve ulusuna bağlı, siz pek kutsal Padişaha, yüce saltanat ve halifelik makamına hakkıyla saygılı, namuslu kişilerden kurulu ve meşrutiyete tümüyle bağlı bir yeni hükümetin kurulması ile, soylu ulusunuz ve ordunuzun inandırılmasını ve bundan sonra yurdu ve

[1] Şevketpenah.

[2] İçişleri ve Savaş (savunma) bakanları.

vatan ve milletine ihanet etmekte olan casus şebekesi hakkında tahkikat ve icraat-ı seria-i âdilânelerinin icrasını ve bu surette bir heyet-i âdile-i hükûmet teessüsüne kadar merkez-i hükûmetle bir veçhile muhabere ve münasebette bulunmamağa karar vermiş olan milletten ordunun ayrılamayacağı, zat-ı vak'aya muttali ve mahalline mücavir olan kolordular kumandanı hâkipâ-yi şahanelerine arza mecbur olduk. Olbâbda ve katibe-i ahvalde emr ü ferman şevketlû padişahımız efendimiz hazretlerinindir.

Vesika, 83.

Ankara, 11/9/1919

Sadrazam Paşa Hazretlerine

Başkumandan-ı akdesimiz efendimiz hazretlerine olan maruzatımızı doğrudan doğruya arzetmeği musırrane talep ederiz. Mümanaat buyurulduğu halde ve padişahımıza, milletimize, vatanımıza ihanetinize hükmedilerek başka suretle ittihaz-ı tedabire mecbur kalınacaktır.

Bundan hâsıl olacak fenalığın bütün mes'uliyeti zat-ı fehametpenahilerine râci olacağını arzeyleriz.

K. O. 20 K. Vekili
Mahmut

Erkânıharp Reisi
Ömer Halis

Erzurum, 11/9/1919

Makam-ı Sadaret-i Uzmaya

Şimdi doğrudan doğruya başkumandan-ı akdesimiz, Halife-i zişanımız efendimize maruzat-ı mühimmede bulunmak mecburiyetindeyiz. Hail ika edilmemesini rica ederiz. Aksi takdirde tevellüt edecek netayic-i vahimenin mes'uliyeti sırf zat-ı fahimanelerine râci kalacağını arzederiz.

K. O. 15 Kumandanı
Kâzım [1]

K. 13 K. Vekili
Cevdet

On Birinci Fırka Kumandanı
Mümtaz

[1] Karabekir.

ulusuna hayınlık etmekte olan çaşıt ağına karşı soruşturma ve çabuk, adaletli bir yürütmenin yapılmasını ve böylece adaletli bir hükümet kuruluncaya değin İstanbul hükümeti ile hiçbir yolda haberleşme ve ilişkide bulunmamağa karar vermiş olan ulustan ordunun ayrılamayacağını, olayı bilen ve olay yerine yakın olan kolordular komutanları Padişahımızın eşiğine sunmak zorunda kaldık. Bu konuda ve her türlü durumda buyruk, şevketli padişahımız efendimiz hazretlerinindir.

Belge 83.

Ankara, 11/9/1919

Sadrazam Paşa Hazretlerine

Kutsal başkomutanımız efendimiz hazretlerine sunumuzu doğrudan doğruya bildirmeyi üsteleyerek isteriz. Engellenirse ve padişahımıza, ulusumuza, yurdumuza hayınlık ettiğiniz yargısına varılarak başka yolda önlemler alınmasına zorunluluk duyulacaktır.

Bundan doğacak kötülüğün bütün sorumluluğu yüce kişiliklerine [1] dönük olacağını bildiririz.

20. Kolordu Komutan Vekili
Mahmut

Kurmay Başkanı
Ömer Halis

Erzurum, 11/9/1919

Yüce Sadrazamlık Katına [2]

Şimdi doğrudan doğruya kutsal başkomutanımız, şanlı halifemiz efendimize önemli sunularda bulunmak zorundayız. Engel olunmamasını rica ederiz. Aksi durumda doğacak ağır sonuçların sorumluluğu salt yüce kişiliklerine dönük olacağını bildiririz.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım [3]

13. Kolordu Komutan Vekili
Cevdet

On Birinci Tümen Komutanı
Mümtaz

[1] Zatı fehametpenahileri. Sadrazamlara söylenir.

[2] Makamı Sadareti uzmâ.

[3] Karabekir.

Sıvas, 11/9/1919

Sadrazam Paşa Hazretlerine

Zat-ı hazret-i padişahiye doğruca maruzatta bulunmak üzere yolu açık bulundurmak hususuna ait istirhamın tervici tehir edildiği takdirde hâdis olacak halden maddî ve manevî vebal mes'uliyetiniz derecesi tezauf etmektedir. Vakit geçirilmesinde hiçbir faide olmadığını arzederim.

K. O. 3 Kumandanı
Salâhattin[1].

SURET

Vakayii ve hakayikı doğrudan doğruya başkumandan-ı akdesimiz efendimize bilâvasıta arzetmek isterim, maruzatımı takdim için mümanaat ika buyurulmamasını istirham ederim.

Salâhattin

Ankara

Zat-ı Şahaneye keşide edilecek telgrafnamenin alelûsul çekilmesi ve usulü veçhile takdim edileceği suretinde Sadrazam Paşanın cevaplarına karşı ne emir buyuruluyor?

Makam-ı Sadarete yazılan telgrafı vermişler.

Bir de vilâyetten de Dahiliye Nezaretine yazdığı tekittir Efendim.

Sadrazam ve Dahiliye Nazırı bir arada imişler.

Sadrazamın konağında telgraf merkezi olmadığından yakın bir telgraf merkezine teşrif etmelerini yazdık, cevap bekliyoruz.

Başmemur muavini geldi. Sadrazam Paşaya yazılan ifade telefonla söylendi, alınan cevapta telgrafname münderecatı Sadrazam Paşa Hazretlerine arzolundu, vukubulacak maruzatları usulü dairesinde telgrafla arz olunmalıdır, telgrafnameleri kezalik usulü dairesinde takdim edilir, buyurduklarını müdür bey söylüyor Efendim.

Alınacak cevap gelince derhal yazılacağı tabiidir. Boş durmamak üzere telgraf işleyebilir miyiz?

Deminki ifadeyi Sadrazam Paşa arz etmişler, alınacak cevaba intizar edildiğini söylüyorlar efendim.

[1] [Çolak] Salâhattin [Köseoğlu].

Sıvas, 11/9/1919

Sadrazam Paşa Hazretlerine

Padişah hazretlerine doğruca sunuda bulunmak üzere hattı açık bulundurmak konusu ile ilgili ricam geciktirilirse ortaya çıkacak durumdan maddi ve manevi suç ve sorumluluğunuz derecesi iki kat olmaktadır. Vakit geçirilmesinde hiçbir yarar olmadığını bildiririm.

3. Kolordu Komutanı
Salâhattin [1]

ÖRNEK

Olayları ve gerçekleri doğrudan doğruya pek kutsal başkomutanımız efendimize aracısız sunmak isterim; söyleyeceklerimi sunmam için engel olunmamasını çok rica ederim.

Salâhattin

Ankara

Padişaha çekilecek telyazının yöntemiyle çekilmesi ve yöntemine göre sunulacağı yolunda Sadrazam Paşanın yanıtlarına karşı buyruğunuz nedir?

Sadrazamlık makamına yazılan telyazıyı vermişler.

Bir de ilden de Dahiliye Nezareti'ne yazdığı yinelemedir efendim.

Sadrazam ve Dahiliye Nazırı bir arada imişler.

Sadrazam konağında telgraf merkezi olmadığından, yakın bir telgraf merkezine buyurmalarını yazdık, yanıt bekliyoruz.

Başmemur yardımcısı geldi. Sadrazam Paşaya yazılan sözler telefonla söylendi, alınan yanıtta telyazının içeriği Sadrazam Paşa hazretlerine sunuldu. Yapılacak sunular yöntemiyle, telgrafla verilmelidir, telyazılar yine yöntemine göre sunulur, buyurduklarını müdür bey söylüyor efendim.

Alınacak yanıt gelince hemen yazılacağı doğaldır. Boş durmamak üzere telgraf işleyebilir miyiz?

Deminki sözleri Sadrazam Paşa buyurmuşlar, alınacak yanıtın beklendiğini söylüyorlar efendim.

1 [Çolak] Salâhattin [Köseoğlu].

11 Eylûl 1919

Şef muavininin ifadesidir.

Merkezimiz mümanaat ika etmiyor. Ancak alınan emri vazifemiz hemen makam-ı aidine takdim etmektir. O da saniye tehirsiz ika ediliyor. Başka ne yapabiliriz efendim? Peki, şimdi Sadrazama iblâğ ederiz efendim.

Telefonla Sadrazam Paşaya tebliğ olunup alınacak cevaba intizar edildiğini başmemur söyledi efendim.

İstanbul Muhaberatı

11/12 Eylûl 1919
Saat: 9,5

Bu usul Sadrazamın yeni bir icadı mıdır? Millete muhatap olmaktan utanan sadrazamın irtikâb-ı kizb ü düruğ ettiğine şüphe yoktur, fakat sizin bu âdi harekete âlet olmamanız lâzımdır.

Sadrazama söyleyiniz, makine başında milletin ve ordunun ihtarına kulaklarını açarak dikkatle dinlesin ve siz de yalan söylemekten vazgeçiniz.

Umumî Kongre Heyeti

C: Emrinizi başmemura verdim efendim.

Sizin buraya yazılacak telgraflarınızı derhal telefondan makamlarına, derhal telefondan yazılacağını başmemur söylüyor efendim.

Başmemura verdim.

İstanbul İle Muhaberat

11/12/Eylûl 1919
Saat: 9

—Sorayım. Şef Fahri.

Sadrazam Paşanın konağına telgraf ve telefon vardır.

—Sadrazam Paşa ya sadarette veya mabeyn-i humayundadır [1], kendisini buldurup hemen telgrafhaneye gelmesini söyleyin, mevzu-i bahs olan mesele zannettiğiniz gibi basit değildir. Çok mühimdir, bilâhare sizi mes'ul ederiz, isminiz ve şahsınız bizce malûmdur, işi uzatmayalım, çabuk cevap veriniz.

—İşte başmemur diyorlar ki Sadrazam Paşa konağındadır. Emrederlerse yazılacak telgrafı telefondan konağa yazarız diyorlar.

[1] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

11 Eylül 1919

Şef yardımcısının sözleridir.

Merkezimiz engel çıkarmıyor. Ancak alınan buyruğu, görevimiz hemen gerekli makama sunmaktır. O da saniye geçirilmeden yapılıyor. Başka ne yapabiliriz efendim? Peki, şimdi Sadrazama ulaştırırız efendim.

Telefonla Sadrazam Paşaya bildirilip alınacak yanıtın beklendiğini başmemur söyledi efendim.

Başmemura verdim.

İstanbul Yazışmaları

11/12 Eylül 1919
saat: 9.30

Bu yöntem Sadrazamın yeni bir buluşu mudur? Ulusla konuşmaktan utanan Sadrazamın yalana kalkıştığına kuşku yoktur. Ama sizin bu bayağı işe araç olmamanız gerektir.

Sadrazama söyleyiniz, makina başında ulusun ve ordunun uyarısını kulaklarını açarak dikkatle dinlesin ve siz de yalan söylemekten vazgeçiniz.

Genel Kongre Kurulu

Y: Buyruğunuzu başmemura verdim efendim.

Sizin buraya yazılacak telyazılarınızı hemen telefonla makamlarına, hemen telefondan yazılacağını başmemur söylüyor efendim.

Başmemura verdim.

İstanbul ile Yazışmalar

11/12 Eylül 1919
saat: 9

—Sorayım. Şef Fahri.

Sadrazam Paşanın konağına telgraf ve telefon vardır.

—Sadrazam Paşa ya sadrazamlıkta ya da saray mabeynindedir[1]. Kendisini buldurup hemen telgrafhaneye gelmesini söyleyin. Söz konusu olan sorun, sandığınız gibi yalınkat değildir. Çok önemlidir. Sonra sizi sorumlu tutarız. Adınız ve kimliğiniz bizce bilinmektedir. İşi uzatmayın, çabuk yanıt veriniz.

—İşte başmemur diyorlar ki, Sadrazam Paşa konağındadır. Buyruk verirlerse yazılacak telgrafı telefondan konağa yazarız diyorlar.

[1] Saray'ın, dışarısı ile yazışma ve ilişkilerini yürüten yeri.

Bendeniz emirlerinden hariç ne yapabilirim ki... ufak bir maiyet memuru mes'ul ad buyurulsun.

— Bizim size yazdıklarımızı telefon veya telgrafla derhal Sadrazama bildiriniz. O sizin bileceğiniz bir iştir. Neticesini derhal bildiriniz.

— Üçüncü Kolordu Kumandanı Sadrazam Paşayı telefonda veya telgrafta bekliyor.

— Emrinizi ifaya çalışıyorum. Biraz sabır buyurunuz.

Başmemur Fahri Bey diyor ki, Sadrazam Paşa ve Dahiliye Nazırı ile Harbiye Nazırının konaklarında telgraf yoktur, bunlara yazılacak telgrafları doğruca İstanbul'a yazıp buradan da müvezzi-i mahsus ile kendilerine gönderilir.

Vesika, 84.

Tel Sıvas, 15/9/1919

12/9/1919 tarihli talimata zeyildir.

Maksat, meşru bir heyet re'sikâra geçinceye kadar Ferit Paşa Kabinesi'yle kat'-ı münasebet olduğundan Dersaadet'le muhaberat-ı resmiye icra edilmeyecektir. Hususî ve ticarî muhaberat tamamen serbesttir. Yalnız Dersaadet'le olacak bu gibi hususî muhaberatın da taht-ı murakabede bulundurulması lâzımdır.

Heyet-i Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Erzurum K. O. 15, Ankara'da K. O. 20, Diyarbekir K. O. 13, Konya'da K. O. 12, Niğde'de Fırka 11 Kumandanlıklarına.

Konya, Ankara, Kastamonu, Hudavendigâr [1], Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbekir, Mamuretülâziz [2] vilâyetlerine.

Erzincan, Canik [3], Kayseri, Niğde, Malatya, Amasya, Bolu, Antalya, Eskişehir ve Afyon Karahisar mutasarrıflıklarına yazılmıştır.

[1] Bursa.
[2] Elâziz: Elâzığ.
[3] Samsun.

Bendeniz buyrukları dışında ne yapabilirim ki.. ufak bir maiyet memuru [1] sorumlu tutulabilsin.

— Bizim size yazdıklarımızı telefon ya da telgrafla hemen Sadrazama bildiriniz. O sizin bileceğiniz bir iştir. Sonucunu hemen bildiriniz.

— Üçüncü Kolordu Komutanı Sadrazam Paşayı telefonda ya da telgrafta bekliyor.

— Buyruğunuzu yerine getirmeye çalışıyorum. Biraz sabır buyurunuz.

Başmemur Fahri Bey diyor ki, Sadrazam Paşa ve Dahiliye Nazırı ile Harbiye Nazırının konaklarında telgraf yoktur. Bunlara yazılacak telyazılar doğruca İstanbul'a yazıp buradan da özel ulak ile kendilerine gönderilir.

Belge 84.

Tel Sıvas, 15/9/1919

12/9/1919 günlü yönergeye ektir.

Amaç, yasal bir kurul iş başına geçinceye değin Ferit Paşa kabinesiyle ilişkileri kesmek olduğundan, İstanbul ile resmi yazışma yapılmayacaktır. Özel ve ticarete ilişkin yazışmalar tümüyle serbesttir. Yalnız İstanbul ile olacak bu gibi özel yazışmaların da denetlenmesi gereklidir.

Heyeti Temsiliye [2] adına
Mustafa Kemal

Erzurum 15. Kolordu, Ankara'da 20. Kolordu, Diyarbekir 13. Kolordu, Konya'da 12. Kolordu, Niğde'de 11. Tümen komutanlıklarına

Konya, Ankara, Kastamonu, Hudavendigâr [3], Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbekir, Mamuretülaziz [4] illerine.

Erzincan, Canik [5], Kayseri, Niğde, Malatya, Amasya, Bolu, Antalya, Eskişehir ve Afyonkarahisarı mutasarrıflıklarına yazılmıştır.

[1] Yüksek bir görevlinin yanında çalışan.
[2] Temsilciler Kurulu.
[3] Bursa yöresinin eski adı.
[4] Elazığ.
[5] Samsun.

Vesika, 85.

Tel Sıvas, 16/9/1919

Aynı Makamata

12/9/1919 tarihli tebligata zeyildir:

1 — Hıyanet-i vataniyesi fiilen vesaika müsteniden sabit olmuş bulunan Ferit Paşa Kabinesi'nin ıskatı ile yerine âmâl-i milliyeye hâdim meşru bir heyetin tayin ve ikamesi istirhamatının zat-ı akdes-i hazret-i padişahiye arz ve ref'ine heyet-i hâzıra-i hükûmet mümanaat eylemekte bulunduğundan Kongrece takarrür ettirilip tatbikı Heyet-i Temsiliyemize havale edilen tedabir, maruzat-ı mezkûre mesmu-ı şahane olup meşru bir heyet mevki-i iktidara geçinceye kadar Ferit Paşa Kabinesi'yle yalnız muhaberat-ı resmiyenin kat'ıdır.

2 — Vâzıh olan bu maksad-ı meşruun tesri-i istihsali için sizce varid-i hatır ve kabil-i icra sair tedabir-i müessire varsa iş'arı rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 86.

Tel 13/9/1919

Balıkesir'de K. O. 14 K., Konya'da K. O. 12 K., Diyarbekir'de K. O. 13 K., Erzurum'da K. O, 15 K. Ankara'da K. O. 20 K., Bursa'da Fırka 17, Çine'de Fırka 58, Bandırma'da Fırka 61 Kumandanlıklarına ve 61. Fırka vasıtasiyle Edirne'de K. O. 1 K., Niğde'de Fırka 11 K., Vilâyetlere, Müstakil Sancaklara, Belediyelere, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyelerine

Hükûmet-i merkeziyenin ittihaz ve takip etmekte olduğu meslek-i irticakâraneye ve yaşamakta olduğumuz günlerin mehalik ve muhatarat-ı azimesine karşı müdafaa-i hukuk ve muhafaza-i mevcudiyet için Meclis-i Millî'nin intihap ve in'ikadını temin ve tesri etmek bugünün en mühim vazifesidir.

Belge 85.

Tel Sıvas, 16/9/1919

Özdeş Makamlara

12/9/1919 günlü bildiriye ektir:

1 — Yurt hayınlığı eylemli olarak belgelere dayanarak belli olmuş bulunan Ferit Paşa Kabinesi'nin düşürülmesi ile yerine ulusal isteklere hizmet edecek yasal bir kurulun atanması ve konulması dileklerinin pek kutsal Padişah hazretlerine sunulmasına bugünkü hükümet engel olmakta bulunduğundan, Kongrece kararlaştırılıp uygulanması Heyeti Temsiliyemize bırakılan önlemler, anılan sunular Padişahça duyulup yasal bir kurul işbaşına geçinceye değin Ferit Paşa Kabinesi'yle yalnız resmi yazışmaların kesilmesi.

2 — Açık olan bu yasal amacın hızla elde edilmesi için, sizce hatıra gelecek ve uygulanabilecek başka etkili önlemler varsa bildirilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 86.

Tel 13/9/1919

Balıkesir'de 14. Kolordu Komutanlığına, Konya'da 12. Kolordu Komutanlığına, Diyarbekir'de 13. Kolordu Komutanlığına, Erzurum'da 15. Kolordu Komutanlığına, Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına, Bursa'da 17. Tümen, Çine'de 58. Tümen, Bandırma'da 61. Tümen Aracılığı ile Edirne'de 1. Kolordu Komutanlığına, Niğde'de 11. Tümen Komutanlığına, İllere, Bağımsız Sancaklara, Belediyelere, Müdafaai Hukuk Cemiyeti Merkez Kurullarına

İstanbul hükümetinin aldığı ve izlemekte olduğu gerici tutuma ve yaşamakta olduğumuz günlerin büyük tehlike ve korkularına karşı, hakları savunmak ve varlığımızı korumak için Meclisi Milli'nin [1] seçilip toplanmasını sağlamak ve hızlandırmak bugünün en önemli ödevidir.

[1] Osmanlı Millet Meclisi.

Hükûmet-i merkeziye milleti iğfal ile meb'usan intihabatını aylarca icra etmemiş olduğu gibi son zamanda verdiği intihap emrini de türlü esbap ile tâvik ve te'hir etmektedir. Ferit Paşa'nın Toros'un ötesindeki vilâyâtımızdan feragat ettiği Sulh Konferansına verdiği nota ile sabit, Aydın vilâyetinde Yunanlılarla tahdid-i hududa teşebbüsü oradaki işgali emr-i vaki halinde bir ilhak olarak kabul ettiğine delil bulunmuş ve aksam-ı meşgule-i saire-i memleket için de bunlara benzer gafilâne ve hainane siyasetiyle mülk ve milleti inkısama uğratacağı kaviyen melhuz ve Meclis-i Millî'nin in'ikadından evvel sulhnameyi imza ile milleti bir emr-i vaki karşısında bulundurmak niyetinde olduğu me'mul bulunmuş olduğundan Umumî Kongre orduyu ve milleti intihaba davetle berveçh-i âti hususatın sürat-i icrasını mesail-i hayatiye-i milliyeden ad ve beyan eyler.

Evvelen — İntihabat hazırlıklarının mer'i kanundaki en asgarî müddet zarfında icra ve ikmali için belediyeler ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri faaliyet-i tâmme ile çalışmalıdır.

Saniyen — Sancaklardan çıkarılacak meb'usların, miktar-ı nüfusuna nazaran adedi hemen tespit olunarak Heyet-i Temsiliye'ye şimdiden bildirilmelidir. Namzetler meselesi bilâhare bilmuhabere hallolunacaktır.

Salisen — Gerek intihap hazırlıkları, gerek intihabatın icrasında mucib-i teahhur esbabın şimdiden teemmül ile ref'i ve hiçbir teahhura meydan verilmeyerek asgarî müddet zarfında intihabatın intacı.

İşbu kararı mıntıkanızdaki bilcümle belediye ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine tebliğ ve icabının sürat-i ifasına muavenet buyurmanız rica olunur.

Heyet-i Temsiliye

Vesika, 87.

Erzincan, 14/9/1919

Sıvas'ta Umumî Kongre Heyet-i Temsiliyesine

1 — Ârzu-yi millî hilâfındaki hareketi sabit olan hükûmet-i merkeziye ile münasebatın kat'ını ve nam-ı nami-i hazret-i padişahiye tedvir-i umur edilmesine dair altı maddeyi havi olarak Kongrece ittihaz olunup Baki Bey'e keşide olunan 13 Eylûl 1919 tarihli telgrafname ile tebliğ buyurulan karar, memurin-i mülkiye ve askeriyenin muvafakati alındıktan sonra akdolunan içtima-i umumîde kıraat ve âra-yi umumîye arz olundu.

İstanbul hükümeti ulusu aldatarak milletvekillerinin seçimini aylardır yapmamış olduğu gibi, son zamanlarda verdiği seçim buyruğunu da türlü nedenlerle geciktirmekte ve ertelemektedir. Ferit Paşa'nın, Torosların ötesindeki illerimizden vazgeçtiği, Barış Konferansına verdiği nota ile belirdi. Aydın ilinde Yunanlılarla sınır çizmeye girişmesi, oradaki işgali olup bitti halinde bir katma olarak kabul ettiğine kanıt olmuş[tur] ve ülkenin başka işgal edilmiş kesimleri için de bunlara benzer aymazca ve hayınca siyasası ile ülkeyi ve ulusu bölünmeye uğratacağı kuvvetle sanıldığı ve Meclisi Milli'nin toplanmasından önce barış belgesini imza ile ulusu bir olup bitti karşısında bulundurmak isteğinde olduğu anlaşılmış olduğundan, Genel Kongre orduyu ve ulusu uyanıklığa çağırarak aşağıdaki konuların hızla yerine getirilmesini ulusal ölüm kalım sorunlarından sayar ve bildirir.

Önce - Seçim hazırlıklarının yürürlükte bulunan yasadaki en kısa süre içinde yapılıp tamamlanması için, belediyeler ve Müdafaai Hukuk cemiyetleri tam bir çalışmaya girişmelidir.

İkincisi - Sancaklardan çıkarılacak milletvekillerinin, nüfusunun sayısına göre sayısı hemen saptanarak Heyeti Temsiliye'ye şimdiden bildirilmelidir. Adaylar sorunu sonradan yazışma ile çözülecektir.

Üçüncüsü - Gerek seçim hazırlıkları, gerekse seçimlerin yapılmasındaki geciktirme nedenlerinin şimdiden düşünülerek ortadan kaldırılması ve hiçbir gecikmeye olanak verilmeyerek en kısa süre içinde seçimlerin sonuçlandırılması.

Bu kararı bölgenizdeki bütün belediye ve Müdafaai Hukuk cemiyetlerine bildirerek gereğinin çabuklukla yerine getirilmesine yardım etmeniz rica olunur.

Heyeti Temsiliye

Belge 87.

Erzincan, 14/9/1919

Sıvas'ta Genel Kongre Heyeti Temsiliyesine

1 — Ulusal isteğe aykırı davranışı tanıtlanmış olan İstanbul hükümeti ile ilişkilerin kesilmesini ve Padişahın ünlü adına işlerin çevrilmesine ilişkin altı maddeyi kapsayarak, Kongrece alınıp Baki Bey'e çekilen 13 Eylül günlü telyazı ile bildirilen karar, sivil ve asker görevlilerin oluru alındıktan sonra yapılan genel toplantıda okundu ve genel oya sunuldu.

2 — Hükûmet-i merkeziye ile münasebatın kat'ı takarrür ettikten sonra nam-ı nami-i hazret-i padişahiye olarak kavanin-i mevzua dairesinde tedvir-i umur edilmek için mezkûr altı madde münderecatı kâfi ve muvafık görülmüş ve ancak mevadd-ı mezkûrenin aynen Kongrece hükûmet-i merkeziyeye iblâğı ve mukarrerat ve metalib-i sabıkanın is'afı için kırk sekiz saat mühlet itasiyle muvafık cevap verilmediği halde tatbikı muvafık olacağı umumca karargir olmuştur.

3 — Livaya mülhak kazalar hey'atına da tebliğ edilmiştir. Oralardan da alınacak cevaplar arzedilecektir efendim.

Şarkî Anadolu Vilâyâtı Erzincan
Heyet-i Merkeziyesi Müdafaa-i
Hukuk Cemiyeti

Erzincan, 15/9/1919

Sıvas'ta Umumî Kongre Heyeti Riyasetine

14/9/1919 telgrafımıza zeyildir: Kemah kazası dahi maamerkezimiz mütâlaatını iktifaen Kongre'nin musammem mukarreratını kabul eylediği.

Erzincan Heyet-i Merkezi

Vesika, 88.

Gayet mühim ve müstaceldir
Dakika tehiri caiz değildir
Adet
2385

Diyarbekir'den, 14/9/1919

Sıvas'ta K. O. 3 Kumandanlığına

Umumî Kongre Heyet-i Temsiliyesine:

İtimad-ı millîyi haiz bir hükûmetin teşekkülüne kadar hükûmet-i merkeziye ile kat'-ı alâka ederek merci-i muhaberatın Umumî Kongre Heyet-i Temsiliyesi olmasında, mıntıkamız ahval ve efkârına berveçh-i âti mehazir mevcut olduğuna nazar-ı dikkati celbe lüzum hissettim.

2 — İstanbul hükümeti ile ilişkilerin kesilmesi kararlaştıktan sonra Padişah hazretlerinin ünlü adına[1] konulmuş yasalar içinde işlerin çevrilmesi için sözü geçen altı madde içeriği yeterli ve uygun görülmüş, ancak sözü geçen maddelerin olduğu gibi Kongrece İstanbul hükümetine ulaştırılması ve isteklerin yerine getirilmesi için kırk sekiz saat süre tanınarak, uygun yanıt verilmezse uygulanması doğru olacağı, bulunanların tümüyle karara bağlanmıştır.

3 — Sancağa bağlı ilçeler kurullarına da bildirilmiştir. Oralardan da alınacak yanıtlar sunulacaktır efendim.

Şarki Anadolu Vilayeti Erzincan
Heyeti Merkeziyesi Müdafaai
Hukuk Cemiyeti

Erzincan, 15/9/1919

Sıvas'ta Genel Kongre Kurulu Başkanlığına

14/9/1919 günlü telyazımıza ektir: Kemah ilçesi[nin] de, merkezimizin düşüncelerine uyarak Kongre'nin aldığı kararları kabul ettiği.

Erzincan Heyeti Merkezi

Belge 88.

Çok önemli ve ivedidir
Dakika geciktirilemez
Sayı
2385

Diyarbekir'den, 14/9/1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Genel Kongre Heyeti Temsiliyesine:

Ulusal güveni kazanmış bir hükümetin kuruluşuna değin İstanbul hükümeti ile ilişkileri keserek, yazışmalarda başvurulacak yerin Genel Kongre Heyeti Temsiliyesi olmasında, bölgemizin durum ve oyu bakımından aşağıda anılan sakıncaların bulunduğuna dikkatinizi çekme gereğini duydum.

[1] nâmı nâmii Hazreti Padişahi.

Bitlis vilâyetinin bir kısmı müstesna olmak üzere mıntıkam işgal acısı duymamıştır. En ziyade bu sebepten ve diğer muhtelif tesirattan dolayı icap edenlerin tenvir edilmesine rağmen mıntıkamda Vilâyât-ı Şarkıye'nin diğer mahalleri gibi kütle-i vahide halinde vahdet-i millîye tevafuk-ı efkâr yoktur. İki ay evvel Diyarbekir'de yapılmak istenilen inkılâp ve son Malatya hâdisesi buna delildir. Bunda İngiliz propagandası ve İngiliz parasiyle iğfal olunmuş bazı Kürt gençlerinin de tesiri çoktur. Mütemadi irşadata ve teşvikata rağmen Diyarbekir ve Elâziz vilâyetlerinden Erzurum Kongresi'ne kimsenin iştirak etmemesi ve Kongre mukarreratı her bir tarafta lâzımgelenlere verildiği, maksat anlatıldığı halde el'an matlup teşkilâtın yapılamaması binaenaleyh mıntıkamda henüz Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin teşekkül etmemesi yüzünden bütün efrad-ı millet makasıd-ı hakikîye âgâh değildir. Bu sebepten bugün merkez-i hükûmetle büsbütün kat'-ı alâka edilerek merci-i muhaberat Kongre Heyet-i Temsiliyesi olursa muhalifler, siyasî bir maksat takip edenler, bu hareketi ahaliye başka türlü telkin edecekler, hilâfete karşı isyan edilmiş göstererek efkârı tağlit edecekler ve bu veçhile maksatlarını istihsal için taraftarlarını tezyide çalışacaklardır. Mıntıkamın İngiliz nüfuz ve işgali altında bulunan yerlere mücavir ve Arabistan'la hemhudut olması hasebiyle İngilizler de bu noktadan propaganda yapacaklardır.

Firarilerin, Malatya livasında aşairi tehyiç için Malatya'ya gelen kuvvetin Ermeni kuvveti olduğunu ilân etmeleri, aşairi, Ermenilerin Malatya'ya hücum edeceği bahanesiyle tehyiç ederek cem'e çalışmaları, Ali Galip Bey'in, ahaliye, Kongre aleyhinde bulundurmak maksadiyle, Kongre hal-i içtimada iken Erzurum'un makam-ı hilâfet ve merkez-i hükûmetle kat'-ı alâka etmiş olduğunu ilân etmesi ve bu propagandanın buralara kadar aks eylemesi maruzatımı teyide kâfi delildir.

Henüz Malatya meselesi sükûn kesbetmemişken şimdi merci-i muhaberatın Kongre addedilerek merkez-i hükûmetle büsbütün kat'-ı alâka edildiğinin ilân ve ifşa edilmesini bu nokta-i nazardan mahzurlu görüyorum. Bahusus mıntıkamda Arap ve Kürt birçok aşair olduğundan bunları hilâfet siyasetiyle elde tuttuğumuzu nazar-ı dikkate almak lâzımdır. Erzurum Kongre mukarreratının dördüncü maddesi mucibince bir tazyik-i düvelî karşısında hükûmetin buraları terk ve ihmal ettiği kat'iyen tebeyyün eder ve bütün millet de buna kani olursa o zaman tesirat-ı siyasiye husule getirmek için şerait-i mukarrere tahtında muvakkat bir idareyi bütün millet kabul eder. Esasen Ermenistan teşekkülünü kimse istemediğinden böyle bir

Bitlis ilinin bir kesimi dışında, bölgem işgal acısı duymamıştır. En çok bu nedenle ve başka çeşitli etkilerden dolayı gerekenlerin aydınlatılmasına karşın, bölgemde doğu illerinin başka yerleri gibi, bir bütün olarak ulusal birliğe ilişkin bir düşünce birliği yoktur. İki ay önce Diyarbekir'de yapılmak istenilen inkılap [1] ve son Malatya olayı buna kanıttır. Bunda İngiliz propagandası ve İngiliz parasıyla aldatılmış kimi Kürt gençlerinin de etkisi çoktur. Sürekli uyarmalara ve özendirmelere karşın, Diyarbekir [2] ve Elaziz illerinden Erzurum Kongresi'ne kimsenin katılmaması ve Kongre kararları her yanda gerekenlere verildiği, amaç anlatıldığı halde yine de istenen örgütün kurulmaması, bundan dolayı bölgemde daha Müdafaai Hukuk cemiyetlerinin kurulmaması yüzünden, bütün ulus gerçek amacı öğrenmiş değildir. Bu nedenle bugün İstanbul hükümetiyle büsbütün ilişki kesilerek yazışma için başvurulacak yer Kongre Heyeti Temsiliyesi olursa, karşıcıllar, siyasal bir amaç güdenler, bu eylemi halka karşı başka türlü aşılayacaklar, halifeliğe karşı ayaklanılmış göstererek kamuoyunu yanıltacaklar ve bu yolda amaçlarını elde etmek için yandaşlarını artırmaya çalışacaklardır. Bölgenin İngiliz erki ve işgali altında bulunan yerlere yakın ve Arabistan'la sınırdaş olması nedeniyle İngilizler bu noktadan propaganda yapacaklardır.

Kaçakların, Malatya sancağında aşiretleri heyecana getirmek için Malatya'ya gelen kuvvetin Ermeni kuvveti olduğunu duyurmaları, aşiretleri, Ermenilerin Malatya'ya saldıracakları sözde nedeniyle heyecanlandırarak toplamaya çalışmaları, Ali Galip Bey'in, halkı, Kongre'ye karşı kışkırtmak amacıyla, Kongre toplantıda iken Erzurum'un Halifelik katı ve İstanbul hükümeti ile ilişkisini kesmiş olduğunu duyurması ve bu propagandanın buralara değin yansıması, söylediklerimi doğrulamaya yeter bir kanıttır.

Daha Malatya sorunu yatışmamışken şimdi yazışmaların yapılacağı yerin Kongre sayılarak İstanbul ile büsbütün ilişkinin kesildiğini duyurmayı ve açığa vurmayı, bu açıdan sakıncalı görüyorum. Özellikle bölgemde Arap ve Kürt birçok aşiretler olduğundan bunları Halifelik siyasasıyla elde tuttuğumuzu dikkate almak gerektir. Erzurum Kongresi kararlarının dördüncü maddesi gereğince, bir dış devlet baskısı karşısında hükümetin buraları bıraktığı ve savsakladığı kesinlikle belirir ve bütün ulus da buna inanırsa, o zaman siyasal etkiler yaratmak için kararlaştırılmış koşullar altında geçici bir yönetimi bütün ulus kabul eder. Aslında Ermenistan kurulmasını kimse istemediğinden böyle bir

[1] Burada, "olay" anlamında olsa gerektir.

[2] Diyarbakır.

zamanda hiç [bir] propaganda müessir olamaz. Berveçh-i âti nikata da nazar-ı dikkati celbederim:

Zabitan ve memurinin Anadolu efradının aileleriyle uzun müddet muhabere edememesi ahval-i ruhiyeleri üzerinde su-i tesir yapar. Tüccarların, bankaların muamelâtına ait telgraflarının çekilmemesi ecanibin muhaberatının durması da su-i tesirat hâsıl eder. Bundan başka telgraf memurları, kazanılacak hasılatla maaşlarını alacaklardır. Bugün Bitlis memurları beş aydır maaş alamadıklarından istifa eylediklerini, bu hususun makam-ı aidine bildirilmesini rica ettiler. Bunlar gibi Bitlis vilâyetinde memurin-i mülkiyenin de muntazaman maaş alamadıklarını istihbar ettim. Gerek şimdi ve gerekse Kongre mukarreratının dördüncü maddesinin tatbikı, lüzum hâsıl olunca ve muvakkat bir idare tesis edilince memurin ve askerin maaşatının, masarifinin menabi-i mahalliye ile temini imkânı olamayacağından hassaten bu vaziyet uzun devam ederse iaşe buhranı zapt u raptı ve her türlü fenalığı tevlit edeceğinden bu hususta ne tedbir düşünüldüğüne dair tenvir olunmaklığımı arzu ederim. Hükûmet-i merkeziye, İngiliz nüfuzunda olduğuna göre her türlü ısrara ve mesaiye rağmen İngilizlerin nüfuzundan ve arzusundan başka hareket yapacak bir hükûmet teşkiline imkân olmaz ve rekabet-i düveliye de bunun husulünü temin edemezse, İngilizler de hükûmetin muvafakatiyle vâsi mikyasta bir işgal plânı tatbik ederse yeni baştan İngilizlerle muharebeye girişmeğe Kongre taraftar mıdır ve girişildiği takdirde muvaffakıyetten ne dereceye kadar emindir ve bu hareket-i musırrane vatanın menafiine muvafık mıdır? Bu cihet hakkında da tenvir edilmekliğimi istirham ederim. Bugün için muvakkat idarenin mahzuriyetini arzettim. Hususî tüccar malı ve ecanibe ait telgrafların kontrol edilmek üzere çekilmesine kolorduların, cihet-i mülkiyenin ihtiyacatına ve pek mühim işlerine dair olan muhaberatının yapılmasına taraftar[ım] ve esasen bu mıntıkanın İstanbul muhaberatı Sıvas'tan geçtiğinden oraca da kontrol edilebilir. Şimdilik Sıvas ve Diyarbekir merakizindeki resmî muhaberatı tutmak, mütemadi müracaatler ve turuk-ı saire ile icra-yi tesire çalışmak ile iktifa edilmesine taraftar olduğumu arzederim. Harekât, 2385.

K. O. 13 Kumandanı V.
Ahmet Cevdet

zamanda hiçbir propaganda etkili olamaz. Aşağıdaki konulara da dikkati çekerim:

Subaylar ve görevlilerin Anadolulu olanların aileleriyle uzun süre haberleşememesi ruh durumları üzerinde kötü etki yapar. Tüccarların, bankaların işlemlerine ilişkin telyazılarının çekilmemesi, yabancıların yazışmalarının durması da olumsuz etki yapar. bundan başka telgraf görevlileri, kazanılacak gelirle aylıklarını alacaklardır. Bugün Bitlis görevlileri, beş aydır aylık alamadıklarından görevden çekildiklerini, bunun ilgili makama bildirilmesini dilediler. Bunlar gibi Bitlis ilinde sivil görevlilerin de düzenli aylık alamadıklarını öğrendim. Gerek şimdi ve gerekse Kongre kararlarının dördüncü maddesinin uygulanması gereği ortaya çıkınca ve geçici bir yönetim kurulunca görevli ve askerlerin aylıklarının, giderlerinin yerel kaynaklardan sağlanması olanağı bulunamayacağından, özellikle bu durum uzun sürerse geçim bunalımı, düzence[nin bozulmasını] [1] ve her türlü kötülüğü doğuracağından bu yolda ne önlem düşünüldüğü konusunda aydınlatılmamızı isterim. İstanbul hükümeti, İngiliz erkinde olduğuna göre her türlü direnme ve çalışmaya karşın İngilizlerin erkinden ve isteğinden başka eylem yapacak bir hükümet oluşturulmasına olanak bulunmaz ve devletler arasındaki çekişme [2] bunun elde edilmesini sağlamazsa, İngilizler de hükümetin onaylamasıyla geniş ölçüde bir işgal planı uygularsa, yeni baştan İngilizlerle savaşa girişmeye Kongre yandaş mıdır ve girişilirse başarıya ne kerte güvenir, bu dirençli davranış yurdun çıkarlarına uygun mudur? Bu konu üzerinde de aydınlatılmamı çok rica ederim. Bugün için geçici yönetimin sakıncasını belirttim. Özel tüccar malı ve yabancılara değin telyazıların denetlenmek üzere çekilmesine, kolorduların, sivil yönetimin gereksinmelerine ve pek önemli işlerine ilişkin yazışmaların yapılmasından yanayım ve aslında bu bölgenin İstanbul yazışmaları Sıvas'tan geçtiğinden oraca da denetlenebilir. Şimdilik Sıvas ve Diyarbekir merkezlerindeki resmi yazışmaları tutmak, sürekli başvurular ve başka yollarla etki yapmaya çalışmak ile yetinilmesinden yana olduğumu bilginize sunarım. Harekât, 2385.

13. Kolordu Komutan Vekili
Ahmet Cevdet

[1] Köşeli parantez, metinde vardır.

[2] rekabet.

Vesika, 89.

Gayet aceledir
Hiç durmayacaktır

Malatya, 15/9/1919

Sıvas'ta K. O. 3 Kumandanlığına

C: 13/14.9.1919 mukarrerat hakkındaki şifreye:

1 — Mukarreratın bütün mevaddına kanaat-i vicdaniye ile muvafakat eylerim. Ancak Elâziz ve Malatya ve civarlarında kasabat, nevahi ile kurada henüz Kongre'nin maksadı ve programı hemen umumiyetle meçhul olduğundan hükûmet-i merkeziye ile kat'-ı alâka edilmenin hilâfetten ayrılmak, padişahı tanımamak gibi su-i tefsirlere cahil ahali ve ekradı Kürtlük âmâli besleyenler tarafından isyana teşvik edilmeleri gibi birtakım münasebetsizliklere mahal ve meydan bırakacağını zannediyorum. Bu sebeple Elâziz vilâyeti halkının da Kongre'nin maksat ve emelinden haberdar edilerek hiç olmazsa bir derece tenvirlerine değin bu hususun tehir edilmesini, tensip buyurulursa, muvafık bulduğumu arz eylerim.

Alay 15 Kumandanı
İlyas

Vesika, 90.

Sıvas, 16 Eylûl 1919

Sıvas'ta Münakit Umumî Kongre
Heyet-i Temsiliyesine

Kongrece ittihazı tasavvur edilen tedabiri havi mevadda karşı düşündüğümüz noktaları berveçh-i zir arzediyoruz.

1 — Tebliğ buyurulan mevaddın heyet-i mecmuasından memlekette bir idare-i muvakkate ilân edileceği anlaşılmaktadır.

2 — İdare-i muvakkatenin ilânını icap eden esbap ve mesail Erzurum ve Sıvas kongreleri mukarreratiyle tespit edilmiş [Erzurum mukarreratı madde 4, Sıvas Kongresi mukarreratı madde 5] ve binaenaleyh her iki kongrenin kararlariyle hükûmet-i merkeziyenin memleketimizden bir cüz'ünün terk ve ihmali ıztırarında bulunduğu bir zamanda icra edilecek bir tedbirin, şu dakikada ittihazı kararnamenin yedinci maddesindeki [mukadderat-ı memleket ve milleti kat'iyen tayin ve tespit edecek vaziyetler için dahi son ve kat'î kararı Kongre müzakeresiyle ita edebilir] [1] sarahat veçhile Umumî

[1] Köşeli parantez, metinde vardır.

Belge 89.

Çok ivedidir
Hiç durmayacaktır

Malatya, 15/9/1919

Sıvas'ta 13. Kolordu Komutanlığına

Y: 13/14.9.1919 kararlar konusundaki şifreye:

1 — Kararların bütün maddelerini [tam bir] vicdan kanısı ile onaylarım. Ancak Elaziz ve Malatya yakınlarındaki kasabalar, bucaklar ile köylerde daha Kongre'nin amacı ve izlencesi hemen genellikle bilinmediğinden, İstanbul hükümeti ile ilişki kesilmesinin halifelikten ayrılmak, Padişahı tanımamak gibi kötü yorumlara, bilisiz halk ile Kürtleri[n] Kürtlük istekleri besleyenlerce ayaklanmaya kışkırtılmaları gibi birtakım uygunsuz davranışlara yer ve olanak bırakacağını sanıyorum. Bu nedenle Elaziz ili halkına da Kongre'nin amaç ve isteği bildirilerek hiç olmazsa bir kertede aydınlatılmalarına değin, bu konunun geciktirilmesi yerinde görülürse uygun bulduğumu bilgilerinize sunarım.

15. Alay Komutanı
İlyas

Belge 90.

Sıvas, 16/9/1919

Sıvas'ta Toplanmış Genel Kongre
Heyeti Temsiliyesine

Kongrece alınması tasarlanan önlemleri içeren maddelere karşı düşündüğümüz noktaları aşağıda bilgilerinize sunuyoruz:

1 — Bildirilen maddelerin tümünden ülkede geçici bir yönetim ilan edileceği anlaşılmaktadır.

2 — Geçici yönetimin ilanını gerektiren nedenler ve sorunlar Erzurum ve Sıvas kongreleri kararları ile saptanmış [Erzurum kararları madde 4, Sıvas kararları madde 5] ve buna göre her iki kongrenin kararlarıyla, İstanbul hükümetinin, ülkemizden bir parçasının bırakılması ve savsaklanması zorunluğunda bulunduğu bir zamanda alınacak her önlem, şu dakikada, alınması kararnamenin 7. maddesindeki [ülkenin ve ulusun alınyazısını kesinlikle saptayacak durumlar için de son ve kesin kararı Kongre'nin görüşmesiyle verebilir] [1] açıklığa bakarak Genel

[1] Köşeli parantezler, metinde vardır.

Kongre'ye ait bir hak olarak görülmekte] ve memleketin, milletin mukadderatına taallûk eden en ağır ve en ziyade mucib-i mes'uliyet bir kararın ittihazı zamanında kararnamenin mevadd-ı sairesine istinat etmek imkânı görülememekte olduğundan bu cihet hakkında nazar-ı dikkatlerini celbetmeyi bir vazife addeyleriz. Bilhassa hal-i hazırın on, on beş gün, hatta bir aya kadar daha idamesi imkânı mevcuttur.

3 — Memleket, bugün bir sükûn-ı tam halinde bulunduğundan ve muzaheret-i umumiyeyi tam manasiyle temin eden bu sükûnu ihlâl edecek en ufak bir haber ana vatanda anarşiyi tevlit eder. Aksi propagandaların makes bulmasına ve belki de efkâr-ı umumiyenin zehirlenmesine sebep teşkil edebilir.

4 — Milletin maruzatını Zat-ı Şahaneye arz ve iblâğ edebilecek vesaili kemal-i sükûn ve samimiyetle ve tatlı bir şekilde arayarak böyle büyük ve mes'uliyetli bir işi son bir müracaatgâh olarak kabul etmek ve tacil etmemek daha muvafık olur.

5 — Binaenaleyh âmâl ve tezahürat-ı milliyeye bir suret-i hainanede karşı durmak isteyen hükûmet-i merkeziyeyi vesait-i saire-i siyasiye ve idariye ile ıskat edebilmek çarelerini ihzar etmekle beraber hal-i hazırın on, on beş gün daha temdidi suretiyle hükûmet-i merkeziyeye son ve kat'î bir mühlet vermek ve bu müddet zarfında ahvalin ıslahı imkânı bulunamadığı takdirde bütün mes'uliyeti, hükûmet-i merkeziyeyi idare eden eşhasa tahmil ederek ve Umumî Kongre'yi içtimaa davet eyleyerek verilecek karar veçhile ittihaz-ı tedabir eylemek icap edeceği kanaatindeyiz.

6 — Maruzatımız veçhile Umumî Kongre idare-i muvakkate kararını kabul eylediği takdirde üçüncü ve dördüncü maddeler hakkındaki maruzatımız şudur. Memurinin âmâl ve cereyan-ı millîye karşı icra-yi tesir edebilecek aksamı muayyendir. Bu, bilhassa idare, inzıbat memurlarına münhasır kalabilir. Binaenaleyh bu karar-ı umumînin — küçük memurların istisnasiyle — yalnız icra-yı tesir ve nüfuz edebilecek memurine hasrı lâzımgeleceğini zannederiz. Memurin ve muhalifin hakkında tatbik edebilecek tarz-ı hareket bidayet-i Meşrutiyette olduğu gibi bir şuriş vücuda getirmesi ihtimal haricinde değildir. Binaenaleyh emr-i idare hakkında ittihaz edilecek kararların pek ciddî bir tahkik ve tetkike istinat etmesi selâmet-i memleket namına elzem görülmektedir. Bil-vesile teyid-i ihtiramat eyleriz.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Sıvas
Heyet-i Merkeziyesi

Kongre'ye ilişkin bir hak olarak görülmekte ve ülkenin, ulusun alınyazısını ilgilendiren en ağır ve en çok sorumluluğu gerektiren bir kararın alınması zamanında, karar yazısının öteki maddelerine dayanmak olanağı görülememekte olduğundan, bu konu üzerinde dikkatlerini çekmeyi bir ödev sayarız. Özellikle bugünkü durumun on-on beş gün giderek bir ay kadar daha sürdürülmesi olanağı vardır.

3 — Ülke, bugün tam bir sessizlik içinde bulunduğundan, genel desteği tam anlamıyla sağlayan bu sessizliği bozacak en ufak bir haber ana yurtta kargaşa doğurur. Ters propagandaların yankı bulmasına ve belki de kamuoyunun zehirlenmesine neden olabilir.

4 — Ulusun dileklerini Padişah hazretlerine sunacak ve ulaştırabilecek nedensileri tam bir dirlik ve içtenlikle ve tatlılıkla arayarak, böyle büyük ve sorumluluk isteyen bir işi son bir başvuru yeri olarak kabul etmek ve ivediye getirmemek daha uygun olur.

5 — Bundan dolayı, ulusal istek ve gösterilere hayınca bir yolda karşı durmak isteyen İstanbul hükümetini, siyasal ve yönetimsel ve benzeri araçlarla düşürebilmek umarlarını hazırlamakla birlikte, bugünkü durumun on-on beş gün daha uzatılması yoluyla İstanbul hükümetine son ve kesin bir süre vermek ve bu süre içinde durumun düzeltilmesi olanağı bulunmazsa bütün sorumluluğu İstanbul hükümetini yöneten kişilere yükleyerek ve Genel Kongre'yi toplantıya çağırarak, verilecek karara göre önlemler almak gerekeceği kanısındayız.

6 — Bildirdiklerimize göre, Genel Kongre geçici yönetim kararı alırsa 3. ve 4. maddeler üzerindeki söyleyeceklerimiz şudur: Görevlilerin, ulusal istekler ve gidişe karşı etki yapabilecek olanların[ın] sayısı sınırlıdır. Bu, özellikle yönetim, sıkıdüzen görevlileri için sınırlı kalabilir. Buna göre, bu genel kararın -küçük görevlilerin bir yana bırakılmasıyla- yalnız etki yapabilecek, sözünü dinletebilecek görevlilerle sınırlandırılması gerekeceğini sanırız. Görevliler ve karşıcıllar konusunda uygulanacak işlemin, Meşrutiyet'in başlangıcında olduğu gibi, bir karışıklık ortaya çıkarması olasılık dışında değildir. Buna göre, yönetim işi konusunda alınacak kararların pek sağlam bir araştırma ve incelemeye dayanması ülkenin esenliği adına çok gerekli görülmektedir. Bu vesile ile saygılarımızı yenileriz.

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Sıvas
Merkez Kurulu

Vesika, 91.

Tel Trabzon, 15/9/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Esselâmüaleyküm. Sıvas Kongresi'nin beyannamesini ve bilâhare şifre ile vuku bulan tebligatınızı aldık. Cevaben bildirdiğimiz mütâlaat Kâzım Paşa [1] Hazretlerince görülmek arzu edilmiş ve görülmüştür. Müşarünileyh bazı mütâlaat dermeyan ederek cevap ita buyuruyorlar. Buna da cevaben yanımdaki telgrafnameyi kendilerine keşide edeceğim. Şimdi o tafsilâtı tekrar etmek müşkül olacaktır. Aynen Erzurum'dan talep buyurunuz. Şu kadar ki hulâsaten bazı maruzatta bulunayım. Evvelâ Sıvas Kongresi umumî kongre şekline girmiş ve bir Heyet-i Temsiliye vücuda getirmiş olduğu anlaşılıyor ki, bu cihet mukarreratımıza münâfidir. Bundan başka Sıvas Kongresi Heyet-i Temsiliyemiz meyanına aza intihabına salâhiyettar olamayacaktı. Bu cihetler malûm-ı samilerinizdir. Hükûmet-i merkeziye ile kat'-ı muhaberat mukarrer [2] mukarrerat-ı esasiyemizin dördüncü maddesinin haricinde bir emr-i vaki oldu. Bunu münakaşaya zaman müsait değil. Ancak şifre telgrafnamenizin altıncı maddesinde salâhiyet ve merciiyet meselesi efkâr-ı umumiye nazarında pek nâhoş tesirler yapacaktır. Bu cihetten kat'iyen sarf-ı nazar buyurulmalıdır ve ârzu-yı millîye muvafık bir kabinenin taraf-ı şahaneden teşkiline kadar bilcümle memurin mevzuat-ı kanuniye dairesinde ifa-yi vazife eylemelidirler. Malûm-ı samileridir ki, Erzurum'da ittihaz eylediğimiz mukarrerat mucibince Sıvas Kongresi mevadd-ı esasiyeyi aynen kabul ettiği takdirde — ki etmiştir — nizamnamemizi tâdile salâhiyettar olmadığı için bir seneye kadar Heyet-i Temsiliyemize tebaiyete ve heyet-i merkeziyeler şeklinde muhabereye mecbur olacak idi. Reviş-i halden bu şeklin haricine çıkıldığı anlaşılıyor. Erzurum mukarreratı hakkında ezhan-ı umumiye bir devre-i ihtizaz geçirdiği bugünlerde anın gayrı ahkâma şüpheli nazarlarla bakacağından şüphe buyurmayınız. Mukarrerat-ı esasiyemizin dördüncü maddesi hilâfında hâsıl olan emr-i vakie menâfi-i memleket namına muvakkat bir zaman için sükût ediyoruz. Bütün samimiyet ve hürmetle arzederim ki, Erzurum Kongresi'ndeki bilcümle ahkâm-ı müttehazeye riayetkâr ve o uğurda herkesten ziyade fedakâr olacağız. Fakat anın haricinde yapılacak muameleye iştirak edemeyeceğiz. Gerek zat-ı samilerinin ve gerek rüfeka-yi muhteremenizin de birlikte ittihaz ettiğimiz kararlara hürmetkâr olacağınıza emniyetimiz berkemaldir.

Servet

[1] Karabekir.

[2] Bu sözcük 1927 basımında da vardır.

Belge 91.

Trabzon, 15/9/1919

Tel

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Esselamüaleyküm. Sıvas Kongresi'nin bildirgesini ve sonradan şifre ile verilen bildirimi aldık. Karşılık olarak bildirdiğimiz düşünceler Kâzım Paşa [1] hazretlerince görülmek istenmiş ve görülmüştür. Kendisi kimi görüşler ileri sürerek yanıt veriyorlar. Buna da karşılık olarak yanımdaki telyazıyı kendilerine çekeceğim. Şimdi o ayrıntıları yinelemek güç olacaktır. Olduğu gibi Erzurum'dan isteyiniz. Şu kadar ki, özetle kimi bilgiler vereyim. Önce, Sıvas Kongresi genel kongre durumuna girmiş ve bir Heyeti Temsiliye [2] oluşturmuş olduğu anlaşılıyor ki, bu konu kararlarımıza aykırıdır. Bundan başka Sıvas Kongresi, Heyeti Temsiliyemiz için üye seçilmesinde yetkili olamayacaktı. Bu noktalar yüce bilgileriniz içindedir. İstanbul hükümeti ile yazışmanın kesilmesi, temel kararlarımızın dördüncü maddesi dışında bir olupbitti oldu. Bunu tartışmaya zaman elverişli değil. Ancak şifre telyazınızın 6. maddesinde yetki ve başvuru yeri sorunu kamuoyunda pek hoş olmayan etkiler yapacaktır. Bundan kesinlikle vazgeçilmelidir ve ulusal isteğe uygun bir hükümetin Padişahça kuruluşuna değin bütün görevliler yasalara göre görevlerini yerine getirmelidir. Yüce kişiliklerince bilinmektedir ki, Erzurum'da aldığınız kararlar gereğince Sıvas Kongresi temel maddeleri olduğu gibi kabul ederse -ki etmiştir- tüzüğümüzü değiştirmeye yetkili olmadığı için bir yıla değin Heyeti Temsiliyemize uyma ve merkez kurulları biçiminde yazışma zorunda kalacaktı. Erzurum kararları üzerinde genel oy bir sarsıntı geçirdiği bu günlerde, buna aykırı yargılara kuşku ile bakacağından kuşkunuz olmasın. Temel kararlarımızın 4. maddesine aykırı ortaya çıkan olupbittiye ülkenin çıkarları adına geçici bir zaman için susuyoruz. Bütün içtenlik ve saygımla bilginize sunarım ki, Erzurum Kongresi'ndeki bütün alınmış hükümlere uyacak ve o uğurda herkesten çok özverili olacağız. Ama onun dışında yapılacak işleme katılamayacağız. Gerek yüce kişiliğinizin ve gerek sayın arkadaşlarınızın da birlikte aldığımız kararlara saygılı olacağınıza güvenimiz tamdır.

Servet

[1] Karabekir.

[2] Temsilciler Kurulu.

Vesika, 92.

Erzurum, 15/9/1919

Sıvas'ta Umumî Kongre Heyet-i Temsiliyesine

Servet ve İzzet beylerin kongre sualine karşı aynen muttali olduğum cevaplarına mukabil kendilerine yazdığım mütâlaat aynen berveçh-i âtidir. Aynı zamanda 14/9/1919 tarihli şifreli telgrafname-i âlilerinin cevabı olduğunu arzeylerim.

K. O. 15 Kumandanı
Kâzım Karabekir

SURET

1 [1]— Sıvas Kongresi'nin istifsarına cevaben Trabzon heyetinden Servet, İzzet ve Zeki beylerin vermek istedikleri cevabı okudum, pek yakından tanıdığım bu zevata itimat ve hürmetim fevkalâdedir. Mumaileyhimin mütâlaatına saik olan fikr-i aslîyi anlıyorum ve taraftarım. Yalnız teferruat hakkındaki nikat-ı nazarımız berveçh-i âtidir.

a) Nizamnamenin mevzu-i bahs olan dördüncü maddesinde yalnız bir tazyik-i haricî karşısında terk ve ihmal şıkkı nazar-ı dikkate alınmıştır. Filhakika vekayi-i ahirede bu maddenin dâl olabileceği bir terk ve ihmal keyfiyeti yoksa da haricin teşvik ve teşciiyle Dahiliye ve Harbiye nazırları tarafından tertip ve Ali Galip'e tebliğ edilmiş olan ve suretleri size de yazılan bir ihanet var ki, bu defa nizamnamenin esna-yi tanziminde derpiş edilebilen ihtimalâtın fevkinde ve seri ve kat'î tedbirleri âmirdir.

b) Erzurum Kongresi Şarkî Anadolu vilâyâtının muhafaza-i hukuku için toplanmış ve kararını Şarkî Anadolu vilâyâtı namına vermişti. Sıvas'ta in'ikat eden kongre ise umum milleti temsil eden bir kongredir ki, bu kongrenin de ayrıca bir heyet-i temsiliyesi ve vaziyet-i hazıraya göre kararları olması bir emr-i tabiidir ve mantıkîdir. Sıvas'taki Umumî Millî Kongre ve Heyet-i Temsiliyesi Şarkî Anadolu vilâyâtı heyet-i temsiliyesini ilga etmiş olmuyor ve bu heyet-i temsiliye bittabi her an mevcuttur. Yalnız bu Heyet-i Temsiliye'den olup da elyevm Sıvas Kongresi Heyet-i Temsiliyesine dahil olmuş bulunanlar varsa bunların Şarkî Anadolu vilâyâtı heyet-i temsiliyesinden istifa etmelerini talep etmek doğru olabilir. O zaman Sıvas Kongresi umum milletin menafiini ve Şarkî Anadolu vilâyâtı Heyet-i

[1] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

Belge 92.

Erzurum, 15/9/1919

Sıvas'ta Genel Kongre Heyeti Temsiliyesine

Servet ve İzzet beylerin Kongre sorusuna karşı, olduğu gibi öğrendiğim yanıtlarına karşılık kendilerine yazdığım düşüncelerim, olduğu gibi aşağıdadır. Bunun 14/9/1919 günlü şifre yüksek telyazımızın yanıtı olduğunu da bildiririm.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

ÖRNEK

I[1] — Sıvas Kongresi'nin sorusuna karşılık olarak Trabzon kurulundan Servet, İzzet ve Zeki beylerin vermek istedikleri yanıtı okudum, pek yakından tanıdığım bu kişilere güvenim ve saygım pek üstündür. Kendilerinin görüşlerine neden olan temel düşünceyi anlıyorum ve yandaşım. Yalnız ayrıntılar üzerindeki görüşümüz aşağıdadır.

a) Tüzüğün söz konusu olan 4. maddesinde yalnız bir dış baskı karşısında bırakma ve savsaklama seçeneği dikkate alınmıştır. Gerçekten son olaylarda bu maddenin gösterebileceği bir bırakma ve savsaklama sorunu yoksa da, dışarının özendirme ve yüreklendirmesiyle Dahiliye ve Harbiye [2] nazırlarınca düzenlenmiş ve Ali Galip'e bildirilmiş ve örnekleri size de yazılan bir ihanet var ki, bu kez tüzüğün düzenlenişi sırasında gözönüne alınabilen olasılıkların üstünde ve çabuk ve kesin önlemleri buyurur.

b) Erzurum Kongresi Doğu Anadolu illerinin haklarını korumak için toplanmış ve kararını Doğu Anadolu illeri adına vermişti. Sıvas'ta toplanan Kongre ise ulusun tümünü temsil eden bir kongredir ki, bu kongrenin de ayrıca bir heyeti temsiliyesi ve bugünkü duruma göre kararları olması bir doğal iştir ve mantıklıdır. Sıvas'taki genel Ulusal Kongre ve Heyeti Temsiliyesi, Doğu Anadolu illeri Heyeti Temsiliyesi'ni kaldırmış olmuyor ve bu Heyeti Temsiliye doğaldır ki her zaman vardır. Yalnız bu Heyeti Temsiliye'den olup da bugün Sıvas Kongresi Heyeti Temsiliyesi'ne katılmış bulunanlar varsa bunların Doğu Anadolu illeri Heyeti Temsiliyesi'nden çekilmelerini istemek doğru olabilir. O zaman Sıvas Kongresi ulusun tümünün çıkarlarını ve Doğu Anadolu illeri

[1] Eski yazıda elif (a) harfi (1) sayısına benzer; ileride (2) sayısı da konulmuştur. 1927 basımındaki madde başı harfler, 1934 basımında, bizim de uyduğumuz biçimi almıştır.

[2] İçişleri ve Savunma.

Temsiliyesi de munhasıran Şarkî Anadolu vilâyâtının hukuk ve menafiini muhafaza ve müdafaa kudretinde bulunmuş olurlar ve Umumî Kongre'nin hükûmet-i merkeziye ile kat'-ı alâka etmesini ve makamat-ı resmiyeyi kat'-ı muhabereye davet eylemesini zarurî bulurum.

Çünkü hükûmet-i merkeziye içinde milleti yekdiğeriyle kıtale hem de eşhas-ı resmiye delâletiyle teşvik eden Dahiliye ve Harbiye nazırları var ki, makamat-ı mülkiye ve askeriye artık bu nazırlarla bittabi muhabere edemezler. Sadrazama gelince bu da bu iki hain nazırı hâlâ mevkilerinde tutmakla bu nazırların mürevvic-i efkârı ve âmâli olduğunu ispat etmekle beraber milletin ve kolorduların halife ve padişahımız efendimiz hazretlerine vuku bulan maruzatına da musırran mâni olmaktadır. binaenaleyh hükûmet-i merkeziyenin bu ihaneti hakkında şevketmaap efendimizin ve umumun nazar-ı dikkati ve hak kuvvetini [1] öğrenmek merakını celp için dahilin merkezle muhabereyi kat'etmesinden başka çare kalmamıştır. Esasen kat'-ı münasebet [2] ve münasebet tabiri de doğru değildir. Hükûmet milletin emniyet ve itimadını kaybetmiş olduğu için Kanun-ı Esasî mucibince bizatihi sakıt ve mâdumdur.

Bundan başka pek mühim sebeple de yapılmış olan bir işe adem-i iştirak şimdiye kadar pek samimî bir surette muhafaza edilen vali-i vilâyât ile muhafaza edileceği muhakkak olan vahdet-i idareyi ihlâl eder. Yalnız Kongre tarafından yazılan maddeler hakkında beyan-ı mütâlaa edilmesi ve evvelce yapılmış olan ıztırarî işin tasvip olunması fikrindeyim.

c) Kongre'nin altıncı maddesinde teklif ettiği merciiyet ve salâhiyet keyfiyeti meselenin ruh-ı esasiyesini teşkil etmektedir ki, bu mebhaste şimdiden istimal edilmemesi hususunda tamamen hemfikrim. Umumî Kongre şayan-ı itimat bir hükûmet re'sikâra gelinceye kadar ancak bir [3] istişarî mahiyet ve kudretini muhafaza eyler. Ve Kongre Heyet-i Temsiliyesinin teklifatından birden beşe kadar olan maddelerine gelince bunların mahiyetleri itibariyle Kongrece değil sorulmasını, hatta beyanname halinde veya bir temenni şeklinde bile neşrini fazla görürüm. Çünkü bu maddeler zaten yapılmakta ve ortada bu maddeleri yazdıracak bir vak'a görülmemekte olduğu gibi tazammun ettikleri esasat da kavanin-i mevzua mevaddından başka bir şey değildir.

[1] Cümle karışıktır. Bu arada, 1927 basımında (2. cilt: Vesikalar), sona eklenen düzeltme çizelgesinde yanlışların hepsine yer verilmemiştir.

[2] 1927 basımında "kat'-ı münasebete" olarak yazılıdır.

[3] "bir", fazla olsa gerektir.

Heyeti Temsiliyesi de sadece Doğu Anadolu illerinin haklarını ve çıkarlarını korumak ve savunmak gücünü de bulmuş olurlar ve Genel Kongre'nin İstanbul hükümeti ile ilişkilerini kesmesini ve resmi makamları ilişki kesmeye çağırmasını zorunlu bulurum.

Çünkü İstanbul hükümeti içinde ulusu birbirine kırdırmayı, hem de resmi kişilerin aracılığıyla özendiren Dahiliye ve Harbiye nazırları var ki, sivil ve askeri makamlar artık bu nazırlarla elbette yazışamazlar. Sadrıazama gelince, bu da bu iki hayın nazırı şimdi de yerlerinde tutmakla bu nazırların düşüncelerinin ve dileklerinin destekçisi olduğunu kanıtlamakla birlikte, ulusun ve kolordularırn Halife ve Padişahımız efendimiz hazretlerine yapılmış sunularına da inatla engel olmaktadır. Buna göre, İstanbul hükümetinin bu ihaneti üzerinde Padişah efendimizin ve kamunun dikkati[ni] ve hak [ve] gücünü [1] öğrenmek, merakını çekmek için, içerinin merkezle yazışmayı kesmesinden başka yol kalmamıştır. Aslında ilişkinin kesilmesi ve ilişki deyimi de doğru değildir. Hükümet ulusun güven ve inanını yitirmiş olduğu için Anayasa gereğince kendiliğinden düşük ve yoktur.

Bundan başka, pek önemli bir nedenle de yapılmış olan bir işe katılmamak, şimdiye değin pek içtenlikle tutulan iller valileri ile korunacağı kesin olan yönetim birliğini bozar. Yalnız Kongrece yazılan maddeler üzerinde düşünce ileri sürülmesi ve önceleri yapılmış olan zorunlu işin onaylanması düşüncesindeyim.

c) Kongre'nin 6. maddesinde önerdiği başvurma yeri ve yetki, işin asıl ruhunu oluşturmaktadır ki, bu konu[nun] da şimdiden kullanılmaması yolunda tümüyle özdeş düşüncedeyim. Genel Kongre, güvenilir bir hükümet iş başına gelinceye değin ancak bir danışma nitelik ve gücünü korur. Ve Kongre Heyeti Temsiliyesi'nin önerilerinden birden beşe değin olan maddelerine gelince, bunların, nitelikleri bakımından Kongrece değil sorulmasını, dahası bildiri biçiminde ya da dilek olarak bile yayılmasını gereksiz görürüm. Çünkü bu maddeler aslında yapılmakta ve ortada bu maddeleri yazdıracak bir olay görülmemekte olduğu gibi, üstlendikleri ilkeler de, konulmuş yasalar maddelerinden başka bir şey değildir.

[1] Karşı sayfadaki 1 sayılı dipnota bakınız.

Dediğim gibi rey sorulması icap eden yalnız altıncı maddedir ki bu bâbdaki fikrim de yukarda yazılmıştır. Hükûmet-i merkeziyenin teşebbüs ettiği ihanetkârane hareket anasır arasında ihtilâf ve fecayi hudusunu ve binnetice memleketin işgal ve inkısamını tevlit edecek mahiyettedir. Sıvas Kongresi'nin bu vak'a karşısında ittihaz ettiği tedabir ve milletin Kongre mukarreratına tamamen iştirak ve muzahereti suretiyle bir mevcudiyet-i milliye gösterilmesi sayesindedir ki, hükûmet-i merkeziyenin tertip ettiği plân akamete uğratılmış ve memleketin işgaline bâdi olacak hâlât bertaraf edilmiştir. Hatta bilhassa bu mesele için 13/9/1919'da Malatya'ya gelen İngiliz Miralayı *Bel*[1] eşirra ile beraber bulunan Binbaşı *Novil*[2]'in harekât ve teşvikatından İngiliz Hükûmetinin malûmatı olmadığını ve geri aldırılacağını söylemiş ve milletin azim ve kararı karşısında meseleyi bu suretle tevil ve tamir mecburiyetinde kalmıştır. Keyfiyetin Zat-ı Şahaneye arz ve ismaı meselesine gelince bunun için bir heyet-i mahsusanın İstanbul'a gönderilmesi gidecekler için muhataralı ve makasıdın bu suretle temini de imkânsızdır. Bu husus başka suretle temin edilmektedir.

2 — Dahiliye ve Harbiye nazırlarının müşterek imzasını havi vesika hükûmet-i merkeziyenin nasıl bir ihanet plânı tertip etmiş olduğunu tamamen göstermektedir. Bu vesaiki Trabzon heyet-i merkeziyesi görmemiş ise bir suretinin verilmesi ve bunun üzerine yazılacak cevapta tadilât yapılıp yapılmadığının ve yapıldı ise muaddel suretinin iş'arı.

Vesika, 93.

Kongre Riyaset-i Aliyesine

Miralay Vasıf	Bey	Karahisar-ı Sahip[3]
Husrev Sami	"	Eskişehir
Hakkı Behiç	"	Bursa
Ömer Mümtaz	"	Ankara
Mazhar[4]	"	Denizli ve Aydın
Ratipzade Mustafa Efendi		Niğde

[1] Peel.
[2] Noel.
[3] Afyon'un eski adı.
[4] Mazhar Müfit [Kansu].

Dediğim gibi, düşünce sorulması gereken yalnız 6. maddedir ki bu yoldaki düşüncem de yukarıda yazılmıştır. İstanbul hükümetinin giriştiği ihanet eylemi, [ülke] öğeleri[1] arasında anlaşmazlık ve acı olaylar çıkmasını ve sonucunda ülkenin işgalini ve bölünmesini doğuracak niteliktedir. Sıvas Kongresi'nin bu olay karşısında aldığı önlemler ve ulusun Kongre kararlarına tümüyle katılması ve bunları desteklemesi biçiminde bir ulusal varlık gösterilmesi yardımıyladır ki, İstanbul hükümetinin düzenlediği plan başarısızlığa uğratılmış ve ülkenin işgaline neden olacak durumlar yok edilmiştir. Dahası, özellikle bu sorun için 13/9/1919'da Malatya'ya gelen İngiliz Albayı Bel[2], azılılar ile birlikte bulunan Binbaşı Noel'in eylem ve kışkırtmasından İngiliz hükümetinin bilgisi olmadığını ve geri aldırılacağını söylemiş ve ulusun kesim ve kararı karşısında sorunu bu yolda çevrilemek ve onarmak zorunda kalmıştır. Durumun Padişah hazretlerine sunulması ve duyurulması sorununa gelince, bunun için bir özel kurulun İstanbul'a gönderilmesi, gidecekler için tehlikeli ve amaçların bu yoldan sağlanması da olanaksızdır. Bu durum başka yolda sağlanmaktadır.

2 — Dahiliye ve Harbiye nazırlarının ortak imzasını içeren belge İstanbul hükümetinin nasıl bir ihanet planı düzenlemiş olduğunu tümüyle göstermektedir. Bu belgeleri Trabzon Merkez Kurulu görmemiş ise bir örneğinin verilmesi ve bunun üzerine yazılacak yanıtta değişiklik yapılıp yapılmadığının ve yapıldı ise değiştirilmiş örneğinin bildirilmesi.

Belge 93.

Kongre Yüce Başkanlığına

Albay Vasıf Bey	Karahisarı Sahip[3]
Husrev Sami Bey	Eskişehir
Hakkı Behiç Bey	Bursa
Ömer Mümtaz Bey	Ankara
Mazhar[4] Bey	Denizli ve Aydın
Ratipzade Mustafa Efendi	Niğde

[1] anasır.
[2] Peel (?).
[3] Afyon (Karahisar)'ın eski adı.
[4] Mazhar [Müfit Kansu].

Bâlâda esamileri muharrer zevat-ı muhtereme[nin] mümessil olarak intihabını arzeyleriz.

Karahisar-ı Sahip	Bu dahi	Eskişehir	Bu dahi	Bu dahi	
Mehmet Şükrü	Salih	Halil İbrahim	Hüseyin	Şükrü	
Denizli	Bu dahi	Bu dahi	Niğde	Bor	
Yusuf	Necip Ali	Okunamadı	Mustafa	Halit Hami	
Nevşehir	Bursa	Alaşehir	Samsun	Yozgat	Ömer
Osman	Asaf	Naci	Süleyman	Bahri	

Vesika, 94.

Sıvas, 16/9/1919

On Beşinci Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir
Paşa Hazretlerine

C: 15/9/1919

Servet ve İzzet beylerin, Heyet-i Temsiliye'nin Trabzon Heyet-i Merkeziyesinden istizah eylediği hususata cevaben çektikleri açık telgrafname alındı. Muhteviyatının açık olarak işaası mahzurdan salim olmayıp bu mütâlaatı Heyet-i Temsiliye tamamen Servet ve İzzet beylerin şahsî mütâlaaları olarak telâkki eder. Heyet-i Temsiliye tamimen talep ettiği mütâlaatı İzzet ve Servet beylerden değil nizamname mucibince Trabzon Heyet-i Merkeziyesinden talep etmiştir. Servet ve İzzet beylerin nokta-i nazarlarını havi hususî telgrafname ile taraf-ı âlinizden hem kendilerine ve hem de Heyet-i Temsiliye'ye cevap olmak üzere dermeyan buyurulan mütâlaat hakkında da berveçh-i âti izahata lüzum görülmüştür.

a) Evvelâ mumaileyhimayı malûmunuz olan mütâlaata saik olan fikr-i asliyi keşfetmek maatteessüf Heyet-i Temsiliyece mümkün olamamıştır.

b) Nizamnamenin dördüncü maddesi muhteviyatı bir idare-i muvakkate teşkili esbap ve şeraitini izah eder. Halbuki malûm vakayi-i ahire-i ihanetkârane sebebiyle ittihaz edilmiş ve edilmesi lüzumu hakkında mütâlaa sorulmuş olan tedabir hiçbir vakit idare-i muvakkate teşkil etmek gayesine matuf değildir. Binaenaleyh bu hususla dördüncü madde arasında münasebet aramağa lüzum yoktur. Tedabir Zat-ı Şahaneye doğrudan doğruya arz-ı hale yol bulmak ve meşru bir kabinenin mevki-i iktidara is'adını istirham etmek maksadına matuftur.

Yukarıda adları yazılı sayın kişilerin temsilci olarak seçilmesini bildiririz.

Karahisarı Sahip Mehmet Şükrü	Bu da Salih	Eskişehir Halil İbrahim	Bu da Hüseyin	Bu da Şükrü	
Denizli Yusuf	Bu da Necip Ali	Bu da (okunamadı)	Niğde Mustafa	Bor Halit Hami	
Nevşehir Osman	Bursa Asaf	Alaşehir Naci	Samsun Süleyman	Yozgat Bahri	Ömer

Belge 94.

Sıvas, 16/9/1919

On Beşinci Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir
Paşa Hazretlerine

Y: 15/9/1919

Servet ve İzzet beylerin, Heyeti Temsiliye'nin Trabzon Heyeti Merkeziyesi'nden açıklanmasını istediği konulara yanıt olarak çektikleri açık telyazı alındı. İçeriğinin açık olarak yayılması sakıncadan uzak olmayıp bu görüşleri Heyeti Temsiliye tümüyle Servet ve İzzet beylerin kişisel görüşleri olarak karşılar. Heyeti Temsiliye genelge ile istediği görüşleri İzzet ve Servet beylerden değil, tüzük gereğince Trabzon Merkez Kurulu'ndan istemiştir. Servet ve İzzet beylerin görüşlerini içeren özel telyazı ile yüksek kişiliğinizden hem kendilerine ve hem de Heyeti Temsiliye'ye yanıt olmak üzere ileri sürülen görüşler üzerinde de aşağıdaki açıklamalar gerekli görülmüştür.

a) Önce, sözü geçen kişileri bildiğiniz görüşlere getiren temel düşünceyi bulmak, ne yazık ki, Heyeti Temsiliye için olanak dışında kalmıştır.

b) Tüzüğün 4. maddesi kapsamı bir geçici yönetim kurulmasının neden ve koşullarını açıklar. Oysa, bilinen son ihanet olayları nedeniyle alınmış ve alınması gereği üzerinde görüş sorulmuş olan önlemler hiçbir zaman geçici yönetim kurma amacına yönelik değildir. Buna göre, bu konu ile 4. madde arasında ilişki aramanın gereği yoktur. Önlemler Padişah hazretlerine doğrudan doğruya durumu anlatmaya yol bulmak ve yasal bir hükümetin işbaşına getirilmesini rica etmek amacına yöneliktir.

c) Sıvas'ta in'ikat eden Kongre Garbî Anadolu murahhaslariyle Erzurum Kongresi'nin heyet-i umumiyesi, binaenaleyh umum Şarkî Anadolu vilâyâtı namına sahib-i salâhiyet olmak üzere Kongre'nin kararına tevfikan intihap edilen bir heyet-i mahsusa bulundurmakla Sıvas Kongresi bittabi umum Anadolu ve Rumeli namına ve bütün milleti temsil etmek üzere umumî bir kongre halini kesbetmiştir. İşbu kongre Erzurum Kongresi mukarrerat ve teşkilâtını aynen ve fakat bittabi teşmilen kabul eylemiş ve binnetice Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti unvan-ı şâmili altında tevsian tevhit edilmiştir. Nizamnamenin üçüncü maddesi ve Kongre'nin mukarrerat-ı esasiyesi zaten bu gaye-i âliyenin teminini emel-i kat'î olarak göstermiştir.

Sıvas Umumî Kongresi, Erzurum Kongresi'nde Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti namına intihap eylediği Heyet-i Temsiliye'ye tamamen beyan-ı itimat ederek aynen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti için Heyet-i Temsiliye olarak kabul eylemiştir. Buna nazaran Sıvas Umumî Kongresi'nin kararları başka, Erzurum Kongresi'nin kararları başka ve Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Heyet-i Temsiliyesi başka ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Heyet-i Temsiliyesi başka gibi başkalıklar ve ayrılıklar elbette mevzu-i bahs olamaz ve bunun mevzu-i bahs olması şüphesiz ki, pek samimî olan maksad-ı vahdet ve gaye-i mukaddesemiz için son derece muzırdır. Bu takdirde birbirini ilga eden heyet-i temsiliyeler olmadığı gibi birine dahil olunca diğerinden istifasını talep etmek doğru olabileceği azalar da mevcut değildir. Bugün umum Anadolu ve Rumeli'ye şamil olan cemiyetimizin Sıvas'ta bulunan yegâne Heyet-i Temsiliyesi Erzurum Kongresi'nde nizamnamenin mevadd-ı mahsusasına tevfikan müntehap dokuz zattan beşinin huzuriyle ifa-yi vazifeye devam etmektedir. Bu zevat âcizleri ile Rauf ve Bekir Sami beyefendiler ve Raif ve Şeyh Hacı Fevzi efendiler hazeratından ibarettir. Bundan başka Canik livası dahi nizamname mucibince mümessil olarak Refet ve Süleyman beyleri namzet olarak göstermiş, Heyet-i Temsiliye'nin hazır olan beş azası Refet Bey'i tercih etmiş ve hazır bulunmayan azaları meyanında Servet ve İzzet beylerin de reyini sormuştu. Mumaileyhim cevap dahi vermedikleri ve verecekleri cevap menfi dahi olsa ekseriyetin reyi nazar-ı dikkate alınması tabiî bulunduğundan Refet Beyefendi bermucib-i nizamname Heyet-i Temsiliye azalığı sıfatını bilihraz ifa-yi vazifeye mübaşeret eylemiştir. Hukuk ve salâhiyeti ve menafii, Şarkî Anadolu vilâyâtından bittabi hiçbir veçhile az olmayan ve Sıvas Umumî Kongresi'nde bulundurduğu münevver ve bihakkın mahallerini temsil eden azasının keyfiyet ve kemiyeti hiçbir vakit Erzurum

c) Sıvas'ta toplanan Kongre, Batı Anadolu delegeleriyle Erzurum Kongresi'nin genel kurulu, demek ki tüm Doğu Anadolu illeri adına yetkili olmak üzere, Kongre'nin kararına dayanılarak seçilen özel bir kurul bulundurmakla, Sıvas Kongresi, doğaldır ki, bütün Anadolu ve Rumeli adına ve bütün ulusu temsil etmek üzere genel bir kongre durumunu almıştır. Bu Kongre, Erzurum Kongresi karar ve örgütlerini olduğu gibi, ama doğaldır ki yaygın olarak kabul etmiş ve sonucunda Doğu Anadolu Müdafaai Hukuk Cemiyeti, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti yaygın sanı altında genişletilerek birleştirilmiştir. Tüzüğün 3. maddesi ve Kongre'nin temel kararları aslında bu yüce amacın sağlanmasını kesin istek olarak göstermiştir.

Sıvas Genel Kongresi, Erzurum Kongresi'nde Şarki Anadolu Müdafaai Hukuk Cemiyeti adına seçtiği Heyeti Temsiliye'ye tümüyle güvenini bildirerek, olduğu gibi, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti için Heyeti Temsiliye olarak kabul etmiştir. Buna göre, Sıvas Genel Kongresi'nin kararları başka, Erzurum Kongresi'nin kararları başka ve Şarki Anadolu Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Heyeti Temsiliyesi başka gibi başkalıklar ve ayrılıklar elbette söz konusu olamaz ve bunun söz konusu olması kuşkusuz ki, pek içtenlikli olan birlik amacı ve kutsal ereğimiz için son derece dokuncalıdır. Böyle olunca, birbirini kaldıran temsilciler kurulları olmadığı gibi birine girince ötekinden çekilmesini istemek doğru olabilecek üyeler de yoktur. Bugün bütün Anadolu ve Rumeli'ye yaygın olan derneğimizin Sıvas'ta bulunan tek Heyeti Temsiliyesi, Erzurum Kongresi'nde tüzüğün özel maddelerine dayanılarak seçilmiş dokuz kişiden beşinin hazır bulunmasıyla görev yapmayı sürdürmektedir. Bu kişiler, ben, Rauf ve Bekir Sami beyefendiler, Raif ve Şeyh Hacı Fevzi efendiler hazretlerinden oluşmuştur. Bundan başka Canik sancağı da tüzük gereğince temsilci olarak Refet ve Süleyman beyleri aday göstermiş, Temsilciler Kurulu'nun hazır olan beş üyesi Refet Bey'i yeğlemiş, hazır bulunmayan üyeler arasında Servet ve İzzet beylerin de oyunu sormuştur. Sözü geçenler yanıt bile vermedikleri[nden] ve verecekleri yanıt olumsuz da olsa çoğunluğun oyu dikkate alınması doğal bulunduğundan, Refet Beyefendi tüzük gereğince Heyeti Temsiliye üyeliği niteliğini kazanarak göreve başlamışlardır. Hakları, yetki ve çıkarları, Doğu Anadolu illerinden, elbette, hiçbir bakımdan az olmayan, Sıvas Genel Kongresi'nde bulundurduğu aydın ve hakkıyla bölgelerini temsil eden üyelerinin niteliği ve sayısı hiçbir zaman Erzurum Kongresi'nde hazır bulunan

Kongresi'nde hazır bulunan azadan aşağı olmayan Garbî Anadolu'nun muhik ve meşru olan mütâlaat ve tekâlifini nazar-ı dikkate almayarak onları alelıtlak tâbi vaziyetinde bulundurmağa kalkışmak bizim aklımızın bir türlü kabul edemediği hususattandır. Her halde onları tatmin etmek zaruridir. İşte hem bu zaruret yüzünden ve hem de vazifesi başında bulunamayan noksan azamızın faaliyetlerinden istifade edilemediğinden naşi muavenete olan ihtiyacından dolayı yine nizamnamemizin sonlarındaki sekizinci maddenin Heyet-i Temsiliye'ye bahşeylediği salâhiyete istinaden Umumî Kongre heyetinin dahi Garbî Anadolu için sahib-i salâhiyet gösterdiği zevattan altı kişi ile Heyet-i Temsiliye takviye olunmuştur. Bu zevat şunlardır: Askerlikten müstâfi Miralay Vasıf Bey, Husrev Sami Bey, Akkâ Mutasarrıf-ı Esbakı Hakkı Behiç Bey, Mazhar Bey [1] Sabık Ankara meb'uslarından Ömer Mümtaz Bey, Niğdeli Râtipzade [2] Mustafa Efendi. Bu altı zattan elyevm üçü hazır olup diğer üçü muvasalat etmek üzeredir. Pek güzel ifade buyurulduğu veçhile Kanun-ı Esasî mucibince bizatihi sakıt ve madum olan vatan ve milletin mukadderatı aleyhinde teşebbüsat-ı hıyanetkâranesi vesaik ve ef'al ile sabit olan Ferit Paşa Kabinesi'ni şayan-ı itimat görmemek ve bunun yerine âmâl-i milliyeye hâdim meşru bir kabinenin mevki-i iktidara getirilmesi lüzumunu Zat-ı Şahaneye arz ve isma eylemek teşebbüsünden ibaret olan Sıvas Umumî Kongresi'nin kararında isabet-i mutlaka olduğunu takdir etmek derin bir tetkika muhtaç değildir. Bundan sarfınazar etmeği teklif bilmem ne dereceye kadar doğrudur?

d) Mucib-i tedehhüş olan tatbikı münasip olup olmayacağını nizamnameye tevfikan heyet-i merkeziyelerden ve sahib-i salâhiyet azamızdan istizan eylediğimiz altı maddelik mukarrerat muhteviyatı ise, bunda telâşa ve Sıvas Kongresi'nin umumî veya gayr-i umumî, Heyet-i Temsiliye'nin şöyle veya böyle olmasından bahse hiç de lüzum yoktur. Yapılması lâzımgelen şey mezkûr mukarreratın tatbik veya adem-i tatbikına dair her ne suretle olursa olsun mütâlaa ve nokta-i nazar bildirmekten ibarettir. Bittabi Heyet-i Temsiliye her taraftan gelecek olan mütâlaatı nazar-ı dikkate alarak heyet-i umumiyece şayan-ı kabul ve kabil-i tatbik bir karar ittihaz eder. Servet ve İzzet beylerin mutlaka kendi fikirleri terviç olunmadığı takdirde Heyet-i Temsiliye azalığından müstâfi telâkki edilmeleri tarzındaki iş'arları bittabi hüsn-i tesir yapmadı.

e) Heyet-i Temsiliye tarafından Trabzon Heyet-i Merkeziyesinden istizah olunan mevat hakkında mezkûr heyetin mütâlaatı anlaşılmadıkça, Heyet-i Temsiliyece karar ittihazına imkân olamayacağı ve her halde Trabzon Heyet-i Merkeziyesinin cevabına muntazır bulunduğumuzu arzeyleriz.

[1,2] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

üyelerden aşağı olmayan Batı Anadolu'nun haklı ve yasal olan düşünce ve önerilerini dikkate almayarak onları rasgele bağlı durumunda bulundurmaya kalkışmak bizim aklımızın bir türlü kabul edemediği konulardandır. Her halde onları inandırmak zorunludur. İşte hem bu zorunluk yüzünden ve hem de görevi başında bulunamayan eksik üyelerimizin çalışmalarından yararlanılamadığından; yardıma olan gereksinmesinden dolayı, yeni tüzüğümüzün sonlarındaki 8. maddenin Heyeti Temsiliye'ye bağışladığı yetkiye dayanarak, Genel Kongre kurulunun da Batı Anadolu için yetki iyesi gösterdiği kişilerden altısı ile Heyeti Temsiliye güçlendirilmiştir. Bu kişiler şunlardır: Askerlikten çekilmiş Albay Vasıf Bey, Husrev Sami Bey, Akkâ eski mutasarrıfı Hakkı Behiç Bey, Mazhar Bey [1], eski Ankara milletvekillerinden Ömer Mümtaz Bey, Niğdeli Ratipzade [2] Mustafa Efendi. Bu altı kişiden bugün üçü hazır olup öteki üçü gelmek üzeredir. Pek güzel anlatıldığı üzere, Anayasa [3] gereğince kendiliğinden düşmüş ve yok olmuş olan, yurt ve ulusun alınyazısına karşı hayınca girişimleri belgelerle ve yaptıklarıyla tanıtlanmış olan Ferit Paşa hükümetini güvenilir görmemek ve bunun yerine ulusal isteklere hizmet eder yasal bir hükümetin gereğini Padişah hazretlerine sunmak ve duyurmak girişiminde olan Sıvas Genel Kongresi kararının kesinlikle doğru olduğunu anlamak derin bir incelemeyi gerektirmez. Bundan vazgeçmeyi önermek bilmem ne kerte doğrudur.

d) Korkulan, uygulanmasının uygun olup olmayacağını, tüzüğe dayanarak, merkez kurullarından ve yetkili üyelerimizden danıştığımız altı maddelik kararlar kapsamı ise; bunda telaşa ve Sıvas Kongresi'nin genel ya da genellik dışı olmadığından, Heyeti Temsiliye'nin şöyle ya da böyle olmasından söz açmaya hiç de gerek yoktur. Yapılması gereken şey, sözü geçen kararların uygulanıp uygulanmayacağı yolunda her ne biçimde olursa olsun düşünce ve görüş bildirmekten öteye geçmez. Doğaldır ki Heyeti Temsiliye her yandan gelecek olan düşünceleri dikkate alarak herkesçe kabul edilebilecek ve uygulanabilecek bir karar alır. Servet ve İzzet beylerin, kesinlikle, kendi düşünceleri kabul edilmezse Heyeti Temsiliye üyeliğinden çekilmiş sayılmaları yolundaki bildirimleri elbette iyi etki yapmadı.

e) Heyeti Temsiliyece Trabzon Merkez Kurulundan açıklanması istenen maddeler üzerinde sözü geçen kurulun düşünceleri anlaşılmadıkça, Heyeti Temsiliye'nin karar almasına olanak bulunmayacağı ve her halde Trabzon Merkez Kurulu'nun yanıtını beklediğimizi bilginize sunarız.

[1] Mazhar Müfit [Kansu].
[2] 1927 vd. basımlarda "Kâtipzade" çıkmıştır; doğrusu Belge, 93'tedir.
[3] Kanuni Esasî.

f) İstizah olunan mukarreratın altıncı maddesinden maksat, İstanbul'da meşru bir heyet-i hükûmet taraf-ı şahaneden mevki-i iktidara getirilinceye kadar Ferit Paşa Kabinesi ile kat'-ı muhaberat edilmiş olduğuna göre her vilâyeti müphem ve mütereddit bir halde bırakmayıp vaziyet-i umumiyeden haberdar edebilmek için bir merci-i muhaberat gösterilmesi münasip görülmüş ve buna binaen merci-i muhaberatın Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi olabileceği hatırası kaydedilmişti. Bundaki merciiyet ve salâhiyet, izah olunduğundan başka bir şey değildir. Heyet-i Temsiliye'nin istişarî mahiyeti ve kudreti ise Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti nizamnamesinde musarrah olduğu derecede ve teşkilâtı dahilinde bulunan heyet-i merkeziyeler ile salâhiyettar azalarına karşıdır. Yoksa bu heyeti velev muvakkaten olsun idare-i hükûmete karar vermiş bir heyet gibi tefsire kalkışmak haksızlık olur. Sıvas Umumî Kongresi içtima ve müzakeratını hitama erdirmiş olduğu halde, vaziyet-i cedide icabı olarak Şarkî Anadolu vilâyâtının her tarafından murahhaslar davet etmek suretiyle yeniden ve fevkalâde olarak in'ikadı lüzumu başta zat-ı âlileri olduğu halde birçok zevat-ı kıymettarın hatırlatması üzerine düşünülmüş bir keyfiyettir. İşbu izahat ile izale-i şübehat mümkün olacağı ümniyesiyle hürmetlerimizi takdim ederiz Efendim.

Anadolu ve Rumeli Heyet-i Temsiliyesi

Tel başında — Sıvas, 16/9/1919

15'inci Kolorduya
Trabzon Heyet-i Merkeziyesinden bir zata
Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Trabzon Heyet-i Merkeziyesine

Kâzım Paşa [1] Hazretlerine cevaben yazılan mütâlaat beray-i malûmat aynen takdim olunur.

Heyet-i Temsiliye

[1] Karabekir.

f) Açıklanması istenen kararların 6. maddesinden amaç, İstanbul'da yasal bir bakanlar kurulu Padişahça işbaşına getirilinceye değin Ferit Paşa hükümeti ile yazışmalar kesilmiş olduğuna göre, her ili belirsiz ve duraksamalı bir durumda bırakmayıp genel durumdan onlara bilgi verebilmek için yazışma[da] bir başvuru yeri gösterilmesi uygun görülmüş ve buna göre yazışma başvuru yerinin Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi olabileceği notu yazılmıştı. Bundaki başvuru yeri ve yetki, açıklanmış olandan başka bir şey değildir. Heyeti Temsiliye'nin danışma niteliği ve gücü ise, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti tüzüğünde açıklanmış olduğu kertede ve örgütü içinde bulunan merkez kurulları ile yetkili üyelerine karşıdır. Yoksa bu kurulu geçici de olsa hükümeti yönetmeye karar vermiş bir kurul gibi yorumlamaya kalkışmak haksızlık olur. Sıvas Genel Kongresi, toplantı ve görüşmelerini sona erdirmiş olduğu halde, yeni durum gereği olarak Doğu Anadolu illerinin her yanından delegeler çağırarak, yeniden ve olağanüstü olarak toplanması gereği, başta yüce kişilikleri olduğunuz halde birçok değerli kişilerin anımsatması üzerine düşünülmüş bir konudur. Bu açıklama ile kuşkuların giderilebileceği umuduyla saygılarımızı sunarız efendim.

Anadolu ve Rumeli Heyeti Temsiliyesi

Tel başında — Sıvas, 16/9/1919

15. Kolorduya
Trabzon Merkez Kurulu'ndan bir kişiye
Müdafaai Hukuk Cemiyeti Trabzon Merkez Kurulu'na

Kâzım Paşa[1] hazretlerine yanıt olarak yazılan düşünceler, bilgi edinilmesi için olduğu gibi sunulur.

Heyeti Temsiliye

[1] Karabekir.

Vesika, 95.

Trabzon, 20 Eylûl 1919

Sıvas Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesine

Erzurum'da in'ikat eden Kongre'de kabul edilip hiçbir noktanın tatil [1] ve tağyiri caiz olmayan mukarrerat-ı esasiyenin bazı tagayyürata uğradığı ve nizamname ahkâmına münafi icraatta bulunulduğu elyevm Sıvas'ta bulunan ve umum Anadolu ve Rumeli Heyet-i Temsiliyesi namına hareket eden heyetten mevrut telgrafnamelerden anlaşılıyor. Heyet-i Merkeziye, Vilâyât-ı Şarkıye Kongresi'nin çizdiği hudut haricinde hiçbir karar[ın] kabul edilmeyip heyet-i muhteremelerince ittihaz olunan hatt-ı harekete vâkıf olmağı vazife addeder, acele cevaba intizar ederiz.

Müdafaa-i Hukuk Heyeti
Trabzon Merkezi

Vesika, 96.

Zata mahsustur

Erzurum, 17 Eylûl 1919

K. O. 3 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine mahsustur.

Zat-ı samilerine pek merbut olan kalp ve hissiyatım itibariyle, her şeyi açık söylemek kanaatini muhafaza ediyorum. Hissiyat-ı mütekabilemiz de bittabi ancak buna müsaittir. Paşam, Sıvas'tan gelen tebligat ve tamimler kâh Heyet-i Temsiliye namına ve kâh re'sendir. 10 Eylûl 1919 tarihinde Dersaadet'teki hükûmete hitaben re'sen tebligat ve ihtaratınız vâki olmaktadır. Buna itimat ve emniyet buyurunuz ki, bu tarzda imzanızla vâki olan tebligat sizi en ziyade hürmetle sevenler nezdinde bile büyük bir samimiyet ve selâmet-i fikir ile tenkit olunuyor. Ancak âfâk-ı rü'yeti daha dar olan muhitlerde ve bilhassa Anadolu harekâtını başka şekil ve mahiyette göstermek davasında olanlar nezdinde, bunun ne kadar müessir ve aksülâmele saik olacağını takdir buyurursunuz. Zat-ı Devletlerini masun [2] ve vatan ve millete pek kıymettar bir hatıra-i mevcudiyet olan mesai-i vatanperveranelerini daima arzu ettiğimiz parlaklığiyle idame ettirmek esasen pek az rical-i fedakâriye malik olan vatanımızın mukteza-yi menafiidir. Binaenaleyh Heyet-i Temsiliye ve Kongre mukarreratını[n] daima imzasız, sadece Heyet-i Temsiliye diye

[1] "Tadil" olmalıdır.

[2] Bir sözcük eklenebilir: "kılmak" gibi.

Belge 95.

Trabzon, 20 Eylül 1919

Sıvas'ta Müdafaai Hukuk Merkez Kuruluna

Erzurum'da toplanan Kongre'de kabul edilip, hiçbir nokta[sı]nın değiştirilmesi [1] ve bozulması olanaksız temel kararların kimi değişikliklere uğradığı ve tüzük hükümlerine aykırı işler yapıldığı, bugün Sıvas'ta bulunan ve bütün Anadolu ve Rumeli Heyeti Temsiliyesi adına iş gören kuruldan gelen telyazılarından anlaşılıyor. Merkez Kurulu, Doğu İlleri Kongresi'nin çizdiği sınır dışında hiçbir kararı kabul etmeyip, sayın kurulunuzca tutulan yolu bilmeyi ödev bilir, ivedi yanıt bekleriz.

Müdafaai Hukuk Heyeti
Trabzon Merkezi

Belge 96.

Kişiye özel

Erzurum, 17 Eylül 1919

3. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine özgüdür:

Yüce kişiliklerine pek bağlı olan gönül ve düşüncelerim bakımından, her şeyi açık söylemek inancını koruyorum. Karşılıklı duygularımız da doğaldır ki ancak buna elverişlidir. Paşam, Sıvas'tan gelen bildirimler ve genelgeler kimi Heyeti Temsiliye adına, kimi de kişidendir [2]. 10 Eylül 1919 günü İstanbul'daki hükümete kişisel bildiri ve uyarmalarınız yapılmıştır. Buna inanınız ve güveniniz ki, bu yolda imzanızla yapılan bildirimler sizi en çok saygı ile sevenler katında bile büyük bir içtenlik ve düşünce esenliğiyle eleştiriliyor. Ancak görüş çevreni daha dar olan çevrelerde ve özellikle Anadolu eylemini başka bir biçim ve nitelikte göstermek savında olanlar katında, bunun ne denli etkili ve tepkiye neden olacağını anlayabilirsiniz. Devletli kişiliğinizi korumak ve yurt ve ulusa pek değerli bir varlığın anısı olan yurtseverce çalışmalarınızı her zaman istediğimiz parlaklığı ile sürdürmek, aslında, pek az özverili devlet adamları bulunan yurdumuzun çıkarları gereğidir. Bu bakımdan, Heyeti Temsiliye ve Kongre kararlarının her zaman imzasız, sadece Heyeti Temsiliye diye yayılmasını rica ederim. Doğaldır ki aramızda şifre yazışmalarının gerektirdiği, bilinen biçimdeki kişisel imzalara bunun hiç yaygınlığı yoktur.

[1] "Tatil" yazılıdır; "tadil" olabilir.

[2] re'sen.

neşrini rica ederim. Bittabi aramızdaki şifre muhaberatının icap ettirdiği şekl-i malûmdaki zatî imzalara bunun hiç şümulü yoktur.

Zat-ı samilerinin her halde ortada münferit bir şekilde görülmemesi mukteza-yi nef'-i memlekettir. İttifak-ı âra ile mâruz olan işbu ricalarımın hüsn-i telâkki buyurulacağından eminim. Ellerinizden öperim.

K. O. 15 Kumandanı
Kâzım Karabekir

Vesika, 97 [a].

14 Eylûl 1919

Hâkipây-i Hilâfetpenahiye

Zat-ı akdes-i cenab-ı hilâfetpenahileriyle saltanat-ı seniyelerine bir ubudiyet-i müebbede ile merbut olan millet namına ve lâyezal olan sadakat-i ebediyemize istinaden mâruzat-ı âtiyemizin ref'ine cür'etyap oluyoruz: Saltanat-ı seniyelerinin bugün maruz olduğu müthiş mehalik her şeyden evvel tarihimizin kaydetmiş olduğu en büyük mağlûbiyetin en tabiî netayicinden olmakla beraber, mevcudiyetimize nihayet verecek bir mahiyet alan mehalik-i mâruzanın münhasıran mağlubiyetimizden mütevellit olmadığı da her halde muhat-ı ilm-i hilâfetpenahileridir. Almanya ve Bulgaristan gibi Harb-i Umumî'de bizimle beraber aynı mukadderatı takip edip, aynı encâma mâruz olan sabık müttefiklerimizin bugünkü vaziyetleri, saltanat-ı seniyelerinin mahkûm olduğu şeraitle mukayese edilecek olursa, sade bir mağlûbiyetin bu kadar büyük bir felâket-i milliye tevlidine kâfi gelemeyeceği pek kolay tezahür eder. Mütarekenin zaman-ı akdindeki vaziyet-i umumiyemizle bugünkü halimizin mukayesesi de bu facianın ne büyük bir hakikat olduğunu lüzumundan fazla ispat eder itikadındayız. Bugün milletin nazarında felâketimizin bu derece ittisaına tesir eden en büyük âmil, mazinin bırakmış olduğu esbab-ı hariciye ve harbiyeden ziyade halin teraküm ettirmekte bulunduğu müessirat-ı dahiliyede, yani mütarekeden beri teakup eden hükûmetlerin ve bilhassa Sadrazam Ferit Paşa kullarının riyaseti altında teselsül edip giden kabinelerin irtikâp etmiş oldukları teseyyüplerde mündemiçtir. Filhakika mütarekenamenin her türlü ahkâmı hilâfına olarak zuhûr eden bir Aydın faciası karşısında sadr-ı lâhik bile artık birinci hâdise-i sadaretine nihayet vermek suretiyle istifa ederek sebep olduğu cinayet-i siyasiyeden doğrudan doğruya mes'ul olduğunu zımnen itiraf etmiş ve bu hareket üzerine milletimiz bu mes'uliyetin her halde bir divan-ı âli huzurunda tayin edileceğini ümit etmeğe başlamıştır. Fakat Ferit Paşa kulları bu

Yüce kişiliklerinin her halde ortada tek başına görülmemesi ülkenin yararı gereğidir. Oybirliği ile sunulan bu ricalarımın iyi karşılanacağına güvenim vardır. Ellerinizden öperim.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

Belge 97 [a].

14 Eylül 1919

Halife Hazretlerine [1]

Halifelik katında bulunan pek kutsal kişilikleriyle yüce saltanatlarına bir sonsuz kulluk ile bağlı olan ulus adına ve sarsılmaz sonsuz bağlılığımıza dayanarak aşağıdaki sunularımızın size yükseltilmesine cesaret ediyoruz: Yüce saltanatlarının bugün uğradığı korkunç tehlikeler her şeyden önce tarihimizin yazmış olduğu en büyük yenilginin en doğal sonuçlarından olmakla birlikte, varlığımıza son verecek bir nitelik alan, anılan tehlikelerin salt yenilgimizden doğmadığı da her halde Halife hazretlerinin bilgileri içindedir. Almanya ve Bulgaristan gibi Genel Savaş'ta bizimle birlikte özdeş alınyazısını izleyip özdeş son ile karşı karşıya kalan eski bağlaşıklarımızın bugünkü durumları, yüce saltanatlarının yargılı olduğu koşullarla karşılaştırılacak olursa, salt bir yenilginin bu denli büyük bir ulusal yıkım doğurmasına yetmeyeceği pek kolay belirir. Ateşkesin yapıldığı günlerdeki genel durumumuzla bugünkü halimizin karşılaştırılması da bu acıklı olayın ne büyük bir gerçek olduğunu gereğinden çok tanıtlar kanısındayız. Bugün ulusun gözünde, yıkımımızın bu kerte büyümesine etki yapan en büyük etken, geçmişin bırakmış olduğu dış ve savaşlarla ilgili nedenlerden çok, bugünün biriktirmekte olduğu iç etkilerde, açıkçası Ateşkesten beri birbirini izleyen hükümetlerin ve özellikle sadrazam Ferit Paşa kullarının başkanlığı altında zincirleme gelip giden hükümetlerin yapmış oldukları savsaklamalardadır. Gerçekten, Ateşkes belgesinin her türlü hükümlerine aykırı olarak ortaya çıkan bir Aydın acı olayı karşısında şimdiki sadrazam bile, artık birinci sadrazamlığı olayına son vererek çekilmiş, neden olduğu siyasal cinayetten doğrudan doğruya sorumlu olduğunu, dolayısıyla itiraf etmiş ve bunun üzerine ulusumuz bu sorumluluğun her halde bir yüce divan önünde saptanacağını ummağa başlamıştır. Ama Ferit Paşa kulları

[1] Hâkipayi Hilafetpenahiye.

hale rağmen ikinci bir kabine daha teşkilinden içtinap etmedi! Müşarünileyhin Paris Kongresi'nden haysiyet-i milliyemizi rahnedar edecek surette Dersaadet'e iadesi bu ikinci vak'a-i sadaret esnasında vukua gelerek milletin emniyetine istinat etmeyen bu hükûmetin her türlü ehliyetten de mahrumiyeti bütün cihan nazarında sabit oldu. Fakat Ferit Paşa kulları mevcudiyet-i milliyemize iras ettiği bu ikinci zarardan da mütenebbih olmayıp Paris'ten mucib-i iadesi olan muhaberat-ı siyasiyeyi mahza muhafaza-i mevki endişesiyle tahrifen tercüme ederek südde-i seniyelerine ve efkâr-ı umumiyemize arzetti. Bu suretle hem zat-ı humayun-ı mülûkânelerini, hem mukadderatiyle oynadığı millet-i mazlûmeyi iğfal etmiş oluyordu: Çünkü muhaberat-ı mâruzanın metn-i aslîleri müşarünileyhin İstanbul'daki neşriyat-ı kâzibesinden evvel Avrupa matbuatında intişar etmiş ve Ferit Paşa'nın harekât-ı milliyemizi İttihatçılık şeklinde göstererek Anadolu'ya müdahale-i ecnebiye davet ettiği kâinata malûm olmuştu! Halbuki İzmir havalisinde namusiyle mukaddesatını müdafaadan başka bir şey yapmayan [1] ve bunu yaparken de irade-i merhametâde-i mülûkânelerine istinat eden evlâd-ı vatan, takip ettikleri maksad-ı mukaddesi mükerreren hâkipây-i seniyelerine arzetmiş oldukları gibi, umum Anadolu galeyan-ı millîsindeki meşruiyet de saltanat-ı seniyelerinin cihat-ı erbaadan mâruz olduğu mehalikle sabit olmuştu. İrade-i milliyesini pâyitaht-ı seniyelerinde izhara imkân bulamayan milletin âlâmına tercüman olmak üzere Anadolu'da in'ikat eden Şarkî Anadolu vilâyetleri Erzurum Kongresi'yle bu defa Sıvas'ta münakit Umumî Kongremizi de gayr-i meşru ilân eden sadr-ı lâhik kulları makarr-ı hilâfet-i seniyelerinde akd-i içtima eden Ermeni ve Rum kongreleri mukarreratının İstanbul matbuatiyle ilânından hiçbir mahzur tasavvur edemiyorlar! Aynı zamanda bir taraftan meşruiyet ve kanuniyet esasatına istinat etmek isterken, diğer cihetten Meclis-i Millî'nin feshinden beri yedi, sekiz ay geçtiği halde Kanun-ı Esasî ahkâmını tatbik edip intihabata mübaşeret mecburiyetini de hâlâ hissetmiyorlar ve bu tarz-ı hareketle beraber kudret-i milliyemizi de ecanip nazarında keenlemyekûn göstererek makasıd-ı ecnebiyeyi teshil ediyorlar. Maksad-ı ihanetkâranelerinde muvaffak olmak için milletin ruhundan doğan teşkilât-ı milliyeyi dağıtmak, devletin hakk-ı kazasını ecnebi ihtirasatına bâziçe etmek, ordunun kuvvetini tenkis için muktedir erkân-ı askeriyemizi azil ve düşmana teslim etmek, şifreli muhaberat-ı askeriyenin çaldırılmasına Posta ve Telgraf Müdiriyet-i Umumiyesini salâhiyettar kılmak, birtakım düşman zabitlerinin memleket dahilinde dolaşarak vahdet-i mülkiyemizi ihlâl edecek tahrikât-ı

[1] 1927 basımında böyledir. 1934 vd. basımlarda: "yapamayan".

bu duruma karşın ikinci bir hükümet daha kurmaktan çekinmedi! Kendisinin Paris Kongresi'nden ulusal onurumuzu yaralayacak biçimde İstanbul'a geri gönderilmesi bu ikinci sadrazamlık olayı sırasında olarak, ulusun güvenine dayanmayan bu hükümetin her türlü yetenekten de yoksunluğu bütün dünyanın gözünde tanıtlandı. Ama Ferit Paşa kulları ulusal varlığımıza verdiği bu ikinci dokuncadan da ders almayıp Paris'ten geri gönderilmesine neden olan siyasal yazışmaları, salt yerini korumak kaygısıyla değiştirerek çevirip yüce eşiğinize ve kamuoyumuza sundu. Böylece hem yüce kişiliğinizi [1], hem alınyazısıyla oynadığı ezilmiş ulusu aldatmış oluyordu. Çünkü sözü geçen yazışmaların asıl metinleri kendisinin İstanbul'daki yalan yayınlarından önce Avrupa basınında yayımlanmış ve Ferit Paşa'nın ulusal eylemimizi İttihatçılık biçiminde göstererek Anadolu'ya yabancıların karışmasını çağırdığı dünyaca öğrenilmişti! Oysa İzmir yöresinde namusu ile kutsal bildiklerini savunmaktan başka bir şey yapamayan ve bunu yaparken de sizin yüce merhametli buyruklarına dayanan yurt çocukları, izledikleri kutsal amacı yüce eşiğinize [2] birçok kez sundukları gibi, bütün Anadolu'nun ulusal kaynaşmasındaki yasallık da yüce saltanatlarının dört bir yandan karşılaştığı tehlikelerle tanıtlanmıştı. Ulusal iradesini yüce başkentinizde göstermeye olanak bulamayan ulusun, acılarına dilmaç olmak üzere Anadolu'da toplanan Doğu Anadolu illeri Erzurum Kongresi'yle bu kez Sıvas'ta toplanmış olan Genel Kongre'mizi de yasa dışı ilân eden şimdiki sadrazam kulları, yüce halifelik kentinizde toplanan Ermeni ve Rum kongreleri kararlarının İstanbul basını ile duyurulmasında hiçbir sakınca düşünemiyorlar! Aynı zamanda, bir yandan meşruluk ve yasallık temellerine dayanmak isterken, öte yandan Meclisi Milli'nin dağıtılışından beri yedi sekiz ay geçtiği halde, Anayasa hükümlerini uygulayıp seçimlere başlama zorunluluğunu da hâlâ duymuyorlar ve bu yolda davranışla birlikte ulusal erkimizi de yabancılar gözünde yokmuş göstererek, yabancıların amaçlarını kolaylaştırıyorlar. Hayınca amaçlarında başarı sağlamak için, ulusun ruhundan doğan ulusal örgütleri dağıtmak, devletin yargılama hakkını yabancıların aşırı isteklerine oyuncak etmek, ordunun gücünü azaltmak için yetenekli üst komutanlarımızı işten çıkarmak ve düşmana teslim etmek, şifreli askeri yazışmaların çaldırılmasına Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü'nü yetkili kılmak, birtakım düşman subaylarının ülke içinde dolaşarak ülke birliğimizi bozacak siyasal kışkırtmalarına yardımcı olmak, ülkeyi karışıklık içinde gösterip yabancıların karışmasına çağrı çıkarmak ve ordunun şifre yazışmalarını yasaklayarak askeri sırları açığa vurmaya

[1] Zatı hümayunı mülûkâneleri.
[2] hâkipay: ayağının toprağı.

siyasiyede bulunmalarına muzaheret etmek, memleketi ihtilâl içinde gösterip müdahale-i ecnebiyeyi davet eylemek ve ordunun şifre muhaberatını men' ile esrar-ı askeriyeyi ifşa cür'etinde bulunmak gibi her biri bellibaşlı bir cinayet-i milliye teşkil eden ahval-i gayr-i kanuniyeye tasaddi etmekten de bir türlü sarf-ı nazar edemiyorlar. Vatanı bu hale getiren ve mağlubiyetten mütevellit felâketimizi bu kadar tevsi eden en büyük saikin hükûmet-i hâzıraca irtikâp edilip duran bu ihanetler olduğu her halde artık nezd-i şevket-vefd-i humayunlarınca da teeyyüt etmiştir. Bu vaziyeti nazar-ı itibara alan heyet-i memlûkânemiz vatanı kurtaracak son bir çare olmak üzere hiçbir fırka-i siyasiyeye mensup olmayacak ve irade-i milliyeyi tamamiyle izhar ederek millete istinat edecek bir heyet-i vükelânın re'sikâra getirilmesini tazarrû ve niyaz ile böyle bir kabine teşekkül etmediği takdirde milletin teşebbüsat ve icraat-ı zaruriyesini tevkife imkân olamayacağını arzeder. Katıbe-i ahvalde emr ü ferman sevgili padişahımız efendimiz hazretlerinindir.

Sıvas'ta münakit Umumî Kongre Heyeti
Mustafa Kemal

Vesika, 97 [b].

2/10/1919

İstanbul Şehremanetine
Umum Matbuata Birer Sureti Verilecektir

İstanbul ahalisine:

Mütarekenin imzasından beri gittikçe daha müthiş bir kat'iyetle mevcudiyetimizi tehdide ve sıra ile İstanbul, Musul, Adana ve İzmir gibi her biri bir ukde-i hayat ehemmiyetinde en mühim vilâyetlerimizin işgaliyle tahakkuka başlayan büyük tehlike, zahiren mağlûbiyetten ve esbab-ı hariciyeden mütevellit gibi görünebilirse de hakikatte her şeyden ziyade ahval-i dahiliyemizden mütehassıl olduğu kabil-i inkâr olamaz; Almanya ve Bulgaristan gibi eski müttefiklerimiz de bizimle beraber ve bizim kadar mağlûp oldularsa da hiçbirinin mevcudiyeti ve hakk-ı hayatı tehlike altında kalmadı: Onların bugünkü vaziyetleriyle bizim şimdiki vaziyetimizin en sathî bir nazarla mukayesesi, mâruz olduğumuz felâketin husulüne sade bir mağlûbiyetin kâfi bir sebep teşkil edemeyeceğini bütün vuzuhiyle ispat eder. Bu farkın yegâne bâisi, onlarda hükûmetle milletin müttehit ve bizde ise hükûmetin milletten tamamiyle mütebait olmasıdır. Mükerrer istihalelerle teakup etmiş olan Ferit Paşa kabinelerinin bugüne kadar takip etmiş oldukları siyaset-i dahiliye ve

kalkışmak gibi, her biri belli başlı bir ulusal suç oluşturan yasa dışı işlere girişmekten bir türlü vazgeçemiyorlar. Yurdu bu duruma getiren ve yenilgiden doğan yıkımımızı bunca genişleten en büyük nedenin bugünkü hükümetçe işlenip duran bu hayınlıklar olduğu, her halde artık yüce katınızda da [1] belirgindir. Bu durumu dikkate alan kurulumuz kulunuz, yurdu kurtaracak son bir umar olmak üzere hiçbir siyasal partiye bağlı olmayacak ve ulusal iradeyi tümüyle belirtip ulusa dayanacak bir bakanlar kurulunun iş başına getirilmesini yakarıp dileyerek, böyle bir kabine kurulmazsa ulusun zorunlu girişimlerini ve yürütmelerini durdurmaya olanak bulunamayacağını sunar. Her halde [2] buyruk ve ferman sevgili Padişahımız efendimiz hazretlerinindir.

Sıvas'ta Toplanmış Genel Kongre Kurulu
Mustafa Kemal

Belge 97 [b].

2/10/1919

İstanbul Şehremanetine [3]
Bütün Basına Birer Örneği Verilecektir

İstanbul halkına:

Ateşkesin imzasından beri gittikçe daha korkunç bir kesinlikle varlığımızı tehdide ve sıra ile İstanbul, Musul, Adana ve İzmir gibi her biri bir yaşam düğümü öneminde en önemli illerimizin işgali ile gerçekleşmeye başlayan büyük tehlike, görünüşte yenilgiden ve dış nedenlerden doğmuş gibi görülebilirse de gerçekte her şeyden çok iç durumumuzdan kaynaklandığı yadsınamaz; Almanya ve Bulgaristan gibi eski bağlaşıklarımız da bizimle birlikte ve biz denli yenildilerse de hiçbirinin varlığı ve yaşama hakkı tehlike altında kalmadı; onların bugünkü durumlarıyla bizim şimdiki durumumuzun en yüzeyde bir bakışla karşılaştırılması, uğradığımız yıkımın ortaya çıkmasına yalnız bir yenilginin yeter bir neden oluşturamayacağını bütün açıklığıyla tanıtlar. Bu ayrımın tek nedeni, onlarda hükümetle ulusun birlik, bizde ise hükümetin ulustan tüm olarak uzaklaşmış olmasıdır. Birçok değişikliklerle birbirini izlemiş olan Ferit Paşa kabinelerinin bugüne

[1] nezdi şevket-vefdi hümayunları.
[2] katıbei ahvalde.
[3] Belediye.

hariciye, gözönüne getirilecek olursa, felâketimizin neden bu kadar vâsi bir mahiyet aldığı derhal anlaşılır: Hükûmet-i hâzıranın siyaset-i hariciyede âmâl-i milliyemize tamamiyle münafi bir hatt-ı hareket takip etmekte olduğunun en büyük delâili İzmir gibi Yunanlılıkla hiçbir alâkası olmayan bir vilâyetimizdeki haksız ve câniyane işgalin ref'ine değil, tahdidine ve bu suretle de Akdeniz sahillerimizde muayyen hududa malik bir Yunan müstemlekesi teşekkülüne sebep olması; orada ırziyle namusunu müdafaa mecburiyetinde kalan ümmet-i Muhammed'in tenkilini emrederek açıktan açığa Yunan menafiine hizmet etmesi, Musul ve Adana gibi vahdet-i coğrafiye ve milliyemizin en lâyetecezza eczasından olan aksam-ı vatanın mukadderatını tamamiyle ihmal edip Paris Konferansı'na tevdi ettiği notada Toros silsilesini memleketimizin hudud-ı tabiiyesi şeklinde göstermesi ve bilhassa gerek Şûra-yi Saltanatta ve gerekse Paris Konferansı'nda "Vilâyât-ı Şarkıyede vâsi bir Ermenistan teşkiline" kail ve hatta bilâsebep talip olması gibi birtakım — teşebbüsat-ı hainanedir ki, bunların heyet-i umumiyesi nazar-ı itibara alınırsa, elimizde vatan namına Ankara ve Kastamonu vilâyetlerinden başka bir şey kalmayacak demek olur. İşte hükûmet-i hâzıranın bütün siyaset-i hariciyesi ve vatan nazariyesi bundan ibarettir. Zaten en müthiş haricî düşmanlarımızın tasavvur ettikleri müstakbel Türkiye de nihayet bundan başka bir şey değildir! Ferit Paşa'nın siyaset-i dahiliyesi hutut-ı umumiyesi itibariyle bütün milletçe malûm olmakla beraber vaziyet-i umumiyemize en çok icra-yi tesir etmiş olanlarının tekrarı da faydadan hâli değildir.

1 — Ferit Paşa hem milleti, hem padişahı aldatmak suretiyle şimdiye kadar mevkiinde pâyidar olabilmiştir; çünkü Paris'ten avdetinde konferansa tevdi ettiği notaların muhteviyat-ı feciasını tahrifen tercüme ederek Zat-ı Şahaneye ve enzar-ı millete arzetmiş ve bu suretle hıyanetini ihfaya çalışmıştı, fakat Avrupa matbuatı vesaik-ı mezkûrenin metn-i hakikilerini aynen neşretmiş olduğundan sadrazamın irtikâp ettiği caniyane desise bütün vuzuhiyle meydana çıktı.

2 — Düşmanlarımızın bile takdir ettikleri harekât-ı milliyemizi ihtirasat-ı şahsiye ve İttihatçı tahrikâtı addedip tenkilini emretmekle hem millete, hem padişaha karşı alenen ve doğrudan doğruya muarız ve hatta muhasım vaziyeti almıştır; meselâ padişahımız, son beyanname-i humayununda Anadolu harekâtının tamamiyle esbab-ı milliyeden mütevellit ve binnetice meşru olduğunu ilân buyurduğu halde, sadrazam Tan [1] gazetesi muharririne bu harekâtın İttihatçı tahrikâtı olduğunu ve yakında izale edileceğini söylemekten çekinmedi; bu suretle bu hükûmetin bu millet aleyhinde olduğu artık kabil-i tereddüt olamayacak surette sabit olmuştur.

[1] Le Temps.

değin izlemiş olduğu iç ve dış siyasa gözönüne getirilecek olursa, yıkımımızın neden bu denli geniş bir nitelik aldığı hemen anlaşılır; bugünkü hükümetin dış siyasada ulusal isteklerimize tümüyle aykırı bir yol tutmuş olduğunun en büyük kanıtları; İzmir gibi Yunanlılıkla hiçbir ilgisi olmayan bir ilimizdeki haksız ve canakıyıcı işgalin kaldırılmasına değil, sınırlandırılmasına ve böylelikle de Akdeniz kıyılarımızda belli sınırı olan bir Yunan sömürgesi oluşturulmasına neden olması; orada ırzı ile namusunu savunma zorunda kalan Muhammed ümmetinin cezalandırılmasını buyurarak açıktan açığa Yunan çıkarlarına hizmet etmesi, Musul ve Adana gibi coğrafi ve ulusal birliğimizin en bölünmez parçalarından olan yurt kesimlerinin alınyazısını tüm olarak savsaklayıp Paris Konferansı'na verdiği notada Toros sıradağlarını ülkemizin doğal sınırı biçiminde göstermesi ve özellikle gerek Saltanat Şûrası'nda ve gerekse Paris Konferansı'nda "Doğu illerinde geniş bir Ermenistan kurulmasını" kabul ve dahası [buna] nedensiz istekli olması gibi birtakım hayınca girişimlerdir ki, bunların tümü dikkate alınırsa, elimizde yurt adına Ankara ve Kastamonu illerinden başka bir şey kalmayacak demek olur. İşte bugünkü hükümetin bütün dış siyasası ve yurt kuramı bundan öteye geçmez. Aslında en korkunç dış düşmanlarımızın tasarladıkları gelecekteki Türkiye de en sonunda bundan başka bir şey değildir! Ferit Paşa'nın iç siyasası ana çizgileri bakımından bütün ulusça bilinmekle birlikte genel durumumuza en çok etki yapmış olanlarının yinelenmesi de yararlıdır.

1 — Ferit Paşa, hem ulusu, hem Padişahı aldatarak şimdiye dek yerinde kalabilmiştir; çünkü Paris'ten dönüşünde Konferans'a verdiği notaların korkunç içeriğini, çevirirken değiştirip bozarak Padişah hazretlerine[1] ve ulusa sunmuş, böylelikle hayınlığını gizlemeye çalışmıştı, ama Avrupa basını sözü geçen belgelerin gerçek metinlerini olduğu gibi yayımlamış olduğundan, sadrazamın işlemiş olduğu canakıyıcı oyun bütün açıklığıyla ortaya çıktı.

2 — Düşmanlarımızın bile övdükleri ulusal eylemimizi kişisel tutkular ve İttihatçı kışkırtmaları sayıp bastırılmasını buyurmakla hem ulusa, hem Padişaha karşı açıkça ve doğrudan doğruya karşıt, dahası, düşman durumu almıştır; örneğin Padişahımız, son bildirilerinde Anadolu eyleminin tümüyle ulusal etkenlerden doğmuş, sonuç bakımından yasal olduğunu ilan buyurduğu halde, sadrazam *Le Temps* gazetesi yazarına bu eylemin İttihatçı kışkırtması olduğunu ve yakında ortadan kaldırılacağını söylemekten çekinmedi; böylece bu hükümetin bu ulusa karşı olduğu artık duraksamayı gerektirmeyecek yolda tanıtlanmıştır.

[1] Zâtı Şahane.

3— Ferit Paşa Kabinesi milletin padişah ile de temasına mâni olarak Anadolu ahalisinin Zat-ı Şahaneye çektiği ve el'an çekmekte olduğu telgrafları mabeyn-i humayuna îsal ettirmemekte ve zapt u ihfa etmektedir.

4— Bir taraftan bu cinayeti irtikâp etmekle beraber diğer taraftan Sıvas'ta münakit umum Anadolu ve Rumeli Kongresi azasını hayyen veya meyyiten derdest ettirmek için Harput Valisi Ali Galip isminde bir şeririn, maiyetine Kürt aşiretleri alarak Sıvas üzerine yürümesini emrediyor. Bu suretle anasır-ı İslâmiye arasında mukatele ihdasına çalışılıyor! Fakat hükûmetin bu hususa ait muhaberatı milletçe elde edildiğinden kan dökülmesine meydan verilmeksizin Ali Galip ve avenesi tenkil edilmiştir. İşte bütün bu ve bunlara mümasil saymakla tükenmez cinayetler ve hıyanetler irtikâp etmiş ve etmekte bulunmuş olan hükûmet-i hâzıranın, devleti inkıraza sürüklediğini takdir eden Anadolu halkı bu hale artık bir nihayet vermek mecburiyetini hissetmiş ve Allahın emrine ve Peygamberin hadisine ittiba ederek zulme karşı harekete başlamış ve zalimlerle her türlü münasebeti kat'etmiştir. Büyük bir iman ve en kuvvetli bir vahdet-i milliye ile harekâtını tanzim edip teşkilâtını ikmal etmiş olan Anadolu ahalisi her türlü hukuk-ı mülkiye ve milliyesinin her türlü ihtimale karşı mahfuziyetini temin edecek bir seviye-i maddiye de ihraz etmiştir. Şimdiye kadar bütün mukadderatımızı payitaht idare ediyor. Ve millet ve memleketimizi kurtaracak teşebbüsler Anadolu'dan değil, hemen daima İstanbul'dan sudur ediyordu. Payitahtın bugün maruz olduğu mehaliki nazar-ı itibara alan Anadolu, şerait-i hâzıra altında İstanbul'dan halâs ümit etmek imkânı olmadığını gördüğünden mevcudiyet-i umumiyemizle hukuk-ı meşruamızın müdafaası kendi uhdesine terettüp ettiğini takdir edip vazifesini ifaya başlamıştır. Bugün işte bu sıfat ve bu mahiyetle payitahta îsal-i selâm eden umum Anadolu, mevadd-ı âtiyeyi İstanbul ahalisinin ıttılaına arzetmek vazifesiyle mütehassistir:

1— Harekât-ı milliye müttehit ve muntazam teşkilâta merbut olarak bütün Anadolu vilâyetlerini ihtiva etmiş ve ta payitahtın kapısına kadar dayanmıştır.

2— Bu suretle cihan efkâr-ı umumiye ve mehafil-i resmiyesi milletimizin hakk-ı hayata malik olduğunu ve hiçbir zaman esir olamayacağını idrak etmiş ve bu idrake müstenit kararını harekât-ı milliyemize karşı tamamiyle bitaraf ve hayırhah olacağını temin etmekle izhar etmiştir.

3— Anadolu'da sakin olup her türlü hukuk-ı meşrualarının en mutlak bir emniyet içinde bulunduğunu gören bilcümle anasır-ı gayr-i müslime de âmâl-i milliyenin meşruiyetine tamamiyle kani olmuşlardır.

3 — Ferit Paşa hükümeti ulusun Padişah ile de değinmesine engel olarak Anadolu halkının Padişah hazretlerine çektiği ve bugün de çekmekte olduğu telyazıları Padişah mabeynine ulaştırmamakta ve elkoyup gizlemektedir.

4 — Bir yandan da bu suçu işlemekle birlikte öte yandan Sıvas'ta toplanmış tüm Anadolu ve Rumeli Kongresi üyelerini diri ya da ölü yakalatmak için Harput Valisi Ali Galip adında bir azılının, yanına Kürt aşiretleri alarak Sıvas üzerine yürümesini buyuruyor. Böylece Müslüman halk arasında öldürüşme çıkarmaya çalışıyor! Ancak hükümetin bu konu ile ilgili yazışmaları ulusça elde edildiğinden kan dökülmesine olanak verilmeksizin Ali Galip ve yardakçıları bastırılmıştır. İşte bütün bu ve bunlara benzer, saymakla tükenmez suçlar ve hayınlıklar işlemiş ve işlemekte bulunmuş olan bugünkü hükümetin, devleti çöküşe sürüklediğini anlayan Anadolu halkı bu duruma artık son vermek zorunluğunu duymuş ve Tanrının buyruğuna ve Peygamberin hadisine uyarak kıyıcılığa karşı eyleme girişmiş ve kıyıcılarla her türlü ilişkiyi kesmiştir. Büyük bir inanç ve en güçlü bir ulusal birlik ile eylemini düzenleyip örgütlerini tamamlamış olan Anadolu halkı her türlü ülke ve ulus haklarını her türlü olasılığa karşı korumayı sağlayacak bir maddi düzeye varmıştır. Şimdiye değin bütün alınyazımızı başkent [1] yönetiyor ve ulus ve ülkemizi kurtaracak girişimler Anadolu'dan değil, hemen her zaman İstanbul'dan geliyordu. Başkentin bugün karşı karşıya kaldığı tehlikeleri dikkate alan Anadolu, bugünkü koşullar altında İstanbul'dan kurtuluş ummak olanağı olmadığını gördüğünden, genel varlığımızla yasal haklarımızın savunmasının kendisine düştüğünü anlayıp görevini yapmaya başlamıştır. Bugün işte bu nitelik ile başkente selam gönderen bütün Anadolu, aşağıdaki maddeleri İstanbul halkının bilgisine sunmak göreviyle duygulanmıştır:

1 — Ulusal eylem birleşmiş ve düzenli örgütlere bağlı olarak bütün Anadolu illerini kapsamış ve başkentin kapısına dek dayanmıştır.

2 — Böylece dünya kamuoyu ve resmi çevreleri ulusumuzun yaşama hakkı bulunduğunu ve hiçbir zaman tutsak olmayacağını anlamış ve bu anlayışa dayanan kararını, ulusal eylemimize karşı tümüyle yan tutmaz ve iyilikçi olacağını sağlamakla tanıtlamıştır.

3 — Anadolu'da oturup her türlü yasal haklarının en kesin bir güvence içinde bulunduğunu gören bütün Müslüman olmayan öğeler de ulusal isteklerin yasallığına tümden inanmışlardır.

[1] payıtaht. İstanbul.

4 — Anadolu'da ikamet ve seyahat eden tekmil ecnebiler de aynı kanaatle mütehassis olarak mensup oldukları devletleri tenvir etmektedirler.

5 — Binnetice gayr-i meşru olduğu bütün cihan nazarında sabit olan Ferit Paşa Kabinesi'nin bu memlekette hiçbir nokta-i istinadı kalmamıştır.

Bu hakikatleri payitaht ahalisine arzetmekle bahtiyar olan Anadolu, bugün İstanbul'un da bir vazife-i milliyesi bulunduğu kanaatindedir. Ve bu vazifede payitahtın her tarafında teşkilât-ı milliye merakizi ihdas ederek maddeten ve manen Anadolu harekât-ı milliyesine iltihak etmek ve bir baykuş edasiyle milletin mukadderatı üstünde durmakta olan hükûmet-i hâzırayı artık bu milletin başından gitmeğe her suretle davet etmektir.

Dünyada her milletin, icraatına tahammül ettiği bir hükûmetin mes'uliyetinde müşterek addedileceğini Mösyö *Klemanso*[1] Ferit Paşa'ya tevdi ettiği cevabî notada tasrih etmişti; idare-i sakıtanın mezalimine ancak muharebe sebebiyle tahammül etmiş olan bu millet, eğer hükûmet-i hâzıranın mes'uliyet ve cinayetine hiçbir sebeb-i mücbir olmaksızın iştirak etmek istemiyorsa, bu hükûmete karşı olan hissiyatını artık izhar etmelidir.

Eğer bu vazife bugün ifa edilmeyecek olursa, yarın Ferit Paşa Kabinesi'nin âmâl-i milliyemize mugayir olarak kabul edebileceği şerait-i sulhiye karşısında Avrupa'ya karşı hiçbir hakk-ı itirazımız kalmaz; o zaman bize cihan efkâr-ı umumiyesi "vaktiyle bu hakk-ı itirazınızı neden kendi hükûmetinize karşı istimal etmediniz?" diyecek ve bunu derken de her halde pek haklı bir söz söylemiş olacaktır.

Çünkü Peygamberimiz "Kema tekûnu yüvellâ aleyküm" yani "siz ne mahiyette olursanız, evliya-yı umurunuz da o mahiyette olur!" buyurmuşlardır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[1] Clémenceau.

4 — Anadolu'da oturan ve gezi yapan bütün yabancılar da özdeş kanıyı taşımakta ve bağlı bulundukları devletleri aydınlatmaktadırlar.

5 — Sonuç olarak, yasal olmadığı bütün dünya gözünde tanıtlanmış olan Ferit Paşa hükümetinin bu ülkede hiçbir dayanağı kalmamıştır.

Bu gerçekleri başkent halkına bildirmekle mutlu olan Anadolu, bugün İstanbul'un da bir ulusal görevi bulunduğu kanısındadır. Ve bu görevde başkentin her yanında ulusal örgüt merkezleri kurarak maddi ve manevi bakımdan Anadolu ulusal eylemine katılmak ve bir baykuş davranışıyla ulusun alınyazısı üstünde durmakta olan bugünkü hükümeti artık bu ulusun başından gitmeye her yoldan çağırmaktadır.

Dünyada her ulusun, işlerine katlandığı bir hükümetin sorumluluğunda ortak sayılacağını Mösyü Clémenceau, Ferit Paşa'ya verdiği yanıt notasında belirtmişti; düşük yönetimin kıyıcılıklarına ancak savaş nedeniyle katlanmış olan bu ulus, eğer bugünkü hükümetin sorumluluk ve suçuna hiçbir zorlayıcı neden olmaksızın katılmak istemiyorsa, bu hükümete karşı olan duygularını artık belli etmelidir.

Eğer bu görev bugün yerine getirilmeyecek olursa, yarın Ferit Paşa hükümetinin ulusal isteklerimize aykırı olarak kabul edebileceği barış koşulları karşısında Avrupa'ya hiçbir karşı çıkma hakkımız kalmaz; o zaman bize dünya kamuoyu: "Vaktiyle bu karşı çıkma hakkınızı neden kendi hükümetinize karşı kullanmadınız?" diyecek ve bunu derken de herhalde pek haklı bir söz söylemiş olacaktır.

Çünkü Peygamberimiz "Kema tekûnu yüvellâ aleyküm", yani "siz ne nitelikte olursanız, iş başında bulunanlar da o nitelikte olur!" buyurmuşlardır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk
Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Vesika, 97 [c].

Bilcümle Devletlerin İstanbul Süfera ve Mümessillerine
Beray-i Malûmat Îsal Olunan Muhtıra

Sekiz ay evvel feshedilmiş olan Meclis-i Millîmizin Kanun-ı Esasî mucibince nihayet dört ay zarfında yeniden içtimaı lâzımgeldiği halde mütarekenin aktinden beri teakup eden hükûmetler, intihabatın icrasında taallül etmiş ve bu suretle Meclis-i Millî hâlâ içtima edememiştir. Bu sebeple bilhassa hükûmet-i hâzıranın takip etmekte olduğu siyaset-i dahiliye, şekl-i idaremizi mutlakıyetten tefrik edilmez bir hale getirmiştir. Bu vaziyet üzerine harekâtiyle icraatında hiçbir fikr-i meşrutiyet kalmayan Ferit Paşa Kabinesi, nefret-i umumiye karşısında zulüm ve şiddetle pâyidar olabilmek siyasetine sülûk ederek kendi aleyhinde bulunan millî vahdeti ihlâl için anasır-ı İslâmiyeyi yekdiğeriyle kıtale sevketmek istemişse de bu teşebbüse ait vesaik milletin eline geçerek memleketin emniyet-i umumiyesi haleldar olmaktan kurtulmuştur. Bunun üzerine millet vaziyeti zat-ı hazret-i padişahiye arz ile itimad-ı umumîye müstenit bir kabine teşkilini istirham etmek istemişse de hükûmet-i hâzıra milletle padişahın temasına da mâni olmuş ve bu suretle millet için bir hükûmet-i meşrua teşekkül edinceye kadar heyet-i hâzıra-i vükelâ ile kat'-ı münasebetten başka çare kalmamıştır: Çünkü böyle bir tedbire tevessül edilmediği takdirde Ferit Paşa Kabinesi'nin teşvikatiyle Anadolu asayişinin haleldar olacağı muhakkaktı. İstanbul'da itimad-ı millîye müstenit bir kabine teşekkül edinceye kadar devam edecek olan bu vaziyetin meşruiyetini ve bilhassa hükûmet-i metbuaları nokta-i nazarınca da lüzumunu vareste-i izah addederiz; çünkü hükûmet-i hâzıranın Versay[1] Konferansı'na gönderdiği heyet-i murahhasa sırf âmâl-i milliyeyi temsil eden bir hükûmet tarafından gönderilmiş olmadığından dolayı bir ehl-i hibre telâkki edilmişti. Binaenaleyh sulhün takarrürü de ancak millete müstenit bir Osmanlı kabinesi teşekkül etmekle kabil olabilir.

Bu suretle gerek milletimizin ve gerekse Avrupa ve Amerika menafi-i âliyesinin icabat-ı âtiyesine tevafuk etmekte olan vaziyet-i hâzıra-i milliyemizin muhill-i asayiş hiçbir fikre müstenit olmadığını ve emniyet-i umumiyeyi ihlâl edecek hiçbir hâdise zuhûr etmeyeceğini ve bütün manasiyle muslihane bir hatt-ı hareket takip edileceğini Sıvas'ta münakit umum Anadolu ve Rumeli murahhaslarından müteşekkil Umumî Kongre suret-i kat'iyede tekeffül ve temin ederek kesb-i fahr ile cihana adalet vaadeden düvel-i muazzamanın muzaheret-i maneviyelerinden emin olduğunu da ayrıca arzeder.

11 Eylûl 1919

İmza
Sıvas'ta münakit Umumî Kongre
Heyeti

[1] Versailles.

Belge 97 [c].

Bütün Devletlerin İstanbul Elçi ve Temsilcilerine
Bilgi Edinilmek Üzere Gönderilen Andaç

Sekiz ay önce dağıtılmış olan Meclisi Milli'mizin Anayasa gereğince en çok dört ay içinde yeniden toplanması gerektiği halde Ateşkesin imzalanmasından beri birbirini izleyen hükümetler, seçimlerin yapılmasından birer nedensi ile kaçınmış; böylece Meclisi Milli bugüne değin toplanamamıştır. Bu nedenle özellikle bugünkü hükümetin izlemekte olduğu iç siyasa, yönetim biçimimizi saltçılıktan ayırt edilmez bir duruma getirmiştir. Bu durum üzerine davranışları ile işlerinde hiçbir meşrutiyet düşüncesi kalmayan Ferit Paşa hükümeti, genel tiksinti karşısında kıyıcılık ve sertlikle kalımlı olabilme siyasasına girerek, kendisine karşı olan ulusal birliği bozmak için Müslüman halkı birbirini öldürmeye sürüklemek istemişse de, bu girişime ilişkin belgeler ulusun eline geçerek ülkenin genel güvenliği bozulmaktan kurtulmuştur. Bunun üzerine ulus durumu Padişah hazretlerine bildirerek genel güvene dayalı bir hükümet kurulmasını rica etmek istemişse de, bugünkü hükümet ulusla Padişahın değinmesine de engel olmuş ve böylece ulus için yasal bir hükümet kuruluncaya değin bugünkü bakanlar kurulu ile ilişki kesmekten başka umar kalmamıştır: Çünkü böyle bir önleme gidilmezse Ferit Paşa hükümetinin kışkırtmalarıyla Anadolu'da güvenliğin bozulacağı kesindi. İstanbul'da ulusal güvene dayalı bir hükümet kuruluncaya değin sürecek olan bu durumun yasallığı, özellikle bağlı olduğunuz hükümetin görüşünce de gerekliliği açıklama istemez sayarız; çünkü bugünkü hükümetin Versailles Konferansı'na gönderdiği delegeler kurulu, salt ulusal istekleri temsil eden bir hükümetçe gönderilmiş olmadığından dolayı, bir bilirkişi sayılmıştı. Bundan dolayı barışın kararlaşması da ancak ulusa dayalı bir Osmanlı hükümeti oluşmakla olanak içine girebilir.

Böylece, gerek ulusumuzun ve gerekse Avrupa ve Amerika'nın yüksek çıkarlarının gelecekteki gereklerine uymakta olan bugünkü ulusal durumumuzun, güvenliği bozucu hiçbir düşünceye dayanmadığını ve genel güvenliği bozacak hiçbir olay çıkmayacağını, bütün anlamı ile barışçı bir tutum izleneceğini Sıvas'ta toplanmış bütün Anadolu ve Rumeli delegelerinden oluşmuş Genel Kongre kesinlikle üzerine alarak buna güvence vermekle övünür ve dünyada adalet için söz veren büyük devletlerin manevi desteklerine güvendiğini de ayrıca bilgilerinize sunar.

11 Eylül 1919

imza

Sıvas'ta Toplanmış Genel Kongre Heyeti

İngiliz mümessil-i siyasisine, Amerika mümessil-i siyasisine, Fransa mümessil-i siyasisine, İtalya mümessil-i siyasisine, Sırbistan mümessil-i siyasisine, Felemenk Sefaretine, İsveç Sefaretine, Danimarka Sefaretine, İspanya Sefaretine.

Vesika, 98.

Beyanname-i Humayun Sûret-i Münifesi:

Bugünlerde Anadolu'da serzede-i zuhûr olan ahval ve harekâtın safahatı, mahallerinden vürut eden telgrafnamelerde vâsıl-ı sem'-i ıttılaımız olmuştur. Bu hal-i esef-iştimal İzmir işgali ile anı takip eden vakayi-i fecianın ve Anadolu Vilâyât-ı Şarkıye mukadderatı hakkında işaa edilen rivayatın efkâr-ı ahalide hâsıl eylediği tesirat neticesi olup vukuat ve şâyiat-ı mezkûreden bilcümle efrad-ı ahalimizle beraber kalbimizde husule gelen tesirat pek amik, hukuk-ı devlet ve milletin sıyaneti emrinde sarf-ı mâhasal-ı gayret etmek cümlemiz için pek tabiî ise de şu ân-ı mühimde hükûmet ve millete terettüp eden vazife teşebbüsat-ı ma'kule-i siyasiye ve ittihad-ı ârâ-yi umumiye ile muhafaza-i hukuka çalışmaktan ibarettir. Hükûmetimizin takip ettiği siyaset neticesinde İzmir fecayii Avrupa düvel ve milel-i mütemeddinesinin nazar-ı dikkat ve meveddetini celp ile mahalline bir heyet-i mahsusa izam ve bitarafane tahkikata iptidar olunarak enzar-ı medeniyette hakkımız tezahür etmekte bulunduğu ve Anadolu Vilâyât-ı Şarkıyesine dair olan rivayat ve şayiata karşı da hükûmetçe her türlü teşebbüsattan hâli kalınmayıp zaten vahdet-i milliyemizi ihlâl edecek hiçbir karar ve teklif olmadığı halde dahil-i memalikte asayiş ve inzıbatı sektedar ve nüfuz-ı hükûmeti haleldar eyleyecek her gûna hareket ve efrad-ı millet beyninde tefrika ve şikakı müeddi olacak her türlü teşebbüsat devletimizin menafi-i esasiye ve hayatiyesiyle kabil-i telif değildir. Bazı kimseler tarafından memleketin vaziyet-i hususiyesi tebdil ve gûya ahali ile hükûmet arasında muhalefet vücudu ilân edilerek hakkımızda Avrupa efkâr-ı umumiyesinin tağlit kılınması menafi-i âliyeyi memleketi külliyen rahnedar edeceği gibi bilvücuh şayan-ı teessüf olan bu hal şerait-i kanuniye dairesinde bir an evvel icrasını arzu eylediğimiz intihabatı da dûçar-ı teahhur ederek sulhün takarrüp etmekte bulunduğu bir sırada vücudu lâbüt olan heyet-i meb'usanın içtimaını tavik ve bu yüzden hükûmetin müşkilâtını tezyit eyleyecektir. Bugün umum efrad-ı milletimden intizarım, hal ve mevkiin nezaketini bittakdir muhafaza-i sükûn ve itidal ve ahkâm-ı kavanine ve emr-i hükûmete tamami-i ittiba ile memleketin intizam ve asayişini muhil hareketten içtinap eylemek ve bu suretle kariben sulh müzakeresine davet

İngiliz siyasal temsilcisine, Amerika siyasal temsilcisine, Fransa siyasal temsilcisine, İtalya siyasal temsilcisine, Sırbistan siyasal temsilcisine, Hollanda elçiliğine, İsveç elçiliğine, Danimarka elçiliğine, İspanya elçiliğine

Belge 98.

Padişah Bildirgesinin Yüce Örneği [1]

Bugünlerde Anadolu'da başveren durumlarla eylemlerin evreleri, yerlerinden gelen telyazılardan bilgimize ulaşmıştır. Bu üzüntü verici durum İzmir'in işgali ile onu izleyen acı olayların ve Anadolu doğu illeri alınyazısı üzerinde yayılan söylentilerin halkın düşüncesinde yarattığı etkiler sonucu olup, olaylar ve sözü geçen söylentilerden bütün halkımızla birlikte yüreğimizde meydana gelen etkiler pek derin, devletin ve ulusun haklarının korunması için çaba harcamak hepimiz için pek doğal ise de, şu önemli zamanda hükümet ve ulusa düşen ödev, akla yatkın siyasal girişimler ve genel oyun birleşmesi ile haklarımızı korumaya çalışmaktır. Hükümetimizin izlediği siyasa sonucunda İzmir acıklı olayları Avrupa'nın uygar devlet ve uluslarının dikkatini ve sevgisini çekmiş ve yerine bir özel kurul gönderilerek yan tutmaksızın soruşturmalara başlanarak; uygarlık gözünde hakkımızın ortaya çıkmakta bulunduğu ve Anadolu doğu illeriyle ilgili söylentilere ve duyultulara karşı da hükümetçe her türlü girişimlerden uzak kalınmayıp, aslında ulusal birliğimizi bozacak hiçbir karar ve öneri olmadığı halde, ülke içinde güvenlik ve düzenbağını bozacak ve hükümetin erkini kıracak her türlü eylem ile ulus bireyleri arasında ayrılık ve anlaşmazlığa neden olacak her türlü girişimler, devletimizin temel ve ölüm kalımlı çıkarlarıyla bağdaştırılamaz. Kimi kişilerce ülkenin özel durumu değiştirilip ve sözde halk ile hükümet arasında karşıtlığın varlığı ilan edilerek Avrupa kamuoyunun bizim için yanıltılması ülkenin genel çıkarlarını tümüyle yaralayacağı gibi, her bakımdan üzüntü verici olan bu durum, yasa koşulları içinde bir an önce yapılmasını istediğimiz seçimleri de geciktirerek, barışın yaklaşmakta bulunduğu bir sırada varlığı gerekli olan Meclis'in toplanmasını geciktirecek ve bu yüzden hükümetin güçlüklerini artıracaktır. Bugün bütün ulusumdan beklediğim, durum ve ortamın ağırlığını anlayarak dirliği ve ölçüyü korumak, yasa hükümlerine, hükümetin buyruğuna tümüyle uymak, ülkenin düzenini ve güvenliğini bozacak eylemden kaçınmak ve böylece yakında barış

[1] Beyannamei Humayun sureti münifesi.

olunacak Osmanlı murahhasları konferans muvacehesinde milletle hemahenk olarak ispat-ı mevcudiyet edebilmektir. Altı buçuk asırdan beri Avrupa muvazenesinde bir âmil-i mühim olan devletimizin vahdet ve tamamiyetini ve millet-i Osmaniye'nin mevki-i haysiyetini temin edecek bir sulhe kariben nailiyetimizi eltaf-ı subhaniyeden ümit etmekteyim. Düvel-i muazzamanın hissiyat-ı nasfetkâraneleri ve hakikaten gittikçe nüfuz etmekte olan Avrupa ve Amerika efkâr-ı umumiyesinin itidalperverliği de bu ümidimi tevsik eylemektedir. Hükûmetin her türlü müşkilât-ı dahiliyeden masun kalarak takviye ve memleketimizin her tarafından ahkâm-ı kavanine harfiyen riayetle sunuf-ı tebaamızın mahfuziyet-i hukuku ahass-i âmâlimiz olup heyet-i hükûmetimizin de bu bâbda âmâl-i humayunumuzu tamamiyle rehber-i hareket ittihaz edeceğine eminim. Şu efkâr ve âmâl-i hâlisanemizin memalikimizin her cihetine neşir ve tamamiyle sadakat ve hamiyetlerinden mutmain olduğum bilcümle efrad-ı milletimin sem'-i ıttılaına îsalini irade ederim.

24 Zilhicce 1337, 20 Eylûl 1919

Mehmet Vahdettin

Mabeyn-i Humayun-ı Mülûkâne Başkâtibi Ali Fuat Beyefendi tarafından bugün Bâbıâlide senâverlerine tevdi ve tamimen devaire ve elviyeye tebliğ kılınmış olan beyanname-i humayunun suret-i münifesi bâlâya derc olunmakla vilâyet-i celilelerince dahi nevahi ve kurâya kadar neşir ve ilânı ile ahkâm-ı celilesinin bermantuk-ı ferman-ı humayun-ı şahane bilcümle sunuf ve efrad-ı ahaliye tefhim ve ilânı.

20 Eylûl 1919

Sadrazam
Damat Ferit

Vesika, 99.

Sıvas, 22/9/1919

Padişaha, Beyannamesi Üzerine Yazılan Telgraf
Hâkipây-i Maâliihtiva-yi Cenab-i Hilâfetpenahiye

Şevketpenah Efendimiz!

Kullarınızı hâkipây-i humayunlarını tekrar arz-ı hal ve hakikate sâik olan sebep; heyet-i hazıra-i vükelânın ketm-i hakayikle zat-ı

görüşmelerine çağrılacak Osmanlı delegelerinin Konferans önünde ulusla uyum içinde olarak varlığını tanıtlayabilmektir. Altı buçuk yüzyıldan beri Avrupa dengesinde bir önemli etken olan devletimizin birlik ve bütünlüğünü ve Osmanlı ulusunun onurlu yerini sağlayacak bir barışa yakında kavuşmamızı Tanrının kayrasından ummaktayım. Büyük devletlerin hakgüder duyguları ve gerçekten gittikçe etkin olmakta olan Avrupa ve Amerika kamuoyunun ölçülülüğü de bu umudumu belgelemektedir. Hükümetin her türlü iç güçlüklerden korunmuş kalarak güçlenmesi ve ülkemizin her yanından yasa hükümlerine harfi harfine uyularak uyruğumuz sınıflarının haklarının korunması, isteklerimizin başlıcası olup, bakanlar kurulumuzun da bu yolda isteklerimizi [1] tümüyle davranışlarında önder göreceğine inanıyorum. Şu katıksız düşünce ve isteklerimizin ülkemizin her yönüne yayılması ve genelleştirilmesiyle, bağlılık ve yurtseverliklerine inandığım bütün ulus bireylerimin bilgilerine ulaştırılmasını buyururum.

24 Zilhicce 1337 [2], 20 Eylül 1919
Mehmet Vahdettin

Mabeyn başyazmanı [3] Ali Fuat Beyefendi'nin bugün Bâbıâli'de övücünüze verilen, dairelere ve sancaklara bildirilmiş olan Padişah bildirisinin yüce örneği yukarıya konulmakla yüce valiliklerince de bucaklara ve köylere değin yayılması ve duyurulması ile yüce hükümlerinin Padişah hazretlerini buyruğu anlamı gereğince [4] bütün halk sınıf ve bireylerine anlatılması ve duyurulması.

20 Eylül 1919

Sadrazam
Damat Ferit

Belge 99.

Sıvas, 22/9/1919

(Padişaha, Bildirgesi Üzerine Yazılan Telyazı)
Yüce Halife Hazretlerine [5]

Yüce Efendimiz! [6]

Kullarınızın yüce katınıza yeniden dileklerini ve gerçekleri bildirme nedeni; bugünkü bakanlar kurulunun gerçekleri gizleyerek Padişah

[1] âmâli Hümayun.
[2] İslam takvimine göre.
[3] Mabeyni Hümayunı Mülûkâne Başkâtibi.
[4] ber-mantukı fermanı Hümayunı Şahane.
[5] Hâkipayı maâlî-ihtivayı Cenabı Hilafetpenahi.
[6] Şevketpenah efendimiz!

şehinşahilerine arz ve ilâm ettiği veçhile bir emel-i nameşru değil, milletin metalib-i muhikkasıdır. Mükerrer istirhamatımızın kabinenin dest-i hıyanetiyle südde-i seniyelerine arzına mümanaat edilmesi, memleketin ve tebaa-i sadıka-i humayunlarının zararına, telâfi nâpezir bir hesap kayıt ve teşkil ediyor. Bu kere Ferit Paşa'nın müzeyyel mütâlaatiyle vilâyâta tebliğ edilen beyanname-i humayunları muhteviyatından dahi pek bariz anlaşılıyor ki, milletin âmâl ve makasıd-ı meşruası ve kabinenin irtikâp edip fiilen ve vesaik ile sabit harekât-ı hainaneleri zat-ı akdes-i humayunlarından mektum tutulmuştur. Ferit Paşa'nın zat-ı şevketsimat-ı şehriyarilerine muhalif-i hakikat mâruzatta bulunmak suretiyle millet ve vatana karşı irtikâp eylemekte olduğu ihaneti taz'iften çekinmediği de kemal-i teessürle görünmektedir. Tarihin hiçbir sahife-i ihanetine mukayyes [1] olamayacak bir hıyanetle ahaliyi yekdiğeri aleyhine iğva ve milleti ihtirasat-ı ecnebiyeye feda eden bu kabinenin ârzu-yi millî hilâfında olarak mevkiinde kalması, pek büyük felâketler celp ve ihzar etmektedir. Bütün cihan mülk-i humayunlarında sükûn ve asayişin müterakkıbi iken vilâyetlere çekilen telgrafnamelerle bir taraftan aşair-i mutiayi efrad-ı ahali üzerine teşvik ile beraber memalik-i şahanenizin hercümercî içinde ve muhtac-ı muavenet olduğunu resmen beyan ederek müdahale-i ecnebiyeyi davet eyleyen, diğer cihetten Vilâyât-ı Şarkıyede vâsi bir Ermenistan teşkiline ve Toros silsilesinin cenubunda kâin yerleri terke âmâde bulunduğunu ifade ile dahilî ve haricî düşmanlarımızın âmâlini terviç ve tatmin etmek isteyen bir kabinenin mevki-i iktidarda kalmasını zat ve mülûk-i humayunlarınızın düşmanlarınızdan başka hiç kimse arzu etmez.

Paris Sulh Konferansı'nın, meb'uslarımızın intihabından ve Meclisin in'ikadından evvel Türkiye hakkında ittihaz-ı karara başlaması muhtemeldir. Milletin itimadına müstenit olmadığı Düvel-i İtilâfiyece de malûm bulunan Ferit Paşa Kabinesi'nin bu suretle re's-i idarede kalması murahhaslarımızın konferansa davet ve kabul edilmemesi, kabulü hâlinde de evvelce olduğu gibi bu defa da tart ve iade ile aleyhimizdeki hükmün tebliğiyle iktifa olunmasını istilzam edecektir ki, bunun neticesi olarak zuhuru tabiî olan felâketin milleti büsbütün dûçar-ı yeis edeceğini Zat-ı Şahaneleri pek iyi takdir buyururlar. Binaenaleyh memleketi sıyaneten [2] Ferit Paşa Kabinesi'nin hemen ıskatiyle itimad-ı umumîye mazhar zevattan mürekkep bir kabinenin teşkiline müsaade-i şehinşahilerini bütün millet namına

[1] 1934 vd. basımlarda "makis" olarak okunmuştur.
[2] 1934 basımında: "siyaseten". Aslı yukarıdaki gibidir.

hazretlerine sunduğu ve bildirdiği üzere, bir yasa dışı istek değil, ulusun haklı istekleridir. Yinelenen dileklerimizin kabinenin hayın eliyle yüce eşiklerine sunulmasına engel olunması, ülkenin ve size bağlı uyruklarınızın dokuncasına, giderilmesi olanaksız bir hesap oluşturuyor. Bu kez Ferit Paşa'nın ek düşünceleriyle illere bildirilen padişahlık bildirgesi içeriğinden de pek açıkça anlaşılıyor ki, ulusun yasal istekleri ve amaçları ve hükümetin işleyip eylemli olarak ve belgelerle tanıtlanmış hayınca davranışları, kutsal kişiliğinizden gizli tutulmuştur. Ferit Paşa'nın yüce kişiliğinize gerçeğe aykırı sunuşlarda bulunma yoluyla ulus ve yurda karşı işlemekte olduğu hayınlığı kat kat artırmaktan kaçınmadığı da tam bir üzüntü ile görülmektedir. Tarihin hiçbir ihanet sayfası ile karşılaştırılamayacak [1] bir hayınlıkla halkı birbirine karşı ayartan ve ulusu yabancı tutkularına feda eden bu hükümetin, ulusal isteğe karşı yerinde kalması, pek büyük yıkımları çekmekte ve hazırlamaktadır. Bütün dünya yüce ülkelerinde dirlik ve güvenliği beklerken, illere çekilen telyazılarla bir yandan uysal aşiretlerin söz dinler bireylerini halka karşı kışkırtarak, yüce ülkenizin karışıklık içinde ve yardıma gerekseme duymakta olduğunu resmen bildirerek yabancı karışmasını çağıran, öte yandan doğu illerinde geniş bir Ermenistan kurulmasına ve Toros sıradağlarının güneyinde bulunan yerleri bırakmaya hazır olduğunu bildirerek iç ve dış düşmanlarımızın isteklerini destekleyen ve doyurmak isteyen bir hükümetin iktidarda kalmasını, yüce kişiliğinizin düşmanlarından başka hiç kimse istemez.

Paris Barış Konferansı'nın, milletvekillerimizin seçiminden ve Meclisin toplanmasından önce Türkiye üzerinde karar almaya başlaması olasıdır. Ulusun güvenine dayanmadığı İtilaf Devletleri'nce de bilinen Ferit Paşa hükümetinin böylece iş başında kalması; delegelerimizin Konferansa çağırılmaması ve kabul edilmemesi, kabulü durumunda da önceleri olduğu gibi bu kez de kovularak ve geri gönderilerek kötülüğümüze olan yargının bildirilmesiyle yetinilmesini gerektirecektir; bunun sonucunda ortaya çıkması doğal olan yıkımın ulusu büsbütün umutsuzluğa atacağını yüce kişilikleri pek iyi değerlendirirler. Buna göre, ülkeyi korumak [2] için Ferit Paşa hükümetinin hemen düşürülmesiyle genel güveni kazanmış kişilerden oluşan bir kabinenin kurulmasına yüce izinlerini bütün ulus adına yakarır ve rica ederiz; bu konuda ve her durumda buyruk ulu Padişah hazretlerinindir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi

[1,2] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

niyaz ve istirham ederiz; olbâbda ve katıbe-i ahvalde emr ü ferman hazret-i tâcdar-ı âzamilerinindir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi

Ankara'da K. O. 20, Erzurum'da K. O. 15,
Diyarbekir'de K. O. 13,
Niğde'de Fırka 11 K.

Van, Bitlis, Trabzon, Erzurum, Kastamonu, Ankara, Diyarbekir, Elâziz, Hudavendigâr [1] vilâyetlerine ve heyet-i merkeziyelerine.

Erzincan, Canik, Kayseri, Niğde, Antalya, Afyon Karahisar, Kütahya, Denizli, Bolu, Urfa mutasarrıflıklarına ve heyet-i merkeziyelerine.

Hâkipây-i şahaneye vuku bulan mâruzat sureti beray-i malûmat mâruzdur.

(K. O. 3 ve Sıvas vilâyetine: Leffen takdim kılındı)

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi

Vesika, 100.

Erzurum'dan, 20/9/1919

K. O. 3 Kumandanlığına

Heyet-i Temsiliyeye: Bilhassa İngilizlere karşı ihfa edilen ve bundan dolayı resmî ve açık bir memuriyetle henüz tavzifi mümkün olamayan Halit Bey'in nasıl bir âteşin mizaç ve hamiyete malik olduğu malûm-ı samileridir. Mumaileyhin Trabzon'a memuriyeti halinde mizacı iktizası ihdas edilmesi muhtemel vaziyetlerin bu nazik zamanda belki ıslahı mümkün olamaz. Binaenaleyh Halit Bey'in fart-ı hamiyet ve sevk-i ahval ile bazı tedabir ve teşebbüsat için haber-i âcizî olmadan maruzatta bulunsa bile terviç buyurulmamasını istirham eylerim.

K. O. 15 Kumandanı
Kâzım Karabekir

[1] Bursa yöresi.

Ankara'da 20. Kolordu, Erzurum'da 15. Kolordu, Diyarbakır'da 13. Kolordu, Niğde'de 11. Tümen komutanlıklarına;

Van, Bitlis, Trabzon, Erzurum, Kastamonu, Ankara, Diyarbekir, Elaziz, Hudavendigâr [1] illerine ve merkez kurullarına;

Erzincan, Canik, Kayseri, Niğde, Antalya, Afyonkarahisar, Kütahya, Denizli, Bolu, Urfa mutasarrıflıklarına ve merkez kurullarına.

Padişahın katına yapılan sunu bilgi edinilmek üzere sunulmuştur.

(3. Kolordu ve Sıvas iline ilişikte sunuldu)

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi

Belge 100.

Erzurum'dan, 20/9/1919

3. Kolordu Komutanlığına

Heyeti Temsiliye'ye:

Özellikle İngilizlerden gizlenen ve bundan dolayı resmi ve açık bir görevle henüz görevlendirilmesi olanaksız olan Halit Bey'in nasıl bir ateşli yaratılış ve yurtseverlikle dolu olduğu yüce kişiliklerince bilinmektedir. Kendisinin Trabzon'da görevlendirilmesiyle yaratılışı dolayısıyla çıkarılması olasılığı bulunan durumların bu ağır zamanda belki düzeltilmesi olanağı bulunamaz. Buna göre, Halit Bey'in aşırı yurtseverliği ve durumun dürtüsüyle kimi önlemler ve girişimler için, benim bilgim olmadan sunularda bulunsa bile, dikkate alınmamasını çok rica ederim.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

[1] Bursa yöresi.

Vesika, 101.

Şifre
Zata mahsustur

Sıvas, 22/9/1919

Erzurum On Beşinci Kolordu Kumandanlığına

C: 20/9/1919

Trabzon vaziyetini zat-ı devletlerine burada teşrihi zait addederiz. Aheng-i umumîyi ihlâl edecek teşebbüsat-ı muzırranın vukuunu bittabi zat-ı âlileri de arzu eylemezler. İşte bu endişe iledir ki biz Trabzon'da teşkilâtın efkâr ve mütâlaat-ı mahsusaya bağlı olmayan sırf menafi-i millîyi şamil nikat-ı nazardan görebilmek istidadında bulunan eşhastan vücut bulmasını istiyoruz. Bunu temin için azim ve namusundan emin olduğumuz Halit Bey'in tayinini istirham eylemiştik. İş'ar buyurulan mehazirden İngiliz mahzuru bizlerce mutasavver değildir. Yalnız Halit Bey'in asabiyü't-tabia olmasından naşi âmâl-i umumiye-i milliyeye, makasıt ve ihtirasat-ı hususiyeleri ile engel olan eşhas hakkında şedit ve kat'î davranacağı, Trabzon için mahzurlu görülüyorsa, esasen arzunuz hilâfında bir karar ittihazı da bizce hiç de şayan-ı arzu keyfiyet olmadığından Trabzon'un ıslahı neye ve ne gibi vasıtaya mütevakkıf ise anın doğrudan doğruya taraf-ı devletlerinden ittihazını istirham ile iktifa ederiz Efendim. Heyet-i Temsiliye namına: Mustafa Kemal.

Vesika, 102.

Şifre halli

Erzurum, 27/9/1919

Sıvas'ta K. O. 3 Kumandanlığına

Heyet-i Temsiliyeye: Trabzon muhitini (y k k y m) [1] gibi oradaki cereyanı da daima takip etmekteyim. Evvelce de bilmünasebe arzettiğim veçhile cereyan-ı millîyi idare ve idame hususunda bendenizin mesleğim, evvelâ halkı tenvir ve irşat etmek, fikren ve ruhan bu cereyana kanaat ve samimiyetle bağlamaktır. İrşat ve ikna vazifesini yaptıktan sonra yine temerrüt edenler görülürse şu halde bir maksad-ı hasis peşinde koşan mel'unlar olduğu tamamen tebeyyün etmiş olacağından onlar da lâyık oldukları muameleye mâruz kalırlar. Pek büyük tecrübelerle tahassul eden bu prensibi

[1] Okunamadığı anlaşılıyor.

Belge 101.

Şifre
Kişiye özeldir

Sıvas, 22/9/1919

Erzurum 15. Kolordu Komutanlığına

Y: 20/9/1919

Trabzon'[un] durumunu devletli kişiliklerine burada açıklamayı gereksiz sayarız. Genel uyumu bozacak dokuncalı girişimlerin ortaya çıkmasını elbette devletli kişilikleri de istemezsiniz. İşte bu kaygı iledir ki biz, Trabzon'da örgütün, özel düşünce ve görüşlere bağlı olmayan, salt ulusal çıkarlarla ilgili açıdan görebilmek yeteneğinde bulunan kişilerden oluşmasını istiyoruz. Bunu sağlamak için kararlılık ve namusuna güvendiğimiz Halit Bey'in atanmasını çok rica etmiştik. Bildirilen sakıncalardan İngiliz sakıncası bizlerce düşünülmemektedir. Yalnız Halit Bey'in sinirli yaratılışta olmasından dolayı, ulusun genel isteklerine, özel amaç ve tutkularıyla engel olan kişiler konusunda sert ve kesin davranacağı Trabzon için sakıncalı görülüyorsa, aslında isteğinize aykırı bir karar alınması da bizce hiç de istenen bir şey olmadığından, Trabzon'un düzeltilmesi neye ve ne gibi araca bağlı ise, onun doğrudan doğruya devletli kişiliğinizce alınmasını rica ile yetiniriz Efendim.

Heyeti Temsiliye adına: Mustafa Kemal.

Belge 102.

Şifre çözümü

Erzurum, 27/9/1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Heyeti Temsiliyeye:

Trabzon çevresini (y k k y m) [1] gibi oradaki akımı da sürekli izlemekteyim. Önce de bir nedenle bildirdiğim gibi, ulusal akımı yönetme ve sürdürme konusunda benim tutumum, önce halkı aydınlatmak ve uyarmak, düşünce ve ruh yönünden bu akıma inan ve içtenlikle bağlamaktır. Uyarma ve inandırma ödevini yaptıktan sonra yine dikbaşlılık edenler görülürse, bu durumda bayağı bir amaç ardında koşan alçaklar olduğu tümüyle anlaşılmış olacağından, onlar da kendilerine yaraşan işlemle karşı karşıya kalırlar. Pek büyük deneyimlerle ortaya

[1] Okunamadığı anlaşılıyor.

aynen Trabzon muhitine de tatbik ettim. Bir müddet-i muvakkate için ve icabında hâkim olmak üzere Dokuzuncu Fırka kumandanı Rüştü Bey'i erkânıharbiyesiyle birlikte ve Üçüncü Fırka Kumandanlığı Vekâletiyle Trabzon'a gönderdim. Mumaileyh karargâhını Cevizlik'te tesis ve idare-i umur edecektir. İki seneden beri kendisini yakinen tanıdığım ve necabet ve metanet-i ahlâkıyesini pek çok sevdiğim Kaymakam Halit Bey'i şu aralık Trabzon muhiti için münasip bulmadım. Çünkü Trabzon, vüs'ati ve İstanbul'un entrikalarına kurbiyeti dolayısiyle orası pek büyük bir ihtiyat ve basiretle iş görmek ister. Halbuki Halit Bey'in asabiyet-i mizacı cümlece malûmdur. Biz Halit Bey'den ancak bir harb ü darp zamanında lâyıkiyle istifade edebiliriz. İngiliz telâkkisine gelince, âcizlerince mümkün olduğu müddetçe âşikâr ve maddî bir husumetten içtinabı tercih ederim. Binaenaleyh bu ve bu gibi esbap ile Halit Bey'in o havalide şimdilik yed-i himmetinin alınması lüzumunu arzederim.

K. O. 15 Kumandanı
Kâzım Karabekir

Vesika, 103.

Şifre 29/9/1919
Zata mahsustur

K. O. 15 Kumandanı Kâzım [1] Paşa Hazretlerine

Heyet-i Temsiliye'ye hitaben 27/9 tarihli şifre telgrafname-i âlileri bugün akşam vâsıl oldu. Trabzon vilâyeti efkâr-ı umumiyesi hakkında tamamen buraca da tenevvür edilmiştir. Trabzon merkezi müstesna olmak üzere bütün kaza ve livalariyle muhabere edilmektedir. Merkezdeki hal dahi valinin tevkif ve teb'idinden sonra zail olmuştur. Rüştü Bey'in Üçüncü Fırka kumandanlığı vekâletiyle Trabzon'a gönderilmesinde varid-i hatırım olan nikatı arzedeceğim. Evvelâ valiyi tevkif eden Halit Bey'dir. Birkaç gün sonra Rüştü Bey'in bu suretle gönderilmesi Halit Bey'in hareketini oradaki bedhâhana karşı tenkit gibi olabilir. Saniyen Halit Bey mühim vaziyetlerde fırkasının başına geçmeğe müterakkıp iken bugün geçirmekte olduğumuz mühim ve tarihî âvanda diğer bir zatın yerine geldiğini görmekten müteessir olabilir. Binaenaleyh bu tertipten sarfınazar buyurularak Rüştü Bey'in suret-i münasibede vazifesi

[1] Karabekir.

çıkmış olan bu ilkeyi, olduğu gibi, Trabzon çevresine de uyguladım. Geçici bir süre için ve gereğinde egemen olmak üzere 9. Tümen Komutanı Rüştü Bey'i kurmayı ile birlikte ve 3. Tümen Komutanlığı Vekilliği ile Trabzon'a gönderdim. Kendisi karargâhını Cevizlik'te kuracak ve işleri yürütecektir. İki yıldan beri kendisini yakından tanıdığım ve soyluluğunu ve sağlam ahlakını pek çok sevdiğim Yarbay Halit Bey'i şu aralık Trabzon çevresi için uygun bulmadım. Çünkü Trabzon, genişliği ve İstanbul'un çevirdiği dolaplara yakınlığı dolayısıyla, orası pek büyük bir sakınganlık [1] ve sağgörü ile iş görmek ister. Oysa Halit Bey'in yaratılışında sinirli olduğu herkesçe bilinmektedir. Biz Halit Bey'den ancak bir savaş zamanında gerektiği gibi yararlanabiliriz. İngilizlere gelince, bence elden geldiği sürece açık ve maddi bir düşmanlıktan çekinmeyi yeğlerim. Buna göre, bu ve bu gibi nedenlerle Halit Bey'in o yörede şimdilik çabasının alınması [2] gereğini bilgilerinize sunarım.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

Belge 103.

Şifre
Kişiye özeldir

29/9/1919

15. Kolordu Komutanı Kâzım Paşa[3]
Hazretlerine

Heyeti Temsiliye'ye yazılan 27.9.1919 tarihli şifre telyazıları bu akşam geldi. Trabzon ili kamuoyu konusunda buraca da tümden aydınlanılmıştır. Trabzon merkezi dışında, bütün ilçe ve sancaklarla haberleşilmektedir. Merkezdeki durum bile, valinin tutuklanıp uzaklaştırılmasından sonra ortadan kalkmıştır. Rüştü Bey'in 3. Tümen Komutanlığı Vekilliği ile Trabzon'a gönderilmesinde aklıma gelen noktaları sunacağım. Önce, valiyi tutuklayan Halit Bey'dir. Birkaç gün sonra Rüştü Bey'in böylece gönderilmesi Halit Bey'in davranışını oradaki kötücüllere karşı eleştirme gibi olabilir. İkincisi, Halit Bey'in önemli durumlarda tümeninin başına geçmeyi beklerken, bugün geçirmekte olduğumuz önemli ve tarihsel günlerde başka bir kimsenin yerine geldiğini görmekten üzülebilir. Buna göre bu düzenlemeden vazgeçilerek Rüştü Bey'in uygun bir yolda görevi başında bırakılmasını, içtenliğimize

[1] ihtiyat.
[2] "kaldırılması" anlamında.
[3] Karabekir.

başında ipkasını samimiyetimize binaen ve tamamen hususî olarak rica ederim. Maahaza kolordunuzun tertibat ve hususat-ı askeriyesine hiçbir veçhile müdahale hatırımdan geçmediği için en nihayet hususat-ı askeriyede arzu ve tensibiniz veçhile hareket tabiidir kardeşim Efendim.

Mustafa Kemal

Vesika, 104.

Şifre halli Erzurum, 2/10/1919

K. O. 3 Kumandanlığına

C: 29/9/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: Rüştü ve Halit beylerin suret-i tavzifi hakkında yanlış bir zehap husule gelmemek için zat-ı samilerine berveçh-i âti izahatı arzeylerim. Trabzon mıntıkasının birbirini takip eden safahatı ehemmiyetle takip edilmekte olduğu cihetle ahiren bu nokta-i nazardan Halit Bey'le muhabere edilmiş; kendisinden cevaben gelen telgrafnamede bu ehemmiyetten bahisle beraber fırka vekâletini ifa eden Atıf Bey'in vezaifinin nezaketiyle mütenasip bir mevki tutmadığı gibi Trabzon Mevki Kumandanlığı da vekâlete karşı bazan taşkın bir vaziyet aldığı cihetle daha kuvvetli bir inzıbat ve intizam tesisi için eğer halen malûm olan siyaset ve içtinap dolayısiyle kendisi bilfiil kumandayı ele alamayacaksa fırkaya muktedir bir zatın vekâlet etmesini teklif eyledi. Anın İngilizlere karşı bir husumet ve şedit politika izharından içtinabını muvafık bulduğumuzdan ve Halit Bey'in ise Ardahan ve Ahısha Ermeni ve Gürcü mesailinden dolayı İngilizlerin ve Harbiye Nezareti'nin takibatına maruz kaldığından Halit Bey'in şimdiki vaziyeti baki ve zaruridir. Fiiliyatı müstelzim olan hadisat-ı fevkalâde olmadıkça bittabi fırkanın fiilen kumandasına geçirilemez. Hususiyle Kuva-yi Milliye Kumandanı gibi valiyi bizzat tevkif etmiştir. Rüştü Bey ise bundan sonra değil vak'adan daha evvel fırka karargâhına gelmiştir. Halit Bey'in mevkii daha metîn ve münasiptir. Herkes[in] anı Kuva-yi Milliye Kumandanı addiyle daha müessirdir. En büyük mahzuru da şayan-ı itimat bir kabine de eğer İngilizlerin tesiriyle Halit Bey'in çekilmesini talep ederse çok fena bir sukut olur ve dikkat buyurulmuş olacaktır ki, âcizleri Trabzon muhitini her yerden hassas addettiğim cihetle orada daima ordu ile kuvveti mezcederek bir siyaset takibini hayırlı gördüm. Ve el'an öyledir. Şimdiye kadar Halit

dayanarak ve tümüyle özel olarak rica ederim. Bununla birlikte Kolordu'nuzun askeri düzenleme ve sorunlarına hiçbir biçimde karışmak hatırımdan geçmediği için, en sonu askeri sorunlarda isteğinize göre ve uygun göreceğiniz yolda iş görmeniz doğaldır efendim.

Mustafa Kemal

Belge 104.

Şifre çözümü

Erzurum, 2/10/1919

3. Kolordu Komutanlığına

Y: 29/9/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Rüştü ve Halit beylerin nasıl görevlendirileceği konusunda yanlış bir anlayışın ortaya çıkmaması için yüce kişiliklerine aşağıdaki açıklamaları sunarım:

Trabzon bölgesinin birbirini izleyen evreleri önemle izlenmekte olduğundan, son zamanlarda bu açıdan Halit Bey'le yazışma yapıldı, kendisinden yanıt olarak gelen telyazıda bu önemden söz edilmekle birlikte, tümen vekilliğini yapan Atıf Bey'in, görevlerinin ağırlığı ile uygun bir yer tutmadığı gibi, Trabzon Mevki Komutanlığı da vekilliğe karşı kimi zaman taşkın bir durum aldığından, daha güçlü bir sıkıdüzen ve düzenlilik kurulması için, eğer bugün bilinen siyasa ve çekingenlik dolayısıyla kendisi eylemli olarak komutayı ele alamayacaksa, Tümene gücü yeter bir kişinin vekillik etmesini önerdi. Ama İngilizlere karşı bir düşmanlık ve sert siyasa göstermekten çekinmesini uygun bulduğumuzdan, Halit Bey ise Ardahan, Ahıska Ermeni ve Gürcü sorunlarından dolayı İngilizlerin ve Harbiye Nezareti'nin kovuşturmasına uğradığından, Halit Bey'in şimdiki durumu kalıcı ve zorunludur. Eylemliliği gerektiren olağanüstü olaylar çıkmadıkça elbette tümenin eylemli komutasına geçirilemez. Özellikle, Kuvayi Milliye komutanı gibi, valiyi kendisi tutuklamıştır. Rüştü Bey ise, benden sonra değil, olaydan daha önce Tümen karargâhına gelmiştir. Halit Bey'in yeri daha sağlam ve uygundur. Herkes onu Kuvayi Milliye komutanı saydığından, daha etkilidir. En büyük sakıncası da güvenilir bir hükümet de eğer İngilizlerin etkisiyle Halit Bey'in çekilmesini isterse çok kötü bir düşüş olur ve dikkat buyurulmuş olacaktır ki, ben Trabzon çevresini her yerden duyarlı saydığımdan, orada hep ordu ile gücü birleştirerek bir siyasa izlenmesini hayırlı gördüm. Bugün de öyledir. Şimdiye değin Halit Bey'in

Bey'in ne şahsiyetini ve ne de bir kuvvetini Trabzon üzerinde göstermedim. Şimdi ise herkes gördü. Deniliyor ki fırkası haricinde bulunan Halit Bey millî bir kuvveti temsil vazifesini ifa etmiştir. Hal bu vaziyette iken, şimdi Trabzon vilâyetinin başında Halit Bey'in resmen Fırka Kumandanlığını idare etmesi de artık caiz değildir. Bendenizce Halit Bey'in en muvafık hal ve vaziyeti müheyya-yi istifade olan şimdiki mevki ve vaziyetidir. Halit Bey bendenize dahi bu bâbda müracaat etti. Kendi vaziyetini lâyıkıyle kendisine anlatmak için Erzurum'a davet ettim. Arzettiğim esbap ve tarz-ı cereyan hasebiyle de bir su-i zan ve te'vile mahal kalmamış ve kalmayacaktır. Bu izahat ve maruzatımdan sonra zat-ı samilerince mütehassıl kanaatin inbasına inayet buyurulmasını rica ve ihtiramatımı takdim eylerim.

K. O. 15 Kumandanı
Kâzım [1]

Şifre
Zata mahsustur

Sıvas, 5/10/1919

On Beşinci Kolordu Kumandanı Kâzım
Karabekir Paşa Hazretlerine

C: 2/10/1919

Halit Bey hakkındaki mâruzatım, mumaileyhin izzet-i nefsinin cerihadar edilmemesi nokta-i nazarına matuf idi. Kendisinin müracaati üzerine vâki olduğu iş'ar buyurulan vaziyet-i ahire için tamamen mütâlaat-ı âlilerine iştirak ederim Efendim.

Mustafa Kemal

Vesika, 105.

Gayet mahremdir

Sıvas'ta: Seryaver Cevat [2] Beye

Kumandan [3] Beyefendi, Paşa hazretlerinin kendi hukukunu müdafaa ve muhafaza edeceklerinden pek ziyade emin bulunuyorlar. Kâzım Paşa'nın vaziyet-i ahiresinden müteessir olan Kumandan Bey, On Beşinci Kolordu'dan infikâk ile Kongre'yi âmir tanımağa karar vermiş ve bu fikrinden Rüştü Bey'i haberdar etmişken Kolordunun (ş) [4] teminatından başka Miralay Rüştü Bey'in dahi sırf İngiliz

[1] Karabekir.
[2] Cevat [Abbas Gürer].
[3] Halit Bey.
[4] Bu harfin gereği anlaşılamadı.

ne kişiliğini ve ne de bir gücünü Trabzon üzerinde görmedim. Şimdi ise herkes gördü. Deniliyor ki, Tümeni dışında bulunan Halit Bey ulusal bir gücü temsil görevini yerine getirmiştir. Durum böyle iken, şimdi Trabzon ilinin başında Halit Bey'in resmen Tümen komutanlığını yönetmesi de artık doğru değildir. Bence Halit Bey'in en uygun durumu, yararlanılmakta olan şimdiki yeri ve durumudur. Halit Bey bana da bu yolda başvurdu. Kendi durumunu kendisine gereğince anlatmak için Erzurum'a çağırdım. Belirttiğim nedenler ve işin oluş biçimi nedeniyle de bir yanlış sanıya ve çevrilemeye yer kalmamış ve kalmayacaktır. Bu açıklama ve sunularımdan sonra, yüce kişiliklerince edinilmiş kanının bildirilmesi iyiliğinde bulunulmasını rica eder ve saygılarımı sunarım.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım[1]

Şifre
Kişiye özeldir

Sıvas, 5/10/1919

On Beşinci Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

Y: 2/10/1919

Halit Bey konusundaki sunularım, kendisinin onurunun yaralanmaması düşüncesine yönelik idi. Kendisinin başvurması üzerine gelişen son durum için tümüyle yüce düşüncelerine katılırım efendim.

Mustafa Kemal

Belge 105.

Çok gizlidir

Sıvas'ta Başyaver Cevat[2] Beye

Komutan[3] beyefendi, Paşa hazretlerinin kendi haklarını savunup koruyacağına pek çok güveniyorlar. Kâzım Karabekir Paşa'nın son durumundan üzüntü duyan Komutan Bey, On Beşinci Kolordu'dan ayrılarak Kongre'yi üst tanımaya karar vermiş ve bu düşüncesini Rüştü Bey'e bildirmişken, Kolordunun (ş)[4] güvencesinden başka Albay Rüştü Bey'in de salt İngiliz karışmasından çekinerek Kâzım Paşa'nın resmen

[1] Karabekir.
[2] Cevat [Abbas Gürer].
[3] Halit Bey [Paşa].
[4] Bu harfin gereği anlaşılamadı.

müdahalesinden içtinaben Kâzım Paşa'nın[1] resmen kumandaya başlattıramadığını ve Halit Bey'in İngilizlerin mevcudiyetinden dolayı Trabzon'a gidemeyeceği cihetle birkaç gün için kendisinin gönderildiğini ve Kâzım Paşa'nın bütün kumandanlardan ziyade Kumandan Beye itimadı olduğunu namusu üzerine Kumandan Beye söz vermesi üzerine Halit Bey intizar vaziyeti almış idi. Ahiren Kumandan Bey Üçüncü Fırka kumanda vaziyet-i hazırasının tebdilini kolordudan talep etti. Şayet kolordu bu teklifi kabul ve icra etmezse bilâemir fiilen kumandaya iptidar eyleyeceğini ve karar-ı sabık veçhile kolordudan ayrılarak Kongre'yi re'sen âmir tanıyacağını arzeylerim. Paşa Hazretlerini lüzumu veçhile tenvir buyurunuz Efendim.

Fırka 3 Emir Zabiti
Mülâzım-ı evvel
Tarık

Vesika, 106.

Osman ve Ferit Beylerle Makine Başında Muhaberat

Kastamonu

Arz-ı teşekkür ediyorlar, iyiyiz Paşa Hazretleri; Kastamonu'ya Ankara'dan başka hiçbir taraftan tezahürat-ı milliyeye dair halk tarafından bir şeyler gelmiyor. Bu muhitin hali gariptir. Samsun, Trabzon, Sıvas, Erzurum, Harput, Bitlis, Van, Diyarbekir ilâ... vilâyât efkâr-ı umumiyesi bizimle beraber değiller midir diye sualler karşısında kalıyoruz. Bu hususun buraca ehemmiyet-i fevkalâdesi vardır, temin buyurulması. Burada hükûmet-i hâzıranın irtikâp ettiği câniyane harekâta karşı bilumum ulema, eşraf, tüccaran ve rüesa-yi ruhaniye ve cemaat-i hıristiyaniye ve memurin velhasıl bütün halkın mukarreratiyle vâki olan içtimada Düvel-i İtilâfiye mümessilleri dahil olduğu halde İstanbul'un kâffe-i makamatına pek tehditkâr telgraflar umumun imzası tahtında yazılmıştır ve işbu mukarrerat bilûmum vilâyât ve elviyeye tebliğ kılınmıştır. Yalnız halk buna karşı diyorlar ki, bu gayr-i tabii ahval ne zamana kadar devam edecektir. Çünkü bu hain kabinenin bu telgrafları da tevkif ederek muhafaza-i mevkie çalışacakları şüphesizdir, bunlar bir dakika mevkilerinde fazla kalsa o nisbette fazla mazarrat ika ederler. Bunların temerrüdüne karşı ne gibi tedbir buyuruldu? Lûtfen bizi tenvir buyurunuz Paşam.

Sıvas

[1] Karabekir.

komutaya başlattıramadığını ve Halit Bey'in, İngilizlerin varlığından dolayı Trabzon'a gidemeyeceğinden, birkaç gün için kendisinin gönderildiğini ve Kâzım Paşa'nın[1] bütün komutanlardan çok komutan beye güvendiğini namusu üzerine Komutan beye söz vermesi üzerine Halit Bey bekleyişe geçmiştir. Son günlerde Komutan Bey Üçüncü Tümenin bugünkü komuta durumunun değiştirilmesini Kolordu'dan istedi. Eğer Kolordu bu öneriyi kabul etmez ve yerine getirmezse buyruk almadan komutaya eylemli olarak hemen başlayacağını ve eski karara göre Kolordu'dan ayrılarak Kongre'yi resmen üst tanıyacağını bilgilerinize sunarım. Paşa hazretlerini gereği gibi aydınlatınız efendim.

3. Tümen Emir Subayı
Üsteğmen
Tarık

Belge 106.

Osman ve Ferit Beylerle Makina Başında Yazışmalar

Kastamonu

Teşekkürlerini sunuyorlar; iyiyiz Paşa hazretleri. Kastamonu'ya Ankara'dan başka hiçbir yerden ulusal gösterilerle ilgili halktan bir şeyler gelmiyor. Bu çevrenin durumu tuhaftır. Samsun, Trabzon, Erzurum, Harput, Bitlis, Van, Diyarbekir vb. iller kamuoyu bizimle birlikte değiller midir diye sorular karşısında kalıyoruz. Bu konunun buraca olağanüstü önemi vardır; sağlanmasını dileriz. Burada bugünkü hükümetin işlediği canakıyıcı eylemlere karşı bütün din bilginleri, ilerigelenler, tüccarlar, din başkanları ve Hıristiyan toplulukları, memurlar, kısacası bütün halkın kararlarıyla yapılmış olan toplantıda, İtilaf Devletleri temsilcileri de içinde olmak üzere İstanbul'un bütün makamlarına pek gözdağı verici telyazılar herkesin imzası ile yazılmıştır ve bu kararlar bütün illere ve sancaklara bildirilmiştir. Yalnız halk buna karşı diyor ki, bu olağandışı durumlar ne zamana değin sürecektir? Çünkü bu hayın hükümetin bu telyazıları da durdurarak yerini korumaya çalışacağı kuşkusuzdur. Bunlar bir dakika yerlerinde çokça kalsa o ölçüde dokunca verirler. Bunların direnmelerine karşı ne gibi önlem buyuruldu? Bizi aydınlatma iyiliğinde bulununuz Paşam.

Sıvas

[1] Karabekir.

Tezahürat-ı milliye vatanın her köşesinde aynı salâbet ve hararetle mevcuttur. Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbekir, Harput, Erzincan, Dersim[1], Sıvas, Samsun, Malatya, Maraş, Ayıntap, Kayseri, Niğde, Ankara, Karaman, Afyon Karahisar, Denizli ve ilâ... en ufak köylerine kadar halk ve en ufak cüz-i tamına kadar bütün ordularımız tamamen hassas ve vahdet-i kâmile halinde aynı istikamete müteveccih ve ittihaz ve tebliğ olunan mukarreratı harfiyen tatbik ve icra eylemektedirler. Yalnız Konya şehri şimdilik hal-i atalettedir. Fakat Konya'da On İkinci Kolordu Kumandanı evvelâ istifa edip çekilmek için bizden rica etmişti. Bugün vürut eden telgrafta On İkinci Kolordu heyet-i umumiyesiyle tebliğ olunan mukarreratı fiilen icraya başlaması üzerine mani-i yegâne olan Vali Cemal Bey'in şaşaladığı bildirilmekte ve tazyikten kurtulan Konya ahalisinin dahi icabı gibi teşebbüse geçeceği temin edilmektedir.

Fuat Paşa Hazretleri kâfi Kuva-yi Milliye ile Eskişehir'e dört saat mesafede kâin Cemşit mevkiine vâsıl ve her taraftan şehri ihata eylemiş olduğundan bugün Eskişehir'de bulunan İngiliz kuvvetleri kumandanı bir İngiliz heyetiyle Paşanın nezdine gelerek İngilizlerin harekât-ı milliyeye karşı tamamen bitaraf bulunduklarını ve umur-ı dahiliyemize kat'iyen müdahale etmeyeceklerini temin eylemiş ve Fuat Paşa'dan kendilerine ilişilmemesini rica eylemişlerdir. Paşa da İngilizlere karşı hiçbir fikr-i taarruzumuz olmadığını yalnız hıyaneti tebeyyün eden Ferit Paşa Kabinesi'nin ıskatı için mcbur olursak her türlü harekete geçeceğimizi ve İngilizler tarafından alınan Kaymakam Atıf Bey'i talep ettiğini bildirmiştir. İngilizler cevaben tamamen haklı olduğumuzu ve kendilerinin dahi bu muhik mutalebatın is'afına çalışacaklarını beyan ile avdet eylemişlerdir. İngilizler Merzifon'da bulunan kuvvetlerinin geriye alınması halinde memnun olup olmayacağımızı sormuşlar, pek memnun olacağımızı bildirdiğimizden derhal oradaki kuvvetlerini bütün ağırlıklariyle beraber Samsun'a çekmişlerdir. Dün İstanbul'dan Fransa sefaretinden *Lolon*[2] isminde bir Fransız bizimle görüşmek üzere memuren buraya vâsıl olmuştur; elinde harekât-ı milliyemize tamamen taraftar olduklarına ve hükûmetin mahkûm-ı sukut bulunduğuna ve her türlü arzularımızın Fransızlarca maalmemnuniye tatbikına âmâde bulunduklarına ve talimat itasına intizar eylediklerine dair *Franşe Despre*[3]'nin yaverinden bir de mektubu hâmildir. İki gün evvel maiyetinde iki general ve on beş kadar zabitten mürekkep bir heyet bulunan Amerika Tahkik Heyeti Reisi General *Harburt*[4] dahi

[1] Tunceli.
[2] Léon (?), Labonne (?).
[3] Franchet d'Esperey.
[4] Harbord.

Ulusal gösteriler yurdun her yanında özdeş sağlamlık ve sıcaklıkta vardır. Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbekir, Harput, Erzincan, Dersim [1], Sıvas, Samsun, Malatya, Maraş, Ayıntap, Kayseri, Niğde, Ankara, Karaman, Afyonkarahisarı, Denizli vb. en ufak köylerine değin halk ve en ufak birliğine değin bütün ordularımız tümü ile duyarlı ve tam birlik içinde özdeş yöne doğrulmuş, alınan ve bildirilen kararları harfi harfine uygulamakta ve yerine getirmektedirler. Ancak Konya On İkinci Kolordu komutanı önce ayrılıp çekilmek için bizden rica etmişti. Bugün gelen telyazıda On İkinci Kolordu tümüyle bildirilen kararları eylemli olarak yerine getirmeye başlaması üzerine tek engel olan vali Cemal Bey'in şaşaladığı bildirilmekte ve baskıdan kurtulan Konya halkının da gereği gibi girişime geçeceği üzerinde güvence verilmektedir.

Fuat Paşa hazretleri yeterli Kuvayi Milliye ile Eskişehir'e dört saat uzaklıkta bulunan Cemşit adlı yere ulaşmış ve kenti her yandan sarmış olduğundan, bugün Eskişehir'de bulunan İngiliz kuvvetleri komutanı bir İngiliz kurulu ile Paşa'nın yanına gelerek İngilizlerin ulusal eyleme karşı tümüyle yantutmaz bulunduklarını ve içişlerimize kesinlikle karışmayacaklarına güvence vermiş ve Fuat Paşa'dan kendilerine ilişilmemesini rica eylemişlerdir. Paşa da İngilizlere karşı hiçbir saldırı düşüncemiz olmadığını, yalnız hayınlığı anlaşılmış olan Ferit Paşa hükümetinin düşürülmesi için zorunlu kalırsak her türlü eyleme geçeceğimizi ve İngilizlerce alınan Yarbay Atıf Bey'i istediğini bildirmiştir. İngilizler yanıt olarak tümden haklı olduğumuzu ve kendilerinin de bu haklı istekleri yerine getirmeye çalışacaklarını söyleyerek dönmüşlerdir. İngilizler Merzifon'da bulunan kuvvetlerinin geriye alınması durumunda buna sevinip sevinmeyeceğimizi sormuşlar, pek sevineceğimizi bildirdiğimizden hemen oradaki kuvvetlerini bütün ağırlıklarıyla birlikte Samsun'a çekmişlerdir. Dün İstanbul'da Fransa büyükelçiliğinden Lolon [2] adında bir Fransız bizimle görüşmek üzere görevli olarak buraya gelmiştir; elinde ulusal eylemimize tümden yandaş olduklarına ve hükümetin düşmeye yargılı bulunduğuna ve her türlü isteklerimizin Fransızlarca seve seve uygulanmasına hazır olduklarına ve yönerge verilmesini beklediklerine ilişkin, Franchet d'Esperey'in emir subayından bir de mektup getirmiştir. İki gün önce yanında iki general ve on beş kadar subaydan oluşmuş bir kurul bulunan Amerika Soruşturma Kurulu Başkanı General Harbord da Sıvas'a gelerek ulusal eylemin

[1] Tunceli'nin eski adı.

[2] Léon (?), Labonne (?).

Sıvas'a gelerek harekât-ı milliyenin meşruiyetini ve lüzumunu ve hükûmet-i merkeziyenin zâf ve gayr-i meşruiyetini beyan ve bütün maksatlarımızı ve kuvvetli olduğumuzu ve haklı olan mutalebatımızın kabulünden başka çare olmadığını derhal İstanbul'a bildirmiş. Gerek Amerikalılarla ve gerek Fransızlarla olan işbu münasebatın gayet mahrem tutulmasını selâmet-i harekâtımız namına rica ederim. Hükûmet-i merkeziye hakkında İstanbul'daki İtilâf Devletleri'nin Avrupa'ya verdikleri gizli bir ajansta Ferit Paşa Kabinesi'nin kariben sukut edeceği bildirilmiştir. Bir de bugün hükûmet-i merkeziye İstanbul telgrafhanesinde kendi zamanlarında cereyan etmiş şifre ve açık muhaberatı tetkik ederek toplamakla meşgul olmuştur. Bu da kendilerinin çekilmeğe hazırlıklarına bir işarettir. Kastamonu'da yaptığınız gibi yukarda isimlerini saydığım tekmil vilâyâtta dahi müteaddit imzalarla İstanbul'a telgraflar çekilmiş ve el'an çekilmektedir. Bunların yekdiğere tebliğinde ihtimal ki ihmal ediyorlar. Kastamonu için bu hususta umumun nazar-ı dikkatini celbederiz. Bu çekilen telgrafların kabine tarafından hıfz edilmesinin ehemmiyeti yoktur. Yalnız bu telgrafları kabinenin okuması kâfidir; diğer taraftan bütün vesait-i emine ve seria ile keşidesi icap eden telgraflar ki umum milletin maksat ve talebini hulâsa etmektedir.

İstanbul'da gerek Düvel-i İtilâfiye mümessillerine ve gerek Zat-ı Şahaneye isal edilmektedir. Bittabi İstanbul'ca vaziyet-i umumiyemiz henüz bütün kudret ve vuzuhiyle anlaşılmağa başlanmıştır. Daha evvel de bu cihetin istihsali mümkündü, fakat maatteessüf Kastamonu vilâyeti gibi mühim bir merkez-i muhabere ancak Osman Beyefendinin himmetiyle tutulduktan sonra Çorum'da doğrudan doğruya Harbiye Nazırı'nın emriyle aleyhimize kuvvet hazırlayan Muhittin Paşa'nın entrikası keşfolunmuş, İstanbul'un nokta-i istinadı kırılabilmiştir. Bugün istical eden Kastamonu halkı bu isticalini Osman Beyefendinin muvasalatından evvel yapmış olsaydı ihtimal ki bugüne kadar netice alınabilirdi. İşte halkın bu gayr-i tabiî ahval, ne vakte kadar devam edecektir sualine verilecek olan cevap şudur: Ne vakit ki Kastamonu halkı bu hali gayr-i tabiî bulup endişeye düşmek zâfından kurtularak maksadımızı istihsal edinceye kadar sebat etmekte eser-i tereddüt göstermeyecektir, işte o zaman bu gayr-i tabiî hal kendiliğinden zail olacaktır. Kabinenin temerrüdü tabiîdir. Buna karşı başka tedbire kalkışmadan evvel ilk tedbirimizi hakkiyle ve her tarafta kat'iyetle tatbik etmek çarelerini düşünelim. Meselâ Bolu vaziyeti hakkında ne yapılmıştır? Bolu hizasına kadar tekmil mevakiin İstanbul ile muhaberat-ı resmiyesinin kat'olunduğundan emin miyiz? Buna dair muntazır bulunduğumuz malûmat henüz vürut etmedi.

yasallığını ve gereğini, İstanbul hükümetinin arıklığını ve yasal olmadığını söylemiş ve bütün amaçlarımızı ve güçlü olduğumuzu, haklı olan isteklerimizin kabulünden başka umar olmadığını hemen İstanbul'da bildirmiş. Gerek Amerikalılarla ve gerek Fransızlarla olan bu ilişkilerin çok gizli tutulmasını eylemimizin esenliği adına rica ederim. İstanbul hükümeti konusunda İstanbul'daki İtilaf Devletleri'nin Avrupa'ya verdikleri gizli bir ajansta, Ferit Paşa hükümetinin yakında düşeceği bildirilmiştir. Bir de bugün İstanbul hükümeti, İstanbul telgrafhanesinde kendi zamanlarında yapılmış şifre ve açık yazışmaları inceleyerek toplamakla uğraşmıştır. Bu da kendilerinin çekilme hazırlıklarına bir belirtidir. Kastamonu'da yaptığınız gibi, yukarıda adlarını saydığım bütün illerde de bir çok imzalarla İstanbul'a telyazılar çekilmiş ve bugün de çekilmektedir. Bunların birbirine bildirilmesini olası ki savsaklıyorlar. Kastamonu için bu konuda herkesin dikkatini çekeriz. Bu çekilen telyazıların hükümetçe saklanmasının önemi yoktur. Yalnız bu telyazıları hükümetin okuması yeter; öte yandan, bütün güvenilir ve hızlı araçlarla çekilmesi gereken telyazılar ki, bütün ulusun amaç ve isteğini özetlemektedir.

İstanbul'da gerek İtilaf Devletleri temsilcilerine ve gerek Padişah hazretlerine ulaştırılmaktadır. Elbette İstanbul'ca genel durumumuz bütün gücü ve açıklığı ile anlaşılmaya başlanmıştır. Daha önce de bu konunun elde edilmesi olanaklıydı, ama ne yazık ki Kastamonu ili gibi önemli bir yazışma merkezi ancak Osman Beyefendinin çabasıyla tutulduktan sonra Çorum'da, doğrudan doğruya Harbiye Nazırı'nın buyruğu ile bize karşı kuvvet hazırlayan Muhittin Paşa'nın dolap çevirdiği anlaşılmış, İstanbul'un dayanak noktası kırılabilmiştir. Bugün ivedilik gösteren Kastamonu halkı bu ivedisini Osman Beyefendinin oraya varışından önce yapmış olsaydı, olasıdır ki bugüne değin sonuç alınabilirdi. İşte halkın, bu olağandışı durumlar ne vakte değin sürecektir, sorusuna verilecek olan yanıt şudur: Ne vakit ki Kastamonu halkı bu durumu olağandışı bulup kaygıya düşmek arıklığından kurtularak, amacımızı elde edinceye değin direşmekte duraksama göstermeyecektir, işte o zaman bu olağandışı durum kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Hükümetin direnmesi doğaldır. Buna karşı başka önleme kalkışmadan önce ilk önlemimizi hakkıyla ve her yerde kesinlikle uygulamak umarlarını düşünelim. Örneğin, Bolu durumuna ilişkin ne yapılmıştır? Bolu'ya değin bütün yerlerin İstanbul ile resmi yazışmalarının kesildiğine güvenebilir miyiz? Bununla ilgili olarak beklediğimiz bilgiler daha gelmedi.

Fuat Paşa Hazretleri birkaç güne kadar Eskişehir'e hâkim olacaklardır. Oradan Bilecik ve Bursa'daki teşkilât-ı milliyeye aynı kararı tatbik ettirecektir. Zat-ı âlileri de Bolu ve hatta mümkün olursa daha ilerilere kadar vaziyetimizi teşmile muvaffak olursanız bu takdirde İstanbul hükûmeti kendini muallâkta bulacaktır; diğer taraftan da İngilizler dahi dahil olduğu halde bütün Düvel-i İtilâfiye'nin kendilerinden yüz çevirdiklerini görünce temerrüde takatleri kalmayacağını zannederim. Maahaza bundan sonra da bir inad-ı eçhelâne ve eblehaneye devam etmek isterlerse her halde daha müessir tedbirler tatbikine imkân vardır. Çünkü asıl ahalinin tereddüt edebileceği cihet İngilizlerin hükûmet-i merkeziyeyi tutarak birtakım harekât-ı fiiliye yapması ihtimali idi, halbuki yukarda izah eylediğim veçhile bugün için vaziyet elhamdülillâh tamamen milletin lehindedir.

Maksadımızın en büyük düşmanı, harekâtımızda en ufak bir eser-i zâf ve endişe göstermek olur.

Muhittin Paşa'nın Niğde, Dersim [1] mutasarrıflarının Kuva-yi Milliye tarafından tevkif olunduklarını bittabi işittiniz.

Diyarbekir ve Sıvas vilâyetlerinin aynı mealde Dersaadet'e çektikleri telgrafnameler zirindeki imzaları beray-i malûmat burada zikrediyorum (mevzu-i bahs imzalar yazdırılmıştır). Bunların metinlerini ve diğer nâmütenahi denecek kadar çok olan telgrafnameleri yazmağa imkân yoktur, çünkü filhakika hatları uzun zaman işgal edecek kadar çoktur.

Kastamonu

Paşa Hazretlerinin lûtfen bizi pek mükemmel tenvir eden tebşiratlı izahatına teşekkür ederiz. Bolu ve havalisinin İstanbul hükûmet-i merkeziyesiyle olan muhaberatı dünden itibaren kat'ettirilmiştir. Yalnız her tarafta olduğu gibi buradan icap eden yerlere tezahürat-ı milliyeyi göstermek üzere telgraflar yağdırmağa muvaffak olunamamıştır. İnşallah himmet-i devletleriyle bu da bir iki gün zarfında temin edilecektir. İnebolu'dan İstanbul'a iade edilen Kastamonu valisi Dahiliye Nazırından Zonguldak'ta âtideki emri almıştır: Bolu ve havalisi serbesttir. Zonguldak'a çıkınız, vilâyetin icap eden mahalleriyle muhabere ediniz ve emr-i ahire kadar orada bekleyiniz. Emrini alan vali Zonguldak'tan İstanbul ile muhabere etmek üzere tehdide başladığını vali vekili ile bendenize haber verdiler, gece alaturka [2] saat altıya kadar muhabere edildi, mevkufen karadan Kastamonu'ya getirilmesi emri verildi ise de mutasarrıfın bazı mütâlaası dolayısiyle bu şık tatbik edilemedi, vali ve beraber gelen mektupçu [3] dün sabah gece cereyan eden muhaberata ıttıla peyda

[1-3] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

Fuat Paşa hazretleri birkaç güne değin Eskişehir'e egemen olacaklardır. Oradan Bilecik ve Bursa'daki ulusal örgütlere özdeş kararı uygulattıracaktır. Yüksek kişilikleri de Bolu ve dahası, olanak bulunursa daha ilerilere değin durumumuzu yaymayı başarırsanız o zaman İstanbul hükümeti kendini boşlukta bulacaktır. Öte yandan da İngilizlerin de içinde bulunduğu bütün İtilaf Devletleri'nin kendilerinden yüz çevirdiklerini görünce direnmeye güçleri kalmayacağını sanırım. Yine de bundan sonra da bilgisizce ve budalaca bir inadı sürdürmek isterlerse, her halde daha etkili önlemler uygulanması olanağı vardır. Çünkü halkın gerçekten duraksayacağı yön, İngilizlerin İstanbul hükümetini tutarak birtakım eylemli işler yapması olasılığı idi. Oysa yukarıda açıkladığım gibi, bugün için durum, Tanrıya şükür, tümüyle ulusun iyiliğinedir.

Amacımızın en büyük düşmanı, eylemlerimizde en ufak bir arıklık belirtisi ve kaygı göstermek olur.

Muhittin Paşa'nın, Niğde, Dersim [1] mutasarrıflarının Kuvayi Milliye'ce tutuklandıklarını elbette işittiniz.

Diyarbekir ve Sıvas illerinin özdeş anlamda İstanbul'a çektikleri telyazıların altındaki imzaları bilgi edinilmesi için burada anıyorum. (Söz konusu imzalar yazdırılmıştır). Bunların içindekileri ve öteki, sonsuz denilecek kadar çok olan telyazıları yazmaya olanak yoktur; çünkü gerçekten hatları uzun süre kaplayacak denli çoktur.

Kastamonu

Paşa hazretlerinin bizi pek yetkin olarak aydınlatma iyiliğinde bulunan muştulu açıklamalarına teşekkür ederiz. Bolu ve çevresinin İstanbul merkez hükümetiyle olan yazışmaları dünden beri kestirilmiştir. Yalnız, her yanda olduğu gibi buradan gereken yerlere ulusal gösterileri göstermek üzere telyazılar yağdırmada başarı gösterilememiştir. Tanrının izniyle, yüce çabalarıyla bu da bir iki gün içinde sağlanacaktır. İnebolu'dan İstanbul'a geri yollanan Kastamonu valisi Dahiliye Nazırı'ndan Zonguldak'ta aşağıdaki buyruğu almıştır: Bolu ve çevresi serbesttir. Zonguldak'a çıkınız, ilin gereken yerleriyle haberleşiniz, son buyruğa değin orada bekleyiniz. Buyruğunu alan vali[nin] Zonguldak'tan İstanbul ile yazışmak üzere gözdağı vermeye başladığını vali vekili ile bana bildirdiler. Gece alaturka [2] saat altıya değin yazışmalar yapıldı. Tutuklu olarak karadan Kastamonu'ya getirilmesi buyruğu verildi ise de mutasarrıfın kimi düşünceleri dolayısıyla bu uygulanamadı; vali ile, birlikte gelen mektupçu[nun] [3] dün sabah, gece yapılan yazışmaları

[1] Tunceli.
[2] Güneşin batışını 12.00 olarak kabul eden eski "ezani" saatle. Bkz. Belge, 161. s. 1601.
[3] Bir devlet dairesinde yazı işleri yöneticisi.

edince orada barınamayarak bitevfikihi teâlâ kemal-i ihtişamla Dersaadet'e avdet buyurduklarını beray-i malûmat arzeyleriz Efendim.

Kumandan, Miralay *Osman* — Vali Vekili *Ferit*

Vuku bulan arzu üzerine şu tafsilâtı verdim:

Ermenistan Cumhuriyeti denmekle maruf Erivan ve Nahcivan Ermenileri kendilerini hakikaten bir devlet olmuş zanniyle bazı mertebe vaziyetler almağa kalkıştı. Şarktan Azerbaycan müslümanları çoktan hudutları dahiline girmiş ve ufak ufak muvaffakıyetli muharebelerle ilerlemekte bulunmuştu. Son günlerde Nahcivan civarında Azerbaycan islâm kuvvetleriyle Ermenilerin yegâne fırkası karşı karşıya geldi, vuku bulan mühim bir muharebede Ermeniler kâmilen muzmahil ve perişan oldular ve bunun neticesinde Nahcivan'da bir hükûmet-i İslâmiye teşekkül etti. Ermenistan Cumhuriyeti'nin gösterdiği kabiliyetsizlik Avrupa ve bilhassa Amerika nezdinde tamamen taayyün etmiştir.

Ermenilerin bir hükûmet-i müstakille olarak idare-i devlet edemeyeceklerine kanaat eylemişlerdir. Belki hükûmet-i Osmaniye' nin bir vilâyet veya eyaleti olabilir, denilmektedir. Hele memalik-i mahruse-i şahane dahilinde öteden beri dermeyan edilen Ermenistan muhtariyeti vesaire gibi teklifler artık tamamen kuvvetini kaybeylemiştir. Adana havalisinde Fransızlara yaslanan Ermeniler de son günlerde çin-i cebin görmeğe başladılar. Elhamdülillâh mukadderatımız pek parlak hükümlere iktiran edecektir.

Gözlerinizden öperim, müsterihane uyuyunuz, yalnız bilvesile mühim bir noktayı hatırlatmak isterim. Meb'usları çabuk ve şayan-ı arzu zevattan intihap etmek lâzımdır.

Vesika, 107.

Konya'da K. O. 12, Erzurum'da K. O. 15, Ankara'da K. O. 20, Diyarbekir'de K. O. 13, Niğde'de Fırka 11 kumandanlıklarına, Adana, Van, Erzurum, Trabzon, Bitlis, Diyarbekir, Elâziz, Kastamonu, Ankara, Konya, Hüdavendigâr [1] vilâyetlerine ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyelerine.

Erzincan, Canik [2], Kayseri, Maraş, Urfa, Niğde, Antalya, Isparta, Burdur, Denizli, Afyon Karahisar, Karesi [3], Eskişehir, Bolu, İzmit Mutasarrıflıklariyle Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyelerine.

[1] Bursa.
[2] Samsun.

öğrenince orada barınamayarak Tanrının yardımı ile, görkemli bir biçimde İstanbul'a döndüklerini bilginize sunarız efendim.

Komutan Albay *Osman* Vali Vekili *Ferit*

(İstek üzerine şu ayrıntıları verdim):

Ermenistan Cumhuriyeti demekle bilinen Erivan ve Nahcivan Ermenileri kendilerini gerçekten bir devlet olmuş sanarak kimi durumlar almaya kalkıştı. Doğu'dan Azerbaycan Müslümanları çoktan sınırları içine girmiş ve ufak başarılı çarpışmalarla ilerlemekte bulunmuştu. Son günlerde Nahcivan yöresinde Azerbaycan İslam kuvvetleriyle Ermenilerin biricik tümeni karşı karşıya geldi. Yapılan önemli bir çarpışmada Ermeniler tümden bozulup dağıldılar; bunun sonucunda Nahcivan'da bir Müslüman hükümet kuruldu. Ermenistan Cumhuriyeti'nin gösterdiği yeteneksizlik Avrupa ve özellikle Amerika'da tümüyle belli olmuştur.

Ermeniler bağımsız bir hükümet olarak devlet yönetemeyeceklerine inanmışlardır. Belki Osmanlı hükümetinin bir ili ya da eyaleti olabilirler, denilmektedir. Hele Padişahın ülkesi [1] içinde öteden beri ileri sürülen Ermenistan özerkliği vb. gibi öneriler artık tümüyle gücünü yitirmiştir. Adana yöresinde Fransızlara yaslanan Ermeniler de son günlerde asık yüz görmeye başladılar. Tanrıya şükür ki yazgımız pek parlak yargılara varacaktır.

Gözlerinizden öperim; rahat uyuyunuz; yalnız bu nedenle önemli bir noktayı anımsatmak isterim. Milletvekillerini çabuk ve istenilen kişilerden seçmek gereklidir.

Belge 107.

Konya'da 12. Kolordu, Erzurum'da 15. Kolordu; Ankara'da 20. Kolordu, Diyarbekir'de 13. Kolordu, Niğde'de 11. Tümen Komutanlıklarına; Adana, Van, Erzurum, Trabzon, Bitlis, Diyarbekir, Elaziz, Kastamonu, Ankara, Konya, Hudavendigâr [2] illerine ve Müdafaai Hukuk Cemiyeti Merkez Kurullarına.

Erzincan, Canik [3], Kayseri, Maraş, Urfa, Niğde, Antalya, Isparta, Burdur, Denizli, Afyonkarahisar, Karesi [4], Eskişehir, Bolu, İzmit mutasarrıflıklarıyla Müdafaai Hukuk Merkez Kurullarına.

[1] memaliki mahrusei şahane.

[2] Bursa.

[3] Samsun.

[4] Balıkesir yöresinin eski adı.

Elâziz'de K. O. 11 Ahz-ı Asker Reisi Vehbi Beyefendiye
Giresun Heyet-i İdaresine, Şehremanetine [1].

Sıvas, 26 Eylûl 1919

Beyanname

Ferit Paşa Kabinesi'nin pâk ve nezih Anadolu'da yegâne mülevves nokta-i istinadı olan Konya Valisi Cemal Bey'in Konya'da vatan ve milletimiz aleyhinde ağyara istinaden irtikâp eylemiş olduğu ihanetkârane harekâtı cidden erbab-ı hamiyeti ve bilhassa Konya ahali-i muhteremesini pek ziyade dilhûn eylemekte idi. Bu defa mumaileyh Cemal Bey'in harekâtındaki habaset orada bulunan ecnebilerin dahi nazar-ı nefretini mucip olduğundan kendisi milletle karşı karşıya bırakılmıştır. Cemal Bey son bir hareket-i mezbuhane olmak ve binnetice kendisini terkeden ecnebileri müdahaleye mecbur kılabilmek hayal-i bisudiyle hapishanede bulunan bilcümle kanlı katil mevkufini çıkarıp teslih ve kendisine vasıta-i cinayet kılmak istemiştir. Artık bu kadar zelilâne ve denaetkârane harekete müteşebbis olan bir şahsın Konya vilâyet-i şahanesini daha fazla lekelemesine tahammül caiz olamayacağını takdir eden halk muktaza-yi hamiyet ve celâdetini göstermeğe tevessülde tereddüt etmemiştir. Bunun farkına varan Cemal Bey bugün hempalariyle İstanbul'a firar etmiştir. Mumaileyhin İstanbul'a vusulünden evvel derdesti memuldür. Ferit Paşa ve Dahiliye Nazır Âdil Bey'in en zinüfuz zannettikleri alet-i mefsedetlerinin âkıbetini millet-i necibemizin enzar-ı dikkatine ve Ferit Paşa Kabinesi'nin de nazar-ı ibretine vazederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 108.

Telgraf

Urfa, 18/9/1919

Sıvas Kongre Riyaset-i Aliyesine

Heyet-i Temsiliye'nin ve Kongre'nin harekâtı İngiliz hükûmetince doğrudan doğruya Düvel-i İtilâfiye'ye karşı taarruz şeklinde telâkki olunmaktadır ve bu halin temadisine Türk hükûmetinin ihdas eylediği bir vaziyet manası verilerek umum Osmanlı kıt'ası Düvel-i İtilâfiye'ce işgal-i askerî altına alınmak ve Türk hükûmetine hitam verilmek gibi bir gayeye sevkedeceğini buradaki temas neticesi olarak hissedilmekte olduğundan vaziyet-i hâzıra saadet-i milleti imha

[1] İstanbul Belediyesi.

Elâziz'de 11. Kolordu Askerlik Şubesi
Başkanı Vehbi Beyefendiye
Giresun Merkez Kuruluna, Şehremanetine [1]

Sıvas, 26 Eylül 1919

Bildirge

Ferit Paşa hükümetinin temiz ve arı Anadolu'da biricik kirli dayanak yeri olan Konya Valisi Cemal Bey'in yurt ve ulusa karşı yabancılara dayanarak işlemiş olduğu hayınca eylemler, gerçekten yurtsever olanları ve Konya'nın sayın halkını pek çok yaralamakta idi. Bu kez sözü geçen Cemal Bey'in eylemlerindeki alçaklık orada bulunan yabancıların da tiksintisine neden olduğundan, kendisi ulusla karşı karşıya bırakılmıştır. Cemal Bey son bir çılgınca eylem olarak ve bunun sonucunda kendisini bırakan yabancıları karışma zorunda bırakabilmek gibi bir yararsız düş ile, hapishanede bulunan bütün kanlı katil tutukluları çıkarıp silahlandırmış ve kendisine cinayet aracı yapmak istemiştir. Artık bu denli aşağılık ve alçakça eyleme girişen bir kimsenin Konya ilini lekelemesine katlanılamayacağını anlayan halk, yurtseverliğinin ve yiğitliğinin gereğini göstermeye girişmekte duraksamamıştır. Bunun ayırdına varan Cemal Bey bugün ayaktaşlarıyla İstanbul'a kaçmıştır. Kendisinin İstanbul'a varmadan yakalanması umulmaktadır. Ferit Paşa ve Dahiliye Nazırı Âdil Bey'in, en çok erkli sandıkları bu bozgunculuk aletlerinin sonunu, soylu ulusumuzun dikkatine ve Ferit Paşa hükümetinin de ibret gözü önüne koyarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 108.

Tel yazı

Urfa, 18/9/1919

Sıvas'ta Kongre Yüce Başkanlığına

Heyeti Temsiliye'nin ve Kongre'nin eylemleri İngiliz hükümetince doğrudan doğruya İtilaf Devletleri'ne karşı saldırı olarak anlaşılmaktadır; bu durumun sürüp gitmesi[nin] Türk hükümetinin ortaya çıkardığı bir durum anlamı verilerek, bütün Osmanlı ülkesi İtilaf Devletleri'nce askeri işgal altına alınmak ve Türk hükümetine son verilmek gibi bir amaca götüreceği buradaki değinmeler sonucu olarak sezilmekte olduğundan, bugünkü durum[da], ulusun mutluluğunu yok edecek bir davranıştan

[1] İstanbul Belediyesi.

edecek bir şekilden tevakkisini istilzam edecek bir surette kabine ile itilâf husulü vatan ve milletin selâmeti noktasından intizar ve istirham olunur.

Urfa Mutasarrıfı
Ali Rıza

Telgraf

Sıvas'tan, 19/9/1919

Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Beyefendiye

İkaz maksad-ı hayırhâhanesiyle keşide buyurulan 18/9/1919 tarihli telgrafname-i âlileri heyetimizce nazar-ı dikkate alındı ve berveçh-i âti nikatın zat-ı âlilerine iblâğı tensip edildi.

1 — Heyet-i Temsiliye ve Sıvas'ta münakit Umumî Kongre'nin mukarrerat ve icraatı hiçbir veçhile Düvel-i İtilâfiye'ye karşı taarruz şeklinde olmadığı Kongre'nin cihana ilân edilen beyannamesi muhteviyatından mütezahir olduktan başka bu husus fiiliyat ile de tamamen sabit olmuştur. Bu sübut zaman ile bütün vuzuhiyle tebeyyün edecektir. Binaenaleyh İngiliz hükûmetinin zahip olduğunu zannettiğiniz telâkkide fâhiş ve azîm hata vardır. Zat-ı âlinize bu yolda telkinatta bulunanlar oradaki İngiliz kuvve-i işgaliyesi mensubininden ise onların da zehabındaki butlanı izale etmek sizin için bir vazife-i milliye ve vicdaniyedir. Burada her yerde bulunan İngiliz ve sair Düvel-i İtilâfiye mümessilleri hakikat-i hali tamamen takdir etmişler ve milletin teşebbüsat-ı meşruasındaki hak ve isabeti teslim eylemişlerdir.

2 — Milletimizin hakk-ı meşruunu talep zımnında aldığı vaziyet sebebiyle Düvel-i İtilâfiye'nin umum Osmanlı vatanını işgal-i askerî altına almağa kalkışmaları vârid-i hatır bile olamaz. Çünkü milletimiz İtilâf Devletleri'nden adl ü hakka mugayir harekâta değil, bu yolda şimdiye kadar hükûmet-i merkeziyenin acz ü meskenetinden dolayı yapılmış olan hakşikenane muamelâttan sarf-ı nazar etmelerine intizar eder.

3 — Milletin, menafi-i âliye-i vataniyeyi pâyimal eden ve hukuk-ı meşrua-i milliyeyi hainane ve câniyane teşebbüsat ve tedabir-i leimeye fiilen kalkışmasiyle Kanun-ı Esasimiz mucibince bizatihi mâdum olan Ferit Paşa Kabinesi'yle anlaşmasını tavsiye etmeniz vaziyet-i hakikiyeye henüz adem-i ıttılaınıza atfolunmaktadır. Bu sebeple zat-ı âlinizi ve Urfa ahali-i muhteremesini tenvir maksadiyle bu telgrafa zeyl olarak icap eden malûmat ve izahat ve talimat ita olunacaktır.

4 — Zat-ı âlileri gibi erbab-ı hamiyetin vazifesi âmâl ve irade-i milliye dairesinde milletin umurunu tedvir eylemektir. Makam-ı

kaçınılmasını gerektirecek bir yolda hükümet ile anlaşma yapılması yurt ve ulusun esenliği açısından beklenir ve çok rica edilir.

Urfa Mutasarrıfı
Ali Rıza

Telyazı

Sıvas'tan, 19/9/1919

Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Beyefendiye

Uyarma gibi iyi bir amaçla çekilen 19/9/1919 günlü yüksek telyazıları kurulumuzca dikkate alındı ve aşağıdaki noktaların yüksek kişiliklerine ulaştırılması uygun görüldü.

1 — Heyeti Temsiliye ve Sıvas'ta toplanmış Genel Kongre'nin kararları ve yaptığı işler[in] hiçbir bakımdan İtilaf Devletleri'ne karşı saldırı biçiminde olmadığı, Kongre'nin dünyaya duyurulan bildirisi içeriğinde belirmiş olduktan başka, bu konu eylemli olarak da tümüyle tanıtlanmıştır. Bu tanıtlama zamanla bütün açıklığı ile ortaya çıkacaktır. Buna göre, İngiltere hükümetinin kapıldığını sandığınız anlayışta açık ve büyük bir yanılgı vardır. Yüksek kişiliğinize bu yolda aşılamada bulunanlar oradaki İngiliz işgal kuvvetlerinden ise onların da sanılarındaki çürüklüğü dağıtmak sizin için bir ulusal ve vicdani görevdir. Burada ve her yerde bulunan İngiliz vb. İtilaf Devletleri temsilcileri durumun gerçeğini tümüyle anlamışlar ve ulusun yasal girişimlerindeki hak ve yerindeliği kabul etmişlerdir.

2 — Ulusumuzun yasal hakkını isteme yolunda aldığı durum nedeniyle İtilaf Devletleri'nin bütün Osmanlı ülkesini askeri işgal altına almaya kalkışmaları hatıra bile getirilemez. Çünkü ulusumuz İtilaf Devletleri'nden adalet ve hakka aykırı eylemler değil, bu yolda şimdiye değin İstanbul hükümetinin güçsüzlüğünden ve uyuşukluğundan dolayı yapılmış olan hak kırıcı işlemlerden vazgeçmelerini bekler.

3 — Yurdun yüksek çıkarlarını ayaklar altına alan ve ulusun yasal hakların[a karşı] hayınca ve cana kıyarcasına girişimlere ve alçakça önlemlere eylemli olarak kalkışmasıyla Anayasamız gereğince kendiliğinden yok sayılan Ferit Paşa hükümetiyle, ulusun anlaşmasını salık vermeniz gerçek durumu henüz bilmediğinize yorulmaktadır. Bu nedenle yüksek kişiliğinizi ve Urfa'nın sayın halkını aydınlatma amacıyla bu telyazıya ek olarak gereken bilgi, açıklama ve yönergeler verilecektir.

4 — Yüksek kişilikleri gibi yurtseverlerin görevi, ulusal istek ve irade içinde ulusun işlerini çevirmektir. Yüce Halifelik ve saltanat

muallâ-yi hilâfet ve saltanata olan merbutiyet-i sadakatkâranemiz ancak bu suretle tecelli edecektir. Binaenaleyh Ferit Paşa Kabinesi'ne itimat caiz olmadığına dair ora ahali-i necibesinin vuku bulacak müracaati suretinin beray-i malûmat inbası Heyet-i Temsiliye karariyle tebliğ olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 109.

Bizzat halledilecektir
Dakika tehiri tahkik ve müsebbipleri
tecziye edilecektir.

Ankara, 25/9/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Bu[1] gece İstanbul telgrafhanesinden Fuat Paşa'yı telgraf başına istediler. Israrlarına binaen mahrem bulunduğu haber verildi. Sername ve imzası da Dahiliye Nezareti'nin vilâyet şifresiyle yazdırılan bir şifre yazdırdılar. Bunun hulâsası padişahımızın beyannamesindeki irşadat-ı âlimaneye tatbik-ı hareket edilmek suretiyle halâs-ı vatanın müyesser olacağından milletin necip fedakârlıklarının bedhâhane işaat ile âlem-i medeniyette mutasavver gayeler suretinde tecelli ettirilmesinden hükûmet ve milletin ayrılığı müdahale-i ecnebiyeyi davet edeceğinden ve konferans hakkımızda karar verirken bu ihtilâfın nişane-i neyyir ü[2] selâmet olmayacağından ibarettir. Neticede müdiran-ı harekât ile görüşmek üzere zevat-ı âliye ile bildirilecek yerde mülâkatı emr-i vaki suretinde arz ve vaktin darlığından cevap beklenilmektedir. Ve selâmet-i vataniyeye ait bu tekarübün müstelzimi bulunan iki veçh-i makamın bunu hüsn-i niyetle kabul ve içtihad-ı fikre, şahsa ve şerefe merbut masuniyeti temhidat-ı müselsele ve kâmile ve ciddiyet ve itina ile ilâve edildiği ve âmâde-i cevap olduğu da ilâve edilmektedir. Telgrafı yazan bu zat Erkânıharbiye Mirlivalarından Abdülkerim Paşa'dır. Kendisinin söz verdiği bu telgrafa Ticaret ve Ziraat Nazırı Hadi Paşa vesatetiyle ve aynı şifre ile cevap intizarındadır. Mumaileyh bu hilesi ile müracaatin

[1] 1927, 1934 basımlarında, cümle başında 1 sayısı vardır.

[2] "Neyyir" değil "hayır" olmalıdır. 1927 basımında bu sözcük silik çıkmıştır. 1934 vd. basımlarda da "neyyir" dir.

makamına olan bağlılığımız ancak böylece belirecektir. Buna göre, Ferit Paşa hükümetine güvenilmesinin doğru olmadığı konusunda oranın soylu halkından yapılacak başvuru örneğinin, bilgi edinilmek üzere gönderilmesi Heyeti Temsiliye kararıyla bildirilir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 109.

Ankara, 25/9/1919

Kendisi çözecektir
Dakika geciktirilmesi araştırılıp
neden olanlar cezalandırılacaktır

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Bu gece İstanbul telgrafhanesinden Fuat Paşa'yı telgraf başına istediler. Üstelemeleri üzerine gizli olduğu haber verildi. Başlığı ve imzası da Dahiliye Nezareti'nin il şifresiyle yazdırılan bir şifre yazdırdılar. Bunun özeti: Padişahımızın bildirgesindeki bilgince uyarmalara uyulmasıyla yurdun kurtuluşunun sağlanacağı; ulusun soylu özverilerinin kötücül söylentiler yayılarak uygarlık dünyasında tasarlanan amaçlar biçiminde belirlenmesinin, hükümet ve ulusun ayrılığının yabancıların karışmasına neden olacağı; Barış Konferansı [1] bizim için karar verirken bu anlaşmazlığın iyilik [2] ve esenlik belirtisi olamayacağıdır. Sonuçta; eylemin yöneticileriyle görüşmek üzere yüksek kişilerle, bildirilecek yerde buluşma olupbitti biçiminde sunulmakta ve vaktin darlığından yanıt beklemektedir. Ve yurdun esenliğiyle ilgili bu yakınlaşmayı gerektiren bu iki makam[ın] bunu iyi niyetle kabul[ü], ve düşüncelere, kişiye ve onura ilişkin dokunulmazlığı, sürekli ve yetkin sözlerle eklenmekte ve yanıta hazır olduğu da eklenmektedir. Telyazıyı yazan kişi kurmay tuğgenerallerden Abdülkerim Paşa'dır. Kendisinin söz verdiği bu telyazıya Ticaret ve Ziraat Nazırı Hadi Paşa aracılığıyla ve özdeş şifre ile yanıt beklemektedir. Kendisi[nin] bu hilesi ile başvurunun bizden olduğunu

[1] Paris Barış Konferansı.
[2] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

bizden olduğunu ilân ve işaa etmek istediği anlaşılıyor. Telgraf başında intizarda bulunduklarından bir dakika evvel kabul edilip edilmeyeceği ile ne cevap verileceğinin iş'arı müsterhamdır.

20. K.O.K. Ali Fuat Paşa Hazretlerine yazılmıştır.

K. O. 20 Kumandan Vekili
Mahmut

Vesika, 110.

25/9/1919
Saat: 7 sonra

Mahmut Beyefendiye

Telgrafnamenizi okudum. Fuat Paşa Hazretlerinin el'an bulunduğu yerden makine başında İstanbul ile görüşebileceğini zannetmiyorum. Filhakika böyle ise Kerim ve Hadi paşalara Fuat Paşa Hazretlerinin Ankara'da bulunmayıp meşgul olduğunu ve fakat görüşmek arzu eyledikleri takdirde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sıvas'ta hazır bulunan Heyet-i Temsiliyesinin ve bunlar meyanında Kerim Paşa Hazretlerine muhabbet-i hususiyesi olan Mustafa Kemal Paşa ile makine başında arzu eyledikleri tarzda görüşmek mümkün olduğunu bildirirsiniz. Yalnız Fuat Paşa'nın İstanbul'la görüşmek istediği hakkındaki sözleri doğru olamaz, binaenaleyh onlar görüşmek arzusunda iseler kaydında dikkatli bulunmak lâzımdır. Her halde bu zevatın görüşmeğe hâhişker oldukları takdirde Sıvas'la görüşmeleri daha seri olur.

S[1] — Bu zevat İstanbul'da makine başında mıdırlar?

C[2] — Hayır. Şimdi makine başında değillerdir. Dün gece makine başında idiler Efendim.

S — İstanbul'a telgrafı verdiniz mi?

C — Şimdi yazılmağa başlanmıştır.

— Telgraf alan zata bunun şimdi icap edenlere isalini ihtar etsinler.

C — Deraliye'deki[3] Merkez Müdürü bekliyor. O zat alacaktır Beyim.

[1,2] Sual, Cevap.
[3] İstanbul.

duyurmak ve yaymak istediği anlaşılıyor. Telgraf başında bekledikle-rinden bir dakika önce kabul edilip edilmeyeceği ile ne yanıt verileceği-nin bildirilmesi rica olunur.

20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa hazretlerine yazılmıştır.

20. Kolordu Komutan Vekili
Mahmut

Belge 110.

25/9/1919
Saat: 7 sonra

Mahmut Beyefendiye

Telyazınızı okudum. Fuat Paşa hazretlerinin şu an bulunduğu yerde makina başında İstanbul ile görüşebileceğini sanmıyorum. Gerçekten böyle ise Kerim ve Hadi paşalara Fuat Paşa hazretlerinin Ankara'da bulunmayıp işi olduğunu, ama görüşmek istiyorlarsa Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Sıvas'ta hazır bulunan Heyeti Temsiliye'si ve bunlar arasında Kerim Paşa hazretlerine özel sevgisi olan Mustafa Kemal Paşa ile makina başında istedikleri yolda görüşmek olanaklı bulunduğunu bildirirsiniz. Yalnız Fuat Paşa'nın İstanbul ile görüşmek istediği yolundaki sözleri doğru olamaz; buna göre, onlar görüşme isteğinde iseler kaydında dikkatli bulunmak gerektir. Her halde bu kişilerin görüşmeye istekli olmaları durumunda Sıvas'la görüşmeleri daha çabuk olur.

S [1] — Bu kişiler İstanbul'da makina başında mıdırlar?

Y [2] — Hayır. Şimdi makina başında değildirler. Dün gece makina başında idiler Efendim.

S — İstanbul'a telyazı verdiniz mi?

Y — Şimdi yazılmaya başlanmıştır.

S — Telyazıyı alan kimseye, bunun şimdi gerekenlere ulaştırılmasını söylesinler.

Y — İstanbul'daki [3] Merkez Müdürü bekliyor. O kişi alacaktır Beyim.

[1,2] Soru, Yanıt.

[3] Deraliye.

Mahmut Bey'in İstanbul'a Cevabı

Cevap 2 Ankara'dan, 25/9/1919
Saat: 19

Ankara'dan:

— Fuat Paşa'nın olduğu yerden biz bile bazan bilvasıta telgraf yazdırabiliyoruz. Emr-i âlileri şifre ile ve fakat sernamesiz olmak ve telgrafnamede evvelki şifreyi yazdıran memur vasıtasiyle iblâğ edeceğiz. Yazacağımız metni şimdi size okuyacağım Efendim.

Sıvas'tan:

— Pek güzel!

— Kâmilen şifre yapılacak. "Erkânıharbiye Mirlivalarından Abdülkerim Paşa Hazretlerine: Fuat Paşa Hazretleri Ankara'da olmadığından telgrafınızı iblâğ etmek mümkün olamıyor. Görüşmek arzu ettiğiniz takdirde Rumeli ve Anadolu[1] Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Sıvas'ta hazır bulunan Heyet-i Temsiliyesiyle ve bunlar arasında bilhassa Abdülkerim Paşa Hazretlerine muhabbet-i mahsusası olan Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle makine başında görüşmenizin mümkün olabileceğini arzeylerim Efendim."

K. O. 20 Kumandan Vekili
Mahmut

Sıvas'tan:

— Çok muvafıktır. İstanbul'dan verdikleri telgrafı aynen verir misiniz.

Vesika, 111.

25/9/1919

Kerim Paşa'nın Telgraf "Şifre Mahlûlü" Suretidir

Memleketimizin geçirmekte olduğu imtihan-ı azîmin neticeten teyemmünbahş olması evlâd-ı vatanın müşterek gayesidir. Bu hususta padişahımız efendimiz hazretlerinin beyanname-i humayunlarındaki irşâdât-ı âlimane hükûmet ve milletimizin yegâne peyveste olacağı gaye-i nâciyedir ve devlet ve milletimizin beka-yi hayatı ve tamamiyet-i mülkiyemizin masuniyeti, camia-i kelâm-ı mülûkânenin tatbikıyle pezir-i istikrar olacağı bedihîdir. Bunca necaib-i harekât ve

[1] Anadolu ve Rumeli...

Mahmut Bey'in İstanbul'a Yanıtı

Yanıt 2

Ankara'dan, 25/9/1919
Saat: 19

Ankara'dan:

— Fuat Paşa'nın olduğu yerden biz bile kimi zaman aracı ile telgraf yazdırabiliyoruz. Yüksek buyrukları[nı] şifre ile, ama başlıksız olarak ve telyazıda önceki şifreyi yazdıran görevli aracılığı ile bildireceğiz. Yazacağımız yazıyı şimdi size okuyacağım Efendim.

Sıvas'tan:

— Pek güzel!

— Tümüyle şifre yapılacak. "Kurmay tuğgenerallerden Abdülkerim Paşa hazretlerine: Fuat Paşa hazretleri Ankara'da olmadığından **telyazınızı ulaştırmak olanağı bulunamıyor. Görüşmek isterseniz Rumeli ve Anadolu**[1] **Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Sıvas'ta hazır bulunan Heyeti** Temsiliyesi'yle ve bunlar arasında özellikle Abdülkerim Paşa hazretlerine özel sevgisi olan Mustafa Kemal Paşa hazretleriyle makina başında görüşmenizin olanak içinde olduğunu bilgilerine sunarım Efendim."

20. Kolordu Komutan Vekili
Mahmut

Sıvas'tan:

— Çok uygundur. İstanbul'dan verdikleri telyazıyı olduğu gibi verir misiniz?

Belge 111.

25/9/1919

Kerim Paşa'nın Telyazı (Şifre Çözümü) Örneğidir

Ülkemizin geçirmekte olduğu büyük sınavın uğurlu sonuç getirmesi yurt çocuklarının ortak amacıdır. Bu yolda Padişahımız efendimiz hazretlerinin yüce bildirgelerindeki bilgince uyarıları, hükümet ve ulusumuzun biricik bağlanacağı kurtarıcı amaçtır ve devlet ve ulusumuzun yaşamının sürdürülmesi ve ülke bütünlüğümüzün dokunulmazlığı[nın], Padişah hazretlerinin bütün sözlerinin uygulanmasıyla sağlanacağı açıktır. Bunca soylu eylemler ve özveriyle şu ana değin

[1] Anadolu ve Rumeli...

fedakâri ile şu ana kadar muazzez (.....)[1] niyatının hârisi kalan (....[2])ın bütün bütün cihan-ı medeniyet karşısında binnihaye izhar-ı hakk-ı âli eylemesine âsâriyle intizar olunur iken bunun akamete maruz kılınması hakkında bedhâhanın her şeyden istifadesine ve belki tahlis-i vatan endişelerine ait harekât bile kâinata nâmakbul ve menfur gayeler suretinde tecelli ettirilmiştir. Zemin-i müsait bırakılması devlet ve milletin mazarratını ve maazallahü teâlâ müdahalât-ı azîmeyi müeddi görülmektedir. Millet ile hükûmetin el ele hareketi selâmet-i vatan hususunda en büyük beraat ve hüsn-i delâlet ve bunun hilâfı ise haricî tehlike ve müdahaleyi dai bulunmak itibariyle bâdi-i vehamettir. Konferansta hakkımızda son karar verilmekte olduğu şu sırada hükûmet ile millet arasında teşettüt ve muhalefetin kat'iyen nişane-i hayr ü selâmet olmaması da biiştibahtır. İmdi ben sırf sizlerin eski ve nezih bir arkadaşı ve bu memleketin yine sizler gibi selâmetini istihdaf eden nâçiz ve fedakâr bir ferdi bulunmak itibariyle endişe-i vatanla yaptırtmakta olduklarına kat'iyen iman ve itimadım olan bu harekâtın maksud-ı âli veçhile millet ve hükûmetin vahdet-i âmâline tevfikini pek sehil buluyorum. Feyz-i Hudadan mülhem bu teşebbüsatın netice-i meşkûresi için müdirân-ı harekât ile bunu anlaşmak üzere kendim sizinle mülâkat edebileceğim gibi itimat ve hürmet-i âmmeyi ihraz eden zevat-ı âliye ile birlikte İstanbul'dan hareketle taayyün edecek bir mahalde mülâkat ve müzakere icrası imkânını da emr-i vaki surette arzedebilirim. Muhakkaktır ki bu memleketin selâmeti için iki tarafta da anlaşılması ve birçok yapılacak veya kabul edilecek şeylerin hemen müzakereden geçirilmesi en son kalmış bir çare-i haldir. Pek mümkündür ki bunda Cenab-ı Hallâl-i Müşkilât bu biçare millet ve memleketin şu düşvarküşa ukdesini feth ü hal eyler. Bir kere nispet[3] olunsun, Hudanın lûtfu ve irae edileceği muhakkak hüsn-i niyetle şahid-i hakikat ve selâmet deraguş olunur ve tarz-ı hal de Cenab-ı Hudavend-i Kerim en müessir esbabı müsebbibane rapt ve milleti iktisab-ı hak ile müemmen eyler. Vaktin pek darlığı itibariyle işin nezaket-i fevkalâdesine mebni bendenize keyfiyetin hemen işbu telgrafnamenin keşide olunduğu şifre ile inbasını rica eder ve muhabbet ve hürmetlerimi arzeylerim. Selâmet-i vataniyeye ait bu takarrübün müstelzimi bulunan teşebbüsü en yüce makam büyük bir (....)[4] ve hüsn-i niyet ve hürmetine mebni şahıslarınıza ve şereflerinize

[1,2] Okunamadığı anlaşılıyor.
[3] "Teşebbüs" de okunabilir.
[4] Okunamadığı anlaşılıyor.

saygın (....) [1] dileklerinin bekçisi kalan (....) [2]'ın bütün uygarlık dünyası karşısında, sonunda yüce hakkını göstermesi, belirtileriyle beklenirken, bunun başarısızlığa uğraması için kötücüllerin her şeyden yararlanmalarına [yol açılmış] ve belki yurdun kurtarılması kaygılarına ilişkin eylemler bile dünyaya kabul edilemez ve iğrenç amaçlar biçiminde gösterilmiştir. Elverişli ortam bırakılması, devlet ve ulusun dokuncasını ve Tanrı korusun büyük [dış] karışmaları doğuracak gibi görünmektedir. Ulus ile hükümetin el ele çalışması yurt konusunda en büyük erdem ve iyi işaret, bunun tersi ise dış tehlike ve karışmayı çağırıcı bulunmak bakımından büyük tehlike nedenidir. Konferans'ta bizim için son karar verilmekte olduğu şu sırada hükümet ile ulus arasında ayrılık ve karşıcıllığın, kesinlikle iyilik ve esenlik belirtisi olamayacağı da kuşkusuzdur. Şimdi ben salt sizlerin eski ve temiz bir arkadaşı ve bu ülkenin yine sizler gibi esenliğini amaç edinmiş değersiz ve özverili bireyi bulunmakla, yurt kaygısıyla yaptırmakta olduklarına kesinlikle inandığım ve güvendiğim bu eylemlerin yüce amaç uyarınca ulus ve hükümetin dileklerinin birliğine uygunluğunu pek kolay buluyorum. Tanrının kayrasından esinlenmiş [olan] bu girişimlerin övülmeye değer sonucu için, eylemin yöneticileri ile bunu anlaşmak üzere kendim sizinle buluşabileceğim gibi, kamunun güven ve saygısını kazanmış yüksek kişilerle birlikte İstanbul'dan yola çıkarak belirlenecek bir yerde buluşmak ve görüşmeler yapmak olanağını da olupbitti gibi bilginize sunabilirim. Kesindir ki, bu ülkenin esenliği için iki yanca da anlaşılması ve birçok yapılacak ya da kabul edilecek şeylerin hemen görüşmelerden geçirilmesi en son kalmış bir çözüm umarıdır. Pek olanaklıdır ki, bunda, güçlükleri çözüme bağlayan Tanrı, umarsız kalmış ulus ve ülkenin şu güç çözülür düğümünü çözer. Bir kez bağlanılsın [3], Tanrının kayrası ve gösterileceği kesin olan iyi niyetle gerçeklik ve esenlik gelini kucaklanır ve çözüm yolunda ulu Tanrı en etkili nedenleri yaratarak [4] bağlar ve ulusun hakkını elde etmesini sağlar. Vaktin pek dar oluşu nedeniyle, işin çok önemli olmasından dolayı bana konunun hemen bu telyazının çekildiği şifre ile bildirilmesini rica eder, sevgi ve saygılarımı sunarım. Yurt esenliğiyle ilgili bu yakınlaşmanın gerektirdiği bu girişimi en yüce makam büyük bir (....) [5] ve iyi niyet ve saygılarından dolayı, kişiliklerinize ve onurlarınıza

[1,2] Okunamadığı anlaşılıyor.

[3] Aslında "nisbet olunsun" ise de, Arap harfleriyle yazılışları birbirine benzediğinden, "teşebbüs olunsun" da olabilir; az aşağıda da geçmektedir.

[4] müsebbibane.

[5] Okunamadığı anlaşılıyor.

merbut her türlü masuniyetinin de başkaca cevapnamenin ve Dahiliye Nezareti'nin şifresiyle ve Ticaret ve Ziraat Nazırı Hadi Paşa Hazretlerinin vasıtasiyle bendenize keşidesi [1].

Vesika, 112.

Sıvas, 27 Eylûl 1919
Saat: 11 evvel

(Kerim Paşa ile Telgraf Başında Muhabere)

—Mustafa Kemal Paşa telgraf başındadır. Kerim Paşa'ya söyleyiniz, buyursunlar diyorlar.

—Zat-ı samileri Mustafa Kemal Paşa Hazretleri misiniz, Ruhum?

—Evet, muhterem Kerim Paşa Hazretleri.

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: (Paşaya söyleyiniz, anlar, hazret-i evvel [2] karşınızdadır). Afiyet-i âlileri inşallah iyidir kardeşim. Emr-i hayr-i vatan için büyük vatanperver kardeşim ile ve ihvan-ı âliye-i Temsiliye [3] ile müdavele-i efkâr etmek isterim. Hâkipâyinize isal kılınmak üzere Ali Fuat Paşa vasıtasiyle bir telgraf göndermiştim. Yed-i âlinize vâsıl olan işte o telgraf esası üzerine bir hall-i meşkûr, inşallah iktitaf ederiz. Memleketin geçirmekte olduğu nazik ve pek mühim devre-i mûdıleyi lûtf-ı Huda ile sahne-i teysire isal kılarız. Bundan bikerem-i Huda nurdan [4] mahlûk [5] âmâl-i rehâkârımız, mürşid-i dilimizden buna dair mühim şeyler konuşarak telfik-i [6] maksud-ı vatan kılalım değil mi? Pek fatin ve müdebbir kardeşim, ne buyurursunuz ruhum? Bedhâhân-ı hâksarın bu güzel memleketimiz üzerindeki iftiraatını ve alenî takibat-ı mel'anetlerini kıralım ve anları kemingâh-ı ümitlerinde meflûç ve bihayat bırakalım ve yalnız hükûmet ile milletin sırf selâmet-i vataniyeye ait hidemat ve icraatını telif edelim ki, gaye-i müştereke ve mübeccele zaten hep birdir. Endişe-i vatanla gösterilen bunca necip tezahüratın, cihan-ı medeniyet karşısında, muazzez topraklarımızın hıfz ü sıyanetine ait en büyük hamiyet-i vatanperverî olduğunu bir kere daha temhit zımnında mevcut müşkilât-ı ahvali ref'edelim ve buna bir çare bulmak için de bu muazzez kardeşiniz ile müdavele-i efkâra

[1] Kerim Paşa'nın konuşmalarında cümleler karışıktır.

[2] Büyük Hazret. Tasavvuf terimi.

[3] Heyeti Temsiliye.

[4] 1934 basımında (1. cilt, s. 126) "sevrden" olarak geçmiş, bizim 1. cildimizde (s. 236) bu yanlış yinelenmiş, ancak Düzeltme çizelgesinde açıklanmıştır.

[5] 1934 basımında: "mahlûku".

[6] Karşı sayfadaki 5 sayılı dipnota bakınız.

ilişkin her türlü dokunulmazlığı [belirtir]; başkaca, yanıtın ve Dahiliye Nezareti şifresiyle, Ticaret ve Ziraat Nazırı Hadi Paşa hazretlerinin aracılığı ile bana çekilmesi [1].

Belge 112.

Sıvas, 27 Eylül 1919
Saat: 11 öncesi

(Kerim Paşa ile Telgraf Başında Haberleşme)

— Mustafa Kemal Paşa telgraf başındadır. Kerim Paşa'ya söyleyiniz, buyursunlar, diyor.

— Yüce kişileri Mustafa Kemal Paşa Hazretleri misiniz, ruhum?

— Evet, sayın Kerim Paşa hazretleri.

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine (Paşa'ya söyleyiniz, anlar, Hazret-i Evvel [2] karşınızdadır). Sağlığınız iyidir inşallah kardeşim? [3] Yurdun iyiliği için büyük yurtsever kardeşimle ve yüksek Heyeti Temsiliye üyesi dostlarla görüşmek isterim. Sizlere ulaştırılmak üzere Ali Fuat Paşa aracılığı ile bir tel çekmiştim. Yüksek ellerinize ulaşan işte o teldeki ilkelere göre, inşallah sevindirici bir çözüm yolu buluruz. Ülkenin geçirmekte olduğu nazik, önemli ve güç dönemi Tanrı'nın yardımı ile kolaylık alanına ulaştırırız. Bunun için Tanrı bağışı ile nurdan [4] yaratılmış, kurtarıcı dileklerimizin gönül aydınlatıcısıyla, bununla ilgili önemli şeyler konuşarak, yurt ülküsünde birleşelim [5], değil mi pek akıllı ve tedbirli kardeşim? Ne buyurursunuz, ruhum? Kötücül alçakların, bu güzel ülke üzerindeki iftiralarını ve açıkça kötülük gütmelerini önleyelim ve onları umutlarının pusularında kötürüm ve cansız bırakalım ve yalnız hükümet ile ulusun, sadece yurt esenliği ile ilgili hizmetlerini ve işlerini uzlaştıralım ki ortak ve yüce ülkümüz aslında hep birdir. Yurt kaygısı ile gösterilen bunca temiz duygulu gösterilerin, uygarlık dünyası karşısında kutsal topraklarımızın elde tutulması ve korunması ile ilgili en büyük yurtseverlik olduğunu bir kez daha belirtmek için bugünkü durumun

[1] Kerim Paşa'nın konuşmalarında cümleler karışıktır.

[2] Birinci Hazret. Tasavvuf terimi.

[3] Atatürk'ün NUTUK metnine özet olarak aldığı belge cümle ve paragrafları, metnin puntosu ile dizilmiş; kimi belgelerden parçalar ya da kısa belgelerden birkaçının tümü ise, sırasında kısaltılarak daha ince punto ile verilmiştir. Bunları, Belgeler cildindeki asıllarıyla karşılaştırınca, kimi sözcük ayrımları görülecek, ancak anlamın değişmediği anlaşılacaktır. Sadece, yukarıdaki paragrafı, bu basımın 1. cildinden (s. 237) olduğu gibi aldık.

[4] Karşı sayfadaki 4 sayılı dipnota bakınız.

[5] telfik. 1934 basımında "teklif" olarak, yanlış dizilidir.

başlayalım. Muntazırım kardeşim. Bu teşebbüsüm hakkında hükûmetin vâsi derecede bir hüsn-i niyet izhar ettiğini ilâve eylerim ruhum.

Kerim Paşa Hazretlerine, (Kutbü'l-aktap [1] deyiniz anlar). Şimdi cevap veriyorum.

Pek muhterem ve nezih kalpli kardeşim Abdülkerim Paşa Hazretlerine:

1 — Elhamdülillah afiyetim berkemaldir. Büyük ve necip milletimizin hukuk-ı meşruasını müdrik ve onu muhafaza ve müdafaaya bütün mevcudiyetiyle mütevessil olduğunu görmekle pek mes'udum. Âcizleriyle ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Heyet-i Temsiliyesiyle müdavele-i efkâr etmek hususunda izhar buyurulan arzuya samimiyetle teşekkür ederiz. Heyet-i Temsiliye azasından Erzurum mümessili ulemadan Raif Efendi Hazretleri ve Erzincan ve Dersim mümessili Şeyh Hacı Fevzi Efendi Hazretleri ve Bahriye Nazır-ı Esbakı sevdiğiniz kardeşlerden Rauf Beyefendi Hazretleri ve vülât-ı sabıkadan Sıvas ve Tokat ve havalisi mümessili Bekir Sami Beyefendi Hazretleriyle Bitlis ve havalisi mümessili Mazhar Müfit Beyefendi Hazretleri ve İstanbul münevveranının murahhas-ı mahsusları Vaşington [2] Sefir-i Kebiri Ahmet Rüstem Beyefendi Hazretleri ile pek çok sevdiğiniz Kara Vasıf Beyefendi ve İsmail Fazıl Paşa Hazretleri, Samsun ve havalisi mümessili sabık Üçüncü Kolordu Kumandanı Refet Beyefendi, Garbî Anadolu mümessillerinden Ömer Mümtaz Bey, Husrev Sami beyefendiler ve Diyarbekir havalisi mümessili İhsan Hâmit Bey, Van ve Muş havalisi mümessilerinden Mirzabeyzade Hacı Musa Bey bu anda yanımda bulunmaktadırlar, cümlesi Fuat Paşa Hazretleri vasıtasiyle keşide buyurulan telgrafname müfadına vâkıftırlar. Ve şimdi cereyan eylemekte bulunan muhabereyi takip ediyorlar; cümlesi samimiyetle gözlerinizden öperler. Diğer mümessil arkadaşlara da haber gönderdim. Burada bulunmayıp bazı vezaif-i mahsusa ile iştigal eyleyen mümessil arkadaşlarla da daima makine başında hal-i temas ve irtibattayız. Binaenaleyh Heyet-i Temsiliyemiz ile arzu buyurulduğu veçhile ve en seri bir surette müdavele-i efkâr buyurmaları taht-ı imkândadır. Cümlemizin âmâl-i ciddiyesinin vatan ve milletin selâmet ve saadetine ait bir hall-i meşkûr iktitafından ibaret bulunduğuna şüphe yoktur. Ancak bu hususta esas ittihaz buyurduğunuz telgrafname müfadı bilmem ne dereceye kadar kavi bir mesnet olabilir? Hallâl-i müşkilât olmak isteyenlerin mebde-i hareketleri hakikat-i ahvale mutabık olmak gerektir. Müsaade buyurursanız telgrafname-i

[1] Kutuplar Kutbu. Tasavvuf terimi. Kutub: Tarikatın ulu kişisi.

[2] Washington.

güçlüklerini kaldıralım ve buna çare bulmak için de, bu sevgili kardeşinizle görüşmeye başlayalım. Bekliyorum kardeşim. Bu girişimin üzerinde hükümetin geniş ölçüde bir iyi niyet gösterdiğini sözlerime eklerim, ruhum.

Kerim, Paşa Hazretlerine, (Kutbü'l-aktâb [1] deyiniz, anlar). Şimdi yanıt veriyorum.

Pek saygıdeğer ve temiz yürekli kardeşim Abdülkerim Paşa hazretlerine.

1 — Tanrıya şükür sağlığım yerindedir. Büyük ve soylu ulusumuzun, yasal haklarını anlamış ve onu korumaya, savunmaya bütün varlığı ile girişmiş bulunduğunu görmekle pek mutluyum. Benimle ve Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Heyeti Temsiliyesiyle görüş alışverişinde bulunmak yolunda gösterilen isteğe içtenlikle teşekkür ederiz. Heyeti Temsiliye üyelerinden Erzurum temsilcisi din bilginlerinden Raif Efendi hazretleri, Erzincan ve Dersim [2] temsilcisi Şeyh Hacı Fevzi Efendi hazretleri, eski Bahriye Nazırı, sevdiğiniz kardeşlerden Rauf Beyefendi hazretleri, eski valilerden Sıvas ve Tokat yöresi temsilcisi Bekir Sami Beyefendi hazretleriyle Bitlis ve yöresi temsilcisi Mazhar Müfit Beyefendi hazretleri ve İstanbul aydınlarının özel delegesi, Washington Büyükelçisi Ahmet Rüstem Bey hazretleri ile pek çok sevdiğiniz Kara Vasıf Beyefendi ve İsmail Fazıl Paşa hazretleri, Samsun ve yöresi temsilcisi Üçüncü Kolordu eski komutanı Refet Beyefendi, Batı Anadolu temsilcilerinden Ömer Mümtaz Bey, Hüsrev Sami beyefendiler, Diyarbekir yöresi temsilcisi İhsan Hâmit Bey, Van ve Muş yöresi temsilcilerinden Mirzabeyzade Hacı Musa Bey bu anda yanımda bulunmaktadırlar; hepsi Fuat Paşa hazretleri aracılığı ile çekilen telyazının içeriğini biliyorlar. Ve şimdi yapılmakta bulunan yazışmayı izliyorlar. Hepsi içtenlikle gözlerinizden öperler. Öteki temsilci arkadaşlara da haber gönderdim. Burada bulunmayıp kimi özel görevlerle uğraşan temsilci arkadaşlarla da sürekli makina başında değinme ve bağlantıdayız. Buna göre, Heyeti Temsiliyemiz ile istenildiği gibi ve en çabuk biçimde görüş alışverişinde bulunmaları olanak içindedir. Hepimizin gerçek dileklerimizin, yurt ve ulusun esenlik ve mutluluğuna ilişkin, övgüye değer bir çözüm elde etmekten başka bir şey olmadığına kuşku yoktur. Ancak bu yolda temel olarak aldığınız telyazı içeriği bilmem ne kerte güçlü bir dayanak olabilir? Güçlükleri çözmek isteyenlerin çıkış noktaları durumun gerçeğine uygun olmak gerektir. İzin verirseniz, siz kardeşimizin telyazıları içeriğinden açıklanması ve sorulmasına

[1] Kutuplar Kutbu. Tasavvuf terimi. Kutub: Bir tarikatın ulu kişisi.

[2] Tunceli.

biraderileri muhteviyatından muhtac-ı izah ve istizah görülen bazı noktaları burada tekrar edeyim. Muhterem büyük padişahımız efendimiz hazretlerinin beyanname-i humayunlarındaki irşadatın hükûmet ve milletimizin yegâne peyveste olacağı gayesinde tamamen müşterekiz. Millet-i necibemizin ve cümlemizin zat-ı akdes-i hilâfetpenahiye olan revabıt-ı hürmet ve sadakatimizin lâyetezelzel bulunduğuna asla kimsenin şüphe ve tereddüt etmeğe hakkı yoktur, hakan-ı celilüşşanımızın her türlü âmâl ve iradat-ı humayunlarına serfüru etmek bizim için bir nimet-i uzmâdır. Âcizleri aylarca mukaddem bu hakikat-i mahzayı kemal-i samimiyet-i vicdaniyemle hâkipây-i şahaneye arzetmiş idim. Bugün ve ilelebet bu nokta-i necata sadakatim kat'îdir. Bilcümle rüfeka-yi mesaimin hissiyat ve içtihadat-ı kat'iyesi aynıdır. Alelumum büyük ve âlicenap ve vefakâr milletimizin dahi bundan başka türlü mütehassis olmasına imkân mutasavver değildir. Halife-i akdes ve padişah-ı celilüşşanımız hakkındaki sadakat ve ubudiyet ve bipayan hürmetlerimizin her ne olursa olsun daima mahfuz bulundurulacağını bütün mukaddesatımız üzerine yemin ile bir kere daha burada teyit eyleriz. Yalnız medar-ı istinat ittihaz buyurulan beyanname-i humayun muhteviyatının bizlere ve millet-i necibeye değil, Ferit Paşa ve rüfekasına bir hitap ve itap olduğu edna mülâhaza ve tetkik ile sübut bulacak bedihiyattandır. Filhakika kalb-i pâk-i humayunu amik teessürata dûçar eden ahval ve harekât milletimiz tarafından değil, fakat Ferit Paşa, Dahiliye Nazırı Âdil Bey, Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa ve bunların rüfeka-yi mesaisi bulunan Harput Valisi Ali Galip Bey, Ankara Valisi Muhittin Paşa, Trabzon Valisi Galip [1] Bey, Kastamonu Valisi Ali Rıza Bey, Konya Valisi Cemal Bey taraflarından irtikâp olunmuştur. Malatya teşebbüs-i ihanetkâranesi, Çorum tertib-i hainanesi, Konya teşebbüs-i mezbuhanesi, safahat-ı hakikiyesi ile vâsıl-ı ıttılaınız olmuş değilse zat-ı âlinizi de mebde-i hal olmak üzere tasavvur buyurduğunuz noktada isabetsizlikten dolayı mazur görürüz. Milletin bütün bu suikastlere karşı yapmağa mecbur olduğu ve hiçbir veçhile sükûnet ve asayiş-i mahalliyeyi sekteye uğratmayan ve sırf izale-i mazarrat maksadından ibaret olan iptidaî harekâtı, teşebbüsat-ı hainaneyi kırmak, faillerini ya derdest ve tevkif veya mecbur-ı firar eylemekten ibaret bulunmuştur. Bu hakikati İstanbul'a firar eden Kastamonu Valisi Ali Rıza ve Konya Valisi Cemal Bey'in lisanından dahi işitmekle teyit ve bu suretle izale-i zan ve şübehat eylemek mümkündür. Beyanname-i humayunda memleket ve milletimiz mukadderatı hakkındaki enzar-ı ecanibin lehimize tebeddülüne dair olan ifadat-ı humayun mahz-ı hakikattir.

[1] Mehmet Galip.

gereksinme duyulan kimi konuları burada yineleyeyim. Sayın büyük Padişahımız efendimiz hazretlerinin kutlu bildirgelerindeki uyarmaların hükümet ve ulusumuzun biricik bağlanacağı [şey] olacağı amacında tümüyle birliğiz. Soylu ulusumuzun ve hepimizin kutsal Halifenin kişiliğine olan saygı ve bağlarımızın sarsılmaz olduğuna hiç kimsenin kuşkulanmaya ve duraksamaya hakkı yoktur. Şanı yüce hakanımızın her türlü kutlu isteklerine ve buyruklarına baş eğmek bizim için ulu bir nimettir. Ben aylarca önce bu öz gerçeği vicdanımın bütün içtenliğiyle Padişahın katına [1] sunmuş idim. Bugün ve sonuna değin bu kurtuluş konusuna bağlılığım kesindir. Bütün çalışma arkadaşlarımın kesin duyguları ve görüşleri özdeştir. Genellikle büyük, onurlu ulusumuzun da bundan başka türlü duygular taşımasına olanak düşünülemez. Kutsal halifemiz ve şanı yüce padişahımıza beslenen bağlılık, kulluk ve sonsuz saygılarımızın her ne olursa olsun sürekli korunacağını bütün yazgımız üzerine ant içerek bir kez daha burada pekiştiririz. Yalnız dayanak olarak alınan Padişah bildirgesi içeriğinin bizlere ve soylu ulusa değil, Ferit Paşa ve arkadaşlarına bir sesleniş ve çıkışma olduğu, en küçük düşünce ve inceleme ile tanıtlanacak açık gerçeklerdendir. Gerçekten Padişahın temiz yüreğini derin üzüntülere atan durum ve eylemler ulusumuzca değil, ancak Ferit Paşa, Dahiliye Nazırı Âdil Bey, Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa ve bunların çalışma arkadaşları olan Harput Valisi Ali Galip Bey, Ankara Valisi Muhittin Paşa, Trabzon Valisi Galip [2] Bey, Kastamonu Valisi Ali Rıza Bey, Konya Valisi Cemal Bey'lerce işlenmiştir. Malatya'daki hayınca girişim, Çorum hayınlık düzeni, Konya'daki çılgınca girişim, gerçek evreleri ile bilginize ulaşmış değilse yüce kişiliğinizi de çözüm başlangıcı olmak üzere tasarladığınız noktada yanılmışlığınızdan dolayı hoş görürüz. Ulusun bütün bu suikastlara karşı yapmak zorunda olduğu ve hiçbir biçimde bölgenin dinginliğini ve güvenliğini kesintiye uğratmayan ve salt dokuncaları ortadan kaldırma amacından öteye gitmeyen ilk eylemleri, hayınca girişimleri kırmak, bunları yapanları yakalayıp tutuklamak ya da kaçmak zorunda bırakmak olmuştur. Bu gerçeği İstanbul'a kaçan Kastamonu Valisi Ali Rıza ve Konya Valisi Cemal Bey'in dilinden de işitmekle pekiştirmek ve böylece sanıları ve kuşkuları yok etmek olanaklıdır. Padişahın bildirgesinde ülke ve ulusumuzun alınyazısı üzerindeki yabancı gözlerinin iyiliğimize değiştiğine ilişkin Padişah sözleri gerçeğin ta kendisidir. Ancak bu büyük

[1] hâkipayi şahane.
[2] Mehmet Galip.

Ancak bu tebeddül-i azîm hiçbir vakit Ferit Paşa hükûmetinin takip eylediği siyaset neticesi değildir. Bu netice-i hasene milletimizin izhar ve ispat-ı mevcudiyet zımnında bizatihi aldığı teşebbüs-i azimkârane semeresidir. İşte velinimet-i biminnetimiz padişahımız efendimiz hazretlerini bu noktada iğfal ediyorlar. Milletimizin inkişaf eden her türlü teşebbüsatı, devletimizin menafi-i esasiye ve hayatiyesiyle tamamen müterafıktır ve çare-i necat ve umde-i hayat ancak ve ancak Kuva-yi Milliye'nin âmil ve irade-i milliyenin âmâl-i mukaddese-i hilâfetpenahi ile memzucen hâkim olmasındadır. Bu esas-ı metîn ve meşrudan zerretüma inhiraf maazallahü teâlâ devlet ve millet ve vatanımız için husran-ı elîmi mucip ve makam-ı muallâ-yı hilâfet ve saltanatın masuniyetini muhil olur. Harekât-ı necibe-i milliyemizi su-i tefsir ve ilân etmekten hâli kalmayan bedhâhân-ı hâksarın çok olduğu muhakkaktır. Fakat şayan-ı esef-i amiktir ki, bu bedhâhân-ı mel'anetin başında devlet-i ebedmüddetimizin sadr-ı nişini Ferit Paşa ve nezaret mevkilerinde bulunan Âdil Bey, Süleyman Şefik Paşa gibi devlet adamları bulunuyor. Memleketimize takım takım Bolşevikler girdiğini ve harekât-ı milliyenin Bolşevik harekâtı olduğunu, resmen ilân ve işaa eden bu bedbahtlardır. Necip ve nezih harekât-ı milliyemizin İttihatçıların harekât-ı mezbûhanesi olduğunu ve İttihatçıların parasiyle tedvir olunduğunu resmen ve alenen cihana, ecnebi gazetecilerine söyleyen bu gafillerdir. Anadolu'da şûriş olduğunu ajanslarla resmen ilân eden ve mütarekename madde-i mahsusasına nazaran muazzez vatanımızı düşman işgaline maruz bırakmak isteyen bu cahillerdir. Malatya'da ahali-i islâmiyeyi Sıvas ahali-i islâmiyesine karşı mukateleye sevketmek isteyen bu zavallılardır. Harekât-ı milliyenin önüne geçeceğim diye Sıvas'ın ve hassasiyet-i milliyenin görüldüğü her yerin İngilizler tarafından işgalini isteyen bu hainlerdir. Maahaza tıpkı tasavvur-ı biraderaneleri veçhile bedhâhânın bu güzel memleketin üzerindeki iftiraatını ve alenî takibat-ı mel'anetlerini kırmak ve anları kemingâh-ı ümitlerinde meflûç ve bihayat bırakmak ve devlet-i ebedmüddet-i Osmaniye ile millet-i muazzama-i islâmiyemizin sırf selâmet-i vataniyeye ait noktada icraatını telif eylemek bizim dahi en mübeccel gayemizdir ve elhamdülillâhi teâlâ necip ve nezih ve meşru olan bu gayenin temin-i istihsalinde, artık milletimiz her türlü âsâr-ı bedhâhâneyi kırmış ve bütün celâdetiyle hatve-i azimkâranesini atmıştır. Bilcümle ecnebi devletleri Ferit Paşa ve rüfekasının zâf ve nâdanisine ve kendi millet ve vatanları aleyhindeki icraat-ı leimesine âsâr ve vesaiki ile yakin hâsıl eyledi. Ve bilâistisna cümlesi kemal-i hüsn-i niyetle milletle ve bizlerle şahsen temas ve münasebete girdi. Amerikalılar, Fransızlar, İtalyanlar ve en nihayet İngilizler dahi milletimizin ne dereceye kadar

değişiklik hiçbir zaman Ferit Paşa hükümetinin izlediği siyasa sonucu değildir. Bu güzel sonuç ulusumuzun varlığını göstermek ve tanıtlamak yolunda kendi kararlı girişiminin ürünüdür. İşte, karşılıksız nimet veren [1], Padişahımız efendimiz hazretlerini bu konuda aldatıyorlar. Ulusumuzun gelişen her türlü girişimleri, devletimizin temel ve yaşamsal çıkarlarıyla tümden birliktir ve kurtuluş umarı, yaşam ilkesi ancak ve ancak Kuvayi Milliye'nin etken ve ulusal iradenin Halifenin kutsal istekleri ile birbiriyle kaynaşmış olarak egemen olmasındadır. Bu sağlam ve yasal temelden azıcık olsun sapma, Tanrı korusun, devlet, ulus ve yurdumuz için acı bir yıkıma ve yüce halifelik ve padişahlık makamının dokunulmazlığının bozulmasına neden olur. Ulusal soylu eylemimizi kötüye yormak ve böyle duyurmaktan uzak kalmayan kötücül alçakların çok olduğu kesindir. Ama, derin üzüntülere değer ki, bu alçaklığın başında sonsuza değin sürecek olan devletimizin sadrazamı Ferit Paşa ve nazırlık katında bulunan Âdil Bey, Süleyman Şefik Paşa gibi devlet adamları bulunuyor. Ülkemize takım takım Bolşevikler girdiğini ve ulusal eylemin Bolşevik eylemleri olduğunu resmen duyuran ve yayan bu karabahtlılardır. Soylu ve temiz ulusal eylemimizin İttihatçıların çılgınca eylemleri olduğunu ve İttihatçıların parasıyla döndürüldüğünü resmen ve açıkça dünyaya, yabancı gazetecilere söyleyen bu aymazlardır. Anadolu'da karışıklık olduğunu ajanslarla resmen duyuran ve Ateşkes'in özel maddesine göre sevgili yurdumuzu düşman işgaline açık bırakmak isteyen bu bilgisizlerdir. Malatya'da Müslüman halkı, Sıvas'ın Müslüman halkına karşı öldürüşmeye kışkırtmak isteyen bu zavallılardır. Ulusal eylemin önüne geçeceğim diye Sıvas'ın ve ulusal duyarlığın görüldüğü her yerin İngilizlerce işgalini isteyen bu hayınlardır. Yine de siz kardeşimizin tasarladıkları gibi, bu kötücüllerin bu güzel ülke üzerinde karaçalmalarını ve açıkça yaptıkları kötülükleri kırmak ve onları umutlarının pusularında kötürüm ve cansız bırakmak, sonuna dek yaşayacak Osmanlı devleti ile ulu Müslüman ulusumuzun salt yurt esenliğine ilişkin noktada çalışmalarını birleştirmek bizim de en ulu amacımızdır; ve Tanrıya şükür ki soylu, temiz ve yasal olan bu amacın elde edilmesinde artık ulusumuz her türlü kötücül işleri kırmış ve bütün yiğitliğiyle kararlı adımını atmıştır. Bütün yabancı devletler Ferit Paşa ile arkadaşlarının arıklık ve bilmezliğini ve kendi ulus ve yurtlarına karşı alçakça işlerini belgeleri ile sağlam olarak öğrendi. Ve, hemen hepsi tüm bir iyi niyetle, ulusla ve bizlerle kişisel değinme ve ilişkilere girdi. Amerikalılar, Fransızlar, İtalyanlar ve en sonu İngilizler de ulusumuzun

[1] velinimeti biminnet.

haklı ve maksadında meşru olduğunu ve kuvvet-i şâmilesini ve niyet-i azimkâranesini ve buna mukabil hükûmet-i merkeziyenin ne kadar biasıl ve millet ile alâkasız bir heyet-i âcize olduğunu takdir etti. Milletimize karşı bu gafil ve âciz heyet-i hükûmete aldanarak reva gördükleri hakşiken muamelelere bir tarziye makamında olmak üzere Merzifon'u tahliye etti ve Samsun'u dahi tahliye edeceğini bildirdi ve bu tahliyeye başladı. İngilizler bilhassa devlet ve milletimizin umur-ı dahiliyesine ve maksad-ı meşru takip ettiği tahakkuk eden harekât-ı milliyemize kat'iyen müdahale etmeyeceklerine dair Eskişehir'den izam eyledikleri bir heyet-i mahsusa ile söz verdiler. Milleti murakabe-i mukadderatında kabine ile karşı karşıya serbest bıraktılar. İşte teşebbüsat-ı milliyemizin temin-i istiklâl hususunda istihsaline muvaffak olduğu ilk netice budur. Bu cereyan-ı millî, ancak, zat-ı akdes-i humayunun beyanname-i şahanelerinde işaret buyurulduğu veçhile memleketimizin her tarafında ve bilhassa kalpgâh-ı devlette, İstanbul'da ahkâm-ı Kanun-ı Esasîye temin-i riayetle neticepezir olacaktır. Hükûmet-i hâzıranın vâsi derecede bir hüsn-i niyete malik bulunduğu zannında isabet olmadığını arzetmeme müsaade buyurmanızı rica ederim. Çünkü Ferit Paşa Kabinesi'ne birçok münasebetlerle ve bilhassa Erzurum ve Sıvas Kongreleriyle hakikat-i halin izahında kusur edilmediği gibi bizzat taraf-ı âcizanemden dahi Ferit Paşa'ya hitaben Erzurum'dan Sıvas'a avdetim esnasında suret-i mahsusada yazdığım mufassal şifre bir telgrafta milletin kuvvet ve iradesine karşı çıkacak hiçbir kuvvet kalmadığını ve kendisinin muhalefet ve mümanaat vadisinde devam etmemesi lüzumunu ve bilhassa âmâl-i milliye ile ârzu-yi şahaneyi ve icraat-ı hükûmeti tevhit için elinde son bir kuvve-i telifiye bulunduğunu ve bu hareket-i asilâneye tevessülü halinde tarih-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye'de yeni bir sahife-i zerrin vücuda getirilebileceğini bütün samimiyetle bildirmiştim. Bu zat-ı gafil buna cevap vermemekle beraber Anadolu'daki cereyan-ı millî-yi mukaddes ve şamili, İttihatçıların ve birkaç kişinin eser-i tahrikâtı olduğunu ilân etmekle iktifa etti ve hırs-ı menfaatle ve amâ-yi cehl ü gafletle iki tarafı idare ederek muhafaza-i mevki edebilecekleri zann-ı bâtılında bulunan birkaç valisinin iğfalkâr raporlarını benim nezih ve vatanperverane irşadatıma tercih etti. Bugün her türlü habaset ve hıyanet ve acz ü meskenet mevkiinde kaldıktan ve millet de bütün hakayik-ı ahvale vuzuh-ı tam ile vâkıf olduktan sonra bize düşen vazife en seri hareketle zat-ı akdes-i humayunun beyanname-i mukaddesesinde irade buyurdukları veçhile kariben sulh müzakeresine davet olunacak Osmanlı murahhaslarının konferans muvacehesinde milletle hemahenk olarak ispat-ı mevcudiyet edebilecek, milletin hürmet ve itimadına mazhar ve Kuva-yi Milliye'ye müstenit

ne kerteye dek haklı ve amacında yasal olduğunu ve yaygın gücünü ve kararlı isteğini, buna karşılık İstanbul hükümetinin ne denli asılsız ve ilgisiz, beceriksiz bir kurul olduğunu anladı. Ulusumuza karşı bu aymaz beceriksiz hükümete aldanarak yaraşır gördükleri haksız işlemler için özür dileme yerine geçmek üzere Merzifon'u boşalttı ve Samsun'u da boşaltacağını bildirdi ve bu boşaltmaya başladı. İngilizler özellikle devlet ve ulusumuzun içişlerine ve yasal bir amaç izlediği gerçekleşen ulusal eylemimize kesinlikle karışmayacakları yolunda, Eskişehir'den gönderdikleri bir özel kurul ile söz verdiler. Ulusu, alınyazısının gözetiminde hükümetle karşı karşıya özgür bıraktılar. İşte ulusal girişimlerimizin bağımsızlık sağlama yolunda elde etmekte başarı gösterdiği ilk sonuç budur. Bu ulusal akım, ancak, kutsal Padişah hazretlerinin bildirgelerinde belirtildiği üzere ülkemizin her yanında ve özellikle devletin yüreğinde, İstanbul'da Anayasa hükümlerine uymayı sağlamakla sonuçlanacaktır. Bugünkü hükümetin geniş ölçüde iyi dilekli olduğu sanısının yerinde olmadığını bildirmeme izninizi rica ederim. Çünkü Ferit Paşa hükümetine birçok nedenlerle ve özellikle Erzurum ve Sıvas kongreleriyle gerçek durumun açıklanmasından geri kalınmadığı gibi, ben de Ferit Paşa'ya Erzurum'dan Sıvas'a döndüğüm sırada özel olarak yazdığım ayrıntılı şifre bir telyazıda ulusun güç ve iradesine karşı çıkacak hiçbir güç kalmadığını, kendisinin karşıcıllık ve engelleyicilik yolunda direnmemesi gereğini, özellikle ulusal isteklerle Padişahın isteğini ve hükümetin yaptıklarını birleştirmek için elinde son bir bağdaştırma gücü bulunduğunu, bu soylu davranışa yönelirse yüce Osmanlı devleti tarihinde yeni bir altın sayfa yazılabileceğini bütün içtenliğimle bildirmiştim. Bu aymaz kişi buna yanıt vermemekle birlikte, Anadolu'daki ulusal kutsal ve yaygın akımın, İttihatçıların ve birkaç kişinin kışkırtmaları olduğunu duyurmakla yetindi ve çıkar tutkusu ile ve bilisizlik ve aymazlık körlüğü ile iki yanı oyalayarak yerini koruyabileceği yanlış sanısında bulunan birkaç valisinin aldatıcı raporlarını benim temiz ve yurtseverce uyarılarıma yeğ tuttu. Bugün her türlü alçaklık ve hayınlık, beceriksizlik ve uyuşukluk durumunda kaldıktan ve ulus da bütün gerçekleri tam bir açıklıkla öğrendikten sonra bize düşen ödev çabuk davranarak pek kutsal Padişah hazretlerinin kutsal bildirgesinde buyurdukları üzere, yakında barış görüşmelerine çağrılacak Osmanlı delegelerinin Konferans karşısında ulusla uyum içinde varlıklarını tanıtlayabilecek, ulusun saygı ve güvenini kazanmış, Kuvayi Milliye'ye

ve âmâl-i milliyeye mutavaatkâr elyak zevattan olmasını bir an evvel temin eylemektir. Bu da zann-ı âcizanemize göre Ferit Paşa'nın derhal terk-i mevki eylemesi ve zat-ı akdes-i padişahinin mutemedi ve fakat âmâl-i milliyeye tamamen mutavaatkâr bir zata kabine riyasetinin tevcih buyurulmasiyle mümkündür. Ferit Paşa'da zerre kadar hiss-i hamiyet ve vatanperverî mevcut ise mevkiinde bir dakika bile fazla kalmasının millet ve memleket için tezyid-i mazarrât ve hatır ü hayallerine gelmeyen azîm vahamete sebebiyet vermekten başka bir semere bahşedemeyeceğini anlaması iktıza eder. Eğer kendi şeref-i şahsileri ve hayatları hakkında bir gûna tereddütleri varsa bugün için bu gibi şeylerle iştigal tenezzülünden pek yüksek olan milletimiz namına kendilerine istedikleri tarzda söz ve teminat vermeyi dahi milletimizin menfaati mukteziyatından addederiz. Fakat tuttukları tarik-ı nâsavapta taannüt ve temerrüde devamları halinde hâdis olacak avakıbın mes'uliyeti kendilerine râci olacaktır. İşte telgrafname-i biraderileri ve vuku bulan teşebbüs-i hayırhâhileri münasebetiyle bir defa daha ve son defa zat-ı necibâneleri gibi kalbi cidden vatan ve millet aşkiyle ve sevgili ve muhterem hakanımıza muhabbet, ubudiyet ve sadakatle memlû olan mücessem-i namus ve merd-i kâmil, kadîm arkadaşım ve hatıra-i uhuvvetini daima hürmetle muhafaza eylediğim kardeşim Abdülkerim Paşa Hazretleriyle de iblâğ etmiş olmak bizim için her türlü vicdanî huzurun teyidine medar olmuştur.

2 — Harekât-ı milliye vüs'at-i kâmile ile İstanbul'a ilerlemektedir. Bittabi Ferit Paşa ve rüfekası buna tamamen vâkıftır. Zat-ı âlileri dahi bu malûmatı talep ve tenevvür buyurunuz. Şimdi gözlerimizin önünde duran en son telgrafnamelerde Kütahya'nın millî süvari kuvâsı tarafından işgali ve Kütahya'daki İngiliz kuvvetlerinin tren-i mahsusla şimale hareketlerini ve Çiftehan'a gelen bir İngiliz heyetinin oradaki Kuva-yi Milliye Kumandanına İngilizlerin Türklerle elli senelik bir muhadenet ve muvalâta malik bulunduğunu ve harekât-ı milliyeye karşı tamamen bitaraf kalacaklarını temin eylediği ve hatta arzu edersek muavenete hazır bulunduklarını bildirdiği ve İzmit, Bolu, Zonguldak, Şile'deki Kuva-yi Milliye'nin hareket için emre intizar eyledikleri bildirilmektedir. İstanbul'da hükûmetin tamamen vâkıf bulunduğunuz tekmil tazyikatına rağmen müstahzar Kuva-yi Milliye İngilizlerin teminat-ı meveddetkâranesiyle derhal harekete geçebilirler. Konya valisinin firarı üzerine Konya'da umumî ve büyük bir içtima yapılarak ulema-yi benamdan Hoca Vehbi Efendi Hazretleri ahalinin ittifak-ı ârâsiyle vali vekâletine intihap olunuyor.

Aziz kardeşim, artık bütün bu harekâtı tevkif yalnız ve ancak bir şeye mütevakkıftır ki, o da cidden zat-ı hazret-i padişahiye sadık ve

dayalı, ulusal isteklere uyacak en yaraşır kişilerden olmasını bir an önce sağlamaktır. Bu da sandığıma göre Ferit Paşa'nın hemen yerinden ayrılması ve pek kutsal Padişah hazretlerinin güvendiği, ancak ulusal isteklere tümüyle boyun eğen bir kişiye hükümet başkanlığının verilmesiyle olanaklıdır. Ferit Paşa'da azıcık bir onur duygusu ve yurtseverlik var ise yerinde bir dakika bile kalmasının ulus ve ülke için dokuncanın artmasından ve akla hayale gelmeyen büyük güçlüklere neden olmaktan başka hiçbir sonuç veremeyeceğini anlaması gerekir. Eğer kendi kişisel yurtseverlik onurları ve yaşamları konusunda biraz duraksıyorlarsa bugün için bu gibi şeylerle uğraşma düşkünlüğünden pek yüksek olan ulusumuz adına kendilerine istedikleri yolda söz ve güvence vermeyi de ulusumuzun yararı gereklerinden sayarız. Ama, tuttukları yanlış yolda ayak direme ve dikbaşlılık etmeyi sürdürürlerse doğacak sonuçların sorumluluğu kendilerine dönük olacaktır. İşte siz kardeşimizin telyazıları ve yaptığınız iyicil girişimleri nedeniyle bir kez daha ve son kez olarak, soylu kişilikleri gibi yüreği gerçekten yurt ve ulus sevgisiyle ve sevgili ve saygıdeğer hakanımıza sevgi, kulluk ve bağlılıkla dolu olan çok namuslu ve olgun bir er kişi, eski arkadaşım ve kardeşlik anısını her zaman saygıyla sakladığım kardeşim Abdülkerim Paşa hazretleriyle de ulaştırmış olmak bizim için her türlü vicdan rahatlığının pekiştirilmesine neden olmuştur.

2 — Ulusal eylem tam bir genişlemeyle İstanbul'da ilerlemektedir. Doğaldır ki Ferit Paşa ile arkadaşları bunu tümü ile bilmektedir. Yüksek kişilikleri de bu bilgileri isteyip aydınlanınız. Şimdi gözlerimizin önünde duran en son telyazılarında Kütahya'nın ulusal süvari kuvvetlerince işgali ve Kütahya'daki İngiliz kuvvetlerinin özel bir trenle kuzeye doğru yola çıktıkları ve Çiftehan'a gelen bir İngiliz kurulunun oradaki Kuvayi Milliye komutanına İngilizlerin Türklerle elli yıllık bir dostluk ve yakınlık içinde bulunduğunu, ulusal eyleme karşı tümüyle yansız kalacaklarına güvence verdiği ve dahası, istersek yardıma hazır bulunduklarını bildirdiği; İzmit, Bolu, Zonguldak, Şile'deki Kuvayi Milliye'nin hareket için buyruk bekledikleri bildirilmektedir. İstanbul'da hükümetin, tümüyle bildiğiniz bütün baskılarına karşın, hazır Kuvayı Milliye İngilizlerin dostça güvencesiyle hemen harekete geçebilirler. Konya valisinin kaçması üzerine Konya'da genel ve büyük bir toplantı yapılarak ünlü din bilginlerinden [1] Hoca Vehbi Efendi hazretleri halkın oybirliğiyle vali vekilliğine seçiliyor.

Sevgili kardeşim, artık bütün bu eylemleri durdurmak yalnız ve ancak bir şeye bağlı olur ki, o da gerçekten Padişah hazretlerine bağlı ve

[1] ulema.

âmâl-i milliyeye bütün mana-yi meşruiyle mutavaatkâr bir zata kabine riyasetinin tevcih buyurulmasına ve ancak bu zatın âmâl-i milliyeyi anlayarak ana göre ittihaz-ı tedabire tevessül eylemesine vabeste bulunduğunu arzederim.

Bütün bu mesrudatımıza nazaran bir mütâlaa-i biraderileri varsa lûtfen bildirmenizi rica ederim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

C[1] — Evvelâ zat-ı âlileriyle birlikte bulunan ve esami-i âlileri zikrolunan zevat-ı muhteremenin cümlesine selâm ve tekrimimi arz ve iblâğa lûtuf buyurmanızı rica ederim. Muazzez kardeşim, ahval-i hâzıra müşkilâtını ref'etmeğe hâdim olur ümidiyle başladığım kısa mükâlematın bütün safahatını zat-ı âliniz izah ettiniz. İki yerde hall-i emirde isabet gösterilmediğini beyan ile mâzur makamı serdettiniz. Gerçi bütün ahval ve vakayi-i mahkiye malûm olamayınca bir meselede hakemlik etmek müteassir ise de memlekete ait işin hall ü faslında sirac-ı münir, endişe-i nezih-i vatan olmak itibariyle mesned-i müttekâbih metîn ve ruşenadır. Bu kardeşiniz vatanın mukadderatına hükmedileceği şu sıralarda yekvücut bir millet ve hükûmetin göreceği iş ve Avrupa devletleri nezdinde ihraz edeceği vaziyet-i metîne ancak milletin hukuk-ı âliyesini kâfil olacağını ve müteşettit ahval karşısında binihaye tezvirat ve iftiraatın bahşeyleyeceği mazarrâtın yine bu güzel memleketin sine-i zirahmetine hâşâ sığışamayacak derecede nââşina bulunan dendanın[2] bundan etmek isteyeceği istifadelerin derecatını nazar-ı ıttılaa alarak bunun hall-i sehile mazhar olmasını ve memlekete açacağı rahnelere kat'iyen meydan bırakılmamasını arzetmek isterdim. Mebde-i hareket ittihaz ettiğime işaret buyurduğunuz beyanname-i humayunun tarz-ı tefehhümünde mümkündür ki bendeniz hata edeyim. Yalnız müsaade ediniz de asıl hall-i umura en büyük bir istinatgâh telâkki edilen bu beyanname-i âlideki cihet-i camiayı izah ile kelâm-ı mülûkânenin şümul-i ihatakâranesini beyan edeyim. Ben zannediyorum ki padişahımız...

— Kerim Paşa Hazretleri; lüzumundan fazla izahat maksad-ı asliden tarafeyni uzaklaştırabilir. Ve bir de beyanname-i humayunun tefsiratiyle fazla iştigal bifaidedir. Rica ederim, asıl mesele üzerinde görüşelim!

[1] C: Cevap.

[2] "Dûnan" olsa gerektir. 1927 vd. basımlarda: "dendan"dır.

ulusal isteklere bütün yasal anlamıyla uyan bir kişiye hükümet başkanlığının verilmesine ve ancak bu kişinin ulusal istekleri anlayarak ona göre önlemler almaya girişmesine bağlı bulunduğunu bildiririm.

Bütün bu söylediklerimize göre siz kardeşimizin bir görüşleri varsa bildirme iyiliğinde bulunmanızı rica ederim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk
Cemiyet Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Y[1] — Önce yüksek kişilikleriyle birlikte bulunan ve yüce adları anılan sayın kişilerin tümüne selam ve saygılarımı sunma ve ulaştırma iyiliğinde bulunmanızı rica ederim. Değerli kardeşim, bugünkü durumun güçlüklerini ortadan kaldırmaya yardımcı olur umudu ile başladığım kısa görüşmenin bütün evrelerini yüksek kişiliğiniz açıkladınız. İki yerde konunun çözümünde doğru yolun tutulmadığını ileri sürerek hoşgörüldüğünü belirttiniz. Gerçi anlatılan bütün durum ve olaylar bilinemeyince bir sorunda yargıcılık etmek güç ise de, ülkeye ilişkin işin çözümünde aydınlatan ışık, yurdun kurtarılması yolundaki temiz kaygı olduğuna göre, dayanılacak yer sağlam ve aydınlıktır. Bu kardeşiniz, yurdun alınyazısına buyurulacağı şu sıralarda tek beden olmuş bir ulus ve hükümetin göreceği iş ve Avrupa devletleri katında alacağı sağlam durum[un] ancak ulusun yüce haklarını sağlayacağını ve karışan durumlar karşısında sonsuz yalandolan ve karaçalmanın vereceği dokuncaların yine bu güzel ülkenin esirgeyici bağrına hiçbir zaman sığışamayacak kertede bilmezlik içinde bulunan alçakların[2] bundan elde etmek isteyeceği yararın derecesini dikkate alarak, bunun kolayca çözüme ulaşmasını ve ülkeye açacağı yaralara kesinlikle meydan bırakılmamasını bildirmek isterdim. Başlangıç olarak aldığımı belirttiğiniz Padişah bildirgesinin anlaşılmasında olanaklıdır ki ben yanılayım. Yalnız izin verin de asıl işlerin çözümünde en büyük dayanak sayılan bu yüce bildirgedeki bütün yönleri açıklayarak Padişah sözlerinin geniş kapsamını anlatayım. Ben sanıyorum ki padişahımız...

— Kerim Paşa hazretleri; gereğinden çok açıklama temel amaçtan iki yanı da uzaklaştırabilir. Ve bir de Padişah bildirgesinin yorumu ile daha çok uğraşmanın yararı yoktur. Rica ederim, ana sorun üzerinde görüşelim!

[1] Y: Yanıt.

[2] "Dendan" (dişler) yazılı ise de, Arap harflerindeki benzerlikler dikkate alınarak "dûnan" okundu.

— Asıl mesele üzerine görüşeceğiz. Müsaade buyurunuz, devam edelim Efendim.

— Rica ederim, en son söz ve teklif üzerinde anlaşalım.

— Evet oraya geleceğiz Efendim.

— Kerim Paşa Hazretleri; maksatlarımızın müşterek olduğuna şüphemiz yoktur. Her halde vatanımızın tamamiyetini, milletimizin istiklâlini, mevcudiyetimizin müdahale ve taarruzdan masuniyetini temin etmek ve bilhassa makam-ı muallâ-yi saltanat ve hilâfete merbutiyetimizi lâyezal hissiyat-ı sadakatkârane ile muhafaza eylemek gaye-i mukaddesesiyle vuku bulmakta olan mesai-i meşruamız ve tezahürat-ı milliyenin artık daha fazla su-i telâkki edilmesine ve muhtac-ı tashih görülmesine ve bahusus bu tashihat ve tadilat için de cinayet ve ihaneti mertebe-i sübuta varan bir kabine erkânının müdafaat-ı gayr-i meşruasının esas ittihaz edildiğini görmeğe tahammülümüz yoktur. Biz zat-ı âli-i biraderilerinin necabet-i hissiyatına emniyet-i kâmilemiz bulunduğu için son vaziyeti izah ve kat'î matlab-ı milleti arzettik. Bilmem tekrarı lâzım mıdır? Zat-ı âlileri bu lâzimülintaç ârzu-yi milliye mukabil Ferit Paşa Kabinesi'nin sadr-ı muallâ-yi devleti hâlâ telvis etmesine vesatat etmek istiyorsanız, bu mesainiz hiçbir semere-i nafia bahş edemeyeceğinden başka hakk-ı âli-i biraderilerindeki hissiyat-ı kadîme-i uhuvvetimizin de mucib-i tezelzülü olacağından endişe ederim. Şimdi Ferit Paşa bilâ ifate-i an mevkiini bir ehl-i namusa terk edecekse ve buna kanaatiniz varsa hallolunacak hiçbir müşkül kalmamıştır. Aksi takdirde ihtiyar buyurmakta olduğunuz tavassut-ı hayırhâhâne, rencide-kalp olmanızdan ve bisut bir yorgunluktan başka bir neticeye iktiran etmeyecektir ve Ferit Paşa'da muhafaza-i mevki hırsı baki ise, bunun memleket için ve millet için mucib-i mazarrat olacağı bedihiyatına karşı milletin binnihaye kendisinin âkıbet-i elimeye dûçar olmasına sebebiyet vereceğine emniyet etmekte olduğuna bir an bile tereddüt olunmasın. İşte kardeşim, milletin ve millet namına heyetimizin telâffuz edebileceği en son ve en kat'î söz bundan ibarettir. Vuku bulmakta olan teşebbüsat-ı fiiliyemizde bu hakikat-i lâyetezelzeli ıttılagâh-ı seniye-i cenab-ı tâcdar-ı azamîye arz ve iblâğ eylemeğe matuftur. Zat-ı biraderileri ancak bu vazife-i asilâneyi ifa ile bugün vatan ve milletin zat-ı samilerinden intizar eylediği vazife-i diniye ve milliyeyi ifa buyurmuş olursunuz.

Mustafa Kemal

— Ana sorun üzerinde görüşeceğiz. İzin verirseniz sürdürelim Efendim.

— Rica ederim, en son söz ve öneri üzerinde anlaşalım.

— Evet, oraya geleceğiz Efendim.

— Kerim Paşa Hazretleri; amaçlarımızın ortaklığında kuşkumuz yoktur. Her halde yurdumuzun bütünlüğünü, ulusumuzun bağımsızlığını, varlığımızın [dış] karışma ve saldırıdan dokunulmazlığını sağlamak ve özellikle yüce Halifelik ve Padişahlık makamına bağlılığımızı sarsılmaz özden bağlılık duygularıyla korumak gibi bir kutsal amaçla yapılmakta olan yasal çalışmalarımız ve ulusal gösterilerin daha çok yanlış anlaşılmasına ve düzeltilmeye gerekli görülmesine, özellikle bu düzeltmeler ve değiştirmeler için de suç ve hayınlığı tanıtlanmış kerteye varan bir hükümet kişilerinin yasal olmayan savunmalarının temel olarak alındığını görmeye katlanamayız. Biz, siz kardeşimizin yüksek kişiliğinin duygularındaki soyluluğa tam bir güvencemiz bulunduğu için son durumu açıkladık ve ulusun kesin isteğini bildirdik. Bilmem yinelenmesi gerekli midir? Yüksek kişilikleri bu sonuçlanması gereken ulusal isteğe karşı Ferit Paşa hükümetinin devletin yüce sadrazamlığını bugün de kirletip durmasına aracılık etmek istiyorsanız, bu çalışmanız hiçbir yararlı sonuç veremeyeceğinden başka, siz kardeşimize karşı olan eski kardeşlik duygularımızın da sarsılmasına neden olmasından kaygılanırım. Şimdi Ferit Paşa bir an bile yitirmeden yerini namuslu bir kimseye bırakacaksa ve buna inanıyorsanız, çözülecek hiçbir güçlük kalmamıştır. Yoksa, yapmakta bulunduğunuz iyicil aracılık, gönlünüzün kırılmasından ve yararsız bir yorgunluktan başka bir sonuca varmayacaktır; Ferit Paşa'da yerini koruma tutkusu sürüyorsa, bunun ülke için ve ulus için dokunca getireceği açıklığına karşı, ulusun, sonunda kendisinin acı bir sonla karşılaşmasına neden olacağına inandığına bir an bile duraksanmasın. İşte kardeşim, ulusun ve ulus adına kurulumuzun söyleyebileceği en son ve kesin söz budur. Yapılmakta olan eylemli girişimlerimiz de bu sarsılmaz gerçeği ulu Padişahın [1] bilgisine sunmak ve ulaştırmayı amaçlamaktadır. Siz kardeşimiz ancak bu soylu görevi yerine getirmekle bugün yurt ve ulusun yüce kişiliğinizden beklediği din ve ulus ödevini yapmış oluyorsunuz.

Mustafa Kemal

[1] ... seniyei cenabı tâcdarı âzami...

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Sözü uzatmamak tabiî maksud-ı aslîdir. Ve asıl gaye istihdaf-ı menfaat-i hayatiye-i vatandır. Kardeşim, ben sırf içtihadat-ı zatiyem ile sizlere olan uhuvvet ve alâka-i bülendime istinaden burada bir teşebbüs-i telifiyede bulunmak istedim. Hiçbir veçhile hükûmetin bir nüfuz veya tervic-i maksudunu iltizamen kendimi alâkabent kılamadım. Anın için hükûmet müdafaatı benim yazılarımın haricinde kalır, ben o bildiğiniz nezih ve pürıstıfa can ve vicdanım ile bir teşebbüs-i hayırhâhide bulunayım dedim. Harekât-ı milliyenin gayesini istihdaf eden vaziyete münafi veyahut ki hükûmetin memuriyetine rabıtadar bir fikrim olamaz. Ah ne olurdu bugün memleketimizin mukadderatı hallolunduğu şu sırada hükûmet milletin âmâline tecelligâh ve aynı zamanda her ikisi yekdil ve yekcihet olsa diye kaygulanır ve belki necip bir teşebbüs ile buna çaresaz olurum dedim ve hakikaten hiç kimsenin buralarda yanıp yakılmadığı böyle bir emr-i asil-i tavassuta hatve atmak istedim. Siz beni sözlerinizle rencide etmezsiniz, çünkü muhterem gaye-i vataniyemizin kıl kadar yekdiğerinden farkı olmadığını ve size belki haricî tehlikelerimizi isma edebilirim diye şahsen teşebbüste bulundum; hükûmet ile şu ana kadar bir temas ve münasebetim olmayıp birinci kere bu emr-i âli için olmuştur. Ah ruhum, ben bu teşebbüsten fariğ olayım. Fakat ferd-i müteneffis de bu suretlerde ıslah-ı hal için düşünmek ve teşebbüs etmek külfetini ihtiyar etmez. Bir nebze diğer kesilen telgrafımda bahsetmek istediğim o mühim beyanat-ı mülûkânenin cami olmasıdır. İşte o kuvvettir ki hallâl-i müşkilât makamını bihakkın muhrizdir. Bendeniz de ona işaret ile hall-i meseleyi daha âsân görürdüm. Memleketimizin bütün kuvvet ve tamamiyeti ile masuniyeti elbette nezd-i Hafız-ı Hudada müemmendir. Yoksa benim teşebbüs-i hayriyem bunda nâçizdir. Hükûmetin kat'iyen çekilmesine ait mukarrerat-ı kat'iye üzerine efradını cami ve ağyarını mâni bir eser-i âlinin yapılması tabiidir ki hükûmet haricinde sırf Allahına ve vicdan-ı selimine ve azm ü irade-i hayriyesine müstenit benim gibi bir ferd-i milletin burada tek başına yapacağı bir teşebbüs veya fiil ile bu maksudu temin edecek padişahımız efendimiz hazretleri hakem-i âli olduklarından bütün milletin necip gayeleri ve vatanî maksut ve hidematın tanzim ve halli o makam-ı mukaddese râcidir. İşte kardeşim, sırf ferdî ve liveçhilvatan burada yaptığım şu teşebbüs elbette nezd-i İlâhide ve millete bütün necabetleri ile pirâyedar kalır. Ve işin sahib-i hakikisi olan Hudavend-i kadîr millet ve vatanın rehasını temin edecek esasatı, müsebbibane böylece rapten ikmal eder. Ulu Allaha havale-i

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Sözü uzatmamak elbette temel dileğimizdir. Ve asıl amaç yurdun yaşamsal çıkarını erek tutmaktır. Kardeşim, ben salt kişisel görüşüm ile sizlere olan yüce kardeşlik ve ilgime dayanarak burada bir uzlaştırma girişiminde bulunmak istedim. Hiçbir biçimde hükümetin bir erkini ya da isteğini önde tutmakla kendimi bağlı kılmadım. Onun için hükümetin savunulması benim yazılarımın dışında kalır; ben o bildiğiniz temiz ve en iyisini seçen can ve vicdanım ile bir iyicil girişimde bulunayım dedim. Ulusal eylemin amacı olan duruma aykırı ya da hükümetin görevine bağlantılı bir düşüncem olamaz. Ah, ne olurdu, bugün ülkemizin alınyazısı çözüme bağlandığı şu sırada hükümet ulusun isteklerinin belirdiği yer ve şu an her ikisi bir tek gönül ve bir tek yöne dönük olsa diye kaygılanır ve belki soylu bir girişim ile buna umar bulurum dedim ve gerçekten hiç kimsenin buralarda yanıp yakılmadığı böyle bir soylu işe aracılıkla adım atmak istedim. Siz beni sözlerinizle kırmazsınız; çünkü saygıdeğer yurt amacımızın kıl kadar birbirinden ayrımlı olmadığını ve size belki dış tehlikelerimizi duyurabilirim diye kişisel olarak girişimde bulundum; hükümet ile şu ana değin bir değinmem ve ilişkim olmayıp birinci kez bu yüce iş için olmuştur. Ah ruhum, ben bu girişimden vazgeçeyim. Ama, soluk alan [her] kişi de buralarda durumunu düzeltmek için düşünmek ve girişmek sıkıntısını yüklenmez. Biraz, kesilen öteki telyazımda sözünü etmek istediğim o önemli Padişah sözlerinin kapsamlı olmasıdır. İşte o güçtür ki güçlükleri çözme katını hakkıyla kazanmıştır. Ben de ona değinerek sorunun çözümünü daha kolay görürdüm. Ülkemizin bütün gücü ve bütünlüğü ile dokunulmazlığı elbette Tanrı katında güvenlik altındadır. Yoksa benim iyicil girişimim burada değersizdir. Hükümetin kesinlikle çekilmesine ilişkin kesin kararlar üzerine yetkin bir yüce yapıtın ortaya konulması doğaldır ki hükümet dışında, salt Tanrısına ve sağgörülü vicdanına, iyicil karar ve iradesine dayanmış benim gibi bir ulus bireyinin burada tek başına yapacağı bir girişim ya da iş ile [1], bu amacı sağlayacak Padişahımız efendimiz hazretleri yüce bir yargıcı olduklarından, bütün ulusun soylu amaçları ve yurda ilişkin istek ve hizmetlerin düzenlenmesi ve çözümü o kutsal makama dönüktür. İşte kardeşim, salt kişisel olarak ve yurt için burada yaptığım şu girişim elbette Tanrı katında ve ulusta bütün soyluluğu ile bezenmiş kalır. Ve işin gerçek sahibi olan, her şeye gücü yeten Tanrı ulusun ve yurdun kurtuluşunu sağlayacak temelleri, nedenler yaratıp [2] böyle bağlayarak tamamlar. Ulu Tanrıya güçlükleri[n

[1] Buraya "olmaz" gibi bir sözcük eklenebilir.

[2] müsebbibane.

müşkilât eyler, ihtiramatımı cümleye takdim ve uyun-ı muazzezelerinizi takbil ederim.

Abdülkerim

Saat: 4,5 sonrada

Kerim Paşa Hazretlerine

Beyanat-ı aliyelerinin esas noktalarına sıra ile arz-ı cevap edilecektir. Zat-ı âli-i biraderilerini hakkımızdaki alâka-i uhuvvete istinaden işbu teşebbüs-i hayra tevessüllerinden dolayı ne derece haklı bulmakta isek bizce bizatihi sâkıt olan Ferit Paşa ve rüfekasının harekât-ı leimanesi hakkında bahusus arzettiğimiz izahattan sonra artık böyle bir heyetle telif-i beynin vatan ve milletimize muzır olacağını takdirde o derece sürat gösterileceğine itimat etmek isteriz. Şu mühim ve tarihî âvanda tıpkı zat-ı âlileri gibi hükûmetin, milletin âmâline tecelligâh, aynı zamanda her ikisinin yekdil ve yekcihet olmamasından pek müteessiriz. Milletin bütün mesai-i Hudapesendanesi sırf bu cihetin teminine mâtuftur.

Bize lûtfen ismaını tahattur buyurduğunuz haricî tehlikeler hakkında sarih ve kat'î ve mevsuk en son malûmata destres bulunmaktayız.

Hükûmet ile şu ana kadar hiçbir temas ve münasebette bulunmayıp da bu kere ve fakat artık maatteessüf hükûmet milletin her nokta-i nazardan itimatsızlığına dûçar olduktan sonra temas ve münasebet aramağa kalkışmanız pek çok sevdiğimiz zat-ı biraderileri için bir su-i tesadüf ve tali'dir. Padişahımız efendimiz hazretlerinin, izhar-ı heyecan-ı âli eyleyen milletimizin tezahüratını pek bülent ve meşru bir gaye suretinde zikir buyurmuş olduğu hakkındaki teyid-i necibanelerine hassaten teşekkürler eder ve bu vesile ile de padişah-ı zişanımıza ebedî hürmet ve sadakatimizi tekrar eyleriz. Şimdiye kadar hallâl-i müşkilât makamını bihakkın muhriz südde-i mülûkâneye isal-i mâruzat ve istirhamata mümanaat ile teşyid-i ihanet eyleyen Ferit Paşa Kabinesi'ne de lânet etmekten men'-i nefs etmek mümkün değildir. Filhakika bu mel'anetkârane mümanaat olmasaydı hall-i meselenin tasavvur buyurulduğu gibi âsân olacağına şüphe yoktu.

Hükûmetin kat'iyen çekilmesine ait mukarrerat-ı kat'iye üzerine efradını cami ve ağyarını mâni bir eser-i âlinin vücut bulduğu beşaretine muntazırız. Bu eser-i âlinin zat-ı âlileri ve âcizleri gibi bir iki ferdin değil heyet-i umumiye-i milletin netice-i istirhamatı olarak büyük padişahımız efendimiz hazretleri tarafından tesis buyurulacağı bir emr-i tabiidir.

çözümünü] bırakır, saygılarımı hepinize sunar ve değerli gözlerinizi öperim.

Abdülkerim

Saat: 4.30 sonrada

Kerim Paşa Hazretlerine

Yüce sözlerinizin temel noktalarına sıra ile yanıt sunulacaktır. Kardeşimizin yüce kişiliğini, bizimle kardeşlik ilişkisine dayanarak bu iyicil girişimi yaptıklarından dolayı ne kerte haklı bulmakta isek, bizce kendiliğinden düşmüş olan Ferit Paşa ve arkadaşlarının alçakça işleri konusunda, özellikle sunduğumuz açıklamadan sonra, artık böyle bir kurul ile anlaşmanın yurt ve ulusumuza dokuncalı olacağını anlamakta o denli çabukluk gösterileceğine inanmak isteriz. Şu önemli ve tarihsel zamanda tıpkı, yüksek kişilikleri gibi, hükümetin, ulusun isteklerinin belirdiği yer, bir de her ikisinin bir tek gönül ve bir tek yöne dönük olmamasından dolayı pek üzüntülüyüz. Ulusun bütün o Tanrıca beğenilmiş çalışmaları salt bu yönün sağlanmasına yöneliktir.

Bize duyurmak iyiliğinde bulunduğunuz dış tehlikeler üzerinde açık ve kesin, sağlam en son bilgileri elde etmiş bulunmaktayız.

Hükümet ile şu ana değin hiçbir değinme ve ilişkide bulunmayıp da bu kez, ve ancak artık ne yazık ki hükümet, ulusun her bakımdan güvensizliğine uğradıktan sonra, değinme ve ilişki aramaya kalkışmanız pek çok sevdiğimiz siz kardeşimiz için bir kötü talih ve rastlantıdır. Padişahımız efendimiz hazretlerinin yüce bir coşku gösteren ulusumuzun gösterilerini pek yüksek yasal bir amaç olarak anmış olduğu yolundaki soylu doğrulamalarına teşekkürler eder ve bu neden ile de şanlı Padişahımıza sonsuz saygı ve bağlılığımızı yineleriz. Şimdiye değin güçlükleri çözen makamı hakkıyla kazanmış olan Padişahın eşiğine bilgi ve dileklerimizin ulaştırılmasına engel olarak hayınlığını artıran Ferit Paşa hükümetine de ilenmekten kendimizi almamız olanaklı değildir. Gerçekten bu alçakça engelleme olmasaydı sorunun çözülmesinin sanıldığı gibi kolay olacağına kuşku yoktu.

Hükümetin kesinlikle çekilmesine ilişkin kesin kararlar üzerine yetkin, yüksek bir yapıtın ortaya konulduğu muştusunu beklemekteyiz. Bu yüksek yapıtın yüksek kişilikleri ve ben [1] gibi iki bireyin değil, ulusun tümünün ricalarının sonucu olarak büyük Padişahımız efendimiz hazretlerince kurulacağı, doğal bir iştir.

[1] âcizleri.

Bütün bu muhaberatımıza maddî bir netice vermiş olmak için müsaade buyurursanız zat-ı âli-i biraderilerinden şu suali soralım:

Maksat ve gayelerimiz bir ve bilhassa millet ile hükûmetin yekdil olması emeli kat'îdir. Bugün mevki-i iktidarı işgalde temerrüt eden Ferit Paşa Kabinesi'nin aciz ve ihaneti milletçe müberhendir. Binaenaleyh bizim ve zat-ı âlileri gibi erbab-ı hamiyet ve vatanperverînin alacağı teşebbüsün gayesi ne olmak lâzımgelir? Her dakika-i idaresinden millet için, mukadderat-ı âtiyemiz için, yeni bir sebeb-i felâket ihzarından başka bir semere intizar olunmayan Ferit Paşa ile milletin arasını bulmak imkânsızlığı ile iştigal mi yoksa bir an evvel bu heyet-i gayr-i meşruanın yerine ihtiyacat ve mukadderat-ı memleket ve milletle mütenasip bir heyet-i cedidenin deruhde-i umur-ı devlet eylemesi lüzumunu zat-ı akdes-i humayuna arz ve iblâğa yol aramak mıdır? Lûtfen bu iki noktadan biri için evet veya hayır suretinde ita-yı cevap buyurursanız nezd-i ilâhide ve millette bütün necabetleriyle pirayedar kalacağına şüphe olmayan teşebbüs-i necibanelerinin, bizlere ait cihetindeki safhasını hüsn-i ikmal buyurmuş olursunuz. Cümleten necip ve nezih vicdanınızın ma'kesi olan gözlerinizi öperiz kardeşim.

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Son cevaba ait kanaatim:

Südde-i seniye-i mülûkâne her müracaatin ve bütün müşkilâtın hall ü hasm makamı olup meşru bir devlette bu atebe-i ulya bütün efrad-ı millete mihrab-ı teveccühtür. Aynı zamanda Anadolu umum maruzatının meşmul-i lihaza-i hilâfetpenahileri kılındığı hakkında bendenize malûmat vermişlerdir. O halde kıblegâh-ı umur-ı âmme ve kabulgâh-ı makasıd-ı âliye olan padişahımız efendimizin ıttıla-ı humayunlarında her şey vardır demek ve suver-i bârizenin tezahür veya idamesi nezd-i Hudapesendanelerinde müstakar bulunuyor demek lâzım gelecek. Beyanat-ı humayunun memleketin idaresine ve safahatına ait geçen diğer noktalarındaki meani-i müstahrecede nazar barizdir. İşte kardeşim bütün mevcudiyetimizle, bu güzel vatanın rehası için istinatgâh-ı maâlipenah etrafında âmâl-i milletin hâksar-i haricinin edna menfaatini ret ve cerh edecek surette halline inşallah kudretyap kalırız. Bu macera-yı azîmin en son girdiği safahat müntezi bulmuş olsaydı, ah bütün vatan zindegisiyle yekzeban olarak harice haykıracaktı, bizim hakk-ı vatanımız münazaat-ı vâkıa ile haleldar olamaz ve padişah-ı hakempenah efendimizin âmâl-i

Bütün bu yazışmalarımıza elle tutulur bir sonuç vermiş olmak için izin verirseniz siz kardeşimizin yüksek kişiliklerine şu soruyu sorayım:

Amaç ve ereklerimiz bir ve özellikle ulus ile hükümetin tek bir gönül olması isteği kesindir. Bugün iktidarı elinde tutmakta direnen Ferit Paşa hükümetinin beceriksizliği ve hayınlığı ulusça kanıtlanmıştır. Buna göre, bizim ve yüksek kişilikleri gibi onurlu ve yurtseverlerin yapacağı girişimin amacı ne olmak gerekir? Yönetiminin her dakikasından ulusu için, gelecekteki alınyazımız için yeni bir yıkım nedeni hazırlamaktan başka bir sonuç beklenmeyen Ferit Paşa ile ulusun arasını bulmak olanaksızlığıyla uğraşmak mı; yoksa bir an önce bu yasal olmayan kurulun yerine ülke ve ulusun gereksinmeleri ve alınyazısı ile bağdaşan yeni bir kurulun devlet işlerini üzerine alması gereğini pek kutsal Padişaha bildirmeye ve ulaştırmaya yol aramak mıdır? Bu iki noktadan biri için evet ya da hayır biçiminde yanıt vermek iyiliğinde bulunursanız Tanrı ve ulus katında bütün soylulukları ile kalıcı olacağında kuşku olmayan soylu girişimlerinizin bizlere ilişkin yönündeki evresini iyi sonuçlandırmış olursunuz. Hep birlikte soylu ve temiz vicdanınızın yansıdığı gözlerinizi öperiz kardeşim.

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Son yanıtla ilgili kanım:

Padişahın yüce kapısı her başvurunun ve bütün güçlüklerin çözüm yeri olup yasal bir devlette bu yüce kapı bütün ulus bireylerinin yöneleceği bir mihraptır. Bir de, Anadolu'nun bütün sunularının Halifenin bilgisine sunulduğu [1] üzerinde bana bilgi vermişlerdir. O halde kamu işlerinin kıblesi ve yüce isteklerin kabul edildiği yer olan Padişahımız efendimizin yüce bilişlerinde her şey vardır demek ve belirgin şeylerin görünmesi ve sürdürülmesi Tanrının beğendiği Padişah katında kararlaşmış bulunuyor demek gerekecek. Padişah sözlerinin ülkenin yönetimine ve evrelerine ilişkin [olarak] geçen öteki noktalarından çıkarılan anlamlar da gözler önünde belirgindir. İşte kardeşim, bütün varlığımızla bu güzel yurdun kurtuluşu için yüce dayanak çevresinde, ulusal isteklerin, dış alçakların aşağılık çıkarlarını geri çevirecek ve çürütecek biçimde çözülmesine Tanrının izniyle gücümüz yeter. Bu büyük serüvenin en son girdiği evreler [ortadan] kaldırılmış olsaydı, ah, bütün yurt, canlılığı ile tek bir dil olarak dışa haykıracaktı; bizim yurdumuzun hakkı, bu atışmalarla bozulamaz ve yargıcı katında

[1] meşmuli lihazai Hilafetpenahi.

humayunları da vatanın bunu maddeten derâguş ile sahil-i selâmete isal buyuracaklar ve yine Allahın azameti muktezası Cenab-ı Mevlâ nice âli esbap halkı ile ve telkiniyle bu müşkilküşa ukdeyi tamamen hal buyuracaktır. Elbette ki Hudanın emri güzeldir ve kariptir. Yedullahi fevka eydihim[1] âyetimiz bikerem-i mevlâ istihkak-ı millîmiz yüceliğinde pürsâd ve ziselâm olacaktır. İşte ruh-ı Kerim budur ruh-ı muazzezim.

Abdülkerim

Saat: 6 10 sonra

Büyük Hazret,

Mihrab-ı muallâ-yi ümmet ve millet bilmekte ki kanaat-i kat'iyemiz icabatındandır ki, her türlü mâruzat ve istirhamat-ı milliyeyi südde-i seniye-i mülûkâneye arz ve iblâğa fürceyap olmaya teşebbüsten geri durmadık. Ferit Paşa ve rüfekasının bu emel-i has ve nezihe set çekmeğe çalışmasına rağmen yine aynı tarik-ı ubudiyette berdevam bulunmaktayız. Yalnız burada müsaade buyurursanız büyük bir hatadan zat-ı âli-i biraderilerini tahlis maksadiyle arzedelim ki, Anadolu umum mâruzatının meşmul-i lihaza-i hilâfetpenahi kılındığı hakkındaki malûmata milletin henüz itimadı kat'î değildir. Çünkü millet emindir ki sevgili ve büyük hakanları, ef'al ve harekât-ı ihanetkâraneleri sabit olan birkaç şahsı hiçbir vakit bütün kalb ü vicdan ve mevcudiyetleriyle ve en amik hissiyat-ı ubudiyetkârane ile padişah ve halifelerine merbut bulunan koca millet-i necibelerine tercih buyurmazlar.

Bütün mesaimiz güzel vatanın rehası için istinatgâh-ı maalipenah etrafında bir kütle-i metîne ve müdrike teşkilidir. İnşallahu teâlâ bugünkü hal dahi kemal-i sükûnet ve muvaffakıyetle geçecektir. Bütün vatan bütün zindegisiyle hariçten evvel dahilde ve bütün ahval-i müessifeye sebebiyet veren Ferit Paşa ve rüfeka-yi mesaisine karşı yekzeban olarak haykırmaktadır. Cenab-ı kadir-i mutlakın her türlü müşkilküşa ukdelerin halline esbap halk buyuracaklarından eminiz.

Ahsen ve karip olan emr-i Hudanın tecellisiyle bedbaht ve mazlum millet-i necibemizin mazhar-ı necat ve selâmet olmasını derya-yi rahmet-i izzetten tazarru ve âfâkı daima bir dûd-ı muannitle[2] sarılı olan İstanbul'daki bazı zevatın hakikati görmekteki hiss-i hasis-i temerrütlerinin zevaline intizar eyleriz, ruh-ı necib-i millet işte böyle mütehassistir. Muhterem kardeşim, yalnız

[1] Karşı sayfadaki 1 sayılı dipnota bakınız.
[2] Karşı sayfadaki 4 sayılı dipnota bakınız.

bulunan Padişahımızın kutlu istekleri de yurdun bunu maddeten kucaklamasıyla esenlik kıyısına ulaştıracaklar ve yine Tanrının ululuğu gereği Yüce Tanrı nice yüce nedenler yaratarak ve telkiniyle bu güç çözülür düğümü tümüyle çözecektir. Elbette ki Tanrının buyruğu güzeldir ve yakındır. "Tanrının eli her elden üstündür" [1] âyetimiz Tanrının kayrasıyla ulusal haklılığımız yüceliğinde kutlu ve esenlikli olacaktır. İşte Kerim'in [2] [Yüce Tanrının] ruhu budur değerli ruhum.

Abdülkerim

Büyük Hazret,

[Padişahın kapısını] ümmetin ve ulusun yüce mihrabı bilmekteki kesin kanımız gereklerindendir ki, her türlü ulusal sunu ve ricaları Padişahın yüce kapısına sunmak ve ulaştırmak fırsatı aramaya girişmekten geri durmadık. Ferit Paşa ve arkadaşlarının bu katıksız ve temiz dileğe set çekmeye kalkışmalarına karşın yine özdeş kulluk yolunda yürüyüp gitmekteyiz. Yalnız, izin verirseniz büyük bir yanılgıdan siz yüksek kardeşimizi kurtarmak amacıyla söyleyelim ki, Anadolu'nun bütün sunularının Halifenin bilgisine sunulduğu yolundaki bilgilere ulusun güveni henüz kesin değildir. Çünkü ulus inanıyor ki, sevgili ve büyük hakanları, hayınca işleri ve eylemleri tanıtlanmış birkaç kişiyi, hiçbir zaman bütün yürek, vicdan ve varlıkları ile ve en derin kulluk duyguları ile Padişah ve Halifelerine bağlı bulunan koca soylu uluslarına yeğlemezler.

Bütün çalışmamız, güzel yurdun kurtuluşu için yüceliklerin yerleştiği dayanak [3] çevresinde sağlam ve anlayışlı bir küme oluşturmaktır. Tanrının izniyle bugünkü durum da tam bir dinginlik ve başarıyla geçecektir. Bütün yurt bütün canlılığı ile dıştan önce içte ve bütün acıklı durumlara neden olan Ferit Paşa ve arkadaşlarının çalışmalarına karşı tek bir dil olarak haykırmaktadır. Her şeye gücü yeten Tanrının her türlü güç çözülür düğümlerin çözümüne nedenler yaratacaklarına inanıyoruz.

En güzel ve yakın olan Tanrı buyruğunun belirmesiyle mutsuz ve kıyıcılığa uğramış soylu ulusumuzun esenlik ve kurtuluşa erişmesini Tanrının yarlıgama denizinden yakarır ve çevreni her zaman bir inatçı dumanla sarılı olan [4] İstanbul'daki kimi kişilerin gerçeği görmekteki cimrice duygularında direnmelerinin yok olmasını bekleriz. Ulusun soylu ruhu işte böyle duygulanmaktadır. Saygıdeğer kardeşim, yalnız yinelememe izninizi dilerim ki, evet ya da hayır yolunda yanıt verilmesini

[1] Fetih sûresinin 10. âyetinden.

[2] Kendi adının -Tanrı sıfatlarından olan- anlamını da kullanarak söz oyunu yaptığı anlaşılıyor.

[3] İstinadgâhı maalipenah.

[4] "Sarmış yine âfâkını bir dûd-ı muannid" (Tevfik Fikret'in "Sis" şiirinden).

tekrar etmekliğime müsaadenizi rica ederim ki, evet veya hayır suretinde ita-yı cevap buyurulmasını istirham eylediğimiz sualler maatteessüf cevapsız bırakılmıştır. Azizim! Yedullahi fevka eydihim, fakat bununla beraber hall-i müşkilât ve mesaile tevessül edenlerin mukarrer bir hedefi olmak gerektir. Malûm-ı biraderileridir ki, yedi sekiz saatten beri biribirimize serdeylediğimiz efkâr ve mütâlaat zann-ı âcizanemizce ne zat-ı âlinizde ve ne de bizde hiçbir gûna yeni intibaata en ufak bir tesir dahi yapamamıştır. Millet azamet-i ilâhiyeye ve âmâl-i hakikiye-i hilâfetpenahiye istinaden ve ilticaen istihsal-i maksut ve temin-i matlap eyleyecektir. Bu bâbda emr-i Hudayı ifa edecektir. Ve buyurduğunuz gibi istihkak-ı millîmiz pürsâd ve ziselâm olacaktır. Dua-yi keremkârilerinin eksik edilmemesini rica ederim, sây bizden tevfik Huda-yı lemyezeldendir.

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Son iki sözüm ruhum: Âmâl-i milliyenin hıraset-i[1] vatan ve hukuk-ı âliyeye ait esasatını tebcil ve hıfz eylemek şartiyle bütün muhaberatımızdan hem hakayik-ı mevcude ve hem de temenniyat-ı hâlise bast ü beyan edilmiştir. Zannedersem ahval-i hâzırada bunların büyük vaziyetleri kalır[2] ve Yedullah âyet-i celilesi de hayr ile kabul buyurulmak üzere masruf kılınmıştır. İşte ruhum, hepsi bu.

Cümleyi muhabbetlerle derâguş ederim. Allaha ısmarladık yine görüşeceğiz muazzez kardeşim Efendim.

Abdülkerim

Teşekkür ederim kardeşim. İnşallah yine görüşmekle müşerref oluruz. Niyât-ı haliseleri mucib-i ecr-i azîm olur. Hatırnişin-i biraderileri olmak üzere son bir cümle arzediyorum. Millet kavi, müdrik, azminde kat'îdir. Harekât-ı fiiliye cereyan-ı seriini almıştır. Zat-ı şevketsımat-ı tacidar-ı azaminin lûtfen ve âtıfeten ita-yi karar ve hall-i mesele buyurmaları zamanıdır. Ve bu kararın ki, her türlü kararların fevkinde ve şüphesiz millet-i necibeleri hakkında lûtf-ı mahsus-ı Hilâfetpenahiyi muhtevi olacaktır; itası anında her şey nizam-ı tammını bulmakta bir an teahhur etmeyecektir. Allaha emanet olunuz kardeşim.

Mustafa Kemal

[1] 1927 basımında, (Sin) harfi ile: "hıraset", 1934 vd. basımlarda: "haraset" olarak dizilmiştir.

[2] 1927 basımında bulunan bu sözcük 1934 basımında atlanmıştır.

çok istediğimiz sorular ne yazık ki yanıtsız bırakılmıştır. Azizim! Tanrının eli her elden üstündür, ama bununla birlikte güçlükleri ve sorunları çözmeye girişenlerin kararlı bir ereği olmak gerekir. Siz kardeşlerimiz bilirler ki, yedi sekiz saatten beri birbirimize söylediğimiz düşünce ve görüşler, sanıyorum ki ne yüce kişiliğinizde ne de bizde hiçbir türde yeni izlenimlere en ufak bir etki bile yapmamıştır. Ulus, Tanrının ululuğuna ve Halifenin gerçek isteklerine dayanarak ve sığınarak istediğini elde edecek ve dileğini sağlayacaktır. Bu yolda Tanrının buyruğunu yerine getirecektir. Ve buyurduğunuz gibi, ulusal haklılığımız kutlu ve esenlikli olacaktır. Cömertçe yakarılarınızın eksik edilmemesini rica ederim, çalışmak bizden, yardım ise ölümsüz Tanrıdandır.

Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Son iki sözüm ruhum: Ulusal isteklerin, yurdun korunması [1] ve yüce haklarla ilgili ilkelerinin ululanması ve saklı tutulması koşulu ile, bütün yazışmalarımızdan hem var olan gerçekler hem de katıksız dilekler açılıp dile getirilmiştir. Sanırım bugünkü hallerde bunların büyük durumları kalır ve "Tanrının eli" yüce âyeti de iyilik için benimsenmek üzere söylenmiştir. İşte ruhum, hepsi bu.

Hepinizi sevgiyle kucaklarım. Allaha ısmarladık, yine görüşeceğiz, değerli kardeşim efendim.

Abdülkerim

Teşekkür ederim kardeşim. Tanrının izniyle yine görüşmek onuruna erişiriz. Katıksız dilekleriniz çok büyük sevaba neden olur. Siz kardeşimizin hatırında kalmak üzere son bir tümce sunuyorum. Ulus güçlü, anlayışlı, kararında kesindir. Eylemli hareket hızlı bir gidiş almıştır. Görkemli Padişahın [2] karar alarak sorunu çözme iyiliğinde bulunmaları zamanıdır. Ve bu kararın, ki her türlü kararların üstünde[dir] ve kuşkusuz soylu ulusları için Halifenin özel kayrasını içerecektir, kararın alınması anında her şey tümüyle düzenini bulmakta bir an gecikmeyecektir. Tanrıya emanet olunuz kardeşim.

Mustafa Kemal

[1] Karşı sayfadaki 1 sayılı dipnota bakınız.

[2] Padişah. Zatı şevket-simatı tâcdarı âzami.

— Allaha ısmarladık, cümleten gidiyoruz.

— Allah selâmet versin Efendim.

Vesika, 113.

Horhor, 8/11/1919

Harekât-ı Milliye Dersaadet Murahhası Vasıf Beyefendiye

Muazzez Efendim;

Geçen gün zat-ı âlilerinizle cereyan eden musahabemizde memleketin selâmet-i âliye ve milletin saadet-i kâmilesi mevzu-i bahs olarak muvaffakıyet-i esasiyeyi rencide edecek en küçük seketatın [1] bile ref'i ve umur-ı vataniyenin cihat-ı şamilesiyle teysiri konuşulmuş ve bunda itimatbahş hasailinizin mübeşşir-i tevfikat olacağı kanaatleri izhar kılınmıştı. Umur-ı bedihiyedendir ki maksud-ı necib-i milletin — bu mücahede-i muazzamada bütün büyüklükleriyle hakikat nurları serperek — cihanda hükümran olan kavanin-i asile-i millînin zade-i hakperestî olduğu ve bunun intifası istihale-i mantıkiye derecesinde mümteni bulunduğu elbette ahval-i müsbeteden kalacaktır.

İtirazat, ihtirasat, veya ki tatbikattaki bazı sakatat nurdan masug [2] bu mevlûdu asla boğamıyacaktır. Millet hakk-ı hayatını ve andaki ulûvv-i teşebbüsünü yüce kudretlerden, asil nasibelerden ahzetmektedir.... Bunu bir temenni veyahut bir mülâhaza makamında arzetmem. Bu beyanat hep kaziye-i muhkeme teşkil eden netayic-i deavi suretinde müberhen ve mütehakkık umurdandır. Yalnız bunun idrakinde; adl-i tam, nisab-ı nasafet ve muarızîne karşı redd-i ebâtıl ile celbe muvaffakıyet şarttır. Bu mukaddeme ile burada bir girizgâh-ı âli yaparak asıl bu keşmekeş-i azîmdeki nâçiz hareketime nakl-i kelâm ile izah-ı hakikat etmek isterim. Bu hareket, başlı başına, bir teşebbüs-i fevkalâdeden ibaret bulunmuştur. Ol zamanın tazyikatına nazaran pek tarihî olan bu teşebbüsüm uzun bir muhabere neticesinde Heyet-i Temsiliyece bilinmiş ise de birçok noktaları veya safahatı muayyen zihniyetlerle belki anlaşılamamış olduğundan ve muhaberenin iptidaen bazı aksamında tereddütler meşhut idüğünden

[1] 1927 basımında: sekenat.

[2] 1927 basımında (Vesikalar cildi): "vuzu' " (vav-dat-ayın) olarak dizili olan bu sözcüğü Türk Devrim Tarihi Enstitüsü'nün basımında: "vadu'" olarak görüyoruz. 1934 basımında ise: "masug"dur. "Masug", Arapça, kalıba dökme anlamına gelir. 1934 basımını hazırlayanın bunu nasıl bulduğu bilinmiyor. Sözcük: "masnû' " da olabilir.

— Allaha ısmarladık. Hep birlikte gidiyoruz.

— Tanrı esenlik versin efendim.

Belge 113.

Horhor, 8/11/1919

Ulusal Eylem[1] İstanbul Delegesi Vasıf Beyefendiye

Değerli Efendim;

Geçen gün yüksek kişiliğinizle yapılan söyleşimizde ülkenin yüce esenliği ve ulusun yetkin mutluluğu söz konusu edilerek temel başarıyı kıracak en küçük engellerin bile kaldırılması ve yurt işlerinin bütün yönleriyle kolaylaştırılması konuşulmuş, bunda güven veren erdemlerinizin Tanrı yardımının muştucusu olacağı kanıları belirtilmişti. Açık seçik işlerdendir ki, ulusun soylu amacının -bu ulu savaşımda bütün büyüklükleriyle gerçek ışıkları serperek- dünyada egemen olan ulusal soylu yasaların hakka tapmadan doğduğu ve bunun sönmesinin mantıksal bir olmazlık kertesinde olanaksız bulunduğu, elbette kanıtlanmış durumlardan olarak kalacaktır.

Karşı çıkmalar, tutkular, ya da uygulamadaki kimi sakatlıklar ışıktan dökülmüş[2] bu varlığı hiçbir zaman boğamayacaktır. Ulus yaşama hakkını ve bundaki girişimin yüksekliğini, yüce güçlerden, soylu Tanrı kısmetlerinden almaktadır. Bunu bir dilek ya da bir görüş olarak sunmuyorum. Bu sözler hep kesin yargı oluşturan dava sonuçları biçiminde kanıtlanmış ve gerçekleşmiş işlerdendir. Yalnız bunu anlayışta; tam adalet, insaf ve karşı çıkanlara boş [düşüncelerin] geri çevrilmesi ile başarı kazanmak koşuldur. Bu önsöz ile burada yüksek bir giriş yaparak asıl bu büyük karışıklık içinde değersiz eylemime sözü getirerek gerçeği açıklamak isterim. Bu eylem, başlı başına, olağanüstü bir girişimdir. O zamanın baskılarına göre pek tarihsel olan bu girişimim uzun bir yazışma sonucunda Heyeti Temsiliye'ce bilinmiş ise de birçok noktaları ya da evreleri belli düşüncelerle belki anlaşılamamış olduğundan ve yazışmanın başlarında kimi bölümlerinde duraksamalar görüldüğünden, bunun

[1] Harekâtı milliye.

[2] Karşı sayfada 2 sayılı dipnota bakınız.

bunun galat telkinatını ref'etmek ve muhabere zamanında tarafeynce geçirilen asabiyetlere rağmen nezahetler ve selâmetler ile pirâste bir maksud-ı necip için nasıl araya atıldığımı bir kere daha ayan kılmak isterim. Bu izah benim için bir ihtiyac-ı manevidir. Zira en güç olarak yapılabilen bu harekâta ol zaman İstanbul'da tek bir kişi bile müteşebbis bulunamamıştı; hatta diyebilirim ki, değil müteşebbis bunu kemaliyle mütehattır bile yok gibiydi.

İşte memleket girive-i tehlikeye ilka ve derkemin kuvvetlerin hud'akâr tazyiklerine müsteniden maazallah dahilde mukatelât-ı azîmeye iptida edilmek pek endişe ile hissolunurken sevaik-i muzlime ile vatanımızın böylece dûçar-ı hatar olması seyyiat-ı müebbede-i [1] tarihiyeden görülerek milletin azm ü maksud-ı necibini sırf ferda-yi vatan üzüntüsü teşkil eylediği vuzuhiyle makam-ı aidine ilâm edilmiştir. Bu kudret-i âlül'âl-i hakkın her halde dalâlet-i [2] fikriye-i idariyeye galebesindeki kanaat delâletin tarafeyne ismaındaki müşkilâtı tahfif ve hatta Hudanın lûtfiyle her şeyi zail kılarak bu emr-i düşvarda tek başıma beni müteşebbis bırakmıştır.

Cereyan-ı hal şöyledir: Meseleyi evvelâ vükelâdan Hadi Paşa'ya açarak beni reis-i hükûmet ile görüştürmesini rica ve lûtf-ı hak ile bu teşebbüsten bir hayr-ı meşkûr-ı vatan doğacağını ilâve ve inba eyledim. Ciddiyet-i beyan ve nezahet-i kelâm bu zat-ı âlide hüsn-i telâkkiye bir intiba oldu. Kendileri sadrazam paşaya telefonla müracaat ederek binnihaye görüşülmek ve müzakere olunmak mukarrer oldu. Kendim sadr-ı müşarünileyh nezdine Hadi Paşa ile gittim. Hadi Paşa[nın] ufak bir takdim[in]den sonra söyleyeceklerim hakkında bir saat kadar beyan-ı mütâlaa ve bu harekâtın en yüce vatan kaygusiyle yapıldığını ve başka bir endişe olamayacağını lisanımın bütün kuvveti derecesinde irat ve en nihayet tarafımdan muhabereye ağaz ile anlaşılmak imkânını taharri ve tahsil etmeye kendilerini irza eyledim. Bu muvafakat, hüsn-i hâtimeye delâlet gibi idi.. Andan sonra muhabere başladı. Evvelâ bir şifre yazdım, buna bir harf bile ilâve etmedi ve bu muhaberattan padişahımız efendimiz de haberdar ve yazılan şifre meşmulü lihaza-i âlitebar kılındı. Sonra uzun telgraf muhaberesi cereyan etti. Ve bu bir gün sürdü. Bunun metni hem bende ve hem de Heyet-i Mümessile [3] nezdinde mevcuttur. Bu muhaberatta hep heyet-i âliyeye padişahımız efendimiz hazretlerinin bütün umura sahip ve mütezahir olan hâlât veya evamir

[1] 1927 basımında "müeyyide", 1934 basımı ile Türk Devrim Tarihi Enstitüsü basımında "müebbede".

[2] 1934 vd. basımlarda: "delâlet".

[3] Heyet-i Temsiliye.

yanlış aşılamalarını ortadan kaldırmak, yazışma sırasında iki yanca geçirilen sinirliliklere karşın temiz davranışlar ve esenlikler ile süslenmiş bir soylu amaç için nasıl araya atıldığımı bir kez daha açığa vurmak isterim. Bu açıklama benim için manevi bir gereksinmedir. Çünkü tek güç olarak yapılabilen bu eyleme o zaman İstanbul'da tek bir kişi bile girişememişti; dahası, diyebilirim ki, değil girişimci, bunu tümüyle usuna getiren bile yok gibiydi.

İşte ülkenin, tehlike çıkmazına atılma[sı] ve pusuda olan güçlerin hileci baskılarına dayanarak, Tanrı korusun içeride büyük öldürüşmelere başlanmak pek çok kaygı ile sezilirken, karanlık nedenlerle yurdumuzun böylece tehlikeye düşmesi, tarihin sonsuz [1] kötülüklerinden görülerek, ulusun soylu karar ve amacını salt yurdun yarını üzüntüsü oluşturduğu, açık açık ilgili makama bildirilmiştir. Bu yücelerden yüce güç, hakkın her halde yönetimsel düşüncelerin sapıklığına [2] üstün gelmesindeki kanı, aracılığın iki yana duyurulmasındaki güçlükleri yeğinleştirmiş ve dahası, Tanrının kayrasıyla her engeli kaldırarak bu güç işte tek başına beni girişimci bırakmıştır.

İşin oluşu şöyledir: Sorunu önce bakanlardan Hadi Paşa'ya açarak beni hükümet başkanı ile görüştürmesini rica ve Tanrının kayrası ile bu girişimden yurt için övgüye değer bir iyilik doğacağını ekleyerek bildirdim. Sözün gerçekliği ve temizliği bu yüce kişide iyi karşılanmam için bir izlenim oldu. Kendileri Sadrazam paşaya telefonla başvurarak, sonunda, görüşülmek ve konuşulmak kararlaştırıldı. Kendim Sadrazamın yanına Hadi Paşa ile gittim. Hadi Paşa'nın kısa bir tanıtmasından sonra, söyleyeceklerim üzerinde bir saat kadar görüş bildirerek bu eylemin en yüce yurt kaygısıyla yapıldığını ve başka bir düşünce olmayacağını dilimin bütün gücü ile anlattım; sonunda benim, yazışmaya başlayarak anlaşma olanağını aramama ve elde etmeme kendilerini razı ettim. Bu benimseyiş, iyi bir sonuca yol açmış gibi idi. Ondan sonra yazışma başladı. Önce bir şifre yazdım, buna bir harf bile eklemedi, bu yazışmadan Padişah efedimize de haber verildi ve yazılan şifre kapsamı bunun için soyu yüce [Padişahın] bilgisine sunuldu. Sonra uzun telgraf yazışması yapıldı. Ve bu, bir gün sürdü. Bunun yazılmışı hem bende hem de Temsilciler Kurulu'nda vardır. Bu yazışmada hep yüksek kurula [3] Padişahımız efendimiz hazretlerinin bütün işlere sahip ve görünen davranışlar ya da buyrukların ve eylemlerin Padişah katında bilinen işlerden olduğu bildirilmekle birlikte, Padişahımıza bütün isteklerin sunulması ve ulaştırılmasına yol aramak biçimindeki davranışımı yürütme yolundaki gerekliliğe ilişkin telgraf sorusuna karşı da hep oranın

[1,2] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

[3] Heyeti Temsiliye.

ve harekâtın nezd-i humayunlarında umur-ı malûmeden idüğü ilâm kılınmakla beraber padişahımıza bütün maksutların arz ve iblâğına yol aramak suretindeki hareketimi ihtiyar olunmak lüzumuna dair olan telgraf istizahına karşı da hep oranın "mihrab"-ı teveccüh idüğünü aşağıda aynen yazdığım ve fakat pek yüksek esasat-ı idariye ve hakayik-ı mevcudenin cilvegâh-ı şüunu gördüğüm muhkemat-ı kelâmiye ile tesbit ve işaret eyledim... Cümlelerim şunlardır: "Südde-i seniye-i mülûkâne her müracaatin ve bütün müşkilâtın hall ü hasm makamı olup efrad-ı millete mihrab-ı teveccühtür. Aynı zamanda Anadolu umum mâruzatının meşmul-i lihaza-i hilâfetpenahi kılındığı hakkında bendenize malûmat vermişlerdir. O halde kıblegâh-ı umur-ı âmme ve kabulgâh-ı makasıd-ı âliye olan padişahımız efendimiz hazretlerinin ıttıla-ı humayunlarında her şey vardır demek ve suver-i barizenin tezahür veya idamesi nezd-i Hudapesendanelerinde müstakir bulunuyor demek lâzım gelecek. Beyanat-ı humayunun memleketin idaresine ve safahatına ait geçen diğer noktalarındaki maani-i müstahrece de nazara barizdir. İşte kardeşim, bütün mevcudiyetimizle bu güzel vatanın rehası için istinatgâh-ı maâlipenah etrafında âmâl-i milletin hâksar-ı haricinin edna menfaatini ret ve cerh edecek surette inşallah halline kudretyap kalırız... ve gene Cenab-ı Mevlâ nice âli esbap halkiyle ve telkiniyle bu müşkilküşa ukdeyi tamamen hal buyuracaktır. Elbette ki Hudanın emri güzeldir ve kariptir!... Âtimiz bikerem-i mevlâ istihkak-ı millimiz yüceliğinde pürsad ü ziselâm olacaktır." İşte efendim bu cümleler gibi hakayikı cami ve maksud-ı necibin tecellisine saik esasatı mübelliğ nice beyanat-ı muhkeme hep muhaberatımızı pirâyedar kılmıştır.

Ben bütün muhaberatımızda tek bir insan idim ve Heyet-i Mümessile[1]ye, padişahımıza müstemirren müracaat lüzumiyle beraber her şeyin arzedildiğinin de bilinmesini ve bu muhaberatımızın da verileceğini ve müşkilküşa ukdenin kariben hallolunacağını mümkünülbeyan bariz cümel ile iblâğ eyledim. Bu muhaberatı hep padişahımız aynen görerek netice-i maksudenin hasm ü tatbikına ve ukde-i düşvarküşanın halline lûtfen binnihaye ferman-ı rıza verdiler... diyebilirim ki sadr-ı sabık en son muhabere neticesiyle ve bunun pek devamlı tesir ve ciddiyet-i munazarasiyle binnihaye çekilmek lüzumuna kail ve bütün kuva-yi maneviye-i mukavemeti zail olarak istifasını takdim eyledi. İşte sessiz, sadasız, liveçhilvatan çalışılan ve tek başına bir azm-i nâçiz-i nezahetperveri ile başarılan vak'a-i muazzama budur...

Nazar-ı dikkate almalıdır ki bu yazıları ben yazmış ve sadr-ı sabık ile padişahımız efendimiz hazretleri bunun cereyan-ı

[1] Heyet-i Temsiliye.

yönelinecek "mihrap" olduğunu, aşağıda olduğu gibi yazdığım, ne var ki pek yüksek yönetim ilkeleri ve eldeki gerçeklerin belirdiği yer olarak gördüğüm âyetlerle [1] saptadım ve belirttim... Cümlelerim şunlardır: "Padişahın yüce kapısı, her başvurunun ve bütün güçlüklerin çözüm yeri olup, ulus bireylerinin yöneldiği mihraptır. Bir de Anadolu'nun bütün sunularının Halifenin bilgisine sunulduğu üzerinde bana bilgi vermişlerdir. O halde, kamu işlerinin kıblesi ve yüce isteklerin kabul edildiği yer olan Padişah efendimiz hazretlerinin yüce bilişlerinde her şey vardır demek ve belirgin şeylerin görünmesi ve sürdürülmesi Tanrının beğendiği Padişah katında kararlaşmış bulunuyor demek gerekecek. Padişah sözlerinin ülkenin yönetimine ve evrelerine ilişkin [olarak] geçen, öteki noktalarından çıkarılan anlamlar da gözler önünde belirgindir. İşte kardeşim, bütün varlığımızla bu güzel yurdun kurtuluşu için yüce dayanak çevresinde, ulusal isteklerin, dış alçakların aşağılık çıkarlarını geri çevirecek ve çürütecek biçimde çözülmesine Tanrının izniyle gücümüz yeter... ve yine Yüce Tanrı nice yüce nedenler yaratarak ve esiniyle bu güç çözülür düğümü tümüyle çözecektir. Elbette ki Tanrının buyruğu güzeldir ve yakındır! ... Geleceğimiz Tanrının kayrasıyla ulusal haklılığımız yüceliğinde kutlu esenlikli olacaktır." İşte efendim, bu cümleler gibi gerçekleri içeren ve soylu amacın belirmesine neden olan ilkeleri bildiren nice Tanrı sözleri hep yazışmalarımızı süslemiştir.

Ben bütün yazışmalarımızda tek bir insan idim ve Heyeti Temsiliye'ye; Padişahımıza sürekli olarak başvurma gereğiyle birlikte, her şeyin sunulduğunun da bilinmesini ve bu yazışmalarımızın da verileceğini, güç çözülür düğümün yakında çözüleceğini, söylenebilecek açık cümleler ile ulaştırdım. Bu yazışmaları hep Padişahımız olduğu gibi görerek, istenen sonucun kesinlikle uygulanmasına ve güç çözülür düğümün çözümüne sonunda razı olduklarını buyurdular... diyebilirim ki eski sadrazam en son yazışma sonucunda ve bunun pek sürekli etkisi ve ciddi tartışması sonunda çekilmenin gereğine boyun eğdi ve bütün direnme içgücü kırılarak çekilme yazısını sundu. İşte sessiz sedasız, yurt için çalışılan ve tek başına tertemiz, değersiz bir kararlılıkla başarılan çok büyük olay budur...

Dikkate alınmalıdır ki, bu yazıları ben yaz[dım] ve eski sadrazamla Padişah efendimiz hazretleri bunun bütünüyle olup bitmesinden sonra sonuçlarını öğrenerek sağlamlığı karşısında karar almışlardır... Girişimin

[1] muhakematı kelâmiyye.

kâmilinden sonra netayicine ıttıla ile derecat-ı muhkemesi karşısında ittihaz-ı karar kılmışlardır... Teşebbüsün ve yazılan yazıların ne dereceye kadar yüksek nikatı ihtiva ettiği ve nasıl bir vicdan-ı selim ve fikr-i vekkat ile hakayik-ı cariyenin nakş-ı kırtas kılındığı elbette nezd-i Huda ve nazar-ı tarih-i millette pirayedar-ı asalet kalacaktır.

Bütün bunları bast ü izaha beni sevkeden esbap "tesbit-i hakayik-ı macera-yi mesbukadır"; bunun tahsilinden sonra gaye-i âliye hakkındaki mazhariyetler için bir ferd-i nâçiz-i vatan olmak itibariyle bir iki söz irat etmek isterim: Vatanımızın selâmetini istihdaf eden millî harekât-ı necibenin bu kadar safahat-ı müşkilesinden sonra, hatta gubârâver sekenattan [1] münezzehiyetini göstererek bunun asl-ı kâmiliyle tesirat-ı muhitten âzâde tutulması ve tereddi cihetlerini dûr ve menkuz bırakarak sırf selâm-ı vatan için içtihat gruplarını ve hatta "müellefe-i kulubü" [2] zaman-ı peygamberideki siyaset-i âliyenin ihtiyariyle şu pek nazik devirde celb ü takrip ve tahsil maksud-ı âliye mümkün mertebe dağdağasızca muvaffakıyet elvermesi ve tesirat-ı hariciyenin her türlü bedencam iğfâlât ve desaisinden ihtiraz birle bilâtakdim umum düvel-i muazzama-i Mü'telifinin, millî hakk-ı bülent ve mütealimizi kabulen teveccühat ve muavenatını temine ve anlara karşı düşmenanın telkinatı veçhile ihsas-ı kuvvet kılınmak veyahut ki memlekette huzur ve selâmın ref'ine teşkilât-ı milliyece bâdi olunmak tarzındaki müddeayat ve iftiraat-ı bâtılanın her türlü teşebbüsat-ı âliye ve münasebat-ı cemile ile bertaraf olunmasına kat'an muvaffakıyet kazanılmasıdır. Bu da en yüce hasafetlerin tatbikiyle bilûtf-ı Huda harekât-ı milliyece bu nikatın pezira-yı istikrar kılınmasındaki mazhariyetlerle tev'emdir...

Baki arz-ı muhabbet ile gözlerinizi iştiyak ile telsim ederim. Bu kâğıdımın bir suretini Heyet-i Temsiliye'ye göndermek lûtfunu diriğ etmezseniz hakayik-ı âliyenin tamamen ve iştiraken neşrine lûtfetmiş olursunuz muazzez Efendim.

Erkânıharbiye Mirlivası
Abdülkerim

[1] 1927 basımında bu sözcük "sekenat"tır; 1934 ve Türk Devrim Tarihi Enstitüsü basımlarında ise "seketat"tır.

[2] Müellefe-i Kulûb: Kalpleri birleştirecek ve yumuşatacak olanlar. Bu deyim, İslamda yeni Müslüman olmuşlar için kullanılmıştır. Sonra bunları İslamiyete daha çok kazanmak için kendilerine devlet bütçesinden yardım yapılması buyurulmuştur. Bu buyruğu, İslamiyet artık tutundu diyerek Halife Ömer uygulamamıştır.

ve yazılan yazıların ne kerteye dek yüksek noktaları içerdiği ve nasıl bir sağgörülü vicdan ve parlak bir düşünce ile olan bitenin kâğıda işlendiği elbette Tanrı katında ve ulus tarihinin gözünde soylulukla bezenmiş kalacaktır.

Bütün bunları uzun uzun açıklamaya beni götüren nedenler "geçmiş serüvenin gerçeklerini saptamak"tır; bunun elde edilmesinden sonra, yüksek amaca erişmek için, yurdun değersiz bir bireyi olmak bakımından bir iki söz söylemek isterim: Yurdumuzun esenliğini amaç edinen ulusal soylu eylemin bunca güç evrelerinden sonra, dahası, tozlanmış duraklayışlardan arınmışlığını göstererek, bunun tümüyle çevrenin etkilerinden özgür tutulması ve soysuzlaşma yönlerini uzakta ve geçersiz bırakarak, salt yurdun esenliği için [türlü] görüş kümelerini ve dahası **müellefei kulubü**[1], **Peygamber zamanındaki yüksek siyasanın güdülmesiyle** şu pek ağır dönemde amaca çekmek; ona yakınlaştırmak ve yüksek amacı elde etmede elden geldiğince gürültüsüzce başarı elvermesi; dış etkilerin her türlü kötü sonlu aldatma ve hilelerinden kaçınarak, yeğlemesiz bütün büyük İtilaf Devletleri'nin, ulusal yüce, yüksek hakkımızı kabul ederek yakınlık ve yardımlarını sağlamak ve onlara karşı düşmanların aşıladığı üzere güç gösterisine kalkışıldığı; ülkede dirlik düzenliğin ve esenliğin ortadan kaldırılmasına ulusal örgütlerce neden olunduğu gibi boş savların ve kara çalmaların her türlü yüksek girişimler ve güzel ilişkilerle yok edilmesinde kesinlikle başarı kazanılmasıdır. Bu da, en yüce sağlam düşüncelerin uygulanmasıyla, Tanrının kayrasıyla, ulusal eylem[ciler] ce bu noktaların karara bağlanmasındaki başarı ile eşdeğerdedir.

Artık, sevgilerimi sunarak gözlerinizden özlemle öperim. Bu kâğıdımın bir örneğini Heyeti Temsiliye'ye göndermek iyiliğini esirgemezsiniz, yüce gerçeklerin tümüyle ve ortaklaşa yayılması iyiliğinde bulunursunuz değerli efendim.

Kurmay Tuğgeneral
Abdülkerim

[1] Karşı sayfadaki 2 sayılı dipnota bakınız.

Vesika, 114.

Telgraf Trabzon, 18/9/1919

Sıvas'ta Şarkî Anadolu Heyeti Müdafaa-i
Hukuk Cemiyeti Mümessiline

Hükûmetimizin bizden kat'-ı rabıta etmek ıztırarında kaldığı surette dahi bizim hükûmetimizden fekk-i irtibat etmememiz esası üzerine tertip edilmiş olan Şarkî Anadolu Vilâyâtı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti nizamnamesinin dördüncü maddesinin sarahatine mugayir ve menafi-i milliyeyi muhil olan altı maddeyi kabul etmiyoruz. Maruzatımızın Zat-ı Şahaneye iblâğı ciheti ise bir heyet-i seferiye ile temin olunabilir kanaatindeyiz. Merciiyet meselesi için muhaberat-ı resmiyenin bersabık icrasına mümanaat edilmemesi kâfidir. Meselenin cihat-ı sairesi hakkında İzzet ve Servet beylerin telgraflarını tasvip ettiğimizi maalihtiram arzeyleriz.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Belediye Reisi
Rıza *Hüseyin Hamdi*

Vesika, 115.

Erzurum'da Kâzım [1] Paşa ile Makine Başında Muhaberat

Telgraf Sıvas, 19 Eylûl 1919

S [2] —Ardasa'ya ne vakit teşrif buyuracaksınız?

Evvelâ Trabzon'dan gelen son bir telgrafı aynen arzedeceğim. Badehu görüşmeğe devam ederiz.

SURET

Sıvas'ta Şarkî Anadolu Heyeti Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti mümessiline: Hükûmetimizin bizden kat'-ı rabıta etmek ıztırarında kaldığı surette dahi bizim hükûmetimizden fekk-i irtibat etmememiz esası üzerine tertip edilmiş olan Şarkî Anadolu Vilâyâtı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti nizamnamesinin dördüncü maddesinin sarahatine mugayir ve menafi-i milliyeyi muhil olan altı maddeyi kabul

[1] Karabekir.
[2] Sual.

Belge 114.

Telyazı

Trabzon, 18/9/1919

Sıvas'ta Şarki Anadolu Heyeti Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Temsilcisine

Hükümetimizin bizimle ilişkisini kesmek zorunda kaldığı halde bile bizim hükümetimizle bağımızı koparmamamız temeli üzerine kurulmuş olan Şarki Anadolu Müdafaai Hukuk Cemiyeti tüzüğünün dördüncü maddesinin açıklığına aykırı, ulusal çıkarları bozucu olan altı maddeyi kabul etmiyoruz. Sunularımızın Padişah hazretlerine ulaştırma konusu ise, yola çıkarılacak bir kurul ile sağlanabilir kanısındayız. Başvuru katı sorununda, resmi yazışmaların eskisi gibi yapılmasına engel olunmaması yeter. Sorunun öteki yönleri konusunda İzzet ve Servet beylerin telyazılarını onayladığımızı saygılarla sunarız.

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Başkanı
Rıza

Belediye Başkanı
Hüseyin Hamdi

Belge 115.

Erzurum'da Kâzım [1] Paşa ile Makina Başında Yazışmalar

Telyazı

Sıvas, 19 Eylül 1919

S [2] — Ardase'yi ne zaman onurlandıracaksınız?

Önce Trabzon'dan gelen son bir telyazıyı olduğu gibi sunacağım. Sonra görüşmeyi sürdürürüz.

Sıvas'ta Şarki Anadolu Heyeti Müdafaai Hukuk Cemiyeti temsilcisine: Hükümetimizin bizimle ilişkisini kesmek zorunda kaldığı halde bile, bizim hükümetimizle bağımızı koparmamamız temeli üzerine kurulmuş olan Şarki Anadolu Vilâyatı Müdafaai Hukuk Cemiyeti tüzüğünün dördüncü maddesinin açıklığına aykırı, ulusal çıkarları bozucu olan altı maddeyi kabul etmiyoruz. Sunularımızı Padişah hazretlerine ulaştırma

[1] Karabekir.
[2] Soru.

etmiyoruz. Maruzatımızın Zat-ı Şahaneye iblâğı ciheti ise bir heyet-i seferiye ile temin olunabilir kanaatindeyiz. Merciiyet meselesi için muhaberat-ı resmiyenin bersabık icrasına mümanaat edilmemesi kâfidir. Meselenin cihat-ı sairesi hakkında İzzet ve Servet beylerin telgraflarını tasvip ettiğimizi maalihtiram arzeyleriz, 18/9/1919. Belediye Reisi Hüseyin Hamdi, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Rıza.

C[1] — Amerikalıların Erzurum'dan gitmesinden sonraya talik ettim. Trabzon valisi ile dün gece makine başında görüştüm. Hulâsasını arzedeceğim. Burada makine başında Paşa Hazretleri, Kâzım, Rüştü, İbrahim Tali, Saffet, Mustafa ve Fahri beyler vardır. Oradaki zevatın da bildirilmesi rica olunur.

Vali bendenizle görüşmek için mukaddeme olarak şayan-ı dikkat bir dereceden sonra esasa girişti. Şu vaziyetin ıslahı için çareler taharrisi arzusunda olduğunu söyleyerek şu sualleri sordu.

1 — Bu hal devam ederse siyasî, malî, iktisadî ve idarî vaziyetimiz ne olacaktır?

2 — Dersaadet'in sükûtu devam ederse ne gibi tedabir-i müessire düşünülmektedir? Mülk ü milletin selâmet ü saadeti düşünüldüğü cihetle bu gayeye vusul için ne gibi mevani tahaddüs edebileceği düşünüldüğü.

3 — 1908'de Selânik iş'aratı ve Otuz bir Martta Hareket Ordusu muamelâtı ve Mahmut Şevket Paşa'nın teminatına rağmen bilâhare bir şekl-i garip hudusü acaba şüpheaver birer masebak teşkil etmez mi? Gerek ordu gerek vilâyât canibinden kabineye adem-i itimat meselesi daha başka yolda tutturulmuş olsaydı acaba daha müessir olmaz mıydı? Selâtin içinde bir mevki-i mümtaz işgal eden şevketmaap efendimize daha başka yolda tedabirle maruzatta bulunularak emniyet-i şahaneleri celbedilemez miydi?

Bunlara karşı verdiğim cevaplar:

1 — Bu hal devam ede dursun, evvelâ her ferd-i millet ve hükûmet vazife-i namus ve hamiyeti yapmalı. Yani ihanet eden bu hükûmeti istifaya davet ve icbar etmeli.

2 — Dersaadet'in sükûtu devam edemez. Çünkü padişahımız efendimiz hazretleri bu kabinenin hıyanetine muttali olunca bunları bir dakika mevkilerinde tutmayacak ve âmâl-i meşrua-i milliyeye istinat eden akl ü tedbire bihakkın malik meşru bir kabineyi iş başına getirecek ve bunlar da siyasî, iktisadî ve sair tedbirleri yapacaklardır. Zat-ı Şahaneleri bu ihanete muttali olmak için vaziyet vesait-i muhtelife ile hâkipay-i humayuna arzedilmiştir.

[1] Cevap.

konusu ise yola çıkarılacak bir kurul ile sağlanabilir kanısındayız. Başvuru katı sorununda, resmi yazışmaların eskisi gibi yapılmasına engel olunmaması yeter. Sorunun öteki yönleri konusunda İzzet ve Servet beylerin telyazılarını onayladığımızı saygılarla sunarız, 18/9/1919. **Belediye Başkanı Hüseyin Hamdi, Müdafaai Hukuk Cemiyeti Başkanı Rıza.**

Y [1] — Amerikalıların Erzurum'dan gitmesinden sonraya bıraktım. Trabzon valisi ile dün gece makina başında görüştüm, özetini sunacağım. Burada makina başında Paşa hazretleri, Kâzım, Rüştü, İbrahim Tali, Saffet, Mustafa ve Fahri beyler vardır. Oradaki kişilerin de bildirilmesi rica olunur.

Vali benimle görüşmek için, giriş olarak dikkate değer bir dereceden [2] sonra, ana konuya girişti. Şu durumun düzeltilmesi için umarlar aranmasını istediğini söyleyerek şu soruları sordu:

1 — Bu durum sürüp giderse siyasal, akçalı, iktisadi ve yönetimsel durumumuz ne olacaktır?

2 — İstanbul'un susması sürerse ne gibi etkili önlemler düşünülmektedir? Ülke ve ulusun esenliği, mutluluğu düşünüldüğünden, bu amaca ulaşmak için ne gibi engeller çıkabileceğinin düşünüldüğü;

3 — 1908'de Selanik bildirimleri ve 31 Mart'ta Hareket Ordusu işlemleri ile Mahmut Şevket Paşa'nın verdiği güvenceye karşın sonradan tuhaf bir durumun ortaya çıkması acaba kuşku verici birer örnek oluşturmaz mı? Gerek ordu gerek iller yönünden hükümete güvensizlik sorunu daha başka yolda tutturulmuş olsaydı acaba daha etkili olmaz mıydı? Sultanlar içinde seçkin bir yeri olan Padişahımız efendimize daha başka yolda önlemlerle sunularda bulunularak kendilerinin güvenleri kazanılmaz mıydı?

Bunlara karşı verdiğim yanıtlar:

1 — Bu durum süredursun. Önce ulusun her bireyi ve hükümet, namus ve yurtseverlik görevini yapmalı. Açıkçası, ihanet eden bu hükümeti çekilmeye çağırmalı, zorlamalı.

2 — İstanbul'un suskunluğu sürüp gidemez. Çünkü Padişahımız efendimiz hazretleri bu kabinenin hayınlığını öğrenince bunları bir dakika yerlerinde tutmayacak ve ulusun yasal isteklerine dayanan, akla uygun doğru yolu hakkıyla tutmuş yasal bir hükümeti işbaşına getirecek; bunlar da siyasal, iktisadi ve başka önlemleri alacaklardır. Padişah hazretlerinin bu ihaneti öğrenmesi için durum çeşitli yollardan kendilerine sunulmuştur.

[1] Yanıt.
[2] Asıl metinde böyledir.

3—Bugünkü vaziyetin 1908 ve 31 Mart vaziyetleriyle mukayesesi mümkünü't-tasavvur bile değildir. Bugün millet hakk-ı meşruunu müdafaa ve istimal ediyor. Maksat diktatörlük ihsas etmekse buna artık bu memlekette imkân tasavvur olunamaz. Padişahımız efendimiz hazretlerine karşı da ubudiyet ve sadakatimiz pek derin ve lâyezaldir ve bunun içindir ki vecaib-i tazim ve ubudiyete tevfik-ı sadakatle şikâyetlerimizi hilâfetpenah efendimize ilâm ettik.

Bundan başka vali İstanbul'a açıkça müracaat etmeğe davet olunmuş ve Ömer Fevzi haininin derdesti esbabının istikmali diyerek bu gibi hainlerin beyanname taliki ve saire gibi zehr ü âfet saçmamaları hususlarının temini temenni olunmuştur. Vali, İstanbul'a bir heyet gönderilerek keyfiyetin hâkipaye arzını ve bu heyetle kendisinin de gitmesini teklif etmiş ise de bizim vesait-i muhtelife ile arz-ı keyfiyete tevessül ettiğimize göre bu fikirden nükûl etmiştir. Böyle bir heyetin gitmesi ve buna saray ahvaline vâkıf olan Gümüşhane Murahhası Zeki Bey'in de ilâvesi teklif edilmektedir.

Vesika, 116.

Dikkatle keşide ve ahzedilecektir Torul, 21/9/1919

Aceledir.

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Burada birkaç gündür dağdağayı mucip olan Trabzon murahhaslarının serdettikleri itiraz Vilâyât-ı Şarkıye Kongresi muharreratına muhalif olarak üç zatın gitmesi lâzım iken adedinin artırılması Sıvas'ta Heyet-i Temsiliye tesis ve bu heyete şerait-i lâzımeyi haiz olmayan zevatın tayin edildiği ve Sıvas tâbi olacak iken metbu bir hale getirilmesi ve Dersaadet'le iade-i münasebat edilmesi cümleleriyle hulâsa edilebilir. Bu gibi tarihî ve fevkalâde anlarda kuvanın tevhidi ve âmâl-i milliyeye müntehap zevatın tercüman ve heyet-i umumiyeye yalnız bu kuvvetin nâzım olması farzdır. Bu zaruret şekli bilhassa Vilâyât-ı Şarkıye'nin bilâkaydüşart Kongre'ye mûta ve münkat bulunması da elzemdir. Harekât-ı milliyenin mehdi olan Vilâyât-ı Şarkıye'nin bir kısmını temsil eden Trabzon murahhaslariyle Kongre arasında pek cüz'î dahi olsa su-i tefehhüm husulünü arzu etmiyorum. Trabzon murahhaslarını temin ve teskin edeceğimden varit olan iddiaya mukabil evvel emirde Kongre nokta-i nazarının iş'ar buyurulmasını istirham ederim. Bir de fazla evhama duçar olan padişahı büsbütün İngilizlerin ve Ferit Paşa Kabinesi'nin kucağına atmamak ve binnetice vatanın masuniyetini temin etmek

3 — Bugünkü durumun 1908 ve 31 Mart durumlarıyla karşılaştırılması düşünülemez bile. Bugün ulus yasal hakkını savunuyor ve kullanıyor. Amaç diktatörlük kurmaksa buna artık bu ülkede olanak düşünülemez. Padişahımız efendimiz hazretlerine karşı da kulluk ve bağlılığımız pek derin ve sarsılmazdır, bunun içindir ki saygı ve kulluk görevlerine bağlılıkla uyarak yakınmalarımızı Padişah hazretlerine ulaştırdık.

Bundan başka vali İstanbul'a açıkça başvurmaya çağrılmış ve Ömer Fevzi hayınının yakalanması önlemlerinin yerine getirilmesi diyerek, bu gibi hayınların bildirge asması vb. gibi ağı ve yıkım saçmaları konusunun sağlanması istenmiştir. Vali, İstanbul'a bir kurul gönderilerek durumun Padişaha sunulmasını ve bu kurul ile kendisinin de gitmesini önermiş ise de, bizim türlü yollardan konuyu sunmaya giriştiğimize göre bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Böyle bir kurulun gitmesi ve buna saray işlerini bilen Gümüşhane delegesi Zeki Bey'in de eklenmesi önerilmelidir.

Belge 116.

Dikkatle çekilip alınacaktır

ivedidir. Torul, 21/9/1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Burada birkaç gündür gürültü patırtıya neden olan Trabzon delegelerinin ileri sürdükleri karşı koymalar: Doğu İlleri Kongresi kararlarına aykırı olarak üç kişinin gitmesi gerekirken sayının artırılması, Sıvas'ta Heyeti Temsiliye kurulup bu kurula gerekli koşullardan yoksun kişilerin atandığı, Sıvas bağlı olacak iken ona bağlı olma durumuna getirilmesi, İstanbul ile ilişkilerin yeniden kurulması tümceleriyle özetlenebilir. Bu gibi tarihsel ve olağanüstü anlarda güçlerin birleştirilmesi ve ulusal isteklere seçilmiş kişilerin sözcü, genel kurula yalnız bu gücün düzenleyici olması koşuldur. Bu zorunluk biçimi[nde] özellikle Doğu İllerinin kayıtsız koşulsuz Kongre'nin sözünü dinler ve ona boyun eğmiş bulunması da çok gereklidir. Ulusal eylemin beşiği olan Doğu illerinin bir bölümünü temsil eden Trabzon delegeleriyle Kongre arasında pek az da olsa yanlış anlayışlar[ın] ortaya çıkmasını istemiyorum. Trabzon delegelerini inandıracağımdan ve yatıştıracağımdan, öne sürülen sava karşılık her şeyden önce Kongre'nin görüşünün bildirilmesini çok rica ederim. Bir de çokça kuruntulara kapılan Padişahı büsbütün İngilizlerin ve Ferit Paşa hükümetinin kucağına atmamak, sonuç olarak yurdun dokunulmazlığını sağlamak

için Zat-ı Şahaneyi Kongre'nin maksad-ı ulvisi ile tesisini icap ettiren esbap ve makam-ı saltanat ile millet arasına kundak sokan Ferit Paşa Kabinesi'nin seyyiatını anlatmak maksadiyle Dersaadet'e mütenekkiren bir heyet izamı muvafık olacağını, bu heyete murahhas Zeki ve Servet beyler dahil edilirse memnunen kabul edeceklerini Zeki Bey ifadesiyle arzeder. Kongre'ye en sadık bir fırkanın kumandanı sıfatiyle cümle mümessillere takdim-i hürmet eylerim Efendim.

Trabzon valisi görüşmek üzere 22/9/1919'da Ardasa'ya gelecektir. Neticesini arzederim.

Kaymakam
Halit

Vesika, 117.

Dakika tehiri gayr-i caizdir

Torul, 24/25.9.1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — 21/9/1919 tarihli maruzatım Trabzonluların itirazlarını hulâsa ederek Kongre'ye arz etmek Kongre'nin bu bâbda nokta-i nazarını anlayarak Trabzon murahhaslarını hâh ü nâhâh yola getirmek fikriyle yazılmıştır. Şahsım ve fırkam dahi bana ittibaan Kongre'yi muhterem tanır, histe ve emelde bir olan Kongre'nin her bir emrini büyük bir iftiharla yaparız. Bilmem bunun için teminat vermeğe lüzum var mıdır.

2 — Trabzon muhalefetinin merkezini teşkil eden Trabzon Valisi Galip [1] Bey kolordu ile Erzurum valisinin davetini kabul edip Erzurum'a gitmediğinden ve bizzarure kuvve-i müsellâha ile mahfuzen bu gece 24/25 Erzurum'a gönderdim.

3 — Heyet-i Mümessilenin [2] kısm-ı mühimmini tanıdığımdan cümlesine tekrar arz-ı hürmet eyler ve kemal-i cesaretle vazife-i milliyelerine devamlarını ve muvaffakıyetlerini niyaz eylerim Paşa Hazretleri.

Kaymakam
Halit

[1] Mehmet Galip.

[2] Heyet-i Temsiliye.

için, Padişah hazretlerin[e] [1] Kongre'nin yüce amacı ile toplanmasını gerektiren nedenleri, padişahlık katı ile ulus arasına kundak sokan Ferit Paşa hükümetinin kötülüklerini anlatmak amacıyla İstanbul'a gizliden bir kurulun gönderilmesi uygun olacağını, bu kurula delege Zeki ve Servet beyler katılırsa seve seve kabul edeceklerini Zeki Bey'in sözleriyle bildirir. Kongre'ye en çok bağlı bir tümenin komutanı olarak bütün temsilcilere saygılar sunarım Efendim.

Trabzon valisi görüşmek üzere 22/9/1919'da Ardase'ye gelecektir. Sonucu bilginize sunarım.

Yarbay
Halit

Belge 117.

Dakika geciktirilemez

Torul, 24/25.9.1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — 21/9/1919 günlü sunularım, Trabzonluların nelere karşı çıktıklarını özetleyerek Kongre'ye sunmak, Kongre'nin bu yolda görüşlerini anlayarak Trabzon delegelerini ister istemez yola getirmek düşüncesiyle yazılmıştır. Ben ve tümenim de bana uyarak, Kongre'yi saygıdeğer tanır, duyguda ve dilekte bir olan Kongre'nin her bir buyruğunu büyük bir övünçle yerine getiririz. Bilmem bunun için güvence vermek gerekli midir?

2 — Trabzon karşıcıllığının merkezini oluşturan Trabzon Valisi Galip bey[i] [2], Kolordu ile Erzurum valisinin çağrısını kabul edip Erzurum'a gitmediğinden, ister istemez silahlı güçle tutuklu olarak bu gece 24/25 (gecesi) Erzurum'a gönderdim.

3 — Temsilciler Kurulu'nun [3] önemli bölümünü tanıdığımdan hepsine yeniden saygılar sunar, tam bir yüreklilikle ulusal görevlerini sürdürümelerini ve başarılarını dilerim, Paşa Hazretleri.

Yarbay
Halit

[1] Asıl metinde, genellikle: Zatı Şahane.

[2] Mehmet Galip.

[3] Aslında: Heyeti Mümessile.

Vesika, 118.

Şifre Sıvas, 28/9/1919

K. O. 15 Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

C: 27/9/1919 Tel:

İstanbul hükûmetinin Abdülkerim Paşa'yı tavsit ederek cihet-i telif aramakta ve bir heyet göndermeği rica etmekte olduğuna dair dün makine başında sekiz saat devam eden muhaberenin hulâsasını zat-ı âli-i biraderanelerine bugün arz ettik. Bunun mütâlaasından sonra mevzu-i bahs müracaate lüzum görülüp görülmeyeceğinin iş'arını rica ederiz. Lüzum görüldüğü takdirde Trabzon valisinin, Dahiliye Nazırı Âdil Bey'den harekât-ı milliyemize muhalefet hususunda hiçbir farkı olmadığından kendisinin harekât-ı necibe-i milliyemize hiçbir suretle müdahalesine müsaade buyurulmaması Heyet-i Temsiliye karariyle rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 119.

Şifre halli Erzurum'dan, 30/9/1919

K. O. 3 Kumandanlığına

Heyet-i Temsiliye'ye:

Abdülkerim Paşa ile olan muhavere geldi. Buna nazaran artık Erzurum'ca hiçbir teşebbüse lüzum kalmadı. Trabzon valisinin bu gibi işlere karıştırılmaması hakkındaki mütâlaa-i âlilerinin pek musip olduğunu arzeylerim.

K. O. 15 K.
Kâzım [1]

[1] Karabekir.

Belge 118.

Şifre Sıvas, 28/9/1919

15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa
Hazretlerine

Y: 27/9/1919 tele:

İstanbul hükümetinin Abdülkerim Paşa'yı araya koyarak bağdaşma yolu aramakta, bir kurul göndermeyi rica etmekte olduğuna ilişkin, dün makina başında sekiz saat süren yazışmanın özetini siz yüce kardeşimize bugün sunduk. Bunun okunmasından sonra sözü geçen başvurunun gerekli görülüp görülmeyeceğinin bildirilmesini rica ederiz. Gerekli görülürse, Trabzon valisinin Dahiliye Nazırı Adil Bey'den, ulusal eylemimize karşıcıl olma konusunda hiçbir ayrımı olmadığından, kendisinin ulusal soylu eylemimize hiçbir biçimde karışmasına izin verilmemesi Heyeti Temsiliye Kararı ile rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 119.

Şifre çözümü Erzurum'dan, 30/9/1919

3. Kolordu Komutanlığına

Heyeti Temsiliye'ye:

Abdülkerim Paşa ile yapılan konuşma geldi. Buna göre artık Erzurum'ca hiçbir girişime gerek kalmadı. Trabzon valisinin bu gibi işlere karıştırılmaması yolundaki yüce görüşlerinin pek yerinde olduğunu bilginize sunarım.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım [1]

[1] Karabekir.

Vesika, 120.

Mutasarrıf Suat Beyefendiye

Zat-ı âlinize Heyet-i Temsiliye karariyle son günlerde vuku bulan tebligat tamamen alınmış ve icabatı yapılmış mıdır? Lûtfen bildirilmesini rica ederim.

Mustafa Kemal

İzmit, 20/10/1919

Mustafa Kemal Paşa'ya

C: Efendim. Tebligatı İzmit'te aldım. Şu kadar ki İzmit'in hâlet-i ruhiye ve ahval-i hususiyesi itibariyle memlekette zerre kadar ihtilâf ve şûriş olmaması hem memur ve hem vatandaş sıfatiyle vicdanî vazifem olduğu için ahaliyi serbest bırakarak dinlemeği en doğru bir hareket buldum. Şu kadar ki bazısı teşkilât-ı milliyenin büyük masraflarına iştirak ile günde asker beslemek için?[1] lira talep olunacağı, diğer biri gençler tekrar silâh altına alınarak İstanbul üzerine yürüneceği, bir üçüncüsü İttihat fırkasının[2] memlekette muzır olmuş ve idare edememiş olanlarının tekrar mevki-i iktidara geleceği yolunda her biri başka ehemmiyette ve avamın çekinmesine en müessir sebepler şayi oldu. Bazıları da İstanbul'un pek yakınlığı hasebiyle oradan kuvvet geleceğini işaa etti. Bu esbaptan zuhura gelen tefrika ve ihtilâf-ı ârâ filhakika Heyet-i Temsiliye'den bu hususlarda izahat istemek ve bu teşkilâtın bilhassa İttihat hükûmetini [n] evvelki şeklinde ihya olup olmadığını kat'iyen anlamak azminde oldular. Bendeniz en bitaraf bir adam olmak üzere muhafaza-i sükûn ve asayişle en büyük alâkadar ve mükellefim. Adapazarı'nda maruz kaldığım emr-i vaki karşısında en kavi ve halis hissiyatımı ahaliye izhar etmiştim. Çünkü onlar samimî bir hisle hareket ederek eminim ki bâlâda arzettiğim sualleri sormamışlardı. İzmit'in vaziyeti bu ve sair esbaptan dolayı pek müşkil ve mütegayyirdir. Tatmin edilmeğe muhtaçtır. Bendeniz her kim ve her ne için olursa olsun neticesi meçhul bir maceraya başkalarını sevketmeği doğru görmem. Hükmüm bu hususta yalnız kendime geçer. Binaenaleyh teenni ve ihtiyat edilmesi taraftarı olduğumu tam bir tecrübem üzerine arzederim. Mütâlaa-i devletlerini istirham ediyorum Efendim.

Ali Suat

[1] Okunamadığı anlaşılıyor.

[2] İttihat ve Terakki Fırkası.

Belge 120.

Mutasarrıf Suat Beyefendiye

Yüksek kişiliğinize Heyeti Temsiliye kararıyla son günlerde yapılan bildirimler tümüyle alınmış ve gerekleri yapılmış mıdır? Bildirmek iyiliğinde bulunulmasını rica ederim.

Mustafa Kemal

İzmit, 20/10/1919

Mustafa Kemal Paşa'ya

Y: Efendim; bildirimleri İzmit'te aldım. Şu kadar ki, İzmit'in ruh durumu ve özel durumu bakımından burada azıcık anlaşmazlık ve karışıklık olmaması hem görevli hem de yurttaş olarak vicdan görevim olduğu için, halkı özgür bırakarak dinlemeyi en doğru bir davranış buldum. Şu kadar ki; kimisi, ulusal örgütlerin büyük giderlerine katılarak günde asker beslemek için "?"[1] lira isteneceği, bir başkası, gençler yeniden silâh altına alınarak İstanbul üzerine yürüneceği, bir üçüncüsü, İttihat [ve Terakki] Partisinin ülkeye dokuncalı olmuş ve yönetememiş olanlarının yeniden iş başına geleceği yolunda, her biri başka önemde ve basit halkın[2] çekinmesine en etkili nedenler yayıldı. Kimileri de İstanbul'un pek yakınlığı nedeniyle oradan kuvvet geleceğini yaydı. Bu nedenlerden ortaya çıkan ayrılık ve düşünce anlaşmazlıkları [ile], gerçekten Heyeti Temsiliye'den bu konularda açıklama istemek, bu örgütün özellikle İttihat hükümetini[n] önceki gibi canlanıp canlanmadığını kesinlikle anlamak kararında oldular. Ben en yantutmaz bir adam olmak üzere, dirlik düzenliğin ve güvenliğin korunması ile en büyük ilgili ve yükümlüyüm. Adapazarı'nda karşılaştığım olupbitti önünde en güçlü ve katıksız duygularımı halka açıklamıştım. Çünkü onlar içtenlikli bir duygu ile davranarak, inanıyorum ki, yukarıda sunduğum soruları sormamışlardı. İzmit'in durumu bu vb. nedenlerden dolayı pek güç ve değişkendir. İnandırılma gereksinimi duymaktadır. Ben, her kim ve her ne için olursa olsun, sonucu bilinmeyen bir serüvene başkalarını sürüklemeyi doğru görmem. Buyruğum bu konuda yalnız kendime geçer. Buna göre, ağırlıkla ve sakıngan davranılmasından yana olduğumu tam bir deneyimim üzerine bilginize sunarım. Sizin görüşlerinizi rica ediyorum efendim.

Ali Suat

[1] Okunamadığı anlaşılıyor.

Vesika, 121.

İzmit, 2/10/1919

Mustafa Kemal Paşa'ya

C: Kulunuzu itidalle dinleyiniz efendim. Bendeniz iyi ifade edemedim. Maksadınızın ulviyet ve meşruiyetinden zaten bahsedilemez. O tamamiyle malûmdur. Buranın menfaat-i maddiye düşünen ve belki de cismen ve kalben zayıf bulunan şehir halkı bunun askerlik masraf ve zahmetini düşünmekten kendisini alamaz. İşte hep mesele budur efendimiz. Bu fikirler hep birden evvelki gün ortaya çıktı. Dün davet ettiklerim savuştular. Ortada memurlar kaldı ki bu suretle hareket hiç doğru değildir.

Bitaraflığım meselesine gelince: Nokta-i nazarınız doğrudur. Fakat bunu bendeniz kendi nefsim için düşünmüyorum. Başında bulunduğum memleketin harekâtını hüsn-i idare için düşünüyorum. Bunda faideli değilse ve ana Ferit Paşa Kabinesi'nin vicdanıma tetabuk etmeyen bir emrini ifa etmiş isem yani efendimiz bu fikirde iseniz bunu Adapazarı zannıma göre serbestçe tashih eder. Bendeniz mevkiimi terk ile İstanbul'a hareket etmem. Çünkü bunu nefsime büyük bir zül addederim. Ahali ise o kadar serbest, o kadar fikir ve kanaatine sahiptir ki tarif edemem. Yalnız hakkımda vukuu memul halin müsebbip ve mes'ulü gene kendim olacağım hakkındaki emr-i devletlerinin açık olarak bildirilmesini istirham ederim. Çünkü sizi o kadar serbest vicdan sahibi olarak tanırım ki bunu hiçbir vakit tahkir veya tehdit derekesine indiremem. Hissiyatım bunu kat'iyen meneder. Bir de askerî ve inzıbatî arkadaşlarımın tereddüdünü izaleyi bendenize mi tahmil buyuruyorsunuz? Yoksa zat-ı saminiz mi idare edeceksiniz? Bunları gayet samimî ve açık arzediyorum. Bundan sonra bizi yarınki cuma namazı içtimaına kadar halimize bırakınız. Ferit Paşa'ya kim bilir kaç defa kalemle hücum eden bendenizi, ne kadar fena nazarla görüyorsunuz Efendim.

Ali Suat

Belge 121.

İzmit, 2/10/1919

Mustafa Kemal Paşa'ya

Y: Kulunuzu ılımlılıkla dinleyiniz efendim. Ben iyi anlatamadım. Amacınızın yüceliğinden ve yasallığından aslında söz edilemez. O tümüyle bilinmektedir. Buranın maddi çıkar düşünen ve belki de bedence ve yürekçe arık bulunan kent halkı bunun askerlik giderini ve yükünü düşünmekten kendini alamaz. İşte hep sorun budur efendim. Bu düşünceler hep birden önceki gün ortaya çıktı. Dün çağırdıklarım savuştular. Ortada görevliler kaldı ki bu yolda davranış hiç doğru değildir.

Yantutmazlığım sorununa gelince: Görüşünüz doğrudur. Ama bunu ben kendim için düşünmüyorum. Başında bulunduğum memleketin işlerini iyi yönetmek için düşünüyorum. Bunda yararlı değilse[m?] ve ona [?] Ferit Paşa hükümetinin vicdanıma uymayan bir buyruğunu yerine getirmiş isem, kısacası efendimiz bu düşüncede iseniz, bunu Adapazarı, sanıma göre özgürce düzeltir. Ben yerimi bırakarak İstanbul'a gitmem. Çünkü bunu kendim için büyük bir alçalış sayarım. Halk ise öylesine özgür, öylesine düşünce ve kanısına sahiptir ki anlatamam. Yalnız benim için olması umulan durumun nedeni ve sorumlusu yine kendim olacağım yolundaki buyruklarının açık olarak bildirilmesini çok rica ederim. Çünkü sizi o denli özgür vicdanlı olarak tanırım ki, bunu hiçbir zaman aşağılama ya da gözdağı verme basamağına indiremem. Duygularım bunu kesinlikle engeller. Bir de asker ve düzenbağı ile ilgili arkadaşlarımın duraksamasını dağıtmayı bana mı yüklüyorsunuz? Yoksa yüce kişiliğiniz mi yöneteceksiniz? Bunları çok içtenlikle ve açık olarak sunuyorum. Bundan sonra bizi yarınki cuma namazı toplantısına değin halimize bırakınız. Ferit Paşa'ya kimbilir kaç kez kalemle saldıran beni, ne denli kötü gözle görüyorsunuz Efendim.

Ali Suat

Vesika, 122.

Suat Bey'e

C: Bütün beyanatınızı kemal-i itidal ile dinledim. Maksad-ı umumînin ulviyet ve meşruiyeti muhakkak ve müsellem olunca istihsal-i netayiç için tevhid-i kuva ve teşrik-i mesai tabiî ve her türlü mevaniin ref' ü izalesi sehil olur. Bütün Anadolu'nun yekvücut ve beş kolordunun yekpare olarak müştereken temin-i hayat-ı devlet ve millet için başladıkları ve âsâr-ı nafiası iktitaf olunmakta bulunan bir emr-i hayırda İzmit gibi melce-i vatanperveran olan bir şehirde ne asker, ne memur ve ne de herhangi bir vatanperverin hariç kalmasını zaten tasavvur etmiyoruz, bu bâbda fazla izahat ve istizahata lüzum kalmadığı kanaatiyle yarınki cuma namazı içtimaına kadar intizar eylemeği münasip görüyoruz. Zat-ı âlinizi fena nazarla gördüğüm hakkındaki zan doğru değildir. Çünkü vicdanımız mustarip olmaksızın verebileceğimiz hükümler ancak netayic-i fiiliyeye muallâktır Efendim.

Mustafa Kemal

Vesika, 123.

Sıvas, 2/10/1919

Fırka Kumandanı Asım Beyefendiye

Beyefendi; vatanımızın temin-i selâmeti için milletçe ve orduca başlanmış olduğu malûmunuz olan harekât-ı necibeye tamamen taraftar bulunacağınıza şüphe etmediğim için zat-ı âlinize orada yapılması elzem olan bazı hususatı Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi kararıyle tebliğ ve neticesi hakkında ita-yi malûmat buyurulmasını rica eylemiştim. Bu bâbda henüz bir cevabınızı alamadım. Bundan başka bazı menabiden ita olunan malûmatta ihtimal İstanbul'a kurbiyet dolayısiyle olacak âsâr-ı tereddüt gösterildiği bildirilmiştir. Kabinenin sukut edeceği ve belki de sukut etmiş olması muhakkaktır. Binaenaleyh milletin azm ü iradesi her türlü tereddüdün fevkinde haiz-i salâbettir. Avrupa devletleri bile bu irade-i âliye karşısında hürmetkâr vaziyetini almıştır. Şimdi zat-ı âlinizin kat'î mütâlaa ve kararınıza muntazırız Efendim.

Mustafa Kemal

Belge 122.

Suat Bey'e

Y: Bütün söylediklerinizi tam bir ılımlılıkla dinledim. Genel amacın yücelik ve yasallığı kesin ve söz götürmez olunca, sonuçların alınması için güçlerin birleştirilmesi ve işbirliği doğal, her türlü engelin kaldırılıp dağıtılması kolay olur. Bütün Anadolu'nun tek beden ve beş kolordunun tek parça olarak, ortaklaşa devlet ve ulus yaşamının sağlanması için başladıkları, yararlı belirtileri devşirilmekte bulunan iyi bir işte İzmit gibi yurtseverlerin barınağı olan bir kentte ne asker, ne görevli ne de herhangi bir yurtseverin işin dışında kalmasını aslında düşünmüyoruz. Bu konuda daha çok açıklamaya ve açıklama isteklerine gerek kalmadığı kanısıyla yarınki cuma namazı toplantısına değin beklemeyi uygun görüyoruz. Yüksek kişiliğinizi kötü gözle gördüğüm yolundaki sanı doğru değildir. Çünkü vicdanımız acı ile sızlamaksızın verebileceğimiz yargılar ancak eylemli sonuçlara bağlıdır Efendim.

Mustafa Kemal

Belge 123.

Sıvas, 2/10/1919

Tümen Komutanı Asım Beyefendiye

Beyefendi: Yurdumuzun esenliğini sağlamak için ulusça ve orduca başlamış olduğunu bildiğiniz soylu eyleme tümüyle yandaş olacağınızdan kuşku duymadığım için yüksek kişiliğinize orada yapılması çok gerekli olan kimi konuları[n] Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliye'si kararıyla bildirilmesi ve sonucu üzerinde bilgi verilmesini rica etmiştim. Bu yolda henüz bir yanıtınızı alamadım. Bundan başka kimi kaynaklardan verilen bilgide, belki İstanbul'a yakınlık dolayısıyla olacak, duraksama belirtileri gösterildiği bildirilmiştir. Hükümetin düşeceği ve belki de düşmüş olması kesindir. Buna göre, ulusun kararı ve iradesi her türlü duraksamanın üstünde, sapasağlamdır. Avrupa devletleri bile bu yüce irade karşısında saygılı bir durum almıştır. Şimdi yüksek kişiliğinizin kesin görüş ve kararını bekliyoruz efendim.

Mustafa Kemal

Vesika, 124.

336 23 Mart 1927

Süleyman Şefik Paşa'nın Harbiye Nazırı bulunduğu sıralarda İstanbul'da Yirmi Beşinci Kolordu Kumandanı Süvari Miralayı Şevket Bey bulunuyordu. Bu Şevket Bey Almanya'da ikmal-i tahsil etmiştir. Ve olzaman Boğaziçi'nde ikamet eyliyordu. Hatta mirlivalığa terfi edildiği tebşir olunarak mirliva üniforması giydiği halde ertesi günü böyle bir iradenin sudur etmediği tebliğ olunarak te'yis edilmiş olduğundan hicabından hastalanmış ve hanesine kapanmıştı. O esnada İzmit Kumandanı bulunan Boşnak Erkânıharbiye Kaymakamı Asım Bey ki Trabzon Fırka Kumandanlığında bulunduğu sırada cuma namazını edadan sonra camiden çıkarken bir redif mülâzimi tarafından katledilen Serezli Erkânıharbiye Feriği Hamdi Paşa'nın damadı idi. Mumaileyh tarafından Yirmi Beşinci Kolordu Kumandanı Şevket Bey'e gönderilen tahrirat evrakım arasında zuhur etmiş olmakla aynen takdim kılındı.

Hamdi [*]

Birinci Fırka Kumandanlığı
numara mahsus
1

İzmit, 29/30.9.1919

Dersaadet'te Yirmi Beşinci Kolordu Kumandanlığına

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına (Mustafa Kemal) imzasiyle ve 29/30 Eylûl 1919 tarihiyle Sıvas'tan keşide edilmiş telgrafnamenin bir sureti berveçh-i zir arzolundu. İstihlâs-ı vatan gayesini takip eylediğini işbu telgrafnamede iş'ar eden ve fırka mıntıkasını teşkil eden İzmit livasına karip Düzce mevkiine ve liva dahilindeki Adapazarı yakinine kadar teşkilâtı teşmil edip o havali hükûmet-i mülkiye ve askeriyesinin iştirakini temin eylediği istihbar kılınan mezkûr Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bidayetten itibaren esbap ve suret-i teşekkülü âcizlerince tamamen meçhul olmakla beraber metn-i telgrafnameden İtilâf hükûmatının Anadolu havalisindeki memurin-i siyasiyesi ile işgal kuvvetleri kumandanlarının da bitarafisini istisal eylediği beyan olunmuş ve fırkaya tayinim hakkındaki emr-i âli

[*] Şevket Bey'den sonra mezkûr kolordu kumandanlığına tayin olunan Kiraz Hamdi Paşa'dır. Asım Bey'in müracaatine ait tahriratın aslını bilâhare göndermiştir [Atatürk'ün notu].

Belge 124.

336 23 Mart 1927

Süleyman Şefik Paşa'nın Harbiye Nazırı bulunduğu sıralarda İstanbul'da Yirmi Beşinci Kolordu Komutanı Süvari Albayı Şevket Bey bulunuyordu. Bu Şevket Bey Almanya'da öğrenimini tamamlamıştır.O zaman Boğaziçi'nde oturuyordu. Üstelik, tuğgeneralliğe yükseltildiği muştulanarak tuğgeneral üniforması giydiği halde ertesi günü böyle bir buyruğun çıkmadığı bildirilerek umutsuzluğa düşürülmüş olduğundan, utancından hastalanmış ve evine kapanmıştı. O sırada İzmit komutanı bulunan Boşnak Asım Bey -ki Trabzon Tümen komutanlığında bulunduğu sırada cuma namazını kıldıktan sonra camiden çıkarken bir redif teğmenin öldürdüğü Kurmay Tümgeneral Hamdi Paşa'nın damadı idi- kendisinin Yirmi Beşinci Kolordu Komutanı Şevket Bey'e gönderdiği yazılar kâğıtlarım arasında bulunmuş olmakla, olduğu gibi sunuldu.

Hamdi *

Birinci Tümen Komutanlığı İzmit, 29/30.9.1919

Sayı-Özel

1

İstanbul'da Yirmi Beşinci Kolordu Komutanlığına

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi adına (Mustafa Kemal) imzasıyla ve 29/30 Eylül 1919 günü ile Sıvas'tan çekilmiş olan telyazının bir örneği aşağıda sunuldu. Yurdun kurtarılması amacını izlediğini bu telyazıda bildiren ve Tümen bölgesini oluşturan İzmit sancağına yakın Düzce'ye ve sancak içindeki Adapazarı yakınına değin örgütü yayıp o yöre sivil ve askeri hükümetinin katılmasını sağladığı haber alınan sözü geçen Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin, baştan beri kuruluşunun nedeni ve nasıl kurulduğu bence tümüyle bilinmemekle birlikte; telyazı içeriğinde, İtilaf hükümetlerinin Anadolu yöresindeki siyasal görevlileriyle işgal kuvvetleri komutanlarının da yansızlığını sağladığı belirtilmişti[ti]; ve tümene atanmamla ilgili yüksek buyruk

* Şevket Bey'den sonra sözü geçen kolordunun komutanlığına atanan Kiraz Hamdi Paşa'dır. Asım Bey'in başvurusuna ilişkin yazıların aslını sonradan göndermiştir. [Atatürk'ün notu].

20/9/1919 günü akşamı tebliğ ve 23/9/1919 günü akşamı da makam-ı âlinizden mübellâğ bir emr-i tahrirî ile İzmit'e azimetim emrolunarak derhal ve en mübrem eşya-yi zatî ve askeriyemi bile alamaksızın 24/9/1919 günü trenle hareket ve İzmit'e bilmuvasala işe mübaşeret edilerek tarih-i mezkûrdan beri buradaki kıt'anın, hastanenin, fırın, ambar ve sairenin teftiş ve işlerinin tanzimiyle iştigal edilmekte olup buradaki ümera ve zabitan ile hükûmet-i mahalliye memurininin işbu harekât-ı milliyeyi ne suretle telâkki etmekte olduklarına ve bu harekete derece-i temayül ve vukuflarına ve bu hareketin esbap ve avamili hakkındaki sabıkan ve lâhikan derece-i malûmatlariyle mezkûr cemiyet tarafından gerek bilvasıta ve gerek bilâvasıta vâki olacak teklife karşı cemiyet-i mumaileyha ile teşrik-i mesai edip etmeyeceklerine dair henüz bir tetkik ve karar itası kadar muvasalat-ı âcizanemden beri zaman geçmemiş ve meşagil-i mâruza-i âciziden dolayı mumaileyhim ile yegân yegân temas hâsıl ederek cümlesinin efkâr ve mütâlaatını anlamağa fırsat elvermemiş ve İzmit'e Birinci Fırka Kumandanlığına tayinimle azimetim hakkındaki evamir ve tebligat-ı kumandanileri arasında geçen üç gün zarfında vazife-i memuriyetime taallûk edecek bilcümle mevat hakkında bir emir ve talimat-ı kumandanileri var ise şeref-telâkki etmek üzere her gün makam-ı âlilerine müracaat eylemiş isem de zat-ı âli-i kumandanilerinin devlethane-i âlilerinde rahatsız bulundukları beyan olunarak nam-ı âli-i kumandanilerine olarak tedvir ve temşiyet-i umur eden zevat tarafından da işbu harekâtın evveliyat ve netayicine, esbap ve müessiratına dair âcizleri tenvir edilmemiş olduğu gibi fırka mıntıkasına tedricen daha olvakit yaklaştığı bu kere anlaşılan mebhus harekâtın fırka mıntıka ve merkezinde zuhûr ve muhitin iştiraki halindeki vaziyet için de bir gûna beyanatta bulunulmamıştır. Ahiren ceridelerle ilân ve bir sureti de lieclittamim fırkaya irsal buyurulmuş olan beyanname-i humayunda gerek İzmir havalisindeki ve gerek Anadolu'daki harekât-ı milliyenin İzmir'in işgalinden mütevellit vaziyetin netayicinden olduğu hakkındaki işaret-i padişahiye ve bilâistisna bütün Müslüman ve Türklerin İzmir'in işgalinden duydukları yeis ve elem dahi müstağni-i arz bulunmasına mebni bugün liva muhitine ve muhite karip olan liva dahilindeki bazı mahallere kadar ilerlemiş olan işbu teşkilât ve harekât-ı milliyenin merkez-i liva ve fırka olan İzmit'e ve daha garba yani İstanbul'a doğru terakkisi halinde zat-ı âli-i kumandanilerinin bu bâbda ısdar buyuracakları evamir-i müstaceleye şiddetle ihtiyaç hâsıl olduğu derkâr ve esasen mebhus metn-i telgrafnamede zat-ı âli-i kumandanilerine iş'ar ve tebliğ-i keyfiyet olunması dahi muharrer olup fırkanın buradaki vaziyet-i umumiyesi de makam-ı âli-i kumandanilerince yakinen ve tafsilen malûm bulunduğundan bu

20/9/1919 günü akşamı bildirilmiş, 23/9/1919 günü akşamı da yüksek katınızdan bildirilen bir yazılı buyrukla Izmit'e gitmekliğim buyrularak, hemen ve çok gerekli kişisel ve askeri öteberimi bile alamaksızın 24/9/1919 günü trenle yola çıkmış, İzmit'e varıp işe başlayarak sözü geçen günden beri buradaki birliğin, hastanenin, fırın, ambar vb. nin denetim ve işlerinin düzenlenmesiyle uğraşılmakta olup; buradaki üstsubaylar ve subaylar ile yerel hükümet görevlilerinin bu ulusal eylemi ne yolda anlamakta oldukları ve bu eyleme karşı eğilim ve bilgileri derecesine, bu eylemin nedenleri ve etmenleri üzerindeki eski ve yeni bilgilerinin derecesiyle sözü geçen Cemiyet'ten gerek dolaylı gerekse doğrudan doğruya yapılacak öneriye karşı bu kişilerin Cemiyet'le işbirliği yapıp yapmayacakları yolunda henüz bir inceleme ve karar verilmesi denli, benim buraya varışımdan beri zaman geçmemiş, benim sözünü ettiğim uğraşılarımdan dolayı kendileriyle birer birer değinerek hepsinin düşünce ve görüşlerini anlamaya fırsat elvermemiş, İzmit'te Birinci Tümen komutanlığına atanmamla yola çıkmam üzerinde siz komutanın buyruk ve bildirileri arasında geçen üç gün içinde görevime ilişkin bütün konular üzerinde siz komutanın bir buyruk ve yönergesi var ise öğrenmekle onurlanmak [1] üzere her gün yüce katlarına başvurmuş isem de, siz yüksek komutanın yüce konutlarında rahatsız bulundukları bildirilerek sizin yüksek komutanlığınız adına işleri çeviren ve yürüten kişilerce de bu eylemlerin öncelerine ve sonuçlarına, nedenlerine ve etkilerine ilişkin olarak aydınlatılmamış olduğum gibi, tümen bölgesine yavaş yavaş daha o zaman yaklaştığı bu kez anlaşılan, sözü geçen eylemin tümen bölge ve merkezinde çıkması ve çevrenin buna katılmasındaki durum üzerinde de herhangi bir bilgi verilmemiştir. Son günlerde gazetelerde duyurulmuş ve bir örneği de genelge olarak tümene gönderilmiş olan Padişah bildirgesi, gerek İzmit yöresindeki ve gerek Anadolu'daki ulusal eylemin, İzmir'in işgalinden doğan durumun sonuçlarından olduğu yolundaki Padişahın işareti ve ayrıksız Müslüman ve Türklerin İzmir'in işgalinden duydukları umutsuzluk ve acı da anlatılması gereksiz bulunması nedeniyle bugün sancak çevresine ve çevreye yakın olan sancak içindeki kimi yerlere değin ilerlemiş olan bu örgüt ve ulusal eylemin sancak ve tümen merkezi olan İzmit'e ve daha batıya, açıkçası İstanbul'a doğru ilerlemesi durumunda siz yüksek komutanın bu konuda çıkaracağınız ivedi buyruklara pek çok gereksinme bulunduğu belli ve aslında sözü geçen telyazı içeriğinde yüksek komutan kişiliğinize durumun bildirilmesi de yazılı olup, Tümenin buradaki genel durumu da siz yüksek komutanca yakından ve ayrıntıları ile bilindiğinden, bu yolda geniş bilgi

[1] şeref-telakki.

bâbda etraflıca malûmat ve izahat ve cevap intizarında bulunan cemiyet-i mebhuseye verilecek cevabın metin ve şekli hakkında tafsilât itasına ve mensubin-i askeriye, ahalinin tezahürat-ı temayülkâranesine ve binnetice iştirak vaziyetine maruz kalır ve hükûmet-i mülkiye de ahalinin işbu meyl ü iştirakini hüsn-i telâkki ve kabul vaziyetinde bulunursa iş'ar ve istiş'ara vakit olmadığı cihetle âcizleri tarafından takip olunacak hatt-ı hareketin âcilen inbasına emir ve müsaade buyurulmasını ehemmiyet-i maslahata binaen arz ve rica ederim Efendim.

Birinci Fırka Kumandanı
Kaymakam
Mustafa Asım

Sıvas, 29/30 Eylûl 1919

Birinci Fırka Kumandanı Asım Beyefendiye

Zat-ı âlinizin pek mühim olan İzmit'teki fırkaya kumanda etmekte olduğunuzu maalmemnuniye istihbar eyledim. Vatan ve milletimizin dûçar edildiği hal-i ducretin izahına lüzum yoktur. Milletimizin izhar ve fiilen ispat eylediği mevcudiyet sayesinde ümit ve halâsın kesb-i kuvvet eylediği âsâriyle sabit olmaktadır. Milletimiz takibine karar verdiği hatt-ı harekette kemal-i azim ve kat'iyetle devam eylediği takdirde halâs muhakkaktır. Birkaç ay evvel harekât-ı milliyemizi su-i tefsire uğraşan bedhâhan artık malûm bir hale gelmiştir. Düvel-i İtilâfiye ve İngilizler dahi maksat ve harekâtımızdaki meşruiyeti ve azm-i milletin kat'iyetini takdir ederek en nihayet bitaraf kalacaklarını ve ahval-i dahiliyemize müdahale eylemeyeceklerini bildirmişlerdir. Ve hatta milletimizi memnun etmek için Merzifon'u tahliye eyledikleri gibi Samsun'u dahi tahliyeye başlamışlardır. Yalnız Ferit Paşa Kabinesi harekât-ı meşrua-i milliyeye karşı haricî düşmanların bile yapmadıkları [1] ihanetkârane harekâtı tasdikten geri durmadı. Binnetice milletin itimatsızlığına dûçar oldu. Millet yekvücut ve yekzeban olarak meşru bir kabinenin mevki-i iktidara getirilmesini zat-ı şevketsimat-ı hazret-i padişahîden istirham eyledi ve ârzu-yi millî taraf-ı şahaneden is'af buyurulacağı zamana kadar tekmil Anadolu bilcümle vilâyât, kolordular kabine ile ve gayr-i meşru makamat ile muhabere-i resmiyeyi kat'eyledi. Zat-ı âlilerinin milletçe verilmiş olan işbu umumî karardan hariç kalamayacağınız ve böyle vaziyetler karşısında hamiyet-i meftûreleri icabatını izhar ve tatbik buyuracağınız tabiidir. Binaenaleyh zat-ı âlinizden hususat-ı âtiyeyi rica eyleriz:

[1] 1927 basımında "yazmadıkları".

ve açıklama ve yanıt beklemekte bulunan sözü geçen Cemiyet'e verilecek yanıtın içeriği ve biçimi üzerinde ayrıntılı [bilgi] verilmesine; askerler, halkın [ulusal eyleme] eğilimli gösterileri ve bunun sonucunda [bunlara] katılma durumu ile karşılaşırsa ve sivil hükümet de halkın bu eğilim ve katılmasını iyi karşılar ve kabul durumunda bulunursa bildirmeye ve bildirim istemeye zaman olmadığından, benim izleyeceğim tutumun ivedilikle bildirilmesine buyruk ve izin verilmesini, işin öneminden dolayı bilginize sunar ve rica ederim efendim.

Birinci Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Asım

Sıvas, 29/30 Eylül 1919

Birinci Tümen Komutanı Asım Beyefendiye

Yüce kişiliğinizin pek önemli olan İzmit'teki tümene komuta etmekte olduğunuzu sevinerek haber aldım. Yurt ve ulusumuzun içine düşürüldüğü sıkıntılı durumun açıklanması gereksizdir. Ulusumuzun gösterdiği ve eylemli olarak tanıtladığı varlık yardımıyla umut ve kurtuluşun güçlendiği, belirtileriyle anlaşılmaktadır. Ulusumuz izlemeye karar verdiği tutumu tam bir kesin kararlılıkla sürdürürse kurtuluş kesindir. Birkaç ay önce ulusal eylemimizi kötü yorumlamaya uğraşan kötücüller artık bilinen duruma gelmiştir. İtilaf Devletleri ve İngilizler de amaç ve eylemlerimizdeki yasallığı ve ulusal kararlılığın kesinliğini anlayarak en sonunda yansız kalacaklarını, içişlerimize karışmayacaklarını bildirmişlerdir. Dahası, ulusumuzu sevindirmek için Merzifon'u boşalttıkları gibi Samsun'u da boşaltmaya başlamışlardır. Yalnız Ferit Paşa hükümeti ulusal yasal eyleme karşı dış düşmanların bile yapmadıkları [1] ihanet eylemlerini onaylamaktan geri durmadı. Bunun sonucunda ulusun güvensizliğine uğradı. Ulus tek bir beden ve tek bir dil olarak yasal bir hükümetin işbaşına getirilmesini Padişah [2] hazretlerinden rica etti; ulusal isteğin Padişahça yerine getirileceği zamana değin tüm Anadolu, bütün illeri, kolordular, hükümet ile ve yasal olmayan makamlar ile resmi yazışmalarını kesti. Yüksek kişiliğinizin ulusça verilmiş olan bu genel karar dışında kalamayacağınız, böyle durumlar karşısında yaradılıştaki yurtseverlikleri gereklerini göstereceğiniz ve uygulayacağınız doğaldır. Buna göre, yüksek kişiliğinizden aşağıda belirtilenleri yerine getirmenizi rica ederiz:

[1] 1927 basımında: "yazmadıkları".

[2] Zatı şevketsimatı hazreti padişahi.

1 — Kolordunuz Kumandanı zata, Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa'nın Elâziz Valisi Ali Galip Bey'e Dahiliye Nazırı Âdil Bey'le beraber Malatya ahali-i islâmiyesini Sıvas ahali-i islâmiyesine karşı mukateleye ve istihlâs-ı vatanı istihdaf eyleyen harekât-ı milliyeyi imhaya ait talimatnamenin suretiyle irtikâb-ı hıyanet ve ihanet eylediğinden kendisinin gayr-i meşru olduğunu ve derhal nezaret mevkiini terketmesi lüzumunu ihtar eylemesini bildirmek lâzımdır. Eğer kolordu kumandanınız bu hareket-i merdane ve vatanperveraneyi yapamıyacak veya yapmak istemeyecek bir zat ise doğrudan doğruya zat-ı âli-i vatanperverilerinin işbu vazife-i milliyeyi ifa buyurmalarına intizar olunur.

2 — Bütün millet ve ordunun ıskattan ibaret olan taleb-i meşruu Zat-ı Şahanece is'af buyuruluncaya kadar İzmit hükûmet-i mülkiyesi ile beraber kumandanlık dahi Ferit Paşa Kabinesi ile resmî münasebatını kat'ederek milletin hareketine peyrev olacaktır.

3 — İngilizlere karşı hareket-i vâkıanızın tamamen ahval-i dahiliyemize ait olup kendilerine karşı hiçbir maksad-ı mahsusumuz bulunmadığı izah edilecek ve anasır-ı hıristiyaniyenin bir gûna tereddüt ve tevahhuşuna mahal bırakılmayacak surette cihet-i mülkiye ile müştereken her türlü tedabir-i inzıbatiye ittihaz olunacaktır.

4 — Fırkanızın mevcudu her yerde olduğu gibi terhis edilmiş halde bulunmadığından bir gûna dağdağaya meydan verilmeyerek ve seferberlik tarzında olmayarak mevziî millî müfrezeler teşkiliyle takviyesi esbabına tevessül olunacaktır. Fırkanızda kırk beş kadar ümera ve zabitan bulunduğu tahminine nazaran o havalide külliyetli millî müfrezeler teşkilâtı sehil olur. İşbu teşkilât-ı milliyenin bilhassa İzmit-Kandıra hattiyle bunun garbında Üsküdar'a doğru teşmili icap eder.

5 — Her ihtimale karşı İzmit civarında Birinci Fırkanın ve bilcümle kumandan ve zabit arkadaşlarınızın bulunacakları vaziyetin tedbirli ve ihtiyatkâr olması lüzumunu hatırlatırım. Harekât-ı milliyemize ve ahval-i dahiliyemize fiilen müdahale edecek olan ecnebi kuvvetlerine karşı namuskârane ve merdane mukabelede asla tereddüt gösterilmeyecektir. Bu gibi ahvalde müdafaanın menafi-i memleket için muzır olabileceği ve .....[1] asla iltifat olunmamalıdır. Hakkını gasp ve şeref ü mevcudiyetini tahkir ettirenlere hak ve şeref verebilecek hiçbir âlicenap düşman yoktur.

6 — İstanbul ile muhtelif vasıtalarla irtibat tesis ve temin olunmak lâzımdır. Bu suretle evvelâ Üsküdar'da namuskâr

[1] Okunamadığı anlaşılıyor.

1 — Kolordunuz komutanı olan kişiye; Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa'nın, Elaziz Valisi Ali Galip Bey'e, Dahiliye Nazırı Âdil Bey'le birlikte, Malatya Müslüman halkını Sıvas Müslüman halkına karşı öldürüşmeye ve yurdun kurtarılmasını amaçlayan ulusal eylemi yok etmeye ilişkin yönergesi[yle], hayınlık ve ihanet işlediğinden, kendisinin yasa dışı olduğunu ve hemen bakanlık yerini bırakması gereğini anımsatmasını bildirmek gereklidir. Eğer kolordu komutanınız bu yiğitçe ve yurtseverce girişimi yapamayacak ya da yapmak istemeyecek bir kimse ise, doğrudan doğruya siz yurtsever yüce kişinin bu ulusal görevi yerine getirmeleri beklenir.

2 — Bütün ulus ve ordunun [hükümeti] düşürmekten öteye geçmeyen yasal isteği Padişah hazretlerince yerine getirileceye değin, İzmit sivil hükümeti ile birlikte komutanlık da Ferit Paşa hükümeti ile resmi ilişkilerini keserek ulusun eylemine katılacaktır.

3 — İngilizlere karşı davranışınızın tümüyle içişlerimizle ilgili olup kendilerine karşı hiçbir özel amacımız bulunmadığı açıklanacak ve Hıristiyan öğelerin hiçbir yolda duraksama ve korkmasına yer bırakılmayacak biçimde, sivil yönetimle ortaklaşa her türlü sıkıdüzen önlemleri alınacaktır.

4 — Tümeninizin sayısı her yerde olduğu gibi terhis edilmiş durumda bulunmadığından, hiçbir gürültüye yer verilmeyerek ve seferberlik biçiminde olmayarak, yerel birlikler kurulması ve güçlendirilmesi nedenleri aranacaktır. Tümeninizde kırk beş kadar üstsubay ve subay bulunduğu oranlandığına göre, o yörede çok sayıda ulusal birliği örgütlemek kolay olur. İşte ulusal örgütlerin özellikle İzmit-Kandıra çizgisiyle bunun batısında Üsküdar'a doğru yayılması gerekir.

5 — Her olasılığa karşı İzmit çevresinde Birinci Tümenin ve bütün komutan ve subay arkadaşlarınızın bulunacakları durumun dikkatli ve sakıngan [1] olması gereğini anımsatırım. Ulusal eylemimize ve içişlerimize eylemli olarak karışacak olan yabancı kuvvetlerine karşı namusluca ve yiğitçe karşı koymada hiç duraksama gösterilmeyecektir. Bu gibi durumlarda savunmanın ülke çıkarları için dokuncalı olabileceği ve... [2] hiç yanaşmamalıdır. Hakkını kaptıranlara ve onurunu, varlığını aşağılatanlara hak ve onur verebilecek hiçbir iyilikçi düşman yoktur.

6 — İstanbul ile çeşitli araçlarla bağlantı kurulması, sağlanması gereklidir. Böylece önce Üsküdar'da namuslu subaylarımız ve yiğit

[1] ihtiyatkâr.

[2] Okunamadığı anlaşılıyor.

zabitanımız ve mert ordumuzun taht-ı muzaheretinde kuvvetli teşkilât-ı milliye yapmak için zat-ı âlileriyle Birinci Fırkanın bilcümle zabitan arkadaşlarımın sarf-ı himmet eyleyeceklerine emniyetim berkemaldir.

7 — Eskişehir civarında Kuva-yi Milliye ile birlikte bulunan Garbî Anadolu Umum Kuva-yi Milliye Kumandanı Fuat Paşa Hazretleriyle, Ankarada Yirminci Kolordu Kumandan Vekili Kaymakam Mahmut Bey'le, Kastamonu havalisi Kumandanı Miralay Osman Bey'le ve Bursa'da Elli Altıncı Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey'le tesis ve muhafaza-i irtibat buyurmaları münasip olur. Bursa'da Bekir Sami Bey'le sık sık muhabere ve ora vaziyeti hakkında doğrudan doğruya bizi dahi tenvir buyurmanızı rica ederiz. Bâlâdaki ricalarımızın alınıp icabatına tevessül buyurulduğuna ve netayicine dair ita-yi malûmat buyurulmasını rica eder, muhabbetle gözlerinizden öperiz kardeşim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 125.

İzmit, 2/10/1919

Sıvasta Rumeli ve Anadolu [1] Müdafaa-i Hukuk-ı
Milliye Cemiyeti Heyet-i Muhteremesine

C: Bugün saat iki sonrada makine başına çağrıldığım vakit henüz altı günden beri temas ettiğim buradaki fırka zabitanına ... [2] harekât-ı milliye tezahürat-ı vatanperveranenin esbap ve menşeini izah etmekle meşguldüm. İlk iş'ar-ı âlilerini derhal memur-ı mahsusla İstanbul'daki Yirmi Beşinci Kolordu Kumandanına bildirdim. Mumaileyhi tanımadığım gibi fırkaya tayin ile izamım arasında geçen üç gün içinde de kendisinin hasta bulunmasından dolayı görüşememiştim. Binaenaleyh tebligat-ı samilerini kendisine tebliğe ve cevap ahzine mecbur idim. İstanbul hâlâ cevap vermeyince şifreli telgrafla kolorduya tebliğ ve te'kit ettim. Beri taraftan mutasarrıf beyle müfti, ulema ve heyet-i belediye ve eşrafın belediyede cem'ile bu bâbdaki tebligat ve irşadat-ı âlilerinin heyete tebliğ ve tevdiini kararlaştırdık. Memurin ve bazı ümera beraber olarak mutasarrıf beyle vakt-i muayyeninde belediyede içtima edilmiş ise de maatteessüf ahaliyi temsil edecek ve ahalinin vahdetine timsal olacak eşraf-ı belde bulunmadılar. Bizzarure içtima edenlerin karariyle

[1] Anadolu ve Rumeli...
[2] Noktaların gereği anlaşılamadı.

ordumuzun desteğiyle güçlü ulusal örgütler kurmak için yüksek kişilikleriyle Birinci Tümen'in bütün subay arkadaşlarımın çaba harcayacaklarına güvenim tamdır.

7 — Eskişehir çevresinde Kuvayi Milliye ile birlikte bulunan Batı Anadolu Genel Kuvayi Milliye Komutanı Ali Fuat Paşa hazretleriyle, Ankara'da Yirminci Kolordu komutan vekili Yarbay Mahmut Bey'le, Kastamonu yöresi komutanı Albay Osman Bey'le ve Bursa'da Elli Altıncı Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'le bağlantı kurup bu bağlantıyı korumanız uygun olur. Bursa'da Bekir Sami Bey'le sık sık yazışarak ora durumu üzerinde doğrudan doğruya bizi de aydınlatmanızı rica ederiz. Yukarıdaki dileklerimizin alınıp gereğinin yerine getirileceğine ilişkin bilgi verilmesini rica eder, sevgiyle gözlerinizden öperiz kardeşim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 125.

İzmit, 2/10/1919

Sıvas'ta Rumeli ve Anadolu [1] Müdafaai Hukuku
Milliye Cemiyeti Saygıdeğer Kuruluna

Y: Bugün saat iki sonrada makina başına çağrıldığımda henüz altı günden beri değindiğim buradaki tümen subaylarına... [2] ulusal eylemin, yurtseverce davranışların nedenlerini ve kökenini açıklamakta idim. İlk yüksek bildirimlerini hemen özel bir görevli ile İstanbul'daki Yirmi Beşinci Kolordu komutanına bildirdim. Kendisini tanımadığım gibi tümene atanmamla gönderilmem arasında geçen üç gün içinde de kendisinin hasta bulunmasından dolayı görüşememiştim. Buna göre yüce bildirimlerini kendisine bildirmek, yanıt almak zorundaydım. İstanbul yine yanıt vermeyince şifreli telgrafla Kolorduya bildirimde bulundum ve yineledim. Beri yandan mutasarrıf beyle, müftü, din bilginleri ve belediye kurulu ile ileri gelenleri belediyede toplayıp bu yoldaki bildirim ve doğru yolu gösteren sözlerinizi[n] kurula bildirilmesini kararlaştırdık. Görevliler ve kimi üstsubaylar birlikte olarak saptanan zamanda mutasarrıf beyle belediyede toplanılmış ise de ne yazık ki halkı temsil edecek ve halkın birliğine simge olacak kent ileri gelenleri bulunmadılar. Zorunlu olarak, toplananların kararıyla yarınki cuma günü öğle

[1] Anadolu ve Rumeli...

[2] Noktaların gereği anlaşılamadı.

yarınki cuma günü öğle namazından sonra saat üçte Fevziye Cami-i şerifinde birleşilmesi ve orada eşraf-ı ahali-i mahalliye mümessillerinin de bulundurulması ekseriyetle talep olunduğundan mensubin-i askeriye ve memurin de vakit ve mahall-i mâruzda bulunmağa karar verdiler. Bugün cemi ve irşadatta bulunduğum ümera ve zabitan arkadaşlarımız içinde cümlesi yarın cami-i şerifte vuku bulacağını arzettiğim içtimada eşraf ve ahali-i livaya karşı kendilerinin ve ailelerinin maişet-i hâzıralariyle vefatları vukuunda bikes ve bivaye kalacak efrad-ı ailelerini istikballerinin eşraf ve ahali-i belde tarafından temininin kendilerine kaviyen vait ve taahhüdünü ve bunların içinde içtihadında bitaraf veya muhalif görülenlerin içtihad-ı zatilerini mukaddes olması hasebiyle kemakân vazifesi başından ayrılmamasını dermeyan ettiler. Gerek bu hususta içtima edecek heyet-i milliye-i livanın ve gerek zabitanın berveçh-i mâruz mutalebatta alınacak cevabın ayrıca arzedileceği tabiîdir. Heyet-i muhteremenize arzedilmiş olan tereddüt doğru değildir. Ahali-i mahalliyenin içtimaları hakkındaki tebligata karşı adem-i icabetlerine ve zabitanın ve fırka efradının hal ve istikbal için iaşeleri hususunun bir taraftan temin ve irae edilmemesine ve İstanbul'dan muvafık bir cevap zuhuru da kaviyyen ümit edilmesine mebni bir teennidir. İzmir'in işgalinden ve Vilâyât-ı Şarkıye'nin Ermenilere vaadinden doğup binnetice menafi-i âliye-i vataniye için çalışıldığını izhar ve ispata uğraşan işbu tezahürat-ı milliyenin menafi-i âliye-i vatana hâdim olmasını Cenab-ı Haktan temenni eyler ve gerek zat-ı âlilerinin ve gerek Salâhattin Bey biraderimizin iltifatnamelerindeki Rauf ve Mazhar beylerin teveccüh ve iltifatlarına arz-ı teşekkürat eylerim Efendim.

Fırka Kumandanı
Asım

Vesika, 126.

Sıvas, 2 Teşrinievvel 1919

Fırka Kumandanı Asım Beyefendiye

C: İzahat-ı âliyelerinden lüzumu derecede tenevvür edildi. Teşebbüs edilecek hareket ve tevessül olunacak tedabir biraz ora ahalisince izam edilmekte olduğuna zahip oluyorum. Maksat gayet vâzıh ve meşrudur, bundan hiç kimsenin bitaraf ve bahusus muhalif kalmasını tasavvur etmek istemiyoruz. Çünkü mevzu-i bahs olan mesele hiçbir vakit fırkacılık gibi hasis bir hedefe matuf değildir. Ahalinin zabitana teminat vermesi de şimdilik lüzumsuzdur.

namazından sonra saat üçte Fevziye Camiinde birleşilmesi ve orada yerel halk ileri gelenlerinin temsilcilerinin de bulundurulması çoğunlukla istendiğinden, asker ve görevliler de belirtilen zaman ve yerde bulunmaya karar verdiler. Bugün toplayıp doğru yolu gösterdiğim üstsubay ve subay arkadaşlarımız içinde tümü, yarın camide yapılacağını bildirdiğim toplantıda sancağın ileri gelenleri ile halka karşı, kendilerinin ve ailelerinin bugünkü geçimleriyle ölümleri durumunda kimsesiz ve yoksul kalacak aile bireylerinin geleceklerinin kentin ileri gelenleri ve halkınca sağlanmasının kendilerine sağlam olarak söz verilmesi ve üstlenilmesini, bunların içinde görüşlerinde yansız ya da karşıcıl görülenlerin, kişisel görüşlerinin kutsal olması dolayısıyla, eskisi gibi görev başından ayrılmamasını ileri sürdüler. Gerek bu konuda toplanacak sancak ulusal kurulunun ve gerek subayların, sözü edilen dileklerine alınacak yanıtın ayrıca sunulacağı doğaldır. Saygıdeğer kurulunuza bildirilmiş olan duraksama doğru değildir. Yerel halkın toplanmaları yolundaki bildirimlere karşı, gelmemelerine ve subaylarla tümen üstsubaylarının bugün ve yarın için geçinmeleri konusunun bir yandan sağlanıp gösterilmemesine, İstanbul'dan uygun bir yanıt çıkması[nın] da kuvvetle umulmasına dayanan bir ağırdan almadır. İzmir'in işgalinden, doğu illerinin Ermenilere söz verilmesinden doğup, sonuç olarak yurdun yüksek çıkarları için çalışıldığını göstermeye ve tanıtlamaya uğraşan bu ulusal davranışların yurdun yüksek çıkarlarına yardımcı olmasını Ulu Tanrı'dan diler, gerek yüksek kişiliğinizin, gerek Salâhattin Bey kardeşimizin övgülü yazılarındaki Rauf ve Mazhar beylerin sevgi ve övgülerine teşekkürlerimi sunarım Efendim.

Tümen Komutanı
Asım

Belge 126.

Sıvas, 2 Ekim 1919

Tümen Komutanı Asım Beyefendiye

Y: Yüksek açıklamalarından gereğince aydınlanıldı. Girişilecek eylem ve alınacak önlemler[in] biraz ora halkınca büyütülmekte olduğunu sanıyorum. Amaç çok açık ve yasaldır, buna hiç kimsenin yansız ve özellikle karşıcıl kalmasını düşünmek istemiyorum. Çünkü söz konusu olan sorun hiçbir zaman particilik gibi bayağı bir amaca yönelik değildir. Halkın subaylara güvence vermesi de şimdilik gereksizdir.

Anadolu'nun hiçbir yerinde böyle kuyut ve şuruta hiç kimse tâbi tutulmamış ve buna lüzum hissedilmemiştir. İstanbul ahalisine hitaben yazılmış yeni bir beyanname vardır. Onu aynen şimdi zat-ı âlinize verdireceğim. Muhteviyatı yarınki içtimaınızda faideli olabilir. Ferit Paşa'nın yarına kadar çekilmesi ağleb-i ihtimaldir. Bu takdirde yarınki içtimaınız neticesinde Zat-ı Şahaneye ve tayin ettiği takdirde yeni kabine reisine kabinenin âmâl-i milliyeye tamamen mutavaatkâr bitaraf zevattan terkibini istirham etmek hususunu ve buna intizar edildiğinin arzedilmesini, temin buyurunuz. Bir de vatanımızı ve istiklâl-i millîmizi kurtarmak için teşekkül edecek yeni kabine ile müttehiden daha pek çok çalışmağa ihtiyacımız olduğundan tamamen sükûnet dairesinde Heyet-i Temsiliye karariyle arzettiğim hususatı nazar-ı dikkatte bulundurarak teşkilâta devam buyurulmasına rica ederim kardeşim.

Mustafa Kemal

Vesika, 127.

TAMİM

Gayet müstaceldir 2/3 Teşrinievvel 1919

Bilcümle vilâyât ve müstakil livalar heyet-i merkeziyelerine
Belediye riyasetlerine, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti riyasetlerine
Beray-i malûmat (Sadruluzmaya)

1 — Vatan ve milletin temin-i halâs ve selâmeti için ihaneti tahakkuk eden Ferit Paşa Kabinesi'nin ıskatiyle yerine Kuva-yi Milliye'ye müstenit ve âmâl-i milliyeye tamamen mutavaatkâr ehil zevattan mürekkep bir kabinenin ikamesi hususunda milletin teşkilât-ı meşruasına müsteniden vuku bulan teşebbüsat-ı azimkâranesi ve zat-ı akdes-i padişahiye istirhamat-ı mütevaliyesi neticesi olarak Ali Rıza Paşa Hazretlerinin taht-ı riyasetinde bir kabine teşekkül etmiştir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi tarafından vuku bulan müracaat üzerine müşarünileyh yarın öğleden sonra saat ikide Meclis-i Vükelâ'nın içtimaı esnasında heyetimizle makine başında görüşeceklerini vait buyurdular. Erzurum ve Sıvas kongrelerinde tayin ve tespit edilen teşkilât ve maksad-ı meşrua-i millete riayetkâr olduğu takdirde Kuva-yi Milliye'nin yeni kabineye muzahir ve Ferit Paşa'nın sebebiyet verdiği ihtilâfın külliyen zail olacağını arz ve Meclis-i Millî'nin in'ikadiyle murakebe-i

Anadolu'nun hiçbir yerinde böyle bağ ve koşullara hiç kimse bağlı tutulmamış, buna gerek duyulmamıştır. İstanbul halkına seslenilerek yazılmış yeni bir bildirge vardır. Onu olduğu gibi şimdi yüksek kişiliğinize verdireceğim. İçeriği yarınki toplantınızda yararlı olabilir. Ferit Paşa'nın yarına değin çekilmesi pek olasıdır. Bu durumda yarınki toplantınız sonucunda Padişah hazretlerine [1] ve eğer atama yaparsa yeni hükümet başkanına, hükümetin ulusal isteklere tümüyle uyan yansız kişilerden oluşturulmasını rica etmek konusunu ve bunun beklenildiğinin bildirilmesini sağlayınız. Bir de yurdumuzu ve ulusal bağımsızlığımızı kurtarmak için kurulacak yeni hükümet ile birlik olarak daha pek çok çalışmaya gereksinmemiz olduğundan, tam bir dirlik içinde Heyeti Temsiliye kararıyla bildirdiğim konuları göz önünde bulundurarak, örgütlenmenin sürdürülmesini rica ederim kardeşim.

Mustafa Kemal

Belge 127.

GENELGE

2/3 Ekim 1919

Çok ivedidir

Bütün iller ve bağımsız sancaklar merkez kurullarına;
Belediye başkanlıklarına, Müdafaai Hukuk Cemiyeti başkanlıklarına,
Bilgi edinilmek üzere (Yüce Sadrazama)

1 — Yurt ve ulusun kurtuluş ve esenliğinin sağlanması için, hayınlığı gerçekleşen Ferit Paşa hükümetinin düşürülmesiyle yerine Kuvayi Milliye'ye dayanan, ulusal isteklere tümüyle uyan yetenekli kişilerden oluşan bir hükümetin getirilmesi konusunda, ulusun yasal örgütlerine dayanılarak yapılan kararlı girişimleri ve Yüce Padişaha [2] sürekli ricaları sonucu olarak Ali Rıza Paşa hazretlerinin başkanlığında bir hükümet kurulmuştur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesince yapılan başvuru üzerine kendisi yarın öğleden sonra saat ikide Bakanlar Kurulu'nun [3] toplantısı sırasında, kurulumuzla makina başında görüşeceklerine söz verdiler. Erzurum ve Sıvas kongrelerinde belirlenen ve saptanan ulusal örgütlere ve ulusun kutsal amaçlarına saygı gösterirse, Kuvayi Milliye'nin yeni hükümete destek olacağı ve Ferit Paşa'nın neden olduğu anlaşmazlığın tümüyle ortadan kalkacağı bildirilerek;

[1] Zatı Şahane.
[2] Zatı akdesi padişahi.
[3] Meclisi Vükelâ.

fiiliye başlayıncaya kadar mukadderat-ı millet hakkında bir gûna taahhüdata girilmemesi ve sulh konferansında[1] tayin-i mukadderat-ı millet ve memlekete memur olacak murahhasların sabıkı gibi nâehillerden tayin edilmeyip milletin bihakkın âmâlini müdrik ve itimadına mazhar ehl-i vukuf ve iktidardan intihap buyurulması esasının kabul buyurulması rica edilecektir. Bu bâbda başkaca mütâlaaları varsa yarın zevale kadar sürat-i iş'arı temenni olunur.

2 — İşbu tamim vilâyât ve elviye-i müstakille heyet-i merkeziyelerine tebliğ olunmuştur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 128.

Sadrazam Fehametlû, Devletlû Ali Rıza
Paşa Hazretlerine

Millet şimdiye kadar re'sikârına geçenlerin Kanun-ı Esasîye ve âmâl-i milliyeye münafi harekât-ı malûmesinden müteessiren hukuk-ı meşruasını tanıtmak ve mukadderatını emin ve ehil ellerde görmek karar-ı kat'îsini vermiş ve lâzım gelen teşebbüsat-ı azimkâraneye tevessül eylemiştir. Teşkilât-ı muntazamaya tâbi Kuva-yi Milliye irade-i kat'iye-i milleti biinayetillahilkerim tamamen izhar ve ispat etmek kudretini ihraz eylemiştir. Millet kuvvet ve iradesini hiçbir vakit âmâl-i mukaddese-i şahaneye mugayir ve menafi-i mülk ü millete mübayin bir tarzda sarfetmek gayr-i ma'kulesinde değildir. Millet zat-ı akdes-i hilâfetpenahinin mazhar-ı emn ü itimadı olan zat-ı fahametpenahileriyle rüfaka-yi kiramınızı müşkil vaziyette bırakmaktan kat'iyen mütevakki olup bilâkis tamamen muzahir olmağa bütün samimiyetiyle hazırdır. Ancak heyet-i vükelâ meyanında Ferit Paşa ile teşrik-i faaliyet eylemiş nüzzarın mevcudiyeti heyet-i celilelerinin nokta-i nazarlariyle âmâl-i milliyenin derece-i mutabakatini kemal-i hulûs ile anlamak mecburiyetini hâsıl eylemiştir. Milletçe emniyet-i tâmme tahassul etmedikçe atılmış olan hatve-i salâhın tevkifi ve yarım tedbirlerle iktifa olunması milletle heyet-i celileleri arasında da su-i tefehhümatı mucip olabileceğinden gayr-i caiz görülmektedir. Binaenaleyh heyetimiz kat'î ve sarih olarak zat-ı sami-i sadaretpenahilerinden berveçh-i âti hususatın hükûmet-i cedidece tasvip ve kabul edilip edilmeyeceğini kemal-i hürmetle anlamağı vecibeden addeder:

[1] Paris Barış Konferansı.

Meclisi Milli'nin toplanıp eylemli denetim başlayıncaya değin ulusun alınyazısı üzerinde hiçbir türlü yüklenmelere girişilmemesi, Barış Konferansı'nda [1] ulusun ve ülkenin alınyazısının belirlenmesinde görevlendirilecek delegelerin eskisi gibi yeteneksizlerinden atanmayıp, ulusun isteklerini hakkıyla bilen ve güvenini kazanmış bilgili ve yetenekli kişilerden seçilmesi ilkesinin kabul edilmesi rica edilecektir. Bu konuda ayrıca başka görüşleri varsa yarın öğleye değin ivedi bildirilmesi dileğimizdir.

2 — Bu genelge illerin ve bağımsız sancakların merkez kurullarına bildirilmiştir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 128.

Yüce [2] Sadrazam Devletli [3] Ali Rıza Paşa Hazretlerine

Ulus, şimdiye değin işbaşına geçenlerin, Anayasa'ya ve ulusal isteklere aykırı, bilinen eylemlerinden üzülerek yasal haklarını tanıtmak ve alınyazısını güvenilir ve yetenekli ellerde görmek kesin kararını vermiş, gereken direşme girişimlere sarılmıştır. Düzenli örgütlere bağlı Kuvayi Milliye, ulusun kesin iradesini Tanrının yardımıyla tümden göstermek ve tanıtlamak gücünü elde etmiştir. Ulus, gücünü ve iradesini hiçbir zaman Padişahın kutsal isteklerine aykırı ve ulusla ülkenin çıkarlarından ayrı bir yolda harcamak gibi bir akıl dışı tutumda değildir. Ulus, pek kutsal Padişah hazretlerinin güven ve inanını kazanmış olan yüce kişilikleriyle saygıdeğer arkadaşlarınızı güç durumda bırakmaktan kesinlikle sakınıp, tersine tümüyle destekçi olmaya bütün içtenliğiyle hazırdır. Ancak, Bakanlar Kurulu içinde Ferit Paşa ile işbirliği yapmış nazırların varlığı, yüce kurulunuzun görüşleriyle ulusal isteklerin uygunluk derecesini tam bir içtenlikle anlamak zorunluğunu ortaya koymuştur. Ulusça tam bir güvenlik kurulmadıkça, atılmış olan düzelme adımının durdurulması ve yarım önlemlerle yetinilmesi, ulusla yüce kurulunuz arasında da yanlış anlamaya neden olabileceğinden, doğru görülmemektedir. Bundan dolayı, kurulumuz, kesin ve açık olarak, yüce Sadrazamdan aşağıdaki konuların yeni hükümetçe onaylanıp, kabul edilip edilmeyeceğini tam bir saygı ile anlamayı boyun borcu sayar.

[1] Paris Barış Konferansı.
[2] Sadrazamlara verilen san: Fahametlû.
[3] Vezir ve müşirlere verilen san: Devletlû.

1 — Hükûmet-i cedide Erzurum ve Sıvas kongrelerinde tayin ve tespit edilen teşkilât ve makasıd-ı meşrua-i millete riayetkâr kalması.

2 — Meclis-i millînin in'ikadiyle murakabe-i fiiliye başlayıncaya kadar mukadderat-ı millet hakkında bir gûna taahhüd-i kat'î ve resmîye girilmemesi.

3 — Sulh konferansında tayin-i mukadderat-ı millet ve memlekete memur olacak murahhasların sabıkı gibi nâehillerden tayin edilmeyip milletin bihakkın âmâlini müdrik ve itimadına mazhar ehl-i vukuf ve iktidardan intihap buyurulması.

Bu esasatta tamamen itilâf hâsıl olduğu takdirde milletin vicdanından doğmuş ve bilcümle Düvel-i İtilâfiye'ce meşruiyeti ve kudreti tanınmış olan teşkilât-ı milliyemizin hükûmetin muzahiri olacağı ve bu suretle hükûmetin temin-i mukadderat-ı millet ve memleket hususunda sulh konferansında vuku bulacak teşebbüsatının daha emin ve müessir bulunacağı tabiîdir.

Bu defa bu nikat-ı esasiyede bir mutabakat hâsıl olduğu anlaşıldıktan sonra hadisat-ı ahire sebebiyle hâsıl olan ahval-i gayr-i tabiiyenin izalesi maksadiyle bazı maruzat-ı tâliyede bulunmaklığımıza müsaade-i sadaretpenahileri istirham olunacaktır.

3 Teşrinievvel 1919
Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 129.

Bilûmum vilâyât ve müstakil mutasarrıflıklara, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti heyet-i merkeziye riyasetiyle belediye riyasetlerine, K.O. 13, K.O 15, K.O. 20, Niğde'de Fırka 11, İzmit'te Fırka 1 Kumandanlıklarına ve Torul'da Fırka 3 Kumandanı Halit Bey'e:

Bugün Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın vuku bulan istizahı üzerine heyetimiz tarafından teklif edilen hususat aynen berveçh-i âti dercolunur. Cevaben, beray-i tahlif saray-ı humayuna azimet edeceklerinden cevabının yarın ita olunacağı bildirilmiştir.

Hükûmet ile millet arasında mutabakat-i enzar ve âmâl husulü tamimen tebliğ edilinceye kadar kemafissabık muhaberat-ı resmiyenin munkati bir halde bulundurulması lüzumu Heyet-i Temsiliye kararıyle tebliğ olunur.

Suret: 128 numaralı vesikadır. 13/10/1919

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

1 — Yeni hükümet[in] Erzurum ve Sıvas kongrelerinde belirlenip saptanan ulusun yasal örgütlerine ve amaçlarına saygılı kalması.

2 — Meclisi Milli'nin toplanmasıyla eylemli denetim başlayıncaya değin, ulusun alınyazısı üzerinde hiçbir türlü kesin ve resmi yüklenimlere girilmemesi.

3 — Barış Konferansı'nda ulus ve ülke alınyazısının saptanmasında görevlendirilecek delegelerin eskisi gibi yeteneksizlerden atanmayıp, ulusun isteklerini hakkıyla bilen ve güvenini kazanmış bilgili ve yetenekli kişilerden seçilmesi.

Bu ilkelerde tümüyle anlaşma olursa, ulusun vicdanından doğmuş ve bütün İtilaf Devletleri'nce yasallığı ve gücü tanınmış olan ulusal örgütlerimizin hükümete destekçi olacağı, böylece hükümetin ulus ve ülkenin alınyazısını sağlama yolunda Barış Konferansı'nda yapacağı girişimlerinin daha güvenilir ve etkili bulunacağı doğaldır.

Bu kez bu temel noktalarda bir anlaşma olduğu anlaşıldıktan sonra, son olaylar nedeniyle ortaya çıkan olağan dışı durumların ortadan kaldırılması amacıyla, kimi ikincil sunularda bulunmaklığımıza siz Sadrazamımızın [1] izinleri rica edilecektir.

3 Ekim 1919
Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 129.

Bütün İller ve Bağımsız Mutasarrıflıklara, Müdafaai Hukuk Cemiyeti Merkez Kurulları Başkanlıkları ile Belediye Başkanlıklarına, 13. Kolordu, 15. Kolordu, 20. Kolordu, Niğde'de 11. Tümen, İzmit'te 1. Tümen Komutanlıklarına ve Torul'da 3. Tümen Komutanı Halit Beye:

Bugün Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın açıklama istemesi üzerine, Kurulumuzca önerilen konular, olduğu gibi aşağıya alınmıştır. Yanıt olarak, ant içmek üzere Padişah sarayına gideceklerinden yanıtının yarın verileceği bildirilmiştir.

Hükümet ile ulus arasında görüş ve isteklerin birbirine uygunluğu[nun] sağlandığı genelge ile bildirilinceye değin, eskisi gibi, resmi yazışmaların kesilmiş bir durumda bulundurulması gereği Heyeti Temsiliye kararıyla bildirilir.

Örnek: 128 sayılı Belgedir.

13/10/1919
Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[1] sadaretpenahi.

Vesika, 130.

Sıvas, 4/10/1919

Makam-ı Sadaret-i Uzmaya

Erzurum Kongresi mukarreratı Sıvas Umumî Kongresi'nde teşmilen aynen kabul edilmiştir. Bu mukarrerat ve teşkilât 11 Eylûl 1919 tarihli beyanname muhteviyatiyle 8 Eylûl 1919 tarihinde tabı ve neşrolunan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Nizamnamesi muhteviyatından ibarettir. Her iki kongrede beyanname ve nizamnamelerle ilân edilmiş mukarrerattan başka kat'iyen bir karar mevcut değildir. Mahallî hükûmetlerin usulen ve kanunen tasdikına iktiran eylemiş bulunan mezkûr beyanname ve nizamnamenin henüz heyet-i celilelerince manzur olmadığı anlaşılmakta olduğundan nizamnamenin mevadd-ı esasiyesini ihtiva eden beyannameyi berveçh-i âti aynen ve nizamnamenin teşkilâta ait nikat-ı esasiyesini de hulâsaten arzediyoruz.

SURET

Sıvas, 11 Eylûl 1919

Umumî Kongre Beyannamesidir:

Bütün milletçe malûm olan mehalik-i hariciye ve dahiliyenin tevlit etmiş olduğu intibah-ı milliyeden doğan Kongremiz mukarrerat-ı âtiyeyi ittihaz etmiştir.

1 — Devlet-i Aliye-i Osmaniye ile Düvel-i İtilâfiye arasında münakit mütarekenamenin imza olunduğu 30 Teşrinievvel 1918 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan ve her noktası islâm ekseriyet-i kahiresiyle meskûn olan memalik-i Osmaniye aksamı yekdiğerinden ve camia-i Osmaniye'den gayr-i kabil-i tecezzi ve hiçbir sebeple iftirak etmez bir kül teşkil eder; memalik-i mezkûrede yaşayan bilcümle anasır-ı islâmiye yekdiğerine karşı hürmet-i mütekabile ve fedakârlık hissiyatiyle meşhun ve hukuk-ı ırkıye ve içtimaiyeleriyle şerait-i muhitelerine tamamiyle riayetkâr öz kardeştirler.

2 — Camia-i Osmaniye'nin tamamiyeti ve istiklâl-i millîmizin temini ve makam-ı muallâ-yı hilâfet ve saltanatın masuniyeti için Kuva-yi Milliyeyi âmil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmak, esas-ı kat'îdir.

Belge 130.

Sıvas, 4/10/1919

Yüce Sadrazamlık Katına

Erzurum Kongresi kararları Sıvas Genel Kongresi'nde yaygınlaştırılarak, olduğu gibi kabul edilmiştir. Bu kararlar ve örgütler 11 Eylül 1919 günlü bildirge içeriğiyle 8 Eylül 1919 günü basılan ve yayımlanan Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti tüzüğü içeriğinden başka bir şey değildir. Her iki kongrede bildiri ve tüzüklerle duyurulmuş kararlardan başka, kesinlikle bir karar yoktur. Yerel hükümetlerin, yöntem ve yasa gereği, onayına sunulmuş bulunan sözü geçen bildirge ve tüzüğün henüz yüce kurullarınca görülmediği anlaşılmakta olduğundan, tüzüğün temel maddelerini içeren bildirgeyi, aşağıda, olduğu gibi ve tüzüğün örgütle ilgili temel noktalarını da özetleyerek sunuyoruz.

ÖRNEK

Sıvas, 11 Eylül 1919

Genel Kongre Bildirgesidir

Bütün ulusça bilinen dış ve iç tehlikelerin doğurmuş olduğu ulusal uyanıklıktan doğan Kongremiz aşağıdaki kararları almıştır:

1 — Yüce Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında yapılan Ateşkes anlaşmasının imza olunduğu 30 Ekim 1918'deki sınırımız içinde kalan, her noktasında Müslümanların ezici çoğunluğunun yaşadığı Osmanlı ülkeleri kesimleri birbirinden ve Osmanlı topluluğundan koparılması olanaksız ve hiçbir nedenle ayrılmaz bir bütün oluşturur; sözü geçen ülkelerde yaşayan bütün Müslüman öğeler birbirine karşı, karşılıklı saygı ve özveri duygularıyla dolu ve soysal ve toplumsal haklarıyla [1] çevrelerinin koşullarına tümüyle saygılı öz kardeştirler.

2 — Osmanlı topluluğunun bütünlüğü ile ulusal bağımsızlığımızın sağlanması, yüce halifelik ve padişahlık katının dokunulmazlığı için Kuvayi Milliye'yi etken ve ulusal iradeyi egemen kılmak, kesin ilkedir.

[1] hukukı ırkiye ve içtimaiye.

3 — Memalik-i Osmaniye'nin herhangi bir cüz'üne karşı vaki olacak müdahale ve işgale ve bilhassa vatanımız dahilinde müstakil birer Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf harekâta karşı Aydın, Manisa ve Balıkesir cephelerinde mücahedat-ı milliyede olduğu gibi müttehiden müdafaa ve mukavemet esas-ı meşruu kabul edilmiştir.

4 — Öteden beri aynı vatan içinde birlikte yaşadığımız bilcümle anasır-ı gayr-i müslimenin her türlü hukuk-ı tabiiyetleri tamamiyle mahfuz olduğundan, anasır-ı mezkûreye hakimiyet-i siyasiye ve muvazenet-i içtimaiyemizi ihlâl edecek imtiyazat itası kabul edilmeyecektir.

5 — Hükûmet-i Osmaniye bir tazyik-ı haricî karşısında memleketimizin herhangi bir cüz'ünü terk ve ihmal etmek ıztırarında bulunduğu takdirde makam-ı hilâfet ve saltanatla vatan ve milletin masuniyet ve tamamiyetini kâfil her türlü tedabir ve mukarrerat ittihaz olunmuştur.

6 — Düvel-i İtilâfiye'ce mütarekenamenin imza olunduğu fi 30 Teşrinievvel sene 1918 tarihindeki hududumuz dahilinde kalıp bir ekseriyet-i islâmiye ile meskûn olan ve harsî ve medenî faikiyeti müslümanlara ait bulunan vahdet-i mülkiyemizin taksimi nazariyesinden bilkülliye feragatle bu topraklar üzerindeki hukuk-ı tarihiye, ırkıye, diniye ve coğrafiyemize riayet edilmesine ve buna mugayir teşebbüsatın iptaline ve bu suretle hakk u adle müstenit bir karar ittihaz olunmasına intizar ederiz.

7 — Milletimiz insanî, asrî gayeleri tebcil ve fennî, sınaî ve iktisadî hal ve ihtiyacımızı takdir eder. Binaenaleyh devlet ve milletimizin dahilî ve haricî istiklâli ve vatanımızın tamamiyeti mahfuz kalmak şartiyle altıncı maddede musarrah hudut dahilinde milliyet esaslarına riayetkâr ve memleketimize karşı istilâ emeli beslemeyen herhangi devletin fennî, sınaî, iktisadî muavenetini memnuniyetle karşılarız. Ve bu şerait-i âdile ve insaniyeyi muhtevi bir sulhün de âcilen takarrürü selâmet-i beşer ve sükûn-ı âlem namına ahass-ı âmâl-i milliyemizdir.

8 — Milletlerin kendi mukadderatını bizzat tayin ettiği bu tarihî devirde hükûmet-i merkeziyemizin de irade-i milliyeye tâbi olması zaruridir. Çünkü: İrade-i milliyeye gayr-i müstenit herhangi bir heyet-i hükûmetin indî ve şahsî mukarreratı milletçe mûta olmadıktan başka haricen de muteber olmadığı ve olamayacağı şimdiye kadar mesbuk ef'al ve netayiç ile sabit olmuştur. Binaenaleyh milletin içinde bulunduğu hal-i zucret ve endişeden kurtulmak çarelerine bizzat tevessüle hacet kalmadan hükûmet-i merkeziyemizin Meclis-i Millîyi hemen ve bilâifate-i an toplaması ve bu suretle

3 — Osmanlı ülkelerinin herhangi bir parçasına karşı yapılacak bir karışma ve işgale, özellikle yurdumuz içinde bağımsız birer Rumluk ve Ermenilik oluşması amacına yönelik eylemlere karşı, Aydın, Manisa ve Balıkesir cephelerinde ulusal savaşımlarda olduğu gibi, birlik olarak savunma ve direnme yasal ilkesi kabul edilmiştir.

4 — Öteden beri özdeş yurt içinde birlikte yaşadığımız bütün Müslüman olmayan öğelerin her türlü doğal hakları tümüyle saklı olduğundan, sözü geçen öğelere siyasal egemenlik ve toplumsal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilmesi kabul edilmeyecektir.

5 — Osmanlı hükümeti bir dış baskı karşısında ülkemizin herhangi bir parçasını bırakmak ve savsaklamak zorunda bulunursa, halifelik ve padişahlık katıyla yurt ve ulusun dokunulmazlığı ve bütünlüğünü yükümlenen her türlü önlemler ve kararlar alınmıştır.

6 — İtilaf Devletleri'nce Ateşkes anlaşmasının imza olunduğu 30 Ekim 1918'deki sınırımız içinde kalıp bir Müslüman çoğunluğunun yaşadığı, kültürel ve uygar üstünlüğü Müslümanlarda bulunan ülke birliğimizin bölünmesi kuramından tümüyle vazgeçilerek bu topraklar üzerindeki tarihsel, soysal, dinsel ve coğrafyaya dayanan haklara saygı gösterilmesini ve buna aykırı girişimlerin kaldırılmasını, böylece hakka ve adalete dayalı bir karar alınmasını bekleriz.

7 — Ulusumuz insancı, çağdaş amaçları ulular; teknik, sanayi ve iktisadi durum ve gereksinmemizi anlar. Bu yüzden, devlet ve ulusumuzun iç ve dış bağımsızlığı, bütünlüğü saklı kalmak koşulu ile 6. maddede açıklanmış sınır içinde ulusçuluk ilkelerine saygılı ve ülkemize karşı yayılma isteği beslemeyen herhangi devletin teknik, sanayi, iktisadi yardımını sevinerek karşılarız. Ve bu adaletli ve insancı koşulları içeren bir barışın da ivedilikle gerçekleşmesi insanlığın esenliği ve dünyanın dirliği için ulusal isteklerimizin başlıcalarıdır.

8 — Ulusların kendi alınyazılarını kendilerinin belirlediği bu tarihsel dönemde, İstanbul hükümetinin de ulusal iradeye uyması zorunludur. Çünkü; ulusal iradeye dayanmayan herhangi bir hükümet kurulunun kendi görüşüne dayalı ve kişisel kararları ulusça kabul edilmedikten başka, dışarıda da geçerli olmadığı ve olamayacağı, şimdiye değin geçmiş işler ve sonuçlarla tanıtlanmıştır. Buna göre, ulusun içinde bulunduğu sıkıntılı ve kaygılı durumdan kurtulma umarlarına kendisi sarılmaya gerek kalmadan, İstanbul hükümetinin Meclisi Milli'yi hemen, dakika

mukadderat-ı millet ve memleket hakkında ittihaz eyleyeceği bilcümle mukarreratı Meclis-i Millînin murakabesine arzetmesi mecburidir.

9 — Vatan ve milletimizin maruz olduğu mezalim ve âlâm ile ve tamamen aynı gaye ve maksatla vicdan-ı millîden doğan vatanî ve millî cemiyetlerin ittihadından mütehassıl kütle-i umumiye bu kere "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" unvaniyle tevsim olunmuştur. Bu cemiyet her türlü fırkacılık cereyanlarından ve ihtirasat-ı şahsiyeden külliyen müberra ve münezzehtir. Bilcümle müslüman vatandaşlarımız bu cemiyetin aza-yi tabiiyesindendirler.

10 — Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 4 Eylûl 1919 tarihinde Sıvas şehrinde in'ikat eden Umumî Kongresi tarafından maksad-ı mukaddesi takip ile teşkilât-ı umumiyeyi idare için bir "Heyet-i Temsiliye" intihap edilmiş ve köylerden vilâyet merkezlerine kadar bilcümle teşkilât-ı milliye takviye ve tevhit olunmuştur.

Umumî Kongre Heyeti

Vesika, 131 [a].

TAMİM

Müstaceldir

Sıvas, 4 Teşrinievvel 1919

Kolordulara

Vali ve Mutasarrıflara

Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine [Karahisar,[1] Gümüşhane, Rize, Giresun, Ordu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti heyet-i idarelerine]

Bugün yeni kabine ile makine başında muhabereye devam edilmiştir. Kabine dünkü tekâlifimiz hakkında beyanname ve nizamnamemizin muhteviyatını istizah etti. İcap eden malûmat ve izahat verildi. Heyet-i Vükelâ'ca bâdelmüzakere bu gece cevap verileceği bildirildi. Binaenaleyh netice-i kat'iyeye kadar kemafissabık muhaberat-ı resmiyeye hiçbir taraftan girişilmemesi lüzumu Heyet-i Temsiliye karariyle tamimen tebliğ ve rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[1] Afyon.

geçirmeden toplaması, böylece ulusun ve ülkenin alınyazısı üzerinde alacağı bütün kararları Meclisi Milli'nin denetimine sunması zorunludur.

9 — Yurt ve ulusumuzun karşılaştığı kıyıcılıklar ve acılar ile, tümüyle özdeş erek ve amaçla ulusal vicdandan doğan yurtsever[1] ve ulusal derneklerin birleşmesinden ortaya çıkan genel topluluk bu kez "Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti" olarak adlandırılmıştır. Bu dernek her türlü particilik akımlarından ve kişisel tutkulardan tümüyle arınmıştır. Bütün Müslüman yurttaşlarımız bu derneğin doğal üyelerindendirler.

10 — Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin 4 Eylül 1919'da Sıvas kentinde toplanan Genel Kongresince, kutsal amacı izleyerek genel örgütleri yönetmek için "Heyeti Temsiliye" seçilmiş, köylerden il merkezlerine değin bütün ulusal örgütler güçlendirilerek birleştirilmiştir.

Genel Kongre Kurulu

Belge 131 [a].

GENELGE

İvedidir

Sıvas, 4 Ekim 1919

Kolordulara
Vali ve Mutasarrıflara

Müdafaai Hukuk Derneklerine (Karahisar[2], Gümüşhane, Rize, Giresun, Ordu Müdafaai Hukuk Cemiyeti Yönetim Kurullarına)

Bugün yeni hükümet ile makina başında yazışma sürdürülmüştür. Hükümet dünkü önerimiz üzerinde bildirge ve tüzüğümüzün içeriğini sordu. Gerekli bilgiler ve açıklamalar verildi. Bakanlar kurulu[nca] görüşüldükten sonra bu gece yanıt verileceği bildirildi. Buna göre, kesin sonuca değin eskisi gibi resmi yazışmalara hiçbir yerden girişilmemesi gereği, Heyeti Temsiliye kararıyla, genelge ile bildirilir ve rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[1] vatani.

[2] Afyon.

Vesika, 131 [b].

Sıvas, 4/10/1919

Kastamonu, Ankara, Samsun, Sıvas, İzmit, Bolu, Elâziz, Trabzon, Diyarbekir, Konya Telgraf Başmüdürlerine

Heyetimiz yeni kabine ile telif ve tevhid-i âmâl etmek üzere muhaberededir. Bu husus takarrür ve tahakkuk edinceye kadar iş'ar-ı ahire değin kemafissabık İstanbul ile olan muhaberat-ı resmiye kat'iyyen münkati bulundurulacaktır. İcap edenlerin ehemmiyetle nazar-ı dikkatlerinin celbi tavsiye olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 132.

Sıvas, 5/10/1919

Makam-ı Sadaret-i Uzmaya

4 Teşrinievvel 1919 tarihli cevabî telgrafname-i sadaretpenahileri muhteviyatına nazaran cemiyetimiz Heyet-i Temsiliyesinin vuku bulmuş olan maruzat ve tekâlifinin tamamen tasvip ve kabul buyurulmuş olduğu kemal-i şükranla anlaşıldı. Ancak taraf-ı âcizanemizden taahhüt edilmesini talep buyurduğunuz nikat hakkında berveçh-i âti izahatta bulunmaklığımıza müsaade-i samilerini rica ederiz:

Hükûmetin rehber-i harekâtının ahkâm-ı kanuniyeye tamamen riayet olması tabiî olup heyet-i âcizanemizce de bunun tecellisini temin etmek yegâne gayedir. Son zamanda hâdis olan ahval-i gayr-i tabiiye ve gayr-i kanuniyenin âmil ve müsebbibi Ferit Paşa Kabinesi idi. Bu husus mezkûr kabinenin sukutiyle heyet-i celilelerince ahkâm-ı kanuniye dairesinde hareket ve Ferit Paşa Kabinesi tarafından ika edilmiş gayr-i meşru ef'al ve harekât esbap ve müvellidatının ref'i için icap eden tedabir-i kat'iye ittihaz buyurulduğu takdirde bizâtihi zail ve bu yüzden vukuu melhuz mehazir ve devamı muhtemel harekâta sebebiyet verilmemiş olur. Cemiyetimizin heyet-i vükelâ-yı hâzıraya ahkâm-ı kanuniye dairesinde her türlü taahhüdat ve muzaherette bulunabilmesi için evvelâ hükûmetin meşru ve kanunî olan teşkilât-ı milliyemizi hüsn-i kabul eylediğini sarih ve kat'î bir lisanla ifade buyurması lâzımdır. Aksi takdirde cemiyetimizle hükûmet-i merkeziye arasında emniyet ve samimiyet-i mütekabilenin husul bulduğu meşkûk kalacak ve binnetice mütebayin harekât ve teşebbüsatın zuhuru melhuz bulunacaktır.

Belge 131 [b].

Sıvas, 4/10/1919

Kastamonu, Ankara, Samsun, Sıvas, İzmit, Bolu, Elaziz, Trabzon, Diyarbekir, Konya Telgraf Başmüdürlerine

Kurulumuz yeni hükümet ile isteklerini bağdaştırmak ve birleştirmek amacıyla yazışmadadır. Bu amaç karara bağlanıncaya ve gerçekleşinceye dek, son bildirime değin eskisi gibi İstanbul ile olan resmi yazışmalar kesinlikle kesilmiş bulundurulacaktır. Gerekenlerin önemle dikkatlerinin çekilmesi salık verilir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 132.

Sıvas, 5/10/1919

Yüce Sadrazamlık Katına

4 Ekim 1919 günlü sadrazamlık telyazıları içeriğine göre, derneğimiz Heyeti Temsiliyesinin yapmış olduğu sunu ve önerilerinin tümüyle onaylanmış ve kabul buyurulmuş olduğu yürekten teşekkürlerle anlaşıldı. Ancak bizce üstlenilmesini istediğiniz noktalar üzerinde aşağıdaki açıklamalarda bulunmamıza yüce izinlerini rica ederiz:

Hükümetin tutumunda yolgöstericinin, yasa buyruklarına tümüyle uyulma olması doğal olup kurulumuzca da bunun belirmesini sağlamak biricik amaçtır. Son zamanda ortaya çıkan olumsuz ve yasa dışı durumların etmeni ve nedeni Ferit Paşa hükümeti idi. Bu konu; sözü geçen hükümetin düşmesiyle yüce kurullarınca yasa buyrukları içinde davranılır ve Ferit Paşa hükümetince işlenmiş yasa dışı eylem ve tutumlar nedenlerinin ve bunları ortaya çıkaran [etkenlerin] ortadan kaldırılması için gereken kesin önlemler alınırsa, kendiliğinden ortadan kalkar ve bu yüzden çıkacağı düşünülen sakıncalara ve bunun ardından geleceği olasılık içinde bulunan eylemlere neden olunmamış olur. Derneğimizin bugünkü Bakanlar Kurulu'na yasa buyrukları içinde her türlü yüklenim ve destekte bulunabilmesi için önce hükümetin meşru ve yasal olan ulusal örgütlerimizi iyi karşıladığını açık ve kesin bir dil ile söylemesi gereklidir. Yoksa, derneğimizle İstanbul hükümeti arasında karşılıklı güven ve içtenliğin oluştuğu kuşkulu kalacak ve bunun sonucunda karşıt eylem ve girişimlerin ortaya çıkması akla gelecektir.

Payitaht ile Anadolu'yu yekdiğerinden tefrika heyet-i âcizanemiz ve mümessilleri bulunduğumuz efrad-ı millet sebebiyet vermiş olmayıp bilâkis hükûmet-i sabıkanın Paris Sulh Konferansı'nda Vilâyât-ı Şarkıye'nin bittamam vâsi bir muhtariyeti haiz Ermenistan olmak üzere kabulü ve Toros hudud-ı Osmaniye gösterilerek iki üç vilâyetin camia-i Osmaniye haricine bırakılması ve payitaht ve vilâyâtımızın ekserî yerlerinde mütareke ahkâmı hilâfına birçok işgallere ve haysiyet ve istiklâl-i devlet ve milleti muhil ahvale seyirci kalması ve mevcudiyet-i milliyesini muhafaza azm-i dindaranesiyle hukuk-ı mukaddesesini müdafaaya kıyam eden Kongre azasının eşkıya çetesi gibi tenkili maksadiyle Mamuretülaziz[1] vilâyetinde birtakım eşkıya cem'ine bittevessül Sıvas ve Mamuretülâziz vilâyetleri ahalisi arasında mukatele esbabını ihzar emrini veren hükûmet-i sabıkanın icraat-ı gayr-i meşruası olmuştur. Aksam-ı memalik-i Osmaniye'nin işgali tehlikesine gelince teşkilât-ı milliye izhar-ı mevcudiyet eylediği günden beri hiçbir işgal vaki olmadığı gibi bilâkis Ferit Paşa Kabinesi'nin müsamaha ve seyyiatı neticesi olmak üzere ahkâm-ı mütarekeye mugayir olarak işgal edilen Merzifon ve Samsun gibi yerlerimiz tahliye edilmiştir. Binaenaleyh vahdet-i mülkiyeyi heyet-i âcizanemiz değil hükûmet-i sabıkanın ihlâl eylediği müstağni-i arz u beyandır. Tarafımızdan hiçbir daire-i resmiye işgal edilmemiş olduğundan gayr-i vaki bir halin tashihi gayr-ı varittir. Ecanip ile vaki olan münasebatımız bir şekl-i siyasi-i resmîde olmayıp Kuva-yı Milliyemiz aleyhinde hükûmet-i sabıkanın neşriyat-ı vakıasının sıhhat veya adem-i sıhhatini tahkik zımnında gelen ve payitahtta milletin itimadına mazhar Kuva-yi Milliye'ye müstenit meşru bir hükûmet göremeyen Düvel-i İtilâfiye'nin nezdimize ba's eyledikleri birtakım memurin-i siyasiyeleriyle vaki olan temaslardan ibaret olup gayesi âmâl-i milliyeyi teşkilât-ı milliyenin vüs'at ve kudretini, idare-i milliyenin şümul ve kat'iyetini yakinen onlara ibraz ve irae ile milletimiz hakkında celb-i hürmet ve itimadı temine inhisar etmiştir ki bu da sulh konferansında mukadderat-ı millet hakkında muzır değil bilâkis birçok netayic-i müfide istihsal edeceği âzâde-i şekk ü şüphedir. Meb'usan intihabatı hakkında hükûmet-i sabıkanın verdiği evamir-i zâhire dairesinde hareket eden hükûmetler henüz defatir-i esasiyeyi bile tanzime yeni başlamış olduklarından intihabatta ahalinin hürriyetine tecavüz ve müdahale şimdiye kadar maddeten gayr-i kabil olduğu gibi cemiyetimiz bir fırka-i siyasiye olmadığından ihtirasat-ı siyasiyeden bittamam beri bulunacağını ve intihabatta kat'iyen ahalinin içtihat ve hürriyet-i vicdaniyesine müdahale etmeyeceğini biddefe'at beyannameleriyle esasen ilân eylemiştir.

[1] Elazığ.

Başkent ile Anadolu'yu birbirinden ayırmaya kurulumuz ve temsilcileri bulunduğumuz ulus bireyleri neden olmamış, tersine, eski hükümetin Paris Barış Konferansı'nda doğu illerinin tümüyle geniş bir özerkliği bulunan Ermenistan olmak üzere kabulü ve Toros, Osmanlı sınırı gösterilerek, iki üç ilin Osmanlı topluluğu dışında bırakılması, başkent ve illerimizin çoğu yerlerinde Ateşkes anlaşması hükümlerine aykırı birçok işgallere, devletin ve ulusun onurunun ve bağımsızlığının bozulması durumlarına seyirci kalması, ulusal varlığını koruma dindarca kararı ile kutsal haklarını savunmaya kalkan Kongre üyelerinin eşkıya çetesi gibi tepelenmesi amacıyla Mamuretülaziz[1] ilinde birtakım haydutları toplamaya girişerek Sıvas ve Elaziz illeri halkı arasında öldürüşme nedenlerini hazırlama buyruğunu veren eski hükümetin yasa dışı işleri olmuştur. Osmanlı ülkeleri bölümleri[nin] işgali tehlikesine gelince, ulusal örgütler varlığını gösterdiği günden beri işgal görülmediği gibi, tersine; Ferit Paşa hükümetinin göz yumması ve kötülükleri sonucu olmak üzere Ateşkes anlaşması hükümlerine aykırı olarak işgal edilen Merzifon ve Samsun gibi yerlerimiz boşaltılmıştır. Buna göre, ülkenin birliğini kurulumuz değil, eski hükümetin bozduğunu söylemek gereksizdir. Hiçbir resmi daire bizce işgal edilmemiş olduğundan, olmamış bir durumun düzeltilmesi düşünülemez. Yabancılarla olan ilişkilerimiz resmi siyasal bir biçimde olmayıp, Kuvayi Milliyemize karşı eski hükümetin yaptığı yayınların sağlamlığı ya da sağlam olmayışını inceleme amacıyla gelen ve başkentte ulusun güvenini kazanmış Kuvayi Milliye'ye dayalı yasal bir hükümet göremeyen İtilaf Devletleri'nin bize gönderdikleri birtakım siyasal görevlileriyle yapılan değinmelerden öteye geçmeyip; amacı, ulusal istekleri, ulusal örgütlerin genişlik ve gücünü, ulusal yönetimin yaygınlığını ve kesinliğini onlara yakından sunup göstermekle ulusumuza saygı çekme ve güveni sağlamakla sınırlı kalmıştır ki, bunun da Barış Konferansı'nda ulusun alınyazısı üzerinde dokuncalı değil, tersine birçok yararlı sonuçlar elde edeceği kuşku götürmez. Milletvekilleri seçimi konusunda eski hükümetin verdiği görünürdeki buyruklar çerçevesinde iş gören hükümetler henüz ana defterleri bile düzenlemeye yeni başlamış olduklarından, seçimlerde halkın özgürlüğüne saldırı ve karışma şimdiye değin maddeten olanaksız olduğu gibi, derneğimiz bir siyasal parti olmadığından siyasal tutkulardan tümüyle arınmış bulunacağını, seçimlerde kesin olarak halkın vicdan görüş ve özgürlüğüne karışmayacağını pek çok kez bildirgeleriyle aslında duyurmuştur.

[1] Elazığ'ın eski adı.

Muamelât-ı hükûmete iras edilen sekte ancak muhaberat-ı resmiyenin inkıtaıdır ki bu da milletin eb-i müşfik ve ekremi bulunan padişahına maruzat ve istirhamatını takdime mâni teşkiliyle padişah ve efrad-ı millet arasında bir sedd-i hail teşkil eden Ferit Paşa Kabinesi'nin harekât-ı nâmeşruasının netayic-i zaruriyesindendir.

Şu noktaya da kemal-i ehemmiyet ve ciddiyetle nazar-ı dikkat-i fehametpenahilerini celbe mecburuz ki beyanat-ı samilerinde memleketimizde usul-i meşrutiyet icabınca hakimiyet-i milliye cari bulunduğu mezkûr ise de feshinden itibaren Meclis-i Meb'usan'ın dört ay zarfında içtimaı Kanun-ı Esasîmizin ahkâm-ı sarihasından iken bugüne kadar intihabatın defatir-i esasiyesi bile tanzim edilmemiştir. Muhtac-ı izah olmadığı veçhile dört ay zarfında içtimaı bir mecburiyet-i kanuniye tahtında bulunan Meclis-i Millî'nin şu ana kadar adem-i içtimaı Ferit Paşa Kabinesi'nin açıktan açığa meşrutiyete bir darbesini ve Kanun-ı Esasî'ye bir tecavüz-i kat'îsini teşkil eder ve Kanun-ı Ceza'nın madde-i mahsusasına tevfikan bir cinayet addedilerek müsebbipleri hakkında ahkâm-ı kanuniyenin tamami-i tatbikı hakimiyet-i milliyeyi kabul ve ahkâm-ı kanuniyenin tatbikını kendisi için bir vazife-i kanuniye addedecek her hükûmet-i meşruanın ilk vazife-i mukaddesesidir.

Ferit Paşa Kabinesi'nin tevlit eylemiş bulunduğu bugünkü vaziyet-i gayr-i tabiiyenin adem-i tekerrürü için ilk mâruzatımızda serdine müsaade istirham eylediğimiz âtideki tekâlifin hüsn-i telâkki ve tatbikını temenni eyleriz:

1 — Meşru ve kanunî olan teşkilât ve teşebbüsat-ı milliyemiz bazı bedhâhân ve bilhassa Ferit Paşa Kabinesi tarafından Bolşeviklik veya İttihatçılık mahiyetinde su-i tefsir ve bu yüzden memleketimiz dahilinde şûriş olduğu tamim ve işaa edilmişti. Bugün millet arasında nifak ve şikak olduğu zehabında bulunulduğu anlaşılmıştır. Bu şayialar kat'iyen gayr-i varittir. Bilâkis memleketimizde her zamandan ziyade asayiş ve huzur olup millet dahi bir kütle-i müttehide halindedir. Bu hakayik bütün cihan nazarında sabittir. Hükûmet-i merkeziye için pek büyük bir kuvve-i maneviye ve bir nokta-i istinat ehemmiyetinde bulunan bu vaziyete rağmen Ferit Paşa Kabinesi tâ son zamana kadar Anadolu ahvalini müşevveş ve mucib-i endişe göstererek milletin cihan nazarında iktisaba başladığı itibar-ı medenîyi izaleye çalışmaktan hâli kalmadı. Binaenaleyh bugün tekmil Anadolu'nun hükûmet-i cedideden beklediği ilk iş milletin yekvücut olup sükûn içinde hukuk-ı meşruasının müdafaasına çalıştığını ve memleketin hiçbir tarafında muhill-i asayiş hiçbir hal ve hareket mevcut olmadığını ve hususiyle âmâl-i milliyenin tamamiyle haklı ve meşru olduğunu resmî bir beyanname ile cihan

Hükümet işlemlerine getirilen kesiklik ancak resmi yazışmaların kesilmesidir ki bu da ulusun sevecen ve pek soylu [1] babası bulunan Padişahına sunularını ve dileklerini sunmaya engel olarak Padişah ve ulus arasında bir engel duvarı oluşturan Ferit Paşa hükümetinin yasal olmayan tutumunun zorunlu sonuçlarındandır.

Şu noktaya da tam bir önem ve ağırlıkla Sadrazam hazretlerinin dikkatini çekmek zorundayız; yüce sözlerinde meşrutiyet yöntemi gereğince ulusal egemenlik yürürlükte olduğu anılmakta ise de, dağıtıldığından beri Meclisi Mebusan'ın dört ay içinde toplanması Anayasa'mızın [2] açık buyruklarından iken bugüne değin seçimlerin ana defterleri bile düzenlenmemiştir. Açıklamaya gereksinmesi olmadığı üzere, dört ay içinde toplanması bir yasa zorunluğu altında bulunan Meclisi Milli'nin şu ana değin toplanmaması, Ferit Paşa hükümetinin açıktan açığa Meşrutiyete bir vuruşu, Anayasa'ya kesin bir saldırısıdır; Ceza Kanunu'nun özel maddesine göre bir suç sayılarak buna neden olanlar için yasa buyruklarının tüm olarak uygulanması, ulusal egemenliği kabul ve yas buyruklarının uygulanmasını kendisi için yasal bir görev sayacak her yasal hükümetin ilk kutsal görevidir.

Ferit Paşa hükümetinin yarattığı bugünkü olağandışı durumun yinelenmemesi için ilk sunumuzda ileri sürmek için izin istediğimiz aşağıdaki önerilerin iyi karşılanıp uygulanmasını dileriz:

1 — Meşru ve yasal olan ulusal örgüt ve girişimlerimiz, kimi kötücüller, özellikle Ferit Paşa hükümetince Bolşeviklik ya da İttihatçılık niteliğinde yanlış yorumlanmış, bu yüzden ülkemiz içinde karışıklık olduğu bildirilip yayılmıştı. Bugün ulus arasında bozgun ve ayrılık olduğu sanısında bulunulduğu anlaşılmıştır. Bu söylentiler kesinlikle söz konusu değildir. Tersine, ülkemizde her zamandan çok güvenlik ve dirlik olup ulus da bir birleşik küme durumundadır. Bu gerçekler bütün dünyanın gözünde tanıtlanmıştır. İstanbul hükümeti için pek büyük bir içgücü ve bir dayanak noktası öneminde bulunan bu duruma karşın Ferit Paşa hükümeti ta son zamana değin Anadolu'nun durumunu karışık ve kaygı verici göstererek ulusun dünya gözünde kazanmaya başladığı uygarca değeri dağıtmaya çalışmaktan geri kalmadı. Bundan dolayı, bugün bütün Anadolu'nun yeni hükümetten beklediği ilk iş; ulusun bir tek beden olup dirlik içinde yasal haklarının savunmasına çalıştığını ve ülkenin hiçbir yerinde güvenliği bozacak hiçbir durum ve eylem olmadığını, özellikle ulusal isteklerin tümden haklı ve yasal olduğunu resmi bir bildirge ile dünya kamuoyuna duyurmaktır. Böylece ulusun

[1] ekrem.

[2] Kanunı Esasi.

efkâr-ı umumiyesine ilân etmektir. Bu suretle milletin teşkil ettiği vahdet-i umumiyeye hükûmet de iltihak ederek hiçbir kuvve-i siyasiyemiz bu mübeccel cereyanın haricinde kalmamış olacaktır.

2 — Hükûmet-i sakıtanın tahrikât-ı ihanetkâranesine alet olarak ahaliyi teslih ve mukateleye sevkeden birtakım rüesa-yi memurinin mahkeme-i aidesine tevdii ve harekât-ı meşrua-i milliyeye mümanaat ve hıyanet eden bazı vülât-ı sabıkanın da hizmet-i devlette istihdam olunmamaları ve mahza hukuk-ı kanuniye-i milliyeye muzaheret ettiklerinden dolayı azledilenlerin de memuriyetlerine iadeleriyle hak ve adaletin yerine getirilmesi talep ve rica olunur.

3 — Ordunun maneviyatı üzerinde su-i tesir icra eden, Harbiye Nezareti'ni âtıl ve gayr-i kadir bir hale getiren iade-i rütbeleri Meclis-i Millî'nin tasdikına iktiran etmemiş olan ve yegâne sebeb-i istihdamları da birtakım esbap ve mülâhazat-ı sakime-i siyasiyeden ibaret bulunan mütekaidinin derhal asıllarına ircaiyle mühim ve mutena makamat-ı askeriyenin ehil ellere tevdiini ordunun ve devletin selâmeti namına arz ve teklif ederiz.

4 — Anasır-ı islâmiyeyi biribiriyle mukateleye sevkedip milletin harekât-ı meşruasını işkâl etmek üzere hükûmet-i sabıkanın vermiş olduğu gayr-i kanunî evamir-i hainaneyi ait oldukları eşhasa tebliğ eden, ordunun esrarını muhtevi şifreli muhaberat-ı askeriyeyi çaldırmak için tertibat ittihazından ve bilhassa Posta Telgraf Müdiriyet-i Umumiyesi'nde bir hafiye ve casus teşkilâtı vücuda getirmekten çekinmeyen ve bu suretle muhaberat-ı resmiyenin mahremiyet ve kutsiyet-i kanuniyesini ihlâl eden nüzzar-ı sabıkadan Ali Kemal ve Âdil beylerle Süleyman Şefik Paşa'nın meclis küşadında Divan-ı Âliye tevdi edilmek üzere hiçbir tarafa firarlarına meydan verilmemesini ve bilhassa Posta ve Telgraf Müdir-i Umumîsi Refik Halit Bey'in derhal tevkifiyle mahkeme-i aidesine tevdiini kanunun masuniyeti ve hukuk-ı milliyenin kutsiyeti namına talep ederiz.

5 — Gerek İstanbul ve gerekse taşrada harekât-ı meşrua-i milliyeye iştirak etmiş veya harekât-ı mezkûreyi terviç eylemiş olanlar aleyhinde hükûmet-i sakıta tarafından başlanılmış olan takibat ve tazyikat-ı keyfiyeye nihayet verilmesi kanuna istinaden ve kemal-i ehemmiyetle talep ve rica olunur.

6 — Bidayette İtilâf hükûmâtının sırf kendi askerî nokta-i nazarlarından vaz' ü ikamesi teklif ve Hükûmet-i Osmaniye tarafından deruhde olunan Dersaadet matbuat sansürünün birçok sebep ve bahanelerle evvelâ İtilâf kontrolu ve bilâhare mezkûr Mütelifin tarafından kablettabı sansüre iştirak edilmesi suretindeki müdahalât ile nüfuz-ı hükûmetin zevali ve sabık kabinenin de bu ecnebi kuvvetinden nâmeşru istifadesi yüzünden bugün matbuat

oluşturduğu genel birliğe hükümet de katılarak, hiçbir siyasal gücümüz bu ulu akımın dışında kalmamış olacaktır.

2 — Düşük hükümetin hayınca kışkırtmalarına araç olarak halkı silahlandırıp öldürüşmeye götüren birtakım üst görevlilerin ilgili mahkemeye verilmesi ve ulusal yasal eylemi engelleyen ve hayınlık eden kimi eski valilerin de devlet hizmetinde çalıştırılmamaları, salt ulusun yasal haklarını desteklediklerinden dolayı işlerinden alınanların da işlerine geri verilmeleriyle hak ve adaletin yerine getirilmesi istenir ve rica olunur.

3 — Ordunun içgücü üzerinde kötü etkiler yapan, Harbiye Nazırlığını işgörmez ve güçsüz bir duruma getiren; rütbelerinin geri verilmesi Meclisi Milli'nin onayına sunulmamış olan, çalıştırılmalarının biricik nedeni de birtakım bozuk siyasal düşüncelerden öteye geçmeyen emeklilerin hemen yeniden eski durumlarına döndürülmesiyle, önemli ve seçkin askeri makamların başarılı ellere verilmesini, ordunun ve devletin esenliği adına sunar ve öneririz.

4 — Müslüman öğeleri birbiriyle öldürüşmeye sürüp, ulusun yasal eylemini güçleştirmek üzere eski hükümetin vermiş olduğu yasaya aykırı hayınca buyrukları ilgili kişilere bildiren, ordunun gizlerini içeren şifreli askeri yazışmaları çaldırmak için düzen kurmaktan ve özellikle Posta Telgraf Genel Müdürlüğü'nde bir gizli polis ve çaşıt örgütü kurmaktan çekinmeyen, böylece resmi yazışmaların yasal gizliliğini ve kutsallığını bozan eski nazırlardan Ali Kemal ve Âdil beylerle Süleyman Şefik Paşa'nın Meclis açıldığında Yüce Divan'a verilmek üzere hiçbir yana kaçmalarına olanak verilmemesini, özellikle Posta ve Telgraf Genel Müdürü Refik Halit Bey'in hemen tutuklanarak ilgili mahkemeye verilmesini yasanın dokunulmazlığı ve ulusal hakların kutsallığı adına isteriz.

5 — Gerek İstanbul, gerekse taşrada ulusal yasal eyleme katılmış ya da sözü geçen eylemi desteklemiş olanlara karşı düşük hükümetçe başlanılmış olan keyfi kovuşturma ve baskılara son verilmesi, yasaya dayanılarak ve tüm önemiyle istenir ve rica olunur.

6 — Başlangıçta İtilaf hükümetlerinin salt kendi askeri görüş açılarından konulması önerilen ve Osmanlı Hükümeti'nin üzerine aldığı İstanbul basın sansürüne birçok neden ve vesilelerle önce İtilaf denetimi, sonra sözü geçen İtilafçılarca basımdan önce sansüre katılma biçimindeki karışmaları ile hükümet erkinin ortadan kalkması, eski hükümetin de bu yabancı gücünden yasal olmayarak yararlanması yüzünden bugün basın

milletin âmâl-i meşruasını izhar ve hukuk-ı mukaddesesini müdafaa edemeyecek bir hal-i elîme gelmiş ve bunun bütün mes'uliyet-i maddiye ve maneviyesi hükûmetin dûş-ı tahammülüne yüklenmiştir. Binaenaleyh Osmanlı Hükûmeti'nce Kanun-ı Esasî'ye mugayir olan bu hale resmen bir nihayet verilmesini ve şayet Düvel-i İtilâfiye tarafından kendi nokta-i nazarlarından askerî sansüre devamda ısrar olunacak olursa bu sansürün Hükûmet-i Osmaniye Matbuat-ı Umumiye Müdiriyeti'nin murakabe-i kat'iyesi altında olmak üzere hutut-ı esasiyesi muayyen ve Dersaadet matbuatınca malûm şerait dairesinde Mütelifin tarafından icrasına müsaade ile Hükûmet-i Osmaniye'nin efkâr-ı umumiye-i millet karşısında sansür mes'uliyetinden tahlisini arz ve teklif eyleriz. Maruzat ve tekâlif-i mesrudeye milleti tatmin edecek cevab-ı sarih ve muvafık ita buyurulacağı zamana kadar temin-i makasıd-ı milliye için milletçe ittihaz edilmiş olan tedabir-i fiiliyeye kemakân devam zaruretinde kalınacağını bilcümle vilâyât ve müstakil elviye ile mülhakatından aldığımız kararlar üzerine kemal-i kat'iyetle arzeyleriz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 133.

— Yunus Nadi Bey zat-ı devletinizle görüşmek istiyor Efendim.

— Harbiye telgrafhanesinde makine başında hazırım.

Yunus Nadi ve yanında Nazır Paşa'nın yaveri Cevat Rifat Bey vardır efendim. Nazır Paşa'yı istediler mi yoksa?

— Kendileriyle şimdi görüşürüz. Yalnız beni telgrafa davet ettikleri zaman Nazır Paşa istiyor demişlerdi. Davet eden Nazır Paşa mıdır, yoksa zat-ı âlileri mi?

— Nazır Paşa'nın müsaadesiyle ve yaveri vasıtasiyle Harbiye merkezinden zat-ı devletlerini aradık, bundan galattır Efendim.

— Teşekkür ederim, buyrun.

Yunus Nadi Bey ile muhabere

İrade-i milliyenin hakimiyet-i milleti infaz etmesi netice-i meşkûresi olarak meydana gelen tagallüp üzerine burada teşekkül eden hükûmetle teşkilât-ı milliye arasında aheng-i ittihat husulünün gecikmeyeceğine hükmetmiş idim. Tahkikatım neticesinde henüz bir, iki noktada ihtilâf bulunduğunu anladım. Bu ahengin teahhur-ı,

ulusun yasal isteklerini yansıtamayarak ve kutsal haklarını savunamayarak acı bir duruma girmiş, bunun bütün maddi manevi sorumluluğu hükümetin omuzlarına yüklenmiştir. Bundan dolayı, Osmanlı Hükümeti'nce Anayasa'ya aykırı olan bu duruma resmen bir son verilmesini, eğer İtilaf Devletleri'nce kendi görüş açılarından askeri sansürün sürüp gitmesinde direnilecek olursa, bu sansürün Osmanlı Hükümeti Matbuatı Umumiye Müdiriyeti'nin [1] kesin denetimi altında olmak üzere, ana çizgileri belli, İstanbul basınınca bilinen koşullar içinde İtilafçılarca yürütülmesine izin verilerek Osmanlı Hükümeti'nin ulus kamuoyu karşısında sansür sorumluluğundan kurtarılmasını sunar ve öneririz. İleri sürülen sunu ve önerilere ulusu inandıracak açık ve uygun yanıtın verileceği zamana değin, ulusal amacın sağlanması için ulusça alınmış olan bu eylemli önlemleri bundan böyle de sürdürme zorunluğunda kalınacağını, bütün iller ve bağımsız sancaklarla bunlara bağlı yerlerden aldığımız kararlar üzerine tüm kesinlikle bilgilerinize sunarız.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 133.

— Yunus Nadi Bey sizinle görüşmek istiyor efendim.

— Harbiye Telgrafhanesinde makina başında hazırım.

— Yunus Nadi ile yanında Nazır Paşa'nın emir subayı Cevat Rifat Bey vardır efendim. Nazır Paşa'yı istediler mi yoksa?

— Kendisiyle şimdi görüşürüz. Yalnız beni telgrafa çağırdıkları zaman Nazır Paşa istiyor demişlerdi. Çağıran Nazır Paşa mıdır, yoksa siz mi?

— Nazır Paşa'nın izni ile ve emir subayı aracılığıyla Harbiye merkezinden sizi aradık; bundan yanlış anlaşılmıştı efendim.

— Teşekkür ederim; buyurun.

Yunus Nadi Bey ile yazışma

Ulusal iradenin ulusun egemenliğini yürütmesi gibi şükre değer bir sonucu olarak ortaya çıkan üstünlük üzerine burada kurulan hükümetle ulusal örgütler arasında birlik uyumunun oluşmasının gecikmeyeceği yargısına varmış idim. Soruşturmalarım sonucunda bir iki yerde anlaşmazlık bulunduğunu anladım. Bu uyumun gerçekleşmesinin

[1] Basın Genel Müdürlüğü.

husulü dahilen ve haricen iyi olmayacağı cihetle bazı maruzatta bulunmağı vazife addettim. Evvelâ: Bu hükûmete dahil bulunan bazı zevatın mücerret hükûmet-i sakıtaya iştiraklerinden dolayı su-i nazarlarla görülmelerine mahal yoktur. Hükûmet-i sakıtanın faal uzuvları sadrazam, dahiliye ve harbiye nazırlarından ibaret gibi idi. Diğerlerinin ekseriyetle namuslarında ve vatanperverliklerinde iştibaha mahal olmayarak hatta onların hükûmet-i sakıta içinde bulunmaları belki daha ziyade bizim işimize yaramakta idi. Nitekim Abuk Ahmet Paşa ile bendeniz hal-i temasta idim. Kendisi teşkilât ve hareket-i milliyeye bütün mevcudiyetiyle merbut olmaktan bir an bile fariğ kalmamış ve hatta son defa kabinenin ıskatında müessir bir âmil rolünü oynamıştır. Zaten bendenizin takdirime göre bu hükûmet şimdiki şekilde nihayet süratle yapılması kendisince dahi matlup olan intihabat-ı teşriiye neticesine kadar devam edebilecek intikal devresi hükûmetidir. Bizim de asıl maksadımız olan bu gayenin bir an evvel teminine hail olacak bir mahzur olmadığı takdirde bizim de olanca himmet ve gayretimizi o ümniyenin teminine hasreylemekliğimiz pek muvafık olacaktır mütâlaasındayım. Yar ü ağyar nazarında buhranın temadi ediyor görünmemesi lâzımgelen bir zamanda yaşadığımız hissi de, o mütâlaayı müeyyit ve müekkittir. Hükûmet-i hazıra şimdiki şekiliyle emel ve metalib-i milliyenin kâffesini hüsn-i telâkki etmek ve hüsn-i intacına da sâyeylemek hususunda en ufak şüpheye mahal vermemektedir. Hususiyle Cemal ve Abuk paşalar gibi zevatın hükûmette teşkilât-ı milliyenin bir murahhası ve kâfili gibi telâkki olunmalarında tereddüde mahal yoktur. İkinci mesele de:

Eşhasa taallûk eden kısımdır ki, bunda bütün hissiyatım sizlerle beraber olmakla beraber ben de biraz itidal tavsiyesine cesaret edeceğim. İrade-i milliyenin muvaffakıyet-i azimkâranesi umumen ve pek amik teessürat[1] husule getirmiştir. Bu tesiratın bazılarınca müntakimane harekât gibi telâkki ve tefsir olunabilecek icraat ile velev ki en hafif[2] surette şaibedar olmaktan masun bulundurulması bendenizce müphem[3] bir noktadır. Sukut edenler yalnız maddeten değil manen de sukut etmişlerdir. Onların yeniden ika-ı mazarrat edememeleri taht-ı teminde bulunduruldukça mücazat-ı müterettibelerini kanuna bırakmak teşkilât-ı milliyenin memlekette eskilerinden bambaşka bir devr-i vakar ve adalet açmakta olduğu fikrini teyit ve takrir eyleyecektir. Millete hıyanet edenlerin cezasız kalmaması hususunda ittifak etmeyecek kimse bulunamaz ve hainliğin cezasız kalmayacağında bendeniz şahsen eminim, mesele onun da şimdilik

[1] 1927 ve Türk Devrim Tarihi Enstitüsü basımlarında böyledir; 1934 basımında: "'tesirat".

[2] 1927 basımında: "hakikat" olarak dizilmiştir.

gecikmesi içeride ve dışarıda iyi olmayacağından kimi sunularda bulunmayı görev saydım. Önce: Bu hükümete girmiş bulunan kimi kişilerin salt düşük hükümete katılmış olmalarından dolayı iyi görülmemelerine yer yoktur. Düşük hükümetin etkin ögeleri Sadrazam, Dahiliye ve Hariciye nazırlarından oluşmuş gibi idi. Ötekilerinin çoğunlukla namuslarından ve yurtseverliklerinden kuşkuya yer olmayıp, dahası, onların düşük hükümetin içinde bulunmaları belki de daha çok bizim de işimize yaramakta idi. Nitekim Abuk Ahmet Paşa ile ben değinmekteydim. Kendisi ulusal örgütlere ve eyleme bütün varlığıyla bağlı olmaktan bir an bile uzak kalmamış, dahası, son kez hükümetin düşürülmesinde etkin bir etmen rolünü oynamıştır. Aslında benim anlayışıma göre bu hükümet şimdiki biçiminde, eninde sonunda çabuklukla yapılması kendisince de istenen yasama [meclisi] seçimlerinin sonucuna değin sürebilecek geçiş dönemi hükümetidir. Bizim de temel amacımız olan bu ereğin bir an önce sağlanmasına engel olacak bir sakınca bulunmazsa, bizim de olanca çaba ve çalışmamızı ve o umudun elde edilmesine adamaklığımız pek uygun olacaktır düşüncesindeyim. Dost ve düşman gözünde bunalımın sürüp gidiyor görünmemesi gereken bir zamanda yaşadığımız duygusu o düşünceyi sağlamlaştırmakta, pekiştirmektedir. Bugünkü hükümet şimdiki biçimiyle ulusal dilek ve isteklerin tümünü iyi karşılamak, iyi sonuçlanmasına da çalışmak konusunda en ufak kuşkuya yer vermemektedir. Özellikle Cemal ve Abuk paşalar gibi kimselerin hükümette ulusal örgütlerin bir delegesi ve üstlenmişi [1] gibi anlaşılmalarında duraksamaya yer yoktur. İkinci sorun da:

Kişilere ilişkin bölümdür ki, bunda bütün duygularım sizlerle birlik olmakla birlikte ben de biraz ılımlılık salık vermeye cesaret edeceğim. Ulusal iradenin kararlı başarısı genellikle ve pek derin etkiler [2] yaratmıştır. Bu etkilerin, kimilerince öç alırcasına eylemler gibi anlaşılacak ve yorumlanabilecek yürütmelerle velev ki en hafif [3] biçimde lekelenmekten uzak bulundurulması bence belirsiz [4] bir noktadır. Düşenler yalnız maddesel olarak değil içgüç bakımından da düşmüşlerdir. Onların yeniden dokunca vermemeleri sağlandıkça gereğince cezalandırılmalarını yasaya bırakmak ulusal örgütlerin ülkede eskilerinden bambaşka bir ağırbaşlılık ve adalet dönemi açmakta olduğu düşüncesini sağlamlaştıracak ve anlatacaktır. Ulusa hayınlık edenlerin cezasız kalmaması konusunda birlik olmayacak kimse bulunamaz ve hayınlığın cezasız kalmayacağına ben de kişisel olarak inanıyorum. Sorun, onun da şimdilik yasanın gözdağı verme ve yola getirme vuruşuna

[1] kâfil.
[2] Karşı sayfadaki 1 sayılı dipnota bakınız.
[3] 1927 basımında: "hakikat" olarak dizilmiştir.
[4] müphem. "Mühim" olsa gerektir.

kanunun darbe-i tehdit ve tedibine havale ediyormuşuz gibi görünmekte maslahat ve menfaat görüyorum. Erkân ile vuku bulan temaslarımda heyet-i hazıra-i hükûmet teşkilât-ı milliye metalibini tamami-i icra ve infazına azm etmiş olduğu müsteban oluyor. Harbiye Nazırı Cemal Paşa bugün neşredilecek beyannamede bu cihetin zaten kâfi derecede musarrah olduğunu ve ancak beyanname lisan-ı resmi-i hükûmetle yazıldığına göre her taraf nazar-ı dikkate alınarak dercedilmiş surî birkaç kelimeye atf-ı ehemmiyet olunmaması lâzımgeldiğini beyan eyledi. Ve bilhassa sadr-ı cedit heyet-i hükûmet her türlü su-i tefehhümü bertaraf edecek bir vaziyetin suret-i kat'iyede temin-i idamesi için teşkilât-ı milliye erkânının irae edeceği bir heyetle doğrudan doğruya temas etmeleri ârzu-yi samimisini izhar ediyor. Hulâsa halen bendenizin en ziyade lâzım addettiğim cihet buhranın gayr-i münhal ve müşevveş bir vaziyette temadi etmesinden ibarettir. Bu ciheti âcilen temin edebilirsek pek muvafık olacaktır. Mütâlaa-i âlilerine intizaren arz-ı ihtiram eylerim.

6/10/1919

Yunus Nadi

Vesika, 134.

TAMİM

Gayet aceledir — 6 Teşrinievvel 1919

İzmit, Adapazarı, Bilecik, Bursa, Eskişehir, Ankara, Kütahya, Kângrı[1], Afyon Karahisar, Denizli, Antalya, Konya, Burdur, Kastamonu, Bolu, Sinop, Samsun, Trabzon, Giresun, Rize, Niğde, Kayseri, Harput, Diyarbekir, Bitlis, vilâyet, liva ve kazalarına.

Bugün yeni kabine makine başında Heyet-i Temsiliye'mizle bilvasıta bazı muhaberatta bulunmuştur. Kabinenin muhteviyatı malûmumuz olmayan bir beyanname neşredeceği anlaşılmıştır. Metalib-i milliyeyi terviç ettiğini henüz kat'î olarak bildirmemiş olan kabinenin her ne suretle olursa olsun bilcümle tebligatının kemafissabık iş'ar-ı ahire değin telgrafhanelerce alınmaması hususundaki tedabirin ehemmiyet ve dikkatle idamesi lüzumu tebliğ olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[1] Çankırı.

bırakıyormuşuz gibi görünmekte önem ve çıkar görüyorum. Üyeleriyle yaptığım değinmelerde bugünkü bakanlar kurulu[nun] ulusal örgütlerin isteklerinin tümüyle yerine getirilmesi kararında olduğu anlaşılıyor. Harbiye Nazırı Cemal Paşa bugün yayımlanacak bildirgede bunun aslında yeterince açıklanmış olduğunu, ancak bildirge hükümetin resmi diliyle yazıldığına göre her yön dikkate alınarak konulmuş birkaç biçimsel sözcüğe önem verilmemesi gerektiğini söyledi. Özellikle yeni bakanlar kurulu başkanı[1] her türlü yanlış anlamayı ortadan kaldıracak bir durumun kesinlikle sürdürülmesini sağlamak için ulusal örgütler ileri gelenlerinin göstereceği bir kurul ile doğrudan doğruya değinmeleri gibi içtenlikli bir istek gösteriyor. Özeti, şimdi benim en çok gerekli saydığım yön, bunalımın çözüme varmamış ve karışık bir durumda sürüp gitmesidir. Bunu ivedilikle sağlayabilirsek pek uygun olacaktır. Yüce görüşlerini bekleyerek saygılarımı sunarım.

6/10/1919

Yunus Nadi

Belge 134.

GENELGE

Çok ivedidir 6 Ekim 1919

İzmit, Adapazarı, Bilecik, Bursa, Eskişehir, Ankara, Kütahya, Çankırı, Afyonkarahisar, Denizli, Antalya, Konya, Burdur, Kastamonu, Bolu, Sinop, Samsun, Trabzon, Giresun, Rize, Niğde, Kayseri, Harput, Diyarbekir, Bitlis İl, Sancak ve İlçelerine

Bugün yeni hükümet makina başında Heyeti Temsiliye'mizle, aracı ile kimi yazışmalarda bulunmuştur. Hükümetin, içeriğini bilmediğimiz bir bildirge yayımlayacağı anlaşılmıştır. Ulusal istekleri desteklediğini henüz kesin olarak bildirmemiş olan hükümetin ne yolda olursa olsun bütün bildirimlerinin eskisi gibi son bildirişe değin telgrafhanelerce alınmaması yolundaki önlemlerin önem ve dikkatle sürdürülmesi gereği bildirilir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[1] sadrı cedidi heyeti hükümet.

Vesika, 135.

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Nazır Paşa odası 7/8 Teşrinievvel 1919

C: Madde 1 — Zat-ı devletlerine ve rüfeka-yi kirama âcizleri har ve samimî teşekkküratımı takdim ile kesb-i mübahat eylerim. Kabine aza-yi kiramı bu hiss-i hürmette tamamen müşterek ve Sadrazam Paşa Hazretleri gözlerinizden öperler.

2 — Teşkilât nokta-i nazarından vuku bulacak servis tarzındaki muhaberata kabine müsaade etmiştir.

3 — Ahalinin efkârını tatmin için beyannamenin tesri-i neşrine zaruret hâsıl olmuş ve nikat-ı lâzimeye dikkat olunmuştur.

4 — Zat-ı hazret-i padişahiye yazılacak maruzat ile tebligat suretine ait kabine mütâlaasını almak mevaid-i devletlerinin icrasına başlandığını gösterir, bu hal mucib-i fahrim oldu. Yeni İntihab-ı Meb'usan Kanunu intihap zamanını kısaltmak ve meb'us adedini azaltmamak ve tarz-ı intihabı kolaylaştırmak esasına müstenittir. Bu esaslara göre intihap bu ay gayesinde hitam bulacaktır. Zat-ı Devletlerine ve rüfeka-yi kirama hürmet-i kâmilemin takdimine müsaade buyurulmasını rica ederim.

Harbiye Nazırı
Cemal

Vesika, 136.

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Şifre

C: 7/8 Teşrinievvel 1919

1 — İltifat-ı devletleri rüfeka-yi âcizanemce mucib-i şükran oldu. Ve bil-mukabele gerek Sadrazam Paşa Hazretlerine ve gerekse kabine aza-yi kiramına arz-ı tevkirat ederiz.

2 — Gerek hutut-ı esasiyemizi teşkil eden metalib-i umumiye-i milliye ve gerekse maksad-ı mukaddese bir an evvel vüsulü teshil edecek teferruat-ı lâzime üzerinde hükûmet-i milletle hüsn-i itilâf

Belge 135.

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Nazır Paşa odası, 7/8/Ekim 1919

Y: Madde 1 — Devletli kişiliğinize ve değerli arkadaşlarınıza ben sıcak ve içtenlikli teşekkürlerimi sunmakla övünç duyarım. Hükümetin saygıdeğer üyeleri bu saygı duygusunda tümden birliktir ve Sadrazam Paşa hazretleri gözlerinizden öperler.

2 — Örgütler bakımından yapılacak servis biçimindeki yazışmalara hükümet izin vermiştir.

3 — Halkın düşüncelerini doyurmak için bildirgenin yayımlanmasının çabuklaştırılmasında zorunluk görülmüş ve gerekli noktalara dikkat edilmiştir.

4 — Padişah hazretlerine yazılacak sunular ile bildirimler biçimiyle ilgili olarak hükümetin düşüncesini almak, verdiğiniz sözlerin yerine getirilmesine başlandığını gösterir; bu durumdan övünç duydum. Yeni milletvekili seçimi yasası, seçim zamanını kısaltmak ve milletvekili sayısını azaltmamak, seçim biçimini kolaylaştırmak temeline dayanmaktadır. Bu ilkelere göre seçim bu ayın sonunda sona erecektir. Devletli kişiliğinize ve değerli arkadaşlarınıza üstün saygımı sunmama izin verilmesini dilerim.

Harbiye Nazırı
Cemal

Belge 136.

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Şifre

Y: 7/8 Ekim 1919

1 — Devletli kişiliğinizin övgüleri arkadaşlarımca teşekkürle karşılandı. Karşılık olarak gerek Sadrazam Paşa hazretlerine, gerekse hükümetin değerli üyelerine saygılar sunarız.

2 — Gerek ana ilkelerimizi oluşturan ulusun genel istekleri, gerekse kutsal amaca bir an önce ulaşmayı kolaylaştıracak gerekli ayrıntılar

ettirmek hususundaki delâlet ve gayret-i hamiyetkârenelerinden dolayı da zat-ı devletlerine umum arkadaşlar namına arz-ı şükran ederim Efendim.

8/10/1919

Mustafa Kemal

Vesika, 137.

Beyanname

Haricî ve dahilî felâketlerin tehdidi altında hukuk-ı tabiiyesiyle mukaddesatının mahfuziyetini temin gayesi etrafına toplanan büyük milletimiz, bugüne kadar hakimiyet-i milliyeyi ayaklar altına alan birkaç şahsın husumet-i hainanesi karşısında kalmıştı. Millete istinat edememek itibariyle hadd-i zatinde hiçbir kuvvet ve ehemmiyeti olmayan eşhas-ı mezkûrenin her nasılsa re'sikâra gelmiş bir hükûmet şeklinde olması, bu mahiyetinden bir ehemmiyet-i resmiye almasını intaç ediyordu. Bu sebeple şimdiye kadar milletin vahdet-i mâneviyesi noksansız olmakla beraber, hükûmet-i merkeziyenin bu vahdet-i milliyeye dahil olmamış bulunması yar ü ağyare karşı milletin değil fakat devletin vahdet-i umumiyesini nâtamam olarak gösteriyordu. Lâkin bugün Cenab-ı Hakka ve kendi hakkına istinat eden büyük milletimizin gösterdiği iman-ı mutlak karşısında hailler sukut edip nihayet aynı gaye-i istihlâs etrafında devletimizin de vahdet-i umumiyesi tamam oldu. Bu muvaffakıyet-i milliye iki safhada tecelli etti: Bunların birincisi milletin âmâl-i meşruasına kesb-i ıttıla eden hilâfetpenah efendimizin Ferit Paşa Kabinesi'ni derhal ıskat ile ve ikincisi de, Ali Rıza Paşa Hazretleri riyasetinde teşekkül eden yeni heyet-i vükelâ tarafından âmâl-i milliyemizin meşruiyeti ve Kuva-yi Milliye'nin hakimiyet-i esasatı kabul edilerek milletle hükûmet arasında bir itilâf-ı tâm olmasile tahakkuk etti. Bu itilâfa binaen bugünden itibaren bütün teşkilât-ı milliye ve Heyet-i Temsiliyemiz, her iki tarafça müşterek ve bütün milletçe mültezem nikat-ı nazarımızın teminiyle âmâl-i milliyemizin istihsalinde yeni heyet-i vükelâya muzahir ve muavin olacak ve muhaberat-ı resmiye üzerine mevzu olan memnuiyeti ref' edecektir. Bu vazifenin ifasında teşkilâtımız hiçbir yerde hiçbir kimse tarafından hükûmetin vezaif ve icraat-ı kanuniyesine karşı hiçbir müdahaleye kat'iyen meydan vermeyecek ve bu suretle teşkilât-ı milliyenin bütün hedef-i mesai ve faaliyeti, vatanın emr-i istihlâsında mütemerkiz kalacaktır. İstihlâsın bu istihsalinde hükûmetin vezaif-i resmiyesine mukabil milletin de pek büyük ve pek mübrem vezaif-i milliyesi olduğunu nazar-ı itibara

üzerinde hükümeti ulusla iyi bir anlaşmaya vardırmak yolundaki yurtseverce aracılık ve çabalarından dolayı da devletli kişiliğinize bütün arkadaşlar adına teşekkürlerimi sunarım efendim.

8/10/1919

Mustafa Kemal

Belge 137.

Bildirge

Dış ve iç yıkımların korkutuculuğu altında doğal haklarıyla kutsal bildiklerinin korunmasını sağlama amacı çevresinde toplanan büyük ulusumuz, bugüne değin ulusal egemenliği ayaklar altına alan birkaç kişinin hayınca düşmanlığı karşısında kalmıştı. Ulusa dayanamamak bakımından aslında hiçbir gücü ve önemi olmayan sözü geçen kişilerin, her nasılsa işbaşına gelmiş bir hükümet biçiminde olması, bu niteliğinden bir resmi önem alması sonucunu veriyordu. Bu nedenle şimdiye değin ulusun manevi birliği eksiksiz olmakla birlikte, İstanbul hükümetinin bu ulusal birliğe girmemiş bulunması, dosta düşmana karşı ulusun değil ama devletin genel birliğini eksik olarak gösteriyordu. Ama bugün Ulu Tanrıya ve kendi hakkına dayanan büyük ulusumuzun gösterdiği kesin inanç karşısında engeller kalktı, sonunda özdeş kurtarma amacı çevresinde devletimizin de genel birliği tamamlandı. Bu ulusal başarı iki evrede kendini gösterdi: Bunların birincisi, ulusun yasal isteklerini öğrenen Halife efendimiz Ferit Paşa hükümetini hemen düşürerek, ikincisi de, Ali Rıza Paşa hazretleri başkanlığında kurulan yeni bakanlar kurulunca ulusal isteklerimizin yasallığı ve Kuvayi Milliye'nin egemenliği ilkeleri kabul edilerek, ulusla hükümet arasında tam bir anlaşma olmasıyla gerçekleşti. Bu anlaşmaya dayanarak bugünden öteye, bütün ulusal örgütler ve Heyeti Temsiliyemiz, her iki yanca ortak ve bütün ulusça gerekli görülen görüşlerimizin sağlanmasıyla ulusal isteklerimizin elde edilmesinde yeni bakanlar kuruluna destekçi ve yardımcı olacak, resmi yazışmalar üzerine konulmuş olan yasağı kaldıracaktır. Bu görevin yerine getirilmesinde örgütümüz hiçbir yerde hiçbir kimsece hükümetin yasal görev ve işlerine karşı hiçbir karışmaya kesinlikle olanak vermeyecek, böylece ulusal örgütlerin bütün çalışma ve işlemesinin amacı, yurdun kurtarılması yolunda toplanmış olarak kalacaktır. Kurtuluşun elde edilişinde hükümetin resmi görevlerine karşılık ulusun da pek büyük, pek kaçınılmaz ulusal görevleri bulunduğunu dikkate alan derneğimiz, hükümetçe onaylanmış olan

alan cemiyetimiz, hükûmetçe musaddak olan nizamnamesi ahkâmına tevfikan teşkilât-ı umumiyesini taazzuv ettirerek vezaif-i milliyenin intizam-ı ifasını temin etmeği elzem addetmektedir ve esasen bu büyük ve millî gayeden başka hiçbir maksat takip etmeyen heyetimiz, her türlü menafi-i şahsiyeden ve fırka ihtirasatından da münezzeh olduğundan, ilân etmiş olduğu esasat-ı milliyeden hiçbir sebep ve bahane ile hiçbir zaman inhiraf etmeyecek ve en büyük hisse-i faaliyetini Kuva-yi Milliyenin şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da asayiş ve sükûn-ı tâm içinde tevzinine hasredecektir ve en mühlik şerait-i tarihiye altında bile vakar-ı millîsinden ve herkesin hukukuna riayetteki hasail-i mevrusesinden zerre kadar ayrılmamış olan milletimizin bundan sonra da aynı tarz ve harekette sabit kalacağında ve bu suretle bu mubarek topraklara sahip olmaktaki liyakat-i medeniyesini bütün cihana tasdik ettireceğinde şüphe yoktur.

7 Teşrinievvel 1919

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 138.

7 Teşrinievvel 1919

Südde-i Seniye-i Hilâfetpenahiye

Sada-yi milleti boğmak suretiyle memleketin her tarafından yükselen feryad-ı umumînin hâkipây-i şahanelerine vusulünü men ederek hem milletini, hem padişahını iğfal etmekten çekinmemiş olan sabık kabinenin müracaat ve şikâyet-i milliye üzerine ıskatiyle yerine metalib-i milliye dairesinde temşiyet-i umur edecek bir heyet-i vükelâ ikame buyurulması, milletin südde-i seniyelerine karşı olan ubudiyet ve sadakat-i mevrusesini teyit etmiş olmakla şükran-ı umumîyi bütün millet-i mutiaları namına atebe-i felek-mertebe-i şehriyarilerine ref'e cür'etyap oluruz. Katıbe-i ahvalde emr ü ferman şevketlû, kudretlû, mehabetlû, hilâfetpenah efendimiz hazretlerinindir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

tüzüğü[nün] buyruklarına uygun olarak, genel örgütünü gerçekleştirip ulusal görevlerin düzenli biçimde yerine getirilmesini sağlamayı çok gerekli saymaktadır. Ulusal amaçtan başka hiçbir amaç izlemeyen kurulumuz, her türlü kişisel çıkarlardan ve parti tutkularından da arınmış olduğundan, yaymış olduğu ulusal ilkelerden hiçbir neden ve nedensi ile hiçbir zaman ayrılmayacak, çalışmalarının büyük payını Kuvayi Milliye'nin, şimdiye değin olduğu gibi bundan sonra da tam bir güvenlik ve dirlik içinde dengelenmesine adayacaktır. En tehlikeli tarihsel koşullar altında bile ulusal onurundan, herkesin haklarına saygı göstermedeki kalıtsal erdemlerinden azıcık olsun ayrılmamış olan ulusumuzun, bundan sonra da özdeş tutum ve eylemde kararlı kalacağında, böylece bu kutlu topraklara sahip olmaktaki uygarca yaraşırlığını bütün dünyaya onaylatacağında kuşku yoktur.

7 Ekim 1919

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk
Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 138.

7 Ekim 1919

Halife Hazretlerinin Yüce Eşiğine [1]

Ulusun sesini boğma yoluyla ülkenin her yanından yükselen genel haykırışın yüce eşiğinize ulaşmasını engelleyerek hem ulusu, hem Padişahını aldatmaktan çekinmemiş olan eski hükümetin, ulusun başvurusu ve yakınması üzerine düşürülerek yerine ulusal istekler içinde işleri yürütecek bir bakanlar kurulu getirilmesi, ulusun yüce eşiklerine karşı olan kalıtsal kulluk ve bağlılığını pekiştirmiş olmakla, genel teşekkürü bütün söz dinler ulusu adına ulu eşiklerine [2] yükseltmeğe kalkışırız. Her halde buyruk ve ferman görkemli, güçlü, ulu [3] Halife efendimiz hazretlerinindir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[1] süddei seniyei Hilafetpenahi.
[2] atebei felek-mertebei şehriyarileri.
[3] şevketlû, kudretlû, mehabetlû.

Vesika, 139.

Bâbıâli, 8 Teşrinievvel 1919

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesine

7 Teşrinievvel 1919 tarihiyle atebe-i ulya-yi mülûkâneye takdim olunan telgrafname manzur-ı âli buyurularak zat ve makam-ı akdes-i şahanelerine karşı millet-i sadıkaları namına teyit edilen hissiyat-ı sadakatkârî mucib-i memnuniyet-i cenab-ı şehriyarî olmuş ve devlet ve milletin kariben selâmet ve saadete vusulüne dua buyurulmuş olduğu tebliğ olunur.

Sadrazam
Ali Rıza

Vesika, 140.

Erzurum, 8/10/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Kumadanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: Heyet-i Temsiliye namına tamim buyurulan 6 Teşrinievvel 1919 tarihli telgrafnamede Heyet-i Temsiliye ricalinin kabineye ve yüksek makam ve memuriyetlere girmesi hakkındaki şayiat ret ve tekzip olunmakla beraber kat'iyen böyle bir emel ve davete mümaşat olunmayacağı da beyan ediliyor ki bunun her tarafta tesirat-ı hasenesi görülecek ve şüphesiz ki düşman ruhlu insanların ilk evvel aleyhimizde kullanacağı silâhlardan biri böylelikle kırılmış olacaktır.

Bu bâbda hassaten arz-ı takdirat eylerim. Fakat bu güzel azim ve kararın şimdiye kadar bizde görülmüş tecarüp ve netayicine nazaran daha şümullü olmasını da hassaten arz ve mütâlaa eylerim. Burada da zat-ı devletleriyle bilhassa görüşüldüğü ve kat'iyetle takarrür eylediği veçhile Heyet-i Temsiliye'den zat-ı samileriyle Rauf Beyefendinin ve bu kıbalde olan zevat-ı müessire-i âliyenin meb'us olduktan sonra da bir veçhile hükûmete karışmayarak daima Meclis-i Millî'deki grupun re's ve rolünde nafiz ve kabinenin şekil ve terkibi ve ricalinin kıymet ve hüviyeti ne olursa olsun daima Meclis-i Millî içinde nafiz ve murakıp bulunmağı en mühim bir hâdise-i muvaffakıyet ve elzemüttatbik bir karar addeylerim. Ancak bu suretle hükûmet daima milletin murakabesi altında kalarak gerek hükûmet ve gerekse âyânı ve saray muvazeneti karşısında milletin

Belge 139.

Bâbıâli, 8 Ekim 1919

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesine

7 Ekim 1919 günlü, yüce Padişah hazretlerine[1] sunulan telyazı kendilerince görülerek, yüce kişilik ve makamlarına karşı kendisine bağlı ulusları adına pekiştirilen öz bağlılık duyguları yüce Padişahın sevinmelerine neden olmuş, devlet ve ulusun yakında esenliğe ve mutluluğa ulaşmasına yakarılmış olduğu bildirilir.

Sadrazam
Ali Rıza

Belge 140.

Erzurum, 8/10/1919

Sıvas'ta Üçüncü Ordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Heyeti Temsiliye adına yayılan 6 Ekim 1919 günlü telyazıda, Heyeti Temsiliye üyelerinin hükümete ve en yüksek makam ve görevlere girmesi yolundaki söylentiler geri çevrilerek yalanlanmakla birlikte, kesinlikle böyle bir dilek ve çağrıya uyulmayacağı da bildiriliyor ki, bunun her yanda iyi etkileri görülecek, kuşkusuz ki düşman ruhlu insanların ilk önce bize karşı kullanacağı silâhlardan biri böylelikle kırılmış olacaktır.

Bu konuda özellikle beğenilerimi sunarım. Ama bu güzel ve kesin kararın şimdiye değin bizde görülmüş deneyimleriyle bunların sonuçlarına göre daha yaygın olmasını da özellikle sunar, düşünürüm. Burada da sizinle özellikle görüşüldüğü ve kesinlikle kararlaştırıldığı üzere, Heyeti Temsiliye'den yüce kişilikleri ile Rauf Beyefendinin ve bu nitelikte olan yüksek ve etkili kişilerin milletvekili olduktan sonra da herhangi bir biçimde hükümete karışmayarak, hep Meclisi Milli'deki grubun başında ve rolünde etkili; kabinenin biçim ve oluşumu, üyelerinin değer ve niteliği ne olursa olsun, sürekli Meclisi Milli içinde etkin ve denetimci bulunmasını en önemli bir başarı olayı, uygulanması çok gerekli bir karar sayarım. Ancak böylelikle hükümet hep ulusun denetimi altında kalarak gerek hükümet, gerekse Âyan'ı[2] ve saray dengesi

[1] atabei ulyayi mülûkâne.
[2] Senato.

ruh ve âmâli her taraftan asla inhiraf ettirilmemiş ve tehlikeli ifratlara da meydan verilmemiş olur. Bu emelin ve bir grubun en yüksek ve en muktedir tanınmış ricali kendi daire-i hizbinden çıkıp da hükûmet işine karışınca Meclis-i Millî daima zayıf kalmış ve müteaddit cereyanlar karşısında ya sürüklenmiş veyahut parçalanmıştır. Vatan ve milletin felâh-ı tammı şiddetle mevzu-i bahs olan bu devirde işbu maruzatın etrafında muhabbet ve kat'î bir karar ile mücehhez bulunmamızı kemal-i hürmetle istirham eylerim.

K.O. 15 K.
Kâzım Karabekir

Vesika, 141.

Bâbıâli, 9/10/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Bugün bazı gazetelerde beyanname suretinin dercedilmiş olduğu göründüğünden tadilâta imkân kalmadı. İlâveten teklifi mutasavver olan dört maddenin Heyet-i Temsiliye'ce vesait-i muhtelife ile tamimi kabinece pek lüzumlu görülmektedir.

1 — İttihatçılıkla münasebet bulunmadığı.

2 — Devlet-i Osmaniye'nin Harb-i Umumî'ye karışması doğru olmadığı ve müsebbipleri aleyhinde tayin-i esami suretiyle bazı neşriyat icrası ve haklarında takibat ve mücazat-ı kanuniyenin tertibi.

3 — Harp esnasında yapılan her nevi cinayat faillerinin ceza-yi kanuniyeden kurtulmayacakları.

4 — İntihabatın serbest cereyan edeceği.

Bu maddelerin tavzih ve tamimi dahilen ve haricen birtakım su-i telâkkiyatın önüne geçeceğinden memleketin menafi-i âliyesi icabı olarak suret-i mahsusada hüsn-i telâkkisi rica olunur, ihtiramlarım Efendim.

Harbiye Nazırı
Cemal

karşısında, ulusun ruh ve dilekleri her yandan hiçbir zaman saptırılmamış ve tehlikeli aşırılıklara da olanak verilmemiş olur. Bir amacın ve bir grubun en yüksek, en yetenekli tanınmış kişileri kendi grubu içinden çıkıp da hükümet işine karışınca Meclisi Milli sürekli arık kalmış, türlü akımlar karşısında ya sürüklenmiş ya da parçalanmıştır. Yurt ve ulusun tümüyle esenliği pek çok söz konusu olan bu dönemde bu sunuların çevresinde sevgi ve kesin karar ile donanmış bulunmamızı bütün saygımla çok rica ederim.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

Belge 141.

Bâbıâli, 9/10/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Bugün kimi gazetelerde bildirge örneğinin yayımlanmış olduğu görüldüğünden değiştirme olanağı kalmadı, eklenmesi düşünülen dört maddenin Heyeti Temsiliye'ce türlü araçlarla yayılması hükümetçe pek gerekli görülmektedir.

1 — İttihatçılıkla ilişki bulunmadığı.

2 — Osmanlı Devleti'nin Genel Savaş'a karışmasının doğru olmadığı, buna neden olanlara karşı, ad bildirme yoluyla kimi yayınlar yapılması, bunlar için kovuşturma ve yasal cezaların düzenlenmesi.

3 — Savaş sırasında işlenen her türlü suçları[1] işleyenlerin yasal cezadan kurtulamayacakları.

4 — Seçimlerin özgürce yapılacağı.

Bu maddelerin açıklanması ve yayılması, içte ve dışta birtakım yanlış anlamaların önüne geçeceğinden, ülkenin yüksek çıkarları gereği özellikle iyi karşılanması rica olunur. Saygılarımı sunarım efendim.

Harbiye Nazırı
Cemal

[1] cinayet.

Vesika, 142.

Şifre Sıvas, 10/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

C: 9/10/1919

Maruzat-ı cevabiyede bulunmadan evvel Heyet-i Temsiliye'nin, kabine erkân-ı muhteremesi hakkında hiss-i hürmet ve hüsn-i zan perverde eylediğini ve müdavele-i efkâr ve teati-i mütâlaatta tarafeynin safiyet ve samimiyeti rehber ittihaz eylediğine kanaati olduğunu arzeylerim. Vesait-i muhtelife ile tamimi lüzumlu görüldüğü emr ü iş'ar buyurulan dört madde hakkında Heyet-i Temsiliye'nin nikat-ı nazar ve mütâlaatı berveçh-i âti maruzdur:

1 — Rum ve Ermenilerle, İngilizler başta olmak üzere Düvel-i İtilâfiye'nin ve bunların siyasetlerine alet olan sakıt Ferit Paşa Kabinesi'nin vahdet-i milliye ve saadet-i vatana matuf her nevi teşebbüsat ve harekât-ı meşrua-i milliyeyi alelıtlak İttihatçılıkla ittihamı bir meslek edinmiş oldukları cümlece malûmdur. Teşebbüsat ve teşkilât-ı milliyemizin İttihatçılıkla hiçbir alâka ve münasebeti olmadığı bedhâhândan gayrı gerek millet ve gerek temasta bulunan ecanipçe taayyün eylemiş olduğu halde mahza buyurduğunuz su-i telâkkiyat ve işaatı bertaraf etmek maksadiyle Sıvas Umumî Kongresi'nin birinci celse-i içtimaında müzakerata başlanmadan evvel umumî murahhaslar İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ihyasına çalışılmayacağına dair alenen birer birer tahlif edilmiş ve bu yemin sureti her tarafa neşir ve ilân olunmuştur. Bundan başka münasebet düştükçe ve bilhassa ecaniple temaslarda bulunuldukça bu noktaya ehemmiyet-i mahsusa atfolunarak beyanat ve izahat-ı lâzimede bulunulmaktadır, maahaza tavsiye buyurulduğu veçhile bu bâbda yine fırsat çıktıkça beyanat ve neşriyattan geri kalınmayacaktır. Yalnız bu mesele şekl-i zâhirisinden sarf-ı nazar edilirse mahiyet-i esasiyesi itibariyle ehemmiyet-i mahsusayı haizdir. Bu cihetle sırf kabine aza-yi kiramiyle teati-i efkâr ve heyet-i celilelerinin bu noktadaki kanaat-i hâkimesini istimzaç maksadiyle bu bâbda Heyet-i Temsiliye'nin mütâlaasını arzetmeği lüzumlu görmekteyiz. Biz anasır-ı gayr-i müslime ile İtilâf hükûmatının makasıd-ı siyasiye tahtında körükledikleri alelıtlak İttihatçılık düşmanlığını esas itibariyle doğru görmüyoruz. İttihatçılardan seyyiat-ı idare ve su-i istimalleri ile memleketi harabiye sürükleyenlerden ibaret bir hizb-i kalil vardır ki, işte asıl millet ve bizim nazarımızda müttehem olanlar bunlardır. Yoksa İttihat ve Terakki mensubininden olup muhafaza-i bitarafî etmiş, fenalığa alet olmamış eshab-ı namusun bu suretle su-i

Belge 142.

Şifre Sıvas, 10/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Y: 9/10/1919

Yanıt sunmadan önce, Heyeti Temsiliye'nin, hükümetin sayın üyeleri için saygı duygusu ve iyi düşünceler beslediğini, düşünce alış verişi ve görüş bildirilmesinde iki yanın arılık ve içtenliği önder olarak aldığına inandığını bilgilerine sunarım; türlü araçlarla yayılması gerekli görüldüğü buyrularak bildirilen dört madde üzerinde Heyeti Temsiliye' nin görüşleri ve düşünceleri aşağıda sunulmuştur:

1 — Rum ve Ermenilerle, İngilizler başta olmak üzere İtilaf Devletleri'nin, bunların siyasasına araç olan düşük Ferit Paşa hükümetinin, ulusal birlik ve yurt mutluluğuna yönelik her türlü girişimleri rasgele İttihatçılıkla suçlamayı bir uğraşı edinmiş oldukları herkesçe bilinmektedir. Ulusal girişim ve örgütlerimizin İttihatçılıkla hiçbir ilgi ve ilişkisi olmadığı, kötücüllerden başka gerek ulus, gerek değinmede bulunan yabancılarca belirlenmiş olduğu halde, salt buyurduğunuz yanlış anlamaları ve söylentileri kaldırmak amacıyla, Sıvas Genel Kongresi'nin birinci toplantı oturumunda görüşmelere başlanmadan önce genel delegelere İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin diriltilmesine çalışılmayacağına ilişkin olarak açıkça birer birer ant içirilmiş ve bu antın örneği her yana yayılarak duyurulmuştur. Bundan başka yeri geldikçe, özellikle yabancılarla değinmelerde bulunuldukça bu noktaya özel bir önem verilerek gerekli demeçler ve açıklamalar yapılmaktadır; yine de salık verildiği üzere bu konuda yine fırsat çıktıkça demeç ve yayından geri kalınmayacaktır. Yalnız bu sorun, görünürdeki biçimi bir yana atılırsa, temel niteliği bakımından özel bir önem taşımaktadır. Bu açıdan, salt hükümetin sayın üyeleriyle düşünce alışverişinde bulunma, yüce kurullarının bu yoldaki egemen kanısını sorma amacıyla bu yolda Heyeti Temsiliye'nin görüşünü sunmayı gerekli görmekteyiz. Biz, Müslüman olmayan öğelerle İtilaf Hükümetlerinin siyasal bir amaçla körükledikleri rasgele İttihatçılık düşmanlığını aslında doğru görmüyoruz. İttihatçılardan yönetimdeki kötülükleri ve yolsuzlukları ile ülkeyi yıkıma sürükleyenlerden oluşmuş bir küçük topluluk vardır ki işte asıl ulus[un] ve bizim gözümüzde suçlananlar bunlardır. Yoksa İttihat ve Terakki'ye bağlı olanlardan yansızlığını korumuş, kötülüğe araç olmamış namuslu kişilerin böylece kötü sanı

zan altında kalmasını ve bilhassa her millette olduğu gibi nik ü bedi lüzumu derecede temyiz edemeyen alelûmum avam kısmının dûçar-ı töhmet olmasını doğru görmedikten başka memleketin asayiş ve intizam-ı dahilisi ve âtisi itibariyle de tehlikeli addeyliyoruz. Binaenaleyh kabinenin bu maddeden ruh-ı maksadı ne olduğunu izah buyurmanızı hassaten istirham ederiz.

2—İkinci madde muhteviyatına gelince, bu husus şayan-ı teemmül ve muhtelif suretlerle münakaşaya kabiliyetlidir. Meselâ mütâlaat-ı âtiye dahi varittir:

Gayr-i kabil-i tamir felâket ve netayic-i elîmeye müncer olduğundan bugün milletin adem-i memnuniyetini celbeden Harb-i Umumîye iştirak etmemek elbette son derece şayan-ı arzu idi. Fakat buna imkân-ı maddî mevcut değildi. Çünkü adem-i iştirak müsellâh bir bitaraflığı yani Boğazların mesdut bulundurulmasını icap ettiriyordu. Halbuki vatanımızın mevki-i coğrafisi İstanbul'un vaziyet-i sevkulceyşiyesi Rusların İtilâf hükûmetleri yanında ahz-ı mevki etmiş olması bizim seyirci kalmamıza asla müsait değildi. Bundan başka müsellâh bir bitaraflığın idamesi için paramız, silâhımız, sanayiimiz, hulâsa lâzım olan vesaitimiz mevcut değildi. İtilâf Devletleri'nin bilhassa İngilizlerin para vermemesinden sarf-ı nazar gemilerimizi zapt ve milletin dişinden tırnağından arttırarak biriktirdiği inşaat-ı bahriyeye ait yedi milyon liramızı da gasbeylemeleri ve Düvel-i İtilâfiye'nin ilân-ı harple beraber bizim harbe duhulümüzden daha dört ay evvel tamamen Hükûmet-i Osmaniye zararına bir Ermenistan Cumhuriyeti teşkiline karar verdiklerini ilân eylemiş olmaları ve hatta Bolşeviklerin neşrettiği gizli muahedattan anlaşıldığına göre İstanbul'un Çarlık Rusyası'na vaadedilmiş olması harbe, İtilâf Devletleri aleyhine girmekliğin gayr-i kabil-i içtinap olduğunu gösterir delâil-i vâzıhadandır. Bir de İngiltere ve Fransa'nın kendisine İstanbul'u vaadeyledikleri Rusya dururken Balkan Harb-i meş'umundan sonra hiçbir kıymet-i askeriye ve mevcudiyet-i milliye atfeylemedikleri milletimizi kendilerine iltihak eylemeği farzetsek bile tercih edeceğini tasavvur eylemek elbette doğru olamaz. Harbe girmekliğimizi bir cinayet telâkki etmek ve koca bir milleti dört, beş kişinin bâziçesi olacak derekede addeylemek fikrimizce lehimizde bir faideyi mucip olmak şöyle dursun, bilâkis sakıt Ferit Paşa'nın Paris'te Avrupa'dan merhamet dilenmek efkâr-ı sakimanesi ile serdeylediği beyanat-ı zelilânesine *Klemanso*[1]'nun vermiş olduğu hakaretalût cevabın maazallah bir kere daha işitilmesine sebep olabilir. Binaenaleyh

[1] Clémenceau.

altında kalmasını, özellikle her ulusta olduğu gibi iyi ile kötüyü gereğince ayıramayan, genellikle halk kesiminin suçlanmasını doğru görmedikten başka ülkenin iç güvenlik ve düzeni ve geleceği açısından da tehlikeli sayıyoruz. Bundan dolayı, hükümetin bu maddeden ne amaçladığını açıklamanızı özellikle rica ederiz.

2 — İkinci madde içeriğine gelince; bu konu düşünülmeye değer ve türlü yollarla tartışmaya elverişlidir. Örneğin, aşağıdaki görüşler de akla gelebilir:

Onarılması olanaksız acı yıkım ve sonuçlara vardığından, bugün ulusun sevgisizliğini çeken Genel Savaş'a katılmamak elbette pek çok istenirdi. Ama buna maddi olarak olanak yoktu. Çünkü katılmamak silahlı bir yansızlığı, açıkçası Boğazların kapalı bulundurulmasını gerektiriyordu. Oysa yurdumuzun coğrafya açısından yeri, İstanbul'un asker konumu durumu, Rusların İtilaf hükümetleri yanında yer almış olması bizim seyirci kalmamıza hiç de elverişli değildi. Bundan başka, silahlı bir yansızlığın sürdürülmesi için paramız, silahımız, sanayiimiz, özetle gerekli olan araçlarımız yoktu. İtilaf Devletleri'nin, özellikle İngilizlerin para vermemesi bir yana, gemilerimizi zorla almaları ve ulusun dişinden tırnağından artırarak biriktirdiği gemi yapımına ilişkin yedi milyon liramıza da el koymaları, İtilaf Devletleri'nin savaş açmaları ile birlikte bizim savaşa girişimizden daha dört ay önce tümüyle Osmanlı Hükümeti dokuncasına bir Ermenistan Cumhuriyeti kurulmasına karar verdiklerini duyurmuş olmaları, dahası, Bolşeviklerin yayımladığı gizli antlaşmalardan anlaşıldığına göre İstanbul'un Çarlık Rusyası'na söz verilmiş olması, savaşa İtilaf Devletleri'ne karşı girmekliğin kaçınılmaz olduğunu gösterir apaçık kanıtlardandır. Bir de İngiltere ve Fransa'nın, kendisine İstanbul'u söz verdikleri Rusya dururken uğursuz Balkan Savaşı'ndan sonra hiçbir askeri değer ve ulusal varlık görmedikleri ulusumuzu kendilerine katmasını varsaysak bile, yeğleyeceğini düşünmek elbette doğru olmaz. Savaşa girmekliğimizi bir suç olarak anlamak, koca bir ulusu dört beş kişinin oyuncağı olacak kertede saymak, bize göre, yararımıza neden olmak şöyle dursun; tersine, düşük Ferit Paşa'nın Paris'te Avrupa'dan acıma dilenmek gibi bir yanlış düşünceyle söylediği alçakça sözlerine Clémenceau'nun onur kırıcı yanıtının, Tanrı korusun, bir kez daha işitilmesine neden olabilir. Bundan dolayı, yiğitçe

merdane bir surette hakikati söylemek ve kahramanca harp eden bu koca milletin, mağlûbiyetin netayic-i zaruriyesine katlanmakla beraber hareketinin cinayet telâkki ve bu yüzden ittiham ve tecziye edilmesini kabul etmemek en salim ve en hayırlı bir prensip telâkki olunabilir.

Harbin müsebbipleri hakkındaki noktaya gelince: İlân-ı harp gayr-i mes'ul olan Zat-ı Şahanenin hakkı olduğuna ve o zamanki kabinenin ilân-ı harpten dört ay sonra içtima eden Meclis-i Millî'de verdiği izahat üzerine alkışlarla mazhar-ı itimat olmuş bulunmasına nazaran mesele Divan-ı Âlinin tetkikinden geçmeden alelıtlak şu veya bunun aleyhinde ithamata kalkışmakta isabet olmayabilir... Harb-i Umumî'ye girmek ve girmemek veyahut girmek zarureti karşısında zamanını intihap eylemek hususunda başka mütâlaat dahi vardır. Buradaki mütâlaat, düşman nokta-i nazarına cevap olmak üzere iltizam edilmiştir.

3 — Harp esnasındaki su-i idarelerin meydana çıkarılıp tecziyesi, vatanımızda mes'uliyetin büyük ve küçüklere seyyan olduğunu, kanun devrinin tamamen bitarafane ve kemal-i adl ü hakkaniyetle başladığını idrak etmek ehass-i âmâlimizdir. Fakat biz bunu birçok münakaşata sebep olacak olan kâğıt üzerinde reklâm tarzında neşriyattan ziyade bilfiil tatbikatiyle yâr ü ağyare izharını daha muvafık ve faideli görüyoruz.

4 — İntihabat hakkındaki nikat-ı nazarımızı sureti berveçh-i âti beyanname ile neşir ve ilân eylemiştik. Bu bâbda varit olacak başkaca mütâlaat varsa emir ve iş'arını istirham eyleriz.

Mustafa Kemal

Vesika, 143.

Matbuat Cemiyeti Reisi Velit Bey Vasıtasiyle
İstanbul'da Tasvir-i Efkâr, Vakit, Akşam,
Türk Dünyası ve İstiklâl Gazetelerine

C: 9 Teşrinievvel 1919

İstizah ettiğiniz mevadda ait izahatı Heyet-i Temsiliye namına berveçh-i âti tebliğ ediyorum:

1 — Maksadımızın hutut-ı esasiyesinden olan üç nokta üzerinde hükûmetle itilâf ettik ve bu noktalar hükûmetin resmî beyannamesinde de tasrih edilmiştir; evvelâ Erzurum Kongresi'yle Sıvas'ta münakit Umumî Kongrece müştereken kabul edilen nizamname ile beyannamenin ihtiva ettiği esasat dairesinde âmâl-i milliyenin

gerçeği söylemek, yiğitçe savaşan bu koca ulusun, yenilginin zorunlu sonuçlarına katlanmakla birlikte davranışının suç olarak anlaşılmasını ve bu yüzden suçlanarak cezalandırılmasını kabul etmemek en sağlam, en iyi bir ilke olarak alınabilir.

Savaşa neden olanlara ilişkin konuya gelince: Savaş açılması, sorumsuz bulunan Padişah hazretlerinin hakkı olduğuna, o zamanki hükümetin, savaş açılmasından dört ay sonra toplanan Meclisi Milli'de yaptığı açıklama üzerine alkışlarla güven almış bulunduğuna göre, sorun Yüce Divan'ın soruşturmasından geçmeden, rasgele şu ya da buna karşı suçlamalara kalkışmak yerinde olmayabilir... Genel Savaş'a girmek ve girmemek ya da girmek zorunluğu karşısında zamanını seçmek konusunda başka düşünceler de vardır. Buradaki düşünceler, düşman görüşüne yanıt olmak üzere gerekli görülmüştür.

3 — Savaş sırasındaki yönetim kötülüklerinin ortaya çıkarılıp cezalandırılması[nı], yurdumuzda sorumluluğun büyük ve küçüklere eşit olduğunu, yasa döneminin tümüyle yansızca, tam bir adalet ve hakgüderlikle başladığını anlamak dileklerimizin başlıcasıdır. Ama biz bunu birçok tartışmalara neden olacak olan kâğıt üzerinde reklâm biçiminde yayınlardan çok, eylemli olarak uygulamalarla dost ve düşmana göstermeyi daha uygun ve yararlı görüyoruz.

4 — Seçimler konusundaki görüşümüzü, örneği aşağıda bulunan bildirge ile yayımlamış, duyurmuştuk. Bu yolda akla gelecek başkaca görüşler varsa buyurularak bildirilmesini çok rica ederiz.

Mustafa Kemal

Belge 143.

Matbuat Cemiyeti [1] Başkanı Velit Bey Aracılığıyla
İstanbul'da Tasviri Efkâr, Vakit, Akşam,
Türk Dünyası ve İstiklâl Gazetelerine

Y: 9 Ekim 1919

Sorduğunuz konulara ilişkin açıklamayı Heyeti Temsiliye adına aşağıda bildiriyorum:

1 — Amacımızın ana çizgilerinden olan üç konu üzerinde hükümetle anlaştık, bu konular hükümetin resmi bildirgesinde de açıklanmıştır. Önce, Erzurum Kongresi ile Sıvas'ta toplanmış Genel Kongre'ce ortaklaşa kabul edilen tüzük ile bildirgenin içerdiği ilkeler içinde ulusal isteklerin

[1] Basın Derneği.

hükûmetçe hatt-ı hareket ittihaz edilmesi; saniyen Meclis-i Millî'nin içtimaına kadar mukadderat-ı millet ve memleket hakkında hiçbir taahhüd-i kat'îye girişilmemesi ve salisen de sulh konferansına gönderilecek heyet-i murahhasanın itimad-ı millîye mazhar [1] kifayet ve iktidar erbabından mürekkep olması şeklinde olan bu nikat-ı selâseyi hükûmet tamamiyle kabul etmiş ve diğer birtakım teferruat üzerinde de itilâf edilmiştir. Maamafih eğer Kongre'nin nizamnamesiyle beyannamesinde münderiç esasata henüz vâkıf değilseniz, onları da tebliğ edebiliriz.

2 — Heyet-i Temsiliye ile hükûmetin icraat-ı mütekabileleri sebebiyle devletin iki başlı bir şekilde görünmesini muvafık-ı hakikat bir tarz-ı telâkki bulmuyoruz: Ferit Paşa Kabinesi zamanında bile hükûmet gayr-i meşru ve binnetice keenlemyekün olduğundan, millet kendisine meşru ve kanunî bir baş temin etmek için çalışmış ve hiçbir suretle ikinci bir baş mahiyetini ihraz etmemişti; bugün ise bütün faaliyetimiz kanunun hakimiyetini temine matuf olduğundan, iki başlı gibi görünen vaziyetin ıslahına müteveccihtir ve bu itibar ile de su-i tefsir edilmemelidir.

3 — Hükûmetin kat'î bir taahhüt altına girmemesini talepten maksadımız, mukarrerat-ı mülkiye ve milliyemize milletin haberi olmadan su-i tesir icra edecek taahhüdat-ı muzırradır. Meselâ Ferit Paşa Vilâyât-ı Şarkıye'de vâsi bir Ermenistan teşkilini kendi rey-i hodiyle taahhüt etmek istemişti. Maksadımız işte bu gibi ve bundan daha fena ve gayr-i kabil-i tamir olacak mazarratların önünü almaktır. Yoksa hükûmeti menafi-i milliye lehindeki teşebbüsatından men etmek değildir. Hükûmet düvel-i muazzamanın hakkımızdaki mukarreratını lehimizde tadil için istediği kadar teşebbüsata girişebilir. Yalnız Meclis-i Meb'usan'ın reyini istihsal etmeksizin sulh konferansı mukarreratını imza edemez. Meclis-i Meb'usan'ın tesri-i içtimaı hakkında tamim edilen intihabat kararname-i âhiri de bu hususu mümkün kılmaktadır.

4 — Heyet-i Temsiliye bir hükûmet mahiyetinde olmadığından tabiî devletlerle münasebat-ı resmiyeye girişemez. Bizim yapabileceğimiz ancak hükûmetin âmâl-i milliyeye muvafık olan nikat-ı nazarını milletçe ve milletler nezdinde müdafaa ve terviç için teşebbüsat-ı hususiye ve gayr-i resmiyede bulunmak olabilir.

5 — Hükûmet-i hâzıranın siyaset-i dahiliye ve hariciyemizi hüsn-i tedvire muktedir olup olmadığı hakkında şimdilik kat'î bir şey söyleyemeyiz. Bunu icraat gösterecektir. Bizim maksadımız teklif ettiğimiz esasat-ı milliyenin hükûmetçe kabulü idi. Hükûmet-i hâzıra

[1] 1934 basımında, yanlışlıkla: "mazharı".

hükümetçe tutum olarak alınması; ikincisi, Meclisi Milli'nin toplanmasına değin ulusun ve ülkenin alınyazısı üzerinde hiçbir kesin yüklenime girişilmemesi; üçüncüsü de, Barış Konferansı'na gönderilecek delegeler kurulunun ulusal güveni kazanmış, yeterli ve yetenekli kişilerden oluşması biçiminde olan bu üç konuyu hükümet tümüyle kabul etmiş, başka birtakım ayrıntılar üzerinde de anlaşmaya varılmıştır. Yine de, eğer Kongre'nin tüzüğü ile bildirgesinde yazılı ilkeleri henüz bilmiyorsanız, onları da bildirebiliriz.

2 — Heyeti Temsiliye ile hükümetin karşılıklı işleri nedeniyle devletin iki başlı bir biçimde görünmesini gerçeğe uygun bir anlayış olarak görmüyoruz: Ferit Paşa hükümeti zamanında bile hükümet yasadışı, sonuç olarak yok sayılmış olduğundan ulus kendisine meşru ve yasal bir baş sağlamak için çalışmış, hiçbir yolda ikinci bir baş niteliğini almamıştı; bugün ise bütün çalışmalarımız yasanın egemenliğini sağlamaya yönelik olduğundan, iki başlı gibi görünen durumun düzeltilmesine dönüktür, bu bakımdan da yanlış yorumlanmamalıdır.

3 — Hükümetin kesin bir yüklenim altına girmemesini istemekten amacımız, ülke ve ulus yolundaki kararlarımıza ulusun haberi olmadan kötü etki yapacak dokuncalı yüklenimlerdir. Örneğin Ferit Paşa, doğu illerinde geniş bir Ermenistan kurulmasını kendi kişisel oyu ile yüklenmek istemişti. Amacımız işte bu gibi ve bundan daha kötü, onarılamaz dokuncaların önünü almaktır. Yoksa hükümeti ulusal çıkarlar yararına girişimlerinde engellemek değildir. Hükümet büyük devletlerin bize ilişkin kararlarını yararımıza değiştirmek için istediği denli girişim yapabilir. Yalnız Meclisi Mebusan'ın oyunu almaksızın Barış Konferansı kararlarını imza edemez. Meclisi Mebusan'ın toplanmasının çabuklaştırılması yolunda yayılan son seçim karar yazısı da bu konuyu olanaklı kılmaktadır.

4 — Heyeti Temsiliye bir hükümet niteliğinde olmadığından, doğaldır ki, devletlerle resmi ilişkilere girişemez. Bizim yapabileceğimiz ancak hükümetin ulusal isteklere uygun olan görüşlerini ulusça ve uluslar katında savunmak ve desteklemek için özel ve resmi olmayan girişimlerde bulunmak olabilir.

5 — Bugünkü hükümetin iç ve dış siyasamızı iyi yürütmeye gücü olup olmadığı üzerinde şimdilik kesin bir şey söyleyemeyiz. Bizim amacımız, önerdiğimiz ulusal ilkelerin hükümetçe kabulü idi. Bugünkü

ile de aynen böyle oldu. Cemiyetimiz siyasî bir fırka olmadığından vükelâ veya reis-i vükelânın birtakım esbab-ı tercihiye serdiyle tayin ve intihabında âmil olmadık ve olamayız.

6—Bu mesaili daha vazıh ve mufassal surette anlamak arzu edildiği takdirde Sıvas'a bir iki zat izamı pek muvafık olur.

7—Yeni bir kabine teşkili meselesi hakkında Heyet-i Temsiliye şimdilik hiçbir mülâhaza dermeyan edemez.

8—İrade-i Milliye gazetesinde[1] birtakım devletleri alâkadar edecek fıkralar bulunması aleyhtarlık maksadından değil, vakayi-i cariyeden halkı haberdar etmek mecburiyet-i tabiiyesinden mütevellittir. Nitekim aleyhte gibi görünen fıkralar olduğu gibi lehte bulunan fıkralar da vardır. Fazla olarak eğer sırf aleyhtarlık şeklinde görülebilecek fıkralar varsa bu da hukuk-ı milliyeye vuku bulan bazı tecavüzata karşı pek haklı bir müdafaa-i meşrua mahiyetindedir.

10 Teşrinievvel 1919

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 144.

Deraliye[2], 13/10/1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Muhterem Paşam; kaç gündür zat-ı âlinizle matbuat heyeti namına muhabere ediyorduk. Bugün de Tasvir-i Efkâr[3] namına tasdi edeceğim. Berveçh-i zir bazı sualler arz eyliyorum; maksat, Kuva-yi Milliye'nin vaziyeti hakkında mümkün mertebe sarih malûmat vermektir. Alınacak cevapların ajans vasıtasiyle Avrupa'ya çektirilmesine çalışılacaktır. Bu suallerden münasip görülenlere yarınki nüshaya yetiştirilmek üzere mümkün mertebe çabuk cevap vermenizi rica ederim.

1—Kuva-yi Milliye'nin vücuda gelmesinin ilk sebepleri nedir?

2—Teşkilât-ı milliye ne vakit başladı?

3—Bugün kaç vilâyete hükmü şamildir?

4—Teşkilât-ı Milliye'nin başlıca erkânı kimlerdir?

5—Maksad-ı aslîsi nedir?

[1] Sıvas'ta yayımlanmıştı.
[2] İstanbul.
[3] İstanbul'da yayımlanan gazete.

hükümet ile de böyle oldu. Derneğimiz siyasal bir parti olmadığından, bakanlar ya da bakanlar kurulu başkanının birtakım yeğleme nedenleri ileri sürülerek atanmasında ve seçilmesinde etken olmadık ve olamayız.

6 — Bu sorunlar daha açık ve ayrıntılı olarak anlamak istenirse Sıvas'a bir iki kişi gönderilmesi pek uygun olur.

7 — Yeni bir hükümet kurulması sorunu üzerinde Heyeti Temsiliye şimdilik hiçbir görüş ileri süremez.

8 — *İradei Milliye*[1] gazetesinde birtakım devletleri ilgilendirecek yazılar bulunması karşıcıllık amacından değil, olan bitenlerden halka bilgi vermek gibi doğal bir zorunluktan doğmuştur. Nitekim karşıcıl gibi görünen yazılar olduğu gibi, iyiliklerine yazılar da vardır. Fazla olarak eğer salt karşıcıllık biçiminde görülebilecek yazılar varsa bu da ulusal haklara yapılan kimi saldırılara karşı pek haklı yasal bir savunma niteliğindedir.

10 Ekim 1919
Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 144.

İstanbul[2], 13/10/1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Saygıdeğer Paşam; kaç gündür yüksek kişiliğinizle Basın Kurulu adına yazışıyorduk. Bugün de *Tasviriefkâr*[3] adına rahatsız edeceğim. Aşağıda kimi sorular sunuyorum. Amaç, Kuvayi Milliye'nin durumu üzerinde elden geldiğince açık bilgiler vermektir. Alınacak yanıtların ajans aracılığı ile Avrupa'ya çektirilmesine çalışılacaktır. Bu sorulardan uygun görülenlere, yarınki sayıya yetiştirilmek üzere, olabildiğince çabuk yanıt vermenizi rica ederim.

1 — Kuvayi Milliye'nin oluşmasının ilk nedenleri nedir?

2 — Ulusal örgütlenme ne zaman başladı?

3 — Bugün kaç ilde buyruğu yaygındır?

4 — Ulusal örgütlerin başlıca ileri gelenleri kimlerdir?

5 — Temel amacı nedir?

[1] Sıvas'ta yayımlanmıştı.
[2] Deraliye.
[3] İstanbul'da yayımlanan gazete.

6 — Maksad-ı aslîsini istihsal için başlıca teşebbüsatı nedir?

7 — İntihabat hakkında fikri nedir?

8 — Anadolu'da intihabat tamamiyle serbest yapılabilecek midir?

9 — İntihab-ı nisbî esası kabul olunur mu?

10 — Avrupa'ca teşkili mutasavver Ermenistan hududu hakkında ne düşünüyorsunuz?

11 — Sizce Ermenistan hududu ne olabilir?

12 — General *Habord* ile ne mülâkat ettiniz?

13 — Kuva-yi Milliye'nin ikinci, üçüncü derecede uzviyetleri içinde bazı İttihatçılar vardır, deniliyor ne dereceye kadar doğrudur?

14 — İttihatçıların Kuva-yi Milliye üzerine tesir etmesi kabil midir?

15 — İntihabattan sonra Kuva-yi Milliye ne şekilde kalacaktır?

16 — Müstakbel hudutlarımız sizce ne olabilir?

17 — Muhtasaran tercüme-i halinizi bildirir misiniz?

18 — Meb'us intihabı için namzetliğinizi vazedeceğiniz söyleniyor, doğru mudur? Nereden meb'us çıkmak istiyorsunuz?

19 — Rüfekanız meyanında başka kimler meb'us olmak arzusundadır?

20 — Şehrinizde İtilâf mümessilleri var mı, onlarla hal-i temasta mısınız? Size karşı vaz' u[1] tavırları nedir, harekât-ı milliye hakkında ne düşüyorlar?

21 — İstanbul'a mümessil tayin ettiğiniz Vasıf Bey ne vakit gelecektir, talimatı nedir?

Tasvir-i Efkâr Ser-muharriri
Velit

Velit Beyefendiye

Paşa Hazretlerinin telgrafnameniz muhteviyatına numara sırasiyle berveçh-i âti not ettirdiği cevapları arzediyorum.

Cevat[2]

1 — Milletin maruz kaldığı muamelât-ı hakşikenane.

2 — Akab-i mütarekede ve vatanın her tarafında hemen aynı zamanda.

[1] 1927 basımında böyle; 1934 basımında: "vaz'ı".

[2] Cevat [Abbas Gürer].

6 — Temel amacını elde etmek için başlıca girişimleri nedir?

7 — Seçimler konusunda düşünceniz nedir?

8 — Anadolu'da seçimler tümüyle özgürce yapılabilecek midir?

9 — Seçimlerde nisbi temsil ilkesi kabul olunur mu?

10 — Avrupa'ca kurulması tasarlanan Ermenistan sınırı konusunda ne düşünüyorsunuz?

11 — Sizce Ermenistan sınırı ne olabilir?

12 — General Harbord ile neler konuştunuz?

13 — Kuvayi Milliye'nin ikinci üçüncü derecede örgenleri içinde kimi İttihatçılar vardır deniliyor. Ne kerte doğrudur?

14 — İttihatçıların Kuvayi Milliye üzerine etki yapması olanaklı mıdır?

15 — Seçimlerden sonra Kuvayi Milliye ne biçimde kalacaktır?

16 — Gelecekteki sınırlarımız sizce ne olabilir?

17 — Kısaca yaşamöykünüzü bildirir misiniz?

18 — Milletvekili seçimi için adaylığınızı koyacağınız söyleniyor. Doğru mudur? Nereden milletvekili çıkmak istiyorsunuz?

19 — Arkadaşlarınız arasında başka kimler milletvekili olmak isteğindedir?

20 — Kentinizde İtilaf temsilcileri var mı; onlarla değinmede misiniz; size karşı tutumları nedir; ulusal eylem üzerinde ne düşünüyorlar?

21 — İstanbul'a temsilci atadığınız Vasıf Bey ne zaman gelecektir, yönergesi nedir?

Tasviri Efkâr Başyazarı
Velit

Velit Beyefendiye

Paşa hazretlerinin telyazınız içeriğine sayı sırasıyla aşağıda yazdırdığı yanıtları sunuyorum.

Cevat [1]

1 — Ulusun uğradığı haksız işlemler.

2 — Ateşkes'ten sonra ve yurdun her yerinde hemen özdeş zamanda.

[1] Cevat [Abbas Gürer].

3 — Bugün Anadolu ve Rumeli vilâyâtında teşkilât-ı milliyeden mahrum bir yer kalmamıştır. Hükmü umum vatana şamildir.

4 — Teşkilât-ı milliyenin erkânı masuniyet ve istiklâl-i vatan için kalpleri çırpınan milletin umum güzide evlâtlarıdır.

5 — Maksad-ı aslî vatanın tamamisini ve milletin istiklâlini temin etmektir.

6 — Kuva-yi Milliye'yi âmil ve irade-i milliyeyi hâkim kılmağa azm-i kat'î ile karar vermiş olan ve bütün efrad-ı milleti cami bulunan teşkilâtımızdır. Nizamname ve beyannamemizde aynen musarrahtır.

7 — İntihabata gayr-i meşru bir gûna müdahalede bulunmayıp milleti serbest bırakmaktır. Yalnız cemiyetimiz, esasatını kabul edenlerin intihapta muvaffak olmalarını temenni eder.

8 — Evet yapılacaktır.

9 — Bu defaki intihabatın mevcut kanuna tevfikan icrası zaruridir. Ve zaten bu yolda da başlanmıştır. Temsil-i nisbî usulü Meclis-i Millî'nin halledeceği bir meseledir.

10, 11 — 30 Teşrinievvel 1918 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan aksam-ı vatandan bir karış toprağın Ermenistan hükûmetine ilhakına millet kat'iyen razı değildir.

13 — Cemiyetimizde İttihatçı olarak kimse mevcut değildir. İttihatçılık tarihe karışmıştır. Hükûmet-i merkeziyenin, garbin hatayi siyasîsi onların ihyasına sebebiyet vermediği takdirde millet bunun ihyasını derhatır bile etmeyecektir. Buna dair Heyet-i Temsiliye'nin yeni bir beyannamesi bu gece Matbuat Cemiyeti Riyasetine keşide edilecektir.

14 — Kuva-yi Milliyemizin hâkim-i müessiri ancak millet ve makasıd-ı âliye-i milliyedir. Başka hiçbir fert veya cemaat müessir olamaz.

15 — Kuva-yi Milliye'nin şekl-i âtisi, Meclis-i Millî, emniyet ve serbestî ile vazife-i teşriiye ve murakabesini ifaya muvaffak olduktan sonra bir kongre ile tayin edilecektir. Bu husus nizamnamemizin son maddesinde musarrahtır.

16 — Müstakbel hudutlarımız bizce 30 Teşrinievvel 1918 tarihinde mütareke akdedildiği günde fiilen sahip kaldığımız huduttur.

18 — Meb'usluğa namzetliğimi vazetmedim ve etmeyeceğim ve fakat millet herhangi bir yerden beni meb'usluğa intihap ederse maal-iftihar kabul ederim.

19 — Rüfekam da aynen benim gibi düşünmektedirler.

20 — Şehrimizde İtilâf mümessilleri yoktur. Ancak muvakkaten gelip geçen tekmil Avrupa ve Amerika devletlerine mensup memurin-i

3 — Bugün Anadolu ve Rumeli illerinde ulusal örgütlerden yoksun bir yer kalmamıştır. Buyruğu bütün yurda yaygındır.

4 — Ulusal örgütlerin ileri gelenleri, yurdun korunması ve bağımsızlığı için yürekleri çırpınan ulusun bütün seçkin çocuklarıdır.

5 — Temel amaç, yurdun bütünlüğünü, ulusun bağımsızlığını sağlamaktır.

6 — Kuvayi Milliye'yi etken, ulusal iradeyi egemen kılmaya kesinlikle karar vermiş olan bütün ulus bireylerini içinde toplayan örgütümüzdür. Tüzük ve bildirgemizde, olduğu gibi açıklanmıştır.

7 — Seçimlere yasa dışı herhangi bir biçimde karışmayıp ulusu özgür bırakmaktır. Yalnız derneğimiz, ilkelerini benimseyenlerin seçimde başarılı olmalarını diler.

8 — Evet, yapılacaktır.

9 — Bu kez seçimlerin eldeki yasaya uyularak yapılması zorunludur. Aslında bu yolda da başlanmıştır. Nisbi temsil yöntemi Meclisi Milli'nin çözeceği bir sorundur.

10 - 11 — 30 Ekim 1918'deki sınırımız içinde kalan yurt bölümlerinden bir karış toprağın Ermenistan hükümetine katılmasını ulus kesinlikle kabul etmez.

13 — Derneğimizde İttihatçı olarak kimse yoktur. İttihatçılık tarihe karışmıştır. İstanbul hükümetinin, batının siyasal yanlışı onların dirilmesine neden olmazsa, ulus bunun diriltilmesini usuna bile getirmeyecektir. Bununla ilgili olarak Heyeti Temsiliye'nin yeni bir bildirgesi bu gece Matbuat Cemiyeti başkanlığına çekilecektir.

14 — Kuvayi Milliye'mize egemen olan etken ancak ulus ve ulusun yüksek amaçlarıdır. Başka hiçbir kimse ya da topluluk etkili olamaz.

15 — Kuvayi Milliye'nin gelecekteki biçimi, Meclisi Milli güvenlik ve özgürlük içinde, yasama ve denetim görevini yerine getirmeyi başardıktan sonra bir kongre ile saptanacaktır. Bu nokta tüzüğümüzün son maddesinde açıklanmıştır.

16 — Gelecekteki sınırlarımız bizce 30 Ekim 1918'de Ateşkes yapıldığı günde eylemli olarak sahip kaldığımız sınırdır.

18 — Milletvekilliğine adaylığımı koymadım, koymayacağım. Ama ulus herhangi bir yerden beni milletvekilliğine seçerse övünerek kabul ederim.

19 — Arkadaşlarım da olduğu gibi benim düşüncemdedir.

20 — Kentimizde İtilaf temsilcisi yoktur. Ancak geçici olarak gelip geçen bütün Avrupa ve Amerika devletlerinden siyasal ve askeri

siyasiye ve askeriye ile vuku bulan hususî mülâkatlarda teşkilât ve harekât-ı milliyemizin mahiyet-i meşruasını tamamen tasdik ve takdir eylemişlerdir.

17 — Paşanın tercüme-i hali muhtasaran berveçh-i mâruzdur:

Rumî 1296 (Milâdî 1880)[1] tarihinde Selânik'te tevellüt ederek rüşdî tahsilini Selânik'te, idadî tahsilini Manastır'da, Harbiye ve Erkânıharbiye tahsillerini Dersaadet'te[2] ikmal ile 1904[3] senesi Erkânıharbiye Yüzbaşılığı ile neş'et etmiş ve 1907 senesine kadar Suriye'de ve Kolağası olduktan sonra 1911 senesine kadar Makedonya'da bulunmuştur, bu müddet zarfında Ordu Erkânıharbiyesinde, Redif Fırkası Erkânıharbiyeliğinde, Ordu ve Kolordu Erkânıharbiyesinde ve Selânik Zabitan Talimgâh Kumandanlığında ve Şimendifer Hattı Müfettişliğinde ifa-yi vazife eylemişlerdir. 31 Mart[4] hâdisesi üzerine Selânik'ten Dersaadet'e hareket eden kuvvetlerin Erkânıharbiye Reisliğinde ve 1910'da Arnavutluk'ta icra edilen harekâtı Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Erkânıharbi olarak bulunmuş ve 1910'da Pikardi[5] manevralarını takip için Fransa'ya azimet etmiştir. 1911 senesinde Erkânıharbiye-i Umumiye Dairesine memur edilmiş ve oradan İtalya Muharebesi münasebetiyle Trablusgarb'a giderek bu harbin nihayetine kadar Sirenaik mıntıkasında Derne Kuvvetleri Kumandanlığını ifa eylemiş ve bu esnada Balkan Muharebesi başlamış ve Bulgarların Çatalca hattına geldikleri bir zamanda İstanbul'a avdet ederek Gelibolu'da Kuva-yi Mürettebe Erkânıharbiyesi Harekât Şubesi Müdürü ve Bolayır Kolordusu Erkânıharbiye Reisi olarak Balkan Harbi'ne iştirakle Edirne üzerine mezkûr kolordu ile hareket etmiş ve Dimetoka havalisinin istirdadında bilfiil bulunmuşlardır. Balkan Harbi'ni müteakıp Sofya, Belgrat, Çetine ataşemiliterliklerini ifa etmek üzere Sofya'ya memur ve orada Kaymakamlığa terfi edilmiştir. Harb-i zailin ilânını müteakıp Tekirdağ'ında yeni teşekkül eden On Dokuzuncu Fırka Kumandanlığına tayin olunmuşlardır. Maydos ve havalisi mıntıkası kumandanlığını ifa ettikten sonra mezkûr fırka ile bu mıntıkada bulundukları sırada Arıburnu Kuvvetleri Kumandanlığını deruhde eylemiş ve bunun neticesinde Miralaylığa terfi etmişlerdir. Bilâhare Anafartalar Grubu Kumandanı olmuş ve İngilizlerin çekilmeleri üzerine On Altıncı Kolordu Kumandanı olarak Edirne'ye ve orada bir ay kadar kaldıktan sonra Diyarbekir, Bitlis, Muş havalisine aynı numara ile Kolordu

[1] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

[2] İstanbul.

[3] 1927 basımındaki Rumî (Malî) yıllar, 1934 basımında Miladî yıla çevrilmiştir.

[4] 1325 (13 Nisan 1909).

[5] Picardie.

görevlilerle yapılan özel görüşmelerde, ulusal örgüt ve eylemimizin yasal niteliğini tümden onaylamışlar ve beğenmişlerdir.

17 — Paşa'nın yaşam öyküsü kısaca aşağıda sunulmuştur:

Rumi 1296 [Milâdi 1880]'de[1] Selanik'te doğmuş, rüşdiye[2] öğrenimini Selanik'te, lise öğrenimini Manastır'da, Harp Okulu ve Kurmaylık öğrenimlerini İstanbul'da tamamlayarak 1904 yılı[3] kurmay yüzbaşılığı ile bitirmiş, 1907 yılına değin Suriye'de ve Kolağası olduktan sonra 1911 yılına değin Makedonya'da bulunmuştur. Bu süre içinde Ordu kurmaylığında, Redif[4] Tümeni kurmayında, Ordu ve Kolordu kurmayında ve Selanik Subay Eğitim komutanlığında, Demiryolu denetmenliğinde görev yapmışlardır. 31 Mart[5] Olayı üzerine Selanik'ten İstanbul'a yürüyen kuvvetlerin Kurmay Başkanlığında, 1910'da Arnavutluk'ta yapılan harekâtta Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın kurmayı olarak bulunmuş, 1910'da Picardie manevralarını izlemek için Fransa'ya gitmiştir. 1911 yılında Genelkurmay dairesinde görevlendirilmiş, oradan İtalyan Savaşı nedeniyle Trablusgarp'a giderek bu savaşın sonuna değin Sirenaik bölgesinde Derne Kuvvetleri Komutanlığını yapmış, bu sırada Balkan Savaşı başlamış, Bulgarların Çatalca hattına geldikleri sırada İstanbul'a dönerek Gelibolu Mürettep Kuvvetleri Kurmayı Harekât Şubesi Müdürü ve Bolayır Kolordusu Kurmay Başkanı olarak Balkan Savaşı'na katılıp Edirne üzerine sözü geçen Kolordu ile yürümüş, Dimetoka yöresinin geri alınmasında eylemli olarak bulunmuşlardır. Balkan Savaşı'ndan sonra Sofya, Belgrad, Çetine ataşemiliterliklerini yapmak üzere Sofya'ya görevlendirilmiş, orada yarbaylığa yükseltilmiştir. Geçen [Genel] Savaşa girilmesinden sonra Tekirdağ'da yeni kurulan On Dokuzuncu Tümen Komutanlığına atanmışlardır. Maydos ve yöresi bölge komutanlığını yaptıktan sonra sözü geçen Tümen ile bu bölgede bulundukları sırada Arıburnu Kuvvetleri Komutanlığını üzerlerine almış, bunun sonucunda Albaylığa yükselmişlerdir. Sonradan Anafartalar Grubu Komutanı olmuş, İngilizlerin çekilmeleri üzerine On Altıncı Kolordu Komutanı olarak Edirne'ye, orada bir ay kadar kaldıktan sonra Diyarbekir, Bitlis, Muş yöresine özdeş sayı ile Kolordu komutanı olarak gitmiş, sözü geçen

[1] 1934'te düzenlenen nüfus cüzdanından bu yana: 1881.

[2] orta öğrenim.

[3] 1927 basımında yıl, ay ve günler Rumi (Mali) tarihe göre verilmiş, 1934 basımında Miladi'ye çevrilmiştir.

[4] yedek.

[5] 1325 (13 Nisan 1909).

Kumandanı olarak gitmiş ve mezkûr cephede Mirlivalığa terfi ettirilmişlerdir. Tahaşşüt eden İkinci Ordu dahilinde Bitlis ve Muş'u beş gün muharebeden sonra Ruslardan istirdat eylemiş ve bir müddet sonra İkinci Ordu Kumandanlığı Vekâletine ve az bir müddet sonra Hicaz Kuvve-i Seferiyesine Ordu Kumandanı olarak tayin olunmuş ise de Şam'a kadar gittikten ve Sina cephesini teftiş eyledikten sonra Medine'ye gitmelerine hacet görülmediğinden İkinci Ordu Kumandanlığına asaleten tayin edilerek Diyarbekir'e avdet olunmuş, 1917 senesinde Halep'te tahaşşüt eden ve General *Falkenhayn* taht-ı idaresinde bulunan gruba dahil olan Yedinci Ordu Kumandanlığına tayin edilmişlerdir. Müşarünileyh ile harekât-ı harbiyede aralarında ihtilâf-ı nazar hâsıl olduğundan ve hükûmet de nokta-i nazarlarını terviç etmediğinden mezkûr Ordu Kumandanlığından istifa ve müteakıben tayin kılındığı İkinci Ordu Kumandalığını da kabul etmeyerek İstanbul'a avdet etmişlerdir. Bu müddet zarfında veliaht bulunan zatın refakatinde olarak Almanya Karargâh-ı Umumîsine ve Alman garp cephesine seyahat eylemişlerdir. Veliahtın padişah olmaları üzerine şifahî ve musırrane irade ile *Falkenhayn*'ın mağlup bıraktığı Nablus civarındaki Yedinci Ordu'ya tekrar gitmiş ve vürudundan on beş gün sonra vuku bulan umumî İngiliz taarruzunda bu orduyu Haleb'e kadar ricat ettirdiği sırada padişaha Fahrî Yaver olmuştur. Halep muharebesini müteakıp Yedinci ve Adana havalisinde bulunan İkinci Ordulardan mürekkep Yıldırım Grubu Kumandanlığını deruhde ve bâdel-mütareke İstanbul'a avdet eylediler. Son zamanda malûm olduğu veçhile Üçüncü Ordu Müfettişliğiyle Şarkî Anadolu'da bulundukları esnada 8 Temmuz 1919'da silk-i askerîden istifa etmişlerdir.

Vesika, 145.

Bâbıâli, 2/10/1919

Sıvas Vilâyetine

Padişah-ı hilâfetpenah efendimiz hazretlerinin âsâr-ı teveccüh-i humayunları olmak üzere Dahiliye Nezaretine tayin buyurularak tevfikat-ı samadaniyeye müsteniden ifa-yi vazifeye mübaşeret ettim. Memleketin elyevm içinde bulunduğu müşkilâtı iktiham ile vatan ve milletin selâmetini, istikbalini temin için bütün efrad-ı milletin bir vifak ve ittihad-ı tam halinde olması devletin menafi-i hakikiyesi icabatından bulunduğu halde bir müddettir dahil-i memlekette âsâr-ı nifak ve şikak rûnüma olması müşkilâtın bir kat daha tezayüdünü

cephede tuğgeneralliğe yükseltilmişlerdir. Yığınak yapan İkinci Ordu içinde Bitlis ve Muş'u beş gün savaştan sonra Ruslardan geri almış, bir süre sonra İkinci Ordu Komutanlığı vekilliğine, az bir süre sonra Hicaz Seferi Kuvvetlerine Ordu Komutanı olarak atanmış ise de Şam'a değin gittikten ve Sina cephesini denetledikten sonra Medine'ye gitmelerine gerek görülmediğinden İkinci Ordu Komutanlığına asil olarak atanmış, Diyarbekir'e dönülmüş, 1917 yılında Halep'te yığınak yapan ve General Falkenhayn'ın yönetiminde bulunan Grup içindeki Yedinci Ordu Komutanlığına atanmışlardır. Kendisi ile, savaş harekâtında aralarında görüş ayrılığı ortaya çıktığından, hükümet de onun görüşünü desteklemediğinden sözü geçen Ordu Komutanlığından çekilmiş, sonradan atandığı İkinci Ordu Komutanlığını da kabul etmeyerek İstanbul'a dönmüşlerdir. Bu süre içinde veliaht bulunan kişinin yanında Alman Genel Karargâhına ve Alman Batı cephesine gezi yapmışlardır. Veliahtın padişah olmaları üzerine sözlü ve üstelenen buyruk ile Falkenhayn'ın yenilmiş bıraktığı Nablus yöresindeki Yedinci Ordu'ya yeniden gitmiş, buraya gelişinden on beş gün sonra yapılan genel İngiliz saldırısında bu orduyu Halep'e değin geri çektirttiği sırada Padişaha onursal yaver olmuştur. Halep Savaşı'ndan sonra Yedinci ve Adana yöresinde bulunan İkinci Ordulardan oluşmuş Yıldırım Grubu Komutanlığını üzerine almış, Ateşkes anlaşmasından sonra İstanbul'a dönmüşlerdir. Son zamanda bilindiği gibi Üçüncü Ordu Müfettişliğiyle Doğu Anadolu'da bulundukları sırada 8 Temmuz 1919'da askerlik mesleğinden çekilmişlerdir.

Belge 145.

Bâbıâli, 2/10/1919

Sıvas Valiliğine

Padişah ve Halife efendimiz hazretlerinin yakınlık göstermesiyle Dahiliye Nazırlığına atanarak Tanrı'nın yardımı ile göreve başladım. Ülkenin bugün içinde bulunduğu güçlüklere göğüs gererek yurt ve ulusun esenliğini, geleceğini güven altına almak için bütün ulus bireylerinin tam bir barış ve birlik içinde olması devletin gerçek çıkarları gereğinden olduğu halde, bir süredir ülke içinde bozgun ve karışıklık belirtileri görülmesi, güçlüklerin bir kat daha artmasına neden olmak

müstelzim olmak itibariyle pek ziyade şayan-ı teessüftür. Heyet-i cedide-i hükûmet hukuk ve menafi-i âliye-i memleketi müdafaa ve muhafaza için bütün mesaisini sarfetmek emeliyle gelmiş olup ancak bu hususta husul-i muvaffakıyet vifak ve hizmetin avdetiyle her tarafta muhafaza-i sükûna gayret ve hükûmetin telkinatına mutavaatla menafi-i memlekete muzır harekâttan mücanebet edilmekle hâsıl olacağından hemen merkez ve mülhakata bu dairede icra-yi vesaya olunarak ve bu ahval-i vilâyâttan peyderpey malûmat itasına ve meb'usan intihabatı muamelesinin tesriiyle netayicinin inbasına himmet buyurulması bilhassa tavsiye olunur.

Nazır
Mehmet Şerif

Vesika, 146.

Beyanname

Vatan ve milletin elyevm geçirmekte olduğu şu buhranlı devrede hükûmet-i hâzıra cenab-ı Hakkın tevkifat-ı ilâhiyesine ve Peygamberimiz efendimiz hazretlerinin ruhaniyet-i celilesine istinaden padişahımız ve hilâfetpenah efendimiz hazretlerinin teveccüh-i humayunlarına ve millet-i Osmaniyenin muzaheretine itimat ile mes'uliyeti deruhde ederek saadet ve selâmet-i mülk ü milleti temin için azm-i kat'î ile ifa-yı vazifeye mübaşeret etmiştir. Heyet-i vükelâyı hâzıra mütecanis ve hutut-ı esasiyede müttehidülefkâr olup hiçbir fırkaya mensup olmadığı gibi muhtelif siyasî grupların hiçbirine dahi temayül etmez. Fakat vatan ve milletin saadet ve selâmetine matuf olan gayede hepsinden muavenet-i maneviyeye intizarda bulunur. Eyyam-ı ahirede Anadolu'da zuhur eden ahval İzmir'in bigayr-i hakkın işgaliyle anı takip eden vakayi-i fecianın ve Anadolu vilâyât-ı şarkıyesi mukadderatı hakkında işaa edilen rivayatın efkâr-ı ahalide hâsıl ettiği tesirat neticesi olup, maksat ise hukuk ve hudud-ı Osmaniyenin muhafazası olduğuna ve hükûmet de şu histe müşterek bulunduğuna binaen vukua gelen su-i tefehhümatın zevaline şu iştirak hissi kâfildir. Milletin büyük küçük hiçbir tabakasında ve memleketin hiçbir noktasında bu ulvî maksada mugayir bir fikir ve mülâhazanın mevkii olamayacağı âşikârdır. Hususiyle hiss-i vatan ve hulûs-ı niyet ve samimiyet rehber-i hareket olunca su-i tefehhümatın ortadan kalkmasına mâni bittabi zail olur. Hükûmetin düstur-ı emeli cümlece mûta olan Kanun-ı Esasî ahkâmıdır. İrade-i milliyenin tecelligâhı olan Meclis-i Meb'usan'ın sürat-i mümkine ile halli akdem-i vezaifimiz ve intihabatın kemal-i hürriyet ve selâmetle

bakımından pek çok üzüntüye değer. Yeni bakanlar kurulu ülkenin yüksek çıkar ve haklarını savunma ve koruma için bütün çabasını göstermek isteğiyle gelmiş olup; ancak bu yolda başarı sağlanması, barış ve hizmetin geri gelmesiyle, her yanda dirliğin korunmasına çalışmak ve hükümetin sözlerine başeğmekle, ülkenin çıkarlarına dokuncalı eylemlerden kaçınılmakla elde edileceğinden, hemen merkez ve bağlı yerlere bu yolda öğütler verilerek, illerin durumundan birer birer bilgi verilmesine, milletvekili seçimleri işlemlerinin çabuklaştırılmasıyla sonucunun bildirilmesine çaba gösterilmesi özellikle salık verilir.

Nazır
Mehmet Şerif

Belge 146.

Bildirge

Yurt ve ulusun bugün geçirmekte olduğu şu bunalımlı dönemde bugünkü hükümet, Ulu Tanrının yardımlarına ve peygamberimiz efendimiz hazretlerinin yüce ruhaniyetine [1], padişah ve halifemiz efendimiz hazretlerinin gösterdiği yakınlığa, Osmanlı ulusunun desteğine güvenerek, sorumluluğu üzerine alarak, ülke ve ulusun mutluluğu ve esenliğini sağlamak için kesin bir kararla göreve başlamıştır. Bugünkü bakanlar kurulu [2] türdeş ve ana çizgilerde düşünce birliği içinde olup, hiçbir partiye bağlı olmadığı gibi türlü siyasal grupların hiçbirine de eğilim göstermez. Ancak, yurt ve ulusun mutluluk ve esenliğine yönelik olan amaçta hepsinden manevi yardımını bekler. Son günlerde Anadolu'da beliren durumlar, İzmir'in haksızcasına işgaliyle onu izleyen acı olayların, Anadolu doğu illerinin alınyazısı üzerinde yayılan söylentilerin halkın düşüncesinde yarattığı etkiler sonucu olup, amaç ise Osmanlı hakları ve sınırlarının korunması olduğuna ve hükümet de şu duyguda ortak bulunduğuna göre, ortaya çıkan yanlış anlamaların ortadan kalkmasına şu ortaklık duygusu güvencedir. Ulusun büyük küçük hiçbir katında ve ülkenin hiçbir noktasında bu yüce amaca aykırı bir düşünce ve görüşün yeri olamayacağı açıktır. Özellikle yurt duygusu, iyi niyet ve içtenlik tutumda önder olunca yanlış anlamaların ortadan kalkmasına engel elbette yok olur. Hükümet isteklerinin ilkesi herkesçe sözüne uyulan Anayasa buyruklarıdır. Ulusal iradenin belirdiği yer olan Meclisi Mebusan'ın elden geldiğince çabuklukla çözüme bağlanması görevlerimizin ilki, seçimlerin tam bir özgürlük ve esenlik içinde

[1] tinsel gücüne.

[2] Heyeti Vükelâ.

cereyanı ve mukadderat-ı memleketin vükelâ-yi millet vesatetiyle tayini ehass-ı âmâlimiz bulunduğundan intihabatın aksar tarik ile icrası esbabına tevessül olunmuştur. Menafi-i hayatiye-i vatanın temini, hükûmetin yekvücut bir kütle teşkil eden millete istinaden konferans[1] huzuruna çıkmasına mütevakkıf olmakla ihtilâfın tesirat-ı muzırra-i hariciyesi bütün vatandaşlar tarafından teslim edileceğinden hükûmet mutmaindir. Şeref ve haysiyet-i Osmaniye memlekette hiss-i adalet ve müsavatın hükümran olmasında bulunmakla bilâtefrik-i cins ü mezhep hiç kimsenin kanunen mahfuz olan hukuk-ı şahsiye ve medeniyesine bir gûna taarruz vukua gelmemesine sarf-ı mesai edilecek ve muhafazası begayet mültezem olan intizam-ı içtimaiyeye asla halel getirilmemesine itina olunacaktır. Hükûmet efkâr-ı âmmenin mâkesi olan matbuatın memlekete büyük hizmetler ifa edebileceğine kani ve her halde menafi-i vataniyeyi vikayeye her zamandan ziyade itina etmesine dahi muntazırdır. Mesalih-i devletin hüsn-i cereyanı kavanin ve nizamat-ı mevcudenin tamamen tatbikına vâbeste olmakla memurinin bu noktaya aleddevam riayetkâr olmaları lâzımdır. Hilâf-ı kanun ahval vuku bulmuş ise bunların dahi yine kanun dairesinde tashihine müsaraat olunacaktır. *Vilson*[2] prensiplerinden bihakkın istifa olunarak Devlet-i Osmaniye'nin müttehit ve padişahımın müçtemi bir devlet-i müstakille olarak temin-i bekası için hiçbir teşebbüsten geri durulmayacaktır. Zaten düvel-i muazzamanın hissiyatı nasfetkâraneleri[3] ve hakikaten gittikçe tavazzuh etmekte olan Avrupa ve Amerika efkârı âmmesinin itidalperverliği de bu bâbda emniyetbahştır. İn'ikad-ı sulhün bir an akdem tesriiyle hal-i tereddüde nihayet verilmesi menafi-i vatan icabından olmakla bu hususta dahi teşebbüsat-ı lâzimeye iptidar olunacaktır.

Sureti aynen bâlâya muharrer beyanname-i resmînin merkezce mülhakat ve vilâyette hemen neşir ve tamimi mütemennadır.

7/10/1919

Dahiliye Nazırı
Mehmet Şerif

[1] Paris Barış Konferansı.

[2] Wilson.

[3] Bu sözcük, yer yer "nısfet" biçiminde, yanlış olarak geçer. "Nasafet"ten "nasfet"e dönüşmüştür.

yapılması, ülke alınyazısının ulusun vekilleri eliyle saptanması isteklerimizin başlıcası bulunduğundan, seçimlerin en kısa yoldan yapılmasına girişilmiştir. Yurdun yaşamsal çıkarlarının sağlanması, hükümetin, tek beden bir topluluk oluşturan ulusa dayanarak Konferans[1] önüne çıkmasına bağlı olmakla, anlaşmazlığın dış dokuncaları[nın] etkileri bütün yurttaşlarca kabul edileceğine hükümet inançlıdır. Osmanlı şeref ve onuru ülkede adalet ve eşitlik duygusunun egemen olmasında bulunmakla, soy ve mezhep ayrılığı gözetilmeksizin hiç kimsenin yasa ile korunan kişisel ve yurttaşlık haklarına hiçbir yolda saldırılmaması için çaba harcanacak, korunması pek çok gerekli olan toplumsal düzene kesinlikle kesiklik getirilmemesine özen gösterilecektir. Hükümet, kamuoyunun yansıma yeri olan basının ülkeye büyük hizmetler edebileceğine inanmıştır; herhalde yurdun çıkarlarını korumaya her zamandan çok özen göstermesini de bekler. Devlet işlerinin iyi yürümesi eldeki yasa ve tüzüklerin tümüyle uygulanmasına bağlı olmakla, memurların bu konuya saygı göstermeyi sürdürmeleri gereklidir. Yasaya aykırı olaylar çıkmış ise bunların da yine yasa içinde düzeltilmesinde ivedilik gösterilecektir. Wilson ilkelerinden hakkıyla yararlanılarak Osmanlı Devleti'nin birlik içinde ve Padişahımızın çevresinde toplanmış bir bağımsız devlet olarak kalıcılığının sağlanması için hiçbir girişimden geri durulmayacaktır. Aslında büyük devletlerin hakgüder duyguları, gerçekten gittikçe açıklık kazanmakta olan Avrupa ve Amerika kamuoyunun ılımlılığı da bu yolda güven vericidir. Barışın yapılması[nın] bir an önce çabuklaştırılmasıyla duraksamaya son verilmesi yurdun çıkarları gereğinden olmakla, bu yolda da gerekli girişimlere başlanacaktır.

Örneği olduğu gibi yukarıda yazılı resmi bildirgenin merkezce, bağlı yerlerde[2] ve ilde hemen yayımlanması ve yayılması dileğimizdir.

7/10/1919

Dahiliye Nazırı
Mehmet Şerif

[1] Paris Barış Konferansı.
[2] mülhakat.

Vesika, 147.

Şifre Aceledir Sıvas, 11/10/1919

Balıkesir'de Fırka Kumandanı Kâzım[1] Beyefendiye

1 — Heyeti Temsiliye zat-ı âli-i biradelerine arz-ı hürmet ve muhabbet eder. Cephe ve muharebe nokta-i nazarından olan teşkilât hakkında tenvir buyurmanızı rica ederiz.

2 — Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti teşkilât nizamnamesinin Bursa'dan celp ile o mıntıkanın icabatına göre millî ve askerî teşkilâtın tevhidi hususunda himmet-i biraderileri mercûdur.

3 — Teşkilât-ı milliyeye dahil heyetlerin ve eşhasın muhtelif tarzda hükûmet-i merkeziyeden mutalebatta bulunmaları Kuva-yi Milliyenin vahdet ve ahengine halel vereceğinden icap edenlere bu bâbda nasayih-i lâzimede bulunularak muharebe ve hususat-ı askeriyeyi bittabi zat-ı âlileri ve kolordu hall ü fasl edeceğinden teşkilât heyet-i merkeziyesinin muhafaza-i irtibat nokta-i nazarından şimdilik Sıvas'ta bulunan Heyet-i Temsiliye ile tesis-i muhabere eylemesi münasip olur.

4 — Meb'usların âmâl ve makasıd-ı milliyenin Mecliste teminine çalışacak zevattan intihap olunması pek mühimdir. Bunların Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti namına şahsan namzetliklerini vaz etmelerini ve taraf-ı âlinizden himaye olunmalarını rica ederim kardeşim.

5 — İşbu telgrafın vusulünün iş'arı mercudur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 148.

Şifre Aceledir Sıvas, 11/10/1919

Konya'da On İkinci Kolordu Kumandanlığı Vasıtasiyle
Heyeti Temsiliye Azasından Refet Beyefendiye

1 — Konya, Isparta, Burdur, Antalya ve Afyon Karahisar, Denizli, Menteşe[2] livalarında nizamname mucibince teşkilât-ı milliyenin sürat-i teessüsü ve taazzuvu pek mühimdir. Teşkilâtın

[1] Özalp.
[2] Muğla yöresi.

Belge 147.

Sıvas, 11/10/1919

Balıkesir'de Tümen Komutanı Kâzım[1] Beyefendiye

1—Heyeti Temsiliye siz yüce kardeşimize saygı ve sevgilerini sunar. Cephe ve savaş bakımından örgütler konusunda aydınlatılmayı rica ederiz.

2—Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti örgütler tüzüğünün Bursa'dan getirtilmesiyle o bölgenin gereklerine göre ulusal ve askeri örgütlerin birleştirilmesi yolunda siz kardeşimizin çabaları rica olunur.

3—Ulusal örgütler içindeki kurulların ve kişilerin türlü yollarda İstanbul hükümetinden isteklerde bulunmaları Kuvayi Milliye'nin birlik ve uyumunu bozacağından, gerekenlere bu konuda gerekli öğütlerde bulunularak, savaş ve askeri konuları elbette yüce kişilikleri ile Kolordu çözüme bağlayacağından, örgüt merkez kurulunun, bağlantıyı koruma açısından, şimdilik Sıvas'ta bulunan Heyeti Temsiliye ile yazışma kurması uygun olur.

4—Milletvekillerinin ulusal istek ve amaçların Meclis'te sağlanmasına çalışacak kişilerden seçilmesi pek önemlidir. Bunların Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti adına kişisel olarak adaylıklarını koymalarını ve sizce korunmalarını rica ederim kardeşim.

5—Bu telin alındığının bildirilmesi rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 148.

Şifre
İvedidir

Sıvas, 11/10/1919

Konya'da On İkinci Kolordu Komutanlığı Aracılığı ile
Heyeti Temsiliye Üyelerinden Refet Beyefendiye

1—Konya, Isparta, Burdur, Antalya ve Afyonkarahisar, Denizli, Menteşe[2] sancaklarında, tüzük gereğince ulusal örgütlerin çabuklukla kurulması pek önemlidir. Örgütlerin olanak bulunan araçlarla Aydın,

[1] Özalp.
[2] Muğla ve yöresinin eski adı.

vesait-i mümkine ile Aydın, Saruhan [1], İzmir [2] livalarına teşmiline çalışmak icap eder. Gerek bu menatıkın ve gerek Eskişehir, Kütahya, Balıkesir, Çanakkale müstakil livalariyle Bursa vilâyetinin sühulet-i irtibat nokta-i nazarından teşkilâtı hakkındaki mütâlaalarının beyanını rica ederiz.

2 — Meb'usların makasıd-ı milliyeye müstenit esasatımızı kabul eden zevattan intihap olunması için her tarafça tedabir-i lâzimeye tevessül olunmalıdır. Heyet-i Temsiliye kimsenin cemiyet namına namzetliğini vaz'etmeyecektir. Fakat evsaf-ı matlubeyi haiz olanlar şahsen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti namına namzetliklerini vaz'etmelidirler. Bu suretle namzetliklerini vaz'edenler isimlerini mensup oldukları liva heyet-i merkeziyeleri vasıtasiyle doğrudan doğruya aynı zamanda isimlerini Heyet-i Temsiliyeye bildireceklerdir. Cümleten gözlerinizden öperiz.

3 — Orada gerek muharebe nokta-i nazarından gerek millî teşkilât itibariyle mütâlaatınızın iş'arı mercudur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 149.

Şifre
Gayet müstaceldir

Sıvas, 11/10/1919

Bursa Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendiye

1 — Bursa'da nizamname mucibince kuvvetli ve şayan-ı itimat ve itibar zevattan mürekkep bir heyet-i merkeziyenin ve Bilecik'te bir heyet-i idarenin teşekkülü ve Bilecik livasının merkeze raptiyle bütün Hudavendigâr [3] vilâyeti dahilinde nevahiye varıncaya kadar teşkilâtın teşmiliyle vilâyetin bir kütle-i metine haline sürat-i ifrağı pek ziyade elzem ve faideli görülmektedir. Bu hususta icap edenlerin teşvik ve tergibiyle neticenin iş'arını hassaten rica ederim.

2 — Meb'us intihabında cemiyetimizin nokta-i nazarı heyet-i merkeziyeye hitaben açık telgrafla yazılmıştır. Mütâlaa buyurulması münasip olur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[1] Manisa yöresi.
[2] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.
[3] Bursa.

Saruhan [1], İzmir [2] sancaklarına yayılmasına çalışmak gerekir. Gerek bu bölgelerin, gerek Eskişehir, Kütahya, Balıkesir, Çanakkale bağımsız sancaklarıyla Bursa ilinin, bağlantı kolaylığı açısından örgütler konusundaki görüşlerinin bildirilmesini rica ederiz.

2 — Milletvekillerinin, ulusal amaçlara dayalı ilkelerimizi kabul eden kişilerden seçilmesi için her yanda gerekli önlemler alınmaktadır. Heyeti Temsiliye kimsenin dernek adına adaylığını koymayacaktır. Ancak istenen niteliklerde bulunanlar kişisel olarak Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti adına adaylıklarını koymalıdırlar. Böylece adaylıklarını koyanlar adlarını bağlı oldukları sancak merkez kurulları aracılığı ile doğrudan doğruya, bir de adlarını, Heyeti Temsiliye'ye bildireceklerdir. Hepimiz gözlerinizden öperiz.

3 — Orada gerek savaş açısından, gerek ulusal örgütler bakımından görüşlerinizin bildirilmesi rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 149.

Şifre
Çok ivedidir

Sıvas, 11/10/1919

Bursa Tümen Komutanı Bekir Sami Beyefendiye

1 — Bursa'da tüzük gereğince güçlü ve güvenilir, saygıdeğer kişilerden oluşmuş bir merkez kurulunun, Bilecik'te bir yönetim kurulunun kurulması ve Bilecik sancağının merkeze bağlanmasıyla bütün Hudavendigâr [3] ili içinde, bucaklara varıncaya değin örgütün yayılmasıyla ilin sağlam bir küme durumuna çabuklukla getirilmesi pek çok gerekli ve yararlı görülmektedir. Bu konuda gerekenlerin özendirilmesi ve isteklendirilmesiyle sonucun bildirilmesini özellikle rica ederim.

2 — Milletvekili seçiminde derneğimizin görüşü merkez kuruluna açık tel ile yazılmıştır. Okunması uygun olur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[1] Manisa ve yöresinin eski adı.
[2] İzmir o zamanlar Aydın ilinin merkez sancağı idi.
[3] Bursa.

Vesika, 150.

Sıvas, 12/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

İkdam[1] gazetesinin 23 Eylûl 1919 tarih ve 8123 numaralı nüshasında münteşir Askerî Nigehban Cemiyeti'nin muhtırası pek muhik olarak ordu-yı humayun ümera ve zabitanının calib-i nefret ve heyecanı olduğu ve bu bâbda mafevk kumandanlar tarafından protesto ve şikâyetnameler gönderilmek ve bu ihanete bir an evvel hatime verilmesini talep etmek gibi teşebbüslerde bulunulmak istendiği istihbar edilmektedir. Filhakika Cenab-ı Hakka bin kere şükürler olsun padişahına sadık, kavanin-i askeriyeye mûti, her türlü siyasî cereyanlardan müberra olan Osmanlı ordusu bugün vatan ve milletin yegâne nigehbanı olduğunu vahdet-i fikriye ve zapt ü rapt-ı askerîsi ile cihana göstermekle vaziyet-i dahiliye ve hariciyemizi temin eylemektedir. Kavanin-i devlete mugayir, payitaht-ı saltanat-ı seniyede Harbiye Nezareti'nin gözü önünde askerî bir cemiyet-i fesadiyenin icra-yi faaliyet etmesi ve hatta beyannamelerinin sahaif-i matbuata kadar geçmesi bütün ordunun tezyid-i infialine ve zaman geçtikçe hiç şüphesiz makam-ı nezaretpenahilerine kadar usulsüz müracaatlere ve belki de tedabir-i mütekabileye kalkışılarak vatan ve millet için gayr-i kabil-i telâfi felâketlere sebebiyet verecektir. Buradaki malûmata nazaran bu mugayir-i kanun cemiyet-i fesadiyenin re'sikârında Kiraz Hamdi Paşa, hırsızlığından dolayı matrut Erkânıharp Miralayı Refik Bey, sabık Halâskâr Grubu'nda[2] Binbaşı Kemal Bey, Bandırma Sabık Sevkiyat Reisi Topçu Binbaşılarından Hakkı Efendi ve henüz bu cemiyetle kat'-ı rabıta edip etmediği malûm olmayan matrut Erkânıharp Binbaşılarından Nevres Bey gibi eşhas olup azası da seyyiatları yüzünden ordudan tardolunmuş veya tekaüde sevkedilmiş kesan ile ahlâksızlıklariyle tanınmış mahdudülmiktar eşhastan ibaret bulunmaktadır.

Malûm-ı samileri olduğu veçhile Cevat Paşa Hazretlerinin zaman-ı nezaretlerinde bu cemiyete karşı Harbiye Nezareti takibata başlamış, fakat sonra tebeddülâttan dolayı arkası bırakılmıştı. Binaenaleyh bu menba-ı fesadın hemen kökünden sökülüp atılması, mensubininin ibretenlissairin olacak surette şediden tecziye ve bu icraat ve takibattan ordu-yi humayunun resmî tamimlerle haberdar

[1] İstanbul'da yayımlanırdı.
[2] Halâskâr Zabitan Grubu.

Belge 150.

Sıvas, 12/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

İkdam[1] gazetesinin 23 Eylül 1919 gün ve 8123. sayısında yayımlanmış Askeri Nigehban Cemiyeti andacı[nın], pek haklı olarak ordu üstsubay[2] ve subaylarının tiksintisini ve tedirginliğini çekmiş olduğu, bu yolda üst komutanlarca[3] protesto ve yakınma yazıları gönderilmek, bu hayınlığa bir an önce son verilmesini istemek gibi girişimlerde bulunulmak istendiği haber alınmaktadır. Gerçekten, Ulu Tanrıya bin kez şükürler olsun, Padişaha bağlı, askeri yasalara boyun eğen, her türlü siyasal akımlardan arınmış olan Osmanlı ordusu, bugün yurt ve ulusun tek bekçisi olduğunu düşünce birliği ve askeri sıkıdüzen ile dünyaya göstermekle ve iç ve dış durumumuzun [güvenini] sağlamaktadır. Devlet yasalarına aykırı, yüce saltanatın başkentinde Harbiye Nezareti'nin gözü önünde askeri bir bozgunculuk derneğinin çalışmasını yürütmesi, giderek bildirgelerinin basın sayfalarına değin geçmesi, bütün ordunun kırgınlığının artmasına ve zaman geçtikçe hiç kuşkusuz nazırlığınız katına değin yöntem dışı başvurulara, belki de karşılıklı önlemlere kalkışılarak yurt ve ulus için giderilmesi olanaksız yıkımlara neden olacaktır. Buradaki bilgilere göre, bu yasaya aykırı bozguncu derneğin başında Kiraz Hamdi Paşa, hırsızlığından dolayı kovulmuş Kurmay Albay Refik Bey, eski Halâskâr Grubu'ndan[4] Binbaşı Kemal Bey, Bandırma eski Askere Gönderme Başkanı Topçu binbaşılarından Hakkı Efendi ve henüz bu dernekle ilişkisini kesip kesmediği bilinmeyen kovulmuş kurmay binbaşılardan Nevres Bey gibi kişiler olup, üyeleri de kötülükleri yüzünden ordudan kovulmuş ya da emekliye ayrılmış kişiler ile ahlâksızlıklarıyla tanınmış sayısı az kişilerden oluşmuş bulunmaktadır.

Yüce bilgileri içinde olduğu üzere, Cevat Paşa hazretlerinin nazırlıkları zamanında bu derneğe karşı Harbiye Nezareti kovuşturmaya başlamış, ancak sonra değişikliklerden dolayı arkası bırakılmıştı. Bundan dolayı bu bozgun kaynağının hemen kökünden sökülüp atılmasını, üyelerinin başkalarına ders olacak biçimde ağır cezalara çarptırılmasını, bu işlerden ve kovuşturmadan ordunun resmi genelgelerle haberli

[1] İstanbul'da yayımlanan gazete.
[2] ümera. Binbaşıdan yukarı subaylar.
[3] mafevk.
[4] Halâskâr Zabitân [kurtarıcı subaylar] Grubu.

kılınması[nı], fedakâr ve namuslu heyet-i zabitanımızın teskin-i ezhanı, ordunun temin-i inzıbatı nokta-i nazarından hayatî ve müstacel bir mesele addeylediğimizden muvaffakıyet-i nezaretpenahileri nokta-i nazarından arzını vecibe addederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 151.

Gayet müstaceldir — Harbiye, 14/10/1919

Sıvas'ta Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa
Kemal Paşa Hazretlerine

C: 12/10/1919 tarihli Nigehban Cemiyeti [1] hakkındaki şifreye: Bu kat'î mukarrerdir.

Cemal

Vesika, 152.

Şifre — Sıvas, 15/10/1919

On Beşinci Kolordu Kumandanlığına
Amasya'da Beşinci Fırka Kumandanlığına
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Kumandanlığına
Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandanlığı Vekâletine
Konya'da On İkinci Kolordu Kumandanlığı Vekâletine
Balıkesir'de On Dördüncü Kolordu Kumandanlığı Vekâletine
Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanlığına

Kıtaattan vaki olan müracaat üzerine Nigehban-ı Askerî ismindeki cemiyet-i fesadiyenin lağvı ile müsebbipleri hakkında takibat icrası Harbiye Nazırı Paşa Hazretlerinden rica edilmişti. Alınan cevapta bunun kat'î ve mukarrer olduğu bildirilmiş olmakla ordunun şeref ve haysiyeti namına pek mühim olan Nezaret-i müşarünileyhanın bu kararı arzolunur.

Mustafa Kemal

[1] Nigehban-ı Askerî Cemiyeti.

edilmesini, özverili ve namuslu subaylarımızın yatıştırılması, ordunun düzenbağının sağlanması açısından yaşamsal ve ivedi bir sorun saydığımızdan nazırlığınızın başarısı bakımından bilgilerine sunulmasını boyun borcu sayarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 151.

Çok ivedidir.

Harbiye, 14/10/1919

Sıvas'ta Heyeti Temsiliye Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Y: 12/10/1919 günlü Nigehban Cemiyeti[1] konulu şifreye: Bu, kesinlikle kararlaştırılmıştır.

Cemal

Belge 152.

Şifre

Sıvas, 15/10/1919

On Beşinci Kolordu Komutanlığına
Amasya'da Beşinci Tümen Komutanlığına
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Komutanlığına
Ankara'da Yirminci Kolordu Komutanlığı Vekilliğine
Konya'da On İkinci Kolordu Komutanlığı Vekilliğine
Balıkesir'de On Dördüncü Kolordu Komutanlığı Vekilliğine
Edirne'de Birinci Kolordu Komutanlığına

Birliklerden gelen başvuru üzerine Nigehbanı Askeri adındaki bozguncu derneğin ortadan kaldırılmasıyla kurucuları[2] ile ilgili kovuşturma yapılması Harbiye Nazırı Paşa hazretlerinden rica edilmişti. Alınan yanıtta bunun kesin ve kararlaştırılmış olduğu bildirilmiş olmakla, ordunun şeref ve onuru adına pek önemli olan, sözü geçen Nezaretin bu kararı bilginize sunulur.

Mustafa Kemal

[1] Nigehbanı Askeri [Askeri Bekçi] Cemiyeti.
[2] müsebbipleri.

Vesika, 153.

Şifre Sıvas, 13/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Sıvas ahalisinin, heyet-i celilelerinin makam-ı iktidara geçmesi şerefine ve İngilizlerin Samsun'u tamamen tahliye eylemeleri tebşiratına ait olmak üzere 4 Teşrinievvel gecesi icra eyledikleri tezahürat-ı milliye ve fener alayı tafsilâtından bâhis İrade-i Milliye istihbaratına atfen Dahiliye Nazırı Paşa Hazretlerinin Sıvas vilâyetine vâki bir tebliğlerinde, Sıvas halkının izhar-ı şadümani eylemelerini pek tabiî bulduklarını ve fakat "kahrolsun işgal" tarzındaki yazılar hükûmetin halihazır siyasetine gayr-i muvafık olduğu için icap edenlere nasayihte bulunulması mastur bulunduğu, vali-i vilâyetin istimzac-ı reyi maksadiyle Heyet-i Temsiliyemize vaki müracaatinden anlaşıldı. Heyetimiz mütarekename ahkâmına mugayir ecnebi işgalinin ref'ini gören, vatanın kısmen tahliyesini idrak eyleyen milletin bu tarzda hatta daha bariz bir surette izhar-ı hissiyat etmesini pek muvafık ve makul gördüğü cihetle milletin hissiyat-ı hakikiyesine müsteniden hükûmetin bu haksız işgalleri lisan-ı resmi-i siyasî ile ret ve mütareke ahkâmına mugayir bugüne kadar vuku bulmuş müdahalâtı protesto ve tamirlerini talep eyleyeceğine intizar eylemektedir. Halkın itimadını tezelzülden vikaye maksadiyle Dahiliye Nezareti tebligat-ı vâkıasının muhafaza-i mahremiyetine ve halka adem-i işaasına karar verildiğini arzeder, bu vesile ile hükûmetin takip ettiği siyasette Heyet-i Temsiliye'ce henüz malûm olmamış cihetler varsa tenvirine müsaade buyurulması müsterhamdır.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 154.

Harbiye, 18/10/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

C: 13/10/1919. Hükûmetin programında Heyet-i Temsiliye'ce meçhul kalmış hiçbir nokta yoktur. Yalnız âmâl-i milliye dairesinde tedvir-i umur mes'uliyetini tahammül eden hükûmet-i merkeziyenin harekât ve icraatında icabat-ı siyasiyeyi kollamak ve Sıvas Kongresi

Belge 153.

Sıvas, 13/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Sıvas halkının, yüce kurullarının iş başına geçmesi onuruna ve İngilizlerin Samsun'u tümüyle boşaltmaları muştularına ilişkin olmak üzere, 4 Ekim 1919 gecesi yaptıkları ulusal gösteriler ve fener alayı ayrıntılarından söz eden *İradei Milliye* haberlerine dayanarak, Dahiliye Nazırı Paşa hazretlerinin Sıvas iline yapılan bir bildirimlerinde, Sıvas halkının sevinç gösterilerini pek doğal buldukları, ancak "kahrolsun işgal" yolundaki yazılar hükümetin bugünkü siyasasına uygun düşmediği için gerekenlere öğüt verilmesi yazıldığı, il valisinin, oyunu sorma amacıyla Heyeti Temsiliye'ye yaptığı başvurusundan anlaşıldı. Kurulumuz, Ateşkes buyruklarına aykırı yabancı işgalinin kaldırıldığını gören, yurdun bölüm bölüm boşaltılmasına tanık olan ulusun, bu biçimde, dahası, daha belirgin bir yolda duygularını belirtmesini pek uygun ve akla yakın gördüğünden; ulusun gerçek duygularına dayanarak hükümetin, bu haksız işgalleri siyasal resmi dil ile geri çevirip, Ateşkes buyruklarına aykırı olarak bugüne değin yapılmış karışmaları protesto ile düzeltilmesini isteyeceğini beklemektedir. Halkın güvenini sarsıntıdan korumak amacıyla, Dahiliye Nezaretinin yaptığı bildirimlerin gizliliğinin korunmasına, halka yayılmamasına karar verildiğini bilgilerine sunar, bu nedenle hükümetin izlediği siyasada Heyeti Temsiliye'ce henüz bilinmemiş yönler varsa, aydınlatılmasına izin verilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 154.

Harbiye, 18/10/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Y: 13/10/1919. Hükümetin programında Heyeti Temsiliye'ce bilinmeyen hiçbir nokta yoktur. Yalnız ulusal istekler içinde işleri çevirme sorumluluğunu yüklenen İstanbul hükümetinin davranış ve işlerinde siyasal gerekleri kollamak, Sıvas Kongresi kararlarında da

mukarreratında da teyit olunduğu veçhile [*] ecanibe karşı daha mihmannüvazane ve mülâyimane hareket eylemek ıztırarında olduğu Heyet-i Temsiliye'ce de takdir buyurulur ümniyesindeyim.

Milletin izhar-ı hissiyat eylemesi ne derecede müstahsen ve hükûmetin teşebbüsat-ı siyasiyesinde muvaffakıyetine ne mertebe muzahir ise mukadderat-ı memlekete hükmedecek olan sulh konferansında hayırhah zahîrlere ihtiyacımız da ol mertebe bâhirdir. Bu cihetle âmâl-i milliyeyi tahsil vazifesinde idare-i merkeziyenin daha müteenniyane hareket mecburiyetinde olduğu, hususiyle teşebbüsat-ı milliyeyi su-i tefsir faaliyetlerinin henüz kuvvetten düşmediği şu zamanlarda işaret eylediğim ihtiyatkârlıkların nâbemahal olmadığı tasdik buyurulur itikadındayım. Yoksa haksız ve lüzumsuz işgallerin ref'i emrinde resmî gayr-i resmî teşebbüsattan bir an bile hâli kalınmadığını, temin eylerim. Harekât-ı ahire-i Hudapesendanesiyle cihan efkâr-ı umumiyesine karşı isbat-ı âsâr-ı rüşd eylemiş olan millet-i necibenin haiz-i itimadı bulunan hükûmet-i hazıra icraat-ı vâkıasında âzâdeser kaldıkça harice karşı daha fazla isma-ı kelâm eyleyebileceği bedihiyatına karşı Heyet-i muhtereme-i Temsiliye'den icraat-ı hükûmeti daha ziyade mürevviçkâr bulunmalarını rica ederim.

Harbiye Nazırı
Cemal

Vesika, 155 [a].

Telgraf Bursa, 12/10/1919

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Reis-i Muhteremi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — Bekir Sami ve Harekât-ı Milliye Kumandanı Mehmet Ali Beyefendiler ile biliştirak dünden itibaren vazifeye mübaşeret edilmiş ve nizamnameye tevfikan teşkilâta başlanılmıştır.

2 — Zamanın nezaketi ve müstaceliyeti hasebiyle aşağıdan yukarıya intihabat imkânı olmadığından intihabatı idare etmek üzere nizamnameye tebean memleketin maruf ve erbab-ı hamiyetten müteşekkil olmak üzere Meclis-i Belediye, Ticaret Odası, Muallimler Cemiyeti, Türk ve Çiftçiler Derneği ve Avcılar Kulübü, Cemiyetülmüderrisin ve Dava Vekilleri Cemiyeti gibi memlekette mevcut kâffe-i

* Böyle şey yoktur. [Atatürk'ün notu].

pekiştirildiği üzere * yabancılara karşı daha konukseverce, daha yumuşak davranmak zorunda olduğu Heyeti Temsiliye'ce de anlaşılır umarındayım.

Ulusun duygularını belirtmesi ne denli güzel, hükümetin siyasal girişimlerinde başarısına ne kerte yardımcı ise, ülkenin alınyazısını kararlaştıracak olan Barış Konferansı'nda da iyilikçi destekçilere gereksinmemiz de o kertede açıktır. Bu yönden, ulusal istekleri elde etme görevinde merkez yönetiminin daha ağırdan alarak davranmak zorunda olduğu, özellikle ulusal girişimleri yanlış yorumlama çabalarının henüz gücünü yitirmediği şu zamanlarda, belirttiğim sakıngan davranışların yersiz olmadığı onaylanır inancındayım. Yoksa haksız ve gereksiz işgallerin kaldırılması yolunda resmi ya da resmi olmayan girişimlerden bir an geri kalınmadığına inanca veririm. Tanrının beğendiği son eylemleriyle dünya kamuoyuna karşı erginliğinin belirtilerini tanıtlamış ve soylu ulusun güvenini kazanmış olan bugünkü hükümet[in], çalışmalarında özgür kaldıkça dışa karşı daha çok sözünü dinletebileceği açıklığına karşı, saygıdeğer Heyeti Temsiliye'den hükümetin yaptıklarına daha çok destekçi bulunmalarını rica ederiz.

Harbiye Nazırı
Cemal

Belge 155 [a].

Telgraf

Bursa, 12/10/1919

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Sayın Başkanı Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — Bekir Sami ve Ulusal Eylemler [1] Komutanı Mehmet Ali beyefendiler ile birlikte dünden beri göreve başlanmış, tüzüğe uyularak örgütlenmeye başlanılmıştır.

2 — Zamanın ağırlığı ve ivediliği nedeniyle aşağıdan yukarıya seçim olanağı bulunmadığından, seçimleri yönetmek üzere tüzüğe göre ülkenin tanınmış ve yurtseverlerden oluşmuş olmak üzere Belediye Meclisi, Ticaret Odası, Öğretmenler Derneği, Türk ve Çiftçiler Derneği, Avcılar Kulübü, Müderrisler Derneği, Dava Vekilleri Derneği [2] gibi ülkede

* Böyle şey yoktur. [Atatürk'ün notu].
1 Harekâtı Milliye.
2 Asıl adları karşı sayfadadır.

müessesat-ı milliyenin ârâsı ile on kişilik bir heyet-i merkeziye intihabı bugün ikmal edilecek ve esamisi bilâhare arzolunacaktır.

3 — İntihabatın suret-i icrasını âmir olan telgrafname-i âlilerinin beş gün evvelisine kadar mercilerine tebliğ edilmemesi yüzünden münderictına kesb-i ıttıla edilememiş ve henüz elde ettiğimiz 13 Eylûl 1919 tarihli telgrafname-i âlileri bittetkik hükûmetin Kongre'de heyet-i mahsusamız tarafından kabul edilen esasat dairesindeki tamimi medar-ı tatbik ittihaz ederek süratle intihabata sarf-ı mesai etmekteyiz.

4 — Bursa'ya muvasalattan beri Redd-i İlhak, Karakol ve saire namları altında aynı gaye ile hareket ve fakat muhtelif merkezlerden vürut eden birtakım teşkilâta müsadif oluyorum. Hatta 10 Teşrinievvel 1919 tarihli Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti Reisi Hâcim imzasiyle gelen bir telgrafta ayın yirmisinde in'ikat edecek büyük kongreye bir telgrafname ile iki murahhasın izamı ve teşkilât namına diğer tedabir-i mühimmenin icrası bildiriliyor. Bu hal kumandanın muhtelif menabiden verilmesi yüzünden birçok mehaziri dâi olduğu umum Anadolu ve Rumeli'ye şâmil olan Kongremizin takip ve kabul ettiği **her İslâm, cemiyetinin[1] azasındandır,** kaidesine muhalif ve matlup olan vahdet-i milliyeyi muhil olduğu cihetle ehemmiyetle nazar-ı dikkat-i âlilerini celbederim. İttihaz edilecek diğer hususatı dahi peyderpey arzedeceğimi beyan ve Heyet-i Temsiliye aza-yi muhteremesine derin hürmetlerimi tekrar ile emr-i devletlerine intizar eylerim Efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Bursa Murahhası
Osman Nuri

Vesika, 155 [b].

Tel — Sıvas, 14/10/1919

Bursa'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Murahhaslarından
Osman Nuri Beyefendiye

C: 12/10/1919 Tele.

1 — Teşkilâtın tesri ve teşmili hususunda masruf olan himemat-ı vatanperveranelerine arz-ı şükran olunur.

[1] "cemiyetin" olmalıdır.

bulunan bütün ulusal kuruluşların oyları ile on kişilik bir merkez kurulu seçimi bugün tamamlanacak, adları sonradan bildirilecektir.

3 — Seçimlerin nasıl yapılacağını buyuran yüce tellerinin beş gün öncesine değin yerlerine bildirilmemesi yüzünden içeriği öğrenilememiş, henüz elde ettiğimiz 13 Eylül 1919 günlü yüce telleri incelenerek, hükümetin Kongre'de özel kurulumuzca kabul edilen ilkeler içindeki genelgeyi uygulama temeli alarak, hızla seçimler için çalışmaktayız.

4 — Bursa'ya geldikten beri Reddi İlhak, Karakol vb. adlar altında özdeş amaç ile çalışan, ancak çeşitli merkezlerden gelen birtakım örgütlere rastlıyorum. Dahası 10 Ekim 1919 günlü Balıkesir Reddi İlhak Cemiyeti Başkanı Hacim imzasıyla gelen bir tel, ayın yirmisinde toplanacak büyük kongreye bir tel ile iki delegenin gönderilmesi, örgüt adına başka önemli önlemlerin alınması bildiriliyor. Bu durum, komutanın çeşitli kaynaklardan verilmesi yüzünden birçok sakıncaları getirdiği [gibi], bütün Anadolu ve Rumeli'ye yaygın olan Kongremizin **izlediği ve kabul ettiği her Müslüman, derneğin**[1] **üyelerindendir kuralına** aykırı, istenen ulusal birliği bozucu olduğundan önemle yüce dikkatlerini çekerim. Yapılacak öteki işleri de birer birer sunacağımı bildirir, Heyeti Temsiliye'nin saygıdeğer üyelerine derin saygılarımı yineleyerek yüce buyruklarını beklerim efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Bursa Delegesi
Osman Nuri

Belge 155 [b].

Tel

Sıvas, 14/10/1919

Bursa'da Müdafaai Hukuk Cemiyeti Delegelerinden
Osman Nuri Beyefendiye

Y: 12/10/1919 tele:

1 — Örgütün çabuklaştırılması ve yaygınlaştırılması yolunda harcamış olduğunuz yurtseverce çabalarınıza teşekkür edilir.

[1] **Karşı sayfadaki metne ve dipnota** bakınız.

2 — Redd-i İlhak ve saire gibi aynı maksad-ı mukaddesin doğurduğu millî cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti namı altında birleşmiş olduğundan hepsinin mümessili ancak Heyet-i Temsiliyemizdir. Bu sebeple bu gibi münferit tebligatın nazar-ı itibara alınamayacağı tabiidir. Pek muhtemeldir ki bu müracaatler tadilât-ı ahireden henüz haberdar olmayan, teşkilâtımızın hafi bulunduğu zamanın netayicinden olan bazı aksamın teşebbüsatıdır. Binaenaleyh efkâr-ı umumiyenin tenvir ve vahdet-i milliyenin temini hususunda rüfeka-yi muhteremeleriyle hasr-ı mesai buyurulması ehemmiyetle rica olunur Efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 155 [c].

Şifre

Sıvas, 14/10/1919

K.O. 20 Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretlerine
Bursa'da Kumandan Bekir Sami Beyefendiye
Balıkesir'de Kolordu Kumandanı Kâzım [1] Beyefendiye

Bursa'da murahhas Osman Nuri Bey'den alınan telgrafnamede Redd-i İlhak, Karakol ve saire namı altında muhtelif millî cemiyetlerin teşkilât ve icraata devam eyledikleri, hatta Balıkesir Redd-i İhlak Cemiyeti Reisi Hâcim imzasiyle ayın yirmisinde büyük bir kongreye murahhaslar talep olunduğu bildirmektedir. Sıvas Umumî Kongresi ile aynı maksad-ı mukaddes uğrunda çalışan bilûmum millî cemiyetler tevhit kılınmış ve bu sayede milletin gösterdiği birlik ve azm ü irade neticesi olarak vaziyet-i mes'ude-i ahire tahassul eylemiştir. Henüz mukarrerattan haberleri olmadığı anlaşılan bu gibi kuva-yi milliyenin Trakya ve Paşaeli Cemiyeti'nin de mülhak olduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi ile doğrudan doğruya temas eylemeleri ve Sıvas Kongresi nizamnamesine tevfikan teşkilâtlarını tadil ve teklifat ve mutalebatını ancak Heyet-i Temsiliyemiz marifetiyle icra eylemeleri vatanımızın bugün muhtaç olduğu vahdet ve intizam-ı dahilî nokta-i nazarından kat'î ve zarurî bulunduğunun lâzımgelenlere izahı ve keyfiyetin taht-ı temine alınması ve hükûmet-i merkeziyemizin

[1] Özalp.

2 — Reddi İlhak vb. gibi özdeş kutsal amacın doğurduğu ulusal dernekler Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti adı altında birleşmiş olduğundan, hepsinin temsilcisi ancak Heyeti Temsiliyemizdir. Bu nedenle bu gibi ayrı ayrı bildirimlerin dikkate alınamayacağı doğaldır. Pek olasıdır ki, bu başvurular son değişikliklerden henüz haberi olmayan, örgütümüzün gizli bulunduğu günlerin sonuçlarından olan kimi kesimlerin girişimleridir. Bundan dolayı, kamuoyunun aydınlatılması ve ulusal birliğin sağlanması yolunda saygıdeğer arkadaşlarınızla birlikte çalışılması önemle rica olunur efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 155 [c].

Şifre

Sıvas, 14/10/1919

20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa Hazretlerine
Bursa'da Komutan Bekir Sami Beyefendiye
Balıkesir'de Kolordu Komutanı Kâzım [1] Beyefendiye

Bursa'da delege Osman Nuri Bey'den alınan telyazıda Reddi İlhak, Karakol vb. adı altında çeşitli ulusal derneklerin örgütlenmeyi ve çalışmayı sürdürdükleri, dahası, Balıkesir Reddi İlhak Cemiyeti Başkanı Hacim imzasıyla ayın yirmisinde büyük bir kongreye delegeler istendiği bildirilmektedir. Sıvas Genel Kongresi ile özdeş kutsal amaç uğrunda çalışan bütün ulusal dernekler birleştirilmiş, bunun yardımı ile ulusun gösterdiği birlik, kararlılık ve irade sonucu olarak son mutlu durum ortaya çıkmıştır. Henüz kararlardan haberi olmadığı anlaşılan bu gibi kuvayi milliyenin Trakya ve Paşaeli Cemiyeti'nin de bağlı bulunduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi ile doğrudan doğruya değinmeleri ve Sıvas Kongresi tüzüğüne uygun olarak örgütlerini değiştirmeleri, öneri ve isteklerini ancak Heyeti Temsiliyemiz eliyle yerine getirmeleri[nin], yurdumuzun bugün gereksindiği birlik ve iç düzen açısından kesin ve zorunlu bulunduğunun gerekenlere açıklanması, bunun sağlanması; İstanbul hükümetimizin,

[1] Özalp.

selâmet-i memleket namına matuf mesai-i milliyesinde dûçar-ı sekte olmaması için kongre ve saire gibi içtimalara bugün lüzum olmadığının icap edenlere iblâğı ve neticenin iş'arı kemal-i ehemmiyetle istirham olunur.

Fuat Paşa Hazretlerine, Karesi'de[1] K.O. 14 **Kumandanı Kâzım** Beyefendiye ve Bursa'da Bekir Sami Beyefendiye bildirmiştir.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 155 [d].[2]

Gayet müstaceldir

Konak, 18/10/1919

K.O. 3 Kumandanlığına

Âtideki telgrafnamenin Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine arzını rica ederim.

Kuvvet ve teşkilât-ı milliyenin vüs'at ve ahengine halel verecek ve ecnebilerin milletimizin müttehit olduğu hakkındaki fikirlerini şüpheye sevkedecek teşebbüsattan tevakki olunması iş'ar buyuruluyor. Hâcim Bey'in bu bâbdaki maruzatını yazdım. Heyet-i Temsiliye'nin gerek intihabat ve gerek sair hususata müteallik mukarreratının tatbikı için Karesi Heyet-i Merkeziyesi'nin samimiyeti ile imal-i nüfuz eylemekte olduğuna itimat buyurulmasını arz ile teyid-i hürmet eylerim.

K.O. 14 Kumandanı
Kâzım

Vesika, 156 [a].

Şifre
Zata mahsustur
Gayet aceledir

Sıvas, 14/10/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

Diyarbekir'de On Üçüncü K.O. Kumandanı Cevdet Beyefendiye
Ankara'da Yirminci K.O. Kumandan Vekili Mahmut Beyefendiye

[1] Balıkesir.
[2] 1934 basımında beige sayısı konulmamıştır

ülkenin esenliğine yönelik ulusal çalışmalarında kesintiye uğramaması için kongre vb. gibi toplantılara bugün gerek bulunmadığının gerekenlere iletilmesi, sonucun bildirilmesi önemle rica olunur.

Fuat Paşa hazretlerine, Karesi'de [1] 14. Kolordu Komutanı Kâzım Beyefendiye, Bursa'da Bekir Sami Beyefendiye bildirilmiştir.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 155 [d]. [2]

Çok ivedidir

Konak, 18/10/1919

3. Kolordu Komutanlığına

Aşağıdaki telyazının Mustafa Kemal Paşa hazretlerine sunulmasını rica ederim.

Ulusal güç ve örgütlerin genişliğini ve uyumunu bozacak, yabancıların ulusumuzun birlik içinde olduğu yolundaki düşüncelerini kuşkuya çevirecek girişimlerden kaçınılması bildiriliyor. Hacim Bey'in bu konudaki sunularını yazdım. Heyeti Temsiliye'nin gerek seçimler, gerek başka konulara ilişkin kararlarının uygulanması için Karesi merkez kurulunun içtenlikle erkini yürütmekte olduğuna inanılmasını saygılarımı pekiştirerek sunarım.

14. Kolordu Komutanı
Kâzım [3]

Belge 156 [a].

Şifre
Kişiye özeldir
Çok ivedidir

Sıvas, 14/10/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Komutanı Cevdet Beyefendiye
Ankara'da Yirminci Kolordu Komutan Vekili Mahmut Beyefendiye

[1] **Balıkesir.**
[2] **1934 basımında vesika sayısı konulmamıştır.**
[3] **Özalp.**

Yirminci K.O. Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretlerine
Konya'da Heyet-i Temsiliye Azasından Refet Beyefendiye
Karesi'de On Dördüncü K.O. Kumandan Vekili Miralay
Kâzım [1] Beyefendiye

Bahriye Nazırı Âyandan Salih Paşa Hazretleri Heyet-i Temsiliye ile müdavele-i efkâr eylemek üzere 15-10'da Dersaadet'ten hareketle Amasya'yı teşrif buyuracaklardır. Müşarünileyhle vaki olacak mülâkat hükûmet siyaset-i hariciye ve idare-i dahiliyesine ve ordumuzun istikbaline ait esasat-ı mühimmeyi ihtiva edeceği kaviyyen memul bulunmakla bu bâbdaki mütâlaat-ı âlileri hutut-ı esasiyesinin iş'arını rica eyleriz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 156 [b].

Zata mahsustur
Dakika tehiri gayr-i caizdir.

Bozüyük, 16/10/1919

Amasya'da: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesine

C: 16 Teşrinievvel 1919 şifreyedir:

1 — Mustafa Kemal Paşa'ya mahsustur: Hükûmetimizin siyaset-i hariciyesi asrı mütecaviz zamandan beri hükûmetimizin muvaffak olamayıp bir felâketten diğerine düşmesi vaziyet ve ahvalimizin icabı olarak bilcümle ecanip ile dahildeki hıristiyanların ve bunlara muzahir olan bazı müslim hain siyasilerimizin yüzündendir. Bu sebeple çok zayıf kaldık. Kuvvetlenmedikçe bu felâketlerden kurtulmak imkânı yoktur. Kuvvetlenmek için ise umur-ı hariciye ve dahiliyemizde namuslu muzaheretten başka bir şey düşünmeyen kuvvetli ve zengin ve asrî bir dosta ihtiyacımız vardır. Bunun tayinini salâhiyettar olanlara terketmek mecburiyetindeyim. İdare-i dahiliyenin bu hususta ne kadar ıslahat yapılırsa yapılsın iş başına padişaha, millet ve vatana sadık, hüsn-i niyet sahibi olanlar getirilmedikçe idare-i dahiliyede husule getirilecek muvaffakıyet, hainane ve irticaane mahvolabilir. Şimdiye kadar buna pek az dikkat edilmişti. İdare-i mülkiye ve askeriyenin ve umur-ı inzıbatiye ve

[1] Özalp.

Yirminci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa Hazretlerine
Konya'da Heyeti Temsiliye Üyelerinden Refet Beyefendiye
Karesi'de On Dördüncü Kolordu Komutan Vekili Albay Kâzım [1]
Beyefendiye

Bahriye Nazırı âyandan [2] Salih Paşa hazretleri Heyeti Temsiliye ile görüş alışverişinde bulunmak üzere 15.10 [Ekim]'da İstanbul'dan yola çıkarak Amasya'ya onur vereceklerdir. Kendisiyle yapılacak görüşme[nin] hükümetin dış siyasasına ve iç yönetimine, ordumuzun geleceğine ilişkin önemli ilkeleri içereceği güçlü olarak umulduğundan, bu konudaki yüksek görüşlerinin ana çizgilerinin bildirilmesini rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 156 [b].

Kişiye özeldir
Dakika geciktirilemez

Bozüyük, 16/10/1919

Amasya'da: Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesine

Y: 16 Ekim 1919 şifreyedir:

1 — Mustafa Kemal Paşa'ya özeldir: Hükümetimizin dış siyasası. Yüzyılı aşkın zamandan beri hükümetimizin başarıya ulaşamayıp bir yıkımdan ötekine düşmesi, durumlarımızın gereği olarak, bütün yabancılarla içteki Hıristiyanların ve bunlara destek olan kimi Müslüman hayın politikacılarımız yüzündendir. Bu nedenle çok güçsüz kaldık. Güçlenmedikçe de bu yıkımlardan kurtulmanın olanağı yoktur. Güçlenmek için ise dış ve iç işlerimizde, namuslu destekten başka bir şey düşünmeyen güçlü ve varlıklı çağdaş bir dosta gereksinmemiz vardır. Bunun saptanmasını yetkili olanlara bırakmak zorundayım. İç yönetimde bu yolda ne denli düzeltme yapılırsa yapılsın, iş başına Padişaha, ulusa ve yurda bağlı, iyi niyetli olanlar getirilmedikçe iç işlerde yaratılacak başarı, hayınca ve gericilikle yok olabilir. Şimdiye değin buna pek az dikkat edilmiştir. Sivil ve askeri yönetimin, sıkıdüzen ve güvenlik işleriyle uğraşan görevlilerden kimileri bugün de hayındırlar. Bunların hemen

[1] Özalp.
[2] senatör.

asayişle müteveggil memurinden bazıları el'an haindirler. Bunların derhal tebdili lâzımdır. Uzun bir maziden beri vatan hainlerinden hiçbirine ceza edilmemesi bunların kesret ve adedini artırmıştır. Bugünün en mühim işi padişahı, millet ve vatanı hainlerden kurtarmak ve ecnebi entrikalarına mâni olmak lâzımdır. Bu hususta milis jandarma teşkilât ve menabii gayr-i kâfi ise meslek ve saireye bakılmayıp ehliyetlilerle hemen takviyesi lâzımdır.

2 — Ordumuzun istikbali. Galipler ellerinden gelirse mağlûpları ordusuz bırakmak istiyorlar. Umur-ı dahiliyesini hayli zaman tanzim edemeyecek olan Devlet-i Osmaniye'nin diğer mağlûplara nispeten daha fazla bir orduya ihtiyacı olduğu galiplerce de malûmdur. Bu teşebbüsümüz neticesinde maksada kâfi bir ordunun ipkası terviç edildiği takdirde teşkilât için daha iki prensip varid-i hatır olmaktadır. Biri, seferde büyük orduya esas olacak büyük ve müteaddit karargâhlı mebzul kıtaat-ı fenniyeyi, diğeri ise asayiş ve talim ü terbiye temin edecek derecede nispeten az büyük karargâhlı ve kıtaat-ı fenniyeyi, yani teşkilât-ı hâzıra olarak üç müfettişlikten ibaret dokuz fırkalı bir ordu kabul etmektir. Ben ikincisini tercih ederim. Jandarma, hudut gümrük, izci, tayyare, telsiz telgraf ve otomobil teşkilâtı ordudan hariç fakat ordunun gizlice nezaret ve idaresinde bulunmalıdır.

Yirminci Kolordu Kumandanı
Mirliva
Ali Fuat

Vesika, 156 [c].

Dakika tehiri gayr-i caizdir — **Diyarbekir'den, 16/17.10.1919**

Amasya'da Heyet-i Temsiliyeye

Salih Paşa Hazretleriyle mülâkatta hükûmet-i merkeziyeye berveçh-i âti nikatın iblâğının münasip olacağı mütâlaasında bulundum:

a) Siyaset-i dahiliye.

b) Akd-i mütarekeden beri on bir ay zarfında kabineler resm-i geçit yapar gibi sık sık tebeddül etti. Harbiye Nezareti'ne şimdiye kadar bir düzine nazır tayin edildi. Buna yegâne sebep kabinelerin âmâl-i milleti ihmal ederek hiçbir kuvvete istinat etmemesidir. Nazırların tesirat-ı siyasiyeye kapılarak ve gölgelerinden korkarak gayet cebin bir siyaset takip etmeleri ve düşmanlarımızın sözleriyle hareket eylemeleri yüzünden millet ve ona zahîr olan ordu şüphe

değiştirilmesi gereklidir. Uzun bir geçmişten beri yurt hayınlarından hiçbirine ceza verilmemesi, bunları çoğaltarak sayılarını artırmıştır. Bugünün en önemli işi Padişahı, ulus ve yurdu hayınlardan kurtarmak, yabancı dolaplarına engel olmak gereğidir. Bu yolda milis jandarma örgütü ve kaynakları yetersizse, meslek vb. ne bakılmayıp yeteneklileriyle hemen güçlendirilmesi gereklidir.

2 — Ordunun geleceği. Yenenler ellerinden gelirse yenikleri ordusuz bırakmak istiyorlar. İçişlerini uzun zaman düzeltemeyecek olan Osmanlı Devleti'nin öteki yeniklere oranla daha büyük bir orduya gereksinimi olacağı yenenlerce de bilinmektedir. Bu girişimimiz sonucunda, amaca yeterli bir ordunun yerinde bırakılması yeğlenirse örgütler için daha iki ilke akla gelmektedir. Biri, seferde büyük orduya temel olacak büyük ve çok karargâhlı bol fen birliklerini, öteki ise güvenlik, eğitim sağlayacak kertede ötekine oranla daha az büyük karargâhlı fen birliklerini, demek ki bugünkü örgütler olmak üzere üç müfettişlikten oluşmuş dokuz tümenli bir ordu kabul etmektir. Ben ikincisini yeğlerim. Jandarma, sınır, gümrük, izci, uçak, telsiz ve otomobil örgütleri ordu dışında, ama ordunun gizlice gözetim ve yönetiminde bulunmalıdır.

Yirminci Kolordu Komutanı
Tuğgeneral
Ali Fuat

Belge 156 [c].

Dakika geciktirilemez — Diyarbekir'den, 16/17.10.1919

Amasya'da Heyeti Temsiliyeye

Salih Paşa hazretleriyle görüşmelerde merkez hükümetine aşağıdaki noktaların bildirilmesinin uygun olacağı görüşündeyim:

a) İç siyasa.

b) Ateşkes anlaşmasından beri on bir ay içinde hükümetler, geçit töreni yapar gibi, sık sık değişti. Harbiye Nezareti'ne şimdiye değin bir düzine nazır atandı. Buna tek neden, hükümetlerin ulusun isteklerini savsaklayarak hiçbir güce dayanmamasıdır. Nazırların siyasal etkilere kapılarak ve gölgelerinden korkarak çok korkak bir siyasa izlemeleri, düşmanlarımızın sözleriyle iş görmeleri yüzünden ulus ve ona destek olan

altında bırakıldı. Mütarekenin adı kaldı. Millet birçok felâketlere mâruz oldu. Bu suretle milletle hükûmetin arası açıldı. Böyle zamanlarda her devlet milletin azim ve iradesine istinat eder. Meselâ İtalyanlar ve Yunanlıların harekâtı, yaygaraları meydanda misal olarak dururken hükûmetimiz mitingleri bile menetti. Milleti büsbütün ihmal etti. Bundan sonra hükûmet-i merkeziye milletin azim ve iradesine istinat ederek cesurane ve dûrbinane bir siyaset takip etmelidir. Ve Millet Meclisi'nin küşadı hakkındaki vait infaz edilmelidir.

c) İstanbul Düvel-i İtilâfiye'nin taht-ı tesirinde bulundukça Millet Meclisi'nin İstanbul'da bu toplanması mahzurdan salim değildir. İstanbul'da kadınlarımızı bile İngiliz Muhipler Cemiyeti'ne ithal eden müessirat, meb'uslarımız üzerinde mühim tesir yapabilir. Emniyetbahş rol ve neticeye kadar meb'usan memleket dahilinde münasip bir noktada toplanmalıdır. Ve memleket dahilinde ve hassaten İstanbul'da Kürt Teali Cemiyeti gibi camia-i Osmaniye'nin parçalanmasına hizmet eden, azalarından vicdanlarını sattıkları delâil ile anlaşılan cemiyet ve fırkaların ifsadatına ve düşman parasiyle çıkan muharrik gazetelerin muzır neşriyatına nihayet verilmelidir. Malatya Mutasarrıfı Halil Rami Bey'in[1] Kürt Cemiyeti'nin ve Ermeni Patrikanesi'nin muavenet ve tesiratiyle Malatya'ya tayin edildiğini alenen söylemiş ve Kürdistan istiklâlini hazırlamağa çalışmıştır. Kürtlerle beraber İngiliz binbaşısının Malatya'ya geleceğini üç aydan beri söylemekte imiş. Bu misalden ders-i ibret alınarak tayinde hiçbir tesirata kapılmamak ve sırf vatanın selâmeti düşünülerek intihap edilmelidir. Kürdistan'a sulhün akdine kadar yerli büyük memur gönderilmemelidir.

Faik Âli Bey, kendilerini burada İngilizlerin tayin ettirdiğini müftehirane söylüyor. Bu fikirde olan valinin ne iş göreceği bedihidir. Umur-ı devlete müteallik mesailde düşmanların fikrine müracaat izmihlâlimizi mucip olur.

d) Refik Halit, Ali Kemal beyler, Süleyman Şefik Paşa gibi bimeslek vicdansızları mühim makamlara getirecek sadrazamlar gelirse iş başına gene (m s y a y b v n)[2] veliahd-ı saltanat hazretlerinin lâyihalarında teklif buyurdukları gibi zat-ı akdes-i hazret-i padişahînin mevcudiyeti hiç mesabesinde olan fırkalara iltifat buyurmamalarını ve fırka mesailinin fevkinde bir muvazene temin buyurmaları (v k v n b a y l v n)[3] zat-ı akdes-i padişahî mukarribanının hiçbir tesir-i siyasiye kapılmayacak vatanperver

[1] "Bey" olmalıdır.
[2,3] Okunamamış sözcükler. Cümle düşüktür.

ordu kuşku altında bırakıldı. Ateşkes'in adı kaldı. Ulus birçok yıkımlara uğradı. Böylelikle ulusla hükümetin arası açıldı. Böyle zamanlarda her devlet ulusun kararlılık ve iradesine dayanır. Örneğin, İtalyanlar ve Yunanlıların eylemleri, yaygaraları ortada örnek olarak dururken hükümetimiz mitingleri bile yasakladı. Ulusu büsbütün savsakladı. Bundan sonra merkez hükümeti ulusun karar ve iradesine dayanarak yürekli ve uzağı görür bir siyasa izlemelidir. Ve Millet Meclisi'nin açılması yolunda verilen-söz yerine getirilmelidir.

c) İstanbul, İtilaf Devletleri'nin etkisi altında bulundukça Millet Meclisi'nin İstanbul'da bu toplanması sakıncadan uzak değildir. İstanbul'da kadınlarımızı bile İngiliz Muhipler Cemiyeti'ne sokan etkiler, milletvekillerimiz üzerinde önemli etki yapabilir. Güven verici rol ve sonuca değin milletvekilleri ülke içinde uygun bir yerde toplanmalıdır. Ülke içinde ve özellikle İstanbul'da Kürt Teali Cemiyeti gibi Osmanlı topluluğunun parçalanmasına hizmet eden, üyelerinden vicdanlarını sattıkları kanıtlarla anlaşılan dernek ve partilerin bozgunculuklarına, düşman parasıyla çıkan kışkırtıcı gazetelerin dokuncalı yayınlarına son verilmelidir. Malatya mutasarrıfı Halil Rami Bey Kürt derneğinin ve Ermeni patrikhanesinin yardım ve etkileriyle Malatya'ya atandığını açıkça söylemiş ve Kürdistan bağımsızlığını hazırlamaya çalışmıştır. Kürtlerle birlikte İngiliz binbaşısının Malatya'ya geleceğini üç aydan beri söylemekte imiş; ve bu örnekten ibret dersi alınarak atamada hiçbir etkiye kapılmama[lı], salt yurdun esenliği düşünülerek seçilmelidir. Kürdistan'a, barışın yapılmasına değin yerli büyük görevli gönderilmemelidir.

Faik Âli Bey, kendilerini burada İngilizlerin atandırdığını övünerek söylüyor. Bu düşüncede olan valinin ne iş göreceği açıktır. Devlet işlerine ilişkin sorunlarda düşmanların düşüncesine başvurmak çökmemize neden olur.

d) Refik Halit, Ali Kemal beyler, Süleyman Şefik Paşa gibi ilkesiz vicdansızları önemli makamlara getirecek sadrazamlar gelirse iş başına yine (m s y a y b v n)[1] saltanat veliahdı hazretlerinin tasarılarında önerdikleri gibi, pek kutsal Padişah hazretlerinin, varlığı hiç sayılacak partilere yakınlık göstermemeleri, parti sorunlarının üstünde bir denge sağlamaları (v k v n b a y l v n)[2], pek kutsal Padişah hazretlerinin yakınındakilerin hiçbir siyasal etkiye kapılmayacak yurtsever kişilerden

[1,2] Okunamamış sözcükler.

zevattan intihabı milletin ahvalini yakından görerek zat-ı humayunlarına raporla arz-ı malûmat etmek üzere şehzadegândan asker olanların muhtelif mıntıkalarda orduda hizmetleri elzem görülmektedir ve matbuat sansürünün kaldırılması ve zarurî ise tahfifi.

e) Harbiye Nezareti'nin hıristiyanların terhisini emretmekle gayr-i müslimlerin imtiyazatı tezyide başlandı. Bu gibi imtiyazatın müsaadesi nisbetinde ref'i.

f) Mütareke akdinde bulunduğumuz hat dahilindeki memalik-i Osmaniye'nin, Garbî Trakya da dahil olduğu halde doğrudan doğruya zat-ı akdes-i hazret-i padişahînin idaresinde bir şekl-i müstakilde kalması.

g) Hilâfetin âl-i Osman'da kalması.

h) Suriye'deki Cemiyet-i Arabiye'nin fikrini bildirmiştim. Bugün Suriye hiçbir ecnebi himayesi istemiyor. Ve külliyen müstakil kalmak istiyor. Yalnız bitaraf bir hükûmetin muzahereti arzu olunuyor. Mümkün olursa Mısır da dahil olarak bütün Arabistan'ın şerif[3] idaresinde istiklâli arzu olunuyor. Fakat Arabistan'da ahval-i ruhiye ve tabayi-i kavmiye bence malûm olduğu için bütün Arabistan aksamının şerif idaresinde bir hükûmet teşkil edebilmelerine ihtimal veremem ve hürriyet ve müsavat-ı milliyelerinin teminine muvaffakıyet elverdiği nisbette Hükûmet-i Osmaniye'nin azîm bir ekseriyetle rey-i irtibat kazanacağı muhakkaktır. Binaenaleyh Irak, Suriye, Hicaz'ı ve Ceziretülârab'ın (l y k r b s n a n)[1] akvamını ayrı ayrı birer hükûmet-i Arabiye teşkil ederek cümlesinin zat-ı akdes-i hazret-i hilâfetpenahiye suver-i münasibe ile merbutiyetini temin ve bir konfederasyon teşkili, neticede Hükûmet-i Osmaniye'nin Araplarla her suretle uyuşması mümkündür. Osmanlı sancağı da Amerika sancağındaki yıldızlar gibi hükûmetlerin adedince hilâl ihtivası (t m l h y)[2] makamat-ı mukaddeseye halife namına memurlar ve bir miktar Osmanlı askeri ikamesi de kabildir.

i) Bir Ermenistan teşkili zaruridir. Kafkasya'da hükûmetimizce tanınmış Ermeni Cumhuriyeti bizim zararımıza tevsi edilemez. Sulh konferansının ısrarı halinde cüz'î miktarda tashih-i hudut kabulünde fedakârlık zaruridir ve (a y r a k d n k l y z a s a r v n h k y r d v k n h)[3] Kafkas bilâ Ermenistan teşekkül edeceğine göre Azerbaycan islâm hükûmetinin kuvveti az olarak teşekkülüne muavenet menfaatimiz iktizasındandır. Bunun teşekkülünü ve derecesini tayin hükûmete aittir. Yunanistan'ın hakkımızdaki muzır siyasetine karşı Bulgaristan ile iyi geçinmek lâzımdır. Bulgarların da bunu arzu edeceklerini zannederim.

[1-3] Okunamamış sözcükler.

seçilmesi, ulusun durumunu yakından görerek Padişah hazretlerine raporla bilgi vermek üzere şehzadelerden asker olanlarının çeşitli bölgelerde orduda çalışmaları çok gerekli görülmektedir; basın sansürünün kaldırılması, gerekli ise hafifleştirilmesi.

e) Harbiye Nezareti Hıristiyanların terhisini buyurmakla Müslüman olmayanların ayrıcalıkları artırılmaya başlandı. Bu gibi ayrıcalıkların elverdiği ölçüde kaldırılması.

f) Ateşkes yapıldığında bulunduğumuz çizgi içindeki Osmanlı ülkelerinin, Batı Trakya da içinde olduğu halde, doğrudan doğruya pek kutsal Padişah hazretlerinin yönetiminde bağımsız bir biçimde kalması.

g) Halifeliğin Osmanoğullarında kalması.

h) Suriye'deki Arap derneğinin düşüncesini bildirmiştim. Bugün Suriye hiçbir yabancı koruyuculuğu istemiyor. Tümüyle bağımsız kalmak istiyor. Yalnız yansız bir hükümetin desteği isteniyor. Olanak bulunursa, Mısır da içinde olmak üzere, Arabistan'ın şerif[1] yönetiminde bağımsızlığı isteniyor. Ama Arabistan'da ruh durumları ve budun[2] yaradılışları bence bilindiği için, bütün Arabistan kesimlerinin şerif yönetiminde bir hükümet oluşturmalarına olasılık göremem; ulusal özgürlük ve eşitliklerinin sağlanmasına başarı elverdiği ölçüde Osmanlı hükümetinin büyük bir çoğunlukla bağlanma oyu kazanacağı kesindir. Bundan dolayı Irak, Suriye, Hicaz ve Arap Yarımadasının (l y k r b s n a n)[3] budunlarını[n] ayrı ayrı birer Arap hükümet kurarak hepsinin Padişah hazretlerine türlü biçimlerle bağlılıklarını sağlamak ve bir konfederasyon kurulması, sonucunda Osmanlı hükümetinin Araplarla her yolda uyuşması olanaklıdır. Osmanlı sancağı[nın] da Amerika sancağındaki yıldızlar gibi hükümetlerin sayısınca hilal içermesi (t m l h y)[4], kutsal makamlara Halife adına görevliler ve biraz Osmanlı askeri konulması da olanak içindedir.

i) Bir Ermenistan kurulması zorunludur. Kafkasya'da hükümetimizce tanınmış Ermeni Cumhuriyeti bizim dokuncamıza genişletilemez. Barış Konferansı'nın direnmesi durumunda az bir sınır düzeltilmesinde özveri zorunludur. (a y r a k d n k l y z a s a r v n h k y r d v k n h)[5] Kafkas, Ermenistan olmadan kurulacağına göre Azerbaycan İslam hükümetinin gücü az olarak kurulmasına yardım, çıkarımız gereğidir. Bunun oluşmasını ve derecesini saptamak hükümete düşer. Yunanistan'ın bize karşı dokuncalı siyasasına karşı Bulgaristan ile iyi geçinmek gereklidir. Bulgarların da bunu isteyeceklerini sanırım.

[1] Peygamber soyundan gelen başkan.
[2] kavim.
[3-5] Okunamamış sözcükler.

j) Himaye istiklâli muhil olduğundan hiçbir hükûmetin himayesi kabul edilmemelidir. Yalnız ziraat, sınaat ve sair fennî ve idarî hususatta istiklâlimize halel vermemek şartiyle bitaraf bir hükûmetin muzahereti kabul olunabilir. Suriye Hükûmet-i Arabiyesi de bu fikirdedir ve muavenette Amerika'ya meyyaldir. İstihbarata göre Suriye'de işgal tehlikesine karşı seferberlik yapılması bu fikri teyit eder.

k) Sulh konferansına itimad-ı umumiye mazhar, siyasetten anlar vatanperver zevatın intihabı.

Ordumuzun istikbali.

l) Müfettişlikler ve şûra-yı askerî ihya edilmeli.

m) Emir ve kumanda ve mühim makamat Harb-i Umumî'de tecrübe görmüş muktedir namuskâr kumandanlara tevdi olunmalı.

n) Siyasî bir maksatla Enver Paşa'nın gadrine uğramış muktedir mütekait erkân ve ümera mevcuttur. Bunların miktarı da pek mahduttur. Bunların iade-i rütbeleri ve istihdamları münasip olur.

(h h d)[1] Ordudan çıkarılacak kadro fazlası binlerce ümera ve zabitan varken naehil mütekaidinin hizmet-i nizamiyeye alınmaması.

o) Zabitanın terfih-i hali.

p) Düşmanlarımız mağlûpların tahdid-i teslihatına çalışırken kendileri mütemadiyen tezyid-i teslihat yapmakta olduklarından sulh konferansında ahval-i dahiliyemiz de nazar-ı dikkate alınarak hudutlarımıza ve maliyemizin kuvvetine göre teşkilât-ı askeriyenin kâfi kuvvette ipkasına çalışılması ve sırf mıntıkamı kuvvetsiz bırakarak kolayca zabıt maksadiyle General *Allenbi* tarafından kolordumun lâğvı talep edilmiş ve bu talep şimdiye kadar is'af edilmemişse de bu fikrin mevcudiyeti kolordumun bütün muamelâtına tesir yapmakta olduğundan bu lâğıv meselesinde olduğu gibi bütün ordunun erkânıharbiyenin bu muzahir devletin maiyetine ve nüfuzuna geçmemesine dikkat olunması vârid-i hatır olan mâruzatımdan savap olmayanlar hakkında tenvirimi ve bu şifrenin alındığının iş'ar buyurulması müsterhamdır. Harekât 2658 numaralıdır.

K.O. 13 Kumandanı
Cevdet

[1] Harflerin sıralanması 1927 basımında değişiktir. Bu madde başına (Hı He De) harfleri konulmuştur.

j) Koruyuculuk bağımsızlığı bozduğundan, hiçbir hükümetin koruyuculuğu kabul edilmemelidir. Yalnız tarım, sanayi vb. teknik ve yönetimsel konularda bağımsızlığımıza dokunca vermemek koşulu ile yansız bir hükümetin desteği kabul olunabilir. Suriye Arap hükümeti de bu düşüncededir; yardımda Amerika'ya eğilimlidir. Haber alındığına göre Suriye'de işgal tehlikesine karşı seferberlik yapılması, bu düşünceyi doğrular.

k) Barış Konferansı'na genel güveni kazanmış, siyasadan anlar yurtsever kişilerin seçilmesi.

Ordumuzun geleceği.

l) Müfettişlik ve Askeri Şura yeniden kurulmalı.

m) Buyruk ve komuta, önemli makamlar Genel Savaş'ta deneyimden geçmiş güçlü, namuslu komutanlara verilmeli.

n) Siyasal bir amaçla Enver Paşa'nın haksızlığına uğramış güçlü emekli üstsubaylar vardır. Bunların sayısı da pek sınırlıdır. Bunların rütbelerinin geri verilmesi ve çalıştırılmaları uygun olur.

(h h d)[1] **Ordudan çıkarılacak kadro artığı binlerce üstsubay ve subay** varken başarılı olmayan emeklilerin muvazzaf ordu hizmetine alınmaması.

o) Subayların genliğe kavuşturulması.

p) Düşmanlarımız yeniklerin silahlarını sınırlamaya çalışırken kendileri durmadan silahlarını artırmakta olduklarından, Barış Konferansı'nda iç durumumuz da dikkate alınarak sınırlarımıza ve maliyemizin gücüne göre askeri örgütlerin yetesi güçte yerinde kalmasına çalışılması ve salt bölgemi kuvvetsiz bırakarak kolayca almak amacıyla General Allenby eliyle kolordumun kaldırılması istenmiş, bu istek şimdiye değin yerine getirilmemişse de bu düşüncenin varlığı Kolordunun bütün işlemlerini etkilemekte olduğundan, bu kolorduyu kaldırma sorununda olduğu gibi bütün ordunun, kurmayının bu destekçi devletin buyruğuna ve erkine geçmemesine dikkat olunması; akla gelen sunularımdan doğru olmayanları üzerinde aydınlatılmamı ve bu şifrenin alındığının bildirilmesi rica olunur. Harekât 2658 sayılıdır.

13. Kolordu Komutanı
Cevdet

[1] Paragraf başlarına konulmuş harfler, Osmanlı alfabesindeki sırayı izlememektedir. Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

Vesika, 156 [d].

Şifre halli
Adet
4690
Gayet aceledir. Zata mahsustur.

Ankara, 17/10/1919

Amasya'da Kongre Heyet-i Temsiliyesi Reisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — Siyaset-i hariciyemizde istiklâl-i tam talebiyle hiçbir devletin mandasını kabul etmemek, kapitülasyonların ve gümrük rüsumunu tezyit mecburiyetinin borçlarımızı ödeyemeyeceğimize sebep olacağını irae ve ispat ederek bu kayd-ı kadîmden memleketi ahden ve fiilen kurtarmak.

2 — Memleketimizde istilâ hırsı takip etmeyen bir devletin iktisadî ve fennî muavenet ve muzaheretini temin etmek, başka devletlerden de mütehassıslar, müşavirler, muallimler celbedebilmek ve bilhassa teşkilâtı bize benzeyen ve pek küçülmesi itibariyle rical-i âliyesi işsiz kalan Avusturya-Macaristan'dan idare-i dahiliyede mütehassıslar getirmek.

3 — Fransa'ya memleketimizdeki menafi-i azime-i asırdidesi, harsı, gerek daima dost bir vaziyette bulundurulmasının ve bu suretle zaman zaman aleyhimize kaldırılacak olan efkâr-ı umumiye-i cihana karşı büyük müdafaacı kazanmak ve erkânıharbiye talebesinin Fransa'ya izamı veya muallim celbi konferansta ordumuzun lehine medar olabilir.

4 — İngiltere'nin Bağdat-İskenderun hattını alacağı istidlâl olunmaktadır. Anadolu'da kalan mütebaki hatların heyet-i umumiyesini Türk azaları bulunan muhtelit bir heyetin riyaset ve murakabesinde Fransız şirketlerine tevdi ve hasılat-ı safiyesinin düyun-ı umumiyeye tahsisi muvafık olacağı kanaatindeyim.

5 — Kezalik Fransızlar tarafından daha şimdiden kendiliklerinden Adana'nın tahliyesiyle ahalisi Türk olan vilâyetlerin Türklerde kalması fiilen gösterilirse memleketin her tarafında ve hatta Adana'da Fransız askeri olmadan bile istemeden menafi-i iktisadiyenin verilebileceği irae ve tahmin [1] edileceği iblâğ edilmelidir. Ve bu suretle Fransızların Adana'da kalmaları için hazırlanmakta ve

[1] "temin" olabilir.

Belge 156 [d].

Şifre çözümü
Sayı
4690
Çok ivedidir; kişiye özeldir

Ankara, 17/10/1919

Amasya'da Kongre Heyeti Temsiliyesi Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — Dış siyasamızda tam bağımsızlık isteğiyle hiçbir devletin güdümünü [1] kabul etmemek; kapitülasyonların ve gümrük vergilerinin artırılması zorunluluğunun borçlarımızı ödeyemeyeceğimize neden olacağını göstererek ve tanıtlayarak bu eski bağdan ülkeyi antlaşma ile eylemli olarak kurtarmak.

2 — Ülkemizde yayılma tutkusu izlemeyen bir devletin ekonomik ve teknik yardımını ve desteğini sağlamak, başka devletlerden de uzmanlar, danışmanlar, öğretmenler getirtebilmek, özellikle örgütü bize benzeyen, pek küçülmesi yüzünden yüksek kişileri işsiz kalan Avusturya-Macaristan'dan iç işlerde uzmanlar getirtmek.

3 — Fransa'[nın]; ülkemizdeki yüzyıllık büyük çıkarları, kültürü [nedeniyle], gerek hep dost bir durumda bulundurulması, böylece zaman zaman bize karşı kaldırılacak olan dünya kamuoyuna karşı büyük savunucu kazanmak, kurmay öğrencilerinin Fransa'ya gönderilmesi ya da öğretmen getirtilmesi, Konferans'ta ordumuzun iyiliğine dayanak olabilir.

4 — İngiltere'nin Bağdat-İskenderun hattını alacağı anlaşılmaktadır. Anadolu'da geri kalan hatların tümünü Türk üyeleri bulunan karma bir kurulun başkanlık ve denetiminde Fransız ortaklıklarına vermek ve net gelirinin genel borçlara ayrılması uygun olacağı kanısındayım.

5 — Bunun gibi, Fransızlarca daha şimdiden kendiliklerinden Adana'nın boşaltılmasıyla halkı Türk olan illerin Türklerde kalması eylemli olarak gösterilirse ülkenin her yanından, dahası, Adana'da Fransız askeri olmadan bile, iste[n]meden iktisadi çıkarların verilebileceği[nin] gösterilip oranlanacağı [2] bildirilmelidir. Böylece Fransızların Adana'da kalmaları için hazırlanmak ve Yunan'ın Aydın,

[1] manda.
[2] tahmin. "Temin" olabilir.

Yunan'ın Aydın, İtalya'nın Antalya ve İngiltere'nin Halep ve Musul şehirleri ile bu vilâyetlerin şimalinde yerleşmek tasavvur ve hazırlıkları menedilmiş olacaktır.

6 — Bilhassa mütarekeden beri takip eyledikleri sakim siyaset ve metbu-ı mufahhamları zat-ı hazret-i padişahîyi eyyam-ı merasimde adem-i ziyaretle rabıta-i ubudiyet ve tabiiyeti kat'eylemiş olan patriklerin eski imtiyazdan bahse hakları kalmamıştır. Zaten Rum ahali Makedonya'ya, Ermeni ahali Erivan'daki Ermeni Cumhuriyeti'ne tebdil edilmesi suretiyle Ermeni ve Rumların merkez-i sıkleti de memleketimizden kalkmış olacağından Rum ve Ermeni patriklerinin ve buna tebean Bulgar eksarhının[1] Dersaadet'ten kaldırılması ve sulh muahedesinde her halde dûçar-ı zarar ve tehcir olacak olan millet-i islâmiyeye karşı patrikanelerin def-i ifsadetiyle memlekette sükûnun muhafaza edilebileceği şüphesizdir. Mütareke islâm ahaliye bu kadar tahakküm ve tahkiratta bulunan ve şımartılmış olan bu Ermeni ve Rumların Bulgaristan ve Yunanistan'da olduğu gibi daima haricin teşvikiyle âtide sâi-i fesat olacakları pek muhtemel olduğundan mübadele-i arazi ve ahali suretiyle bu meselenin halledilmesinin kan dökülmemek için yegâne çare olduğu konferansta sarahaten gösterilebilmelidir.

7 — İdare-i hükûmette sırf islâm ve Türk ahali düşünülerek idare-i hükûmet etmek mecburiyetindedir. Akall-i kalil kalacak gayr-i müslim anasırın zulm ü taaddiden masun; hayat, emval ve hukuk mahfuziyeti kâfidir. Dahilde sükûn ve asayişin takriri için bir (f v a m v n y l a l y)[2] jandarmanın kifayetsizliği Anadolu'yu acınacak bir halde bırakmaktadır. Fiilen ıslah ve ikmali için çalışmak zaruridir. Bu da askerliği ikmal etmiş ahaliden gönüllü suretiyle ve fakat ahlâk ve etvarı mücerrep ve mazbut olanlardan intihap edilmek şartiyle yapılmalıdır. Bilhassa zabitan hüsn-i intihap edilerek faal ve vatanperver bir heyet teşkil olunmalıdır. Alay kumandanlıklarına değerli faal ümera verilmelidir.

8 — Orduya gelince esaslı bir tensike ihtiyaç olduğundan şerait-i kanuniyesi dahilinde namuslu mütekaidin dahil olarak bir şûra-yi askerî teşkil edilmeli ve Erkânıharbiye-i Umumiye Riyaseti de dahil bulunmalıdır. Harp tecrübelerine istinat eden ve esasatta Türk ve islâm ordusu olması lâzımgelen orduda fırkalara ziraat mütahassısları ve muallimleri konularak ordunun mektep halinde bulundurulması temin edilmeli ve gösterilmelidir.

[1] Dinsel başkan.

[2] Okunamamış sözcükler.

İtalya'nın Antalya, İngiltere'nin Halep ve Musul kentleri ile bu illerin kuzeyinde yerleşmek tasarı ve hazırlıkları engellenmiş olacaktır.

6—Özellikle Ateşkes'ten beri izledikleri yanlış siyasa [ile], uyrukları bulundukları ulu Padişah hazretlerini tören günlerinde ziyaret etmeyerek kulluk ve uyrukluk bağlarını kesmiş olan patriklerin eski ayrıcalıktan söz etmeye hakları kalmamıştır. Aslında Rum halk[ın] Makedonya, Ermeni halk[ın] Erivan'daki Ermeni Cumhuriyetine değiştirilmesiyle Ermeni ve Rumların ağırlık merkezi de ülkemizden kalkmış olacağından; Rum ve Ermeni patriklerinin, buna uyarak Bulgar **eksarhının**[1] İstanbul'dan kaldırılması, barış antlaşmasında her halde dokunca ve göçle karşılaşacak olan Müslüman ulusuna karşı patrikhanelerin bozgunculuklarının savılmasıyla ülkede dirliğin korunabileceği kuşkusuzdur. Ateşkes[te], Müslüman halka bu denli zorbalık ve aşağılamada bulunan ve şımartılmış olan Ermeni ve Rumların, Bulgaristan ve Yunanistan'da olduğu gibi hep dışarıdan kışkırtılarak ileride bozgunculuğa çalışacakları pek olası bulunduğundan, toprak ve halk değiştirilmesi yolu ile bu sorunun çözülmesinin kan dökülmemek için tek umar olduğu Konferans'ta açıkça gösterilebilmelidir.

7—Hükümet yönetiminde salt Müslüman ve Türk halkı düşünülerek hükümet yönetmek zorunludur. Azın azı kalacak Müslüman olmayan öğelerin kıyıcılık ve saldırıda dokunulmazlığı; yaşam, mal ve haklarının korunması yeter. İçeride dirliğin ve güvenliğin yerleşmesi için bir alay (f v a m v n y l a l y)[2] jandarmanın yetersizliği Anadolu'yu acındıracak bir durumda bırakmaktadır. Eylemli olarak düzeltilmesi ve tamamlanması için çalışmak zorunludur. Bu da askerliğini bitirmiş **halktan gönüllü olarak, ancak ahlak ve davranışı denenmiş, güvenilir**[3] olanlardan seçilmek koşulu ile yapılmalıdır. Özellikle subaylar iyi seçilerek çalışkan ve yurtsever bir kurul oluşturulmalıdır. Alay komutanlıklarına değerli, çalışkan üstsubaylar verilmelidir.

8—Orduya gelince, temelden bir düzenlemeye gereksinme olduğundan yasal koşulları içinde, namuslu emekliler de içinde olarak, bir askeri şura kurulmalı, Genelkurmay Başkanlığı da bunun içinde bulunmalıdır. Savaş deneyimlerine dayanan, aslında Türk ve Müslüman ordusu olması gereken orduda tümenlere tarım uzmanları ve öğretmenleri konularak ordunun okul durumunda bulundurulması sağlanmalı ve gösterilmelidir.

[1] Dinsel başkan.

[2] Okunamamış sözcükler.

[3] mazbut.

9 — Her şeyden evvel muamelât-ı zatiyeye tecrübeli ve kifayetli olan ve... [1] mücerrep zevat tarafından işgal edilerek sicillâtı tetkik ve buna nazaran mevcut zabitan zinde ve vatanperver faal bir hale irca edilmelidir. Son zamanda alınan mütekaidîn tekaüde irca edilmeli. Karada kifayetsizliği mücerrep bahriye zabitanı ya sınıf-ı aslilerine veya başka müteferrik hidemata alınmalıdır. Kadro tesbit ve liyakatsiz, ahlâksız olanlar çıkarılmadan evvel yalnız sinninin fazlalığından dolayı kusuru olmayanların hemen kadrodan ihraç edilmemesi muvafıktır.

10 — Kolordu, fırka ve alay kumandanlıklarını harb-i hâzırda ilmi, ahlâkı, faaliyeti mesbuk ve mücerrep zevata tevdi ile şûra-yi askerînin tensibinin bihakkın tatbikına harp senelerinde çıkan genç zabitanı terbiye ve tedris ile yükseltmeli ve orduda fikr-i inzıbat ve terakkinin tealisine imkân vermelidir. Bütün alaylarda ve muadili bulunan müessesatta divan-ı haysiyet teşkili mecburî olmalıdır.

11 — Dersaadet'te boş oturan zabitan kolordulara gönderilmelidir. Bu suretle kıtaatta istihdam veya tekaüde sevki bilfiil tecrübe edilerek birçok değerli zabitan iş başına getirilmiş bulunur.

12 — Tekaüt edilmiş ve edilecek zabitanın ilim ve ahlâk cihetiyle yüksek ve vatanperverlikleri sevkiyle talip olanlar bilimtihan nahiye müdürlüklerine, mektep hocalıklarına ve muadili birçok memuriyetlere tayin ile iki taraflı istifade edilebilir.

13 — Bugün kıtaat efradı yekdiğerine tamamiyle karışmıştır ve silâh altında askerden... [2] firari mevcut olduğundan af iradesi veçhile cezaları affedilmek üzere emsali silâh altında bulunan bilûmum firarilerle mazereti zail olmuş bakayayı silâh altına celbetmeli ve bunların hemen kıt'alara yeniden kayıt ve tesbitiyle bâdema her bir firarinin behemehal kendi kıt'asına izamını esas ittihaz etmek ve aramak kat'iyen temin edilmelidir.

14 — Sabık veçhile memalik-i Osmaniye üç müfettişliğe taksim ve fırka kumandanlarının da mıntıkalarında asayişle memuriyetleri memleketin inzıbatı nokta-i nazarından pek mühimdir.

15 — Vusulünün iş'ar buyrulması.

K.O. 20 Kumandan Vekili
Mahmut

[1,2] Okunamamış olmalıdır.

9 — Her şeyden önce özlük işlerinde deneyimli ve yeterli olan... [1] denenmiş kişiler yer almalı, sicilleri incelenerek buna göre eldeki subaylar sağlam ve yurtsever, çalışır bir duruma getirilmelidir. Son zamanda alınan emekliler yine emekliye ayrılmalı. Karada yetersizliği denenerek anlaşılmış deniz subayları ya asıl sınıflarına ya da başka çeşitli hizmetlere alınmalıdır. Kadro saptanıp yetersiz, ahlaksız olanlar çıkarılmadan önce, yalnız yaşının ileriliğinden dolayı kusuru olmayanların hemen kadro dışı edilmemesi uygun olur.

10 — Kolordu, tümen, alay komutanlıklarını bugünkü savaşta bilimi, ahlakı, çalışması görülmüş, denenmiş kişilere vererek Askeri Şura'nın uygun gördükleri hakkıyla uygulanma[lı], savaş yıllarında çıkan genç subayları eğitim ve öğretimle yükseltmeli, orduda düşünsel düzenbağı ve ilerlemenin yükselmesine olanak verilmelidir. Bütün alaylarda ve dengi bulunan kuruluşlarda onur kurulu kurulması zorunlu olmalıdır.

11 — İstanbul'da boş oturan subaylar kolordulara gönderilmelidir. Böylece birliklerde çalıştırılması ya da emekliye ayrılması eylemli olarak denenme yolu ile birçok değerli subaylar iş başına getirilmiş bulunur.

12 — Emekliye ayrılmış ve ayrılacak subayların bilim ve ahlak yönünden yüksek, yurtseverlikleri nedeniyle istekli olanları sınavdan geçirilerek bucak müdürlüklerine, okul öğretmenliklerine, dengi birçok memurluklara atanarak [kendilerinden] iki yanlı yararlanılabilir.

13 — Bugün birliklerdeki erler biribirine tümüyle karışmıştır; silah altında askerden... [2] kaçak bulunduğundan, bağışlama buyruğu üzerine cezaları bağışlanmak üzere benzerleri silah altında bulunan bütün kaçaklarla özrü kalmamış kalıntıları [3] silah altına almalı; bunların hemen birliklere yeniden yazılıp saptanmasıyla bundan böyle her bir kaçağın ne olursa olsun kendi birliğine gönderilmesini temel olarak almak ve aramak kesinlikle sağlanmalıdır.

14 — Eskisi gibi Osmanlı ülkeleri üç müfettişliğe bölünmeli, tümen komutanlarının da bölgelerinde güvenlikle görevlendirilmeleri, ülkenin sıkıdüzeni bakımından pek önemlidir.

15 — Alındığının bildirilmesi.

20. Kolordu Komutan Vekili
Mahmut

[1,2] Okunamamış olmalıdır.
[3] bakaya.

Vesika, 156 [e].

Şifre halli
1457 T
40

Erzurum, 17/10/1919
Vürudu, 18/10/1919

Amasya'da Fırka 5 Kumandanlığına

C: 14/10/1919 şifreye: Heyet-i Temsiliyeye:

Siyaset-i dahiliyemiz hakkındaki esasat kongrelerde hemen aynen takrir edilmiştir. Erzurum hakkında kat'iyen bir milis ordusu kabul edilmeyerek mutlaka daimî bir ordu ipkası ve bu ordunun mevcudu ne olursa olsun mevcut kadroların azaltılmamasıdır. Civar hükûmatın daimî orduları bulunması, jandarma ve gönüllü bir vaziyet olduğu takdirde memleketin vüs'ati ile mütenasip mevcuda baliğ olamaması mutlaka daimî ordunun kuvvetüzzahr olmasına ihtiyaç gösterir. Bundan başka her sene mühim miktarda yirmi yaşındaki gencin oldukça talim ve terbiye görmesi de maarif-i umumiyemiz hesabına bir kârdır arzeylerim.

K.O. 15 Kumandanı
Kâzım Karabekir

Vesika, 156 [f].

1577 T
30
Şifre halli
Gayet müstaceldir

Erzurum, 18/10/1919

Amasya'da Fırka 5 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: Bugünkü telgrafıma zeyildir.

1 — İtilâf Devletleri ya halen veya sulh konferansında şark vilâyetlerindeki ordunun mütarekename ahkâmınca silâh teslim etmelerini istemeleri muhtemeldir. Komşu devletlerden Gürcülerle bilhassa katliamda berdevam bulunan Ermenilerin hudutları şerait-i âtiyeleri ve terk-i silâh keyfiyeti ayrıca takrir ve tesbit edilmedikçe daima mâruz-ı tehdit olan halkımızın bir tek silâh bile vermeğe müsaade etmeyecekleri bedihîdir. Bu hususun ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınmasını arz ederim.

2 — Bundan başka memalik-i müstahlâsamızda bir hayli Rus mühimmatı vardır. Bunların sevahilde teslimi taahhüt edildiği için haklı olarak istiyorlardı. Halbuki meselâ Erzurum'da bir ambarda

Belge 156 [e].

Şifre çözümü
1457 T
40

Erzurum, 17/10/1919
Alınışı, 18/10/1919

Amasya'da 5. Tümen Komutanlığına

Y: 14/10/1919 şifreye. Heyeti Temsiliye'ye:

İç siyasamız üzerindeki ilkeler kongrelerde hemen olduğu gibi söylenmiştir. Erzurum için kesinlikle bir milis ordusu kabul edilmeyerek herhalde düzenli bir ordu bırakılması, bu ordunun sayısı ne olursa olsun eldeki kadroların azaltılmamasıdır. Komşu hükümetlerin düzenli orduları bulunması, jandarma ve gönüllü bir durum olursa ülkenin genişliği ile oranlı sayıya varamaması, herhalde düzenli ordunun yedek kuvvet olmasına gereksinme gösterir. Bundan başka her yıl önemli sayıda yirmi yaşındaki gencin oldukça eğitim görmesi de genel eğitimimiz için bir kazançtır; sunarım.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

Belge 156 [f].

1577 T
30
Şifre çözümü
Çok ivedidir

Erzurum, 18/10/1919

Amasya'da 5. Tümen Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: Bugünkü telyazıya ektir:

1 — İtilaf Devletleri'nin ya şimdi ya da Barış Konferansı'nda, doğu illerindeki ordunun Ateşkes anlaşması buyruklarınca, silah teslim etmelerini istemeleri olasıdır. Komşu devletlerden Gürcülerle [1], özellikle toplu öldürümü sürdüren Ermenilerin sınırları, gelecekteki koşulları ve silah bırakma konusu ayrıca kararlaştırılıp saptanmadıkça, sürekli olarak tehdit karşısında olan halkımızın bir tek silah bile vermeye izin vermeyecekleri açıktır. Bunun önemle dikkate alınmasını sunarım.

2 — Bundan başka, kurtarılmış ülkelerimizde birçok Rus cephanesi vardır. Bunların kıyılarda teslimi üstenildiği [2] için, haklı olarak istiyorlardı. Oysa, örneğin Erzurum'da bir ambarda bulunan Rus

[1] Cümle düşüktür.

[2] taahhüt edildiği.

mevcut Rus mühimmatı yirmi bin arabalıktır. Binaenaleyh bunların itasına ne vesait-i nakliyemiz ve ne de paramız kat'iyen kifayet etmeyeceğinden bu hususta da dikkatli davranılması iktıza eder. Saniyen bunlar harben alınmış esliha olup milletimizin hakkıdır.

3 — Sulh konferansına gidecek murahhasları Bahriye Nazırı Paşa Hazretleri bileceğinden bu bâbda tenvir buyurulmaklığımı rica eder, Salih Paşa Hazretlerine tazimat-ı mahsusamın takdimine lûtfen vesatetlerini istirham eylerim.

K.O. 15 Kumandanı
Kâzım[1]

Vesika, 157.

Kastamonu, 18/10/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Selâm ve iltifat-ı âlileri Salih Paşa Hazretlerine tebliğ ettirildi. Teveccüh-i âlilerinden müteşekkir ve hakkında Kuva-yı Milliye tarafından yapılan mutantan istikbalden memnun kaldığını cevaben söylemiş oldukları mâruzdur.

Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Heyeti
Reşit

Vesika, 158.

Şifre

Sıvas, 1/11/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir
Paşa Hazretlerine
Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandanı Ali Fuat
Paşa Hazretlerine
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Kumandanı
Cevdet Beyefendiye

Amasya'da Bahriye Nazırı Salih Paşa Hazretleriyle vaki mülâkat neticesinde esas mukarrerat ve lâhika, teklif ve hulâsa-i mütâlaat olarak takarrür eden mevat aynen berveçh-i âti arz edilmiştir. Sulh konferansına gönderilecek zevatın şeriat-i lâzımeyi haiz

[1] Karabekir.

cephanesi bin arabalıktır. Bundan dolayı, bunların verilmesine ne taşıtlarımız, ne de paramız kesinlikle yetmeyeceğinden bu konuda da dikkatli davranılması gerekir. İkincisi, bunlar savaşla alınmış silahlar olup ulusumuzun hakkıdır.

3 — Barış Konferansı'na gidecek delegeleri Bahriye Nazırı Paşa hazretleri bileceğinden, bu yolda aydınlatılmamı rica eder, Salih Paşa hazretlerine özel saygılarımı sunmama aracılık iyiliğinde bulunmanızı rica ederim.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım[1]

Belge 157.

Kastamonu, 18/10/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Yüksek selamlarınız ve yakınlık duygularınız Salih Paşa hazretlerine bildirtildi. Yüksek ilgilerinize karşı teşekkür eder, kendisi için Kuvayi Milliye'ce yapılan görkemli karşılama töreninden sevinç duyduğunu yanıt olarak söyledikleri bilginize sunulur.

Kastamonu Müdafaai Hukuk Kurulu
Reşit

Belge 158.

Şifre

Sıvas, 1/11/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine, Ankara'da Yirminci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa Hazretlerine
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Komutanı Cevdet Beyefendiye

Amasya'dan Bahriye Nazırı Salih Paşa hazretleriyle yapılan buluşma sonucunda temel kararlar ve ek, öneri ve görüşlerin özeti olmak üzere kararlaştırılan maddeler, olduğu gibi aşağıda sunulmuştur. Barış Konferansı'na gönderilecek kimselerin gereken koşullarda bulunması

[1] Karabekir.

bulunması şartiyle intihabı tamamen hükûmete terk olunmuştur. Hükûmet tarafından gönderilmek üzere tasavvur olunan zevat esamisi de ilâve edilmiştir.

Bu malûmatın temasta bulunulan Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesine bildirilmesini ve vusulünün iş'arını rica ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

SURET

Merbuttur (Vesika 159-160)

Vesika, 159.

Askerin siyasetle meşgul olduğu fikri verilmemeli hatta asker siyasetle iştigal etmemeli.

1 — İttihatçılığın, İttihat ve Terakki fikrinin memlekette tekrar uyanması hatta bazı alâiminin meşhut olması siyaseten gayet muzırdır. Çünkü bütün İtilâf Devletleri'yle gayr-i müslim tebaa bu meslek ve bu fikrin aleyhindedirler ve bu halin vatan için mucib-i felâket olacağını ve konferansa fena tesir edeceğini mümessiller yekzeban olarak beyan etmektedirler. Muhit ve zaman su-i tevil ve su-i tefehhüme gayet müsait olduğundan en ufak bir hareket ve halden dahi tevakki lâzımdır.

2 — Hükûmetle teşkilât-ı milliye arasında nikat-ı esasiyece itilâf hâsıl olmuş ve asla tebayün ve ihtilâf kalmamıştır. Binaenaleyh hükûmetin mevki ve kuvvetine halel getirecek edna müdahaleden içtinap selâmet-i memleket nokta-i nazarından elzemdir. Şu halde kavanin-i mevcude ahkâmına ittiba'ı meslek ittihaz etmiş olan hükûmete karşı filânın azli, filânın tayini, filânın cezalandırılması gibi mutalebattan sarfınazar olunması icap eder.

3 — İntikam politikası takip etmeyecekleri vuku bulan taahhütleri iktızasından bulunduğundan vaktiyle teşkilâta muhalefet etmesinden dolayı tevkif edilmiş kimseler varsa bunların ıtlakı ve bunlar meyanında ef'al-i memnua mürtekibi olanlar hakkında müddeiumumilikçe icra olunacak takibat-ı kanuniyeye muhalefet olunmaması iktıza eder.

4 — Tehcir dolayısiyle irtikâb-ı cürm edenlerin kanunen mücazatı adlen ve siyaseten elzemdir.

5 — Harbe iştirakimizin musib olup olmadığı hakkındaki içtihadata hükûmet taarruz etmez. Fakat iştirakin musib olduğuna

koşulu ile seçilmesi tümüyle hükümete bırakılmıştır. Hükümetçe gönderilmesi tasarlanan kimselerin adları da eklenmiştir.

Bu bilgilerin, değindiğiniz Müdafaai Hukuk merkez kurullarına bildirilmesini ve alındığının haber verilmesini rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 159.

ÖRNEK

Bağlıdır (Belge 159-160)

Askerin siyasa ile uğraştığı düşüncesi verilmemeli, dahası, asker siyasa ile uğraşmamalı.

1 — İttihatçılığın, İttihat ve Terakki düşüncesinin ülkede yeniden uyanması, dahası, kimi belirtilerinin görülmesi, siyasa açısından çok dokuncalıdır. Çünkü bütün İtilaf Devletleri'yle Müslüman olmayan uyruklar bu çığır ve bu düşünceye karşıdırlar; bu durumun yurt için yıkım nedeni olacağını, Konferans'a kötü etki yapacağını temsilciler ağız birliği ile söylemektedirler. Çevre ve zaman, yanlış çevrileme ve yoruma çok uygun olduğundan en ufak bir davranış ve durumdan da çekinmek gereklidir.

2 — Hükümetle ulusal örgütler arasında temel noktalarda anlaşma olmuş, kesinlikle karşıtlık ve anlaşmazlık kalmamıştır. Bundan dolayı, **hükümetin yeri ve gücünü sarsacak en küçük karışmadan kaçınmak, ülkenin** esenliği açısından çok gereklidir. Şu halde eldeki yasalar[ın] buyruklarına uymayı tutulacak yol olarak benimsemiş olan hükümete karşı filanın işten alınması, filanın atanması, filanın cezalandırılması gibi isteklerden vazgeçilmesi gerekir.

3 — Öç alma siyasası izlemeyecekleri, yaptıkları üstenmeler gereği bulunduğundan, vaktiyle örgütlere karşıcıllık etmesinden dolayı tutuklanmış kimseler varsa bunların salıverilmesi, bunlarla birlikte yasaklanmış işler görmüş olanlar için savcılıkça yapılacak yasal kovuşturmaya karşı gelinmemesi gerekir.

4 — Zorla göç ettirme dolayısıyla suç işleyenlerin yasal olarak cezalandırılması, adalet ve siyasa açısından çok gereklidir.

5 — Savaşa katılmış olmamızın uygun olup olmadığı yolundaki görüşlere hükümet dokunmaz. Ancak, [savaşa] katılmanın uygun

dair olan içtihadatın şimdilik ketmi selâmet-i memleket icabındandır. Çünkü isabet-i içtihadını ilân edenler Düvel-i Mütelife'ye düşman ve Alman'a dost addolunarak mucib-i tevahhuş oluyor.

6 — İntihab-ı meb'usinin serbest cereyanı, aleyhimizde vuku bulacak itirazat ve müdahalâtın men'i ve tebea beyninde vukuu melhuz ihtilâfatın selbi için lâzım ve selâmet-i vatan için elzemdir. Çünkü müdahale vukuu bais-i kıyl ü kal olmakla beraber meselâ meşhur İttihatçıların meb'us intihabı İtilâf Devletleri'nin itiraz hatta müdahalelerini mucip olabileceği cihetle intihabatın rey-i ahaliye terki muktazidir. İsabet de andadır. Zaten Meclis-i Meb'usan'da muhalif fırkalara da lüzum vardır.

7 — Galeyanlı nümayişler ve makalelerden sarfınazar olunması.

8 — İhlâl-i asayişi mucib hâlâta meydan verilmemesi ve evvelce köprüde adam vurulmak gibi vukua gelen harekâtın kendi tensipleriyle yapılmamış olduğunun ilân edilmesi.

9 — Hükûmetin ne leh ve ne aleyhinde bir şey yazılmaması.

21 Teşrinievvel 1919

Bahriye Nazırı
Salih Hulûsi

Vesika, 160.

İçtima edecek heyet-i meb'usan meyanında şahsiyetleri İttihatçılığın mesavisiyle alâkadar ve tehcir ve taktil mesailiyle ve menafi-hakikiye-i millet ve memlekete münafi sair mesavisiyle lekedar olan kimselerin bulunması caiz olmadığından bu cihete mâni olmak için mümkün olan esbaba tevessül edilebilir. Bu tarz-ı tevessül hukuk-ı şahsiye ve ahkâm-ı kanuniyeye tecavüz mahiyetinde olmamalıdır. İstihdaf olunacak maksat nezih ve bitaraf zevatın intihaplarını tercih ve bedhâhân ve ecanibin bir gûna itiraz ve müdahalelerine meydan vermemek için memleketimizde mevcut bilcümle fırak-i siyasiyeden ve anasır-ı hıristiyaniyeden intihabata iştiraki temin ile içtima edecek meclisin sıfat-ı temsiliyesinin her nokta-i nazardan bütün memlekete şümulünü ispat etmektir. Bu bâbda zaman-ı teşebbüs teahhur etmiş olduğundan bundan sonra alınabilecek tedabir ile tamamen temin-i maksadın mümkün olamayacağı varid-i hatır olmakla beraber azamî neticenin istihsaline bezl-i gayret olunacaktır.

22 Teşrinievvel 1919

Bahriye Nazırı
Salih Hulûsi

olduğuna ilişkin görüşlerin şimdilik gizli tutulması ülkenin esenliği gereğidir. Çünkü, görüşlerinin yerinde olduğunu savlayanlar İtilaf Devletleri'ne düşman, Alman'a dost sayılarak ürküntü veriyor.

6 — Milletvekili seçimlerinin özgürce yapılması; bize karşı yapılacak karşı koyma ve karışmaların önlenmesi, uyruklar arasında çıkması düşünülen anlaşmazlıkların giderilmesi için gerekli, yurdun esenliği için çok zorunludur. Çünkü karışma yapılması dedikodulara neden olmakla birlikte, örneğin, tanınmış İttihatçıların milletvekili seçilmesi İtilaf Devletleri'nin karşı koymasına, dahası, karışmalarına neden olabileceğinden seçimlerin halkın oyuna bırakılması gerekir. Aslında Meclisi Mebusan'da karşıcıl partilere de gerek vardır.

7 — Coşkulu gösteriler ve yazılardan vazgeçilmesi.

8 — Güvenliği bozacak davranışlara yer verilmemesi, önceleri köprüde adam vurulmak gibi, olmuş işlerin kendi onaylarıyla yapılmamış olduğunun duyurulması.

9 — Hükümetin ne iyiliğine, ne de ona karşı bir şey yazılmaması.

21 Ekim 1919

Bahriye Nazırı
Salih Hulusi

Belge 160.

Toplanacak milletvekillerinin arasında kişilikleri İttihatçılığın **kötülükleriyle ilgili, zorla göç ettirme ve öldürme sorunları ile, ulus ve** ülkenin gerçek çıkarlarına aykırı başka kötülüklerle lekelenmiş olan kimselerin bulunması doğru olmadığından, buna engel olmak için olanak içindeki yollara başvurulabilir. Bu yolda girişimler, kişisel haklara ve yasal buyruklara saldırı niteliğinde olmamalıdır. Güdülecek amaç, temiz ve yantutmaz kişilerin seçilmelerini yeğlemek, kötücüllerin ve yabancıların hiçbir türlü karşı koyma ve karışmalarına yer bırakmamak için, ülkemizde bulunan bütün siyasal partilerden, Hıristiyan öğelerden seçimlere katılmayı sağlamak, toplaşacak Meclisin temsilcilik niteliğinin her bakımdan bütün ülkeye yaygınlığını tanıtlamaktır. Bu yolda girişim zamanı gecikmiş olduğundan, bundan sonra alınabilecek önlemlerle amacın sağlanması tümüyle olanak içine giremeyeceği düşünülmekle birlikte en büyük sonucun alınmasına çaba harcanacaktır.

22 Ekim 1919

Bahriye Nazırı
Salih Hulusi

Vesika, 161.

Müstaceldir

Amasya Mutasarrıflığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine takdim olunacaktır:

1 — Şeyh Recep ve rüfekasının telgrafname meselesi oraya mübalağalı surette aksettirilmiş olduğu için izam edildiğini dünkü muhabereden istidlâl ettim. Keyfiyeti tavzihan arzediyorum.

2 — Bu adamlar Salih Paşa Hazretlerinin mukaddema Sıvas'ta menfiyen bulunmasından istifade ederek, Amasya'ya kadar gelmişken buraya da davet edilmeleri münasip olacağı serriştesiyle bazı sadedilânı biliğfal bir telgrafname ihzar ve imza ettirmişlerdir. Mesele vaktiyle haber alınmış olduğu gibi muahharen kendileri de makam-ı vilâyete gelerek böyle bir telgraf yazacaklarını söylemişlerdir. Durup dururken bilâsebep Salih Paşa Hazretlerinin daveti elbette bir maksad-ı mahsusa mâtuf olacağından memlekette dedikoduyu mucip olacak bu gibi teşebbüsattan sarfınazar edilmesi elbette hayırlı olacağı mütemadiyen bir saat esbap ve delâiliyle izah edildi. Kendileri de söyleşilen sözlere kanaat etmiş gibi görünerek gittiler.

3 — Evvelki gece vasatî saat on iki[1] raddelerinde Şeyh Recep ile Ahmet Kemal ve Zaralızade Celâl namındaki iki refiki telgrafhanede makine odasına girerek Salih Paşa'ya yazılan mezkûr telgrafnamenin keşidesini talep etmişlerdir. Müşarünileyhin henüz Amasya'ya gelmediğinden dolayı vürudunda çekilmek üzere telgrafnameyi bırakmaları teklif olunmuş ise de ısrar ve tehditte bulunmuşlar ve nihayet telgrafın çekilmeyeceğini anlamaları üzerine kendilerine münasebeti olan bir muhabere memurunu iğfal ederek Zat-ı Şahaneye ve İstanbul muhabere sermemuruna hitaben orada tertip ettikleri malûm telgrafları yazdırmışlardır.

4 — Geceyarısı telgrafhanede geçen bu hâdiseden ne telgraf memurları ve ne de diğer bir kimse tarafından hiçbir makama malûmat verilmemiştir.

5 — Ancak ertesi sabah telgraf başmüdürü tarafından evvelâ telefon bâdehu tezkere-i resmiye ile keyfiyetten vilâyetin haberdar edilmesi üzerine hemen bu üç şahıs derdest ettirilerek polis idaresince tahkikat-ı iptidaiyesi bilicra adliye memurları da gece yarısına kadar dairede alıkonularak evrakı kendilerine tevdi ve kanunen icap eden tevkif müzekkereleri tastir ettirilmiş ve merkumlar da tevkifhaneye ilka olunmuştur.

[1] Saat 24'te. Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

Belge 161.

İvedidir

Amasya Mutasarrıflığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine sunulacaktır.

1 — Şeyh Recep ve arkadaşlarının telyazısı sorunu oraya abartılarak yansıtılmış olduğu için büyütüldüğünü dünkü yazışmadan anladım. Konuyu açıklayarak bilginize sunuyorum.

2 — Bu adamlar Salih Paşa Hazretlerinin önceleri Sıvas'ta sürgün olarak bulunmasından yararlanarak, Amasya'ya değin gelmişken buraya da çağrılmaları uygun olacağı gerekçesiyle kimi safyürekleri aldatarak bir telyazı hazırlamış ve imza ettirmişlerdir. Sorun önceden haber alınmış olduğu gibi, daha sonra kendileri de valilik makamına gelerek böyle bir tel yazacaklarını söylemişlerdir. Durup dururken nedensiz Salih Paşa hazretlerinin çağrılması elbette özel bir amaca yönelik olacağından, ülkede dedikoduya neden olacak bu gibi girişimlerden vazgeçilmesi elbette iyi olacağı, sürekli bir saat, nedenleri ve kanıtlarıyla açıklandı. Kendileri de söyleşilen sözlere inanmış gibi görünerek gittiler.

3 — Önceki gece alafranga[1] saat on iki sıralarında Şeyh Recep ile Ahmet Kemal ve Zaralızade Celal adındaki iki arkadaşı telgrafhanede makina odasına girerek Salih Paşa'ya yazılan sözü geçen telyazının çekilmesini istemişlerdir. Kendisinin henüz Amasya'ya gelmediğinden dolayı, gelişinde çekilmek üzere telyazıyı bırakmaları önerilmiş ise de direnmişler, gözdağı vermişler, sonunda telin çekilmeyeceğini anlamaları üzerine kendileri ile ilişkisi olan bir yazışma görevlisini aldatarak Padişah hazretlerine ve İstanbul yazışma başmemuruna yazılan, orada düzenledikleri bilinen teli yazdırmışlardır.

4 — Geceyarısı telgrafhanede geçen bu olaydan ne telgraf memurları, ne de başka bir kimsece başka hiçbir makama bilgi verilmemiştir.

5 — Ancak ertesi sabah Telgraf Başmüdürü'nce, önce telefon, sonra resmi yazı ile durumdan valiliğe bilgi verilmesi üzerine, hemen bu üç kişi yakalanarak polis yönetimince ilk soruşturma yapılmış, adalet görevlileri de geceyarısına değin dairede alıkonularak ilgili yazılar kendilerine verilmiş, yasal olarak gereken tutuklama kâğıtları yazdırılmış, sözü geçenler de tutukevine konulmuştur.

[1] Vasati (orta) saatle. Bugün kullandığımız, gece yarısını günün başlangıcı ve öğleyi 12 olarak kabul eden saat. Bkz. Belge 106. s. 1423, dipnot 2.

6 — Bu hâdise yüzünden memlekette sükûn ve inzibatın muhtel olması esasen melhuz olmamakla beraber ihtiyaten takayyüdat icra ve devriye teksir olunmuştur. Memleket bildikleri hal-i tabiidedir.

7 — Tafsilât-ı mâruzadan müsteban buyurulacağı veçhile alâkadar bazı memurların lâkaydisi yüzünden tahaddüs eden şu vak'anın hadd-i zatinde ehemmiyeti yok ise de devam ve ehemmiyet ile tevessü eylemesi ihtimali varit iken önüne geçilmiş ve gösterilen icraat-ı seria ve şedideden dolayı buna mümasil ahvalin bâdema adem-i zuhuru derkâr bulunmuş olduğu ihtiramat-ı mahsusama terdifen mâruzdur.

20 Teşrinievvel 1919

Sıvas Valisi
Reşit

Vesika, 162.

Şifre mahlûlü
Pek acele
Adet
1367

İzmit, 20/10/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Riyasetine:

Adapazarı kazasının Akyazı cihetlerinde Talustan Bey ve İstanbul'dan para ve talimatla gelerek süvari olacaklara otuz ve piyade yazılacaklara on beş lira vaadeden Bekir namında bir şahıs ve Geyve altıncı daire tahsildarı Sapanca'nın Akçay karyesinden Beslân nam adamların başlarına topladıkları atlı, yaya eşhas ile Adapazarı kasabasını basıp yağma edecekleri mahallince haber alınarak kaymakam-ı kaza ve İzmit'ten gönderilen bir binbaşı ve Çerkez ve Abaza'dan yirmi, yirmi beş kadar atlı ile iki yüz bin mikyasındaki haritada Lûtfiye köyü civarındaki Çarka karyesinde buluştukları ve esbab-ı hareketleri sual olundukta zat-ı padişahînin hayatta ve makam-ı muallâ-yi hilâfetlerinde olup olmadığını öğrenmek için Adapazarı'na makine başına gelmek istedikleri ve Mustafa Kemal Paşa'yı padişah makamına kabul edemeyeceklerini beyan eyledikleri-ni kaymakam-ı kaza makine başında mutasarrıf-ı livaya bildirmiş ve merkumların maksadının bir taklib-i hükûmet olup talimattan İstanbul'da mühimce zevatla temasları olduğu ve hatta merkumların gûya padişahın da bu hareketlerinden haberdar olduğunu beyan eyledikleri iş'ar kılınmıştır. Keyfiyet derhal kolorduya bildirilerek kuvvet talep edilmekle beraber kaymakam-ı kazanın Adapazarı'na

6 — Bu olay yüzünden ilde dirlik ve sıkıdüzenin bozulması aslında düşünülmemekle birlikte ilerisi düşünülerek sınırlamalar konulmuş, devriye artırılmıştır. Memleket, bildikleri doğal durumdadır.

7 — Sunulan ayrıntılardan anlaşılacağı üzere, ilgili kimi görevlilerin aldırmazlığı yüzünden ortaya çıkan şu olayın aslında önemi yok ise de, sürmesi ve önemli olarak yayılması olasılığı var iken önüne geçilmiş, çabuk ve sert işlemlerden dolayı buna benzer durumların bundan sonra çıkmayacağı[nın] belli bulunduğu, özel saygılarımla birlikte bilgilerine sunulur.

20 Ekim 1919

Sıvas Valisi
Reşit

Belge 162.

Şifre çözümü
Pek ivedi
sayı
1367

İzmit, 20/10/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Komutanlığına

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi Başkanlığına:

Adapazarı ilçesinin Akyazı yönlerinde Talustan Bey ile İstanbul'dan para ve yönerge ile gelerek, süvari olacaklara otuz, piyade yazılacaklara on beş lira vaadeden Bekir adında bir kişi, Geyve Altıncı Daire Tahsildarı Sapanca'nın Akçay köyünden Beslan adındaki adamların başlarına topladıkları atlı, yaya kimseler ile Adapazarı kasabasını basıp yağma edecekleri yerinden haber alınarak, ilçe kaymakamı, İzmit'ten gönderilen bir binbaşı, Çerkez ve Abaza'dan yirmi-yirmi beş dolayında atlı ile iki yüz bin ölçeğindeki haritada Lutfiye köyü yakınındaki Çarka köyünde buluştukları; eylemlerinin nedeni soruldukta Padişah hazretlerinin yaşamakta ve yüce Halifelik katında olup olmadığını öğrenmek için Adapazarı'na makina başına gelmek istedikleri[ni], Mustafa Kemal Paşa'yı padişah yerine kabul edemeyeceklerini bildirdiklerini ilçe kaymakamı makina başında sancağın mutasarrıfına bildirmiş, sözü geçenlerin amacının hükümeti değiştirmek olup, yönergeden İstanbul'da önemli kişilerle değinmeleri olduğu, dahası, bunların sözde Padişahın da bu eylemlerini bildiğini söyledikleri haber verilmiştir. Durum hemen Kolorduya bildirilerek kuvvet istenmekle birlikte, ilçe kaymakamının

gönderilmiş olduğu mukaddema arzedilmiş olan müfrezeyi arabalarla Hendek tarafına tahrik ettirdiği ve kendisinin de dağılmağa başlayan merkumları Hendek'e doğru takip eylediği ve merkum Bekir'in toplanan eşhasa İngilizler bu iş için bir hafta müddet tayin eylediler, beş gün geçti iki günümüz kaldı işi tacil edelim diye beyanatta bulunduğunu kaymakam-ı mumaileyh ilâveten bildirmiştir. İşin tevessüüne meydan kalmamak ve silâh patlamadan merkumanı yekdiğerinden ayırıp Bekir denilen mel'unu yakalamak üzere mutasarrıf-ı liva ile birlikte Jandarma binbaşılığından mütekait Hafız ve kezalik binbaşılıktan mütekait ve çiftlik eshabından ve İzmit Heyet-i Merkeziyesi Reis-i Sanisi Çerkez Kâzım ve Sapanca'dan Safer beyleri mahall-i mezkûra göndermeğe karar verdik. Mumaileyhimin teşebbüsünden bir netice elde edileceği ümit ve maahaza kuvvet iraesiyle inkıyat ettirmek de pek lâzım olup müfrezenin hareketi neticesi ayrıca arzolunacaktır. Bu mesele hakkında Dersaadet'te Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin mümessili veya pek namuslu, vicdanlı bildiğimiz muhafız [1] ve fırkamın mensup olduğu Yirmi Beşinci Kolordunun Kumandanı ve ahiren esaretten gelen sabık Yemen Kuvası Kumandanı Mirliva Çerkez Ali Sait Paşa'dan bu meselenin nerelere ve kimlere kök saldığını istizah etmek münasip gibi mütâlaa olunmaktadır. Ali Fuat Paşa Hazretleri tarafından da Düzce taraflarına bir miktar kuvvet sevki pek mühimdir. Arz-ı keyfiyet olunur Efendim.

Birinci Fırka Kumandanı
Mustafa Asım

Vesika, 163.

Adet
36
Tel
Gayet müstaceldir

Amasya, 23/10/1919

Adapazarı Kaymakamlığına

Talustan, Bekir ve Beslân beyler namında birtakım kesanın bazı harekât-ı mefsedetkâranede bulundukları istihbar kılınmıştır. Bunlara karşı tedabir-i şedide ve serianın tatbikında kat'iyen tereddüt gösterilmeyerek izale-i mazaratlariyle neticesinin iş'arı mercudur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[1] İstanbul Muhafızı Ali Sait [Akbaytugan].

Adapazarı'na gönderilmiş olduğu önceden belirtilmiş olan birliği arabalarla Hendek yönüne yola çıkarttığı[nı], kendisinin de dağılmaya başlayan bu adamları Hendek'e doğru kovaladığı[nı], adı geçen Bekir'in toplanan adamlara, "İngilizler bu iş için bir hafta süre saptadılar, beş gün geçti, iki günümüz kaldı, işi ivedileyelim" diye konuştuğunu, sözü geçen kaymakam ek olarak bildirmiştir. İşin genişlemesine yer kalmamak, silah patlamadan bu adamları birbirinden ayırıp Bekir denilen alçağı yakalamak üzere sancak mutasarrıfı ile birlikte Jandarma binbaşılığından emekli Hafız, yine binbaşılıktan emekli çiftlik sahiplerinden İzmit Merkez Kurulu İkinci Başkanı Çerkez Kâzım, Sapanca'dan Safer beyleri sözü geçen yere göndermeye karar verdik. Bunların girişiminden bir sonuç elde edileceği[ni] umut etmek, yine de kuvvet göstererek başeğdirmek de pek gerekli olup, birliğin yola çıkışının sonucu ayrıca bilgilerine sunulacaktır. Bu sorun üzerinde İstanbul'da Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin temsilcisi ya da pek namuslu, vicdanlı, bildiğimiz Muhafız [1] ve Tümenimin bağlı olduğu Yirmi Beşinci Kolordu'nun Komutanı, son günlerde tutsaklıktan gelen Yemen Kuvvetleri Eski Komutanı Tuğgeneral Çerkez Ali Sait Paşa'dan bu sorunun nerelere ve kimlere kök saldığını sormak uygundur gibi düşünülmektedir. Ali Fuat Paşa Hazretlerince de Düzce yöresine bir parça kuvvet gönderilmesi pek önemlidir. Durum bilgilerine sunulur efendim.

Birinci Tümen Komutanı
Mustafa Asım

Belge 163.

Sayı
36
Tel
Çok ivedidir

Amasya, 23/10/1919

Adapazarı Kaymakamlığına

Talustan, Bekir ve Beslan beyler adında birtakım kimselerin kimi bozguncu eylemlerde bulundukları haber alınmıştır. Bunlara karşı sert ve ivedi önlemler uygulanmasında kesinlikle duraksanmayarak, dokuncalarının ortadan kaldırılması, sonucun bildirilmesi rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[1] İstanbul Muhafızı Ali Sait [Akbaytugan].

Vesika, 164.

Gayet müstaceldir
Şifre

Amasya, 23/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Adapazarı kazasının Akyazı cihetlerinde İtilâf ve Hürriyet mensuplarından çeteci Bekir Bey ve rüfekası İstanbul'dan külliyetli para ve talimatla gelerek süvari olacaklara otuz ve piyade yazılacaklara on beş lira vaadederek birtakım eşhası başına toplamağa kıyam eylemiştir. Ve kendisine tesadüf edenlere zat-ı padişahînin hayatta ve makam-ı hilâfette olup olmadığını öğrenmek için Adapazarı'na makine başına gelmek istediklerini bildirdikleri ve maksatlarının bir taklib-i hükûmet olduğu ve ellerindeki talimattan İstanbul'da mühimce zevatla temasları bulunduğu ve hatta merkumların gûya Zat-ı Şahanenin de bu hareketlerinden haberdar olduğunu beyan eyledikleri ve merkum Bekir'in toplanan bazı eşhasa İngilizler bu iş için bir hafta müddet tayin eylediler, beş gün geçti, iki günümüz kaldı, işi tacil edelim, diye beyanatta bulunduğunun işitildiği istihbar kılınmıştır. Hükûmet-i seniyece bu gibi ef'al ve harekât-ı mefsedetkâraneye karşı vakt ü zamanında tedabir-i müessire alınmayıp mesele teşkilât-ı milliyeye temas eylediği takdirde en şedit tedabire tevessülde kendimizi mazur göreceğimizi arzederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 165.

Adet 13
Pek aceledir.
Tehiri caiz değildir

Adapazarı, 23/10/1919

Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

20/10/1919 tarih ve 1/367 numaralı şifreye zeyildir:

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliye Riyaset-i Celilesine; İzmit'te mevcut ve otuz beş neferden mürekkep kuvve-i askeriye ve Adapazarı'nda ümera-yi çerakizenin inzımamı muavenetiyle iltihak eden atlılar ve mevcut jandarmalar ile eşhas-ı merkume üzerine sevkedilen kaymakam-ı kaza ve ümeradan biri bilûtfihi teâlâ tüfek patlatmaksızın mühim miktarda toplanmış ve toplanmakta bulunmuş olan eşhas-ı şerireyi dağıtıp tahsildar Beslân ve biraderi

Belge 164.

Çok ivedidir
Şifre

Amasya, 23/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Adapazarı ilçesinin Akyazı yönlerinde İtilaf ve Hürriyetçilerden çeteci Bekir Bey ve arkadaşları İstanbul'dan pek çok para ve yönerge ile gelerek, süvari olacaklara otuz, piyade yazılacaklara on beş lira söz vaadederek, birtakım kimseleri başına toplamaya kalkışmıştır. Kendisine rastlayanlara da Padişah hazretlerinin yaşamakta ve halifelik katında olup olmadığını öğrenmek için Adapazarı'na makina başında gelmek istediklerini bildirdikleri, amaçlarının bir hükümet değiştirme olduğu, ellerindeki yönergeden İstanbul'da önemli kişilerle değinme içinde bulundukları, dahası, bu adamların, Padişah hazretlerinin de bu eylemlerini bildiğini söyledikleri, sözü geçen Bekir'in toplanan kimi kişilere, "İngilizler bu iş için bir hafta süre saptadılar, beş gün geçti, iki günümüz kaldı, işi ivedileyelim" diye söylediğinin işitildiği haber alınmıştır. Padişah hükümetince bu gibi bozguncu işler ve eylemlere karşı zamanında etkili önlemler alınmayıp sorun ulusal örgütlere dokunursa en sert önlemlere girişmekte kendimizi özürlü göreceğimizi bilgilerinize sunarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 165.

Sayı 13
Pek ivedidir
Geciktirilemez

Adapazarı, 23/10/1919

Üçüncü Kolordu Komutanlığına

20/10/1919 gün ve 1/367 sayılı şifreye ektir:

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliye yüce[1] başkanlığına; İzmit'te bulunan, otuz beş erden oluşmuş askeri kuvvet ve Adapazarı'nda Çerkez beylerinin yardımlarının eklenmesiyle katılan atlılarla eldeki jandarmalar ile sözleri geçenlerin üzerine gönderilen ilçe kaymakamı ve beylerden biri, Tanrının kayrasıyla, tüfek patlamaksızın, önemli sayıda toplanmış ve toplanmakta bulunmuş olan azılı kişileri dağıtıp tahsildar Beslan ile kardeşi İhsan Çavuş yakalanarak Adapazarı'na

[1] celile.

İhsan Çavuş derdestle Adaya getirtilmiş ve zabitlikten matrut Balıkesirli ve Dersaadet'ten para ve talimat ile geldiği anlaşılan Bekir nam mel'un firar eylemiş ise de takibine müfreze çıkarılmış ve Dersaadet'e savuşması ihtimaline mebni bazı mühimce istasyonlara da memurin-i mahsusa izam edilmiştir. Tafsilât-ı lâzimeyi bâdehu arzederim. Netice İstanbul'dan mühimce ve fakat henüz buraca hüviyetleri meçhul eşhasın sevk ve tahrikiyle pek müsait bulunan bu havalide bir kıyam ve şûriş çıkarmağa gönderilmiş olan Bekir nam yezidin teşebbüsat-ı mel'unanesi bu suretle ve inayet-i hakla inkişaf edememiştir. Mutasarrıf Beyle yarın İzmit'e avdet ediyoruz. Yalnız bu livanın asayişini temin için seyyar kuvvete ihtiyaç olduğunu Mazhar ve Süreyya beyefendiler yakinen bilir ve tasdik buyururlar. Kuvvetimi evvelce de arzetmiştim. Dersaadet'teki süvariden hiç olmazsa üç bölüğün tesri-i sevkine delâletlerini ehemmiyetle arz ve rica ederim.

Birinci Fırka Kumandanı
Kaymakam
Mustafa Asım

Vesika, 166.

Telgraf — Adapazarı, 27/10/1919

Amasya'da yahut Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

C: 23/10/1919

Emr-i âlilerini bugün aldım. Hakikaten bir hafta evvel İstanbul'dan suret-i mahsusada gelen Bekir Bey namındaki şahsın iğvaatı neticesi olarak İzmit'in Derbent nahiyesinden itibaren Düzce'ye kadar Çerkez köylerinden müsellâh insanlar davet edilerek bir içtima akit ve harekât-ı mefsedetkâreneye teşebbüs ettikleri haber alınarak derhal livadan celbedilen askerî ve jandarma müfrezesiyle bizzat takiplerine çıkılmış, lûtf-ı hakla vatanın hakikî evlâtları olan diğer ümera-yi çerakizenin muavenetiyle bu, neticesi fena olacağı anlaşılan içtima kâmilen dağıtılmış, harekât akim kalmıştır. Müsebbiplerinden Beslân ve bir refiki derdestle merkeze getirilip tevkif ve pençe-i kanuna teslim edilmiştir. Bu gibilere kanunun şiddetle tatbikinde zerre kadar müsamaha edilmeyeceği şüphesizdir. Mesele livadan taraf-ı âlilerine arzedileceği zehabına binaen arz-ı malûmat edilememişti. Maahaza tevalisi ihtimaline binaen her türlü ihtimale karşı hükûmetin kavi bulunması pek lâzımdır. İcap eden

getirtilmiş, subaylıktan kovulma Balıkesirli, İstanbul'dan para ve yönerge ile geldiği anlaşılan Bekir adındaki alçak kaçmış ise de kovalanması için birlik çıkarılmış, İstanbul'a savuşması olasılığına dayanılarak kimi önemlice istasyonlara da özel görevliler gönderilmiştir. Gerekli ayrıntıları sonra sunarım. Sonuç olarak, İstanbul'dan önemlice, ancak henüz buraca kimlikleri bilinmeyen kişilerin güdüp kışkırtmalarıyla pek elverişli bulunan bu yörede bir ayaklanma ve karışıklık çıkarmaya gönderilmiş olan Bekir adlı yezidin alçakça girişimleri böylece ve Tanrının yardımı ile gelişememiştir. Mutasarrıf beyle yarın İzmit'e dönüyoruz. Yalnız bu sancağın güvenliğini sağlamak için gezici kuvvete gereksinme olduğunu Mazhar ve Süreyya beyefendiler yakından bilir ve onaylarlar. Kuvvetimi önce de bildirmiştim. İstanbul'daki süvariden hiç olmazsa üç bölüğün ivedilikle gönderilmesine aracı olmanızı önemle bildirir ve rica ederim.

Birinci Tümen Komutanı
Yarbay
Mustafa Asım

Belge 166.

Tel — Adapazarı, 27/10/1919

Amasya ya da Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Y: 23/10/1919

Yüksek buyruklarınızı bugün aldım. Gerçekten bir hafta önce İstanbul'dan özel olarak gelen Bekir Bey adındaki kişinin azdırmaları sonucu olarak, İzmit'in Derbent bucağından başlayarak Düzce'ye değin Çerkez köylerinden silahlı insanlar çağrılarak bir toplantı yapılmış, bozguncu eylemlere giriştikleri haber alınarak hemen sancaktan getirtilen asker ve jandarma birliğiyle kendim kovalamaya çıkılmış, Tanrının kayrasıyla yurdun gerçek çocukları olan öteki Çerkez beylerinin yardımıyla bu, sonucu kötü olacağı anlaşılan toplantı tümüyle dağıtılmış, eylem başarısız kalmıştır. Girişimcilerinden Beslan ve bir arkadaşı yakalanarak merkeze getirilip tutuklanmış, yasanın pençesine verilmiştir. Bu gibilere yasanın sertlikle uygulanmasında hiç hoşgörülü davranılmayacağı kuşkusuzdur. Sorun[un] sancaktan yüksek kişiliğinize bildirileceğini sanarak bilgi verilmemişti. Yine de sürüp gitmesi olasılığına karşı, her türlü olasılığa karşı hükümetin güçlü bulunması pek gereklidir.

tedabirin ittihaz buyurulmasını istirham eder ve tekerrür etmemesi için lâzımgelen mesaiden hiçbir vakit geri durulmayacağını arzeylerim.

Kaymakam
Tahir

Vesika, 167.

Tel Sıvas, 31/10/1919

Adapazarı Kaymakamı Tahir Beyefendiye

C: 27/10/1919

Ecnebi parası ve vatan hainlerinin teşvikatiyle icra-yi mefsedete kıyam edenlere karşı satvet-i hükûmetin ibrazı hususundaki himemat-ı aliyeleri sezavar-ı tebcildir. Tevkif olunanlar kimlerdir? Netice-i isticvabattan ne anlaşılmıştır? O taraflara teşkilât-ı milliyenin teftişi maksadiyle Dersaadet'ten gönderilen Erkânıharp Yüzbaşı Cemal Bey'le temas edilmiş midir? İş'arı rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 168.

Adapazarı, 9/11/1919

Sıvas'ta Heyet-i Temsiliye Namına Mustafa Kemal
Paşa Hazretlerine

C: 1/11/1919

1 — Tahkikat ikmal edilmiş. Tevkif edilenler Akçay karyeli Beslân ve İhsan Çavuştur. Müşevvik ve mürettipler meyanında olduğu tahakkuk ederek divan-ı harbe sevkedilmişlerdir. Bunlardan başka İzmit'teki İngiliz İbrahim denmekle maruf olan şahsın nâzımı olduğu da tahakkuk ederek bu şahıs ile Talustan Bey'in yeğeni Kâmil ve Kayalar'dan Tahir hakkında muvakkat tevkif müzekkeresi sâdır olmuştur. İbrahim'in derdestini livaya yazdım. Diğerlerini de takip ediyoruz. İnşallah yakında anları da tevkif edip pençe-i kanuna teslim edeceğiz.

2 — Cemal Bey ile görüştük, beraberce Karasu'ya Rüştü Bey'in nezdine de gittik, taaddiyat neticesini şifre ile Dersaadet'e yazmıştır.

Gereken önlemlerin alınmasını rica eder, yinelenmemesi için gereken çalışmalardan hiçbir zaman geri durulmayacağını sunarım.

Kaymakam
Tahir

Belge 167.

Tel Sıvas, 31/10/1919

Adapazarı Kaymakamı Tahir Beyefendiye

Y: 27/10/1919

Yabancı parası ve yurt hayınlarının kışkırtmalarıyla bozgunculuğa kalkışanlara karşı hükümet gücünün gösterilmesi yolundaki yüksek çabaları övülmeye değer. Tutuklananlar kimlerdir? Soruşturma sonucundan ne alınmıştır? Oralarda ulusal örgütlerin denetlenmesi amacıyla İstanbul'dan gönderilen Kurmay Yüzbaşı Cemal Bey'le değinilmiş midir? Bildirilmesi rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 168.

Adapazarı, 9/11/1919

Sıvas'ta Heyeti Temsiliye Adına Mustafa Kemal
Paşa Hazretlerine

Y: 1/11/1919

1 — Soruşturma tamamlanmış. Tutuklananlar Akçay köyünden Beslan ve İhsan Çavuştur. Kışkırtıcılar ve düzenciler arasında olduğu gerçekleşerek savaş divanına gönderilmişlerdir. Bunlardan başka İzmit'teki İngiliz İbrahim diye tanınan kişinin düzenleyici olduğu da gerçekleşerek bu kişi ile Talustan Bey'in yeğeni Kâmil ve Kayalardan Tahir için geçici tutuklama tezkeresi çıkarılmıştır. İbrahim'in yakalanmasını sancağa yazdım. Ötekilerini de izliyoruz. Tanrının izniyle yakında yasanın pençesine vereceğiz.

2 — Cemal Bey ile görüştük. Birlikte Karasu'ya, Rüştü Bey'in yanına da gittik. Saldırıların sonucunu da şifre ile İstanbul'a yazmıştır.

3 — Emr-i âlilerini beray-i devir nevahiden avdetimde bugün aldım. Cevabının tehir-i arzı bundan tevellüt etmiştir. Aff-ı âlilerini istirham eder, teveccüh-i âlilerine arz-ı şükran eylerim.

Tahir

Vesika, 169.

Şifre
Mahsustur

Amasya, 26/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

İstanbul'dan para ve talimat ile Adapazarı havalisine gelip hempalariyle birlikte şûriş ikaına çalıştığını arzetmiş olduğum çeteci Bekir'in mahallince ittihaz olunan tedabir neticesinde teşebbüsünün akim kaldığı ve kendisinin firar eylediği malûm-ı devletleri olmuştur. Bekir'in tekrar İstanbul'a avdet ederek yeniden teşebbüsat-ı mel'unanede bulunması ağleb-i ihtimal olduğundan hakkında takibat-ı mahsusada bulunulması münasip mütâlaa kılınmakla arz-ı keyfiyet olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 170 [a].

27 Teşrinievvel 1919

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal
Paşa Hazretlerine

Bandırma Çerkezlerinde Bekir Sıtkı namında bir şeririn maiyetinde iki zabit, kırk müsellâh refiki olduğu halde Adapazarı civarındaki Abaza köylerine gelerek halkı hareket-i milliye ve hükûmet-i hâzıra aleyhine teşvik ve bu uğurda birçok para sarf olunduğu ve meselede bazı ecnebi tahrikâtı da mahsûs ve belki muhakkak bulunduğu ve tahkikât-ı mezkûreye Çerkez, Abaza ve Lazlardan pek çok kimselerin iltihaka devam eylediği haber alınmıştır. Düzce kazasında bulunan Çerkez, Abaza ve Laz kura'sının öteden beri bu gibi harekât-ı cinayetkâraneye cür'et edegeldikleri bittecrübe sabittir. Bu gibi ahval-i elîmenin hudusünü men ve mütecasirlerini tedip için yegâne vasıta jandarma kuvvetinden ibaret ise de kuvve-i mezkûrenin mevcud-ı hâzırı ve jandarma efradının

3 — Yüksek buyruklarını, denetim için bucaklardan dönüşümde aldım. Yanıtının sunulmasındaki gecikme bundan doğmuştur. Yüksek bağışlamalarını rica eder, yakınlık gösterdiğiniz için teşekkürlerimi sunarım.

Tahir

Belge 169.

Şifre
Özeldir

Amasya, 26/10/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

İstanbul'dan para ve yönerge ile Adapazarı yöresine gelip ayaktaşlarıyla birlikte karışıklık çıkarmaya çalıştığını bilginize sunmuş olduğum çeteci Bekir'in, yerinde alınan önlemler sonucunda girişiminin başarısız kaldığı, kendisinin kaçtığı sizce öğrenilmiştir. Bekir'in yine İstanbul'a dönerek yeniden alçakça girişimlerde bulunması büyük bir olasılık içinde olduğundan, özel kovuşturmada bulunulması uygun görülerek durum bilginize sunulur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 170 [a].

27 Ekim 1919

Heyeti Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Bandırma Çerkezlerinden Bekir Sıtkı adında bir azılı kişinin yanında iki subay, kırk silahlı arkadaşı olduğu halde, Adapazarı yakınındaki Abaza köylerine gelerek halkı ulusal eylem ve bugünkü hükümete karşı kışkırttığı ve bu uğurda birçok para harcandığı, sorunda kimi yabancı kışkırtmaları da sezildiği, belki kesin bulunduğu, sözü geçen kışkırtmalara Çerkez, Abaza ve Lazlardan pek çok kimsenin katılmakta olduğu haber alınmıştır. Düzce ilçesinde bulunan Çerkez, Abaza ve Laz köylerinin öteden beri bu gibi canicesine eylemlere kalkışageldikleri, denemeyle tanıtlanmıştır. Bu gibi acı durumların ortaya çıkmasını engellemek, kalkışanları yola getirmek için tek araç jandarma kuvveti ise de, sözü geçen kuvvetin bugünkü sayısı, jandarma erlerinin çoğunlukla azılılardan ve haydutlardan oluşmuş bulunması,

alelekser eşirra ve eşkıyadan mürekkep bulunması ve jandarma zabitanının hükûmet-i mülkiyeyi hiçe saymak yolunda ihtiyar eyledikleri meslek-i serkeşane her türlü tedabir imkânını selbetmekte ve sekiz aydan beri birçok vesilelerle Nezaret-i celileye vuku bulan iş'ar-ı meyusanem cay-i kabul bulamamaktadır. Vatanımızın ifnasına çalışan birçok yerli, ecnebi anasırın mevcudiyeti derkâr ve işin mebdeinde tenkil ve izalesine ehemmiyet verilmezse âtiyen bir felâket-i azime zuhura gelmesi tabiî bulunduğundan keyfiyeti nazargâh-ı devletlerine arzeylerim.

Bolu Mutasarrıfı
Ali Haydar

Vesika, 170 [b].

Şifre
Müstacel

Sıvas, 31/10/1919

Bolu Mutasarrıfı Haydar Beyefendiye

C: 27/10/1919 şifre.

Bekir Sıtkı ve maiyetinin takip ve tenkilleri ve bu gibi ecnebi teşebbüsatının suret-i kat'iyede def'-i mazarratı esbabının istikmali hususunda zat-ı devletleriyle bittemas müştereken takarrür ettirilecek bir plân dahilinde icra-yi hareket ve fiilen muavenet olunması lüzumu kemal-i ehemmiyet ve müstaceliyetle İzmit Mutasarrıflığına ve İzmit'te ârâmsaz Birinci Fırka Kumandanlığına bildirilmiştir. Netice-i icraattan pederpey malûmat ita buyurulması rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 170 [c].

Şifre
Müstacel

Sıvas, 31/10/1919

İzmit Mutasarrıflığına
İzmit'te Birinci Fırka Kumandanlığına

Bandırma Çerkezlerinden Bekir Sıtkı namında birinin maiyetinde iki zabit ve kırk müsellâh refiki olduğu halde Adapazarı civarındaki Abaza köylerine gelerek ahaliyi hareket-i milliye ve hükûmet-i hazıra aleyhinde teşvik ve bu uğurda birçok para

jandarma subaylarının sivil hükümeti hiçe saymak yolunda dikbaşlı tutumları her türlü önlemlerin olanağını ortadan kaldırmakta, sekiz aydan beri birçok nedenlerle yüce nazırlığa yaptığım umutsuzca bildirilerim kabul edilmemektedir. Yurdumuzun yok olması için çalışan birçok yerli yabancı öğelerin varlığı belli, işin başlangıcında tepelenmesi ve ortadan kaldırılmasına önem verilmezse ileride büyük bir yıkım başgöstermesi doğal bulunduğundan durumu dikkatlerine sunarım.

Bolu Mutasarrıfı
Ali Haydar

Belge 170 [b].

Şifre
İvedi

Sıvas, 31/10/1919

Bolu Mutasarrıfı Haydar Beyefendiye

Y: 27/10/1919

Bekir Sıtkı ve yanındakilerin kovalanması ve tepelenmesi, bu gibi yabancı girişimlerinin kesinlikle dokuncalarının ortadan kaldırılması için gerekenin yapılması konusunda devletli kişilikleriyle değinerek ortaklaşa kararlaştırılacak bir plan içinde iş görülmesi, eylemli olarak yardım edilmesi gereği, bütün önemi ve ivediliğiyle İzmit Mutasarrıflığına ve İzmit'te bulunan Birinci Tümen Komutanlığına bildirilmiştir. İşin sonucu üzerinde bölüm bölüm bilgi verilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 170 [c].

Şifre
İvedi

Sıvas, 31/10/1919

İzmit Mutasarrıflığına
İzmit'te Birinci Tümen Komutanlığına

Bandırma Çerkezlerinden Bekir Sıtkı adında birinin, yanında iki subay, kırk silahlı arkadaşı olduğu halde Adapazarı yakınındaki Abaza köylerine gelerek halkı ulusal eylem ve bugünkü hükümete karşı kışkırtmak ve bu uğurda birçok para harcanmakta olduğu, sorunda

sarfedilmekte olduğu ve meselede ecnebi parmağı bulunduğu tahakkuk eylediği ve Düzce kazasında bulunan Çerkez, Abaza ve Laz kura'sının bu teşvikata mütemayil oldukları Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey tarafından ve mevcut jandarmanın kemiyet ve keyfiyet itibariyle maksadı temine kâfi olmadığı bildirilmektedir. Mir-i mumaileyh ile derhal temas edilerek eşirra-yi merkumenin bir an evvel def'-i mazarratı ve vatan ve millet haini ecnebilerin bu gibi teşebbüsatına suret-i kat'iyede mümanaat olunması esbabının istikmali hususunda müştereken icra-yi hareket ve muavenet-i fiiliyede bulunulması ve netice-i icraattan malûmat ita buyurulması ehemmiyet ve müstaceliyetle rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 171.

Pangaltı, 20/10/1919

K.O. 3 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine mahsustur.

1 — Hürriyet ve İtilâf ve Nigehbancılar ve İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin teşkil ettikleri blok ve Ali Kemal ve Sait Molla gibi bazı eşhas, anasır-ı gayr-i müslimeyi mütemadiyen Kuva-yi Milliye aleyhine tahrik ediyorlar. Rum ve Ermeni patrikleri bu hususta mümessillere[1] müracaat etmişlerdir. Adapazarı'nda maslup Kâzım'ın kardeşi Hikmet buradan aldığı talimat üzerine başına topladığı beş on müsellâh şahısla Kuva-yi Milliye aleyhine harekete başlamıştır. Yine bu civarda Değirmendere'de para ile adam toplamağa başlamışlar ve Geyve hükûmetini basmağa karar vermişlerdir. Karacabey'de de aynı veçhile ufak tefek hareketleri görülmüştür. Bursa'da Gümülcineli İsmail'in tertip ettiği çeteler bütün vilâyetin asayişini ihlâle ve Kuva-yi Milliye aleyhine harekete başlamışlardır. Biz hal-i hazırda cebren iş görmekten ziyade şerre alet olanları elde etmeğe gayret ediyoruz. Bu kere Adapazarı'na giden memura talimat-ı lâzime verdik. Hatta Adapazarı ve İzmit civarında dolaşan bazı çetelerin tehcir[2] dolayısiyle dağlarda bulunduğunu anlayarak kendilerine teminat vereceğiz. Ancak bu meselenin hükûmet

[1] Yabancı (İtilâf) devletler temsilcileri.

[2] Ermenilerin 1915'te göç ettirilmesi.

yabancı parmağı bulunduğu[nun] gerçekleştiği, Düzce ilçesinde bulunan Çerkez, Abaza, Laz köylerinin bu kışkırtmalara eğilimli oldukları, Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey'den, eldeki jandarmanın sayı ve nitelik bakımından amacı sağlamaya yeterli olmadığı bildirilmektedir. Kendisi ile derhal değinilerek bu azılıların bir an önce dokuncalarının ortadan kaldırılması, yurt ve ulus hayını yabancıların bu gibi girişimlerine kesinlikle engel olunması için gerekenin yapılması konusunda ortaklaşa iş görülmesi, eylemli yardımda bulunulması, işin sonucu üzerinde bilgi verilmesi önemle ve ivedilikle rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 171.

Pangaltı, 20/10/1919

3. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine özgüdür:

1 — Hürriyet ve İtilaf ile Nigehbancılar ve İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin oluşturdukları topluluk, Ali Kemal ve Sait Molla gibi kimi kişiler, Müslüman olmayan öğeleri durmadan Kuvayi Milliye'ye karşı kışkırtıyorlar. Rum ve Ermeni patrikleri bu konuda temsilcilere [1] başvurmuşlardır. Adapazarı'nda, asılmış Kâzım'ın kardeşi Hikmet buradan aldığı yönerge üzerine başına topladığı beş on silahlı kişi ile Kuvayi Milliye'ye karşı eyleme başlamıştır. Yine bu yakında Değirmendere'de para ile adam toplamaya başlamışlar, Geyve hükümetini basmaya karar vermişlerdir. Karacabey'de de buna benzer ufak tefek eylemleri görülmüştür. Bursa'da Gümülcineli İsmail'in düzenlediği çeteler bütün ilin güvenliğini bozmaya, Kuvayi Milliye'ye karşı eyleme başlamışlardır. Biz şimdi zorla iş görmekten çok, kötülüğe araç olanları elde etmeye çaba gösteriyoruz. Bu kez Adapazarı'na giden görevliye yönergeyi biz verdik. Dahası, Adapazarı ve İzmit dolayında dolaşan kimi çetelerin, göç ettirme [2] dolayısıyla dağlarda bulunduğunu anlayarak kendilerine güvence vereceğiz. Ancak bu sorunun hükümetçe izlenmemesi çok gereklidir. Özdeş yoldan Adapazarı'ndaki

[1] Yabancı (İtilaf) devletlerin temsilcileri.

[2] Ermenilerin 1915'te göç ettirilmesi.

tarafından takip edilmemesi elzemdir. Aynı veçhile Adapazarı'ndaki Hikmet ve saireyi de elde etmeğe çalışıyoruz. Bursa'nın ve Ankara'nın nazar-ı dikkatini celbettik. Taraf-ı âlilerinden de tevessül buyurulmasını ve İzmit ve Adapazarı'nda teşkilâtın tevsiine giden memura emredildiğinde mahâl-i mezkûreye de Ankara'dan nizamnamelerden gönderilmesi mercûdur. Giden memurumuz Erkânıharp Yüzbaşı Cemal Efendidir. Muslihane bir surette buralarda takviyet bulamaz, eşhas-ı muzırra maksada imâle edilemez ise derhal icra-yi satvet mecburî olacaktır.

2 — Kuva-yi Milliye aleyhinde tertip olunan çetelerin faaliyete başlaması buradaki muhalif blokun alenî hareketi, Nigehbancıların bir günde hapisten çıkarılması, polis müdiriyetinin Kuva-yi Milliye taraftarlarına geçmemesi, makamat-ı mühimmede henüz aleyhtarlar bulunması, Türkiye ajansındaki ihmal ve teseyyüp bizim partinin mağlûbiyetiyle neticelenecek fikrini veriyor. Hükûmet pek ağır gidiyor. Henüz Kemal yerine iade edilmediği gibi Kastamonu valisi olup harekât-ı milliyeden dolayı tevkif olunan İbrahim Bey bile yerine iade edilmedi. Arkadaşımız Erkânıharp Edip pekâlâ polis müdiriyeti vazifesini yapabilir. Elhasıl hükûmet bu bati hareketine devam ederse azasından bazılarının tebdili ve belki cümlesinin sukutu zarurî olacaktır, zannediyoruz. Zat-ı âlilerinin ve Rauf Bey'in Amerika gazetelerinde okunan (e h n t r v v s a n c ç)[1] İngiliz mahafilinde su-i tesir etmiş ve (f r z s z d r s d l h y)[2] şüphelerini arttırmıştır.

Adam Blok[3]'un kat'î ve samimî ifadesine nazaran İngilizler Türkiye'nin işgali için hiçbir karar vermemiş, yalnız malî ve idarî kontrol muhakkak imiş. İngilizler zabitlerine Türklerle temas eylememeği emretmişlerdir. Sebebi gûya kandırılmak korkusu imiş Efendim.

Çanakkale Mevki-i Müstahkem
Kumandanı Miralay
Şevket

[1,2] Okunamamış sözcükler.
[3] Block.

Hikmet vb.'ni de elde etmeye çalışıyoruz. Bursa'nın ve Ankara'nın dikkatini çektik. Sizce de girişimde bulunulmasını, İzmit ve Adapazarı'nda örgütlerin genişletilmesine giden görevlinin, buyrulduğunda, sözü geçen yerlere de Ankara'dan tüzüklerden gönderilmesi rica olunur. Giden görevlimiz Kurmay Yüzbaşı Cemal Efendi'dir. Barışçı yoldan buralarda güçlendirilemez, dokuncalı kişiler amaca yöneltilemez ise hemen şiddet gösterilmesi zorunlu olacaktır.

2 — Kuvayi Milliye'ye karşı düzenlenen çetelerin eyleme başlaması, buradaki karşıcıl topluluğun açıktan açığa davranması, Nigehbancıların bir günde hapisten çıkarılması, polis müdürlüğünün Kuvayi Milliye yandaşlarına geçmemesi, önemli makamlarda henüz karşıcıllar bulunması, Türkiye ajansındaki savsaklama ve aldırmazlık bizim partinin yenilgisiyle sonuçlanacak düşüncesini veriyor. Hükümet pek ağır gidiyor. Henüz Kemal yerine geri verilmediği gibi, Kastamonu valisi olup ulusal eylemden dolayı tutuklanan İbrahim Bey bile yerine geri verilmedi. Arkadaşımız Kurmay Edip pek iyi polis müdürlüğü görevini yapabilir. Kısacası, hükümet bu ağır gidişini sürdürürse üyelerinden kimilerinin değiştirilmesi, belki tümünün düşmesi zorunlu olacaktır, sanıyorum. Sizin ve Rauf Bey'in Amerika gazetelerinde okunan (e h n t r v v s a n c ç) [1] İngiliz çevrelerinde kötü etki yapmış, (f r z s z d r s d l h y) [2] kuşkularını artırmıştır.

Adam Block'un kesin ve içtenlikli sözlerine göre, İngilizler Türkiye'nin işgali için hiçbir karar vermemiş, yalnız akçalı ve yönetimsel denetim kesin imiş. Türklerle değinmemeyi buyurmuşlardır. Nedeni sözde kandırılmak korkusu imiş efendim.

Çanakkale Müstahkem Mevki
Komutanı Albay
Şevket

[1,2] Okunamamış sözcükler.

Vesika, 172.

Şifre Sıvas, 1/11/1919

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendiye

Bursa havalisinde Gümülcineli İsmail Bey'in tertip ettiği çetelerin hal-i faaliyette olduğu Dersaadet'ten bildiriliyor. Bunlar tamamen tenkil olundu mu? Vilâyet dahilinde harekât-ı milliye aleyhinde hiçbir tohm-ı fesat bırakılmayacağı müsellem olan fatanet ve himmet-i âlilerinden muntazardır.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 173.

Şifre Amasya, 24/10/1919
Müstaceldir

Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandan Vekili
Mahmut Beyefendiye

Harbiye Nazırı'nın vali hakkındaki son ısrarlarına da tarafımızdan âtideki cevap verilmiştir. Her halde zat-ı âlileri gibi muhterem ve kıymettar bir arkadaşımızın teessürünü mucip olmak istemeyiz. Ve bunun için mümkün olan her türlü teşebbüsat dahi tabiîdir. Hükûmet-i hâzırayı en çok müşkil vaziyette bırakan ve her hükûmeti bırakabilecek olan ve zaten bizim de vahdet-i milliyemize münafi bulunan tarz, ahalinin hiçbir programa tâbi değilmiş gibi ayrı ayrı hükûmete karşı mutalebatta bulunmasıdır. Çünkü hükûmet bir heyetle anlaşmanın kolayını bulabilir. Fakat her vilâyetle ayrı ayrı anlaşmak müstahildir. Bu takdirde istifa etmekten başka çare bulamaz. Hükûmet-i hâzıra ufak bir tazyik karşısında çekilmeğe mütemayildir. Gelecek hükûmetin kimlerden teşekkül edeceği ve ne hatt-ı hareket takip edeceği meşkûktür. Binaenaleyh maksada emniyetle vâsıl oluncaya kadar icap ederse biraz da fedakârlık yapmak zaruridir.

Her halde Ankara vaziyetinin Cemal Paşa'dan alınacak son cevaba ve arzettiğim nikat-ı nazara göre hüsn-i idare buyurulması müsellem olan dirayet ve vatanperverliğinizden muntazardır Efendim.

Mustafa Kemal

Belge 172.

Şifre Sıvas, 1/11/1919

Bursa'da 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Beyefendiye

Bursa yöresinde Gümülcineli İsmail Bey'in düzenlediği çetelerin eylemde olduğu İstanbul'dan bildiriliyor. Bunlar tümden tepelendi mi? İl içinde ulusal eyleme karşı hiçbir bozgun tohumu bırakılmayacağı, bilinen yüce anlayış ve çabanızdan beklenmektedir.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 173.

Şifre
ivedidir Amasya, 24/10/1919

Ankara'da Yirminci Kolordu Komutan Vekili
Mahmut Beyefendiye

Harbiye Nazırı'nın vali için son üstelemelerine de bizden aşağıdaki yanıt verilmiştir. Her halde sizin gibi saygıdeğer ve değerli bir arkadaşımızı üzmek istemeyiz. Bunun için elden gelen her türlü girişimler de doğaldır. Bugünkü hükümeti en çok güç durumda bırakan, her hükümeti bırakabilecek olan, aslında bizim de ulusal birliğimize aykırı bulunan biçim, halkın hiçbir programa bağlı değilmiş gibi ayrı ayrı, hükümete karşı isteklerde bulunmasıdır. Çünkü hükümet, bir kurul ile anlaşmanın kolayını bulabilir. Ama her il ile ayrı ayrı anlaşmak olanaksızdır. Buna göre çekilmekten başka umar bulamaz. Bugünkü hükümet ufak bir baskı karşısında çekilmeye eğilimlidir. Gelecek hükümetin kimlerden kurulacağı, nasıl bir yol izleyeceği kuşkuludur. Bundan dolayı amaca güvenle erişinceye değin gerekirse biraz da özveri zorunludur.

Her halde, Ankara durumunun Cemal Paşa'dan alınacak son yanıta, bildirdiğim görüşlere göre iyi yönetilmesi, bilinen kavrayış ve yurtseverliğinizden beklenmektedir efendim.

Mustafa Kemal

Vesika, 174.

Zata mahsustur

Ankara'dan 28/10/1919

K.O. 3 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Miralay Şevket Bey'den nam-ı âlilerine gelen telgraf berveçh-i âtidir:

Adapazarı havalisindeki vak'a hakkında şimdiye kadar istihsal kılınan malûmat berveçh-i zir arzolunur:

Bu vak'a ile alâkadar Kuva-yi Milliye aleyhinde Adapazarı ve civarında mebde-i isyan ile bundan ne suretle istifade olunacağı hakkında "Zat-ı Şahane, Ferit Paşa, Âdil Bey ve Sait Molla ile Ali Kemal'den mürekkep grubun tasavvuratını havi mektup kurye ile Sıvas'a yola çıkıyor." ayrıca yola çıkarıldığını arzedeceğiz. Ada[1] tahkikatı devam ediyor.

1 — Bundan iki mah mukaddem Amasya'dan Adapazarı'na gelen Çerkez Hikmet namında bir zat İzmit ve civarında ve Adapazarı havalisinde öteden beri kendisine ve ailesine muhalif Sait Bey ve sairenin orada Kuva-yi Milliye teşkilâtını kabul ve tatbik ettiklerini ve umum bu havali halkının Kuva-yi Milliye'ye iltihak ettiklerine dair telgraf çektiklerini haber alır, bu parti[2] aynı zamanda Kuva-yi Milliye teşkilâtına istinat ile muhalif tarafa biraz nümayiş yaparlar. Hikmet Bey partisi[3] kendisinin Amasya'dan geldiğini ve Mustafa Kemal Paşa'yı tanıdığını, ancak kendisinin böyle bir teşkilâta mezun olduğunu ileri sürerek muhalefet eder. Hikmet, Sıvas'la muhabere etmek ister. Muhalif taraf ettirmez. Esasen Hikmet, Mahmut Şevket Paşa vak'asından dolayı idama mahkûm olduğundan ve karşısındakilerin de İttihat ve Terakki zamanında sahib-i mevki ve servet olduklarını bildiğinden bir hiss-i rekabet ve havf ile Kuva-yi Milliye taraftarlarına muhalif bir hareket takibine başlar ve muhalif teşkilât yapar. Bunu hisseden Sait Molla derhal İngilizlere haber verir ve Hikmet'i elde ederler. Hıristiyanlar aleyhinde bir isyana teşvik ederler. Bu hususa müteallik evrak elde edildi. Derhal Fransa ve Amerika mümessillerine verildi. Mümessiller bunu kemal-i ehemmiyetle alıp Fransızlar derhal torpido ile Paris'e gönderdiler. Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya da verildi. Hükûmetin azasına emniyet olmadığından yalnız sadrazama hususî olarak

[1] Adapazarı.
[2,3] "takımı" anlamında.

Belge 174.

Kişiye özeldir

Ankara'dan, 28/10/1919

3. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Albay Şevket Bey'den size gelen tel aşağıdadır:

Adapazarı yöresindeki olay konusunda şimdiye değin elde edilen bilgiler aşağıda sunulur:

Bu olay ile ilgili Kuvayi Milliye'ye karşı Adapazarı ve çevresinde başlayan ayaklanma ile bundan ne yolda yararlanılacağı konusunda "Padişah hazretleri, Ferit Paşa, Âdil Bey ve Sait Molla ile Ali Kemal'den oluşmuş topluluğun tasarılarını içeren mektup kurye ile Sıvas'a yola çıkıyor."; ayrıca yola çıkarıldığını bildireceğiz. Ada[pazarı] soruşturması sürüyor.

1 — Bundan iki ay önce Amasya'dan Adapazarı'na gelen Çerkez Hikmet adında bir kişi İzmit ve yöresinde, Adapazarı dolaylarında öteden beri kendisine ve ailesine karşıcıl Sait Bey vb. nin orada Kuvayi Milliye örgütünü kabul ederek uyguladıklarını, bütün bu yöre halkının Kuvayi Milliye'ye katıldıklarına ilişkin tel çektiklerini haber alır, bu parti [1] aynı zamanda Kuvayi Milliye örgütüne dayanarak karşıcıl yana biraz gösteri yaparlar. Hikmet Bey partisi [2] kendisinin Amasya'dan geldiğini, Mustafa Kemal Paşa'yı tanıdığını, ancak kendisinin böyle bir örgütlemeye izinli olduğunu ileri sürerek karşıcıllık eder. Hikmet, Sıvas'la yazışmak ister. Karşıcıl yan ettirmez. Aslında Mahmut Şevket Paşa olayından dolayı ölüme yargılı olduğundan, karşısındakilerin de İttihat ve Terakki zamanında mevki sahibi ve varlıklı olduklarını bildiğinden bir çekişme ve korku duygusuyla Kuvayi Milliye yandaşlarına karşıcıl bir yol tutar, karşıcıl örgüt kurar. Bunu sezen Sait Molla hemen İngilizlere haber verir, Hikmet'i elde eder. Hıristiyanlara karşı bir ayaklanmaya kışkırtırlar, bu konuya ilişkin kâğıtlar elde edildi. Hemen Amerika ve Fransa temsilcilerine verildi. Temsilciler bunu büyük bir önemle alıp Fransızlar hemen torpido ile Paris'e gönderdiler. Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya da verildi. Hükümetin üyelerine güvenilmediğinden yalnız Sadrazama özel

[1,2] "takımı" anlamında.

söylendi. Hikmet de dün İstanbul'da idi. Kendisi ile görüşüldü. Hakikat şöyle olarak tespit edildi:

a) Hikmet Kuva-yi Milliye'yi kendisi teşkil edemediğinden müteessir.

b) Muhaliflerinin yaptığı bir teşkilâta dahil olmağı küçüklük addediyor.

c) Muhalifleri bu teşkilâttan kuvvet alarak şahsî birtakım menafi temin ediyorlarmış ve tahakküme başlamışlar.

d) Hikmet'in muhalifleri veya Kuva-yi Milliye'yi temsil edenler İttihatçı imiş.

Karar;

Eğer Sıvas Adapazarı'na ve İzmit'e bir telgraf yazarak derse ki Kuva-yi Milliye teşkilâtından bazı eşhasın menafi-i şahsiyelerini temine ve âhare tahakküme başladıklarını haber aldık. Bu gayr-i meşru hareketi takbih ve reddederiz. Hikmet de bâdema muhalefet etmeyecek, para aldığını ve alet olduğunu (.....)[1] reddeti. Bu İngiliz (a d d l l)[2] tertibi şüyu bulduğu için mevki-i fiile artık konamayacağını zannediyoruz. Bahrisefit Mevki-i Müstahkem Kumandanı: Şevket

K.O. 20 K.
Mirliva
Ali Fuat

Vesika, 175.

TAMİM

Tel Sıvas, 31/10/1919

İzmit, Adapazarı, Bursa, Konya, Balıkesir Heyet-i Merkeziyelerine

Kuva-yi Milliye'ye mensubiyetlerini iddia eden bazı eşhasın menafi-i zatiyelerini temin maksadiyle hareket ve tahakküm etmek teşebbüsatında buludukları işitildi. Gayr-i meşru ve gayr-i kanunî harekâtın teşkilât-ı milliyede yeri yoktur. Bu gibiler hakkında hükûmetin kanunu tatbik eyleyeceği muhakkaktır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[1,2] Okunamamış sözcükler.

olarak söylendi. Hikmet de dün İstanbul'da idi. Kendisi ile görüşüldü. Gerçek şöyle saptandı:

a) Hikmet Kuvayi Milliye'yi kendisi kuramadığından üzgün.

b) Karşıcıllarının kurduğu bir örgüte girmeyi küçüklük sayıyor.

c) Karşıcılları bu örgütten güç alarak kişisel birtakım çıkarlar sağlıyorlarmış, baskıya da başlamışlar.

d) Hikmet'in karşıcılları ya da Kuvayi Milliye'yi temsil edenler İttihatçı imiş.

Karar;

Eğer Sıvas, Adapazarı'na ve İzmit'e bir tel yazarak derse ki, Kuvayi Milliye örgütlerinden kimi kimselerin kişisel çıkarlarını sağlamaya, başkalarına baskıya başladıklarını haber aldık. Bu yasal olmayan davranışı kınar ve kabul etmeyiz. Hikmet de bundan böyle karşıcıllık etmeyecek; **para aldığını ve araç olduğunu (.......)[1] kabul etmedi. Bu ingiliz (a d d l l)[2]** düzeni yayıldığı için artık uygulanmayacağını sanıyoruz. Akdeniz Müstahkem Mevki Komutanı: Şevket.

20. Kolordu Komutanı
Tuğgeneral
Ali Fuat

Belge 175.

Tel

Sıvas, 31/10/1919

GENELGE

İzmit, Adapazarı, Bursa, Konya, Balıkesir Merkez Kurullarına

Kuvayi Milliye'den olduklarını ileri süren kimi kişilerin, kişisel çıkarlarını sağlamak amacıyla davranıp baskı yapmak girişimlerinde bulundukları işitildi. Yasal olmayan ve yasa dışı davranışların ulusal örgütlerde yeri yoktur. Bu gibiler için hükümetin yasayı uygulayacağı kesindir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk
Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[1,2] Okunamamış sözcükler.

Vesika, 176.

Şifre Sıvas, 2/11/1919
Gayet müstaceldir

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Dersaadet'ten aldığımız malûmat-ı mevsukaya nazaran Kiraz Hamdi Paşa ile Zat-ı Şahanenin bilistişare Müşir Zeki Paşa riyasetinde bir kabine hazırladıkları ve Sadrazam Paşa'ya istifa etmesini teklif edeceği bildirilmiştir. Buna asla ihtimal vermemekle beraber millet düşmanı eşhasın mevki-i iktidara gelmesi yüzünden bütün memalik-i Osmaniye'nin İstanbul ile suret-i kat'iyede kat'-ı alâka eylemesi mecburiyetini mucip olacaktır. Sadrazam Paşa Hazretlerinin hiçbir sebep ve bahane ile mevkilerini terketmemeleri lüzum-ı kat'îsinin suret-i münasibede arz buyurulması istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 177.

Şifre Sıvas, 2/11/1919
Aceledir
Zata mahsustur

Ankara'da K.O. 20 Kumandanlığına
Erzurum'da K.O. 15 Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hz.
Diyarbekir K.O. 13 Kumandanı Cevdet Beyefendiye
(Tezkere) K.O. 3 Kumandanı Salâhattin Beyefendiye
Konya'da K.O. 12 Kumandanı Fahrettin Beyefendiye
Amasya'da Fırka 5 Kafkas Kumandanı Cemil Cahit Beyefendiye
Torul'da Kaymakam Halit Beyefendiye
Fırka 61 Kumandanı Kâzım [1] Beyefendiye
Bursa'da Fırka 56 Kumandanı Bekir Sami Beyefendiye
Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e
Mardin'de Beşinci Fırka Kumandanı Kaymakam Kenan Bey'e

[1] Özalp.

Belge 176.

Şifre
Çok ivedidir

Sıvas, 2/11/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

İstanbul'dan aldığımız sağlam bilgilere göre, Kiraz Hamdi Paşa ile Padişah hazretlerinin danışarak Mareşal Zeki Paşa başkanlığında bir hükümet hazırladıkları, Sadrazam Paşa'ya çekilmesini önereceği bildirilmiştir. Bunu kesinlikle olası görmemekle birlikte, ulus düşmanı kişilerin iş başına gelmesi yüzünden bütün Osmanlı ülkelerinin İstanbul ile kesin olarak ilişki kesmesi zorunluğunu gerektirecektir. Sadrazam Paşa hazretlerinin hiçbir neden ve bahane ile yerlerini bırakmamaları kesin gereğinin uygun bir yolda kendisine sunulması rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 177.

Sıvas, 2/11/1919

Şifre
İvedidir
Kişiye özeldir

Ankara'da 20 Kolordu Komutanlığına
Erzurum'da 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine
Diyarbekir'de 13. Kolordu Komutanı Cevdet Beyefendiye
(Resmi yazı) 3. Kolordu Komutanı Salâhattin Beyefendiye
Konya'da 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Beyefendiye
Amasya'da 5. Kafkas Tümeni Komutanı Cemil Cahit Beyefendiye
Torul'da Yarbay Halit Beyefendiye
61. Tümen Komutanı Kâzım[1] Beyefendiye
Bursa'da 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Beyefendiye
Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Beye
Mardin'de Beşinci Tümen Komutanı Yarbay Kenan Beye

[1] Özalp.

1 — Pek mevsuk bir menbaa atfen Dersaadet'ten bildirildiğine nazaran iki üç günden beri mütekait ferikandan Kiraz Hamdi Paşa mabeyn-i humayuna giderek saatlerce huzur-ı şahanede kaldığı ve berveçh-i âti kararın ittihaz kılındığı:

a) Teşkilât-ı milliyeyi imha maksadiyle eski Dördüncü Ordu Müşiri Zeki Paşa riyasetinde bir kabine teşkili, Kiraz Hamdi Paşa harbiye nazırı, Prens Sabahattin hariciye, Tevfik Hamdi dahiliye nazırı, Eşref ve Mahir Sait ve sair zevatın diğer nezaretlere tayini.

b) Zat-ı Şahanenin sadr-ı hazıra bugünlerde istifa etmesini teklif etmek niyetinde olduğu.

2 — Heyet-i Temsiliye tarafından Harbiye Nazırı Cemal Paşa vasıtasiyle sadrazama hiçbir sebep ve bahane ile istifa etmemesi tefhim kılınmıştır.

3 — Dersaadet'te âyandan Müşir Fuat Paşa siyasî işlere müdahale etmemesi hakkında Zat-ı Şahaneye mâruzatta bulunacaktır.

4 — Temasta bulunulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti heyet-i merkeziyelerine lüzumu veçhile ve suret-i münasibede malûmat ita buyurulması muvafık olur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 178.

Şifre
Zata mahsustur

Sıvas, 13/10/1919

Dersaadet'te Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Bey'e

Bir buçuk aya kadar meb'usan intihabı hitam bulup inşallah meclis küşat olunacaktır. Kuvve-i teşriiyenin gerek ecnebi ve gerekse dahilî düşmanlara karşı taht-ı emniyet ve muhafazada olarak ifa-yi hizmet eylemesi bugünün şayan-ı teemmül ve pek mühim bir meselesidir. Dersaadet'te bu nokta-i nazardan dahilî vaziyeti nasıl görüyorsunuz? Mütelifin tarafından bir tecavüz ihtimali mevcut olabilir mi? Her iki ihtimale karşı hafi ve celi ne gibi tertibat-ı tahaffuziye ve tedafüiye ittihazı düşünülmektedir? Zabıta, jandarma millî ve hafi teşkilât ve askerî vaziyetimiz bugün ne haldedir ve ne yapılmak tasavvur buyurulmaktadır. İş'arını rica ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

1 — Pek sağlam bir kaynak gösterilerek İstanbul'dan bildirildiğine göre, iki üç günden beri emekli tümgenerallerden Kiraz Hamdi Paşa, Padişah sarayına giderek saatlerce Padişahın yanında kaldığı, aşağıdaki kararın alındığı:

a) Ulusal örgütleri ortadan kaldırma amacıyla eski Dördüncü Ordu Mareşali Zeki Paşa başkanlığında bir hükümet kurulması, Kiraz Hamdi Paşa Harbiye Nazırı, Prens Sabahattin Hariciye, Tevfik Hamdi Dahiliye Nazırı, Eşref, Mahir Sait vb. kişilerin nezaretlere atanması.

b) Padişah hazretlerinin şimdiki Sadrazama bugünlerde çekilmesini önermek isteğinde olduğu.

2 — Heyeti Temsiliye'ce Harbiye Nazırı Cemal Paşa aracılığı ile Sadrazama, hiçbir neden ve bahane ile çekilmemesi anlatılmıştır.

3 — İstanbul'da âyandan[1] Mareşal Fuat Paşa, siyasal işlere karışmaması yolunda Padişah hazretlerine sunuda bulunacaktır.

4 — Değinilen Müdafaai Hukuk Cemiyeti merkez kurullarına gereği gibi ve uygun bir yolda bilgi verilmesi doğru olur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 178.

Şifre
Kişiye özeldir

Sıvas, 13/10/1919

İstanbul'da Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay Şevket Beye

Bir buçuk aya değin milletvekili seçimleri sona erip, Tanrının izniyle Meclis açılacaktır. Yasama gücünün gerek yabancı, gerekse iç düşmanlara karşı güvenlik altında ve korunarak hizmet görmesi bugünün düşünülecek ve pek önemli bir sorunudur. İstanbul'da bu bakımdan iç durumu nasıl görüyorsunuz? İtilaf Devletleri'nce bir saldırı olasılığı olabilir mi? Her iki olasılığa karşı gizli açık ne gibi korunma ve savunma düzenlemeleri alınması düşünülmektedir? Polis, jandarma, ulusal ve gizli örgütler, askeri durumumuz bugün ne durumdadır ve ne yapılması tasarlanmaktadır? Bildirilmesini rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[1] senatör.

Vesika, 179.

Adet
108

Pangaltı, 20/10/1919

Sıvas Üçüncü Kolordu K.

C: 13/10/1919 şifreye:

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine şifre suretidir.

1 — Meb'usan'ın toplanmasında hiçbir mahzur ve tehlike yoktur. Efkâr-ı umumiye ve hatta dahilî düşmanlar da meb'usların toplanmasında Düvel-i Mütelife'ye gizlice umum Meclise karşı herhangi bir hareketlerinin cihan-ı medeniyete karşı su-i tesir edeceğine nazaran yapmaları imkân dahilinde değildir[1]. Ancak kuvve-i teşriiyenin hal-i hazır salâhiyetinin tevsii sırasında Zat-ı Şahanenin meclisi feshetmeğe kalkışması ve muhaliflerin tehlikeli vaziyet almaları ve Düvel-i Mütelife'nin de bundan bilistifade zat-ı devletleri gibi zevat-ı marufeye ve başlıca Kuva-yi Milliye-i âlilerine taarruz etmeğe içtisarları muhtemeldir. Buna karşı da muahede-i sulhiyeyi bile imza etmek üzere Meclis-i Meb'usanın toplanmasına karar vermesinin ve Kanun-ı Esasî tadilâtının bunlara yaptırılmasının ve Kuva-yi Milliye'ye mensup zevat-ı mühimmenin akd-i sulhe kadar ikinci ve dördüncü maddede arzedilen tarzda hareket eylemesinin muvafık olacağı düşünülmektedir.

2 — Kuvve-i teşriiyenin her türlü ihtimale karşı dahilî ve haricî düşmanlara karşı muhafazasına ancak akdi sulhe hatta Meclis-i Meb'usan'ın vazifesini bitirmesine kadar Kuva-yi Milliye'nin her kuvvetin fevkinde olarak kemal-i mehabet ve hamiyetle vazifesine devamı kâfidir! mütâlaasındayız.

3 — İstanbul'da üç şubemiz vardır. Bunların azası kesîrdir. Asker ve jandarma, sivillerin, memurinin kısm-ı küllisi, kıtaatın hemen kâffesi elde edilmiş, fikr-i millî tezyit ve millî ahrarımızı Kongrece vahdet-i milliye gibi tekmil millî gruplar ve namuslu zevat-ı meşhure ve münevvere maksada imale edilmişti[2]. Şimdiye kadar mühim mesailde kendilerine hissettirmeden mütâlaaları alınmış, velhasıl ekseriya millî hususatta buradaki heyet-i hafiyenin taşradaki millî cemiyetlerin alenî vasıta-i icraiye ve faaleleri haline getirilmiş ve hal-i hamiyette de aynı usul ile vazifelerine devam ettirilmekte bulunulmuştur. Hükûmet-i sabıka zamanında teşkilâtı bir dereceye kadar ilerletilen ve bilâtefrik bütün islâmlar dahil edilen...[3] ikmal

[1] Cümle düşüktür.
[2] Cümle karışıktır. Kimi kavramlar, parti adları olabilir.
[3] Cümle eksiktir.

Belge 179.

Sayı
108

Pangaltı, 20/10/1919

Sıvas Üçüncü Kolordu Komutanlığına

Y: 13/10/1919 şifreye:

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine şifre örneğidir.

1 — Milletvekillerinin[1] toplanmasında hiçbir sakınca ve tehlike yoktur. Kamuoyu, dahası iç düşmanların da, milletvekillerinin toplanmasında, İtilaf Devletleri'ne gizlice, bütün Meclise karşı herhangi bir davranışlarının dünya uygarlığında kötü etki yapacağını bildirdiklerine göre, yapmaları olanaklı değildir[2]. Ancak, yasama gücünün bugünkü yetkisinin genişletilmesi sırasında Padişah hazretlerinin Meclisi dağıtmaya kalkışması, karşıcılların tehlikeli durum almaları, İtilaf Devletleri'nin de bundan yararlanarak sizin gibi tanınmış kişilere ve başlıca yüce Kuvayi Milliye'ye saldırmaya kalkışmaları olasıdır. Buna karşı da barış antlaşmasını bile imza etmek üzere Meclisi Mebusan'ın toplanmasına karar ver[il]mesinin, Anayasa değişikliklerinin bunlara yaptırılmasının, Kuvayi Milliye'den olan önemli kişilerin ikinci ve dördüncü madde de sunulan biçimde davranmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

2 — Yasama gücünün, her türlü olasılığa karşı iç ve dış düşmanlara karşı korunması; ancak barışın yapılmasına, dahası Meclisi Mebusan'ın görevini bitirmesine değin Kuvayi Milliye'nin her gücün üstünde olarak bütün büyüklüğü ve yurtseverlik onuru ile görevini sürdürmesi yeterlidir, düşüncesindeyiz.

3 — İstanbul'da üç şubemiz vardır. Bunların üyeleri çoktur. Asker ve jandarma, sivillerin, görevlilerin büyük kesimi, birliklerin hemen tümü elde edilmiş, ulusal düşünce güçlendirilmiş, ulusal özgürlükçülerimiz Kongre'ce ulusal birlik gibi, bütün ulusal gruplar, namuslu ünlü kişiler ve aydınlar amaca çekilmişti[3]. Şimdiye değin önemli sorunlarda kendilerine sezdirilmeden görüşleri alınmış, kısacası, çoğunlukla ulusal konular da buradaki gizli kurulun, taşradaki ulusal derneklerin açık yürütme ve çalışma araçları durumuna getirilmiş, yurtseverlik durumunda da özdeş yöntemle görevleri sürdürülmekte bulunmuştur. Eski hükümet zamanında örgütleri bir dereceye değin ilerletilen ve ayrılık gözetilmeksizin bütün Müslümanları içine alan...[4] tamamlanmasına ve

[1] Ya da: Meclis'in.

[2] Cümle aslında düşüktür.

[3] Cümle karışıktır. Kimi kavramlar, siyasal parti adları olabilir.

[4] Cümle eksiktir.

edilmesine ve teşkilâtımızın tevsiine ayrıca çalışılmakta ve Kuva-yi Milliye ilerledikçe alenî teşkilât yapılmakta ve düşünülmektedir. Fakat evvelce arzedilen mütâlaattan dolayı berveçh-i bâlâ kuvayı idare edecek heyetin hafi kalması ve Anadolu'da sonuna kadar vazifesinde devam edecek olan Kuva-yi Milliye'ye istinat ve ayrıca hafi teşkilât yapılmağa kalkışılmasının muvafık olacağı fikrindeyiz. Muhalifleri de peyderpey işbu daireye celbeylemek de ahass-ı âmâlimizdir.

4[1] — Velhasıl her ihtimale karşı zat-ı devletleri, Ali Fuat, Rauf, Refet Paşa ve beyler gibi Kuva-yi Milliye'yi alenen idare edenlerin akd-i sulhe kadar İstanbul'a ayak basmaları ve gazetelerde görülen meb'us olmak ve hatta silk-i askeriye girmek arzularını derhal tekzip ettirerek her kuvvetin fevkinde olarak Kuva-yi Milliye'nin büyük vazife-i vataniyesini idarede devam buyurmalarının elzem olduğu kanaatinde bulunduğumuzu arzeyleriz.

Çanakkale Mevki-i Müstahkem K.
Şevket

Vesika, 180.

230 Pangaltı, 30/10/1919

Sıvas'ta K.O. 3 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine mahsustur.

1 — Ahmet İzzet Paşa, Sadrazam, Harbiye Nazırı, Erkânıharbiye Reisi, Nafia Nazırı ve programlara bihakkın sadık ve hâdim olan fakat maatteessüf bazı kardeşlerimizin su-i zannına dûçar olan ve sadakatiyle beraber mühim de bir kuvveti bulunan Göz Tabibi Esat Paşa ile ayrıca Rauf Ahmet Bey ve sair zevatla gerek talepleri ve gerek münasebet itibariyle görüştüm. Bütün efkârın ittihat ettiği noktalar berveçh-i âtidir:

a) Meclis-i Meb'usan'ın suret-i mutlakada İstanbul'da içtimaı zaruret-i mücbire-i siyasiye ve mukadderat-ı memleket icabıdır. Ben de buna inandım. Yalnız Paşa[2], Rauf, Bekir Sami beyler İstanbul'a gelmemelidir. Çünkü sâkıt hükûmet de evvelce Paşanın İstanbul'a celbi halinde kendisine kat'iyen ilişilmemesini vait etmesini İngilizden talep etmiş iken söz vermediler. Son vakayi ise garezlerini teyit etti. Sadrazam Paşa Meclisin İstanbul'da huzur-ı vicdan ile ve

[1] 1934 basımında, 3. maddenin sonuna eklenmiştir.
[2] Mustafa Kemal.

örgütümüzün genişletilmesine ayrıca çalışılmakta, Kuvayi Milliye ilerledikçe açık örgüt oluşturulmakta ve düşünülmektedir. Ancak, önce sunulan görüşlerden dolayı, yukarıdaki güçleri yönetecek kurulun gizli kalması, Anadolu'da sonuna değin görevini sürdürecek olan Kuvayi Milliye'ye dayanması ve ayrıca gizli örgüt oluşturmaya kalkışılmasının uygun olacağı düşüncesindeyiz.

4[1] — **Kısaca, her olasılığa karşı siz, Ali Fuat, Rauf, Refet Paşa ve** beyler gibi Kuvayi Milliye'yi açıkça yönetenleri, barış yapılıncaya değin İstanbul'a ayak basmak, gazetelerde görülen milletvekili olmak, dahası askerlik mesleğine girmek isteklerini hemen yalanlattırarak, her gücün üstünde Kuvayi Milliye'nin büyük yurt görevini yönetmeyi sürdürmelerinin çok gerekli olduğu kanısında bulunduğumuzu bilgilerine sunarız.

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket

Belge 180.

230 Pangaltı, 30/10/1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine özeldir.

1 — Ahmet İzzet Paşa, Sadrazam, Harbiye Nazırı ve Genelkurmay Başkanı, Nafıa Nazırı ve programlara hakkıyla bağlı ve hizmet eden, ancak ne yazık ki kimi kardeşlerimizi yanlış sanısına uğrayan, bağlılığı ile birlikte önemli bir gücü de bulunan Göz Hekimi Esat Paşa ile ayrıca Rauf Ahmet Bey vb. kişilerle gerek istekleri, gerekse ilişki nedeniyle görüştüm. Bütün düşüncelerin birleştiği noktalar aşağıdadır:

a) Meclisi Mebusan'ın kesinlikle İstanbul'da toplanması siyasal zorunluk ve ülkenin alınyazısı gereğidir. Ben de buna inandım. Yalnız **Paşa[2], Rauf, Bekir Sami beyler İstanbul'a gelmemelidir. Çünkü düşük** hükümet de önceleri Paşa'nın İstanbul'a getirilmesi durumunda kendisine kesinlikle ilişilmemesine söz vermesini İngilizlerden istemişken söz vermediler. Son olaylar ise, düşmanlıklarını artırdı. Sadrazam Paşa, Meclisin İstanbul'da vicdan dirliği ile, meşrutiyet kurallarına uygun karar

[1] **4. madde 1927 basımında 3. maddenin sonunu oluşturur; 1934 basımında yeni bir madde olarak 4 sayısı verilmiştir.**

[2] **Mustafa Kemal.**

kavaid-i meşrutiyete muvafık ittihaz-ı karar etmelerini ecanibe karşı söz alarak vaadetti. Fakat üç zatın temini mümkün olamayacağından meb'us olurlarsa mezun olarak hariçte kalmaları veyahut meb'us olmayarak daha âli mahbub-ı kulûb kalmaları, vazifelerine devam eylemeleri.

b) Zaten hükûmet akdedilecek muahedede temsil-i nisbîyi ekalliyetlerin hukuku namına kabule mecburdur. Şu halde Meclis-i Millî'nin ekalliyetlerin de yeniden iştiraki için dağıtılıp tekrar toplanması mahafilce kat'iyetle ümit edildiğinden (a y t n) (h r a. t) [1] kalınması reyinize vâbestedir.

c) Hükûmeti devirmek yeniden eski soydan getirmek için İngiliz yardakçıları çok çalışıyor. Hükûmet hakikaten hüsn-i niyet sahibi ve müstağnidir; binaenaleyh istifası halinde muhaliflerin mevki-i iktidara geçmesi muhakkaktır. Şu halde umumen (........) [2]

2 — İntihabatta en güzide insanları çıkarmak, lekeli veya maruf İttihatçılar ihmal olunmak, mümkün mertebe sosyalist, birkaç temiz Hürriyet ve İtilâfçı ilâ... çıkarmak ve intihabatta bunların gürültülerini haklı gösterecek tazyik ve müdahaleler göstermemek,

3 — Hükûmeti müşkilâta düşürmemek.

4 — Bize zararı dokunacakları her suretle temin ederek elde etmek istiyorum. Her taraf da bunu bana tavsiye ediyor. Meselâ Refi Cevat ve sosyalistler gibi. Hürmet. İmza: Vasıf.

Çanakkale Mevki-i Müstahkem K.
Miralay
Şevket

Vesika, 181.

Şifre Sıvas, 1/11/1919

Dersaadet: Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendiye

C: 20/10/1919 tarih 108/812 numaraya.

1 — Meb'usan'ın Dersaadet'te [3] içtimaı tamamen tehlikeli ve mahzurludur. Çünkü mukadderat-ı millet ve memleket hakkında söz söyleyecek meb'usların emniyet-i mutlaka olan bir mahalde içtimaları şarttır. Halbuki ahalisine alelâde bir miting yapmağa bile

[1] Okunamamış sözcükler.
[2] Okunamadığı anlaşılıyor.
[3] İstanbul.

almasını yabancılara karşı söz alarak söz verdi. Ancak üç kişinin sağlanması olanak içinde bulunamayacağından, milletvekili olurlarsa izinli olarak dışarıda kalmaları ya da milletvekili olmayarak daha yüksek gönüllerin sevgilisi [1] kalmaları, görevlerini sürdürmeleri.

b) Aslında hükümet, yapılacak antlaşmada nisbi temsili azınlıkların hakları adına kabule zorunludur. Şu halde Meclisi Milli'nin, azınlıkların da yeniden katılması için, dağıtılıp yeniden toplanması çevrelerce kesinlikle umulduğundan (a y t n) (h r a . t) [2] kalınması oyunuza bağlıdır.

c) Hükümeti devirmek, yeniden eski soydan [bir hükümet] getirmek için İngiliz yardakçıları çok çalışıyor. Hükümet gerçekten iyi niyetli ve doygundur [3]. Bundan dolayı, çekilmesi durumunda karşıcılların işbaşına geçmesi kesindir. Şu halde genellikle (..........) [4]

2 — Seçimlerde en seçkin insanları çıkarmak, lekeli ya da adı çıkmış İttihatçılar savsaklanmak, elden geldiğince sosyalist, birkaç temiz Hürriyet ve İtilafçı vb. çıkarmak, seçimlerde bunların gürültülerini haklı gösterecek baskı ve karışmalar göstermemek.

3 — Hükümeti güçlüklere düşürmemek.

4 — Bize dokunacalı olacakları her bakımdan inandırıp elde etmek istiyorum. Her yanda da bana bunu salık veriyorlar. Örneğin, Refi Cevat ve sosyalistler gibi. Saygı. İmza: Vasıf.

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay
Şevket

Belge 181.

Şifre — Sıvas, 1/11/1919

İstanbul: Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay Şevket Beyefendiye

Y: 20/10/1919

1 — Milletvekillerinin [5] İstanbul'da toplanması tümden tehlikeli ve sakıncalıdır. Çünkü ulusun ve ülkenin alınyazısı üzerinde söz söyleyecek milletvekillerinin kesin güvenlik altındaki bir yerde toplanmaları koşuldur. Oysa, halkına basbayağı bir miting yapmaya bile izin

[1] Mahbubü'l-kulûb.
[2] Okunamamış sözcükler.
[3] müstağni.
[4] Okunamadığı anlaşılıyor.
[5] Ya da: Meclis'in.

müsaade olunmayan, camilerinde tazallüm-i hale mecbur olan bir şehirde bâhusus İngilizlerin her türlü tesiri altında olan İstanbul'da hür bir Meclis-i Meb'usan in'ikadı adimülimkân görülmektedir. Avrupalılar milletimizi meşrutiyeti müdrik, reşit bir millet olarak tanımış olsalardı o zaman Meclis-i Milliye karşı bir tecavüz ve taarruz belki memul bulunmazdı. Halbuki İtilâf Devletleri milletimizi insan yerine saymamakta, mütarekeden beri enva-ı hakşikenlikleriyle, Türke karşı verilen ahd ve sözün tutulmamasını bir namussuzluk addeylemediklerini fiilen ispat eylemektedirler. Vâkıâ hariçte içtimaın birtakım propagandalara yol açacağı bedihîdir. Fakat bunu yapacaklar başta Venizelos olmak üzere heyet-i meb'usanın emin bir mahalde ittihaz-ı mukarreratından endişenâk olan İtilâfçılar olacaktır. Buna mukabil hariçte içtima ile millet, makarr-ı hilâfet ve taht-ı saltanatı taht-ı tehlikede addeylediğini ve oradaki işgal-i vâkii asla kabul eylemediğini ve tanımadığını bütün efkâr-ı umumiye-i cihana ve âlem-i islâma fiilen göstermiş ve protesto eylemiş olacaktır. Bu bâbda vâki olan müracaat üzerine Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine müdellelen ve mufassalan vâki olan cevabî iş'aratımız hutut-ı mühimmesinin hulâsası berveçh-i âtidir.

a) Düşman donanma topları tesirinde, kuva-yi işgaliyesi ayakları altında, polis ve jandarmasının müşterek müdahale ve tahakkümü içinde, matbuatı düşmanların kontrolu altında, kabine erkânına varıncaya kadar giren çıkanlar düşman murakabe ve teftiş ve mümanaatı karşısında bulunan payitaht-ı saltanat-ı seniye tam manasiyle bugün mahsurdur. Hakimiyet-i Osmaniye burada mânen ve fiilen gayr-i caridir. Buna Rum, Ermenilerin vaziyet-i isyaniyelerini ilâve edersek İstanbul'da Millet Meclisi'nin emin olamayacağını, iş göremeyeceğini anlamakta tereddüt edilmez.

b) Birkaç kişinin şahıslarına vaki olacak ecnebi taarruzu, aynı ruh ve kanaatte bulunan diğer meb'usana da vâki olabileceği muhakkaktır. Hatta tekmil meclisin aynı âkıbete uğramayacağına dair bizi temin edecek elimizde hiçbir şey yoktur. Hüsn-i zan, tehlikenin bertaraf edilmesine kâfi gelmez.

c) Bazı nazırların gidip gelmesi veya komiser bırakması mümkündür. Esasen mukadderatı meşkûk olan İstanbul, mukadderatı malûm ve emin bir mahalden kurtarılabilir. *Venizelos*'un Selânik'te kuvve-i icraiyeyi bile teşkil eylemesi Atina'yı tahlis etmiş ve hiçbir vakit payitahtın nakli manasını tazammun eylememiştir.

d) Zat-ı padişahînin makarr-ı hilâfetleri İstanbul olmak itibariyle sırf milleti temsil eden heyetin taşrada toplanmış bulunması iftirak manasını tazammun edemez. Zat-ı humayun küşat için arzu ederlerse bir vekil de tayin buyurabilirler.

verilmeyen, camilerinde durumuna yanıp yakılma zorunda olan bir kentte, özellikle İngilizlerin her türlü etkisi altında olan İstanbul'da özgür bir Meclisi Mebusan toplanması olanak dışında görülmektedir. Avrupalılar ulusumuzu meşrutiyeti anlamış, ergin bir ulus olarak tanımış olsalardı o zaman Meclisi Milli'ye karşı bir saldırı belki düşünülmezdi. Oysa İtilaf Devletleri ulusumuzu insan yerine saymamakta. Ateşkes anlaşmasından beri türlü haksızlıklarıyla Türk'e karşı antın ve verilen sözün tutulmamasını bir namussuzluk saymadıklarını eylemli olarak tanıtlamaktadırlar. Gerçi dışarıda toplanmanın birtakım propagandalara yol açacağı açıktır. Ama, bunu yapacaklar, başta Venizelos olmak üzere, milletvekilerinin güvenilir bir yerde karar almalarından kaygı duyan **İtilafçılar olacaktır. Buna karşılık dışarıda toplanma[1] ile ulus, halifelik** merkezini ve padişahlık tahtını tehlikede saydığını, oradaki işgali hiç kabul etmediğini ve tanımadığını bütün dünya kamuoyuna ve Müslüman dünyasına eylemli olarak göstermiş, protesto etmiş olacaktır. Bu yolda yapılan başvuru üzerine Harbiye Nazırı Cemal Paşa hazretlerine kanıtlı ve ayrıntılı olarak verilen yanıt bildirimimizin önemli çizgileri özetle aşağıdadır:

a) Düşman donanma toplarının etkisinde, işgal kuvvetlerinin ayakları altında, polis ve jandarmasının ortak karışma ve baskısı içinde, basını düşmanların denetimi altında, hükümet üyelerine varıncaya değin giren çıkanlar düşman denetimi ve engellemesi karşısında bulunan yüce başkent tam anlamıyla bugün sarılıdır. Osmanlı egemenliği burada **manen ve eylemli olarak geçersizdir. Buna Rum ve Ermenilerin** ayaklanma durumlarını eklersek İstanbul'da Millet Meclisi'nin güven içinde olamayacağını, iş göremeyeceğini anlamakta duraksanılamaz.

b) Birkaç kişinin kendilerine yapılacak yabancı saldırısı[nın], özdeş ruh ve kanıda bulunan başka milletvekillerine de yapılabileceği kesindir. Dahası, bütün Meclis'in özdeş sona uğramayacağına ilişkin bize güvence verecek elimizde hiçbir şey yoktur. İyi niyet tehlikenin ortadan kaldırılmasına yetmez.

c) Kimi nazırların gidip gelmesi ya da komiser bırakması olanaklıdır. Aslında alınyazısı kuşkulu olan İstanbul, alınyazısı bilinir ve **güvenilir bir yerden kurtarılabilir. *Venizelos*'un Selanik'te yürütme gücünü bile oluşturması Atina'yı kurtarmış, hiçbir zaman başkentin** taşınması anlamını içermemiştir.

d) Padişah hazretlerinin hilafet merkezleri İstanbul olduğundan, salt ulusu temsil eden bir kurulun taşrada toplanmış bulunması ayrılık anlamını veremez. Padişah hazretleri açış için isterlerse bir vekil de atayabilirler.

[1] **Meclis'in, İstanbul dışında bir yerde toplanmasını.**

e) Firak-ı saire-i siyasiyemizden bir kısmının harici istememeleri Kuva-yi Milliye tesirinde kalmak endişesinden ibarettir. Halbuki asıl milletin mümessilleri olarak kısm-ı azîm-i meb'usan da ecnebi tesirinde kalmamak için taşrayı istemektedirler. Ekseriyet-i kahire nerede ise nisap oradadır. Fazla zan ve tereddüde düşecek bu kabîl meb'usların menafi-i mülk ve millet namına istifa eylemeleri memul ve muntazardır.

2 — Meclis-i Meb'usan var iken ayrıca bir kuvve-i milliyenin hal-i faaliyette olması menafi-i memlekete muzır olur. Meclisin Dersaadet'te içtima ettiği faraziyesine göre taht-ı tesirde bulunacak meb'usların menâfi-i memlekete mugayir bir kararı tasdik eyledikleri halde, taşradaki Kuva-yi Milliye bunu tabiî tanımayacak ve bu suretle milletin kendi vekillerine karşı isyan etmiş bulunması gibi garip ve mantıksız bir şekil hâsıl olacaktır. Vatanımızın tahlisi ancak meşru ve meşrut bir tarzda mümkündür. Bu ise milletin istiklâlini, vatanın tamamîsini gaye edinmiş zevatın bilâistisna meb'us olması ve sarf-ı mesai eylemesi ile kabildir. Bugün vatana ve millete yapılacak en son ve büyük iyilik memleketi kurtarmağa azmetmiş eşhasın emin bir mahalde, meşru bir vaziyette Meclis-i Milliye girmelerine sarf-ı mesai etmektir. Bunu bilhassa Dersaadet'te sizler gibi hamiyetli, münevver rüfekamızdan bekleriz.

3 — Teşkilâtınızın tevsi ve tarsini hususundaki mesai-i cemileleri şayan-ı fahrü şükrandır. Vaziyetin hâsıl eylediği fırsat pek büyüktür. Bundan bilistifade sarsılmaz, yıkılmaz, kuvvetli temiz bir millî teşkilâtın Dersaadet'te kökleşmesi hayatî bir meseledir. Harekât-ı milliyeyi idare edenler ve bizler gibi sevk-i talile bunun re'sikârında bulunmak mazhariyet-i ilâhiyesine nail olanlar hakkındaki fikrinize bidayette cümleten iştirak edilmekte idi. Yalnız, vakayiin doğurduğu vaziyet-i ahire Heyet-i Temsiliye'nin bu kanaatini muhik olarak tamamen değiştirmiştir. Akd-i sulhe kadar İstanbul'a ayak basmamak değil bizim için hatta yukarda arzeylediğimiz veçhile bütün millet vekilleri için nazar-ı dikkate alınacak bir meseledir. Fakat bir ferd-i millet olarak meb'us olmak ve Mecliste aynı ruh ve kanaatin hâkim olmasına çalışmak hakimiyet-i milliye ve istiklâl-i vatan için iktitaf-ı semerat olunacak bir zamanda azamî gayret ve fedakârlığı sarfeylemek bugün için Heyetimizce farz-ı ayn telâkki olunmaktadır. Bunda yegâne saik endişe-i vatan ve istikbal-i millettir. Çünkü Heyet-i Temsiliye yukarda arzettiğimiz veçhile Meclis-i Millî'nin fevkinde bir kuvvet tanımamakta ve bunu vatan için tehlikeli addeylemektedir. Binaenaleyh hal böyle iken yine âcizleri ile Rauf Beyefendi ve Refet Bey'in ve daha kimler varsa bu

e) Öteki siyasal partilerimizden bir bölümünün dışarıyı [1] istememeleri Kuvayi Milliye etkisinde kalmak kaygısından öteye geçmez. Oysa asıl ulusun temsilcileri olarak milletvekillerinin büyük bölümü de yabancı etkisinde kalmamak için taşrayı istemektedirler. Ezici çoğunluk nerede ise yeter sayı oradadır. Çokça sanı ve duraksamaya düşecek bu gibi milletvekillerinin ülke ve ulus çıkarları adına çekilmeleri umulur ve beklenir.

2 — Meclisi Mebusan var iken ayrıca bir ulusal gücün çalışmakta olması ülke çıkarlarına dokuncalı olur. Meclis'in İstanbul'da toplandığı varsayımına göre etki altında bulunacak milletvekillerinin, ülke çıkarlarına aykırı bir kararı onayladıkları durumda, taşradaki Kuvayi Milliye bunu elbette tanımayacak ve böylece ulusun kendi vekillerine karşı ayaklanmış olması gibi yadırganır, mantıksız bir durum ortaya çıkacaktır. Yurdumuzun kurtarılması ancak yasal ve meşrutiyetçi bir biçimde olanaklıdır. Bu ise ulusun bağımsızlığını, yurdun bütünlüğünü amaç edinmiş kimselerin, hepsinin milletvekili olması ve çalışması ile olanaklıdır. Bugün, yurda ve ulusa yapılacak en son ve en büyük iyilik ülkeyi kurtarmaya kararlı kimselerin güvenilir bir yerde, yasal bir durumda Meclisi Milli'ye girmelerine çaba göstermektir. Bunu özellikle İstanbul'da sizler gibi yurtsever, aydın arkadaşlarımızdan bekleriz.

3 — Örgütlerimizin genişletilmesi ve sağlamlaştırılması yolundaki güzel çalışmaları[nız] övgü ve teşekküre değer. Durumun ortaya koyduğu fırsat pek büyüktür. Bundan yararlanarak sarsılmaz, yıkılmaz, güçlü bir temiz ulusal örgütün İstanbul'da kökleşmesi yaşamsal bir sorundur. Ulusal eylemi yönetenler ve bizler gibi talihin getirmesiyle bunun başında bulunmak gibi Tanrısal bir ergiye varmış olanlar üzerindeki düşüncenize başlangıçta hep birlikte katılmakta idik. Yalnız, olayların doğurduğu son durum, Heyeti Temsiliye'nin bu kanısını haklı olarak tümüyle değiştirmiştir. Barış yapılıncaya değin İstanbul'a ayak basmamak, değil bizim için, dahası yukarıda sunduğumuz üzere bütün milletvekilleri için dikate alınacak bir sorundur. Ama bir ulus bireyi olarak, milletvekili olmak ve Meclis'te özdeş ruh ve kanının egemen olmasına çalışmak, ulusal egemenlik ve yurt bağımsızlığı için verimler devşirilecek bir zamanda en büyük çaba ve özveriyi göstermek, bugün için kurulumuzca Tanrı buyruğu sayılmaktadır. Bunda biricik neden, yurt kaygısı ve ulusun geleceğidir. Çünkü Heyeti Temsiliye, yukarıda sunduğumuz üzere, Meclisi Milli'nin üstünde bir güç tanımamakta, bunu yurt için tehlikeli saymaktadır. Bundan dolayı, durum böyle iken yine ben, Rauf Beyefendi ve Refet Bey'in, daha kimler varsa bu kişilerin seyirci

[1] Meclis'in İstanbul dışında toplanması.

zevatın seyirci mevkiinde kalması behemehal arzu buyuruluyor ve hassaten selâmet-i millet bu noktada görülüyorsa icabı teemmül olunmak üzere esbab-ı mucibesiyle iş'arını hassaten rica ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 182.

Şifre Sıvas, 4/11/1919

Dersaadet Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendiye

C: 30/10/1919 tarih 230 numaralı şifre:

1 — Vasıf Beyefendiye: a) Görüşüldüğü iş'ar buyurulan zevattan Rauf Ahmet ve Ferit beylerin İstanbul'un ancak İstanbul'dan kurtulacağı fikrinde bulunduklarını zannederiz. Ahmet İzzet Paşa Hazretleri de esasen harekât-ı milliyenin de İstanbul'da katliama sebep olabileceği zannında idi. Sözlerinin mesmû olması evvelemirde bu itikatlarının tebeddül edip etmediğini bilmekle kaimdir. Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine gelince, müşarünileyhin de mütereddit olduğu meçhulünüz değildir. Abuk Paşa da aynı evsaf ve hâlet-i ruhiyededir. Göz Tabibi Esat Paşa hakkında ise kat'î bir fikrim yoktur. Yalnız kendisini yakından tanıyan bir kısım rüfekamız bu zatı son derece mahdudülfikir, pek fazla haris-i şan ve şöhret gösteriyorlar. Velhasıl azim ve fikirlerinde istikrar ve isabet mevcut olmayan ve İstanbul'da düşman tazyikı altında düşünen rical ve zevat müşar ve mumaileyhimin nasayihi şayan-ı tetkiktir. Tekraren arzedelim ki, Meclis-i Meb'usan'ın her nokta-i nazardan şayan-ı emniyet bir mahalde toplanması, şart-ı evvel ve esasîdir. İstanbul'da emniyet olmadığını ve olamayacağını gerek Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine ve gerekse Ahmet İzzet Paşa Hazretlerine mufassalan ve hatta Şevket Bey biraderimize de telhisen izah ettik zannederiz. Vâkıâ birçok mehazir gayr-i kabil-i inkârdır. Fakat zaruret-i kat'iye karşısında bunların ne dereceye kadar nazar-ı dikkat ve hesaba alınması lâzımgeleceğini efkâr-ı selime ve muhakeme-i mantıkıyenize havale ederiz. Asıl şayan-ı istiğrap nokta malûmülesami üç kişiyi teminde izhar-ı aczeden hükûmetin diğer meb'usları nasıl vikaye edebileceği meselesidir. Bizde yavaş yavaş hâsıl olmağa başlayan fikir ve kanaat maalesef ecnebiler değil belki onlardan ziyade hükûmet rical-i hâzırası ile, zevat-ı saireden bazılarının mârülarz üç kişiyi mahzurlu addeylemekte olmalarıdır. Hakkımızda

durumunda kalması ne olursa olsun isteniyor, özellikle ulusun esenliği burada görülüyorsa gereği düşünülmek üzere gerekçesiyle bildirilmesini rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 182.

Şifre Sıvas, 4/11/1919

İstanbul Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay Şevket Beyefendiye

Y: 30/10/1919 sayılı şifre:

1 — Vasıf Beyefendiye:

a) Görüşüldüğü bildirilen kimselerden Rauf Ahmet ve Ferit beylerin İstanbul'un ancak İstanbul'dan kurtulacağı düşüncesinde bulunduklarını sanırız. Ahmet İzzet Paşa hazretleri de aslında ulusal eylemin de İstanbul'da toplu öldürmeye neden olabileceği sanısında idi. **Sözlerine kulak verilmesi her şeyden önce bu inançlarının değişip** değişmediğini bilmekle olur. Harbiye Nazırı Cemal Paşa hazretlerine gelince, kendisinin de duraksama içinde olduğu sizce bilinmez değildir. Abuk Paşa da özdeş nitelikler ve ruh hali içindedir. Göz Hekimi Esat Paşa üzerinde ise kesin bir düşüncem yoktur. Yalnız kendisini yakından tanıyan bir bölük arkadaşımız bu kişiyi son kerte dar düşünceli, şana ve üne pek çok düşkün gösteriyorlar. Kısacası, karar ve düşüncelerinde kararlılık ve yerindelik olmayan, İstanbul'da düşman baskısı altında düşünen bu belirtilen devlet adamı ve kişilerin öğütleri incelenmeye değer. Yineleyerek bilgilerine sunalım ki, Meclisi Mebusan'ın her bakımdan güvenilir bir yerde toplanması, ön ve temel koşuldur. İstanbul'da güven olmadığını ve olamayacağını gerek Harbiye Nazırı Cemal Paşa hazretlerine, gerekse Ahmet İzzet Paşa hazretlerine ayrıntılı olarak, üstelik Şevket Bey kardeşimize de özetle açıkladık sanırız. Gerçi **birçok sakıncılar yadsınamaz. Ama kesin zorunluk karşısında bunların ne** kerte dikkate ve hesaba alınması gerekeceğini sağ düşün ve mantıklı **usavurmanıza bırakırız. Asıl yadırganmaya değer nokta, adları bilinen üç** kişiyi sağlamada güçsüzlük gösteren hükümetin öteki milletvekillerini nasıl koruyabileceği sorunudur. Bizde yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayan düşünce, kanı, ne yazık ki yabancılar[ın] değil, belki onlardan çok bugünkü hükümetin üyeleri ile öteki kişilerden kimilerinin, sözü

salifen gayr-i kanunî, gayr-i meşru ittihaz kılınmış mukarrerat ve evamirin el'an tashihi cihetine gidilmemiş olması da bu fikir ve kanaatimizi takviye eylemektedir. Maahaza Meclisin mahall-i içtimaı hakkındaki mütâlaat Heyet-i Temsiliye'nin efkârı olup bu bâbda heyet-i merkeziye vasıtasiyle efkâr-ı umumiye-i millet istimzaç edilmekte bulunduğundan muhassala-i efkâra ve bundan tevellüt edecek karara göre hareket tabiidir. Siz de pek iyi biliyorsunuz ki bütün gayret ve mesaimiz hükûmet-i hâzırayı, mevkiinde tutmak, onu haricen ve dahilen kuvvetli kılmaktır. Aksi hatırımızdan geçmedi.

b) Temsil-i nisbînin kabulü zarureti karşısında Meclisin dağıtılmasını şimdiden düşünen bir muhitte ve avâmil taht-ı tesirinde Meclis-i Meb'usan'ın içtimada beyan-ı mazeret edeceği de tabiî görülmek iktıza eder zannındayız. Temsil-i nisbîyi bizim esasatımızın dördüncü maddesi kabul etmediğinden bizim prensiplerimizi müdafaa edecek meb'usların evleviyetle dağıtılacağı meydandadır.

c) Hükûmetin hüsn-i niyetinden şüphe etmek istemeyiz. Ve dileriz ki icraatı ile bizim bu arzumuzu tarsin ve takviye eylesin. Fakat müstağni bulunduğu kaydından bir şey anlayamadık, gaye müttehiden ve müttefikan bu vatana hakikî hizmet etmek midir, yoksa müşkil zamanlarda bizi yalnız bırakmak mıdır? Bunun şimdiden tavazzuh eylemesi lâzımdır. Muhaliflerin mevki-i iktidara geçmesinden korkmak faide vermez. Binaenaleyh bundan dolayı tebdil-i meslek ve meşrep edilemez.

2 — İntihabat hakkında tuttuğumuz meslek-i bitarafî birlikte çalıştığınız için sizce malûmdur. Arz-ı hürmet ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 183.

Şifre mahlûlü
Müstacel 193/31

Harbiye, 6/11/1919

Sıvas'ta K.O. 3 K.

Heyet-i Temsiliye'ye: Meclis-i Millî'nin hariçte içtimaı mehazirini arzetmiştim. Tabiî o mehazir meyanında imkân-ı içtima da nazar-ı dikkatinize arzedilmişti. Malûm-ı âlileri olan mehazir-i siyasiye var. Saniyen mehazir-i idariye var. Salisen de imkân-ı içtima yoktur. Çünkü meb'usların büyük bir kısmı bu fikre taraftar olsa da ehemmiyetli bir kısmı da muhalif olacak ve kanuna ve mehazir-i

geçen üç kişiyi sakıncalı saymakta olmalarıdır. Bizim için önceden yasa dışı, meşru olmayarak alınmış olan karar ve buyrukların bugün de düzeltilmesi yoluna gidilmemiş olması da bu düşünce ve kanımızı pekiştirmektedir. Yine de Meclisin toplanma yeri üzerindeki görüş Heyeti Temsiliye'nin düşünceleri olup, bu konuda merkez kurulu aracılığı ile ulus kamuoyu yoklanmakta bulunduğundan; düşüncelerin sonuçlarına, bundan doğacak karara göre davranmak doğaldır. Siz de pek iyi biliyorsunuz ki bütün çaba ve çalışmalarımız bugünkü hükümeti yerinde tutmak, onu dışta ve içte güçlü kılmaktır. Bunun tersi aklımızdan geçmedi.

b) Nisbi temsilin kabulü zorunluğu karşısında Meclis'in dağıtılmasını şimdiden düşünen bir çevrede ve nedenlerin etkisinde Meclisi Mebusan'ın, toplanma konusunda özür bildireceği de doğal görülmek gerekir sanısındayız. Nisbi temsili bizim ilkelerimizin dördüncü maddesi kabul etmediğinden, bizim ilkelerimizi savunacak milletvekillerinin öncelikle dağıtılacağı ortadadır.

c) Hükümetin iyi dileklerinden kuşkulanmak istemiyoruz. Dileriz ki işleri ile bizim bu isteğimizi sağlamlaştırsın. Ama, doygun bulunduğunun belirtilmesinden bir şey anlayamadık. Amaç, birlikte bu yurda gerçek hizmette bulunmak mıdır, yoksa güç zamanlarda bizi yalnız bırakmak mıdır? Bunun şimdiden açıklık kazanması gereklidir. Karşıcılların işbaşına geçmesinden korkmak yarar vermez. Bundan dolayı tutum ve gidiş değiştirilemez.

2 — Seçimler konusundaki yansız tutumumuz, birlikte çalıştığımız için sizce bilinmektedir. Saygılar sunarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 183.

Harbiye, 6/11/1919

Şifre çözümü
İvedi 193/31

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Heyeti Temsiliye'ye:

Meclisi Milli'nin dışarıda toplanmasının sakıncalarını sunmuştum. Doğaldır ki, o sakıncalar arasında toplanma olanağı da dikkatinize sunulmuştu. Sizin de bildiğiniz siyasal sakıncalar var. İkincisi, yönetimsel sakıncalar var. Üçüncü olarak da toplanma olanağı yoktur. Çünkü milletvekillerinin büyük bir bölümü bu düşünceden yana olsa da önemli

siyasiye ve idariyeye istinaden İstanbul'da içtimaı musırran isteyecektir.

Hükûmet ve âyân da umumen bilâistisna bu fikirdedir. O halde hariçte kim ve ne şekilde içtima edebilir? Malûm-ı âlileridir ki meclisin serbestîsini temin endişesi de benim en çok yüreğimi sızlatıyor. Fakat zaruret hisse hâkim oluyor. Pek istirham ederim, bu bâbda muvafık cevabınızı kabineye âcilen iş'ar buyurunuz. Japon Rıza Bey ile pek yakında iyi haberler ile size mülâki olacağım. Rauf Bey isterse Haşim Bey'i de alayım. Sulh ve Selâmeti tamamen kazandık demektir. Millî Türk keza bizim. Millî Ahrarı yıkıyoruz. Millî Kongre [1] yola gelecek. Cümleye derin hürmet. Vasıf.

6/11/1919 tarih ve 73 numaralıdır.

Harbiye Nazırı
Cemal

Vesika, 184.

Pangaltı 19/11/1919

Sıvas'ta K.O. 3 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Meb'usan'ın İstanbul'da içtimaında meb'usların dermeyan edeceği efkâr dolayısiyle hiçbir tehlike mutasavver değildir. Meb'usan'dan en müfritini [2] sulh meselesi mevzu-i bahs oldukta hükûmeti Ermenistan teşkilinden, Arabistan'a istiklâl vermekten, Irak'tan feragat etmekten, Anadolu'da menatık-ı nüfuz tefrikinden tahzir edecek diyelim. İngiltere, Fransa, İtalya'yı gücendirmek lâzımgelen bu mütâlaat İstanbul gazetelerinin dahi hükûmetin salâhiyettar, mes'ul ağızları tarafından yüzlerce defa söylenmiş ve söylenmekte bulunmuştur. Bilâmuhaberat tasavvurat vadisinde kaldığıma [?] düşmanlarımızın kimseyi düşünmediklerini söylemekten men' etmeyecekleri münakaşaya bile değmez. Fakat yine bilfarz Arabistan'ın mutlaka bizden ayrılması konferansça takarrür ederse hükûmetimize vâki olacak böyle bir teklifi hükûmet ya kabul veya muhalefetin kuvve-i teyidiyesini hazırlayarak reddedecektir. Padişah, Avrupa muhalefet tarafını iltizam etmeyip uyuşmak cihetini ihtiyar eder ve Meclis buna karşı giderse Meclis ister burada ister

[1] O günlerin parti ve siyasal dernekleri.
[2] "müfriti" olmalıdır.

bir bölümü karşı olacak, yasaya ve siyasal sakıncalara dayanarak İstanbul'da toplanmayı ayak direyerek isteyecektir.

Hükümet ve senatörler de genellikle, hepsi bu düşüncededir. O halde dışarıda kim ve nasıl toplanabilir? Sizce bilinmektedir ki Meclis'in özgürlüğünü sağlamak kaygısı da benim en çok yüreğimi sızlatıyor. Ancak, zorunluk duyguya egemen oluyor. Çok rica ederim, bu yolda uygun yanıtınızı hükümete ivedi bildiriniz. Japon Rıza Bey ile pek yakında iyi haberler ile size kavuşacağım. Rauf Bey isterse Haşim Bey'i de alayım. Sulh ve Selâmet [Partisi]ni tümüyle kazandık demektir. Milli Türk [Partisi] öyle, bizim. Milli Ahrar [Partisi]'ı yıkıyoruz. Milli Kongre[1] yola gelecek. Hepinize derin saygı. Vasıf.

6/11/1919 gün ve 73 sayılıdır.

Harbiye Nazırı
Cemal

Belge 184.

Pangaltı, 19/11/1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

[Meclisi] Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasında, milletvekillerinin öne süreceği düşünceler dolayısıyla hiçbir tehlike düşünülemez. Milletvekillerinden en aşırısı, barış konusu söz konusu oldukta hükümeti, Ermenistan kurulmasından, Arabistan'a bağımsızlık vermekten, Irak'tan vazgeçmekten, Anadolu'da nüfuz bölgeleri ayırmaktan kaçındıracak diyelim. İngiltere, Fransa, İtalya'yı gücendirmesi gereken bu görüşler İstanbul gazetelerin[de]de, hükümetin yetkili, sorumlu ağızlarınca yüzlerce kez söylenmiş, söylenmekte bulunmuştur. Yazışmasız tasarılar içinde kaldığımı, düşmanlarımızın kimseyi düşünmediklerini söylemekten alıkoymayacakları tartışmaya bile değmez. Ancak yine, varsayalım ki, Arabistan'ın kesinlikle bizden ayrılması Konferans'ça kararlaştırılırsa, hükümetimize yapılacak böyle bir öneriyi hükümet ya kabul edecek ya da, karşıcılların pekiştirme gücünü hazırlayarak, geri çevirecektir. Avrupa karşıcılların yanını tutmayıp uyuşmak yönüne gider, Meclis de buna karşı gelirse Meclis ister burada

[1] O günlerdeki siyasal parti ve dernekler.

Anadolu'da olsun Padişah anı fesheyler, fikrine muvafık bir kabineyi re'sikâra getirir ve Kuva-yi Milliye ile hemfikir olan Meclis, padişaha karşı ilân-ı husumet eylerse Anadolu kimin arkasından gider. Sulhu iltizam eyleyen halife ile (m y y s y v r a s d s b a l y n h a v r n h) [1] olsun halen kendisini fedakârlığa mecbur tutan Kuva-yi Milliye'ye mi tâbi olsun? Bunu iyice tartıp ana göre hareket zarurî olacağına ve takdirde çıkacağı muhik bulunduğuna nazaran Meclisi Anadolu'da toplamak fikrinden feragat bir fariza-i vataniyedir fikrindeyiz [2]. Arz-ı hürmet eyleriz.

Kara Vasıf

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Miralay
Şevket

Vesika, 185.

Şifre
Zata mahsustur
Gayet müstaceldir

Sıvas, 29/10/1919

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine
Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretlerine
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Kumandanı Cevdet Beyefendiye
Konya'da On İkinci Kolordu Kumandanı Fahri [3] Beyefendiye

Meclis-i Meb'usan'ın mahall-i içtimaı, bâdeliçtima Heyet-i Temsiliye ve teşkilât-ı milliyenin alacağı şekil ve tarz-ı faaliyeti, Paris Sulh Konferansı'nın hakkımızda müsbet veya menfi bir karar vermesi haline karşı tarz-ı hareket gibi mühim mukarrerat hakkında 15, 13, 12, 20 ve 3'üncü Kolordu kumandanlariyle müdavele-i efkâr edilmesi görüşülmüştür. Sizce bir mahzur görülmediği takdirde mıntıka-i âlilerini teftiş bahanesiyle merkezden ayrılarak Teşrinisaninin yedisi ile onuncu günü arasında Sıvas'ta bulunmak üzere hareketinizin iş'arını rica ederiz. (Yalnız Cevdet Bey'e; vaziyet-i ahireden dolayı Diyarbekir'den ayrılmak imkânı mevcut olmadığı takdirde

[1] Okunamamış sözcükler.
[2] Cümle eksiktir.
[3] Fahrettin [Altay].

ister Anadolu'da olsun, Padişah onu dağıtır, düşüncesine uygun bir hükümeti işbaşına getirir, Kuvayi Milliye ile özdeş düşüncede olan Meclis Padişah'a karşı düşmanlık gösterirse Anadolu kimin arkasından gider? Barışı tutan Halife ile (m y y s y v r a s d s b a l y n h a v r n b) [1] olsun bugün kendisini özveriye zorlayan Kuvayi Milliye'ye mi bağımlı olsun! Bunu iyice tartıp ona göre davranmak zorunlu olacağına ve [o] takdirde [?] [2] çıkacağı haklı bulunduğuna göre Meclisi Anadolu'da toplamak düşüncesinden vazgeçmek bir yurt ödevidir düşüncesindeyiz.
Saygılar sunarız.

Kara Vasıf

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay
Şevket

Belge 185.

Sıvas, 29/10/1919

Şifre
Kişiye özeldir
Çok ivedidir

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine
Ankara'da Yirminci Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa Hazretlerine
Diyarbekir'de On Üçüncü Kolordu Komutanı Cevdet Beyefendiye
Konya'da On İkinci Kolordu Komutanı Fahri [3] Beyefendiye

Meclisi Mebusan'ın toplanma yeri, toplantıdan sonra Heyeti Temsiliye ve ulusal örgütlerin alacağı biçim ve çalışma yolu, Paris Barış Konferansı'nın bizimle ilgili olumlu ya da olumsuz karar vermesi durumuna karşı nasıl davranılacağı gibi önemli kararlar üzerinde 15, 13, 12, 20 ve 3. Kolordu komutanlarıyla görüş alışverişinde bulunulması İzmit'te görüşülmüştür. Sizce bir sakınca görülmezse, bölgelerini denetleme bahanesi ile merkezden ayrılarak, Kasım'ın yedisi ile onuncu günü arasında Sıvas'ta bulunmak üzere yola çıkışınızı bildirmenizi rica ederiz. (Yalnız Cevdet Bey'e; son durumdan dolayı Diyarbekir'den

[1] Okunamamış sözcükler.
[2] Cümle eksiktir.
[3] Fahrettin [Altay].

Erkânıharbiye Reisinizin gönderilmesi rey-i âlilerine menuttur). Telgrafın vâsıl olduğunun iş'arı müsterhamdır.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 186.

Şifre

K.O. 15 Kumandanı Kâzım [1] Paşa Hazretlerine

Fuat Paşa geldi. Gözlerinizden öper. Hasretle hareketiniz haberine muntazırız. Yeni ve pek mühim bir vaziyet karşısındayız. Cümleten takdim-i hürmet ederiz.

Mustafa Kemal

Şifre

Edirne'de Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendiye
Balıkesir'de Kumandan Yusuf İzzet Paşa Hazretlerine
Bandırma'da Fırka Kumandanı Kâzım [2] Beyefendiye
Bursa'da Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendiye
Diyarbekir'de K.O. 13 Kumandanı Cevdet Beyefendiye
Halit Beyefendiye

Beray-i müzakere Ali Fuat Paşa Sıvas'a geldi. Kâzım Karabekir Paşa geliyor. Zat-ı âlilerini budiyet-i mesafeden ve mıntıkanızın ehemmiyetinden naşi davete cesaret edemedik, görüşeceğimiz hususatı birer birer zatı âlinize de arzederek kıymettar mütâlaanızı istifsar edeceğiz. Cümleten arz-ı hürmet ederiz. Kardeşim.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 187.

Kara Hasan Oğlumuza

Selâm eder gözlerinden öperim. Millet ve devlet için en mühim vazife inzıbat olduğu cümlece malûmdur. Zira nerede asayiş berkemal olursa adalet-i islâmiye oradadır. Senin ile Savaştepe'yi çevirdiğim zaman cuma namazı kılmayan Çerkezlerden birçoklarını

[1] Karabekir.
[2] Özalp.

ayrılmak olanağı bulunmazsa kurmay başkanınızın gönderilmesi yüce oyunuza bağlıdır). Telyazının elinize geçtiğinin bildirilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 186.

Şifre

15. Kolordu Komutanı Kâzım[1] Paşa Hazretlerine

Fuat Paşa geldi. Gözlerinizden öper. Özlemle, yola çıkışınız haberini bekliyoruz. Yeni ve pek önemli bir durum karşısındayız. Hepimiz saygılar sunarız.

Mustafa Kemal

Şifre

Edirne'de Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Beyefendiye
Balıkesir'de Komutan Yusuf İzzet Paşa hazretlerine
Bandırma'da Tümen Komutanı Kâzım[2] Beyefendiye
Bursa'da Tümen Komutanı Bekir Sami Beyefendiye
Diyarbekir'de 13. Kolordu Komutanı Cevdet Beyefendiye
Halit Beyefendiye

Görüşmek üzere Ali Fuat Paşa Sıvas'a geldi. Kâzım Karabekir Paşa geliyor. Sizi, uzaklıktan ve bölgenizin öneminden dolayı çağırmayı göze alamadık. Görüşeceğimiz konuları birere birer size de sunarak değerli görüşlerinizi soracağız. Hepimiz saygılar sunarız, kardeşim.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 187.

Kara Hasan Oğlumuza

Selâm eder, gözlerinden öperim. Ulus ve devlet için en önemli görev sıkıdüzen olduğu hepinizce bilinir. Senin ile Savaştepe'yi çevirdiğim zaman, cuma namazını kılmayan Çerkezlerden birçoklarını gördük. Ne

[1] Karabekir.
[2] Özalp.

gördük, ne hal ile gezdiğimi bil. İşte Koca Süleyman mahsulü bugün kıyam eden müslümanlar fırka-i Muhammediye'den başka fırkaların umumuna lânet ederek sevgili padişahımızın hilâfeti başına toplanarak İttihatçı ve farmason mel'unların on seneden beri bu muazzam hükûmet-i islâmiyeyi çetecilik ve haydutlukla ne hallere getirdiklerini en âdil akıl sahibi anlar. Ve bunlara lânet eder. Cümlenizi eşkıya diyerek ne şiddetli hallere koydular. Hakkınızda istimal ettikleri kuvveti unutma. Şüheda evlâtları, kadınları ot, toprak yedikleri vakit, açlıkla şehit ettikleri vakit anların hanesinde hükûmet memurları ve şube [1] hainleri helvalar, kuzu ziyafetleri ve ahali üç yüz kuruşa bir arşın basma aldıkları vakit kendilerinin evinde Musevî Nesim ve sairenin rüşvet olarak aldıkları kumaşlar denklerini haneleri için idi oğlum, bunları Cenab-ı Hakka hesap verecek olan beş vakit namazı kılanları muhakemesiyle hüküm vermek isterim; bunun için o koca, ... [2] Rahmane secde etmeyen Suphi ve Kara İbrahim ve Con Mehmetlerin ve sairenin fikr-i fasidelerine kapılmayarak bu katil, hain güruhundan hükûmette ve sair mahalde bulduklarına aman verme, malları size helâldir. Müftiye müracaat et, doğru fetvasını al, bunlardan daha eşet müslümanlar için bir fert yâr olmamıştır. Rica ederim, müslümanların kıblegâhı olan Kâbe-i muazzamadan ve huzur-ı hazret-i risaletpenah efendimiz hazretlerinden, mukaddesât-ı diniyemizden bizi mahrum eden, Çanakkale Boğazı'nda milletin islâm evlâtlarını denize dökeni ve Kafkas dağlarında Arabistan çöllerinde Acemistan'da ve Yanya ve Romanya dağlarında helâk eden ve bugün İstanbul'da yüz bin islâm kadınlarını ve kızlarını vesika verip fahişe eden bu conlar farmason değildir de kimdir? Allah ve Resulullah aşkına müslüman ve din-i Muhammedî kardeşlerimiz fırka-i nâciye-i Muhammedî'den başka bir fırka bizim için kat'iyen caiz olamaz; bu mel'unlardan bu belde-i islâm halifemizin başına toplanarak bunları defedelim. Âdil olan şeriatimizin ahkâmına göre kul ve hükûmet sahibi olalım. İşte bunlar olmak için senin beş vakit namaz kılan silâhşor büyük Türklerin ve müslümanların gayretlerine mütevakkıftır. Bu hainlerin kırk günden beri benim ve arkadaşların müslümanların mahvına tam iki kolordunun topları ve mitralyözleri kırk dört saat şiddetli muharebe ettikleri, iki şehit ve iki mecruhtur. Ziyade yapmayarak Cenab-ı Hak lûtf ü keremini ruhaniyet-i hazret-i risaletpenahi ve bayrağın duasiyle kendileri münhedim ve yedi yüzü mütecaviz asker de ellerinden alınıp memleketlerine gönderilmiştir. Oralarda da bu mel'unların cebren topladıkları masum askercikleri toplayarak memleketlerine

[1] Askerlik şubesi.
[2] Okunamamış sözcükler.

hal ile gezdiğimi bil. İşte Koca Süleyman ürünü, bugün ayaklanan **Müslümanlar Muhammed partisinden**[1] **başka partilerin tümüne** ilenerek, sevgili padişahımızın halifeliği başına toplanarak, İttihatçı ve farmason alçakların on yıldan beri bu ulu İslâm hükümetini çetecilik ve haydutlukla ne hallere getirdiklerini en adaletli akıl sahibi anlar. Ve bunlara ilenir. Hepinizi haydut diyerek ne şiddetli durumlara koydular. **Bizim için kullandıkları kuvveti unutma. Şehit çocukları, kadınları ot,** toprak yedikleri zaman, açlıkla şehit ettikleri zaman, onların evinde hükümet görevlileri ve şube[2] hayınları helvalar, kuzu şölenleri, ahali üçyüz kuruşa bir arşın basma aldıkları zaman kendilerinin evinde Musevi Nesim vb. [nden] rüşvet olarak aldıkları kumaşlar denklerini evleri için idi oğlum. Bunları Ulu Tanrıya hesap verecek olan beş vakit namazı kılanların yargılamasıyla hüküm vermek isterim. Bunun için o koca, ...[3] Tanrı'ya secde etmeyen Suphi ve Kara İbrahim, Con Mehmetlerin vb.nin bozguncu düşüncelerine kapılmayarak bu katil, hayın sürüsünden hükümette vb. yerlerde bulduklarına aman verme, malları size helâldir. Müftüye başvur, doğru fetvasını al, bunlardan daha çetin Müslümanlar için tek birey yar olmamıştır. Rica ederim, Müslümanların kıblesi olan ulu Kâbe'den ve Peygamber efendimiz hazretlerinin huzurundan dinsel kutsallıklarından bizi yoksun eden; Çanakkale Boğazı'nda ulusun Müslüman çocuklarını denize dökeni, Kafkas dağlarında, Arabistan çöllerinde, Acemistan'da, Yanya, Romanya dağlarında yok eden, bugün İstanbul'da yüz bin Müslüman kadınlarını, kızlarını vesika verip sokak kadını yapan bu conlar farmason değildir de kimdir? Tanrı ve onun peygamberi aşkına, Müslüman ve Muhammed dininden kardeşlerimiz kurtarıcı Fırkai Muhammedi'den başka bir parti bizim için kesinlikle geçerli olamaz. Bu alçaklar[ı] bu Müslüman ülkesi, halifemizin başına **toplanarak bunları kovalım. Adaletli olan şeriatimizin buyruklarına göre** kul ve hükümet sahibi olalım. İşte bunlar olmak için senin beş vakit namaz kılan silahşör büyük Türklerin ve Müslümanların çabalarına bağlıdır. Bu hayınların kırk günden beri benim ve arkadaşların yok edilmesine tam iki kolordunun topları ve mitralyözleri kırık dört saat çetin savaş yaptıkları, iki şehit ve iki yaralıdır. Daha çok yapmayarak, Ulu Tanrı kayrasını, Peygamber hazretlerinin tinselliği ve bayrağın yakarısıyla kendileri çökerek yedi yüzden artık er de ellerinden alınıp memleketlerine gönderilmiştir. Oralarda da bu alçakların zorla topladıkları suçsuz ercikleri toplayarak memleketlerine gönderiniz.

[1] fırka-i Muhammediye.

[2] Askerlik şubesi.

[3] Okunamadığı anlaşılıyor.

gönderiniz, hükûmette bu mel'unlardan bırakmayın. Hele jandarma zabitlerinden kuyruğu kesik namzetler denilen kazları hemen gebertiniz; bu yoldaki müslümanların ittifak ettiklerine dair hilâfete telgraf yazdır; gayretli müslüman mahsulü. Cenab-ı Hak muinimiz olsun. Âmin bihürmet-i seyyidülmürselin.

30 Teşrinisani 1919

Bunun aksini zinhar işleme oğlum, sonra milletin huzurunda hesap vereceksin.

İzmit Mutasarrıf-ı Sabıkı ve Muhammedî
Fırkası Kumandanı
Ahmet Anzavur

Diğer mektup

Orada bazı İttihatçı Çerkezler vardır. Zinhar bunların size söyleyeceği ifade-i kâzibelerine kat'iyen sem'-i itibar etme; diğer size yazdığım uzun mektuptaki hakikati anlatıp biribirinizden ayrılmayacağınıza ve bu din ü devlete ve padişahımızın uğrunda feda-yi can edeceğimize birleşerek bunlara sen riyaset et veyahut ulemadan birini reis yap herhalde oradaki halkın huzur ve rahatına son derecede dikkat ediniz oğlum icraat ve muvaffakıyetinize dair telgraflarınızı Kirmasti [1] ve Karacabey ve Bursa cihetlerinde intizar ederim [2].

Ahmet Anzavur

Vesika, hafi, mühim, 188.

MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ TEŞKİLÂT NİZAMNAMESİNE LÂHİKTİR (1)

Yalnız alâkadarana mahsus ve mahremdir

1 — İstiklâllerini muhafaza uğrunda teşekkül ve taazzuv etmiş olan millî kuvvetler her türlü müdahale ve tecavüzden masundur. Devlet ve milletin mukadderatında irade-i milliye âmil ve hâkimdir. Ordu makam-ı muallâ-yi hilâfetin masuniyetini dahi kâfil olan işbu irade-i milliyenin tâbi ve hâdimidir.

2 — Ordu bir tecavüz vukuunda plânına tevfikan harekâtını idare edeceğinden ayrıca berveçh-i âti teşkilât yapılır.

[1] Mustafakemal Paşa.

[2] Anzavur'un yazıları düzgün değildir.

Hükümette bu alçaklardan bırakmayın. Hele jandarma subaylarından kuyruğu kesik adaylar denilen kazları hemen gebertiniz. Bu yoldaki Müslümanların birleştiklerine ilişkin Halifeliğe tel yazdılar. Çabası büyük Müslüman ürünü, Ulu Tanrı yardımcınız olsun. Âmin, bihürmeti seyyidül mürselin[1].

30 Kasım 1919

Bunun tersini sakın işleme oğlum, sonra ulusun önünde hesap vereceksin.

İzmit Eski Mutasarrıfı ve Muhammed
Partisi Komutanı
Ahmet Anzavur

Öteki Mektup

Orada kimi İttihatçı Çerkesler vardır. Sakın bunların size söyleyeceği yalanlarına kesinlikle kulak verme; size yazdığım öteki uzun mektuptaki gerçeği anlatıp birbirinizden ayrılmayacağınıza, bu din ve devlete, padişahımızın uğrunda canınızı vereceğimize; birleşerek bunlara sen başkanlık et, ya da din adamlarından birini başkan yap. Herhalde oradaki halkın dirliğine son kerte dikkat ediniz oğlum. İşlerinize ve başarınıza ilişkin tellerinizi Kirmasti[2], Karacabey ve Bursa yönlerinde beklerim[3].

Ahmet Anzavur

Belge, gizli, önemli, 188.

MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ ÖRGÜT TÜZÜGÜNE EKTİR (1)

Yalnız ilgilere özel ve gizlidir

1 — Bağımsızlıklarını koruma uğrunda kurulmuş ve örgenleşmiş olan ulusal kuvvetler her türlü karışma ve saldırıya karşı dokunulmazdır. Devlet ve ulusun alınyazısında ulusal irade etken ve egemendir. Ordu, Halifelik yüce katının dokunulmazlığını da üstlenmiş olan bu ulusal iradeye bağlı ve onun hizmetindedir.

2 — Ordu, bir saldırı olduğunda planına uyarak harekâtını yöneteceğinden ayrıca aşağıdaki örgütler yapılır.

[1] Peygamberin yüzü suyu hürmetine.
[2] Mustafakemalpaşa ilçesinin eski adı.
[3] A. Anzavur'un mektuplarındaki düşüklükleri genellikle olduğu gibi bıraktık.

3—Teşkilât-ı milliyemizle ordu arasındaki irtibatı Heyet-i Temsiliye muhafaza eder. Ancak bir tehlike anında her merkez mücavirinde bulunan kıt'a kumandanlariyle dahi irtibatta bulunur.

Millî Müfrezeler

4—Millî müfrezeler Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Heyet-i İdare ve Heyet-i Merkeziyeleri tarafından teşkil olunur. Bu hususta icap eden muaveneti ahz-ı asker rüesası ve mıntıka kumandanları ifa ederler. Bu teşkilâtta âtideki hususat nazar-ı dikkate alınır:

a) Anasır-ı gayr-i müslimenin kesreti;

b) Harekât-ı ihtilâliyede mahsus [1] kuvvetleri;

c) Sırf soygunculuk ve intikamcılık ve saire gibi esbab ile ika-ı cinayat ve icra-yi şekavet eyleyen müslim ve gayr-i müslim çetelerin azlığı ve çokluğu.

5—Millî müfrezeler sabit ve seyyar olmak üzere iki türlüdür. Umumiyetle mücadele ve emniyet ve asayişi temin ve idame icabında ordunun harekâtını teshil maksadiyle seyyar müfrezeler teşkil olunur. Bundan başka eşkıyanın taarruzundan ve anasır-ı gayr-i müslimenin ihtilâl ve tecavüzatından kasaba ve köyleri muhafaza ve müdafaa için mahalle, köy ve mıntıkalarda sabit müfrezeler vücuda getirilir.

6—Seyyar müfrezeler silâh altında ifa-yi vazife eden efrattan maada bütün milletin eli silâh tutan gençlerinden teşkil olunur. Bir tehlike anında vukubulacak davet üzerine orduyu seferber edecek olanlar orduya iltihak eder.

Mütebaki kuvvet mahallî tehlikelere karşı olup bunlara lüzumunda makineli tüfek ve top dahi ilhak olunur. Efradın muharebe görmüş olması müreccahtır. Âmir zapt ü rapta kadir [2] ve meharetli ve müfrezeler şekavetkâr bir kuvvet olmayıp selâmet-i mülk ü millete vakf-ı hizmet ve hayat etmiş kanaatkâr, hamiyetperver zevattan mürekkep olmalıdır. Müfrezelerin teşkili ve emr-i kumanda ve idaresi tıpkı askerî manga, takım ve bölük gibidir.

Mükâfat, mücazatı dahi tıpkı askerlikteki gibi olur.

7—Müfrezeler yalnız kendi mıntıkalarında değil ledelicap mücavir mıntıka müfrezeleriyle tevhid-i mesai için diğer mıntıkalara da geçerler.

[1] Aslında (1927) bu sözcük (Sin) ve (Sat) harfleriyle yanlış dizildiği için iki biçimde okunabilir.

[2] 1927 basımında "kadar" biçimindedir; 1934 basımında düzeltilmiştir.

3 — Ulusal örgütlerimizle ordu arasındaki bağlantıyı Heyet-i Temsiliye korur. Ancak bir tehlike anında her merkez yakınında bulunan birlik komutanlarıyla da bağlantı kurar.

Ulusal Birlikler

4 — Ulusal birlikler Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin yönetim kurulu ve merkez kurullarınca oluşturulur. Bu yolda gereken yardımı, askere alma başkanları ve bölge komutanları yaparlar. Bu örgütlerde aşağıdaki noktalar dikkate alınır:

a) Müslüman olmayan ögelerin çokluğu;

b) Ayaklanıcı eylemlerde özel [1] kuvvetleri

c) Salt soygunculuk ve öç alıcılık vb. gibi nedenlerle cinayet işleyen ve eşkıyalık yapan Müslüman ve Müslüman olmayan çetelerin azlığı ve çokluğu;

5 — Ulusal birlikler durağan ve gezici olmak üzere iki türlüdür. Genellikle savaşma ve güvenliği ve dirliği sağlama, sürdürme, gereğinde ordunun harekâtını kolaylaştırmak amacıyla gezici birlikler kurulur. Bundan başka eşkıyanın saldırısından, Müslüman olmayan ögelerin ayaklanma ve baskınından [2] kasaba ve köyleri koruma ve savunma için mahalle, köy ve bölgelerde durağan birlikler oluşturulur.

6 — Gezici birlikler silah altında görev yapan erlerden başka bütün ulusun eli silah tutan gençlerinden oluşturulur. Bir tehlike anında yapılacak çağrı üzerine orduyu seferber edecek olanlar orduya katılır.

Geri kalan kuvvet yerel tehlikelere karşı olup bunlara gereğinde makinalı tüfek ve top da katılır. Erlerin savaş görmüş olması yeğlenir. Üst, sıkıdüzende güçlü [3], usta olmalı; birlikler haydutça bir kuvvet olmayıp ülkenin ve ulusun esenliğine hizmet ve yaşamını adamış gözü tok, yurtsever kişilerden oluşmalıdır. Birliklerin kurulması, buyruk komuta ve yönetimi, tıpkı askeri manga, takım ve bölükle özdeştir.

Ödüllendirme ve cezalandırma da askerlikteki gibi olur.

7 — Birlikler yalnız kendi bölgelerinde değil, gerektiğinde komşu bölge birlikleriyle işbirliği için öteki bölgelere de geçerler.

[1] Aslındaki dizgi yanlışı (Sin ve Sat harfleriyle yazılmış bulunması) nedeniyle "mahsus" sözcüğü iki biçimde okunabilir.

[2] tecavüz.

[3] Aslında "kadar" ise de "kaadir" olduğu anlaşılıyor. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü basımında da "kaadir" olarak düzeltilmiştir.

Bu vazaif mahallî heyet-i idare ve merkeziyelerin emriyle olur. Ancak ahval-i mühimmede müfrezeler kendiliklerinden muavenete koşmakla mükelleftirler. Yalnız bu halde mensup oldukları heyet-i idare ve merkezler haberdar ederler. Mühim görülen mevakıa icabında bir kıt'a-i askeriye dahi kuvvetüzzahr olarak gönderilir.

8 — Vilâyet heyet-i merkeziyeleriyle Heyet-i Temsiliye lüzum gördüğü mıntıkaların müfrezelerini muhatarada bulunan herhangi bir mücavir mıntıkaya sevk ve cemi ile ifa-yi vazifeye davet edebilir. Bu halde mıntıkalar kendilerine mensup müfrezelerin noksanlarını ikmal ve sevketmekle mükelleftir.

9 — Sabit müfrezeler, seyyar müfrezeleri teşkil edenlerden maadasından teşekkül eder ve bunlar tarafından lüzum görülen köylerde, nahiyelerde; kasabalarda, kasaba ve şehirlerin her mahallesinde müdafaa tertibatı yapılarak hıristiyanların katliam yapmak ve asayişi ihlâl gibi mel'unca maksatlarına ve eşkıya çetelerinin taarruz ve cinayetlerine karşı tedabir alınır.

10 — Sabit ve seyyar millî müfrezelere muktazi esliha-i mütenevvianın temin-i tedariki mühimdir; eşkıyadan alınan silâhlar, zenginler tarafından para, tedariki mümkün olan tüfek, rovelver bomba teslihata medar olabilir. Bu hususta ordunun dahi muaveneti talep olunur. Hayatlarını ve iaşelerini temin dahi aynı tarzda olur.

11 — Her nevi fazla esliha, mühimmat ve malzeme münasip mahallere depo edilir. Ecanip eline, düşman yedine geçmesi melhuz depolar muhataralı mıntıkalarda hafiyen nakil veya mecburiyet anında, yağma halinde kaldırılıp emin mahallere depo edilir veyahut muhataralı mıntıkalarda ahaliye tevzi edilir.

12 — Esliha daima milletin malı ve zıyaı hazine-i milletin zararı demek olduğundan esliha tevziatı kıtaat-ı askeriyedeki usule tevfikan icra olunacağı gibi seyyar ve sabit müfrezeler tevziatta kefaletle ve muntazam numara tahtında kuyut ile müfreze âmirlerinin mes'uliyeti tahtında icra olunur.

13 — Millî müfrezeleri teşkil edecek her fert Kur'an-ı azimüşşan üzerine el basarak tahlif olunur.

14 — Müfrezelerin sıhhiye umuru için evvelce askerlikte ders görmüş olanlardan istifade olunmalıdır. İcap eden silâh ve sargı takımları ordudan talep olunur.

15 — İşbu lâhika bir talimatname mahiyetinde olup mahallin icap ve şeraitine tevfikan tatbik olunur.

Bu görevler yerel yönetim ve merkez kurullarının buyruğu ile olur. Ancak önemli durumlarda birlikler kendiliklerinden yardıma koşmakla yükümlüdürler. Yalnız bu durumda bağlı bulundukları yönetim ve merkez kurulları haber verirler. Önemli görülen yerlere gereğinde bir askeri birlik de yedek kuvvet olarak gönderilir.

8 — İl merkez kurullarıyla Heyeti Temsiliye, gerekli gördüğü bölgelerin birliklerini komşu bölgeye gönderebilir ve hep birlikte görev yapmaya çağırabilir. Bu durumda bölgeler kendilerine bağlı birliklerin eksiklerini tamamlamak ve göndermekle yükümlüdürler.

9 — Durağan birlikler, gezici birlikleri oluşturanlardan başkasından kurulurlar; bunlarca gerekli görülen köylerde, bucaklarda, kasabalarda, kasaba ve kentlerin her mahallesinde savunma düzenlemeleri yapılarak, Hıristiyanların toplu öldürmede bulunmak, güvenliği bozmak gibi alçakça amaçlarına, haydut çetelerinin saldırı ve cinayetlerine karşı önlemler alınır.

10 — Durağan ve gezici ulusal birliklere gerekli çeşitli silahların sağlanması, edinilmesi önemlidir. Haydutlardan alınan silahlar, zenginlerce [verilecek] parayla, edinilmesi olanaklı olan tüfek, revolver, bomba, silahlanmaya yardımcı olabilir. Bu konuda ordunun da yardımı istenir. Yaşamlarını ve beslenmelerini sağlamak da özdeş yoldan olur.

11 — Her türlü artık silahlar, savaş gereçleri uygun yerlere depo edilir. Yabancıların eline, düşman eline geçmesi akla gelen depolar tehlikeli bölgelerde gizlice taşınır, ya da zorunluk anında, yağma halinde kaldırılıp güvenli yerlere depo edilir, ya da tehlikeli bölgelerde halka dağıtılır.

12 — Silahlar hep ulusun malı, yitmesi ulus hazinesinin dokuncası demek olduğundan silahların dağıtılması askeri birliklerdeki yönteme uyularak yapılacağı gibi, gezici ve durağan birliklere dağıtımda kefillikle ve düzenli sayılarla yazılarak birlik başlarının sorumluluğu altında yapılır.

13 — Ulusal birlikleri kuracak her kişiye yüce şanlı Kur'an üzerine el basarak and içirilir.

14 — Birliklerin sağlık işleri için önceleri askerlikte ders görmüş olanlardan yararlanılmalıdır. Gereken silah ve sargı takımları ordudan istenir.

15 — Bu Ek bir yönetmelik niteliğinde olup [o] yerin gereğine ve koşullarına göre uygulanır.

Vesika, 189.

Şifre
Seryaver Salih Bey tarafından
küşat olunacaktır

Sıvas, 5/11/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Âtideki hususat, mahza zat-ı devletleri kabinede Heyet-i Temsiliyemiz murahhası bulunmaları itibariyle arz ve istifsar kılınır. Ahmet Fevzi Paşa riyasetinde Mahkeme-i Temyiz azasından Cafer İlhami ve Fetva Emini Hasan efendilerden mürekkep bir heyetin Ankara, Sıvas, Erzurum vilâyetlerine izam edilmiş olduklarına dair Heyet-i Temsiliye, taraf-ı devletlerinden haberdar edilmemiştir. Bu heyetin maksad-ı izamı ve bilhassa Fetva Emini ile Kâmil Paşa Kabinesi zamanında polis müdürü olan zevatın böyle bir heyetteki hikmet-i vücutları anlaşılamamıştır. Daha bu gibi heyetler izam olunmuş veya olunacak mıdır? Tenvir buyurulmaklığımızı istirham ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 190.

Gayet aceledir
Adet
8084

Bâbıâli, 8/11/1919

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

"Dahiliye Nazırının şüphe celbedebilecek tarzındaki muamelelerine nazar-ı dikkatinizi celbe lüzum görürüz" fıkrasından maksat ne olduğu anlaşılamadı. Burasının âcilen, muvazzahan iş'arı.

Harbiye Nazırı
Cemal

Belge 189.

Sıvas, 5/11/1919

Şifre
Başyaver Salih Bey'ce
açılacaktır.

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Aşağıdaki konular, salt, sizin hükümette Heyeti Temsiliyemiz delegesi bulunmaları bakımından sunulur ve sorulur. Ahmet Fevzi Paşa başkanlığında, Yargıtay üyelerinden Cafer İlhami ve Fetva Emini Hasan efendilerden oluşmuş bir kurulun Ankara, Sıvas, Erzurum illerine gönderilmiş olduklarına ilişkin, Heyeti Temsiliye'ye, sizce haber verilmemiştir. Bu kurulun gönderilişini amacı ve özellikle Fetva Emini ile Kâmil Paşa hükümeti sırasında polis müdürü olan kimselerin böyle bir kuruldaki varlık nedenleri anlaşılamamıştır. Daha bu gibi kurullar gönderilmiş ve gönderilecek midir? Aydınlatılmaklığımızı rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 190.

Bâbıâli, 8/11/1919

Çok ivedidir
Sayı
8084

Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

"Dahiliye Nazırının kuşku çekebilecek yoldaki işlemlerine dikkatinizi çekmeyi gerekli görürüz" fıkrasından amaç ne olduğu anlaşılamadı. Burasının ivedilikle, açıklıkla bildirmesi.

Harbiye Nazırı
Cemal

Vesika, 191.

Numara 325 Harbiye'den, 9/11/1919

Sıvas'ta K.O. 3 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

1 — İntihabatın daire-i selâmette cereyanı ve Meclis-i Meb'usan'ın İstanbul'da toplanması ve teşkilât-ı milliye namına umur-ı hükûmete müdahale edilmemesi hakkında hükûmetin tarafınıza evvel ve âhir vâki olan tebligatı kat'îdir. Nerelerde ne yolda müdahalât vâki olduğu istifsar olunmakta ise de müdahalât-ı vâkıa misal iradına ihtiyaç göstermeyecek derecede âşikâr ve müteaddit telgrafnamelerimizde dermeyan olunan metalibin de aynı mahiyette olduğu derkârdır. Hükûmet beyannamesinde tesbit ve ilân edilen bitaraflıktan ayrılmayacağı cihetle teşkilât-ı milliyeye muhalif içtihatta bulunanların tazyik ve tecziyesi cihetine gidemez. Fakat bunlar meyanında birtakım kimselerin muhalif-i kanun ef'ale cür'et edecekleri sabit olursa haklarında lâzımgelen muamele-i kanuniyeyi de bilâtereddüt tatbik eder. Maahaza teşkilât-ı milliyeye mensup olanların müdahalâtına nihayet verilemediği halde yalnız muhaliflerle uğraşmak hükûmetin taht-ı tesir ve nüfuzda olduğuna delâlet edeceğinden evvelemirde teşkilât-ı milliyenin itilâf-ı vâki mucibince kabineye tamamen itimat ve icraat-ı hükûmete inkıyat eylemesi zaruridir. Zaten bu maksat temin olunmadıkça ve memlekette yalnız bir hükûmet mevcut olduğuna kanaat husule gelmedikçe Sulh Konferansı'na davet olunmaklığımız mümkinattan değildir. Düvel-i Mütelife mümessillerinin beyanatı da bunu müeyyittir. Şimdiki hal bir müddetçik daha devam edecek olursa heyet-i vükelânın çekileceği muhakkaktır.

2 — Kabinenin fikrini berveçh-i bâlâ arzederim Efendim.

Harbiye Nazırı
Cemal

Belge 191.

Sayı 325 Harbiye'den, 9/11/1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

1 — Seçimlerin esenlik içinde yapılması ve Meclisi Mebusan'ın İstanbul'da toplanması, ulusal örgütler adına hükümet işlerine karışılmaması yolunda hükümetin size yapılmakta olan bildirimleri kesindir. Nerelerde, ne yolda karışılmakta olduğu sorulmakta ise de, yapılan karışmalar örnek göstermeye gereksinme göstermeyecek kertede açık ve birçok telyazılarınızda ileri sürülen isteklerin de özdeş nitelikte olduğu bilinmektedir. Hükümet, bildirgesinde saptanan ve duyurulan yansızlıktan ayrılmayacağından, ulusal örgütlere karşıcıl görüşler de bulunanlara baskı yapma ve cezalandırma yoluna gidemez. Ancak bunlar arasında birtakım kimselerin yasaya aykırı işlere kalkışacakları tanıtlanırsa bunlar için gereken yasal işlemleri de duraksanmaksızın uygular. Bununla birlikte ulusal örgütlerden olanların karışmalarına son verilemezse yalnız karşıcıllarla uğraşmak, hükümetin etki ve nüfuz altında olduğunu göstereceğinden, her şeyden önce ulusal örgütlerin, yapılmış anlaşma gereğince hükümete tümden güvenmesi ve hükümet işlerine beş eğmesi zorunludur. Aslında bu amaç sağlanmadıkça, ülkede yalnız bir hükümet bulunduğu kanısı yerleşmedikçe Barış Konferansı'na çağrılmaklığımız olanaklı değildir. İtilaf Devletleri temsilcilerinin sözleri de bunu doğrulamaktadır. Şimdiki durum bir sürecik daha gidecek olursa bakanlar kurulunun çekileceği kesindir.

Harbiye Nazırı
Cemal

Vesika, 192.

Şifre
Müstacel
Seryaver Salih Bey tarafından
açılacaktır

Sıvas, 12/13.11.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

C: 9/11/1919 tarih ve 325 numara.

Teşkilât-ı milliyenin memleket ve millet için hayat ve memat meselesi olduğu pek muhik olarak hükûmet-i seniyece de tasdik ve kabul buyurulmuş ve hatta Meclis-i Millî'nin içtimaından sonra dahi baka ve devamı arzusu ile endişe-i vatana mâtuf hissiyat-ı milliyetperverane ve efkâr-ı sâibe ve dûrbinane izhar kılınmıştır.

İntihabat mücadelesi o derece serbest cereyan etmektedir ki en müterakki ve medenî memleketlerde bile bu suretle müdahalesiz bir intihap vâki olmamıştır zannındayım. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ve Heyet-i Temsiliyemizin gayr-i meşru bir tesir ve müdahalesi olmamıştır ve olmayacaktır[1]. Her şahıs namzetliğini kendisi vazetmekte.

Meclis-i Meb'usan hakkındaki mütâlaatımızı arzetmiştik. Bu mütâlaanın kabul ve adem-i kabulünde bittabi hükûmet tamamen serbesttir. Heyet-i merkeziyeler vasıtasiyle efkâr-ı umumiye-i milletin istimzaç kılındığı ve neticesinin arzedileceği evvelce bildirilmişti. Bundan sonra da hükûmet-i seniyece kararında sebat etmek veya etmemek yine hükûmete ait bir husustur.

Asayiş ve inzıbatın teminine, vahdet-i milliyeyi ihlâl ve teşkilât-ı milliyeyi imhaya çalışan İngilizler ve muhipleri, Nigehbancılar ve Hürriyet ve İtilâf gibi milletin mahvına teşebbüs edenlere dair kabine nezdinde murahhasımız olan zat-ı devletleri vasıtasiyle vuku bulmakta olan mâruzatımızın müdahale mahiyetinde telâkki buyurulması her halde hulûs-ı niyetimizle kabil-i telif görülmemektedir.

Teşkilât-ı milliyeye muhalif içtihatta bulunanlar ancak memleket ve millete düşman olanlardır. Hükûmet-i seniyenin bunların menafi-i memleketi ızrar eden içtihatlarını hüsn-i telâkki etmemesi pek tabiî ve lâzımdır. Şüphesizdir ki bu içtihadat ef'ale geçmedikçe müdahale edilemez. Adapazarı, Karacabey, Bozkır hadiselerinin ef'al-i cürmiyeden oldukları müstağni-i arzdır.

[1] 1927 basımında böyledir. 1934 basımında: "alınmıştır ve alınacaktır".

Belge 192.

Şifre
İvedi
Başyaver Salih Bey'ce
açılacaktır

Sıvas, 12/13.11.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Y:9/11/1919 gün, 325 sayı

Ulusal örgütlerin ülke ve ulus için ölüm kalım sorunu olduğu pek haklı olarak yüce hükümetçe de onaylanmış ve kabul edilmiş, dahası Meclisi Milli'nin toplanmasından sonra da kalıcılığı ve sürüp gitmesi ile yurt kaygısına dönük ulusseverlik duyguları, doğru ve uzağı gören düşünceler belirtilmiştir.

Seçim savaşımı o kerte özgür yapılmaktadır ki en ileri ve uygar ülkelerde bile böylesine karışmasız bir seçim olmamıştır sanırım. Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin ve Heyeti Temsiliye'nin yasal olmayan bir etki ve karışması olmamıştır ve olmayacaktır. Her kişi adaylığını kendisi koymaktadır.

Meclisi Mebusan üzerindeki görüşlerimizi sunmuştuk. Bu görüşlerin kabulünde ve kabul edilmemesinde elbette hükümet özgürdür. Merkez kurulları aracılığı ile ulus kamuoyunun araştırıldığı ve sonucunun sunulacağı ayrıca bildirilmişti. Bundan sonra da yüce hükümetçe, kararında direnmek ya da direnmemek yine hükümete ilişkin bir konudur.

Güvenlik ve sıkıdüzenin sağlanmasına, ulusal birliği bozmaya ve ulusal örgütleri yok etmeye çalışan İngilizler ve dostları, Nigehbancılar ve Hürriyet ve İtilaf gibi ulusun yok olmasına girişenlere ilişkin, hükümette delegemiz bulunan sizin aracılığınızla yapılmakta olan sunularımızın karışma niteliğinde anlaşılması her halde iyi niyetimizle bağdaşır görülmemektedir.

Ulusal örgütlere karşıcıl görüşte olanlar ancak ülke ve ulusa düşman olanlardır. Yüce hükümetin bunların ülke çıkarlarına dokunca veren görüşlerini iyi karşılamaması pek doğal ve gereklidir. Kuşkusuzdur ki bu görüşler eyleme dönüşmedikçe karışılamaz. Adapazarı, Karacabey, Bozkır olaylarının suç niteliğinde eylemlerden olduğunu söylemek gereksizdir.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne ve teşkilâtına gelince; hükûmet-i seniye ile yaptığı itilâfa sadık ve âmâl-i hükûmete her hususta muzahirdir. Hükûmetin şayan-ı itimat göremediği ef'alinin önünü almağa teşebbüs etmesini inkıyatsızlıkla ittiham pek haksızlık olur. Meselâ Niğde'den ahali tarafından tard olunmuş Mutasarrıf Cavit Bey'in Aydın Mutasarrıflığına tayin edilmiş olmasını doğru görmemek binaenaleyh bu pek sakim ve hatarnâk muamelenin tashihini istirham eylemek bu zatın gittiği yerde halk tarafından adem-i kabulü suretiyle tahassul edecek vaziyet-i elimenin hudusuna mümanaat kaygusundan başka bir şey değildir.

Beyanat-ı vakıalarından anladığımıza göre hükûmet-i seniye teşkilât-ı milliyenin mevcudiyetini ihtimal ki zait görüyor. Filhakika keyfiyet bu merkezde olup teşkilât-ı milliyeye ihtiyaç olmaksızın memleketi tahlis edecek kuvvete malik bulunuluyorsa ana nazaran esbabına tevessül edilmek üzere vazıhan emr ü iş'arını arada her türlü su-i tefehhümün izalesi için arz ve istirham eyleriz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 193.

Harbiye Nezareti

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine mahsustur

Mâruz-ı âcizîdir.

Bu âna kadar vuku bulan muhaberat, serdedilen mütâlaat âtideki nikata munhasırdır:

1 — Meclisi Meb'usan İstanbul'dan başka bir mahalde tecemmü etmeli,

2 — Kuva-yi Milliye ruhiyle mütehassis olmayan memurlar tebdil edilmeli,

3 — Hürriyet ve İtilâf'a mensup sabık kabine erkânından bazıları ile bazı zevat-ı saire mücazat edilmeli.

a) Bu birinci mesele kabinenin müteaddit müzakerat günlerini tamamen işgal etti. Mehafil-i ecnebiye Paris Konferansı'nın Rumeli ile İstanbul mıntıkasının beynelmilel bir hale ifrağı tasavvurlarını ihtar ederek tehlikeyi ihsas ettiler. Muhaliflerin İstanbul'da bile Meclise iştirak etmezlerken harice gitmeyecekleri gün gibi âşikâr ve bu hali nelere vesile ittihazından çekinmeyecekleri ise derkâr görüldü.

Zat-ı Şahanenin bu meseleye rıza gösteremeyecekleri tamamen anlaşıldı.

Müdafaai Hukuk Cemiyeti'ne ve örgütlerine gelince; yüce hükümet ile yaptığı anlaşmaya bağlı, hükümetin isteklerine her bakımdan destekçidir. Hükümetin güvenilir göremediği eylemlerinin önünü almaya girişmesini sözdinlemezlikle suçlamak pek haksızlık olur. **Örneğin Niğde'den halkın kovduğu mutasarrıf Cavit Bey'in Aydın** mutasarrıflığına atanmış olmasını doğru görmemek, bundan dolayı bu pek yanlış ve tehlikeli işlemin düzeltilmesini rica etmek, bu kişinin gittiği yerde halkça kabul edilmemesinden doğacak acı durumun ortaya çıkmasına engel olmak kaygısından başka bir şey değildir.

Bildirdiklerinizden anladığımıza göre, yüce hükümet ulusal örgütlerin varlığını, olasıdır ki, gereksiz görüyor. Gerçekten durum böyle olup, ulusal örgütlere gereksinme olmaksızın ülkeyi kurtaracak güce sahip bulunuluyorsa, buna göre gereği yapılmak üzere açıkça buyrulmasını ve bildirilmesini, arada her türlü yanlış anlayışın giderilmesi için bilginize sunar ve rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 193.

Harbiye Nazırlığı

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Özeldir

Sunumdur.

Bu ana değin yapılan yazışmalar, öne sürülen görüşler aşağıdaki noktalarla sınırlanmıştır.

1 — Meclisi Mebusan İstanbul'dan başka bir yerde toplanmamalı.

2 — Kuvayi Milliye ruhu ile duygulanmayan görevliler değiştirilmeli.

3 — Hürriyet ve İtilaf'tan olan eski hükümet üyelerinden kimileri ile kimi kişiler cezalandırılmalı.

a) Bu birinci sorun hükümetin birçok görüşme günlerini tümüyle doldurdu. Yabancı çevreler Paris Konferansı'nın Rumeli ile İstanbul bölgesinin uluslararası bir duruma getirilmesi girişimlerini anımsatarak tehlikeyi sezdirdiler. Karşıcılların, İstanbul'da bile Meclis'e katılmazlarken dışarıya gitmeyecekleri gün gibi açık ve bu durumu nelere vesile yapmaktan çekinmeyecekleri ise belli görüldü.

Padişah hazretlerinin bu soruna razı olmayacakları tümden anlaşıldı.

Kuva-yi işgaliyenin Meclis-i Meb'usan'a taarruzlarının belki Devlet-i Aliye için hayırlı neticeler verebileceğini Amerikalılar ihsas ve hatta izhar ettiler. Ve bu taarruzu ihtimal dairesinde göremediler.

b) Kuva-yi Milliye ruhiyle mütehassis olmayan memurların kodamanları işgal ordularına adeta istinat etmiş vaziyettedirler. Derhal bunlar hakkında yapılacak muamele mümanaata mâruz kalacak, hükûmet fena bir vaziyete girecekti. Zaten intikam siyaseti bu vatanı senelerce ne hale koymuş idi. Şahsî içtihatlara hürmetle beraber asayişe taallûk edecek derecedeki ef'alin men'i delâilin vücudiyle beraber kabil ve nâfi olacaktı ve kabine bu bâbda tedricî bir silsile takibini düşünmüş ve tatbikına teşebbüs etmiş idi.

Ne çare ki birinci maddede arzettiğim gibi Kuva-yi Milliye itilâf esaslarını kabul ettiği halde Ankara valisini kabul etmemekle, Bozkır hâdisesindeki muvaffakıyeti kendi vatandaşlarımıza karşı müntekim ve kahir bir muvaffakıyet halinde ilân etmesiyle, Antalya Mutasarrıfı hakkında, merhum Kemal aleyhine şehadet etmek cürmünü esas tutarak tebdilinde ısrar göstermekle ve bilhassa ve en mühim hususiyetle Meclis-i Millî'nin İstanbul'da adem-i in'ikadı fikrinde devam etmekle kabineyi günlerce bu işlerin müzakeresine mecbur ve icraatında teenniye sevketti.

Heyet-i Temsiliye hariçteki memurlar için resmî memurların şikâyetlerini usul kabul ederse hükûmet hâkim veyahut iki hükûmet mevcut olduğu fikrini tadil etmiş olur. Meclis-i Millî'nin mahall-i içtimaına çabuk karar vermekle muzaheret vaadeylediği kabineyi bütün müşkilâttan kurtarmış olur. Şimdi hükûmet hiçbir kuvvete müstenit değildir ve bu hali umum hissetmiştir.

c) Sabık kabine erkânının derhal tecziyesi değil delâil-i kanuniye bularak usul-i kanunî dairesinde muameleleri muvafık olacağının zarurî bulunduğunu arzetmiştim. Çünkü ekserî müstenittir [1]. Meselâ polis müdürünün tebdilinde bu hal tamamiyle tezahür etti. Aydın valisinin tebdili halinde yerine tayin olunacak zatın kabul ettirilmesi gibi bir mesele karşısında kalınacağı anlaşıldı. Nitekim Adana'da bu hal görüldü.

Zaten kabineyi müşkil vaziyete sokmak için ecanip ve muhalifler şedit çalışmaktalarken kabinenin Kuva-yi Milliye tarafından da müşkilâta uğratılması başka bir şekilde neticeler veremezdi. Çünkü Mütelifin mümessilleri de bunu böylece his ve kabul etmişlerdir ve hatta memleketi normal bir vaziyette

[1] "müsned" olmalıdır.

İşgal kuvvetlerinin Meclisi Mebusan'ın saldırmalarının belki Osmanlı Devleti için iyi sonuçlar verebileceğini Amerikalılar sezdirdiler, dahası, belirttiler. Ve bu saldırıyı olasılık içinde göremediler.

b) Kuvayi Milliye ruhu ile duygulanmayan görevlilerin kodamanları işgal ordularına hemen hemen dayanmış durumdadırlar. Hemen bunlar için yapılacak işlem engellerle karşılaşacak, hükümet kötü bir duruma girecekti. Aslında öç alma siyasası bu yurdu yıllarca bu duruma koymuş idi. Kişisel görüşlere saygı göstermekle birlikte güvenliğe ilişkin kertedeki eylemlerin önüne geçilmesi, kanıtların varlığı ile birlikte olanaklı ve yararlı olacaktı; hükümet de bu yolda derece derece bir sıra izlemeyi düşünmüş ve uygulamasına girişmişti.

Ne çare ki birinci maddede sunduğum gibi, Kuvayi Milliye anlaşma ilkelerini kabul ettiği halde Ankara valisini kabul etmemekle, Bozkır olayındaki başarıyı kendi yurttaşlarımıza karşı öcalıcı ve ezici bir başarı olarak yaymasıyla, Antalya mutasarrıfı için, rahmetli Kemal'e karşı tanıklık etmek suçunu temel tutarak, değiştirilmesine direnmekle, özellikle ve en önemlisi Meclisi Milli'nin İstanbul'da toplanmaması düşüncesini sürdürmekle hükümeti günlerce bu işlerin görüşülmesine zorladı ve işlerini ağır almaya yöneltti.

Heyeti Temsiliye dışardaki görevliler için resmi görevlilerin yakınmalarını yöntem olarak benimserse hükümet[in] egemen ya da iki hükümet var olduğu düşüncesini değiştirmiş olur. Meclisi Milli'nin toplanma yeri için çabuk karar vermekle, destekleyeceğine söz verdiği hükümeti bütün güçlüklerden kurtarmış olur. Şimdi hükümet hiçbir güce dayalı değildir, bu durumu herkes sezinlemiştir.

c) Eski hükümet üyelerinin hemen cezalandırılmaları değil, yasal kanıtlar bularak yasa yöntemi içinde işlem yapılması uygun olacağının zorunlu olduğunu bildirmiştim. Çünkü çoğu uydurmadır [1]. Örneğin, polis müdürünün değiştirilmesinde bu durum tümden belirdi. Aydın valisinin değiştirilmesiyle yerine atanacak kişinin kabul ettirilmesi gibi bir sorun karşısında kalınacağı anlaşıldı. Nitekim Adana'da da bu durum görüldü.

Aslında hükümeti güç duruma sokmak için yabancılar ile karşıcıllar şiddetli çalışmalar yaparlarken hükümetin Kuvayi Milliye'ce de güçlüklere uğratılması başka bir yolda sonuçlar veremezdi. Çünkü İtilaf Devletleri temsilcileri de bunu böylece sezinlemişler ve kabul etmişlerdir; dahası ülkeyi olağan bir durumda görmedikçe barış görüşmelerine

görmedikçe sulh müzakeratına başlanamayacağını da ihsas ve hatta ihtar ettiler. Kabine polis müdürü hakkındaki bu müşkilâtı meselâ yanına bir muavin tayin etmek, İstanbul muhafızlığının şeklini tam bir idare-i örfiye haline muvafık bir şekle sokarak İstanbul'un asayişini tamamen muhafızlık uhdesine vermek suretleriyle İstanbul zabıtasını eline almak çarelerini de düşündü. Fakat arzettiğim gibi esaslı bir teşebbüs için dayandığı kuvvetin ciddiyetine hâlâ inanamadı.

Meselâ Dahiliye Nazırı bu kuvvete ihtiyaç gösterenlerin başında desem mubalâğa olmaz. Ancak bu zatta hükûmetçilik hissi galiptir. Bu his okşanmak suretiyle bu zatın azminden, fikrinden pek mühim istifadeler temin olunabileceğine ben kaniim.

d) Anadolu'ya gönderilen Fevzi [1] ve Hurşit paşalar heyetleri Bozkır hâdisesi ve hatta intihabat gürültüleri hakkındaki şikâyetleri bahane ile tahkikata kıyam eden Mütelifin'in hareketlerine mümanaat maksadından tevellüt etmiştir.

Zat-ı devletleriyle rüfeka-yi muhteremeye takdim-i ihlâs ve ihtiramat eyler ve İstanbul muhitindeki mesainin mâruz bulunduğu müşkilât-ı adide derpiş buyurularak ana nazaran azamî muavenet ve muzaheret-i devletlerini rica eylerim Efendim.

10 Teşrinisani 1919 Harbiye Nazırı
Cemal

Hulâsa: Kabine düşerse gelecek kabinenin şekil ve rengini tayin şimdiden mümkün değildir. Geçen kabine şekil ve renkte [2] tezahür ederse vatan muhakkak surette zarar ve felâkete sürüklenmiştir ve bu hali bekleyenler çoktur.

Vatan sulhün seri akdine cidden muhtaçtır. Temadisi hiçbir şey olmasa iktisaden felâketi muciptir. Bizim için sulh ise Kuva-yi Milliye'nin hükûmetle itilâf-ı tâmmiyle husul bulabilecektir. İkinci derecede intihabatın cereyanı ve meb'usların şahsı memlekette sükûnu temin edecektir. Muhalifler ve ecanip Meclis'in küşadına mümanaata karar vermişlerdir. Heyet-i Temsiliye de bu mümanaata mahal [3] münazaasiyle devam ederse işimiz Allaha kalıyor demektir.

Cümlenize karşı hürmetlerim kemal-i hararetle bakidir Efendim.

10 Teşrinisani 1919 Harbiye Nazırı
Cemal

[1] Fevzi Çakmak değildir.
[2] "renginde" olabilir.
[3] Meclis'in toplanacağı yer.

başlanamayacağını da sezdirdiler, dahası anımsattılar. Hükümet Polis Müdürü konusundaki bu güçlükleri, örneğin yanına bir yardımcı atamak, İstanbul'un güvenliğini tümüyle muhafızlığın üstüne vererek İstanbul polisini eline almak umarlarını da düşündü. Ama, bildirdiğim gibi, temelli bir girişim için dayandığı gücün önemine yine de inanamadı.

Örneğin, Dahiliye Nazırı bu güce gereksinme gösterenlerin başında desem abartma olmaz. Ancak bu kişide hükümetçilik duygusu üstündür. Bu duygu okşanarak bu kişinin kararlığından düşüncesinden pek önemli yararlar sağlanacağına ben inanıyorum.

d) Anadolu'ya gönderilen [Ahmet] Fevzi ve Hurşit paşalar kurulları; Bozkır olayı, dahası, seçim gürültüleri üzerindeki yakınmalar bahanesi ile soruşturmaya kalkışan İtilaf Devletleri'nin davranışlarını engellemek amacından doğmuştur.

Sizinle sayın arkadaşlarınıza içtenliklerimi ve saygılarımı sunar, İstanbul çevresindeki çalışmanın karşı karşıya bulunduğu sayısız güçlükler gözönüne alınarak buna göre en büyük yardım ve desteğinizi rica ederim efendim.

10 Kasım 1919 — Harbiye Nazırı
Cemal

Özet: Hükümet düşerse gelecek hükümetin biçim ve rengini belirlemek şimdiden olanaklı değildir. Geçen hükümet[in] biçim ve renginde belirirse yurt kesinlikle dokunca ve yıkıma sürüklenmiştir, bu durumu bekleyenler de çoktur.

Yurt, barışın çabuklukla yapılmasına gerçekten gereksinme duymaktadır. Sürüp gitmesi, hiçbir şey olmasa, ekonomik açıdan yıkıma neden olur. Bizim için barış ise Kuvayi Milliye'nin hükümetle tam anlaşmasıyla ortaya çıkabilecektir. İkinci derecede, seçimlerin yapılması, milletvekillerinin kişiliği ülkede dirliği sağlayacaktır. Karşıcıllar ile yabancılar Meclis'in açılmasını engellemeye karar vermişlerdir. Heyeti Temsiliye de bu engellemeyi yer anlaşmazlığı[1] ile sürdürürse işimiz Tanrıya kalıyor demektir.

Hepinize karşı saygılarım tam bir sıcaklıkla sürmektedir, efendim.

10 Kasım 1919 — Harbiye Nazırı
Cemal

[1] Karşı sayfadaki 3 sayılı dipota bakınız.

Vesika, 194.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Harbiye, 24/11/1919

1 — Devletin umur-ı dahiliye ve siyasiyesi kat'iyen iştirak kabul etmez. Evvel ve âhir mevrut telgrafnamelerinden bu bâbda müdahalâtta bulunulmadığı iş'ar kılınmakta ise de hükûmetçe tayin olunan bazı memurinin mahall-i memuriyetlerine gidememesi ve Menteşe mutasarrıfı gibi kanunen taht-ı muhakemeye alınması lâzımgelenlerin mahall-i memuriyetlerinde ipkasında ısrar olunmakla beraber murahhas sıfatiyle Sıvas'a gönderilmesi ve Antalya mutasarrıfının Nazilli'ye azimete icbar kılınması, Aydın vilâyetinden Hariciye, Dahiliye nezaretlerine çekilecek şifre telgrafnamelerin telgrafhanece adem-i kabulüne dair Nazilli Kuva-yi Milliye Kumandanı tarafından emrolunması gibi hâdisat umur-ı hükûmete müdahaleden gayrı manayı tazammun edemez.

Şu ahval taahhüdat ve teminat-ı vâkıanın icap eden mahallere tebliğ olunmadığına veyahut tebligat-ı vâkıanın mahallerince ısga edilmeyerek istenildiği veçhile hareket olunduğuna delâlet edeceğinden hakikat-i madde her neden ibaret ise sürat-i mümkine ile iş'ar buyurulması.

2 — Kabinenin nokta-i nazarı berveçh-i bâlâdır. Su-i tefehhümatı izale edecek tatminkâr cevab-ı âlilerine muntazırım Efendim.

Harbiye Nazırı
Cemal

Vesika, 195.

Şifre

Sıvas, 27/11/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Kabinenin nokta-i nazarını müş'ir 24/11/1919 tarihli telgrafname Heyetimizce mütâlaa olundu. Bugüne kadar arada cereyan etmiş olan muhaberata nazaran vaziyetin; heyet-i hâzıra-i hükûmetçe tamamen anlaşılmış ve Heyet-i Temsiliye'nin yegâne emelinin hükûmetin takviye-i nüfuzuna ve bu bâbdaki mesai-i masrufemizin hükûmet-i sâkıtadan mevrus intizamsızlıkların düzeltilmesine matuf bulunduğuna kanaat getirilmiş olduğu ümidinde idik.

Belge 194.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Harbiye, 24/11/1919

1 — Devletin iç işleri ve siyasası kesinlikle ortaklık kabul etmez. Gelmekte olan telyazılarından bu yolda karışmalarda bulunulmadığı bildirilmekte ise de hükümetçe atanan kimi görevlilerin görev yerlerine gidememesi, Menteşe mutasarrıfı gibi, yasa ile yargılanması gerekenlerin görev yerlerinde bırakılmasında direnilmekle birlikte delege olarak Sıvas'a gönderilmesi, Antalya mutasarrıfının Nazilli'ye gitmeye zorlanması, Aydın ilinden Hariciye, Dahiliye nezaretlerine çekilen şifre telyazıların telgrafhanece kabul edilmemesine ilişkin Nazilli Kuvayi Milliye komutanınca buyruk verilmesi gibi olaylar, hükümet işlerine karışmaktan başka anlamda olamaz.

Şu durumlar, bu üstenmelerin ve güvencelerin gereken yerlere bildirilmediği ya da yapılan bildirimlerin yerlerince dinlenmeyerek istenildiği gibi davranıldığı anlamına geleceğinden, gerçek her ne ise elden geldiğince çabuklukla bildirilmesi.

2 — Hükümetin görüşü yukarıda gösterilmiştir. Yanlış anlamaları ortadan kaldıracak doyurucu yanıtlarını beklerim efendim.

Harbiye Nazırı
Cemal

Belge 195.

Şifre

Sıvas, 27/11/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Hükümetin görüşünü bildiren 24/11/1919 günlü telyazı, Kurulumuzca okundu. Bugüne değin arada yapılmış olan yazışmalara göre durumun; bugünkü hükümetçe tümüyle anlaşılmış, Heyeti Temsiliye'nin biricik dileğinin hükümet erkinin pekiştirilmesine, bu yolda harcanmış çabalarımızın eski hükümetten kalan düzensizliklerin düzeltilmesine yönelik bulunduğuna inanılmış olduğu umudunda idik.

Vatan ve milletin halâs ve necatı uğrunda hükûmet-i seniyeye kemal-i samimiyetle muzaheret ve muavenet düsturulharekâtımız olduğundan her türlü su-i tefehhümatın izalesi maksadiyle ita kılınan berveçh-i âti cevabımızın heyet-i celileye arzına tavassut-ı devletlerini istirham eyleriz:

1 — Devletin umur-ı dahiliye ve siyasiyesinin kat'iyen iştirak kabul etmediği bir hakikat olmakla beraber emsali nâmesbuk vaziyet-i hâzırada, vatan ve milletin mukadderatını ancak temin edecek olan ve hükûmet-i seniyenin de lüzum-ı mevcudiyetini takdir ve vücub-ı temadisini tasdik eylediği teşkilât-ı milliyeyi bilerek bilmeyerek zâfa duçar eyleyecek ve vahdet-i milliyeyi ihlâl edecek hiçbir muameleye milletin muvafakat edemeyeceği de pek meşru ve tabiîdir.

2 — Evvel ve âhir arzolunduğu veçhile umur-ı hükûmete müdahale olunmamaktadır. Mahall-i memuriyetine gidemeyen yalnız Ankara valisidir ki bunun da sebep ve illeti.... tarih.... [1] numaralı şifre ile mufassalan arzedilmişti.

Milletin, esasen kendisi ile hemefkâr olduğunu ve istinatgâhını azim ve irade-i milliye teşkil eylediğini ilân eden hükûmet-i hâzıradan her şeyden evvel hükûmet-i sâkıta tarafından harekât-ı meşrua-i milliye aleyhinde tatbik edilmiş olan gayr-i kanunî muamelâtın tashihini bekler iken aleyhtarı olduğundan dolayı tamimen teşhir ve Niğde'den tart eylediği Mutasarrıf Cavit Bey'in.... [2] mahalle, Kayseri'de işten el çektirdiği Ali Ulvi Bey'in tayin edildiğini görmesi velhasıl bazı ikinci tabaka memurinin şekl-i sabıkını muhafaza ile Ferit Paşa zihniyetini el'an yaşatmakta olduğunu hisseylemesi Heyet-i Temsiliye'nin aradaki vifak ve itilâf-ı tâmme dair tebligat-ı mükerreresine rağmen milleti müteessir etmekte ve Heyet-i Temsiliyemizi müşkil bir vaziyete sokmaktadır. Bu yüzden vâki olacak müdahalâtla nüfuz-ı hükûmetin kesredilmemesi için her fırsatta istirhamatta bulunulmuş, Dahiliye Nezareti'nin vaziyeti müdrik olarak bir hatt-ı hareket tayin eylemesini sırf selâmet-i millet ve vatan endişesi ile mükerreren arzeylemiştik.

Aynı sebebe müpteni olmak üzere Antalya mutasarrıfının da... tarih ...... [3] numara ile kaldırılması lüzumunu istirham eylemiştik. Halbuki bu zat da el'an makamında ipka ediliyor. Ahiren Antalya heyet-i milliyesinden mevrut raporla mutasarrıf-ı mumaileyhin mel'aneti yüzünden İtalyanların nihayet emellerine nail olarak

[1-3] Okunamadığı anlaşılıyor.

Yurt ve ulusun kurtuluşu uğrunda yüce hükümete tümden içtenlikle destek ve yardım, davranışımızın ilkesi olduğundan, her türlü yanlış anlamaların ortadan kaldırılması amacıyla verilen aşağıdaki yanıtımızın yüce kurula sunulmasına aracılığınızı rica ederiz:

1 — Devletin içişlerinin ve siyasasının kesinlikle ortaklık kabul etmediği bir gerçek olmakla birlikte, benzeri görülmemiş bugünkü durumda, yurt ve ulusun alınyazısını ancak sağlayacak olan ve yüce hükümetin de, varlığının gereğini anladığı, sürüp gitmesini onayladığı Kuvayi Milliye'yi bilerek bilmeyerek güçsüzlüğe düşürecek hiçbir işleme ulusun razı olamayacağı da pek yasal ve doğaldır.

2 — Öteden beri sunulmakta olduğu üzere, hükümet işlerine karışılmamaktadır. Görev yerine gidemeyen yalnız Ankara valisidir ki bunun nedeni ... gün.... [1]sayılı şifre ile ayrıntılı olarak bildirilmişti.

Ulusun, aslında kendisi ile düşünce birliğinde olduğunu, dayanağını ulusal karar ve irade oluşturduğunu duyuran bugünkü hükümetten, her şeyden önce eski hükümetçe ulusal yasal eyleme karşı uygulanmış olan yasa dışı işlemlerin düzeltilmesini beklerken, karşıcılı olduğundan dolayı genelge ile sergilediği ve Niğde'den kovduğu mutasarrıf Cavit Bey'in... [2] yere, Kayseri'de işten el çektirdiği Ali Ulvi Bey'in atandığını görmesi, kısacası, kimi ikinci sıra görevlilerin, eski biçimini koruyarak Ferit Paşa anlayışını bugün de yaşatmakta olduğunu sezinlemesi, Heyeti Temsiliye'nin aradaki tam barış ve anlayışa ilişkin defalarca yaptığı bildirilere karşın, ulusu üzmekte ve Heyeti Temsiliye'mizi güç bir duruma sokmaktadır. Bu yüzden yapılacak karışmalarla hükümet erkinin kırılmaması için her fırsatta ricalarda bulunulmuş, Dahiliye Nezareti'nin durumu anlayarak bir yol belirlemesini, salt ulusun esenliği ve yurt kaygısı ile defalarca bildirmiştik.

Özdeş nedene dayatılarak Antalya mutasarrıfının da... gün... [3] sayı ile kaldırılması gereğini rica etmiştik. Oysa bu kişi de yine yerinde bırakılıyor. Son günlerde Antalya ulusal kurulundan gelen raporla sözü geçen mutasarrıfın alçaklığı yüzünden İtalyanların sonunda isteklerine

[1-3] Okunamadığı anlaşılıyor.

Antalya'da "Bank di Roma"[1] şubesini küşat eyledikleri, daire-i aidesinden tohumluk ihtiyacı def' edilmediğinden ahalinin meyusiyeti ve hükûmet-i mahalliyenin lâkaydisi yüzünden yirmi sene müddetle, faizle, bedel-i icarla ahali-i müslimenin arazisini kablelişgal Trablusgarp'ta olduğu gibi ellerinden almakta oldukları bildirilmektedir. Tabii bu hal böyle devam ederse Antalya mutasarrıfını, hayat ve mematı için düşmanla pençeleşmekte bulunan Aydın Kuva-yi Milliyesi pek haklı olarak Nazilli'ye celb eder ve buna Heyet-i Temsiliyece de artık itiraz imkânı kalmaz.

3 — Demirci Mehmet Efe tarafından Sıvas'a gönderilmiş olup avdet eyleyen Hilmi Bey'in mahkûmiyeti ve memuriyet-i sabıkası bizce meçhuldür. Hükûmet-i sâkıtanın aciz ve ihaneti yüzünden kendi ırz ve namuslarını bilfiil ve bizzat müdafaaya mecbur olan Aydın Cephesi Kuva-yi Milliyesi'nin makam-ı akdes-i hilâfete sadık ve vahdet-i milliyeye kaviyen merbut olan fedakâr bir cüz'ü tarafından gönderilen murahhasa bizce gayr-i malûm esbabdan dolayı bir şey yapılamayacağı da âşikârdır. Mumaileyhin kanunen taht-ı muhakemeye alınması icap ediyorsa hükûmet icraat ve harekâtında bittabi muhtardır.

4 — Aydın vilâyetinin şifreli telgrafnamelerinin adem-i kabulüne dair malûmat yoktur. Tahkik ediyoruz. Neticeye göre hareket edeceğiz.

Hulâsaten arzedelim ki Heyetimiz imzası tahtındaki taahhüdatına tamamiyle sadıktır. Ve bu taahhüdatı aynen ifa etmektedir. Şu kadar ki taahhüdat mütekabil olmak gerektir. Halbuki hükûmet-i celileleri Salih Paşa Hazretlerinin imzası tahtındaki taahhüdat ve notların henüz hiçbirisini ifa eylememiş ve varsa esbab-ı mania dahi bildirilmemiştir. Arz-ı tazimat eyleriz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 196.

Sıvas, 17/11/1919

Çürüksulu Mahmut Paşa Hazretlerine

31 Teşrinievvel 1919 tarihli Tasviri Efkâr gazetesinde "Bosfor"[2] gazetesi muharrirlerinden birine vaki beyanat-ı devletlerinde "Ermenilerin fazla mutalebatına hak vermeksizin hudutlarda bazı tashiha-

[1] Banco di Roma.
[2] Bosphore. İstanbul'da çıkan Fransızca gazete.

kavuşarak Antalya'da "Banco di Roma" şubesini açtıkları, ilgili dairesinden tohumluk gereksinmesi karşılanmadığından halkın üzüntüsü, yerel hükümetin aldırmazlığı yüzünden yirmi yıl süre ile, faizle, kira tutarı ile Müslüman halkın topraklarına elkoymadan önce, Trablusgarp'ta olduğu gibi ellerinden almakta oldukları bildirilmektedir. Doğaldır ki bu durum böyle sürüp giderse Antalya mutasarrıfını, ölüm kalımı için düşmanla pençeleşmekte bulunan Aydın Kuvayi Milliyesi pek haklı olarak Nazilli'ye getirtir ve buna Heyeti Temsiliye de artık karşı koyma olanağı bulamaz.

3 — Demirci Mehmet Efe'nin Sıvas'a göndermiş olduğu, geri dönen Hilmi Bey'in hüküm giydiği ve eski görevi bizce bilinmemektedir. Eski hükümetin beceriksizliği ve ihaneti yüzünden kendi ırz ve namuslarını eylemli olarak kendileri savunma zorunda olan Aydın Cephesi Kuvayi Milliyesinin kutsal halifelik katına güçlü olarak bağlı olan özverili bir bölümünce gönderilen delegeye bizce bilinmeyen nedenlerden dolayı bir şey yapılamayacağı da açıktır. Kendisinin yasa yolu ile yargılanması gerekiyorsa hükümet, yürütümünde ve davranışında elbette özerktir.

4 — Aydın ilinin, şifreli telyazılarının kabul edilmediğine ilişkin bilgisi yoktur. Soruşturuyoruz. Sonuca göre davranacağız.

Kısaca bilginize sunalım ki, kurulumuz, imzası altındaki üstenmelere tümüyle bağlıdır. Bu üstenmeleri de olduğu gibi yerine getirmektedir. Şu kadar ki üstenmeler karşılıklı olmak gerekir. Oysa, yüce hükümetleri, Salih Paşa hazretlerinin imzası altındaki üstenmelerle notların henüz hiçbirisini yerine getirmemiş, varsa engelleyici nedenler de bildirilmemiştir. Saygılar sunarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 196.

Sıvas, 17/11/1919

Çürüksulu Mahmut Paşa Hazretlerine

31 Ekim 1919 günü *Tasviri efkâr* gazetesinde "*Bosfor*"[1] gazetesi yazarlarından birine verdiğiniz demecinizde "Ermenilerin aşırı isteklerine hak vermeksizin sınırlarda kimi düzeltmelerin yapılmasına razı

[1] İstanbul'da çıkan Fransızca gazete.

tın icrasına razı oluruz" denildiğini okuduk. Şarkî Anadolu'da Ermenistan lehine tavizat-ı arziyede bulunulacağı vaadini mutazammın olan bu cümlenin sulh komisyonu[1] azasından bir recül-i devlet tarafından sarfedilmiş bulunmasının Şarkî Anadolu ahalisinin pek muhik olarak son derece mucib-i infial ve teessüfü olduğunu beyan eyleriz. Milletin Erzurum ve Sıvas kongreleri mukarreratı ile Ermenistan'a bir karış toprak bile terketmeyeceğini ve hatta hükûmet bu kabîl bir mecburiyet-i elîmeye serfüru eylemek ıztırarında kalsa bile kendi hukuk-ı meşruasını bizzat müdafaaya azmeylemiş bulunduğu cihana ilân edilmiş olduğundan bu azim ve karar-ı millînin herkesten evvel İhzarat-ı Sulhiye Komisyonu aza-yı kiramınca malûm ve mûta bulunması lüzumunu arzederiz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

31 Teşrinievvel 1919 Tarih ve 2887 Numara
Çürüksulu Mahmut Paşa'nın Beyanatı

Âyan azasından Çürüksulu Mahmut Paşa "Bosfor" gazetesi muharrirlerinden birisine vaziyet-i siyasiyemiz hakkında berveçh-i âti beyanatta bulunmuştur:

Sulh Hazırlıkları:

—Şimdilik konferansın davetine intizar ediyoruz. Bu davetin yakında vukuunu ümit edelim. Memleketin o kadar halecanla beklediği bu zamana kadar aradaki vakitten istifade etmeğe çalışıyoruz. Sulh komisyonu bütün mesaili tetkik etmektedir. Komisyonda en iyi mütehassıslar vardır ve mesaisini teshil için tâli encümenler de teşkil etmiştir.

Türkiye'ye Bırakılacak Arazi:

—Türkiye'ye bırakılacak arazinin nelerden ibaret olacağına ihtimal veriyorsunuz?

—Bunu söylemek öyle bir faraziye olur ki, her zaman doğru çıkmaz. Yalnız Arap vilâyetlerinin imparatorluktan fekkine dair ecnebi matbuatının başlıca bize verdiği umumî iş'arata vâkıfız. Erivan payitaht olmak üzere müstakil bir Ermenistan ise artık teşkil edilmiştir. Ermenilerin fazla mutalebatına hak vermeksizin hudutlarda bazı tashihatın icrasına razı oluruz. Batum serbest liman oldukça, Ermenistan için denize iyi bir mahreç olur. Aynı suretle Azerbaycan

[1] İstihzarat-ı Sulhiye Komisyonu.

oluruz" denildiğini okuduk. Doğu Anadolu'da Ermenistan yararına toprak ödünü verileceğine söz verildiğini anlatan bu tümcenin Barış [Hazırlıkları] Komisyonu[1] üyelerinden bir devlet adamınca söylenmiş bulunmasının Doğu Anadolu halkının pek haklı olarak son kerte kırgınlık ve üzüntüsüne neden olduğunu bildiririz. Ulusun Erzurum ve Sıvas kongreleri kararları ile Ermenistan'a bir karış toprak bile vermeyeceği, dahası, hükümet buna benzer bir acı zorunluğa başeğmek umarsızlığında kalsa bile kendi yasal haklarını kendisi savunma kararında bulunduğu dünyaya duyurulmuş olduğundan, bu ulusal kesin kararın herkesten önce Barış Hazırlıkları Komısyonu'nun sayın üyelerince bilinmesi ve kabul edilmesi gereğini bilginize sunarız.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk
Cemiyeti heyeti Temsiliyesi
adına
Mustafa Kemal

31 Ekim 1919 Gün ve 2887 Sayı
Çürüksulu Mahmut Paşa'nın Demeci

Âyan[2] üyelerinden Çürüksulu Mahmut Paşa Bosphore gazetesi yazarlarından birisine siyasal durumumuz üzerinde aşağıdaki demeci vermiştir:

Barış Hazırlıkları:

— Şimdilik Konferans'ın çağrısını bekliyoruz. Bu çağrının yakında yapılmasını umalım. Ülkenin o denli yürek çarpıntısı ile beklediği bu zamana değin aradaki süreden yararlanmaya çalışıyoruz. Barış Komisyonu bütün sorunları incelemektedir. Komisyon'da en iyi uzmanlar vardır ve çalışmalarını kolaylaştırmak için yan kurullar da oluşturmuştur.

Türkiye'de Bırakılacak Toprak:

— Türkiye'ye bırakılacak toprakların nelerden oluşacağında olasılık görüyorsunuz?

— Bunu söylemek öyle bir varsayım olur ki, her zaman doğu çıkmaz. Yalnız Arap illerinin imparatorluktan ayrılmasına ilişkin yabancı basının bize verdiği genel haberleri biliyoruz. Erivan başkent olmak üzere bağımsız bir Ermenistan ise artık kurulmuştur. Ermenilerin aşırı isteklerine hak vermeksizin sınırlarda kimi düzeltmelerin yapılmasına razı oluruz. Batum serbest liman oldukça, Ermenistan için denize iyi bir çıkış

[1] İstihzaratı Sulhiye Komisyonu.
[2] Senato.

ve Gürcü hükûmetleri de istifade ederler. Mutedilâne idare edilecek bir tarz-ı hal, bu memleketlerden bir cemahir-i müttefika meydana getirebilir.

Trakya ve İzmir Meseleleri:

Trakya'ya gelince, Bulgarlardan alınan arazi üzerinde bir (eta tampon)[1] vücuda getirilmiş olması hoşumuza gider. Trakya Türktür. *Vilson*[2] prensiplerine nazaran da bugünkü gibi Türk kalması lâzımdır.

İzmir ve Aydın vilâyeti için haklarımız gayr-i kabil-i münakaşadır. İzmir'e malikiyet, memleketimiz için bir ihtiyac-ı hayatidir. Kat'iyyen ecnebilere karşı bir hareket-i hasmane mahiyeti haiz olmayan harekât-ı milliyenin Yunan işgalinin netice-i tabiiyesi olduğunu temin ederim.

Türkiye'nin Müstakbel İdaresi:

— Türkiye'nin müstakbel idare-i siyasiyesi hakkında kanaatiniz nasıldır?

— Emelimiz, düvel-i muazzama tarafından istenilen teminatı ita etmekle beraber onların müşaveret ve muavenetlerinden istifadedir. Konferans[3], kendiliğinden bir manda meselesinin cihet-i tatbikıyesini düşündüğü için bunun derece-i imkânını tetkik ettik. Fransa veyahut İngiltere bu vazifenin icrasına muktedir olamadıklarından veya istemediklerinden konferans, geriye kalan Amerika'ya müracaat etmiştir. Bize göre Amerika mandası tayin edilecek bazı şerait dahilinde kabil-i kabuldür. Fakat Vaşington[4] Kongresi'nin bu bâbda bir karar itasından evvel bir şey kestirmek kabil değildir. Beynelmüttefikin[5] bir kontrol meselesine gelince, gerek iktisaden, gerek hukukan bunun keyfiyet-i tatbikı müşkildir.

Vesika, 197.

Pangaltı, 20/11/1919

Sıvas'ta K.O. 3 K.

İzmit ve havalisine giden memurumuzun bakıye-i raporu: Gebze kaymakamı muhalif olarak öteden beri tanınmıştır. Sakıt kabine zamanında Gebze'ye Kuva-yi Milliye gelince korkusundan kaçmış ve

[1] état tampon.
[2] Wilson.
[3] Paris Barış Konferansı.
[4] Washington.
[5] İtilâf Devletleri.

yeri olur. Buradan Azerbaycan ve Gürcü hükümetleri de yararlanırlar. Ilımlı yapılacak bir çözüm, bu ülkelerden bir birleşik cumhuriyetler ortaya çıkarabilir.

Trakya ve İzmir Sorunları:

— Trakya'ya gelince, Bulgarlardan alınan topraklar üzerinde bir (état tampon) yaratılmış olması hoşumuza gider. Wilson ilkelerine göre de bugünkü gibi Türk kalması gerekir.

İzmir ve Aydın ili için haklarımız tartışılamaz. İzmir'in bizde kalması ülkemiz için bir yaşamsal gereksinmedir. Kesinlikle yabancılara karşı bir düşmanca davranış niteliği olmayan ulusal eylemin, Yunan işgalinin doğal sonucu olduğunu doğrularım.

Türkiye'nin Gelecekteki Yönetimi:

— Türkiye'nin gelecekteki siyasal yönetimi konusunda kanınız nedir?

— İsteğimiz, büyük devletlerce istenilen güvenceyi vermekle birlikte onların danışma ve yardımlarından yararlanmadır. Konferans[1], kendiliğinden bir güdüm[2] sorunun uygulama yönünü düşündüğü için bunun olanak derecesini inceledik. Fransa ya da İngiltere bu görevi yerine getirme gücünde olamadıklarından ya da istemediklerinden Konferans, geriye kalan Amerika'ya başvurmuştur. Bize göre Amerika güdümü belirlenecek kimi koşullarla kabul edilebilir. Ancak Washington Kongresi'nin bu yolda bir karar almasından önce bir şey kestirmek olanaklı değildir. Müttefikler[3] arası bir denetleme sorununa gelince, gerek iktisatça, gerekse hukukça bunun uygulanması güçtür.

Belge 197.

Pangaltı, 20/11/1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

İzmit ve yöresine giden görevlimizin raporunun arkası: Gebze kaymakamı karşıcıl olarak öteden beri tanınmıştır. Düşük hükümet zamanında Gebze'ye Kuvayi Milliye gelince, korkusundan kaçmış ve

[1] Paris Barış Konferansı.
[2] manda.
[3] İtilaf Devletleri.

bilâhare gelmiş ise de kaza kaymakam vekili ve müfti-i sabıkın da bir mevki sahibi olması arzusu, hakkında şikâyet etmelerini mucip olmuştu. Bilâhare kaymakamın da şımarıklığından dolayı enva-ı fecayie cür'et eden Yahya Kaptan'ın fenalıklarını örtmeğe ve evvelce Gebze'ye [1] gelen ve Nigehbancılığı tevatür derecesini bulan ahlâksız Mülâzim Hakkı Efendi ile teşrik-i mesaiye ve Üsküdar Mutasarrıflığı ile gizli muhaberata başlayarak Kuva-yi Milliye'ye leke sürmeğe sâi olduğu anlaşılmış olmakla becayişinin ezhercihet müfit olacağı kanaati dairesindedir Efendim (Kara Vasıf).

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Miralay
Şevket

Vesika, 198.

Şifre — Sıvas, 24/11/1919

Dersaadet Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendiye

C: 20/11/1919

Gebze [2] kaymakamı hakkındaki teklif bizce de pek muvafık görülmektedir. Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri vasıtasiyle icap edenlere anlatınız ve yerine sahib-i namus ve şayan-ı itimat bir zatın tayin ve izamını temin buyurunuz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 199.

Mühim ve gayet müstaceldir — Kuşçalı, 24/11/1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Bendeniz size iki gün evvel İzmit'ten tavsiye edilen Yahya'yım. Emriniz üzere telgraf başında emirlerinizi telâkki etmeğe geldim. Nihayet yarın akşama kadar Kuşçalı telgrafhanesindeyim.

Yahya

[1] 1927 basımında, 197 sayılı Belgeden başlayarak, sürekli, eski adı olan: "Gegbuza" biçiminde geçmektedir.

sonra gelmiş ise de ilçe kaymakam vekili ve eski müftünün de bir mevki sahibi olması isteği, ondan yakınmalarına neden olmuştur. Sonradan kaymakamın da, şımarıklığından dolayı birçok acı olaylara girişen Yahya Kaptan'ın kötülüklerini örtmeye, önceleri Gebze'ye gelen ve Nigehbancılığı yaygın söylenti kertesini bulan ahlaksız teğmen Hakkı Efendi ile işbirliği yapmaya, Üsküdar mutasarrıflığı ile gizli yazışmalara başlayarak Kuvayi Milliye'ye leke sürmeye çalıştığı anlaşılmış olmakla, yerinin değiştirilmesinin her bakımdan yararlı olacağı kanısı vardır efendim. (Kara Vasıf).

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay
Şevket

Belge 198.

Şifre — Sıvas, 24/11/1919

İstanbul Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay Şevket Beyefendiye

Y: 20/11/1919

Gebze kaymakamına ilişkin öneri bizce de pek uygun görülmektedir. Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri aracılığı ile gerekenlere anlatınız, yerine namuslu ve güvenilir bir kimsenin atanarak gönderilmesini sağlayınız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 199.

Önemli ve çok ivedidir — Kuşçalı, 24/11/1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Ben, size iki gün önce İzmit'ten salık verilen Yahya'yım. Buyruğunuz üzerine telgraf başında buyruklarınızı almaya geldim. En son yarın akşama değin Kuşçalı telgrafhanesindeyim.

Yahya

Vesika, 200.

24/11/1919

İzmit Merkezi Vasıtasiyle Kuşçalı Telgrafhanesinde
Yahya Efendiye

Bulunduğunuz havalide kuvvetli bir teşkilât yapınız. Adapazarı Kaymakamı Tahir Bey vasıtasiyle bizim ile tesis ve temin-i irtibat eyleyiniz. Şimdilik hazır bulununuz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Reisi
Mustafa Kemal

Vesika, 201.

Gayet müstaceldir

Kartal, 24/11/1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Köy içinde bilâkabahat katil, nahiye müdürünü alâmeleinnas darp, köylerde gasp meselesinden dolayı Yahya Kaptan'ı hükûmete teslime mecburiyet elvermiştir. Dahiliye Nezareti ehemmiyetle bu meseleyi takip ediyor. Hükûmetin müşkil vaziyette kalmaması Yahya Kaptan'ın teslimini iktıza ettiriyor. Emr-i devletlerinize makine başında muntazırım.

Kartal Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Heyet-i Temsiliyesi Reisi
Binbaşı
Ahmet Necati

Vesika, 202.

Şifre
Müstaceldir

Sıvas, 8/12/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Kartal ve Gebze havalisinde ötedenberi devam edegelmekte olan asayişsizlik son derece calib-i dikkat görülmüş ve keyfiyetin tahkik ve iş'arı suret-i hususiyede Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'den rica edilmişti. Mir-i mumaileyhten alınan cevabî şifrede; Maltepe Endaht Mektebinde muvazzaf bir memur olduğu halde Kartal Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatını takınan Binbaşı

Belge 200.

24/11/1919

İzmit Merkezi Aracılığı ile Kuşçalı Telgrafhanesinde
Yahya Efendi'ye

Bulunduğunuz yörede güçlü bir örgüt kurunuz. Adapazarı Kaymakamı Tahir Bey aracılığı ile bizimle bağlantı kurmayı sağlayınız. Şimdilik hazır bulununuz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Başkanı
Mustafa Kemal

Belge 201.

Çok ivedidir

Kartal, 24/11/1919

Sıvas'ta Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Köy içinde suçsuz olarak adam öldürme, bucak müdürünü herkesin gözü önünde dövme, köylerde zor alım sorunundan dolayı Yahya Kaptan'ı hükümete teslim etmek zorunlu olmuştur. Dahiliye Nezareti bu sorunu önemle izliyor. Hükümetin güç durumda kalmaması Yahya Kaptan'ın teslimini gerektiriyor. Buyruklarınızı makina başında bekliyorum.

Kartal Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Heyeti
Temsiliye Başkanı, Binbaşı
Ahmet Necati

Belge 202.

Şifre
İvedidir

Sıvas, 8/12/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Kartal ve Gebze yöresinde öteden beri süregelmekte olan güvensizlik son kerte dikkati çeker görülmüş, konunun soruşturularak bildirilmesi özel olarak Birinci Tümen Komutanı Rüştü Bey'den rica edilmişti. Kendilerinden alınan yanıt şifrede, Maltepe Atış Okulu'nda görevli bir memur olduğu halde Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Başkanı sanını takınan Binbaşı Necati Bey'in, Kuvayi Milliye adıyla

Necati Bey'in Kuva-yi Milliye namiyle başına topladığı Arnavut Küçük Aslan çetesiyle halkı soydurmakta olduğu ve Gebze Jandarma Yüzbaşısı Nail Efendinin de mumaileyhin şerik-i cürmü bulunduğuna şüphe kalmadığı; Darıca Rum bekçilerinin katli, *İstelyanos* isminde bir zenginin dağa kaldırılması vakayiinin tamamen Aslan çetesine ait olduğu halde hükûmet-i seniyeye sadık ve teşkilât-ı milliyenin nezih bir uzvu olan Yahya Kaptan'a mumaileyhim tarafından bu vakayi-i câniyanenin atf ü isnat edilmekte olmasının ve bu iki zabitin hükûmet için tehlikeli birer unsur olduğu ve Gebze kaymakamlığının bu bâbdaki iş'arat-ı resmiyesinin de bu fikri müeyyit bulunduğu bildirilmektedir. Necati Efendinin bir yerden ara sıra para almakta olması Sait Molla tavassutu ve İngilizlerin tertibi ile alâkadar olduğu hissini vermektedir. Binaenaleyh bu iki zabitin bir an evvel mahallerinden kaldırılarak mazarrat edemeyecek mahallere tayin olunması ehemmiyetle maruzdur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 203.

Şifre
Zata mahsustur

Sıvas, 8/12/1919

Dersaadet Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendiye

Kartal ve Gebze havalisindeki asayişsizliğin Maltepe Endaht Mektebi'nde memur iken kendisine Kartal Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatını veren Binbaşı Necati Bey'le, Gebze Jandarma Yüzbaşısı Nail Efendinin himaye ve idaresi altındaki Arnavut Küçük Aslan çetesi tarafından ika edilmekte olduğu ve Binbaşı Necati Bey'in İstanbul ile muhabere ettiği ve bir yerden para almakta bulunduğu mevsuken istihbar edilmiştir. Keyfiyet kemal-i ehemmiyetle Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya bildirildi. Ve bu zabitlerin hemen mahallerinden kaldırılarak mazarrat ika edemeyecek bir mahalle tayinleri istirham olundu. Tarafınızdan da keyfiyetin mahrem olarak takip olunması ve bunların Kartal ve Gebze'den kaldırılmasını müteakıp meşru ve nezih bir tarzda teşkilât-ı milliyenin o havalide taazzuv ve teşmili için icabına şimdiden tevessül buyurulması rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

başına topladığı Arnavut Küçük Aslan Çetesiyle halkı soydurmakta olduğu ve Gebze Jandarma Yüzbaşısı Nail Efendi'nin sözü geçenin suç ortağı bulunduğuna kuşku kalmadığı; Darıca Rum bekçilerinin **öldürülmesi, *İstelyanos* adında bir varlıklının dağa kaldırılması olaylarının tümüyle Aslan çetesinin işi olduğu halde yüce hükümete bağlı,** ulusal örgütlerin temiz bir üyesi olan Yahya Kaptan'a sözü geçenlerce bu canice olayların yüklenmekte olması[yla], bu iki subayın hükümet için tehlikeli birer öge olduğu, Gebze kaymakamlığının bu yoldaki resmi bildirilerinin de bu düşünceyi doğruladığı bildirilmektedir. Necati Efendi'nin bir yerden ara sıra para almakta olması, Sait Molla aracılığı ve İngilizlerin düzeni ile ilgili olduğunu sezinletmektedir. Bundan dolayı bu iki subayın bir an önce yerlerinden kaldırılarak dokunca veremeyecek[leri] yerlere atanması önemle sunulur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 203.

Şifre
Kişiye özeldir

Sıvas, 8/12/1919

İstanbul Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay Şevket Beyefendiye

Kartal ve Gebze yöresindeki güvensizliği, Maltepe Atış Okulu'nda memur iken kendisine Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Başkanı sanını veren Binbaşı Necati Bey'le, Gebze Jandarma Yüzbaşısı Nail Efendi'nin koruyuculuğu ve yönetimi altındaki Arnavut Küçük Aslan çetesinin çıkarmakta olduğu, Binbaşı Necati Bey'in İstanbul ile yazıştığı, bir yerden para almakta bulunduğu sağlam olarak haber alınmıştır. Durum bütün önemiyle Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya bildirildi. Bu subayların hemen yerlerinden kaldırılarak dokunca veremeyecekleri bir yere atanmaları rica edildi. Sizce de durumun gizli olarak izlenmesi, bunların Kartal ve Gebze'den kaldırılmasından sonra yasal ve temiz bir biçimde ulusal örgütlerin o yörede kurulması ve yaygınlaştırılması için şimdiden girişimde bulunulması rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Vesika, 204.

Beşiktaş, 27/12/1919

K.O. 20 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Kartal ve Gebze havalisindeki âsayişsizliğin başlıca müsebbibi Gebze'deki Yahya Kaptan'la refiki Kara Aslan ve Alemdağı cihetinde dolaşan Sadık çeteleridir. Bizim şimdiye kadar yaptığımız tahkikat ve gönderdiğimiz en müstakim zevatın raporları bunu müeyyittir. Esasen evvelce yaptığı cüz'î hizmete mukabil şimdiki halde Gebze heyet-i idaresini tanımayan ve hükûmetin nüfuzunu su-i istimal ile ahaliye zulüm yapmağa kalkan Yahya'nın son zamanlarda gönderilen muhtelif zevatın nasayihini dinlememesi öteden beri Kuva-yi Milliye aleyhinde bulunmakla şöhret kazanan Üsküdar mutasarrıfı ile pek sıkı münasebeti olan Gebze kaymakamının kucağına atılması bizi artık bir şeriri ika-ı mazarrat edemeyecek bir hale getirmesine teşebbüs ettirmişti. Son zamanlarda bunu işitmesi ve öteden beri araları iyi olmayan Küçük Aslan çetesinin teveccühte olması kendisini muhtelif vasıtalarla böyle setr-i kabayiha sevketmiştir. Yüzbaşı Nail, Yahya'nın aleyhindedir. Necati Bey'e gelince, hükûmet-i sakıta zamanında Kartal kazasınca reis intihap olunarak Kuva-yi Milliye namına merkezle kat'-ı alâka etmiş ve şimdiye kadar Kartal, Gebze civarında ve Üsküdar müttehiden Ömerli ve Şile civarında teşkilât-ı milliyeyi esaslandırmış ve nizamnameyi takip etmiştir. Yeniköy Rumlarının etrafa sarkıntılıkları üzerine Küçük Aslan çetesini dolaştırmağa başlamış ve bunların da şimdiye kadar hiçbir fenalıkları duyulmamış ve hatta köylüye bâr olmamaları için Necati Bey vasıtasiyle tarafınızdan para dahi verilmiştir. Değil bu memurları, her fırsattan bilistifade Kuva-yi Milliye'yi lekelemeğe ve fedakâr ve çalışkan olan Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Binbaşı Remzi Bey'i bir bahane ile azletmeğe çalışan Üsküdar mutasarrıfı şimdiye kadar fedakârlığı ve Rum eşkıyasına karşı fedakârlığı görülen ve son defa Üsküdar köylerinde teşkilâtta bulunan Endaht Mektebi'ndeki Yüzbaşı Hulûsi Efendiyi de Sadık çetesinin dağa kaldırıp para aldığı bir Rumu katletti para aldığı bahanesiyle lekelemeğe, dolayısiyle teşkilâtı büsbütün bozmağa ve bu veçhile her teşebbüsü akim bırakmak manevrasına müracaat etmektedirler.

Hulâsa:

1 — Üsküdar livasınca teşkilât meşru ve nezih bir tarzda yapılmıştır. Binbaşı Necati biraz idaresiz ise de cezaya müstahak değildir.

Belge 204.

Beşiktaş, 27/12/1919

20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Kartal ve Gebze yöresindeki güvensizliğin başlıca nedeni; Gebze'deki Yahya Kaptan'la arkadaşı Kara Arslan ve Alemdağ yönünde dolaşan Sadık çeteleridir. Bizim şimdiye değin yaptığımız soruşturma, gönderdiğimiz en doğru kişilerin raporları bunu doğrulamaktadır. Aslında, önceleri yaptığı çok az bir hizmete karşılık şimdiki halde Gebze yönetim kurulunu tanımayan, hükümetin erkini kötüye kullanarak halka kıyıcılığa kalkan Yahya'nın son zamanlarda gönderilen çeşitli kişilerin öğütlerini dinlememesi, öteden beri Kuvayi Milliye'ye karşı olmakla ün kazanan Üsküdar mutasarrıfı ile pek sıkı ilişkisi bulunan Gebze kaymakamının kucağına atılması, bizi artık bu azılıyı dokunca veremeyecek bir duruma getirmeye giriştirmişti. Son zamanlarda bunu işitmesi, öteden beri araları iyi olmayan Küçük Aslan çetesinin tutulmakta olması kendisini türlü araçlarla böyle suçlarını örtmeye götürmüştür. Yüzbaşı Nail, Yahya'ya karşıdır. Necati Bey'e gelince, düşük hükümet zamanında Kartal ilçesinde başkan seçilerek Kuvayi Milliye adına merkezle ilişkisini kesmiş, şimdiye değin Kartal Gebze yakınlarında, Üsküdar'la birlikte Ömerli ve Şile çevresinde ulusal örgütü temellendirmiş, tüzüğü izlemiştir. Yeniköy Rumlarının yöreye sarkıntılıkları üzerine Küçük Aslan çetesini dolaştırmaya başlamış, bunların da şimdiye değin hiçbir kötülükleri duyulmamış, dahası köylüye yük olmamaları için de Necati Bey aracılığıyla sizce para da verilmiştir. Değil bu görevlileri her fırsattan yararlanarak Kuvayi Milliye'yi lekelemeye, özverili ve çalışkan olan Üsküdar Jandarma Tabur Komutanı Binbaşı Remzi Bey'i bir bahane ile işinden almaya çalışan Üsküdar mutasarrıfı, şimdiye değin özverisi ve Rum haydutlarına karşı özverisi görülen, son kez Üsküdar köylerinde örgütlemelerde bulunan Atış Okulu'ndaki Yüzbaşı Hulusi Efendi'yi de, Sadık çetesinin dağa kaldırıp para aldığı bir Rum'u öldürdü, para aldığı bahanesi ile lekelemeye, dolayısıyla örgütü büsbütün bozmaya, bu yolda her girişimi başarısız bırakmak manevrasına başvurmaktadır.

Özet:

1 — Üsküdar sancağında örgütlenme yasal ve temiz bir biçimde yapılmıştır. Binbaşı Necati biraz gevşek ise de cezayı hak etmiş değildir.

2— Teşkilât yapmağa çalışarak birer birer lekelenmemesi teşkilâtımızın müsmir olması için Nail, Necati, Hulûsi efendiler aleyhinde verilen raporların bilâtetkik nazarı dikkate alınması, hükûmetçe yapılmağa başlanılan tebdil ve tevkif muamelesinden sarf-ı nazar olunmasının temin buyurulması.

3— **Gebze kaymakamının, Üsküdar mutasarrıfının bir an evvel** memuriyetinden kaldırılarak tezvirata ve Rum, ecnebi entrikalarına nihayet verilmesi.

4— Yahya Kaptan ve refiki Büyük Aslan'ın evvelce verilen silâhları vermek ve cepheye gitmek şartiyle affı ile fenalık yapamayacak bir hale getirilmesi, aksi halde tedibi ve keza Sadık'ın tedibi lâzım ve muvafıktır fikrindeyiz Efendim. Mâruzdur. (Vasıf)

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket

Vesika, 205.

Şifre
Zata mahsustur

Ankara, 2/1/1920

İzmit Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Beyefendiye

Kartal Müdafaa-i Hukuk Reisi Binbaşı Necati Bey hakkında Dersaadet heyet-i merkeziyesinden verilen malûmatta Üsküdar livasınca teşkilât-ı milliyenin meşru ve nizamnameye muvafık yapıldığı, Binbaşı Necati Bey'in biraz idaresizliği varsa da asla müstahakk-ı ceza olmadığı, Necati Bey'le Nail, Hulûsi Efendiler hakkındaki verilen raporların muhtac-ı tetkik olduğu, Gebze kaymakamı ve Üsküdar mutasarrıfının şahsen muzır oldukları, Yahya Kaptan ve Büyük Aslan'ın ve Sadık'ın müstahakk-ı tedip oldukları zikrolunmaktadır. Bu bâbda evvelce vâki olan istilâmata cevaben Yahya Kaptan ve Necati Bey hakkında... [1] tarihli şifreleriyle ita buyurulan izahat ile mârüzzikir iş'arat arasında tezat görülmektedir. Keyfiyetin bir kere daha şayan-ı emn ü itimat zevat vasıtasiyle tahkik ve tetkik ettirilerek heyet-i umumiyesi hakkındaki kanaat-i âlilerinin muvazzahan iş'arını ehemmiyet ve müstaceliyetle rica ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

[1] Tarih okunamamış olmalıdır.

2 — Örgüt kurmaya çalışarak birer birer lekelenmemesi, örgütümüzün verimli olması için Nail, Necati, Hulusi efendileri yeren raporların incelenmeden dikkate alınmaması, hükümetçe yapılmaya başlanan değiştirme ve tutuklama işleminden vazgeçilmesinin sağlanması.

3 — Gebze kaymakamının, Üsküdar mutasarrıfının bir an önce görevinden kaldırılarak yalandolanlara, Rum ve yabancı dolaplarına son verilmesi.

4 — Yahya Kaptan ile arkadaşı Büyük Aslan'ın önceleri verilen silahları vermek ve cepheye gitmek koşulu ile bağışlanmasıyla kötülük yapamayacak bir duruma getirilmesi, olmazsa yola getirilmesi, yine Sadık'ın yola getirilmesi gerekli ve uygundur düşüncesindeyiz efendim. Sunulur. (Vasıf)

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket

Belge 205.

Şifre
Kişiye özeldir

Ankara, 2/1/1920

İzmit, Birinci Tümen Komutanı Rüştü Beyefendiye

Kartal Müdafaai Hukuk Başkanı Binbaşı Necati Bey için İstanbul Merkez Kurulu'ndan verilen bilgide, Üsküdar sancağında ulusal örgütün yasal ve tüzüğe uygun olarak yapıldığı, Binbaşı Necati Bey'in biraz gevşekliği varsa da kesinlikle cezayı hak etmediği, Necati Bey'le Nail, Hulusi efendiler için verilen raporların incelemeyi gerektirdiği, Gebze kaymakamı ve Üsküdar mutasarrıfının dokuncalı oldukları, Yahya Kaptan ve Büyük Aslan'ın, Sadık'ın yola getirilmeyi hak ettikleri belirtilmektedir. Bu yolda önceleri istenen bilgilere yanıt olarak Yahya Kaptan ile Necati Bey için.... [1] günlü şifrelerle yapılan açıklamalarla anılmış bildiriler arasında çelişki görülmektedir. Durumun bir kez daha güvenilir kişilerce soruşturulup incelettirilerek tümü üzerindeki kanılarının açıkça bildirilmesini önemle ve ivedilikle rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[1] Tarih okunamamış olmalıdır.

Vesika, 206.

Şifre
Makine başında

Ankara, 7/1/1920

İzmit'te Birinci Fırka Kumandanlığına

Yahya Kaptan'ın Tavşancıl'da taht-ı muhasaraya alındığı havadisinin derece-i sıhhati ne mertebededir? Keyfiyet filhakika bu merkezde ise oradaki İstanbul'dan geldiği bildirilen kıt'a kumandanına mumaileyhin bizim adamımız olduğu ve eğer bir kusur ve kabahati varsa tarafımızdan icabının yapılması tabiî bulunduğu, hiçbir suretle Yahya Kaptan'ın muhasara ve tevkif edilmesine razı olmadığımızın iş'arını ve neticenin bize sürat-i iblâğını rica ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 207.

Şifre halli
Mühim ve müstaceldir.
Tehiri mucib-i mes'uliyettir.

Düzce, 7/1/1920

Ankara K.O. 20 Kumandanlığına

Heyet-i Temsiliye Riyasetine:

Bu gece saat dokuzda iki bin kişilik bir kuvvetin Tavşancıl'a çıkarak Yahya Kaptan'ı muhasara ettikleri İzmit'ten Birinci Fırka vekâletinden bildirilmektedir. Çıkan kuvvetin cinsi İzmit'ten istifsar edilmiş ise de cevap alınıp oraya iş'arı vakte muhtaç idüğünden icap ederse yapılacak muamele için doğruca İzmit'le muhabere edilmesi mercudur.

Birinci Fırka Bolu ve Havalisi Kumandanı
Rüştü

Vesika, 208.

İzmit, 7/8.1.1920

K.O. 20 K.

C: 7/1/1920 şifreye

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Müfreze, Umum Jandarma Kumandan Muavini Hilmi Bey'in kumandasındadır. Gerçi kuvvet iki bin olduğu bir köylüden istihbar

Belge 206.

Şifre
Makina başında

Ankara, 7/1/1920

İzmit'te Birinci Tümen Komutanlığına

Yahya Kaptan'ın Tavşancıl'da sarıldığı haberleri ne kerte sağlıklıdır? Durum gerçekten böyle ise oradaki, İstanbul'dan geldiği bildirilen birlik komutanına, sözü geçenin bizim adamımız olduğu, eğer bir yanılgı ve suçu varsa bizce gereğinin yapılması doğal bulunduğu, hiçbir yolda Yahya Kaptan'ın sarılmasına ve tutuklanmasına razı olmadığımızın bildirilmesini ve sonucun bize ivedilikle ulaştırılmasını rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 207.

Şifre çözümü
Önemli ve ivedidir.
Geciktirilmesi sorumluluğu gerektirir.

Düzce, 7/1/1920

Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına

Heyeti Temsiliye Başkanlığına:

Bu gece saat dokuzda iki bin kişilik bir kuvvetin Tavşancıl'a çıkarak Yahya Kaptan'ı sardıkları, İzmit'ten Birinci Tümen vekilliğinden bildirilmektedir. Çıkan kuvvetin türü İzmit'ten sorulmuşsa da yanıt alınıp oraya bildirilmesi, zaman gerektirdiğinden, gerekecek olan işlem için doğruca İzmit'le yazışma yapılması rica olunur.

Birinci Tümen Bolu ve Yöresi Komutanı
Rüştü

Belge 208.

İzmit, 7/8.1.1920

20. Kolordu Komutanlığına

Y: 7/1/1920:

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Birlik, Jandarma Komutan Yardımcısı Hilmi Bey'in komutasındadır. Gerçi kuvvetin iki bin olduğu bir köylüden haber alınmışsa da

edilmiş ise de Hereke Müfreze Kumandanlığı'ndan aldığım raporda tahminen üç yüz olduğu bildirilmiştir. Yahya Kaptan henüz ele geçmemiştir. Mevkii meçhul olduğu gibi Tavşancıl'ın taht-ı muhasaraya alındığı ve bu gece kendi maiyetindeki Kuva-yi Milliye ile müfreze arasında bir müsademe olacağı muhtemel bulunduğu ve mir-i mumaileyhe bermucib-i emir icap eden müracaatte bulunulacağı mâruzdur.

Fırka 1 Kumandan Vekili
Kaymakam
Fevzi

Vesika, 209 [a].

Müstaceldir İzmit, 9/1/1920

Ankara'da K.O. 20 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Mesmuat-ı âcizaneme nazaran Tavşancıl'da dün Yahya Bey maiyetiyle jandarmalar arasında müsademe vukua gelmiş ve iki maktûl ve dört mecruh, beş de hayyen derdest edilmiş ve gerek bura hükûmetinde gerek Dersaadet'te mühim tertibat alınmış ve Yahya Bey ve maiyeti efradının kâmilen derdestine sarf-ı gayret edilmekte bulunulduğu beray-i malûmat arzolunur.

Birinci Fırka Kumandan Vekili
Fevzi

Vesika, 209 [b].

İzmit, 10/1/1920

K.O. 20 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Müfreze ile edilen iki müsademeden sonra Yahya Kaptan'ın meyyiten istisal edildiği arzolunur Efendim.

Fırka 1 Kumandan Vekili
Fevzi

Hereke birlik komutanlığından aldığım raporda aşağı yukarı üç yüz olduğu bidirilmiştir. Yahya Kaptan daha ele geçmemiştir. Yeri bilinmediği gibi Tavşancıl'ın sarıldığı ve bu gece kendi buyruğundaki Kuvayı Milliye ile birlik arasında bir çarpışma olacağının olası bulunduğu ve sözü geçen buyruk gereğince gereken başvurunun yapılacağı bilgilerine sunulur.

1. Tümen Komutan Vekili
Yarbay
Fevzi

Belge 209 [a].

İvedidir

İzmit, 9/1/1920

Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Duyduklarıma göre, Tavşancıl'da dün Yahya Bey buyruğundakilerle jandarmalar arasında çarpışma olmuş, iki ölü, dört yaralı, beş de sağ elde edilmiş, gerek bura hükümetince gerek İstanbul'da önemli düzenlemeler alınmış, Yahya Bey ve buyruğundakilerin tümüyle yakalanmasına çaba gösterilmekte olduğu bilgi edinilmek üzere sunulur.

Birinci Tümen Komutan yekili
Fevzi

Belge 209 [b].

İzmit, 10/1/1920

20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Birlik ile yapılan çarpışmadan sonra Yahya Kaptan'ın öldürülerek ortadan kaldırıldığı bilgilerine sunulur efendim.

1. Tümen Komutan Vekili
Fevzi

Vesika, 210.

Şifre

Ankara, 11/1/1920

C: 9 ve 10/1/1920.

Yahya Kaptan'ın harekât-ı milliyeye hadim olduğu evvelce Fırka Kumandanı Rüştü Bey'in tahkikatiyle tebeyyün etmiş idi. Bu defa meyyiten istisal olunduğu iş'ar edilmektedir. Sebeb-i takip ve muhasarası ne olduğunun ve tarafınızdan takip müfrezesi kumandanına tebligatta bulunup bulunulmadığının sürat-i iş'arını rica ederiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 211.

İzmit, 14/1/1920

K.O. 20 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Yahya Kaptan'ın suret-i katli hakkında şimdiye kadar rapor ve haberler kâmilen yekdiğerini mütenakızdır. Bizzat icra ettiğim tahkikattan Yahya Kaptan tarafından müfrezeye ve müfreze tarafından bunlara ateş edilmediği ve yalnız Yahya Kaptan'ın bilmecburiye tesliminden sonra köy haricinde alet-i cariha ile katledildiği ve kafatasının olmaması bunu müeyyit olduğu anlaşılmış ise de bu hususta tamik-ı tahkikat edilmekte bulunulduğundan istihsal kılınacak netayiç arzedilecektir Efendim.

Fırka 1 Kumandan Vekili
Kaymakam
Fevzi

Vesika, 212 [a].

Şifre halli

Düzce, 17/18.1.1920

K.O. 20 Kumandanlığına

Heyet-i Temsiliye Riyasetine:

C: 14/15.1.1920 şifreye

Gebze ve Hereke İstanbul vilâyetine merbut olmakla beraber teşkilât-ı milliye itibariyle de İstanbul heyet-i merkeziyesi tarafından

Belge 210.

Ankara, 11/1/1920

Y: 9 ve 10/1/1920

Yahya Kaptan'ın ulusal eyleme hizmeti olduğu önceleri Tümen Komutanı Rüştü Bey'in soruşturmasıyla belirlenmişti. Bu kez öldürülerek ortadan kaldırıldığı bildirilmektedir. Kovalanmasının ve sarılmasının nedeninin ne olduğunun, sizce izleme birliği komutanına bildirim yapılıp yapılmadığının ivedilikle haber verilmesini rica ederiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 211.

İzmit, 14/1/1920

20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Yahya Kaptan'ın nasıl öldürüldüğü üzerinde şimdiye değin gelen rapor ve haberler tümüyle birbirine çelişiktir. Kendi yaptığım soruşturmadan, Yahya Kaptan'dan birliğe ve birlikten bunlara ateş edilmediği, yalnız Yahya Kaptan'ın zorunlu olarak teslim olmasından sonra köy dışında yaralayıcı bir araçla öldürüldüğü, kafatasının olmaması [nın] bunu doğruladığı anlaşılmış ise de, bu yolda soruşturma derinleştirilmekte bulunulduğundan, alınacak sonuçlar bilgilerine sunulacaktır efendim.

1. Tümen Komutan Vekili
Yarbay
Fevzi

Belge 212 [a].

Şifre çözümü

Düzce, 17/18.1.1920

20. Kolordu Komutanlığına

Heyeti Temsiliye Başkanlığına:

Y: 14/15.1.1920 şifreye:

Gebze ve Hereke İstanbul iline bağlı olmakla birlikte, ulusal örgütler bakımında da İstanbul merkez kurulunca yönetilmekte[dir], örneğin

idare edilmekte, meselâ oraya müracaat eden Doktor Enis Fahri imzası sahibi de İstanbul'ca oraya konmuş bir şahsiyet olması muhtemeldir. Yahya Kaptan'a elden gelen muavenet yapılmış ve diğer telgrafla arzedildiği veçhile İstanbul'a karşı himaye edilmek de istenilmiş ise de maatteessüf müsmir olmamıştır. En son İstanbul'dan Yahya Kaptan'a yapılan tebligatta da ora Kuva-yi Milliyesinin İstanbul heyet-i merkeziyesine merbut olduğu bildirilmiş ve zannederim ki mumaileyhin bu tebliğe cevab-ı ret vermesi mucib-i tedibi olmuştur. Bu hususat şayan-ı dikkat olduğu ve maamafih ihtiyaten Enis Fahri Bey'le temas edilerek dûçar olduğu müşkilâtın mahiyetinin öğrenilmesi ve muavenet-i mümkine ifası İzmit'teki vekilime bildirilmiş idüğü mâruzdur.

Birinci Fırka Bolu ve Havalisi Kumandanı
Rüştü

Vesika, 212 [b].

Şifre Ankara, 18/1/1920

Dersaadet'te Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket Beyefendiye

Gebze ve Kartal heyet-i idareleri evvelce hükûmet-i merkeziye ile kat'-ı münasebet edildiği zamanlar doğrudan doğruya Heyet-i Temsiliye'ye raptedilmişti. Son günlerde zuhûr eden hadisat sebebiyle nazar-ı dikkati celbeden havalinin İstanbul vilâyeti hududu dahilinde bulunması dolayısiyle Dersaadet heyet-i merkeziyesince idare edilmeğe başlandığı istihbar kılınmıştır. Mahallerine tebligat-ı lâzime icrası için bu bâbdaki mukarreratın ve bazı müşkilâta mâruz kaldığından bahis ile müracaatte bulunan Doktor Enis Fahri Bey namında bir zatın Dersaadet heyet-i merkeziyesince bu civara memur edilip edilmediğinin iş'arı rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 213.

17 Kânunuevvel 1919

TAMİM

Meclis-i Meb'usan'ın İstanbul'da in'ikadından evvel istiklâl-i millî ve tamamiyet-i mülkiyemizin temin-i esasatı gibi mühim mesaili

oraya başvuran Doktor Enis Fahri imzası sahibi[nin] de İstanbul'ca oraya konmuş bir kişi olması olasıdır. Yahya Kaptan'a elden gelen yardım yapılmış ve öteki telyazıda sunulduğu üzere, İstanbul'a karşı korunmak da istenilmiş ise de ne yazık ki sonuç vermemiştir. En son İstanbul'dan Yahya Kaptan'a yapılan bildirimde de ora Kuvayi Milliye'sinin İstanbul merkez kuruluna bağlı olduğu bildirilmiş, sanırım ki bu bildirime ret yanıtı vermesi, yola getirilmesine neden olmuştur. Bu konuların dikkate değer olduğu, bununla birlikte, sakınma gereği [1], Enis Fahri Bey'le değinilerek, karşılaştığı güçlüğün niteliğinin öğrenilmesi, gereken yardımın yapılması İzmit'teki vekilime bildirilmiş olduğu sunulur.

Birinci Tümen Bolu ve Yöresi Komutanı
Rüştü

Belge 212 [b].

Ankara, 18/1/1920

İstanbul'da Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket Beyefendiye

Gebze ve Kartal yönetim kurulları, daha önce İstanbul Hükümeti ile ilişki kesildiği zamanlar, doğruda doğruya Heyeti Temsiliye'ye bağlanmıştı. Son günlerde çıkan olaylar nedeniyle dikkati çeken yörenin, İstanbul ili sınırı içinde bulunması dolayısıyla İstanbul merkez kurulunca yönetilmeye başlandığı haber alınmıştır. Yerlerine gerekli bildirimlerde bulunulması için bu yoldaki kararların ve kimi güçlüklerle karşı karşıya kaldığından söz ederek başvuran Doktor Enis Fahri Bey adında bir kimsenin İstanbul merkez kurulunca bu yörede görevlendirilip görevlendirilmediğinin bildirilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 213.

17 Aralık 1919

GENELGE

Meclisi Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasından önce ulusal bağımsızlık ve ülke bütünlüğümüzün sağlanması ilkeleri gibi önemli

[1] ihtiyaten.

ehemmiyetle tezekkür ve bu bâbda icap eden esbaba tevessül Heyet-i Temsiliye için en mühim vazifedir. Heyet-i Temsiliye bu hususatın müzakeresini millet namına sahib-i salâhiyet olan meb'usin-i kiram ile takviye olunduktan sonra icra etmeği menafi-i milliye ve vataniye iktızasından addeder. Buna binaen her liva meb'usları mahallî heyet-i merkeziye veya heyet-i idareleriyle müştereken meb'us arkadaşlarından birini teşkilât nizamnamemizin dokuzuncu maddesine tevfikan Heyet-i Temsiliye'ye aza olarak intihap ve ismini inba edecektir. İşbu aza bir iki günlük kısa bir müzakere ve münakaşadan sonra Dersaadet'e Meclis-i Millîye hareket edeceklerdir. Zevat-ı mumaileyhimin Heyet-i Temsiliye'nin bulunacağı mahalde zaman-ı içtimaı isim ve adresleri malûm olduktan sonra bilmuhabere kararlaştırılacaktır. Heyet-i Temsiliye kariben İstanbul'a yakın bir mahalle nakledilecektir.

Aza-yi mezkûrenin sürat-i intihabiyle isim ve adreslerinin hemen iş'ar buyurulması mercudur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Vesika, 214.

Şifre
Gayet müstaceldir

Ankara, 29/12/1919

17/12/1919 tarih ve bilâ numara şifreye zeyildir:

1 — Bir suretinin Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti heyet-i merkeziyelerine itası rica olunur.

Ankara-Eskişehir hattının işlemekte bulunması cihetiyle sühulet nokta-i nazarından müzakere mahalli olarak Ankara intihap edilmiştir. Binaenaleyh Heyet-i Temsiliye azası olarak intihap kılınmış olan meb'usin-i muhteremenin Kânunusaninin beşinden itibaren Ankara'ya muvasalatlarına intizar olunur. Hareketleri hakkında Heyet-i Temsiliye'ye ita-yi malûmat buyurulması rica olunur.

2 — Heyet-i Temsiliye her livadan aza sıfatiyle gelecek meb'uslarla icra edeceği müzakereye diğer meb'usin-ı kiramdan mümkün olduğu kadar fazla miktarda diğer zevatın da müzakerata iştiraki son derecede arzu edilmektedir. Bu hususta icap edenlere tebligat-ı lâzimede bulunulması rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

sorunları önemle görüşerek, bu konuda gereken girişimleri yapmak Heyeti Temsiliye için en önemli görevdir. Heyeti Temsiliye bu konuların görüşülmesini, ulusu adına yetkili olan sayın milletvekilleri ile güçlendirildikten sonra yerine getirmeyi ulus ve yurt çıkarları gereği sayar. Buna dayanarak her sancak milletvekilleri, yerel merkez kurulu ya da yönetim kurullarıyla ortaklaşa, milletvekili arkadaşlarından birini, örgüt tüzüğümüzün dokuzuncu maddesine uyarak, Heyeti Temsiliye'ye üye olarak seçecek ve adını bildirecektir. Bu üyeler bir iki günlük kısa bir görüşme ve tartışmadan sonra İstanbul'a Meclisi Milli'ye yola çıkacaklardır. Sözü geçen kişilerin Heyeti Temsiliye'nin bulunacağı yerde toplantı zamanı, ad ve adresleri, bilindikten sonra yazışma ile kararlaştırılacaktır. Heyeti Temsiliye yakında İstanbul'a yakın bir yere taşınacaktır.

Sözü geçen üyelerin ivedilikle seçilip ad ve adreslerinin hemen bildirilmesi rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Belge 214.

Şifre
Çok ivedidir

Ankara, 29/12/1919

17/12/1919 gün ve sayısız şifreye ektir:

1 — Bir örneğinin Müdafaai Hukuk Cemiyeti merkez kurullarına verilmesi rica olunur.

Ankara-Eskişehir hattının işlemekte bulunması dolayısıyla kolaylık açısından, görüşme yeri olarak Ankara seçilmiştir. Bundan dolayı, Heyeti Temsiliye üyesi olarak seçilmiş olan sayın milletvekilerinin Ocak ayının beşinden başlayarak Ankara'ya varmaları beklenir. Yola çıkışları üzerinde Heyeti Temsiliye'ye bilgi verilmesi rica olunur.

2 — Heyeti Temsiliye her sancaktan üye olarak gelecek milletvekilleriyle yapacağı görüşmeye, öteki sayın milletvekillerinden, elden geldiğince artık sayıda başka kimselerin de görüşmelere katılması son derecede istenmektedir. Bu konuda gerekenlere gerekli bildirimlerin yapılması rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Vesika, 215.

Şifre
Müstaceldir

Ankara, 30/12/1919

Dersaadet Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket Beyefendiye

Aydın Meb'usu Hüseyin Kâzım Bey'in taşra meb'uslarına telgrafnameler keşide ederek en seri vasıta ile Dersaadet'e vürutlarını talep eylediği vaki olan müracaatten anlaşıldı. Mir-i mumaileyhin Bekir Sami Bey nezdinde bulunan Heyet-i Temsiliye tebligatından haberdar edilmesini ve meb'usin-i kiramla Meclisin küşadından evvel vuku bulacak müzakeratta hazır bulunmak arzu buyuruyorlarsa lûtfen ve serian Ankara'ya teşrifleri lüzumunun kendilerine ifhamı istirham olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 216.

Harbiye Nezareti
Nezaret Şubesi
Kalem-i Mahsus

Dersaadet, 31 Kânunuevvel 1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Mâruzdur.

Teşkilât-ı milliyenin vatanı kurtarmağa hâdim bir tarzda idame-i mevcudiyetine şahsen ne dereceye kadar sâi bulunduğum zannederim malûmdur. Bu meselede benim de Heyet-i Temsiliye kadar alâkadar olduğumu ve yapılan işlerde bu gayenin temin-i tamami-i masuniyetini hiçbir zaman piş-i nazardan ayırmamağa vicdanen ve vazifeten mecbur bulunduğumu zikre lüzum görmem. Buraca yapılan her işin yanlış olduğu ve doğru kararların ancak Heyet-i Temsiliye'den sâdır olabileceği gibi bir manayı tazammun eden cevapnameleri şahsıma karşı nev'ama adem-i itimadı tazammun ediyor. Böyle bir vaziyet bu vazifeyi deruhde eylediğim günden beri arada tahassul eden ihtilâfların halli için bin müşkilât ile masruf olan mesaimi akamete mahkûm etmektedir.

Nurettin Paşa'nın On İkinci Kolordu'ya tayini için İstanbul'a gelen bilûmum İzmir ve Aydınlılar mütevaliyen müracaatlerde bulundular. Aydın Cephesi'nde pek karmakarışık bir halde bulunan Kuva-yi Milliye'nin tanzim ve tensiki ve âtiyen mâruz kalabilece-

Belge 215.

Şifre
İvedidir

Ankara, 30/12/1919

İstanbul Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket Beyefendiye

Aydın Milletvekili Hüseyin Kâzım Bey'in taşra milletvekillerine telyazıları çekerek en çabuk araçla İstanbul'a gelmelerini istediği, yapılan başvurudan anlaşıldı. Kendilerinin Bekir Sami Bey yanında bulunan Heyeti Temsiliye bildirimlerinden haberli edilmesini, sayın milletvekilleriyle meclisin açılışından önce yapılacak görüşmelerde hazır bulunmak istiyorlarsa, çabuklukla Ankara'ya onur vermeleri iyiliğinde bulunmasının kendilerine anlatılması rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 216.

Harbiye Nezareti
Nezaret Şubesi
Özel Kalem

İstanbul, 31 Aralık 1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Sunulur.

Ulusal örgütlerin yurdu kurtarmaya hizmet eder bir biçimde varlığını sürdürmesine benim ne kerteye değin yardımcı bulunduğum, sanırım bilinmektedir. Bu sorunda benim de Heyeti Temsiliye denli ilgili olduğumu, yapılan işlerde bu amacın tümüyle sağlanmasının hiçbir zaman gözönünden ayırmamaya vicdan görevi bakımından zorunlu bulunduğumu anmayı gerekli bulmam. Buraca yapılan her işin yanlış olduğu, doğru kararların ancak Heyeti Temsiliye'den çıkabileceği gibi bir anlamı içeren yanıt yazıları, bana karşı bir çeşit güvensizliği kapsıyor. Böyle bir durum, bu görevi üzerime aldığım günden beri arada çıkan anlaşmazlıkların çözümü için bin güçlükle harcanan çalışmamı başarısızlığa yargılamaktadır.

Nurettin Paşa'nın On İkinci Kolordu'ya atanması için İstanbul'a gelen bütün İzmir ve Aydınlılar birbiri arkasından başvurular yaptılar. Aydın cephesinde pek karmakarışık bir durumda bulunan Kuvayi Milliye'nin düzene sokulup iyi duruma getirilmesi ve ileride karşılaşabilece-

ğimiz ihtimalâta göre esaslı ve ciddî istihzarat icrası elzemdir. Bunun için de bu işin başında Nurettin Paşa gibi bir zatın bulunmasını Erkânıharbiye ve ben muvafık gördük.

Ahmet Fevzi Paşa[1] hakkında da şimdiye kadar muhtelif zamanlarda fikrimi söylemiştim. Ordunun mühim kumanda makamlarında son harekât-ı milliye ile ayan olarak meşgul olmuş zevatın bizzat ve resmen bulunmaları harice ve bilhassa ecanibe karşı orduda siyasetin hükümran olduğu manzarasını verir ve bu da her halde su-i tesiri mucip oluyor. Nezaret bilfiil bu tesiratın fiilî tesiri karşısındadır. Halbuki harekât-ı milliye ile bilfiil alâkadar zevat gayr-i resmî olarak daha nâfi ve daha mahzurdan salim bir şekilde ifa-yi vazife edebilirler.

Gerek Nurettin Paşa ve gerekse Ahmet Fevzi Paşa menâfi-i milliyeyi müdrik ve anı halelden vikayeye âzim kimselerdir ve teşkilât-ı milliye ile tevhid-i mesai eyleyeceklerdir.

Hal böyle iken ve bahusus Fevzi Paşa'nın tayini irade-i seniyeye iktiran etmiş iken böyle nezih zevatın adem-i kabulünde ısrar edilmesi beni cidden müşkil vaziyete sokuyor. Hiç olmazsa Meclis-i Meb'usan'ın küşadına kadar olsun kabinenin devamı için göstermekte kusur etmediğim mesaiye kelâl vermektedir. İzzet-i nefis meselesi halini alan bu vaziyet ıslah edilmediği ve bu zevatın tayinine muvafakat buyurulmadığı takdirde Meclisin küşadını dahi beklemeden hemen istifaya mecbur olacağımı arz ve bu halde artık Meclis-i Meb'usan'ın in'ikadı bir hayal-i muhal olacağına ve bundan da vicdanımın mes'ul olamayacağına nazar-ı dikkati devletlerini celb eder ve bu vesile ile de arz-ı hürmet eylerim Efendim.

Harbiye Nazırı
Cemal

Vesika, 217.

Tahrirat
Gayet mahremdir

Ankara, 4 Kânunusani 1920

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Seryaver Salih Bey vedaatiyle irsal buyurulan 31/12/1919 tarihli iki kıt'a emirname-i devletleri vâsıl-ı dest-i tazim oldu. Salih Bey'in de huzuriyle tezekkür edildi. Mevadd-ı esasiyeye dair nikat-ı nazarımız bervech-i âti arzolunur:

[1] Fevzi Çakmak değildir.

ğimiz olasılıklara göre temelli ve gerçek hazırlıklar yapılması çok gereklidir. Bunun için de bu işin başında Nurettin Paşa gibi bir kimsenin bulunmasını Genelkurmay ve ben uygun gördük.

Ahmet Fevzi Paşa [1] konusunda da şimdiye değin çeşitli zamanlarda düşüncemi söylemiştim. Ordunun önemli komuta katlarında, son ulusal eylem ile açıkça uğraşmış kişilerin kendilerinin ve resmen bulunmaları dışa, özellikle yabancılara karşı orduda siyasanın egemen olduğu görünümünü verir; bu da her halde kötü etkiye neden oluyor. Nezaret eylemli olarak bu etkilerin eylemli etkisi karşısındadır. Oysa ulusal eylemle eylemli olarak ilgili kişiler resmi olmayarak, daha yararlı ve daha sakıncadan arınmış bir biçimde görev yapabilirler.

Gerek Nurettin Paşa, gerekse Ahmet Fevzi Paşa ulusal çıkarları bilen, onu dokuncadan korumaya kararlı kimselerdir, ulusal eylem ile işbirliği yapacaklardır.

Durum böyle iken, özellikle Fevzi Paşa'nın atanması Padişah buyruğuna sunulmuşken, böyle temiz kişilerin kabul edilmemesinde direnilmesi beni gerçekten güç duruma sokuyor. Hiç olmazsa Meclisi Mebusan'ın açılışına değin olsun hükümetin kalması için göstermekten geri kalmadığım çalışmaya usanç getirmektedir. Onur sorunu durumunu alan bu durum düzeltilmez, bu kişilerin atanması uygun görülmezse, Meclis'in açılışını bile beklemeden hemen çekilmek zorunda kalacağımı bilgilerine sunar ve bu durumda artık Meclisi Mebusan'ın açılması olmayacak bir düş olduğuna ve bundan da vicdanımın sorumlu olmayacağına dikkatinizi çeker, bu vesile ile saygılar sunarım efendim.

Harbiye Nazırı
Cemal

Belge 217.

Yazı
Çok gizlidir

Ankara, 4 Ocak 1920

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Başyaver Salih Bey'e emanetle gönderilen 31/12/1919 günlü iki tane buyrukları elimize geldi. Salih Bey'in de hazır bulunmasıyla görüşüldü. Temel maddelere ilişkin görüşlerimiz aşağıda sunulur:

[1] Fevzi Çakmak değildir.

1 — Heyetimizce Düvel-i Mütelife'nin vatanımızı menatık-ı nüfuza taksim etmeleri keyfiyeti o derece kuvvetli bir ihtimal halinde görülmemektedir. Temaslarımızdan ve vaziyet-i umumiyeden anladığımıza göre bunlardan her birisi umum vatanda azamî menafiini temin etmek gayesini takip ediyor ve bunun için şayan-ı itimat bir müracaat ve istinat noktası arıyor. İngiliz siyasetinin tamamen aleyhimizde olduğu muhakkaktır. Fakat bunların açıktan açığa muarız görünmeleri esbabını kabinenin vaz'-ı bitarafisi ile ecanibe izhar eylemekte olduğu istinatsızlıkta aramalıdır.

2 — Kariben neşri mukarrer olan beyanname hususuna gelince, bu ancak hükûmetin her nokta-i nazardan Kuva-yi Milliye'ye müstenit olduğu kanaatini verecek bir tarik-ı hareket kabulü ve bunu âleme ihsas ve izhar eylemesi suretiyle mevkiini siyaset-i hariciyede kuvvetli kıldıktan sonra ve sulh murahhaslarının azimetinden evvel ve fakat Meclis-i Millî içtima etmiş ve Mecliste esasat-ı milliyeyi kabul eylemiş ekseriyetin yani "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Grubu"nun muvafakat ve iştirak-i tâmmiyle yapması muvafık ve müessir olabilecektir. Çünkü Meclis-i Millî'de ekseriyet fikrine istinat etmedikçe bu beyanname düşmanlarımızca haiz-i kıymet ve itibar addedilmeyecektir. Mütâlaat-ı âcizanemize nazaran bu hususta işe evvelâ kabul olunacak ıslahattan değil belki milletin istiklâl ve mülkün tamamîsinden başlamak, ancak bunun teminine muallâk ve meşrut olmak üzere umur-ı idarenin hutut-ı esasiyesi takrir edilmek muvafık olacaktır. Millete istinat ettiğini iddia eden hükûmet-i hâzıra için de bu beyannameye esas olacak Sıvas Umumî Kongresi beyanname ve nizamnamesindeki hutut-ı mühimmedir ki bunlar da müstakbel hudutlar, devlet ve milletin istiklâli, ekalliyetlerin hukuku, muzaheretin milletçe tarz-ı telâkkisi gibi hususattır. Bunun şimdiden ihzarı pek lâzım ve Meclis-i Millî'nin küşadında da ekseriyet grubiyle bilmüzakere ilânı zarurî telâkki olunmaktadır.

3 — Dahiliye Nazırının istifasiyle kabinede bir buhran husulüne sebep görülememektedir. Bundan olsa olsa heyet-i umumiyenin makam-ı riyaseti sadrazam yerine Dahiliye Nazırının şahsında görmekte olmaları manası çıkarılabilir. Malûm-ı samileridir ki bir kabinede buhran ancak sadrazamın istifasiyle hâsıl olur ki böyle bir halin arzu edilmemesinden dolayı da Ali Rıza Paşa'nın istifa etmemesi evvelce bilmünasibe istirham olunmuştu. Fakat izahat-ı devletlerinden öyle anlıyoruz ki, kabine Dahiliye Nazırı Şerif Paşa'ya tâbi kalmakta ve müşarünileyh de sakıt Damat Ferit Paşa'ya merbut bulunmaktadır. Polis müdürünün elan makamında oturması,

1 — Kurulumuzca İtilaf Devletleri'nin yurdumuzu sömürü bölgelerine [1] bölmeleri konusu o kerte güçlü bir olasılık olarak görülmemektedir. Değinmelerimizden ve genel durumdan anladığımıza göre, bunlardan her birisi bütün yurtta en büyük çıkarlarını sağlamak amacını izliyor, bunun için güvenilir bir başvuru ve dayanak noktası arıyor. İngiliz siyasasının tümden bize karşı olduğu kesindir. Ama bunların açıktan açığa karşı görünmeleri nedenlerini hükümetin yantutmaz tutumu ile, yabancılara göstermekte olduğu dayanaksızlıkta aramalıdır.

2 — Yakında yayımlanması kararlaştırılmış olan bildirge konusuna gelince; bu ancak, hükümetin her bakımdan Kuvayi Milliye'ye dayandığı kanısını verecek bir yol tutması, bunu dünyaya sezdirmesi ve göstermesi yoluyla yerini dış siyasada güçlü kıldıktan sonra, barış delegelerinin gidişinden önce, ancak Meclisi Milli toplanmış [iken] Meclis'te ulusal ilkeleri kabul etmiş çoğunluğun, açıkçası "Müdafaai Hukuk Cemiyeti Grubu'nun" tam kabulü ve katılmasıyle yapması uygun ve etkili olabilecektir. Çünkü Meclisi Milli'de çoğunluğun düşüncesine dayanmadıkça bu bildirge düşmanlarımızca değerli ve geçerli sayılmayacaktır. Bizim görüşlerimize göre bu yolda işe önce kabul olunacak düzeltmelerden değil, belki ulusun bağımsızlığı ve ülkenin bütünlüğünden başlamak, ancak bunun sağlanmasına bağlı ve koşullu olmak üzere yönetim işlerinin temel ilkeleri karara bağlanmak uygun olacaktır. Ulusa dayandığını ileri süren bugünkü hükümet için de bu bildirgeye temel olacak Sıvas Genel Kongresi bildirge ve tüzüğündeki önemli çizgilerdir ki, bunlar da gelecekteki sınırlar, devlet ve ulusun bağımsızlığı, azınlıkların hakları, [dış] yardımın ulusça nasıl anlaşıldığı gibi konulardır. Bunun şimdiden hazırlanması pek gerekli, Meclisi Milli'nin açılmasında da çoğunluk grubuyla görüşülerek duyurulması zorunlu sayılmalıdır.

3 — Dahiliye Nazırı'nın çekilmesiyle hükümette bir bunalım çıkmasına bir neden görülmemektedir. Bundan olsa olsa genel kurulun, başkanlık makamını Sadrazam yerine Dahiliye Nazırı'nın kişiliğinde görmekte olmaları anlamı çıkarılabilir. Sizce bilinmektedir ki bir hükümette bunalım ancak sadrazamın çekilmesiyle ortaya çıkar ki böyle bir durumun istenmemesinden dolayı da Ali Rıza Paşa'nın çekiimemesi önceleri uygun bir biçimde rica edilmişti. Ancak, sizin açıklamalarınızdan öyle anlıyoruz ki, hükümet Dahiliye Nazırı Şerif Paşa'ya bağımlı kalmakta, kendisi de düşük Damat Ferit Paşa'ya bağlı bulunmaktadır.

[1] Nüfuz mıntıkaları.

memurin-i dahiliyenin tarz-ı tayini bu irtibatın en bâriz alâmetleridir. Halbuki gerek zat-ı devletleri ve gerekse Ahmet İzzet Paşa Hazretleri bu kabine re'sikâra geçtiği zaman eski kabineden müdevver zevat hakkındaki endişemize cevaben teminat-ı kat'iye ve kefalet-i vicdaniyede bulunmuşlardı. İstitrad olarak şunu da arzedelim ki polis müdürü yerinde kaldıkça şahsınız da taht-ı tehlikededir.

4 — Meclisin küşadiyle Dahiliye ve Hariciye nazırlarının tebdilinin muhakkak olduğu hakkındaki işaret-i devletlerini iyice anlayamadık. Keyfiyetin tahakkuku için bu iki nazırın Meclis huzuruna çıkmadan evvel istifa edeceklerini şimdiden vaadeylemiş olmaları veyahut Sadrazam Paşa'nın Zat-ı Şahane ile bu bâbda anlaşmış bulunması lâzımdır. Meclisin kabineye itimat reyi vermesi haline göre de bunların tebdili Meclisin padişahla anlaşmasına mütevakkıftır.

5 — Düşmanların Meclisi küşat ettirmemek isteyecekleri ve her türlü vesileye müracaat edecekleri tabiîdir. Yalnız Meclisin içtimaına irade etmiş olan Zat-ı Şahanenin, bu içtimaı gayr-i meşru telâkki etmesi, iradesini nakz eylemesi ihtimali varid-i hatır mıdır? Filhakika padişahın Meclis-i Millî'nin gayr-i meşru olduğuna dair bir kanaati varsa o halde Meclis, İstanbul'da dağıtmak ve milleti meb'usansız bırakmak için mi toplanıyor? Binaenaleyh Zat-ı Şahanenin bu bâbdaki nokta-i nazarlarının Heyetimizce kat'î olarak şimdiden bilinmesi lâzımdır ki meb'usları hariçte, emin bir mahalde toplamak için teşebbüsatta bulunalım. Aksi halde Meclis İstanbul'da içtima yüzünden berveçh-i bâlâ ahvale dûçar olursa bunun mes'uliyeti Dersaadet'te içtimaı hususunda ısrar edenlere râci olacaktır.

6 — Meb'usların Ankara'ya gelmeleri memleketin halâsı uğrunda aynı kanaatte olan eşhasın mecliste müttefikan çalışmalarını temin gayesine matuftur. Mecliste kuvvetli milliyetperver bir grubun teşekkülü mecburiyeti vardır. Bu zaruret de meclisin Dersaadet'te içtimaı yüzünden hâsıl olmuştur. Esasen bunun için umumî bir içtima yapılacak değildir. Gelenlerle müdavele-i efkâr sureti tercih olunmuş ve bu suretle zamanın zıyaına meydan verilmemesi takarrür etmiştir. Bu ekseriyet grubunun Kuva-yi Milliye ile yakından anlaşması ve ancak bu suretle mecliste milleti temsil eylemesi en mühim bir noktadır. Aksi halde Meclis-i Meb'usan nazar-ı ecanipte milleti temsil edemez. Arada maazallah ihtilâf-ı efkâr husulü ise vatanın pek büyük zararını mucip olur. Binaenaleyh düşmanların tezviratı, memleketin hayat ve mematına müteallik bu gibi mesailde haiz-i tesir ve kıymet olamaz.

Polis Müdürünün bugün de yerinde oturması, içişleri görevlilerinin atanması biçimi, bu bağlı oluşun en belirli işaretleridir. Oysa gerek siz ve gerekse Ahmet İzzet Paşa Hazretleri, bu hükümet işbaşına geçtiği zaman eski hükümetten aktarılmış kişiler üzerindeki kaygımıza yanıt olarak kesin güvence ve vicdan kefilliğinde bulunmuşlardı. Arada şunu da sunalım ki, Polis Müdürü yerinde kaldıkça siz de tehlikedesiniz.

4 — Meclisin açılmasıyla Dahiliye ve Hariciye nazırlarının değiştirilmesinin kesin olduğu yolundaki işaretlerinizi iyi anlayamadık. Durumun gerçekleşmesi için bu iki nazırın Meclis önüne çıkmadan önce, çekileceklerine şimdiden söz vermiş olmaları ya da Sadrazam Paşa'nın Padişah hazretleri ile bu konuda anlaşmış bulunması gerekir. Meclis'in hükümete güvenoyu vermesi durumuna göre de bunların değiştirilmesi Meclis'in Padişahla anlaşmasına bağlıdır.

5 — Düşmanların Meclisi açtırmamak isteyecekleri ve her türlü vesileye başvuracakları doğaldır. Yalnız Meclis'in toplanmasına buyruk vermiş olan Padişah hazretlerinin, bu toplantıyı yasaya aykırı sayması, buyruğunu bozması olasılığı düşünülebilir mi? Gerçekten Padişahın, Meclisi Milli'nin yasal olmadığına ilişkin bir kanısı varsa o zaman Meclis, İstanbul'da, dağıtmak, ulusu Meclissiz [1] bırakmak için mi toplanıyor? Bundan dolayı Padişah hazretlerini bu konudaki görüşlerinin kurulumuzca kesin olarak şimdiden bilinmesi gerektir ki, milletvekillerini dışarıda, güvenli bir yerde toplamak için girişimlerde bulunalım. Yoksa, Meclis, İstanbul'da toplanmak yüzünden yukarıda anılan durumlara düşerse bunun sorumluluğu İstanbul'da toplanması yolunda direnenlere dönük olacaktır.

6 — Milletvekillerinin Ankara'ya gelmeleri, ülkenin kurtuluşu uğrunda özdeş kanıda olan kimselerin Meclis'te birlikte çalışmalarını sağlama amacına yöneliktir. Meclis'te güçlü ulusçu bir grubun kurulması zorunluğu vardır. Bu zorunluk da Meclis'in İstanbul'da toplanması yüzünden ortaya çıkmıştır. Aslında bunun için genel bir toplantı yapılacak değildir. Gelenlerle görüş alışverişi yolu seçilmiş, böylece zamanın yitmesine olanak verilmemesi kararlaşmıştır. Bu çoğunluk grubunun Kuvayi Milliye ile yakından anlaşması, ancak böylece Meclis'te ulusu temsil etmesi en önemli bir noktadır. Yoksa Meclisi Mebusan yabancıların gözünde ulusu temsil edemez. Arada, Tanrı korusun, düşüncelerde anlaşmazlık ortaya çıkması ise yurdun pek büyük dokuncasına neden olur. Bundan dolayı, düşmanların yalandolanları, ülkenin ölüm kalımına ilişkin bu gibi sorunlarda etkili ve değerli olamaz.

[1] Mebusansız.

7—Nurettin ve Ahmet Fevzi paşalar hakkındaki mütâlaa-i devletlerine gelince, evvelki cevapnamemizde her doğru şeyin Heyet-i Temsiliye'den sudur ettiğini iddia eylemiş değiliz. Tatbikı takrir buyurulan prensip hakkındaki mütâlaat-ı âcizanemizi sual etmiş olduğunuzdan bu bâbdaki mülâhazatımızı arzetmiştik. Mütâlaatımızda isabet olduğuna ait kanatimizi tekrar ederiz.

Heyet-i Temsiliyemiz kabinenin mevki-i iktidara geldiği tarihte sâkıt Damat Ferit Paşa'nın miras-ı seyyiatı olan Aydın cephesi ve mıntıkasının oralardaki Kuva-yi Milliye'nin hal ve âtisini son derece alâka ile nazar-ı dikkate almış, hükûmetin siyaset-i hariciyesine münasip ve o mıntıkanın vaziyet ve ihtiyacat-ı dahiliyesine muvafık âti için ümitbahş bir vaziyetin teminini düşünmüş idi. Tasavvuratını karara raptetmeden evvel Nezaret-i celileleri ve erkânıharbiye-i umumiyesinin nikat-ı nazarını bilmeği bir vazife addeyleyerek... tarih...[1] numaralı mâruzatı ile Ali Fuat Paşa'nın millî kumandan olmasını istizan ve Konya'ya Cemal Bey'in ifsadatiyle husul bulan vaziyeti ıslah ve mevcut fenalıkları itfa edebilecek ve cephe umurunu tanzim eyleyecek bir kumandan tayinini istirhamla bu meyanda Refet Bey'in de tavzifi münasip olacağını arzetmişti. .... tarih ....[2] numaralı emirname-i cevabîlerinde "Fuat Paşa'yı Ankara'da Kolordusu başında görmek isterim. Refet Bey ismini zayi etmek şartiyle Aydın cephesi Kuva-yi Milliye Kumandanlığına tayini muvafıktır" buyurulmuştu. Miralay Fahrettin Bey'in behemehal On İkinci Kolordu Kumandanlığına tayinini temin için delâletimiz talep kılınmıştı ve ilâveten Fahrettin Bey'in nikat-ı nazarımıza göre Aydın cephesinin temin-i ihtiyacı için her türlü tedabiri icra etmeğe taraf-ı devletlerinden talimat ahzeylemiş bulunduğu da zikrolunmuş idi. Binaenaleyh iş'arat-ı devletleri Aydın cephesinin esbab-ı müdafaasını tanzim için heyetimizce tertip kılınan plânın esasını, kaidesini teşkil eylemişti. Buna istinaden cephe ile alâkadar olan resmî ve millî kumandanlar ve eshab-ı ihtısas ile muhabere ve kısmen de muhtelif cephelerden davet olunan zevat ile müzakere edilerek, Aydın cephesi hakkında bir plân tertip olundu. Bu plâna nazaran Refet Bey Aydın ve Salihli cephelerinin ve bu cephelerle alâkadar olan geri menatığın, Konya da dahil olduğu halde, millî kumandanlığını deruhde etmiş ve Fahrettin Bey de Konya'da Kolordusu başında olarak aynı nokta-i nazara tevfikan nâfi ve müsmir muavenet ve faaliyet izhar etmekte bulunmuştur. Ali Fuat Paşa da emr-i devletlerine tevfikan kolordusu başında bulunmak üzere Ankara'ya gelmişti. Tertibat-ı mâruza neticesi olmak üzere bugünkü vaziyet şayan-ı memnuniyet bir şekle

[1,2] Okunamadığı anlaşılıyor.

7—Nurettin ve Ahmet Fevzi paşalar üzerindeki görüşlerinize gelince, önceki yanıt yazımızda her doğru şeyin Heyeti Temsiliye'den çıktığını ileri sürmüş değiliz. Uygulanması kararlaştırılan ilke üzerindeki görüşlerimizi sormuş olduğunuzdan, bu konudaki düşüncelerimizi sunmuştuk. Görüşlerimizin yerinde olduğuna ilişkin kanılarımızı yineleriz.

Heyeti Temsiliye'miz, hükümetin işbaşına geldiği günlerde, düşük Damat Ferit Paşa'nın kötülüklerinin kalıtı olan Aydın cephesi ve bölgesinin, oralardaki Kuvayi Milliye'nin bugünü ile geleceğini son derece ilgi ile dikkate almış, hükümetin dış siyasasına uygun ve bölgenin durum ve gereksinmelerine yaraşır, gelecek için umut verici bir durumun sağlanmasını düşünmüştü. Tasarılarını karara bağlamadan önce yüce Nezaretiniz ve Genelkurmayının görüşlerini bilmeyi bir görev sayarak ... gün ...[1] sayılı sunuları ile Ali Fuat Paşa'nın ulusal komutan olmasını danışmış, Konya'ya, Cemal Bey'in bozgunculuğu ile ortaya çıkan durumu düzeltebilecek ve ortadaki kötülükleri söndürebilecek, cephe işlerini düzenleyecek bir komutan atanmasını rica ederek bu arada Refet Bey'in görevlendirilmesinin uygun olacağını sunmuştu. ... gün ...[2] sayılı yanıt buyruklarında "Fuat Paşa'yı Ankara'da kolordusu başında görmek isterim. Refet Bey[in] adını yitirmek koşulu ile Aydın cephesi Kuvayi Milliye komutanlığına atanması uygundur" buyurulmuştu. Albay Fahrettin Bey'in ne olursa olsun On İkinci Kolordu komutanlığına atanmasını sağlamak için aracılığımız istenmişti; ek olarak Fahrettin Bey'in görüşümüze göre Aydın cephesinin gereksinmelerinin sağlanması için her türlü önlemleri almaya devletli kişiliğimizden yönerge almış bulunduğu da anılmıştı. Bundan dolayı devletli kişiliğinizce bildirilenler, Aydın cephesinin savunulması gereklerini sağlamak için kurulunuzca düzenlenen planın temelini tabanını oluşturmuştu. Buna dayanarak cephe ile ilgilenen resmi ve ulusal komutanlar, uzmanlar ile yazışmalarla biraz da çeşitli cephelerden çağırılan kişilerle görüşülerek, Aydın Cephesi konusunda bir plan düzenlendi. Bu plana göre Refet Bey Aydın ve Salihli cephelerinin, bu cephelerle ilgili geri bölgelerin, Konya da içinde olduğu halde, ulusal komutanlığını üzerine almış, Fahrettin Bey de Konya'da kolordusu başında olarak, özdeş görüşe uyarak yararlı ve verimli yardım ve çalışmalarda bulunmuştur. Ali Fuat Paşa da, buyruklarınıza göre kolordusu başında bulunmak üzere Ankara'ya gelmişti. Sunulan düzenleme sonucu olmak üzere bugünkü durum, sevindirici bir biçime girmiştir. Bundan dolayı, başka bir komutana gerek kalmadığı gibi Nurettin Paşa'nın atanması durumunda da, namus ve yaşamlarını ortaya

[1,2] Okunamadığı anlaşılıyor.

girmiştir. Binaenaleyh başka bir kumandana lüzum olmadığı gibi Nurettin Paşa'nın tayini halinde de namus ve hayatlarını ortaya koymuş iki kıymetli arkadaşımızın kesr-i kalbine Heyet-i Temsiliye'ye tamamen münkat, makam-ı akdes-i hilâfete merbut Demirci Efe ve maiyetinin memleket için muzır bir şekle girmesine sebebiyet verilmiş olacaktır.

Ahmet Fevzi Paşa meselesine gelince: Yirminci Kolordu mıntıkası dahilinde mevcut Kuva-yi Milliye'nin bir vaziyet-i hususiyesi vardır ki umum teşkilât-ı milliye üzerine müessir bulunmaktadır. Bu vaziyetin hiçbir sebep ve suretle tebeddülüne hal ve vaziyet müsait değildir. Mâruz vaziyetin muhafaza ve idamesini temin için bütün bu mıntıkada Ali Fuat Paşa'nın devlet nazarında, umum nazarında, vaziyetinin her türlü tenkitten, mahzurdan muarra bulunduğu kanaatinin mahfuziyeti şart-ı esasîdir. Binaenaleyh müşarünileyhin Yirminci Kolordu başından her ne şekil ve suretle olursa olsun infisali harekât-ı milliye esnasında ileri atılmış, ibraz-ı fedakârî etmiş bulunması sebebine atfolunacaktır ki, mahfuziyeti müemmen olması zarurî bulunan nikat-ı nazara göre asla kabil-i tecviz değildir. Esasen hükûmetçe vârit siyasî mehaziri bertaraf kılmak için yapılacak her şey yapılmıştır. Binaenaleyh Ali Fuat Paşa'nın bu mıntıkada ve bütün ordu nazarında Yirminci Kolordu kumandanı olarak bilinmesi ve kolordunun da fiilen bugün olduğu gibi kifayet ve iktidarı ve âmâl ve maksad-ı hakikî ile tamamen mutabık olduğu müsellem bulunan 24'üncü Fırka Kumandanı Kaymakam Mahmut Bey'in uhde-i vekâletinde kalması hal ve vaziyetin icabat-ı zaruriyesindendir. Ahmet Fevzi Paşa hakkında menfi bir mütâlaada bulunmak arzu etmeyiz. Fakat şunu da ilâveye mecburuz ki, müşarünileyh tasavvur buyurduğunuz nikat-ı nazardan teşrik-i mesai kabiliyetini haiz değildir. Müşarünileyhin daha bidayette vazife-i mahsusa ile geştügüzar eylediği zamanlarda vâki mantıksız ifadatını.... [1] tarihli şifre ile arzeylemiştik. Bunun me'mul olamayacağına dair cevab-ı samileri alındıktan sonra idi ki müşarünileyhin bizzat Rauf ve Bekir Sami beyefendilere yazdığı cevabî şifrede ordu bugünkü anarşi halinde kaldıkça memleket için felâket muhakkak bulunduğu tarzındaki ifadesi ile teşkilât-ı milliyenin ve bunun zahîri olan ordu münasebetinin kendi içtihadına göre anarşi telâkki edildiği anlaşılmaktadır. Halbuki malûm-ı devletleridir ki ordu, teşkilât-ı milliye kadrosu haricinde değil, belki onun ruh ve esasını teşkil eylemektedir.

[1] Okunamadığı anlaşılıyor.

koymuş iki değerli arkadaşımızın gönüllerinin kırılmasına, Heyeti Temsiliye'ye tümden uyan, pek kutsal halifelik katına bağlı Demirci Efe ve buyruğundakilerin ülke için dokuncalı bir duruma girmesine neden verilmiş olacaktır.

Ahmet Fevzi Paşa sorununa gelince; Yirminci Kolordu bölgesi içinde bulunan Kuvayi Milliye'nin bir özel durumu vardır ki, bütün ulusal örgütlere etkili bulunmaktadır. Bu durumun hiçbir neden ve biçimde değişmesine, durum uygun değildir. Belirtilen durumun korunması ve sürdürülmesini sağlamak için bütün bu bölgede Ali Fuat Paşa'nın devlet gözünde, herkesin gözünde, durumunun her türlü eleştiriden, sakıncadan arınmış bulunduğu kanısının korunması ana koşuldur. Bundan dolayı, kendisinin Yirminci Kolordu başından, ne yolda olursa olsun ayrılması, ulusal eylem sırasında ileri atılmış, özveri göstermiş bulunması nedenine verilecektir ki, korunmasının güvence altında bulunması zorunlu olan görüşlere göre kesinlikle olanaklı değildir. Aslında hükümetçe görülen siyasal sakıncaları ortadan kaldırmak için yapılacak her şey yapılmıştır. Buna göre, Ali Fuat Paşa'nın bu bölgede, bütün ordunun gözünde Yirminci Kolordu Komutanı olarak bilinmesi, kolordunun da eylemli olarak, bugün olduğu gibi, yetkisi ve yeteneği, gerçek istek ve amaçlar ile tümden uygunluğu bilinen 24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey'in vekilliğinde kalması, durumun zorunlu gereklerindendir. Ahmet Fevzi Paşa üzerinde olumsuz bir görüş ileri sürmeyi istemeyiz. Ancak şunu eklemek zorundayız ki; kendisinin düşündüğünüz açılardan işbirliği yeteneği yoktur. Kendisini daha başlangıçta özel görevle gezip durduğu sıralardaki mantıksız sözlerini....[1] günlü şifre ile bilginize sunmuştuk. Bunun düşünülemeyeceğine ilişkin yanıtları alındıktan sonra idi ki kendisinin Rauf ve Bekir Sami beyefendilere yazdığı yanıt şifrede, ordu bugünkü kargaşa durumunda kaldıkça ülke içi yıkımın kesin olduğu yolundaki sözleri ile ulusal örgütlerin ve bunun destekçisi olan ordu ilişkisinin, kendi görüşüne göre, kargaşa sayıldığı anlaşılmaktadır. Oysa, sizce bilinmektedir ki, ordu, ulusal örgütler kadrosunun dışında değil, belki onun ruh ve özünü oluşturmaktadır.

[1] Okunamadığı anlaşılıyor.

Son alınan raporlarda müşarünileyh Fevzi[1] Paşa'nın Gönen'de ilk iş olarak Anzavur meselesinden dolayı bin müşkilâtla ele geçirilebilen cânilerin tahliyesini talep eylediği bildirilmektedir. Binaenaleyh vatan ve milletin halâsı mevzu-i bahs olduğu şu hengâmede aynı maksat uğrunda fedakârane çalışan zat-ı samilerinin vaziyet ve kabiliyet-i mahalliyeyi yakından bilen heyet-i âcizanemizle müdavele-i efkâr eylemeden tayin buyurmuş oldukları iki zatın adem-i kabulüne ait serd kılınan zarurî ve muhik mütâlaatı bir izzet-i nefis meselesi yapmak isteyeceklerini, vatana olan sadakat, millete olan merbutiyetleri itibariyle gayr-i kabil-i telif gördüğümüzü ve mahza vatan ve milletin menafii nokta-i nazarına mâtuf mâruzat-ı vâkıamızın hüsn-i telâkki buyurulacağından emin olduğumuzu samimiyetle arzeyleriz.

İstifaları halinde Meclis-i Meb'usan in'ikadının bir hayal-i muhal olacağı kaydına nazaran sadrazam da dahil olduğu halde kabinenin meşrutiyet-i idarenin aleyhtarı bulunduğu anlaşılmaktadır. Pek mühim olan bu noktanın tamamiyle teşrih ve izahı Heyetimizce zat-ı devletlerinden rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 218.

(Zarfın üstü)

Harbiye Nezareti

Devletlû Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Mektup

Erkânıharbiye-i Umumiye Dairesi
Şube
Numara

24/12/1919 tarihiyle mûta müşterek takririn vusulünü tasdik eder. Ve bu bâbda âtideki tafsilâtın İngiltere, Fransa, İtalya hükûmat-ı mufahhamesi fevkalâde komiserlerinin enzar-ı adline vaz'ına kemal-i hürmetle müsaadeler rica ederim:

[1] Fevzi Çakmak değildir.

Son alınan raporlarda sözü geçen [Ahmet] Fevzi Paşa'nın Gönen'de ilk iş olarak Anzavur sorunundan dolayı bin güçlükle ele geçirilebilen katillerin salıverilmesini istediği bildirilmektedir. Bundan dolayı, yurt ve ulusun kurtuluşu söz konusu olduğu şu kargaşalıkta, özdeş amaç uğrunda özveri ile çalışan sizin, yerel durum ve yeteneği yakından bilen kurulumuzla görüş alışverişinde bulunmadan atamış olduğunuz iki kişinin kabul edilmeyişine ilişkin olarak ileri sürülen zorunlu ve haklı düşünceleri bir onur sorunu yapmak isteyeceklerini; yurda, ulusa olan bağlılıkları açısından bağdaşmaz gördüğümüzü, salt yurt ve ulusun çıkarları görüşüne yönelik sunularımızın iyi karşılanacağına güvenimiz olduğunu içtenlikle bilgilerinize sunarız.

Çekilmeleri durumunda Meclisi Mebusan'ın açılmasının olmayacak bir düş olacağı kaydına göre, Sadrazam içinde bulunduğu halde, hükümetin meşrutiyet yönetimine karşı bulunduğu anlaşılmaktadır. Pek önemli olan bu noktanın tümüyle yorumlanması ve açıklanması, kurulumuzca sizden rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 218.

(Zarfın üstü)

Harbiye Nezareti

Devletli Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Mektup

Genelkurmay Dairesi
Şube
Sayı

24/12/1919 günü verilmiş ortak notanın geldiğini onaylar ve bu konuda aşağıdaki ayrıntıların İngiltere, Fransa, İtalya yüce hükümetlerinin olağanüstü komiserlerini adaletli gözleri önüne konulmasına saygıyla izinlerini dilerim:

Malûm-ı asilâneleridir ki, İzmir'in müpteda-yı işgali mahalinde Amiral *Galtrop*'un [1] notasiyle başlamış ve bu notada işgalin Düvel-i Mütelife kıtaatı tarafından vuku bulacağı ve bunun da bizzat İzmir şehriyle tahkimat hattına maksur kalacağı bildirilmiş ve kısa bir fasıladan sonra da emr-i işgal sadece Yunan kıtaatına havale ve emanet edilmişti. Yunan kıtaatı tarafından yapılan işgal ve avakıbının bizi davet eylediği medit tazallüm ve şikâyetlerimiz binnetice muhtelit bir komisyonun İzmir havalisinde icra-yi tahkikat eylemesini icap ettirdi. Ancak şu icabın teslim ve husulüne değin takdir edemeyeceğim esbap ile hâsıl olmuş fasıla-i teahhur içinde pek canhıraş bir şekil ve seyir alan Yunan yırtıcılığı karşısında esasen dağlara derelere çıplak ve sefil bir halde dağılarak sığınmış olan halkı artık hıfz-ı hayat ve sıyanet-i namus kaydına düşürmüştü. Hükûmet ve ordu daima tahkik komisyonunun adl ü nısfetine nasb-ı itimat etmekle beraber bir taraftan da hiç olmazsa bu boğuşmanın akıttığı kanları muvakkaten olsun dindirmek için Harbiye Nezaretimiz 23/8/1919 tarih ve 5037 numaralı tezkere ile General Milen [2] cenaplarına (A) işaretli merbut teklifte bulunmuştu.

Kuva-yi Milliye ile Yunan kıtaatı arasına Osmanlı kıtaatı vaz'ından ibaret olan işbu teklife redd-i cevap edilmesi üzerine yine Harbiye Nezareti'nce suretleri merbut 20 ve 27/8/1919 tarih ve 4963, 5142 numaralı B, C teklifleri yapılmış ve mıntıka-i işgalin Yunan kıtaatından gayrı İtilâf kıtaatı tarafından işgalini mütemenni işbu iki teklif de tamamen cevapsız bırakılmıştı.

Hüsn-i niyete makrun her gûna teşebbüslerinin neticesizliğiyle akan kan karşısında gerek hükûmetin ve gerek ordunun uzun müddet seyirci kaldığı bir sırada idi ki General Milen cenapları Harbiye Nezareti'ne tahdid-i hududu gösterir 3 Teşrinisani 1919 tarih ve 23/4114 numaralı suretiyle merbut tezkereyi göndermiş ve halbuki böyle bir tebliğin ahkâmını tatbika Harbiye Nazırı re'sen salâhiyettar bulunmadığı için usulen hükûmete sebkeden müracaati üzerine hükûmetçe de Zat-ı asilânelerinize sureti merbut ... tarih ve ... [3] numaralı nota ile arz-ı hal olunmuştu. Her ne kadar işbu vukuatı Harbiye Nazırımız bir münakaşa-i âtiyeden içtinaben suretleri merbut F, G 5 ve 15/11/1919 tarih ve 6338, 6501 numaralı tezkereleriyle General Milen cenaplarına hemen ve tamamen ilân eylemiş ise de; fakat işbu tezkereler üzerine müşarünileyh General cenaplarından gerek cevaben ve gerek re'sen yine suretleri merbut H, İ işaretli ve fakat yekdiğerini mütenakız tezakir vürut etmiştir.

[1] Calthorpe.

[2] Milne.

[3] Okunamadığı anlaşılıyor.

Sizce bilinmektedir ki, İzmir'in işgali, Amiral Calthorpe'un notasıyla başlamış, bu notada işgalin İtilaf Devletleri birliklerince yapılacağı, bunun da salt İzmir kenti ile tahkimat hattıyla sınırlı kalacağı bildirilmiş, kısa bir aralıktan sonra da işgal işi sadece Yunan birliklerine verilmişti. Yunan birliklerince yapılan işgal ve sonrasının bizi çağırdığı uzun sızlanmalar ve yakınmalarımız sonuçta, karma bir kurulun İzmir yöresinde soruşturma yapmasını gerektirdi. Ancak şu gereğin kabulü ve ortaya çıkmasına değin, anlayamayacağım nedenlerden doğmuş gecikme aralığı içinde, pek yürek paralayan bir biçim ve gidişe dönüşen Yunan yırtıcılığı karşısında, aslında dağlara, derelere çıplak ve sefil bir durumda dağılarak sığınmış olan halkı, artık yaşamını korumak ve namusunu kollamak kaygısına düşürmüştü. Hükümet ile ordu hep soruşturma kurulunun adaletine ve hakseverliğine güvenmekle birlikte, bir yandan da hiç olmazsa bu boğuşmanın akıttığı kanları geçici olarak olsun dindirmek için Harbiye Nezaretimiz 23/8/1919 gün 5037 sayılı yazı ile General Milne cenaplarına[1] (A) işaretli, ilişik öneride bulunmuştu.

Kuvayi Milliye ile Yunan birlikleri arasına Osmanlı birlikleri konulmasından öteye geçmeyen bu öneriye, kabul edilmediği yanıtı verilmesi üzerine, yine Harbiye Nezareti'nce, örneği ilişik 20 ve 27/8/1919 gün, 4963, 5142 sayılı (B,C) önerileri yapılmış, işgal bölgesinin Yunan birliklerinden başka İtilaf birliklerince işgalini dileyen bu iki öneri de tümden yanıtsız bırakılmıştı.

İyi niyetle yapılmış her türlü girişimlerin sonuçsuzluğu ile akan kan karşısında gerek hükümetin, gerekse ordunun uzun süre seyirci kaldığı bir sırada idi ki, General Milne cenapları Harbiye Nezareti'ne, sınırın çizildiğini gösterir 3 Kasım 1919 gün ve 23/414 sayılı, örneği ilişik yazıyı göndermiş, oysa böyle bir bildirinin buyruklarını uygulamaya Harbiye Nazırı kendisi yetkili bulunmadığı için, yöntem gereği hükümete başvurusu üzerine hükümetçe de size örneği ilişik ... gün ve ...[2] sayılı nota ile durum bildirilmişti. Her ne kadar bu olayları Harbiye Nazırımız, yapılacak bir tartışmadan kaçınarak, örnekleri ilişik (F, G) ve 15/11/1919 gün 6338, 6501 sayılı yazılarıyla General Milne cenaplarına hemen ve tümüyle duyurmuş ise de; ancak bu yazılar üzerine sözü geçen General cenaplarından, gerek yanıt olarak, gerekse doğrudan doğruya, yine örnekleri ilişik (H, İ) işaretli, ancak birbiriyle çelişen yazılar gelmişti. Bundan dolayı gerek örnekleri ilişik yazışma kâğıtlarının okuma

[1] Saygı için kullanılır.

[2] Okunamadığı anlaşılıyor.

Binaenaleyh gerek suretleri merbut evrak-ı muhaberenin lûtfen mütâlaası ve gerek arzedilmiş bâlâdaki tafsilâtın nasafet ve mürüvvetleri pek müsellemimiz bulunan Zat-ı asilânelerinizi Harbiye Nezaretimize karşı en küçük su-i tefehhümden tenzil edeceğine âcizlerince pek büyük bir kanaat vardır. Bununla beraber mücerret Harbiye Nezareti'nin hükûmetçe Meclis-i Âli[1] mukarreratını tatbikte re'sen âmir-i takrir ve icra bulunamaması kaide-i düveliyesinin tevlit eylediği şu gayr-i kabil-i içtinap su-i tefehhümden dolayı ayrıca ve fevkalhat arz-ı teessürat eylemekte asla teahhur etmek istemem. Muvakat hatt-ı hududun Yunanlılar tarafından tamam-i işgaline mümanaat eden kuvvete gelince işbu kuvvetin gördüğü zulm ü taaddi karşısında himayesiz kalmış ve kanına susamış [?] ahali kütlesinden ibaret bulunduğu Zat-ı asilânelerinizce pek zâhirdir. Hükûmetin ve ordunun işbu mazlum halka karşı himaye göstermemesi gibi mukavemet ibraz edemeyeceğindeki aczinin de lûtfen takdirini pek temenniler ederim ve işte işbu aczin sevk ve tesiriyledir ki gerek hükûmet ve gerek Harbiye Nezareti şimdiye kadar akmış ve akmakta bulunmuş olan işbu fuzulî kanın önünü almak için daima makamat-ı asilânelerinize istimdatlar yağdırmış ve meselenin bir an evvel çare-i hal ve adlini niyazlar eylemiştir. Bilhassa ve bilvesile işbu niyazları yine tekrar eder ve gerek hükûmet ve gerek Harbiye Nezareti gûya Meclis-i Âli mukarreratını tatbik etmiyor gibi bir töhmetten artık tahlise mürüvveten delâlet buyurulması niyazlarıma da ihtiramat-ı faikamı ilâve eylerim.

Vesika, 219.

Harbiye Nezareti
Nezaret şubesi
Kalem-i mahsus

Arz-ı mahsustur.

Fevzi[2] ve Nurettin paşalar hakkında diğer ariza ile vaki olan izahatıma ilâveten vaziyet-i umumiye-i hariciye ve dahiliye hakkında berveçh-i âti arz-ı malûmata lüzum gördüm:

1 — Düvel-i Mütelife hakkımızda henüz kat'î bir karar vermediler. Fakat en çok korkulan cihet memleketimizi mıntıka-i nüfuzlara taksim eylemeleri hususudur. İngilizler açıktan açığa bize muarız vaziyettedirler. Fransızlar zahirî bir yaltaklık gösteriyorlarsa da Adana meselesi ortaya sürülünce derhal tebdil-i tavır ediyorlar.

[1] Paris'teki Dörtler Meclisi.

[2] Ahmet Fevzi Paşa. F. Çakmak değildir.

iyiliğinde bulunulması, gerekse sunulmuş yukarıdaki ayrıntıların, insaf ve insanlığı bizce pek iyi bilinen sizi, Harbiye Nezaretimize karşı en küçük yanlış anlamadan aklayacağına benim pek büyük inancım vardır. Bununla birlikte, salt Harbiye Nezareti'nin hükümetçe Yüksek Meclis [1] kararlarını uygulamada doğrudan doğruya karar ve yürütme üstü [2] bulunamaması [yolundaki] devletler kuralının doğurduğu şu kaçınılmaz yanlış anlamadan dolayı, ayrıca ve sonsuz üzüntülerimi sunmakta hiç gecikmek istemem. Geçici sınır çizgisinin Yunanlılarca tümden işgaline engel olan kuvvete gelince, bu kuvvetin, gördüğü kıyıcılık ve saldırı karşısında, korumasız kalmış, kanına susamış [?] halk topluluğundan öteye geçmediği sizce pek açıktır. Hükümet ile ordunun bu kıyıcılığa uğramış halka karşı koruyuculuk gösterememesi gibi, karşı koyamayacağındaki güçsüzlüğünün de anlaşılmasını pek çok dilerim. İşte bu güçsüzlük nedeniyle ve etkisiyledir ki gerek hükümet, gerekse Harbiye Nezareti şimdiye değin akmış, akmakta bulunmuş olan bu gereksiz kanın önünü almak için hep yüce katlarına yardım istekleri yağdırmış, sorunun bir an önce çözüm ve adalet umarını yakarmıştır. Özellikle ve bu ilişkiyle bu yakarıları yineler, gerek hükümet gerekse Harbiye Nezareti[nin] sanki Yüksek Meclis'in kararlarını uygulamıyor gibi bir suçtan artık kurtarılmasına iyilikseverlikle aracılıkta bulunulması yakarılarıma da üstün saygılarımı eklerim.

Belge 219.

Harbiye Nezareti
Nezaret Şubesi
Özel Kalem

Özel sunudur.

Fevzi [3] ve Nurettin paşalar konusunda öteki sunu ile yapılan açıklamalarıma ek olarak dış ve iç genel durum üzerinde aşağıda bilgi sunmayı gerekli gördüm:

1 — İtilaf Devletleri bizim için daha kesin bir karar vermediler. Ancak, en çok korkulan yön, ülkemizi sömürme bölgelerine bölmeleri konusudur. İngilizler açıktan açığa bize karşı durumdadırlar. Fransızlar görünürde bir yaltaklık gösteriyorlarsa da Adana sorunu ortaya sürülünce hemen davranışlarını değiştiriyorlar. Dahası bir Fransız

[1] Meclisi Âli. Paris'teki Dörtler (İngiltere, Fransa, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri) Meclisi.

[2] âmir.

[3] Ahmet Fevzi Paşa. F. Çakmak değildir.

Hatta bir Fransız muhipler cemiyeti teşkili için Celâlettin Arif Bey'e müracaat ettiler. Adana'nın tahliyesi şartiyle böyle bir teşebbüse muvafakat olunacağı cevabını aldılar. Ve bu mesele bu suretle muallâkta kaldı. Amerikalılar da bizim kendi memleketimiz için ne gibi metalibimiz olduğunu soruyorlar.

Elhasıl Düvel-i Mütelife'den her biri bizim ortaya atılmamızı bekliyor. Herhangi birisine göstereceğimiz bir temayüle karşı diğeri bütün kuvvetiyle vaz'-ı muhalefet almaya müheyya bir haldedir.

İstihzarat-ı Sulhiye Komisyonu vesaika müsteniden birçok istihzarat yapıyor. Bizim her şube-i idariye için arzu ettiğimiz ve kabul edebileceğimiz ıslahatı tespit ediyorlar. Vahdet-i Osmaniye ve Vilson[1] prensipleri esası dahilinde kabul edebileceğimiz ıslahatı müş'ir kariben bir beyanname neşredeceğiz.

2 — Vaziyet-i dahiliyeye gelince kabinede Dahiliye Nazırı bir iki defa istifaya teşebbüs etti. Fakat Meclis-i Millî açılıncaya kadar bir buhrana sebebiyet vermemek için bütün kuvvetin sarfiyle önüne geçildi. Bu heyet-i hükûmetin Meclis-i Meb'usan açılınca tasfiye olunacağı kanaati kabine heyetince tamamen malûm bir keyfiyettir. Hele Dahiliye ve Hariciye nazırlarının değişeceği muhakkaktır. Fakat Hürriyet ve İtilâf partisi ve İngilizler Meclis-i Meb'usan'ı açtırmamak için bütün kuvvetleriyle çalışıyorlar. Hatta İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin Zat-ı Şahaneye müracaatle bu meclisin meşru olmadığını beyan ve feshini istirham eyleyecekleri haber alındı.

Hükûmetin bütün mesaisi Kânunusaninin onuna doğru açılacak olan Meclis-i Meb'usan toplanıncaya kadar bu gibi tesirata mukavemet ve Meclisin küşadını temin etmektir. Binaenaleyh bu on gün için hükûmetin en kuvvetli bir şekilde mevcudiyeti elzemdir.

3 — Meb'usanın intihabında hiçbir suretle müdahale vaki olmadığı kanaati maaşşükran her yerde hâsıl olmuştur. Ancak taşra meb'uslarının İstanbul'a gelmezden evvel Ankara'da hususî bir içtima aktedecekleri haberi intihabatın her türlü müdahaleden âzâde kaldığı hakkındaki hüsn-i kanaati tamamen zir ü zeber edecek bir şekildedir. Her taraftan bu keyfiyet ileri sürülmekte ve tezvirat için alet ittihaz edilmektedir. Meb'usların böyle toplu bir manzara göstermemelerinin teminini ve kendilerine vâki olacak izahatın nazar-ı dikkati celbetmeyecek surette temin-i itasını hassaten rica eylerim.

Zat-ı devletlerine ve rüfeka-yı muhteremeye ayrı ayrı ihda-yi selâm ve takdim-i ihtiram eylerim Efendim.

31 Kânunuevvel 1919
Harbiye Nazırı
Cemal

[1] Wilson.

dostları derneği kurulması için Celalettin Arif Bey'e başvurdular. Adana'nın boşaltılması koşulu ile böyle bir girişime razı olunacağı yanıtını aldılar. Bu sorun da böylece askıda kaldı. Amerikalılar da bizim kendi ülkemiz için ne gibi isteklerimiz olduğunu soruyorlar.

Kısacası, İtilaf Devletleri'nden her biri bizim ortaya atılmamızı bekliyor. Herhangi birisine göstereceğimiz bir eğilime karşı öteki, bütün gücüyle karşıcıl tutum almaya hazır bir durumdadır.

Barış Hazırlıkları Komisyonu belgelere dayanarak birçok hazırlıklar yapıyor. Bizim her yönetim dalı için istediğimiz, kabul edebileceğimiz düzeltimleri saptıyorlar. Osmanlı birliği ve Wilson ilkeleri temeli içinde kabul edebileceğimiz düzeltimleri gösterir bir bildiriyi yakında yayımlayacağız.

2 — İç duruma gelince, hükümette Dahiliye Nazırı bir iki kez çekilmeye kalkıştı. Ancak, Meclisi Milli açılıncaya değin bir bunalıma neden olmamak için, bütün güc ortaya konularak önüne geçildi. Bu bakanlar kurulunun Meclisi Mebusan açılınca arıtılacağı kanısı hükümetçe tümden bilinen bir sorundur. Hele Dahiliye ve Hariciye nazırlarının değişeceği kesindir. Ancak, Hürriyet ve İtilaf Partisi ile İngilizler, Meclisi Mebusan'ı açtırmamak için bütün güçleriyle çalışılıyorlar. Dahası, İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin Padişah hazretlerine başvurarak bu Meclis'in yasal olmadığını bildirip dağıtılmasını isteyecekleri haber alındı.

Hükümetin bütün çalışması, Ocak ayının onuna doğru açılacak olan Meclisi Mebusan toplanıncaya değin, bu gibi etkilere dayanmak, Meclis'in açılmasını sağlamaktır. Bundan dolayı, bu on gün içinde hükümetin en güçlü bir biçimde varlığı çok gereklidir.

3 — Milletvekillerinin seçiminde hiçbir yolda karışma olmadığı kanısı, çok şükür ki her yerde vardır. Ancak taşra milletvekillerinin İstanbul'a gelmezden önce Ankara'da özel bir toplantı yapacakları haberi, seçimlerin her türlü karışmadan uzak kaldığı yolundaki iyi kanıyı tümüyle altüst edecek bir biçimdedir. Her yandan bu sorun ileri sürülmekte, yalandolan için araç yapılmaktadır. Milletvekillerinin böyle toplu bir görünüm göstermemelerinin ve kendilerine yapılacak açıklamaların dikkati çekmeyecek yolda yapılmasının sağlanmasını özellikle rica ederim.

Size ve sayın arkadaşlara ayrı ayrı selam yollar, sagılar sunarım efendim.

31 Aralık 1919
Harbiye Nazırı
Cemal

Vesika, 220.

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Ankara'yı İlk Teşriflerinde Memleket Eşraf ve Mütehayyizanına İrat Buyurdukları Nutkun Suretidir

Heyet-i Temsiliye zamanında

Muhterem Efendiler!

Heyet-i âcizanemizi Ankara'ya muvasalatımız günü umum ahalinin erkek, kadın, çocuk tekmil halkın samimî ve vatanperverane tezahürat-ı fevkalâdesiyle taltif buyurdunuz. Bugün müçtemian şeref-i ziyaretinizle de bahtiyar kıldınız. Bu münasebetle de heyet-i âcizanemizin derin hürmet ve teşekkürlerini takdim etmekle kesb-i mübahat eylerim.

Muhterem vatandaşlarımızı böyle müçtemi bir halde selâmlamak bizim için kıymetli bir fırsattır. Müsaade buyurursanız, bu fırsattan istifade ederek kısa bir hasbıhalde bulunmak isterim.

Efendiler!

Cümlenizin malûmudur ki.. harbin son devresinde Amerika Reisicumhuru *Vilson* [1] on dört maddeden ibaret bir programla ortaya çıktı. Bu program milletlerin kendi mukadderatına hakimiyetini temin ediyordu. Programın on ikinci maddesi ise münhasıran Türkiye'ye, devletimize ve milletimize aittir. *Vilson* bu madde ile Türkiye'nin, milletimizin hakimiyet-i tâmmeye malik olması lüzumunu dermeyan ettikten sonra buna bir iki kayıt da ilâve etmiştir. O kuyut şunlardır: Aramızda yaşayan anasır-ı gayr-i müslimenin emniyetlerini ve serbesti-i inkişaflarını temin etmek.... Bir de Boğazların küşade bulundurulmasıdır. Umum İtilâf Devletleri *Vilson*'un prensiplerini kendi menfaatleri için muvafık gördükleri gibi bizim devletimiz de bu on ikinci maddeyi kabulde hiçbir beis görmedi. Ve kabul etti. Hakikaten kabul edilebilecek bir prensiptir. Çünkü Mister *Vilson*'[un] [2] istediği anasır-ı gayr-i müslimenin emniyet-i can ve malları ve her türlü hukuk ve esbab-ı inkişafları için icap eden her şeye zaten öteden beri devletimiz ve milletimiz tarafından riayet edilmiş idi. Filhakika anasır-ı gayr-i müslimenin Osmanlı Devleti ve milleti ağuşunda mazhar oldukları imtiyazat üç asrı mütecaviz bir zamandan beri ziyadesiyle mevcuttur. Binaenaleyh bu kayıt bizim için yeni bir şey değildir.

[1] Wilson.

[2] Köşeli parantez içindeki sözcük 1934 basımında eklenmiştir; 1927 basımında yoktur.

Belge 220.

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Ankara'ya İlk Onur Verişlerinde Bura İleri Gelenlerine Verdikleri Söylevin Örneğidir

Heyeti Temsiliye zamanında

Saygıdeğer Baylar,

Kurulumuzu, Ankara'ya vardığımız gün, bütün halkın, erkek, kadın, çocuk, bütün halkın içten ve yurtseverce olağanüstü gösterileriyle ödüllendirdiniz. Bugün toplu olarak görüşme onuru ile de mutlu kıldınız. Bu nedenle, Kurulumuzun derin saygı ve teşekkürlerini sunmakla övünç duyarım.

Saygıdeğer yurttaşlarımızı böyle toplu bir durumda selamlamak bizim için değerli bir fırsattır. İzin verirseniz, bu fırsattan yararlanarak kısa bir söyleşide bulunmak isterim.

Baylar,

Hepinizce bilinmektedir ki... savaşın son döneminde Amerika Cumhurbaşkanı Wilson, on dört maddeden oluşan bir programla ortaya çıktı. Bu program ulusların kendi alınyazılarına egemenliklerini sağlıyordu. Programın on ikinci maddesi ise sadece Türkiye'ye, devletimize ve ulusumuza ilişkindir. Wilson bu madde ile Türkiye'nin, ulusumuzun tam egemenliği elde etmesi gereğini ileri sürdükten sonra buna bir iki koşul da eklemiştir. Bu koşullar şunlardır: Aramızda yaşayan Müslüman olmayan öğelerin güvenliklerini ve gelişme özgürlüklerini sağlamak. Bir de Boğazlar'ın açık bulundurulmasıdır. Bütün İtilaf Devletleri Wilson'un ilkelerini kendi çıkarları için uygun gördükleri gibi bizim devletimiz de bu on ikinci maddeyi kabulde hiçbir dokunca görmedi. Ve kabul etti. Gerçekten kabul edilebilecek bir ilkedir. Çünkü Mister Wilson'[un istediği] [1], Müslüman olmayan ögelerin can ve malları ile her türlü hakları ve gelişme nedenleri için gereken her şeye aslında öteden beri devletimiz ve ulusumuzca saygı gösterilmişti. Gerçekten, Müslüman olmayan ögelerin Osmanlı devlet ve ulusunun kucağında elde ettikleri ayrıcalıklar üç yüzyılı aşkın bir zamandan beri fazlasıyla vardır. Bundan dolayı bu koşul bizim için yeni bir şey değildir.

[1] Köşeli parantezdeki sözcük 1934 basımında eklenmiştir.

Boğazların serbestîsi meselesine gelince:

Bu güzergâhta payitahtımız, kalbgâh-ı devletimiz vardır. Bunun emniyetini bâdelistihsal umum ticarete âmâde olarak küşatedilmesi de lâzimeden görülür. İşte devletimiz ancak bu esasat dairesinde muharebeden çıkmak ve mütareke yapmak kararını verdi. Bunun neticesi olarak İtilâf Devletleri'yle 30 Teşrinievvel 1918'de mütareke akdetti. (Mütarekenameyi göstererek) malûmunuz olan mütarekename budur. Tabiî cümleniz bunun muhteviyatını bilirsiniz. Muhteviyatı ile tatbikatı arasında ne kadar azîm farklar olduğunu bir daha umumun nazar-ı dikkatine vaz'etmek isterim. Mütarekenamenin bazı mühim maddelerini hatırlatacağım:

Meselâ beşinci maddeye nazaran hudutların muhafazası ve asayiş-i dahiliyenin idamesi için lüzum görülecek kuva-yi askeriyeden maadası terhis olunacak.. İşbu kuvvetlerin miktar ve vaziyetleri tarafeynin müzakeresiyle takarrür ettirilecek idi.

Pek mühim olan yedinci madde "İtilâf Devletleri'nin herhangi sevkulceyş noktasını işgal hakkını haiz olmalarını, Müttefiklerin[1] emniyetlerini tehdit edecek vaziyet zuhurunda" şart-ı sarihiyle tayin etmiştir.

Onuncu madde yalnız "Toros tünellerinin Müttefikler tarafından işgali" ne ilâ... munhasırdır.

On ikinci madde "hükûmet muhaberatı müstesna olmak üzere telsiz telgraf ve kabloların murakabesini ilâ..." tecviz ediyor.

On beşinci maddede, "memalik-i Osmaniye dahilindeki hutut-ı hadidiyenin" yalnız ve ancak murakabesi mevzu-i bahstir. On altıncı maddede "Kilikya'daki[2] ordularımızdan mahallinin inzıbatı için iktıza eden kuvvetin orada terki ve mütebakisinin beşinci maddeye tevfikan terhisi" pek sarih olarak mezkûrdur. Ve bundan başka hiçbir kayıt ve şart yoktur.

Yirmi dördüncü madde "vilâyât-ı sittenin[3] herhangi bir kısmının işgali hakkını İtilâf Devletleri'ne muhafaza ettiren sebep, bu vilâyetlerde iğtişaş zuhuru hali olacağı" sarihtir.

İşte Efendiler; mütarekenamenin en çok nazar-ı dikkati calip noktaları bunlardır.

Bu maddelerin mazmunlariyle tatbikatı arasında tetabuk var mıdır? Meselâ mütarekenamenin ilk akdolunduğu zamanlarda İngilizler Musul'u işgal etti. Mütarekenamenin akdinde bizim

[1] İtilâf Devletleri.

[2] Çukurova bölgesi.

[3] Karşı sayfadaki 2 sayılı dipnota bakınız.

Boğazların serbestliği sorununa gelince:

Bu yol üzerinde başkentimiz, devletimizin yüreği vardır. Bunun güvenliğini sağladıktan sonra genel ticarete hazır olarak açılması da gerekli görülür. İşte devletimiz ancak bu ilkeler içinde savaştan çıkmak ve ateşkes yapmak kararını verdi. Bunun sonucu olarak İtilaf Devletleri'yle 30 Ekim 1918'de Ateşkes yaptı. (Ateşkes belgesini göstererek), Bildiğiniz Ateşkes belgesi budur. Elbette hepiniz bunun içeriğini bilirsiniz. İçeriği ile uygulaması arasında ne denli büyük ayrımlar olduğunu bir daha herkesin dikkati önüne koymak isterim. Ateşkes belgesinin kimi önemli maddelerini anımsatacağım:

Örneğin, beşinci maddeye göre sınırların korunması ve iç güvenliğin sürdürülmesi için gerekli görülecek askeri kuvvetten başkası terhis olunacak... Bu kuvvetlerin sayı ve durumları iki yanın görüşmeleriyle karara bağlanacaktı.

Pek önemli olan yedinci madde "İtilâf Devletleri'nin herhangi strateji noktasını işgal hakkını elde tutmalarını", "İtilaf Devletleri'nin güvenliklerine dokunacak durum ortaya çıktığında" kesin koşulu ile belirlemişti.

Onuncu madde yalnız "Toros tünellerinin İtilaf Devletleri'nce işgali"ne vb. özgüdür.

On ikinci madde "hükümet yazışmaları dışarıda bırakılmak üzere, telsiz telgraf ve kabloların denetlenmesini vb..." olur görüyor.

On beşinci maddede "Osmanlı ülkeleri içindeki demiryollarının yalnız ve ancak denetlenmesi" sözkonusudur. On altıncı maddede "kilikya'daki[1] ordularımızdan, bulunduğu yerin sıkıdüzeni için gereken kuvvetin orada bırakılması, geri kalanının beşinci maddeye uyularak terhisi" pek açık olarak anılmaktadır. Ve bundan başka hiçbir bağ ve koşul yoktur.

Yirmi dördüncü madde "altı ilin[2] herhangi bir bölümünün işgali hakkını İtilaf Devletleri'ne saklı tutturan neden, bu illerde karışıklık çıkması durumu olacağı" açıktır.

İşte Baylar; Ateşkes belgesinin en çok dikkati çeken noktaları bunlardır.

Bu maddelerin anlamlarıyla uygulamaları arasında uygunluk var mıdır? Örneğin, Ateşkesin ilk zamanlarında İngilizler Musul'u işgal etti. Ateşkes yapıldığında bizim ordumuz Musul'da, İngilizler güneyde idi.

[1] Çukurova bölgesi.

[2] Osmanlı Devleti'nde vilâyâtı sitte: Erzurum, Van, Harput (Mamuretülaziz), Sıvas, Bitlis, Diyarbekir illeri.

ordumuz Musul'da, İngilizler cenupta idi. Mütarekeden sonra oradaki kumandanla iğfalkârane temas ederek askerlerini Musul'a soktular. İstanbul'u berrî ve bahrî kuvvetleriyle işgal ettiler. Bu hususta mütarekenamede müsaade var mıdır?

Adana havalisini, Urfa'yı, Ayıntap ve Maraş'ı evvelâ İngilizler ve bâdehu Fransızlar işgal ettiler. Buna dair de mütarekede bir madde yoktur. Kilikya'da bizim kuva-yi askeriyemizden beşinci madde mucibince mahallî inzıbatını temin edecek kadarı bırakıldıktan sonra fazlası terhis edilecekti. O halde bu tatbik edilmiş olan şekil nedir?

İtalyanlar Antalya'yı işgal ettiler, muharip bulunmadığımız Yunanlılar da İzmir ve havalisini işgal ettiler, hulâsa mütarekenameyi baştan başa hurdahaş ettiler, bu tecavüzata, bu hakşikenane muamelâta karşı İstanbul'daki hükûmet-i merkeziyeler maatteessüf âciz bir vaziyet aldı. Hatta yapılan haksızlıkları protesto bile etmemişlerdir.

Evet, İstanbul'un, Antalya'nın, Kilikya'nın haksız işgallerini protesto dahi etmemişlerdir. Bunu yapmadıktan başka İstanbul'da meselâ henüz sulh akdetmediğimiz bir milletten jandarmamıza kumandan tayin ettiler. Kömür tedarikindeki müşkilâtı iktiham edememek aczi yüzünden İstanbul'un tramvaylarını, su kumpanyasını, bütün şimendifer hatlarımızı henüz hal-i mütarekede bulunduğumuz İtilâf Devletleri'nin taht-ı idaresine verdiler. Halbuki biliyorsunuz, mütarekenamede yalnız şimendiferler için kontrol mevzu-i bahstir. Yoksa idaresini, sulh yapamadığımız Düvel-i Mütelife'ye tevdi etmek akıl ve vicdanın kabul edemeyeceği hususattandır. Hatta Efendiler! büyük bir teessürle söylemeğe mecburum ki, Bâbıâli'nin muhafazasını bile Ferit Paşa son zamanlarda ecnebilere terketmiştir. Memleketin dahilî asayişini, hudutlarını temin ve muhafaza için lüzumu kadar asker silâh altında terkedilecekti. İlk zamanlarda seksen bini mütecaviz bir kuvvet kâfi görüldü. Bilâhare İtilâf Devletleri kırk üç bine tenzil ettiler, bir müddet sonra da birçok vasıtalarla bu miktarın da dûnuna indirildi. Bütün eslihamızın sürgü kollarını çıkararak sandıklarla gönderdiler. Milletimizi, memleketimizi tamamen müdafaasız bırakmak maksadını takip ettiler.

Görülüyor ki Efendiler! İtilâf Devletleri iki noktalarda hânis bulunuyorlar. Birincisi: *Vilson* prensiplerini Versay [1] Konferansı'nda kabul ve ilân ettiler. Buna nazaran on ikinci maddeyi ve bunun hükmünce bizim hukukumuzu kabul ettiler. halbuki fiilî

[1] Versailles.

Ateşkesten sonra oradaki komutanla aldatıcı biçimde değinerek askerlerini Musul'a soktular. İstanbul'u kara ve deniz kuvvetleriyle işgal ettiler. Bu konuda Ateşkes belgesinde izin var mıdır?

Adana yöresini, Urfa'yı, Ayıntap ve Maraş'ı önce İngilizler, sonra Fransızlar işgal ettiler. Buna ilişkin de Ateşkes belgesinde bir madde yoktur. Kilikya'da bizim askeri kuvvtlerimizden, beşinci madde gereğince, yerel sıkıdüzeni sağlayacak kadarı bırakıldıktan sonra artanı terhis edilecekti. O halde bu uygulanmış olan biçim nedir?

İtalyanlar Antalya'yı işgal ettiler, kendileriyle savaşmadığımız Yunanlılar da İzmir ve yöresini işgal ettiler; kısacası, Ateşkes belgesini baştan başa kırıp döktüler; bu saldırılara, bu hak bozucu işlemlere karşı İstanbul'daki merkez hükümetleri ne yazık ki güçsüz bir durum aldı. Dahası, yapılan haksızlıkları protesto bile etmemişlerdir.

Evet, İstanbul'un, Antalya'nın, Kilikya'nın haksız işgallerini protesto bile etmemişlerdir. Bunu yapmadıktan başka İstanbul'da, örneğin henüz barış yapmadığımız bir ulustan, jandarmamıza komutan atadılar. Kömür bulmaktaki güçlüklerin üstesinden gelememek güçsüzlüğü yüzünden İstanbul'un tramvaylarını, su kumpanyasını, bütün demiryolu hatlarımızı henüz ateşkes durumunda bulunduğumuz İtilaf Devletleri'nin yönetimi altına verdiler. Oysa biliyorsunuz, Ateşkes belgesinde yalnız demiryolları için denetleme sözkonusudur. Yoksa yönetimini barış yapmadığımız İtilaf Devletleri'ne bırakmak usun ve vicdanın kabul edemeyeceği konulardandır. Dahası Baylar; büyük bir üzüntü ile söylemek zorundayım ki, Bâbıâli'nin korunmasını bile Ferit Paşa son zamanlarda yabancılara bırakmıştı. Ülkenin iç güvenliğini, sınırlarını güven altına almak ve korumak için gereği kadar asker silah altında bırakılacaktı. İlk zamanlarda seksen bini aşkın bir kuvvet yeter görüldü. Sonra İtilaf Devletleri kırk üç bine indirdiler; bir süre sonra da birçok yollarla bu sayının da altına indirildi. Bütün silahlarımızı, sürgü kollarını çıkararak sandıklarla gönderdiler. Ulusumuzu, ülkemizi tümüyle savunmasız bırakmak amacını güttüler.

Görülüyor ki, Baylar, İtilaf Devletleri iki noktada antlarını bozmuşturlar. Birincisi: Wilson ilkelerini Versailles Konferansı'nda kabul ettiler ve duyurdular. Buna göre on ikinci maddeyi ve bunun buyruğunca bizim haklarımızı kabul ettiler. Oysa, eylemli davranışlarıyla

hareketleriyle *Vilson* prensiplerini, Türkiye'nin hayat ve mukadderatını zâmin ve kâfil olan on ikinci maddeyi nazar-ı dikkatten dûr tuttular. İkincisi: Şeref ve namusları üzerine imza etmiş oldukları mütarekenamenin hiçbir noktasına riayet etmedikten başka on ikinci maddenin ahkâmına muhalif olmak üzere devletimizi manda altına almak ve hatta büsbütün inkısama uğratmak kararlarına kadar ileri gittiler.

Bittabi Efendiler bu hal şayan-ı dikkattir. İtilâf Devletleri'nde büyük bir zihniyet tebeddülü görülüyor. Mütarekenamenin akdinde hür ve müstakil yaşamağa lâyık bir Osmanlı milleti kabul ettikleri halde aradan bir iki ay geçtikten sonra bu kanaatlerden tecerrüt ediyorlar. Başka renk ve manada kararlar veriyorlar. Bunun sebebi şu suretle izah olunabilir: Ecnebiler kendi menafi-i iktisadiye ve siyasiyelerini tatmin edebilmek için aleyhimizde icat ettikleri iki mütâlaayı yürütmeğe başladılar. Bu mütâlaalardan birincisi gûya milletimizin anasır-ı gayr-i müslimeyi müsavat ve adalet düsturuna tevfikan idareye gayr-i muktedir olduğu.

İkincisi de gûya milletimiz heyet-i umumiyesiyle kabiliyetten mahrum bulunduğundan bahçe halinde bulunan yerlere girmiş ve oralarını harabezara çevirmiş. Birincisi ile millete zalimlik atıf isnat ediyorlar. İkincisi ile kabiliyetsizlik... Eğer bu iki mütâlaa cidden varit olsa idi, milletimizin müstakil yaşamağa hakkı iddia olunamazdı. Hakikaten zulüm medeniyetle kabil-i telif değildir. İstidatsızlık da şayan-ı af bir şey olamaz. Çünkü milletler işgal ettikleri arazinin sahib-i hakikisi olmakla beraber beşeriyetin vekilleri olarak da o arazide bulunurlar. O arazinin menabi-i servetinden hem kendileri istifade eder ve dolayısiyle bütün beşeriyeti istifade ettirmekle mükelleftirler. Bu düstura göre bundan âciz olan milletler hakk-ı baka ve istiklâle lâyık olamamak lâzımgelir.

Halbuki bu mütâlaat bizim hakkımızda kat'iyen gayr-i varittir. Her ikisi de mahz-ı iftiradır. Milletimizin kabiliyetsiz olmadığı tarihen ve mantıkan sabittir. Bunun delilini yine ecanibin kendi muamelelerinde bulabiliriz. Avrupa devletleri mütarekeden evvel ve mütareke anında mütarekename ile "kendi hudud-ı millîsi dahilinde yaşamağa lâyık Türkiye kabul etmişlerdir"; aradan bir sene geçmeden nasıl oluyor da bir millet zalim ve kabiliyetsiz oluyor? Ve bundan dolayı hakk-ı hayattan mahrum edilmek isteniliyor? Avrupa devletleri milletimizi evvelce bilmiyorlar mıydı? *Vilson* prensiplerini kabul ve mütarekenameyi imza ettikleri zaman altı asırlık bir milletin mahiyeti, kabiliyeti hakkındaki malûmatları noksandı da bir iki ay zarfında mı ikmal ettiler? Hakkımızda tatbik edecekleri kararları bilmiyorlardı da sonra mı hatırlarına geldi?

Wilson ilkelerini, Türkiye'nin yaşamını ve alınyazısını yükümlenen ikinci maddeyi dikkatten uzak tuttular. İkincisi: Onur ve namusları üzerine imzalamış oldukları Ateşkes belgesinin hiçbir noktasına saygı göstermedikten başka on ikinci maddenin buyruklarına aykırı olmak üzere devletimizi güdüm altına almak, giderek büsbütün bölmek kararlarına değin ileri gittiler.

Doğaldır ki Baylar, bu durum dikkate değer. İtilaf Devletleri'nde büyük bir anlayış değişikliği görülüyor. Ateşkes yapıldığında özgür ve bağımsız yaşamaya yaraşık bir Osmanlı ulusu kabul ettikleri halde aradan bir iki ay geçtikten sonra bu kanılardan sıyrılıyorlar. Başka renk ve anlamda kararlar veriyorlar. Bunun nedeni şu yolda açıklanabilir: Yabancılar kendi iktisat ve siyasa çıkarlarını doyurabilmek için bize karşı yarattıkları iki düşünceyi yürütmeye başladılar. Bu düşüncelerden birincisi, sözde ulusumuzun, Müslüman olmayan öğeleri eşitlik ve adalet ilkesine uyarak yönetmeye yeter güçte olmadığı.

İkincisi de, sözde ulusumuz tümüyle yetenekten yoksun bulunduğundan bahçe durumunda bulunan yerlere girmiş ve oraları yıkıntıya çevirmiş. Birincisi ile ulusa kıyıcılık yüklüyorlar. İkincisi ile yeteneksizlik.... Eğer bu iki düşünce gerçekten var olsaydı, ulusumuzun bağımsız yaşamaya hakkı ileri sürülemezdi. Gerçekten kıyıcılık uygarlıkla bağdaşamaz. Yeteneksizlik de bağışlanacak bir şey olamaz. Çünkü, uluslar, üzerinde yaşadıkları toprakların gerçek sahibi olmakla birlikte insanlığın vekilleri olarak da o topraklarda bulunurlar. O toprakların zenginlik kaynaklarından hem kendileri yararlanır, dolayısıyla bütün insanlığı yararlandırmakla yükümlüdürler. Bu ilkeye göre bunda beceriksiz olan uluslar kalıcılık ve bağımsızlığa yaraşık olmamak gerekir.

Oysa bu düşünceler bizim için kesinlikle doğru değildir. Her ikisi de salt karaçalmadır. Ulusumuzun yeteneksiz olmadığı tarihçe ve mantıkça tanıtlanmıştır. Bunun kanıtını yine yabancıların kendi işlemlerinde bulabiliriz. Avrupa devletleri Ateşkesten önce ve Ateşkes sırasında Ateşkes belgesi ile "kendi ulusal sınırı içinde yaşamaya yaraşır Türkiye kabul etmişlerdir"; aradan bir yıl geçmeden nasıl oluyor da bir ulus kıyıcı ve yeteneksiz oluyor. Ve bundan dolayı yaşama hakkından yoksun edilmek isteniyor. Avrupa devletleri ulusumuzu önceleri bilmiyorlar mıydı? Wilson ilkelerini kabul ve Ateşkes belgesini imzaladıklarında altı yüz yıllık bir ulusun niteliği, yeteneği üzerindeki bilgileri eksikti de bir iki ay içinde mi tamamladılar? Bizim için uygulayacakları kararları bilmiyorlardı da sonra mı anımsadılar?

Halbuki düşününüz Efendiler! Milletimiz ufak bir aşiretten; anavatanda müstakil bir devlet tesis ettikten başka garp âlemine, düşman içine girdi ve orada azîm müşkilât içinde bir imparatorluk vücuda getirdi. Ve bunu, bu imparatorluğu altı yüz seneden beri kemal-i şevket ve azametle idame eyledi. Buna muvaffak olan bir millet elbette âli hasais-i siyasiye ve idariyeye maliktir. Böyle bir vaziyet yalnız kılıç kuvvetiyle vücuda gelemezdi. Cihanın malûmudur ki Devlet-i Osmaniye pek vâsi olan ülkesinde bir hududundan diğer hududuna ordusunu sürat-i fevkalâde ile ve tamamen mücehhez olarak naklederdi. Ve bu orduyu aylarca ve belki de senelerce hüsn-i iaşe ve idare ederdi. Böyle bir hareket yalnız ordu teşkilâtının değil, bütün şuabat-ı idariyenin fevkalâde mükemmeliyetine ve kendilerinin kabiliyeti olduğuna delâlet eder.

Milletimizin zalim olması meselesine gelince, bu da sırf iftiradan, mahz-ı kizipten ibarettir.

Efendiler, hiçbir millet, milletimizden ziyade ecnebi unsurların itikadat ve âdâtına riayet etmemiştir. Hatta denilebilir ki edyan-ı saîre erbabının dinine ve milletine riayetkâr olan yegâne millet bizim milletimizdir.

Fatih İstanbul'da bulduğu dinî ve millî teşkilâtı olduğu gibi bıraktı. Rum patriki, Bulgar eksarhı [1] ve Ermeni kategigosu [2] gibi hıristiyan rüesa-yi diniye haiz-i imtiyaz oldu. Kendilerine her türlü serbestî bahşedildi.

İstanbul'un fethinden beri, gayr-i müslimlerin mazhar bulundukları bu imtiyazat-ı vâsia milletimizin dinen ve siyaseten dünyanın en müsaadekâr ve civanmert bir milleti olduğunu ispat eder en bariz delildir.

Milletimize bu isnadatta bulunan muarızlar insaf etsinler de dünyanın en büyük ve medenî milleti olduğunu iddia edenlerden, din-i islâmı sureti resmiyede tanımayan, islâmları pazar gününü yevm-i tatil ve mubarek suretinde tanımağa icbar eden ve islâmların yevm-i mahsusu olan cuma gününü resmen tanımayan milletler olduğunu unutmasınlar.

Memleketimizde yaşayan anasır-ı gayr-i müslimenin başına ne gelmiş ise, kendilerinin ecnebi entrikalarına kapılarak ve imtiyazlarını su-i istimal ederek suret-i vahşiyanede takip ettikleri iftirak siyaseti neticesidir.

Her halde Türkiye'de zuhûra gelmiş şayan-ı arzu olmayan bazı ahval birçok esbap ve mazerete istinat etmektedir. Bunu da kat'î

[1,2] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

Oysa düşününüz Baylar; ulusumuz ufak bir aşiretten, anayurtta bağımsız bir devlet kurduktan başka Batı dünyasına, düşman içine girdi, orada büyük güçlükler içinde bir imparatorluk yarattı. Ve bunu, bu imparatorluğu altı yüz yıldan beri bütün bir görkem ve ululukla sürdürdü. Bunu başaran bir ulusun elbette yüce siyasa ve yönetim erdemleri vardır. Böyle bir durum yalnız kılıç gücüyle ortaya çıkamazdı. Dünya bilir ki, Osmanlı Devleti pek geniş olan ülkesinde bir sınırından öteki sınırına ordusunu olağanüstü bir hızla ve tümden donatılmış olarak aktarırdı. Ve bu orduyu aylarca, belki de yıllarca iyi besler ve yönetirdi. Böyle bir eylem yalnız ordu örgütünün değil, bütün yönetim kollarının olağanüstü yetkinliğini ve kendilerinin yetenekli olduğunu kanıtlar.

Ulusumuzun kıyıcı olması sorununa gelince, bu da salt karaçalmadan, salt yalandan başka bir şey değildir.

Baylar, hiçbir ulus, ulusumuzdan çok yabancı öğelerin inançlarına ve göreneklerine saygı göstermemiştir. Dahası denilebilir ki, başka dinlerden olanların dinine ve ulusuna saygı gösteren tek ulus bizim ulusumuzdur.

Fatih İstanbul'da bulduğu dinsel ve ulusal örgütleri olduğu gibi bıraktı. Rum patriki, Bulgar ekzarhı[1] ve Ermeni kategigosu[2] gibi Hıristiyan din başkanları ayrıcalık kazandı. Kendilerine her türlü özgürlük bağışlandı.

İstanbul'un fethinden beri, Müslüman olmayanların elde ettikleri bu geniş ayrıcalıklar ulusumuzun din ve siyasa açısından dünyanın en hoşgürülü ve soylu bir ulusu olduğunu kanıtlar en açık kanıttır.

Ulusumuza bunları yükleyen karşı çıkıcılar insaf etsinler de dünyanın en büyük ve uygar ulusu olduğunu öne sürenlerden, İslam dinini resmen tanımayan, İslamları pazar gününü tatil günü ve kutlu gün olarak tanımaya zorlayan, İslamların özel günü olan Cuma gününü resmen tanımayan uluslar olduğunu unutmasınlar.

Ülkemizde yaşayan Müslüman olmayan ögelerin başına ne gelmiş ise, kendilerinin yabancı dolaplarına kapılarak, ayrıcalıklarını kötüye kullanarak yabanılca izledikleri ayrılık siyasası sonucudur.

Her halde Türkiye'de ortaya çıkmış olan istenmeyen kimi durumlar, birçok nedenlere ve özürlere dayanmaktadır. Bunu da kesinlikle

[1] Rum ve Bulgar kilise ruhani başkanları.
[2] Ermeni ve Nasturi patriklerinin sanı Catholicos'un Ermenicesi. Ulus temsilcisi.

olarak arzedebilirim ki bu ahval, Avrupa devletlerinde mazeretsiz irtikâp edilmiş bunca itisafattan pek dûn bir mertebededir.

Rusya'nın Polonya'ya karşı bir buçuk asır müddet takip ettiği hunrizane siyaset, Kafkasya'da Çerkezlere ve pogrom[1] namiyle Museviler'e tatbik ettiği mezalim bu meyanda sayılacak misallerdendir.

Tekrar ediyorum, aleyhimizde serdedilen mütalaat yanlıştır. Bu hakikat tarihen ve mantıkan sabittir. Bu hususu yalnız garba değil, hatta vatandaşlarımıza da ehemmiyetli bir surette ihtar etmek lüzumunu hissediyorum. Çünkü nadirattan olmakla beraber teessüfle işitiyoruz ki, milletin tarihini okumamış veya hiss-i millîden mahrum kalmış olması lâzımgelen bazı şahıslar, ecnebilerin aleyhimizde serdettikleri ithamatı reddetmedikten başka vatanlarını, milletlerini kabahatli göstermekten çekinmiyorlar. Hâlâ bugün, sultanî mektebinin[2] salonlarını aleyhimizde konferans verdirmek için ecnebilere küşade bulunduranlar var, bu gibilere lânet...

Efendiler! Düşmanlarımız hakkımızda icat ettikleri iftiralarını bir aralık Paris Konferansı'na da kabul ettirir gibi oldular. İhtimal bunun neticesi olarak daha muharebe esnasında biribiriyle yaptıkları hafi ahitnamelerin ve teati ettikleri sözlerin tatbikatına başlanmış idi. İzmir, Antalya, Adana, Ayıntap[3], Urfa ve Maraş'ın işgalleri hep bir mütekabil taahhüdat neticesi olsa gerek... Halbuki haktan, adaletten bahseden İtilâf Devletleri'nin bu gibi muamelelerde bulunmamaları lâzımgelirdi, medeniyet ve insaniyetten bahsedenlerden buna intizar edilmezdi.

Fakat Efendiler!.. Her halde âlemde bir hak vardır. Ve hak kuvvetin fevkindedir. Şu kadar ki milletin hukukunu müdrik olup müdafaa ve muhafazası emrinde her türlü fedakârlığa müheyya olduğuna dair âleme bir kanaat vermek lâzımgelir. İşte düşmanlarımızın bu hareketi, milletimizi bu idrakten ve bu hiss-i fedakâriden mahrum zannettiklerinden neş'et eylemiştir.

Fakat doğrusunu söylemek lâzımgelirse mütarekeden beri birbirini velyeden hükûmetlerimizin memleketin mâruz kaldığı haksızlıklara karşı kusurlu ve akılsızca hareketleri aleyhimizdeki yanlış fikirleri teyide medar olmuştur. Meselâ Tevfik Paşa vatanımızın bir kısmını Ermenistan'a ilâvede bir beis görmemekte idi. Ferit Paşa beyanat-ı resmiyesinde vilâyât-ı şarkıyede vâsi bir Ermenistan muhtariyetinden bahsettiği gibi Paris'te de cenup hududumuzun Toros olabileceğini söylemişti. Toros'un cenubunda

[1] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.
[2] Galatasaray Lisesi.
[3] Gaziantep.

söyleyebilirim ki, bu durumlar, Avrupa devletlerinde özürsüz işlenmiş bunca yolsuzluklardan pek aşağı bir kertededir.

Rusya'nın Polonya'ya karşı bir buçuk yüzyıl süre izlediği kan dökücü siyasa, Kafkasya'da Çerkeslere ve pogrom [1] adıyla Musevilere uyguladığı kıyıcılıklar bu arada sayılacak örneklerdendir.

Yineliyorum; bize karşı ileri sürülen düşünceler yanlıştır. Bu gerçek, tarihçe ve mantıkça tanıtlanmıştır. Bu konuyu yalnız Batıya değil, dahası yurttaşlarımıza da önemli bir biçimde anımsatmak gereğini duyuyorum. Çünkü seyrek olmakla birlikte üzülerek işitiyoruz ki, ulusun tarihini okumamış ya da ulusal duygudan yoksun kalmış olması gereken kimi kişiler, yabancıların bize karşı ileri sürdükleri suçlamaları geri çevirmedikten başka yurtlarını, uluslarını suçlu göstermekten çekinmiyorlar. Bugün yine, Sultani [2] okulunun salonlarını bize karşı konferans verdirmek için yabancılara açık bulunduranlar var; bu gibilere lânet...

Baylar; düşmanlarımız bizim için uydurdukları karaçalmalarını bir aralık Paris Konferası'na da kabul ettirir gibi oldular. Belki bunun sonucu olarak daha savaş sırasında birbiriyle yaptıkları gizli antlaşmaların, alıp verdikleri sözlerin uygulanmasına başlanmıştı. İzmir, Antalya, Adana, Ayıntap [3], Urfa ve Maraş'ı işgalleri hep bu karşılıklı üstenmeler sonucu olsa gerek.... Oysa haktan, adaletten söz açan İtilaf Devletleri'nin bu gibi işlemlerde bulunmamaları gerekirdi; uygarlık ve insanlıktan söz edenlerden bu beklenmezdi.

Ancak, Baylar; her halde dünyada bir hak vardır. Ve hak gücün üstündedir. Şu kadar ki, ulusun haklarını bilip savunma ve korunması yolunda her türlü özveriye hazır olduğuna ilişkin dünyaya bir inanç vermek gerekir. İşte düşmanlarımızın bu davranışı, ulusumuzu da bu anlayıştan, bu özveri duygusundan yoksun sanmalarından çıkmıştır.

Ancak, doğrusunu söylemek gerekirse, Ateşkes'ten beri birbirini izleyen hükümetlerimizin ülkenin karşı karşıya kaldığı haksızlıklara karşı yanılgı ile ve akılsızca davranışları bize karşı yanlış düşünceleri pekiştirmeye yardımcı olmuştur. Örneğin, Tevfik Paşa, yurdumuzun bir bölümünü Ermenistan'a katmada bir dokunca görmemekteydi. Ferit Paşa, resmi demeçlerine doğu illerinde geniş bir Ermenistan özerkliğinden söz ettiği gibi Paris'te de güney sınırımızın Toros

[1] Çarlıkça da desteklenmiş, Yahudilere karşı halk eylemi.

[2] Galatasaray Lisesi.

[3] Gaziantep.

Arapça tekellüm edildiğini zannediyor. Ve Toros'tan da Antakya'ya kadar olan mıntıkanın Türklerle meskûn ve bin seneden beri Türk kaniyle yuğrulmuş olduğunu bilmiyordu. İşte bu gibi hükûmetlerin tavr u hareketleridir ki, milletimizi mazisini unutmuş, milliyetin ve hususî medeniyetlerin bahşettiği hukuktan bihaber, kansız, miskin bir millet olarak tanınmasına yol açılmıştı.

Milletimizin kendini bu suretle telâkkiye meydan vermesinde **pek büyük bir kabahati vardı. Milletimizin o kabahati, Efendiler,** hükûmet-i merkeziyenin icraatiyle Avrupa'nın namusuna fart-ı itimat göstermiş olmasıdır. İşte bu kabahatten nâşi kendi kıymetini, mahiyetini, fezailini unutturmak derecesine düşmüştür.

İzmir hailesinden sonra idi ki, milletimiz hakikaten mütehassis ve mütenebbih oldu. Ve derin bir uçuruma sürüklendiğini idrak etti. Ve onu müteakıp hukukunu bizzat müdafaaya karar verdi, tabiî bunu yapabilmek için bir şekil almak, taazzuv etmek lâzımgelirdi. Zaten her taraftan teşkilât ve taazzuvat daha evvel başlamış idi. Fakat evvelâ Erzurum ve bâdehu Sıvas kongrelerinde vahdet-i umumiyemiz vücuda geldi. Erzurum ve Sıvas kongrelerinin bütün cihana karşı olan beyannamesi ve nizamnamesi muhteviyatı haiz-i ehemmiyettir. Esasen muhteviyatı cümlenizce malûmdur. Fakat müsaade ederseniz her ikisinden bazı noktaları burada tekrar hatırlatmak isterim: Nizamnamenin teşkilâta ait sahifesinde görülüyor ki maksat "Osmanlı vatanının tamamiyetini ve makam-ı muallâ-yi hilâfet ve saltanatın ve istiklâl-i millînin masuniyetini temin zımnında Kuva-yi Milliye'yi hâkim kılmaktır."

Efendiler! Bir millet mevcudiyeti ve hukuku için bütün kuvvetiyle, bütün kuva-yi fikriye ve maddiyesiyle alâkadar olmazsa, bir millet kendi kuvvetine istinaden mevcudiyet ve istiklâlini temin etmezse şunun, bunun bâziçesi olmaktan kurtulamaz. Hayat-ı milliyemiz, tarihimiz ve son devirde tarz-ı idaremiz buna pek güzel delildir. Bu sebeple teşkilâtımızda Kuva-yi Milliye'nin âmil ve irade-i milliyenin hâkim olması esası kabul edilmiştir. Bugün, bütün cihanın milletleri yalnız bir hakimiyet tanırlar: hakimiyet-i milliye.. Teşkilâtın diğer teferruatına bakacak olursak işe köyden ve mahalleden ve mahalle halkından yani fertten başlıyoruz. Fertler mütefekkir olmadıkça, hukukunu müdrik bulunmadıkça, kütleler istenilen istikamete, herkes tarafından iyi veya fena istikametlere sevkolunabilirler. Kendini tahlis edebilmek için her ferdin mukadderatiyle bizzat alâkadar olması lâzımdır. Aşağıdan yukarıya, temelden çatıya doğru yükselen böyle bir müessese elbette rasin olur. Şüphe yok, her işin başlangıcında aşağıdan yukarıya doğru olmaktan ziyade yukardan aşağı olması zarureti vardır.

olabileceğini söylemişti. Toros'un güneyinde Arapça konuşulduğunu sanıyor. Ve Toros'tan da Antakya'ya değin olan bölgede Türklerin oturduğunu ve bin yıldan beri Türk kanıyla yoğurulmuş olduğunu bilmiyordu. İşte bu gibi hükümetlerin davranışları ve eylemleridir ki, ulusumuzun, geçmişini unutmuş, ulusçuluğun ve özel uygarlıkların bağışladığı haklardan habersiz, kansız, uyuşuk bir ulus olarak tanınmasına yol açılmıştı.

Ulusumuzun kendini bu yolda anlamaya olanak vermesinde pek büyük bir suçu vardı. Ulusumuzun o suçu, Baylar, merkez hükümetin işleri ile Avrupa'nın namusuna aşırı güven göstermiş olmasıdır. İşte bu suçtan dolayı kendi değerini, niteliğini, erdemlerini unutturmak kertesine düşmüştür.

İzmir acıklı olayından sonra idi ki, ulusumuz gerçekten duygulandı ve uyanmış oldu. Ve derin bir uçuruma sürüklendiğini anladı. Ondan sonra da haklarını kendisi savunmaya karar verdi; doğaldır ki, bunu yapabilmek için bir biçim almak, örgenleşmek gerekirdi. Aslında her yanda örgütler ve örgenleşmeler daha önce başlamış idi. Ancak önce Erzurum ve Sıvas kongerelerinde genel birliğimiz ortaya çıktı. Erzurum ve Sıvas kongrelerinin bütün dünyaya karşı olan bildirgesi ve tüzüğü içeriği önem taşır. Aslında içeriği hepinizce bilinir. Ancak, izin verirseniz her ikisinden kimi noktaları burada anımsatmak isterim: Tüzüğümüzün örgütle ilgili sayfasında görülüyor ki amaç "Osmanlı yurdunun bütünlüğünü ve yüce halifelik ve padişahlık katı ile ulusal bağımsızlığın dokunulmazlığını sağlama yolunda Kuvayi Milliye'yi egemen kılmaktır."

Baylar; bir ulus varlığı ve hakları için bütün gücüyle, bütün düşünsel ve maddi güçleriyle ilgilenmezse, bir ulus kendi gücüne dayanarak varlık ve bağımsızlığını sağlamazsa, şunun bunun oyuncağı olmaktan kurtulamaz. Ulusal yaşamımız, tarihimiz ve son dönemde yönetim biçimimiz buna pek güzel kanıttır. Bu nedenle örgütlerimizde Kuvayi Milliye'nin etken ve ulusal iradenin egemen olması ilkesi kabul edilmiştir. Bugün, bütün dünya ulusları yalnız bir egemenlik tanırlar: ulusal egemenlik... Örgütün öteki ayrıntılarına bakacak olursak işe köyden ya da mahalleden, ve mahalle halkından, kısacası bireyden başlıyoruz. Bireyler düşünür olmadıkça, haklarını anlamış bulunmadıkça, yığınlar istenilen yöne, herkesçe iyi ya da kötü yönlere sürüklenebilirler. Kendini kurtarabilmek için her bireyin alınyazısıyla kendisi ilgilenmesi gerekir. Aşağıdan yukarıya, temelden çatıya doğru yükselen böyle bir kuruluş elbette sağlam olur. Kuşku yok, her işin başlangıcında aşağıdan yukarıya olmaktan çok, yukarıdan aşağı olması zorunluğu vardır.

Birincisinin tecellisinde bütün beşeriyet için gayeye vusul müyesser olmuş olurdu. Böyle olmanın imkân-ı amelî ve maddîsi henüz bulunamadığından bazı müteşebbisler, milletlere verilmesi lâzımgelen istikametin itasında delâlette bulunuyorlar. Bu suretle yukardan aşağıya taazzuv ettirilebilir. Biz memleketimiz dahilindeki seyahatlerimizde bittabi birinci tarzda başlamış olan teşkilât-ı milliyemizin mebde-i hakikiye, ferde kadar indiğini ve oradan tekrar yukarıya doğru hakikî taazzuvatın başladığını kemal-i şükranla gördük. Bununla beraber derece-i tekemmüle vâsıl olduğunu iddia edemeyiz. Bunun için suret-i mahsusada aşağıdan yukarıya tekrar bir taazzuvun husulü gayesine suret-i mahsusada sarf-ı mesai etmemiz bir vazife-i milliye ve vataniye telâkki edilmelidir.

Beyannamemizin de bazı noktalarından tekrar bahsetmek isterim. Osmanlı İmparatorluğu'nun muharebeden evvelki hududu malûmunuzdur. Harb-i Umumî'nin neticesi birtakım fedakârlık ihtiyarına devletimizi mecbur kılıyor, buna nazaran devlet için millî yeni bir hudut kabul ettik. Bu hudut beyannamemizin birinci maddesinde musarrahtır. Teferruat itibariyle bilmeyenler olabilir. Ve bittabi mâzurdurlar.

Bu hudut tahassul ederken işin içinde bulunduğumdan bunu da arzedeceğim:

Mütareke akdolunduğu gün ordularımız fiilen bu hatta hâkim bulunuyordu. Bu hudut İskenderun Körfezi cenubundan Antakya' dan Halep ile Katma istasyonu arasında Cerablus köprüsü cenubunda Fırat nehrine mülâki olur. Oradan Dirzor'a [1] iner; bâdehu şarka temdit edilerek, Musul, Gergük [2], Süleymaniye'yi ihtiva eder. Bu hudut ordumuz tarafından silâhla müdafaa olunduğu gibi aynı zamanda Türk ve Kürt anasıriyle meskûn aksam-ı vatanımızı tahdit eder. Bunun cenup aksamında Arapça mütekellim dindaşlarımız vardır. Bu hudut dahilinde kalan aksam-ı memalikimiz camia-i Osmaniye'den lâyenfek bir kül olarak kabul edilmiştir. Beyannamenin dördüncü maddesine bakalım!. Bu madde ile biz, bizimle beraber yaşayan anasır-ı gayr-i müslimeyi aynı hukuk ve aynı salâhiyette kabul ediyoruz. Hepimiz bu devletin müslüman ve anasır-ı gayr-i müslime dahil olarak aynı suretle tebaasıyız. Ve bu itibarla cümlemizin hukuku birdir. İçimizde yaşayan gayr-i müslim vatandaşlarımıza bizim hakimiyet-i siyasiye ve muvazene-i içtimaiyemizi ihlâl edecek fazla birtakım imtiyazat veremeyiz. Bu madde, dahilî siyasetimizdeki kanaat-i umumiyemizi izah etmektedir. Yedinci madde; siyaset-i hariciye hakkındaki nokta-i nazarımızı

[1] Deyrizor.
[2] 1934 basımında böyledir. Kerkük.

Birincisinin belirmesinde bütün insanlık için amaca ulaşmak kolaylaşırdı. Böyle olmanın pratik ve maddi olanağı henüz bulunamadığından kimi girişimciler, uluslara verilmesi gereken yönün gösterilmesinde aracılık yapıyorlar. Böylece, yukarıdan aşağıya örgenleştirilebilir. Biz ülke içinde gezilerimizde, doğaldır ki, birinci biçimde başlamış olan ulusal örgütlerimizin gerçek başlangıca, bireye değin indiğini, oradan yine yukarıya doğru gerçek örgenleşmesine başladığını, büyük bir minnetle gördük. Bununla birlikte, yetkinlik kertesine ulaştığını ileri süremeyiz. Bunun için özel olarak aşağıdan yukarıya yeniden bir örgenleşmenin olması amacına özel biçimde çaba harcamamız bir ulusal ve yurtsal görev sayılmalıdır.

Bildirgemizin de kimi yerlerini yine söz etmek isterim. Osmanlı İmparatorluğu'nun savaştan önceki sınırını bilmektesiniz. Genel Savaş'ın sonucu birtakım özverilere devletimizi zorunlu kılıyor, buna göre devlet için ulusal yeni bir sınır kabul ettik. Bu sınır, bildirgemizin birinci maddesinde açıklanmıştır. Ayrıntı olarak bilmeyenler olabilir. Ve elbette özürlü sayılırlar.

Bu sınır oluşurken işin içinde bulunduğumdan bunu da bilginize sunacağım:

Ateşkes yapıldığı gün ordularımız eylemli olarak bu çizgiye egemen bulunuyordu. Bu sınır İskenderun Körfezi güneyinden Antakya'da Halep ile Katma istasyonu arasında Cerablus köprüsü güneyinde Fırat ırmağına kavuşur. Oradan Deyrizor'a [1] iner; sonra doğuyu uzatılarak Musul, Kerkük, Süleymaniye'yi içerir. Bu sınır ordumuzca silahlı savunulduğu gibi bir de Türk ve Kürt ögelerinin yaşadığı yurt kesimimizi sınırlar. Bunun güney kesimlerinde Arapça konuşan dindaşlarımız vardır. Bu sınır içinde kalan ülke kesimlerimiz Osmanlı topluluğundan ayrılmaz bir bütün olarak kabul edilmiştir. Bildirgenin dördüncü maddesine bakalım! Bu madde ile biz, bizimle birlikte yaşayan Müslüman olmayan ögelere, özdeş hakları ve yetkileri kabul ediyoruz. Hepimiz bu devletin, Müslüman ve Müslüman olmayan ögeler içinde olmak üzere, özdeş biçimde uyruklarıyız. Ve bu bakımdan hepimizin hakları birdir. İçimizde yaşayan Müslüman olmayan yurttaşlarımıza bizim siyasal egemenliğimizi ve toplumsal dengemizi bozacak birtakım ayrıcalıklar veremeyiz. Bu madde, iç siyasamızdaki genel kanımızı açıklamaktadır. Yedinci madde; dış siyasa üzerindeki görüşümüzü

[1] 1934 basımında: "Dirzor"

bildirir. Her halde devlet ve milletimiz dahilen ve haricen bütün manasiyle müstakil kalacaktır. Bize başka bir tarz-ı idare tatbik edilemez. Bu bâbda birçok muhtelif esbabın başında en büyük ve mühim sebep şudur. Dinen dahi müstakil olmak mecburiyetindeyiz. Yalnız vâsi olan memleketimizi seri bir surette imar edebilmek için ve milletimizin az zamanda ilim ve marifetini icabat-ı asriyeye göre yükseltmek için müftekir olduğumuz hususatı takdir ederiz. Ancak bu hususta bize muavenet edebilecek devletin nasıl olabileceği yedinci maddede musarrahtır. Böyle bir devletin muavenetini hüsn-i telâkki ederiz.

İşte Efendiler! Erzurum ve Sıvas kongrelerinde tespit edilen esasat ve nikat-ı nazar başlıca bunlardan ibarettir. Bu esasat sayesinde bütün milletimiz müttehit bir hale gelmiştir. Bu maksad-ı mukaddesin temini ile iştigal edildiği bir sırada pekâlâ hatırlarınızdadır ki Ferit Paşa buna mâni olmağa kalkıştı. Bu teşebbüsatı memleket dahilinde su-i tefsire uğraştı. İttihatçılıktır dedi. Bu isnat efkâr-ı dahiliye ve hariciyede muvaffak olamadı. Bunu gördükten sonra yeni bir silâh aradı. Bolşeviklik dedi. Resmî telgraflarında Bolşeviklerin Karadeniz'den takım takım Samsun, Trabzon ve dahile doğru yürüdüğünü, memleketi alt üst ettiğini resmen işaa eyledi. Bunlar da müessir olamadı. Ferit Paşa ve kabinesi daha ileriye gittiler. Bazı yerlerde ahali-i islâmiyeyi iğfal ederek üzerimize sevketmek, millet için, vatan için çalışanları imha etmek kastinde bulundular. Tabiî bunlarda da muvaffak olamadılar. Fakat nihayet millet Ferit Paşa'ya adem-i itimat göstermeğe mecbur oldu. Kabine ıskat edildi. Vahdet-i milliye kesb-i resanet etti.

Teşkilât-ı milliyenin husule getirmiş olduğu dahilî ve haricî vaziyet ile eski vaziyet arasında fevkalâde farklar mevcuttur. Dahilen emniyet ve asayiş nokta-i nazarından gayr-i kabil-i mukayese tebeddülât vardır. Haricen ecnebilerin hakkımızda verdikleri ve verebilecekleri imha ve idam kararının pek yanlış olduğu artık bütün İtilâf Devletleri'nce takdir olunmuş ve teşkilât-ı milliyenin kıymet ve ehemmiyeti gayr-i kabil-i inkâr görülmüştür. İtilâf Devletleri'nden ihtimal bazısı henüz menafi-i hususiyesini temin etmek için milletten başka bir yerde nokta-i istinat arıyor. Millet vahdet ve azminde sebat ettikçe bu gibilerin de hakikati kabul edeceklerinde şüphe yoktur. Şimdi lâzım olan milletimizin sebatkârane bir surette azminde devam etmesi ve İstanbul'da kariben toplanacak meb'uslarımızın vazife-i teşriiyelerini bihakkın ifa edebilmesidir. Her halde millet hükûmetin **nigehbanı olmak lâzımgelir. Çünkü hükûmetlerin icraatı menfi olup** da millet itiraz etmez ve ıskat etmezse bütün kusur ve kabahatlere iştirak etmiş demektir. Ferit Paşa Paris'e gittiği zaman aldığı cevabî

bildirir. Her halde devlet ve ulusumuz içten ve dıştan bütün anlamıyla bağımsız kalacaktır. Bize başka bir yönetim biçimi uygulanamaz. Bu konuda birçok çeşitli nedenlerin arasında en büyük ve önemli neden şudur? Din bakımından da bağımsız olmak zorundayız. Yalnız geniş olan ülkemizi çabuklukla bayındırlaştırabilmek için, ulusumuzu az zamanda bilim ve bilgisini çağın gereklerine göre yükseltmek için gereksindiğimiz yolları anlarız. Ancak bu konuda bize yardım edebilecek devletin nasıl olabileceği yedinci maddede açıklanmıştır. Böyle bir devletin yardımını iyi karşılarız.

İşte Baylar; Erzurum ve Sıvas kongrelerinde saptanan ilkeler ve görüşler başlıca bunlardan oluşur. Bu ilkeler yardımıyla bütün ulusumuz birleşik bir duruma gelmiştir. Bu kutsal amacın sağlanmasıyla uğraşıldığı bir sırada, pek iyi anımsarsınız ki, Ferit Paşa buna engel olmaya kalkıştı. Bu girişimleri ülke içinde yanlış yorumlamaya uğraştı. İttihatçılıktır dedi. Bu suçlama iç ve dış kamuoyunda başarıya ulaşamadı. Bunu gördükten sonra yeni bir silah aradı. Bolşeviklik dedi. Resmi telyazılarında Bolşeviklerin Karadeniz'den takım takım Samsun, Trabzon ve içe doğru yürüdüğünü, ülkeyi altüst ettiğini resmen yaydı. Bunlar da etkili olamadı. Ferit Paşa ve hükümet; daha ileri gittiler. Kimi yerlerde Müslüman halkı aldatarak üzerimize göndermek, ulus için yurt için çalışanları yok etmek amacında bulundular. Doğaldır ki, bunlarda da başarılı olamadılar. Ancak sonunda ulus Ferit Paşa'ya güvensizliğini gösterme zorunda kaldı. Hükümet düşürüldü. Ulusal birlik sağlamlaştı.

Ulusal örgütlerin yarattığı iç ve dış durum ile eski durum arasında olağanüstü ayrımlar vardır. İçeride güvenlik açısından karşılaştırılamayacak değişiklikler vardır. Dışarıda yabancıların bizim için verdikleri ve verebilecekleri yok etme ve öldürme kararının pek yanlış olduğu artık bütün İtilaf Devletleri'nce anlaşılmış, ulusal örgütlerin değeri ve önemi yadsınamaz görülmüştür. İtilaf Devletleri' nin, olası ki, kimisi henüz özel çıkarlarını sağlamak için ulustan başka bir yerde dayanak noktası arıyor. Ulus, birliğinde ve kararında direştikçe bu gibilerin de gerçeği kabul edeceklerinde kuşku yoktur. Şimdi gereken ulusumuzun direşik bir biçimde dayancını sürdürmesi, İstanbul'da yakında toplanacak milletvekillerimizin yasama görevlerini hakkıyla yerine getirebilmesidir. Her halde ulus, hükümetin gözcüsü olmak gerekir. Çünkü hükümetlerin yaptıkları olumsuz olup da ulus karşı koymaz ve düşürmezse bütün yanlışlara ve suçlara katılmış demektir. Ferit Paşa

nota tamamen arzettiğim mealdedir. Filhakika şunun bunun bâziçesi olabilen milletler hukukunu gayr-i müdriktirler demektir. Ve böyle bir millet murakabe altında bulundurulmağa müstahak olur.

Millet, Ferit Paşa'yı ıskat ettikten sonra yerine gelen Ali Rıza Paşa âmâl-i milliye dairesinde milletle müştereken çalışmayı kabul etti. Ferit Paşa'nın sukutiyle Ali Rıza Paşa'nın geçmesi meselesinde milletin alâkası bittabi birinciyi ıskattadır. Bundan başka bir şey yapamazdı. Reis-i vükelâyı bittabi Zat-ı Şahane intihap eder. Ve müşarünileyh de arkadaşlarını... Bu yeni kabineye eski kabineden bazı zevat dahil olmuştu. Bu sebeple Heyet-i Temsiliyemiz mütereddit kaldı. Birtakım şartlar dermeyan etmek mecburiyeti görüldü. Nihayet itilâf edildi. Hükûmetle yapılan itilâfnamede üç noktaya istinat ediliyordu. Kuva-yi Milliye'nin meşruiyetinin tasdikı, Meclis-i Millî'nin içtimaına kadar mukadderat-ı millet hakkında kat'î ve son taahhüdatta bulunulmaması, sulh konferansında milletin mukadderatını müdafaa edecek murahhasların eskisi gibi menafi-i millet ve memleketi gayr-i müdrik olanlardan intihap edilmemesi.. Hükûmet bu üç noktayı kabul etti. Ve teferruat üzerinde daha ziyade anlaşabilmek için Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı gönderdi. Bahriye Nazırı Amasya'da Heyet-i Temsiliye ile mülâkat etti. Müşarünileyh ile vuku bulan müzakerede ben de bulundum. (Göstererek) bu beyanname ve nizamnamemizin her satırı beraber okundu. Tamamen mutabakat-ı efkâr hâsıl oldu. Bu müzakerat esnasında diğer bir mesele-i mühimmenin mevzu-i bahs edilmesine lüzum görüldü. Meclis-i Millî'nin mahall-i içtimaı!. İstanbul'un bugün içinde bulunduğu elîm şerait içinde Meclis-i Meb'usan'ın, millet vekillerinin vazifelerini kemal-i serbesti ile ifa edip edemeyeceği ca-yi teemmül görüldü. Bunun için meclisin hariçte toplanması düşünüldü. Salih Paşa'nın İstanbul'a avdetinden sonra hükûmet-i merkeziye bu fikre iştirak etmedi. Bittabi bütün mehazirine rağmen İstanbul'da içtimaı lâzımgeldi. Maamafih Heyet-i Temsiliyece mehazire karşı icap eden tedabir ittihaz edilmiştir.

Efendiler! Teşkilât-ı milliyemizin bugün takip ettiği gaye vatanın inkısamdan ve milletin esaretten tahlisine matuftur. İnşallah zaman-ı karipte teşkilât-ı milliye bu gayenin istihsaliyle deruhde ettiği vazife-i vataniyesini ifa edecektir.

Fakat vazifesini ikmal etmiş sayılacak mıdır? Bence bundan sonra da pek mühim vazife-i vataniye ve milliyemiz vardır. Ezcümle ahval-i dahiliyemizi ıslah ile milel-i mütemeddine meyanında faal bir uzuv olabileceğimizi fiilen ispat etmek lâzımdır. Bu gayede muvaffak olmak için siyasî mesaiden ziyade içtimaî mesaiye ihtiyaç vardır. Teşkilât-ı milliyemizin böyle bir gaye için nasıl bir şekil almak

Paris'e gittiği zaman aldığı yanıt notası tümüyle sunduğum anlamdadır. Gerçekten şunun bunun oyuncağı olabilen uluslar haklarını anlamamışlar demektir. Ve böyle bir ulus denetim altında bulundurulmayı hak etmiştir.

Ulus Ferit Paşa'yı düşürdükten sonra yerine gelen Ali Rıza Paşa, ulusal istekler içinde ulusla ortaklaşa çalışmayı kabul etti. Ferit Paşa'nın düşmesiyle Ali Rıza Paşa'nın geçmesi sorununda ulusun ilgisi elbette birinciyi düşürmekti. Bundan başka bir şey yapamazdı. Bakanlar kurulu başkanını, doğaldır ki Padişah hazretleri seçer. O da arkadaşlarını... Bu yeni hükümete eski hükümetten kimi kimseler girmiştir. Bu nedenle Heyeti Temsiliye'miz duraksamada kaldı. Birtakım koşullar ileri sürmek zorunluğu görüldü. Sonunda anlaşma oldu. Hükümetle yapılan anlaşmada üç noktaya dayanılıyordu. Kuvayi Milliye'nin yasallığının onaylanması, Meclisi Milli'nin toplanmasına değin ulusun alınyazısı üzerinde kesin ve son üstenmelerde bulunulmaması, Barış Konferansı'nda ulusun alınyazısını savunacak delegelerin eskisi gibi ulus ve ülke çıkarlarını düşünmeyenlerden seçilmemesi... Hükümet bu üç noktayı kabul etti. Ve ayrıntılar üzerinde daha çok anlaşabilmek için Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı gönderdi. Bahriye Nazırı Amasya'da Heyeti Temsiliye ile buluştu. Kendisiyle yapılan görüşmede ben de bulundum. (Göstererek) Bu bildirge ve tüzüğümüzün her satırı birlikte okundu. Tümüyle düşüncelerde anlaşma oldu. Bu görüşmeler sırasında başka bir önemli sorunun sözkonusu edilmesi gerekli görüldü. Meclisi Milli'nin toplantı yeri! İstanbul'un bugün içinde bulunduğu acı koşullar içinde Meclisi Mebusan'ın, ulus milletvekillerinin görevlerini tam bir özgürlük yerine getirip getiremeyeceği derin derin düşünülmeye değer görüldü. Bunun için Meclis'in dışarıda toplanması düşünüldü. Salih Paşa'nın İstanbul'a dönüşünden sonra İstanbul hükümeti bu düşünceye katılmadı. Doğaldır ki, bütün sakıncalarına karşın Meclis'in İstanbul'da toplanması gerekti. Yine de Heyeti Temsiliyece, sakıncalara karşı gereken önlemler alınmıştır.

Baylar! Ulusal örgütlerimizin bugün izlediği amaç, yurdun bölünmeden ve ulusun tutsaklıktan kurtarılmasına yöneliktir. Tanrının izniyle yakın zamanda ulusal örgütler, üzerine aldığı yurtsal görevi yerine getirecektir.

Ancak, görevini tamamlamış sayılacak mıdır? Bence bundan sonra da pek önemli yurt ve ulus görevimiz vardır. Bunlar arasında, iç durumumuzu düzelterek uygar uluslar arasında etkin bir örgen olabileceğimizi eylemli olarak tanıtlamak gerekir. Bu amaçta başarı sağlamak için siyasal çalışmadan çok toplumsal çalışmaya gereksinme vardır. Ulusal örgütlerimizin böyle bir amaç için nasıl bir biçim alması

lâzımgeleceğini şüphesiz milletimizin âmâl-i umumiyesi tayin ve tesbit edecektir. Şimdilik Heyet-i Temsiliye, meb'usların kemal-i emniyetle ifa-yi vazife eyledikleri tahakkuk edeceği güne kadar kemafissabık vazifesine devam edecektir.

Efendiler! Ümit ederim ki, müsait bir sulh akdinden sonra vaziyetimiz hüsn-i idare edilirse evvelki hudut dahilindeki vaziyetimizden daha iyi olur. Bu noktada bir fikir izah etmek istiyorum: Cemiyetimiz nokta-i nazarından çizdiğimiz hudut haricinde kalan dindaşlarımızla, bu muhterem kardeşlerimizle aynı hudut dahilinde asırlardan beri vatandaşlık ettik; bu kardeşlerimiz her tarafta, Suriye'de Irak'ta, Yemen'de, şarkta, kendi dahillerinde muhafaza-i mevcudiyet ve temin-i istiklâl için sarf-ı mesai ediyorlar. Bütün bu islâm parçalarının mazhar-ı istiklâl olmaları âlem-i islâm için ne büyük bahtiyarlık olur. Bunun husulünde âlem-i islâmın vaziyetinin ne kadar rasin olacağını şimdiden tasavvur etmekle pek büyük saadet hissediyorum. Mazhar-ı intibah olduğuna şüphe kalmayan âlem-i islâmın muvaffakıyetini o kadar kavi görüyorum ki bu imanla izah-ı hissiyat eylediğimden dolayı duyduğum vicdanî zevk pek büyüktür. Fazla rahatsız etmek istemem, beni dinlemek lûtfunda bulunduğunuzdan dolayı hassaten teşekküratımı arzederim.

Vesika, 221.

Kadıköy, 23/24.1.1920

K.O. 20 K.

Müstaceldir

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine.

C: 22/1/1920. Dün arzettiğim uzunca şifrede tafsilât-ı lâzime verdim. Benim için nezarette kalmak, kabinenin her türlü mehazir-i şahsiye ve siyasiye (m k c v m t a s y s d l) [1] kabul etmesiyle olurdu. Kabinenin istifası ise meclis-i umumî için de bir panik halinde tecelli edecekti. Şimdi Meclis-i Millî'nin bu hale karşı tarz-ı hareketine intizar etmek zaruridir zannederim. Heyet-i Temsiliye ile temasımızı Seryaver Salih Bey idame edecektir Efendim. (Cemal)

Harbiye Seryaveri
Salih [2]

[1] Okunamamış sözcükler.
[2] Omurtak.

gerekeceğini kuşkusuz ulusumuzun genel istekleri belirleyecek, saptayacaktır. Şimdilik Heyeti Temsiliye, milletvekillerinin tam bir güven içinde görevlerini yapmalarının gerçekleşeceği güne değin eskisi gibi görevini sürdürecektir.

Baylar; umarım ki, uygun bir barış yapıldıktan sonra durumumuz iyi yönetilirse önceki sınır içindeki durumumuzdan daha iyi olur. Bu noktada bir düşünceyi açaklamak istiyorum: Toplumumuz açısından, çizdiğimiz sınır dışında kalan dindaşlarımızla, bu saygıdeğer kardeşlerimizle özdeş sınır için yüzyıllardan beri yurttaşlık ettik. Bu kardeşlerimiz her yanda, Suriye'de, Irak'ta, Yemen'de, doğuda, kendi içlerinde varlıklarını korumak ve bağımsızlıklarını sağlamak için çaba harcıyorlar. Bütün bu İslam parçalarının bağımsızlığa kavuşmaları İslam dünyası için ne büyük mutluluk olur. Bunun gerçekleşmesiyle İslam dünyasının durumunun ne denli sağlam olacağını şimdiden tasarlamakla pek büyük mutluluk duyuyorum. Uyanıklığa erişmiş olduğuna kuşku kalmayan İslam dünyasının başarısını o kadar güçlü görüyorum ki bu inançla duygularımı açıkladığımdan dolayı duyduğum vicdan zevki pek büyüktür. Daha çok rahatsız etmek istemem, beni dinlemek iyiliğinde bulunduğunuzdan dolayı özellikle teşekkürlerimi sunarım.

Belge 221.

Kadıköy, 23/24.1.1920

20. Kolordu Komutanlığına

İvedidir.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine.

Y: 22/1/1920. Dün sunduğum uzunca şifrede gerekli ayrıntıları verdim. Benim için Nezarette kalmak, hükümetin her türlü kişisel ve siyasal sakıncaları (m k c v m t a s y s d l)[1] kabul etmesiyle olurdu. Hükümetin çekilmesi ise Meclisi Umumi için de bir panik durumunda görünecekti. Şimdi Meclisi Milli'nin bu duruma karşı davranış biçimini beklemek zorunludur sanırım. Heyeti Temsiliye ile değinmemizi Başyaver Salih Bey sürdürecektir efendim. (Cemal)

Harbiye Başyaveri
Salih[2]

[1] Okunamamış sözcükler.
[2] Omurtak.

Vesika, 222.

22/1/1920

Erzurum, Sıvas, Diyarbekir, Bandırma, Balıkesir, Konya'da
Kolordu Kumandanlıklarına
Edirne Mevki-i Müstahkem Kumandanına
Refet Bey'e, Kenan Bey'e, Bursa'da Fırka 56 Kumandanı
Bekir Sami Bey'e

İngilizler hükûmete verdikleri bir notada Harbiye Nazırı Cemal Paşa ile Cevat Paşa'nın vazifeden çekilmesini talep etmişlerdir. İstanbul'a verdiğimiz cevapta çekilmek için acele etmemelerini ve İngilizlerin notasını aynen bize yazmalarını bildirdik. İngilizlerin bu talebi ya Meclis-i Millî'ye tahakküm ederek memleketi eskisi gibi kendilerine muti vesait ile idare etmek mümkün olup olmadığını keşif mahiyetindedir yahut memleket idaresini ellerine almak için milletin muhtemel olan mukavemetini kırmağı da göze aldırmanın yani kat'î bir hareketin mukaddemesidir. Her iki halde de İngilizlerin talebine mutavaat etmek anların işini teshilden başka netice vermez. Harbiye Nazırına çekilmemesini ve İngilizlerin cebren kaldırmalarını dahi göze aldırmasını teklif etmek mütâlaasındayız. Daha karar-ı kat'î verecek kadar malûmat alınamadı. Hemen nokta-i nazarınızı bildirmenizi rica ederim.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 223.

Şifre
Gayet müstaceldir
Zata mahsustur

22 Kânunusani 1920

Onuncu Kafkas Fırkası Kumandanlığına

Hemen Rauf Bey'i bularak vaziyeti beraber ve emniyet dahilinde takip etmenizi rica ederiz. İngilizlerin talebini is'af etmek kat'iyen gayr-i caizdir. Buraca o nokta-i nazardan tedabir-i seriaya tevessül edildi. İstanbul'daki telgraf muhaberatını taht-ı temine almanız lâzımdır.

Mustafa Kemal

Belge 222.

22/1/1920

Erzurum, Sıvas, Diyarbekir, Bandırma, Balıkesir, Konya'da
Kolordu Komutanlıklarına
Edirne Müstahkem Mevki Komutanına

Refet Bey'e, Kenan Bey'e , Bursa'da 56. Tümen Komutanı
Bekir Sami Bey'e

İngilizler hükümete verdikleri bir notada, Harbiye Nazırı Cemal Paşa ile Cevat Paşa'nın görevden çekilmesini istemişlerdir. İstanbul'a verdiğimiz yanıtta çekilmek için ivedi davranmamalarını, İngilizlerin notasını olduğu gibi bize yazmalarını bildirdik. İngilizlerin bu isteği ya Meclisi Milli'ye baskı yaparak ülkeyi eskisi gibi kendilerine boyun eğen araçlarla yönetmek olanaklı olup olmadığını araştırma niteliğindedir, ya da ülke yönetimini ellerine almak için ulusun olası olan direnişini kırmayı da göze aldırmanın, kısacası kesin bir eylemin başlangıcıdır. Her iki durumda da İngilizlerin isteğine boyun eğmek onların işini kolaylaştırmaktan başka sonuç vermez. Harbiye Nazırı'na çekilmemesini, İngilizlerin zorla kaldırmalarını bile göze almasını önermek düşüncesindeyiz. Daha kesin karar verecek denli bilgi alınamadı. Hemen görüşünüzü bildirmenizi rica ederim.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 223.

Şifre
Çok ivedidir
Kişiye özeldir

22 Ocak 1920

Onuncu Kafkas Tümeni Komutanlığına

Hemen Rauf Bey'i bularak durumu birlikte ve güvenlik içinde izlemenizi rica ederiz. İngilizlerin isteğini yerine getirmek kesinlikle doğru değildir. Buraca o bakımdan ivedi önlemler alınmasına girişildi. İstanbul'daki telgraf haberleşmelerini güvence altına almanız gerekir.

Mustafa Kemal

Vesika, 224.

Şifre

Zata mahsus ve gayet müstaceldir

Ankara, 23 Kânunusani 1920

Onuncu Kafkas Fırkası Kumandanlığına

Rauf Bey'e verilecektir:

Sadrazam Paşa Hazretlerinden bugün iki telgraf aldık. Birincisinde bâdelmüzakere bildirilecektir. İkincisinde Vasıf Bey celb olunarak nota irae olunmuştur. O da size izahat verecek mealindedir. Hâdiseden yalnız bir devletin teşebbüs-i hususîsi gibi ansızın haberdar olunca muvasalatın inkıtaı ihtimaline karşı dün doğrudan doğruya Bâbıâli ile temasa gelmiştik. Bizim müracaatımızın bir müdahale şeklinde telâkki edilmesine karşı daha dün izahat-ı kâfiye verdik. Fakat Meclis-i Meb'usan'ın çalışmasına bir mâni bulunmadığı anlaşılmakta olduğundan makam-ı sadarete tekrar cevap vermek suretiyle muhabereyi idame etmeyerek nikat-ı nazarımızı yalnız meb'usan grubuna iblâğ ediyoruz. Harbiye Nazırının infisali bir emr-i vaki olmakla beraber vak'anın ehemmiyeti bakidir. Birinci nokta; üç devlet mümessilleri bir nota ile hükûmetimizi istedikleri gibi terkip etmek yolunu tutmuş oluyorlar. Yarın Meclisin itimat edeceği diğer bir hükûmete de aynı suretle muamele etmelerine misal hazırlanmıştır. İkinci nokta; Harbiye Nazırı Kuva-yi Milliye'ye yardım hususunda birtakım taahhüdat deruhde etmiş idi. Bu taahhüdat elyevm ne şekle girmiş olduğu malum değildir. Bu ikinci noktanın müsaraaten halli lâzımdır. Bununla beraber birinci noktanın tamiri daha ziyade mühim bir meseledir. Bu hâdise bu şeklinde diğer mağlûp devletlere vâki olmamıştır. Binaenaleyh hükûmet hâdiseyi diğer mağlûp devletlere yapıldığı şekle irca edinceye kadar uğraşmak vazifesinde idi ki bu vazifeyi ifa etmemiştir. Paris Konferansı'nı haberdar ederek bütün dünyanın malûmatı tahtında bir teşebbüs karşısında bulunmak lâzım idi. Devletlerin bir nota vererek ve bir mukavemete uğramayarak belki de gizlice bir teşebbüse girişmeleri ve hükûmetin de milleti ve matbuatı haberdar etmeyerek ve bütün bir kabine meselesi yapmayarak hareket etmesi istiklâl-i milleti muhil olduğu kanaatindeyiz. Emr-i vâki tebeddül etmese dahi hâdiseyi kapatmayarak bir daha tekerrürüne mâni olacak derecede dağdağa yapmak elzemdir. Meclis-i Meb'usan'da kabineyi çağırıp istiklâl-i milleti muhafaza edemediğinden dolayı alenen ıskat kâfi olup olmadığını düşünmenizi ve bildirmenizi rica ederiz. Hâdiseyi

Belge 224.

Şifre
Kişiye özel ve çok ivedidir

Ankara, 23 Ocak 1920

Onuncu Kafkas Tümeni Komutanlığına

Rauf Bey'e verilecektir:

Sadrazam Paşa hazretlerinden bugün iki tel aldık. Birincisi, görüşmelerden sonra bildirilecektir; İkincisi, Vasıf Bey çağrılarak nota gösterilmiştir; o da size açıklama yapacak, anlamınadır. Olaydan yalnız bir devletin özel girişimi gibi ansızın haberimiz olunca ulaşımın kesilmesi olasılığına karşı dün doğrudan doğruya Bâbıâli ile değinmiştik. Bizim başvurumuzun bir karışma gibi anlaşılmasına karşı daha dün yeterli açıklama yaptık. Ancak, Meclisi Mebusan'ın çalışmasına bir engel bulunmadığı anlaşılmakta olduğundan, sadrazamlık katına yeniden yanıt vermek biçiminde yazışmayı sürdürmeyerek görüşümüzü yalnız [Meclisi] Mebusan grubuna ulaştırıyoruz. Harbiye Nazırı'nın ayrılması bir olupbitti olmakla birlikte, olayın önemi sürüyor. Birinci nokta; üç devlet temsilcileri bir nota ile hükümetimizi istedikleri gibi oluşturmak yolunu tutmuş oluyorlar. Yarın Meclis'in güveneceği başka bir hükümete de özdeş yolda işlem yapmalarına örnek hazırlanmıştır. İkinci nokta; Harbiye Nazırı, Kuvayi Milliye'ye yardım konusunda birtakım üstenmelerde bulunmuştu. Bu üstenmeler[in] bugün ne biçim almış olduğu bilinmiyor. Bu ikinci noktanın ivedilikle çözümü gerekir. Bununla birlikte birinci noktanın onarılması daha çok önemli bir sorundur. Bu olay bu biçiminde öteki yenik devletler için olmamıştır. Bundan dolayı, hükümet, olayı öteki yenik devletlere yapıldığı biçime getirinceye değin uğraşmak ödevinde idi ki, bu ödevi yerine getirmemiştir. Paris Konferansı'na haber vererek bütün dünyanın bilgisi içindeki bir girişim karşısında bulunmak gerekirdi. Devletlerin bir nota vererek ve bir karşı koymaya uğramayarak, belki de gizlice buna girişmeleri, hükümetin de ulusa ve basına haber vermeyerek ve bütün bir hükümet sorunu yapmayarak davranışı[nın] ulusun bağımsızlığını bozduğu kanısındayız. Olupbitti değişmese bile olayı kapatmayarak, bir daha yinelenmesini engelleyecek kertede gürültü yapmak çok gereklidir. Meclisi Mebusan'da hükümeti çağırıp ulusun bağımsızlığını koruyamadığından dolayı açıkça düşürmek yeterli olup olmadığını düşünmenizi ve

gerek buradaki arkadaşlar gerek hariçteki kolordu kumandanları asabiyet ve ehemmiyet ile telâkki etmekte olduklarını bildirmektedirler.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 225.

Şifre 23/1/1920

Onuncu Kafkas Fırkası Kumandanı Kemalettin Sami Beye

Rauf Beye:

Harbiye Nazırı ve Erkânıharbiye Reisinin çekilmesi üzerine cereyan eden muhaberatı görmüşsünüzdür. Cemal Paşa verdiği malûmatta yalnız İngilizlerin talebini zikretmiş iken sadrazam hazretleri mükerrer ve üç devlet tarafından müşterek ültimatom verildiğini bildirmişlerdir. Bu halde dahi kabinenin talebe serfüru ederek arkadaşlarını feda etmesi haysiyet-i milliyeye tecavüz mahiyetinde bulunduğu âşikârdır. Gerçi İtilâfçıların meselâ Macaristan'da hükûmet ıskatına, daha evvel Almanya'da aza-yi hükûmet tebdiline müteallik teşebbüsleri olmuştur. Bizim aleyhimize olan teşebbüsün de bu vadiye dökülmesi icap eder idi. Yani hükûmet mukavemet ederek sulh konferansını bütün cihana karşı harekât-ı milliyeden dolayı Türk hükûmetinin ıskatına karar verdiğini ilâna mecbur etmeli idi. Mümessillerin veya devletlerinin münferiden veya müçtemian fakat gizli olarak aleyhimizde yapmayacakları yoktur. Bizim mesleğimiz ise bize yapacakları en ufak bir ilişmenin bütün dünyada en büyük dağdağaları davet edeceğine anları ikna etmektir. Kabinenin bu vazıh cihetleri asla düşünmeyerek eslâfı gibi istiklâl-i millîden sükûnetle fedakârlık etmesi salâbet-i şahsiye itibariyle zâfını idrak ve ihata itibariyle asla şayan-ı istinat olmadığını bir daha vazıhan ispat etmiştir. Bu kadar muğlâk mesaili seciyeten ve fikren bu mertebe zayıf zevat ile idare etmeğe çalışmak artık gayr-i mümkündür. Binaenaleyh kabinenin kâmilen ve Meclis-i Millî'de son hâdise bir mesele yapılarak adem-i itimat ile ıskatı lâzımdır. Yeni hükûmeti milletin itimad-ı ammesine istinat ederek İzzet Paşa deruhde edebilirler. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin sulh esasatı müşarünileyhin efkâriyle tetabuk edebileceği İsmet Bey'le muhaveratımızdan müsteban olmaktadır. Bittabi Müdafaa-i Hukuk Heyeti için Harbiye, Dahiliye ve Hariciye nazırları pek mühimdirler. Harbiye'de Cemal Paşa'nın ipkası artık mevzu-i bahs olamaz. Diğer

bildirmenizi rica ederiz. Olayı gerek buradaki arkadaşlar, gerek dışardaki kolordu komutanları[nın] öfke[1] ve önemle almakta olduklarını bildirmektedirler.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 225.

Şifre 23/1/1920

Onuncu Kafkas Tümeni Komutanı Kemalettin Sami Bey'e

Rauf Bey'e:

Harbiye Nazırı ile Genelkurmay Başkanı'nın çekilmesi üzerine yapılan yazışmaları görmüşsünüzdür. Cemal Paşa verdiği bilgide yalnız İngilizlerin isteğini anmış iken, Sadrazam hazretleri, yinelenerek ve üç devletçe ortaklaşa ültimatom verildiğini bildirmişlerdir. Bu durumda da hükümetin, isteğe boyun eğerek arkadaşlarını feda etmesi[nin] ulusal onura saldırı niteliğinde bulunduğu açıktır. Gerçi İtilafçıların, örneğin Macaristan'da hükümetin düşürülmesine, daha önce Almanya'da hükümet üyelerinin değiştirilmesine ilişkin girişimleri olmuştur. Bizim dokuncamıza olan girişimin de bu yola dökülmesi gerekirdi. Kısacası, hükümet direnerek, Barış Konferansı'nı, bütün dünyaya karşı ulusal eylemden dolayı Türk hükümetinin düşürülmesine karar verdiğini duyurmaya zorlamalı idi. Temsilcilerinin ya da devletlerinin tek tek ya da toplu olarak, ancak gizli olarak bize karşı yapmayacakları yoktur. Bizim tutumumuz ise bize yapacakları en ufak bir ilişmenin bütün dünyada en büyük gürültüleri çağıracağına onları inandırmaktır. Hükümetin bu açık yönleri hiç düşünmeyerek, önceleri gibi, ulusal bağımsızlıktan sessizce özveride bulunması, kişisel sağlamlık bakımından, güçsüzlüğünü anlamak ve kavramak açısından hiç de dayanak olmaya yaraşır olmadığını bir daha açıkça tanıtlamıştır. Bu denli karmaşık sorunları, karakter ve düşünce yönünden bu kerte güçsüz kimselerle yönetmeye çalışmak artık olanak dışıdır. Bundan dolayı, hükümetin tümüyle ve Meclisi Milli'de son olay bir sorun yapılarak, güvenoyu vermeyerek düşürülmesi gerekir. Yeni hükümeti, ulusun genel güvenine dayanarak İzzet Paşa üzerine alabilir. Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin barış ilkeleri[nin] kendisinin düşünceleriyle uyuşabileceği, İsmet Bey'le konuşmalarımızdan anlaşılmaktadır. Elbette Müdafaai Hukuk Heyeti için Harbiye, Dahiliye ve Hariciye nazırları pek önemlidirler. Harbiye'de Cemal Paşa'nın

[1] asabiyet.

bir zatın her halde tamamen emniyetbahş ve şimdiye kadar olduğundan daha açık ve metîn olması lâzımdır. Daha rütbelilerden bir münasibi bulunamazsa İsmet Bey'in nezaretini de memnuniyetle telâkki ederiz. İzzet Paşa Hazretlerinin hükûmeti yolunda ciddiyetle, kemal-i kat'iyetle çalışılmasını rica ederiz. Bütün kolordu kumandanları vaziyeti heyecan ile takip ediyorlar ve Harbiye Nazırının çekilmesini istiklâl-i milleti muhil ve şiddetle mukabeleyi müstelzim bir mahiyette telâkki etmişlerdir. Cevabınıza muntazırız.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 226 [a].

Ankara, 22 Kânunusani 1920

Şifre
Gayet acele ve zata mahsustur

Konya'da On İkinci Kolordu Kumandanlığına
Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Kumandanlığına

İngilizler Dersaadet'te tecavüzatı arttırarak nazır veya meb'uslardan bazılarını ve bilhassa Rauf Bey'i tevkif ederlerse bilmukabele Anadolu'da bulunan İngiliz zabitanı tevkif edilecektir. Buna nazaran icabında mıntıkanızdaki İngiliz zabitanını tevkif edebilmek için şimdiden ittihaz-ı tedabir edilmesini rica eylerim.

Mustafa Kemal

Vesika, 226 [b].

Ankara, 22 Kânunusani 1920

Şifre
Gayet acele ve zata mahsustur

15' inci Kolordu Kumandanlığına

İngilizlerin Dersaadet'te tecavüzü artırarak nazır veya meb'uslardan bazı zevatı ve bilhassa Rauf Bey'i tevkif ederlerse bilmukabele Anadolu'da bulunan İngiliz zabitanı tevkif edilecektir. Binaenaleyh Erzurum'da bulunan *Ravlinson*'u [1] kaçırmamak için şimdiden ittihaz-ı tedabir edilmesini rica ederim.

Mustafa Kemal

[1] Rawlinson.

bırakılması artık sözkonusu olamaz. Başka bir kişinin, herhalde tümden güven verici, şimdiye değin olduğundan daha açık ve sağlam olması gerekir. Daha [üst] rütbelilerden bir uygunu bulunmazsa İsmet Bey'in nazırlığını da sevinerek karşılarız. İzzet Paşa hazretlerinin hükümeti yolunda ağırbaşlılıkla tam bir kesinlikle çalışılmasını rica ederiz. Bütün kolordu komutanları durumu heyecanla izliyorlar ve Harbiye Nazırı'nın çekilmesini ulusun bağımsızlığını bozucu, sertlikle karşı durmayı gerektirir bir nitelikte anlamışlardır. Yanıtınızı bekliyoruz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 226 [a].

Şifre
Çok ivedi ve kişiye özeldir

Ankara, 22 Ocak 1920

Konya'da On İkinci Kolordu Komutanlığına
Sıvas'ta Üçüncü Kolordu Komutanlığına

İngilizler İstanbul'da saldırıları artırarak nazır ya da milletvekillerinden kimilerini, özellikle Rauf Bey'i tutuklarlarsa karşılık olarak Anadolu'da bulunan İngiliz subayları tutuklanacaktır. Buna göre gereğinde bölgenizdeki İngiliz subaylarını tutuklayabilmek için şimdiden önlem alınmasını rica ederim.

Mustafa Kemal

Belge 226 [b].

Şifre
Çok ivedi ve kişiye özeldir

Ankara, 22.1.1920

15. Kolordu Komutanlığına

İngilizler İstanbul'da saldırıları artırarak nazır ve milletvekillerinden kimilerini, özellikle Rauf Bey'i tutuklarlarsa karşılık olarak Anadolu'da bulunan İngiliz subayları tutuklanacaktır. Bundan dolayı, Erzurum'da bulunan Rawlinson'u kaçırmamak için şimdiden önlemler alınmasını rica ederim.

Mustafa Kemal

Vesika, 227.

Aceledir

Harbiye, 24/1/1920

Ankara K.O. 20 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Mecliste grup: Karar veçhile olacaktır. Resmen müzakerata ancak dört beş güne kadar başlanacaktır. O zaman mesele-i hâzıra sebebiyle kabine çekilecektir. O müddet zarfında vaziyetin emniyeti için kabinenin ipkası lâzımdır. Henüz vâkıf olduğumuz muhaberatınız muvafık olmakla beraber buradan son vaziyet arzedilmedikçe kat'-ı rabıta ile harekâta iptidar edilmemesi lüzumu zat-ı devletlerince de takdir buyurulacağı kanaatindeyiz. Bugün sizden adem-i müdahaleye dair cevap alırsak, siyaset faide vereceğini söyleyen sadrazam ile görüşeceğiz. Bir lisan-ı kat'î ile kendisine mes'uliyetin derecesini ve tehlikeyi izah edeceğiz. Bu suretle sizin iş'arınızı tasvip etmekle beraber birkaç gün için kendisini oyalamağa çalışacağız. Ancak meclis resmen küşat edilmiş ve Heyet-i Temsiliye namına telgrafla umurun kendilerine tevdi edilmiş olduğu meb'usana bildirilmiş olmasına nazaran âtiyen evamirinizin âcizlerinize tebliğini ve tarafınızdan nikat-ı nazarınızın her makam nezdinde hakkiyle müdafaa edileceğine itimat buyurulmasını rica ve arz-ı tazimat eyleriz. (Vasıf, Rauf, Bekir Sami).

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket

Vesika, 228 [a].

Şifre

25/1/1920

Rauf Bey'e

Harbiye Nazırı meselesinde hükûmete müracaat yine Harbiye Nazırı tarafından nâkıs verilen malûmat üzerine meb'usların dahi ne vaziyete girecekleri malûm olmadan vuku bulmuş idi. Meb'uslar için emniyet bulunduğu anlaşılır anlaşılmaz Bâbıâli'ye müracaatten sarf-ı nazar olunmuş ve keyfiyet size de bildirilmiştir. Bütün nokta-i nazarlarımızın tatbik ve icrasına sizin delâletiniz tabiîdir.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Belge 227.

İvedidir Harbiye, 24/1/1920

Ankara 20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Mecliste grup: Karara göre olacaktır. Resmen görüşmelere ancak on beş güne değin başlanacaktır. O zaman günün sorunu nedeniyle hükümet çekilecektir. O süre içinde durumun güvenliği için hükümetin yerinde kalması gereklidir. Henüz öğrendiğimiz yazışmalarınız uygun olmakla birlikte buradan son durum bildirilmedikçe ilişki kesilmesi ile eyleme başlanmaması gereği sizce de anlaşılacağı kanısındayız. Bugün sizden karışılmamasına ilişkin bir yanıt alırsak, siyasa[nın] yarar vereceğini söyleyen sadrazam ile görüşeceğiz. Kesin bir dil ile kendisine sorumluluğun derecesini ve tehlikeyi açıklayacağız. Böylece sizin bildirdiğinizi onaylamakla birlikte birkaç gün için kendisini oyalamaya çalışacağız. Ancak Meclis resmen açılmış ve Heyeti Temsiliye adına telyazı ile işlerin kendilerine bırakılmış olduğu milletvekillerine bildirilmiş olduğuna göre, ileride buyruklarınızın bize bildirilmesini, ve görüşlerinizin her makamda hakkıyla savunulacağına inanılmasını rica eder, saygılarımızı sunarız. (Vasıf, Rauf, Bekir Sami)

Çanakkale Müstehkem Mevki Komutanı
Şevket

Belge 228 [a].

Şifre 25/1/1920

Rauf Bey'e

Harbiye Nazırı sorununda hükümete başvurma yine Harbiye Nazırı'nca eksik verilen bilgi üzerine milletvekillerinin de ne duruma girecekleri bilinmeden yapılmıştı. Milletvekilleri için güvenlik bulunduğu anlaşılır anlaşılmaz Bâbıâli'ye başvurmaktan vazgeçilmiş, durum size de bildirilmiştir. Bütün görüşlerimizin uygulanma ve yerine getirilmesinde sizin aracılığınız doğaldır.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Vesika, 228 [b].

25/1/1920

Kolordulara
Malûm olan adreslere

Harbiye Nazırının ve Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisinin çekilmesi meselesini meb'usan takibe başlamış olduklarından Heyetimiz tarafından artık teşebbüsat yapılmamaktadır. Malûmat aldıkça bildireceğiz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 229.

Beşiktaş 24/2/1920

Ankara'da K.O. 20 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Buradaki İtalya mümessil-i siyasisi çok namuslu ve doğru sözlü bir Türk muhibbidir. Bu zat gayet samimî ve müteessir bir suretle âtideki sözleri söyledi: "Hükûmete müşterek bir nota verdik; bu nota Asya-yi Suğra Müttefikin Orduları Başkumandanı General *Milen*'in ültimatomu üzerinedir. Eğer Harbiye Nazırı ile Cevat Paşa istifa etmemiş olsalardı İngilizler Harbiye Nezareti'ni işgal edeceklerdi. Fransızlar ile biz garip bir vaziyet karşısında kaldık. İngilizler sulh konferansı ile bir iş göremediklerini görünce İstanbul'da bir iş görmek ve bir emr-i vaki ihdas etmek istiyorlar. Kuva-yi Milliye'nin gösterdiği sükûnet ve metanet İngilizleri çıldırtıyor. Siz hazırlık görebilirseniz belki büyük işler de görebilirsiniz. Fakat siz bu neticeye kadar ezilirsiniz. Bana itimat edin. Sabr ü metanetinizi muhafaza edin. On, on beş gün zarfında İtalya ve Fransa hükûmetleri gayet sarih bir vaziyet alacaklardır.İngilizlere şu sırada hiçbir fırsat vermemek, bu garazkâr millete karşı yapacağımız en büyük darbedir. Hakaret varsa, ondan siz değil tahkir edenler utansın. Yaşamak azmini ruhlarında taşıyanlar hakaret altında taşarak intiharı değil zaman-ı münasibinde hasmına vereceği darbenin şiddetini teşdit için fırsat beklerler. Bunlar son bocalamalarıdır. Onlar sizin sabır ve metanetinizi yıkmak için belki daha delilik yapacaklardır. Eğer onlar daha fazla bir şey yapmazlar ise sizler de

Belge 228 [b].

25/1/1920

Kolordulara
Bilinen Adreslere

Harbiye Nazırı'nın ve Genelkurmay Başkanı'nın çekilmesi sorununu milletvekilleri izlemeye başlamış olduklarından, Kurulumuzca artık girişim yapılmamaktadır. Bilgi aldıkça bildireceğiz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 229.

Beşiktaş, 24/1/1920

Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Buradaki İtalya siyasal temsilcisi çok namuslu ve doğru sözlü bir Türk dostudur. Bu kişi çok içtenlikli ve üzüntülü olarak aşağıdaki sözleri söyledi: "Hükümete ortak bir nota verdik; bu nota Küçük Asya Müttefik Orduları Başkomutanı General Milne'in ültimatomu üzerinedir. Eğer Harbiye Nazırı ile Cevat Paşa çekilmemiş olsalardı İngilizler Harbiye Nezareti'ni işgal edeceklerdi. Fransızlar ile biz tuhaf bir durum karşısında kaldık. İngilizler Barış Konferansı ile bir iş göremediklerini görünce İstanbul'da bir iş görmek, bir olupbitti yapmak istiyorlar. Kuvayi Milliye'nin gösterdiği sessizlik ve dayanıklılık İngilizleri çıldırtıyor. Siz hazırlık görebilirseniz belki büyük işler de görebilirsiniz. Ancak siz bu sonuca değin ezilirsiniz. Bana inanın. Sabrınızı ve dayanıklılığınızı koruyun. On, on beş gün içinde İtalya ve Fransız hükümetleri çok açık bir durum alacaklardır. İngilizlere şu sırada hiçbir fırsat vermemek, bu kinci ulusa karşı vuracağımız en büyük tokattır. Hakaret varsa ondan siz değil sizi aşağılayanlar utansın. Yaşamak kararlılığını ruhlarında taşıyanlar aşağılama altında taşarak kendine kıymayı değil, uygun zamanda düşmanına vuracağı tokatın sertliğini artırmak için fırsat bekler. Bunlar son bocamalardır. Onlar sizin sabır ve dayanıklılığınızı yıkmak için belki daha delilik yapacaklardır. Eğer onlar daha çok bir şey yapmazlar ise

on, on beş gün daha intizar ile bir ziyan etmezsiniz. Siz yine hazır olmağa çalışın. Fakat zihnar delilik yapmayın. Şu sırada İngilizlerin aksine gitmeyin." Bu ifadatın samimiyetine şüphe etmiyoruz. Zira; ellerinde kat'î bir talimat yok. Sürat ve şiddetle talimat talep ettiler. Bekliyorlar. Selânik'ten beri yekdiğerine büyük bir samimiyetle merbut bulunan İtalya mümessil-i siyasîsi ile Kaymakam Edip Bey arasındaki bu mülâkatın hulâsası ehemmiyetine binaen berveçh-i bâlâ mâruzdur.

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket

Vesika, 230 [a].

Beşiktaş, 28/1/1920

K.O. 20 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Bugüne kadar meb'uslarla icra eylediğimiz temaslardan çıkan netice zat-ı devletlerinin her ihtimale karşı hariçte Kuva-yi Milliye'nin re'sikârında kalmaları noktasında temerküz ediyor. Meclis-i Meb'usan riyaseti hususunda vâki olan propagandalarımızdan da anladığımıza göre İstanbul'a gelmek caiz görülmediğinden reis olursanız gayr-i tabiî bir vaziyet hâsıl olacağı Meclis-i Millî'nin hakikatte hariçte imiş gibi bir tesir yapacağı, Heyet-i Temsiliye'nin müessir-i hakikî bulunduğu fikrinin tahassulü mehazirini ileri sürüyorlar. Öyle anlıyoruz ki bize taraftar bulunanlar da sırf bu nokta-i nazardan düşünerek ita-yi reyden istinkâf edeceklerdir. Böyle meş'um bir neticenin vahdet-i millî üzerine yapacağı tesir müstağni-i arzdır. Bu sebeple biz pek azîm mahzur tevlit edecek olan bu ciheti ileri sürmekten sarf-ı nazar ediyoruz. Bu bâbdaki iradelerini istirham eyleriz. İstihbarat-ı mevsukaya nazaran sadr-ı esbak Tevfik Paşa'ya İngilizler, Meclis-i Millî'yi toplamamalı idiniz, demişlermiş. Aralarında Kanun-ı Esasî mucibince buna mecburiyet olduğunu bildirmiş. Fakat meclis İtilâf Devletleri aleyhine galeyan ederse ne yaparsınız demişler. O dahi fesih ve tadil [1], hukuk-ı padişahîdendir demiştir. (Rauf)

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket

[1] "tatil" olabilir.

sizler de on, on beş gün daha bekleyerek bir ziyan etmezsiniz. Ancak, sakın bir delilik yapmayın. Şu sırada İngilizlerin tersine gitmeyin!" Bu sözlerin içtenliğinden kuşkulanmıyoruz. Çünkü, ellerinde kesin bir yönerge yok. Çabuklukla ve şiddetle yönerge istediler. Bekliyorlar. Selanik'ten beri birbirine büyük bir içtenlikle bağlı bulunan İtalya siyasal temsilcisi ile Yarbay Edip Bey arasındaki bu buluşmanın özeti, öneminden dolayı yukarıda sunulmuştur.

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket

Belge 230 [a].

Beşiktaş 28/1/1920

20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Bugüne değin milletvekilleriyle yaptığımız değinmelerden çıkan sonuç, sizin her olasılığa karşı dışarıda Kuvayi Milliye'nin başında kalmanız noktasında birleşiyor. Meclisi Mebusan başkanlığı konusunda yapılan propagandalarımızdan da anladığımıza göre İstanbul'a gelmek doğru görülmediğinden, başkan olursanız doğal olmayan bir durumun ortaya çıkacağı, Meclisi Milli'nin gerçekte dışarıda [toplanmış] gibi bir etki yapacağı, Heyeti Temsiliye'nin gerçek etken bulunduğu düşüncesinin belireceği sakıncasını ileri sürüyorlar. Öyle anlıyoruz ki bize yandaş olanlar da salt bu görüşle düşünerek oy vermekten kaçınacaklardır. Böyle uğursuz bir sonucun ulusal birlik üzerine yapacağı etkiyi belirtmek gereksizdir. Bu nedenle biz pek büyük bir sakınca yaratacak olan bu yönü ileri sürmekten vazgeçiyoruz. Bu konudaki buyruklarını rica ederiz. Sağlam haberlere göre, eski sadrazam Tevfik Paşa'ya İngilizler, "Meclisi Milli'yi toplamamalı idiniz" demişler imiş. Aralarında, Anayasa gereğince buna zorunluk olduğunu bildirmiş. Ancak "Meclis, İtilaf Devletleri'ne karşı çalkanırsa ne yaparsınız" demişler. O da "dağıtma, değiştirme [1] Padişahın haklarındandır" demiştir. (Rauf)

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket

[1] tadil. "Tatil" olabilir.

Vesika, 230 [b].

Şifre halli

Deraliye, 1/2/1920

Ankara K.O. 20 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Divan-ı riyaset meselesi hususî mahrem bir içtimada tekrar mevzu-i bahs oldu. O vakit Şeref Bey zat-ı âlilerinin intihabı fevaidinden bahsetti. Netice-i müzakeratta heyet-i umumiye fikrinin zat-ı devletlerine son derece hürmetkâr olduğu ve riyasetin bile mevki-i bülendinize nazaran küçük kalacağına hükmeyledikleri görüldü. İntihap hususunda teşettüt-i ârâ tekrar kat'iyetle mahsûs olduğundan milletin re'sikârında Meclis-i Millî'ye nigehban olarak kalmağı zaten tercih buyurdukları tarafımızdan söylenerek alkışlarla hakk-ı samilerinde tezahürat-ı samimaneye şahit olundu. İçtima-ı umumîde Reşat Hikmet Bey reis-i evvel ve Hüseyin Kâzım Bey birinci ve Hoca Abdülâziz Mecdi Efendi ikinci reis vekili intihap edildi. (Rauf)

Çanakkale Mevki-i Müstahkem
Kumandanı Miralay
Şevket

Vesika, 231.

29/30.1.1920

Rauf Bey'e:

Riyaset meselesinde meb'usların beğendiklerini yapmağa hakları tabiîdir. Kezalik benim riyasetimi mevzu-i bahs ederek muvaffak olamamak Kuva-yi Milliye'nin zâfını ima edebileceğinden muvaffakıyet temin edilmedikçe hiç teşebbüs etmemek evlâdır. Serd buyurulan mehazir evvelce etrafiyle düşünülen şeylerdir. Reisin mutlaka İstanbul'da bulunması lüzumlu görülürse bâdelintihap benim riyasetten istifa etmekliğim kabildi. Benim riyasetimi mevzu-i bahs eden esbap, Kuva-yi Milliye'nin millet tarafından kabul edildiğini teyit etmek, meclis fesholunduğu halde riyasete ait vezaifi emniyetle ifa eylemek, hayatımızla gayr-i kabil-i telif bir sulh teklifi karşısında kıyam-ı millî yapılırsa riyaset vaziyetiyle milletin maddî ve manevî bütün kuvvetlerini müdafaaya tevcih etmek mülâhazaları idi. Mütâlaanızdan müdafaa-i milliyeye taallûk eden bu esbabın bugün İstanbul muhitinde şayan-ı ihmal addolunduğu anlaşılıyor. Halbuki

Belge 230 [b].

Şifre çözümü İstanbul, 1/2/1920

Ankara 20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Başkanlık divanı sorunu özel gizli bir toplantıda yeniden sözkonusu oldu. O zaman Şeref Bey sizin seçilmenizin yararlarından söz etti. Görüşmelerin sonucunda genel kurul düşüncesinin size son kerte saygılı olduğu, başkanlığın bile yüce yerinize göre küçük kalacağı yargısına vardıkları görüldü. Seçim konusunda oyların dağılacağı yeniden kesinlikle sezildiğinden, ulusun başında Meclisi Milli'ye koruyucu olarak kalmayı aslında yeğlediğiniz bizce söylenerek, alkışlarla sizin için içtenlikli gösterilere tanık olundu. Genel toplantıda Reşat Hikmet Bey birinci başkan, Hüseyin Kâzım Bey birinci ve Hoca Abdülaziz Efendi ikinci başkan vekili seçildi. (Rauf).

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay
Şevket

Belge 231.

29/ 30.1.1920

Rauf Bey'e:

Başkanlık sorununda milletvekillerinin beğendiklerini yapmaya hakları doğaldır. Yine, benim başkanlığımı söz konusu ederek başarmamak Kuvayi Milliye'nin güçsüzlüğü anlamını dolayısıyla verebileceğinden, başarı sağlanmadıkça hiç girişmemek daha iyidir. İleri sürülen sakıncalar önce ayrıntılarıyla düşünülen şeylerdir. Başkanın kesinlikle İstanbul'da bulunması gerekli görülürse seçimden sonra benim başkanlıktan çekilmekliğim olanaklıydı. Benim başkanlığımı söz konusu eden nedenler; Kuvayi Milliye'nin ulusça kabul edildiğini pekiştirmek, Meclis dağıtıldığında başkanlığa ilişkin görevleri güvenle yerine getirmek, yaşamımızla bağdaşmaz bir barış önerisi karşısında ulusal ayaklanma olursa, başkanlık durumu ile, ulusun maddi ve manevi bütün güçlerini savunmaya yöneltmek düşünceleri idi. Düşüncelerinizden ulusal savunmaya ilişkin bu nedenlerin bugün İstanbul çevresinde savsaklanabilir sayıldığı anlaşılıyor. Oysa, nazırların zorla düşürülmesi,

nazırların cebren ıskatı, meb'usların tevkifi ve saire gibi ahvalden Kuva-yi Milliye aleyhtarlığı, meclisin feshi ihtimali ve müdafaa-i milliyeye teşebbüs zamanı karip olduğunu zannediyoruz. Eğer nokta-i nazarda isabet etmemekten müdafaa-i milliyede halen ve âtiyen noksan hâsıl olursa mes'uliyet hata edenlere ait olur. Şahsen benim bu hususta müstağni olduğumu temine hacet yoktur zannındayım.

Mustafa Kemal

Vesika, 232.

Beşiktaş, 27/1/1920

K.O. 20 Kumandanlığına

C: 27/1/1920 iki şifreye:

Heyet-i Temsiliye'ye: Hâdise hakkındaki nikat-ı nazarınızda tamamen müşterekiz. Kabine bidayette kâmilen istifayı düşünmüş fakat Mecliste bir ekseriyet grubu taayyün edip de bunun itimadına müstenit bir vaziyet husulünden evvel çekilmeyi memlekette anarşi olur korkusiyle yapmamıştır. Meclisin bugünkü vaziyeti ise değil bu kadar nazik bir meseleyi [1] hatta bir grup için fevkalbeşer müşkilât ve mesai ile çalışıyoruz. Geldiğimiz günden beri bir ahd-i millî [2] ictimaı karşısında bulunduk. Buradaki meb'uslar bütün milletin müştereken Maraş havalisine dair Meclise gelen [3] telgrafları bile heyet-i umumiyede okumağa müsait değildir. Çünkü henüz grup yoktur. Divan-ı riyaset intihabı yapılmamıştır. Olduğu gibi bizim esasata sülûke akall-i kalil olsun bir kısmın muhalif çıkacaklarını hissettikleri için Meclis-i Millî'nin heyet-i umumiyesinin kabul edebileceği esasatı kaleme almışlar ve bunu imza altına alarak bir mukavele (pakt) şekline sokmuşlardır. İçtima hususunun heyet-i umumiyesinde bizim formülü teklif ederek işi yeniden encümene havale suretiyle ve bizim de iştirakimizle arzumuz dahilinde bir formül yaptık. Bir taraftan da grup için uğraşıyoruz. Harbiye Nazırı meselesinin Meclisçe nazar-ı dikkate alınmasını hükûmet de münasip görüyor. (...)[4]ler on şubatta açılacak (...)[5] Meb'usan in'ikadına kadar (...)[6] lere bir emr-i vaki yaptırmamak için (...)[7]lere mümaşatkâr davranmaklığımızı tavsiye ediyorlar. Aksi takdirde (...)[8] hükûmeti için emr-i vakiin bir

[1] Genellikle yazıdaki cümlelerin bir kesimi düşüktür.

[2] Misakı Milli.

[3] NUTUK Metninde: "gönderdiği". Bkz. I. cilt, 1934, s. 269. Belgeler metne alınırken kimi yerde özetlendiği anlaşılıyor.

[4-8] Okunamadığı anlaşılıyor.

milletvekillerinin tutuklanması vb. gibi olaylardan, Kuvayi Milliye karşıcıllığı[nı görüyor], Meclis'in dağıtılması olasılığı[nın] ve ulusal savunmaya girişme zamanı[nın] yakın olduğunu sanıyoruz. Eğer görüşte yanılmaktan [dolayı] ulusal savunmada bugün ve gelecekte eksiklik olursa, sorumluluk yanılgıya düşenlerin olur. Benim bu yolda doygun olduğumu inandırmaya gerek yoktur sanıyorum.

Mustafa Kemal

Belge 232.

Beşiktaş, 27/1/1920

20. Kolordu Komutanlığına

Y: 27/1/1920

Heyeti Temsiliye'ye: Olay konusundaki görüşlerinizde tümden birliğiz. Hükümet başlangıçta tümüyle çekilmeyi düşünmüş, ancak Meclis'te bir çoğunluk grubu belli olup da bunun güvenine dayalı bir durum ortaya çıkmadan önce çekilmeyi, ülkede kargaşa olur korkusuyla yapmamıştır. Meclis'in bugünkü durumu ise değil bu denli nazik bir sorunu[1], dahası, bir grup için insanüstü güçlükler ve çaba ile çalışıyoruz. Geldiğimiz günden beri bir ulusal ant[2] toplantısı karşısında bulunduk. Buradaki milletvekilleri, bütün ulusun ortaklaşa Maraş yöresine ilişkin Meclis'e gelen[3] telyazıları bile genel kurulda okumaya elverişli değildir. Çünkü daha grup yoktur. Başkanlık divanı seçimi yapılmamıştır. Olduğu gibi bizim ilkelere girmeye, azınlığın azınlığı olsun, bir kesimin karşıcıl çıkacaklarını sezinledikleri için Meclisi Milli'nin genel kurulunun kabul edebileceği ilkeleri kaleme almışlar, bunu imza altına alarak bir (pakt) sözleşme biçimine sokmuşlardır. Toplanma konusunun tümünde bizim formülü önererek, işi yeniden kurula göndererek, bizim de katılmamızla isteğimize uygun bir formül yaptık. Bir yandan da grup için uğraşıyoruz. Harbiye Nazırı sorununun Meclis'çe dikkate alınmasını hükümet de uygun görüyor. (...)[4] ler on Şubatta açılacak (...)[5] [Meclisi] Mebusan toplantısına değin (...)[6] lere bir olupbitti yaptırmamak için (...)[7] lerin suyunca gitmekliğimizi salık veriyorlar. Yoksa (...)[8] hükümeti için

[1] Genellikle, yazıdaki cümlelerin bir kesimi düşüktür.

[2] Ahdı Millî. Misakı Millî.

[3] NUTUK metninde: "gönderdiği". Bkz. I. cilt, 1934, s. 269.

[4-8] Okunamadığı anlaşılıyor.

şeref ve haysiyet meselesi olacağına binaen Meclis-i Meb'usanlarının onu kabulde zaruret görebileceği tehlikesinin mevcut olduğunu söylüyorlar. Harbiye Nezareti'ne Kavaklı Fevzi Paşa'nın[1] tayini hükûmetçe mukarrerdir. Taahhüdat meselesini bu zatla halledeceğiz. Toplanacak yer şöyle dursun henüz başımızı sokacak bir dam altı bulamadığımızın ve İstanbul'un vaziyet ve vesaitsizliğinin ve en buhranlı bir zaman içinde çalışmak mecburiyetinde bulunduğumuzun rüfaka-yi muhteremece nazar-ı dikkate alınmasını hassaten istirham eyler ve mesai-i müşterekemizde Cenab-ı Hakkın inayet ve tevfikat-ı suphaniyesini tazarru eyleriz. (Rauf)

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket

Vesika, 233.

Şifre halli
Gayet müstaceldir

Beşiktaş, 6/2/1920

Ankara K.O. 20 Kumandan Vekili Mahmut Beyefendiye

1 — Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: Dün Akşam Salih Paşa ile görüştüm. Kabine hakkında makam-ı riyasette mahremane icra edilen müdavele-i efkârdan kabinenin haberdar olduğunu anladım. Yalnız zat-ı devletlerine bildirdiğimiz esamiden de malûmatları var. İçimizden birisinin söylediği anlaşılıyor. Salih Paşa'nın bildirdiğine göre sadrazam kabinesinde hiçbir tadilât yapmadan Meclis huzuruna gelecek ve bilâkayd ü şart itimat talep eyleyecektir. Mükerrer istirhamatımıza rağmen Fevzi Paşa'nın Harbiye Nazırı yapılmaması bu fikri müeyyittir. Dün öğleden sonra Harbiye Nazır-ı Sabıkı Cemal Paşa da sadrazamın arkadaşlarına söz vermiş olması cihetiyle itimat reyi almadan tasfiye yapamayacağını ve fakat itimat aldıktan üç gün sonra istifa ederek yeni kabinesini teşkil edeceğini söylemişti. Kendisine Reşat Hikmet Bey'e söylemesini ihbar ve fakat bu şekilde itimat alacağını ihsas eyledik. Halbuki Salih Paşa böyle bir tasfiyeye de taraftar olmadığını yalnız Evkaf ve Nafia nezaretlerinde bir tebeddül yapabileceğini Dahiliye Nazırının muhakkak kabinede kalacağını söyledi. Bugün hususî içtima ile kabine hakkında müdavele-i efkâr olunacağından hem bunun neticesini hem de reisin fikir ve kanaatini ayrıca arzedeceğiz.

[1] F. Çakmak.

olupbitti bir onur sorunu olacağından, Meclisi Mebusanlarının onu kabulde zorunluk görebileceği tehlikesinin varlığını söylüyorlar. Harbiye nazırlığına Kavaklı Fevzi Paşa'[1]nın atanması hükümetçe kararlaştırılmıştır. Üstenmeler[2] sorununu bu kişi ile çözeceğiz. Toplanacak yer şöyle dursun daha başımızı sokacak bir dam altı bulamadığımızın, İstanbul'un durum ve araçsızlığının, en bunalımlı bir zaman içinde çalışmak zorunda bulunduğumuzun sayın arkadaşlarca dikkate alınmasını özellikle diler, ortak çalışmamızda Ulu Tanrının iyilik ve yardımları[nı] yakarırız. (Rauf)

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket

Belge 233.

Şifre çözümü
Çok ivedidir

Beşiktaş, 6/2/1920

Ankara 20. Kolordu Komutan Vekili Mahmut Beyefendiye

1 — Mustafa Kemal Paşa hazretlerine: Dün akşam Salih Paşa ile görüştüm. Hükümet konusunda başkanlık katında gizlice yapılan görüş alışverişinden hükümetin haberi olduğunu anladım. Yalnız size bildirdiğimiz adlardan da bilgileri var. İçimizden birisinin söylediği anlaşılıyor. Salih Paşa'nın bildirdiğine göre Sadrazam, hükümetinde hiçbir değişiklik yapmadan Meclis karşısında gelecek, bağsız koşulsuz güvenoyu isteyecektir. Üst üste ricalarımıza karşın Fevzi Paşa'nın Harbiye Nazırı yapılmaması bu düşünceyi pekiştiriyor. Dün öğleden sonra eski Harbiye Nazırı Cemal Paşa da Sadrazamın, arkadaşlarına söz vermiş olması nedeniyle güvenoyu almadan arıtma yapamayacağını, ancak güvenoyu aldıktan üç gün sonra çekilerek yeni hükümetini kuracağını söylemişti. Kendisine Reşat Hikmet Bey'e söylemesini bildirdik, ancak bu yoldan güvenoyu alacağını sezdirdik. Oysa Salih Paşa böyle bir arıtmadan da yana olmadığını, yalnız Evkaf ve Nafia[3] nazırlıklarında bir değişiklik yapabileceğini, Dahiliye Nazırı'nın kesinlikle hükümette kalacağını söyledi. Bugün özel toplantı ile hükümet üzerinde görüş alışverişi yapılacağından hem bunun sonucunu, hem de başkanın düşünce ve kanısını ayrıca sunacağız.

[1] F. Çakmak.
[2] taahhüdat
[3] Bayındırlık.

2 — Zat-ı devletleri hakkında vâki gayr-i kanunî muamelâtın tashihine dair teşebbüsat neticelenmiştir. İstifanızın kabulü suretiyle tart muamelesinin gayr-i kanunî olması cihetiyle tashihi hakkında irade çıkmıştır. Yalnız kabine bunu Takvim-i Vekayi [1] ile neşretmeği İngilizlere karşı mugayir-i siyaset görüyormuş. Sadrazam Paşa şifre ile zat-ı devletlerine bu bâbda tebligatta bulunacaktır. Bunun şimdilik alenen neşrinden sarf-ı nazar edilmesi için sizden istirhamatta bulunuyorlar.

3 — Akbaş'tan alınan cephanede Denikin ordusu için İngilizler tarafından iddihar ve ihzar olunan cephane imiş. Tarafımızdan musaderesi Bolşeviklerle müttehiden hareket etmekte olduğumuz fikrini İngilizlere vermiş. Bandırma tarikiyle sevk olunacağını haber aldıklarından Bandırma'ya bir müfreze-i askeriye göndermişlerdir. Bu bâbdaki emrinizi Salih Paşa'ya söyledim. İleride vâki olacak muameleye karşı bu işgalin şiddetle protesto edilmesine kabine nezdinde tavassut edecektir.

4 — Yunanlılar İzmir'deki kuvvetlerini üç kolorduya iblâğ etmekte oldukları müstahberdir Efendim. (Rauf)

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket

Vesika, 234.

7 Şubat 1920

C: 6/2/1920 şifreye:

Rauf Beye:

Kabine meselesinde müşahedatımız şöyledir. Düvel-i İtilâfiye ile mehafil-i malûme hükûmet-i hâzıranın tutulmasını iltizam ediyorlar. Böyle mütereddit, vehham ve efkâr-ı milleti havf ve endişe içinde tutarak istihzarat-ı milliyeye mütemadiyen ve muanniden mukavemet eden bir hükûmet İtilâf Devletleri'nin muhtaç oldukları zamanı en iyi temin eder. Mehafil-i malûmeye gelince onlar mukavemet-i milliyeyi derunundan yıkacak bir kabiliyeti bittecrübe bu hükûmette bulmuşlardır. Meb'usan İstanbul'un dahilî ve haricî tesiratiyle sulhe matuf olan gayeyi ihmal ederek ubudiyet, ikbal, haset, vehim ve ilâ.. gibi avâmil ile iftiraka düşmüşlerdir. Bizim grubumuz bu müşkilât arasında mümkün olduğu kadar çok meb'ustan mürekkep bir

[1] Devletin resmi gazetesi.

2 — Sizin için yapılan yasa dışı işlemlerin düzeltilmesi yolundaki girişimler sonuçlanmıştır. Çekilme isteğinizin kabulü ile kovulma işleminin, yasa dışı olması nedeniyle düzeltilmesi yolunda Padişah buyruğu çıkmıştır. Yalnız hükümet bunu *Takvimi Vekayi*[1] ile yayımlamayı İngilizlere karşı siyasaya aykırı görüyormuş. Sadrazam Paşa şifre ile size bu konuda bildirimde bulunacaktır. Bunun şimdilik açıkça yayımlanmasından vazgeçilmesi için sizden ricalarda bulunuyorlar.

3 — Akbaş'tan alınan cephane de, Denikin ordusu için İngilizler'ce toplanan ve hazırlanan cephane imiş. Sizin bunları zorla ele geçirmeniz, Bolşeviklerle birlikte iş görmekte olduğunuz düşüncesini İngilizlere vermiş. Bandırma yolu ile yollanacağını öğrendiklerinden Bandırma'ya bir askeri birlik göndermişlerdir. Bu konudaki buyruğunuzu Salih Paşa'ya söyledim. İleride yapılacak işleme karşı bu işgalin sertlikle protesto edilmesine hükümet katında aracılık edecektir.

4 — Yunanlılar[ın,]İzmir'deki kuvvetlerini üç kolorduya çıkarmakta oldukları haber alınmıştır efendim. (Rauf)

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket

Belge 234.

7 Şubat 1920

Y: 6/2/1920 şifreye:
Rauf Bey'e:

Hükümet sorununda gözlemlerimiz şöyledir. İtilaf Devletleri ile bilinen çevreler bugünkü hükümetin tutulmasından yanadırlar. Böyle duraksamalı, kuruntulu, ulusun düşüncesini korku ve kaygı içinde tutarak ulusal hazırlıklara durmadan, inatla karşı duran bir hükümet İtilaf Devletleri'nin gereksindikleri zamanı en iyi sağlar. Bilinen çevrelere gelince, onlar ulusal direnişi içinden yıkacak bir yeteneği, deneme sonunda bu hükümette bulmuşlardır. Milletvekilleri, İstanbul'un iç ve dış etkileriyle, barışa yönelik olan amacı savsaklayarak kulluk, yükselme, çekememezlik, kuruntu vb... gibi etkenler ile ayrılığa düşmüşlerdir. Bizim grubumuz bu güçlükler arasında elden geldiğince çok milletvekilinden oluşmuş bir çoğunluk sağlayabilmek için kendi tasarıları

[1] Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi.

ekseriyet temin edebilmek için kendi tasavvurat ve mutekadatından mütemadiyen fedakârlık yapmış ve uysal olmak sevdasiyle hükûmet ve mehafil-i malûme nezdindeki tesiratını kâmilen zayi eylemiştir. Cemal Paşa Dahiliye Nazırının istifasını sadrazam tarafından defaatle temin etmiş iken bugün dürüşt bir ret vaziyeti almağa cesaret bulmuşlardır. Binaenaleyh şirazeyi bozmamak kaygusiyle devam edilirse bizim meb'usan grubumuzun âmâl-i gayr-i milliyeye ve ihtirasat-ı gûnagûna vasıta olmaktan başka bir tesir yapamayacağı ve mesail-i milliye mevzu-i bahs olduğu zaman dahi mesail-i mezkûre aleyhine mukarrerat ittihazına mâni olamayacağı tahakkuk etmiştir. Bu hale karşı tedbir budur. Mümkün olduğu kadar çok aza toplamak hevesini tamamen reddetmek ve prensiplerimize tamamen sadık arkadaşlardan mürekkep bir heyetle iktifa eylemek lâzımdır. Bu heyet eğer ekalliyet halinde kalırsa bunu da göze aldırmalıyız. Çünkü mahzuru uysallıktan azdır. Böyle bir ekalliyete istinaden hiçbir tasfiyeye razı olmayarak hükûmeti bilâkaydüşart düşürmek lâzımdır. Kat'î mücadele vaziyeti şimdi alınırsa karşı tarafın serfüru edeceği muhakkaktır. Uysallığa devam edilirse bilâhare itiraz edilse de hiçbir tesiri olmayacağı şüphesizdir. Kararınızı âcilen bildiriniz. Teferruat olarak şunu da söyleyelim ki Harbiye Nezareti için Fevzi Paşa elbette Çürüksulu'ya [1] müreccahtır. Bizce Cemal Paşa'nın infisali bir mesele değildir. En ziyade Fevzi Paşa ile çalışabiliriz kanaatindeyiz.

Hükûmet Bandırma'nın işgaline karşı protestodan daha fazla şeyleri şimdiye kadar yapmış bulunmalı idi. Bu meselenin şiddetle takip edilmesini rica ederiz.

Mustafa Kemal

Vesika, 235.

9 Şubat 1920

Muaddel Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin Beyannamesi

Rüfeka-yi mesaimle beraber mes'uliyet-i hükûmeti deruhde ettiğim zaman memleketin ne halde bulunduğu cümlemizin malûmudur. O esnada hükûmet intihabata hemen mübaşeretle Meclis-i Meb'usan'ın müsaraaten temin-i içtimaı ve hükümet-i merkeziye ile Anadolu arasında peyda olup inkıta-ı muhaberat

[1] Çürüksulu Mahmut Paşa.

ve inançlarından durmadan özveride bulunmuş, uysal olmak sevdasıyla hükümet ile bilinen çevreler katındaki etkilerini tümüyle yitirmiştir. Cemal Paşa, Dahiliye Nazırı'nın çekilmesini Sadrazam'dan birçok kez sağlamış iken bugün sert bir geri çevirme durumu almaya cesaret bulmuşlardır. Bundan dolayı, düzeni bozmamak kaygısıyla sürdürülürse, bizim milletvekili grubumuzun ulusal olmayan dileklere, türlü türlü tutkulara araç olmaktan başka bir etki yapamayacağı, ulusal sorunlar söz konusu olduğu zaman bile bu sorunlara karşı kararlar alınmasına engel olamayacağı gerçekleşmiştir. Bu duruma karşı önlem budur. Elden geldiğince çok üye toplamak hevesini tümden bırakmak, ilkelerimize tümüyle bağlı arkadaşlardan oluşmuş bir kurul ile yetinmek gerekir. Bu kurul eğer azınlık durumunda kalırsa, bunu da göze aldırmalıyız. Çünkü sakıncası uysallıktan azdır. Böyle bir azınlığa dayanarak hiçbir arıtmaya razı olmayarak hükümeti bağsız koşulsuz düşürmek gerekir. Kesin savaşım durumu şimdi alınırsa karşı yanın baş eğeceği kesindir. Uysallık sürdürülürse, sonra karşı gelinse de hiçbir etkisi olmayacağı kuşkusuzdur. Kararınızı ivedilikle bildiriniz. Ayrıntı olarak şunu da **söyleyelim ki Harbiye Nezareti için Fevzi Paşa elbette Çürüksulu'ya**[1] yeğlenir. Bizce Cemal Paşa'nın ayrılması bir sorun değildir. En çok Fevzi Paşa ile çalışabiliriz kanısındayız.

Hükümet, Bandırma'nın işgaline karşı protestodan daha çok şeyleri şimdiye değin yapmış bulunmalı idi. Bu sorunun sıkıca izlenmesini rica ederiz.

Mustafa Kemal

Belge 235.

9 Şubat 1920

Değiştirilmiş Ali Rıza Paşa Hükümetinin
Bildirgesi

Çalışma arkadaşlarımla birlikte hükümet sorumluluğunu üzerime aldığım zaman ülkenin ne durumda bulunduğu hepinizce bilinmektedir. *O sıralarda hükümet seçimlere hemen başlayarak Meclisi Mebusan'ın çabuklukla toplanmasını sağlamak, İstanbul hükümeti ile Anadolu arasında ortaya çıkıp yazışmaların kesilmesi kertesine varan anlaşmazlığı ortadan kaldırmak gibi*

[1] Çürüksulu Mahmut Paşa.

derecesine varan beynunetin izalesi gibi vezaif-i mühimme karşısında bulunuyordu. Bu vezaifin ifasına sarf-ı ikdamat olunarak merkezle Anadolu'nun müraselât ve muhaberatı iade edildiği gibi lehülhamt velminne Meclis-i âlinizin burada içtimaı dahi müyesser olmuştur. Bundan böyle irade-i milliyenin Meclis-i âlinizde tecellisi hasebiyle artık kavaid-i meşrutiyete tamamen tevfik-ı harekete hiçbir mâni tasavvur olunamaz. Taraf-ı hükûmetten evvelce neşrolunan beyannamede teşrih edilen makasıt ki, siyasî zümrelere karşı bitaraflıktan ayrılmamak, kavanin-i mevcude ahkâmına tamamiyle riayetkâr olarak bilâtefrik-ı cins ve mezhep herkesin kanunen mahfuz olan hukukunu masun tutmak, sükûn ve asayişi halelden vikayeye ve intizam-ı idareyi mehmaemken temine sarf-ı mâhasal-ı istitaat eylemek, vatan-ı azizimizin saadet ve selâmeti etrafında bütün hissiyat ve temayülât-ı milliyeyi cem' edebilmek, in'ikadına muntazır olduğumuz musalâhanın şeraitini tanzim edecek olan Mecliste saltanat ve millet ve hükûmet yekdil ve yekcihet olarak temsil edilmektir. İşte Efendiler, düstur-ı âmâl ittihaz olunan şu makasıda daima sadık kalınmıştır. Bunca müşkilât içinde mesai-i vâkıadan tahassul eden muvaffakıyatın derecesini takdir-i âlilerine havale ederim.

İdare-i devletin muhtac-ı ıslah olduğu müttefikunaleyh bir hakikattir. Bir asra karip bir müddetten beri zaman zaman devletçe tasavvur olunan ıslahatın tamamen tatbikı ve semeratının hakkıyle iktitafı müyesser olamamıştır, bunun dahilî ve haricî ilel ve esbab-ı adidesi vardır. Bu cihetle hükûmetçe tarz-ı tatbik ve tevessülü değiştirmek ve bu bâbda kavaid ve esasat-ı cedide vazolunmak mecburî görülmüştür. İdare-i vilâyâtta vâsi mikyasta tevsi-i mezuniyet usulü ihtiyar olunmak ve bu usul icabınca mecalis-i umumiyenin salâhiyetini tevsi ve hidemat-ı mahalliyeyi uhdesine ihale ve tevdi eylemek, nevahi teşkilâtını bir an akdem mevki-i icraya vaz' ile idarenin en küçük kısmı olan nahiyeyi memalik-i mütemeddinede mer'î usullere tevfikan bir cüzütam şekline koyarak ona göre icabat-ı hukukiye ve idariyesini tayin etmek, ekalliyetlerin hukukunu teminen mecalis-i umumiye ve belediyede temsil-i nisbî kaidesine tevessül olunmak, kavanin ve nizamat ne kadar mükemmel olursa olsun tamamiyle ve hakkiyle tatbik olunmadıkça semerat-ı me'mule ve muntazaraya destres olunamayacağı tahakkuk etmiş bir keyfiyet olmakla umur-ı adliye ve maliye ve nafia ve inzıbatiyede ve hatta idare-i mülkiyede kavainini tamamen tatbikını teftiş ve temin eylemek üzere ecnebi erbab-ı vukufuna müracaatle anlara emr-i teftişte salâhiyet-i kâfiye vermek; işte kastettiğimiz ıslahatın esasları bunlardır. Bu esasatın tatbik ve icrası takarrür ettiği takdirde lâzımgelen levayih-i kanuniyenin Meclis-i âlinize takdimi tabiîdir.

önemli görevler karşısında bulunuyordu. Bu görevlerin yerine getirilmesi için çabalar harcanarak, merkezle Anadolu'nun yazışma ve haberleşmeleri yeniden başlatıldığı gibi Tanrıya şükür yüce Meclisinizin burada toplanması da gerçekleşmiştir. Bundan böyle ulusal iradenin yüce Meclisinizde belirmesi nedeniyle artık *meşrutiyet kurallarına tümden uyularak iş görmeye hiçbir engel düşünülemez.* Hükümetçe daha önce yayımlanan bildirgede açıklanan amaçlar ki, siyasal topluluklara karşı yansızlıktan ayrılmamak, **eldeki yasaların buyruklarına tümden saygı göstererek soy ve mezhep** ayrımı gütmeksizin herkesin yasaca saklı olan haklarını dokunulmaz kılmak, dirlik ve güvenliği bozulmaktan korumaya, yönetimin düzenini elden geldiğince sağlamaya vargücümüzle çalışmak, sevgili yurdumuzun mutluluğu ve esenliği çevresinde bütün ulusal duygu ve eğilimleri toplayabilmek, yapılmasını beklediğimiz barışın koşullarını düzenleyecek olan Meclis'te saltanat, ulus,hükümet tek gönül, tek yön halinde temsil edilmektir. İşte Baylar, ilke olarak alınan şu amaçlara her zaman bağlı kalınmıştır. *Bunca güçlükler içinde yapılan çalışmalardan doğacak başarıların derecesini sizin anlayışınıza bırakırım.*

Devletin yönetiminin düzeltilmeye gereksinmesi olduğu, üzerinde birleşilmiş bir gerçektir. Bir yüzyıla yakın bir süreden beri zaman zaman devletçe düşünülen düzeltmelerin tümden uygulanması, verimlerinin hakkıyla devşirilmesi gerçekleşmemiştir. Bunun iç ve dış nedenleri vardır. Bu nedenle, hükümetçe uygulama ve gerçekleştirme yöntemini **değiştirmek ve bu yolda yeni kurallar ve ilkeler konulmak zorunlu** görülmüştür. İllerin yönetiminde büyük ölçüde *yetki genişliği* [1] yöntemine gidilmek, bu yöntem gereğince genel meclislerin yetkilerini genişletmek, yerel hizmetleri onlara vermek, bucak örgütünü bir an önce yürütüme geçirmek, yönetimin en küçük bölümü olan bucağı uygar ülkelerde yürürlükte olan yöntemlere göre bir bütün biçimine koyarak ona göre *hukuksal ve yönetimsel gerçklerini saptamak, azınlıkların haklarını* güven altına alarak genel meclislerde ve belediyede nisbi temsil kuralına başvurmak, yasalar ve tüzükler ne denli yetkin olursa olsun tümüyle ve hakkıyla uygulanmadıkça umulan ve beklenen verimler elde edilemeyeceği gerçekleşmiş bir iş olmakla, adalet, maliye, bayındırlık ve zabıta işlerinde, dahası sivil yönetimde yasaların tümden uygulanmasını denetlemek ve sağlamak üzere *yabancı uzmanlarına başvurarak onlara denetimde tam yetki vermek, işte amacımız olan düzeltmelerin temelleri bunlardır.* Bu temellerin uygulanması ve yerine getirilmesi kararlaşınca gereken yasa tasarılarının yüce Meclisinize sunulması doğaldır.

[1] tevsi-i mezuniyet.

Umur-ı hariciyeye gelince: Tarafımızdan ve Düvel-i Mütelife tarafından imza olunan mütareke mukavelenamesi ahkâmı her tarafça lâzım-ür-riaye bir vesika-i beynelmilel olduğundan ahkâm-ı mündericesinden inhiraf edilmemek hükûmet-i seniyece mütehattim görülmekte ve fakat eyyam-ı mütarekenin temadisinden mütevellit kararsızlık dahil-i memlekette tereddüdatı tezyit ile sükûn-ı kalbin ve hal-i tabiînin avdetine mâni olmaktadır. İzmir'in ve havalisinin Yunanlılar tarafından işgal-i nâgihanisi misillû hâdisat-ı elîmenin aksülâmelleri memleketi serapa tehyiç ve uruk-ı hamiyyeti tahrik etmekte gecikmemiştir. Bu hal-i galeyan ve tezebzübe hitam verecek ancak sulh-i kat'îdir. Davet olunacağımız konferans huzurunda Vilson[1] prensipleri dairesinde hukuk-ı sariha ve meşruamızın muhafazasına bezl-i makderet-i tâmme kılınacaktır. Ümit ederiz ki kavaid-i mâdelet hakkımızda pâyimal edilmeyerek âmâl-i milliyemiz husul bulur.

Senelerden beri mevcut olan muzayeka-i maliye, esbab-ı muhtelifeden nâşi mütarekenin bidayetinden itibaren her vakitkinden müşkil bir devreye girmiş ve maahaza sulhün akdiyle mesail-i maliyenin suret-i halli tayin ve devamlı bir hal teessüs edinceye kadar her türlü müşkilâta rağmen masarif-i zaruriye-i devletin devamı tesviyesi ahkâmının istihsali elzem bulunmuştur.

Binaenaleyh bir taraftan tasarrufa ve gayr-i müsmir masarifin mümkün mertebe tahfifine itina olunmakla beraber diğer taraftan vaktin tahammül ve müsaadesi derecesinde tezyid-i varidat çaresine de tevessül edilmek zarurîdir.

Vaziyetimizin vahameti, mâruz olduğumuz müşkilâtın kesreti ve sizlerin ve bizim vezaifimizin sıkleti muhtac-ı tarif değildir. Ancak azim ve basiretin usru yüsre tahvil edeceğine kanaat-i tâmmemiz vardır. Adaletin lâyetegayyer kavaninine istinat ettikçe tevfikat-ı İlâhiyenin bizimle beraber olacağına şüphemiz yoktur[2].

Vesika, 236.

Harbiye, 19/2/1920

Ankara'da K.O. 20 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Bugün Sadrazam, Dahiliye Nazırı, Bahriye Nazırı, Felâh-ı Vatan İttifakı[3] içtimaına geldiler. Sadrazam Kuva-yi Milliye'nin

[1] Wilson.

[2] Karşı sayfadaki 1 sayılı dipnota bakınız.

[3] İstanbul Meclisi'nde, Anadolu'yu temsil için kurulmuş grup.

Dışişlerine gelince: Bizce ve İtilaf Devletleri'nce imza olunan *Ateşkes belgesi buyrukları her tarafın* saygı göstermesi gerekli bir uluslararası belge olduğundan, içerdiği yargılardan sapılmaması, yüce hükümetçe gerekli görülmekte, ancak Ateşkes günlerinin sürüp gitmesinden doğan kararsızlık ülke içinde duraksamaları artırarak yüreklerde dinginliğin ve doğal durumun geri gelmesini engellemektedir. İzmir'in ve yöresinin Yunanlılarca birdenbire işgali örneği acı olayların tepkileri ülkeyi baştan başa heyecana vermekte, yurtseverlik duygularını harekete geçirmekte gecikmemiştir. Bu kaynaşma ve karışıklık durumuna son verecek ancak kesin barıştır. *Çağrılacağımız konferans önünde Wilson ilkeleri içinde açık ve yasal haklarımızın korunmasına tam bir güçle çalışılacaktır.* Umarız ki adalet kuralları bizim için ayaklar altına alınmayarak, ulusal isteklerimiz elde edilir.

Yıllardan beri var olan akçalı darlık çeşitli nedenlerden dolayı Ateşkes'in başlangıcından bu yana her zamankinden güç bir duruma girmiş, yine de barışın yapılmasıyla akçalı sorunların çözüm yolu belirlenmiş, sürekli bir durum kuruluncaya değin her türlü güçlüklere karşın devletin zorunlu giderlerinin karşılanmasının sürdürülmesi gereklerinin elde edilmesi çok zorunlu olmuştur.

Bundan dolayı, bir yandan tutumlu olmaya, verimsiz giderlerin elden geldiğince hafifleştirilmesine özen gösterilmekle birlikte, öte yandan zamanın kaldıracağı ve elverdiği ölçüde gelirlerin artırılması umarına da başvurulması zorunludur.

Durumumuzun ağırlığı, karşılaştığımız *güçlüklerin çokluğu,* sizlerin ve bizim görevlerimizin ağırlığı, tanımlamayı gereksindirmez. Ancak kararlılık ve sağgörünün, güçlüğü kolaylığa dönüştüreceğine tam inancımız vardır. Adaletin değişmez yasalarına dayandıkça Tanrı yardımının bizimle birlik olacağından kuşkumuz yoktur[1].

Belge 236.

Harbiye, 19/2/1920

Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Bugün Sadrazam, Dahiliye Nazırı, Bahriye Nazırı, Felâhı Vatan Birliği[2] toplantısına geldiler. Sadrazam, Kuvayi Milliye'nin ikinci bir

[1] 1927 basımında altı çizilen sözcükler, SÖYLEV bölümünde italik dizildi. 1934 basımında çizgiler yoktur.

[2] Karşı sayfadaki 2 sayılı dipnota bakınız.

ikinci bir hükûmet şeklinde görünmemesi, icraat-ı hükûmete karışmaması ve Maraş taraflarındaki harekâtın daha ilerilere temdit ettirilmeyerek tevkifi ile intizam ve asayişin temini lüzumunu siyaseten mucib-i muhassenat olacağını söyledi. Vali ve kumandanın Ankara'ya tekrar gönderileceğini ilâveten bildirdi. Kuva-yi Milliye'nin vaziyeti, hükûmetten beklenilen tarz-ı hareket Dahiliye Nezareti'nin takip etmesi lâzım olan tarz hakkında kendilerine tafsilât verildi. Maatteessüf Sadrazam vaziyeti idrak edecek bir mahiyette görülmediği gibi Dahiliye Nazırı da ruhan teşkilât-ı milliye ile beraber olduğunu ve bu gayede çalışacağını fakat serbesti-i icraatına müdahale olunmamasını söylemekle beraber polis müdürü ve jandarma kumandanlarının tebdiline dair hiçbir kudretleri olmadığı anlaşıldı. Dahiliye Nazırı eskiden beri dostu olan Keşfi Bey'i namuskârlığından bahisle müdafaa ettikten sonra Bursa'ya vali yaptığını da ilâveten söyledi. Faik Âli Bey de Dahiliye Müsteşarı tayin edilmiş. Hulâsa netice itibariyle bu gayr-i müdrik âciz heyetin âmâl-i milliyeye muvafık hareket edecekleri hiç de memul değildir. Maraş ve havalisinde tahliye olunan mahallere hükûmetçe vaz'ıyed edilmeği Salih Paşa siyaseten mümkün görmüyor. İdare-i kelâm eden Fransız matbuatını aleyhimize koyar diyor. Maahaza hükûmet buraların tekrar işgaline mâni olmak üzere temasta bulunuyormuş. Salih Paşa'nın söylediğine nazaran sulh murahhaslarımızın bir an evvel davet edilmesi son derece matlup olduğundan bunun istihsali için bir vahdet-i tâmme gösterilmesi lüzumunu ileri sürüyor. Pek uzun ve asabî bir şekilde devam eden münakaşat-ı umumiyeden istidlâl olunduğuna nazaran İttifak Heyeti'nce[1] memur tayin ve tebdili hakkında hükûmete hiçbir tesir yapılamayacağı anlaşılmaktadır. Yani Zat-ı Şahane hükûmete Meclisten ziyade hâkimdir. Binaenaleyh hükûmet dürüst hareket ederek harekât-ı milliyeyi mürevviç memur gönderir ve aksini istilzam etmezse taşraca bir uygunsuzluk olmaz. Fakat maateessüf İstanbul vaziyet-i zabıtası gayr-i mütebeddil kalacak ve belki de Dahiliye Nazırı kendi Nezaret teşkilâtını faydalı bir hale sokmayacaktır. Kanaat-i âcizanemce vaziyet-i umumiye-i siyasiyeyi nazar-ı dikkate alarak Kuva-yi Milliye serbesti-i harekâtını muhafazada bu şeraitle muztar ve mecbur bulunmaktadır. Ve Meclisin şu günlerdeki hâlet-i ruhiyesine göre de bu hükûmeti ıskatla şerait-i lâzimeyi haiz millî bir kabinenin mevki-i iktidara getirilmesi mümkün değildir. Arz-ı tazimat eylerim Efendim. (Rauf)

Harbiye Nazırı Seryaveri
Salih

[1] Felâh-ı Vatan.

hükümet biçiminde görünmemesi, hükümetin işlerine karışmaması, Maraş yöresindeki harekâtın daha ilerilere uzatılmayarak durdurulması ile düzenin ve güvenliğin sağlanması gereğinin, siyasa açısından iyilikler getireceğini söyledi. Vali ile komutanın Ankara'ya yeniden gönderileceğini ek olarak bildirdi. Kuvayi Milliye'nin durumu, hükümetten beklenilen davranış biçimi, Dahiliye Nezareti'nin izlemesi gerekli olan tutum üzerinde kendilerine ayrıntılı bilgi verildi. Ne yazık ki Sadrazam durumu anlayacak bir nitelikte görülmediği gibi, Dahiliye Nazırı da, ruhça ulusal örgütlerle birlik olduğunu, bu amaçla çalışacağını, ancak işlerinin serbestliğine karışılmamasını söylemekle birlikte, polis müdürü ile jandarma komutanlarının değiştirilmesine ilişkin hiçbir güçleri bulunmadığı anlaşıldı. Dahiliye Nazırı eskiden beri dostu olan Keşfi Bey'i, namuslu olduğundan söz ederek savunduktan sonra Bursa'ya vali yaptığını ek olarak söyledi. Faik Âli Bey de Dahiliye Müsteşarı atanmış. Özeti, sonuç olarak bu anlayışsız, beceriksiz kurulun ulusal isteklere uygun davranacakları hiç de umulmaz. Maraş ve yöresinde boşaltılan yerlere hükümetçe elkonulmasını Salih Paşa siyasa açısından olanaklı görmüyor. Politik konuşan Fransa basınını bize karşı çevirir diyor. Yine de hükümet buraların yeniden işgaline engel olmak üzere değinmeler yapıyormuş. Salih Paşa'nın söylediğine göre, barış delegelerimizin bir an önce çağırılması son kerte istenir olduğundan, bunun elde edilmesi için bir birlik gösterilmesi gereğini ileri sürüyor. Pek uzun ve sinirli bir biçimde sürüp giden genel tartışmalardan anlaşıldığına göre, İttifak kurulunca [1] görevli atanması ve değiştirilmesi yolunda hükümete hiçbir etki yapılamayacağı anlaşılmaktadır. Kısacası, Padişah hazretleri hükümete Meclis'ten çok egemendir. Bundan dolayı hükümet doğrulukla davranıp ulusal eyleme destekçi görevli gönderir ve tersini gerekli görmezse taşraca bir uygunsuzluk olmaz. Ancak, ne yazık ki İstanbul güvenlik görevlileri durumu değişmemiş kalacak, belki de Dahiliye Nazırı kendi nezaret örgütünü yararlı bir duruma sokmayacaktır. Kanıma göre, genel siyasal durumu dikkate alarak, Kuvayi Milliye, özgürce tutumunu korumada bu koşul ile sıkışık ve zorunlu bulunmaktadır. Ve Meclis'in şu günlerdeki ruh durumuna göre bu hükümeti düşürmek ve gerekli koşullara sahip ulusal bir hükümetin iş başına getirilmesi olanaklı değildir. Saygılar sunarım efendim. (Rauf)

Harbiye Nazırı Başyaveri
Salih

[1] Felâhı Vatan birliği.

Vesika, 237.

20/2/1920

K.O. 15, K. 3 Kumandanlıklarına
K.O. 12 Hayri ve Şemsettin Beylere
K.O. 13 Erkânıharbiye Reisi Halit Beye
Fırka 5 Kumandanı Kenan Beye
Fırka 9 K. Halit Beye
Fırka 61 Kumandanı Kâzım[1] Beye
K. 1 Kumandanı Cafer Tayyar Beye
Fırka 56 Kumandanı Bekir Sami Beye
Ankara Vali Vekili Yahya Galip Beye

İstanbul'dan Rauf Bey ve sair rüfekanın verdiği malûmatı berveçh-i âti arzediyorum:

"19/2/1920'de Sadrazam, Dahiliye Nazırı, Bahriye Nazırı, Felâh-ı Vatan Grubu içtimaına geldiler. Sadrazam Kuva-yi Milliye'nin aleyhinde idare-i kelâm etti. Harekât-ı Milliye esnasında tayin edilip Ankara'ca kabul edilmeyen kolordu kumandanı ile valinin tekrar Ankara'ya gönderileceğini ilâveten bildirdi. Kuva-yi Milliye'nin vaziyeti, hükûmetten beklenilen tarz-ı hareket ve Dahiliye Nezareti'nin takip etmesi lâzım olan meslek-i idare hakkında kendilerine tafsilât verildi. Maatteessüf Sadrazam vaziyeti idrak edecek bir mahiyette görülmediği gibi Dahiliye Nazırının da İstanbul polis müdürü ile jandarma kumandanının tebdillerine ve ecnebi hükûmetlerinin alet-i icraatı olan bu makamatın emin ellere tevdiine dair hiçbir kudretleri olmadığı anlaşıldı. Aciz ve meskeneti malûm olan Müsteşar Keşfi Bey'i Bursa'ya vali yaptığını ve harekât-ı milliyeye muhalefetinden dolayı Diyarbekir'den kaldırılan Faik Âli Bey'i de Dahiliye Müsteşarı tayin ettiğini ilâveten söyledi. Hulâsa netice itibariyle bu gayr-i müdrik âciz heyetin âmâl-i milliyeye muvafık hareket edecekleri heyetçe memul değildir. Maraş ve havalisinde Kuva-yi Milliye'nin fedakârlığı ile Fransızlara tahliye ettirilen mevakii Fransız matbuatının aleyhimize imâle-i kalem edeceği havfiyle hükûmetçe vaz'ıyed edilemeyeceğini ifade ettiler. Pek uzun ve asabî bir şekilde devam eden münakaşat-ı umumiyeden istidlâl olunduğuna nazaran Felâh-ı Vatan İttifakı Heyeti'nce namuslu memurların tayini ve namussuzların tebdili hakkında hükûmete hiçbir tesir yapılamayacağı anlaşılmaktadır. Zat-ı Şahane hükûmete Meclisten ziyade hâkimdir. Vaziyet-i umumiye-i siyasiyeyi nazar-ı dikkate alarak Kuva-yi Milliye serbesti-i harekâtına muhafazada bu şeraitle muztar ve mecbur bulunmaktadır. Meclisin şu günlerdeki

[1] Özalp.

Belge 237.

20/2/1920

15. Kolordu, 3. Kolordu Komutanlığına
12. Kolordu, Hayri ve Şemsettin Beylere
13. Kolordu Kurmay Başkanı Halit Bey'e
5 Tümen Komutanı Kenan Bey'e
9. Tümen Komutanı Halit Bey'e
61. Tümen Komutanı Kâzım[1] Bey'e
1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'e
56. Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'e
Ankara Vali Vekili Yahya Galip Bey'e

İstanbul'da Rauf Bey vb. arkadaşların verdiği bilgileri aşağıda sunuyorum:

"19/2/1920'de Sadrazam, Dahiliye Nazırı, Bahriye Nazırı, Felâhı Vatan Grub toplantısına geldiler. Sadrazam, Kuvayi Milliye'yi yerel biçimde konuştu. Ulusal eylem sırasında atanıp Ankara'ca kabul edilmeyen kolordu komutanı ile valinin yeniden Ankara'ya gönderileceğini ek olarak bildirdi. Kuvayi Milliye'nin durumu, hükümetten beklenilen tutum, Dahiliye Nezareti'nin izlemesi gerekli yönetim ilkesi üzerinde kendilerine ayrıntılı bilgi verildi. Ne yazık ki Sadrazam durumu anlayacak bir nitelikte görülmediği gibi, Dahiliye Nazırı'nın da İstanbul polis müdürü ile jandarma komutanının değiştirilmelerine, yabancı hükümetlerin işlerine alet olan bu makamların güvenilir ellere verilmesine ilişkin hiçbir güçleri olmadığı anlaşıldı. Güçsüzlüğü ve uyuşukluğu bilinen Müsteşar Keşfi Bey'i Bursa'ya vali yaptığını, ulusal eyleme karşıcıllığı nedeniyle Diyarbekir'den kaldırılan Faik Âli Bey'i de Dahiliye Müsteşarı atadığını ekleyerek söyledi. Kısacası, sonuç olarak bu anlayışsız, beceriksiz kurulun ulusal isteklere uygun olarak iş görecekleri kurul[umuz]ca umulmuyor. Maraş ve yöresinde Kuvayi Milliye'nin özverisi ile Fransızlara boşalttırılan yerlere, Fransız basınının bize karşı kalem kullanacağı korkusu ile, hükümetçe elkonulamayacağını bildirdiler. Pek uzun ve sinirli bir biçimde sürüp giden genel tartışmalardan anlaşıldığına göre Felâhı Vatan İttifakı kurulunca, namuslu görevlilerin atanması ve namussuzların değiştirilmesi üzerinde hükümete hiçbir etki yapılamayacağı anlaşılmaktadır. Padişah hazretleri hükümete Meclis'ten çok egemendir. Genel siyasal durumu dikkate alarak Kuvayi Milliye, özgürce tutumunu korumada bu koşullarla sıkışık ve zorunlu bulunmaktadır.

[1] Özalp.

hâlet-i ruhiyesine göre bu hükûmeti ıskat ile şerait-i lâzimeyi haiz millî bir kabinenin mevki-i iktidara getirilmesi de mümkün değildir."

İşte Meclis ve hükûmetin vaziyetine dair alınan malûmat bâlâya nakledilmiştir. Heyet-i Temsiliye taht-ı işgalde ve muhtelif tesirat-ı ecnebiye tazyikında bulunan İstanbul'da daha millî ve fedakâr bir hükûmetin re'sikâra getirilmesindeki müşkilâtı takdir ettiğinden Sadrazam Paşanın malûm olan beyannamesine mukabil 17/2/1920 tarihindeki tamim ile nokta-i nazarını bütün teşkilâtına ilân etmişti. Vahdet-i milliyenin ihlâli fikriyle yapılacak her teşebbüs ve taarruzu makulât dahilinde akim bırakmak taht-ı vücuptadır. Âmâl-i milliyeye mutabık bir sulh istihsal edilmedikçe Kuva-yi Milliye'nin terk-i faaliyet etmesi imkânının mevcut olamayacağı hakkında alâkadaranın tekrar nazar-ı dikkati celbedilmekle beraber vahdet ve tesanüd-i millînin takviye ve idamesi hususunda her zamandan ziyade mütebassır ve müteyakkız bulunulmasını hassaten rica ve temenni eyleriz Efendim.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 238.

Zata mahsustur
Pek aceledir

Erzurum, 23/2/1920

K.O. 20 K.

C: 22 Şubat 1920

Heyet-i Temsiliye'ye: Hükûmet-i merkeziyenin hal ve vaziyetini ve buna karşı Heyet-i Temsiliye'nin alması lâzımgelen tavr ü hareket hakkındaki kanaat-i âcizanemi vuzuh ve sarahatle 23 şubat 1920 tarihinde arzetmiştim. Binaenaleyh İstanbul'da Meclis-i Millî'de mütehassıl cereyana karşı Heyet-i Temsiliye'nin ve Kuva-yi Milliye'nin makûs ve mütehakkim bir vaziyet almasını hiç muvafık bulmuyorum. Yalnız Heyet-i Temsiliye bu işin içinden vakarlı çıkmak ve işin mes'uliyetini ve takdir-i keyfiyeti Meclis-i Millî'nin uhde-i namus ve hamiyetine bırakmağı mütâlaa ediyorum. Şöyle ki: Eğer evvelce arzettiğim eşkâl tahtında Kuva-yi Milliye'nin ve Heyet-i Temsiliye'nin muhafaza-i mevcudiyet etmesi için nihayet Meclis-i Millî taraftar olmazsa o takdirde kongrelerin mukarreratı veçhile Meclis-i Millî'nin emniyet-i tâmme ile murakabe-i teşriiyesine sahip ve hâkim olduğu cihetle Heyet-i Temsiliye'nin de artık Meclis-i Milliye

Meclis'in şu günlerdeki ruh durumuna göre bu hükümeti düşürmekle gerekli koşullara sahip ulusal bir hükümetin işbaşına getirilmesi de olanaklı değildir."

İşte Meclis ile hükümetin durumu ile ilgili olarak alınan bilgiler yukarıya aktarılmıştır. Heyeti Temsiliye, işgal altında ve çeşitli yabancı etkilerin baskısında bulunan İstanbul'da daha ulusal ve özverili bir hükümetin işbaşına getirilmesindeki güçlükleri anladığından, Sadrazam Paşa'nın bilinen bildirgesine karşılık 17/2/1920 günlü genelge ile görüşünü bütün örgütlerine duyurmuştu. Ulusal birliği bozma düşüncesiyle yapılacak her girişim ve saldırıyı, akıllıca tutumla başarısız bırakmak gereklidir. Ulusal isteklere uygun bir barış elde edilmedikçe Kuvayi Milliye'nin çalışmalarını bırakması olanağının bulunmayacağı konusunda ilgililerin yeniden dikkati çekilmekle birlikte, ulusal birlik ve dayanışmanın güçlendirilmesi ve sürdürülmesi yolunda her zamandan çok sağgörülü ve uyanık bulunulmasını özellikle rica eder ve dileriz efendim.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 238.

Kişiye özeldir
Pek ivedidir

Erzurum, 23/2/1920

20. Kolordu Komutanlığına

Y: 22 Şubat 1920

Heyeti Temsiliye'ye: İstanbul hükümetinin durumunu, buna karşı Heyeti Temsiliye'nin alması gereken davranış ve tutum üzerindeki kanımı açık seçik olarak 23 Şubat 1920 gününde sunmuştum. Bundan dolayı, Meclisi Milli'de ortaya çıkan akıma karşı Heyeti Temsiliye'nin ve Kuvayi Milliye'nin ters ve baskıcı bir durum almasını hiç uygun bulmuyorum. Yalnız Heyeti Temsiliye[nin] bu işin içinden onurlu çıkma[sını], işin sorumluluğunu, durumun değerlendirilmesini Meclisi Milli'nin namus ve yurtseverliğine bırakmayı düşünüyorum. Şöyle ki: Eğer önce bildirdiğim biçimlerde, Kuvayi Milliye'nin ve Heyeti Temsiliye'nin varlığını koruması için, sonunda Meclisi Milli yandaş olmazsa o zaman kongrelerin kararları üzere, Meclisi Milli tam bir güven içinde yasama denetimine sahip ve egemen olduğundan, Heyeti Temsiliye'nin de artık Meclisi Milli'ye alınyazısını bırakarak dağılması ve çalışma alanından çekilmesi için yazar ve şimdiye değin olan yurtseverce

tevdi-i mukadderat ederek dağılması ve mevki-i faaliyetten çekilmesi için yazar ve şimdiye kadar olan mesai-i vatanperveraneden nâşi bir de teşekkür eder. Fakat hakikaten Meclis-i Millî böyle bir mes'uliyeti deruhde ederek kendilerinin mevki ve âtilerinden emin olduklarına dair bir karar verip tebliğ edecekleri pek meşkûktur. Bununla beraber Rauf Beyefendi bu teklifi yapar. Ve artık hiçbir veçhile kongre toplanmasına ihtimal olmadığı ve milletin müntehabı olan meb'usların heyet-i umumiyesinin vereceği kararın Kongre kararı gibi telâkki olunmasının en amelî ve mantıkî olacağını nazar-ı dikkate alarak bu mukarreratı istihsal eder de Heyet-i Temsiliye'nin mevki-i faaliyetten çekilmesini tebliğ ederler, o zaman Heyet-i Temsiliye bunu maalmemnuniye kabul ve matbuata ve dahile karşı resmen neşir ve tamim eyler. Ve artık faaliyetten uzaklaşır. Mevki-i şeref ve vakarını da meşru bir şekilde, yani kongrelerimizin esası veçhile Meclis-i Millî'nin davet talebi üzerine mahfuz tutar. Şüphesiz ki, bir seneden beri ibram-ı millî ile husule gelmiş Aydın cephesi ne dağılıp Yunanlılara teslim-i mukadderat eyler ve ne de bunları dağıtmak için hükûmet kuvve-i teyidiyesini[1] izhar edebilir. Mücahitler[2] kendiliğinden ve sabıkı misillû devam eder. Fakat mevziî olur. Ve kolordu kumandanları kendi mıntıkalarında bunu ahval ve maksada göre hüsn-i suretle idare eyler. Ondan sonra da vaziyet ve harekât-ı müstakbelemiz için zuhurata tâbi kalınır. İşte nokta-i nazar-ı âcizanem bundan ibaret olduğu mâruzdur.

K.O. 15 K.
Kâzım Karabekir

Vesika, 239 [a].

Balıkesir, 28/1/1920

Ankara'da K.O. 20 Kumandanlığına

Âtideki şifrenin Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine arzını rica ederim.

Rumeli sahilinde Gelibolu civarında Akbaş mevkiinde Fransızların taht-ı muhafazasındaki depolarda bulunan esliha ve mühimmatın Düvel-i İtilâfiye tarafından Denikin ordusuna verilmiş, Rusya'ya nakline teşebbüs edilmiş ve bu iş için dört gün mukaddem bir Rus

[1] "Kuvve-i tedibiye" olmalıdır.

[2] Vesikalar cildinin 1927, 1934 basımlarında "o cahiller" ise de metin ciltlerinde (1927, s. 244; 1934, 1. c. s. 279; T. Devrim Tarihi Enstitüsü basımı, 3. c. s. 289) "mücahitler"dir.

çalışmalardan dolayı bir de teşekkür eder. Ancak gerçekten Meclisi Milli[nin] böyle bir sorumluluğu üzerine alarak, kendilerinin yerlerine ve geleceklerine güven beslediklerine ilişkin bir karar verip bildirecekleri pek kuşkuludur. Bununla birlikte Rauf Beyefendi bu öneriyi yapar. Sonra artık hiçbir yolda kongre toplanmasına olasılık bulunmadığı[nı] ve ulusun seçtiği milletvekillerinin tümünün vereceği kararın Kongre kararı gibi anlaşılmasının en pratik ve mantıklı [karar] olacağını dikkate alarak bu kararları alır da, Heyeti Temsiliye'nin çalışma alanından çekilmesini bildirirler, o zaman Heyeti Temsiliye bunu severek kabul eder, basına ve içeriye karşı resmen yayımlar ve yayar. Sonra artık çalışmalardan uzaklaşır. Onurlu ve saygın yerini ve yasal bir biçimde, kısacası kongrelerimizin ilkesi üzere Meclisi Milli'nin çağrı istemi üzerine saklı tutar. Kuşkusuz ki, bir yıldan beri ulusal üsteleme ile ortaya çıkmış olan Aydın cephesi ne dağılıp Yunanlılara alınyazısını bırakır, ne de bunları dağıtmak için hükümet bastırıcı gücünü [1] açığa vurabilir. O savaşçılar [2] kendiliğinden ve eskisi gibi sürüp gider. Ancak yerel olur. Kolordu komutanları da kendi bölgelerinde bunu durumlara ve amaca göre iyi biçimde yönetir. Ondan sonra da gelecekteki durum ve eylemimiz için iş olaylara bırakılır. İşte benim görüşüm bu olduğu bilgilerinize sunulur.

15. Kolordu Komutanı
Kâzım Karabekir

Belge 239 [a].

Balıkesir, 28/1/1920

Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına

Aşağıdaki şifrenin Mustafa Kemal Paşa hazretlerine sunulmasını rica ederim.

Rumeli kıyısında Gelibolu yakınında Akbaş denilen yerde Fransızların koruduğu depolarda bulunan silah ve savaş gereçleri İtilaf Devletleri'nce Denikin ordusuna verilmiş, Rusya'ya taşınmasına girişilmiş, bu iş için dört gün önce bir Rus vapuru Gelibolu'ya gelmişti.

[1] Karşı sayfadaki 1 sayılı dipnota bakınız.
[2] Karşı sayfadaki 2 sayılı dipnota bakınız.

vapuru Gelibolu'ya gelmişti. Balıkesir Heyet-i Merkeziye azasından ve fedakâr arkadaşlarımızdan Köprülülü Hamdi Bey Kuva-yi Milliye'den bir müfreze ile Lâpseki ve oradan 26/27.1.1920 gecesi[1] sallarla Rumeli sahiline bilmürur Akbaş depolarına vaz'ıyed etmiş ve depo muhafızları olan Fransızları tevkif ve hutut-ı muhabereyi kat'ettikten sonra eslihayı kâmilen ve cephaneyi kısmen ve muhafız Fransız efradını da mahfuzen Lâpseki'ye naklettirmiş, esliha ve mühimmatı dahile sevkettikten sonra Fransız efradını iade etmiştir. Akbaş'ta âcizlerince sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus mitralyözü, yirmi bin sandık cephane mukayyet idi. Eğer bir aydan beri Akbaş deposundan bir tarafa silâh verilmemişse sekiz bin Rus tüfeği kâmilen yedimize geçmiş demektir. Bu vak'a üzerine Düvel-i İtilâfiye'nin ne gibi bir teşebbüste bulunacakları henüz meçhul olup şimdiye kadar İstanbul'un ve Kolordunun da bu meseleden malûmatları olmadığı mâruzdur.

Fırka 61 Kumandanı
Kâzım[2]

Vesika, 239 [b].

Şifre Ankara, 29/2/1920

Balıkesir'de Fırka 61 Kumandanı Kâzım Beyefendiye

C: 28/1/1920

Köprülülü Hamdi Bey'in fedakârane ve cesurane hareketle elde eylediği şayan-ı gıpta muvaffakıyetten mütehassıl teşekküratımızın mumaileyhe tebliğine delâlet buyurulmasını rica eder, böyle azîm bir muvaffakıyete saik olan zat-ı biraderîlerini tebrike şitap eyleriz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 239 [c].

Şifre Ankara, 29/1/1920

TAMİM

Bir suretinin Heyeti Merkeziyelere itası rica olunur.

Gelibolu civarında Akbaş mevkiinde Fransızların taht-ı muhafazasındaki depolarımızda bulunan esliha ve mühimmatın Düvel-i İtilâfiye tarafından Denikin ordusuna itası kararlaştırılması

[1] Bu basımın metninde (c. 1. s. 524, 525) olayın şubat ayında geçtiği yazılı ise de bu Vesika'da görüldüğü gibi, doğrusu Ocak ayıdır.

[2] Özalp.

Balıkesir merkez kurulu üyelerinden, özverili arkadaşlarımızdan Köprülülü Hamdi Bey, Kuvayi Milliye'den bir birlik ile Lapseki ve oradan 26/27.1.1920[1] gecesi sallarla Rumeli kıyısına geçerek Akbaş depolarına elkoymuş, depo koruyucuları olan Fransızları tutuklayıp haberleşme hatlarını kestikten sonra silahları tümüyle, cephanenin bir bölümünü, koruyucu Fransız erlerini de gözaltında Lapseki'ye taşımış, silah ve savaş gereçlerini içeriye gönderdikten sonra Fransız erlerini geri yollamıştır. Akbaş'ta bence sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus makinalı tüfeği, yirmi bin sandık cephane yazılıydı. Eğer bir aydan beri Akbaş deposundan bir yana silah verilmemişse, sekiz bin Rus tüfeği tümüyle elimize geçmiş demektir. Bu olay üzerine İtilaf Devletleri'nin ne gibi bir girişimde bulunacakları daha bilinmeyip, şimdiye değin İstanbul'un ve Kolordunun da bu sorundan bilgileri olmadığı sunulur.

61. Tümen Komutanı
Kâzım[2]

Belge 239 [b].

Şifre Ankara, 29/1/1920

Balıkesir'de 61. Tümen Komutanı Kâzım Beyefendiye

Y: 28/1/1920

Köprülülü Hamdi Bey'in özverili ve yürekli bir eylemle elde ettiği imrenmeye değer başarıdan dolayı teşekkürlerimizin kendisine bildirilmesine aracılık edilmesini rica eder, böyle büyük bir başarıya yol açan siz kardeşimizi kutlamaya koşarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 239 [c].

Şifre Ankara, 29/1/1920

GENELGE

Bir örneğinin merkez kurullarına verilmesi rica olunur.,

Gelibolu yakınında Akbaş'ta Fransızların koruyuculuğundaki depolarımızda bulunan silah ve savaş gereçlerinin İtilaf Devletleri'nce Denikin ordusuna verilmesinin kararlaştırılması, bunların taşınması için

[1] Karşı sayfadaki 1 sayılı dipnota bakınız.
[2] Özalp.

ve bunların nakli için dört gün mukaddem bir Rus vapuru Gelibolu'ya gelmesi üzerine Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi azasından ve fedakâr arkadaşlarımızdan Köprülülü Hamdi Bey Kuva-yi Milliye'den bir müfreze ile Lâpseki'ye ve oradan 26/27.1.1920 gecesi sallarla Rumeli sahiline bilmürur Akbaş depolarına vaz'ıyed ettiği ve depo muhafızı olan Fransız efradını tevkif ve hutut-ı muhabereyi kat'ettikten sonra eslihayı kâmilen ve cephaneyi kısmen ve muhafız Fransız efradını da mahfuzen Lâpseki'ye naklettirdiği ve esliha ve mühimmatı dahile sevkten sonra mevkuf Fransızları iade eylediği ve bir ay evvel Akbaş deposunda sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus mitralyözü, yirmi bin sandık cephane olduğu mukayyet ise de istirdat olunan miktarın henüz tespit edilmediği bildirilmiştir.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 240.

Mahrem ve zevata mahsustur 3/2/1920

On İkinci Kolordu Kumandanlığına
Beray-i malûmat Yirminci Kolordu Kumandanlığına
Elli Altıncı Fırka Kumandanlığına
Birinci Fırka Kumandanlığına
Beray-i malûmat Refet Beyefendiye
Beray-i malûmat Üçüncü Kolordu Kumandanlığına
" On Beşinci Kolordu Kumandanlığına
" On Üçüncü Kolordu Kumandanlığına
" On Dördüncü Kolordu Kumandanlığına
" Fırka 61 Kumandanlığına

1 — Çanakkale'de Akbaş'ta sırf Düvel-i İtilâfiye askerleri taht-ı muhafazasında bulunan esliha ve cephane deposundan gûya bir miktar esliha ve cephane kaçırıldığını bahane ederek İngilizler Bandırma'ya iki yüz kişi çıkarmıştır. Afyon Karahisar, Eskişehir gibi Düvel-i İtilâfiye askerinin de bulunduğu mahallerdeki cephaneliklerimize suikast veyahut bunların muhteviyatını istifade edilemeyecek bir mahalle nakledecekleri haber verilmektedir.

2 — Harekât-ı milliye mıntıkaları gerisindeki esliha ve cephanelerimiz birer bahane ile alınacak ve mühim nakliyat noktaları yeniden işgal edilecek olursa bu gibi teşebbüsat-ı hainane cephelerde elyevm kavga eden millî kuvvetlerimizi ne derece dûçar-ı zâf edeceği müstağni-i arz ve izahtır. Mukavemet meselesi mevzu-i bahs olunca

dört gün önce bir Rus vapurunun Gelibolu'ya gelmesi üzerine, Balıkesir merkez kurulu üyelerinden, özverili arkadaşlarımızdan Köprülülü Hamdi Bey[in] Kuvayi Milliye'den bir birlik ile Lapseki'ye ve oradan 26/27.1.1920 gecesi sallarla Rumeli kıyısına geçerek Akbaş depolarına elkoyduğu, depo koruyucuları olan Fransız erlerini tutuklayarak haberleşme hatlarını kestikten sonra silahları tümüyle, cephanenin bir bölümünü, koruyucu Fransız erlerini de göz altında Lapseki'ye taşıttırdığı, silah ve savaş gereçlerini içeriye yolladıktan sonra tutuklu Fransızları geriye gönderdiği, bir ay önce Akbaş deposunda sekiz bin Rus tüfeği, kırk Rus makinalı tüfeği, yirmi bin sandık cephane olduğu yazılı ise de kurtarılan sayının henüz saptanmadığı bildirilmiştir.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 240.

Gizli ve kişiye özeldir 3/2/1920

On İkinci Kolordu Komutanlığına
Bilgi edinilmek üzere Yirminci Kolordu Komutanlığına
Elli Altıncı Tümen Komutanlığına
Birinci Tümen Komutanlığına
Bilgi edinilmek üzere Refet Beyefendiye
Bilgi edinilmek üzere Üçüncü Kolordu Komutanlığına
" On Beşinci Kolordu Komutanlığına
" On Üçüncü Kolordu Komutanlığına
" On Dördüncü Kolordu Komutanlığına
" 61. Tümen Komutanlığına

1 — Çanakkale'de Akbaş'ta salt İtilaf Devletleri askerleri koruyuculuğunda bulunan silah ve cephane deposundan sözde bir parça silah ve cephane kaçırıldığı bahanesi ile İngilizler Bandırma'ya iki yüz kişi çıkarmıştır. Afyonkarahisarı, Eskişehir gibi İtilaf Devletleri askerinin de bulunduğu yerlerdeki cephaneliklerimizi baltalayacakları ya da bunların içindekileri yararlanılamayacak bir yere taşıyacakları bildirilmektedir.

2 — Ulusal eylem bölgeleri gerisindeki silah ve cephanelerimiz birer bahane ile alınacak, önemli ulaştırma noktaları yeniden işgal edilecek olursa bu gibi hayınca girişimler[in], cephelerde bugün savaşan ulusal kuvvetlerimizi ne kerte güçsüzlüğe uğratacağını bildirmek ve açıklamak gereksizdir. Karşı koyma sorunu sözkonusu olunca, en başta bulunan

en başta bulunan kumandanlarımızın rehber olacağı nazar-ı itibara alınarak berveçh-i âti bazı mütâlaatın arzı lâzimeden görülmüştür:

Bazı arkadaşlarımızın işgalin tevsii, resmî bir muhasamanın ihdası gibi ihtimalâtı nazar-ı dikkate alarak mukavemet hususunda tereddüde düşmek suretiyle zaman kaybettikleri anlaşılmaktadır. Bu gibi ahvalde kendi mıntıkalarında mevcut bilcümle millî kuvvetlerden istifade edecekleri tabiî bulunan kumandanlarımızın birkaç misli faik kuvvet temin edecekleri, milliyet namı altında icra edecekleri harekâtın da resmî bir muhasamayı intaç edemeyeceği şüphesizdir. Düşmanın yabancı bir mıntıkada ekseriya müstemleke askeriyle münferit bir vaziyette bulunması da icraatta cür'etini tenkis eden esbaptır. **Bunun için cephedeki millî kuvetlerimizin mukavemetini tenkis edebilecek ve lüzumu halinde istiklâlimizi müdafaa esnasında bizi zayıf düşürmek maksadiyle ecanibin yeniden vuku bulacak işgal ve tecavüzlerine karşı bilcümle kumandanlarımızın kemal-i azim ve kat'iyetle hareket eylemelerini bilhassa rica eylerim.**

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 241.

Müstaceldir
Zata mahsustur

Harbiye, 3/3/1920

K.O. 20 Kumandan Vekili Mahmut Beyefendiye

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin istifanamesi sureti berveçh-i âtidir: (Rauf)

Suret: Malûm-ı âli-i cenab-ı şehriyarîleri buyurulduğu üzere Heyet-i Vükelâca âmâl-i milliye-i meşruamızı istihsal ve sulhün **teahhur-ı in'ikadından mütevellit galeyan ve tezebzübü teskin ve izale** gayesini takiben aleddevam sarf-ı mesai ve gayret ve Avrupa'da lehimize bazı temayülât tezahür edince birtakım katliam şayiaları tekevvün etmesi ve bu türlü ekâzibin tashihi için yazılan ajans telgrafnameleri ile gazete makalelerinin sansüre uğraması gibi **teşvişata ilâveten her gün bir suretle tesadüf olunan müşkilât-ı** mütenevvianın iktihamına bezl-i makderet edilmekte bulunulduğu halde Yunanlıların karşısında bulunan Kuva-yi Milliye'nin üç **kilometre daha geriye çekilmesi hakkında Düvel-i Müttefika** [1] Fevkalâde Komiserleri canibinden bâtakrir vâki olan teklifin kabil-i

komutanlarımızın önder olacağı dikkate alınarak, aşağıdaki kimi düşüncelerin sunulması gerekli görülmüştür.

Kimi arkadaşlarımızın işgalin genişletilmesi, resmi bir düşmanlığın ortaya çıkarılması gibi olasılıkları dikkate alarak, direnme konusunda duraksamaya düşerek zaman yitirdikleri anlışılmaktadır. Bu gibi durumlarda kendi bölgelerinde bulunan bütün ulusal kuvvetlerden yararlanacakları doğal bulunan komutanlarımızın, birkaç kat üstün kuvvet sağlayacakları, ulusçuluk adı altında yapacakları eylemin de resmi bir savaşma sonucu veremeyeceği kuşkusuzdur. Düşmanın, yabancı bir bölgede çoğunlukla sömürge askeriyle kendi başına bir durumda bulunması da iş görmede atılganlığını azaltan nedenlerdir. Bunun için cephedeki ulusal kuvvetlerimizin direnişini azaltabilecek, gereğinde bağımsızlığımızı savunma sırasında bizi güçsüz düşürmek amacıyla yabancıların yeniden görülecek işgal ve saldırılarına karşı bütün komutanlarımızın tam bir karar ve kesinlikle davranmalarını özellikle rica ederim.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge, 241.

İvedidir
Kişiye özeldir

Harbiye, 3/3/1920

20. Kolordu Komutan Vekili Mahmut Beyefendiye

Mustafa Kemal Paşa **Hazretlerine:**

Ali Rıza Paşa hükümetinin çekilme yazısının örneği aşağıdadır:

Örnek: Yüce Padişahımızın bildikleri üzere [1]; Bakanlar Kurulu ulusal yasal istekleri elde etmek, barışın gecikmesinden doğan kaynaşma ve karışıklığı yatıştırmak ve ortadan kaldırmak amacını izleyip çalışmasını ve çabasını sürdür[mekte], Avrupa'da iyiliğimize kimi eğilimler belirince birtakım toplu öldürme söylentileri çıkarılması, bu türlü yalanların düzeltilmesi için yazılan ajans telyazıları ile gazete yazılarının sansüre uğraması gibi karıştırıcılıklara ek olarak, her gün bir yolda rastlanan çeşitli güçlükleri[n] üstesinden gelmeye çaba harcanmakta bulunulduğu halde, Yunanlıların karşısında bulunan Kuvayi Milliye'nin üç kilometre daha geriye çekilmesi konusunda İtilaf Devletleri Olağanüstü Komiserlerinden nota ile yapılan önerinin yerine getirilmesi[sinin] olanağı

icra olmadığına dair delâil-i muknia serdiyle yazılan takrir cevabının tebliği üzerine Yunanlılar bugünkü salı günü Kuva-yi Milliye'ye taarruz ederek Gölcük yaylası ile Bozdağı'nı işgal etmişlerdir. İka ettikleri fecayi bütün âlem nazarında sabit olan Yunanlıların haddizatinde -bigayr-i hakkin- işgal ettikleri İzmir'i artık tahliye etmelerine millet-i Osmaniye tarafından intizar olunmakta iken bilâkis şu suretle bir tecavüz daha ika etmeleri ezhan-ı ahaliyi fevkalâde tahdiş ederek enva-ı netayic-i elîmeyi istilzam edebileceğinden hakk u adle ve akl ü hikmete külliyyen mugayir olan şu tecavüz karşısında heyetçe istifada muztar kaldığımızı atebe-i ulya-yi şevketpenahîlerine arza müsaraat ederim. Olbâbda ve katıbe-i ahvalde emr ü ferman. 12 Cemaziyelevvel 1338, 3 Mart 1920.

Harbiye Nezareti Seryaveri
Salih

Vesika, 242 [a].

Beşiktaş, 3 Mart 1920

K.O. 20 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Kuva-yi Milliye'nin Yunanlılar karşısındaki cephesinin üç kilometre geriye alınması hakkında on beş gün evvel İtilâf mümessilleri tarafından verilen notaya hükûmet cevab-ı ret vermişti. Dün şedidülmeal ikinci bir nota daha verilmiş olmasından hükûmet bugün Meclis-i Meb'usan huzurunda istifa etmiştir. Hükûmetle beraber Meclis-i Meb'usan Reisi de mabeyindedirler. Meb'uslarımız (h, h d d h) [1] mütelâşi fakat (v r t a) [2] arzuya muvafık bir kabinenin mevki-i iktidara getirileceğinden emindirler. İngilizler, Hürriyet ve İtilâf ve Nigehbancılarla tertip ettikleri harekât-ı irticaiyede muvaffak olabilmeleri için Ferit Paşa ve yârânından birinin taht-ı riyasetinde bir kabinenin mevki-i iktidara gelmesi muhtemeldir. Meclisi bittabi feshedeceklerdir. Nezd-i şahanede oradan tedabir-i müessirede bulunulması ve her halde vakit kazanmak için İstanbul'da Meclis-i Meb'usan vasıtasiyle Kuva-yi Milliye'nin temin-i hakimiyet-i kanuniyesi esbabının istikmali mâruzdur. (Kara Vasıf)

Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket

[1,2] Okunamadığı anlaşılıyor.

bulunmadığına ilişkin inandırıcı kanıtlar ileri sürerek yazılan nota yanıtının bildirilmesi üzerine, Yunanlılar bugünkü salı günü Kuvayi Milliye'ye saldırarak Gölcük yaylası ile Bozdağı'nı işgal etmişlerdir. Yaptıkları acıklı olaylar bütün dünyanın gözünde tanıtlanan Yunanlıların aslında - haksız olarak- işgal ettikleri İzmir'i artık boşaltmaları Osmanlı ulusunca beklenilmekte iken, tersine şu yolda bir saldırıya daha girişmeleri halkın zihnini olağanüstü dehşete düşürerek türlü acı sonuçları gerektireceğinden hak ve adalete, usa ve bilgeliğe tümüyle aykırı olan şu saldırı karşısında kurulca çekilme zorunda kaldığımızı Padişah hazretlerinin eşiğine sunmada ivedilik gösteririm. Bu konuda ve her türlü durumda buyruk... 12 Cemaziyelevvel 1338, 3 Mart 1920

Harbiye Nezareti Başyaveri
Salih

Belge 242 [a].

Beşiktaş, 3 Mart 1920

20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Kuvayi Milliye'nin Yunanlılar karşısındaki cephesinin üç kilometre geriye alınması yolunda on beş gün önce İtilaf temsilcilerince verilen notaya hükümet ret yanıtı vermişti. Dün sert içerikli bir nota daha verilmiş olmasından [dolayı] hükümet bugün Meclisi Mebusan'da çekilmiştir. Hükümetle birlikte Meclisi Mebusan başkanı mabeynindedirler [1]. Milletvekillerimiz (h, h d d h) [2] telaşlı, ancak (v r t a) [3] isteğe uygun bir hükümetin işbaşına getirileceğine inanmaktadırlar. İngilizler[in] Hürriyet ve İtilaf ile Nigehbancılarla düzenledikleri gerici eylemde başarı sağlamaları için Ferit Paşa ile arkadaşlarından birinin başkanlığında bir hükümetin işbaşına gelmesi olasıdır. Meclisi doğaldır ki dağıtacaklardır. Padişah katında oradan etkili önlemler alınması, herhalde zaman kazanmak için İstanbul'da Meclisi Mebusan aracılığı ile Kuvayi Milliye'nin yasal egemenliğinin sağlanması nedenlerinin tamamlanması bilgilerine sunulur. (Kara Vasıf)

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket

[1] **Saraydaki dairede.**
[2,3] **Okunamadığı anlaşılıyor.**

Vesika, 242 [b].

Harbiye, 3/3/1920

K.O. 20 K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Rahatsızım ve yataktayım. Meb'usan'da bulunan Vasıf Bey'den aldığım haberde kabinenin istifa ettiği ve sebeb-i istifanın da İtilâf mümessillerinin İzmir cephesinde Milen[1] hattına çekilmek için verdikleri notayı hükûmetin reddetmesi üzerine Bozdağ cephesinde Yunanlıların kuvvetle taarruza geçmeleri olduğu bildiriliyor. Gruptan Celâlettin Bey refakatinde bir heyetin saraya azimet ettikleri de anlaşıldı. Maksatları İtilâf hükûmetlerinin teşebbüslerinden evvel Ferit Paşa'dan gayrı ve Kuva-yi Milliyece makbul olabilecek bir hükûmetin mevki-i iktidara getirilmesini temin imiş. Netice malûm olunca arzederim. (Rauf)

Harbiye Seryaveri
Salih

Vesika, 242 [c].

Gayet aceledir
Zata mahsustur

Harbiye, 3/3/1920

K.O. 20 Kumandan Vekili Mahmut Beyefendiye

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Gayet mahrem şahsa ait rapordur: Evvelki telgrafa zeyildir. Grup reisi ile Meclis reisi vekilleri saraya gönderildi. Padişah müstafi sadrazamla ve anı müteakıben Danimarka sefirini kabul ile meşgul olduğundan başkâtip ve başmabeyinci ile müzakerelerini emretmiş. Grup reisi teşkilât-ı milliyenin padişaha sadakatini ve makasıd-ı vataniyesini, pakt esaslarını ve teşkilât-ı milliyeye müstenit grubun nizamnamesini evvel ve âhir bâdettafsil sabah arzedilen istifa hâdisesini söyler ve netice olarak padişah reisini ve şeyhülislâmı bizzat intihap etmek hakkına maliktir. Bilmukabele Mecliste kabineye itimat veya adem-i itimat salâhiyetini haizdir. Memleketin buhran-ı vükelâ ve saireye tahammülü yoktur. Böyle bir hal

[1] Milne.

Belge 242 [b].

Harbiye, 3/3/1920

20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Rahatsızım, yataktayım. Meclisi Mebusan'da bulunan Vasıf Bey'den aldığım haberde hükümetin çekildiği, çekilme nedeninin de İtilaf temsilcilerinin İzmir cephesinde Milne çizgisine çekilmek için verdikleri notayı hükümetin geri çevirmesi üzerine Bozdağ cephesinde Yunanlıların güçlü bir saldırıya geçmeleri olduğu bildiriliyor. Gruptan Celalettin Bey eşliğinde bir kurulun saraya gittikleri de anlaşıldı. Amaçları İtilaf hükümetlerinin girişimlerinden, önce Ferit Paşa dışında Kuvayi Miliye'ce benimsenebilecek bir hükümetin işbaşına getirilmesini sağlamak imiş. Sonuç öğrenilince sunarım. (Rauf)

Harbiye Başyaveri
Salih

Belge 242 [c].

Harbiye, 3/3/1920

Kişiye özeldir

20. Kolordu Komutan Vekili Mahmut Beyefendiye

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Çok gizli, kişiye değgin rapordur: Önceki telyazıya ektir. Grup başkanı ile Meclis başkan vekilleri saraya gönderildi. Padişah çekilmiş olan Sadrazamla, ondan sonra Danimarka elçisini kabul etmekle uğraştığından başyazman ve başmabeyinci ile görüşmelerini buyurmuş. Grup başkanı, ulusal örgütlerin Padişaha bağlılığını, yurtsal amaçlarını, (pakt) ilkelerini, ulusal örgütlere dayanan Grubun tüzüğünü tümüyle, ayrıntılarıyla anlattıktan sonra sabah sunulan çekilme olayını söyler, sonuç olarak Padişah [hükümet] başkanını ve Şeyhülislamı kendisi seçmek hakkını elinde tutar. Buna karşılık Meclisin de hükümete güvenoyu da güvensizlik yetkisi vardır. Ülke, hükümet bunalımı vb. ne katlanacak durumda değildir. Böyle bir durumla karşılaşmamak için

vâki olmamak için padişah iyi düşünür; Meclis ve ekseriyetin fikrini düşünmeli. Ferit Paşa ve yârânını ve hatta Tevfik Paşa'yı sakın intihap etmemeli. Neticesi buhrandır. Zaten tecrübe edilmiştir. Başkâtip huzura arz ve berveçh-i âti cevabı tebliğ etmiştir:

Bütün meb'uslara selâm; ahval ve vaziyetin vahametini ben de onlar kadar müdrikim. İcab-ı hal ve vaziyete göre birisini intihap edeceğim. Onun salâhiyetine tecavüzle rüfekasının intihabına müdahale edemem. Ancak ona ekseriyet grubu ile anlaşmasını tavsiye edeceğim demiştir. Heyet bitteşekkür ayrılmışlardır. Şimdi Cengiz [1], İsa [2] beraberiz. Arz-ı tazimat eyleriz. (Rauf)

Seryaver Binbaşı
Salih

Vesika, 243.

Şifre

4 Mart 1920

TAMİM

İstanbul'da teşekkül eden bir cemiyet-i fesadiye İngilizlerle müttehiden:

1 — Hükûmetin ıskatı ile Ferit Paşa veya emsalinden bir hükûmet tesisi,

2 — Meclisin feshi,

3 — Kuva-yi Milliye'nin ilgası,

4 — İstanbul'da bir şûra-yi hilâfet teşkili,

5 — Bolşeviklik aleyhinde fetva ısdarı,

hususatının takarrür ettirildiği tahakkuk etmiş ve Anzavur harekâtı ile beraber İngilizlerin hükûmeti tazyik etmeleri mezkûr mukarrerat cümlesinden olduğu İstanbul'dan bildirilmiştir. Arz-ı malûmat eyleriz.

İşbu malûmatın heyet-i merkeziyelere de iblâğı rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

[1] Kara Vasıf'ın takma adı.

[2] Bir takma ad (?).

Padişah iyi düşünür, Meclis ile çoğunluğun düşüncesini düşünmeli. Ferit Paşa ile arkadaşlarını, dahası Tevfik Paşa'yı sakın seçmemeli. Sonucu bunalımdır. Aslında denenmiştir. Başyazman Padişaha sunmuş, aşağıdaki yanıtı bildirmiştir:

"Bütün milletvekillerine selam; durumun ağırlığını ben de onlar denli görüyorum. Durumun gereğine göre birisini seçeceğim. Onun yetkisini aşarak arkadaşlarının seçilmesine karışamam. Ancak ona çoğunluk grubu ile anlaşmasını salık vereceğim" demiştir. Kurul teşekkür ederek ayrılmışlardır. Şimdi Cengiz[1], İsa[2] ile beraberiz Saygılar sunarız. (Rauf).

Başyaver Binbaşı
Salih

Belge 243.

Şifre 4 Mart 1920

GENELGE

İstanbul'da kurulan bir bozguncu dernek İngilizlerle birlik olarak:

1 — Hükümetin düşürülmesi ile Ferit Paşa ya da benzeri bir hükümet kurulması,

2 — Meclis'in dağıtılması,

3 — Kuvayi Milliye'nin kaldırılması,

4 — İstanbul'da bir Halifelik danışma kurulu oluşturulması,

5 — Bolşevikliğe karşı fetva çıkarılması,

konularının kararlaştırıldığı gerçekleşmiş, Anzavur eylemi ile birlikte İngilizlerin hükümete baskı yapmaları[nın] sözü geçen kararlardan olduğu İstanbul'dan bildirilmiştir. Bilginize sunarız.

Bu bilgilerin merkez kurullarına da ulaştırılması rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[1,2] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

Vesika, 244.

Şifre
Müstacel

Ankara, 4/3/1920

TAMİM

İstanbul'daki heyetimizden üç Mart tarihli olarak vürut eden malûmatı berveçh-i âti aynen arzederiz:

Yunanlılar karşısındaki cephenin geriye alınması hakkında on beş gün evvel İtilâf mümessilleri tarafından verilen notaya hükûmet cevab-ı ret vermişti. Dün şedidülmeal ikinci bir nota da verilmiş olmasından hükûmet bugün Meclis-i Meb'usan huzurunda istifa etmiştir. Hükûmetle beraber Meclis-i Meb'usan Reisi de mabeyindedirler. Meb'uslarımız mütelâşidirler. İngilizler Hürriyet ve İtilâf ve Nigehbancılarla tertip ettikleri harekât-ı irticaiyede muvaffak olabilmek için Ferit Paşa ve yârânından birinin taht-ı riyasetinde bir kabinenin mevki-i iktidara gelmesi muhtemeldir. Meclisi bittabi feshedeceklerdir. Nezd-i şahanede oradan tedabir-i müessirede bulunulması ve Meclis-i Meb'usan'ın takviyesi esbabının istikmali mâruzdur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 245.

Gayet mühimdir ve
Zata mahsustur

Harbiye, 8/3/1920

Ankara'da K.O. 20 Kumandanlığına

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Sûret. Hâkipây-i şahanelerine şifahen arzettiğim üzere daima ennecatüfissıdk düsturuna istinaden berveçh-i âti mâruzatımı südde-i seniyelerine arz ve takdime cür'etyap oluyorum.

1 — Milletin mümessilleri bulunan Meclis-i Meb'usan Heyeti, bilâistisna makam-ı hilâfet ve saltanatı ve bilhassa nefs-i nefîs-i humayunlarına bilâkaydüşart ve lâyezal bir surette sadakat-i kâmile ile merbuttur. Keza Kuva-yi Milliye aynı hissiyat ile mütehassis ve yegâne gayesi taç ve taht-ı mülûkâneleri etrafında toplanarak hukuk-ı mukaddese-i hilâfetpenahîlerini ve menâfi-i mülk ü milleti her türlü halelden masun bulundurmak uğruna ifna-yi hayat eylemektir. Bu

Belge 244.

Şifre

İvedi

Ankara, 4/3/1920

GENELGE

İstanbul'daki kurulumuzdan 3 Mart günlü olarak gelen bilgileri olduğu gibi sunarız:

Yunanlıların karşısındaki cephenin geriye alınması yolunda on beş gün önce İtilaf temsilcilerince verilen notaya hükümet ret yanıtı vermiştir. Dün sert anlamlı bir nota da verilmiş olmasından [dolayı] hükümet bugün Meclisi Mebusan'da çekilmiştir. Hükümetle birlikte Meclisi Mebusan başkanı da mabeyindedirler. Milletvekillerimiz telaş içindedirler. İngilizler Hürriyet ve itilaf ile Nigehbancılarla düzenledikleri gerici eylemlerde başarıya ulaşabilmek için Ferit Paşa ve arkadaşlarından birinin başkanlığında bir hükümetin işbaşına gelmesi olasıdır. Meclisi, doğaldır ki, dağıtacaklardır. Padişah katında oradan etkili önlemler alınması ve Meclisi Mebusan'ın pekiştirilmesi nedenlerinin tamamlanması bilginize sunulur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 245.

Çok ivedidir
kişiye özeldir

Harbiye, 8/3/1920

Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

Örnek. Padişah hazretlerine sözlü olarak sunduğum üzere, hep esenlik doğruluktadır[1] ilkesine dayanarak aşağıdaki sunularımı yüce eşiklerine sunmayı cüret ediyorum:

1 — Ulusun temsilcileri bulunan Meclisi Mebusan kurulu, hepsi de Halifelik ve saltanata, özellikle siz Padişahımızın öz varlıklarına sarsılmaz bir biçimde tam bir bağlılık içindedir. Bunun gibi, Kuvayi Milliye özdeş duygularla duygulu, tek amacı, sizin taç ve tahtınız çevresinde toplanarak siz Halifemizin kutsal haklarını, ülkenin ve ulusun çıkarlarını her türlü dokuncadan korumak uğruna yaşamlarını feda etmektir. Bu yolda da siz

[1] ennecatü fıssıdk.

husus da zat-ı akdes-i tâcidarîlerini her ne suretle arzu buyurulursa tatmin ve temine hazırlar[1] ve bunu Meclis-i Meb'usan dahi zâmin ve mütekeffildir. Gerek Meclis ve gerek Kuva-yi Milliye makam-ı hilâfet ve saltanat-ı seniye ve devlet ve millet için imkân-ı hayat bulunmadığına bütün imaniyle kani[dir ?]ler. Buhran-ı vükelânın devamının Anadolu'da pek büyük galeyan ve heyecan-ı efkâra sebebiyet verdiği nahiyelere varıncaya kadar her taraftan gelen yüzlerce telgrafnameler mündericatından müsteban olmaktadır. Keza Meclis-i Meb'usan'ın hâlet-i ruhiyesi de bu merkezdedir. Meb'usan umumiyetle şu buhran-ı azîm zamanında kabine buhranının devamını devlet için pek tehlikeli bulmaktadırlar. Buhrana süratle bir hâtime verilerek efkâr-ı hariciyeye takdimen hâsıl olan efkâr-ı umumiye-i dahiliyenin tatmini derece-i vücupta görülmektedir.

2 — Âmâl-i milliyeyi tatmin eylemeyecek bir kabinenin mevki-i iktidara gelmesi memalik-i Osmaniyede hayat-ı milliyeyi tehlikeye ilka edebilecek vakayi-i müessife tevlidine sebebiyet verebilir. Âmâl-i milliyeye muhalif bir kabinenin tesiratiyle şarktan gelebilmesi muhtemel olan seyl-i beliyeye mukavemet kuvveti münkesir ve bunun bu cereyana karşı mevcut azim ve kuvveti dûçar-ı zâf olabilir. Maazallah vahdet-i milliyede teşettüt ve nifak ve tefrika hâsıl olarak makam-ı hilâfet ve saltanata ve devlet ve milletin haricî ve dahilî düşmanlarına bir fırsat verilmiş olur. Bir mecburiyet-i elîme taht-ı tesirinde Anadolu, Heyet-i Meb'usan'ı serbest addedemeyerek yeniden icra-yi intihabat ile Meclis-i Millî'yi toplayarak müdafaa-i hukuk-ı devlet ve millet vazifesini ifaya teşebbüs etmesi dahi vârid-i hatırdır. Her suretle calib-i dikkat ve itibar olan hususat-ı ânifenin hâkipây-i mealicây-i hilâfetpenahilerine arzını kendime mukaddes bir vazife addederim. Ferman padişah-ı celilülûnvan efendimiz hazretlerinindir. İmza: Meclis-i Meb'usan Reisi kulları Celâlettin Arif. 6 Mart 1920 (Rauf)

Harbiye Nezareti Seryaveri Binbaşı
Salih

[1] "hazırdırlar" olmalıdır.

pek kutsal Padişah hazretlerini, her ne biçimde istenilirse, inandırmaya hazırdırlar, bunu Meclisi Mebusan da üstlenmiş ve kefildir. Gerek Meclis, gerekse Kuvayi Milliye, halifelik ve saltanat katı, devlet ve ulus için yaşama olanağı bulunmadığını bütün inancıyla bilmektedir. Hükümet bunalımının sürüp gitmesinin Anadolu'da pek büyük kaynaşma ve kamuoyunda heyecana neden olduğu, bucaklara varıncaya değin her yandan gelen yüzlerce telyazıları içeriklerinden anlaşılmaktadır. Bunun için Meclisi Mebusan'ın ruh durumu da bu yoldadır. Milletvekilleri genellikle şu büyük bunalım sırasında hükümet bunalımının sürüp gitmesini devlet için pek tehlikeli bulmaktadırlar. Bunalıma çabuklukla bir son verilerek dış kamuoyundan önce ortaya çıkan iç kamuoyunun inadırılması çok gerekli görülmektedir.

2 — Ulusal istekleri karşılayamayacak bir hükümetin işbaşına gelmesi, Osmanlı ülkelerinde ulusal yaşamı tehlikeye atabilecek acı olayların doğmasına neden olabilir. Ulusal isteklere karşı bir hükümetin etkileriyle, doğudan gelebilmesi olası yıkım seline direnme gücü kırılmış ve bunun bu akıma karşı dayanç ve gücü arıklamış olabilir. Tanrı korusun, ulusal birlikte dağılma, bozgun ve ayrılık ortaya çıkmasıyla halifelik ve saltanat katı ile devletin ve ulusun dış ve iç düşmanlarına bir fırsat verilmiş olur. Bu acı zorunluğun etkisiyle Anadolu[nun], Mebusan meclisini özgür sayamayarak, yeniden seçim yapıp Meclisi Milli'yi toplayarak devlet ve ulusun haklarını savunma görevini yapmaya girişmesi da akla gelir. Her bakımdan dikkati çeken yukarıdaki sorunların siz yeri yükseklerde Halife hazretlerinin ayağına[1] sunmayı kendime bir ödev sayarım. Buyruk şanı, yüce[2] Padişahımız efendimiz hazretlerinindir. İmza: Meclisi Mebusan başkanı kulları Celalettin Arif. 6 Mart 1920 (Rauf)

Harbiye Nezareti Başyaveri Binbaşı
Salih

[1] hakipayı meali-cayı Hilafetpenahi.
[2] celilü'ş-şan.

Vesika, 246.

Edirne, 31/12/1919

K.O. 20 K.

Heyet-i Temsiliyeye:

Trakya'nın ahval-i hâzırasına dair berveçh-i âti mevaddın ehemmiyetle nazargâh-ı samilerine arzını vecibe addeder ve Türklerin Avrupa'da son parçasını teşkil eden Trakya ve Garbî Trakya'da siyaseten ve idareten daha esaslı tedabir ittihazı lüzumunu arzeylerim.

1 — **Garbî Trakya hal-i hâzıriyle Fransızların himayesi altında bir Yunan kolonisidir. Ve günden güne Yunan boyasına girmektedir.**

2 — Dedeağaç ile Karaağaç arasındaki Meriç'in sağ sahil mıntıkası bahren ve berren gönderilen Yunan muhacirleriyle dolmaktadır.

3 — Üç aylık zehairi ile gönderilen bu muhacirlerin Atina Bankası'ndan kendilerine tevdi edilmiş birçok paraları da vardır ve bunlara yardım etmek vesilesiyle Rum heyet-i milliyelerine de Atina Bankası'ndan küllî meblâğ tevzi edilmiştir.

4 — Garbî Trakya'da yapılmakta olan jandarma teşkilâtına Rumlar kaydedilmekte ve zabitleri de Yunan zabitlerinden tayin ve noksanları da aynı menbadan ikmal olunmaktadır.

5 — Garbî Trakya idare memurları hep Rumlardan tayin ve kahir İslâm ekseriyetini haiz olan İskeçe'de bile bu esasa riayet olunmaktadır.

6 — Şarkî Trakya'yı da Garbî Trakya'ya ilhak ve Fransa himayesi altında bir Yunan idaresi tesis etmek Fransız ve Yunanlıların **gaye-i emelleridir. Franşe Despere'nin [1] Atina'ya gitmesi ve nokta-i nazarıma göre bu husus ile pek alâkadardır.**

7 — Şarkî Trakya'da hat boyunda bulunan Yunan taburuna efrat terhisi vesilesiyle müsellâh olarak mütemadiyen efrat gönderilmekte ve silâhsız olarak terhis edilen efradın silâhları bu taburda kalmaktadır. Belki de Rumlara gizliden tevzi olunmakta ve terhis olunan bu efrat da ekseriyetle memalik-i Osmaniye dahiline dağılmaktadır.

[1] **Franchet-d'Esperey.**

Belge 246.

Edirne, 31/12/1919

20. Kolordu Komutanlığına

Heyeti Temsiliye'ye:

Trakya'nın bugünkü durumuna ilişkin aşağıdaki maddeleri, önemle yüce gözlerinizin önüne sunmayı boyun borcu sayar, Türklerin Avrupa'da son parçasını oluşturan Trakya ile Batı Trakya'da siyasa ve yönetim açısından daha temelli önlemler alınması gereğini bilgilerinize sunarım:

1 — Batı Trakya bugünü ile Fransızların koruyuculuğunda bir Yunan sömürgesidir. Günden güne de Yunan boyasına girmektedir.

2 — Dedeağaç ile Karaağaç arasındaki Meriç'in sağ kıyı bölgesi denizden ve karadan gönderilen Yunan göçmenleriyle dolmaktadır.

3 — Üç aylık aşlıkları ile gönderilen bu göçmenlerin Atina Bankası'ndan kendilerine verilmiş birçok paraları da vardır, bunlara yardım etmek vesilesiyle Rum ulusal kurullarına da Atina Bankası'ndan çok para dağıtılmıştır.

4 — Batı Trakya'da yapılmakta olan jandarma örgütüne Rumlar yazılmakta, subayları da Yunan subaylarından atanmakta, eksikleri de özdeş kaynaktan tamamlanmaktadır.

5 — Batı Trakya yönetim görevlileri hep Rumlardan atanmakta, ezici Müslüman çoğunluğu bulunan İskeçe'de bile bu ilkeye uyulmaktadır.

6 — Doğu Trakya'yı da Batı Trakya'ya katmak, Fransa koruyuculuğunda bir Yunan yönetimi kurmak, Fransız ve Yunanlıların son amaçlarıdır. Franchet d'Esperey'nin Atina'ya gitmesi de, görüşüme göre, bu konu ile pek ilgilidir.

7 — Doğu Trakya'da hat boyunda bulunan Yunan taburuna, erlerin terhisi nedeniyle silahlı olarak durmadan erler gönderilmekte, silahsız olarak terhis edilen erlerin silahları bu taburda kalmaktadır. Belki de Rumlara gizliden dağıtılmakta, terhis edilen bu erler de çoğunlukla Osmanlı ülkelerine dağılmaktadır.

8 — Çok zamanlarda, Yunan taburu merkezi olan Lüleburgaz'a küllî miktarda gelen bombaların; Çorlu, Çatalca,Babaeski, Alpullu, Çerkezköyü'ndeki müfrezelerine tevzii **muhtemeldir.**

9 — Rumların merkezi İstanbul'da bulunan esaslı iki komitesi vardır. Birisi muavenet komitesi, diğeri Trakya komitesidir. Muavenet komitesinin Rumların kesafet hâsıl ettiği mahallerde birer müfettiş ve o mahallin ileri gelenlerinden müteşekkil birer komitesi vardır. Vazifeleri muhacirine her hususta yardım etmek ve harap binaları tamir ve çift hayvanatı ve âlâtını tedarik ve zer'iyata **mübaşeret ettirmektir. Muavenet komitesinin teşkilâtındaki intizam,** inzıbat ve muavenet husulündeki icraat ve sahaveti ehemmiyetle kayde şayandır.

10 — Yegâne gayesi Trakya Rumlarının istiklâl-i siyasîlerine matuf olan Trakya komitelerinin teşkilâtı esaslı ve müstakirdir. Merkezleri ile irtibatları gayet emindir. Gelibolu ve Tekirdağı sancaklarında en mühim teşkilât merkezleri Gelibolu, Keşan ve **Çorlu'dur. İşbu mevkilerin metropolitleri ile Gelibolu'da Fransız** konsolos vekili yerli Rumlardan Niko en mühim reisleridir. Her kazada metropolit riyaseti altında ve ahalinin faal ve mütefekkir kısmından ve ekser mektep daskallarının[1] inzımamıyle birer kaza komitesi mevcut bulunmaktadır. Teşkilâtları vâsidir.

11 — Bu komitelerin propagandaları ve faaliyeti sayesinde Rum ahalinin maneviyatı ihzar ve esliha, cephane ve bomba iddihar **edilerek kabiliyet-i tedafüiye ve taarruziyelerini günden güne ikmal** etmektedirler. Hat boyundaki tabur işbu teşkilât ve ihzarat ve teslihatın en metîn istinatgâhıdır.

12 — Her müslümana ika-ı mazarrat, tehdit, tahvif ve ellerindeki hayvanat ve emvali gasp ve sirkat, komitenin yegâne emelidir. Ve bu maksat için müteşekkil siyasî ve alenî çetelerin bugünlerde tezyid-i faaliyet etmeleri ve icraat göstermeleri merkezlerinden emrolunmuştur. İslâmlarla sıkı münasebet ve hususiyet memnudur.

13 — Bu çetelerin takip ve tenkili için yapılan tazyikat aksülâmeller tevlit ve teşkilâtlarını takviye eylemektedir.

14 — Harb-i ahirden beri Yunanistan'a gidip avdet eden ashab-ı emlâk Yunan idaresinden limenfaatin gayrimemnun oldukları cihetle Türkiye idaresinde kalmağı tercih etmektedirler. Ve komitelerine kısmen muhalefet göstermemektedirler.

[1] öğretmen.

8 — Çok zamanlarda, Yunan taburunun merkezi olan Lüleburgaz'a çok sayıda gelen bombaların; Çorlu, Çatalca, Babaeski, Alpullu, Çerkezköyü'ndeki birliklerine dağıtılması olasıdır.

9 — Rumların, merkezi İstanbul'da bulunan sağlam iki komitesi var. Birisi yardım komitesi, öteki Trakya komitesidir. Yardım komitesinin, Rumların yoğunlukta bulunduğu yerlerde birer müfettiş ile o yerin ileri gelenlerinden kurulmuş birer komitesi vardır. Görevleri göçmenlere her bakımdan yardım etmek, yıkık yapıları onarmak, çift hayvan ve araçlarını bulmak, tarıma başlatmaktır. Yardım komitesinin örgütündeki düzen, sıkıdüzen ve yardım yapılmasındaki işleri ve eliaçıklığı önemle yazılmaya değer.

10 — Tek amacı Trakya Rumlarının siyasal bağımsızlıklarına yönelik olan Trakya komitelerinin örgütleri, sağlam ve yerleşiktir. Merkezleri ile bağlantıları çok güvenlidir. Gelibolu ve Tekirdağ sancaklarında en önemli örgüt merkezleri Gelibolu, Keşan ve Çorlu'dur. Bu yerlerin metropolitleri ile Gelibolu'da Fransız konsolos vekili yerli Rumlardan Niko en önemli başkanlarıdır. Her ilçede metropolitin başkanlığında, halkın çalışkan ve düşünür kesiminden, çoğunlukla okul daskallarının [1] katılmasıyla birer ilçe komitesi bulunmaktadır. Örgütleri geniştir.

11 — Bu komitelerin propagandaları ve çalışmalarıyla Rum halkının içgücü hazırlamakta; silah, cephane, bomba biriktirilerek savunma ve saldırı yeteneklerini günden güne tamamlamaktadırlar. Hat boyundaki tabur; bu örgütün, hazırlıkların ve silahlandırmanın en sağlam dayanak yeridir.

12 — Her Müslümana dokunca vermek, gözdağı vermek, korkutmak, ellerindeki hayvanları, malları zorla almak, hırsızlık, komitenin tek isteğidir. Bu amaç için de kurulmuş siyasal ve açık[ça çalışan] çetelerin bugünlerde çabalarını artırmaları, işe sarılmaları merkezlerinden buyurulmuştur. Müslümanlarla sıkı ilişkiler ve içlidışlılık yasaktır.

13 — Bu çetelerin kovalanması ve tepelenmesi için yapılan baskılar, tepkiler doğurmakta ve örgütlerini güçlendirmektedirler.

14 — Son savaştan beri Yunanistan'a gidip dönen mülk sahipleri, Yunan yönetiminden çıkarları açısından hoşnut olmadıklarından Türkiye yönetiminde kalmayı yeğlemektedirler. Komitelerine de bir ölçüde karşıcıllık göstermemektedirler.

[1] öğretmen.

15—Kolordunun işbu vaziyet ve âtiyen tahaddüsü muhtemel ahval karşısında vazifesini ifa edebilecek bir vaz'ulceyş almasına General Milen'in[1] muvafakat etmediği bilmuhabere anlaşılmıştır.

K.O. 1 Kumandanı
Miralay
Cafer Tayyar

Vesika, 247.

Şifre Ankara, 3/1/1920

Edirne'de K.O. 1 Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendiye

C: 31/12/1919.

Garbî Trakya müslüman komitesine teşvikat-ı lâzimede bulunulmak ve Şarkî Trakya tarafından da Yunanlıların ve yerli Rumların teşkilât ve teşebbüsatına karşı teşkilât ve teşebbüsat-ı mütekabileye azamî gayretle girişilmesi, Sıvas Kongresi teşkilât nizamnamesinin lâhikasına tevfikan müsellâh millî müfrezeler teşkil ve bu hususta Kolordunun azamî muavenet-i hafiyede bulunması ve vaz'ulceyş tebdili ile istihsal olunamayan fevaidin bu suretle telâfisi lâzımdır. Hükûmetçe bu bâbda teşebbüsat-ı siyasiyede bulunması için müracaat olunmuştur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 248.

Şifre Ankara, 3/1/1920

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Şarkî Trakya'daki hat boyunda bulunan Yunan taburuna efrat terhisi bahanesiyle müsellâh efrat gelmekte ve giden efradın da silâhları alıkonarak taburun Rum eşkıyasının bir silâh deposu haline ifrağ kılınmakta olduğu, terhis olunan efradın memalik-i Osmaniye dahiline dağıtıldığı ve taburun merkezi olan Lüleburgaz'a külliyetli miktarda gelen bombaların Çorlu, Çatalca, Babaeski, Alpullu,

[1] Milne.

15 —Kolordunun bu durum ve gelecekte çıkabilecek durumlarda görevini yapabilecek bir askeri konum almasını General Milne'in onaylamadığı, yazışmalarla anlaşılmıştır.

1. Kolordu Komutanı
Albay
Cafer Tayyar

Belge 247.

Şifre Ankara, 3/1/1920

Edirne'de 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Beyefendi'ye

Y: 31/12/1919

Batı Trakya Müslüman komitesine gereken isteklendirmelerde bulunmak, Doğu Trakya Kurulunca da Yunanlılarla yerli Rumların örgütlerine ve girişimlerine, karşı örgüt ve girişimlere büyük bir çaba ile el atmak, Sıvas Kongresi Örgüt Tüzüğü'nün Ek'ine uyarak silahlı ulusal birlikler kurulması, bu yolda Kolordunun büyük gizli yardımda bulunması, askeri konum değişikliği ile elde edilemeyen yararların bu yoldan giderilmesi gereklidir. Hükümetçe bu yolda siyasal girişimlerde bulunulması için başvurulmuştur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 248.

Şifre Ankara, 3/1/1920

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Doğu Trakya'daki hat boyunda bulunan Yunan taburuna, erleri terhis bahanesiyle silahlı erler gelmekte, giden erlerin de silahları alıkonarak taburun Rum haydutlarının bir silah deposu durumuna getirilmekte olduğu, terhis edilen erlerin Osmanlı ülkeleri içine dağıtıldığı, taburun merkezi olan Lüleburgaz'a çok sayıda gelen bombaların Çorlu, Çatalca, Babaeski, Alpullu, Çerkezköyü birliklerine

Çerkezköyü müfrezelerine tevzi kılındığı Paşaeli Heyet-i Merkeziyesi'nden bildirilmektedir. Hükûmetçe teşebbüsat-ı kat'iye ve şedidede bulunularak Yunanlıların Şarkî Trakya'da olsun tahrikâtlarına mümanaat olunması ehemmiyetle arzolunur.

Heyet-i Temsilye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 249.

Trakya Paşaeli
Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti
Heyet-i Merkeziyesi Riyaseti
687

Edirne, 5 Kânunusani 1920

Ankara'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesine

Saadetlû Efendim Hazretleri:

1 — General Franşe Despre[1] Edirne'ye geldi. Yevm-i muvasalatını birkaç gün evvel makam-ı vilâyet resmen tebliğ ettirdiği cihetle hakkında merasim-i istikbaliye yapıldı. Edirne'de üç saat kadar kalarak bu müddet zarfında makam-ı vilâyeti ziyaret ve belediyede bir çay içtikten sonra doğruca Darülmuallimatı ve bâdehu Cemaat-i İslâmiye'yi ve Trakya İdare-i Merkeziyesi'ni ve ondan sonra da Rum kulübünü ziyaret ederek avdet eyledi. Kendisinin Yunan muhibbi olduğu ve islâmlara karşı nasıl bir his beslediği herkesçe malûm bulunduğundan maksad-ı ziyareti bir an evvel anlamak merakı memleketi istilâ eylemişti. Sırf bir seyahat maksadiyle geldiğini söyledi. Hükûmette jandarma kumandan vekiline jandarmaların hırsızlık edip etmediğini sordu. Cemaat-i İslâmiye'de müftiye hitaben her ne olursa olsun islâmların din ve mukaddesatının dûçar-ı tecavüz olmayacağını temin etti. Bu sözü ile buraların başka bir şekl-i idareye geçeceğini ima eyledi. Trakya'da henüz Trakya hakkında konferansça bir karar verilmediğini, verilecek karara itaat lâzım gelip aksi takdirde itaate icbar etmek vazifesi kendilerine ait olduğunu söyledi. Rum kulübünde metropolidin Osmanlıları rencide eden nutkuna mukabil sulh konferansının vereceği kararı derakap mevki-i icraya koyacağını ve o vakte kadar hakimiyetinde bulundukları hükûmetin evamirine itaate mecbur olduklarını söyledi.

[1] Franchet d'Esperey.

dağıtıldığı Paşaeli Merkez Kurulu'ndan bildirilmektedir. Hükümetçe kesin ve sert girişimlerde bulunularak Yunanlıların Doğu Trakya'da olsun kışkırtmalarına engel olunması önemle bilgilerine sunulur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 249.

Trakya Paşaeli
Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti
Merkez Kurulu Başkanlığı
687

Edirne, 5 Ocak 1920

Ankara'da Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Heyeti Temsiliyesine

Saadetlû Efendim Hazretleri,

1 — General Franchet d'Esperey Edirne'ye geldi. Geliş gününü birkaç gün önce vilayet katına resmen bildirttiğinden kendisine resmi tören yapıldı. Edirne'de üç saat kadar kalarak bu süre içinde valilik katını ziyaret etti, belediyede bir çay içtikten sonra doğruca Kız Öğretmen Okulu'nu, sonra Cemaati İslamiyeyi [1] Trakya Merkez Yönetimini, ondan sonra da Rum Kulübü'nü ziyaret ederek döndü. Kendisinin Yunansever olduğu, Müslümanlara karşı nasıl bir duygu beslediği herkesçe bilindiğinden ziyaretin amacını anlamak merakı ülkeyi kaplamıştı. Salt bir gezinti amacıyla geldiğini söyledi. Hükümette jandarma komutan vekiline jandarmaların hırsızlık edip etmediğini sordu. Cemaati İslamiye'de müftüye seslenerek, her ne olursa olsun Müslümanların din ve kutsal bildiklerinin saldırıya uğramayacağına güvence verdi. Bu sözü ile buraların başka bir yönetim biçimine geçeceğini anlatmak istedi. Trakya'da daha Trakya üzerinde Konferans'ça bir karar verilmediğini, verilecek karara boyun eğmek gerekip, yoksa boyun eğmeye zorlamak görevinin kendilerine değgin olduğunu söyledi. Rum kulübünde metropolitin Osmanlıları inciten söylevine karşılık Barış Konferansı'nın vereceği kararı hemen yürüteceğini, o zamana değin egemenliği altında bulundukları hükümetin buyruklarına boyun eğmek zorunda olduklarını söyledi.

[1] İslam topluluğu.

2—Yevm-i mezkûrda Rumların Yunan bayrakları ile merasim-i istikbaliyeye iştirakini Trakya Cemiyeti'nin müdahale-i musırranesi üzerine hükûmet men eyledi.

3—Edirne Kuva-yi Milliye teşkilâtı maatteessüf henüz arzu edilen neticeye vâsıl olamadı. Her mahalde memurinden, eşraftan bazı bedtıynet ve hain-i vatan kimselerin mefsedetleri teşkilâtın süratle yapılmasını akamete duçar etmektedir. Makam-ı vilâyet lâzımgelen icraat ve faaliyette pek ziyade müteenni bulunuyor. Maamafih cemiyetimiz bu hususta sarf-ı makderet eylemekten bir an hâli kalmıyor.

4—Gümülcine'ye doğru daire-i işgallerini her gün bir parça daha tevsi eden Yunanlılar ahali-i islâmiyeyi fakirlere yardım etmek, zenginlere birçok mevaitte bulunmak, aleyhlerinde çalışanlara da külliyetli paralar teklif etmek suretiyle kendilerine cezp ve bend eylemek siyasetini takip ediyorlar. Hatta bizim İskeçe'deki murahhaslarımıza on milyon drahmi gibi azîm bir meblâğ teklif eylediler.

5—Kuva-yi Milliye'ye ait telgraf ve postalar şimdiye kadar bilâücret kabul edildiği halde Meclis-i Vükelâ kararına atfen Dersaadet Posta ve Telgraf Müdiriyet-i Umumiyesi'nden Edirne Başmüdiriyeti'ne mevrut 23 Kânunuevvel 1919 tarih ve 32 numaralı iş'ar mucibince ücrete tâbi tutulmaktadır.

6—İstihbar eylediğimize nazaran Fransızlar bugünlerde icap eden makamata müracaatle şayet bir işgal vukuunda Kuva-yi Milliye'nin ne dereceye kadar müdafaatta bulunacağını istizah eylemektedirler ki bu da Franşe Despere'nin Cemaat-i İslâmiye'de her ne olursa olsun islâmların taarruzdan masuniyeti hakkında serdeylediği teminattan da müsteban olduğu veçhile artık buraların işgal-i askerî altına alınmasına karar verildiğine şüphe bırakmıyor.

7—Merkez sancağı meb'uslarından Faik Bey'in İstanbul'da kalıp Şeref ve Galip Bahtiyar beylerin hemen Ankara'ya azimetleri kararlaştırıldı. Ve kendilerine tebliğ edildi. Murahhaslık vazifesini ifa için bir diğerinin tayininde Faik Bey'in de izam olunacağı mâruzdur Efendim.

Trakya-Paşaeli
Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi
Reisi
Şükrü

2—O gün Rumların Yunan bayrakları ile karşılama törenine katılmalarını, Trakya Cemiyeti'nin üsteleyerek karışması üzerine hükümet yasakladı.

3—Edirne Kuvayi Milliye örgütü ne yazık ki henüz istenilen sonuca varamadı. Her yerde görevlilerden ilerigelenlerden kimi kötü yaradılışlı ve yurt hayını kimselerin bozgunculukları, örgütün çabuklukla kurulmasını başarısızlığa uğratmaktadır. Valilik katı gereken işleri yapmakta ve çalışmakta pek çok ağır davranıyor. Bununla birlikte derneğimiz bu yolda çaba harcamaktan bir an geri kalmıyor.

4—Gümülcine'ye doğru işgallerini her gün bir parça daha genişleten Yunanlılar, Müslüman halkı, yoksullara yardım etmek, varlıklılara birçok sözler vermek, onlara karşı çalışanlara da büyük paralar önermek yoluyla, onları kendilerine çekmek ve bağlamak siyasasını izliyorlar. Dahası, bizim İskeçe'deki delegelerimize on milyon drahmi gibi büyük bir tutarda para önerdiler.

5—Kuvayi Milliye'ye ilişkin telyazıları ve postalar şimdiye değin ücretsiz alındığı halde, Bakanlar Kurulu kararına bağlayarak, İstanbul Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü'nden Edirne Başmüdürlüğüne gelen 23 Aralık 1919 gün, 32 sayılı bildiri gereğince, ücrete bağlanmaktadır.

6—Haber aldığımıza göre Fransızlar bugünlerde gereken makamlara başvurarak, eğer bir işgal olursa Kuvayi Milliye'nin ne kerte savunmalarda bulunacağını sormaktadırlar ki, bu da Franchet d'Esperey'nin Cemaati İslamiye'de, her ne olursa olsun, Müslümanların saldırıya karşı dokunulmazlığı yolunda verdiği güvenceden de anlaşıldığı üzere, artık buraların askeri işgal altına alınmasına karar verildiğine kuşku bırakmıyor.

7—Merkez sancağı milletvekillerinden Faik Bey'in İstanbul'da kalıp Şeref ve Galip Bahtiyar beylerin hemen Ankara'ya gitmeleri kararlaştırıldı. Kendilerine de bildirildi. Delegelik görevini yerine getirmek için bir başkası atandığında, Faik Bey'in de gönderileceği bilgilerine sunulur efendim.

Trakya-Paşaeli
Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti Merkez Kurulu
Başkanı
Şükrü

Vesika, 250 [a].

Şifre Ankara, 15/1/1920

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı
Cafer Tayyar Beyefendiye

Vilâyetin, teşkilât-ı milliyenin taazzuv ve teşmili hususundaki mesaide müteenni bir tarz-ı hareket takip eylediği bildirilmektedir. Mukadderatımızın mevzu-i bahs olduğu şu devr-i kat'î ve tarihîde vahdet ve teşkilât-ı milliyenin en kuvvetli bir hale gelmesi lüzumu müstağni-i arzdır. Zat-ı âlileri gibi hamiyet ve fedakârlığı ile tanınmış muktedir bir arkadaşımızın Edirne'de bulunuşu ve bilhassa teşkilât-ı müsellâhanın temini emrinde makam ve memuriyetinizin en müsait bir şekilde oluşu Heyet-i Temsiliyemiz için büyük bir teselli, milletimiz için azîm bir ümid-i halâstır. Rum teşkilât-ı müsellâhasına karşı lâhikaya [1] nazaran müsellâh millî müfrezeler teşkili, fedakâr zabit arkadaşlarımızın tebdil-i nam ederek sivil olarak en mühim mahallere tayini ve saire gibi tedabir-i âcileye tevessül buyurularak Trakya Paşaeli Heyet-i Merkeziyesi'nin de teşkilât hususunda her vakitten ziyade müteyakkız bulunmalarını rica ve takdim-i ihtiramat eyleriz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 250 [b].

Şifre Ankara, 15/1/1920

Edirne'de Trakya-Paşaeli Heyet-i Merkeziyesine

5/1/1920 tarihli rapor alındı. Teşkilât-ı müsellâhanın tanzim ve tensiki için Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e rica edildi. Galip Bahtiyar Bey teşrif ettiler. Müdavele-i efkâr eyledik. Hükûmet, Meclis-i Millî bu bâbda bir karar verinceye kadar teşkilât-ı milliye makamatı arasında cereyan eden telgraf muhaberatını servis olarak kabule mecburdur. Muharrerat bittabi ücrete tâbidir. Arz-ı hürmet eyleriz.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

[1] Bkz. Belge 188.

Belge 250 [a].

Şifre

Ankara, 15/1/1920

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı
Cafer Tayyar Beyefendi'ye

Valiliğin, ulusal örgütlerin örgenleşmesi ve yaygınlaşması konusundaki çalışmada ağırdan alarak bir yol izlediği bildirilmektedir. Alınyazımızın sözkonusu olduğu şu kesin ve tarihsel dönemde ulusal birliğin ve örgütlerin en güçlü bir duruma gelmesi gereği açıklama istemez. Sizin gibi yurtseverliği ve özverisi ile tanınmış güçlü bir arkadaşımızın Edirne'de bulunuşu, özellikle silahlı örgütlerin sağlanması konusunda makam ve görevinizin en uygun bir biçimde oluşu, Heyeti Temsiliyemiz için büyük bir avunç, ulusumuz için ulu bir kurtuluş umududur. Rum silahlı örgütlerine karşı, Ek'e[1] göre silahlı ulusal birlikler kurulması, özverili subay arkadaşlarımızın adlarını değiştirerek sivil kılıkta en önemli yerlere atanması vb. gibi ivedi önlemlere başvurularak, Trakya Paşaeli Merkez Kurulu'nun da örgütler konusunda her zamandan çok uyanık bulunmalarını rica ile saygılar sunarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 250 [b].

Şifre

Ankara, 15/1/1920

Edirne'de Trakya Paşaeli Merkez Kuruluna

5/1/1920 günlü rapor alındı. Silahlı örgütlerin düzenlenmesi ve yoluna konulması için Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'e rica edildi. Galip Bahtiyar Bey geldiler. Düşünce alışverişinde bulunduk. Hükümet, Meclisi Milli bu yolda bir karar verinceye değin, ulusal örgütler makamları arasında yapılan tel yazışmalarını servis olarak kabule zorunludur. Mektupların ücrete bağlı olması doğaldır. Saygılar sunarız.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[1] Bkz. Belge 188.

Vesika, 250 [c].

Şifre

Ankara, 1/3/1920

Tekirdağ[1] Mutasarrıfı Firuzan Beye

Livanız dahilinde muhitin adem-i müsaadesinden bahs ile teşkilât-ı milliye icrasının kabil olamayacağını Tekirdağ Heyet-i İdaresi'nin iş'arına atfen Edirne Heyet-i Merkeziyesi bildiriyor. Bu mütâlaayı hamiyet ve muhabbet-i milliye ile kabil-i telif göremiyoruz. Hadisat ve vakayi-i azime taht-ı tesirinde kalan fertler, cemiyet haline gelerek muhitin hayat ve zindegisinden ahz-i kuvvet etmedikçe mevcudiyetlerinin müheyya-yi inhidam bulunduğu kanaatini şuursuz bir halde zan ve tevehhüm ederler. Tekirdağı muhitinin vahdet-i umumiye-i milliyemizden hariç kalması tecviz edilemeyeceğinden her halde fikr-i hareket ve müdafaadan mahrum kaldığını hisseden muhite ifaza-i hayat edilerek hem kendilerinin ve hem de vatan-ı müşterekin halâs ve saadetini kâfil teşkilâtta kendilerine rehberlik ve mürşitlik edeceğinizi müsellem olan gayret ve hamiyet-i meftûrelerinden ümit eder ve cevab-ı muvaffakıyetinize intizar eyleriz Efendim.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Vesika, 250 [d].

Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'den alınan 5/3/1920 tarihli şifrenin mahlûlüdür:

C: İstizah-ı vâkıa çoktan muntazırdım. Bu suretle bendenize de hakk-ı kelâm bahş buyurulmasına teşekkür ve itiraf ederim ki Meclis-Meb'usan'ın....[2] ve hükûmetin âmâl-i milliye dairesinde teşekkülüne rağmen henüz.....[3] de İstanbul'da başlayan bir ahenksizlik mahsûs ve bu halin in'ikâsatından müteessir olan muhitimizde bir boşluk mevcuttur. Yoksa....[4] de hiçbir ihtilâf yoktur. Hadisat ve vakayii takip ve icab-ı hamiyeti tatbik hususunda geri kalan......[5] olmadığıma başlıca şahit zat-ı samileridir. Maahaza Trakya....[6] değildir. Bu havalideki ittıratsızlık ve tedbirsizlik.....[7] atılacak bir yanlış hatve neticesinde Ermeni ve Rumların muhaliflere iştirakleriyle Biga hâdisesinden daha şedit ve umumî vakayie

[1] 1927 basımında, eski adı ile: "Tekfurdağı."
[2-7] Okunamadığı anlaşılıyor.

Belge 250 [c].

Şifre

Ankara, 1/3/1920

Tekirdağ [1] Mutasarrıfı Firuzan Bey'e

Sancağınızda, çevrenin elverişli olmamasından söz ederek ulusal örgütler kurulmasının olanak içinde olmadığını, Tekirdağ yönetim kurulunun bildirisine dayanarak Edirne merkez kurulu haber veriyor. Bu düşünceyi yurtseverlik ve ulusal sevgi ile bağdaştıramıyoruz. Çok büyük olayların etkisinde kalan insanlar, toplum durumuna gelerek çevrenin yaşam ve canlılığından güç almadıkça varlıklarının çökmek üzere bulunduğu kanısına, bilinçsizce kapılır ve kuruntuya düşerler. Tekirdağ çevresinin ulusal genel birliğimizin dışında kalması doğru görülemeyeceğinden, her halde eylem ve savunma düşüncesinden yoksun kaldığını sezen çevreye yaşam verilerek, hem kendilerinin, hem de yurdun ortak kurtuluş ve mutluluğunu üzerine alan örgütte kendilerine önderlik ve yolgöstericilik edeceğinizi, bilinen ve yaradılıştan var olan çaba ve yurtseverliğinizden umar, başarı yanıtınızı bekleriz efendim.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Belge 250 [d].

Tekirdağ mutasarrıfı Firuzan Bey'den alınan 5/3/1920 günlü şifrenin çözümüdür:

Y: Açıklama istenilmesini çoktan bekliyordum. Böylece bana da söz hakkı bağışlanmış olmasına teşekkür ederek itiraf ederim ki Meclisi Mebusan'ın...... [2] ve hükümetin ulusal istekler içinde kuruluşuna karşın henüz .... [3] de İstanbul'da başlayan bir uyumsuzluk sezilmektedir ve bu durumun yansımalarından etkilenen çevremizde bir boşluk vardır. Yoksa ..... [4] hiçbir anlaşmazlık yoktur. Olayları izleme ve yurtseverlik gereğini uygulama konusunda geriye kalan .... [5] olmadığıma başlıca tanık yüce kişilikleridir. Yine de Trakya ... [6] değildir. Bu yöredeki düzensizlik ve önlemsizlik.... [7] atılacak her yanlış adım sonucu olarak Ermeni ve Rumların karşıcıllara katılmalarıyla Biga olayından daha ağır ve genel

[1] Asıl metinde, Tekirdağ'ın eski adı: "Tekfurdağı."
[2-7] Okunamamış sözcükler.

sebebiyet verilmiş olur. Sadaret-i uzmanın tamimi malûm. Buna bütün vilâyetin bitarafane.....[1] tebliği de munzam olunca benim gibi mülhak.....[2] mutasarrıfa vali vekâletinden müstakil livadan maiyyete tenzil edilen....[3] mutasarrıftan bu şerait dahilinde nasıl bir tecellüt beklenir. Hulâsa dertler çok. Mezunen Dersaadet'e gidiyorum. Orada fırsat bulursam bizzat gelerek olmazsa avdette bâposta tafsilât-ı lâzimeyi arzeylerim.

5 Mart 1920

Tekirdağ Mutasarrıfı
Ali Firuzan

Vesika, 251 [a].

Kuriye ile — Ankara, 3/2/1920

Rauf Beye

İskeçeli Arif Bey'den Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin tarz-ı faaliyetine dair bir mektup aldık. Cafer Tayyar Bey'in icap eden faaliyetten mahrum olduğu dermeyan ediliyor. Şarkî ve Garbî Trakya'nın bir vahdet-i mülkiye dahilinde ifade ve ilân edilmesi siyaset-i Osmaniye için de doğru bir hareket değildir. Şarkî Trakya gayr-i kabil-i münakaşa bir surette ecza-yi Osmaniyedendir. Garbî Trakya'nın istihlâsı için de şark ancak bir üssülhareke olabilir. Şark ve garbın vahdet-i mülkiyesi esasen Balkan Muahede-i Sulhiyesi ile garbın terk edilmiş olmasiyle ahden ihlâl kılınmış bulunmasına nazaran mülkî vahdet iddiası Şarkî Trakya'da dahi düşmanlarımızın bazı müddeayatına meydan verebilir. Bulgarların Adalar Denizi'nde[4] bir mahrec-i iktısadî talep etmeleri keyfiyeti de ayrıca muhtac-ı teemmüldür. Bulgar nokta-i nazarı Kavala'yı tercih edeceğinden Bulgaristan dahilinde de bu yolda sarf-ı mesai etmek icap eder.

Arif Bey'in ifadesine göre Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin azası meyanında ciddî bir tensik icra edilmesi takarrür etmiş. Cafer Tayyar Bey'le müştereken ve bâlâdaki esasat-ı malûme dahilinde, Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin bir an evvel ıslahiyle vazife-i milliyesine sevk edilmesi icap eder. Cafer Tayyar Bey'e talimat-ı lâzime verilmiştir. Arif Bey'in Bulgaristan harekâtı hakkındaki istıtlaatının peyderpey iş'ar-ı matlup olduğunun mumaileyhe iblâğ buyurulması rica olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

[1-3] Okunamadığı anlaşılıyor.
[4] Ege Denizi.

olaylara neden olunmuş olur. Buna bütün ilin yantutmaksızın..... [1] bildirimi de eklenince benim gibi bağlı [2] ..... [3] mutasarrıfa vali vekilliğinden bağımsız sancaktan buyruk altına indirilen...... [4] mutasarrıftan bu koşullar içinde nasıl bir yüreklilik gösterisi beklenir? Özeti, dertler çok. İzinli olarak İstanbul'a gidiyorum. Orada fırsat bulursam kendim gelerek, olmazsa dönüşte posta ile gerekli ayrıntıları sunarım.

5 Mart 1920

Tekirdağ Mutasarrıfı
Ali Firuzan

Belge 251 [a].

Kuriye ile — Ankara, 3/2/1920

Rauf Bey'e,

İskeçeli Arif Bey'den, Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin çalışma biçimine ilişkin bir mektup aldık. Cafer Tayyar Bey'in gereken çalışmadan yoksun olduğu ileri sürülüyor. Doğu ve Batı Trakya'nın bir ülke bütünlüğü içinde belirtilmesi ve duyurulması Osmanlı siyasası için de doğru bir davranış değildir. Doğu Trakya tartışma götürmez bir biçimde Osmanlı parçalarındandır. Batı Trakya'nın kurtarılması için de doğu ancak bir hareket üssü olabilir. Doğu ve Batının ülke bütünülüğü aslında Balkan Barış Antlaşması ile Batı'nın bırakılmış olmasıyla, antlaşma ile bozulmuş bulunduğuna göre ülke bütünlüğü savı Doğu Trakya'da bile düşmanlarımızın kimi savlarına olanak verebilir. Bulgarların Adalar Denizi'nde [5] bir iktisadi çıkış yeri istemeleri konusu da ayrıca düşünülmeyi gerektirir. Bulgar görüşü Kavala'yı yeğleyeceğinden Bulgaristan içinde de bu yolda çaba harcamak gerekir.

Arif Bey'in anlatışına göre Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin üyeleri arasında gerçek bir düzenleme yapılması kararlaştırılmış. Cafer Tayyar Beyle ortaklaşa, yukarıdaki bilinen ilkelerle, Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin, bir an önce düzeltilmesiyle ulusal görevine yöneltilmesi gerekir. Cafer Tayyar Bey'e gerekli yönerge verilmiştir. Arif Bey'in Bulgaristan harekâtı üzerinde öğrendiklerinin birer birer bildirilmesi istendiğinin kendisine ulaştırılması rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[1,3,4] okunamadığı anlaşılıyor.
[2] mülhak.
[5] Ege Denizi

Vesika, 251 [b].

Kuriye ile

Ankara, 3/2/1920

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beye

Trakya'nın Şarkî ve Garbî namiyle bir vahdet-i mülkiye altında ifade edilmesi siyaset-i Osmaniye için doğru değildir. Şarkî Trakya gayr-i kabil-i itiraz ve münakaşa bir surette ecza-yi memalik-i Osmaniyedendir. Garbî Trakya bir muahede-i sulhiye ile vaktiyle terkedilmiş bir kıt'a-i vatandır. Şarkî Trakya, garbın iltihakını temin etmek için bir üssülhareke olabilir. Yoksa Şarkî ve Garbî Trakya'nın vahdetini musırren iddia etmek Şarkî Trakya'da da bazı müddeayat serdine müntiç olabilir. Bu itibarla Şarkî Trakya hakkında hiçbir münakaşa mevzu-i bahs edilmemelidir. Bulgarların Adalar Denizi'n-de bir mahrec-i iktisadî tedariki hakkındaki iddialarını da derpiş etmek icap eder. Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bütün teşkilât-ı milliyesini bu esasa göre tevsi ve teslih etmek icap eder. Gümülcine havalisinde hedef, Yunan kuvve-i işgaliyesi olmalıdır. Garbî Trakya'daki Fransız siyasetinin Venizelos siyasetine pişdarlık ettiği mahsûstur. Binaenaleyh Trakya-Paşaeli heyet-i idaresi arasında ciddî bir tebdil ve tensik yapılacağı haber alındığından cemiyetimizin nokta-i nazar-ı siyasîsine göre alâkadarlarla tevhit ve teşrik-i mesai edilmesi ve şarkta hakimiyet-i Osmaniye kat'iyen mevzu-i münakaşa olmamak şartiyle garbın istihlâsı için icap eden tertibat ve teşkilâtın ikmaliyle Kuva-yi Milliye'nin Yunanlılara karşı bilhassa pek müsait olan İskeçe havalisinde faaliyete geçirilmesi ve bu hususta taraf-ı âlilerinden azamî muavenetin ibzali lâzımdır. Bulgaristan dahilinde cereyan eden harekât-ı inkılâbiyenin de vesait-i mahsusa ile takibi, Bulgaristan metalibinin Kavala cihetlerine tevcihine her suretle çalışılması faydalıdır. Bu husustaki mütâlaa-i aliyeleriyle derece-i mesai hakkındaki iş'aratınıza muntazırız.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Belge 251 [b].

Kuriye ile Ankara, 3/2/1920

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'e

Trakya'nın Doğu ve Batı adıyla bir ülke bütünlüğü altında anlatılması Osmanlı siyasası için doğru değildir. Doğu Trakya karşı durulmaz ve tartışılmaz bir biçimde Osmanlı ülkeleri parçalarındandır. Batı Trakya bir barış antlaşması ile vaktiyle bırakılmış bir yurt parçasıdır. Doğu Trakya, Batı'nın katılmasını sağlamak için bir hareket üssü olabilir. Yoksa Doğu ve Batı Trakya'nın birliğini üsteleyerek saylamak Doğu Trakya'da kimi savlar ileri sürülmesini sonuçlandırabilir. Bu bakımdan, Doğu Trakya üzerinde hiçbir tartışma söz konusu edilmemelidir. Bulgarların Adalar Denizi'nde bir iktisadi çıkış yeri elde edilmesi üzerindeki savlarını da gözönüne almak gerekir. Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin bütün ulusal örgütlerini bu ilkeye göre genişletmek ve silahlandırmak gerekir. Gümülcine yöresinde amaç, Yunan işgal kuvvetleri olmalıdır. Batı Trakya'daki Fransız siyasasının Venizelos siyasasına öncülük ettiği seziliyor. Bundan dolayı, Trakya-Paşaeli yönetim kurulu arasında gerçek bir değişiklik ve düzenleme yapılacağı haber alındığından, derneğimizin siyasal görüşüne göre ilgililerle işbirliği yapılması, doğuda Osmanlı egemenliği kesinlikle tartışma konusu olmamak koşulu ile, batının kurtarılması için gereken düzenleme ve örgütlerin tamamlanmasıyla Kuvayi Milliye'nin Yunanlılara karşı, özellikle pek elverişli olan İskeçe yöresinde eyleme geçirilmesi, bu yolda sizden büyük yardımın yapılması gereklidir. Bulgaristan'da olup giden devrimsel eylemin de özel araçlarla izlenmesi, Bulgaristan isteklerinin Kavala yönlerine yöneltilmesine her yoldan çalışılması yararlıdır. Bu konudaki düşüncelerinizle çalışmaların ne kertede olduğu üzerindeki haberlerinizi bekliyoruz.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Vesika, 252.

Edirne, 7/8.3.1920

K.O. 20. K.

Heyet-i Temsiliye'ye: Edirne Heyet-i Merkeziyesi'nin iş'arat-ı evveliyesinden Tekirdağı'nın vaziyeti malûm-ı âlileridir. Dersaadet' ten avdetimde bu defa da Firuzan Bey'le görüştüm. Vali Beyin teşkilât-ı milliyeye muzaheret ve muavenet hakkında resmî ve gayr-i resmî bir tebliğ ve iş'arı vuku bulmadığı cihetle kendisinin bu hususla iştigal edemeyeceğini ve buna taraftar bir valinin vücudu halinde keyfiyeti olzaman teemmül ederek ya bu bâbda sarf-ı mesai edeceğini veyahut muvaffakıyetini tahmin edemezse istifa edip çekileceğini beyan etti. Mir-i mumaileyh bu kanaatinde bir dereceye kadar haklıdır. Vali Beyin kanun dairesindeki muamelede ifratı ve zaman-ı hâzırın nezaket ve ehemmiyeti icabı Kuva-yı Milliye'nin lüzum-ı takviyesi hakkındaki lâkaydisi vilâyetin bir iki mahal müstesna olmak üzere her tarafında rüesa ve memurin-i hükûmeti mütereddit ve lâkayt bırakmaktadır. Evvelce de bilmünasebe arzedildiği ve malûm-ı devletleri olduğu veçhile bizde ahali her işi hükûmetten beklemekte ve mârülarz rüesa-yi mülkiyenin vaz'-ı bitarafisi yüzünden teşkilât-ı milliye matlub-ı âli üzere taazzuv edememektedir. Vilâyet dahilinde sık sık icra etmekte olduğum teftişlerde bilhassa köylülerle pek sıkı temas ediyorum. Ekseriyet itibariyle bu tabaka her türlü fedakârlığa âmâdedir. Yalnız eshab-ı emlâk ile Balkan Harbi fecayiinden felâket görenlerden ihtiyarlar zümresinin bir kısm-ı mühimmi faaliyetten mütehaşidirler. Bilhassa kasabalardaki eşraf ve mütehayyizan, Bolşeviklik kendilerinin kanaatince yanlış telâkkiye uğramıştır. Ondaki......[1] zenginlerin emlâk ve emvalini taksim etmekten ibaret ad ve teşkilât-ı milliyeyi bu hususla alâkadar zannediyorlar. Gezdiğim yerlerde bu fikr-i sakimin tashihine çalışıyorsam da bittabi her köye gitmek kabil olamıyor. Edirne vilâyetinin bu vaziyet ve ahval-i ruhiyesini İstanbul'daki rüfekaya da arz ve izah ettim. Bununla beraber icabında âmâl-i milliyenin müdafaası için az çok bir mevcudiyet ve kuvvet temin edeceğime ümitvarım. Ancak keyfiyetin esaslı ve şümullü olması cümlemizce şayan-ı arzu olup bu da mehazir-i mesrûdenin ref'ine çalışılmakla kabil olacağı mâruzdur.

K.O. 1 K.
Cafer Tayyar

[1] Okunamadığı anlaşılıyor.

Belge 252.

Edirne, 7/8.3.1920

20. Kolordu Komutanlığına

Heyeti Temsiliye'ye: Edirne Merkez Kurulunun önceki bildirgelerinden, Tekirdağ'ın durumu sizce öğrenilmiştir. İstanbul'dan dönüşümde bu kez de Firuzan Bey'le görüştüm. Vali beyin ulusal örgütlere desteği ve yardımı üzerinde, resmi ve resmi olmayan bir bildirim ve haberi gelmediğinden, kendisinin bu konu ile uğraşamayacağını, buna yandaş bir valinin varlığı durumunda konuyu o zaman düşünerek bu yolda çaba harcayacağını, ya da başarısını kestiremezse görevden çekileceğini açıkladı. Kendisi bu kanısında bir kerteye değin haklıdır. Vali beyin yasa içindeki işlemlerde aşırılığı ve zamanın ağırlığı ve önemi gereği Kuvayi Milliye'nin güçlendirilmesinin gerektiği üzerindeki aldırmazlığı, ilin, bir iki yer dışında her yanında hükümet üst [1] ve görevlilerini duraksar ve aldırışsız bırakmaktadır. Önce de yeri geldiğinde sunulduğu ve sizce bilindiği üzere, bizde halk her işi hükümetten beklemekte, önceleri belirtilen sivil üstlerin yansız tutumu yüzünden ulusal örgütler sizin yüksek isteğinizce örgenleşememektedir. İl içinde sık sık yapmakta olduğum denetlemelerde özellikle köylülerle pek sıkı değiniyorum. Çoğunluğu bakımından bu katman her türlü özveriye hazırdır. Yalnız mülk sahipleri ile Balkan Savaşı'nın acıklı olaylarından yıkım görenlerden yaşlılar takımının önemli bir bölüğü eylemden korkuyorlar. Özellikle kasabalardaki ileri gelenler[ce] Bolşeviklik kendilerinin kanısınca yanlış anlaşılmıştır. Ondaki .... [2] varlıklıların mülklerini ve mallarını bölüşmek sayıyor, ulusal örgütleri bu konu ile ilgili sanıyorlar. Gezdiğim yerlerde bu yanlış düşüncenin düzeltilmesine çalışıyorsam da elbette her köye gitmek olanaklı olmuyor. Edirne ilinin bu durumu ve ruh halini İstanbul'daki arkadaşlara da bildirerek açıkladım. Bununla birlikte gereğinde ulusal isteklerin savunulması için az çok bir varlık ve kuvvet sağlayacağımdan umutluyum. Ancak konunun temelli ve yaygın olması hepimizce isteğe değer olup, bu[nun] da öne sürülen sakıncaların kaldırılmasına çalışılmakla olanaklı olacağı bilgilerine sunulur.

1. Kolordu Komutanı
Cafer Tayyar

[1] rüesa.
[2] Okunamadığı anlaşılıyor.

Vesika, 253 [a].

Zata mahsustur
Müstaceldir

Harbiye, 11/3/1920

Ankara K. O. 20 K. ve Mahmut Beyefendiye

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

1 — Dün akşam mevsuk İtalyan menabiinden şayan-ı itimat bir zata vâki olan mahremane ihbaratta mümessillerin[1] dün bâdezzeval içtima ederek Londra'dan gelen ve Dersaadet'teki Kuva-yi Milliye rüesasının tevkifi emrini havi olan meseleyi tezekkür ile kabul eyledikleri, binaenaleyh bu gibi zevatın bir an evvel Dersaadet'ten uzaklaşmaları icap eylediği iş'ar kılınmıştır. Biz bunu ya Mütelifin'in bir blöfü veyahut Meclis-i Millî'nin feshini müntiç olacak Ferit Paşa'nın mevki-i iktidara getirilmesi gibi iki şıkka haml ediyoruz. Birinci şıkla bu gibi zevatın firarı neticesinde bir iskandal yaparak nail-i emel olmak, ikinci şıkla da adem-i itimat vererek Meclisi fesih ve vâsi bir tevkifat yaparak İtilâf Devletleri'nin de muzahereti ile saltanat ve hükûmet ile birlikte milliyetperverlerin aleyhine hareket etmektir. Tabiî her iki ihtimale karşı da buradan hiçbir yere gidilmeyecek, işin sonuna kadar vazife-i namus ifa kılınacaktır. Salih Paşa bu vaziyeti bilerek ve bu hale bilerek sebep olmaktadır. Binaenaleyh evvelce de arzeylediğimiz veçhile bu renksiz yeni kabileninin ıskatı için son derece çalışacağız ve muvaffak olacağımıza da eminiz.

2 — Mevsukan istihbar olunduğuna göre Allenbi mütareke zeyli Yaver ve Reşit paşalar tarafından hükûmet namına Tevfik Paşa Kabinesi zamanında imza edilmiştir. Ele geçince sureti takdim kılınacaktır. (Rauf)

Seryaver
Salih

[1] İtilâf Devletleri temsilcileri.

Belge 253 [a].

Kişiye özeldir
İvedidir

Harbiye, 11/3/1920

Ankara 20. Kolordu Komutan Vekili Mahmut Beyefendiye

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine:

1 — Dün akşam sağlam İtalyan kaynaklarından, güvenilir bir kimseye verilen gizli haberlerde temsilcilerin [1] dün öğleden sonra toplanarak Londra'dan gelen ve İstanbul'daki Kuvayi Milliye başkanlarının tutuklanması buyruğunu içeren sorunu görüşerek kabul ettikleri, bundan dolayı bu gibi kimselerin bir an önce İstanbul'dan uzaklaşmaları gerektiği haber verilmiştir. Biz bunu ya İtilaf Devletleri'nin bir kurusıkısı ya da Meclisi Milli'nin dağıtılmasını sonuçlandıracak Ferit Paşa'nın iktidara getirilmesi gibi iki olasılığa bağlıyoruz. Birincisiyle bu gibi kişilerin kaçması sonucunda bir skandal yaparak isteklerine kavuşmak, ikincisi ile de güvensizlik oyu vererek Meclis'i dağıtmak ve geniş tutuklamalar yaparak İtilaf Devletleri'nin de yardımıyla saltanat ve hükümet ile birlikte ulusseverlere karşı eyleme geçmektir. Doğaldır ki, her iki olasılığa karşı da buradan hiçbir yere gidilmeyecek, işin sonuna değin namus görevi yerine getirilecektir. Salih Paşa bu durumu bilerek ve bu duruma bilerek neden olmaktadır. Bundan dolayı önce de bildirdiğimiz üzere bu renksiz yeni hükümetin düşürülmesi için son kerte çalışacağız, başarıya ulaşacağımıza da güveniyoruz.

2 — Sağlam olarak haber alındığına göre Allenbi Ateşkes eki, Yaver ve Reşit paşalarca hükümet adına Tevfik Paşa hükümeti zamanında imza edilmiştir. Ele geçince örneği sunulcaktır. (Rauf)

Başyaver
Salih

[1] İtilaf devletleri temsilcileri.

Vesika, 253 [b].

Şifre Ankara, 11/3/1920

Kâzım Karabekir Paşa'ya, Eskişehir'de Fahrettin ve Refet beylere
K.O. 3 Kumandanı Salâhattin Beye

İstanbul'dan şimdi vürut eden telgraf sureti berây-i malûmat aynen arzolunur. (Bir suretinin On Dördüncü Kolorduya verilmesi Fahrettin beyefendiden rica olunur).

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

SURET

Dün akşam mevsuk İtalyan menabiinden şayan-ı itimat bir zata vâki olan mahremane ihbaratta mümessillerin dün bâdezzeval içtima ederek Londra'dan gelen ve Dersaadet'teki Kuva-yi Milliye rüesasının tevkifi emrini havi olan meseleyi tezekkür ile kabul eyledikleri, binaenaleyh bu gibi zevatın bir an evvel Dersaadet'ten uzaklaşmaları icap eylediği iş'ar kılınmıştır. Biz bunu ya Mütelifin'in bir blöfü veyahut Meclis-i Millî'nin feshini müntiç olacak Ferit Paşa'nın mevki-i iktidara getirilmesi gibi iki şıkka hamlediyoruz. Birinci şıkla bu gibi zevatın firarı neticesinde bir iskandal yaparak nail-i emel olmak, ikinci şıkla da adem-i itimat vererek Meclisi fesih ve vâsi bir tevkifat yaparak İtilâf Devletleri'nin de muzahereti ile saltanat ve hükûmet ile birlikte milliyetperverlerin aleyhine hareket etmektir. Tabiî her iki ihtimale karşı da buradan hiçbir yere gidilmeyecek, işin sonuna kadar vazife-i namus ifa kılınacaktır. Salih Paşa bu vaziyeti bilerek bu hale bilerek[1] sebep olmaktadır. Binaenaleyh evvelce de arzeylediğimiz veçhile bu renksiz yeni kabinenin ıskatı için son derece çalışacağız ve muvaffak olacağımıza da eminiz.

[1] 1927 basımında böyledir.

Belge 253 [b].

Şifre

Ankara, 11/3/1920

Kâzım Karabekir Paşa'ya, Eskişehir'de Fahrettin ve Refet Beylere
3. Kolordu Komutanı Salâhattin Bey'e

İstanbul'dan şimdi gelen telyazı örneği bilgi edinilmek üzere olduğu gibi sunulur. (Bir örneğinin On Dördüncü Kolordu'ya verilmesi Fahrettin Beyefendi'den rica olunur).

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

ÖRNEK

Dün akşam sağlam İtalyan kaynaklarından güvenilir bir kimseye verilen gizli haberlerde, temsilcilerin dün öğleden sonra toplanarak Londra'dan gelen ve İstanbul'daki Kuvayi Milliye başkanlarının tutuklanması buyruğunu içeren sorunu görüşerek kabul ettikleri, bundan dolayı bu gibi kimselerin bir an önce İstanbul'dan uzaklaşmaları gerektiği bildirilmiştir. Biz bunu ya İtilaf Devletleri'nin bir kurusıkısı, ya da Meclisi Milli'nin dağıtılmasını sonuçlandıracak Ferit Paşa'nın iktidara getirilmesi gibi iki olasılığa bağlıyoruz. Birincisiyle bu gibi kişilerin kaçması sonucunda bir skandal yaparak isteklerine kavuşmak, ikincisiyle de güvensizlik oyu vererek Meclisi dağıtmak ve geniş tutuklamalar yaparak İtilaf Devletleri'nin de yardımı ile saltanat ve hükümet ile birlikte, ulusseverlere karşı eyleme geçmektir. Doğaldır ki her iki olasılığa karşı da buradan hiçbir yere gidilmeyecek, işin sonuna değin namus görevi yerine getirilecektir. Salih Paşa bu durumu bilerek ve bu duruma bilerek [1] neden olmaktadır. Bundan dolayı, önce de bildirdiğimiz gibi bu renksiz yeni hükümetin düşürülmesini için son kerte çalışacağız ve başarıya ulaşacağımıza da güveniyoruz.

[1] 1927 basımında böyledir.

Vesika, 253 [c].

Şifre
Müstaceldir

14/3/1920

Seryaver Salih Beye

Rauf Beyefendiye:

Mütarekenin hafi mevadd-ı müzeyyelesinden Erkânıharbiye Reis-i Sanisi Kâzım Paşa'nın[1] malûmatı olması muhtemel bulunduğunu On Beşinci Kolordu Kumandanı Kâzım[2] Paşa bildiriyor. Nazar-ı dikkat-i âlinizi celbederim.

Mustafa Kemal

Vesika, 253 [d].

Şifre
Müstaceldir

14/3/1920

İsmet Beyefendiye

Reşit ve Yaver paşalar tarafından imza edildiği Rauf Beyefendi tarafından istihbar ve bize de iş'ar kılınan mütarekename mevadd-ı hafiyesi hakkında Erkânıharbiye Reis-i Sanisi Kâzım Paşa'nın malûmattar oldukları maznundur. Fevzi Paşa'nın nazar-ı dikkatinin celp buyurulması mercudur.

Mustafa Kemal

Vesika, 254.

Harbiye, 11/3/1920

K.O. 20 Kumandan Vekili Mahmut Beyefendiye

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

1 — Son mâruzatımıza ve kabine vaziyetleri hakkında bir gûna mütâlaatınıza destres olamadığımızdan adem-i vusulünden ve sıhhatinizden bihakkın endişedeyim. Cevabınıza muntazırız.

[1] İnanç.
[2] Karabekir.

Belge 253 [c].

Şifre 14/3/1920

İvedidir

Başyaver Salih Bey'e

Rauf Beyefendi'ye:

Ateşkes anlaşmasının gizli ek maddelerinden Genelkurmay İkinci Başkanı Kâzım Paşa'nın [1] bilgisi olması olası bulunduğunu, On Beşinci Kolordu Komutanı Kâzım Paşa [2] bildiriyor. Dikkatlerinizi çekerim.

Mustafa Kemal

Belge 253 [d].

Şifre 14/3/1920

İvedidir

İsmet Beyefendiye

Reşit ve Yaver paşalarca imza edildiğini Rauf Beyefendi'nin haber aldığı, bize de bildirilen Ateşkes'in gizli maddeleri üzerinde Genelkurmay İkinci Başkanı Kâzım Paşa'nın bilgisi bulunduğu sanılıyor. Fevzi Paşa'nın dikkatinin çekilmesi rica olunur.

Mustafa Kemal

Belge 254.

Harbiye, 11/3/1920

20. Kolordu Komutan Vekili Mahmut Beyefendiye

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine;

1 — Son sunularımız ve hükümet durumları üzerinde herhangi bir görüşünüzü öğrenemediğimizden, alınmamış olduğundan ve sağlığınızdan haklı olarak kaygı duyuyorum. Yanıtınızı bekliyorum.

[1] İnanç.

[2] Karabekir.

2 — Maraş müsadematının ne suretle başlayıp ne tarzda cereyan ettiği hakkında mufassal ve sizin mevsuk malûmatınızın iş'arını da rica eyleriz Efendim. (Rauf)

Harbiye Nezareti Seryaveri
Salih

Vesika, 255 [a].

Şifre
Gayet müstaceldir

12/3/1920

Seryaver Salih Beye

C: 11/3/1920:

1 — Rauf Beyefendiye: Kabineye adem-i itimat reyi vermek suretiyle taarruzun tarafımızdan [1] yapılması o kadar kuvvetli bir sebebe istinat ettirilemeyecektir. Kâzım Karabekir, Fuat paşalarla Ankara'ya gelmiş olan Refet ve Fahrettin beyler de aynı fikirdedirler. Ancak grubun derece-i tesanüt ve tecellüdüne ve vahdet-i hareketteki azm-i kat'îsine dair sarih bir fikir ve kanaat hâsıl etmek için Salih Paşa'nın grup heyet-i idaresiyle müzakere etmeksizin hareket etmesini bir meşrutiyet meselesi yapmak hususundaki karar hakkında hiçbir mütâlaa dermeyan etmemiştim.

2 — İngilizlerin tevkif kararına, muhaliflerin yaygaralarına karşı Meclisin cesurane nihayete kadar vazifesine devamı pek nâfi ve parlaktır. Ancak zat-ı âlinizle beraber vücutları teşebbüsat ve harekât-ı âtiyemiz için elzem olan arkadaşların neticede bize iltihakları esbabı behemehal müemmen olmak şarttır. Aksi takdirde grubun vahdet ve azim dairesinde hareketini tanzim edebilecek zevatın şimdiden tavzifiyle sizlerin hemen buraya gelmeleri elzemdir. Buraya gelecek zevat meyanında memleketi temsil evsafını haiz olanlarla icabında hükûmet teşkil ve idare liyakatindekilerin bulunması mühimdir. İtilâf Devletleri'nin muamele-i zecriye tatbik edeceklerine şüphe yoktur.

3 — Maraş meselesi hakkında vesaik-i hakikiyeye müstenit ayrıca bir rapor takdim ederim.

4 — Büyük iştiyak ve hürmetle gözlerinizden öperim.

Mustafa Kemal

[1] NUTUK metninde (1927, 1934): "tarafımızdan". Bu basımın 1. cildinde (s. 546, 547) de; "tarafınızdan" yeğlenmiştir.

2 — Maraş çarpışmalarının ne yolda başlayıp ne yolda olup gittiği üzerinde ayrıntılı, sağlam bilgilerinizin bildirilmesini de rica ederiz Efendim. (Rauf)

Harbiye Nezareti Başyaveri
Salih

Belge 255 [a].

Şifre
çok ivedidir.

12/3/1920

Başyaver Salih Bey'e

Y: 11/3/1920

1 — Rauf Beyefendiye: Hükümete güvensizlik oyu vererek saldırının bizden [1] yapılması o denli güçlü bir nedene dayandırılamayacaktır. Kâzım Karabekir, Fuat paşalarla Ankara'ya gelmiş olan Refet ve Fahrettin beyler de özdeş düşüncededirler. Ancak, Grubun dayanışma ve yiğitlik gösterme derecesine, birlikte davranmadaki kesin kararına değgin açık bir düşünce ve kanıya varmak için Salih Paşa'nın Grup yönetim kurulu ile görüşmeksizin davranması [nı] [2] bir meşrutiyet sorunu yapmak yolundaki karar üzerinde hiçbir düşünce ileri sürmemiştim.

2 — İngilizlerin tutuklama kararına, karşıcılların yaygaralarına karşı Meclis'in yüreklilikle sonuna değin görevini sürdürmesi pek yararlı ve parlaktır. Ancak sizinle birlikte, varlıkları ileriki girişim ve eylemlerimiz için çok gerekli olan arkadaşların sonuçta bize katılmaları nedenleri [nin] ne olursa olsun, güven altına alınması koşuldur. Yoksa, Grubun birlik ve kararlılık içinde davranışını düzenleyebilecek kişilerin şimdiden görevlendirilmesiyle sizlerin hemen buraya gelmeleri çok gereklidir. Buraya gelecek kişiler arasında ülkeyi temsil niteliklikleri olanlarla gereğince hükümet kurma ve yönetme yeteneğindekilerin bulunması önemlidir. İtilaf Devletleri'nin zor kullanacaklarına kuşku yoktur.

3 — Maraş sorunu üzerinde gerçek belgelere dayalı ayrıca bir rapor sunarım.

4 — Büyük özlem ve saygıyla gözlerinizden öperim.

Mustafa Kemal

[1] Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

[2] hareket etmesini.

Vesika, 255 [b].

Başmemur Efendiye

Şimdi size bir telgraf yazacağız. Bunu mahallerine makine başında bizzat yazmanızı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri arzu ediyorlar. İstanbul'u bilâhare tekrar bize veriniz.

Hayati

Hamdi Beye

Bu telgrafı hemen bizzat keşide etmenizi ve bildirmenizi rica ederim.

Heyet-i Temsiliye Kâtibi
Hayati

Ankara, 16/3/1920

Diyarbekir'de K.O. 13 K. Cevdet Beyefendiye
Erzurum'da K.O. 15 Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine
Sıvas'ta K.O. 3 K. Salâhattin Beyefendiye
Konya'da K.O. 12 K. Fahrettin Beyefendiye
Bursa'da Fırka 56, Bandırma'da K.O. 14, Balıkesir'de Fırka 61 Kumandanlıklarına.
Nazilli Mevki Kumandanı Servet Beyefendiye
Edirne'de K.O. 1 K. Cafer Tayyar Beyefendiye
İzmit'te Fırka 1 K. Rüştü Beyefendiye

Bu sabah 16/3/1920 İngilizler Şehzadebaşı'ndaki karakolu askerimiz uykuda iken basarak altı kişiyi şehit ve on beş kadarını mecruh ettikten sonra karakolu ve bir taraftan da Harbiye Nezareti'ni ve Tophane'yi ve Harbiye Telgrafhanesi'ni işgal ettikleri bildirildi. Bu harekâtı yapan rıhtıma yanaşan İngiliz zırhlıları bahriye efradıdır. İstanbul'da fevkalâde bir halin cereyan etmekte olduğu anlaşılıyor. Vaziyet Heyetimizce takip edilmektedir. İstanbul'la muhabere ve münasebette müteyakkız bulunulması arzolunur.

Mustafa Kemal

Zeyil: Beyoğlu Telgrafhanesi'ni işgal ve memurini oradan tardetmişlerdir. Dersaadet Telgrafhanesi'ni de bir saate kadar işgal edecekleri haber alınmıştır.

Belge 255 [b].

Başmemur Efendiye

Şimdi size bir tel yazacağım. Bunu yerlerine makina başında kendiniz yazmanızı Mustafa Kemal Paşa hazretleri istiyorlar. İstanbul'u sonra yine bize veriniz.

Hayati

Hamdi Bey'e

Bu teli hemen kendiniz çekmenizi ve bildirmenizi rica ederim.

Heyeti Temsiliye yazmanı
Hayati

Ankara/16/3/1920

Diyarbakır'da 13. Kolordu Komutanı Cevdet Beyefendiye
Erzurum'da 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine
Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanı Salâhattin Beyefendiye
Konya'da 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Beyefendiye
Bursa'da 56.Tümen, Bandırma'da 14. Kolordu, Balıkesir'de 61. Tümen Komutanlıklarına
Nazilli Mevki Komutanı Servet Beyfendiye
Edirne'de 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Beyefendiye
İzmit'te 1. Tümen Komutanı Rüştü Beyefendiye

Bu sabah, 16/3/1920, İngilizler[in] Şehzadebaşı'ndaki karakolu askerimiz uykuda iken basarak altı kişiyi şehit ve on beş kadarını yaraladıktan sonra karakolu, bir yandan da Harbiye Nezareti ile Tophaneyi, Harbiye Telgrafhanesini işgal ettikleri bildirildi. Bu eylemi yapan, rıhtıma yanaşan İngiliz zırhlıları[ndan] deniz erleridir. İstanbul'da olağanüstü birşeyler olup bitmekte olduğu anlaşılıyor. Durum kurulumuzca izlenmektedir. İstanbul ile yazışma ve ilişkide uyanık bulunması bilginize sunulur.

Mustafa Kemal

Ek: Beyoğlu telgrafhanesini işgal ederek görevlileri oradan kovmuşlardır. İstanbul telgrafhanesini de bir saate değin işgal edecekleri haber alınmıştır.

Vesika, 256.

İzmit, 16 Mart 1920

Heyet-i Temsiliye tarafından bu sabah yazılan tamimi aldım. Esasen memlekette asayiş temini başlıca vazifemizdir. Binaenaleyh bu sabah İzmit'teki İngiliz harp sefinesi kumandanı tarafından şifahî tebligatta da memlekette ittihaz edilecek mukarrerat her halde iyi olacağı bildirilmesi üzerine bir kat daha asayişe çalışılmakta olduğunu arz ve müsterih olunması....

Mutasarrıf
Suat

Vesika, 257.

Konya Başmüdürü Beye

1 — Kolordu Kumandanı Fahrettin Beyefendinin yaverini makine başına çağırttırınız.

2 — Şimdi İstanbul merkezinden bir İngiliz tebliğ-i resmîsi yazılıyor. Bunun kat'iyen intişarına meydan verilmemesi ve doğrudan doğruya işgal altında bulunan İstanbul merkezine yol verilmemesi ve mebhus tebliğin alınan merakizde imhasının derhal emir buyurulması arzu ve rica olunuyor, arzederim.

Heyet-i Temsiliye Kâtibi
Hayati

Şemsettin Beyefendiye

İstanbul merkezi İngiliz tebliğ-i resmîsine Konya Valisi Beyefendinin cevap verdiğini yazıyor. Paşa Hazretleri bunun sıhhatini anlamak istiyorlar. İstanbul merkezi İngilizlerin tamamiyle taht-ı işgalindedir Efendim.

Hayati

Hayati Bey'e

Konya, 16 Mart 1920

İstanbul merkezindeki memurların cevap almadıkları takdirde telgrafhaneden çıkarılmayacaklarını[1] bildirmeleri ve ısrarları üzerine âtideki cevap verilmiştir.

[1] 1927 basımında: "çıkarmayacaklarını".

Belge 256.

İzmit, 16 Mart 1920

Heyeti Temsiliye'den bu sabah yazılan genelgeyi aldım. Aslında ülkede güvenliğin sağlanması başlıca görevimizdir. Bundan dolayı bu sabah İzmit'teki İngiliz savaş gemisi komutanının yaptığı sözlü bildirimde de, ülkede alınacak kararların her halde iyi olacağı bildirilmesi üzerine bir kat daha güvenliğe çalışılmakta olduğunu sunar ve içinizin rahat olması....

Mutasarrıf
Suat

Belge 257.

Konya Başmüdürü Beye

1 — Kolordu Komutanı Fahrettin Beyefendi'nin emir subayını makina başına çağırınız.

2 — Şimdi İstanbul merkezinden bir İngiliz resmi bildirimi yazılıyor. Bunun kesinlikle yayılmasına olanak verilmemesi, doğrudan doğruya işgal altında bulunan İstanbul merkezine yol verilmemesi, sözü geçen bildirimin alınan merkezlerde yok edilmesinin hemen buyrulması isteniyor ve rica olunuyor, sunarım.

Heyeti Temsiliye Yazmanı
Hayati

Şemsettin Beyefendi'ye

İstanbul merkezi, İngiliz resmi bildirimine Konya valisi beyefendinin yanıt verdiğini yazıyor. Paşa hazretleri bunun sağlamlığını anlamak istiyorlar. İstanbul merkezi İngilizlerin tümüyle işgali altındadır efendim.

Hayati

Hayati Bey'e

İstanbul merkezindeki görevlilerin, yanıt almazlarsa telgrafhaneden çıkarılmayacaklarını bildirmeleri ve üstelemeleri üzerine aşağıdaki yanıt verilmiştir.

SURET

İmza yerine "Düvel-i İtilâfiye tebligatıdır" ibaresiyle çekilen telgrafnameyi saat bir buçukta aldım. Asayişin muhafazasına çalışmak vazifemdir. Bu vazifeyi ifaya çalışacağım tabiîdir. Bu telgrafı çeken makam ve zatın bildirilmesi rica olunur.

Vesika, 258.

Numara 384 Erzurum, 22/9/1920

Ankara'da Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Esliha ve mühimmat ve erzak ve emval-i metrûkede vuku bulan su-i istimalât ve gayr-i kanunî ve nâmahdut tekâlif ahzi, kanunsuz tahakküm ve tecebbür, halkın hissiyatını büsbütün rencide etmiş, Erzurum'un emniyetsiz ve ümitsiz bir vaziyete düşerek artık kendi elleriyle idare edilmeleri lüzumu yegâne çare-i necat ve halâs addettiği bir zamanda buraya geldik. Paşanın[1] da hareketi menafi-i memlekete tevafuk etmediği cihetle alenen yapılan fenalıklara hemen nihayet verilmesi ve tahkikat hitamında tahakkuk edecek hale göre müsebbiplerinin tecziyesi lüzumunda ahali müttefikan ısrar ve emniyetbahş tedabirin âcilen ittihazı talebi ve vilâyet vekâletini bizzat muvakkaten kabul etmekliğim Paşa dahil olduğu halde ahali tarafından rica ve istirham olundu. Ahval mufassalan yazılarak bizzarure birkaç (k v l k a y c b n z v s y)[2] veçhile vekâletin Hüseyin Avni Bey'e tevdii lüzumunu yazmıştım. Bizzat idarede bulunmayarak haricen tanzim-i umur ve gönderilen heyetin muvasalatında Meclise izahat vermek üzere Ankara'ya gelmekliğim lâzımdır. Böyle nazik bir zamanda Avni Bey'in tahkikatın ikmaline kadar vekâlette bulunması meb'uslukla gayr-i kabil-i telif görülmemelidir. Meseleyi daha vahim bir safhaya (....)[3] ve Erzurum mukavemet ve mevcudiyeti zayi ettirmeden teklifatın kabulü pek açık olarak irtikâp edilmiş olan su-i istimalât hakkındaki takibatın hitamına kadar memleketin kendilerinden addederek emniyet gösterdikleri Meb'us Hüseyin[4] Bey'in tebliğ-i memuriyeti ve yirmi dört saate kadar cevap

[1] Karabekir.
[2,3] Okunamadığı anlaşılıyor.
[4] H. Avni [Ulaş].

ÖRNEK

İmza yerine İtilaf Devletleri bildirimidir sözleriyle çekilen telyazıyı saat bir buçukta aldım. Güvenliğin korunmasına çalışmak görevimdir. Bu görevi yerine getirmeye çalışacağım doğaldır. Bu teli çeken kat ve kişinin bildirilmesi rica olunur.

Belge 258.

Sayı 384 Erzurum, 22/9/1920

Ankara'da Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Silah, cephane, yiyecek ve bırakılmış mallardan[1] yapılan yolsuzluklar, yasa dışı ve sonsuz vergi almalar, yasa dışı baskı ve zorlama halkın duygularını büsbütün incittiği, Ezurum'un güvensiz ve umutsuz bir duruma düşerek artık kendi elleriyle yönetilmeleri gereği [ni] tek kurtuluş ve esenlik umarı saydığı bir zamanda buraya geldik. Paşa'nın[2] da davranışı ülkenin çıkarına uymadığından, açıkça yapılan kötülüklere hemen son verilmesi, soruşturma sonunda ortaya çıkacak duruma göre bunlara neden olanların cezalandırılması gereğinde halk [ın] hep birlikte üstelemesi, güven verici önlemlerin ivedilikle alınması isteği, valilik vekilliğini kendim geçici olarak kabul etmekliğim, Paşa da içinde olduğu halda halkça rica edildi. Durum ayrıntılı olarak yazılıp zorunlukla (k v l ka y c b n z v s y)[3] üzere vekilliğin Hüseyin Avni Bey'e verilmesi gereğini yazmıştım. Kendim yönetimde bulunmayarak dışarıdan işlerin düzenlenmesi ve gönderilecek kurulun gelişinde meclis'e açıklamada bulunmak üzere Ankara'ya gelmekliğim gerekiyor. Böyle ağır bir zamanda Avni Bey'in soruşturmanın tamamlanmasına değin vekillikte bulunması milletvekilliği ile bağdaşmaz görülmemelidir. Sorunu daha ağır bir evreye (...)[4], Erzurum direnme ve varlığı [nı] yitirtmeden önerilerin kabulü pek açık olarak işlenmiş olan yolsuzluklar üzerindeki kovuşturmanın sonuna değin, buranın kendilerinden sayarak güven gösterdikleri milletvekili Hüseyin [Avni] Bey'in

[1] emvali metrûke

[2] K. Karabekir Paşa.

[3-4] Okunamadığı anlaşılıyor.

verilmesi ve keyfiyetten Paşanın haberdar edilmesi müsterhamdır Efendim[1].

Büyük Millet Meclisi Reis-i Sanisi
Celâlettin Arif

Vesika, 259.

Gayet mühim ve müstaceldir
Hemen keşide edilecektir

Erzurum, 24/9/1920

Ankara'da Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Heyet-i Vekile'de ve Büyük Millet Meclisi'nde kıraat olunacaktır.

Heyet-i Vekile'nin Vekâlet-i[2] âlilerinin gayr-i musip ve gayr-i kanunî bulduğunuz tekliflerimin hangileri olduğunu bildirmenizi rica ederim. Acaba Erzurum Meb'usu Hüseyin Avni Bey'in Erzurum vali vekâletine tayini talebi mi? Eğer bu ise hatır-ı âlilerinde olmak gerektir ki, Ankara'dan çıkmazdan mukaddem, Erzurum ahalisi kendisine vali bulup bize inha etsinler, emrini sizden telâkki eylemiş idim. Ben de ahaliye emrinizi tebliğ ettim. Acaba hata mı ettim? Ahali de bu teklifi hüsn-i telâkki ederek bu zatın asil gelinceye kadar vekil olmasını talep ettim. Bu talebi Ankara'ya bildirdim. Silâh, cephane temin eylemek üzere birçok fedakârlığa katlandığımız bir zamanda kırk elli bin silâhla milyonlarca mühimmatın dolayısiyle Rumlara satılması, tahniyede vukua gelen su-i istimalât yüzünden ahalide bir galeyan uyanmasından dolayı hırsızların bir an evvel tecziyelerini talep etmekliğim acaba gayr-i musip ve gayr-i kanunî bir teklif miydi? İcra eylediğim takibat üzerine Tahniye[3] Müdürü Avni Efendinin hesabatı tetkike başlandı. Ve beş bin kilo un sattığı meydana çıkar çıkmaz mumaileyhin intiharından ne mana çıkarılır? Emval-i metruke satışlarından vukua getirilen su-i istimalât bütün halkın ağzında iken müsebbiplerinin zâhire ihracını talep etmek acaba gayr-i musip ve gayr-i kanunî bir talep mi; ileri cepheden ordu namına mevcut su-i istimalâtın bir an evvel önü alınması için murahhas olmak üzere gelen alay kumandanlarının şikâyâtını dinleyip anları Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne bildirmek de acaba gayr-i musip[4]

[1] Cümle eksiktir.
[2] "Riyaset" olabilir.
[3] Öğütme ücreti.
[4] 1927 basımında böyledir. 1934 basımında: "gayr-i münasip".

görevlendirildiğinin bildirilmesi; yirmi dört saate değin yanıt verilmesi, durumdan Paşa'ya bilgi verilmesi rica olunur efendim [1].

Büyük Millet Meclisi İkinci Başkanı
Celâlettin Arif

Belge, 259.

Çok önemli ve ivedidir
Hemen çekilecektir

Erzurum, 24/9/1920

Ankara'da Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Bakanlar Kurulu'nda ve Büyük Millet Meclisi'nde okunacaktır.

Bakanlar Kurulunun, yüce bakanlığınızın [2] uygun olmadığını, yasa dışı olduğunu gördüğünüz önerilerimin hangileri olduğunu bildirmenizi rica ederim. Acaba Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey'in Erzurum vali vekilliğine atanması isteği mi, eğer bu ise, anımsamanız gerekir ki, Ankara'dan çıkmazdan önce, Erzurum halkı kendisine vali bulup bize atama yazısı yazsınlar buyruğunu sizden almıştım. Ben de halka buyruğunuzu bildirdim. Acaba yanlış mı yaptım? Halk da bu öneriyi iyi karşılayarak, bu kimsenin asıl görevli gelinceye değin vekil olmasını istedim. Bu isteği Ankara'ya bildirdim. Silah, cephane sağlamak üzere birçok özverilere katlandığımız bir zamanda, kırk elli bin silahla milyonlarca savaş gerecinin dolayısıyla Rumlara satılması, öğütmede yapılan yolsuzluklar yüzünden halkta bir kaynaşma uyanmasından dolayı hırsızların bir an önce cezalandırılmalarını istemekliğim acaba uygun olmayan, yasa dışı bir öneri miydi? Yaptığım kovuşturma üzerine Öğütme [3] Müdürü Avni Efendi'nin hesapları incelenmeye başlandı. Ve beş bin kilo un sattığı ortaya çıkar çıkmaz kendisinin canına kıymasından ne anlam çıkarılır? Bırakılmış malların satışlarında yapılan yolsuzluklar bütün halkın ağzında iken buna neden olanların ortaya çıkarılmasını istemek acaba uygun olmayan, yasa dışı bir istek mi? İleri cephede ordu adına yapılmış yolsuzlukların bir an önce önü alınması için delege olarak gelen alay komutanlarının yakınmalarını dinleyip onları Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirmek de acaba uygun olmayan bir öneri

[1] Cümle eksiktir.
[2] "Riyaset" olabilir.
[3] Öğütme ücreti.

bir teklif gibi mi telâkki olundu? Müdafaa-i hukuk halkın mutalebatını dermeyan etmiş olduğunu işittim. Erzurum muhitini zannedersem kâfi derecede tanımıyorsunuz. Buranın halkı bir kere feveran etti mi, anın önünde durmak gayet güç olduğunu bildiğimden bunun hudusundan evvel lâzımgelen tedabir-i hakîmaneyi tevcih etmek acaba gayr-i kanunî ve gayr-i musip bir teklif miydi? Ben zannediyorum ki vazife-i vataniyemi ifa edebilmek için muhtaç olduğum istirahati bir tarafa bırakarak bu işlerle uğraşmağı Heyet-i Vekile takdir edecek ve gayr-i kanunî, gayr-i musip teklifin benden sudur eylemeyeceğine Heyet-i Vekile'nin kail olmasını beklerdim. Aranızda müddeayatımı takdir edecek arkadaşlarım mevcut olacağına kaniim. Daire-i intihabiyemi teftiş etmeksizin hemen-Ankara'ya muavedet imkân dahilinde değildir. Buraya geldim geleli bu gibi meşagil ile uğraştığımdan kazaları dolaşmaya vakit bulamadım Efendim[1].

Büyük Millet Meclisi Reis-i Sanisi
Celâlettin Arif

Vesika, 260.

Dersaadet, 17/10/1922

Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Tevfik Paşa, oğlunu bendenize göndererek âtideki telgrafnameyi verdi:

Meselenin gayet mahrem tutulması ricasiyle beraber vuku bulan tahkikatına nazaran İngilizler, konferansta Anadolu ile İstanbul'un ayrı ayrı cephe arzetmesinden istifade ile hilâfet hamisi sıfatını iktisap etmeğe çalışacağından meseleye lâzımgeldiği gibi ehemmiyet verilmesini arzetmemi tebliğ ettirdi. Ferman. (Hâmit)

"Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: Biavnihi teâlâ ihraz olunan muzafferiyet, bâdezin İstanbul ve Ankara arasında tahaddüs etmiş olan ihtilâf ve ikiliği kaldırmış ve vahdet-i milliyemizi temin etmiş olup ancak Düvel-i Müttefika[2] ile aramızda müsâlaha henüz akdedilmemiş olmasından dolayı Avrupa şehirlerinden birinde kariben inikadı derkâr bulunan sulh konferansına sabıkı veçhile her iki tarafın davet edileceği malûm bulunduğuna mebni selâmet-i milliyemize müteallik mevadd-ı mühimmenin evvelce beynimizde

[1] Cümleler düşüktür.
[2] İtilâf Devletleri.

gibi mi anlaşıldı? Müdafaai Hukuk[un] halkın isteklerini ileri sürmüş olduğunu işittim. Erzurum çevresini sanırım yetesi tanımıyorsunuz. Buranın halkı bir kez kaynaştı mı onun önünde durmak çok güç olduğunu bildiğimden, bunun ortaya çıkışından önce gereken bilgece önlemleri yöneltmek acaba uygun olmayan bir öneri miydi? Ben sanıyorum ki yurt görevimi yerine getirebilmek için gereksindiğim dinlenmeyi bir yana bırakarak bu işlerle uğraşmayı Bakanlar Kurulu beğenecek ve yasa dışı, uygun olmayan önerinin benden çıkmayacağına Bakanlar Kurulu'nun inanmış olduğunu beklerdim. Aranızda savlarımı anlayacak arkadaşların bulunduğuna inanıyorum. Seçim bölgemi denetlemeksizin hemen Ankara'ya dönmem olanak içinde değildir. Buraya geldim geleli bu gibi işlerle uğraştığımdan ilçeleri dolaşmaya zaman bulamadım efendim [1].

Büyük Millet Meclisi İkinci Başkanı
Celâlettin Arif

Belge 260.

İstanbul, 17/10/1922

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Tevfik Paşa oğlunu bana göndererek aşağıdaki telyazıyı verdi:

Sorunun çok gizli tutulması ricasıyla birlikte, yapılan soruşturmasına göre İngilizler, Konferans'ta Anadolu ile İstanbul'un ayrı ayrı cephe göstermesinden yararlanarak halifeliğin koruyucusu niteliğini almaya çalışacağından, soruna gerektiği gibi önem verilmesini sunmamı bildirtti. Buyruk [sizindir] (Hâmit)

"Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine: Tanrının yardımı ile kazanılan başarı, bundan böyle İstanbul ile Ankara arasında çıkmış olan anlaşmazlığı ve ikiliği kaldırmış, ulusal birliğimizi sağlamış olup, ancak İtilaf Devletleri [2] ile aramızda barış henüz yapılmamış olmasından dolayı, Avrupa kentlerinden birinde yakında toplanacağı belli olan barış konferansına eskisi gibi her iki yanın çağırılacağı bilindiğinden, ulusal esenliğimize ilişkin önemli maddelerin önce aramızda görüşülmesi ve

[1] Cümleleri düşüktür.
[2] Düveli Muttefika.

müzakere ve tespiti zımnında istihzaratta bulunarak mezkûr konferansta müttehiden hukuk-ı milletin müdafaasına sarf-ı mesai edilmesi nezd-i âlilerinde dahi rehin-i tasvip olunacağına kanaat-i kâmilem bulunduğundan olbâbda taraf-ı senaverileriyle[1] görüşüp anlaşmak üzere ahvale vâkıf ve emniyetinizi haiz bir zatın buraya gayet mahremane talimatı hâmilen ve sürat-i mümkine ile izamı mütemennadır[2] Efendim. 17/10/1922 imza: Sadrazam Tevfik."

Vesika, 261.

Bursa, 18 Teşrinievvel 1922

İstanbul'da Hâmit Beyefendiye

Türkiye Devleti'nin aleyhinde her türlü teşebbüsü daima nazar-ı dikkatte tutan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti mukabil tedbirlerini düşünmüştür. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ile şekil ve mahiyeti taayyün eden Türkiye Devleti'nin tarih-i teessüsünden beri Türkiye mukadderatına vâzıulyed ve bundan mes'ul yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti olduğu cihanca malûm ve hadisat-ı fiiliye ve muamelât-ı siyasiye ile müeyyet bulunmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının ihraz eylediği muzafferiyet-i kat'iyenin netice-i tabiiyesi olmak üzere vukuu karip olan sulh konferansında Türkiye Devleti yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti tarafından temsil olunur. Bu hakayik karşısında gayr-i meşru ve gayr-i hukukî olduğu Meclis-i âlice mükerreren ifade ve ilân edilmiş olan heyetlerin veya bu gibi heyet mensubininin şimdiye kadar biddefaat vâki olduğu gibi bundan sonra da siyaset-i devleti teşvişten mücanebet eylememeleri hususunun ne derece azîm mes'uliyeti badi olacağı derkârdır Efendim.

Mustafa Kemal

[1,2] **Bu iki sözcük, Bâbıâli dilinde, kendinden küçükler için kullanılır. Bkz.** Hikmet Bayur, "Atatürk Devrimi Üzerine Düşünceler". *Atatürk Üniversitesinin Kuruluşunun XX. Yıl Armağanı. I. Kitap Makaleler. 1978.* s. 26-27.

saptanması yolunda hazırlıklarda bulunularak sözü geçen konferansta birlik olarak ulusun haklarının savunulmasına çaba harcanması sizce de onaylanacağına tam inancım bulunduğundan, bu yolda övücümüzle[1] görüşüp anlaşmak üzere, durumu bilen ve güveninizi kazanmış bir kimsenin buraya çok gizli yönergelerle ve elden geldiğince çabuklukla gönderilmesi dileğimizdir[2] efendim. 17/10/1922. İmza: Sadrazam Tevfik".

Belge 261.

Bursa, 18 Ekim 1922

İstanbul'da Hâmit Beyefendi'ye

Türkiye Devletine karşı her türlü girişimi sürekli dikkate alan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, karşı önlemlerini düşünmüştür. Anayasa ile biçim ve niteliği belirlenen Türkiye Devleti'nin, kuruluş gününden bu yana Türkiye'nin alınyazısına el koyduğu ve bundan sorumlu yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti olduğu dünyaca bilinmekte ve eylemli olaylar, siyasal işlemler ile doğrulanmış bulunmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının kazandığı kesin utkunun doğal sonucu olmak üzere yakında toplanacak Barış Konferansı'nda Türkiye Devleti yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nce temsil olunur. Bu gerçekler karşısında yasal olmayan ve hukuk dışı olduğu yüce Meclisçe birçok kez anlatılmış ve duyurulmuş olan kurulların ya da bu gibi kurullardan olanların, şimdiye değin birçok kez olduğu gibi bundan sonra da devletin siyasasını karıştırmaktan kaçınmamalarının ne kerte büyük sorumluluğa yol açacağı açıktır efendim.

Mustafa Kemal

[1,2] Senaver; mütemenna. Her iki sözcük de, aşamaca kendinden küçüğe yazılır. Karşı sayfadaki dipnota bakınız.

Vesika, 262.

1/1010 P.R. [1] 8/11/1922

Mahrem ve aceledir

Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

C: 7/11/1922, şifreye:

Zat-ı samilerinden telgrafla telâkki ettiğim emrin başında Tevfik Paşa'ya cevap olduğu mezkûr bulunmadığı gibi nihayetinde de telgrafnameyi kendisine tebliğim emir buyurulmadığından bunu bendeniz için bir veçhe telâkki etmiş ve binaenaleyh Tevfik Paşa'ya üç gün zarfında beş kere o veçhe dahilinde bilvasıta tebligatta bulunduğum gibi hatta bir defasında konferansa[2] murahhas gönderilmemek için gazetelere, ajanslara tebliği icap eden beyanatının esaslarını havi bir müsvedde bile göndermiştim. Her defasında işin derdest-i müzakere olduğuna ve yakında neticeyi bildireceğine dair cevaplar aldım. Keyfiyetin bundan ibaret olduğu mâruzdur ferman.

Hâmit

Vesika, 263.

Dersaadet, 29/10/1922

Ankara'da:

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Gayet müstaceldir

Konferansa, Bâbıâli[3] de, Büyük Millet Meclisi de davet olundu. Bâbıâli'nin adem-i icabeti, devletin altı asrı mütecaviz zamandanberi müesses ve mahfuz olan, bütün âlem-i islâmın alâkadar olduğu hüviyet-i tarihiyesini mahkûm-ı indiras etmek, Büyük Millet Meclisi'nin adem-i icabeti ise cihanın müştak ve muntazır olduğu sulhü akim bırakmaktır. Bu mühim mes'uliyetleri bittabi ne Bâbıâli ne Büyük Millet Meclisi kabul ve tahammül eder. Zaten Bâbıâli ile Büyük Millet meclisi arasında hakikî bir ikilik mutasavver olmadığı

[1] Kurtuluş Savaşı'nda, İstanbul'da Ankara yararına çalışan gizli örgütlerden birinin simgesi.

[2] Lozan Konferansı.

[3] İstanbul hükümeti.

Belge 262.

1/1010 P.R.[1] 8/11/1922

Gizli ve ivedidir.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Y: 7/11/1922, şifreye

Sizden telyazıyla aldığım buyruğun başında Tevfik Paşa'ya yanıt olduğu yazılı bulunmadığı gibi, sonunda da telyazıyı kendisine bildirmem buyrulmadığından bunu benim için bir yönerge olarak anlamış ve bundan dolayı Tevfik Paşa'ya üç gün içinde beş kez o yönergeye göre aracı ile bildirimde bulunduğum gibi, dahası bir kezinde konferansa [2] delege gönderilmemesi için gazetelere, ajanslara bildirilmesi gereken demecinin temellerini içeren bir karalama da göndermiştim. Her kezinde işin görüşülmekte olduğuna, yakında sonucu bildireceğine ilişkin yanıtlar aldım. Durumun bu olduğu sunulur efendim.

Hâmit

Belge 263.

Ankara'da: İstanbul, 29/10/1922

Büyük Millet Meclisi Yüce Başkanlığına

Çok ivedidir.

Konferansa, Bâbıâli [3] de, Büyük Millet Meclisi de çağırıldı. Bâbıâli'nin gelmemesi, devletin altı yüz yılı aşkın zamandan beri kurulu ve saklı olan, bütün islam dünyasının ilgili bulunduğu tarihsel kimliğini çöküşe yargılamak; Büyük Millet Meclisi'nin gitmemesi ise, dünyanın özlediği ve beklediği barışı başarısız bırakmaktır. Bu önemli sorumlulukları, doğaldır ki ne Bâbıâli, ne Büyük Millet Meclisi kabul eder ve buna katlanır. Aslında Bâbıâli ile Büyük Millet Meclisi arasında gerçek bir ikilik düşünülmediği, her türlü üsteleme ve baskıya karşı

[1] Karşı sayfadaki 1 sayılı dipnota bakınız.
[2] Lozan konferansı.
[3] İstanbul hükümeti.

ve her türlü ısrar ve tazyika karşı Sevr Muahedesi'nin adem-i tasdikında mukavemet ve tesadüf olunan müşkilât-i azîmenin iktihamı ile umur-ı idarenin tedvirini ve işgalin taklil-i tesiri hususunda bezl-i makderet ve bu meyanda muvaffakıyat-ı vâkıanın husulüne bikaderilimkân hizmet eden heyetimiz hakimiyet-i milliyeyi tahkim ve tevsik suretiyle vahdet-i idareyi temin için müzakereye de hazır olduğu halde mesai-i hayriyenin bir sulh-i nâfi ile semerat-ı siyasiyesini iktitaf hengâmında mücahede-i milletten ayrı kalmayı ve bu sebeple bilittihat istihsali mümkün olan menafi-i âliye-i vatandan cüz'-i lâyetecezzasını bile ifateyi asla tecviz etmez. Ayrılık şöyle dursun, en ufak bir muhalefeti dahi reva görmez. Hatta pây-i âdayı katı' ve levs-i istilâyı izale yolunda seyfen mesai-i cansiparane ve Hudapesendanede bulunanları nefislerine tercih eyler. Binaenaleyh adem-i itilâf sebebiyle devlet ve milletin başına maazallahü teâlâ bir musibet-i uzma getirmek ve muavenet-i maddiye ve muzaheret-i maneviyelerine nail olduğumuz âlem-i islâmı müteellim etmekten ise menafi-i âliye-i vatan uğrunda temin-i vahdet, evvelce vâcip ise bugün farz olmuştur. Şu halde hem istikbal-i memleket, hem müdafaa-i hukuk-ı vatan hakkında müzakerede bulunulmak üzere Büyük Millet Meclisi'nce tayin olunacak bir zatın talimat-ı mahsusa ile hemen gönderilmesini hassaten temenni ve bu şık tensip buyurulmadığı halde heyetimizden Ziya Paşa Hazretlerinin oraya gönderileceği beyan ve cevabının telgrafla bildirilmesi niyaz olunur.

Sadrazam
Tevfik

Vesika, 264.

Saltanat-ı milliyenin tahakkukuna dair Büyük Millet Meclisi'nde cereyan eden tarihî celselerden:

1 Teşrinisani 1922'de saltanat-ı milliyenin tahakkukuna dair Büyük Millet Meclisi'nde cereyan eden tarihî celsede Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin irat buyurdukları mühim nutuk:

Arkadaşlar! İstanbul'da gayr-i meşru bir sıfatı şahsına atfeden Tevfik Paşa evvelâ hususî ve mahrem olarak ordularınızın Başkumandanına, müteakıben onu jurnal eder tarzda açık bir telgrafname ile Meclis-i âliye müracaatte bulundu. Dikkat buyurulursa gelen telgrafname ile efkâr-ı umumiye-i islâmiye teşviş edilmek isteniyor. Bu telgrafnamedeki zihniyet, istiklâlimizi imhaya çalışan düşmanlarımıza karşı dava-yı mukaddesemizi müdafaada fiilen ve hukukan muvaffakıyetlere mazhar olan Hükûmet-i

Sèvres Antlaşması'nın onaylanmamasına direnmede rastlanan büyük güçlüklerin üstesinden gelinmesi ile yönetim işlerinin yürütülmesi, işgalin etkisinin azaltılması yolunda çaba harcayan, bu arada başarıların kazanılmasına olanak ölçüsünde hizmet eden kurulumuz, ulusal egemenliği güçlendirme ve belgeleme yolu ile yönetimin birliğini sağlamak için görüşmeye de hazır olduğu halde, iyilik getiren çalışmanın bir yararlı barış ile siyasal verimlerini devşirme sırasında ulusun kutsal savaşımından ayrı kalmayı, bu nedenle birleşerek elde edilmesi olanaklı olan yurdun yüce çıkarlarından bölünmez en ufak parçacığını bile yitirmeyi hiç doğru bulmaz. Ayrılık şöyle dursun, en ufak bir karşıcıllığı bile uygun görmez. Dahası, düşman ayağını kesme, yayılma pisliğini yok etme yolunda kılıçla, canını verircesine ve Tanrının beğendiği çabalarda bulunanları kendilerine yeğ tutar. Bundan dolayı anlaşmazlık nedeniyle devlet ve ulusun başına, Tanrı korusun, büyük bir yıkım getirmek, maddi yardım ve manevi desteklerini kazandığımız İslam dünyasını üzmekten ise yurdun yüce çıkarları uğrunda birlik sağlamak, önceleri çok gerekli [1] ise bugün zorunlu [2] olmuştur. Şu halde hem ülkenin geleceği, hem yurdun haklarını savunma üzerinde görüşmelerde bulunulmak üzere Büyük Millet Meclisi'nce atanacak bir kimsenin özel yönerge ile hemen gönderilmesini özellikle diler[im] ve bu yol uygun görülmediği durumda kurulumuzdan Ziya Paşa hazretlerinin oraya gönderileceği bildirilir, yanıtının telyazıyla bildirilmesi yakarılır.

Sadrazam
Tevfik

Belge 264.

Ulusal egemenliğin [3] gerçekleştiğine ilişkin Büyük Millet Meclisi'nde yapılan tarihsel oturumlardan:

1 Kasım 1922'de Ulusal Saltanatın Gerçekleşmesine İlişkin Büyük Millet Meclisi'nde Yapılan Tarihsel Oturumda Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin Verdikleri Önemli Söylev:

Arkadaşlar! İstanbul'da yasal olmayan bir kimliği kendi kişiliğine bağlayan Tevfik Paşa önce özel ve gizli olarak ordularınızın başkomutanına, sonra da onu jurnal eder biçimde açık bir telyazı ile yüce Meclis'e başvurdu. Dikkat buyurulursa, gelen telyazı ile Müslüman kamuoyu bulandırılmak isteniyor. Bu telyazıdaki anlayış bağımsızlığımızı yok etmeye çalışan düşmanlarımıza karşı kutsal davamızı savunmada eylemli olarak ve hukuk açısından başarılar kazanan ulusal hükümetimizi

[1] vacip.
[2] farz.
[3] saltanatı milliye.

Milliyemizi dûçar-ı zâf etmeğe mâtuftur. Mana ve mantıktan âri olan bu telgrafnamenin muhteviyatı; Meclis-i âlinizin mevcudiyetiyle tahakkuk eden bir şekli, bir hakikati tekrar mevzu-i bahs etmemizi istilzam eyledi. Şekl-i idaremizde mündemiç bulunan hakikat, Türkiye halkının, mukadderatına bilfiil ve bizzat vâzı'ulyed olması, hakimiyet-i milliyesini, saltanat-ı milliyesini üç seneden beri kendi elinde bulundurarak dava-yi mukaddesini müdafaa etmekte bulunmasıdır.

Bu hakikatin tecellisi, bir batılın zevalini müeddi oldu. Bu batıl, gayr-i meşru, gayr-i makul olan şey bir milletin hukuk-ı hakimiyet ve saltanatının bir şahıs uhdesinde temsil edilmesine müsaade edilmesiydi.

Bu nokta üzerinde bütün milletin ve ârzu-yi millete tebaan millet vekillerinden terekküp eden heyet-i celilenizin tabiî surette vermiş olduğu kararı, birçok defalar birçok arkadaşlarımızın muhtelif vesilelerle ifade etmiş olmalarına rağmen ben de bir arkadaşınız sıfatiyle bu kürsüden aynı şeyi tekrar edeceğim. Beni beş on dakika daha dinlemek lûtfunda bulunmanızı rica ediyorum. (Hay hay sesleri)

Arkadaşlar; tavzih-i hakikat için hep beraber Türk tarihi ve islâm tarihi üzerinde kısa ve seri bir nazar geçirmeğe muvafakat buyurur musunuz?

Efendiler, bu dünya-yi beşeriyette asgarî yüz milyonu mütecaviz nüfustan mürekkep bir Türk millet-i azimesi vardır. Ve bu milletin saha-i arzdaki vüs'ati nispetinde saha-i tarihte de bir derinliği vardır.

Efendiler, bu umku isterseniz iki mikyasla ölçelim: Birinci vâhid-i kıyasî, edvar-ı kablettarihiyeye ait mikyastır. Bu mikyasa göre Türk milletinin cedd-i âlâsı olan Türk namındaki insan, ikinci Ebülbeşer Nuh aleyhisselâmın oğlu Yafes'in oğlu olan zattır.

Tarih devrinin tedarik-i vesaikte pek müsamahakâr olan ilk safhalarına biz de müsamaha edelim. Fakat en bariz ve en maddî ve en kat'î delâil-i tarihiyeye istinaden beyan edebiliriz ki, Türkler on beş asır evvel Asya'nın göbeğinde muazzam devletler teşkil etmiş ve insanlığın her türlü kabiliyatına tecelligâh olmuş bir unsurdur. Sefirlerini Çin'e gönderen ve Bizans'ın sefirlerini kabul eden bu Türk devleti ecdadımız olan Türk milletinin teşkil eylediği bir devletti.

Efendiler; yine malûmdur ki, dünya yüzünde yüz milyonluk bir Arap kütlesi vardır. Ve bunların Asyaî kısmı Ceziretülarap'ta mütekâsif olarak arz-ı mevcudiyet eder.

güçsüzlüğe sürüklemeye yöneliktir. Anlam ve mantıktan yoksun olan bu telyazının içeriği; yüce Meclisinizin varlığıyla gerçekleşen bir biçimi, bir gerçeği yeniden söz konusu etmemizi gerektirdi. Yönetim biçimimizde bulunan gerçek, Türkiye halkının, alınyazısına eylemli olarak ve kendisinin elkoyması, ulusal egemenliğini, ulusal saltanatını üç yıldan beri kendi elinde bulundurarak kutsal davasını savunmakta bulunmasıdır.

Bu gerçeğin belirmesi, bir yanlışın [1] ortadan kalkmasına neden oldu. Bu boş, yasallık dışı, akıl dışı olan şey, bir ulusun egemenlik ve saltanat haklarının bir kişinin üzerinde temsil edilmesine izin verilmesiydi.

Bu nokta üzerinde bütün ulusun, ulusun isteğine uyarak milletvekillerinden oluşan yüce kurulunuzun doğal olarak vermiş olduğu kararı, birçok kez birçok arkadaşlarımız[ın] türlü fırsatlarla anlatmış olmalarına karşın, ben de bir arkadaşınız olarak bu kürsüden özdeş şeyi yineleyeceğim. Beni beş on dakika daha dinlemek iyiliğinde bulunmanızı rica ediyorum. (Hay hay sesleri).

Arkadaşlar! Gerçeği açıklamak için hep birlikte Türk tarihi ve İslam tarihine kısa ve çabuk bir göz atmayı uygun bulur musunuz?

Baylar; bu insanlık dünyasında en az yüz milyonu aşkın nüfustan oluşmuş ulu bir Türk ulusu vardır. Ve bu ulusun yeryüzü alanındaki genişliği ölçüsünde tarih alanında da bir derinliği vardır.

Baylar; bu derinliği isterseniz iki ölçekle ölçelim: Birinci birim, tarih öncesi dönemlere değgin ölçektir. Bu ölçeğe göre Türk ulusunun ilk atası olan Türk adındaki insan, ikinci insanlık babası olan Nuh yalvacın oğlu Yafes'in oğlu olan kimsedir.

Tarih çağının belge elde etmekte pek aldırmaz olduğu ilk evrelerine biz de hoşgörülü olalım. Ancak, en belirli, en madde, en kesin tarihsel kanıtlara dayanarak söyleyebiliriz ki, Türkler on beş yüzyıl önce Asya'nın göbeğinde çok büyük devletler kurmuş ve insanlığın her türlü yeteneklerine ortam olmuş bir öğedir. Elçilerini Çin'e gönderen, Bizans'ın elçilerini kabul eden bu Türk Devleti, atalarımız olan Türk ulusunun kurduğu bir devletti.

Baylar; yine bilinir ki, dünya yüzünde yüz milyonluk bir Arap topluluğu vardır. Ve bunların Asyalı kesimi Arap yarımadasında yoğun olarak varlığını gösterir.

[1] bâtıl.

Mazhar-ı nübüvvet ve risalet olan Fahriâlem Efendimiz[1] bu kütle-i Arap içinde Mekke'de dünyaya gelmiş bir vücud-ı mubarekti.

Ey arkadaşlar! Tanrı birdir, büyüktür; âdât-ı ilâhiyenin tecelliyatına bakarak diyebiliriz ki: İnsanlar iki sınıfta, iki devirde mütâlaa olunabilir. İlk devir beşeriyetin sabavet ve şebabet devridir. İkinci devir, beşeriyetin rüşt ve kemal devridir.

Beşeriyet birinci devirde tıpkı bir çocuk gibi, tıpkı bir genç gibi yakından ve maddî vasıtalarla kandisiyle iştigal edilmeyi istilzam eder. Allah, kullarının lâzım olan nokta-i tekemmüle vusulüne kadar içlerinden vasıtalarla dahi kullariyle iştigali lâzıme-i ulûhiyetten addeylemiştir. Onlara Hazret-i Âdem aleyhisselâmdan itibaren mazbut ve gayr-i mazbut ve nâmütenahi denecek kadar çok nebiler, peygamberler ve resuller[2] göndermiştir. Fakat peygamberimiz vasıtasiyle en son hakayik-ı diniye ve medeniyeyi verdikten sonra artık beşeriyetle bilvasıta temasta bulunmağa lüzum görmemiştir. Beşeriyetin derece-i idrak, tenevvür ve tekemmülü her kulun doğrudan doğruya, ilhamat-ı ilâhiye ile temas kabiliyetine vâsıl olduğunu kabul buyurmuştur ve bu sebepledir ki, cenab-ı Peygamber, hâtemülenbiya[3] olmuştur ve kitabı, kitab-ı ekmeldir. Son peygamber olan Muhammed Mustafa sallallahüaleyhivesellem[4] 1394 sene evvel rumî Nisan içinde ve Rebiülevvel ayının on ikinci Pazartesi gecesi sabaha doğru tan yeri ağarırken doğdu. Gün doğmadan! Bugün o gündür[5]. Filhakika Arabî tarihlerinde bu akşam yevm-i vilâdetin tamam sene-i devriyesine tesadüf ediyor. İnşallah bu hayırlı tesadüftür (İnşallah sadaları). Hazret-i Muhammed eyyam-ı sabavet ve şebabetini geçirdi. Fakat henüz peygamber olmadı. Yüzü nuranî, sözü ruhanî, rüşt ve rü'yette bibedel, sözünde sadık ve hilim ve mürüvvetçe saire faik olan Muhammed Mustafa evvelâ bu evsaf-ı mahsusa ve mütemayizesiyle kabilesi içinde "Muhammedülemin"[6] oldu. Muhammed Mustafa peygamber olmadan evvel, kavminin muhabbetine, hürmetine, itimadına mazhar oldu. Ondan sonra ancak kırk yaşında nübüvvet ve 43 yaşında risalet[7] geldi.

Fahrıâlem Efendimiz, nâmütenahi tehlikeler içinde bipayan mihnetler ve meşakkatler karşısında yirmi sene çalıştı. Ve din-i İslâmı tesise ait vazife-i peygamberîsini ifaya muvaffak olduktan sonra vâsıl-ı âlâ-yı iliyyin[8] oldu. Kendisinin mazhar-ı irşadatı olan bütün

[1] Evrenin övüncü. Hz. Muhammed.
[2] elçi, peygamber.
[3] Karşı sayfadaki 4 sayılı dipnota bakınız.
[4] Tanrının selamı üzerine olsun.
[5] Karşı sayfadaki 6,7 sayılı dipnota bakınız.
[6] Karşı sayfadaki 8 sayılı dipnota bakınız.
[7] elçilik, peygamberlik.
[8] Cennet katına erişti.

Yalvaçlık ve Tanrı elçiliğine[1] erişmiş olan Evrenin övüncü efendimiz[2] bu Arap topluluğu içinde Mekke'de dünyaya gelmiş kutlu bir varlıktı.

Ey arkadaşlar; Tanrı birdir, büyüktür; Tanrısal işlerin görünüşüne bakarak diyebiliriz ki: insanlar iki sınıfta, iki dönemde incelenebilir. İlk dönem insanlığın çocukluk ve gençlik dönemidir. İkinci dönem, insanlığın erginlik ve olgunluk dönemidir.

İnsanlık birinci dönemde bir çocuk gibi, bir genç gibi yakından ve maddi araçlarla kendisiyle uğraşılmasını gerektirir. Tanrı, kullarının gerekli olan yetkinlik noktasına varışına değin içlerinden araçlarla da kullarıyla uğraşmayı Tanrısal gereklerden saymıştır. Onlara Hazreti Âdem yalvaçtan başlayarak yazılmış yazılmamış, sayısız denilecek denli çok nebiler, yalvaçlar, elçiler[3] göndermiştir. Ancak Peygamberimiz aracılığı ile en son dinsel ve uygar gerçekleri verdikten sonra artık insanlıkla aracılarla değinmeye gerek görmemiştir. İnsanlığın, anlayış, aydınlanış ve yetkinlik derecesi, her kulun doğrudan doğruya, Tanrısal esinlerle değinme yeteneğine eriştiğini kabul buyurmuştur; bu nedenledir ki, Peygamber hazretleri, yalvaçların sonuncusu[4] olmuştur, kitabı da en yetkin kitaptır. Son peygamber olan Muhammed Mustafa sallallahüaleyhivessellem,[5] 1394 yıl önce Rumi Nisan içinde ve Rebiülevvel[6] ayının on ikinci pazartesi gecesi sabaha doğru tan yeri ağarırken doğdu. Gün doğmadan! Bugün o gündür[7]. Gerçekten Arap takvimlerinde bu akşam doğum gününün tam yıldönümüne rastlar. Tanrının izniyle bu iyilikçi bir rastlantıdır. (İnşallah sesleri). Hazreti Muhammed çocukluk ve gençlik günlerini geçirdi. Ancak henüz peygamber olmadı. Yüzü ışıklı, sözü ruhsal olgunluk ve görünüşte benzersiz, sözünde durur, yumuşaklık ve eliaçıklıkta başkalarına üstün olan Muhammed Mustafa önce bu özel ve seçkin nitelikleriyle kabile içinde "Muhammedülemin"[8] oldu. Muhammed Mustafa peygamber olmadan önce, budununun sevgisini, güvenini kazandı. Ondan sonra ancak kırk yaşında yalvaçlık, kırk üç yaşında Tanrı elçiliği[9] geldi.

Evrenin övüncü efendimiz, sonsuz tehlikeler içinde, sonu gelmez sıkıntılar ve güçlükler içinde yirmi yıl çalıştı. İslam dinini kurmakla ilgili yalvaçlık görevini yerine getirmeyi başardıktan sonra cennet katına[10] erişti. Kendisinin doğru yolu göstericiliğini kazanan bütün Müslümanlar

[1] ... nübüvvet ve risalet.

[2] Fahrı âlem efendimiz.

[3] Resul. Kitabı olan peygamber.

[4] Hâtemülenbiya. Hâtem: mühür, son. Son peygamber.

[5] Tanrının selâmı üzerine üzerine olsun...

[6-7] Arap takviminde üçüncü ay. Saltanatın kaldırıldığı 1 Kasım : 12 Rebiülevvel'dir.

[8] Güvenilir Muhammed.

[9] risaleti.

[10] vâsılı âlâyı illiyn.

müslimin bilhassa Ashab-ı Güzin[1] birçok gözyaşı döktüler. Fakat mukteza-yi beşeriyet olan bu hal-i teessürün bifaide olduğunu derhal idrak eden erbab-ı fatanet Peygamberin arkasından ağlamak değil, mesalih-i ümmeti bir an evvel hüsn-i temşiyete mazhar edecek tedbir almak kanaatiyle toplandılar. Resulüekrem'e[2] halife olacak bir emîr intihabı mevzu-i bahs edildi. Ebubekir'den şahsen çok hoşlanırdı ve enfas-ı vâpesinini yaşarken Ebubekir'in kendisine halef olması muvafık olacağını muhtelif tarzlarda işaret dahi buyurmuşlardı. Buna nazaran toplanıp resmen bir intihap yapmaktan başka bir iş kalmamış olduğuna hükmolunabilirdi. Halbuki bu intihap keyfiyeti o kadar basit olmadı. Bilâkis mesele çok müzakerelere, münakaşalara ve çok esaslı ihtilâflara mâruz kaldı. Emr-i intihapta mühim olarak üç muhtelif nokta-i nazar tebarüz etti. Bu nokta-i nazarlardan birisi makam-ı hilâfete istihkak, mesalih-i ümmeti rü'yet edebilmek için lâzım olan kudret ve kifayetin kaide ittihazı idi. Buna nazaran makam-ı hilâfet en kuvvetli ve en nüfuzlu ve en reşit kavmin olacaktı. Bu nokta-i nazar cumhur-ı sahabenin[3] idi.

İkinci nokta-i nazar, o güne kadar nusret-i islâma hizmet eden kavmin hilâfete müstahak addedilmesiydi. Bu, ensarın[4] nokta-i nazarı idi. Üçüncü fikir ise kuvvet-i karabeti[5] iltizam idi. Bu da Haşimîlerin[6] nokta-i nazarı idi. Bu üç nokta-i nazardan ittifak-ı ârâ ile birini tercih etmek ve emr-i intihabı intaç eylemek mümkün olamadı. En nihayet teşettüt ve fetretin derhal önüne geçmek lüzumuna kani olan Hazret-i Ömer'in tesiriyle Hazret-i Abubekir'e biat[7] olundu. Görülüyor ki, ilk halifenin intihabında temayülât-ı umumiyenin tabiî temerküzünden ziyade şahsî tesir tesbit-i şekletmiştir. Efendiler, bu muhalefet ve münakaşatın nâbemahal olduğunu zannetmeyelim. Hakikaten emr-i hilâfet milel-i islâmiyece en büyük bir maslahattır. Çünkü Efendiler, Halife-i Nebeviye, ehl-i islâm arasında rabıta olan bir emarettir[8]. Ve ehl-i islâmın kelime-i vahdet[9] üzere içtimalarını temin eden bir emarettir.

Emaret işte Cenab-ı Hakk'ın bir sır ve hikmetidir ki, teessüsü daima satvet ve kuvvetle meşruttur. Andan maksad-ı aslî de def'-i fesat ve hıfz-ı asayiş-i bilâd ve tanzim-i umur-ı cihat ile mesalih-i âmmeyi hüsn-i tanzim ve tesviyeden ibarettir. Bu dahi ancak satvet ve kuvvete menuttur; âdetullah bu veçhile cari olagelmiştir. Buna nazaran yukarda izah ettiğim üç muhtelif nokta-i nazardan birincinin -ki kuvveti ve nüfuzu olan kavmin, milletin varis-i hilâfet olması noktası idi- diğer nikat-ı nazara müreccah ve galip olması tabiîdir ve Hazret-i Ebubekir'in bittesir makam-ı hilâfeti işgal etmesi isabet

[1-9] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

özellikle Ashabı Güzin [1] birçok gözyaşı döktüler. Ancak, insanlığın gereğinden olan bu üzüntünün yararsız olduğunu hemen anlayan uyanık kişiler Peygamberin arkasından ağlamak değil, ümmetin işlerini bir an önce iyi yürütecek önlemi almak kanısıyla toplandılar. Resulüekreme [2] halife olacak bir baş seçilmesi sözkonusu edildi. Ebubekir'den çok hoşlanırdı ve son soluklarını alıp verirken Ebubekir'in kendisine ardıl olmasının uygun olacağını çeşitli yollarla anlatmak istemişlerdi de. Buna göre toplanıp resmen bir seçim yapmaktan başka bir iş kalmamış olduğu yargısına varılabilirdi. Oysa bu seçim sorunu o denli yalın olmadı. Tersine, sorun çok görüşmeler, tartışmalar, çok temelli anlaşmazlıklarla karşılaştı. Seçim işinde önemli olarak üç türlü görüş belirdi. Bu görüşlerden birisi, halifelik katına hak kazanmış olmak, ümmetin işlerini görebilmek için gerekli güç ve yeterliğin kural alınmasıydı. Buna göre halifelik katı en güçlü, en erkli, en ergin budunun olacaktı. Bu görüş sahabe [3] topluluğunun idi.

İkinci görüş, o güne değin Müslümanlığın utkusuna hizmet eden budunun halifeliğe hak kazanmış sayılmasıydı. Bu Ensar'ın [4] görüşü idi. Üçüncü düşünce ise, yakınlığın [5] gücünü gerekli tutmaktı. Bu da Haşimilerin [6] görüşü idi. Bu üç görüşten oybirliği ile yeğlemek ve seçim işini sonuçlandırmak olanak içine girmedi. En sonunda ayrılık ve kargaşanın hemen önüne geçmek gereğine inanan Hazreti Ömer'in etkisiyle Hazreti Ebubekir'e biat [7] olundu. Görülüyor ki, ilk halifenin seçiminde genel eğilimlerin doğal olarak bir araya toplanmasından çok, kişisel etki biçimi saptamıştır. Baylar; bu karşıcıllık ve tartışmaların yersiz olduğunu sanmayalım. Gerçekten halifelik işi Müslüman uluslarca en büyük bir iştir. Çünkü Baylar; Peygamberin halifesi, Müslümanlar arasında bağlantı olan bir emirliktir [8]. Müslümanların da, Tanrının birliği inancında [9] toplanmalarını sağlayan bir emirliktir.

Emirlik, işte Ulu Tanrının bir gizi ve bilgeliğidir ki, kuruluşu hep atılım ve güçle koşulludur. Onun temel amacı da bozgunculuğun savılması ve ülkelerin güvenliğinin korunması, cihad işlerinin düzenlenmesi ile kamu işlerinin iyi düzenlenmesi ve düzeltilmesidir. Bu da ancak atılım ve güç ile bağımlıdır. Buna göre yukarıda açıkladığım üç türlü görüşten birincisinin -ki gücü ve erki olan budunun, ulusun, halifeliğin kalıtçısı olması noktası idi- öteki görüşlere yeğlenmesi ve üstün gelmesi doğaldır; Hazreti Ebubekir'in bu etkiyle halifelik katına

[1] Peygamberi görmüş, onunla görüşmüş seçkinler.
[2] Çok soylu elçi; Hazreti Muhammed.
[3] Ashab ile özdeş anlamda. 1 sayılı dipnota bakınız.
[4] Medine'de Müslümanlığı ilk benimseyenler.
[5] Peygambere yakınlık.
[6] Mekke'de, Peygamberin de kökeni olan Kureyş kabilesinin bir kolu.
[7] Birinin egemenliğini benimseyip onaylama.
[8] devlet başkanlığı.
[9] Kelimei Vahdet: Lâ ilâhe ill-Allah.

oldu. İşte bu suretle, zaman-ı saadetten[1] sonra Hilâfet unvaniyle bir emaret-i islâmiye teşekkül etti.

Fakat Efendiler, peygamberin vefatiyle derhal her tarafta irtidat başladı, irtica başladı, isyan başladı. Hazret-i Ebubekir bunları bertaraf etti; vaziyete hâkim oldu. Bir taraftan da tevsi-i hudud-ı emaret-i islâmiyeye tevessül eyledi. Ebubekir, son demlerine yaklaşınca kendi intihabındaki müşkilâtı tahattur etti ve Hazret-i Ömer'i vasiyetname ile bizzat intihap etti.

Hazret-i Ömer'in zaman-ı hilâfetinde memalik-i islâmiye fevkalâde denecek derecede süratle tevessü eyledi. Servet çoğaldı. Halbuki bir milletin içinde servet ve gına husulü beynennas ağraz-ı dünyeviyenin hudusünü ve bu da ihtilâl ve fitnenin zuhûrunu bais olmak bu âlem-i kevn ü fesadın mukteza-yi ahvalindendir. İşte bu nokta; Hazret-i Ömer'in zihnini tahdiş ediyordu. Bir de Hazret-i Ömer tahattur ediyordu ki, Resul-i Ekrem, mahrem-i esrarı olan havas-ı ashabına şunu demişti: "Ümmetim düşmanlarına galebe edecek. Mekke, Yemen, Kudüs ve Şam'ı fethedecek, Kisra ve Kayser'in[2] hazinelerini taksim eyleyecektir ve fakat ondan sonra aralarında fitne ve ihtilâl ve nefsaniyetler hâdis olarak mülûk-i salifîn mesleğine gideceklerdir..." Hazret-i Ömer bir gün Huzeyfetülyemani radiyallahüanh[3] Hazretlerine, deniz gibi temevvüç edecek fitneyi sorduğu zaman aldığı cevapta: "Senin için andan beis yok; senin zamanınla onun arasında kapalı bir kapı vardır." dedi.

Hazret-i Ömer sordu:

Bu kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı?

Huzeyfe: Kırılacak!.. dedi.

Hazret-i Ömer: Öyleyse artık kapanmaz, dedi ve ızhar-ı teessüf etti. Hakikaten kapı kırılmak mukadderdi. Çünkü memalik-i islâmiye vüs'at bulmuştu, iş çoğalmıştı. Bu şekl-i emaret ve bu tarz-ı idare ile her yerde adalet-i kâmile icrası müşkil olmuştu. Hazret-i Ömer bunu idrak ediyor, sıkılıyor ve Allahına yalvararak diyordu ki, Yarab! Ruhumu kabzet.

Ömer bir gün ağlarken sebebi soruldu:

"Nasıl ağlamayayım ki, Fırat kenarında bir oğlak zayi olsa korkarım ki Ömer'den sorulur!" diye cevap verdi.

Evet, Hazret-i Ömer (Radiyallahüanh) artık hilâfet unvanı altındaki tarz-ı emaretin bir devlet idaresine nâkâfi olduğunu, bir zatın kendi faziletinde, kendi kudretinde ve hatta kendi mehabetinde olsa dahi bir devletin idaresine nâkâfi olduğunu bütün mana-yı

[1-3] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

geçmesi yerinde oldu. İşte böylece, Saadet çağından [1] sonra hilafet adıyla bir islam emirliği kuruldu.

Ancak, Baylar; Peygamberin ölümüyle hemen her yanda dinden dönme, gericilik, ayaklanmalar başladı. Hazreti Ebubekir bunları ortadan kaldırdı; duruma egemen oldu. Bir yandan da islam emirliğinin sınırını genişletmeye koyuldu. Ebubekir, son anlarına yaklaşınca kendi seçimindeki güçlükleri anımsadı ve Hazreti Ömer'i vasiyet yazısı ile kendisi seçti.

Hazreti Ömer'in halifelik döneminde İslam ülkeleri olağanüstü denecek kertede çabuklukla genişledi, varsıllık çoğaldı. Oysa, bir ulusun içinde varsıllık ve bolluğun, insanlar arasında dünyasal kinlerin ortaya çıkmasına ve bu da karışıklığın ve ara bozuculuğun belirmesine neden olması, bu dünyanın işleri gereğindendir. İşte bu nokta Hazreti Ömer'in kafasını karıştırıyordu. Bir de Hazreti Ömer anımsıyordu ki, Resulü Ekrem, sırdaşı olan saygıdeğer ashabına şunu demişti: "Ümmetim düşmanlarına üstün gelecek; Mekke, Yemen, Kudüs ve Şam'ı alacak; Kisra ve Kayser'in [2] hazinelerini bölüşecektir, ama ondan sonra aralarında bozgun, karışıklık ve düşmanlıklar ortaya çıkarak eski hükümdarların yolunu tutacaklardır..." Hazreti Ömer bir gün Huzeyfetülyemani (Radiyallahuanh) [3] hazretlerine, deniz gibi dalgalanacak kargaşayı sorduğu zaman aldığı yanıtta: "Senin için ondan dokunca yok; senin zamanınla onun arasında kapalı bir kapı vardır" dedi.

Hazreti Ömer sordu:

— Bu kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı?

Huzefye: — Kırılacak, dedi.

Hazreti Ömer: — Öyleyse artık kapanmaz, dedi ve üzüntüsünü gösterdi. Gerçekten kapının kırılması alınyazısıydı. Çünkü İslam ülkeleri genişlemişti, iş çoğalmıştı. Bu biçim emirlik ve bu yönetim biçimi ile her yerde tam bir adaletin yerine getirilmesi güç olmuştu. Hazreti Ömer bunu anlıyor, sıkılıyor ve Tanrısına yalvararak diyordu ki "Ya Rab! Canımı al!"

Ömer bir gün ağlarken nedeni soruldu:

"Nasıl ağlamayayım ki, Fırat kıyısında bir oğlak yitse korkarım ki Ömer'den sorulur!" diye yanıt verdi.

Evet, Hazreti Ömer (Radiyallahuanh) artık hilafet adı altındaki emirlik biçiminin yetersiz olduğunun, bir kimsenin kendi erdeminde, kendi gücünde, dahası kendi gösterişinde olsa da bir devletin yönetimine yetersiz olduğunu bütün yaygın anlamıyla anlamıştı. Giderek bu kaygı ile

[1] Asrı Saadet. Peygamber'in mutlu çağı.

[2] Eski İran, eski Roma ve Bizans hükümdarlarının sanları.

[3] Tanrı ondan razı olsun.

şâmiliyle idrak eylemişti. Hatta bu endişe ile idi ki, Ömer kendinden sonra artık bir halife düşünemez oldu. Kendisine oğlunu tavsiye ettikleri zaman "Bir haneden bir kurban yetişir" dedi. Abdurrahman bin Avf'ı çağırdı:

"Ben seni veliaht[1] eylemek istiyorum" dedi. O da "Bana kabul et diye rey ve nasihat eyler misin" dedikte Ömer: "Edemem" dedi.

Abdurrahman: "Vallahi ben de ebediyen bu işe giremem" dedi. En nihayet Ömer, en makul noktaya temas etti; emaret, devlet ve millet işini meşverete havale etti. Ömer'den sonra ashab-ı şûra[2] ve bütün halk mescidi lebalep doldurdu ve orada bazı şayan-ı dikkat vaziyetlerle yine idare-i ümmeti, intihap ettikleri bir halifeye tevdi ettiler.

Hazret-i Osman halife oldu. Fakat kırılmaya mahkûm olan kapı, artık kırılmıştı. Memalik-i islâmiyenin her tarafında bin türlü kîlükal ve adem-i hoşnudi başladı. Zavallı Osman âciz ve nâçiz bir vaziyete düştü. O kadar ki, Şam Valisi Muaviye onun hayatını muhafaza etmek için nezd-i himayetkârisine davet etti. Buna muvafakat edemeyen Hazret-i Osman'a taraf-ı vilâyetpenahiden muhafaza-i nefis için asker göndermeği teklif etti. Bunların hiçbirisine, meydan kalmadı. Her tarafta isyan eden muhtelif mıntıkalar halkı Medine'de, evinin içinde Hazret-i Osman'ı taht-ı muhasaraya aldı. Ve zevce-i muhteremesinin yanında şehit etti. Birçok gürültülü ve kanlı vakayiden sonra Hazret-i Ali (Kerremallahüveçhe)[3] makam-ı hilâfete getirildi.

Tekrar edelim ki, kapı kırılmıştı. Aynı ırktan olmakla beraber Irak başka bir şey, Yemen başka bir şey, Suriye başka bir şey ve hıtta-i Hicaziye'de bambaşka bir şeydi.

Hicaz'da bir halife; Suriye'de kuvvete istinat eden bir vali ile Sıffin'de karşı karşıya gelmeğe mecbur oldu. Muaviye, Hazret-i Ali (Kerremallahüveçhe)'nin hilâfetini tanımıyor ve bilâkis onu hûn-ı Osman ile itham eyliyordu. Vazifesi âlem-i islâmda ahkâm-ı Kur'aniyenin temin-i tatbikatından ibaret olan halife, mızraklarına mesahif-i şerife geçirilmiş Emeviye ordusunun karşısında muharebeyi kat'a mecbur oldu. Bizzarure tarafeyn hakemlerinin vereceği karara tebaiyete söz verdi. Muaviye'nin murahhası Amr İbnülas ile Hazret-i Ali'nin murahhası Ebumusel Eş'arî tahkimnameyi tanzim için karşı karşıya geldikleri zaman Hazret-i Ali hazır bulunuyordu. "Emirülmüminin[4] Ali ile Muaviye arasında tahkimnamedir" diye yazılan cümleye derhal Muaviye'nin murahhası itiraz etti ve dedi ki:

[1,3] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.
[2] danışma kurulu.
[4] İnananların emiri (başı).

idi ki, Ömer kendinden sonra artık bir halife düşünemez oldu. Kendisine oğlunu salık verdikleri bir zaman: "Bir evden bir kurban yetişir" dedi. Abdurrahman bin Avf'ı çağırdı:

"Ben seni veliaht [1] yapmak istiyorum" dedi. O da: "Bana kabul et diye düşünceni söyler ve öğüt verir misin?" dedikte Ömer: "Edemem" dedi.

Abdurrahman: "Vallahi ben de sonuna değin bu işe giremem" dedi. En sonunda Ömer, en akla yakın noktaya değindi; emirlik, devlet ve ulus işini danışmaya yükledi. Ömer'den sonra danışma kurulu [2] ile bütün halk mescidi ağzına değin doldurdu, orada kimi dikkate değer durumlarla yine, ümmetin yönetimini, seçtikleri bir halifeye verdiler.

Hazreti Osman halife oldu. Ancak kırılmaya yargılı olan kapı, artık kırılmıştı.İslam ülkelerinin her yanında bin türlü dedikodu ve hoşnutsuzluk başladı. Zavallı Osman güçsüz ve önemsiz bir duruma düştü. O denli ki, Şam Valisi Muaviye, onu, yaşamını korumak için yanına çağırdı. Buna razı olamayan Hazreti Osman'a valilikçe yaşamını korumak için asker göndermeyi önerdi. Bunların hiçbirisine gerek kalmadı. Her yanda ayaklanan türlü bölgeler halkı Medine'de, evinin içinde Hazreti Osman'ı sardı. Ve saygıdeğer eşinin yanında şehit etti. Birçok gürültü ve kanlı olaylardan sonra Hazreti Ali (Keremullahüveçhe) [3] halifelik katına getirildi.

Yineleyelim ki, kapı kırılmıştı. Özdeş soydan olmakla birlikte Irak başka bir şey, Yemen başka bir şey, Suriye başka bir şey, Hicaz ülkesi de bambaşka bir şeydi.

Hicaz'da bir halife, Suriye'de güce dayanan bir vali ile Sıffin'de karşı karşıya gelmek zorunda kaldı. Muaviye, Hazreti Ali (Keremullahüveçhe)'nin halifeliğini tanımıyor, tersine onu Osman'ın kanı ile suçluyordu. Görevi İslam dünyasında Kur'an yargılarının uygulanmasını sağlamakta olan halife, mızraklarına kutsal Kur'an yaprakları geçirilmiş Emevi ordusu karşısında savaşı kesmek zorunda kaldı. Zorunlu olarak iki yan, yargıcılarının vereceği karara uymaya söz verdi. Muaviye'nin delegesi Amr İbnülas ile Hazreti Ali'nin delegesi Ebumusel Eş'ari sözleşmeyi düzenlemek için karşı karşıya geldiklerinde Hazreti Ali hazır bulunuyordu. "İnananların emiri [4] Ali ile Muaviye arasında sözleşmedir" diye yazılan cümleye hemen Muaviye'nin delegesi karşı geldi, dedi ki: "O, inananların emiri sözcüğünü oradan kaldır. Sen

[1] **hükümdar adayı.**
[2] ashabı şûra.
[3] Tanrı yüzünü güldürsün.
[4] **emirülmüminin.**

"O, Emirülmüminin kelimesini oradan kaldır. Sen yalnız emrinde bulunanların emîri olabilirsin. Şam ahalisinin emîri değilsin."

Hazret-i Ali, isminin başındaki sıfatın kaldırılmasına muvafakat etti. Bundan sonra iki taraf murahhasının yekdiğerine karşı kullandığı âdi hile cümlece malûmdur. Bunda muvaffak olan Amr İbnülas Muaviye'ye hilâfetini tebşir etti. Diğer taraftan Hazret-i Ali de hükkâmın hükmüne sadık kalacağına söz verdiği halde biraz tereddüdü müteakıp icra-yi hilâfete devam etti. Görülüyor ki Resulûllahın vefatından yirmi beş sene kadar kalil bir zaman sonra âlem-i islâmiyet içinde, islâmın en büyük zevatından ikisi karşı karşıya iddia-yi hilâfet ile arkalarından sürükledikleri aynı din ve aynı ırktaki insanları kanlar içinde bırakmakta beis görmediler. En nihayet hilesinde muvaffak olan, saf ve nezih olanı mağlûp ve evlâd ü ayalini mahv ü perişan eyledi ve bu suretle hilâfet unvanı altındaki emaret-i islâmiyeyi yine hilâfet unvanı altında saltanat-ı islâmiyeye tahvil etti. Saltanat-ı Emeviye, büyük istilâlar yapmakla beraber baştan nihayete kadar hûnin ve elîm vakayi ile ancak doksan seneyi doldurabilmiş ve Hicretin[1] 132'inci senesinde Arap milleti, salâtin-i Emeviyeyi başlarından atmış ve yerine başka namda bir devlet tesis etmiştir. Bu devlete, Devlet-i Abbasiye ve devletin re'sikârında bulunan insanlara da halife derlerdi.

Merkez-i faaliyeti Irak'ta bulunan Hilâfet-i Abbasiye'nin mevcudiyetine rağmen Endülüs'te dahi "Halifeiresulûllah"[2] ve "Emirülmüminin" unvanlariyle asırlarca saltanat sürmüş hükümdarlar mevcuttu. Beyanatıma mukaddeme olarak izah etmiştim ki, bundan 1500 sene evvel, yani Hicret-i nebeviyeden iki buçuk asır evvel Ortaasya'da muazzam bir Türkiye Devleti mevcuttu. kablelislâm mevcut olan bu devletlerin sahibi Türkler, bundan 1000 sene evvel islâmı kabul ettiler. Evvelâ şarka doğru tevsi-i memalik ederek Çin hududuna kadar icra-yi nüfuz eylediler. Hulefa-yi Abbasiye zamanında bu civanmert, asalet ve şecaatle benam olan Türkler, asker olarak Suriye'ye, Irak'a kadar geldiler. Hulefa-yi Abbasiyenin taht-ı idaresinde bulunan bu yerlerde iktisab-ı nüfuz ettiler. En yüksek idare ve emr ü kumanda makamına irtika eylediler.

Dördüncü asr-ı hicrîde idi ki, Selçuk Hükûmeti namı altında muazzam bir Türk Devleti teşekkül etti. Bu devletin namı altında icra-yi faaliyet eden Türkler, bir taraftan Kafkasya'ya, diğer taraftan cenuba, İran ve Irak'a ve Suriye'ye, garbe, Anadolu'ya nüfuz eyledi.

[1,2] Karşı sayfadaki dipnotlara bakınız.

yalnız buyruğunda bulunanların emiri olabilirsin. Şam halkının emiri değilsin."

Hazreti Ali, adının başındaki sıfatın kaldırılmasına razı oldu. Bundan sonra iki yan delegesinin birbirine karşı kullandığı bayağı dolap biliniyor. Bunda başarı sağlayan Amr İbnülas, Muaviye'nin halifeliğini muştuladı. Öte yandan Hazreti Ali de yargıcıların yargısına bağlı kalacağına söz verdiği halde biraz duraksamadan sonra halifeliği yürütmeyi sürdürdü. Görülüyor ki, Tanrı elçisinin ölümünden yirmi beş yıl kadar az bir zaman sonra Müslümanlık dünyası içinde, İslamın en büyük kişilerinden ikisi karşı karşıya, halifelik savı ile, arkalarından sürükledikleri özdeş din, özdeş soydaki insanları kanlar içinde bırakmakta sakınca görmediler. En sonunda hilesinde başarı sağlayan, temiz ve arı olanı yendi ve çoluk çocuğunu darmadağın etti; böylece halifelik sanı altındaki İslam emirliğini yine halifelik sanı altında İslam saltanatına dönüştürdü. Emevi saltanatı, büyük yayılmalar yapmakla birlikte baştan sonra değin kanlı ve acı olaylarla ancak doksan yılı doldurabilmiş, Hicretin[1] 132'inci yılında Arap ulusu, Emevi sultanlarını başlarından atmış, yerine başka adla bir devlet kurmuştur. Bu devlete, Abbasi Devleti, devletin başında bulunan insanlara da halife derlerdi.

Çalışma merkezi Irak'ta bulunan Abbasi Halifeliğinin varlığına karşın Endülüs'te de "Halifei resulullah"[2] ve "Emirülmüminin" sanlarıyla yüzyıllarca saltanat sürmüş hükümdarlar vardı. Sözlerime başlangıç olarak açıklamıştım ki, bundan bin beş yüz yıl önce, demek ki, Hicretten iki buçuk yüzyıl önce Ortaasya'da çok büyük bir Türkiye Devleti vardı. İslamdan önce var olan bu devletlerin sahibi Türkler, bundan bin yıl önce Müslümanlığı kabul ettiler. Önce doğuya doğru ülkelerini genişleterek Çin sınırına değin erklerini götürdüler. Abbasi halifeleri zamanında bu soylu, köklülük ve yiğitlikle tanınmış olan Türkler, asker olarak Suriye'ye Irak'a değin geldiler. Abbasi halifelerinin yönetiminde bulunan bu yerlerde erk kazandılar. En yüksek yönetim ve emir ve komuta katına yükseldiler.

Hicretin dördüncü yüzyılında idi ki, Selçuk hükümeti adı altında çok büyük bir Türk Devleti kuruldu. Bu devletin adı altında çalışan Türkler, bir yandan Kafkasya'ya, öte yandan güneye, İran ve Irak'a, Suriye'ye, batıya, Anadolu'ya girdi.

[1] Peygamber ve yandaşlarının Mekke'den Medine'ye göçüşleri İsa'dan sonra 622'dedir.

[2] Tanrı elçisinin halifesi.

Bağdat'ta oturan Hulefa-yi Abbasiye bu Türk devlet-i muazzamasının daire-i nüfuzuna girmişti. Filhakika bu Türk Devleti beşinci asır evasıtında Maveraünnehir ve Harzem'i, Şam ve Mısır'ı ve Anadolu kıt'asının çoğunu ve birçok memaliki zaptla hududunu Kâşgar'dan ve Seyhun mecrasından Akdeniz ve Bahr-i Ahmer[1] ve Bahr-i Umman'a[2] kadar tevsi etti ve Bağdat'ta bulunan Hulefa-yi Abbasiyeyi yed-i ihtiyar ve idaresine aldı.

Bağdat'ta aynı merkezde "Melikşah" namında Türk hakimiyetini temsil eden bir zat ile halife namını taşıyan Muktedibillâh yanyana oturdular ve akraba oldular. Bu vaziyeti biraz tahlil etmek isterim.

Türk hakanı ki, muazzam bir Türk Devleti'nin hakimiyet ve saltanatını temsil ediyor, temasında bir hilâfet makamının ayrıca mahfuziyetinde bir beis görmüyor. Eğer böyle bir mahzur görseydi zaten yed-i idaresine aldığı makamı ortadan kaldırmak ve o makama ait sıfat ve salâhiyatı kendi makamında memzuç bulundurmak mümkündü. Hazret-i Selim'in[3] takriben beş asır sonra yaptığını eğer isteseydi, Melikşah daha o zaman Bağdat'ta yapmış olurdu. Müşarünileyhin belki yalnız düşündüğü bir şey var idiyse o da, Türkiye Selçuk Devleti'ne daha sadık ve makam-ı hilâfete elyak diğer birinin Halife Muktedibillâh'a halef olmasını temin etti.

Filhakika Muktedibillâh'ın veliaht olan oğlunu azil ve onun yerine kendi torununu ikame için halifeyi tazyik etti. Melikşah ölmeseydi bu böyle olacaktı.

Şimdi Efendiler, makam-ı hilâfet mahfuz olarak onun yanında hakimiyet ve saltanat-ı milliye makamı -ki Türkiye Büyük Millet Meclisidir- elbette yanyana durur ve elbette Melikşah'ın makamı karşısında âciz ve naçiz bir makam sahibi olmaktan daha âli bir tarzda bulunur; çünkü bugünkü Türkiye Devleti'ni temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Çünkü bütün Türkiye halkı, bütün kuvasiyle o makam-ı hilâfetin istinatgâhı olmağı doğrudan doğruya yalnız vicdanî ve dinî bir vazife olarak taahhüt ve tekeffül ediyor.

Mütâlaat-ı tarihiye silsilesi üzerinde birkaç adım daha beraber atalım:

Bu adımlarımız bizi bugünkü şekl-i idaremizin ne kadar tabiî, ne kadar zarurî ve Türkiye için ve bütün âlem-i islâm için ne kadar nâfi ve musip olduğu neticesine isal edecektir.

Efendiler; Ortaasya'da devlet üstüne devlet teşkil etmiş olan Türkler, daha garpte İran Selçukileri ve Anadolu'da da Rum

[1] Kızıldeniz.
[2] Umman Denizi.
[3] Yavuz Sultan Selim.

Bağdat'ta oturan Abbasi halifeleri bu ulu Türk devletinin erki içine girmişti. Gerçekten bu Türk devleti beşinci yüzyıl ortalarında Maverünnehir ile Harzem'i, Şam ve Mısır'ı, Anadolu anakarasının çoğunu, birçok ülkeleri alarak sınırlarını Kâşgar'dan, Seyhan yatağından Akdeniz ve Kızıldeniz'e, Umman Denizi'ne değin genişletti, Bağdat'ta bulunan Abbasi halifelerini irade ve yönetimine aldı.

Bağdat'ta özdeş merkezde Melikşah adında, Türk egemenliğini temsil eden bir kişi ile halife adını taşıyan Muktedibillah yanyana oturdular, akraba oldular. Bu durumu biraz çözümlemek isterim.

Türk hakanı, ki çok büyük bir Türk devletinin egemenlik ve saltanatını temsil ediyor, yanında bir halifelik katının ayrıca korunmasında bir sakınca görmüyor. Eğer böyle bir sakınca görseydi aslında yönetimini eline aldığı makamı ortadan kaldırması, o makama ilişkin özellik ve yetkisini kendi makamında kaynaşmış bulundurması olanaklıydı. Hazreti Selim'in [1] aşağı yukarı beş yüzyıl sonra yaptığını, eğer isteseydi, Melikşah daha o zaman Bağdat'ta yapmış olurdu. Kendisinin belki yalnız düşündüğü bir şey var idiyse o da, Türkiye Selçuk devletine daha bağlı, Halifelik katına en çok yaraşır başka birinin Halife Muktedibillah'a ardıl olmasını sağlamaktı.

Gerçekten Muktedibillah'ın veliaht olan oğlunu çıkarmak, onun yerine kendi torununu koymak için Halifeye baskı yaptı. Melikşah ölmeseydi bu böyle olacaktı.

Şimdi Baylar; Halifelik katı saklı olarak onun yanında ulusal egemenlik ve saltanat katı -ki Büyük Millet Meclisi'dir- elbette yanyana durur, elbette Melikşah'ın makamı karşısında güçsüz ve önemsiz bir makam sahibi olmaktan daha yüce bir biçimde bulunuyor; çünkü, bugünkü Türkiye devletini temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Çünkü bütün Türkiye halkı, bütün güçleriyle o halifelik katının dayanağı olmayı doğrudan doğruya yalnız vicdan ve din görevi olarak yükleniyor ve üstleniyor.

Tarihsel görüşler dizisi üzerinde birkaç adım daha birlikte atalım:

Bu adımlarımız bizi bugünkü yönetim biçimimizin ne denli doğal, ne denli zorunlu, Türkiye için ve bütün İslam dünyası için ne denli yararlı ve yerinde olduğu sonucuna ulaştıracaktır.

Baylar; Orta Asya'da devlet üstüne devlet kurmuş olan Türkler, daha batıda İran Selçukluları ve Anadolu'da da Rum Selçukluları adı

[1] **Yavuz Sultan Selim.**

Selçukileri namı altında pek muazzam ve pek mütemeddin devletler teşkil etmişlerdir. Konya'da merkez-i hükûmetlerini tesis etmiş olan Rum Selçukileri, malûm-ı âlileri olduğu üzere 1308 senesine kadar muhafaza-i mevcudiyet eyliyorlar. Mâruz İslâm Türk Devletleri icra-yi faaliyet ederken Cengiz Han namındaki cihangir[1] Kara Kurum'dan çıkarak 1227 senesinde hudutlarını Çin Denizi'ne, Bahr-i Baltık'a[2], Bahr-i Siyah'a[3] kadar tevsi eyliyor. Cengiz'in torunu Hulâgû idi ki, 656 sene-i hicrisinde (Milâdî 1258) Bağdad'ı zaptederek halife-i Abbasî Mutasım'ı idam ediyor ve bu suretle dünya yüzünde fiilen hilâfete hâtime veriyor. İrtihal-i Fahriâlemden sonra birinci Halife-i Resul Ebubekir ne dünyayı istemiş, ne dünya ona teveccüh eylemişti.

İkinci halife Hazret-i Ömer, hayat-ı içtimaiyedeki temevvücatın gayr-i kabil-i tevkif olduğu kanaatini hayatında yakinen idrak ederek muztaribirruh olarak vefat etti.

Hazret-i Osman'a gelince, mukadder olan tehacümat içinde kanını kitabullaha akıtarak terk-i dünya eyledi.

Hazret-i Ali, hilâfeti uhdesinde takarrür ettirememek ve ehl-i beyt-i Resulün[4] hukukunu muhafaza edememek bedbahtîsiyle giryan oldu.

Emevîler doksan seneden fazla hilâfeti muhafaza edemediler. En nihayet nüfuz-ı hilâfeti Bağdat surlarına kasra mecbur olan Abbasî halifelerinin sonuncusu Mutasım'ı evlât ve ayaliyle ve sekiz yüz bin kişi Bağdat ahalisiyle beraber Hülâgû'ya kurban verdiler.

Hulefa-yi Abbasiye'nin zâfını görmekle "Halife-i Resulûllah"[5] ve "Emirülmüminin" unvanlarını almış olan ve nüfuz-ı hilâfetleri Elhamra sarayının kapısından çıkamamağa mahkûm kalan Endülüs'teki halifelerin de beşinci asr-ı hicrî ibtidasındaki âkıbet-i feciası malûmdur. Bağdat'taki Hulâgû'nun ihdas eylediği vak'a-i mühimme neticesinde küre-i zemin üzerinde halife ve makam-ı hilâfet mâdum bir hale getiriliyor. Bundan üç sene sonra, yani 659 tarih-i hicrîsinde (Milâdî, 1261) idi ki, Hulefa-yi Abbasiye neslinden Elmüstansırıbillâh isminde bir zat Hulâgû'dan kurtulup Mısır hükûmetine iltica etti ve bu zat Mısır meliki[6] tarafından halife tanındı. Bundan sonra on yedi zat halife unvanını haiz olarak ve fakat hiçbir salâhiyeti, hiçbir tesir ve nüfuzu olmayarak doğrudan doğruya Mısır Hükûmetinin himayesinde yekdiğerini istihlâf ile imrar-ı hayat

[1] Dünyayı ele geçiren.
[2] Baltık Denizi.
[3] Karadeniz.
[4-6] Karşı sayfadaki 3, 4, 6 sayılı dipnotlara bakınız.

altında pek büyük, pek uygar devletler kurmuşlardır. Konya'da hükümet merkezlerini kurmuş olan Rum Selçukluları, sizce bilindiği üzere 1308 yılına değin varlıklarını koruyorlar. Sözü geçen İslam Türk devletleri varlıklarını sürdürürken Cengiz Han adındaki cihangir [1] Karakurum'dan çıkarak 1227 yılında sınırlarını Çin Denizi'ne, Baltık Denizi'ne, Karadeniz'e değin genişletiyor. Cengiz'in torunu Hulâgu idi ki, Hicri 656 yılında [2] Bağdat'ı ele geçirerek Abbasi halifesi Mutasım'ı öldürtüyor, böylece dünya yüzünde eylemli olarak halifeliğe son veriyor. Peygamberin ölümünden sonra birinci halife Ebubekir ne dünyayı istemiş, ne dünya ona yönelmişti.

İkinci halife Hazreti Ömer, toplumsal yaşamdaki dalgalanmaların durdurulamayacağı kanısını yaşamında yakından anlayarak, ruhu acılar içinde öldü.

Hazreti Osman'a gelince, alınyazısı olan saldırılar içinde kanını Tanrının kitabına akıtarak dünyadan ayrıldı.

Hazreti Ali, halifeliği üzerinde tutamamak, Peygamberin ehli beyt'inin [3] haklarını koruyamamak mutsuzluğuyla ağlar oldu.

Emeviler doksan yıldan öteye halifeliği koruyamadılar. En sonunda halifeliğin erkini Bağdat kalelerinin içinde tutma zorunda kalan Abbasi halifelerinin sonuncusu Mutasım'ı çoluk çocuğu ile ve sekiz yüz bin kişi Bağdat halkıyla birlikte Hulâgu'ya kurban verdiler.

Abbasi halifelerinin güçsüzlüğünü görmekle "Halifei Resulullah" [4] ve "Emirülmüminin" sanlarını almış olan, halifeliklerini erki Elhamra sarayının kapısından çıkamamaya yargılı kalan Endülüs'teki halifelerin de beşinci Hicret yüzyılı başındaki acı sonu bilinmektedir. Bağdat'taki Hulâgu'nun çıkardığı önemli olay sonucunda yeryüzü üzerinde halife ve halifelik katı yok olmuş bir duruma getiriliyor. Bundan üç yıl sonra, 659 Hicret yılında [5] idi ki, Abbasi halifeleri soyundan Elmüstansırıbillah adında bir kimse Hulagû'dan kurtulup Mısır hükümetine sığındı; bu kimse Mısır melikince [6] halife tanındı. Bundan sonra on yedi kişi halife sanını taşıyarak, ne var ki hiçbir yetkisi, hiçbir erk ve etkisi olmayarak, doğrudan doğruya Mısır hükümetinin koruyuculuğunda, birbirine ardıl olarak yaşayıp gitmişlerdir. Selçuklu devletinin yönetiminde genel bir

[1] dünyayı ele geçiren.

[2] Aslında eski (Rumi) takvimle verilen yıllar, 1934 basımında Milat yılına çevrilmiştir. Bunun karşılığı: 1258.

[3] Peygamberin kızı Fatıma ile eşi ve çocukları.

[4] Tanrı elçisinin halifesi.

[5] 1261.

[6] devlet başkanı.

eylemiştir. Selçukî Devleti'nin idaresinde teşettüt-i umumî hâsıl olması üzerine Türkler 699 tarih-i hicrîsinde (Milâdî 1300) Selçuk Devleti yerine Osmanlı Devleti'ni ihyaen tesis eylediler. Bu devletin ulularından Yavuz Hazretleri 924 tarih-i hicrîsinde (Milâdî, 1517) Mısır'ı zapteylediği zaman orada idam eylediği Mısır hükümdarlarından başka, unvanı halife olan bir zat buldu.

Halife sıfatının böyle bir şahs-ı âciz tarafından kullanılması âlem-i islâm için şîn olduğuna şüphe etmediğinden o sıfatı Türkiye Devleti'nin kuvasına istinat ettirerek ihya ve ilâ eylemek üzere aldı.

Efendiler, Osmanlı Devleti ki 1300'de teessüs etmişti. Hilâfeti aldığı 1517 tarihinden ancak elli sene sonrasına kadar tarih-i cihanda devr-i itilâ denilen ve muvaffakıyat-ı mütevaliye ve azîme ile mâli olan takriben üç asırlık bir devir yaşadı. Ondan sonra.. Ondan sonra Efendiler, inhitat, inhitat başlıyor.

Efendiler, devr-i inhitatın her safhası Türkiye Devleti'nin hudutlarını biraz daha darlaştırıyor. Türk milletinin maddî ve manevî kuvvetlerini biraz daha fazla taksir ediyor. Devletin istiklâlini darbeliyor, arazi, servet, nüfus ve haysiyet-i millet azamî bir süratle mahv ü tebah oluyor.

Nihayet Âl-i Osman'ın[1] otuz altıncı ve sonuncu padişahı Vahdettin'in devr-i saltanatında Türk milleti en derin hufre-i esaretin önüne getiriliyor.

Binlerce senelerden beri istiklâl mefhumunun timsal-i asili olan Türk milleti bir tekme ile bu hufrenin içine yuvarlanmak isteniyor.. Fakat bu tekmeyi vurdurmak için bir hain, bişuur, biidrak bir hain lâzımdı. Nasıl ki, kanunen idamı lâzımgelenlerin bile ipini çekmek için kalp ve vicdanı ulviyet-i insaniyeden mücerret bir mahlûk aranır. İdam hükmünü verenlerin böyle adi bir vasıtaya ihtiyaçları vardır; o, kim olabilirdi?!. Türkiye Devleti'nin istiklâline hatime veren, Türkiye halkının hayatını, namusunu, şerefini imha eden, Türkiye'nin idam kararını ayağa kalkarak bütün endamiyle kabul etmek istidadında kim olabilirdi?.

(Vahdettin, Vahdettin sadaları, gürültüler..)

Paşa Hazretleri (devamla)—Maatteessüf bu milletin hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahdettin.. (Allah kahretsin sadaları). Vahdettin bu hareket-i denaetkâranesiyle yalnız kendinin lâyık olduğu bir muameleyi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir şey yapmış olmadı.

[1] Osmanlı soyu.

karışıklık çıkması üzerine Türkler 699 Hicret yılında[1] Selçuk devleti yerine Osmanlı devletini,canlandırarak kurdular. Bu devletin ulularından Yavuz hazretleri 924[2] yılında Mısır'ı ele geçirdiğinde orada öldürttüğü Mısır hükümdarlarından başka, sanı halife olan bir kimse buldu.

Halife sanının böyle güçsüz bir kişice kullanılması İslam dünyası için ayıp olduğundan kuşku duymadığı için o sanı Türkiye devletinin güçlerine dayatarak canlandırmak ve yüceltmek üzere, aldı.

Baylar; Osmanlı Devleti, ki 1300 yılında kurulmuştu. Halifeliği aldığı 1517 yılından ancak elli yıl sonrasına değin, dünya tarihinde Yükselme Dönemi denilen, birbirini izleyen, çok büyük başarılarla dolu olan aşağı yukarı üç yüzyıllık bir dönem yaşadı. Ondan sonra... Ondan sonra Baylar, çöküş, çöküş başlıyor.

Baylar; çöküş döneminin her evresi Türkiye devletinin sınırlarını biraz daha darlaştırıyor. Türk ulusunun maddi ve manevi güçlerini biraz daha çok eksiltiyor. Devletin bağımsızlığına vurup duruyor; toprak, varsıllık, nüfus ve ulusun onuru çok büyük bir hızla yok oluyor, yıkılıyor.

Sonunda, Osmanoğullarının[3] otuz altıncı ve sonuncu padişahı Vahdettin'in saltanat döneminde Türk ulusu en derin tutsaklık çukurunun önüne getiriliyor.

Binlerce yıllardan beri bağımsızlık kavramının soylu simgesi olan Türk ulusu bir tekme ile bu çukurun içine yuvarlanmak isteniyor.... Ancak bu tekmeyi vurdurmak için bir hayın, bilinçsiz, akılsız bir hayın gerekti. Nasıl ki, idam edilmesi gerekenlerin ipini çekmek için kalbi, vicdanı insanlığın yüceliklerinden yoksun bir yaratık aranır. İdam yargısı verenlerin böyle bayağı bir araca gereksinmeleri vardır; o, kim olabilirdi? ... Türkiye devletinin bağımsızlığına son veren, Türkiye halkının yaşamını, namusunu, onurunu yok eden, Türkiye'nin idam kararını ayağa kalkarak bütün boyposu ile kabul etmek yeteneğinde kim olabilirdi?...

(Vahdettin, Vahdettin sesleri, gürültüler...)

Paşa hazretleri (sürdürerek) -Ne yazık ki bu ulusun hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahdettin, (Allah kahretsin sesleri). Vahdettin bu alçakça eyleminde, yalnız kendisine yaraşır bir işlemi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir şey yapmış değildi.

[1] 1299.
[2] 1517.
[3] Âli Osman.

Vahdettin bu hareketle kendini öldürdü ve temsil eylediği şekl-i idarenin indirasını zarurî kıldı. Fakat Efendiler; millet, hiçbir vakit bu hareket-i hıyanetkâranenin kurbanı olmağa razı olamazdı. Çünkü millet, icab-ı teamül olarak başında bulunanların mahiyet-i hareketini sühuletle idrak edecek rüşt ve kabiliyette idi.

Millet, tarihin vuzuhundan asırlardan beri dûçar olduğu felâketlerin esbabını bir anda hulâsa edebilecek hassasiyet ve intibahta idi.

Millet, şahısların hırs-ı saltanat, hırs-ı tahakküm, hırs-ı istilâdan başlayarak temin-i menfaat ve rahat ve tevsi-i sefahet ve rezalet, ibzal-i israfat gibi hasis maksatları için vasıta ve kuvvet olmak yüzünden kendi benliğini unutacak mertebede geçirdiği gafletlerin netayic-i elimesini derhal hulâsa edebilecek rüşt ve kemalde idi. Artık milletin en makul ve en meşru ve en insanî salâhiyetini istimal etmek zamanı geldiğinde tereddüdü kalmamıştı.

Tarih-i cihanda bir Cengiz, bir Selçuk, bir Osman Devleti tesis eden ve bunların hepsini hadisat ile tecrübe eyleyen Türk milleti bu defa doğrudan doğruya kendi nam ve sıfatında bir devlet tesis ederek bütün felâketlerin karşısında meftur olduğu kabiliyet ve kudretle ahz-ı mevki etti (Şiddetli alkışlar). Millet, mukadderatını doğrudan doğruya eline aldı ve millî saltanat ve hakimiyetini bir şahısta değil, bütün efradı tarafından müntehap vekillerden terekküp eden bir Meclis-i âlide temsil etti. İşte o Meclis, Meclis-i âlinizdir; Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir ve bu makam-ı hakimiyetin hükûmetine Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti derler. Bundan başka bir makam-ı saltanat, bundan başka bir heyet-i hükûmet yoktur ve olamaz.

Kendine sıfat-ı hilâfeti izafe eden bu mevki-i şahsî münhedim olunca makam-ı hilâfet ne olacaktır suali varid-i hatır olur?

Efendiler, hulefa-yi Abbasiye devrinde Bağdat'ta ve ondan sonra Mısır'da hilâfet makamının asırlarca müddet saltanat makamiyle yanyana ve fakat ayrı ayrı bulunduğunu gördük. Bugün dahi saltanat ve hakimiyet makamiyle makam-ı hilâfetin yanyana bulunabilmesi en tabiî hâlâttandır. Şu farkla ki, Bağdat'ta ve Mısır'ın saltanat makamında bir şahıs oturuyordu. Türkiye'de o makamda asıl olan milletin kendisi oturuyor.

Makam-ı hilâfette dahi Bağdat ve Mısır'da olduğu gibi bikudret veya mülteci bir şahs-ı âciz değil, istinatgâhı Türkiye Devleti olan bir şahs-ı âli oturacaktır. Bu suretle bir taraftan Türkiye halkı asrî bir devlet-i mütemeddine halinde her gün daha rasin olacak, her gün daha mes'ut ve müreffeh olacak, her gün daha çok insanlığını ve

Vahdettin bu davranışla kendini öldürdü ve temsil ettiği yönetim biçiminin çöküşünü zorunlu kıldı. Ancak Baylar; ulus, hiçbir zaman bu hayınca eylemin kurbanı olmayı kabul edemezdi. Çünkü ulus, gelenek gereği olarak, başında bulunanların davranışlarının niteliğini kolaylıkla anlayacak erginlik ve yetenekte idi.

Ulus, tarihin aydınlığıyla, yüzyıllardan beri içine düştüğü yıkımların nedenlerini bir anda özetleyebilecek duyarlık ve uyanıklıkta idi.

Ulus, kişilerin saltanat tutkusu, zorbalık tutkusu, yayılma tutkusundan başlayarak çıkar ve rahat sağlamak, vurpatlasın ve rezilliği genişletmek, savurganlık yapmak için bayağı amaçları için araç ve güç olmak yüzünden kendi benliğini unutacak kertede geçirdiği aymazlıkların acı sonuçlarını hemen özetleyebilecek erginlik ve olgunlukta idi. Artık ulusun en akla yakın, en yasal insanlık yetkisini kullanmak zamanı geldiğinde duraksama kalmamıştı.

Dünya tarihinde bir Cengiz, bir Selçuk, bir Osmanlı devleti kuran, bunların hepsini olaylar ile deneyen Türk ulusu bu kez doğrudan doğruya kendi ad ve sanı ile bir devlet kurarak, bütün yıkımların karşısında yaradılıştaki yetenek ve gücü ile yerini aldı. (Şiddetli alkışlar). Ulus, alınyazısını doğrudan doğruya eline aldı, ulusal saltanat ve egemenliğini bir kişide değil, bütün bireylerince seçilmiş vekillerden oluşan bir yüce Mecliste temsil etti. İşte o Meclis, yüce Meclisinizdir: Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir, bu egemenlik katının hükümetine Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti derler. Bundan başka bir saltanat katı, bundan başka bir hükümet kurulu yoktur ve olamaz.

Kendine halifelik niteliğini yakıştıran bu kişisel mevki çökünce halifelik katı ne olacaktır sorusu akla gelir.

Baylar, Abbasi halifeleri döneminde Bağdat'ta, ondan sonra Mısır'da halifelik katının yüzyıllarca süre saltanat katıyla yanyana, ama ayrı ayrı bulunduğunu gördük. Bugün de saltanat ve egemenlik katıyla halifelik katının yanyana bulunabilmesi en doğal durumlardandır. Şu ayrımla ki, Bağdat'ta ve Mısır'da saltanat katında bir kişi oturuyordu. Türkiye'de o makamda asıl olan ulusun kandisi oturuyor.

Halifelik katında da Bağdat ve Mısır'da olduğu gibi güçsüz ya da sığıntı bir zavallı kişi değil, dayanağı Türkiye devleti olan bir yüce kişi oturacaktır. Böylece bir yandan Türkiye halkı çağdaş bir uygar devlet durumunda her gün daha sağlam olacak, her gün daha mutlu ve gönençli olacak, her gün daha çok insanlığını ve benliğini anlayacak; kişilerin

benliğini anlayacak; eşhasın hıyaneti tehlikesine kendisini maruz bulundurmayacak, diğer taraftan makam-ı hilâfet de bütün âlem-i islâmın ruh ve vicdanının ve imanının nokta-i rabıtası, kulûb-ı islâmiyanın badi-i inşirahı olabilecek bir izzet ve ulviyette tecelli edecektir.

Efendiler, Türkiye Devleti'nin, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükûmeti mefhumlarının millet ve memleket için ne kadar kuvvet ve feyz ve halâs ve saadet vaadettiğini izaha lüzum göremem. Üç senelik tecarüb-i fiiliye ve bunun semerat-ı mes'udesi kâfi fikir ve kanaat verebilir itikadındayım. Bundan sonra makam-ı hilâfetin dahi Türkiye Devleti için ve bütün âlem-i islâm için ne kadar feyizbar olacağını da istikbal bütün vuzuhiyle gösterecektir. (İnşallah sadaları)

Türk ve İslâm Türkiye Devleti, iki saadetin tecelli ve tezahürüne menba ve menşe olmakla dünyanın en bahtiyar bir devleti olacaktır. (İnşallah sadaları)

Bu maruzat ve izahata nihayet vermek için heyet-i aliyenize şunu arzedeyim ki, bütün rüfekamın mevzu-i bahs olan meselenin esasında tamamen müttehit ve müttefik olduğunu büyük bir kanaat-i vicdaniye ve muhakeme-i fikriye ile beraber olduğunu görüyorum. Bu hal milletimizin cidden teşekkürünü mucip bir haldir. Heyet-i Celilenizin nâmütenahi takdirat ve tebrikâtı istilzam eden bir hakkıdır.

Deminden mufassal bir takrir okunmuştu. Şimdi okunan bir iki takrir daha var. Her üçünün muhteviyatı arzettiğim gibi, nikat-ı esasiyede birdir. Binaenaleyh yapılacak şey, bu üçünü daha sarih ve daha güzel bir tarzda tesbit etmek ve Heyet-i Celilenizin rey-i kat'îsine iktiran ettirerek bir an evvel ilân etmek ve bu sayede bütün düşmanlarımızın aleyhimizde aldığı tedbirlere karşı mâni olmaktır. (Şiddetli alkışlar)

Vesika, 265.

Hanedan-ı Âl-i Osman'dan Halife-i Müslimin
Abdülmecit Hazretlerine

Tel 2
688

Âmme-i müslimin için mucib-i mahv olan düşman tekâlif-i şedidesini kabul ve müsliminin müdafaa-i mücahedanelerinde

hayınlığı tehlikesiyle kendisini karşı karşıya bulundurmayacak, öte yandan halifelik katı da bütün İslam dünyasının ruh ve vicdanının, inancının bağlantı noktası olabilecek, Müslüman gönüllerini rahatlatabilecek bir onur ve yücelikte belirecektir.

Baylar; Türkiye devletinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun hükümeti kavramlarının ulus ve ülke için ne denli güçlülük, verim ve kurtuluş, mutluluk getirmeye söz verdiğini açıklamayı gerekli görmem. Üç yıllık eylemli denemeler, bunun mutlu verimleri yeter fikir ve kanı verebilir inancındayım. Bundan sonra halifelik katının da Türkiye devleti için, bütün İslam dünyası için ne denli gürlük getireceğini bütün açıklığı ile gösterecektir. (İnşallah sesleri).

Türk ve İslam Türkiye devleti, iki mutluluğun belirmesine ve görünmesine kaynak ve köken olmakla dünyanın en mutlu bir devleti olacaktır. (İnşallah sesleri).

Bu sunulara ve açıklamalara son vermek için, yüce kurulunuza şunu bildireyim ki, bütün arkadaşlarımın, söz konusu olan bu sorunun aslında tümden birlik ve bağlaşık olduğunu, büyük bir vicdan kanısı ile, düşünce uslamlaması ile birlikte olduğunu görüyorum. Bu durum ulusumuzun gerçekten teşekkürünü gerektiren bir durumdur. Yüce kurulunuzun, sonsuz beğeni ve kutlamaları gerektiren bir hakkıdır.

Deminden ayrıntılı bir önerge okunmuştu. Şimdi okunan bir iki önerge daha var. Her üçünün içeriği, söylediğim gibi, temel noktalarda birdir. Bundan dolayı yapılacak şey, bu üçünü daha açık, daha güzel bir biçimde saptamak, yüce kurulumuzun kesin oyuna bağlayarak bir an önce duyurmak, böylece bütün düşmanlarımızın bize karşı aldığı önlemlere engel olmaktır. (Şiddetli alkışlar)

Belge 265.

Osmanoğulları Soyundan [1] Müslümanların Halifesi
Abdülmecit Hazretlerine

Tel 2
688

Müslüman kamusu için yok olmaya yol açan, düşmanın ağır önerilerini kabul ederek, Müslümanların kutsal savaşçılar gibi

[1] Âli Osman.

düşmana muvafakatle beynelmüslimin ika-ı şer ve fesat ve sefk-i dimaya fiilen teşebbüs ve bu harekâtında devam ve ısrar ve binnihaye ecnebi himayesine tevdi-i nefsederek bir İngiliz gemisiyle makar ve makam-ı hilâfetten firar eden Vahdettin Efendinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Şer'iye Vekâleti'nden verilen fetva-yi şerife mucibince hal'ine Meclis Heyet-i Umumiyesi'nin 18 Teşrinisani 1922 tarihinde münakit 140'ıncı içtimaının beşinci celsesinde müttefikan karar verilmiştir.

Türkiye Devleti'nin hakimiyetini bilâkaydüşart milletin uhdesinde mahfuz tutan Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'na tevfikan icra kudreti ve teşri salâhiyeti kendisinde mütecelli ve mütemerkiz bulunan milletin yegâne ve hakikî mümessillerinden mürekkep Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Teşrinisani 1922 tarihinde müttefikan kabul ettiği esbab-ı mucibe ve esasat dairesinde Meclis-i âlice 18 Teşrinisani 1922 tarihinde münakit celsede makam-ı muallâ-yi Hilâfete intihap buyurulmuş olduklarını hürmet-i mahsusa ile Zat-ı Hazret-i Hilâfetpenahilerine arzederim.

Keyfiyet Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce âlem-i islâma ve Türkiye halkına iblâğ olunmuştur. İntihab-ı vâkiin âlem-i İslâm için müteyemmen ve füyuzat-bahş olmasını eltaf-ı ilâhiyeden tazarru ve niyaz eylerim.

19 Teşrinisani 1922

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Gazi

Mustafa Kemal

Vesika, 266.

Zata mahsus, gayet aceledir P.R [1], 19/11/1922

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — Makam-ı Hilâfete intihap olundukları hakkında Büyük Millet Meclisi Riyaseti'nden keşide buyurulan telgrafnameyi bizzat Halife-i Müslimin Abdülmecit Hazretlerine arz ve takdim eyledim. Cevapname-i hilâfetpenahi yarın sabah arzedilecektir.

2 — Zat-ı hazret-i hilâfetpenahi Dolmabahçe sarayında ikamet buyuracaklardır ve tebrik merasimi 21/11/1922'de mezkûr sarayda icra edilecektir.

3 — Zat-ı hazret-i hilâfetpenahi imza bâlâsında "Halife-i Müslimin ve Hadimülharemeyn" [2] unvanının bulunulmasını ve cuma se-

[1,2] Karşı sayfadaki 2, 3 sayılı dipnotlara bakınız.

savunmalarında düşmana uyarak Müslümanlar arasında kötülük ve bozgun ve kan dökülmesine eylemli olarak girişip bu eylemlerini sürdüren ve bunda direnen, sonunda yabancı koruyuculuğuna sığınarak bir İngiliz gemisiyle Halifeliğin merkezinden ve katından kaçan Vahdettin Efendi'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi Şeriye Vekâleti'nden verilen yüce fetva gereğince tahttan indirilmesine Meclis genel kurulunun 18 Kasım 1922[1] günü yapılan 140. toplantısının beşinci oturumunda oybirliğiyle karar verilmiştir.

Türkiye devletinin egemenliğini bağsız koşulsuz ulusun sorumluluğunda saklı tutan, Anayasa'ya uygun olarak yürütme gücü ve yasama yetkisi kendisinde belirmiş ve toplanmış bulunan, ulusun tek ve gerçek temsilcilerinden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Kasım 1922 günü oybirliğiyle kabul ettiği gerekçe ve ilkeler içinde, yüce Meclisçe 18 Kasım 1922 günü yapılan oturumda halifelik yüce katına seçilmiş olduklarını özel bir saygı ile siz Halife hazretlerine sunarım.

Durum, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce İslam dünyasına ve Türkiye halkına bildirilmiştir. Yapılan seçimin İslam dünyası için uğurlu ve verimli olmasını Tanrı kayrasından diler ve yakarırım.

19 Kasım 1922 Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

Gazi

Mustafa Kemal

Belge 266.

Kişiye özel, çok ivedidir. P.R.[2] 19/11/1922

Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — Halifelik katına seçildikleri konusunda Büyük Millet Meclisi Başkanlığından çekilen telyazıyı, kendim Müslümanların Halifesi Abdülmecit Hazretlerine sundum. Halife hazretlerinin yanıtı yarın sabah sunulacaktır.

2 — Halife hazretleri Dolmabahçe Sarayı'nda oturacaklardır, kutlama töreni 21/11/1922'de adı geçen sarayda yapılacaktır.

3 — Halife hazretleri imzasının üstünde "Halifei Müslimin ve Hâdimülharemeyn"[3] sanının bulunulmasını, Cuma selamlığında[4]

[1] Bu ve bundan sonraki yıllar 1927 basımında, Rumi-Mali yıl ile (1338), daha kısaltılarak (338, 38) biçimlerindedir.

[2] Kurtuluş Savaşı'nda Ankara yararına İstanbul'da çalışan gizli örgütlerden birinin simgesi.

[3] Müslümanların Halifesi ve Kutsal Mekke ile Medine'ye hizmet eden.

[4] Padişahların, Cuma namazını kılmak üzere bir camiye gitmesi töreni.

lâmlığında[1] iksa buyuracakları elbise hakkındaki mütâlaanın istifsarını irade buyurdular. Cuma selâmlığında hil'at ve Hazret-i Fatih'e ait şekilde bir sarık takınması mümkün ve muvafık olacağı mütâlaasında bulunuyorlar. Bu husustaki mütâlaanın bildirilmesini rica ederim.

4 — Âlem-i islâma yazılacak beyannameyi verilen esasat dairesinde ihzar ettirerek zat-ı hazret-i hilâfetpenahiye okudum. Vahdettin Efendinin âlem-i islâma karşı vaziyeti fetva-yi şerife ile taayyün etmiş olduğundan şimdiye kadar kendileri hakkında hüsn-i muamelede bulunmaktan uzak kalan bu adam hakkında kendisine şimdi bir şey söylememesinin daha asilâne bir hareket olacağını binaenaleyh Vahdettin Efendiye ait aksamın meskût geçilmesini maamafih selâmet-i memleket aksi tarzı icap ettiriyorsa bunun dahi yapılabileceğini irade buyurdular. Kendileri de suret-i mahsusada bir beyanname hazırlamış olduklarından bu gece her ikisini tevhit ve telif edecekler ve yarın öğleden evvel bana göndereceklerdir. Beyanname-i hilâfetpenahinin İstanbul gazetelerinde hin-i neşrinde Türkçesiyle beraber bir de Arapça suretinin neşrettirilmesindeki mütâlaanın da istifsarını irade buyurdular. Bu husustaki mütâlaanın iş'arını rica ederim.

5 — Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine, Rauf Beyefendiye 19/11/1922 sa. 11,45 sonrada 103 numara ile arzedilmiştir.

Refet

[1] Padişahların, Cuma namazını kılmak üzere bir camiye gitmesi töreni.

giyecekleri giysi üzerindeki düşüncenin sorulmasını buyurdular. Cuma selamlığında kaftan ve Fatih hazretlerine değgin biçimde bir sarık takınması olanaklı ve uygun olacağı düşüncesindedirler. Bu yoldaki düşüncenin bildirilmesini rica ederim.

4—İslam dünyasına yazılacak bildirgeyi verilen ilkeler içinde hazırlatarak Halife hazretlerine okudum. Vahdettin Efendi'nin İslam dünyasına karşı durumu yüce fetva ile belli olmuş olduğundan, şimdiye değin kendileri için iyi davranmaktan uzak kalan bu adam konusunda kendisine şimdi bir şey söylememesinin daha soylu bir davranış olacağını, bundan dolayı Vahdettin Efendi'ye ilişkin bölümlerin söylenmeden geçilmesini, yine de yurdun esenliği tersine bir tutumu gerektiriyorsa bunun da yapılabileceğini buyurdular. Kendileri de özel olarak bir bildirge hazırlamış olduklarından bu gece her ikisini birleştirip yazacaklar, yarın öğleden önce bana göndereceklerdir. Halife hazretlerinin bildirgesinin İstanbul gazetelerinde yayımlandığında Türkçesiyle birlikte bir de Arapça örneğinin yayımlattırılmasındaki düşüncenin de sorulmasını buyurdular. Bu yoldaki düşüncenin bildirilmesini rica ederim.

5—Mustafa Kemal Paşa hazretlerine, Rauf Beyefendi'ye 19/11/1922, saat 11.45 sonrada 103 sayı ile sunulmuştur.

Refet

TRAKYA TEŞKİLÂTINA AİT VESİKALAR

TRAKYA ÖRGÜTÜNE İLİŞKİN BELGELER [1]

[1] 1927 basımında Vesaik cildinin sonunda bulunan bu belgelere sayı verilmemiş, 1934 basımında da böyle yapılmıştır. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü'nün basımında ise, belge sayıları Trakya belgelerinde yürütülmüştür. Biz de bunlara sayı vermeyi uygun bulduk.

[Vesika, 267.]

Telgraf Edirne, 6 Teşrinievvel 1919

Sıvas'ta Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Mümessili
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Kongre mukarreratının binnihaye kabul edilerek Ali Rıza Paşa Kabinesi'nin kongreye istinaden mevki-i iktidara geldiğine dair Edirne'ye keşide buyurulan telgrafname ancak bugün heyetimize tebliğ edildi. Trakya'nın müdafaası maksadiyle teşekkül edip birçok müşkilâta rağmen vilâyetin en ufak nahiyelerine varıncaya kadar teşkilâtını tevsi eden ve dahilde ve hariçte mevcudiyetini tanıttıran ve bu âna kadar sizinle hemfikir bulunan cemiyetimizin maksat ve mesleği Kongrece deruhde edilen esasatı ihtiva ettiği cihetle mukarreratınıza tamamiyle iştirak ettiğimizi kemal-i fahr ile arzeylerim.

Trakya-Paşaeli Müdafaa Cemiyeti namına
Şükrü

[Vesika, 268.]

Telgraf Edirne, 7/10/1919

Sıvas Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Heyeti Mümessili Mustafa Kemal
Paşa Hazretlerine

1 — Ulema, eşraf, ahaliden mürekkep bugünkü muazzam içtimada Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye'nin Trakya'da idaresini Trakya-Paşaeli Cemiyeti'ne havale eylemesi ile bir kat daha kesb-i kuvvet ve vüs'at eylemiş olan cemiyetimizin her türlü mukarreratınıza mutavaata müheyya ve tebligatınıza muntazır bulunduğu,

2 — Vali Salim Paşa ile Polis Müdürü Fuat Bey'in bu gece bir ecnebi otomobiline rakiben Bulgar işgali altında bulunan Karağaç'a firar ettikleri mâruzdur.

3 — Vali vekâleti de Mektubî İhsan Adli Bey'e tevdi kılınmıştır.

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti namına
Edirne Belediye Reisi
Şevket

[Belge 267.]

Telyazı Edirne, 6 Ekim 1919

Sıvas'ta Müdafaai Milliye Cemiyeti Temsilcisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Kongre kararlarının, sonunda kabul edilerek Ali Rıza Paşa hükümetinin Kongre'ye dayanarak işbaşına geldiğine değgin Edirne'ye çekilen telyazı, ancak bugün kurulumuza bildirildi. Trakya'nın savunulması amacıyla kurulup birçok güçlüklere karşın ilin en ufak bucaklarına varıncaya değin örgütünü genişleten, dışta ve içte varlığını tanıttıran, bu ana değin sizinle özdeş düşüncede olan derneğimizin amaç ve ilkesi Kongre'nin üzerine aldığı ilkeleri içerdiğinden, kararlarınıza tümüyle katıldığımızı tam bir övünçle sunarım.

Trakya-Paşaeli Müdafaa Cemiyeti adına
Şükrü

[Belge 268.]

Telyazı Edirne, 7/10/1919

Sıvas Müdafaai Hukukı Milliye Kurulu Temsilcisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

1 — Din bilginleri, ileri gelenler, halktan oluşmuş bugünkü çok büyük toplantıda, Müdafaai Hukukı Milliye'nin Trakya'da yönetimini Trakya-Paşaeli Cemiyeti'ne vermesi ile bir kat daha güçlenmiş ve genişlemiş olan derneğimizin her türlü kararlarınıza baş eğmeğe hazır olduğu ve bildirimlerinizi beklediği,

2 — Vali Salim Paşa ile Polis Müdürü Fuat Bey'in bu gece bir yabancı otomobiline binerek Bulgar işgali altında bulunan Karaağaç'a kaçtıkları bilgilerine sunulur.

3 — Vali vekilliği de Mektupçu İhsan Adli Bey'e verilmiştir.

Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti adına
Edirne Belediye Başkanı
Şevket

[Vesika, 269.]

Sıvas, 7/10/1919

Edirne'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Trakya-Paşaeli Heyet-i Merkeziyesi Riyasetine

C: 6 ve 7/10/1919 telgrafnamelere:

1 — Rumeli ve Anadolu aynı ruh ve vicdanla mevcudiyet ve istiklâl-i millîmizi kurtarmak azmiyle mücahede-i mukaddeseye atılmış olduğundan makasıt ve esasatta ittihad-ı tam bulunacağı esasen biiştibah idi. Tebşirat-ı âlileri kemal-i şükran ve meserretle karşılandı. Âmâl-i meşrua-i milliyemizde muvaffak bilhayr olmaklığımızı Cenab-ı Hak'tan temenni eder, hissiyat-ı samimane ve ihtiramkâranemizi takdim eyleriz.

2 — Yeni kabine ile tamamen temin-i itilâf edilebilecektir. Muhaberedeyiz. Neticesi arzolunacaktır.

3 — Muntazaman muhafaza-i irtibatı hassaten rica ederiz Efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 270.]

Edirne, 7/10/1919

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Bugün bütün Edirne vilâyetinin vali vekili ve ordu-yi humayun kumandan vekili, ulema, eşraf, ahali belediye dairesinde biliçtima Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Heyeti'ni idare etmek vazifesini müttefikan Trakya-Paşaeli heyet-i merkeziyesine tevdi eylediklerini taht-ı temine almışlardır. Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye namına bugün ikinci defa olarak içtima eden heyet-i muhtereme-i milliyenin netice-i mukarreratını bâlâya naklen arzederim.

Edirne Vali Vekili
İhsan Adli

[Belge 269.]

Sıvas, 7/10/1919

Edirne'de Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Trakya-Paşaeli Merkez Kurulu Başkanlığına

Y: 6 ve 7/10/1919 telyazılarına:

1 — Rumeli ve Anadolu, özdeş ruh ve vicdanla, varlık ve ulusal bağımsızlığımızı kurtarmak kesin kararı ile kutsal savaşıma atılmış olduğundan amaçlar ve ilkelerde tam bir birlik bulunacağı aslında kuşkusuzdu. Muştuları tam bir teşekkür ve sevinçle karşılandı. Ulusal yasal dileklerimizde hayırlısıyla başarıya erişmekliğimizi Ulu Tanrıdan diler, içtenlikli ve saygılı duygularımızı sunarız.

2 — Yeni hükümet ile tümden anlaşılabilecektir. Yazışmadayız. Sonucu sunulacaktır.

3 — Düzenli olarak bağlantıyı korumayı özellikle rica ederiz efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[Belge 270.]

Edirne, 7/10/1919

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal
Paşa Hazretlerine

Bugün bütün Edirne ilinin vali vekili ve Padişahın ordusu [1] komutan vekili, din bilginleri, ileri gelenler, halk belediyede toplanarak Müdafaai Hukukı Milliye kurulunu yönetmek görevini oybirliği ile Trakya-Paşaeli merkez kuruluna vermeyi sağlamışlardır. Müdafaai Hukukı Milliye adına bugün ikinci kez olarak toplanan saygıdeğer ulusal kurulun kararları sonucunu yukarıya aktararak sunarım.

Edirne Vali Vekili
İhsan Adli

[1] orduyi humayun.

[Vesika, 271.]

Telgraf Sıvas, 9/10/1919

Edirne Vali Vekili İhsan Adli Beyefendiye

C: Millî birliğin mes'ut netayicinden olmak üzere Trakya ve Paşaeli Cemiyeti'nin, Rumeli ve Anadolu topraklarında yaşayan dindaşlarımızın ve muazzez ülkelerimizin müdafaa-i hukuku emrindeki tevessüle dair tebşirat-ı âlilerine arz-ı şükran olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 272.]

Edirne, 10/10/1919

Sıvas'ta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Reisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

C: 9 Teşrinievvel 1919:
Mukabele-i[1] teveccühkârileriyle pek mütehassis oldum. Samimiyetle arz-ı şükran eder[im] ve Edirne ve mülhakatında hükûmet ve milletin celâdetkârane ve cansiparane muzaheretinden her dakika emin olabilirsiniz.

Edirne Vali Vekili
İhsan Adli

[Vesika, 273.]

Edirne
701 250

Sıvas'ta Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliye Reisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Bir anda yükselen hurşid-i celâdet gibi Trakya etrafına harekât-ı milliyenin muvacehesinde inkişafta alelhusus İstanbul'a azimet eden Vali Salim Paşa'nın gaybubet-i nâgehanisinden mütevellit heyecan-ı

[1] 1927 basımında: "mukabil".

[Belge 271.]

Telyazın

Sıvas, 9/10/1919

Edirne Vali Vekili İhsan Adli Beyefendiye

Y: Ulusal birliğin mutlu sonuçlarından olmak üzere, Trakya ve Paşaeli Cemiyeti'nin Rumeli ve Anadolu topraklarında yaşayan dindaşlarımızın ve sevgili ülkelerimizin haklarını savunma yolundaki girişimine ilişkin muştularınıza teşekkür olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[Belge 272.]

Edirne, 10/10/1919

Sıvas'ta Müdafaai Hukuk Heyeti Temsiliye Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Y: 9 Ekim 1919:

Gönül alıcı yanıtlarından pek duygulandım. İçtenlikle teşekkür eder [im]. Edirne ve bağlantılarında hükümet ve ulusun yürekli ve canını esirgemezce desteğine her dakika güvenebilirsiniz.

Edirne Vali Vekili
İhsan Adli

[Belge 273.]

Edirne
701/250

Sıvas'ta Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliye Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Birden bire yükselen yiğitlik güneşi gibi, Trakya yöresinde ulusal eylemin gelişmesinde, özellikle İstanbul'a giden Vali Salim Paşa'nın birden bire ortadan yitmesinden doğan genel heyecan arasında toplanan

umumî arasında heyet-i müçtemia-i milliyenin itimadı ve ordu-yi humayun kumandanlığının muzaheretiyle tevfikat-ı süphaniyeye istinaden vali vekâletini deruhde ettim ve bir gün sonra da Nezaret-i celilenin bu bâbdaki tensibini aldım. Edirne'nin her an tezauf eden nezaket-i vaz' u mevki itibariyle ecanibin nazar-ı dikkatinden dûr kalmayan bu tahavvüllerin mahiyet-i sulhcûyanesine irade-i milliyenin itirazdan, ihtirasattan müberra tecelliyat-ı hürriyetperveranesine İngiliz mümessil-i askerîsini ikna ve tatmine muvaffak olarak ihlâl-i asayiş edilmek üzere Osmanlıların hakk-ı hükûmetine (Bu tabir şayan-ı dikkattir) tamamen riayetkâr bulunduğuna dair müşarünileyhten resmen ve tahriren cevap aldım. Binaenaleyh vilâyetin her köşesinde ve hassaten merkez-i vilâyette sükûn ve asayişin her vakitten daha mükemmel olduğunu ve elyevm her nevi mehalik ve mehazirin mürtefi bulunduğunu arz ve tebşir ederim. Edirne'de hükûmet, ordu ve bütün millet size meşru olan gayelerinizde manen ve maddeten muzaherete ahd ve misak eylemiştir. Dört gün devam eden hâd bir devre-i teheyyücün tevlit ettiği enva-ı müşkilât içinde mühim bir vazife-i vataniye ifa ettiğine[1] kaniim. Hükûmet-i Hamidiye'de[2] dokuz sene menfa ve hükûmet-i İttihadiye[3] zamanında altı sene vatandan cüda kalmak hissî ve insanî işkencelerin enva[4]... uğramışlardan bir mazlumum. Metanetimi imha[5] veya celâdetimi bana iade edecek, beni fırka ihtirasatı haricinde bu vatanın en müfit anasırı meyanına koyacak sizin teveccüh ve itimadınızdır.

10/10/1919
Mekteb-i Harbiye arkadaşlarınızdan
Edirne Vali Vekili
İhsan Adli

[Vesika, 274.]

Sıvas, 12/10/1919

Edirne Vali Vekili İhsan Adli Beyefendiye

Bugün Anadolu'nun, vatanın halâsı ve saadeti, milletin necat ve istiklâli uğrunda yekvücut ve yekdil olan Trakyalı kardeşleriyle el ele

[1] "ettiğime" olmalıdır.
[2] II. Abdülhamit dönemi.
[3] İttihat ve Terakki hükümeti.
[4] Cümle eksiktir.
[5] "ihya" da olabilir.

ulusal kurulun güveni ve Padişah ordusu komutanlığının desteğiyle, Tanrının yardımına dayanarak vali vekilliğini üzerine aldım, bir gün sonra da Nezaret'in bu konudaki olurunu aldım. Edirne'nin her an artan ağırlığını ve yeri bakımından yabancıların dikkatinden uzak kalmayan bu değişmelerin barışçı niteliğine, ulusal iradenin karşı koymalardan, tutkulardan arınmış ve özgürlükçü belirişlerine İngiliz askeri temsilcisini inandırmayı ve kandırmayı başararak, güvenliği bozulma [ma]k üzere [1] Osmanlıların hükümet etme hakkına (bu deyim dikkate değer) tümüyle saygılı bulunduğuna ilişkin, kendisinden resmen ve yazı ile yanıt aldım. Bundan dolayı ilin her köşesinde, özellikle il merkezinde dinginlik ve güvenliğin her zamandan daha yetkin olduğunu, bugün her türlü tehlikeye sakıncaların kalkmış bulunduğunu bilgilerine sunar ve muştularım. Edirne'de hükümet, ordu ve bütün ulus, size, yasal olan amaçlarınızda manen ve maddi olarak destek olmaya and içmişlerdir. Dört gün süren aşırı bir coşku döneminin doğurduğu türlü güçlükler içinde önemli bir yurt görevi yaptığına [1] inanıyorum. Abdülhamid yönetiminde dokuz yıl sürgün ve ittihatçılar zamanında altı yıl yurttan uzak kalmak, duygusal ve insani işkencelerin türlü.... [2] uğramışlardan bir haksızlık kurbanıyım. Dayanıklılığımı yok [3] edecek, ya da yürekliliğimi bana geri verecek, beni parti tutkuları dışında bu yurdun en yararlı ögeleri arasına koyacak sizin ilgi ve güveninizdir.

10/10/1919

Harp Okulu arkadaşlarınızdan
Edirne Vali Vekili
İhsan Adli

[Belge 274.]

Sıvas, 12/10/1919

Edirne Vali Vekili İhsan Adli Beyefendiye

Bugün Anadolu'nun, yurdun kurtuluşu ve mutluluğu, ulusun kurtuluş ve bağımsızlığı uğrunda tek beden ve tek gönül olan Trakyalı kardeşleriyle elele vermiş olması, yakın kurtuluşun bir iyi başlangıcıdır.

[1] "yaptığıma" olmalıdır.
[2] Cümle eksiktir.
[3] "canlandıracak" (ihya) da olabilir.

vermiş olması halâs-ı karibin beraat-i istihlâlidir. Böyle mes'ut ve tarihî bir anda Edirne vilâyetinde zat-ı âlileri gibi hamiyetkâr bir refikimizin re'sikârda bulunması ayrıca bir beşarettir. Cenab-ı Hak milleti âmâl-i meşruasını istihsal emrinde muvaffak bilhayr eylesin âmin.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 275.]

Edirne
942 25

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

C: İtimat ve teveccüh-i âlinize en samimî teşekküratımı arzederim Efendim.

13/10/1919

Edirne Vali Vekili
İhsan

[Vesika, 276.]

Sıvas, 11/10/1919

TAMİM

1 — Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti vilâyet heyet ve müstakil liva heyet-i merkeziyeleri kendilerine merbut bilcümle heyet-i idarelere ve keza heyet-i idareler nevahiye kadar olan heyet-i idarelere Heyet-i Temsiliye'nin tebligatını sürat-i mümkine ile ifa etmeğe ehemmiyet vermelidir.

2 — Hiçbir heyet-i merkeziye veya idare ve alelumum teşkilât-ı milliyemize dahil heyet ve eşhas cemiyetimiz namına doğrudan doğruya hükûmet-i merkeziyeden bir gûna mutalebatta bulunmayacaktır. Teşkilât-ı milliyemize ait her türlü münasebatı aledderecat heyet-i idareler, heyet-i merkeziyelerle ve heyet-i merkeziyeler de Heyet-i Temsiliye ile icra edecektir. Mafevk heyetlerin tekâsülü halinde ona tâbi olan diğer heyetlerin derhal Heyet-i Temsiliye'ye müracaati caizdir.

Böyle mutlu ve tarihsel bir anda Edirne ilinde sizin gibi yurtsever bir arkadaşımızın iş başında bulunması ayrıca bir muştudur. Ulu Tanrı ulusu yasal isteklerini elde etme yolunda hayırlısıyla başarıya eriştirsin, amin.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[Belge 275.]

Edirne
942 25

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına Mustafa Kemal Paşa
Hazretlerine

Y: Yüksek güven ve ilginize en içten teşekkürlerimi sunarım efendim.

13/10/1919
Edirne Vali Vekili
İhsan

[Belge 276.]

Sıvas, 11/10/1919

GENELGE

1 — Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti il kurul ve bağımsız sancak merkez kurulları, kendilerine bağlı bütün yönetim kurullarına ve yine yönetim kurulları bucaklara değin olan yönetim kurullarına Heyeti Temsiliye'nin bildirimlerini, elden geldiğince çabuklukla yerine getirmeye önem vermelidir.

2 — Hiçbir merkez kurulu ya da yönetim ve genellikle ulusal örgütlerimize giren kurul ve kişiler, derneğimiz adına doğrudan doğruya İstanbul hükümetinden herhangi bir istekte bulunmayacaktır. Ulusal örgütlerimize ilişkin her türlü ilişkileri sırasında yönetim kurulları ile, merkez kurulları da Heyeti Temsiliye ile yapacaktır. Üst kurulların gevşekliği durumunda ona bağımlı olan öteki kurulların hemen Heyeti Temsiliye'ye başvurmaları uygundur.

3—Şimdilik bilcümle vilâyet ve müstakil liva heyet-i merkeziyeleri lâakal haftada iki defa Heyet-i Temsiliye'ye teşkilât ve teşebbüsat-ı milliyesi hakkında mühim malûmatı havi olmak üzere kısa bir rapor verecektir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 277.]

Sıvas, 11/10/1919

Edirne'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Trakya-Paşaeli Heyet-i Merkeziyesine

1—Teşkilât nizamnamesi posta ile irsal edilmiştir. Teşkilât-ı mevcudenizle mühim farklar yoktur. Vüruduna kadar teşkilât-ı hâzıranızı aynen muhafaza ve takviye buyurmanız muvafıktır.

2—Kırkkilise[1], Tekirdağ, Gelibolu ve Çatalca livaları heyet-i merkeziyenize merbut kalarak teşkilâtlarını taazzuv ettirmelidirler.

3—Takviye-i münasebat ve tamami-i tenevvür için şimdilik her gün gayet muhtasar bir raporun Sıvas'ta Heyet-i Temsiliye namına irsalini rica ve hürmetlerimi takdim ederim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 278.]

Edirne'den, 12/10/1919

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesine

C: 11/10/1919 şifreye:

1—Muhabbet ve teveccüh-i âlilerine arz-ı teşekkürat-ı mahsusa ve takdim-i ihtiramat eylerim.

2—Ân-ı teşekkülünden pek az sonra Trakya-Paşaeli Cemiyeti ile tevhid-i âmâl ve teşrik-i mesai eyleyerek cemiyetimizin her harekâtı müşkil zamanlarda bile temin-i baka ve tevsi-i teşkilâtına sarf-ı gayret olunmuştur.

[1] Kırklareli.

3 — Şimdilik bütün il ve bağımsız sancak merkez kurulları en az haftada üç kez Heyeti Temsiliye'ye ulusal örgütleri ve girişimleri üzerinde önemli bilgileri içermek üzere kısa bir rapor verecektir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyet
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[Belge 277.]

Sıvas, 11/10/1919

Edirne'de Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Trakya-Paşaeli Merkez Kuruluna

1 — Örgüt tüzüğü posta ile gönderilmiştir. Örgütlerimizle önemli ayrımlar yoktur. Gelişine değin bugünkü örgütlerinizi olduğu gibi korumanız ve güçlendirmeniz uygundur.

2 — Kırkkilise [1], Tekirdağ, Gelibolu ve Çatalca sancakları merkez kurulunuza bağlı kalarak örgütlerini örgenleştirmelidirler.

3 — İlişkilerin güçlendirilmesi ve aydınlanmanın tamamlanması için şimdilik her gün çok kısa bir raporun Sıvas'ta Heyeti Temsiliye adına gönderilmesini rica eder, saygılarımı sunarım.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[Belge 278.]

Edirne'den, 12/10/1919

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesine

1 — Sevgi ve ilginize özel olarak teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

2 — Kuruluşundan pek az sonra Trakya-Paşaeli Cemiyeti ile dileklerimizi birleştirip işbirliği yaparak derneğimizin her eylemi[nin] güç zamanlarda bile kalımının sağlanmasına, örgütünün genişletilmesine çaba harcanmıştır.

[1] Kırklareli.

3 — Vilâyetin en küçük mevakiine kadar münteşir ve mevcut olan teşkilâtın teyit ve takviyesine çalışılmaktadır. Kolorduya merbut olup Kırkkilise, Keşan ve Tekirdağı'nda bulunan fırkalarımızın kumandanları şayan-ı itimat ve hamiyetli arkadaşlarımızdan bulundukları.... [1] mevakiin merkezle olan irtibatları gayet esaslı ve rasindir. Bilûmum Trakyalıların bütün mevcudiyetleriyle vatanperverane vezaif-i mübeccelenin ifasına hazır ve âmâdedirler.

4 — İntihabatta Trakya-Paşaeli Cemiyeti ile tevhid-i mesai edilerek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin esasatını kabul eden ve bu esasata sadık kalacak zevatın meb'us intihap olunmalarının teminine sarf-ı gayret olunmaktadır. Trakya'nın her tarafında intihabatın ârzuy-i umumî dairesinde neticelenmesi memul-i kavidir. Birinci Kolordu: Kırk dokuz, Elli beş ve Altmışıncı fırkalardan mürekkeptir. Yakın zamana kadar Çatalca mevki-i müstahkemi dahi kolordu emrinde bulunmakta iken Süleyman Şefik Paşa'nın nezareti zamanında İstanbul'da Yirmi Beşinci Kolorduya raptedilmiştir.

Şimendifer hattı muhafazası vazifesiyle Şubattan beri Trakya'da bulunan kuvvetli bir Yunan taburu yerli Rumlar arasında teşkilât yaparak asayişi tehdit ve islâmları tecavüzatlariyle bîhuzur eylemişlerse de son bir iki ay zarfında cür'etleri kırılmış ve vakayi azalmıştır. Ancak Şarkî Trakya'nın ahiren kesb-i ehemmiyet ve nezaket eden vaziyeti Trakya'nın mukadderatı hakkında bazı mâruzatı icap ettirmektedir. *Venizelos*'un şeytanetkârane eser-i siyaset ve tekâlifi neticesi olarak, hiçbir Bulgar mevcut olmayıp dört yüz bin kadar müslümanın vatanı olan Paşmaklı, Darıdere, Kırcaali orta kısmı Bulgaristan'a ve keza kahir bir islâm ekseriyetini haiz olan İskeçe havalisinin de Gümülcine yakınına kadar Yunanistan'a terkedilmesi suretiyle mukadderatının tayini âtiye talik edilen mütebaki Garbî Trakya yani Gümülcine, Dedeağaç, Dimetoka kısmında Rumlar ekseriyeti ihraz edecek halde kalmıştır. Yunanlıların beynelmilel şekl-i idareden istifade ile getirecekleri Rum muhacirlerinin bu nispeti, az zamanda daha mühim bir faikıyete is'at edebileceklerdir. Trakya'nın şekl-i idaresi mevzu olacağı zaman vücuda getirecekleri Rum ekseriyetini ileri sürerek bu kısmın da Yunanistan'a ilhakına çalışacaklardır. Yunan âmâlinin tahakkuku halinde Şarkî Trakya'da dahi hemhudut olmak fırsatından bilistifade Yunan propagandası tevessü edip asayişin derhal muhtel olacağı ve artık islâmların sükûn ve huzura veda edecekleri bedihîdir. Garbî Trakya'da ve bilhassa müslümanların ekseriyetle bulunduğu menatıkta teşkilât-ı milliye mevcut olup âmâl-i milliyelerinin

[1] Okunamamış olmalıdır.

3 — İlin en küçük yerlerine değin yayılmış ve var olan örgütlerin pekiştirilmesine ve güçlendirilmesine çalışılmaktadır. Koloruduya bağlı olup Kırklareli, Keşan ve Tekirdağ'da bulunan tümenlerimizin komutanları güvenilir ve yurtsever arkadaşlarımızdan bulundukları...[1] yerlerin merkezle olan bağlantıları çok temelli ve sağlamdır. Bütün Trakyalılar bütün varlıklarıyla yurtseverce yüce görevlerin yerine getirilmesine hazırdırlar.

4 — Seçimlerde Trakya-Paşaeli Cemiyeti ile işbirliği yapılarak Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin ilkelerini kabul eden, bu ilkelere bağlı kalacak kişilerin milletvekili seçilmelerinin sağlanmasına çaba harcanmaktadır. Trakya'nın her yanında seçimlerin genel istek içerisinde sonuçlanması kuvvetle umulmaktadır. Birinci Kolordu, Kırk Dokuz, Elli Beş ve Altmışıncı tümenlerden oluşmuştur. Yakın zamana değin Çatalca Müstahkem Mevkii ve Kolordu buyruğunda bulunmakta iken Süleyman Şefik Paşa'nın nazırlığında İstanbul'da Yirmi Beşinci Kolordu'ya bağlanmıştı.

Demiryolu hattının korunması göreviyle Şubattan beri Trakya'da bulunan güçlü bir Yunan taburu yerli Rumlar arasında örgütler kurarak güvenliği tehdit, Müslümanları saldırılarıyla tedirgin etmişlerse de son bir iki ay içinde cesaretleri kırılmış, olaylar azalmıştır. Ancak Doğu Trakya'nın son günlerinde önem ve ağırlık kazanan durumu, Trakya'nın alınyazısı üzerinde kimi sunuları gerektirmektedir. Venizelos'un şeytanca siyasa ve önerilerinin belirtisi olarak, hiçbir Bulgar var olmayıp dört yüz bin kadar Müslümanın yurdu olan Paşmaklı, Darıdere, Kırcaali orta kesimi Bulgaristan'a, yine ezici bir Müslüman çoğunluğu olan iskeçe yöresinin de Gümülcine yakınana değin Yunanistan'a bırakılmasıyla, alınyazısının belirlenmesi geleceğe bırakılan Batı Trakya'nın arta kalanı, kısacası Gümülcine, Dedeağaç, Dimetoka kesiminde Rumlar çoğunlukla kazanacak durumda kalmıştır. Yunanlıların uluslararası yönetim biçiminden yararlanarak getirecekleri Rum göçmenleri, bu oranı az zamanda daha önemli bir üstünlüğe çıkarabileceklerdir. Trakya'nın yönetim biçimi söz konusu olacağı zaman, gerçekleştirecekleri Rum çoğunluğunu ileri sürerek, bu kesimi de Yunanistan'a katmaya çalışacaklardır. Yunan isteklerinin gerçekleşmesi durumunda Doğu Trakya'da sınırdaş olmak fırsatından yararlanarak, Yunan propagandası genişleyip güvenliğin hemen bozulmuş olacağı, artık Müslümanların dirlik ve erinçten yoksun kalacakları açıktır. Batı Trakya'da, özellikle Müslümanların çoğunlukta bulunduğu bölgelerde ulusal örgütler var olup, ulusal isteklerinin elde edilmesine bu yolda çalışmaktalar,

[1] Okunamamış olmalıdır.

istihsaline her suretle çalışmaktalar ve kendilerine mümkün olan her türlü muavenet ve muzaheret yapılmakta ise de, Yunan âmâlinin husulüne mümanaat ve Şarkî Trakya'nın Yunan tesiratından uzak bulundurulması için, Bulgaristan ve Yunanistan'a terkedilen kısımları da dahil olmak üzere Garbî Trakya'nın müstakil ve muhtar bir hükûmet olarak ibraz-ı mevcudiyet eylemesi ve bu suretle saltanat-ı Osmaniye ile hemhudut olarak yaşanması imkânı olmayan ve icra edeceği propagandalarla yerli Rumları ifsattan hiçbir zaman fariğ olamayacak yegâne düşmanımız Yunanistan ile hudud-ı Osmaniye arasında kuvvetli bir hükûmet-i islâmiyenin teşekkülü menafi-i âliye-i vataniye iktızasından görülmekle Müdafaa-i Hukuk Cemiyet-i âliyesinin bu nokta-i nazarı tasvibi halinde teşebbüsat-ı lâzime-i müessire icrasiyle imkân husulüne lûtfen muzaheretleri istirham olunur Efendim[1].

Birinci Kolordu Kumandanı
Cafer Tayyar

[Vesika, 279.]

Tekirdağ, 12/10/1919

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Mümessilliğine

C: 11/10/1919 telgrafname-i âlileri gelmiş icap edenlere tebliğ edilmiş olduğu mâruzdur.

Belediye Reisi
Halis

[Vesika, 280.]

Sıvas, 13/10/1919

TAMİM

Milletin ruh ve vicdanından nebean eden vahdet ve azm ü irade sayesinde vaziyet-i siyasiyenin; vatanımızın tayin-i mukadderatı ile milletimizin hukuk ve istiklâli mevzu-i bahs olduğu bu hengâme-i tarihîde lehülhamd lehimize döndüğünü kemal-i şükranla idrak eyliyoruz. Cenab-ı Allahın inayet ve adaletine millet-i necibemiz böyle yekvücut bir halde ve sarsılmaz bir azim ve imanla kaldıkça hiç şüphesiz âmâl-i meşruasına nailiyetle mes'ut olacaktır. Binaenaleyh

[1] Uzun ve düşük cümle.

kendilerine elden gelen her türlü yardım ve destek gösterilmekte ise de, Yunan isteklerinin gerçekleşmesine engel olmak, Doğu Trakya'nın Yunan etkilerinden uzak bulundurulması için, Bulgaristan ve Yunanistan'a bırakılan kesimleri de içinde olmak üzere, Batı Trakya'nın bağımsız ve özerk bir hükümet olarak varlığını göstermesi, böylece Osmanlı saltanatı ile sınırdaş olarak yaşanması olanağı bulunmayan, yapacağı propagandalarla yerli Rumları azdırmaktan hiçbir zaman geri durmayacak biricik düşmanımız Yunanistan ile Osmanlı sınırı arasında güçlü bir Müslüman hükümetin kurulması, yurdun yüksek çıkarları gereğinden görülmekle, yüce Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin bu görüşü onaylaması durumunda etkili gerekli girişimler yapılarak olanak yaratılmasına destek olmaları iyiliğinde bulunmanız rica olunur efendim [1].

Birinci Kolordu
Komutanı
Cafer Tayyar

[Belge 279.]

Tekirdağ, 12/10/1919

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Temsilciliğine

Y: 11/10/1919 yüksek telyazıları gelmiş, gerekenlere bildirilmiş olduğu bilgilerinize sunulur.

Belediye Başkanı
Halis

[Belge 280.]

Sıvas, 13/10/1919

GENELGE

Ulusun ruh ve vicdanından fışkıran birlik ile karar ve irade yardımıyla, siyasal durumun, yurdumuzun alınyazısının belirlenmesi ve ulusumuzun hakları[nın] ve bağımsızlığı[nın] söz konusu olduğu bu tarihsel kargaşada, Tanrıya şükür, iyiliğimize döndüğünü tam bir şükran içinde algılıyoruz. Ulu Tanrının yardım ve adaletine sığınan soylu ulusumuz böyle tek beden bir durumda, sarsılmaz bir karar ve inançla kaldıkça hiç kuşkusuz yasal isteklerine kavuşmakla mutlu olacaktır.

[1] Uzun ve düşük cümle.

mevcudiyet-i milliyemizi yar ü ağyar nazarında izhar ve ispat eden teşkilâtın nizamname mucibince taazzuv ettirilmesi ve bilhassa küçük, büyük bilcümle merkezlerin biribiriyle ve heyet-i merkeziye ile sıkı bir rabıta tesis eylemeleri bugünün en mühim ve hayatî bir vazife-i milliye ve vataniyesidir. Bu sebeple hususat-ı mezkûreye son derece ehemmiyet verilmesini tekit eyler ve teşkilâtın tevsi ve teşmil derecesi hakkında peyderpey heyetimize ita-yi malûmat olunmasını rica eyleriz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 281.]

Edirne, 13 Teşrinievvel 1919

Sıvas Anadolu-Rumeli Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti
Mümessili Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

C: 9 Teşrinievvel 1919. 1—Trakya müdafaa heyetinin teşkilâtı muhterem Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti nizamnamesine kısmen muvafık olduğu ve Kongrece müntehap on dört kişiden ibaret bir heyet-i merkeziyesi ve İstanbul'da beş murahhası ve livalarda ve kazalarda mahallî müftilerinin taht-ı riyasetinde ve nevahide maruf zevattan ibarettir. Heyet-i idare ve merkezden memur birer mümessil ve bazı kura'da birer ikişer muhabiri mevcuttur. Hükûmet-i sabıkanın mümanaati sebebiyle nevahi ve kura' teşkilâtı henüz tamamiyle ikmal edilememiş ve her şeyin olbâbda olduğu gibi teşkilâtta merkezden başlayarak aşağı doğru gitmiştir. Maamafih mahalle ve kariye teşkilâtına nizamname dairesinde şimdiden iptidar olunmuş ve Teşrinievvelin on altısında Edirne'de in'ikadı musammem ve mukarrer olan kongrede cihat-ı sairesinin müzakeresi tabiî bulunmuştur. Bu bâbda bir emir ve mütâlaa-i âlileri olduğu halde emir ve iş'arı.

2—Trakya meselesinin dahil olduğu son evrak-ı havadis mündericatından malûm olacağı veçhile Paris Konferansı Bulgaristan hududunun tahdidi esnasında islâm ekseriyetini haiz olan Kırcaali ve Koşukavak ve İğridere ve Darıdere gibi kazalar Bulgar ve İskeçe ve Drama, Serez gibi Ustruma'ya kadar mahalleri Yunan hududu dahilinde bırakmıştır. Meriç'e mümtet olan hudut dahilindeki Gümülcine ve Dedeağaç'tan, şimdilik İtilâf Devletleri lehine olarak Bulgarların hakimiyeti kat'edilmiş ve bunun Türk

Bundan dolayı, ulusal varlığımızı dost ve düşman gözüne gösteren ve tanıtlayan örgütün, tüzük uyarınca örgenleştirilmesi, özellikle küçük büyük bütün merkezlerin birbiriyle ve merkez kurulu ile sıkı bir bağlantı kurmaları, bugünün en önemli, yaşamsal bir ulusal ve yurtsal görevidir. Bu nedenle, sözü geçen konulara son kerte önem verilmesini üsteler, örgütlerin genişletilmesi ve yaygınlaştırılması derecesi üzerinde zaman zaman kurulumuza bilgi verilmesini rica ederiz

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[Belge 281.]

Edirne, 13/10/1919

Sıvas Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti
Temsilcisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Y: 9 Ekim 1919

1 — Trakya savunma kurulunun örgütleri, saygıdeğer Müdafaai Hukuk Cemiyeti tüzüğünün kimi kesimine uygun[dur] ve Kongre'ce seçilmiş on dört kişiden oluşmuş bir merkez kurulu, İstanbul'da beş delegesi, sancaklarda ve ilçelerde yerel müftülerin başkanlığında, bucaklarda da tanınmış kişilerden oluşmuştur. Yönetim kurulu ve merkezden görevli birer temsilci, kimi köylerde birer ikişer muhabiri vardır. Eski hükümetin engellemesi nedeniyle bucak ve köyler örgütü henüz tümüyle tamamlanmamış, her şeyin bu konuda olduğu gibi örgütler de merkezden başlayarak aşağı doğru gitmiştir. Bununla birlikte mahalle ve köy örgütlerine, tüzüğe göre şimdiden başlanmış, Ekim'in on altısında Edirne'de toplanması tasarlanmış ve kararlaştırılmış olan kongrede başka yönlerinin görüşülmesi doğal bulunmuştur. Bu yolda bir yüce buyrukları ve düşünceleri varsa buyurulup bildirilmesi.

2 — Trakya sorununun yer aldığı son gazeteler içeriğinden anlaşılacağı üzere, Paris Konferansı Bulgaristan sınırının saptanması sırasında Müslüman çoğunluğu bulunan Kırcaali, Koşukavak, İğridere ve Darıdere gibi ilçeler Bulgar ve İskeçe, Drama, Serez gibi Ustruma'ya değin yerleri Yunan sınırı içinde bırakılmıştı. Meriç'e uzanan sınır içindeki Gümülcine ile Dedeağaç'ta şimdilik İtilaf Devletleri yararına olarak Bulgarların egemenliği kırılmış, bunun Türk barışının

sulhünün müzakeresi esnasında Şarkî Trakya mukadderatının tayini zamanına kadar bırakıldığı esas olmuştur. Ve esasen yalnız nefs-i Gümülcine'de ekseriyet-i müslime mevcut olup Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka, Ortaköy, Seymenli kazalarında bugün tek bir müslüman bırakılmamıştır. Venizelos'un Trakya'yı şu veçhile inkısama uğrattırmaktan maksadı buralarda müslüman nüfusu bulunmayınca Yunan lehine kazanmağa matuftur. Şu halde bu kıt'anın bu haliyle bırakılması bizim için bir fayda olamayacağını ve Yunan ve Bulgarlara verilen mahallerdeki halkın umumen islâm bulunduğu cihetle Trakya'nın hudud-ı kadim-i tarihiyesiyle Trakya hakkında düvel-i müşarünileyhim mümessilleriyle konferans nezdinde protesto edilmiş ve buraları elyevm Fransızların taht-ı işgalinde bulunduğu Yunan, Bulgarlara karşı durmak için Gümülcine'de teşkilât ve tertibat yapılmakta ise de levazım-ı tedafüiye ve para tedarikinde müşkilât-ı azîmeye tesadüf edilmekte olduğu ve bu hususatın hayyiz-i husule isali çaresinin berveçh-i mâruz kongrenin in'ikadında tezekkür edileceği arzolunur [1]

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye
Cemiyeti namına
Şevket

[Vesika, 282.]

Zata mahsustur — Edirne'den, 13/10/1919

Sıvas'ta Kolordu Kumandanı Miralay Salâhattin Beyefendiye

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesine:

12 Teşrinievvel 1919 tarih ve 2 numaralı şifreye lâhikadır.

Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin İstanbul'da bulunan Garbî Trakya murahhaslarına Fransızlar müracaat ederek Gümülcine, Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka ve İskeçe için mutasarrıfların isimlerini istedikleri ve İskeçe'nin müddet-i muvakkate için Yunan askerleri tarafından işgal edileceğini beyan ve bu malûmatı hafi tutmalarını tenbih eyledikleri mezkûr murahhaslıktan cemiyet riyasetine mektupla bildirilmekte ve mutasarrıfların isimleri verildiği münderiç bulunmakta olduğu beray-i malûmat arz ve takdim-i ihtiramat olunur.

Birinci Kolordu Kumandanı
Miralay
Cafer Tayyar

[1] Uzun ve düşük cümle.

görüşülmesi sırasında Doğu Trakya alınyazısının belirlenmesi zamanına değin bırakılması temel olmuştur. Aslında da, yalnız Gümülcine'nin kendisinde Müslüman çoğunluğu bulunup Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka, Ortaköy, Seymenli ilçelerinde bugün tek bir Müslüman bırakılmamıştır. Venizelos'un Trakya'yı şu yolda bölünmeye uğrattırmaktan amacı, buralarda Müslüman nüfusu bulunmayınca, Yunan yararına kazanmaya yöneliktir. Şu durumda bu bölgenin bu durumu ile bırakılması[nda] bizim için bir yarar olamayacağı, Yunan ve Bulgarlara verilen yerlerdeki halk genel olarak Müslüman bulunduğundan, Trakya'nın eski tarihsel sınırı ile Trakya konusunda sözü geçen devletlerin temsilcileri Konferans katında protesto edilmiş ve buraları bugün Fransızların işgali altında bulunduğu, Yunan, Bulgarlara karşı durmak için Gümülcine'de örgütler ve düzenlemeler yapılmakta ise de savunma gereçleri ve para bulunmasında büyük güçlüklere raslanmakta olduğu, bu konuların elde edilmesi umarının sözü edilen kongrenin toplantısında görüşüleceği bilgilerine sunulur [1].

Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuku
Milliye Cemiyeti adına
Şevket

[Belge 282.]

Kişiye özeldir

Edirne'den, 13/10/1919

Sıvas'ta Kolordu Komutanı Albay Salâhattin Beyefendi'ye

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Heyeti Temsiliyesine:

12 Ekim 1919 gün ve 2 sayılı şifreye ektir:

Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin İstanbul'da bulunan Batı Trakya delegelerine Fransızlar başvurarak Gümülcine, Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka ve İskeçe için mutasarrıfların adlarını istedikleri, İskeçe'nin geçici olarak Yunan askerlerince işgal edileceğini bildirerek, bu bilgiyi gizli tutmaları için uyardıkları sözü geçen delegelikten dernek başkanlığına mektupla bildirilmekte, mutasarrıfların adları verildiği yazılı bulunmakta olduğu, bilgi edinilmek üzere bildirilir, saygılar sunulur.

Birinci Kolordu Komutanı
Albay
Cafer Tayyar

[1] Uzun ve düşük cümle.

[Vesika, 283.]

Tel
Mahreci
Antalya

Alındığı mahal, İstanbul

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Heyet-i Temsiliye Reisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Balıkesir Heyet-i Milliye Reisi Hâcim imzasıyle bazı tebligat icra olunmakta ve 8 ve 10 Teşrinievvel 1919 tarihli iki kıt'a telgrafnamenin birinde in'ikat edecek umum Anadolu Kongresi'ne iki murahhas izamı, diğerinde de heyete de iki rapor gönderilmesi bildirilmektedir. Tenvir ve takdirlerine intizar eyleriz.

15 Teşrinievvel 1919

Heyet-i Milliye Reisi
Yusuf Talât

[Vesika, 284.]

Tel

Sıvas, 16/10/1919

Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Yusuf Talât Beyefendiye

C: 15/10/1919

Âmâl-i meşrua ve mukaddesemizin istihsali uğrunda millet ile hükûmetin müştereken çalıştığı bu hengâmede ayrıca bir kongre içtimaına lüzum yoktur. Bugünün en birinci işi nizamname-i mahsusuna tevfikan teşkilât-ı meşrua-i milliyemizi taazzuv ve teşmilini kemal-i sükûn ve intizamla ilerletmek, asayiş-i memleketin hüsn-i muhafazasına gayret eylemekten ibarettir.

Sıvas Umumî Kongresi aynı gaye ve emelden nebean etmiş olan bilûmum millî cemiyetleri Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti nam-ı umumîsi altında toplamış ve vicdan-ı millîden doğan birliği lehülhamd bir şekl-i vahdete irca eylemiş olduğundan münferit hiçbir müracaatin mûta olamayacağı bedihîdir. Keyfiyet icap edenlere ayrıca iş'ar edilmiştir Efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi

[Belge 283.]

Tel
Çıkıtı
Antalya

Alındığı yer, İstanbul

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Heyeti Temsiliye Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Balıkesir Heyeti Milliye Başkanı Hacim imzasiyle kimi bildirimler yapılmakta, 8 ve 10 Ekim 1919 günlü iki telyazının birinde, toplanacak genel Anadolu Kongresi'ne iki delege gönderilmesi bildirilmektedir. Aydınlatma ve değerlendirmelerinizi bekleriz.

15 Ekim 1919

Heyeti Milliye Başkanı
Yusuf Talat

[Belge 284.]

Tel

Sıvas, 16/10/1919

Antalya Müdafaai Hukuk Cemiyeti Başkanı Yusuf Talât
Beyefendi'ye

Y: 15/10/1919

Yasal ve kutsal isteklerimizin elde edilmesi uğrunda ulus ile hükümetin ortaklaşa çalıştığı bu bunalımlı günlerde ayrıca bir kongre toplanmasının gereği yoktur. Bugünün en birinci işi, özel tüzüğüne uyarak ulusal yasal örgütlerimizin örgenleştirme ve yayılmasını tam bir dirlik ve düzenlikle ilerletmek, ülke güvenliğinin iyi korunmasına çaba harcamaktır.

Sıvas Genel Kongresi, özdeş amaç ve istekten fışkırmış olan bütün ulusal dernekleri Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti genel adı altında toplamış, ulusal vicdandan doğan birliği, Tanrıya şükür, bir bütünlük durumuna getirmiş olduğundan, ayrı ayrı hiçbir başvurunun kabul edilemeyeceği açıktır. Durum gerekenlere ayrıca bildirilmiştir, efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi

[Vesika, 285.]

Tel Sıvas, 15/10/1919

TAMİM

Makamat-ı askeriye ve mülkiyeye
Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziye ve İdarelerine
Dersaadet ve taşra matbuatına

Bazı mahallerde çete ismini taşıyan birtakım eşhasın kendilerini, milletin meşru ve mukaddes âmâlini istihsal maksadiyle taazzuv etmiş olan teşkilât-ı kanuniyesi ile alâkadar göstermekte oldukları ve ârzu-yi millîye mugayir harekâta tasaddi eyledikleri istihbar olundu. Hükûmetin, asayiş-i memleketi ihlâle ve halkımızı ızrara cür'et eden bu gibiler hakkında kanunun icabatını ifa eyleyeceği ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin de bu bâbdaki icraatta hükûmete bütün mevcudiyetiyle muaveneti bir vazife-i milliye addeyleyeceği tabiîdir.

Vatanın halâsı, milletin necat ve saadeti gayesi ile teşekkül etmiş olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti nizamnamesinde "çete" tabiri mevcut değildir. Yalnız milletin hukuk-ı mukaddesini silâhla müdafaaya mecbur kaldığı hâlâtta nizamnameye tevfikan "Kuva-yi Milliye", sevk ve idareleri zapt [1] ü rapt altında olmak üzere hal-i faaliyette bulunur. İşte bugün haksız yere vatanımıza ayak bastırılmış ve her türlü zulüm ve vahşeti irtikâp eylemekte bulunmuş olan Yunanlıları muazzez topraklarımızdan tardeylemek üzere Aydın cephesinde kan döken muhterem mücahidinimiz bu millî müfrezelerimizdendir. Lehülhamd asayişi tam hükümferma bulunan ve beynelanasır vifak ve hüsn-i muaşeret mevcut olan vatanımızın başka hiçbir tarafında el'an bu yolda bir faaliyetimiz olmadığı ilâve olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

[1] 1934 basımında dizgi yanlışı ile çıkmıştır.

[Belge 285.]

Tel

Sıvas, 15/10/1919

GENELGE

Asker ve Sivil Makamlara

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Merkez Kurul ve Yönetim Kurullarına

İstanbul ve Taşra Basınına

Kimi yerlerde çete adını taşıyan birtakım kişilerin kendilerini, ulusun yasal ve kutsal isteklerini elde etmek amacıyle örgenleşmiş olan, yasaya uygun örgütleri ile ilgili göstermekte oldukları, ulusal isteklere aykırı eylemlere giriştikleri haber alındı. Hükümetin, ülke güvenliğini bozmaya ve halkımıza dokunca vermeye kalkışan bu gibiler için yasa gereklerini yerine getireceği, Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin de bu yoldaki işlerde hükümete bütün varlığı ile yardımı bir ulusal görev sayacağı doğaldır.

Yurdun kurtuluşu, ulusun kurtuluş ve mutluluk amacı ile kurulmuş olan Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti tüzüğünde "çete" deyimi yoktur. Yalnız ulusun kutsal haklarını silahla savunma zorunda kaldığı durumlarda tüzük uyarınca "Kuvayi Milliye" yönetimleri sıkıdüzen altında olmak üzere çalışır. İşte bugün haksız yere yurdumuza ayak bastırılmış, her türlü kıyıcılık ve yabanıllık işlemiş olan Yunanlıların sevgili topraklarımızdan kovmak üzere Aydın cephesinde kan döken saygıdeğer savaşımcılarımız bu ulusal birliklerimizdendir. Tanrıya şükür, güvenliği tam egemen bulunan, öğeleri [1] arasında barış ve iyi geçim var olan yurdumuzun başka hiçbir yanında bugün bu yolda bir çalışmamız olmadığı eklenir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

[1] anasır.

[Vesika, 286.]

Amasya, 18/10/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendiye

Edirne heyet-i merkeziyesinin ve zat-ı âlilerinizin Garbî Trakya hakkındaki mütâlaaları büyük ehemmiyetle nazar-ı dikkate alındı. Heyet-i Temsiliyemizle mülâkat etmek üzere Amasya'ya gelen Bahriye Nazırı Salih Paşa ile iki gün sonra bu mesele mevzu-i bahs edilecek ve neticesi arzolunacaktır. Trakya-Paşaeli heyet-i merkeziyesinin bugünlerdeki müzakerat-ı netayicinden sık sık malûmat verilmesini rica ederiz. Trakya'daki teşkilât-ı umumiyenin tevsi ve teşmilinden mümkün olduğu kadar Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin nizamnamesini esas tutmak ve bu suretle zahiren dahi vahdet-i umumiyemizde bir fark olmadığını göstermek mühimdir. Nizamname henüz gelmemiş ise Dersaadet'te Galatalı Şevket Bey'den talep buyurunuz. İşbu telgrafnameden Heyet-i Merkeziyenin haberdar edilmesi ricasiyle takdim-i ihtiramat olunur Efendim.

Mustafa Kemal

[Vesika, 287.]

Edirne, 21/10/1919

Sıvas'ta Heyet-i Temsiliyeye

Evvelce arzolunan kongre bütün vilâyet, liva ve kaza ve ekser nevahi murahhasları hazır olduğu halde içtima ve cumartesi günü müzakere ve ikmal ve on altı kişiden ibaret bir Heyet-i Merkeziye intihap etmiştir. Garbî Trakya'nın Bulgar ve Yunanlıların mezalimi altında ezilmesine Şarkî Trakyalılar tahammül edemeyeceğinden Garbî Trakya'da ârzu-yi millîyi o surette takviye ve ana muzaheret etmeği Şarkî Trakyalılar taahhüt eylemişlerdir ve Bulgar muahedenamesi ile Bulgaristan ve Yunan lehine ayrılan Trakya parçaları için de yazılan protestoname ait olduğu mahallere keşide edilmiştir.

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti namına

Şükrü

[Belge 286.]

Amasya, 18/10/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar
Beyefendiye

Edirne merkez kurulunun ve sizin Batı Trakya konusundaki görüşleri, büyük önemle dikkate alındı. Heyeti Temsiliyemizle buluşmak üzere Amasya'ya gelen Bahriye Nazırı Salih Paşa ile iki gün sonra bu sorun sözkonusu edilecek, sonucu sunulacaktır. Trakya-Paşaeli merkez kurulunun bugünlerdeki görüşleri[nin] sonuçlarından sık sık bilgi verilmesini rica ederiz. Trakya'daki genel örgütlerin genişletilmesi ve yaygınlaştırılmasında elden geldiğince Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin tüzüğünü temel tutmak, böylece görünüşte de genel birliğimizde bir ayrım olmadığını göstermek önemlidir. Tüzük henüz gelmemiş ise İstanbul'da Galatalı Şevket Bey'den isteyiniz. Bu telyazıdan merkez kurulunun haberli edilmesi ricasıyla saygılar sunulur efendim.

Mustafa Kemal

[Belge 287.]

Edirne, 21/10/1919

Sıvas'ta Heyeti Temsiliyeye

Daha önce bildirilen kongre, bütün iller, sancak, ilçe ve çoğu bucak delegeleri hazır olduğu halde toplanmış, Cumartesi günü görüşülerek tamamlanmış, on altı kişiden oluşan bir Merkez Kurulu seçilmiştir. Batı Trakya'nın Bulgar ve Yunanlıların kıyıcılıkları altında ezilmesine Doğu Trakyalılar katlanamayacağından, Batı Trakya'da ulusal isteği o yolda güçlendirme ve ona destek olmayı Doğu Trakyalılar üstlenmişlerdir; Bulgar antlaşması ile Bulgaristan ve Yunan yararına ayrılan Trakya parçaları için de yazılan protesto yazısı ilgili yerlere çekilmiştir.

Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukukı Milliye Cemiyeti adına
Şükrü

[Vesika, 288.]

Amasya, 23/10/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendiye

Şifre, müstaceldir

1 — Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Trakya-Paşaeli Heyet-i Merkeziyesine: Meriç şarkındaki kırk bin muhacirin sürat-i mümkine ile Meriç'in garbine naklettirilmesi için hükûmet-i merkeziye mümkün olan her türlü muaveneti ifa edecektir. Şimdiye kadar on bin lira vermiş olduklarını bildirdiler. Daha da vereceklerini vaadettiler. Cemiyet tarafından suret-i münasibede ve işbu iş'ardan bahsetmeyerek beş altı gün sonra hükûmete müracaat olunması münasip olur.

2 — Garbî Trakya'nın mukadderat-ı siyasiyesi hakkında ecaniple vukuu muhtemel temaslarda müteyakkız davranılması lâzımdır. Esas olarak Devlet-i Osmaniye'nin 1914'teki hududunu gayr-i kabil-i tashih kabul etmek ve Garbî Trakya'nın kısmen veya kâmilen Devlet-i Osmaniye'ye ilhakı mevzu-i bahs edilmek lâzımdır. Garbî Trakya'da bir islâm hükümet-i müstakillesi teşkili vaadiyle Meriç şarkından bir kısmın meselâ Midye-Enez [1] hattına kadar olan kısmın dahi buna ilhakı tekâlifine aldanmak caiz değildir. Böyle bir hükûmet-i islâmiye teşkili mutasavver olsa dahi bunun Bulgarlarla aramızda bir eta tampon [2] olarak fakat her halde Fransız veya İngiliz müstameresi halinde teşekkül edebileceği nazar-ı dikkatte tutulmalıdır. Bu zemine ait şimdiye kadar istişmam olunmuş ecnebi efkârının ve uhdenize tevdi edilmiş olan Garbî Trakya kısmının son vaziyetinin iş'arını rica ederim.

Mustafa Kemal

[Vesika, 289.]

24/25.10.1919

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendiye

Arif Bey'e mahsustur: Bizim takip ettiğimiz maksad-ı aslî memleketimizi inkısamdan kurtarmak ve devlet ve milletimizin istiklâlini temin etmektir. Bu maksadın husulüne mümanaat

[1] 1927 basımında: "İnoz".

[2] état tampon.

[Belge 288.]

Amasya, 23/10/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar
Beyefendi'ye

Şifre, ivedidir

1 — Müdafaai Hukuk Cemiyeti Trakya-Paşaeli Merkez Kuruluna:

Meriç doğusundaki kırk bin göçmenin elden geldiğince Meriç'in batısına taşıttırılması için İstanbul hükümeti elden gelen her türlü yardımı yapacaktır. Şimdiye değin on bin lira vermiş olduklarını bildirdiler. Daha da vereceklerine söz verdiler. Cemiyet'çe uygun bir yolda, bu bildiriden de söz açmayarak, beş altı gün sonra hükümete başvurulması uygun olur.

2 — Batı Trakya'nın siyasal alınyazısı üzerinde yabancılarla yapılması olası değinmelerde uyanık davranılması gerektir. Temel olarak Osmanlı Devleti'nin 1914'teki sınırını düzeltilemez kabul etmek, Batı Trakya'nın bir bölümü ya da tümüyle Osmanlı Devleti'ne katılmasını söz konusu etmek gerekir. Batı Trakya'da bağımsız bir Müslüman hükümeti kurulması söz verilerek, Meriç doğusunda bir kesimin örneğin Midye-Enez [1] hattına değin olan kesimin de buna katılması önerilerine aldanmak doğru değildir. Böyle bir Müslüman hükümeti kurulması tasarlansa da bunun Bulgarlarla aramızda bir état tampon olarak, ancak her halde Fransız ya da İngiliz sömürgesi durumunda kurulabileceği dikkatte tutulmalıdır. Bu ortamla ilgili şimdiye değin sezilmiş yabancı düşüncelerinin ve sorumluluğunuza [2] verilmiş olan Batı Trakya kesiminin son durumunun bildirilmesini rica ederim.

Mustafa Kemal

[Belge 289.]

24/25.10.1919

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar
Beyefendiye

Arif Bey'e özeldir:

Bizim izlediğimiz temel amaç ülkemizi bölünmeden kurtarmak, devlet ve ulusumuzun bağımsızlığını sağlamaktır. Bu amacın elde edilmesine engel olabilecek düşmanlarımız İngilizlerdir. İngilizlerle

[1] 1927 basımında: "İnoz".

[2] uhdenize.

edebilecek düşmanlarımız İngilizlerdir. İngilizlerle tevhid-i menafie çalışan Fransızlar da addolunabilir. Düşmanlarla uğraşmak için sonuna kadar ve her türlü vesaite müracaat ederek çalışmağa azmettik. Bulgarlarda aynı düşmanlardan müştekidir zannederim. Bu sebeple şahsî Bulgar dostlarımızın da aynı düşmanlar ve bu düşmanların mahmisi olan Rumlar aleyhinde başladıkları teşebbüste temin-i muvaffakıyetleri bizce mültezemdir. Bu itibarla tesis ve idame-i münasebet muvafık olur. Bunun için şimdilik bir heyetin buraya kadar gelmesine hacet yoktur sanırım. Zat-ı âliniz ve Cafer Tayyar Bey biraderimiz vasıtasiyle idame-i münasebet mümkündür. Âtiyen icap ederse heyet de gönderebilirler. Takibi muhtemel Bulgar rüesası Türkiye'de maalmemnuniye ca-yi kabul görebilir. Yalnız bir noktayı hatıra olarak kaydedeyim: Bulgarların Kolçak Rusyası'yle birleşmek nokta-i nazarı bizim menafi-i âtiyemize tetabuk etmeyebilir. Tarafımızdan bu cihetin gözetilmesi münasip olur. Osman Reis'le ne gönderilmiştir? Kimden isteyelim? Meb'us olmanız muvafıktır. Bulgar dostlara selâm. Gözlerinizden öperim.

Mustafa Kemal

[Vesika, 290.]

Trakya-Paşaeli Heyet-i Merkeziyesi Riyaset-i Muhteremesine

1 Teşrinievvel 1919 tarihinde Franşe Despere'nin[1] yaveri Trakya Cemiyeti'nin İstanbul şubesine müracaatle Trakya'ya gidecek idare memurlarının esamisinin general tarafından istenildiğini söyledi. Liste kendisine verildi. İki gün sonra beş kişiden ibaret bulunan komite azasına hususî "lesepase"[2] verilerek Gümülcine'ye izam olundu. Zevat-ı mezkûre Gümülcine'ye muvasalatlarında Franşe Despere'nin vekili general Şarpi[3] ile görüşmüşler. Kendilerinin memleketin aksam-ı muhtelifesinde idare memurluğu etmeğe gönderildiğini söylemişlerdir. Şarpi, esaminin kendisine bildirdiğini ve fakat sıfat-ı memuriyetleri hakkında bir tebligat almadığını ve iki gün sonra Franşe geleceği cihetle anınla görüşüleceğini cevaben beyan etti. Üç dört gün sonra Franşe Despere Gümülcine'ye geldi. Komite azasını kabul etti. Orasının idaresi hakkında serdettiği esaslar şunlardır:

1 — Kongre, İskeçe, Gümülcine, Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka, Karaağaç, Mustafapaşa kazalarının karar-ı ahire değin Düvel-i

[1] Franchet d'Esperey.
[2] laisse paser.
[3] Charpy.

çıkarlarını birleştirmeye çalışan Fransızlar da sayılabilir. Düşmanlarla uğraşmak için sonuna değin her türlü araçlara başvurarak çalışmaya kesin kararlıyız. Bulgarlar da özdeş düşmanlardan yakınmaktadır sanırım. Bu nedenle kişisel Bulgar dostlarımızın da özdeş düşmanlar ve bu düşmanların koruduğu Rumlara karşı başladıkları girişimde başarı sağlamaları bizce gerekli görülmüştür. Bu bakımdan ilişki kurulması ve sürdürülmesi uygun olur. Bunun için şimdilik bir kurulun buraya değin gelmesine gerek yoktur sanırım. Siz ve Cafer Tayyar Bey kardeşimiz aracılığı ile ilişkinin sürdürülmesi olanaklıdır. İleride gerekirse kurul da gönderilebilir. Kovuşturulması olası Bulgar önderleri Türkiye'ye, seve seve kabul edilebilir. Yalnız bir noktayı andaç olarak yazayım: Bulgarların Kolçak Rusyası ile birleşme görüşü bizim gelecekteki çıkarlarımıza uymayabilir. Bizce bu yönün gözetilmesi uygun olur. Osman Reis'le ne gönderilmiştir? Kimden isteyelim? Milletvekili olmanız uygundur. Bulgar dostlara selâm. Gözlerinizden öperim.

Mustafa Kemal

[Belge 290.]

Trakya-Paşaeli Merkez Kurulu Sayın Başkanlığına

1 Ekim 1919 günü Franchet d'Esperey'nin emir subayı, Trakya Cemiyeti'nin İstanbul şubesine başvurarak Trakya'ya gidip yönetim görevlilerinin adlarının General'ce istendiğini söyledi. Dizelge kendisine verildi. İki gün sonra beş kişiden oluşmuş bulunan komite üyelerine özel "laisse passer" [1] verilerek Gümülcine'ye gönderildi. Sözü geçen kişiler Gümülcine'ye varışlarında Franchet d'Esperey'in vekili General Charpy ile görüşmüşler. Kendilerinin ülkenin türlü kesimlerinde yönetim görevliliği yapmaya gönderildiğini söylemişlerdir. Charpy, adlarının kendisine bildirildiğini, ancak görevlilik sıfatları üzerinde bir bildirim almadığını, iki gün sonra Franchet [d'Esperey] geleceğinden onunla görüşüleceğini yanıt olarak bildirdi. Üç dört gün sonra Franchet d'Esperey Gümülcine'ye geldi. Komite üyelerini kabul etti. Orasının yönetimi üzerinde ileri sürdüğü ilkeler şunlardır:

1 — Kongre, İskeçe, Gümülcine, Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka, Karaağaç, Mustafapaşa ilçelerinin son karara değin İtilaf Devletleri askeri

[1] geçiş belgesi.

Mütelife kuva-yi askeriyesi tarafından işgal olunmasına karar vermiş ve Düvel-i Mütelife namına idaresini de Franşe Despere'ye tevdi etmiştir.

2 — Burada Franşe'nin nezaret-i aliyesinde bir idare-i mahalliye tesis olunacaktır. Muamelât Trakyalı memurlar tarafından tedvir olunacak, şu kadar ki her kaza başında kontrol için Fransız erkân-ı askeriyesinden biri bulunacaktır.

3 — Meclis-i Meb'usan teşkil olunacaktır. Şu kadar ki, elyevm muhaceret devresi olduğu cihetle birkaç vakit için bir meclis-i meb'usan intihabına imkân yoktur. Fakat yapılacaktır.

4 — Fransa bu hıtta üzerinde hiçbir emel beslemez. Kongrenin Fransız olan Franşe Despere'ye tevdi ettiği vazifeyi Fransa teshil edecektir ve birçok senelerden beri türlü felâket ve mesaibe duçar olan şu havalide bir hayat-ı sükûn ve refah tesisine gayret edecektir.

5 — Trakya'nın iktisap edeceği şekl-i kat'î hakkında daha müttehaz bir karar yoktur. Ağleb-i ihtimal konferans Türkiye sulhü ile halledilecektir.

Franşe bu beyanatta bulunduktan sonra memurin listelerini yapıp muavini General Şarpi'ye vermemizi söyledi. Franşe ifadatında müslümanlara teveccühkâr göründü. Hatta Trakya aksam-ı şimaliyesinin Bulgaristan'a terkolunması keyfiyetinde Amerika'nın tesiri olduğunu sarahaten izah etti. Bâdehu idare-i memlekete nakl-i kelâm ile her unsurdan memur alacağını ve ez an cümle Trakyalı olup da hizmet-i devlette bulunmuş memurinden istifade edeceğini, hatta jandarma için mümkün mertebe askerlik etmiş zevat intihap olunması lâzımgeldiğini ve evkaf tanzim olunarak mazbut bir surette idare olunacağını, velhasıl kariben şu harap memlekette refah ve asayişin temin olunacağını beyan ile beraber her unsur gibi islâm unsurunun da kendisine muavenet etmesini ve zinhar asayişi ihlâle bâdi olacak ef'al ve harekâtta bulunulmamasını mükerreren tavsiye etti ve tekrar memurine nakl-i kelâm ile Dedeağaç'a, Rum ekseriyeti bulunması itibariyle oraya bir Rum valinin tayini nasıl olacağını sordu.

Franşe'nin muavini Şarpi bu ruhta beyanatta bulundu.İdare-i mahalliye hakkında Trakya müslümanlarının beyan-ı rey etmelerini söyledi. Komite de bu bâbdaki fikrini bildirmekle beraber memurin listesini verdi ve Dedeağaç'a bir müslim mutasarrıf fakat Sofulu'ya bir Rum tayininin münasip olacağını anlattı. İşgal meselesini izahen bunun konferans kararı olduğunu ve Yunan askerinin de işgale iştirak ile Gümülcine'nin 12 kilometre garbine kadar uzanan sahayı işgal edeceklerini söyledi. Şu kadar ki, gerek Franşe, gerek Şarpi'nin

kuvvetlerince işgal olunmasına karar vermiş, İtilaf Devletleri adına yönetimini de Franchet d'Esperey'e bırakmıştır.

2 — Burada, Franchet [d'Esperey]'nin yüce gözetiminde bir yerel yönetim kurulacaktır. İşlemler Trakyalı görevlilerce çevrilecek, şu kadar ki her ilçe başında, denetim için Fransız generallerinden biri bulunacaktır.

Meclisi Mebusan kurulacaktır. Şu kadar ki, bugün göçmenlik dönemi olduğundan birkaç zaman için bir millet meclisi seçimi olanağı yoktur. Ama yapılacaktır.

4 — Fransa bu ülke üzerinde hiçbir istek beslemez. Kongre'nin, Fransız olan Franchet d'Esperey'e verdiği görevi Fransa kolaylaştıracaktır; birçok yıllardan beri türlü yıkım ve belalara uğramış olan şu yörede bir dirlik ve gönenç yaşamı kurulmasına çalışacaktır.

5 — Trakya'nın alacağı kesin biçim üzerinde daha alınmış bir karar yoktur. Büyük bir olasılıkla Konferans Türkiye Barışı ile çözülecektir.

Franchet [d'Esperey] bu demeci verdikten sonra, görevliler dizelgesini yapıp yardımcısı General Charpy'ye vermemizi söyledi. Franchet [d'Esperey] sözlerinde Müslümanlara gönül okşayıcı göründü. Dahası Trakya'nın kuzey kesimlerinin Bulgaristan'a bırakılması konusunda Amerika'nın etkisi olduğunu açıkça belirtti. Sonra ülkenin yönetimine sözü getirerek her öğeden görevli alacağını, bunlardan Trakyalı olup da devlet görevinde bulunmuş olanlardan yararlanacağını, dahası jandarma için elden geldiğince askerlik etmiş kişilerin seçilmesi gerektiğini, vakıflar[ın] düzenlenerek derli toplu bir biçimde yönetileceğini, kısacası, yakında şu yıkık ülkede gönenç ve güvenliğin sağlanacağını söylemekle birlikte, her öğe gibi İslam öğesinin de kendisine yardım etmesini, sakın güvenliği bozmaya neden olacak işlerde, eylemlerde bulunulmamasını kezlerce salık verdi, yeniden sözü görevlilere getirerek Dedeağaç'a, Rum çoğunluğu bulunması bakımından, oraya bir Rum valinin atanmasının nasıl olacağını sordu.

Franchet [d'Esperey]'nin yardımcısı Charpy bu ruhta konuştu. Yerel yönetim üzerinde Trakya Müslümanlarının düşünce ileri sürmelerini söyledi. Komite de bu yoldaki düşüncesini bildirmekle birlikte görevliler dizelgesini verdi. Dedeağaç'a Müslüman bir mutasarrıf atanmasının uygun olacağını anlattı. İşgal sorununu açıklayarak, Konferans kararı olduğunu, Yunan askerinin de işgale katılarak Gümülcine'nin 12 kilometre batısına değin uzanan alanı işgal edeceklerini söyledi. Şu kadar ki, gerek Franchet [d'Esperey], gerek

ifadatında Trakya aksamından birinin Yunanistan'a verileceğine dair söz ve telmih geçmedi ve hatta İskeçe'de ayrı bir Fransız müfrezesi ve bir de miralay bulunup vukuu melhuz şikâyâta merci olacağını da ilâve eylediler.

Trakya'da vaziyet şudur: Teşrinievvel evasıtında Fransız kuva-yi askeriyesi Gümülcine ve havalisini işgale başladılar. 18'de Bulgar kuva-yi askeriyesi altı kaza sahasını tahliyeye başladılar. 20'de bu ameliye hitam buldu. Yalnız Bulgar jandarmalarından kaçmayanlar kaldı. 16'da Yunan kuvvetlerinden ufak kısımlar İskeçe'ye gelmeğe başladı. Fakat asker daha girmezden evvel ahali-i islâmiye kâmilen evlerine, dükkânlarına Fransız bayraklarının yanına siyah matem bayrakları astılar. Çarşıyı tamamiyle kapadılar. Fransız kumandanı komiteye müracaatle bayrakların indirilmesini rica ile beraber tellâl ile de ilân ettirdi. Ahalinin indirmemesini görerek Fransız askeriyle bayrakları toplattı. Dükkânlar üç gün kapalı kaldı. Yunan askeri perişan bir halde idi. Bilâhare yavaş yavaş kuvvetler çoğaldı. Şimdi on bin tahmin olunuyor. Komite gerek Gümülcine'de, gerek Edirne'de Yunan işgalini protesto etti. Yunanlılar girmezden akdem İskeçe'de komite belediye intihabını yapmış ve belediyeye müslümanları geçirmişti. Bulgar jandarması kıyafetiyle fesli müslüman jandarmalar yapmış ve köylere göndermişti. Bulgar memurin-i mülkiyesi daha kalkmadığından kaymakam onlardandır. Fakat son derece muhteriz. Müslümanların hareketi herkesi intibaha davet etti.

Gümülcine'de: Şarpi orada oturuyor ve bütün Trakya idaresine vaz'ıyed etti. Bulgar memurları duruyorlar ve şimdilik Şarpi namına idare ediyorlar. Gümülcine'de mahalî belediye teşkilâtı yapılmadı. Ayın nihayetinde memurların çekileceği söyleniyor. Bulgar memurlarının Sofya ile münasebetlerinin kesildiği dün Edirne'de işitildi; Yunan ajanı Vamvakas Yunan Hükûmeti'nin General Şarpi [1] nezdinde mümessili sıfatında Gümülcine'de bulunuyor. Entrika yapıyor. Dedeağaç sevahiline Rum muhacirini nakline başlanmıştır. Bizim muhacirin daha duruyor. Birkaçı geçti. Bu bâbda Şarpi ile vuku bulan mülâkatımızda müslüman muhacirlerinin yerlerine avdet ettirileceklerini ve fakat birdenbire büyük kütle ile gelmelerinin gerek asayiş ve gerek iaşe nokta-i nazarından mehaziri dai olacağını ve bu iş için ve istirdad-ı emval için komisyon teşkil olunacağını ve komite de ayrıca listeler yapmasını tenbih etti. Elyevm Trakya komitesi tarafından verilecek vesikalar Fransız pasaport idaresinden tasdik olunuyor. Muhacirin ve ahali böyle Trakya'ya gidiyorlar.

[1] Charpy.

Charpy'nin sözlerinde, Trakya kesimlerinden birinin Yunanistan'a verileceğine ilişkin bir söz ve anıştırma geçmedi; dahası İskeçe'de ayrı bir Fransız birliği, bir de albay bulunup, yapılması olası yakınmalara başvuru yeri olacağını da eklediler.

Trakya'da durum şudur: Ekim ortalarında Fransız askeri kuvveti Gümülcine ve yöresini işgale başladılar. 18 [Ekim]'de Bulgar askeri kuvvetleri altı ilçe alanını boşaltmaya başladılar. 20 [Ekim]'de boşaltma sona erdi. Yalnız Bulgar jandarmalarından kaçmayanlar kaldı. 16 [Ekim]'de Yunan kuvvetlerinden ufak parçalar İskeçe'ye gelmeye başladı. Ancak asker daha girmezden önce Müslüman halk tümüyle evlerine, dükkânlarına, Fransız bayraklarının yanına kara yas bayrakları astılar. Çarşıyı tümüyle kapadılar. Fransız komutanı komiteye başvurarak bayrakların indirilmesini rica etti ve tellal ile de duyurttu. Halkın indirmemesini görerek Fransız askeriyle bayrakları toplattı. Dükkânlar üç gün kapalı kaldı. Yunan askeri düzensiz bir durumda idi. Sonra yavaş yavaş kuvvetler çoğaldı. Şimdi on bin oranlanıyor. Komite gerek Gümülcine'de, gerek Edirne'de Yunan işgalini protesto etti. Yunanlılar girmezden önce İskeçe'de komite belediye seçimlerini yapmış, belediyeye Müslümanları geçirmişti. Bulgar jandarması kılığı ile fesli Müslüman jandarmalar yapmış, köylere göndermişti. Bulgar sivil görevlileri daha kalkmadığından kaymakam onlardandır. Ancak son kerte çekingen. Müslümanların davranışı herkesi uyardı.

Gümülcine'de: Charpy orada oturuyor, bütün Trakya yönetimine elkoydu. Bulgar görevlileri duruyorlar, şimdilik Charpy adına yönetiyorlar. Gümülcine yerel belediye örgütü yapılmadı. Ayın sonunda görevlilerin çekileceği söyleniyor. Bulgar görevlilerinin Sofya ile ilişkilerinin kesildiği dün Edirne'de işitildi. Yunan ajanı Vamvakas, Yunan hükümetinin General Charpy yanında temsilci olarak Gümülcine'de bulunuyor. Dolap çeviriyor. Dedeağaç kıyılarına Rum göçmenleri taşınmasına başlanmıştı. Bizim göçmenler daha duruyor. Birkaçı geçti. Bu yolda Charpy ile yapılan konuşmamızda Müslüman göçmenlerinin yerlerine döndürüleceklerini, ancak birdenbire büyük toplulukla gelmelerinin gerek güvenlik, gerek beslenme açısından sakıncalara neden olacağını, bu iş için ve malların geri alınması için komisyon kurulacağını [söyledi] komite [yi] de ayrıca dizelgeler yapması için uyardı. Bugün Trakya komitesince verilecek belgeler Fransız pasaport yönetiminden onaylanıyor. Göçmenler ve halk böyle Trakya'ya gidiyorlar.

[Vesika, 291.]

Numara
500

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Mümessilliğine

İtilâf Şark Orduları Kumandanı General Despere [1] tarafından vâki olan davet üzerine Garbî Trakya'ya giden murahhaslarımızdan Galip Bahtiyar, Şakir ve Faik beyler avdette merkeze uğrayarak verdikleri rapor suretiyle aynen bâlâya nakil ile takdim kılınmış ve Trakya mesailiyle meşgul olmak üzere mumaileyhim Dersaadet'e azimet etmişlerdir.

30 Teşrinievvel 1919

Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi
Şükrü

[Vesika, 292.]

Şifre Sıvas, 31/10/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı Miralay Cafer Tayyar Beyefendiye

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Trakya-Paşaeli Heyet-i Merkeziyesine:

Garbî Trakya ahvali ne şekil kesp eyledi? Muhacirlerin nakli meselesi ne haldedir? Hükûmet-i seniye yeniden paraca muavenet eyledi mi? İş'arı istirham olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 293.]

Edirne'de Cafer Tayyar Bey ile Telgraf Başında Muhabere

5/11/1919

Cafer Tayyar Beyefendiye

— Muhabbet ve tahassürle gözlerinizden öperim. Arif Bey'e ve Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesine ve zat-ı âlinize son takdim olunan iş'arat alındı mı?

Mustafa Kemal

[1] d'Esperey.

[Belge 291.]

Sayı
500

Sıvas'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuku Milliye
Temsilciliğine

İtilaf Doğu Orduları Komutanı General d'Esperey'nin yaptığı çağrı üzerine Batı Trakya'ya giden delegelerimizden Galip Bahtiyar, Şakir ve Faik beyler[in] dönüşte merkeze uğrayarak verdikleri rapor örneği, olduğu gibi yukarıda sunulmuş, Trakya sorunlarıyla uğraşmak üzere adları geçenler İstanbul'a gitmişlerdir.

30 Ekim 1919

Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyeti
Osmaniyesi
Şükrü

[Belge 292.]

Şifre Sıvas, 31/10/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı
Albay Cafer Tayyar Beyefendiye

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Trakya-Paşaeli Merkez kuruluna:

Batı Trakya durumu ne gibi bir biçim aldı? Göçmenlerin taşınması sorunu ne oldu? Yüce hükümet yeniden paraca yardım etti mi? Bildirilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[Belge 293.]

Edirne'de Cafer Tayyar Bey İle Telgraf Başında Haberleşme

5/11/1919

Cafer Tayyar Beyefendi'ye

Sevgi ve özlemle gözlerinizden öperim. Arif Bey'e, Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk merkez kuruluna ve size son sunulan bildirimler, alındı mı?

Mustafa Kemal

Cümlesi alınmıştır. Arz-ı tazimat ederiz Efendim.

Cafer Tayyar

— İstanbul'da Kara Vasıf Bey'le muhabere ediyor musunuz? İstanbul'da bedhâhân çok muzır cereyanlar yapmağa çalışıyorlar. Bilhassa İtilâf ve Hürriyet ve Nigehbancılar İngilizlerle beraber pek hainane teşebbüsatta bulunuyorlar. Bunlara karşı Anadolu'da her türlü imha edici tedabir alındı. Şüphesiz oraca da böyledir değil mi? Garbî Trakya'nın bildiğimiz vaziyetinde bir tebeddül var mıdır? Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi hükûmetten arzu olunan muavenete mazhar oldu mu?

— Buranın vaziyet-i umumiyesi dünkü gün şifre ile arzedilmiştir. Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Milliye Cemiyeti vazifesini hüsn-i ifaya çalışıyor. İstanbul ile ara sıra muhabere ediyoruz. Ve vaziyeti takip ettiriyoruz. Tedbir bizden, muvaffakıyet Allahtan. Garbî Trakya için henüz arzu olunan muavenet husul bulmamıştır Efendim.

[S] [1] 1 — Meb'usanın İstanbul'da içtimaı hakkındaki mehalike dair mufassal mütâlaatımızı şifre olarak takdim edeceğiz. Bunun mütâlaasından sonra gerek zat-ı âlinizin ve gerek heyet-i merkeziyenin nokta-i nazarının sürat-i iş'arını rica ederiz.

2 — Meb'us intihabı ne dereceye vâsıl oldu? Meb'us intihabı hitam bulduktan sonra Trakya namına asgarî iki mümessilin Heyet-i Temsiliye'ye aza olmak üzere Edirne Heyet-i Merkeziyesi'nce intihabı ve Heyet-i Temsiliye'ye izamı lâzım gelecektir. Şimdiden bu cihetin nazar-ı teemmüle alınmasını arzederim.

3 — Matlup muavenet için söz vermiş olan hükûmet-i merkeziyeye mâruzatta bulunulacaktır.

4 — Teşkilât nizamnamesi ve lâhikası Vasıf Bey tarafından gönderilecekti. Henüz alınmamış ise talep buyurulmasını rica ederiz.

5 — Çatalca livası Trakya'ya tamamen raptolundu mu; Tekirdağ ve Gelibolu livalarında teşkilât muhkem midir?

6 — Arif Bey cevabımızı aldıktan sonra bir mütâlaa ve harekette bulunmadı mı? Ve kendisi orada mıdır?

7 — Bursa'da Bekir Sami, Bandırma'da Kâzım [2] beylerle muhabere ediyor musunuz?

C [3] 1 — Şifre alındıktan sonra bu bâbdaki mütâlaalar arzedilecektir.

2 — Meb'usan intihabı günden güne ilerliyor. Merkez Edirne'de Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Heyeti'nden Şeref, Faik, Galip

[1] Sual. 1927 basımında konulmamıştır.
[2] Özalp.
[3] Cevap.

— Hepsi alınmıştır. Saygılar sunarız efendim.

Cafer Tayyar

— İstanbul'da Kara Vasıf Bey'le haberleşiyor musunuz? İstanbul'da kötücüller çok dokuncalı akımlar yaratmaya çalışıyorlar. Özellikle İtilaf ve Hürriyet ile Nigehbancılar, İngilizlerle birlikte pek hayınca girişimlerde bulunuyorlar. Bunlara karşı Anadolu'da her türlü yok edici önlemler alındı. Kuşkusuz oraca da böyledir, değil mi? Batı Trakya'nın bildiğimiz durumunda bir değişiklik var mıdır? Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk merkez kurulu hükümetten istenen yardımı aldı mı?

— Buranın genel durumu dünkü gün şifre ile sunulmuştur. Trakya-Paşaeli Müdafaai Milliye Cemiyeti görevini iyi yapmaya çalışıyor. İstanbul ile arasıra haberleşiyoruz. Durumu da izlettiriyoruz. Önlem bizden, başarı Tanrıdan. Batı Trakya için henüz istenen yardım gerçekleşmemiştir efendim.

[S] [1] [Meclisi] Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasındaki tehlikelere ilişkin ayrıntılı görüşlerimizi şifre olarak sunacağız. Bunun okunmasından sonra gerek sizin, gerek merkez kurulunun görüşünün çabuklukla bildirilmesini rica ederiz.

2 — Milletvekili seçimi ne kerteye erişti? Milletvekili seçimi sona erdikten sonra Trakya adına en az iki temsilcinin Heyeti Temsiliye'ye üye olmak üzere Edirne merkez kurulunca seçilmesi ve Heyeti Temsiliye'ye gönderilmesi gerekmektedir. Şimdiden bu yönün iyice düşünülmesini sunarım.

3 — İstenen yardım için söz vermiş olan İstanbul Hükümeti'ne sunularda bulunulacaktır.

4 — Örgüt tüzüğü ile eki Vasıf Bey'ce gönderilecekti. Henüz alınmamış ise istenmesini rica ederiz.

5 — Çatalca sancağı Trakya'ya tümden bağlandı mı? Tekirdağ ve Gelibolu sancaklarında örgütler sağlam mıdır?

6 — Arif Bey yanıtımızı aldıktan sonra bir görüş ve eylemde bulunmadı mı? Ve kendisi orada mıdır?

7 — Bursa'da Bekir Sami, Bandırma'da Kâzım [2] beylerle haberleşiyor musunuz?

Y[3]: 1 — Şifre alındıktan sonra bu konudaki düşünceler sunulacaktır.

2 — Milletvekilleri seçimi günden güne ilerliyor. Merkez Edirne'de, Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk kurulundan Şeref, Faik, Galip Bahtiyar

[1] Soru. 1927 basımında konulmamıştır.
[2] Özalp.
[3] Yanıt.

Bahtiyar beyler meb'us olmuşlardır. Mülhakattan da Trakya-Paşaeli heyetine merbut olan zevatın kazanması ihtimali ziyade olduğu merkeze göre hükmediliyor. Talep edilen mümessillerin gönderilmesi Trakya-Paşaeli müdafaa heyetine söylenecektir.

3 — Garbî Trakya muhacirleri Fransızlar tarafından müşkilât görüyorlar. Bunun için murahhaslar İstanbul'a gitmişlerdir.

4 — Teşkilât nizamnamesi vardır. Lâhikası gönderilmemiştir.

5 — Çatalca livası merkeze raptedilmiştir. İntihabat mesaili; şimdiye kadar teşkilât lüzumu kadar tevsi edilememiş olduğunu ve bu hususta Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin nazar-ı dikkati celbedildiğini arzeylerim.

6 — Arif Bey'e cevabınız elden gönderildi. Çünkü kendisi burada değildi.

7 — Yusuf İzzet Paşa ve Bekir Sami beylerle icap ettikçe muhabere icra ediliyor Efendim.

— Fazla rahatsız etmeyeyim. Yalnız bizi sık sık tenvir buyurmanızı hassaten rica ederiz kardeşim.

5/11/1919

Mustafa Kemal

[Vesika, 294.]

Edirne'den, 8/11/1919

Kuva-yi Milliye Heyet-i Temsiliyesine

Garbî Trakya ahvali hakkında Edirne merkezinden şifre ile verilen tafsilât cevabına şiddetle muntazırım. Garbî Trakya'nın şimal aksamında yapılması lâbüt olan teşkilât, parasızlık sebebiyle henüz başlayamamış olduğu gibi elyevm Fransız işgal sahasındaki milis teşkilâtı da aynı sebepten müşkilâta mâruzdur. Parasız hiçbir şey olamıyor. Bugün için kurtulmuş addolunabilen bu Trakya parçasının yalnız parasızlık yüzünden tekrar Yunan işgaline mâruz bırakılması payitaht için azîm tehlikeyi müeddi olacağı takdir buyuruluyorsa muavenet-i nakdiye için vakit zayi etmeksizin tedabir ittihazını ehemmiyetle tekrar istirham eylerim. Vilâyet vasıtasiyle bu bâbda Bâbıâli'ye vuku bulan müracaatim de henüz is'af olunmadı. Parasız Gümülcine'deki hareket müstelzim-i hacalet ve akamettir. Gerek bu bâbda ve gerek şimal aksamının hal ve âtisi hakkında rey ve mütâlaaları muntazardır Efendim. (Sobranye azasından: Celâl)

Birinci Kolordu Kumandanı
Cafer Tayyar

beyler milletvekili olmuşlardır. Bağlı yerlerden de Trakya-Paşaeli kuruluna bağlı olan kişilerin kazanması olasılığı[nın] çok olduğu[na] merkezce inanılıyor. İstenilen temsilcilerin gönderilmesi Trakya-Paşaeli Müdafaa kuruluna söylenecektir.

3 — Batı Trakya göçmenleri Fransızlardan güçlük görüyorlar. Bunun için delegeler İstanbul'a gitmişlerdir.

4 — Örgüt tüzüğü vardır. Eki gönderilmemiştir.

5 — Çatalca sancağı merkeze bağlanmıştır. Seçim sorunları; şimdiye değin örgütler[in] gereğince genişletilememiş olduğunu ve bu konuda Trakya-Paşaeli Müdafaai Milliye Cemiyeti'nin dikkati çekildiğini bilgilerine sunarım.

6 —Arif Bey'e yanıtınız elden gönderildi. Çünkü kendisi burada değildir.

7 — Yusuf İzzet Paşa ve Bekir Sami beylerle gerektikçe haberleşiyoruz efendim.

— Çokça rahatsız etmeyeyim. Yalnız bizi sık sık aydınlatmanızı özellikle rica ederiz kardeşim.

5/11/1919

Mustafa Kemal

[Belge 294.]

Edirne'de, 8/11/1919

Kuvayi Milliye Heyeti Temsiliyesine

Batı Trakya durumu üzerinde Edirne merkezinden şifre ile verilen ayrıntıların yanıtını şiddetle bekliyorum. Batı Trakya'nın kuzey kesimlerinde kurulması gerekli olan örgütler, parasızlık nedeniyle henüz başlayamamış olduğu gibi, bugün Fransız işgali bölgesindeki milis örgütü de özel nedenle güçlüklerle karşılaşmıştır. Parasız hiçbir şey olamıyor. Bugün için kurtulmuş sayılabilen bu Trakya parçasının yalnız parasızlık yüzünden yeniden Yunan işgali ile karşı karşıya bırakılması [nın] başkent [1] için çok büyük tehlikeye neden olacağı anlaşılıyorsa, para yardımı için zaman yitirmeksizin önlemler alınmasını önemle yeniden rica ederim. İl aracılığıyla bu yolda Bâbıâli'ye yaptığım başvuru da henüz yerine getirilmedi. Parasız Gümülcine'deki eylem utanç ve başarısızlığa neden olur. Gerek bu konuda, gerek kuzey kesimlerinin bugünü ve yarını üzerinde düşünceleriniz beklenmektedir efendim. (Sobranya üyelerinden: Celal)

Birinci Kolordu Komutanı
Cafer Tayyar

[1] payitaht.

[Vesika, 295.]

Sıvas, 11/11/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendiye

C: 8/11/1919:

Sobranye azasından Celâl Beyefendiye: Garbî Trakya'nın tamamen islâmların elinde yekpare olarak kalması ve münasip zaman ve fırsatta ana vatana iltihak eylemesi cümlemizin yegâne gayesidir. Bu sebeple bu muazzez parçanın hiçbir sebep ve bahane ile ecnebi müstemlekesi olmağa razı olmaması esastır. Hükûmet-i Osmaniye'nin siyaseten buralara muavenette bulunması müşkildir. Vahdet-i milliyeyi temsil eden Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, mütareke zamanındaki hududu esas kabul etmiş olduğundan Meriç'in garbini resmî bir lisanla söyleyemez. Bu sebeple maksadın istihsali için en birinci çare Garbî Trakya'da ekseriyet-i kahireyi teşkil eden dindaş ve ırkdaşlarımızın teşkilât-ı milliyelerini taazzuv ve takviye ederek Vilson[1] prensiplerine istinaden hukuklarını talep ve istihsale çalışmalarıdır. Gerek Fransız ve gerek Yunan âmâline asla muvafakat olunmaması, ecnebi işgaline kat'iyen rıza gösterilmemesi şart-ı esasîdir. Hükûmetin kuvve-i maliyesi malûmdur. Bilfiil harp devam eden İzmir cephesi için bile bir muavenet-i nakdiyede bulunacak halde değildir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ise parası yoktur. Binaenaleyh Garbî Trakya teşkilâtı için menabi-i varidatın yine aynı topraklardan tedariki zaruridir. Buna zat-ı âlileri gibi doğrudan doğruya alâkadar olan eshab-ı hamiyetin çaresaz olabileceği memul-i kavidir. Maahaza muhacirinin Gümülcine havalisine gönderilmesi için hükûmet-i seniyeden muavenet-i nakdiye talep edilmiş ve bu kere de tekiden istirhamatta bulunulmuştur. Vaziyeti olduğu gibi görerek, mevcut müşkilâta galebe etmeğe ve maksad-ı mukaddesin istihsaline çalışmağa mecburuz. Cenab-ı Hak millet-i masumemizin yüzünü elbette zat-ı âlileri gibi hamiyetkâr vatanperver mürşit ve mücahitlerin gayreti ile güldürecektir. Muntazaman tenvir buyurulmaklığımızı rica ederiz kardeşim.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

[1] Wilson.

[Belge 295.]

Sıvas, 11/11/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı
Cafer Tayyar Beyefendi'ye

Y: 9/11/1919

Sobranya üyelerinden Celal Beyefendiye:

Batı Trakya'nın tümüyle Müslümanların elinde bir bütün olarak kalması, uygun zaman ve fırsatta anayurda katılması hepimizin tek amacıdır. Bu nedenle bu sevgili parçanın hiçbir neden ve bahane ile yabancı sömürgesi olmaya razı olmamak ilkedir. Osmanlı Hükümeti'nin siyasa açısından buralara yardımda bulunması güçtür. Ulusal birliği temsil eden Müdafaai Hukuk Cemiyeti, Ateşkes zamanındaki sınırı temel kabul etmiş olduğundan Meriç'in batısını resmi bir dille söyleyemez. Bu nedenle amacın elde edilmesi için en birinci umar, Batı Trakya'da ezici çoğunluğu oluşturan dindaş ve soydaşlarımızın ulusal örgütlerini örgenleştirerek ve güçlendirerek, Wilson ilkelerine dayanarak haklarını istemeleri ve elde etmeye çalışmalarıdır. Gerek Fransız, gerek Yunan isteklerine kesinlikle razı olunmaması, yabancı işgaline kesinlikle olur denilmemesi temel koşuldur. Hükümetin akçalı gücü biliniyor. Eylemli olarak savaşın sürdüğü İzmir cephesi için bile bir para yardımında bulunacak durumda değildir. Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin ise parası yoktur. Bundan dolayı Batı Trakya örgütü için gelir kaynaklarının yine özdeş topraklardan bulunması zorunludur. Buna sizin gibi doğrudan doğruya ilgili olan yurtseverlerin umar bulabileceği kuvvetle umulmaktadır. Yine de göçmenlerin Gümülcine yöresine gönderilmesi için yüce hükümetten para yardımı istenmiş, bu kez de yinelenerek ricalarda bulunulmuştur. Durumu olduğu gibi görerek, güçlükleri yenmek, kutsal amacın elde edilmesine çalışmak zorundayız. Ulu Tanrı suçsuz ulusumuzun yüzünü, elbette sizin gibi özverili [1], yurtsever doğru yolu gösterici ve savaşımcıların [2] çabası ile güldürecektir. Düzenli olarak aydınlatılmamızı rica ederiz kardeşim.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[1] hamiyetkâr.
[2] mücahit.

[Vesika, 296.]

Edirne'den, 8/11/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

2/11/1919 tarihli şifreli telgrafname-i âlileri cevabıdır:

Garbî Trakya ahvali: Yunanlılar İskeçe'yi Kuruçay'a kadar işgal eylemişlerdir. Kuvvetleri: Beş bin yedi yüz nefer, on dört cebel topu, yirmi bir mitralyözdür. Yunanlıların vürudundan evvel, müslümanlar cemaat-i islâmiye ve belediye teşkilâtı yapmışlar ve jandarmaları müslümanlardan tayin eylemişlerdir. Müslümanların kuvve-i maneviyesi sarsılmamış ve Yunan işgali askerî bir mahiyette kalmıştır. Franşe Despere [1] ile Trakya Valisi General Şarpi [2] Yunan işgalinin muvakkat olduğunu mükerreren temin eylemişlerdir. Gümülcine'de cemaat-i islâmiye teşkilâtı yapılmış ve jandarma teşkilâtı da ihzar edilmek üzeredir. Yunanlılar Yunan âmâlini terviç ettirmek üzere İskeçe ve Gümülcine'de propagandaya ehemmiyetle devam eylemekte ve bu hususta halka mühim meblâğlar dağıtmağa çalışmaktadırlar. Cemiyetimizin gayreti bugün bunları akim bıraktırmaktadır. Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka, Karaağaç'ta nefs-i islâm bulunmadığından muhacirler nakledilmedikçe oralarda bir icraat yapmak mümkün olamıyor. Fransızlar müslümanlara pek müsait görünmekteler ise de asıl maksatları bu havalide yerleşmek olduğu bütün hareketlerinden anlaşılmaktadır. Bazı mütehassıs memurlar getirmişlerdir. Bulgarlar, sulh muahedesini henüz imza etmedikleri için Bulgar idare-i mülkiyesi Fransız kontrolu altında olarak ifa-yi vazife ediyor. Bulgarlarda kalan cebel kısmındaki dokuz kazada Bulgarlara karşı ahali-i islâmiyenin metanet ve maneviyatı yüksek olduğundan her halde şüphe eden Bulgarlar, o havalide bin kadar yerli münzevi olduğu halde her ihtimale karşı hazır bulunmak üzere ayrıca komite teşkilâtı yapmaktadırlar.

Ahval ve vaziyet-i hâzıraya karşı cemiyet-i milliye ahvali için mütevali teşebbüsat-ı siyasiyede bulunmakta ve indelicap istimal edilmek üzere zemin ve zaman ve vesait müsaadesi nisbetinde teşkilât hazırlamaktadır. Gümülcine'de bu ayın on altısında bir kongre in'ikadı mukarrerdir. Buradan da murahhaslar bulundurulacaktır. Hükûmetin muavenet-i nakdiyesi olursa Paris'e bir heyet-i murahhasa göndermek mümkün olabilecektir. Yunan hükûmeti

[1] Franchet d'Esperey.

[2] Charpy.

[Belge 296.]

Edirne'den, 8/11/1919

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

2/11/1919 günlü şifre yüce telyazıları yanıtıdır:

Batı Trakya durumu: Yunanlılar İskeçe'yi Kuruçay'a değin işgal etmişlerdir. Kuvvetleri: Beş bin yedi yüz er, on dört cebel topu [1], yirmi bir makinalı tüfektir. Yunanlıların gelişinden önce, Müslümanlar İslam topluluğu [2] ve belediye örgütü yapmışlar, jandarmaları Müslümanlardan atamışlardır. Müslümanların içgüçleri sarsılmamış, Yunan işgali askeri bir nitelikte kalmıştır. Franchet d'Esperey ile Trakya Valisi General Charpy, Yunan işgalinin geçici olduğu üzerinde birçok kez güvence vermişlerdir. Gümülcine'de İslam topluluğu örgütü kurulmuş, jandarma örgütü de hazırlanmak üzeredir. Yunanlılar Yunan isteklerini desteklettirmek üzere Gümülcine'de propagandayı önemle sürdürmekte, bu yolda halka önemli paralar dağıtmaya çalışmaktadırlar. Derneğimizin çabası bugün bunları başarısız bıraktırmaktadır. Dedeağaç, Sofulu, Dimetoka, Karaağaç'ta İslam bulunmadığından, göçmenler taşınmadıkça oralarda bir iş yapmak olanaklı olamıyor. Fransızlar Müslümanlara pek elverişli görünmekte iseler de temel amaçları bu yörede yerleşmek olduğu bütün davranışlarından anlaşılmaktadır. Kimi uzman görevliler getirmişlerdir. Bulgarlar, barış antlaşmasını henüz imza etmedikleri için Bulgar sivil yönetimi Fransız denetimi altında olarak iş görüyor. Bulgarlarda kalan dağ kesimindeki dokuz ilçede Bulgarlara karşı Müslüman halkın dayanma ve içgücü yüksek olduğundan her halde kuşkulanan Bulgarlar, o yörede oturan [3] bin kadar yerli olduğu halde, her olasılığa karşı hazır bulunmak üzere ayrıca komite örgütleri kurmaktadırlar.

Bugünkü duruma karşı ulusal dernek, durumları için birbiri ardından siyasal girişimlerde bulunmakta, gereğinde kullanılmak üzere ortam, zaman ve araçların elverdiği ölçüde örgütler hazırlamaktadır. Gümülcine'de bu ayın on altısında bir kongre toplanması kararlaştırılmıştır. Buradan da delegeler bulundurulacaktır. Hükümetin para yardımı olursa Paris'e bir delegeler kurulu göndermek olanaklı olabilecektir. Yunan hükümeti Batı Trakya'yı (....) [4] ırmağından Meriç

[1] dağ topu.
[2] Cemaati İslamiye.
[3] münzevi [?].
[4] Okunamamış olmalıdır.

Garbî Trakya'yı (........)[1] nehrinden Meriç vadisine kadar sabık Bulgaristan idaresinin imtiyazatına müşabih bir idare tesis etmek ve yalnız Yunan hükûmetinin himayesini kabul eylemek suretini teklif etmekte ise de, suret-i kat'iyede muvafakat gösterilmemektedir. Muhacirin meselesi: Muhacirinin muntazaman, mücehhezen nakli hususunda tertibat yapılmıştır. Hükûmet-i merkeziyenin müsaade ve daha doğrusu muavenetine intizar olunmaktadır. Fransızlar İstanbul ve Uzunköprü murahhaslarımız tarafından mûta vesaikı vize ederek mürurlarına müsaade ediyorlar. Nakliyatın teshil ve yolun taksiri maksadiyle karadan daha (........)[2] muhacir nakliyatına müsaade verilmesi için Fransızlara müracaat edildi. Cevaba intizar olunmaktadır. Dimetoka'daki Fransız kumandanı nafia köprüsünden ve Seremköy geçidinden hususî olarak mürura müsaade etmekte olduğundan buralardan Dimetoka kazası muhacirleri yurtlarına avdet eylemektedirler. Meriç şarkındaki iki köy kâmilen mahallerine avdet eylemiştir. Boş islâm köylerine Bulgarlar, Şarkî Trakya Bulgarlarını yerleştirip bırakmış olduklarından avdet eden muhacirler onlarla birlikte oturmak mecburiyetinde kalacaklardır. Bulgarlar fırsattan bilistifade Şarkî Trakya'daki ( )[3] avdet gayesini takip ve Fransızları bu hususta ( )[4] etmekte iseler de tarafımızdan buna muvafakat edileceğinden bu mesele Garbî Trakya muhacirleri kâmilen mahallerine avdet edinceye kadar maslahata göre idare edilecektir. Yunanlılar, Trakyalı Rumlardan iki bin hane İskeçe'ye, üç bin hane Gümülcine'ye, üç bin hane Dedeağaç'a, bin beş yüz hane Sofulu'ya iskân etmek için hazırlamışlardır ve bunlara üç aylık mekûlât ve nüfus başına yüzer frank vermişlerdir. İkinci ve üçüncü kafile olarak da yirmi bin aile hazırlamak istedikleri müstahberdir. Para meselesi: Muhacirine muavenet hususunda talep edilen mebaliğ hakkında henüz bir cevap alınamadı. Garbî Trakya'da hükûmet teşkili için hükûmet-i merkeziye vait buyurduğu on bin liranın yalnız beş yüz lirasını vermiş ve mütebaki dokuz bin beş yüz lirayı henüz vermemiştir. Garbî Trakya'da hükûmet tesisi ve yevmiye bir buçuk lira ile teşkil edilen jandarmayı idare ve Yunan propagandalarına mukabele için paraya şiddetle ihtiyaç olup bugün bu ihtiyacı mahallinden temin etmek adimülimkân bulunduğundan vaadedilen meblâğın âcilen itasına ve bu hususta lâakal daha elli bin liranın tahsisine taraf-ı vâlâlarından da delâlet buyurulması müsterhamdır Efendim.

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Reisi
Şükrü

[1-4] Okunamamış olmalıdır.

koyağına değin, eski Bulgaristan yönetiminin ayrıcalıklarına benzer bir yönetim kurmak, yalnız Yunan hükümetinin koruyuculuğunu kabul etmek yolunu önermekte ise de, kesinlikle razı olunmamaktadır. Göçmenler sorunu: Göçmenlerin düzenli donanmış olarak taşınması konusunda düzenleme yapılmıştır. İstanbul hükümetinin izni, daha doğrusu yardımı beklenmektedir. Fransızlar İstanbul ile Uzunköprü delegelerimizle verilen belgeleri vize ederek geçmelerine izin veriyorlar. Ulaştırmanın kolaylaştırılması, yolun kısaltılması amacıyla karadan daha ( ) [1] göçmen taşınmasına izin verilmesi için Fransızlara başvuruldu. Yanıt beklenmektedir. Dimetoka'daki Fransız komutanı bayındırlık köprüsünden ve Serem köy geçidinden özel olarak geçmeye izin vermekte olduğundan, buralardan Dimetoka ilçesi göçmenleri yurtlarına dönmektedirler. Meriç doğusundaki iki köy tümüyle yerlerine dönmüştür. Boş Müslüman köylerine Bulgarlar, Doğu Trakya Bulgarlarını yerleştirip bırakmış olduklarından, dönen göçmenler onlarla birlikte oturmak zorunda kalacaklardır. Bulgarlar fırsattan yararlanarak Doğu Trakya'daki ( ) [2] dönmek amacını izlemekte, Fransızları bu yolda ( ) [3] etmekte iseler de bizce buna razı olunacağından, bu sorun Batı Trakya göçmenleri tümüyle yerlerine dönünceye değin duruma göre idare edilecektir. Yunanlılar, Trakyalı Rumlardan iki bin ev İskeçe'ye, üç bin ev Gümülcine'ye, üç bin ev Dedeağaç'a, bin beş yüz ev Sofulu'ya yerleştirmek için hazırlanmışlardır; bunlara üç aylık yiyecek ve nüfus başına yüzer frank vermişlerdir. İkinci ve üçüncü takım olarak da yirmi bin aile hazırlamak istedikleri haber alınmıştır. Para sorunu: Göçmenlere yardım konusunda istenen tutarlar üzerinde daha bir yanıt alınamadı. Batı Trakya'da hükümet kurulması için, merkez hükümeti söz verdiği on bin liranın yalnız beş yüz lirasını vermiş, geri kalan dokuz bin beş yüz lirayı daha vermemiştir. Batı Trakya'da hükümet kurulması ve günde bir buçuk lira ile oluşturulan jandarmayı yönetmek, Yunan propagandalarına karşı koymak için paraya şiddetle gereksinme olup, bugün bu gereksinmeyi yerinden sağlamak olanaksız bulunduğundan, söz verilen tutarın ivedilikle verilmesine, bu yolda en az daha elli bin liranın ayrılmasına sizce aracı olunması çok rica olunur efendim.

Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Başkanı
Şükrü

[1-3] Okunamamış olmalıdır.

[Vesika, 297.]

Şifre Sıvas, 11/11/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Kumandanı
Cafer Tayyar Beyefendiye

C: 8/11/1919.

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Riyasetine: Garbî Trakya hakkında ita buyurulan malûmat şayan-ı teşekkürdür. En mühim mesele bu topraklarda ekseriyet-i kahireyi teşkil eden ırkdaşlarımızın kat'iyen hiçbir ecnebi idaresi veya himayesine temayül eylememeleridir. İlk adım olarak istiklâl veya muhtariyetlerini kazanmağa çalışmalıdırlar. Gümülcine kongresi mukarreratından intizar olunan siyasî netice budur. Devlet-i Osmaniye'nin vaziyet-i hazırası bu ülkeler için teşebbüsat-ı siyasiyede bulunmağa müsait değildir. Ancak Vilson prensiplerini ileri sürerek ve vahdet-i tâmme ve teşkilât-ı milliyelerine istinat ederek Garbî Trakya nail-i istiklâl olabilir. Sulhün akdinden sonra hâsıl olacak vaziyete göre ana vatana iltihak fırsatı derpiş olunabilir. Her halde şimdilik Yunan propagandasına mümanaat, Fransızların yerleşmesine karşı adem-i hoşnudi ikazı mühimdir. Muhacirin hakkında vaadedilen on bin liranın ikmal ve mümkünse elli bin lira daha tahsisine dair hükûmet-i seniye nezdinde teşebbüsatta bulunulmuştur. Yalnız hükûmetin vaziyet-i maliyesi de nazar-ı dikkate alınmak, asıl menba-ı varidatın Garbî Trakya'dan istihsaline gayret etmek hususunda nazar-ı dikkat-i âlilerinin celbini gaye-i mukaddesin istihsali için bir vecibe addeyleriz.

İstitrad olarak şunu da hatırlatmak isteriz ki Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin takip edeceği meslek-i siyasî de Meriç'in şarkı, yani mütareke akdolunduğu zamanki hududumuz dahilinde kalmış olan aksam-ı memalikimizin vatan-ı Osmanî'den gayr-i kabil-i fek bir cüz telâkki olunması pek mühimdir.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 298.]

Şifre Sıvas, 11/11/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Gümülcine muhacirlerinin mahallerine sevki için hükûmet-i seniyenin vait buyurduğu on bin liranın bir an evvel tediyesi

[Belge 297.]

Şifre Sıvas, 11/11/1919

Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı
Cafer Tayyar Beyefendiye

Y: 8/11/1919

Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyet Başkanlığına:

Batı Trakya konusunda verilen bilgiler teşekküre değer. En önemli sorun, bu topraklarda ezici çoğunluğu oluşturan soydaşlarımızın kesinlikle hiçbir yabancı yönetimi ya da koruyuculuğuna eğilim göstermemeleridir. İlk adım olarak, bağımsızlık ya da özerkliklerini kazanmaya çalışmalıdırlar. Gümülcine Kongresi kararlarından beklenen siyasal sonuç budur. Osmanlı Devleti'nin bugünkü durumu bu ülkeler için siyasal girişimde bulunmaya elverişli değildir. Ancak Wilson ilkelerini ileri sürerek, tam bir birlik [içinde] ve ulusal örgütlerine dayanarak Batı Trakya bağımsızlığa kavuşabilir. Barışın yapılmasından sonra ortaya çıkacak duruma göre anayurda katılma fırsatı gözönüne alınabilir. Herhalde şimdilik Yunan propagandasına engel olmak, Fransızların yerleşmesine karşı hoşnutsuzluk göstermek önemlidir. Göçmenler için söz verilen elli bin lira daha ayrılmasına ilişkin olarak hükümet katında girişimlerde bulunulmuştur. Yalnız hükümetin akçalı durumu da dikkate alınmak, temel gelir kaynağının Batı Trakya'dan elde edilmesine çaba göstermek konusunda sizin dikkatinizin çekilmesini, kutsal amacın elde edilmesi için bir boyun borcu sayarız.

Arada şunu da anımsatmak isteriz ki Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin izleyeceği siyasal tutumda Meriç'in doğusu, kısacası Ateşkes yapıldığı sıradaki sınırımız içinde kalmış olan ülke kesimlerimizin Osmanlı yurdundan ayrılmaz bir parça olarak anlaşılması pek önemlidir.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[Belge 298.]

Şifre Sıvas, 11/11/1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Gümülcine göçmenlerinin yerlerine gönderilmesi için yüce hükümetin söz verdiği on bin liranın bir an önce ödenmesi yerinden rica

mahallinden istirham edilmekte ve zaman geçmesinin Yunanlıların lehine olduğu zikrolunmaktadır. Garbî Trakya teşkilât-ı milliyesinin baka ve takviyesi için de mümkünse elli bin liranın tahsisi talep edilmektedir. Payitahtımızın emniyet ve vatanımızın âtisi ile son derece alâkadar olan bu meselede hükûmet-i seniyemizin azamî muavenet ve gayret edeceği biiştibahtır. Salih Paşa Hazretleri bu cihete söz vermişlerdi. Delâlet-i devletleri hassaten istirham olunur.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

[Vesika, 299.]

Beşiktaş, 1 Kânunuevvel 1919

Sıvas'ta K.O. 3 K.

Garbî Trakyalılar Kırcaali'de bir an evvel ihtilâl çıkararak Bulgarları koğmak ve bu veçhile mahall-i mezkûru da Garbî Trakya'ya ilâve ederek ilerde yapacakları teşebbüsü büyütmek ve belki de Makedonya'ya sirayet ettirmek fikrinde olduklarından şimdiden Trakya için müteşebbis bir kumandan ile birkaç alay kumandanı istediler. Bu hususta heyet-i muhteremelerinin mütâlaalarının inba buyurulmasını arz ve istirham eyleriz. Bugünlerde gerek Garbî Anadolu ve gerek Anadolu berren ve bahren bize en lüzumu olan esliha ve cephaneyi nakletmek ve ( )[1] istiyoruz. Garbî Anadolu ile ( )[2] olmakla beraber nakliyata başladık. Karadeniz sahilinde İnebolu'yu münasip görüyorsak da zat-ı âlilerinin bu husustaki projesinin ve nerede ne gibi teşkilât ve tüccarlar bulunduğunun emir buyurulmasına muntazırız. Arz-ı hürmet eyleriz. (Kara Vasıf)

Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Şevket

[Vesika, 300.]

Zata mahsustur

Sıvas, 8/12/1919

Dersaadet Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendiye

C: 1/12/1919.

1 — İhtilâl ile esaslaşmak mümkün değildir. Garbî Trakya'yı istilâ etmek isteyen İngiliz, Fransız, İtalyanlara arzularını tatmin için

1-2 Okunamadığı anlaşılıyor.

edilmekte, zaman geçmesinin Yunanlılar yararına olduğu anılmaktadır. Batı Trakya ulusal örgütünün kalımı ve güçlendirilmesi için de, olanaklı ise, elli bin liranın ayrılması istenmektedir. Başkentimizin güvenlik ve yurdumuzun geleceği ile son kerte ilgili olan bu sorunda yüce hükümetimizin, yardımın ve çabanın en büyüğünü yapacağı kuşkusuzdur. Salih Paşa hazretleri bu yönde söz vermişlerdi. Devletli kişiliğinizin aracılığı özellikle çok rica olunur.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

[Belge 299.]

Beşiktaş, 1 Aralık 1919

Sıvas'ta 3. Kolordu Komutanlığına

Batı Trakyalılar Kırcaali'de bir an önce ayaklanma çıkararak Bulgarları kovmak, bu yolda sözü geçen yeri de Batı Trakya'ya katarak ileride yapacakları girişimi büyütmek, belki de Makedonya'ya bulaştırmak düşüncesinde olduklarından, şimdiden Trakya için girişimci bir komutan ile birkaç alay komutanı istediler. Bu konuda saygıdeğer kurulunuzun düşüncelerinin bildirilmesini sunar, dileriz. Bugünlerde gerek Batı Anadolu, gerek Anadolu karadan ve denizden bize en çok gerekli olan silah ve cephaneyi taşımak ve (   )[1] istiyoruz. Batı Anadolu ile (   )[2] olmakla birlikte taşımalara başladık. Karadeniz kıyısında İnebolu'yu elverişli görüyorsak da sizlerin bu yoldaki tasarısının, nerede ne gibi örgütler ve tüccarlar bulunduğunun buyrulmasını bekliyoruz. Saygılar sunarız. (Kara Vasıf)

Müstahkem Mevki Komutanı
Şevket

[Belge 300.]

Kişiye özeldir

Sıvas, 8/12/1919

İstanbul Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Albay Şevket Beyefendi'ye

Y: 1/12/1919

1 — Ayaklanma ile temellenmek olanaklı değildir. Batı Trakya'ya yayılmak isteyen İngiliz, Fransız, İtalyanlara, isteklerini karşılamak için

1-2 Okunamamış olmalıdır.

bir sebep tehiye edilmiş olacaktır. Bundan maada Bugarların bizimle birleşmek arzusunu izhar etmekte oldukları bir zamanda bu hareketin hayırlı bir netice vereceği de müsteb'attir. Bunun Garbî Trakya'yı Yunanlılara işgal ettirmek için bir teşvik olması da pek muhtemeldir. Binaenaleyh vaziyetin pek esaslı tetkiki pek hayatî ve mühim bir mesele addolunmaktadır.

2 — Garbî Anadolu'nun esliha ihtiyacı ziyadedir. Bir an evvel nakliyat şayan-ı arzudur. İhraç iskelesi olarak biz Bafra ağzını münasip görüyoruz. Fena havalarda takalar, kayıklar barınabilir. Nehir tarikıyle de Vezirköprü'ye kadar düz kayıklarla nakliyat mümkündür. Bu işi Üçüncü Kolordu Kumandanlığı deruhde edecek, Samsun'daki fırkasına yaptıracaktır. Yalnız vaktiyle kayıkçıların ismi, hareketten evvel eslihanın cinsi ve miktarı hususunda mezkûr kumandanlığa malûmat ita kılınması lâzımdır. Hatta dahilde tüccar eşyası olarak nakli mutasavver olduğundan bu bâbda Üçüncü Kolordu Kumandanlığı ile serian anlaşıldıktan sonra belki de bir arkadaşın Samsun'a gelerek vaziyeti mahallinde tespit ve takrir etmesi daha salim olacaktır.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

bir neden hazırlanmış olacaktır. Bundan başka Bulgarların bizimle birleşmek isteğini göstermekte oldukları bir zamanda bu eylemin iyilikli bir sonuç vereceği de olacak gibi değildir. Bunun Batı Trakya'yı Yunanlılara işgal ettirmek için bir isteklendirme olması da pek olasıdır. Bundan dolayı durumun pek esaslı incelenmesi pek yaşamsal, önemli bir sorun sayılmalıdır.

2 — Batı Anadolu'nun silaha gereksinmesi çoktur. Bir an önce taşıma istenir. Çıkarma iskelesi olarak biz Bafra ağzını elverişli görüyoruz. Kötü havalarda takalar, kayıklar barınabilir. Irmak yoluyla da Vezirköprü'ye değin düz kayıklarla taşıma olanaklıdır. Bu işi Üçüncü Kolordu Komutanlığı üzerine alacak, Samsun'daki Tümenine yaptıracaktır. Yalnız vaktiyle kayıkçıların adı, yola çıkmadan önce silahların türü ve tutarı konusunda sözü geçen Komutanlığa bilgi verilmesi gereklidir. Dahası, içeride tüccar eşyası olarak taşınması tasarlanmış olduğundan, bu yolda Üçüncü Kolordu Komutanlığı ile çabuklukla anlaşıldıktan sonra belki de bir arkadaşın Samsun'a gelerek durumu yerinde saptaması ve karara bağlaması daha sağlam olacaktır.

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

NUTUK/SÖYLEV'DE KİŞİ ADLARI

Dördüncü cilde girecek Dizin'in yayımlanmasına değin, NUTUK'taki kişi adlarını kısa bilgilerle açıklayan bu dizelgeyi, üçüncü cildin sonuna koymakta yarar bulduk.

I. Metinde Geçen Kişi Adları:

A. Yerli Adlar,

B. Yabancı Adlar,

C. Sait Molla'nın Mektuplarında Harf ve Sayılarla Gizlenen Kişiler.

II. Yalnız Belgeler Cildinde Geçen Kişi Adları:

A. Yerli Adlar,

B. Yabancı Adlar.

Not. Kişi adları, NUTUK'ta verildiği biçimde sıralanmış, bilinen soyadları da eklenmiştir. Dördüncü cildi oluşturacak Dizin'de, soyadları da madde başlarına alınarak, göndermeler yapılacaktır.

I. METİNDE GEÇEN KİŞİ ADLARI

A. Yerli Adlar

Abdullah. Kütahya'da Çerkez Ethem'in atadığı merkez komutanı.

Abdullah Azmi (TORUN, 1869 — 1937). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Şer'iye ve Evkaf Vekili.

Abdurrahman Üsteğmen. Gebze'de Yahya Kaptan'ı şehit edenlerden.

Abdurrahman Milli Aşireti başkanlarından.

Abdurrahman Şeref (1853 — 1925). Son vakanüvis. Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi.

Abdülaziz (1830 — 1876). 32. Osmanlı padişahı.

Abdülaziz Mecdi (TOLUN, 1865 — 1941). Osmanlı Meclisi üyesi.

Abdülhamid II. (1842 — 1918). 33. Osmanlı padişahı.

Abdülkadir Kemali (ÖĞÜTÇÜ, 1889 — 1948). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Karşıcıl gazeteci.

Abdülkerim Paşa. İstanbul'da Erkânıharp Mirlivası (tuğgeneral).

Abdülmecit (1868 — 1944). Son halife.

Abidin (1890 — 1926). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem).

Âbit Süreyya. Nurettin Paşa'nın yaşam öyküsünü yazan kişi. (A.S. baş harflerini kullanmıştır.)

Abuk Paşa. Ahmet Hamdi (1859 — 1923). Damat Ferit kabinelerinde Harbiye Nazırı.

Acemi Sadun Paşa. Amasya protokollarında adı geçer. (Uceymi (?)

Âdil. Damat Ferit kabinesinde Dahiliye Nazırı. Yüzellil iklerden.

Adnan (—ADIVAR, Abdülhak, 1882 — 1955). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili. Bilim adamı.

Ahmet (ERVERDİ). Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi yönetim kurulunda.

Ahmet Emin (YALMAN, 1888 — 1971). Vatan gazetesi başyazarı. NUTUK'ta adı verilmeden anılır.

Ahmet Ferit. Bkz. Ferit (Tek).

Ahmet Fevzi Paşa. İstanbul hükümetinin Heyet-i Nasıha başkanı olarak Anadolu'ya gönderdiği asker.

Ahmet İzzet Paşa (FURGAÇ, Müşir, 1864 — 1937). İstanbul hükümetlerinde nazır, sadrazam.

Ahmet Kemal, İlyasoğlu. Sivas'tan Mustafa Kemal ve Salih paşalara telgraf çekenlerden.
Ahmet Necati. Binbaşı. Yahya Kaptan olayında adı geçenlerden.
Ahmet Nuri. Sıvas Kongresi'nde Bursa delegesi.
Ahmet onbaşı. Çerkez Ethem birliklerinde.
Ahmet Rıza (1859 — 1930). Osmanlı Mebusan ve Ayan başkanı. Yazar.
Ali. İstanbul'un işgalinde Harbiye telgrafhanesinde görevli.
Ali. Yüzbaşı. Hilafet Ordusu'nda.
Ali Ağuş. Yüzbaşı. Yahya Kaptan olayında adı geçer.
Ali (ÇETİNKAYA, 1878 — 1949). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Bakan. Ayvalık'ta ilk savaşımı başlatan asker.
Ali Fuat Paşa (CEBESOY, 1882 — 1968). Ankara'da 20. Kolordu komutanı. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Bakan T.B.M.M. Başkanı. Orgeneral.
Ali Galip. Erkânıharp Miralayı. İstanbul hükümetinin Harput valisi. Yüzelliliklerden.
Ali Hikmet Paşa (AYERDEM, 1877 — 1939). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Korgeneral.
Ali İhsan Paşa (SABİS, 1882 — 1957). Ordu komutanı, T.B.M.M. üyesi. Tümgeneral.
Ali Kaptan. Yahya Kaptan olayında adı geçenlerden.
Ali Kemal (1867 — 1922). Gazeteci. Damat Ferit kabinelerinde nazır.
Ali Rıza (1875 — ?). Kastamonu valisi.
Ali Rıza. Bahriye Miralayı. Barış konferansı için önerilen uzmanlardan.
Ali Rıza. Trabzon Mevki komutanı.
Ali Rıza. Urfa Mutasarrıfı.
Ali Rıza Paşa, Müşir (1859 — 1933). Asker, nazır, sadrazam.
Ali Saip (URSAVAŞ, 1887 — 1939). Urfa savaşı önderlerinden, T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).
Ali Ulvi. İstanbul hükümetinin Kayseri mutasarrıfı.
Alişan. Koçkiri ayaklanmasında adı geçenlerden.
Alişer. Koçkiri ayaklanmasında adı geçer. (Alişir?).
Anzavur Ahmet (Paşa,?—1921). İstanbul hükümetinin mutasarrıflarından. Balıkesir—Adapazarı çevresinde büyük ayaklanmalar çıkaran kişi.
Arif. İskeçeli. Trakya'da.
Arif, Mehmet, Ayıcı. Miralay (1882 — 1926). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem).

Arif Oruç (1892 — 1950). Gazeteci. Eskişehir'de Yeni Dünya gazetesinde.

Asım, Mustafa. Miralay. İzmit'te Fırka komutanı.

Âşir (ATLI, 1881 — 1957). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi.

Atıf. Süvari Kaymakamı. Eskişehir bölgesi Kuvayi Milliye komutanı.

Attila (400 — 453). Hun imparatoru.

Avni (Paşa, 1876 — 1930). Konya komutanı. T.B.M.M. üyesi (Ailesinin soyadı: ZAİMLER).

Aynacıoğulları. Zile yakınlarında ayaklanan çete.

Bahri (TATLIOĞLU, 1880 — 1957). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Bedir Ağa, Hacı (1872 — 1928). Aşiret başkanı. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Bedirhanlılar. Kurtuluş Savaşı'nda karşıcıl eylemlerde bulunan aileden: Celadet, Cemilpaşazade Ekrem, Halil Rami, Kâmuran Âli.

Bekir. İstanbul Fen Müfettişi.

Bekir (Sıtkı). Çerkez. Adapazarı ayaklanmasında adı geçer.

Bekir Sami (1867 — 1933). Eski vali. Sıvas Kongresi, T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Hariciye Vekili. (Ailesinin soyadı: KUNDUH).

Bekir Sami. Miralay (GÜNSAV, 1879 — 1934). Kurtuluş Savaşı'nda Bursa komutanı.

Beslan. Adapazarı ayaklanıcılarından.

Buhur. Milli Aşireti başkanlarından.

Burhanettin. Kartal (İstanbul) bucak müdürü.

Bursalı Rıza Efendi. Nurettin Paşa'nın büyük babası.

Büyük Arslan. Yahya Kaptan'ın buyruğundaki çetelerden birinin başı.

Cafer Tayyar (EĞİLMEZ, 1877 — 1958). Miralay. Kurtuluş Savaşı'nda Trakya'da komutan. T.B.M.M. üyesi. Tümgeneral.

Cami (BAYKURT, 1877—?). Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi.

Cavit. İstanbul hükümetinin Niğde mutasarrıfı.

Celâdet. Bedirhanlılardan.

Celal. Çapanoğullarından. Ayaklanıcı.

Celal. İstanbul'da Salih Paşa kabinesinde nazır.

Celal (BAYAR, 1883—1986). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi. Bakan. Başbakan, Cumhurbaşkanı.

Celalettin Arif (1875— ?). Hukuk-ı Esasiye Müderrisi. Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi. Adliye Vekili.

Cemal. 12. süvari alay komutanı. Malatya'da.
Cemal (1862— ?). İstanbul hükümetinin Konya valisi. Yüzelliliklerden.
Cemal (Bey, Paşa, Ahmet, 1870 — 1922). Meşrutiyet eyleminin öncülerinden.
Cemal Paşa (MERSİNLİ, 1873 — 1941). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). 12. Kolordu komutanı (Konya), İstanbul'da Harbiye Nazırı. Korgeneral.
Cemalettin Efendi, Çelebi (1862 — 1922). Hacıbektaş şeyhi. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).
Cemil. Ali İhsan Paşa'nın emir subayı.
Cemil (UYBADIN, 1880 — 1957). Asker. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Dahiliye Vekili.
Cemil Cahit (TOYDEMİR, 1883 — 1956). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi, Milli Savunma Bakanı. Orgeneral.
Cengiz. Kara Vasıf'ın takma adı.
Cevat. Bilecik buluşmasında İstanbul kurulunda bulunan, elçilerden.
Cevat Abbas (GÜRER, 1887 — 1943). Mustafa Kemal'in yaverlerinden. Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).
Cevat Paşa (ÇOBANLI, 1871 — 1938). Kurtuluş Savaşı'nda Elcezire komutanı. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem). Önceleri İstanbul'da Erkânıharbiye Reisi. Orgeneral.
Cevat Rifat (ATİLHAN, 1892 — 1967). Harbiye Nazırı'nın yaveri: milis generali. Yazar.
Cevdet (Ahmet). 13. Kolordu Komutan vekili. Mardin'de.

Çapanoğulları. Yozgat'ta ayaklanan aileden: Edip, Halit, Salih.
Çerkez Ethem. Kuvayi Seyyare komutanı. Yüzelliliklerden.
Çerkez İbrahim. İstanbul hükümetinin İzmit mutasarrıfı.
Çerkez Kara Mustafa. Yenihan — Kaman'da ayaklanan.
Çerkez Reşit. Çerkez Ethem'in kardeşlerinden. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Yüzelliliklerden.
Çerkez Tevfik. Çerkez Ethem'in kardeşlerinden. Komutanlıkta vekili. Yüzbaşı. Yüzelliliklerden.
Çolak İbrahim. Binbaşı (ÇOLAK, 1878 — 1944). Kuvayi Seyyare komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası).
Çopur Musa. Çivril'de ayaklanan haydut.
Çopur Yusuf. Erbaa'da ayaklanıcı.
Çürüksulu Mahmut Paşa (1865 — 1930). Ayan üyesi. İstanbul'da İstihzarat-ı Sulhiye Komisyonu üyesi.

Damat Ferit Paşa (1853 — 1923). Ayan üyesi. Beş kez Sadrazam. Sèvres Antlaşmasını imzalayan kurul başkanı.
Damat Mehmet Şerif Paşa (ÇAVDAROĞLU, 1874 — 1958). Ali Rıza Paşa kabinesinde Dahiliye Nazırı. Yazar.
Deli Hacı. Zile yakınında ayaklananlardan.
Deli Hasan. İç ayaklanıcılardan.
Deli Ömer. Yozgat yakınında ayaklanan çetelerden birinin başı.
Delibaş. Konya'yı basarak birkaç gün egemen olan haydut.
Demirci Mehmet Efe (DEMİRCİEFE, 1885 — 1951). Aydın Cehpesi Kuvayi Milliye komutanı.
Derviş (Bey, Paşa, Ahmet, 1884 — 1932). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Korgeneral.
Diyarbekirli Cemilpaşazade Ekrem. Bedirhanlı ailesinden.
Diyarbekirli Kâzım Paşa (İNANÇ, 1880 — 1938). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Korgeneral. Vali.
Dursunbeyzade Cevat (DURSUNOĞLU, 1892 — 1972). Erzurum Kongresi yazmanı. T.B.M.M. üyesi.
Dürrizade Esseyit Abdullah. Şeyhülislam. Kurtuluş Savaşçılarına karşı fetva veren.

Edip. Çapanoğullarından.
Eftelidi (Çetesi). Rum—Pontus çete başılarından.
Ekrem (RİZE, 1881 —?). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem).
Emin. Üsküplü. Yüzbaşı. Kastamonu Jandarma komutanı.
Emin (GEVECİOĞLU, 1889 — 1934). T.B.M.M. üyesi.
Emin Paşa (Mehmet, KORAL, 1881 — 1959). Kurtuluş Savaşı komutanlarından.
Emir Paşa (Hüseyin Hüsnü Emir ERKİLET, 1883 — 1956). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Korgeneral.
Emiri Efendi, Ali (1857 — 1924). Yazar. Fatih Millet Kütüphanesi kurucusu.
Enver Paşa (1881 — 1922). Meşrutiyet'in öncülerinden.
Esat Paşa, Yanyalı (1862 — ?). Çanakkale Savaşı komutanlarından.
Esat Paşa (IŞIK, 1865 — 1943). Göz hekimi. İstanbul'da siyasacı.
Eşref. İstanbul'da Müşir Zeki Paşa başkanlığında kurulacağı söylenen kabine için nazır adayı.
Ethem. Canik sancağı mutasarrafı.
Ethem. İzmir Telgraf Başmüdürü.
Eyup Sabri (AKGÖL, 1876 — 1950). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).
Eyup Sabri Efendi (HAYIRLIOĞLU, 1886 — 1960). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem). D.P. dönemi Diyanet İşleri Başkanı.

Fahrettin (Bey, Paşa, ALTAY, 1880 — 1974). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Orgeneral.

Faik (ÖZTRAK, 1882 — 1951). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Dahiliye Vekili.

Faik Âli (OZANSOY, 1875 — 1950). İbstanbul'da Dahiliye Nezareti Müşteşarı. Ozan.

Faruk. Malatya'da Jandarma yüzbaşı.

Fatih (Sultan Mehmed II, 1430 — 1481). 7. Osmanlı padişahı.

Fatin Efendi (GÖKMEN, 1877 — 1955). Bilecik buluşmasında İstanbul kuruluna katılan astronom. İstanbul Rasathanesi Müdürü.

Fehmi (Mustafa, GERÇEKER, 1868 — 1950). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Şer'iye ve Evkaf Vekili.

Feridun Fikri (DÜŞÜNSEL, 1892 — 1958). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Ferit (Ahmet, TEK, 1877 — 1971). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Nafia Nazarı. Maliye, Dahiliye vekili.

Ferit (Recai, TÖRÜMKÜNEY, 1878 — 1941). Kastamonu Defterdarı, Vali vekili. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Ferit Paşa (Ali, 1860 — 1937). İstanbul hükümetlerinde nazır. Sulh ve Selamet Fırkası başkanı. Asker.

Fethi. 3. Kolordu'da (şifreyi açan).

Fethi (Ali, OKYAR, 1881 — 1943). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Dahiliye Nazırı. Başbakan, bakan. Serbest Cumhuriyet Fırkası önderi. Büyükelçi.

Fevzi. Kaymakam (yarbay). 1. Fırka komutan vekili.

Fevzi Paşa (Mustafa, ÇAKMAK, 1876 — 1950). Mareşal. Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Harbiye Nazırı. Milli Müdafaa Vekili, İcra Vekilleri Heyeti başkanı. Genelkurmay Başkanı. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Fikret, Doktor (ONURALP, 1887 — 1946). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Fuat (BULCA, 1881 — 1962). Asker T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası).

Fuat (BULCA, 1881 — 1962). Asker. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası).

Fuat Paşa. Müşir (Deli, 1835 — 1931). Son Osmanlı paşalarından.

Galip. Sait Molla'nın mektuplarında adı geçer.(?)

Gazi Osman Paşa (Müşir, 1832 — 1900). Plevne kahramanı sanıyla bilinir.

Gümülcineli İsmail. Meşrutiyet dönemi politikaclarından. Yüzelliliklerden.

Hacı Ali. Gebze Müdafaa-i Hukuk Heyeti Başkanı.

Hacı Hafız. Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi yönetim kurulunda.

Hacı Musa. Mutki Aşireti başkanı. Erzurum Kongresi'nde seçilen Heyet-i Temsiliye üyesi.

Hacı Şükrü (AYDINDAĞ, 1883 — 1938). Binbaşı. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Hacim Muhittin (ÇARIKLI, 1881 — 1965). Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Hadi. 10. Fırka komutanından gelen telgrafta imzası bulunan subay.

Hadi Paşa (Bağdatlı). Ferit (Korgeneral). Damat Ferit kabinesinde nazır. Sèvres Antlaşmasını imzalayan kuruluda üye. Yüzelliliklerden.

Hakkı. Binbaşı. Aydın Cephesinde 57. Fırka topçu komutanı.

Hakkı. İstanbul'da Muhafız alayı'na bağlı süvari birliği komutanı.

Hakkı. Osmanlı Meclisinde Siverek milletvekili.

Hakkı. Topçu Binbaşı. Askeri Nigehban Cemiyeti'nden.

Hakkı Behiç (BAYİÇ, 1886 — 1943). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Dahiliye ve Maliye Vekili.

Hakkı Hami (ULUKAN, 1889 — 1938). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Halet (SAĞIROĞLU, 1880 — 1947). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (II. Dönem).

Halide Edib (—ADIVAR, 1884 — 1964). Romancı.

Halil. Kastamonu Polis Müdürü.

Halil. Milli Aşireti başkanlarından.

Halil (TÜRKMEN, 1883 — 1943). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası).

Halil Efe. Kuvayi Seyyare'den.

Halil Hulki (AYDIN, 1869 — 1940). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Halil (Rami, Bedirhanlı). Ali Galip olayında Malatya Muttasarrıfı.

Halit. İstanbul Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yazman vekili.

Halit (AKMANSÜ, 1884 — 1953). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem).

Halit. Çapanoğullarından.

Halit (Bey, Paşa, 1883 — 1925). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem. Aliesinin soyadı: KARSIALAN).

Hamdi. Damat Ferit kabinesinde Evkaf Nazırı.

Hamdi. Eskişehir kadısı.

Hamdi Paşa. Bkz. Kiraz Hamdi Paşa.

Hamdullah Suphi (TANRIÖVER, 1886 — 1966). Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Maarif Vekili. Yazar.

Hami, İsmail (DANİŞMEND, 1889 — 1967). Sıvas Kongresi'nde yazman. Tarihçi yazar.

Hamit (1878 — 1928). Canik Mutasarrıfı.

Hâmit (Kızılaycı, HASANCAN, 1870 — 1943). Osmanlı Meclisinde üye. Amasya protokollarında, Barış görüşmeleri için uzman adayı. Ankara'nın İstanbul'da temsilcisi.

Hasan. 2. Ordu Müfettişliği Şifre Müdürü.

Hasan (SAKA, 1886 — 1960). Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Lozan Konferansı delegesi. Bakan. Başbakan.

Hasan çavuş. Adapazarı olayını çıkaranlardan Beslan'ın kardeşi.

Hasan Efendi. İstanbul'da Fetva Emini. Heyet-i Nasıha'da.

Hasan Fehmi (ATAÇ, 1878 — 1961). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Maliye Vekili.

Hasan Lûtfi. Hilafet Ordusu'nda tabur yazmanı.

Hasbi Efendi. Sıvas kadısı, vali vekili.

Hayati (1892 — 1926). Üsteğmen. M. Kemal ile Samsun'a çıkanlardan. Sıvas Kongresi'nde ve ölümüne değin O'nun yanında bulunan Özel Kalem Müdürü.

Haydar. Koçkiri Aşireti başkanlarından.

Haydar (Ali, YULUĞ, 1878 — ?). Bolu Mutasarrıfı.

Haydar (VANER, 1877 — 1954). Kurtuluş Savaşı'nda Konya, sonra Van valisi. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Hayrettin. Erkânıharp Kaymakamı (yarbay). Hilafet Ordusu'nun İstanbul'daki kurmaylar kurulundan.

Hayri. Erkânıharp Binbaşı. Hilafet Ordusu komutanlarından.

Hayri. Eskişehir'de Yeni Dünya gazetesinden.

Hazım (Ebubekir, TEPEYRAN, 1863 — 1947). Vali. Nazır. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Yazar.

Hidayet. Müşir Fuat Paşa'nın oğlu.

Hikmet (Çerkez). Adapazarı olayını çıkaranlardan.

Hilmi. İstanbul'da Jandarma Umum komutanı yardımcısı.

Hoca Esat Efendi (İLERİ, 1882 — ?). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Hulagû (1217 — 1265). Türk—Mogol hükümdarı.

Hulusi. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Hurrem. Kaymakam (yarbay). 56. Fırka komutanı.

Husrev (GEREDE, 1885 — 1962). Asker. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Büyükelçi.

Husrev Sami (KIZILDOĞAN, 1884 — 1942). Asker. T.B.M.M. üyesi (I. Dömen ve sonrası).

Hüseyin (Hamdi). Trabzon Belediye Başkanı.

Hüseyin (PEKTAŞ). Robert College öğretmeni. Amasya protokollarında, Barış konferansına gönderilecek uzman adayı.

Hüseyin Avni (ULAŞ, 1887 — 1948). Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Hüseyin Baki (1885 — 1949). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Hüseyin Cahit (YALÇIN, 1875 — 1958). Gazeteci, yazar. Osmanlı Meclisi, T.B.M.M. üyesi (V — IX. dönem.) NUTUK'ta adı anılmadan eleştirilir.

Hüseyin Hüsnü. Bâbıâli Müdürü.

Hüseyin Kâzım (Kadri, 1870 — 1934). Osmanlı Meclis üyesi. Nazır. Bilim adamı.

Hüsnü. Trabzon Belediye üyesi.

Hüsnü Paşa (Hüseyin). 1909'da Selanik'ten İstanbul'a gelen Hareket Ordusu komutanı.

Istrati. 1919'da Trabzon'da Yunanlılara karşı yapılyacak gösterilere katılanlardan (ve Polidi).

İbrahim. Kaymakam (yarbay). Simav ve Havalisi komutanı.

İbrahim (Hakkı, 1878 — 1938). Kastamonu valisi.

İbrahim Ethem. İstanbul hükümetinin Samsun'a atadığı mutasarrıf.

İbrahim Ethem. Cerrah. Hilafet Ordusu'nda.

İbrahim Tali (ÖNGÖREN, 1871 — 1952). Doktor. M. Kemal ile Samsun'a çıkanlardan. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Genel müfettiş.

İbrahim Paşa, Müşir. Nurettin Paşa'nın babası.

İhsan (ERYAVUZ, Topçu İhsan, 1877 — 1947). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Bahriye Vekili.

İlhami Efendi (Cafer). İstanbul'da Mahkeme-i Temyiz üyesi. Heyeti Nasıha'dan.

İlyas. Elazığ'da 15. Alay komutanı.

İlyas Sami (MUŞ, 1881 — ?). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

İsmail. Milli Aşireti başkanlarından.

İsmail Ağa. Kuvayi Seyyare'den.

İsmail Fazıl Paşa (1856 — 1921). Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Nafia Vekili. (Ali Fuat Cebesoy'un babası).

İsmail Hakkı. Kaymakam (yarbay). Dicle Grupu, daha sonra Doğu cephesinde Fırka komutanı.

İsmail Hami. Bkz. Hami Bey (Danişmend).

İsmet (EKER, 1877 — 1962). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

İsmet (Bey, Paşa, Mustafa, İNÖNÜ, 1884 — 1973). Garp Cehpesi komutanı. Lozan Konferansı başdelegesi. Başbakan. Cumhurbaşkanı. T.B.M.M'nde I. Dönemden başlayarak sürekli üye, senatör. Orgeneral.

İstelyanos çorbacı. Gebze yakınlarında dağa kaçırılan Rum zengini.

İzzet (1861 — 1920). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Erzurum Kongresi'nde seçilen Heyeti Temsiliye'den.

İzzettin (Bey, Paşa, ÇALIŞLAR, 1882 — 1951). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi, Orgeneral.

Japon Rıza. Subay. Kara Vasıf'ın mektubunda adı geçer.

Kadı Asım Efendi. Kütahya Mutasarrıf Vekili.

Kadri. Şeyh Sait ayaklanmasında, ayaklananların valisi (Ergani'de).

Kâmil Paşa (Kıbrıslı, Mehmet, 1832 — 1912). Eski Osmanlı sadrazamlarından.

Kâmuran Âli. Bedirhanlı ailesinden.

Kara Arslan. Yahya Kaptan'ın arkadaşı, çete başı.

Kara Nazım. Erbaa ayaklanıcılarından.

Kara Vasıf (1871 — 1931). Erkânıharp Miralayı. Sıvas Kongresi, Osmanlı ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem. Ailesinin soyadı: KARAKOL).

Kasidecizade Ziya Molla. Sait Molla'nın mektubunda adı geçer.

Kâzım, Maslup (asılmış). Adapazarı'nda olay çıkaran Hikmet'in kardeşi. Mahmut Şevket Paşa suikastında asılmıştır.

Kâzım (Bey, Paşa, Mehmet, DİRİK, 1881 — 1941). Albay. Mustafa Kemal ile Samsun'a çıkanlardan. 3. Ordu Kurmay başkanı. Cumhuriyetten sonra vali. Korgeneral.

Kâzım. Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi yönetim kurulunda.

Kâzım (Bey, Paşa, ÖZALP, 1882 — 1968). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Milli Müdafaa Vekili. T.B.M.M. Başkanı. Orgeneral.

Kâzım KARABEKİR Paşa. (1882 — 1948). kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). T.B.M.M. Başkanı. Orgeneral.

Kâzım Nami (DURU, 1876 — 1967). Yüzbaşı. T.B.M.M. üyesi. Yazar.

Kâzım Paşa, Ali Ferit Paşa'nın yerine, Harbiye Nazır vekili İstanbul'da Genelkurmay İkinci Başkanı. Diyarbekirli K. Paşa (İNANÇ) olabilir.

Kemal. Sait Molla'nın mektubunda adı geçer. (?)
Kemal. Binbaşı. Halâskâr Zabitan grupundan. Askeri Nigehban Cemiyeti'nden.
Kemal. Yüzbaşı. Zonguldak'ta.
Kemal (DOĞAN, 1879 — 1951). Topçu Binbaşı, Çukurova Bölgesine gönderilen subay. Korgeneral. T.B.M.M. üyesi.
Kemal Paşa (SARIAY, ?—1965). İstanbul'da Jandarma Umum komutanı.
Kemalettin Sami Paşa (1884 — 1934). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem). Büyükelçi. NUTUK'ta, Fırka komutanı yarbay Kemal Bey olarak geçer.
Keşfi (Ahmet). İstanbul'da Dahiliye Nezareti Müsteşarı.
Kılıç Ali (KILIÇ, 1889 — 1971). Maraş ve Ayıntap (Gaziantep) Havalisi Kuvayi Milliye komutanı. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).
Kiraz Hamdi Paşa (Ahmet). Askeri Nigehban Cemiyeti'nden. Yüzelliliklerden.
Klematios. Rahip. Amerikalı Rum göçmenlerden. Pontusçu.
Köprülülü Hamdi (1886 — 1920). Biga kaymakamı. Akbaş cephaneliğini basan Kuvayi Milliyeci. Şehit.
Köroğlu. Rum Pontus çetesi.
Küçük Arslan (Arnavut). Çete başı.
Küçük Hasan. Erbaa ayaklanıcılarından.
Küçükağa. Zile çevresinde ayaklananlardan.
Kürt İsmail Ağa. Kuvayi Seyyare'den.

Lûtfi. Sıvas Telgraf Başmüdür.
Lûtfi Fikri (1872 — 1934). İstanbul Barosu başkanı. Politikacı, gazeteci.

Macit. Sıvas Kongresi üyesi.
Mahir Sait. Osmanlı Meclis üyesi. Müşir Zeki Paşa'nın kuracağı söylenen kabine için nazır adayı.
Mahmut. Milli Aşireti başkanlarından.
Mahmut (Nedim, 1880 — 1920). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Hendek'te ayaklanıcılar şehit ettiler (Ailesinin soyadı: HENDEK).
Mahmut Esat (BOZKURT, 1892 — 1943, Prof. Dr.). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). İktisat, Adalet Vekili.
Maksut (KAPIKAYA). Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi Yönetim kurulunda.
Manastırlı Hamdi (MARTONALTI, ?— 1945). Telgrafçı. İstanbul'un işgalini M. Kemal'e bildiren kişi).

Mazhar Müfit (KANSU, 1975 — 1948). Vali, Heyeti Temsiliye, Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Mazhar Tevfik. Sinop Mutasarrıfı.

Mehmet. Trabzon Belediye üyesi.

Mehmet. Baytar Binbaşı. Malatya'da.

Mehmet V. (Reşat, 1844 — 1918). 35. Osmanlı padişahı.

Mehmet (Vasfi, Nuhzade, NUHOĞLU, 1876 — 1948). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem).

Mehmet Ali. Damat Ferit kabinesinde. PTT. ve Dahiliye Nazırı. Yüzelliliklerden.

Mehmet Avni. Trabzon Belediye üyesi.

Mehmet Hayri. Hilafet Ordusu'nda makinalı tüfek subayı.

Mehmet Nurettin. Gebze Kaymakamı.

Mehmet Salih. Trabzon Belediye üyesi.

Mehmet Şefik (AKER, 1877 — 1964). Miralay. Kurtuluş Savaşı komutanlarından.

Mehmet Şükrü (KOÇ, 1887 — 1938). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Mehmet Tevfik. Bkz. Çerkez Tevfik.

Mesut (ÇANKAYA, 1887 — 1950). Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi yönetim kurulunda. T.B.M.M. üyesi.

Mithat. Erzurum Maarif Müdürü.

Muhittin (KURTİŞ, 1876 — ?). Trakya'da 1. Kolordu komutanı. Tümgeneral.

Muhittin Paşa (1869 — 1926). İstanbul hükümetinin Ankaraya'ya atadığı vali. (Yüzelliliklerden Refi' Cevat Ulunay'ın babası).

Muhittin Paşa (AKYÜZ, 1870 — 1940). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi. Büyükelçi.

Muhlis Paşa. Nurettin Paşa'nın babası İbrahim Paşa nedeniyle adı geçer.

Muhtar (Ahmet, 1870 — 1934). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Büyükelçi.

Muhtar (Ahmet, CİLLİ, 1871 — 1958). Mühendis, Amasya protokollarında Barış konferansına gidecek uzman adaylardan. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem). Nafia Vekili.

Musabeyzade Abbas. Haymana dolaylarında ayaklanmak için adam toplayan kişi.

Mustafa. Hoca (1866 — 1931). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem. Ailesinin soyadı: BEYNAM).

Mustafa Abdülhalik (RENDA, 1881 — 1957). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Bakan. T.B.M.M. Başkanı.

Muzaffer (KILIÇ, 1897 — 1951). M. Kemal'in yaverlerinden. T.B.M.M. üyesi, M. Kemal ile Samsun'a çıkanlardan.

Müfit Efendi. Hoca (KURUTLUOĞLU, 1879 — 1958). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Münir. Malatya'da Topçu Alay komutanı.

Münir (AKKAYA, 1871 — 1947). Erzurum Valisi. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası).

Münir (Mehmet, ERTEGÜN, 1883 — 1944). Amasya protokollarında, Barış konferansına gidecek uzman adayı. Bilecik buluşmasında İstanbul kurulunda Büyükelçi.

Naci (Bey, Paşa, ELDENİZ, 1875 — 1948). Padişah yaveri. Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi. Korgeneral.

Nadir Paşa (Ali). İzmir'in işgalinde kolordu komutanı. Yüzellilik-lerden.

Nahit. Yüzbaşı. İstanbul'dan Yahya Kaptan üzerine gönderilen subaylardan.

Nail. Gebze'de Jandarma Yüzbaşı. Yahya Kaptan olayında adı geçer.

Naki. Koçkiri ayaklanmasında adı geçer.

Nazım. Binbaşı. Şehit (1877 — 1921). Anzavur ayaklanmasında adı geçer.

Nazım. Kaymakam (yarbay). Nurettin Paşa'nın babası İbrahim Paşa nedeniyle adı geçer.

Nazım (Hüseyin, AKYÜREK, 1869 — 1935). Adana Valisi.

Nazım (RESMOR, 1868 — 1935). Tokat milletvekili (I. Dönem). Dahiliye Vekili. Halk İştirakiyun Fırkası başkanı.

Nazım Nazmi. Erzurumlu. Yeşil Ordu ile ilgili.

Nazım Paşa. Sait Molla'nın mektubunda adı geçer. (?)

Nazım Paşa, Mustafa. Damat Ferit kabinesinde Harbiye Nazırı.

Nazmi Bey. Üsküdar Jandarma komutanı.

Necati (Mustafa, 1892 — 1929). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Adliye, Maarif Vekili. (Ailesinin soyadı: UĞURAL).

Necati (Süleyman, GÜNERİ, 1889 — 1944). Erzurum'da Albayrak gazetesi sahibi. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonradan).

Nedim. Nevşehir Kaymakamı.

Nevres. Binbaşı. Askeri Nigehban Cemiyet'nden.

Nizamettin (Nazif TEPEDELENLİOĞLU 1901 — 1970). Gazeteci.

Nurettin. İstanbul Polis Müdürü.

Nurettin Paşa (Mehmet, Sakallı, 1873 — 1932). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (II. DÖnem). Korgeneral.

Orhan. Amasya protokollarında, Barış konferansına gidecek uzman adayı.

Orhan Şemsettin. İstanbul PTT Müdürü. (Yukarıdaki ile özdeş kişi olabilir).

Osman. Kasap. Yarbay (? —1920). İkinci Konya ayaklanmasını bastıran subay.

Osman. Miralay (GÖKSEL). Kastamonu komutanı.

Osman (ÖZGEN, 1890 — 1943). Osanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Osman (TUFAN), Yüzbaşı, Miralay. Çukurova bölgesine gönderilen subay. General.

Osman Nuri. Dersim, sonra Bolu Mutasarrıfı. Yüzellililiklerden.

Ömer Fevzi (EYUBOĞLU). Erzurum Kongresi delegesi. Balıkesir'de İrşat gazetesi sahibi. Yüzellililiklerden.

Ömer Halis (BIYIKTAY, 1883 — 1939). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Korgeneral.

Ömer Hulusi Efendi. İstanbul'da Evkaf Nazırı.

Ömer Lûtfi (ARGEŞO, 1879 — ?). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Ömer Mümtaz (1859 — 1925). Erzurum ve Sıvas kongreleri Heyeti Temsiliyesi'nden. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası Ailenin soyadı: TANBİ).

Pehlivan Ağa. Kuvayi Seyyare'den. (Parti Pehlivan).

Polidi. Bkz. Istrati.

Postacı Nazım. Kaman'da ayaklanıcı.

Prens Sabahattin (1877 — 1949). Müşir Zeki Paşa'nın kuracağı söylenen kabine için nazır adayı. Düşünür, yazar.

Ragıp (SOYSAL, 1881 — 1947). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Raif Efendi. Hoca (DİNÇ, 1874 — 1949). Erzurum ve Sıvas kongreleri Heyeti Temsiliyesi'nden. Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Rasih Efendi (KAPLAN, 1883 — 1952). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Rasim (BAŞARA, 1882 — 1945). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyei (I. Dönem ve sonrası).

Raşit. İstanbul'da Tevfik Paşa kabinesinde nazır.

Rauf (Hüseyin, ORBAY, 1881 — 1967). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem, sonrası). Bahriye Nazırı. Erzurum ve Sıvas Kongresi Heyeti Temsiliyesi'nde. Nafia Vekili, İcra Vekilleri Heyeti Reisi. Deniz albayı. Büyükelçi.

Rauf Ahmet (HOTİNLİ, 1875 —?). Amerikan yardımı yandaşı, yazar.

Recep (PEKER, 1869 — 1950). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Bakan, Başbakan.

Refet, İstatistik uzmanı. Amasya protokollarında, Barış konferansı için uzman adayı.

Refet (Bey, Paşa, BELE, 1881 — 1963). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. M.Kemal ile Samsun'a çıkanlardan. 3. Kolordu komutanı. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Dahiliye, Milli Müdafaa Vekili. Tümgeneral.

Refi Cevat (ULUNAY, 1890 — 1968). Kurtuluş Savaşı'na karşı gazeteci (Alemdar). Yüzelliliklerden.

Refik. Erkânıharbiye Kaymakamı (yarbay). Hilafet Ordusu Erkânıharbiye Heyeti'nden. Yüzellililiklerden.

Refik (?—1935). Miralay. Askeri Nigehban Cemiyeti'nden.

Refik. Sait Molla'nın mektubunda adı geçer. (Refik'lerden biri olabilir).

Refik, Mehmet. Padişah'ın Hazinei Hassa Müdürü. Yüzellililklerden.

Refik (SAYDAM, Doktor, 1882 — 1942). M. Kemal ile Samsun'a çıkanlardan. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Bakan. Başbakan.

Refik Halit (KARAY, 1888 — 1965). Posta Telgraf Umum Müdürü. Yazar. Yüzellililiklerden.

Remzi. Jandarma Tabur komutanı. Sinop Mutasarrıf Vekili.

Reşat Hikmet. Son Osmanlı Meclisi başkanı.

Reşit Akif Paşa (Mustafa Salih, 1863 — 1920). Ayan üyesi. Dahiliye Nazırı. Ozan.

Reşit (Ahmet, REY, 1870 — 1956). Dahiliye Nazırı. Ozan (H.Nazım).

Reşit Paşa (1868 — 1924). Sıvas Valisi. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Reşit Sadi. İstanbul'da, Amerikan yardımı yandaşlarından.

Reşit Saffet (ATABİNEN, 1884 — 1965). Lozan Konferansı'nda yazman. T.B.M.M. üyesi. Yazar.

Rıza (Ali, 1871 — 1926). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Rıza NUR (1878 — 1942). Doktor. Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Maarif, Sıhhiye Vekili. Lozan Konferansı delegesi. Yazar.

Rifat. Halife'nin başyaveri. Refet Paşa'nın kardeşi.

Rifat Efendi (BÖREKÇİ, 1860 — 1941). Ankara Müftüsü. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Diyanet İşleri Başkanı.

Ruşen Eşref (ÜNAYDIN, 1892 — 1959). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Büyükelçi. Yazar.

Rüstem (Ahmet, Alfred, 1862 — 1935). Heyeti Temsiliye'den. Büyükelçi. Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi.

Rüştü. İzmit'te I. Fırka komutanı.

Rüştü (Bey, Paşa, 1872 — 1926). 9. Fırka komutanı. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Tümgeneral.

Sabit (SAĞIROĞLU, 1881 — 1960). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası).

Sadık. Alemdağı çevresinde çete başı.

Sadık. Miralay (ŞEHREKÜSTÜ, 1860 — 1940). Hürriyet ve İtilaf Fırkası başkanı. Yüzelliliklerden.

Sadrettin. Mülazım. Kuvayi Seyyare'den.

Sadullah. Osmanlı Meclisi eski üyesi. Erzurum Kongresi'nde seçilen Heyeti Temsiliye'de.

Safa. İstanbul hükümetinde Hariciye Nazırı.

Sait Molla. Türkçe İstanbul gazetesi sahibi, İngiliz Muhipler Cemiyeti'nden. Yüzelliliklerden.

Sait Paşa. İstanbul'dan gönderilen 12. Kolordu komutanı.

Salahattin (Çolak Hüseyin S. KÖSEOĞLU, 1882 — ?). Miralay 3. Kolordu komutanı. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Albay.

Salahattin, Mehmet. 12. Kolordu komutanı.

Salih. Amasya protokollarında adı geçer. S. Omurtak olmalıdır.

Salih (BOZOK, 1881 — 1941). M. Kemal'in başyaveri. T.B.M.M. üyesi.

Salih. Çapanoğullarından.

Salih (Bey, Paşa, OMURTAK, 1889 — 1954). Harbiye Nezareti başyaveri. Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Genelkurmay Başkanı. Orgeneral.

Salih Efendi (Mehmet, YEŞİLOĞLU, 1877 — 1954). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Salih Paşa (Hulusi, KEZRAK, 1864 — 1939). Nazır. Sadrazam. Bahriye Nazırı olarak ünlüdür.

Salim. Doktor. Erzurum Merkez Tabibi.

Sami. 24. Fırka Erkânıharbiye Reisi. Hendek'te ayaklanıcılarca şehit edilmiştir.

Samih Fethi (M. Turhan TAN, 1886 — 1939). Çorum Mutasarrıfı. Yazar.

Sarı Efe Edip (? — 1926). Asker. Kuvayi Seyyare komutanlarından.

Sarı Mehmet. Kuvayi Seyyare'den.

Sedat (DOĞRUER). Konya'da 12. Kolordu komutanlığına geleceği söyleyen subay.

Senai. Erkânıharbiye Kaymakamı (yarbay). Hilafet Ordusu komu-

Servet (Süleyman, ORKUN, 1881 — 1943). Osmanlı Meclisi üyesi. Heyeti Temsiliye'ye Erzurum Kongresi'nde seçilenlerden.

Seyit (1873 — 1924). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (II. Dönem). Adliye Vekili.

Seyit Abdülkadir (1851 — 1925). Kürt Teali Cemiyeti kurucusu. Şeyh Sait ayaklanması sonunda idam edilenlerden.

Sırrı (BELLİOĞLU, 1876 — 1958). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). İktisat Vekili.

Suat (Ali). İzmit Mutasarrıfı.

Suphi (1859 — ?). İstanbul hükümetince Konya'ya atanan vali.

Suphi Paşa. Süvari. Hilafet Ordusu komutanlarından.

Süleyman (Boşnakzade, BOŞANK, 1872 — 1949). Emekli Binbaşı. Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi yönetim kurulunda. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Süleyman Askeri (? — 1914). Subay. Nurettin Paşa bölümünde geçer.

Süleyman Sırrı (1874 — 1925). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem). Nafia Vekili.

Süleyman Sırrı (İÇÖZ, 1878 — 1963). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Süleyman Şefik Paşa (1864 — ?). Damat Ferit Paşa kabinesinde Harbiye Nazırı. Hilafet Ordusu komutanı. Yüzelliliklerden.

Süleymanpaşazade Ali Rıza Paşa. Nurettin Paşa'nın babası nedeniyle anılır.

Süreyya (İbrahim, YİĞİT, 1880 — 1952). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Süreyya Paşa (1845 — 1894). II. Abdülhamid'in başkâtibi. Nurettin Paşa bölümünde geçer. Âbit Süreyya (Bkz.)'nın babası.

Şahinpaşazadeler. 1925 Doğu ayaklanmasında sözü geçer.

Şakir Paşa (Mehmet, ? — 1919). Damat Ferit kabinesinde Harbiye Nazırı. M. Kemal'in Samsun'a gidişi sırasında nazır.

Şefik. Trabzon Belediye üyesi.

Şefik. Erkânıharp Miralayı. Hilafet Ordusu kurmaylar kurulunda.

Şekip (Hakkı). Padişahın başyaveri.

Şemsettin (ŞENER). 12. Kolordu Erkânıharp Reisi. Sıvas komutanlar toplantısına katılan subay.

Şemsettin Sıvasi (? — 1597). Mutasavvıf.

Şerafettin. Mülazımıevvel. Hilafet Ordusu'ndan.

Şeref (Mehmet, AYKUT, 1874 — 1939). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Şerif. Kastamonu Piyade Tabur komutanı.

Şevket. Galatalı. Miralay, İstanbul'da Çanakkale Mevki-i Müstahkem komutanı.

Şevket Hanım. Yahya Kaptan'ın eşi.

Şevket Paşa (Turgut, ? — 1924). Damat Ferit kabinelerinde Harbiye Nazırı.

Şevki (BERKER, 1883 — ?). Amasya protokollarında, Barış konferansına gidecek uzman adayı.

Şevki Paşa (Yakup, SÜBAŞI, 1876 — 1939). Kurtuluş Savaşı'nda 2. Ordu komutanı. Orgeneral.

Şeyh Eşref. Hart'a ayaklanıcı.

Şeyh Eyup. 1925 doğu ayaklanması ile gelenlerinden.,

Şeyh Fevzi Efendi (Hacı, 1864 — 1924). Ercincan'da Nakşibendi şeyhi. Heyeti Temsiliye'ye Erzurum Kongresi'nde seçilenlerden. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem. Ailesinin soyadı: FIRAT).

Şeyh Muhsini Fani. Hüseyin Kâzım Kadri'nin (Bkz.) takma adı.

Şeyh Recep Kâmil. Sıcas'ta, Şemsettin Sıvasi oğullarından.

Şeyh Saffet Efendi (YETKİN, 1866 — 1950). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (II. Dönem).

Şeyh Sait. 1925 Doğu ayaklanmasının başı. O yıl idam edildi.

Şükrü. Müşir Fuat Paşa'nın oğlu Hidayet'in arkadaşı.

Şükrü Hoca (İsmail, ÇELİKALAY, 1876 — 1950). T.B.M.M. üyesi, (I. Dönem).

Şükrü KAYA (1883 — 1959). T.B.M.M. üyesi, (II. Dönem ve sonrası). Bakan. dahiliye Vekili.

Şükrü Naili Paşa (GÖKBERK, 1876 — 1936). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Korgeneral.

Tahir. Adapazarı Kaymakamı.

Tahsin. Yüzbaşı. Kuvayi Seyyare'den.

Tahsin (UZER, 1879 — 1939). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Umumi Müfettiş.

Talat (SÖNMEZ, 1875 — 1950). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası).

Talostan (Talustan). Adapazarı ayaklanıcılarından.

Tarık. Mülazımıevvel. 3. Fırka emir subayı.

Temel. Trabzon Belediye üyesi.

Tevfik. İstanbul Telgraf Müdürü.

Tevfik. Malatya'da Jandarma komutanı, Mutasarrıf Vekili.

Tevfik (Mehmet, BİREN, Prof.) Damat Ferit kabinelerinde nazır.

Tevfik (GÖKSEL). Erzurum Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziye Reisi.

Tevfik Hamdi. Müşir Zeki Paşa'nın kuracağı söylenen kabine için nazır adayı.

Tevfik Paşa (Ahmet, OKDAY, 1845 — 1936). Hariciye Nazırı. Son Osmanlı Sadrazamı.

Timur (1336 — 1405). Türk—Mogol hükümdarı.
Tokamanidis. Samsun'da Reji Müdürü. Rum—Pontusçuların başı.
Topal İsmail. Kuvayi Seyyare'den.

Ulviye Sultan. Vahdettin'in kızı.

Vahdettin (Mehmet VI, 1861 — 1926). 26. (son) Osmanlı padişahı.
Vasıf (ÇINAR, 1892 — 1936). T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Maarif Vekili. Büyükelçi.
Vasfi. Damat Ferit kabinelerinde nazır. Yüzelliliklerden.
Vehbi (Mehmet, BOLAK, 1882 — 1948). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Maarif Vekili.
Vehbi Efendi (Hoca, Mehmet, ÇELİK, 1862 — 1949). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Şer'iye ve Evkaf Vekili.
Vehip Paşa (1877 — 1940). Çanakkale Savaşı komutanlarından.
Velit (EBÜZZİYA, 1884 — 1945). Gazeteci (Tevhidi Efkâr).

Yahya Galip (KARGI, 1874 — 1942). Ankara Vali Vekili. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).
Yahya Kaptan (1891 — 1920). Kuvayi Milliyeci.
Yavuz Selim (1471 — 1520). 9. Osmanlı padişahı.
Yermanos (Germanos). Amasya — Samsun dolayları metropolidi.
Yunus Nadi (ABALIOĞLU, 1879 — 1945). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Gazeteci (Yenigün, Cumhuriyet).
Yusuf İzzet Paşa (1876 — 1922). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi (I. Dönem). Tümgeneral. (Ailesinin soyadı: MET).
Yusuf Kemal (TENGİRŞENK, 1878 — 1969). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Bakan. Profesör.

Zaven Efendi. İstanbul'da Ermeni Patriği.
Zeki (KADİRBEYOĞLU, 1882 — 1954). Erzurum Kongresi'nde delege. Trabzon Heyet-i Merkeziyesi'nden.
Zeki (Ahmet, SOYDEMİR, 1863 — 1954). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi, Sıvas'ta 3. Kolordu Erkânıharbiye Reisi olarak geçer.
Zeki Paşa. Müşir. İstanbul'da hükümet kuracağı söylenen asker.
Zeynelabidin. Konyalı. Ahali, Hürriyet ve İtilaf fırkalarından. Yüzelliliklerden.
Ziya. Salih Paşa hükümetinde nazır.
Ziya Efendi. Sait Molla'nın mektubunda adı geçer.
Ziya Hurşit (1890 — 1926). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem).

Ziya Paşa (Yusuf). İstanbul hükümetlerinde nazır.
Ziya Paşa (Mehmet). İstanbul hükümetince Ankara valiliğine atanan eski Bitlis Valisi.
Zülfü (TİGREL, 1876 — 1940). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

B. Yabancı Adlar

Ali (598 — 661). Muhammed'den sonra 4. Halife.

Block, Sir Adam. İngiliz tahvil sahiplerinin Düunu Umumiye temsilcisi.
Boizeau. Fransız Yüzbaşı. Ankara'da Fransız temsilcisi.
Briand, Aristide (1862 — 1932). Fransa Başbakanı.
Browne, Louis Edgar (1891 — 1951). Chicago Daily News gazetesinden.
Brunot. Sıvas'ta Fransız Jandarma Binbaşı.

Charpy, Antonie (1864 — 1941). General. İstanbul'da Fransız İşgal Kuvvetleri komutanı. Mudanya Konferansı delegesi.
Clade, Sally. Bkz. Solly Flood.
Clémenceau, George B. (1841 — 1929). Fransa Başbakanı.

Çiçerin, Georgiy Vasiliyeviç (1872 — 1936). Sovyetler Dışişleri Komiseri.

De Brock, Sir. Amiral. İngiltere Akdeniz Filosu genel komutanı.
De Caix (Decaix, Ducaix?). Fransa Yüksek Komiseri genel sekreteri. (Düke, Duquest?).
Defrance. Fransa siyasal temsilcisi.
Demange. Adana'da Fransız albayı.

Flood, Sally. Bkz. Solly Flood.
Forbes. İngiliz yüzbaşısı.
Franchet d'Esperey, Louis (1856 — 1942). Fransız General, Mareşal, Müttefik Devletler Doğu Cephesi komutanı.
Franklin—Bouillon, Henri (1870—1939). Fransız diplomatı.
Frew, Dr. Robert. İngiliz rahibi. British Relief Fund Müdürü. İngiliz Muhipler Cemiyeti'nden.

George V. (1865—1936). İngiltere Kıralı.

Haralambos. Sohum'da toplanan Pontusçu çeteleri başı.
Harbord, James G. (1866 — 1947). General. Amerika'nın, Ermeni sorunu için Anadolu'ya gönderdiği kurulun başkanı.

Harington, Sir Charles (1862 — 1940). İngiliz generali. İtilaf Devletleri başkomutanı.
Henderson. Sir Nevile. İngiliz Olağanüstü Komiser Vekili.
Henry. Binbaşı. Harington adına İnebolu'ya gelen İngiliz subayı.
Hüseyin, İmam (626 — 680). 4. ncü Halife Ali'nin oğlu.

İmam Yahya (? — 1948). Yemen'de Osmanlı Devletine karşı ayaklanan.

Konstantin (1868 — 1923). yunanistan Kıralı.

Lloyd George, David (1863 — 1945). İngiltere Başbakanı.
Lord Curzon, George Nathaniel (1859 — 1925). İngiltere Dışişleri Bakanı. Lozan Konferansı başdelegesi.

Marshall, Sir William Raine (1865 — 1939). Birinci dünya Savaşı'nda Mezopatomya'daki orduların komutanı, İngiliz generali.
Marten, Dr. Merzifon'da Amerikan misyoneri.
Milne, Sir George Francis (1866 — 1939). General, Mareşal. İngiltere Karadeniz Orduları Başkomutanı.
Mombelli. General. Mudanya Konferansı'nda İtalyan delegesi.
Morrison. İngiliz siyasa adamı.
Muaviye (607 — 680). Emevi saltanatının kurucusu.
Mutasım (776 — 842). Abbasi halifesi.

Noel, E. W. C. (1886 — ?). Binbaşı. Ali Galip olayında adı geçer (Novil, Nowil).

Peel. İngiliz albayı. Halep'ten gelen subay.
Pellé, Maurice Cesar Joseph (1863 — 1924). General. İstanbul'da Fransa Yüksek Komiseri.
Pichon, Stephan (1857 — 1933). Fransa Dışişleri Bakanı.

Rattigan. İngiliz işgüderi. (Ratingan, Ratigan ?).

Sforza, Carlo, Kont (1872 — 1952). İtalya Dışişleri Bakanı.
Solly Flood. General. Eskişehir'de İngiliz Kuvvetleri komutanı. (Sally Klad, Solly Flood ?).
Sturton. Harington adına İnebolu'ya gelen İngiliz subayı. (Ştörtön).

Townshend, Sir Charles (1861 — 1924). İngiliz generali. Birinci Dünya Savaşında Mezopotamya'da komutan.
Trikupis. General (1868 — 1959). Yunan ordularının son başkomutanı.

Vrangel, Piyotr Nikolayeviç (1878 — 1928). 1917'den sonra Sovyetlere karşı savaşan Rus generali.

Washington, George (1732 — 1799). General. Amerika Birleşik Devletleri ilk Başkanı.

Wells, Herbert George (1866 — 1946). İngiliz tarihçisi.

Whittal. Ankara'da İngiliz temsilcisi (Vitel).

Wilson, Thomas Woodrow (1856 — 1924). Amerika Birleşik Devletlerinin 28. Başkanı.

Yezit. Emevi hükümdarlarından üçünün adı (Yezitler zamanı.)

Zimbaragakis, Aleksandros. Yunanlıların, Pontus jandarmasını düzenlemesi için gönderdiği Albay.

C. Sait Molla'nın mektuplarında harf ve sayılarla gizlenen kişiler

D.B.K.91/3
D.B.R. 3/141
D.B.S. 40/5
9.R.
E.B.K. 19/2
K.B. 81/1
K.B.R. 15/1
K.B.R. 87/4
K.B.V. 4/35
K.D.S. 93/1
M.B.K.
N.B.D. 285/3
N.B.D. 293/3
N.B.S. 495/1
T.R. 200

II. YALNIZ VESİKALAR CİLDİNDE GEÇEN KİŞİ ADLARI

A. Yerli Adlar

Abanozzade Hüseyin. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nden.
Ali Fuat (TÜRKGELDİ, 1867 — 1936). V. ve VI. Mehmed'in Mabeyn Başkâtibi.
Anderyadis. Pontusçu Rum.
Asaf. Sıvas Kongresi'nde Bursa temsilcisi.
Atıf. Halit Bey (Paşa)'in Fırka komutanrlığına vekâlet eden subay.
Atinagora. Mavri Mira üyesi.
Avni. Erzurum Tahniye Müdürü.
Ayinpa. Mavri Mira üyesi.

Baki. Erzincan Heyeti Merkeziyesi'nin bir yazısında adı geçer.

Celal. Mutki'de Hacı Musa Bey'e yazılan mektupta adı geçer.
Celal (PERİN, ? — 1964). Sobranya üyesi.
Cemal. Adapazarı'na ulusal örgütü denetlemek için gönderilen Erkânıharp.
Cemil. Malatya'da süvari yaveri.
Cemil Çeto. Garzan'da aşiret başkanı.
Cengiz (1155 — 1227). Türk—Moğol hükümdarı.
Con Mehmet. Anazavur'un mektubunda adı geçer.

Çerkez Ali Sait Paşa (AYBAYTUĞAN, 1872 — 1950). Kurtuluş Savaşı komutanlarından. T.B.M.M. üyesi, Orgeneral.
Çerkez Kâzım. Emekli Binbaşı. İzmit Heyet-i Merkeziyesi Reis-i Sanisi.
Çulhazade Kadri. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nden.

Dirşulu Ömer Ağa. M. Kemal'in mektup gönderdiği kişilerden (1919).
Dispasimos. Mavri Mira üyesi.
Droteos. Patrik vekili. Mavri Mira üyesi.

Edip, Erkânıharp. Polis müdürü adayı.

Enis Fahri, Doktor (CAN, 1896 — 1980). Gebze olaylarında adı geçer.

Fahri. İstanbul'da Telgraf Başmemuru.

Fahri. Erzurum'da K. Karabekir ile telgraf başında bulunanlardan.

Faik (KALTAKKIRAN, 1870 — 1948). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası). Trakya'da.

Fikri. 3. Kolordu komutan vekili.

Firuzan (Ali, HEPOER). Tekirdağ Mutasarrıfı.

Fuat. Edirne Polis Müdürü.

Galip Bahtiyar (GÖKER, 1881 — 1845). Trakya'da. Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi.

Hacı Ali. Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nden.

Hacı Kaya. Malatya'da aşiret başkanı.

Hafız. Jandarma binbaşılığından emekli. Adapazarı olayları üzerine gönderilen.

Hafızzade Mehmet Salih. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nden.

Hakkı. Mülazım. Askeri Nigehban Cemiyeti'nden.

Halil İbrahim. Sıvas Kongresi'nde Eskişehir delegesi.

Halis. Tekirdağ Belediye başkanı.

Halit Bey. 13. Kolordu Erkânıharbiye Reisi. (Akmansü, NUTUK metninde de geçer.)

Halit Hami (MENGİ, 1884 — 1958). Sıvas Kongresi'nde Bolu temsilcisi. T.B.M.M. üyesi.

Hamdi. Ankara'da telgraf memuru.

Hamdi Paşa. Serezli. Erkânıharbiye Feriği.

Hanzade Ziya. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nden.

Haşim. Kara Vasıf'ın mektubunda adı geçer (6.11.1919).

Hatipzade Emin, Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nden.

Hayri. 12. Kolordu komutanlığında.

Hilmi. Demirci Efe'nin Sıvas'a gönderdiği kişi.

Hilmi. Malatya'da Binbaşı Noel ile birlikte bulunanlardan.

Hulusi. Elaziz Vali Vekili.

Hulusi. Yahya Kaptan olayında adı geçer.

Hurşit Paşa. Anadolu'ya gönderilen Heyet-i Nasıha'da. Vahdettin'in başyaveri.

Hüseyin. Sıvas Kongresi'nde Eskişehir temsilcisi.

İhsan Adli. Edirne Vali Vekili.

İhsan çavuş, Adapazarı olayını çıkarınlardan Beslan'ın kardeşi.

İhsan Hâmit (TİGREL, 1890 — ?) T.B.M.M., Cumhuriyet Senatosu üyesi (II. Dönem ve sonrası).

İsa. Rauf Bey'in bir mektubunda, Cengiz (Kara Vasıf) ile birlikte adı geçen kişi. Takma ad.

Kâmil. Talustan'ın yeğeni.

Kara Hasan. Anzavur'un mektup yazdığı kişi.

Kara İbrahim. Anzavur'un mektubunda adı geçer.

Katelopulos. Mavi Mira üyesi.

Katekhakis. Giritli. Mavri Mira üyesi.

Kayalardan Tahir. Adapazarı baskını suçlularından.

Kazazzade Hüseyin. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nden.

Kâzım. 14. Kolordu komutan vekili. Kâzım Bey (Özalp).

Kemal. (61 ve 171. belgelerde adı geçen Kemal'ler saptanamadı).

Kemal. Merhum. İdam edilen Boğazlıyan Kaymakamı.

Kenan (Bey, Paşa, DALBAŞAR, 1884 — 1935). Kurtuluş Savaşı komutanlarından.

Koca Süleyman. Anzavur'un mektubunda adı geçen kişi.

Kokidis. Pontus yöneticilerinden. Eski milletvekili.

Mahmut Şevket Paşa (1856 — 1913). Asker. sadrazam.

Mehmet. Malatya'da fabrikacı.

Mehmet Ali. Bursa'da harekât-ı milliye komutanı.

Melikşah I. (1055 — 1092). Selçuklu sultanı.

Mevlanzade Rifat. Serbesti gazetesi sahibi. Yüzelliliklerden.

Murat. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nden.

Mustafa. Erzurum'da K. Karabekir ile telgraf başanda bulunanlardan.

Muşarlı Resul Ağa. M. Kemal'in mektup gönderdiği kişilerden (1919).

Mümtaz. Miralay (1876 — 1941). Kurtuluş Savaşı komutanlarından.

Naci. Sıvas Kongresi'nde Alaşehir temsilcisi.

Nazmi Nuri. Trabzon ve Havalisi Adem-i Merkeziyet Cemiyeti delegesi.

Necip Ali (KÜÇÜKA, 1892 — 1941). Sıvas Kongresi'nde Denizli delegesi. T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası).

Nemlizade Sabri. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nden.

Nesim. Musevi. Anzavur'un mektubunda adı geçer.

Niko. Gelibolu'da yerli Rumlardan, Fransa konsolos vekili.
Osman. Sıvas Kongresi'nde Nevşehir delegesi.
Osman Nuri (ÖZPAY, 1878 — ?). Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).
Osman Reis. Trakya belgelerinde adı geçer.

Ömer. Sıvas Kongresi'nde delege.
Ömer Mümtaz. NUTUK metninde Mümtaz Bey olarak geçer.

Polimitis. Mavri Mira üyesi.

Ragıp. Pütürge eski kaymakamı.
Ratipzade Mustafa (1883 — 1921). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem. Ailesinin soyadı: SOYLU).
Remzi. Üsküdar Jandarma Tabur komutanı.
Reşit. Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Heyeti'nde.
Reşit Paşa. Mütareke'nin gizli maddelerini imza edenlerden.
Rıza. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı.

Safer. Sapanca'dan. Adapazarı baskını üzerine gönderilenlerden.
Saffet. Erzurum'da K. Karabekir ile telgraf başında bulunanlardan.
Sait. Çerkez Hikmet ile ilgili bölümde adı geçer.
Salih. Sıvas Kongresi'nde Afyonkarahisar delegesi.
Salim Paşa (1867 — ?). Edirne Valisi. Yüzelliliklerden.
Servet. Nazilli Merkez komutanı.
Siyari. Mavri Mira üyesi.
Suphi. Anzavur'un mektubunda adı geçer.
Süleyman. Sıvas Kongresi'nde Samsun temsilcisi.

Şakir (KESEBİR, 1889 — 1966). Trakya—Paşaeli Cemiyeti üyesi. Osmanlı Meclisi ve T.B.M.M. üyesi (II. Dönem ve sonrası). Bakan.
Şevket. Süvari Miralayı. İstanbul'da 25. Kolordu komutanı.
Şevket. Edirne Belediye başkanı.
Şeyh Abdülbaki. Kefrevi(Küfrevi)zade. Bitlis'te. M. Kemal'in mektup gönderdiği kişilerden (1919).
Şeyh Mahmut. M. Kemal'in mektup gönderdiği kişilerden (1919).
Şeyh Müslim. Urfa'da. İttihat ve Terakki üyesi.
Şeyh Ziyaettin. M. Kemal'in mektup gönderdiği kişilerden (1919).
Şirnaklı Abdurrahman Ağa. M. Kemal'in mektup gönderdiklerinden (1919).
Şükrü. Dalamanlızade. Sıvas Kongresi'nde Eskişehir telmsilcisi.
Şükrü. Trakya—Paşaeli Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Heyet-i Merkeziye Reisi.

Vehbi. Elazığ'da 11. Kolordu askere alma kurulu başkanı.

Yaver Paşa (Ömer, 1882 — 1931). Mütareke'nin gizli maddelerini imzalayanlardan. Damat Ferit kabinesi nazırlarından.

Yusuf (BAŞKAYA, 1879 — 1945). T.B.M.M. üyesi (I. Dönem ve sonrası).

Yusuf Talat. Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi.

B. Yabancı Adlar

Abdurrahlman bin Avf (? — 562). Muhammed Peygamber'in komutanlarından.

Allenby, Edmund Henry Hynman (1861 — 1936). İngiliz Mareşali. Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin'de İngiliz Orduları komutanı.

Amr ibnül As (? — 663). Mısır Valisi.

Bell. Albay. İngiliz Binbaşısı Noel'in üst'ü (NUTUK metnindeki: Peel.)

Calthorpe, Sir Somerset Arthur Gouch (1864 — 1939). İngiliz Amirali. Müttefik Donanması komutanı. Mondros Mütarekesi'ni imzalayan asker (Galtrop).

Denikin, Anton İvanoviç (1872 — 1947). Rus generali. 1917'den sonra Bolşeviklere karşı savaşan komutan.

Ebubekir (573 — 634). Muhammed'den sonra 1. Halife.

Ebu Musel Eş'ari (? — 663 ?). Halifeliğin Ali ile Muaviye'den hangisine verileceği sorununda hakem.

Falkenhayn, Erich von (1861 — 1922). Alman generali. Birinci Danya Savaşı'nda Türkiye'de Yıldırım Ordularının başına getirilmişti.

Huzeyfet ül Yemani. Halife Ömer'le ilgili olarak anılır. Sahabe.

Lalon. İstanbul'da Fransa elçiliğinde. (Labon ?).

Muktedibillah (1056 — 1098). Abbasi halifesı.

Osman. (576 ? — 656). Muhammed'den sonra 3. Halife.

Ömer (591 ? — 644). Muhammed'den sonra 2. Halife.

Rawlinson. İngiliz albayı. İtilaf Devletleri Erzurum temsilcisi.

Vamvakas. Yunan ajanı.

Yafes. Nuh Peygamberin üç oğlundan, Türklerin babası sayılanı.

DÜZELTMELER*

(3. Cilt)

Asıl metin çift sayılı sayfalarda,
özleştirilmiş metin ise tek sayılı sayfalardadır.

Sayfa	Satır	Doğrusu
V	alt-9	bırakılmış,
1214	6	[..., bir il adı olmalıdır; dipnotta belirtilmesi unutulmuştur.]
1215	6	[..., bir il adı olmalıdır.]
1261	alt-9	hükümetimizle
1263	alt-2	Ulu
1276	18	hukuk u
1287	alt-3	kurtuluşunu
1288	alt-11	milletimizin
1289	19	haklara saldırılara
1330	15	merkûmun ile
1366	alt-8	edilecek [1934 basımında: edebilecek]
1371	6	telyazınızın
1375	12-13	kesin kararı
1417	son	[Sivas, 1418. sayfanın başına geçecek]
1419	9	Kolordu'nun,
1431	alt-7	beklenmektedir.
1441	5	Kerim Paşa
1454	alt-3	millette
1455	20	kişi de bu yolda durumu
1460	11	bilmekteki
1464	dipnot	(vav-dat-vav-ayın)
1477	10	saçmaları
1495	alt-15	yerel ulusal birlikler
	alt-12	Bu ulusal
1498	9	ailelerinin
	12	zatilerinin
	alt-7	aliyelerinden
1517	17	yasa buyruklarının
1526	son	hükümeti
1528	13	hakimiyeti
1550	16	harekâtta
1556	alt-14	istifade
	alt-13	padişahının çevresinde
	alt-11	hissiyat-ı
1557	alt-12	padişahının
1568	alt-2	[T. Devrim Tarihi Enstitüsü basımında: Türk (Ocağı)]
1569	2	umudunda-
1582	17	şerif [üstündeki (3) kaldırılacak]
1612	alt-12	Çerkezlerinden

* Dipnotlar, satır sayılarına alınmamış, ayrıca belirtilmiştir.

Sayfa	Satır	Doğrusu
1630	alt-5	hususat da
1631	19	maddede
	alt-5	konularda
1642	alt-11	çalıştığımız [1927, 1934, T. Devrim Tarihi Enstitüsü basımlarında: çalıştığınız]
1643	alt-15	[1927, 1934, T. Devrim Tarihi Enstitüsü basımlarında: çalıştığınız]
1656	4	merkezleri
1667	1	Mebusan'a
1669	8	kararlılığından
1677	13	Heyeti
1686	15	bu şeriri
1702	alt-13	dikkat-i
1713	alt-2	komiserlerinin
1716	4	tenzih
1719	alt-4	saygılar
1723	alt-12	"Kilikya'daki
1735	12	yerlerinden
1739	alt-17	özgürlükle
1741	7	açıklamak
1747	2	komutanları
1768	alt-17	devam-ı
1770	3	lüzumunun [1927, 1934, T. Devrim Tarihi Enstitüsü basımlarında: lüzumunu]
1772	alt-9	mevakie [1927, 1934, T. Devrim Tarihi Enstitüsü basımlarında: mevakii]
	alt-2	harekâtını
1773	15	yerer
1785	alt-12	mabeyindedirler
1787	alt-2	güvenoyu ya da
1792	1	hususatta
1808	alt-3	iş'arı
1811	9	savlamak
1814	alt-8	kabinenin
1833	3	övücünüzle
1839	alt-9	maddi,
1842	alt-17	Ebubekir'e
1843	18	görüşten biri
	alt-4	bağımlıdır; Tanrı töresi bu yolda yürüyegelmiştir.
1844	16	havass-ı
1853	alt-11	halifeliklerinin
1857	10	yapmak gibi bayağı
	15	Osman Devleti [aslında böyledir]
1859	alt-10	kurulunuzun
1873	12	tehlikeyle
	17	İttihatçılar
1879	alt-15	İskeçe
	alt-5	Trakya'da da
1890	9	müzakeratı
1894	4	Bulgarlar da
1911	11	Seremköy

KİŞİ ADLARI

Sayfa	Satır	Doğrusu
1926	18	Nazırı.
	[alt-5	ve 6. satırlar kalkacak]
1927	14	Ferik
1929	9	1874 — 1957)
1932	1	1875 — 1948)
1933	8	kurulunda.
1936	[son satır,	eklenecek]: tanlarından.
1938	8	Hart'ta
	22	Dahiliye
1940	8	Düyunu
1941	8	Yunanistan
	12	Dünya
1943	alt-10	AKBAYTUGAN
1945	10	Mavri Mira